BENEDICTI PERERII SOCIETATIS IESV,

De Communibus omnium rerum naturalium principiis & Affectionibus,

LIBRI QVINDECIM.

Qui plurimum conferunt, ad eos octo libros Aristotelis, qui de Physico auditu inscribuntur, intelligendos.

Adiecti sunt huic operi, tres indices; vnus capitum singulorum librorum; Alter Quæstionum; Tertius rerum.



PARISIIS,
Apud Thomam Brumennium, in clauso Brunello, sub signo Oliuæ.
M. D. LXXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

BENEDICTI PERERII SOCIETATIS IESV,

In ſuos de principiis & affectionibus rerum naturalium libros.

PRÆFATIO.

HOC *noſtrum opus de communibus omnium rerum naturalium principiis & affectionibus, primam & generalem continet totius Phyſiologiæ partem: quam Ariſtoteles, octo libris Phyſicorum explicatam, nobis reliquit. In duas autem partes, opus diuiſum eſt: prior pars, quæ eſt de principiis & cauſis rerum naturalium: nouem libris comprehenditur. Poſterior, reliquos ſex libros complectitur, in quibus generales quædam affectiones, quæ communes ſunt omnium rerum naturalium, eiuſmodi ſunt, Quantitas, Locus, Tempus, & Motus, explicantur. Ac licet nobis multas ob cauſſas (quas hoc loco exponere non eſt neceſſe) viſum non fuerit. Commentarios in Ariſtotelem ſcribere, quibus eius ſententias & verba, ſigillatim interpretaremur, ſedulò tamen curauimus, vt quicquid Ariſtoteles iis de rebus, quas hoc opere docemus, vſquam ſenſit, & ſcriptum reliquit, variis ex libris eius colligentes, ſuo quodque loco, pertractaremus. Quorum autem ſcriptorum veſtigia, in huius operis molitione, perſequuti ſimus, quid etiam de Philoſophorum lectione atque imitatione ſentiamus; quoniam ea ex re intelligi poteſt, quam nos philoſophandi viam & rationem maximè probemus ac ſequamur, nūc paucis exponemus. Græcos Ariſtotelis interpretes, Alexādrum, Themiſtium, & Simplicium,*

in Aristotelicis sententijs & verbis explanandis, præter cæteros, secuti sumus. Hos enim, extra controuersiam est, omnium optimè Aristotelem intellexisse, & in eius scriptis interpretandis, diligentissimos & accuratissimos fuisse. Horum fontibus, fateor me hos meos hortulos irrigasse; hoc est, ex doctissimis eorum commentarijs, multa, quæ interiorem quandam, & reconditam habent Peripateticæ disciplinæ cognitionem, in hos libros transtulisse. Latinos vero Philosophos, præsertim autem Theologos Scholasticos, propter ingenij acumen & vbertatem, propter disserendi subtilitatē, denique propter incredibilem vim atque copiam argumētorum, quibus de omni re proposita in vtramque partem disputare solent, equidem semper sum admiratus, in hoc autem opere, non raro etiam imitatus. Quorum disputationibus, has meas commentationes neruosiores & robustiores factas esse, non dubito. Sed D. Thomam, eximium Philosophiæ decus, & splendidissimum Theologiæ lumē, firmissimúmque columen, præ cæteris miramur, & colimus: cuius diuini ingenij monimentis, quantum nos adiuti & locupletati simus, hæc nostra qui legent, facilè intelligent. Inter Arabes, Auicenna suos quoque amatores, & sectatores habet. Quem ego in Philosophia, nec magnopere laudo, nec planè contemno. Fuit is præstantissimus medicus, fuit etiam (quorundam iudicio) peracutus Metaphysicus; sed eum doctrinæ Aristotelis (quam omnibus Philosophiæ studiosis maximè probatam & cognitam esse oportet) nec valde studiosum, nec admodum intelligentem fuisse constat. De Auerroe, quoniam de eo varias multúmque discrepantes hominum sententias esse video, dicam breuiter, vt sentio. Ego, sicut eos non laudo, qui Auerroem fastidiosè contemnunt, conuitiis lacerant, & veluti pestem ingeniorum, omnibus fugiendum esse clamant; sic contra, quosdam esse, qui eum laudibus in cælum efferant, & quasi Deum quendam Philosophiæ colant, eiúsque sententias tanquam oracula diuinitus ædita in veneratione habeant; grauiter doleo, molestéque fero; vtrumque profectò in vitio est; sed illud minus; habet enim vel excusationem ignorātiæ, vel etiam speciem quandam & vmbram pietatis atque religionis: hoc autem, cuiuis Philosopho, turpe est; Christiano autem Philosopho, etiam infame. Quid enim turpius, quam vnius hominis, qui labi potuit (& verò in rebus magni momenti non semel lapsus est) decreta omnia pugnaciter

defendere, ac mordicus tenere, & quasi tempestate delatos, ad eius doctrinam, tãquam ad saxum aliquod, adhærescere? Quid fœdius? quam multas Auerrois sententias, &, quæ vocant, commenta, tertio quoque verbo vsurpantes; sese iactare, & in his puerilibus nugis, primas sapientiæ suæ partes collocare? Sed dicent, Auerroem fuisse acri ingenio, iudicio graui, & singulari studio ac diligentia; multa subtiliter, & doctè, scripsisse; omnes pene libros Aristotelis, eruditis commentariis illustrasse; denique, de Peripatetica disciplina esse optimè meritum. Sint ista vt dicunt: negari tamen non potest, Auerroem, interpretando Aristotelem, ob ignorationem linguæ Græcæ, mendosósque codices, & bonorum interpretum penuriam, multifariam hallucinatum esse. De rebus quoque naturalibus, humanis, & diuinis, opiniones eum habuisse certum est, complures quidem falsas, quasdam verò etiam impias, & absurditas. Quid igitur magis à Philosophiæ grauitate, dignitatéque remotum, & alienum esse potest, quam Philosophum, id est amatorem sapientiæ, quem ad hanc rerum omnium vniuersitatem animo perlustrandam, atque contemplandam, solutum, & liberum esse decet, vnius hominis, non omnium mortalium sapientissimi, quasi vile mancipiũ, &, vt Poëta quidam ait, seruum pecus effici? verum de Auerroe hactenus. Illud autem studiosos Philosophiæ diligenter intelligere volumus; si magno cum fructu, nullóque veritatis atque pietatis detrimento, Philosophari cupiunt, duos ipsis, hominum de Philosophia malè sentientium, errores, vtrumque sane, meo iudicio, valde perniciosum, esse fugiendos. Sunt enim nonnulli, qui propter pauca, quæ in libris Philosophorum reperiunt, à decretis sanctitatéque nostræ religionis aliena, non modo cætera quam plurima verè & vtiliter ab illis tradita reijciunt; sed omnem etiam Philosophiæ cognitionem damnant, & tanquam certam animorum pestem, ex hominum, præsertim Christianorum, societate exterminandam putant. Videlicet isti, Philosophiæ rudes, omnísque liberalis doctrinæ expertes, omnes sui similes esse cuperent, quo minus in multitudine, ipsorum appareret inscitia. Ac olim quidem Iulianus Augustus, quo tectior & callidior, eo acrior atque perniciosior Christianorum hostis, nulla re putauit magis se Christianis obesse, eorúmque religionem vehementius labefactare posse, quam si eis omnium bonarum artium studia, interdixisset. Huc quo-

que spectat Hæreticorum nostri temporis artificiosa calliditas, Philosophiam, reconditioresque disciplinas, Christianis hominibus repudiandas, & execrandas esse clamantium; quo nimirum facilius, homines indocti ac simplices, argumentis quibusdam ipsorum, in speciem modo probabilibus, captiosisque circumuenti atque irretiti, in eorum errores pertrahantur. In quo videntur mihi quidem Hæretici, similiter facere, vt fecisse quondam Philistæos, diuinæ literæ prodiderunt: qui omnes fabros ferrarios, armorúmque opifices Hæbreis abstulerunt, vt inermes, nec bellum illis vltrò auderent inferre, nec illatum ab illis, facilè propulsarent. Sed aiunt isti, errasse Philosophos, errarunt sanè, sed sunt illi quidem errores Philosophorum, non Philosophiæ; hoc est, hominum, non scientiæ. Et illos ipsos errores, qui Philosophiam norunt, refellere poterunt; qui non norunt, non poterunt. Non eget fides nostra Philosophiæ præsidiis; non ea tamen reiicit. Non desiderat humanæ sapientiæ ornamenta; sed ea prorsus non aspernatur. Sua vi tuta & munita est, suáque luce splendet; sed quæ docere & hominibus persuadere studet, ea si rationibus, exemplis, & similitudinibus è Philosophia petitis, quasi aspersa & condita sunt, iucundius audiuntur, facilius intelliguntur, creduntur promptius, constantius retinentur. Ac ego quidem mirari soleo, quenquam esse Christianorum hominum, qui Philosophiam, tanquam rem Deo inuisam, sacris literis cõtrariam, & noxiam iis qui Christianam doctrinam profitentur, vituperare audeat. An non sacris literis proditum est, Deum, qui (vt Isaias inquit) est Deus docens vtilia, quò suam erga Salomonem beneuolentiam atque liberalitatem, magis illustrem testatámque faceret, amplissimam ei omnium rerum naturalium scientiam dedisse? Nónne cernimus, multos diuinæ scripturæ libros, philosophicarum rerum esse plenos? quos indocti legentes, non intelligunt; docti, quia intelligunt, magno cum fructu & voluptate legũt. Quid clarissima illa Christianæ Theologiæ lumina, Basilium dico, Dydimum, duos Gregorios, Nazianzenum & Nissenum. D. Augustinum, Hieronymum, & in primis D. Thomam Aquinatem, vt nunc omittam Iustinum & Lucianum martyres, Clementem Alexãdrinum, Origenem, Tertullianum, Arnobium, alióseque quamplurimos, quo plus Christianis prodessent, magísque Christianam disciplinam munirent, augerent, & exornarent,

libros à se de rebus diuinis scriptos, quàm multa, quàm varia, quàm recondita & exquisita, Philosophiæ, omniúmque doctrinarum cognitione refarsierunt? Verum, contra istos Philosophiæ vituperatores, & nunc dictum sit satis, & alias fortasse dicetur vberius. Sunt contra, nonnulli, qui diuina, vt vocant, Platonis & Aristotelis ingenia, vberrimámque cunctarum rerum scientiam cum excellenti eloquentia coniunctam, vsque eo sunt admirati & amplexati, vt eos, veluti numina Deósque Philosophiæ, colerent, eorúmque decreta Philosophica, tanta animi assensione complecterentur, vix vt crederent quicquam esse posse probabile, quod improbaretur ab illis; aut quod ab illis probaretur, improbabile. Fuit hæc quondam Pythagoræorum vanitas atque superstitio; quibus instar omnium rationum erat, præceptoris auctoritas; & vt quiduis facilè promptéque crederent, satis erat, id dixisse Pythagoram; nefásque putabant, cur illud ita esset, velle requirere.

O miseras hominum mentes, ô pectora cæca.

Quid enim vilius & abiectius aut quæ maior animi cæcitas esse potest, quàm nihil per se sapere, nihil iudicare, totum ex alieno sensu iudicióque pendere? Nulla duci ratione, sed quasi pecudes, aliorum sententia, nutúque tantum, moueri ac regi? Theologus, cuius scientia, Dei, à quo profecta est, auctoritate nititur atque fulcitur, nec rationum eget præsidiis, humanas tamen rationes non contemnit aut reiicit: Philosophus, cuius doctrina ex ratione, ortum, incremẽta, robur, omnémque vim suam atque dignitatem habet omni ratione posthabita, in vnius hominis multarum rerum ignari, multísque vitæ & doctrinæ sordibus inquinati, auctoritate conquiescet; Ego multum Platoni tribuo, plus Aristoteli, sed rationi, plurimum. In explicandis Philosophiæ quæstionibus, disceptandísque controuersiis, equidem, quid Aristoteles senserit, diligenter considero; sed multo magis, quid ratio suadeat, mecum ipse perpendo. Si quid Aristotelis doctrinæ congruens & conueniens esse intelligo, probabile duco; si quid autem rationi consentaneum esse video, verum certúmque iudico. Itaque in Physiologia, primas iudicio sensuum, longa experientia & diligẽti obseruatione explorato atque confirmato; secũdas rationi; auctoritati Philosophorum, postremas defero. In legẽdis autem Philosophorum libris, temperatum quoddam ac salutare iudicium adhibeo. Etenim, pauca illa quæ reli-

gioni aduersantur, repudio; alia verò quàmplurima, cùm ad vsum vitæ perutilia, tùm ad agnitionem animi, pulcherrima, probo ac retineo; & viros humanarum & diuinarum rerum scientia excellentes, libenter sequor, qui Philosophiam cum sacris literis coniungentes, incredibiles vtilitates, maximúmque decus Christianæ religioni attulerũt. Si Agar & Ismael, Sara & Isaac cõcordes, & obedientes esse velint, maneant in domo Abrahæ; sin autem insolescant & repugnẽt, rixásque & iurgia excitent, domo eijciantur & exulent: sic Philosophi hactenus legendi & probandi sunt, quoad veritati & pietati consenserint atque inseruierint; sin autẽ quid effutierint, diuinis decretis alienum, deserendi sunt ac reijciendi. Nec mirandum cuiquam accidat, Platonem & Aristotelem, cæteroqui sapientes viros, & philosophorum principes, nonnunquam grauiter & turpiter errasse: videlicet, homines fuerunt, quorum erant fallaces sensus, angusta ingenia, infirma iudicia, vita multis flagitiis inquinata, mens humanæ inscitiæ circumfusa tenebris, & cælesti lumine destituta. Quin potius nos immortales Deo gratias agamus, qui ea nobis clarißimè patefecit, quæ acutißimos Philosophos latuerunt. Nec solum in iis quæ tradit Philosophia, quid nobis probandum sequendúmque, quid contra repudiandum & fugiendum esset, omnium errorũ discussa caligine, indicauit; sed etiam earum rerum, quæ omnem humanæ intelligentiæ vim & facultatem superant, cognitionem, ad quam Philosophia aspirare non potest, liberaliter impertiuit. Atque hæc quidem est nostra de studio Philosophiæ, Philosophorúmque lectione, & imitatione sententia; quam initio huius operis præfari & prædocere voluimus, vt quam nos Philosophiæ formam maximè probemus, quódve philosophandi genus in his libris secuti simus, notum omnibus testatúmque faceremus.

INDEX LIBRORVM, QVOS HOC OPVS COMPLECTITVR.

é

INDEX CAPITVM QVÆ IN SINGVLIS LIBRIS HVIVS OPERIS CONTINENTVR.

CAPITA PRIMI LIBRI DE PHILOSOPHIA.

CAPITA LIBRI II. DE PHILOSOPHIA NATVRALI.

CAPITA LIBRI III. DE VIA ET ORDINE DOCTRINÆ PHYSICÆ.

CAPITA LIBRI IIII. DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS.

CAPITA LIBRI V. DE MATERIA ET PRIVATIONE.

CAPITA LIBRI VI. DE FORMA.

CAPITA LIBRI VII. DE NATVRA.

CAPITA LIBRI VIII. DE CAVSSIS.

CAPITA LIBRI IX. DE FORTVNA CASSV ET CONTINGENTIA.

CAPITA LIBRI X. DE QVANTITATE.

CAPITA LIBRI XI. DE LOCO.

CAPITA LIBRI XII. DE TEMPORE ÆTERNITATE ET ÆVO.

CAPITA LIBRI XIII. DE NATVRA MOTVS.

CAPITA LIBRI XIIII. DE VARIIS DIVISIONIBVS MOTVS.

CAPITA LIBRI XV. DE MOTVS ET MVNDI ÆTERNITATE.

DE

DE PHILOSOPHIA LIBER PRIMVS.

DE NOMINE SAPIENTIS, ET PHILOsophi & quid sit sapientia, & Philosophia: qualem item deceat esse sapientem atque Philosophum.

CAPVT PRIMVM.

SApientes olim dicebantur, quicunque contemptis rebus his, quas vulgus maximè concupiscit & admiratur, & à rerum ciuilium administratione remoti, se totos ad studium veri cognoscendi, & admirabilium occultarúmque rerum inquisitionem atque perceptionem contulissent. Hoc autem Aristoteles lib. 6. Ethicor. apertè declarat his verbis, *Anaxagoram, Thaletem, cæteró́sque tales viros sapientes quidem esse dicunt. prudentes verò minimè, cum videant eos quæ sibi vtilia sunt ignorare, atque fatentur eos recondita, eximia, admirabilia, & diuina quædam tenere, sed inutilia, quia humana bona non querunt.* In eandẽ sententiam multa pręclarè scribit Plato, cuius verba refert Eusebius lib. 12. de pręparat. Euãgelica cap. 20. Verùm, quoniam multi glorię aut quęstus cupiditate, profitebantur & prędicabant se sapientes esse, qui verę sapientię non solidam & expressam effigiem, sed vmbram tantùm & imaginem tenebant, primus omnium Pythagoras, vt talium hominum comprimeret arrogantiam, & ostenderet arduam esse adeptionem possessionémque sapientię, noluit σοφὸς id est sapiens, sed φιλόσοφος hoc est sapientię studiosus appellari. Hac autem de re sermonem, quem Pythagoras habuisse dicitur cum Leõte Phlyasiorum principe, eleganter Cicero perscripsit in quinta Tusculana. Hoc igitur discrimen Philosophi & Sapientis secuti tã Platonici quàm Stoici, aliter sapientiam definierũt atque Philosophiã.

Qui dicebantur olim sapientes.

Variæ descriptiones sapientiæ ac Philosophiæ secũdum varias Philosophorum sectas.

Plato quidem, vult ſapiētiam eſſe perfectam Dei cognitionem cum puro eius cultu & religione coniunctam: Philoſophiam autem variè deſcribit, nunc ſecundum etymologiam nominis, appellans eam ſtudium ſapientię; interdum ſolutionem animi à corpore, ſeu commẽtationem mortis; nonnunquam etiã conuerſionem animi ad ea quę vera ſunt & diuina. Stoïci (authore Plutar. in 1. lib. de placitis Philoſophorum cap. 1) definierunt ſapientiam eſſe diuinarum & humanarum rerum ſciētiam: Philoſophiam autem, accommodatę ad vitam artis meditationem; atque hanc vnam eſſe & eandem ſummam virtutem. Ariſt. Philoſophiam ait eſſe ſcientiam contemplatricem veritatis, ita ſcribēs in 2. lib. Metaphy. tex. 3. *Rectè ſe habet Philoſophiam ſcientiam veritatis contemplatricem appellare.* Idem auctor eſt in lib. 6. Ethicorum, nomen ſapientię aliquando tam latè patere, vt attribuatur etiam artibus mechanicis. Etenim Phydiam & Polycletum, ſapientes dicimus; illum lapidum ſculptorem, hunc fictorem ſtatuarũ. Attamen propriè tale nomen non conuenit, niſi in ſcientiam omnium limatiſſimam & abſolutiſſimam, quæ verſatur in rebus præclaris, atque diuinis; nec modò conſiderat ea, quæ manant ex principiis, ſed etiam ipſorum principiorum, vim & rationem edocens, omniũ ſcientiarũ quaſi fontes aperit. Hanc ſapientiã Ariſt. in libris Metaphyſicis, proprio nomine vocat primam Philoſophiam, eáq; à Philoſophis dicitur Metaphyſica, quæ eſt ſcientia declarans primas cauſſas, primáque principia entis, vt ens eſt, ac eorum quæ tali enti per ſe inſunt; & primas, perpetuas, immutabiléſque ſubſtantias, quæ à ſenſibus intelligentiáque noſtra remotiſſimæ ſunt, mortalibus patefaciens.

De præſtantia Philoſophiæ.

Quantum verò laudis & honoris deferendum ſit ſapientiæ, & Philoſophiæ, præclarè oſtendit Ariſt. multis locis, nam in 1. Metaphyſicorum libro, cap. 2. ait hanc vnam omnium ſcientiarum eſſe vere liberam, & ſui gratia, nec eius poſſeſſionem humanam eſſe, ſed diuinam: hanc ſolum Deum perfectè habere, eámque ſolam de Deo agere. alias diſciplinas fortaſſis vtiliores & magis neceſſarias eſſe poſſe, præſtantiorem vero nullam. In 6. Metaphy. tex. 2. inquit ſcientias ſpeculatiuas præſtare aliis, ſpeculatiuarum autem hanc eſſe præſtãtiſſimam. In ſectione 30. Problem. 10. ſcribit ideo veteres non ſtatuiſſe præmium aliquod ſapientiæ veluti certaminibus, quoniam propter eximiam ſapientiæ præſtantiam, nec idoneus iudex eius reperiri, nec ſatis dignum præmium conſtitui poteſt. In 9. libr. Ethic. affirmat Philoſophiam tanti eſſe, vt his à quibus eam accepimus, nec honorem, nec mercedem vllam parem referre poſſimus, non ſecus ac Diis & parentibus. Ac mihi quidem videtur, ſi cuiuſuis ſcientiæ præſtantia, ex rebus ei ſubiectis potiſſimùm æſtimari debet, quan-

tùm Deus, intelligentiæque præstant cęteris rebus; tantùm planè ſapientiam, dignitate reliquis ſcientiis anteire. Verùm, quia de ſapientia ſatis dictũ eſt, deinceps qualis eſſe debeat ſapiẽs & Philoſophus, exponamus.

Qualis eſſe debeat ſapiẽs ſecũdum Platonem, Ariſtotelẽ, Stoicos & alios.

Plato in 5. & 6. de Rep. vult eum qui futurus eſt Philoſophus, ſic informatum eſſe à natura, vt habilis & idoneus ſit ad percipiendas omnes diſciplinas, excellens ingenio, memoria & iudicio. Deinde, vt vehementer oderit, atque horreat mendacium, quippe cum futurus ſit defenſor, magiſter, & interpres veritatis: Tum, vt habeat ſedatas omnes perturbationes & appetitum rationi obedientem, qui niſi perdomitus fuerit, & veluti iniecto fræno in gyrum rationis ductus, magnam partem animi ſæpe detorquet & à contẽplatione cognitionéque veritatis abducit: Ad hæc oportet eum eſſe amantem temperantiæ, liberalitatis, & iuſtitiæ; nam qui eſt vitiorum ſordibus inquinatus, indignus eſt qui in puriſſimum ſapientiæ domicilium admittatur: Ad extremum, non debet animi ſtudium atque intelligentiam ponere in rebus ſingulis quæ in generatione, interitu, aliíſque mutationibus continenter verſantur, ſed defigere mentis aciem & vim in propriam cuiuſque rei formam & ideam; non conſiderare quæ ſunt talia participatione, ſed quod eſt per ſe tale in vnoquoque genere, vt ſi quæratur quid ſit bonum aut pulchrum, non attendere animum ad eas res quæ vulgo dicũtur bonæ aut pulchræ, ſed ideam pulchritudinis, hoc eſt rationem eius, quaſi per ſe cohærentem, animo contueri. Atque huic documento Platonico, id valde congruit quod Ariſt. ait in Problem. Sectione 18. probl. 5. & Sectione 30. problem. 8. ſcribens, Philoſophum ea re diſtingui ab Oratore, quòd ille conſiderat quid ſit iuſtitia, aut tyrannis; hic autem cogitat an hic vel ille homo ſit iuſtus, & tyrannus: ille ſpecies & formas rerum ſpeculatur; hic verò perſcrutatur tantummodo eas res, quæ talium formarum ſunt participes. Sapientem autem Stoicum Cicero ſcitè depingit in oratione pro Muræna ad hunc modum, *Fuit quidem ſummo ingenio vir, cuius inuentorum æmuli, Stoici nominantur. Huius, ſententiæ ſunt & præcepta huiuſmodi: ſapientem gratia nunquam moueri: nunquam cuiuſquam delicto ignoſcere: ſolos ſapientes eſſe: ſi diſtortiſſimi ſint, ſormoſos: ſi mendiciſſimi, diuites: ſi ſeruitutem ſeruiant, reges: ſapientem nihil opinari: nullius rei pœnitere: nulla in re falli: ſententiam mutare nunquam.* Ariſt. in 1. libro Metaphy. cap. 2. pulchrè declarat cuiuſmodi oporteat eſſe ſapiẽtem. *Oportet, inquit, ſapientem noſſe omnes res quoad eius fieri poſſit, non quidem ſpeciatim ſed vniuerſè: tum, ſcire difficillima quæque, & occultiſſima: nam quæ ſẽſibus ſubiecta ſunt & patent omnibus cognoſcere, non facit hominem ſapientem: deinde habere non popularem & adumbratã notitiã rerũ, ſed exquiſitã & om-*

nibus numeris suis absolutã, quã & ipse quã rectissimè teneat, & alios rite docere valeat. Ad hęc, propriũ est sapientis, imperare & præscribere aliis, quid facere conueniat: sapientiã autẽ oportet esse scientiã, quæ nõ propter aliud expetatur, vti sunt hæ disciplinæ quæ in actione effectionéq; versantur, sed quæ per se & solius cognitionis gratia quæratur. Alij putãt triplex esse munus sapiẽtis, vnũ de quauis re subtiliter & aptè disputare posse: Alterũ eorũ quæ in vnaquaque re insunt, caussas omnes non modò proximas, sed etiam maximè generales & primas, perspectas atque cognitas habere: Tertium aperire primos fontes omnium dubitationum; earúmque solutionem rite tradere. Quid igitur sit Sapientia, & Philosophia; vnde item manarit nomen sapientis, & Philosophi; & qualem esse deceat vtrumque, ita dictum sit. Nos autem deinceps vniuersè agemus de Philosophia, quę continet scientias speculatiuas & practicas, cuius prima & maximè generalis diuisio, primo loco tractanda est.

Ponitur diuisio Philosophiæ in speculatiuam, & practicam, & declaratur significatio illorum vocabulorum (practicum) & (speculatiuum.)

CAP. II.

Diuisio Philosophiæ secundum Platonicos, Stoicos & Peripateticos.

TRIPARTITA illa diuisio Philosophiæ in naturalem, moralem, & logicam, hoc est rationalem seu sermocinalem, est sane peruetus à Platonicis, Stoicísque profecta; vt videre licet apud Ciceronem primo Academic. quæst. Plutarchum lib.1. de placitis Philosophorum cap.1. Alcinoum. in libro de doctrina Platonis cap.3. Diogenem Laërtium in vita Platonis. D. August. lib.8. de Ciuitate Dei cap.4. Euseb. de præparat. Euang. lib.11. cap.1. vbi citat pulcherrimum quendam locum Arist. in huius diuisionis Platonicæ commendationem ex lib.7. de Philosophia, quod opus nunc non extat; & sequenti capite affirmat talem diuisionem manasse ex Hebræis. Hæc tamẽ diuisio Peripateticis non probatur, quippe qui Logicam submouent à partibus Philosophię; eámque censent non tam esse scientiam, aut Philosophiæ partem, quàm modum sciendi & instrumẽtum Philosophiæ, de qua re nos infra dicemus. Quamobrem nos qui horum disciplinæ conueniẽter philosophari studemus, primam & generalem Philosophię diuisionem bimembrem facimus in speculatiuam & practicam, quam Arist. innuit 2. Metaphy. tex.3. Cur autem Arist. & Theophrastus ita diuiserint bipartito Philosophiam, exponit Plutarchus eo loco, quem supra posui. Vt igitur diuisio hæc

planè intelligatur, primùm explicanda est significatio illorum vocabulorum (practicum) & (speculatiuum) postea dicendum est, vnde talis diuisio ortum habeat; tum cuiusmodi sint differentiæ sciẽtiarum; ad extremum, tractanda est comparatio inter Philosophiam practicam & speculatiuam. Ac de practico quidem & speculatiuo multa disserunt Theologi circa Prologum sententiarum, multa item Philosophi super 6.lib.Metaphy.Aristot.sed nos ea tantum, quæ olent doctrinam Peripateticam, nec sunt aliena instituto nostro, paucis exponemus.

Qui sit sciẽtia speculatiua & practica.

Speculatiua scientia (vt nunc ruditer dicam) ea est, quæ res sibi subiectas docet nos tantummodo scire & contemplari, vt Physica, Cælum; Geometria, Triangulum; Metaphysica, Deum. Vnde speculatio est actio intellectus, cuius finis est sola cognitio eius rei circa quam versatur: vel quæ in sola cognitione veri consistit, nec vlterius progreditur, aut per se dirigitur ad aliquam actionem seu opus. Quocirca Arist.in 6.Ethicor.& 3.de Anima 46.inquit mentem seu intellectum speculatiuum nihil mouere, quoniam non intelligit ea quæ possint cadere sub appetitum & actionem nostram: quare principia nostrarum actionum & motuum, sunt appetitus & intellectus practicus. Scientia vero practica est, quæ res circa quas versatur, non solùm docet nos scire, sed præcipuè operari vel facere, vt finis scientiæ practicæ non sit scire, aut cognoscere verum, sed actio seu opus aliquod. Nonnulli Arabes, in quibus est Algazel 1.lib.suæ Philosophiæ cap.1.definiunt doctrinam practicam esse scientiam earum rerum, quæ fiunt à nobis: quæ definitio, nisi quid aliud addatur, vitiosa est, vtpote quæ conueniat etiam in aliquam scientiam speculatiuam, vti est scientia animæ, quæ speculatiua est; tamen agit de operationibus animæ quæ efficiuntur à nobis, cuiusmodi sunt, ali, sentire, intelligere, appetere. Quamuis ergo, tam speculatiuæ scientiæ, quàm practicæ, proximus & proprius actus sit scire & intelligere (quæ enim potest esse alia operatio scientiæ quàm scire? & intellectus quam intelligere?) tamen in eo est discrimen, quòd ipsum scire, qui est actus speculatiuæ scientiæ, per se intenditur ac expetitur, nec refertur alio: scire autem quod proficiscitur à scientia practica non expetitur per se, sed propter aliud, ad agendum enim faciendúmve aliquid totum planè refertur, vt in Philosophia morali, Medicina & artibus mechanicis perspicuum est. Praxis autem, nomen (vnde practica nomen inuenit) latè patens, complectitur actionem & effectionem. Quid autem inter actionem & effectionem intersit, Arist. declarat in primo libro magnorũ moralium cap. 33. & in 6.Ethicor. vbi agit de arte & prudentia. Actio enim est operatio, post quam nullum

existit opus, vt omnes actiones morales virtutum. Effectio verò est operatio relinquens aliquod opus: vel per quam perficitur aliquod opus, quod, expleta finitáq; operatione manet & extat, vt cernimus in exædificatione domus. Est autem praxis, operatio hominis non quælibet, sed quæ subest voluntati & arbitrio eius, & cum subiaceat, errori, indiget habitu quodam, qui insidens & inhærēs in intellectu practico sit tāquam norma & regula à qua praxis dirigatur. Hic autem habitus, seu regula, in praxi quidem quæ est operatio moralis, est prudentia; in ea verò quæ est mechanica, & in qua non inest per se ratio virtutis aut vitij, est ars, siue sit mechanica siue liberalis, vt est musica practica. Actio autem quæ subest voluntati, triplex est. Vna, quæ elicitur ex ipsa volūtate, vt electio. Altera, quæ producitur quidem ab alia potentia: tota tamen imperatur à voluntate, & dirigitur ab aliquo habitu practico, vt operationes eius facultatis animæ sensitiuæ, quæ dicitur irascibilis & concupiscibilis. Tertia, quæ secundum quid subest volūtati, & dirigitur ab intellectu practico, vt sunt operationes intellectus speculatiui, quæ per se, & (vt vulgo dicunt) secundum specificationem, non subsunt voluntati aut prudentiæ: earum tamen vsus & exercitatio, id est, vt hoc tempore, vel tamdiu, vel hoc modo, vel his aut aliis circunstantiis fiant, subiicitur voluntati & prudentiæ. Quatenus igitur tales operationes propter circunstantias secundum quas exercentur, possunt esse moraliter, vel bonæ, vel malæ; diriguntur à prudentia, quæ est habitus practicus; quo modo etiam possunt vocari praxes, simpliciter autem minimè. Operationes autem animæ vegetatiuæ, neque per se, neque secundum vsum & exercitium, subiacent arbitrio & voluntati hominis, nisi forte ex accidenti & indirectè, quatenus in actionibus animæ vegetatiuæ magna existit varietas ob quantitatem, qualitatémve alimēti, cuius assumptio & moderatio, est in nostra potestate. Quamobrem, peccata quæ in supradictis functionibus alentis animæ contingunt, plerumque nobis vitio verti solēt. Quin etiam effectus naturalis, quodam modo subiicitur nostræ potestati: quatenus in nobis est applicare (vt aiunt) actiua passiuis; ex quo tales effectus existunt. Actio autem voluntatis, quæ naturaliter tendit & refertur in vltimum finem, non est praxis: quia neque pendet à libero arbitrio, & omni vacat errore; vt non egeat vllo habitu practico à quo dirigatur; nam sicut intellectus speculatiuus non potest errare circa prima principia speculatiua (quis enim, vt inquit Aristot. 2. Metaphy. aberrabit à ianua?) ita voluntas non potest errare circa vltimum finem, quanquam in eo designando, & constituendo peccari possit, vt si voluntas aut diuitiæ aut honos, statuatur & expetatur tāquam vl-

Quæ actiones subiiciantur voluntati nostræ & quæ non.

timus finis. Ex his quæ diximus manifestũ est quid sit praxis, quam ita multi definierunt, vt sit operatio alterius potentiæ ab intellectu, naturaliter posterior intellectione, apta fieri conformis intellectui recto. Heruæus Quolibeto primo quæst.3.paulo aliter definit praxim.quam definitionem,& alia quæ scribit de praxi,ne longior sim, hic prætereo. De significatione igitur illorum vocabulorum (Practicum) & (Speculatiuum) hæc dicta sint.

Explicatur primò ratio supradictæ diuisionis: deinde cuiusmodi sint scientiarum differentiæ (practicum) & (speculatiuum.)

CAP. III.

RATIO, & vt vocant, sufficientia supradictæ diuisionis, ex multis rebus cognoscitur. Primò, quia Philosophia, vt veteres sapienter dixerunt, est medicina animi, sanãs eius morbos: quorum duo sunt genera, vnum pertinens ad intellectum, quæ est ignoratio veri; alterum ad affectum: cuius ægritudo ex vitiis, morúmque corruptela proficiscitur. contra priorem morbum, comparata est Philosophia speculatiua; aduersus verò posterioré instituta fuit practica. Tum; omnis homo naturaliter scire desiderat, primùm quidem ea, quæ conferunt ad tuendam, degendámque vitam, tum priuatam, tum etiam ciuilem, quæ nobis suppeditant partim artes mechanicæ, partim Philosophia moralis: postea vero etiam eas res, quę licet nihil cõducant ad actiones humanas & ciuiles: tamen quia habent pulcherrimam contemplationem veritatis, vehementer expetuntur ab intellectu nostro. quarum rerum scientiam largitur nobis Philosophia speculatiua. Deinde; subiectum scientiæ est intellectus, qui duplex tantùm est, vnus speculatiuus, alter practicus, vt docet Arist.6.Ethicor. & 3.de Anima, 46.& 49. quare scientia quoque & Philosophia duplex erit, vna practica, altera speculatiua. Postea; Philosophia refertur ad dirigendam vitam hominis, ciúsque fælicitatem comparandam; vitam autem, & fælicitatem hominis Arist.10. Ethicor. duplicem facit, actiuam & speculatiuam. ergo Philosophia etiam duplex erit, speculatiua & practica. Præterea; omnis doctrina est propter aliquod bonum & finem, vt scribitur in principio primi libri Ethicorum; talis autem finis, vel est sola cognitio, quam doctrina præbet, sicut fit in scientiis speculatiuis: vel præter cognitionem aliud pro fine intenditur, siue sit alia quædam operatio hominis, siue aliquod opus externum, veluti cernimus in doctrinis practicis. Ad hæc; omnis doctrina comparata est ad dirigendas eas operationes hominis, quæ subsunt arbitrio nostro, & possunt prauè ac vitiosè

Bonam esse diuisionem Philosophiæ in practicam, & speculatiuam probatur rationibus septem.

fieri. Vnde ad regendas actiones animæ vegetatiuæ,& ſenſuum tam interiorum quàm exteriorum, nulla fere videtur eſſe inuenta & inſtituta doctrina. Sunt igitur tria genera humanarum actionum, quæ à doctriná poſſũt dirigi; Primi generis, ſunt operationes intellectus, ad quas dirigendas & perficiendas, ordinantur ſcientiæ ſpeculatiuæ; Secũdi generis, ſunt operationes appetitus, tam rationalis quàm ſenſitiui, in quibus verſántur habitus vitiorum & virtutũ; harum autem operationum gratia inſtituta eſt Philoſophia moralis; Tertij generis, ſunt plurimæ aliæ operationes hominis, ſiue in membris eius inhærentes, vt ſunt currere & ſaltare; ſiue tranſeuntes in opera aliqua externa, vt ædificare, pingere, & fabricari naues ad quas operationes moderandas: ritéque obeundas, inuentæ ſunt omnes artes, tam mechanicæ quàm quæ vulgo dicuntur liberales. Poſtremò; vnitas & diſtinctio ſcientiæ, ſumitur ex vnitate diſtinctionéque obiecti; obiectum autem ſiue materia ſcientiæ, ſunt tres quæ tractantur: quas duplici genere cõtineri neceſſe eſt; aut enim eiuſmodi ſunt, vt in actionem, effectionémque noſtram cadant; aut ſolùm in cognitionem. omne enim ens aut eſt tantùm ſpeculabile, aut non ſolum eſt ſpeculabile ſed etiam agibile vel factibile. Bonam igitur eſſe bimembrem illam diuiſionem Philoſophiæ in practicam & ſpeculatiuam, ex his perſpicuum eſt.

Quales differentiæ ſint practicum & ſpeculatiuũ.

Quales vero ſcientiarum differentiæ ſint practicũ & ſpeculatiuũ, breuiter etiam dicamus. Primò ſunt differentiæ eſſentiales, nõ enim accidit ſcientiæ eſſe practicam, vel ſpeculatiuam, cùm id conueniat ei tum ex parte obiecti tum ex parte finis. vnde Ariſt. nunquam tradit aliam Philoſophiæ diuiſionem. Sed dicet aliquis, ſcientia cum ſit habitus, & cõtineatur in prima ſpecie Qualitatis, eſt ens abſolutum; practicum autem & ſpeculatiuum, ſunt entia reſpectiua, nullum autem reſpectiuum poteſt eſſe differentia eſſentialis vllius abſoluti, ergo non poteſt ſcientia vel Philoſophia diuidi eſſentialiter per practicum & ſpeculatiuum. Verùm hoc ita ſoluitur, ſcientia, vt eſt habitus perficiens intellectum, eúmque aptum & promptum reddens ad intelligendum, eſt ens abſolutũ, ea verò ratione, vt confertur cum obiecto ſuo ſcibili, habet ad ipſum relationem quandam, quæ vulgo dicitur ſecundum dici, propter quam eſt ens relatiuum, eáque ratione diuiditur eſſentialiter per practicum, & ſpeculatiuum. Sciẽtia igitur non vt quid abſolutum, ſed vt quidpiam relatiuum & vt habet relationem ad obiectum vel finem ſuum, diuiditur per practicum & ſpeculatiuum eſſentialiter. Quamuis autem practicum, & ſpeculatiuum non diuidant ſecũdum rem intellectum (idem enim numero intellectus eſt practicus, & ſpeculatiuus) nec ſemper diſtinguant ſe-

cundum rem obiectum scientiæ; (potest enim idem secūdum diuersam rationem subiici practicæ, & speculatiuæ scientiæ; etenim de operationibus animæ sentientis & intelligentis, & de his quæ vulgo vocantur passiones animi, veluti sunt gaudere, dolere, sperare, metuere, agit Philosophus moralis & physicus) habitus tamen scientificos diuidunt secūdum rem, adeo, vt impossibile sit vnam eandémque sciētiam verè practicam, & speculatiuam esse. Excipio Theologiam, de qua D.Thom. in 1.parte, q.1.art.4. sic scribit, *Licet in scientiis Philosophicis, alia sit speculatiua, alia practica; sacra tamen doctrina comprehendit sub se vtramque; sicut & Deus eadem scientia se cognoscit, & ea quæ facit: magis tamen est speculatiua quàm practica; quia principalius agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis, de quibus agit, secundum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua æterna beatitudo cōsistit.* Scio non probari hoc aliis Theologis, sed nobis id curę non sit, qui hoc loco de scientiis magis loquimur.

Verùm duplex hoc loco existit dubitatio: Vna est, quoniam solet communiter diuidi Medicina in practicam & speculatiuam, ergo vna eadémque scientia, potest esse practica & speculatiua: Altera est, quia si aliquis discat Medicinam tantùm vt cognoscat & sciat quæ in ea tractantur, illi erit speculatiua; sin autem alius discat eam propter opus, illi erit practica. ex quo efficitur eiusmodi differētias non distinguere secundum rem scientias, sed cōuenire ipsis per accidens. *Duplex dubitatio.*

Ad primam respondet D.Thom. super Boëtiū de Trinitate in quęst. de diuisione scientiæ speculatiuæ art.1. in responsione ad quartum, dicens aliter se habere practicum & speculatiuū cum diuidunt Philosophiam & scientias inter se, quàm cum vna scientia, veluti Medicina, diuiditur in practicam & speculatiuam: priori enim modo, talis distinctio attenditur penes vltimum finem scientiæ, vt ea dicatur practica, cuius finis vltimus sit præter cognitionem, actio vel opus aliquod; speculatiua verò, cuius est sola cognitio. Posteriori autem modo, non sic attenditur; tota enim Medicina, si vltimū finem eius spectes, practica debet appellari: Sed quoniam in his, quæ tractat Medicina, quædam sunt remotiora à praxi, accepta ex scientiis speculatiuis, vt quid sit morbus, vel sanitas, quid, quale, & quotuplex sit elementum; alia vero propinquiora sunt actioni, vt quòd talibus morbis, tales curationes & remedia sunt adhibenda (cuius generis est tota fere doctrina Aphorismorum Hippocratis) ideo pars Medicinæ, quæ superiora illa docet, appellatur speculatiua, quæ verò tractat posteriora hæc, dicitur practica. *Solutio prioris dubitationis.*

Ad posteriorem dubitationem dicendum est, finem scientiæ non esse spectandum ex intentione & voluntate discentis, quæ est contingens, incerta, & multiplex, sed ex *Solutio posterioris dubitationis.*

eo ad quod per ſe ordinatur ſcientia, & propter quod inuenta & inſtituta fuit, & communiter diſcitur. Quamuis igitur poſſit aliquis diſcere Medicinam, non intendens mederi, tamen hoc eſt per accidens, nec obſtat quominus Medicina dicenda ſit practica, quippe quæ medendi cauſſa communiter diſcatur, & propter id inuenta & comparata fuerit. Vide quæ in hanc ſententiam pulchrè ſcribit D. Thom.1.parte,q.14.art.16. faciens triplicem ſciétiam ſpeculatiuam, vnam propriè, quæ eſt de rebus non operabilibus: duas reliquas ſecundum quid; alteram quidem ex modo ſciendi quo res operabiles tantùm ſpeculatiuè conſiderantur, definiendo eas & diuidendo, atque vniuersè tantùm contemplando; alteram vero ex fine, vt ſi quis doctrinam rerum operabilium, non ad operationem, ſed ad nudam & ſolam earum cognitionem referat.

An practicũ & ſpeculatiuum ſumãtur ex obiecto an ex fine ſcientiæ.

Sed controuerſum eſt inter nonnullos Philoſophos, an tales differentiæ ſumi debeant ex obiecto, an potius ex fine. quam controuerſiam puto facile dirimi poſſe; nam proximè ſumuntur ex fine, finium tamen diſtinctionem pariunt obiecta. Sicut enim obiectum eſſe factibile, non ſatis eſt ad cõſtituendam ſcientiam practicam (intelligo autem per factibile quidquid ſubeſt praxi, ſiue ſub actionem, ſiue ſub effectionem cadat) cùm circa tale obiectũ poſſit etiam verſari ſcientia ſpeculatiua, vt antè diximus de ſcientia Animæ; ita diſtinctio finium, oritur neceſſariò ex diſtinctione obiectorum, nam cauſſa quare finis practicæ ſit operatio vel opus eſt, quia obiectum eius eſt quidpiam operabile, non autem contrà. ſimiliter contigit in Speculatiua. quare principium & veluti radix huius diſtinctionis hæret in obiecto, complementum autem in fine. Quocirca Ariſt. in 2. quidem Metaphy. tex. 3. diſtinctionem Philoſophiæ practicæ, & ſpeculatiuæ, ſumit in fine vtriuſque; in 6. autem & 11. Metaphy. videtur eam petere ex obiectis. Deinde, ſciendum eſt has differentias manare per omnes ſcientias, vt nulla ſit quæ non exiſtat vel practica vel ſpeculatiua. Neque quiſquam mihi opponat Logicam, quam vt libenter concedo non eſſe practicam aut ſpeculatiuam; ita nego eſſe propriè ſcientiam, quod infra planius explicabitur. Patet autem latius prædictæ differentiæ, quàm ſcientia; etenim ſapientia & intellectus ſunt habitus ſpeculatiui, ars & prudentia practici, qui tamen omnes differunt à ſcientia, vt perſpicuum eſt ex his quæ ſcribuntur 6. Ethicorum. Quocirca eſſe Practicum, & Speculatiuum, non ſunt differentiæ adæquatæ ipſius ſcientiæ, cùm his etiam rebus conueniant quæ non ſunt ſcientiæ, videlicet habitui principiorum, arti, & prudentiæ: Ergo quod proximè & adæquatè diuiditur in Practicum & Speculatiuum, id non eſt ſcientia vel Philoſophia, ſed eſt habitus

intellectus, quo verum certò cognoſcitur. quod perſpicuè intelligere licet ex his quæ ſcribit Ariſtoteles in lib. 6. Ethicorum. Verùm deinceps has Philoſophiæ differẽtias inter ſe comparemus; & primum videamus an nomen & ratio ſcientiæ ac Philoſophiæ æqualiter vtrique conueniat, deinde vtra ſit prior, certior, ac nobilior.

Declaratur vtra pars magis mereatur nomen ſcientiæ, & vtra ſit prior, certior, ac nobilior. CAP. IIII.

HÆ differentiæ, non vniuocè, ac æqualiter diuidunt ſcientiam & Philoſophiam: ſpeculatiua enim per ſe ac principaliter dicitur Philoſophia & ſcientia; practica verò non niſi ſecundum quid & propter aliud. quod poteſt oſtẽdi & confirmari his argumentis. Primò, Ariſt. in 2. Metaphy. tex. 3. volens oſtendere Philoſophiam eſſe ſciẽtiam veritatis, probat ex eo, quia Philoſophiæ ſpeculatiuæ finis eſt veritas, practicæ autẽ opus; nam licet practici conſiderent veritatem, non tamen per ſe, ſed in ordine ad operandum: quæ probatio non valeret, niſi putaret Ariſt. ſpeculatiuam ſciẽtiam, aut tantùm eſſe Philoſophiam, aut certè principaliter. Verba Philoſophi ſunt hæc, *Rectè ſe habet Philoſophiam veritatis contemplatricem appellaſſe: ſpeculatiuæ etenim finis, veritas; practicæ autem opus: etenim ſi quomodo ſe habeant conſiderant, non cauſſam per ſe, ſed ad aliquid, & eo in tempore practici ſpeculantur.* Præterea, ex communi modo & conſuetudine & ſentiendi & loquendi: Philoſophos enim & ſapientes, eos communiter putamus & appellamus, qui verſantur in ſcientiis ſpeculatiuis; eos autem qui excellunt in rebus gerendis, non Philoſophos, ſed prudentes vocamus. Deinde, quia ſcire, qui eſt finis ſcientiæ, per ſe competit ſpeculatiuæ, practicæ autẽ non niſi propter opus. quòd ſi doctrina practica eſt & vocatur ſcientia, hoc ei accidit, prout aliquo modo aſſimilatur ſpeculatiuæ, & continet aliquas ſpeculationes. Ad hæc, Philoſophia eſt perfectio hominis, ſed ſpeculatiua per ſe perficit hominem circa ſpeculationem; intellectus enim noſter tunc eſt ſimpliciter perfectus circa ſpeculationem, cùm perfectè habet ſcientias ſpeculatiuas, ſcientia autem practica tantùm ſecundum quid perficit hominem circa praxim, v. g. vt homo moraliter & practicè perfectus ſit, minimã partem confert ſcientia moralis, ſed hoc præſtat tum prudentia, tum virtutes morales: ſimiliter ad perficiendum opus artificioſum, præter ſcientiam artis, maximè opus eſt peritia quadam, & exercitatione, quæ eſt habitus quidam inhærens membris corporis. Poſtea, obiectum ſcientiæ debet eſſe certum, & immutabile, vt habetur 1. Poſt. ſed doctrina practica, veluti eſt Philo-

Scientiam & Philoſophiã principalius dici de ſpeculatiua quàm de practica.

ſophia moralis & artes mechanicæ, verſantur circa res contingentes & mutabiles, vt ſignificat Ariſt. 1. 2. & 6. lib. Ethicorum. Neque verò dicat aliquis hoc intelligẽdum eſſe de cognitione practica quæ verſatur circa ſingularia, nõ autem de ea quæ traditur de vniuerſalibus præceptis & regulis praxeos: nam Ariſt. 2. Eth. ait non ſolùm particulares, ſed etiam vniuerſales ſermones de rebus moralibus eſſe parum certos & exquiſitos: immo cognitio practica, quo propior eſt rebus ſingularibus & magis accedit ad actionem, eò perfectior eſt atque vtilior; tunc autem eſt maximè incerta. vnde in rebus moralibus multa relinquuntur prudentiæ, & arbitrio boni, & prudentis viri, quia non poſſunt vniuersè certò præſcribi, nec aliqua ſcientia comprehendi. Porro, ſcientia non dicitur vniuocè, de ſubalternãte & ſubalternata, quia ſubalternata, cũ accipiat principia à ſubalternante, pendet eſſentialiter ab illa, nec poteſt ſine adminiculo eius, ſcientiæ nomen & rationem obtinere, at omnes ſcientiæ practicæ ſubalternantur ſpeculatiuis, vt omnes ferè artes mechanicæ pendent à ſcientiis Mathematicis; & Medicina pendet à Philoſophia naturali; ſcientia moralis magna ex parte pendet à ſcientia animæ: nam diuiſio habituum, & virtutum moralium, pendet ex diſtinctione potentiarum animæ. Diſtinctio etiam paſſionum, & quæ de fœlicitate traduntur, ſupponũt multa ex Philoſophia naturali. Vnde Ariſt. ſub finem primi Ethicorum ait; ſi elegantiores Medici qui oculum vel aliam partem corporis probè curaturi ſunt, multum ſtudij & operæ in animi cognitione ponere conſueuerunt, multo magis oportere Philoſophum ciuilem, qui in morbis animorum curandis ſanandíſque verſari debet, habere cognita ea, quæ pertinent ad ſcientiam animæ. Auerr. quoque ait in 1. de Anima com. 2. ſcientiam de Anima dare multa principia Philoſophiæ morali. Maneat igitur ſcientiam non dici vniuocè de practica & ſpeculatiua.

Scientias practicas ſubalternari ſpeculatiuis.

Sed nũc videamus vtra ſit prior, certior & nobilior. Ac prior quidem ſecundum naturam eſt ſpeculatiua quàm practica. Primò quia intellectus ſpeculatiuus natura prior eſt quàm practicus, prior enim eſt cognitio ſimpliciter, quàm cognitio practica, & verum ſimpliciter, quàm verum practicum. Tum quia prior eſt res ſecundum naturam ſuam, quàm prout cadit ſub actionem & affectionem noſtram, priora ſunt quæ à Deo naturáque fiunt, quàm quæ fiunt à nobis. Ad hæc, quia ſcientia ſubalternans prior eſt quàm ſubalternata, at ſcientiæ practicæ fere ſubalternantur ſpeculatiuis, vt ſupra diximus. Præterea, hoc patet ſi comparemus ſcientias ſpeculatiuas, vt Metaphyſicam & Philoſophiam naturalem, cum ſciẽtiis practicis, ſecundum res quas tractant: nam in Metaphyſica, agitur de Deo & intelligen-

Priores eſſe ſpeculatiuas ſcientias practicis.

ligentiis;in Physica,de cælis & elemẽtis; quas res natura priores esse his rebus quas tractant scientiæ practicæ, per se manifestum est. An verò scientiæ speculatiuæ sint priores secũdum nos,hoc est,an prius fuerint à nobis inuentæ & excultæ, quàm practicæ, non est ita certum. Sed videtur mihi ita distinguendum esse, vt scientiæ practicæ quæ pertinent ad incolumitatem & dignitatem vitæ ciuilis tuẽdam & conseruandam, prius inuentæ tractatæque fuerint quàm scientiæ speculatiuæ, quod perspicuè docet Arist.1.Metaphy.cap.1.scribens, *Inuentis iam & institutis scientiis quæ ad necessitates vel voluptates vitæ humanæ pertinebant, postea fuisse institutas illas scientias speculatiuas quæ neque ad degendum voluptariæ sunt, neque ad necessaria conducunt, & in illis locis primo, vbi vacabant. Quare circa Ægyptum Mathematicas artes constitutas esse;quia illic gens sacerdotum vacare permitebatur.* Sientia autem moralis videtur inuenta fuisse post scientias speculatiuas:nam cum ante Socratem memorentur excelluisse in scientiis speculatiuis plurimi, vt Thales Milesius, Anaxagoras, Empedocles, Democritus, Pythagoras; primus tamen ipse dicitur cœpisse docere & tractare studium Philosophię moralis. cui rei fidem facit Cicero 1.Acad.quęst.his verbis, *Socrates mihi videtur, id quod constat inter omnes, primus à rebus occultis & ab ipsa natura inuolutis, in quibus omnes ante eum Philosophi occupati fuerunt auocauisse Philosophiam, & ad vitam humanam adduxisse, vt de virtutibus & vitiis, omninóque de bonis rebus & malis quæreret; cælestia autem, vel procul esse à nostra cognitione censeret, vel si maximè cognita essent, nihil tamen ad bene viuendum conferre.* Idem in quinta Tusculana sic ait. *Ab antiqua Philosophia, vsque ad Socratem, numeri motúsque tractabantur & vnde omnia orirentur quóve recederent, studioséque ab his syderum magnitudines, interualla, cursus requirebantur, & cuncta cælestia. Socrates autem primum Philosophiam deuocauit è cælo, & in vrbibus collocauit, & in domos etiam introduxit, & cœpit de vita & moribus, rebúsque bonis & malis quærere.* Et in Bruto sic ait, *Ex vberrimis sermonibus Socratis, extiterunt viri doctissimi: primúmque tum Philosophia non illa de natura, quæ fuerat antiquior, sed hæc in qua de bonis & malis rebus, déque hominum vita & moribus disputatur, inuenta dicitur.* Quibus consonant quę scribit Aristoteles primo de partibus animaliũ capite primo. Socratis temporibus indagationem rerum naturalium desiisse; & omne philosophandi studium, ad virtutem ciuilémque vsum translatum esse:Et in 1.Metaphysicę *Socrates, inquit, de moralibus quidem tractauit, de tota verò natura nihil.* Cur autem id Socrates fecerit, pulchrè disputat D.August.libr.8.de Ciuitate Dei.c.3. Illud quoque certum est, scientias speculatiuas ordine doctrinę priores esse Philosophia morali, si non omnes, saltem Mathematicas: vnde Arist.1.Ethicorũ

ait iuuenem non esse idoneũ auditorem Philosophię moralis, quem tamen cõstat aptum esse ad intelligendas Mathematicas disciplinas: & in 6.lib.Ethicorum, scribit puerũ euadere posse Mathematicum, non tamen Physicum aut prudentem; Non quòd pręcepta moralia non possint capi, & intelligi à iuuene, sed quia vsum eorum, qui est verus finis Philosophię moralis, ob ardorem perturbationum, & humanarum rerum imperitiam, refugit; nec ita faciendum esse vt pręcipitur, sibi persuadet. Plutarchus in libro de Contrarietatibus Stoïcorum ait Chrysippum in 4.lib.de vitis, voluisse vt primò disceretur Logica, tum moralis, deinde naturalis, vltimò scientia diuina, vnde Gręci tractationes de Diis, vocabant τελέτας. Quòd autem Simplicius ait in Procœmio suo super categorias Arist. speculatiuas scientias discendas esse post Logicam & disciplinam moralem, sic intelligendum est; puerum antè bonis moribus per disciplinam & institutionem moralem imbutum esse debere, quàm addiscat reliquas scientias. Loquitur igitur Simplicius de institutione morali, non quę percipitur ex scientia morali, sed ex bona parentum aut magistrorum educatione. Vsus tamen Philosophię moralis videtur antiquior fuisse quàm vsus scientiarum speculatiuarum, neque enim humana societas aut coalescere aut conseruari potuisset sine gubernatione politica & œconomica, sine obseruantia legum, denique sine vsu virtutum. Aliud est igitur loqui de scientia rerum moralium, quę certis regulis & pręceptionibus comprehenditur, & aliud de vsu ipsarum.

Certiores esse speculatiuas scientias practicis & nobiliores.

Certiorem autem esse speculatiuam scientiam quàm practicam, manifestum est, tum ex eo quòd obiectum practicæ est contingens & mutabile, speculatiuæ autem minimè; tum etiam, quia certior est scientia quæ declarat propter quid cuiuscunque rei, quàm quæ tantùm docet quod res sit, vt est apud Arist.1. Post.42: Scientiæ autem practicæ, vt plurimum supponunt illud propter quid, declaratum in speculatiuis scientiis, quippe cum, vt ante diximus, practicæ ferè subalternantur speculatiuis. Planum etiam fit hoc, si quis consideret sigillatim scientias speculatiuas, eásque conferat cum practicis. Porrò maiorem nobilitatem, & præstantiam esse in speculatiuis quàm practicis, nemini dubium est. Arist. enim in 6.Metaphy. tex.2. ait scientias speculatiuas præponẽdas esse aliis omnibus, idémque significat in 1.Metaph.cap.2.& ratio est. Primò, quia speculatiua est gratia sui, practica vero propter aliud, hoc est propter opus. Deinde, illa per se sola perficit hominem in suo genere, & finem suum citra alterius auxilium assequitur & præstat homini; Practica verò non potest consequi per se finem suum, sed eget auxilio virtutum moraliũ, vel alio-

rum habituũ. Præterea, illa perducit ad fœlicitatem ſpeculatiuam, & hominem perficit in ordine ad Deum & intelligentias, hæc autem ad fœlicitatem actiuam, & in ordine ad ſocietatem hominum. Demum, idem patet ex eo, quòd inter ſpeculatiuas eſt aliqua, nimirum Metaphyſica, quę longè ſuperat omnes practicas; inter practicas autem non reperitur aliqua, quæ ſuperet omnes ſpeculatiuas. Sed dicet aliquis, Philoſophiam moralem practicam eſſe, quæ tamen videtur eſſe præſtantior quàm diſciplinæ Mathematicæ, quæ ſunt ſpeculatiuæ; nam illa agit de homine, de virtutibus & fœlicitate, hæ vero tãtum de quantitate. Sed reſpondendum eſt; vnam ſcientiam eſſe meliorem alia, vel ratione obiecti, quia verſatur in rebus nobilioribus; vel ratione medij & modi procedendi, hoc eſt, quia ſeruat meliorem methodum, & vtitur potioribus demonſtrationibus. Doctrinæ igitur Mathematicæ licet priori modo ſint ignobiliores diſciplina morali, tamen poſteriori modo præſtantiores ſunt. Adde, quòd Mathematica cognitio eſt ſui gratia, quo nomine melior eſt quàm moralis, quæ dirigitur aliò, cuius nobilitas, non tam pendet ab ipſo ſcire, quàm ex operatione. Sic igitur explicata ſit prima diuiſio Philoſophiæ, in practicam & ſpeculatiuam. Deinceps diuiſionem Philoſophiæ ſpeculatiuæ in diſciplinas Mathematicas, Metaphyſicam & Phyſicen, exponamus.

Dubitatio an Philoſophia moralis ſit nobilior diſciplinis Mathematicis.

Traditur diuiſio Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam, Metaphyſicam, & ſcientias Mathematicas.

CAP. V.

ARISTOTELES ſexto libro Metaphyſicæ tex. 2. Philoſophiam ſpeculatiuam tripartito diuidit, in Phyſicam, diſciplinas Mathematicas, & Metaphyſicam, quæ diuiſio à veteribus primò approbata fuit, deinde in ſcholis adhuc retenta & celebrata eſt: cuius ratio hæc communiter redditur; Scientia ſpeculatiua eſt cognitio rerum, quarum tria ſunt genera; nam quædam ſunt extra materiam, quarum cognitio conſtituit Metaphyſicam: aliæ ſunt in materia, id quod bifariam contingit; nam quædam ita exiſtunt in materia, vt ſine ipſa tamen definiri & ſciri poſſint, cuiuſmodi eſt quãtitas, & quæ inſunt in ea, vt eſt vel continua vel diſcreta, quas res pertractandas ſibi ſumunt diſciplinæ Mathematicæ: Aliæ vero res penitus hærent in materia, vt non modò re ſeparari non poſſint ab ipſa, ſed neque cogitatione: Itaque quemadmodum natura non poteſt eiuſmodi res perficere ſine motu & materia, ſic etiam ſine illis non

Ratio vulgaris huius diuiſionis & maximè probabilis.

possunt in scientia perfectè declarari, quarum rerum scientia nominatur Physica.

Scholastici Philosophi modo suo declarant sufficientiam huius diuisionis ad hunc modum. Scientia speculatiua est perfectio intellectus nostri, qui est immaterialis, quapropter obiectum scientiæ debet esse aliquo modo abstractum à materia: triplex autem est abstractio rei à materia; Vna tantum à materia singulari, quam ipsi vocant materiam signatam, vt qui dicit animal vel hominem, significat ea quidem abstracta ab hoc vel illo corpore, & ab his vel illis carnibus aut ossibus, non tamen à corpore & à carne simpliciter & absolutè, sicut qui dicit simum, dicit curuitatem abstractam ab hoc vel illo naso, sed non simpliciter à na so: Altera est abstractio rei à materia, non solum singulari, sed etiam vniuersali, non quidem secundum rẽ, verùm tantummodo secundum rationem & cognitionem, vt licet quantitas non possit naturaliter existere, nisi aut in cælo aut in elementis aut in mixtis, tamen potest sine his considerari ac sciri; qui enim ait triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, cõsiderat per se triangulum, non quatenus est in cælo, aut in alijs corporibus Tertia est abstractio rei ab omni materia, tam secundũ rem, quàm secundum rationem, quam abstractionem cernimus in Deo, & intelligentijs. Prima igitur abstractio facit scientiam Physicam; secunda Mathematicam; tertia Metaphysicam.

Ratio Scholasticorũ Philosophorum.

Quidam autem Scotistæ, aiunt ea quæ possunt cadere sub scientiam speculatiuam tantùm esse tria, vnum quidem ens, prout ens est, quod tractatur in Metaphysica: Alterum substantiam corpoream, quæ dupliciter considerari potest, vel vt subijciuntur tantum quantitati, quomodo facit scientias Mathematicas, vel prout subijcitur omnibus aliis accidentibus, & habet in se principia motuum, & operationum naturalium, quo pacto constituit Philosophiam naturalem. Quod si quæras ab istis cur prætermiserint substantiam incorpoream, vti est Deus & intelligentiæ; respondent, quia talis substantia non potest à nobis naturaliter & scientificè cognosci secundum propriam naturam & proprietates eius, sed tantummodo secundum proprietates communes entis & substantiæ. Quorum sententia videtur mihi duplici nomine esse reprehendenda; primùm quia faciũt subiectum Mathematicæ doctrinæ substantiam corpoream, cùm tamen Mathematicus tantùm consideret ea quæ insunt quantitati vel figuræ, nullam faciens mentionem aut tradens cognitionem substãtiæ corporeæ. Et sanè si Mathematicus haberet pro subiecto substãtiam corpoream, deberet vtique cõsiderare principia, species & passiones illius, talia enim & tot considerari à scientia circa subiectum suum

Ratio Schotistarum.

ſuum Ariſt.docet in 1.Poſt.ſed Mathematicum abſtrahere ab omni ſubſtantia,decimo libro huius operis à nobis explicãdum eſt. Deinde ſubſtantias incorporeas non poſſe ſciri à nobis niſi ſecundũ proprietates communes entis & ſubſtantię,cum Ariſt.in 12.lib.Metaph. tradat ſpecialem earum ſcientiam demonſtrans multa attributa propria ipſarum,perſpicuè falſum eſt.

Albertus Magnus in principio ſuæ Philoſophiæ naturalis, inquit, alias res eſſe per ſe intelligibiles ſecundum naturam, de quibus eſt Metaphyſica; alias intelligibiles & imaginabiles,vt eſt quãtitas, circa quam verſantur Mathematicæ diſciplinæ; poſtremò alias imaginabiles,intelligibiles & ſenſibiles,vt ſunt res naturales quas Phyſica tractat.quãtitas enim non videtur per ſe primò ſenſibilis eſſe, quippe quæ niſi coniuncta propriis ſenſibilibus, à nullo ſenſu percipiatur,ab imaginatione verò ſic eam apprehendi nihil prohibet. Hæc Albertus.Quæ mihi non valde probantur. nam quo pacto quantitas non eſt ſenſibilis, cum ſit ſenſibilis per ſe ab omnibus ſenſibus? quid,quod ſi eſt imaginabilis, ergo ſenſibilis; nam imaginatio deſcribitur ab Ariſt.in fine 2.lib.de Anima,motus factus à ſenſu ſecundum actum;& qui ab ortu caret ſenſu aliquo,non poteſt ea quæ ſub illum ſenſum cadunt per imaginationem propriè imaginari, nam proprium cuiuſuis rei phantaſma exprimitur ex propria ſpecie ſenſibili vel ex motu proprio ſenſuum exteriorum, qui ex rebus obiectis efficitur.Sed valeant hæc quantum poſſunt,ſi non per ſe, ſaltem propter auctoritatem Alberti Magni.

Ratio Alberti Magni.

Explicantur aliquot dubitationes.
CAP. VI.

VERVM circa prædictam diuiſionem exiſtunt multæ dubitationes,quæ niſi diligenter explicentur, non poteſt res de qua agitur,certò &perſpicuè cognoſci.Prima dubitatio eſt. Qualis nam ſit ſupra dicta diuiſio,an generis in ſpecies,an totius in partes,an ſubiecti in accidentia? Secunda dubitatio; Si quantitas eſt poſterior natura & definitione quàm ſubſtãtia.Ariſt. enim in 4. Metaphy.tex.4.ait ſubſtãtiam tempore,natura & definitione priorem eſſe accidenti,qui fieri poteſt,vt à Mathematico quantitas ſecundum rationem abſtrahatur à ſubſtantia? quod enim poſterius eſt,non poteſt abſtrahi à priori,præſertim ab eo à quo per ſe dependet.Tertia dubitatio eſt; Videtur falſum eſſe abſtractionem Metaphyſicam ſolam eſſe eam quæ fit à materia ſecundum rem & rationem,etenim multa conſiderat Metaphyſicus quæ tali abſtractione

Quinque dubitationes.

minimè continentur, agit enim de ente, bono, vero, actu & potentia, quæ non ſunt abſtracta ſecundum rem à materia, quippe cùm inſint quoque in rebus materialibus. Præterea, decem quoque Prædicamenta tractantur à Metaphyſico, vt perſpicuum eſt ex his quæ ſcribuntur in 4. Metaphy. Prædicamenta verò non poſſunt à materia ſeparari ſecundum rem; nam ſubſtantia prædicamentalis eſt cõpoſita ex materia & forma: Quantitas item non reperitur niſi in rebus quæ conſtant materia, ſed quid opus eſt argumentis ad id oſtẽdendum? cum Ariſt. in 7. 8. & 12. Metaphy. vſque ad tex. 38. ſubtiliter & copioſè diſſerat de ſubſtantia generabili & corruptibili, quam luce clarius eſt, non poſſe abiungi à materia ſecundum rem. Quarta dubitatio; Sicut eſt vna ſcientia Phyſica, quæ conſiderans corpus naturale pertractat omnes ſpecies eius, cur non itidem erit vna ſciẽtia tantùm quæ conſideret ens vt ens, & omnes ſpecies entis, ita vt reuera vna ſolùm ſit ſcientia, reliquæ verò quæ appellantur ſcientię, non tam ſint inter ſe diuerſæ ſcientiæ quàm partes vnius; ſicut ſciẽtia animalium & plantarum, ſunt partes Phyſicæ. Atque vnam eſſe ſcientiam talem, qualis nunc à nobis breuiter eſt deſcripta, videtur ipſemet Ariſt. innuere in 4. lib. Metaphy. tex. 2. his verbis, *ſicut Grammatica vna exiſtens, omnes voces ſpeculatur, ita vnius ſcientiæ eſt, entis ſpecies & ſpecierum ſpecies ſpeculari.* Quinta dubitatio eſt de Anima rationali; Nam ſi ipſa eſt immortalis & vera forma hominis (vt verè eſt) non poteſt contineri abſtractione Phyſica, ſecundum quam formæ naturales, nec re nec ratione poſſunt ſeparari à materia. Quare, vel anima rationalis non pertinebit ad Phyſicam, vel erunt quatuor genera abſtractionum. Etenim ponendum erit quartum genus oppoſitum abſtractioni Mathematicæ, quo anima rationalis poteſt abſtrahi à materia ſecundum rem, quia eſt ſeparabilis à corpore, nõ autem ſecundum rationem, quia definitur eſſe actus corporis, quod genus quartum abſtractionis ſi pertinet ad Phyſicam non continebitur tota Phyſica vno illo genere (quod ante poſuimus) abſtractionis. atque hæc quidem circa prædictã diuiſionem dubitari poſſunt.

Solutio primæ dubitationis.

Prædictarum autem quinque dubitationum priores quidem duas facile eſt ſoluere, cæteras autem minimè. Ad primam igitur dubitationem reſpondemus, illam diuiſionem non eſſe generis in ſpecies, quia genus ſignificat naturam quandam diuerſam à naturis ſpecierum, & habet proprietates diuerſas, & eſt prius atque vniuerſalius quam quælibet ſpecies eius, at non exiſtit aliqua ſcientia ſpeculatiua generalis diuerſa ab illis tribus, habens ſubiectum diuerſum, principia item atque paſſiones, & quæ ſit prior & vniuerſalior quam Metaphyſica. Deinde tota natura generis continetur in qua-

libet ſpecie;at vniuerſa cognitio ſpeculatiua non cõtinetur in vnaquaque ſcientia,alioquin quælibet ſpecularetur omnes res quæ poſſunt cadere ſub ſpeculationem.Ad hæc,ſi ponatur eſſe talis ſcientia proculdubio de illa & de aliis tribus diceretur ſcientia ſpeculatiua, vniuersè ſumpta:nam illa eſſet ſcientia ſpeculatiua, quare præter illam generalem eſſet alia generalior, & ſic in infinitum & ſemper exiſteret eadem dubitatio. Sed hæc nunc tanquam probabiliter dicta accipiantur, paulò enim infra oſtendemus quo pacto ſcientia ſpeculatiua poſſit dici vniuocè, ſaltem de Phyſica & Metaphyſica. Non eſt etiam hæc diuiſio ſubiecti in accidentia,quia ſubiectũ non prædicatur de accidente;hæc enim prædicatio,album eſt homo, nõ eſt bona,niſi per accidens,at Philoſophia & ſcientia ſpeculatiua rectè prædicatur de Phyſica & Metaphyſica & quia hoc eſt per ſe clarum,ſuperſedebo afferre alias rationes. Neque verò eſt totius in partes,totum enim non prædicatur de parte ſua,ſicut hic fieri videmus;nam quod poteſt opponi de totis homogeneis, in quibus pars accipit appellationem totius, repellitur ea ratione, quia eiuſmodi partes homogeneæ,ſunt vnius naturæ,non differentes eſſentialiter inter ſe,at illæ tres ſcientiæ ſpeculatiuæ, eſſentialiter differunt inter ſe.Reſtat igitur,vt talis diuiſio ſit ſuperioris quidem in ſua inferiora,ſed ita vt illud ſuperius non ſit genus,aut vniuocum quidpiam; ſed nomẽ ab vno ad vnum,quod vulgo appellatur analogum,quod non ſignificat naturam diuerſam ab analogatis, ſed tantùm rationẽ quandam communem,ſeu(vt vocant)conceptum formalem diſtinctum ab aliis, quo modo ens affectum eſt ad ſubſtantiam & accidens.Itaque cum vniuersè pronunciamus hoc nomen(ſcientia ſpeculatiua)non ſignificamus aliquam ſciẽtiam diſtinctam ab aliis,ſed illis verbis explicamus ratione quandam communem ſcientiæ ſpeculatiuæ,quæ inuenitur in omnibus doctrinis ſpeculatiuis;talis autem ratio non eſt aliud quàm eſſe ſcientiam cuius finis ſit ſola cognitio veritatis; quemadmodum hoc nomen ens,non ſignificat naturam quampiam diuerſam à ſubſtantia & accidente; omnem enim naturam neceſſe eſt alterutro illorum duorum contineri ; ſignificat igitur rationem quandam communem, quæ eſt habere eſſe vel eſſe actu,quæ ita communis eſt ſubſtantiæ & accidenti,vt non prius cõueniat alicui ſuperiori,ſed immediatè inſit in ipſis, cum quadam tamen proportione;nam accidenti conuenit propter ſubſtantiam.

Ad ſecundam dubitationem reſpondẽdum eſt,quantitatem poſſe conſiderari biſariam, vno modo,vt eſt ens reale & accidens materiæ primæ,& ſic partim eſt prior,partim eſt poſterior ſubſtantia. Materia enim poſterior eſt quantitas, non duratione aut tempore, *Solutio ſecũdæ dubitationis.*

ſed tantùm natura: Forma vero ſubſtantiali & compoſito, prior eſt tempore. ponimus enim quantitatem coæuam materiæ atque immediatè ei inhærentem ante formas ſubſtantiales. qua de re poſtea latius agetur in hoc opere. & hoc modo, neque poteſt ſimpliciter abſtrahi ab omni ſubſtantia, neque ſic conſideratur à Mathematico, ſed à Metaphyſico: Altero modo poteſt accipi per ſe in ordine ad eas paſſiones quæ conueniunt illi, vt quantitas eſt, non autem reſpectu ſubſtantiæ cuius eſt accidens; quas proprietates conſiderat Mathematicus, & eas de quantitate vel figura demonſtrat, ſicut eſſe æquale vel inæquale, eſſe commenſurabile; nam quod triangulum habeat tres angulos æquales duobus rectis, non accidit ex eo quia ſit figura alicuius ſubſtantiæ vel corporis naturalis, ſed quia eſt talis figura. Quoniam igitur Mathematicus omnes ſuas theoritas reſoluit vſque ad figuram vel quantitatem, ibíque ſiſtit nullius ſubſtantię conſiderationem aut mentionem faciens; idcirco dicitur abſtrahere quantitatem à ſubſtantia. ſed de abſtractione Mathematica alio huius operis loco agetur copiosè. Præter illas autem duas conſiderationes quantitatis, quarum prior eſt Metaphyſica, poſterior Mathematica, eſt alia quæ pertinet ad Phyſicum, ſecundum quam conſideratur quantitas vt eſt affectio rei naturalis, conferens ad motus & operationes Phyſicas quam conſiderationem docet Ariſtot. 2. Phy. tex. 18. ergo Phyſicus à nulla materia abſtrahit quantitatem, Metaphyſicus abſtrahit eam à ſubſtantia Phyſici, ſed non Metaphyſicè ſumpta: Mathematicus autem ab omni ſubſtētia. quantitas nanque ea ratione vt conſideratur à Mathematico nullo modo pendet ex ſubſtantia.

Solutio tertiæ dubitationis.

Ad tertiam dubitationem, quidam reſpondent abſtractionem Metaphyſicam quæ ſecundum rem & rationem fit à materia, duplicem eſſe, vnam per eſſentiam, qualis cernitur in Deo & intelligentiis, alteram per indifferentiam, quæ conuenit in prædicata tranſcendentia; vti eſt, bonum, verum, ens, quæ dicuntur ſecundum rem ſic abſtracta eſſe à materia, quoniam indifferenter reperiuntur tam in rebus materialibus quàm immaterialibus. Prędicamenta verò aiunt non tractari à Metaphyſico niſi quatenus ſunt partes entis, & in ipſis inſunt prædicata tranſcendentia. Quod ſi Ariſt. in Metaphyſica verba facit de ſubſtantia corruptibili, hoc eſſe per accidens, vel repetendo ea quæ dicta fuerant ab eo in libris Phyſicis, vel vt liquidò appareat diſcrimen inter ſubſtantiam corruptibilem & incorruptibilem; ad cuius cognitionem in primis contendit nos perducere Metaphyſicus: Hæc illi. Quorum reſponſum, quoniam videtur parum & veritati & doctrinæ Ariſt. conſentaneũ, paucis refutabo; primùm enim

Refellitur abſtractio à materia ſecundũ indifferẽtiã.

enim illa duplex abstractio Metaphysica, secundum essentiam & secundum indifferentiam nunquam traditur aut nominatur ab Arist. sed tota fuit ab ipsis adinuenta, vt ita euadere possent multas & graues difficultates quibus vehementer premebantur. Deinde, rationi consentaneum non est dicere transcendentia esse Metaphysica & immaterialia, & abstracta secũdum rem & rationem à materia, quia non solùm inueniuntur in rebus materialibus, sed etiam in his quæ vacant materia; nam propter eandem caussam diceret aliquis ea prędicata esse Physica & materialia, quandoquidem non solum insunt in rebus carentibus materia; sed in his quę materiam habent. An non redargueremus eum qui affirmaret animal vniuersè sumptum quòd per se indifferens sit ad rationale & irrationale, esse potius rationale, quàm irrationale? nam quod est indifferens ad aliqua, non magis referri debet ad vnum illorum quam ad alterum. si ens est indifferens ad res materiales & immateriales, non ideo fit, vt sit abstractum secundum rem à materia, sed ab vtroque genere rerum abstrahi poterit, tantum secundum rationem; non secus atque animal tãtùm ratione separari potest ab homine atque bruto. Quòd autem aiunt de prędicamentis ea non per se ac propriè considerari à Metaphysico, adeo rationi dissentaneum est, vt non egeat refutatione: nã cum Arist. in 4. Metaphy. tex. 2. scribat non solùm considerari à Metaphysico ens, vt ens est, sed etiam passiones eius & species, quæ sunt substantia & accidens; principaliter tamen quæri principia & causas substantiarum: idque declaret exemplo sensus & Grammaticæ; vnus enim sensus, vt visus, percipit colores, & omnes species eius; Grammatica item vna estistens, omnes voces speculatur: quare inquit Arist. terminans illum textum, *Entis quoque quot species sunt, & species specierum speculari, vnius scientiæ genere est*; & ibidem in fine text. 6. ita dicit, *Quod igitur vnius scientiæ est ens, prout ens est & quæ ei, prout enti insunt speculari, manifestum est, & quòd non solum substantiarum, verùm etiam eorum quæ substantiis insunt eadem speculatiua est.* Præterea, cum in libro sexto Metaphysices remoueat à consideratione Metaphysici tantùm ens per accidens, & quod significat verum & falsum, relinquat autem ei tres diuisiones entis, vnam in decem categorias, alteram in vnum & multa, tertiam in actum & potentiam: Ad hæc cum in 5. Metaphy. diligenter explanet significationes eorum quæ pertinent ad decem categorias, & initio septimi & duodecimi libri asserat Metaphysici esse potissimum agere de substantia, cum reliquę accidentium categorię sint propter substantiam. Cum hęc igitur Arist. tam multis in locis tam apertè scripta testatáque reliquerit, quis non videt eos qui contra sentiunt, Arist. repugnare? Veteres

Refellũtur qui aiunt Metaphysicum non cõsiderare per se decem Categorias.

etiam Peripatetici, aiunt accuratam ſcientiam prædicamentorū tractandam eſſe à Metaphyſico, ſicut videre potes in commentariis eorum qui interpretati ſunt categorias Ariſt. Poſſumus etiam redarguere aduerſarios ad hunc modum. Omnis ſcientia (authore Ariſt. 1. Poſt.) tria conſideratur circa ſubiectū ſuum; principia, paſſiones, & ſpecies eius; ſi ens ponitur ſubiectū Metaphyſicæ, ergo Metaphyſica diſtinctè conſiderabit ſpecies entis, ſicut Philoſophia naturalis propriè & ſcientificè declarat ſpecies corporis mobilis: Atqui proximæ ſpecies entis ſunt decem prędicamenta, illorum igitur cognitio per ſe attinebit ad Metaphyſicam: nam ad quam obſecro aliam ſcientiā pertinere poteſt? cum in nulla tradatur aut tradi poſſit, vt perſpicuū eſt perluſtranti animo omnes ſcientias, & ratio entis prædicamentalis excedat materiam cuiuſlibet particularium ſcientiarum. Iam vero quid magis inſulſum & ineruditum eſſe poteſt quàm quod iſti aiunt Ariſt. in Metaphy. agere de ſubſtantia corruptibili per accidēs, cùm videamus eum ad explicandam vim & naturam eius totum librum ſeptimum & octauum, & bonam partem duodecimi, contuliſſe? Cum igitur dubitatio ab his ſoluta non fuerit, doceamus nos quo pacto illi ſit occurrendum.

Solutio dubitationis tertiæ ſecundum auctorem.

Ego ſic ſtatuo, tres partes eſſe Metaphyſicę, ac proinde triplicem eſſe conſiderationem eius; Vna eſt principalis & quaſi finis cęterum (propter quam talis ſcientia dicitur Metaphyſica, Theologia, & omnium nobiliſſima) in qua tractantur res ſeiunctę à materia ſecundū rem & rationem, cuiuſmodi ſunt intelligentię & Deus: Altera eſt pars in qua declarātur tranſcendentia, vt ens, vnum, verum, bonum, actus, potentia; propter quam partem, Metaphyſica dicitur vniuerſaliſſima, & habere ius & imperium in cęteras ſcientias: Tertia pars eius, complectitur decem prędicamenta. Sed quid nam cauſſę eſt, dicet aliquis, cur hęc tria in Metaphyſica tractentur? An quia omnis ſcientia (vt antea diximus) conſiderat principia, ſpecies, & paſſiones ſubiecti ſui; Metaphyſicę autem ſubiectum eſt ens vt ens, cuius primę cauſſę ſunt intelligentię; paſſiones maximè communes, vnum, verum, bonum; ſpecies proximę ſunt decem categorię, quare non eſt mirum hęc omnia complexu vnius Metaphyſicę contineri; & quamuis hęc tria vſque eo diuerſa ſint inter ſe, vt videatur nihil eſſe commune intelligentiis, tranſcendentibus & decem Prędicamentis, nihilominus tamen poſſunt rectè comprehendi vna ſcientia, quatenus in ea tractantur, prout habēt ordinem & attributionem ad vnū, quod pręcipuè in ea ſcientia ſpectatur, hoc autem in Metaphyſica, eſt doctrina intelligentiarum, ſicut ens eſt vnum quidpiam, quia licet immediatè ſignificet multas res, tamen ſignificat eas per attribu-

tionem ad vnum, nimirum ad ſubſtantiam. Non enim ea ſola quę ſunt vnum quidpiam vel ſpecie vel genere, cadunt ſub vnam ſcientiam, ſed etiam quę Ariſtoteles vocat ab vno ad vnum, vt ipſe docet 4. lib. Metaphy. tex. 2.

Soluitur alio modo tertia dubitatio.
CAP. VII.

QVANQVAM tertia dubitatio eo modo quo diximus ſatis bene ſolui poteſt, nobis tamen eandem rem acriori ſtudio, maioríque diligentia conſiderantibus (non enim in prędicta reſponſione planè conquieſcebamus) viſum eſt eidem dubitationi alia ratione melius atque probabilius occurri poſſe. Et vt quod docere volumus facilius explicetur atque intelligatur; ponemus tres concluſiones, in quibus explicatio ſententię noſtrę continebitur. Prima concluſio portet eſſe aliquam ſcientiam vniuerſalem diuerſam à ſcientiis particularibus, quę agat de tranſcendentibus, & iis, quę ſparſa ſunt per omnes diſciplinas (cuiuſmodi ſunt decem Prędicamenta, & generales diuiſiones entis) ita vt ſubiectum eiuſmodi ſcientię ſit ens vt ens, principia eius ſint dignitates quędam generales; (quarum princeps eſt illa. Quodlibet eſt vel non eſt) ſpecies proximę, ſint decem Prędicamenta. Secunda concluſio. prędicta ſcientia vniuerſalis, non debet agere de intelligentiis per ſe, & vt ſunt ſpecies entis, ſed tantùm fortaſſe in ordine ad ſuum ſubiectum, nimirum vt ſunt generalia principia & vniuerſales cauſſę omnium entium. Tertia concluſio. Neceſſe eſt eſſe duas ſcientias diſtinctas inter ſe; Vnam, quę agat de tranſcendētibus, & vniuerſaliſſimis rebus: Alteram, quę de intelligentiis. Illa dicetur prima Philoſophia & ſcientia vniuerſalis; hęc vocabitur propriè Metaphyſica, Theologia, Sapientia, Diuina ſcientia. Sed has tres concluſiones rationibus etiā confirmemus. Prima concluſio ſic probatur; Ens vt ens, cum ſuis paſſionibus & proximis ſpeciebus aliiſque generalibus attributis, eſt aliquid ſcibile, ergo conſideratio eius & tractatio pertinet ad aliquam ſcientiam, ſed non ad aliquam ex ſcientiis particularibus; tùm quia vel ad omnes, & hoc eſt abſurdum, idem enim ſępius repeteretur, vel ad vnam aliquam earum. at cur potius ad hāc quàm ad illam cùm tale ſubiectum vniuerſale communiter inſit in omnibus? tum etiam, quia cùm quęlibet earum ſit particularis, ſi aſſumeret ſibi tractationem entis vniuerſaliter ſumpti, tranſiret fines ſuos, & ex particulari ſcientia euaderet vniuerſalis, ergo tractatio & conſideratio entis vniuerſaliter ſumpti, & eorum quę tali enti conueniunt, per-

Neceſſariam eſſe aliquam ſciētiam vniuerſalem quæ tractet tranſcendentia & ea quæ per omnes res ſunt ſparſa.

Aliam eſſe ſcientiā quæ agit de tranſcendentibus & aliā quæ agit de intelligentiis.

tinet ad aliquam ſcientiam vniuerſalem diſtinctam à ſciētiis particularibus. Secunda concluſio ita probatur: cum ſubiectum prędictę ſcientię vniuerſalis ſit indifferens ad omnes ſpecies entis particulares, ſiue materiales ſiue immateriales, non debet ſcientia conſiderãs ens vniuerſaliter ſumptum deſcendere ad tractationem & conſiderationem vllarum ſpecierum eius particularium: nam vel deſcendet ad conſiderationem omnium ſpecierum, & ſic ſcientia vniuerſalis efficietur etiam particularis; immo tollentur omnes ſcientię particulares, & vna tantùm erit ſcientia omnium entium: vel deſcendet ad ſpecies entium immaterialium, non autem rerum materialium; at id eſt contra rationem: cum enim ens, indifferenter ſe habeat ad ens materiale & immateriale, & cõmuniter de vtroque dicatur, aut non debet ſcientia agens de ente vt ens eſt, deſcendere ad conſiderationem entis ſiue materialis ſiue immaterialis, vt ita ſeruet modum ſuę conſiderationis, aut ſi tranſgrediens modum ſui ſubiecti & ſuæ conſiderationis, deſcẽdit ad inferiora & particularia entia, nulla ratio aut cauſſa eſſe poteſt, cur potius deſcendat ad conſiderationem rerum immaterialium quàm materialium. Tertia concluſio facile probatur ex iam dictis, nam ſi quę conueniunt intelligentiis per ſe, & vt ſunt ſpecies entis, ſunt ſcibilia in aliqua ſciētia, & non in illa vniuerſali, vt oſtenſum eſt, ergo in alia ſcientia diſtincta & diuerſa, quare neceſſe eſt duas eſſe ſciētias diuerſas, quarũ vna de intelligentiis per ſe agat, altera de ente vniuerſaliter ſumpto. Ex his liquet quomodo reſpondendum ſit tertię dubitationi conſideratio enim tranſcendentium & Prędicamentorum, & item conſideratio intelligentiarum non pertinet ad vnam aliquam ſcientiam, quod tamen in tertia dubitatione ſupponebatur.

Duæ dubitationes. Verùm hoc loco exiſtunt duę dubitationes: Vna eſt. Cur ſi ita res habet vt diximus, Ariſt. tamẽ vna ſcientia eſt complexus doctrinam tranſcendentiũ & intelligentiarum? Altera eſt, ſi quę dicta ſunt concedimus, neceſſe etiam eſt quatuor eſſe ſcientias ſpeculatiuas, Vnam, Phyſicam; Alterã, Mathematicas diſciplinas; Tertiam, eam quę agit de intelligentiis; Quartam, illam vniuerſalem, quę agit de ente vniuerſaliter ſumpto. at ponere quatuor ſcientias ſpeculatiuas, videtur Commentator inferre & habere pro abſurdo in 1. Metaphyſ. com. 47. diſputans contra ideas Platonis.

Solutio prioris dubitationis. Ad priorem dubitationem reſpõdemus, pauciſſima eſſe quę de intelligentiis ſecundum ſeipſas, & prout ſunt ſpecies entis, ſcientificè cognoſci & probari poſſunt cognitione naturali ex ſenſibus vel per ſenſus acquiſita. quamobrem noluit Ariſtot. talem intelligentiarum doctrinam propter eius inſignem paruitatem ſeorſim tradere, ſed a-

licui aliarũ sciẽtiarum adiungere: non est autem ei visum alij scientiç commodius adiungi posse quàm illi vniuersali quę agit de transcendentibus, propterea quòd in ea necessario agendum est de intelligentiis, prout sunt communia principia & vniuersales caussę omnium entium; Ex qua cognitione deuenitur in notitiam eorum quę intelligentiis conueniunt secundum seipsas: Etenim cognitio intelligentiarum, prout sunt species entis, & earum rerum quę per se ac propriè illis conueniunt, non alia via naturaliter à nobis parari & haberi potest, quàm ex cognitione earundem, vt sunt principia entium. Quocirca Arist. 12. Metaphys. non alia via inuestigat & colligit attributa intelligentiarum, quàm ex eo quia æternum motum efficiant. Aristot. igitur docendi commoditatem secutus & amplexus, doctrinam intelligentiarum coniunxit cum doctrina illa vniuersali quæ agit de ente vniuersaliter sumpto.

Ad posteriorem dubitationem respondemus, non debere videri absurdũ, si ponatur quarta scientia speculatiua cùm ad id nos manifesta & necessaria ratio, vt diximus, cogat & impellat: Auerr. autẽ nõ simpliciter negat quartam scientiã speculatiuam; sed talem tãtùm, qualis deberet esse illa de ideis Platonis. siquidẽ ea partim esset Metaphysica, partim Physica: nam ideæ quatenus sunt immateriales & immobiles, sunt res Metaphysicæ; quatenus autem sunt quidditates rerum naturalium, eiusdem rationis cum illis, vt volebat Plato, sunt res Physicę; atque ita sunt medię inter res diuinas & naturales, quod Auerr. ducit absurdum; nam in eodem lib. 1. Metaphysicæ, com. 39. ita scribit, *Notum esse per se, quod nulla natura est media inter abstractum & materiale; hæc enim duo cõtraria, æternum & corruptibile, manifestum est quod sunt immediata.* Sed hoc dictum Auerr. si vt sonant verba simpliciter intelligatur, falsum est, vt manifestè patet in anima rationali; quæ media est inter formas omnino abstractas, & formas omnino materiales. Non solùm autem non est absurdum ponere quartã scientiam speculatiuam; sed etiam qui poneret quintam quãdam, hoc est scientiam Dei, secundum ea quæ possunt de eo naturaliter cognosci, distinctam à scientia intelligentiarum, is iudicio nostro non pessimè sentiret. Nam in distinctione scientiarum duo considerari solent, nimirum diuersitas obiectorũ & diuersitas rationis formalis, seu modi considerandi, vel secundum alios diuersitas abstractionis, ex qua putant præcipuè petendam esse scientiarum distinctionem; sed vtrumque horum declarat maiorem esse distinctionem inter scientiã Dei, & scientiam intelligentiarum, quàm est inter scientiam intelligentiarum, & scientiam rerum naturalium. Cùm igitur hæ duæ posteriores sciẽtiæ, inter se distinctæ sint, multo magis erit distincta scien-

Quomodo Auerroes negat esse quartam scientiã speculatiuam.

Videri scientiam quæ est de Deo, diuersam esse debere ab ea quæ est de intelligentiis.

tia Dei,à ſcientia intelligẽtiarum.Minor ita probatur; Maior eſt diſtantia & diuerſitas inter Deum & intelligentias, quam inter has, & res naturales,ſiquidem maior eſt diſtantia inter finitum & infinitum, quàm inter duo finita. Præterea, plura ſunt communia intelligentiis & aliis creaturis, quam Deo & intelligentiis,& ea in quibus Deus diſtinguitur ab intelligentiis ſunt plura & inſigniora. Quare ſi ſpectetur diuerſitas obiectorum,liquidò cernitur maior diuerſitas inter ſcientiam Dei,& ſcientiam intelligentiarum, quam inter hanc & ſcientiam rerum naturalium. Similiter etiam idem perſpecuum erit ſi ſpectetur diuerſitas abſtractionis; nam res naturales, ſunt penitus immerſæ materiæ ſenſibili; res Mathematicæ ſunt abſtractæ à materia ſenſibili ratione tantùm; intelligentiæ ſecundum rem & rationem, verùm habent in ſe materiam quandam ſpiritualem & metaphyſicam; Etenim eſſe in potentia,eſſe mutabile, eſſe imperfectum,eſſe limitatum,eſſe compoſitum,ſubiici, recipere, participare, dependere, multiplicari, hæc inquam omnia, neſcio quid ſapiunt materiæ & potentialitatis. Deus autem ab omni ratione materiæ, qualiſcunque ea ſit, eſt purus & liber. Cùm igitur longè alia ſit in Deo abſtractionis ratio quàm in intelligentiis, neceſſe erit ſcientiam Dei etiam hanc ob cauſam, diuerſam eſſe à ſcientia intelligentiarum,non minus quàm hæc eſt diuerſa à ſciẽtia rerum naturalium. Atque hæc quidem probabiliter à nobis dicta ſint:nam ea ſubtilius conſideranda & rectius diiudicanda aliis relinquantur. Proximum eſt vt quartam dubitationem enodemus.

Eſſe in intelligentiis aliquid materialitatis & potentialitatis.

Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione nonnulli Philoſophi opinentur.
CAP. VIII.

QVIDAM ætatis noſtræ non contemnendus Philoſophus in quodam opere ſuo Philoſophico; affirmat vnam tantummodo eſſe ſcientiam rerum omnium, cuius ſubiectum ſit ens vt ens, complectens in ſe omnia tanquam paſſiones, vel modos, vel ſpecies entis; eas verò quæ appellantur ſcientiæ, vt Phyſica, Metaphyſica, Mathamatica, non tam eſſe ſcientias inter ſe diuerſas, quam vnius ſcientiæ partes; non ſecus, atque doctrina animalium, plantarum, & metallorum, ſunt partes vnius Phyſiologiæ; Diuiſio autem ſcientiarum, inducta eſt non propter varietatem ſcibilium, ſed propter maiorem commoditatem diſcendi, ne multitudo ſcibilium confuſionem afferret, & anguſtam atque infimam ingenij humani vim captúmque obrueret. Sicut enim vaſa anguſti oris, ma-

Antonius Mirandulanus de euerſione ſingularis certaminis li.13. ſect.6.&7.

gnam aliquam aquæ copiam ſimul infuſam reſpuunt, guttatim autem inſtillatam totam recipiunt; ſic anguſtiæ humani ingenij quæ ſimul coniuncta non accipiũt,ea variè diuiſa & diſtincta, non ægrè percipiunt. Atque hoc ipſum eleganter docet Craſſus apud Ciceronem in 3.lib.de Oratore, affirmans primùm quidem fuiſſe vnum quaſi fontem ſapientiæ, eum autem poſtea ceu in multos ſcientiarum riuulos deriuatum ac diductum fuiſſe, vt quæ ſimul complicata & coniuncta, ægrè poterãt ab hominibus addiſci, ea variè diſiuncta & diſpertita,commodius & facilius perciperẽtur. Hanc autem opinionem ſuam Philoſophus ille conatur perſuadere his argumentis. Primò,Ariſt.4.Metaphy.tex.2.ait, ſicut vnus ſenſus v.g.viſus,percipit omnes colores ſibi ſubiectos, & vna doctrina Grãmaticæ conſiderat omnes voces, ita eſſe vnius ſciẽtiæ,ens vt ens,& omnes ſpecies entis,ac ſpecierũ ſpecies ſpeculari.Secũdo,ens vt ens,& vt in ſe continet omnia entia,eſt ſcibile per vnã ſcientiam, quippe cum ſit vnũ, ſaltem ſecundum vnitatem analogicã,vel potius ſecũdum eam quæ dicitur ab Ariſt. ab vno ad vnũ, quæ vnitas ſufficit ad rationẽ ſcientiæ; ſicut vna eſt ſciẽtia Phyſica conſiderans corpus naturale & omnes eius ſpecies,affectiones,cunctáque quæ in illo cõtinentur;quare ſicut eſt vna ſcientia omniũ rerum naturalium, ita eſſe poterit atque erit vna ſciẽtia omnium entium. Tertiò, ſi quid obſtaret quominus poſſet eſſe vna ſcientia omniũ entium, id eſſet fortaſſe,vt multis placet,varietas abſtractionũ à materia,quæ cernitur in rebus ſcibilibus, & vulgo putatur neceſſaria eſſe ad conſtituẽdam vnitatem & diſtinctionem ſcientiæ.Etenim longè aliã abſtractionẽ à materia, res Metaphyſicæ quàm Mathematicæ & Phyſicæ habent, ſed hoc nihil eſt; ergo nulla cauſſa eſt cur non poſſit eſſe vna ſcientia omniũ entium: Minor probatur, nam ſi diuerſitas abſtractionum faceret diuerſas ſcientias,non poſſet vna ſciẽtia complecti diuerſas abſtractiones; at Metaphyſica cõtinet in ſe omnia tria genera abſtractionum, ſiquidẽ abſtractio ſecundũ rẽ & rationẽ à materia, reperitur in intelligẽtiis, abſtractio ſecundum rationẽ tãtùm inuenitur in tranſcendẽtibus & in quãtitate;abſtractio Phyſica,quæ eſt tantùm à materia ſignata,reperitur in ſubſtãtia prædicamẽtali, & in ſubſtãtia generabili & corruptibili,de qua copioſè agitur in 7.& 8.Metaphy.Adde,quod Geometria & Arithmetica habentur inter ſe diuerſæ ſcientiæ,quæ tamẽ vno genere ac modo abſtractionis continẽtur.Quartò,facultas quæ ponit diſcrimẽ inter aliquas res,debet eaſdẽ res cognoſcere;ſic enim de ſenſu communi argumentatur Ariſt. 2. de Anima; ſed eſt aliqua differentia inter res Metaphyſicas,Mathematicas & Phyſicas,eáque differentia eſt ſcibilis per vnam aliquã ſcientiã;ergo illa eadẽ ſciẽtia,

tam res Metaphyſicas quàm Phyſicas, atque Mathematicas conſiderabit, quæ omnes res ſubiicientur vni ſcientiæ. Hæc pro opinione illius Phyloſophi.

Refellitur ſupradicta opinio.

Verùm ex ſentētia non eſt probanda: 1. quia tollit veram diſtinctionem ſcientiarum tot iam ſæculis ab omnibus probatam, receptam, & ab Ariſt. in 6. Metaphy. aliiſque in locis traditam, declaratam, atque confirmatam. 2. Ariſt. in primo Poſt. 43. docet nos cognoſcere, ac diiudicare quæ ſcientia ſit vna, & quæ ſcientię ſint inter ſe diuerſæ, ſcribens, eam eſſe ſciētiam vnam, quæ vnius ſubiecti propria principia, ſpecies, & affectiones conſiderat, eas verò ſcientias eſſe diuerſas inter ſe quarum principia ita ſunt diuerſa, vt principia vnius non ſint ſub principiis alterius, nec principia vtriúſque ſint ſub principiis alicuius ſcientiæ ſuperioris. at clarū eſt ita ſe habere principia phyſica, Mathematica, & Metaphyſica; id quod manifeſtius erit ex iis, quæ inferius dicemus de ſubalternatione: & ſanè doctrina illa Ariſt. de vnitate, & diuerſitate ſcientiarū, planè ſuperuacanea & inanis eſſet, ſi nulla eſſe poſſet diuerſitas ſcientiarum, & omnia comprehenderentur vnica ſcientia. 3. Diuerſas eſſe tres ſcientias illas ſpeculatiuas, quiuis in philoſophia exercitatus, clarè perſpiciet, ſi conſiderat quam ſit diuerſus modus vniuſcuiuſque ſcientiæ, in demonſtrādis, tractandíſque rebus ſibi ſubiectis. Nā phyſicus procedit ex cauſſis, vel ex effectibus, vel accidentibus, vel ſignis, vel aliis rebus; quæ ſenſibus, experientiáque perceptæ & exploratæ ſunt. & nunquam quoad eius fieri poteſt, à ſenſu & experientia, vel latum (vt dicunt) vnguem diſcedit. Metaphyſicus, quia circa res vniuerſales, & abſtractas verſatur, procedit ex principiis quibuſdam, atque propoſitionibus maximè generalibus, & naturali lumine rationis manifeſtis. Mathematicus autem in conficiendis ſuis demonſtrationibus, non ſpectat eſſentias rerum, neque proprietates, prout manant ex aſſentia, neque curat an medium quod aſſumit ad demonſtrandum, ſit cauſſa rei domonſtrandæ, vel effectus, per ſe, an per accidēs: propriè, an communiter ei coniunctum ſit: neque robur ſuarum demonſtrationum capit ex ſenſibus & experientiis (loquimur autem hic de puris Mathematicis, quales ſunt Geometria, & Arithmetica; nam Perſpectiua & Aſtromania nituntur etiam ſenſibus & experientiis) ſed hoc vnum curæ Mathematico eſt, vt medium habeat neceſſariam, euidentémque connexionem cum quæſtione quæ demonſtranda demonſtrandis, tractandíſque rebus apertiſſimè declarat, teſtatúrque nullo modo fieri poſſe, vt vna tantum ſit rerum omnium ſcientia. atque hinc patet ſolutio quartæ dubitationis.

Vnaqueque ſcientia ſpeculatiua, habet peculiarē modum procedendi & demonſtrandi.

Soluuntur ra-

Reſtat nunc, vt ad argumenta pro illius Philoſophi opinione allata

lata breuiter respondeamus. Ad primum respõdetur. Arist. loqui eo in loco de Metaphysica, vt perspicuum est consideranti antecedentia & consequentia, dicit autem Metaphysicam considerare species omnes entis non simpliciter & absolutè, sed cum adiunctione illius particulæ (quot sunt) quo verbo innuit Metaphysicum considerare species entis secundum numerum, distinctionem, ordinem, vel subordinationem earum inter se: nimirum, quia sunt genera quædam, & gradus entis; in quos ens per primas, & generales diuisiones distribuitur. Ergo corpus naturale exẽpli gratia, quia est genus quoddam, & gradus entis (ens enim diuiditur in ens naturale, mobile, & immobile) quidditatiuè consideratur à Metaphysico, quatenus est talis gradus entis, & ab aliis gradibus distinguitur; nam qui considerat diuisionem aliquam, idem considerare debet, & id quod diuiditur, & membra diuidentia; quare si Metaphysici est tractare diuisiones generales entis, eiusdem erit declarare & tractare ea, in quæ diuiditur ens. ex quo fit vt Metaphysici sit declarare quid sit corpus naturale, & demonstrare quòd sit, si quidẽ opus id fuerit; quam rem Arist. insinuat. 6. Metaphy. tex. 1. at corpus naturale, nõ vt est species quædam, & gradus entis, sed vt est genus quoddam in se continens omnes res naturales, non pertinet ad Metaphysicum, sed ad Physicum. is enim agit de corpore naturali in particulari, secũdum omnia quæ in ipso continentur. Signum autem eorum, quæ diximus, illud est, quod Metaphysicus generatim tantùm agit de corpore naturali, nec ad vllã eius speciẽ in particulari tractandam descendit, Physicus autẽ ipsum cõsiderat nõ in cõmuni, nec vsquam declarat quid illud sit; sed totus occupatur circa species eius, vel circa principia & affectiones, vt pertinẽt ad motũ, & sensibus atq; experiẽtiis subiiciũtur.

tiones illius opinionis.

Quomodo consideratio entis naturalis vel mobilis partim sit Metaphysica & partim Physica.

Ad secundam, & tertiam respondemus, caussam cur non possit esse vna scientia entis, & omnium quæ continentur in ente, sicut est vna scientia corporis naturalis, & omnium, quæ in eo continentur, paulò supra fuisse à nobis expositam, in secunda, & tertia ratione, quibus vsi sumus ad astruendam diuersitatem scientiarum: nempe maxima diuersitas tum principiorum, tum modi procedendi & demonstrandi, quem sibi proprium vendicat vnaquæque scientia, non patitur omnia vnius scientiæ amplexu comprehendi.

Ad quartam respondemus à Metaphysico poni discrimen inter subiecta sciẽtiarum particularium, eáque ab illo cognosci eo modo, quo dictum est in solutione primi argumenti. Vel aliter; sicut sensus communis ponens discrimen inter albũ, & dulce, cognoscit vtrumque, non per vnicam speciem: sed per aliam speciem cognoscit album, & per aliam dulce; sic idem intellectus, qui ponit discrimen

Quomodo intelligẽdum sit, id, quod ponit discrimen inter duas aliquas res, ipsum debere vtrásque cognoscere.

inter res diuersarum scientiarum, eas cognoscit: non per vnicum habitum scientiæ, sed per diuersos habitus: alioquin, si discrimen inter duas scientias semper referri deberet ad vnam aliquam scientiam communem, atque distinctam, res profecto abiret in infinitum; nam etiam discrimen inter illam scientiam communem, & alias pertineret ad aliam scientiam: vt item discrimen inter illam, & cæteras, pertineret ad aliam, & sic deinceps in infinitum. Verùm cùm de quarta dubitatione, satis supérque dictum sit, veniendum est ad enodationẽ quintæ dubitationis, quæ & grauior est, & non minus difficilis ad explicandum,

Explicatur quinta dubitatio.
Cap. IX.

Solutio quintæ dubitationis.

De anima rationali, quid senserit Arist. sunt tres opiniones apud Peripateticos: Vna est Alexandri, qui vult eam esse formam naturalem hominis generabilem, & corruptibilem: Altera est Auerr. qui negat eam esse formam dantem esse naturale homini, sed tantummodo assistentem corpori, & in eo operantem, quo modo eti..m communiter dicitur intelligentia esse forma, & anima cæli: Tertia est D. Thomæ qui arbitratur animum nostrum, etiam secundum Aristotelem, & immortalem esse, & veram atque naturalem formam corporis: quarum opinionum perspicuè constat solam tertiam esse veram quænam autem propior, & congruentior sit doctrinæ Arist. summa Philosophorum dissensione certatur. Sed vtcunque sit (neque enim hoc loco talis controuersia diiudicanda est) illud certè affirmari potest, secundum opinionem Alexandri, scientiam animæ rationalis esse penitus Physicam, non minus quàm cuiuslibet aliarum formarum naturalium; secundum verò opinionem Auerr. eatenus esse Physicam, quatenus est forma assistens corpori, & in eo exercens functiones intelligendi, simpliciter autem & secundam suã quidditatem, non esse Physicam, quemadmodum intelligẽtia, prout assistens orbi cælesti largitur ei sempiternum motum, cognoscitur à Physico; per se autem, & (vt dicunt) quidditatiuè, à Metaphysico sciri debet: tota igitur difficultas existit secundum tertiam operationem.

Probatur animam rationalem nõ posse perfectè cognosci à Physico.

Quamobrem ego sic statuo, etiam si Arist. senserit (quod nos pro certo habemus) animam rationalem esse immortalem, & verum actum corporis; nihilominus tamen sciẽtiam eius non posse à Physico perfectè cognosci ac tradi; sed tãtummodo aliqua ex parte. Hoc autem ita confirmo. Si anima rationalis simpliciter scitur à Physico; aut cognoscitur ex propriis caussis eius, aut ex propriis effectibus & ope-

essentiam separabilem, hoc determinare pertinet ad Philosophum primum:

rationibus ipsius;sed neutro modo perfectè cognosci potest à Physico,ergo,&c. Maior per se patet, nam bifariam tantùm contingit aliquid demonstrare vel scire,aut à priori, id est ex caussis, aut à posteriori,id est ex effectibus; Minor autem probatur, primò ostendẽdo caussas animæ rationalis sciri non posse à Physico, postea demõstrando, neque proprias operationes eius ab eo cognosci posse. Caussa efficiens proxima animę rationalis est Deus, ex nihilo producens eam,non per motum Physicum, sed per creationem, vtens virtute infinita ad eam creandam; at neque Physicus potest cognoscere fieri aliquid ex nihilo,neque aliquid de nouo immediatè produci à Deo,neque esse aliquam productionem, quæ non sit motus, vel mutatio Physica;neque in natura existere aliquod agẽs quod habeat infinitam vim secundũ vigorem. Hæc enim vt possint naturali lumine cognosci,attamẽ non queunt rationibus Physicis percipi & demonstrari.Finis autem animę rationalis vltimus quidem, in quo solo potest animus conquiescere,est supernaturalis,consistens in clara visione Dei.Media item quibus opus est ad consequendum illum finem,supernaturalia sunt; finis autem non vltimus; sed qui potest contingere in hac vita,duplex est: vnus speculatiuus, consistens in perfecta cognitione rerum diuinarum;alter actiuus, qui positus est in vsu atque functionibus virtutum moralium & ciuiliũ. Clarũ autẽ est neutrius finis cognitionẽ à Physico percipi,aut tradi posse:oporteret enim eum tenere scientiam rerum diuinarum, in qua est finis speculatiuus;aut virtutum moralium; in qua est actiuus: Physicus etiam docet eundem esse finem vltimum partis,atq; totius;cùm non possit esse perfecta pars remota à toto.at cum anim⁹ sit immortalis. homo autem mortalis; impossibile est,physicè loquendo(neq; enim Physico cognita esse potest resurrectio mortuornm) vltimum finem & perfectionem vtriusque eandem esse: Forma verò, seu proprius gradus formalis,per quem anima rationalis differt & ab intelligentiis & à cęteris formis naturalibus, continet duo:vnũ est, ipsam esse formã materiæ cui dat esse,quare differt ab intelligẽtiis; alterum est nõ esse formã eductã ex potentia materiæ,atq; separabilẽ esse & immortalem:qua nota secernitur ab aliis formis naturalibus. atq; hoc posterius,quod est pręcipuum & magis attingit quidditatẽ animę, non potest sciri à Physico:formę enim omnino Physicę,vt supra diximus,& Arist. confirmat. 2. lib. Phys. tex. 19. sunt minus abstractę quàm Mathematicę,quippe cum sint(veluti simum) re atque ratione inseparabiles à materia.Cui rei fidem etiam facit D. Thom.in 2. phy.super tex.26.his verbis, *Quomodo se habet anima rationalis secundum quod est separabilis, & sine corpore existere potens, & quid sit secundum suã*

Quas res, Physicus vt Physicus est, non potest cognoscere.

Idem ſcribit atque iiſdem propemodum verbis Scotus in ſuis Commentariis(quidem ipſius ſunt)ſuper Metaphy. Ariſt. in 6. lib.exponens textum 2 .Præterea, ſi operatio animæ rationalis aut eſt per ſe corporea aut non eſt ſine corpore, non eſt ipſa anima ſeparabilis a corpore; ſed Phyſicus non poteſt cognoſcere animam, niſi prout operans in corpore dependet ab obiecto corporeo, hoc eſt à phantaſmate;ergo non poteſt cognoſcere illam vt eſt a corpore ſeparabilis. hæc manifeſta ſunt ex his quæ ſcribit Ariſt. tum 1. de Anima tex.13.tum in 3.lib.textu.39.Porro materia de qua Phyſicus agit, ea tantùm eſt de cuius potentia per tranſmutationem Phyſicã formæ naturales extrahuntur in actum,& ſemper ex æquo reſpondet formæ cuius eſt materia. Nam cùm materia & forma numerentur in his quæ ſunt ad aliquid,inter vtrámque eſſe debet certa quædam & rata proportio; vt quanta eſt potentia paſſiua materiæ, tanta quoque ſit potentia formæ; & quod in vna poſſibile eſt,ſit etiam poſſibile in altera: alioquin,cùm neq; materia ſine forma,neq; ſine materia forma poſſit cohærere(hoc enim ingenium eſt relatiuorum, vt ſi ponatur aut tollatur vnum, alterum quoque vnà poni aut tolli neceſſe ſit)ſi potentia paſſiua materiæ amplior eſſet(quamuis informatiua ipſius formæ,aut contrà, hæc latior quàm illa) neceſſariò alterutra ſuperuacanea eſſet nec vllum vſum haberet. Cùm igitur anima rationalis neque habeat materiam, ex cuius potentia educatur, vt quæ à Deo procreatur ex nihilo;neque eam, quæ ſit omnino par, & æquè reſpondens illi;nam ſi eſt immortalis, habet ſuapte natura vim & facultatem ad informandam materiam infinito tempore; cùm tamen nulla materia,aut corpus exiſtat,quod infinito tempore poſſit ab ea informari.Itaque datur informatiuum quidem infinitum,informabile verò minimè,& homo eſt immortalis ratione animæ rationalis, ex parte verò corporis nequaquam. Cùm igitur hæc ita ſe habeant, perſpicuum eſt nullam cauſſam animæ rationalis à Phyſico ſciri poſſe.

Sed de cauſis ſatis,veniamus ad effectus & operationes. Duo ſunt quæ manant ex natura animæ rationalis, vnum quidem, duæ illæ potentiæ(ſiue re differant inter, ſe ſiue non) intellectus,& voluntas; alterum verò actiones, quæ ab his potentiis proficiſcuntur, cuiuſmodi ſunt intelligere & velle;horum autem nihil per ſe ac ſimpliciter pertinet ad ſcientiam Phyſicam:Nam illæ duæ potentiæ,ſunt incorporeæ, & abiunctæ à materia, quæ non manant ex anima rationali, vt eſt forma Phyſica, quæ vnita materiæ,exiſtit actus & perfectio corporis; cuius ſignũ eſt,quod tales potentiæ inſunt animæ rationali etiam cum ſeparata eſt à corpore; & quamuis in eodem in-

Intellectus & voluntas, non

ſtanti

ſtanti temporis, anima creetur, & ſimul vniatur corpori, tamen prius natura eſt, eam creari, & habere eſſe per ſe, quàm informare materiā: in illo autē priori ſigno naturæ, iam inſunt in ea prædictæ potentiæ. Intelligere autē neque ſubiectiuè, neque effectiuè, neq; formaliter, neque terminatiuè, ſeu obiectiuè, eſt quidpiam Phyſicum. Non ſubiectiuè, quia talis actio recipitur tāquam in ſubiecto in potentia intellectiua, quam oſtendimus non eſſe Phyſicā, cùm nullius corporis ſit actus; non effectiuè, quia talis operatio efficitur ab anima rationali, vt eſt immaterialis, & per ſe ſubſiſtēs, atq; ſeparabilis à corpore; alioquin eſſet actio cōmunis animæ, & corpori, veluti eſt ali & ſentire, quod manifeſtè falſum eſt, & contrarium his quæ ſcribit Ariſt. in 2. lib. de Gen. Animal. c. 3. Præterea, ſi animus intelligit quoniā eſt coniunctus & conſociatus corpori; ergo ab eo ſolutus & diſtractus, nihil poſſet intelligere. Nec formaliter ipſum intelligere eſt aliquid Phyſicū. etenim per ſe non eſt motus Phyſicus, ſed potius actio quædam immaterialis, ac propè diuina. Neque poſtremò terminatiuè; nam obiectum intellectus ad quod terminatur actio eius, tranſcēdit fines Phyſiologię: quippe cùm cōtineat multa, quę nullo modo ſunt res Phyſicæ, vt intelligentias & Deum. Ac licet modus intelligendi quem habet animus noſter dum eſt in corpore ſit quodam modo Phyſicus, quia fit cū diſcurſu qui aſſimilatur motui Phyſico, & pendet obiectiuè à phātaſmatibus quæ ſunt res Phyſicæ, atque hanc ob cauſſam à Phyſico, & poſſit & verò debeat conſiderari, idem tamen ob eas quatuor cauſſas quas proximè antè expoſui, nō eſt Phyſicus: & certè modus intelligendi, quem habet animus noſter à corpore ſeiunctus, quin is Phyſicus non ſit, nec ad Phyſiologiæ doctrinam pertineat, negari non poteſt. Iam verò operatio voluntatis, quæ eſt velle, cùm nullius corporis, aut motus Phyſici legibus teneatur, nec per ſe ſubiaceat ipſi cælo, à quo tamen Phyſici docent omnes res naturales neceſſariò pendere, nullo modo debet, aut numerari in rebus Phyſicis, aut ſcientia naturali comprehendi. Sed video me diſſerendi ſtudio, & huius diſputationis ſuauitate ac iucunditate captum, longiùs quàm vellem proceſſiſſe; quare pedem referamus, & ad paucas propoſitiones reuocemus ea, in quibus eſt poſita ſolutio propoſitæ dubitationis, & noſtræ opinionis explicatio.

ſunt per ſe potētiæ Phyſicæ.

Sit igitur prima propoſitio. Sciētia animæ rationalis, non eſt ſimpliciter & omnino Phyſica. Hoc nō eget probatione, cùm accuratè, copioſéque demonſtratum fuerit in præcedenti capite. Secūda propoſitio. Scientia animæ non eſt omni ex parte Metaphyſica: Multa enim ſunt, quæ de anima rationali tractari debent à Phyſico. quæ autem ſint eiuſmodi breuiter declarandum eſt. Primò, quòd pro-

Breuis enodatio quæſtionis.

ductionis animæ rationalis, sicut cæterarum formarum naturalium, sit naturaliter fixum, ratum & pręfinitum tempus: nam quemadmodum aliæ formæ producuntur simul atque materia ritè præparata, & disposita fuerit; sic etiam anima rationalis: adeo vt possit dici esse finis generationis humanæ, non quidem internus, hoc est, qui per dispositiones præcedentes educatur ex potentia materiæ; sed externus, id est qui in eodem instanti, in quo materia disposita est, producatur à Deo, & copuletur materiæ. Secundò, quia vnio animæ rationalis cum materia est naturalis, partim, quia respectu materiæ efficitur, propter dispositiones Physicas inductas ab agente naturali; partim etiam, quia talis vnio fit ad modum formarũ naturaliũ, hoc est, non per solam assistẽtiam aut operationem; sed per veram, & naturalem informationem, dando esse materiæ. Tertiò. Quia est ἐντελέχεια prima corporis naturalis & organici, ipsum viuificans, conseruans, mouens & regens. Quartò, quia constituit hominem in certa quadam specie viuentium, ita vt homo quà homo, & sit, & numeretur in rebus naturalibus, propter animam rationalem. Quintò, quoniam cùm vna tantum anima sit in homine: cæterarum tamen animarum facultatibus mirabiliter instructa & adornata est, carúmque functiones & munera ita explet, vt homo melius alatur, & sentiat excellentius per vnam animam rationalem, quàm vel planta per animam vegetatiuã, vel brutum per sensitiuam. Sextò, quia per animam rationalem homo intelligit, & vult; sicut enim animaduertimus nos sentire, ita deprehendimus nos esse qui intelligimus, & volumus. quod neutiquam accideret, si anima rationalis non esset vera, & naturalis forma hominis. Septimò, quia intellectus per se est in pura potentia ad intelligendum, quia intelligere est quoddam pati, quia homo in intelligendo dependet à phãtasmate; quia intellectio fit per discursum & mensuratur tempore, quia intellectus practicus & voluntas, sunt principia motuum, & actionum humanarum. Hæc igitur, & si qua sunt alia his similia, tractabit Physicus de anima rationali. Tertia propositio. Nonnulla sunt, quæ neque Physicè, neque Metaphysicè, neq; per vllam scientiam humanã sciri possunt de anima rationali; sed habentur cognita ex sacris literis, & per lumen fidei nobis diuinitus infusum, cuius generis sunt hæc. Primò, quis sit vltimus finis simpliciter animæ rationalis, & quæ sint necessaria ad talẽ finem consequandum. Secundò, quis sit status animę rationalis post mortem hominis, an maneat apud nos; an potius concedat alio; an omnes animę in vnum locum conueniant, vel aliæ in alium. quæ sit, & vbi, talis varietas locorum; quid intelligant, quid agant, & quomodo; an perpetuo erunt spoliatæ corpore; an reuersuræ sint ad cor-

Quas res tractet Physicus de anima rationali.

Quæ sunt ea quæ non possunt de anima rationali certò cognosci nisi per lumen fidei.

pus,& num ad idẽ,an ad diuersa; quomodo possit fieri eiusmodi reuersio,& quãdo. Tertiò. Si animus est immortalis, quonam consilio iunxit illum Deus cum mortali corpore? videtur enim mõstrosa talis cõiunctio, nam licet prædictæ obiectioni occurri possit dicendo, Deum à principio cùm hominem condidit; immortalitatem, quam natura denegauerat. corpori per gratiam dedisse, ita vt si præceptis eius obediret homo, illo singulari munere adiutus & conseruatus, mortis penitus expers vitã ageret immortalẽ. licet, inquam, hoc verè possit respõderi, tamẽ hoc naturaliter cognosci nequit, sed ex sacris literis acceptum, fide tenemus. Non est igitur dubium, quin multa de anima rationali cognita habeamus, quæ à nulla scientia humana discere potuimus, sed sacrosanctæ Christianę fidei referre accepta debemus. Quarta propositio. Hinc necessariò efficitur, vt perfecta scientia eorum omnium quę conueniunt animę, sit mixta ex tribus doctrinis, nã partim est Physica, partim Metaphysica, partim est doctrina reuelata. ex quo fit, vt scientia illius sit maxime difficilis, prę stans & admirabilis, vt vel hac de caussa verissimè dictũ fuerit illud à Regio & diuino vate, *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam.* Sed quia hæc quæ diximus non vacant difficultatibus, eas nunc breuiter expediamus.

Contra ea quæ dicta sunt, ponuntur nonnullæ dubitationes.

CAP. X.

DOCTRINAM alicuius rei bene fuisse constitutam, illud est indicio, quòd ex ea, quæcunque existunt difficultates paruo negotio solui, & explicari possũt. Quocirca, vt appereat quæ supra diximus, ea vera & firma esse, ponemus hic nonnullas dubitationes, quibus explicatis veritas sententiæ nostrę illustrior existet. Prima dubitatio. Si doctrina animæ rationalis nõ est Physica, cur eã Arist. tractauit in Phys. hoc est in. 3 de anima? Aut cur de anima nostra separatim non scripsit, & diuersam doctrinam instituit? Secunda dubitatio, Si doctrina animæ non pertinet ad Physicam ad quam ergo scientiã aliã pertinere potest? Si ad Metaphys. cur eam Arist. in sua Metaphysica ne attigit quidem? & sanè formæ Metaphys. sunt omnino immateriales, hoc est, re, & ratione separatæ à materia, qualis non est anima rationalis. Nõ posse autem hanc scientiam referri ad Mathematicas disciplinas, manifestius est, quã vt probari debeat. Tertia dubitatio. Si doctrina animæ rationalis non est Physica tantùm, nec Metaphysica, nec Mathematica, ergo dabitur quarta sciẽtia speculatiua, quare nulla erit tripartita illa diuisio scientiæ speculatiuæ primùm tradita ab Arist. pòst ab omnibus peripateticis recepta *Octo dubitatione.*

& celebrata. Quarta dubitatio. Illa forma subiicitur sciẽtiæ naturali, cuius generatio est naturalis, sed generatio hominis est naturalis, ergo forma eius, quæ est anima rationalis comprehẽditur scientia naturali? Minor probatur partim ex eo, quia sol & homo generant hominem, vt scriptũ est. 2. phys. 26. partim etiã quoniam Arist. latissimè disserit de generatione hominis in lib. de Gen. animal. etiã respectu animæ rationalis, vt licet videre in 2. lib. illius operis c. 3. Quinta dubitatio. Is agit quidditatiuè de aliqua re, qui dat eius definitionem, definitio enim explicat naturã, & quidditatem rei quæ definitur: sed Philosophus naturalis tradit definitionem communẽ omni animæ, etiam rationali: ergo quidditatiuè, ac simpliciter cõsiderat eam: Minoris veritas perspicitur ex his quæ Arist. 2. de Anima tex. 7. scribit hoc modo, *Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit vtique primus actus corporis naturalis, instrumẽtalis, &c.* Sexta dubitatio. Arist. in 2. Metaphy. à tex. 21. ad 26. multis verbis ostẽdit eiusdem esse perscrutari materiam, & formam: cùm materia, & forma sint in his, quæ vocantur ad aliquid: sed Philosophus naturalis agit de materia propria animæ rationalis, hoc est, de humano corpore cuius illa est ἐντελέχεια. ergo tractabit etiam de anima rationali. Septima dubitatio. Homo, vt homo, est res quædam naturalis, quæ ad nullam aliam scientiam referri potest, quàm ad Physiologiam: sed homo est homo propter animã rationalem, ergo cognitio eius pertinebit ad eandẽ disciplinam. Octaua dubitatio. Illa definitio hominis, animal rationale; vel, animal corpore & anima rationali constans, Physica est, ergo similiter partes ipsius erunt Physicæ, quarum partium vna, & quidem principalis, est anima rationalis. Sed ad has dubitatiònes ita responderi potest. Ad primam, Arist. in libris physicis agit de anima rationali quatenus ea habet aliqua physica, & communia cum aliis formis physicis: Sed quæres, vbi Arist. exposuit cætera attributa animæ rationalis, quæ non sunt physica? an ea tractare supersedit, quia fortasse non possunt lumine naturæ liquidò cognosci, & demõstratiuè probari? an ea tractauit in libris Exotericis de Anima? quorum mẽtionem ipse facit in fine primi libri Ethici; vel in iis quæ de Anima scripsit ad Eudemum, cuius operis meminit Themistius in 3. de anima? Habuisse autẽ in animo Arist. post libros de anima & libros Metaphy. tractare nonnullas grauiores, & obscuriores quæst. de anima rationali, videtur ipsemet innuere in 3. de Anima tex. 36. & in 12. lib. Metaph. tex. 17. Ad 2. Ad quas scientias pertineat absoluta cognitio animæ rationalis, declaratũ fuit in præcedenti capite propositione quarta, nimirũ, partim ad physicam, partim ad Metaphysicam, partim etiã ad doctrinam reuelatam. Ad 3. Diuersam esse debere

Solutio dubitationum.

Nota.

ſcientiam animæ,ab aliis ſcientiis ſpeculatiuis, eámque non ſimplicem eſſe,ſed variã & multiplicem,ex tribus nimirum doctrinis concretam, ſatis perſpicuè demonſtratum eſt in præcedenti capite. nec ſi quis ſcientiam animæ rationalis ab aliis ſcientiis ſpeculatiuis diuerſam faceret,omnino aberraret. quanquam ego non video, quomodo talis ſcientia partim Phyſica,partim Metaphyſica, partim etiam ex reuelatione pendens,vna & ſimplex ſciẽtia dici,aut eſſe poſſit.Ad 4. Nos vltro concedimus, animam rationalem pertinere ad Phyſicũ,ea ratione vt eſt terminus generationis humanæ, & vt procreatio eius fit certo quodam tempore naturaliter conſtituto, non aliter,atque productio cęterarum formarum naturalium.Et quia reliquæ dubitationes eodem tendunt, nimirũ vt oſtendant Phyſicum agere de quidditate animæ rationalis, & de operationibus eius, quod nos,ſi abſolutè intelligatur, apertè negamus; ſin autem aliqua ex parte,non abnuimus; idcirco earum dubitationum facilis eſt & in promptu ſolutio. Placet enim nobis animam rationalem, vt eſt actus corporis, & differẽtia hominis,cõſtituens eum in certo gradu, & ſpecie rerum naturalium,& vt ad intelligendum eget opera facultatum ſentientium, cognoſci & tractari à Phyſico; ſed quia præter hæc, ſunt alia plurima quæ conueniunt animæ rationali ea ratione, vt eſt ſeparabilis à corpore, immortalis & diuina quædam ſubſtantia,quæ proculdubio ſuperant facultatem Phyſiologiæ;idcirco non temere diximus perfectam eius ſcientiam à Phyſico percipi, & tractari non poſſe. Ex iis autem quæ adhuc explicata fuerunt de cognitione animæ rationalis, facile intelligitur quomodo ſolui debeat quinta dubitatio, dicendũ enim eſt animam rationalem,ea ratione, vt eſt forma corporis, & pars eſſentialis hominis, efficiens actiones partim omnino Phyſicas,vt ſunt alere & ſentire, partim aliquo modo Phyſicas, cuiuſmodi eſt intelligere per phantaſmata, eſſe inſeparabilem à materia ſecundum rem, & rationem; atque eo modo verè ac propriè conſiderari & tractari à Phyſico:Sed ea ratione vt eſt immaterialis, per ſe ſubſiſtens, habens multa cum intelligentiis communia,eam ſeparabilem eſſe ſecundum rem à materia,neque cognitionem eius, quà talis eſt, Phyſicam eſſe, ſed partim Metaphyſicam, partim Theologicam, atque propter hanc fortaſſe cauſſam Ariſt. in 6.lib.Metaph.tex.1.non dixit Phyſiologiam ſpeculari circa ſubſtantiam omnino, & ſimpliciter inſeparabilem à materia; ſed ait circa ſubſtantiam(vt plurimum inſeparabilem)innuens aliquam eſſe ſubſtantiam Phyſicam aliquo modo ſeparabilem,qualem nos ponimus animam rationalem;Verùm de hac quæſtione ſatis dictum ſit.Quare ad diuiſionem ſcientiæ ſpeculatiuæ reuertamur.

Non eſt ſciẽtia animæ rationalis, vna & ſimplex ſed varia & multiplex.

Quomodo doctrina animæ rationalis partim ſit Phyſica partim verò nõ.

An scientia speculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, Physica Metaphysica, & Mathematicis disciplinis.

CAP. IX.

EXPOSITA diuiſione Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicã, Metaphyſicam & Mathematicam, nunc declarandum eſt an ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, & quæ illarum ſit prima, certiſſima & nobiliſſima. *Opinio quorundam de ſcientiæ ſpeculatiuæ ratione.* Quidam putant rationem ſcientiæ ſpeculatiuæ non poſſe æqualiter atque vniuocè conuenire in illas tres ſcientias; propterea quod ita ſe habent ſcientiæ, vt res quæ ſubiiciũtur illis: ſed doctrina Mathematica agit de quantitate, quæ eſt accidens; Phyſica verò de corpore mobili, quod eſt ſubſtantia; ſimiliter Metaphyſica agit de Deo; reliquæ duæ de rebus creatis ab illo. Cùm igitur neque ſubſtantiæ & accidẽti, neque Deo & creaturis ſit aliquod commune & ſuperius vniuocè, relinquitur huiuſmodi ſciẽtias non poſſe cõtineri ab aliquo vniuoco. *Opinio aliorum.* Alij confirmant idem ſic. Scientia non dicitur vniuocè de ſubalternante, & ſubalternata; ſed Phyſica; & ſcientiæ Mathemaricæ ſubalternantur Metaphyſicæ, ergo ſcientia non dicitur vniuocè de his. Sed neutra ratio multum roboris habet, peccat enim prior ratio, quia ſubiecta ſcientiarum ſpectat, vt res ſunt. quo pacto, verum eſt, nihil eſſe vniuocum commune illis. *Refutantur ſupradictæ opiniones.* Non debent autem ſic cõſiderari; ſed, prout ſunt ſcibilia, & participant ratione ſcientiæ, quæ eſt cognoſcere rem per cauſſam, propter quam res eſt, vt dicitur in 1. Poſt. Quæcunque igitur ſcientiæ fuerint & qualiumcunque rerum, ſi in illis tractãdis teneant atque ſeruent prædictam ſcientiæ rationem, ſimpliciter, & vniuocè cenſeri debent ſcientiæ; alioquin nec Phyſica vniuocè diceretur de ſuis partibus. Etenim alia pars eius agit de ſubſtantia, vt homine, & equo, & alia de accidentibus, vt de colore, ſapore, motu: quin etiam Geometria, & ſi agit de accidenti; tamen non vnius categorię; ſed diuerſarũ, vt de magnitudine, figura, proportionibus: quorum primum pertinet ad categoriã quantitatis, ſecũdum qualitatis, tertium relationis. Quanquam ſi propriè loqui velimus, ſciẽtia non eſt niſi accidẽtium. nam eſt demonſtrationis effectus, demonſtratio verò non eſt ſubſtantiæ, ſed accidẽtium. Etenim ſubſtãtiæ cognitio, quam definitio parit, propriè nõ eſt ſciẽtia, ſed refertur ad habitum principiorũ, qui vocatur intellectus. Poſterioris autẽ rationis vitiũ in eo eſt, quia ſumit pro certo, quod apud Philoſophos habetur dubiũ, & incertũ. quin etiã nobis videtur falſum eſſe, ſed infra oſtendemus alias ſciẽtias propriè nõ ſubalternari Metaphyſicæ. *Alia opinio.* Ex aduerſo autem ſunt nonnulli, qui putãt ſcientiã dici vniuocè de illis tribus,

ídque probare cõtendunt hoc argumẽto, quia sciẽtia ponitur in categoria qualitatis; in categoriis autẽ nec æquiuocũ, nec, quod vulgo dicitur, analogum habet locum; sed quidquid in serie prædicamentali locatũ dicitur de multis, necesse est aut genus, aut speciem esse. ergo scientia, quæ dicitur de multis non tantùm numero differentibus, erit quidpiam vniuocum & genus illorum. Cæterum ratio istorum nihil nos mouere debet. Nam longè aliud est, considerare scientiam, vt est quidã habitus & qualitas ægrè mobilis à subiecto, quomodo prędicta ratio procedit, & aliud, prout habet ordinem ad subiectũ, id est, ad res quas tractat, & prout attenditur secundũ propriam rationẽ scientiæ, quæ cõsistit in eo, vt faciat cognoscere rẽ per propriã caussam eius, quod scitur: quo pacto nõ oportet sciẽtiã dici vniuocè de omnibus scientiis, alioquin si quã vim haberet illa ratio, cogeret etiã nos cõfiteri scientiã dici vniuocè de Logica, & scientiis realibus: de subalternãte, & subalternata, de scientia, quæ est à priori & ea, quæ à posteriori. Scientia igitur respectu subiecti, cuius est habitus firmus, & dispositio ęgrè mobilis, vniuocè dicit' de omnibus sciẽtiis; respectu autẽ obiecti, & rerũ, quas tractat, & respectu modi procedẽdi, & demõstrandi, nõ diciur vniuocè de omnibus scientiis. *Duplex consideratio sciẽtiæ.*

Alexander Aphrodisæus in suo procemio super lib. Priorum, videtur sentire scientiam speculatiuam principaliter dici de Metaphysica, sumens argumentum ad id confirmãdum ex etymologia verbi Græci θεωρεῖν. quod verbum è verbo si reddas latinè, sonat diuina inspicere: ex quo fit vt scientia theorica, quam nos latinè vocamus speculatiuam, ea propriè sit, quæ versatur in explicatione rerum diuinarum, hanc vero vel solam vel maximè omnium cõstat esse Metaphysicam, vt apertè docet Arist. 1. Metaphy. cap. 2. proximè autem secũdum Metaphysicã, id nominis Physica meretur, propterea quod res naturales sunt effectus diuinarum mentium, in quibus extant diuinitatis quædam impressa vestigia: quibus insistẽtes, vestigamus, & venamur scientiam rerum diuinarum. Disciplinis verò Mathematicis idem nomen vltimo loco impertitur, tum quia suppeditant adiumenta quamplurima Physicæ & Metaphysicæ: Physicus enim in tractandis multis rebus, vtitur abstractione Mathematica, vt cùm agit de infinito, cõtinuo, & motu: Metaphysica etiam multa sumit ex rationibus Astronomicis cui rei fidem facit 12. lib. Metaphy. Aristot. tùm maximè quoniam doctrinæ Mathematicæ exercent mẽtem nostram in cognoscendis rebus, quæ sunt aliquo modo immateriales: qua ratione eam præparant, & assuefaciunt ad perspiciendas res diuinas quę vacãt penitus materia. Hęc ab Alexãdro verè ac sapienter scripta sunt. Quibus cõsona sunt quæ Auerr. in suo prologo Physicę *Opinio Alexandri Aphrodisæi.* *Quomodo doctrina Mathematica, cõducat Physicæ & Metaphysicæ.*

scribit his verbis, *Scientiæ speculatiuæ sunt duobus modis, vnus est propter exercitium, sicut Mathematica: alius propter perfectionem propter quam ipsum exercitium est, & est scientia naturalis, & diuina.* Vide etiam quæ scribit Proclus de vtilitate Mathematicæ scientiæ cap. 8. primi commentarij sui in Euclidem. Hæc igitur accepimus ab aliis circa propositam dubitationem; quæ vt declarētur enucleatiùs, addam quædam quæ huius dubitationis solutionem continent.

Scientiam speculatiuam non dici vniuocè de Mathematicis disciplinis, & aliis, quoniam doctrina Mathematica non est propriè scientia. CAP. XII.

Doctrinam Mathematicam non esse propriè scientiam.

MEA opinio est, Mathematicas disciplinas non esse propriè scientias: in quam opinionem adducor tum aliis, tū hoc vno maximè argumento. Scire est rē per caussam cognoscere propter quam res est; & scientia est demonstrationis effectus: demonstratio autem (loquor de perfectissimo demonstrationis genere) cōstare debet ex his quæ sunt per se, & propria eius quod demonstratur; quæ verò sunt per accidens, & communia, excluduntur à perfectis demonstrationibus sed Mathematicus neque considerat essentiam quantitatis, neque affectiones eius tractat prout manent ex tali essentia, neque declarat eas per proprias caussas, propter quas insunt quantitati, neque conficit demonstrationes suas ex prædicatis propriis, & per se; sed ex communibus, & per accidens, ergo doctrina Mathematica non est propriè scientia: Maior huius syllogismi non eget probatione, etenim apertè elicitur ex his quæ scripta sunt ab Arist. 1. Post. Confirmatio Minoris ducitur ex his, quę scribit Plato in. 7. lib. de Rep. dicens Mathematicos somniare circa quantitatē, & in tractandis suis demonstrationibus non scientificè, sed ex quibusdam subpositionibus procedere, quamobrem non vult doctrinā eorum appellare intelligentiam, aut sciētiam, sed tantùm cogitationem. In quam sententiam multa scribit Proclus in. 1. lib. suorū Cōmentariorum in Euclidem. Verùm, tametsi neque Platonem neque Proclū neque alios Philosophos graues, haberemus auctores huius sententiæ, tamen id per se manifestum fit cuius, qui vel leuiter attigerir eruditum illum Mathematicorum puluerem. Nam si quis secum reputet atque diligenter consideret demonstrationes geometricas, quæ continentur libris Elementorum. Euclid. planè intelliget eas sic esse effectas vt ante diximus. Ac vt de multis vnum, aut alterum proferā exemplum, Geometer demōstrat triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, propterea quod angelus externus, qui effi

Quid senserit Plato de Mathematicis.

citur ex latere illius trianguli producto, sit æqualis duobus angulis eiusdem trianguli sibi oppositis: Quis non videt hoc mediũ non esse caussam illius passionis quæ demonstratur? cum prius natura sit triã-gulum esse, & habere tres angulos æquales duobus rectis, quàm vel produci latus illius, vel ab eo latere fieri angulum æqualem duobus rectis, quàm vel produci latus illius, vel ab eo latere fieri angulum æqualem duobus internis? Præterea, tale medium habet se omnino per accidens ad illam passionem; nam siue latus producatur, & fiat angulus externus; siue non, imo tametsi fingamus productionẽ illius lateris effectionemque anguli exerni esse impossibilẽ, nihilominus tamẽ, illa passio inesset triãgulo; at, quid aliud definitur esse accidẽs, quàm quod potest adesse & abesse rei pręter eius corruptionẽ? Ad hęc, illas propositiones. Totũ est maius sua parte; æquales esse lineas quæ ducũtur à cẽtro ad circũferentiã; illud latus esse maius, quod opponitur maiori angulo, & id genus alia, quàm crebro vsurpat in demonstrando? in quàm multis demonstrationibus eas pro medio adhibet, & inculcat Mathematicus? vt necesse sit ex his demonstrationibus, quę constant pręDicatis communibus, non gigni perfectam scientiam. Verùm hęc accipiantur nũc tanquam perfunctoriè dicta, quæ subtilius atque vberius pertractanda sunt in 3. lib. huius operis.

Cùm igitur Mathematicus negligat ea, quæ maximè attingunt vim & rationem demonstrationis, & scientiæ, tantúmque illud curet, & attendat, vt medium habeat necessariam, & euidentem connexionẽ cum eo, quod demonstratur, qualecũq; fuerit mediũ respectu cõclusionis, siue caussa, siue non, siue per se, siue per accidẽs: nemo erit qui non vna nobiscum sentiat, & dicat, disciplinam Mathematicam nõ esse propriè sciantiam. Physica autem, & Metaphysica, licet nõ semper demonstrent per caussas: neque ad explicandas omnes res adhibeat perfectas demonstrationes: tamen faciũt id sępe, videlicet quã-tum licet, vel per obscuritatẽ, instabilitatémque rerũ quas tractant, vel per infirmitatẽ ingenij humani; & certè student atq; contendũt id pręstare quod non est curæ Mathematico: & saltem in suis demõstrationibus non adhibẽt, nisi ea, quæ per se, ac propriè insunt rebus: & sine quibus res ipsæ nullo modo consisterent. at quę sunt cõmunia, vt plurimùm; quę autẽ sunt per accidẽs, omnino reiiciũt. Ex his igitur planum est, scientiam speculatiuam non dici vniuocè de disciplinis Mathematicis, & de Physica, ac Metaphysica, quippe cùm propria scientię ratio, quę docetur & traditur in 1. lib. Post, non insit in illis, sicut in his cernitur inesse. An vero scientia speculatiua vniuocè dicatur de Physica, & Metaphysica, breuibus ostendamus.

Si Meta physicam conferamus cum Phisica, difficile est iudicare, an *An scientia dicatur vni-*

uocè, & æqualiter de Physica & Metaphysica.

ſcientia vniuocè dicatur de illis; nec ne, partim enim videtur dici vniuocè, quoniam Phyſicus affectiones naturales demonſtrat de rebus ſibi ſubiectis per proprias cauſſas earum, non ſecus atque Metaphyſicus, & vtitur perfectis demonſtrationibus, quæ prout ſunt demonſtrationes, & habent vim gignendi ſcientiã Phyſicam, non pendent à Metaphyſica. Cùm enim Phyſicus oſtendit terram naturaliter ferri ad ima loca, quoniam eſt grauiſſima omnium corporum; motum eſſe continuum, & fieri ſucceſſiuè, quia eſt actus entis in potentia, prout in potentia; hominem natum aptum eſſe ad ridendũ, quia eſt rationis compos: adeo bene demonſtrat prædictas affectiones naturales per proprias cauſſas illarum; vt illas neque melius, neque aliter Metaphyſicus demonſtrare poſſet. Partim videtur nomen ſcientiæ præcipuè tribuendum eſſe Metaphyſicæ. Primò, propter eã cauſſam quam ex Alexandro adduxi ſupra cap. XI. Deinde, quia ſciẽtia ſpeculatiua eſt ſui gratia, vt inquit Ariſt. 1. Metaphy. cap. 2. Hoc autem potiſſimùm conuenit in Metaphyſicam, ad quam tandem referuntur cæteræ ſcientiæ, & in qua magna ex parte conſiſtit naturalis fœlicitas hominis. Præterea, Metaphyſica habet patrociniũ aliarum diſciplinarum, defendendo eas contra proteruos, & ſophiſtas; & ſua cuique ſcientiæ materiam præſcribit, in qua verſetur: & cùm agat de his quæ vocantur tranſcendentia, quæque latiſſimè patent atque permanant ad omnes ſcientias, videntur reliquæ diſciplinæ ſæpenumero egere præſidio, & adiumento Metaphyſicæ. Ad hæc, Plato, cùm in Philebo, tum in 7. Dialogo de Rep. tantum concedit Metaphyſicæ (quam ibi appellat, & ſignificat nomine Dialecticæ) vt præ illa, non dignetur appellatione ſcientiæ alias diſciplinas: ſed libet apponere verba Platonis ex lib. 7. de Republica, vbi ita ſcribit.

Sentẽtia Platonis de præſtantia Metaphyſicæ.

Cæteræ artes, aut opiniones hominum, cupiditatéſque reſpiciunt, vel ad generationes, & compoſitiones, vel ad culturam eorum, quæ generantur, & corrumpuntur, ſpectant. Reliquæ vero, quas diximus verarum rerum quoquomodo participes eſſe, (Geometria ſcilicet, eiúſque comites) circa ipſam eſſentiam, quodammodo ſomniãt; ſincerè autem quidquam ab illis cernere impoßibile eſt, tantiſper dum ſuppoſitionibus hærent, eáſque ratas & immobiles adeo ſeruant, vt illarum rationem reddere nequeant. Nam vbi principium quidem ponitur id quod eſt ignotum, finis autem, & media ex ignoto tracta inuicem connectuntur, collectam inde aſſertionem quonam pacto ſcientiam vocemus? Nullo. Dialectica verò ſola, ſublatis ſuppoſitionibus omnibus ad ipſum principium, vt compertum habeat, pergit. & re vera animi oculum cœno barbarico obrutum, paulatim ſurſum trahit, ac ducit, tanquam adiutricibus, ac miniſtris quibuſdam vtens his artibus, quas narrauimus. eas porrò nos ſæpè ſcientias propter conſuetudinem nominauimus, indigent autem alio nomine, clariore quidem, quàm ſit opinio, obſcuriore verò quàm ſciẽtia;

Cogitationem certè nos in superioribus, earum notionem cognominauimus. neque tamen est de nomine controuersia inter eos, quibus de rebus tantis, quantis nobis ad præsens est disceptatio, sermo est. Placet igitur, quemadmodum supra, primam partem vocare scientiam: secundam cogitationem: tertiam fidem: postremam imaginationem, vel aßimilationem: & ambo illa simul opinionem, & opinionem quidem circa generationem, intelligentiam verò circa essentiam esse. Quod autem est essentia ad generationem; id ad opinionem intelligentia; quódue intelligentia ad opinionem, id & ad fidem scientia, & ad imaginationem denique cogitatio, Et paulò pòst, *An ergo videtur tibi doctrinis omnibus Dialectica* (intelligit autem primam Philosophiam) *velut apex præposita; nec vlla doctrina vlterior ac eminentior reperiri?* Proclus autem cap. 4. primi Commentarij sui in Euclidem, Metaphysicæ præstantiam declarat, atque commendat his verbis. *Hæc est omnium scientiarum capacißima, & ab illa cæteræ sibi omnes sua sumunt principia: semper namque superiores, inferioribus primas demonstrationum suppositiones præbent. illa autem, quæ scientiarum omnium perfectißima est, omnibus ex se principia largitur, alijs quidem magis vniuersalia, alijs verò particularia magis.* Et paulò infra, *vna igitur scientia omnes scientias præcellit, quippe quæ communia & per omnia genera permeantia cognoscat, cunctísque Mathematicis scientiis principia suppeditet,* Idem atque iisdem prope verbis scriptum reliquit magnus Syrianus initio sui commentarij super 3. lib. Metaphy. Arist. Ex quibus verbis tam Procli, quàm Platonis, & his quę dicta sunt initio huius capitis, perspicuum fit quid respondendum sit quæstioni propositæ. etenim breuiter dicendum est. Scientiam si consideretur propria ratio eius, (quæ est esse potissimæ demonstrationis effectum, & declarare subiectas sibi res per proprias earum caussas) vniuocè dici de Metaphysica & Physica; sin autem spectetur excellentia Metaphysicæ, & singulares quædam prerogatiuæ quas concessu omnium habet supra cæteras scientias, iure optimo nomen scientiæ attribuẽdum esse magis principaliter Metaphysicæ quàm reliquis disciplinis. Simpliciter igitur scientia vniuocè dicitur de Metaphysica, & Physica: secũdum quid autem minimè. sed hoc ex iis quæ infra dicentur, planius erit. Verùm, quia multi pro certo habent alias scientias vere subalternari Metaphycæ, ex quo putant necessariò effici, vt scientia speculatiua non dicatur vniuocè de illis tribus, ideo videtur non alienum esse ab hoc loco, quin etiam permagni referri ad pleniorem atque vberiorem susceptæ disputationis intelligentiam, vt etiam hac de re sententiam nostram aperiamus.

De eodem sententia Procli.

Reliquas scientias propriè subalternari Metaphysicæ, opinio quorundam. CAP. XIII.

Tria requiri ad subalternationem scientiarum.

QVI opinantur omnes alias sciẽtias verè subalternari Metaphysicæ, his ferè rationibus conantur persuadere aliis opinionem suam. Prima ratio est hæc: Tria sunt quæ necessariò concurrere debent ad perficiendam subalternationem scientiarum, vt apertè colligitur, ex his quæ scribuntur 1. Post. tex. 20. 23. 30. Vnũ est, vt subiectum vnius scientiæ contineatur à subiecto alterius: Alterum est vt eiusmodi subiecta sint diuersa inter se, non quidem essentialiter, sed accidentariè; nam inferior scientia superioris subiectum contrahit per differentiam quandam accidentariam, & sic ipsa quoque vtitur eo, tanquam subiecto suo, quemadmodum Geometria agit de linea, Perspectiua verò quæ subalternatur illi, agit de linea vt est visibilis; esse autem visibile, non per se, sed per accidẽs inest lineæ qua ratione linea est: Tertium est, vt principia inferioris scientiæ, quamuis demonstrabilia sint, tamen supponantur in ea scientia veluti quæ debeant declarari atque demonstrari in scientia subalternante. Hæc igitur tria in quibus scientijs insunt, faciunt eas subalternas; sed insunt alijs omnibus respectu Metaphysicæ, ergo aliæ omnes scientiæ subalternantur Metaphysicæ: Minor ita probatur 1. Ens de quo agit Metaphysicus, continet ens mobile, quantitatẽ, & alias res in quibus versantur cæteræ scientiæ, vnde in 4. Metaph. tex. 1. dicitur Metaphysica speculari vniuersè ens prout ens; reliquæ autem disciplinæ sumunt suam quæque partem entis, ceu abscindentes aliquem ramum ex vniuersa arbore. Deinde, esse mobile, vel esse quantum (quod Physica & Mathematica disciplina adiungunt ad ipsum ens) sunt differentiæ accidẽtariȩ; nam enti vt ens est, accidit esse mobile, vel esse quantum; sicut Arist. docet in 2. lib. Topic. per accidens esse vt triangulum sit æquilaterum. Postremò, principia reliquarum scientiarum, declarantur atque probantur à Metaphysica, cuius rei auctor est Arist. tum in 1. Phy, tex. 8. tum in 1. Post. tex. 23. scribens nullam scientiam posse probare sua principia, sed eorum probationem esse reiiciendam ad Metaphysicam, quæ est scientia communis, & tanquam Domina Regináque omnium, habet ius atque imperiũ in alias scientias. Idem quoque scriptum reliquit Auerr. 3. lib. de Cȩlo com. 4. dicens Metaphysici esse verificare atque defendere subiȩcta scientiarum particularium. atque hæc quidem est prima ratio; quam, quia multas partes continet, aliquanto latiùs exposuimus.

Altera ratio quȩ affertur ad confirmandum eandem opinionem hȩc est; proprium est scientiæ subalternatȩ non posse perfectè declarare

subiectas

ſubiectas ſibi res ſine auxilio ſubalternantis,vti cernimus in Perſpectiua & Geometria;ſed quæ ſubijciuntur alijs diſciplinis,nõ poſſunt cognoſci perfectè ſine Metaphyſica; ergo aliç ſcientiç ſubalternantur Metaphyſicę:Minoris veritas per ſe manifeſta eſt,nam cum Metaphyſicus agat de his rebus quę per ſe inſunt in omnibus aliis (cuiuſmodi ſunt ens,vnum,verum,bonum,ſubſtantia,accidẽs,&c.) qui fieri poteſt,vt niſi eiuſmodi prędicata Metaphyſica,perſpecta & cognita habeamus,ſcientiam aliarum rerum conſequamur? Ad hęc,ſi nihil poteſt perfectè ſciri,niſi cognoſcantur quęcũque per ſe inſunt illi,vſque ad prima & immediata,vt docet Ariſt. 1. Poſt. tex. 5. & 1. Phy.tex.1.ergo non poterit cognoſci,v.g.homo , niſi cognoſcantur prima & vniuerſaliſſima prędicata quę inſunt in illo ; hęc autem ſũt Metaphyſica,vt ens,ſubſtantia,corpus,&c.& ſi quod eſt aliud.Quare Phyſicus non poteſt dare perfectam ſcientiam hominis ſine ſubſidio & opera Metaphyſici. Prętcrea,tritum eſt illud ſermone omniũ Philoſophorum,quemadmodum res ſe habet ad eſſe,ſic ſe habere ad veritatem & cognitionem;ergo ſicut cauſſę particulares non poſsũt operari ſine cauſſis vniuerſalibus,&aliç res non poſſunt exiſtere ſine rebus Metaphyſicis(nam formaliter pendent ab illis prędicatis trãſcendentibus,effectiuè autem ab intelligẽtiis & ab ipſo Deo)ita quoque ſcientia aliarum rerum non poterit abſolutè percipi ſine cognitione Metaphyſicæ.Tertia ratio nititur teſtimoniis Philoſophorum, qui videntur aſtipulari huic ſententiæ ; & primùm quidem citant Ariſt.in his locis,quæ ſupra ex 1.Phy.& 1.Poſt.in medium protuli, & in 11.lib. Metaphy. ſumm.2. cap. 2.ait ſcientiam Mathematicam & Phyſicam,eſſe partes Sapientiæ,hoc eſt Metaphyſicæ : Deinde Themiſtium,qui in ſua Paraphraſi ſuper lib.1.Poſt.cap.20.explanans 23. tex.ita ſcribit : *Sed quæro ſit hoc inexorabile,vt principia Geometriæ, Arithmeticæ,Muſicæ, cæterarum artium demonſtrari non poßint ? an poßint quidem illa,ſed non in ea ſcientia, cuius ſunt principia , & quæ ijs vt principijs vtitur : nam ſi ita ſit,tunc ſcientiæ aliæ,principia ſuis principiis facerent,ſed ratio hæc primæ Philoſophiæ commiſſa , mandatáque eſt , cuius ambitu omnes doctrinæ cinguntur,ita enim demum obire ſcientias omnes poteſt,ſi amplexa omnes ſit , quemadmodum Geometria Perſpectiuam , alioquin impoßibile arbitror , quandoquidem neceſſe eſt demonſtrationem aut ex proprijs aut ex cognatis & finitimis confici. Atque hæc illa eſt prædicatione omnium celebrata Sapientia, quam ſimpliciter & maximè ſcientiam appellare oportet . Vna hæc,cauſſas rerum non omnes,ſed principes & optimates attingit ; principes & optimates cauſſas nuncupamus , quarum nulla ſuperior cauſſa ſit.* Hæc Themiſtium . Præterea idem videtur Simplicius , exponens 8 . textum, primum Phyſicorum , ſignificare hic verbis, *Porrò autem prima quoque Philoſophia*

Themiſtij ſẽtentia,de poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias ſciẽtias.

demonstrabit omnia principia; quocirca & ars artium & scientia scientiarum celebratur. Item D. Tho. in opusculo de natura generis, inquit Physicam subalternari Metaphysicæ. Sed videtur mihi maximè omnium huic opinioni fauere atque suffragari, tum Plato in 7. lib. de Repub. tum apertissimè Proclus 1. lib. eorum commentariorum, quos scripsit in Euclidem. cap. 4. quorum verba, quoniam in præcedenti capite commemorauimus, non attinet hoc loco repetere. Quæ igitur afferri possunt ad declarandam conueniendámque prædictam opinionem, à nobis ferè sunt explicata.

Contraria opinio magis probatur. CAP. XIIII.

Physicam nō subalternari Metaphysicæ probatur septē rationibus.

HANC sententiam, quia nonnulli graues & docti viri sequuntur, eáque nititur satis multis & verisimilibus argumentis, non aspernor equidem aut condamno, sed neque probo tamen, atque amplector. Rationes autem, quæ non sinunt, me assentiri prędictę opinioni, & cogunt opinari alias scientias non propriè subalternari Metaphysicę, septem nunc afferam. Prima ratio est hęc; principia scientiæ subalternatę non sunt per se immediata & indemonstrabilia, sed physica habet principia per se immediata, & indemōstrabilia, ergo physica per se non subalternatur Metaphysicę: Maior huius syllogismi manifesta est ex his, quę paulo ante docuimus pertinere ad subalternationem scientiarum; Minor autem ita probatur: principia physica sunt, vt naturam esse principium motus & quietis; Motum esse actum entis in potentia vt in potentia; hominē esse animal rationale, & alia his similia. Hęc autem non possunt demonstrari à Metaphysico, nisi forte demonstratione quę ducit ad impossibile, vel quę procedit ex communibus: nam propositio, in qua prędicatur definitio de suo definito, apud omnes cēsetur esse prima, immediata, & indemonstrabilis, quare prędictę definitiones physicæ, sunt per se indemonstrabiles. Pręterea, si quę tractat Metaphysicus, communia sunt tam rebus physicis quàm non physicis, qui fieri potest vt demonstratio, quę de rebus physicis à Metaphysico conficitur ex illis prędicatis communibus, aut sit, aut dicatur perfecta demonstratio? quippe quę constare debeat ex propriis & ex iis quę in alias res conuenire non possint. 2. ratio. Arist. in 1. post. 23. ponit hoc discrimen inter subalternatam & subalternātem scientiam, quod subalternata tantùm declarat & demonstrat quòd res sit, subalternans autem propter quid sit; quorum verborum germanus intellectus hic est, non quòd subalternata aliquando non declaret propter

quid,& caussam eorum,quæ demonstrat,sed quia in his rebus quas subalternata demōstrat tantùm eas esse,subalternās demonstrat propter quid sint;vt perspectiuus sæpe demōstrat tantū aliquid inesse alteri,cuiꝰ caussā & propter quid,oportet petere àGeometra: vel quia licet subalternata nonnunquā declaret propter quid,nō tamē resoluit demonstrationē vsq; ad vltimū propter quid vel ad primas caussas,hoc enim proprium est subalternantis.Cum igitur hoc sit discrimen inter subalternatam & subalternantem scientiam, si Physica demonstrat ipsum propter quid affectionum naturalium eorū proprias & primas caussas docens,non petens eas à Metaphysica; perspicuum erit Physicam propriè non subalternari Metaphysicæ; physicum autem dare primas caussas affectionum naturalium, testatur Arist.in principio physicę, scribens physici esse agere de caussis omnium rerum naturalium maximè primis,propterea quòd tunc arbitramur scire vnumquodque cum cognoscimus primas caussas, primáque elementa.Idem quoque ostendi potest multis exemplis, de quibus proferam in medium vnum aut alterum: Quæritur, cur terra motu suo naturali petat infimum locum mundi, physicus reddit hanc caussam,quia est corpus grauissimum; qua caussa, neque physicus,neque Metaphysicus potest priorem,aut magis propriam aliā reddere:Similiter,si quæratur à physico, cur terra obtineat figuram rotundam,& partes eius conglobentur in orbem, respondet physicus,quia cùm omnes partes terræ propter insitam æqualem vim grauitatis,contendant æquè appropinquare centro,tanquam loco suo naturali,non possunt id omnes æquè consequi, nisi æqualiter se inuicem premendo & trudendo,efficiant figuram rotundam:An Metaphysicus afferet vnquam magis idoneam aut propriam caussam ? Immo vero Arist.irridet atque increpat eos,qui effectuum naturaliū studēt afferre caussas non naturales, vt videre licet apud ipsum tum alibi,tū lib.3.de Cęlo tex.sexagesimo primo. 3.ratio,in 1.post.tex.23. scriptum est,passiones quas demonstrat scientia subalternata, non esse passiones per se subiecti sui, verū superioris subiecti circa quod versatur scientia subalternans; at passiones naturales quas Physicus explicat, non conueniunt per se sùbiecto Metaphysicæ, vt clarum est consideranti affectiones naturales,ergo physica non subalternatur Metaphysicæ.4.ratio,ait Arist.in 1. de Anima tex. 11. definitionē esse caput scientiæ,& principium omnis demonstrationis, siue hoc intelligatur de definitione subiecti, siue passionis; sed definitiones naturales ex quibus constat physica, & ex quibus conficiuntur demonstrationes affectionum naturalium,non considerantur aut traduntur à Metaphysico,sed omnes dātur & declarātur à physico,ergo

Physica per se est scientia perfecta, non pendens à Metaphysica, ceu subalternata pendet à subalternante. 5. ratio, Arist. ait 1. Post. 43. *Vnam scientiam esse quæ est vnius generis, quæcunque ex primis componuntur, & partes sunt aut passiones horum, per se: alteram verò scientiam esse ab altera, quarumcunque principia, neque ex eisdem, neque alteræ ex alteris sunt. huius autem signum, cùm ad indemonstrabilia venerit.* Ex quibus verbis colligimus scientiam subalternatã, per se ac essentialiter non differre à subalternante, quoniam principia illius pendent ex principiis huius; quare si omnes scientiæ subalternantur Metaphysicæ, non dabuntur duæ aliquę scientię per se primò diuersæ, sed vna tantum erit scientia, nempe Metaphysica, quod videtur planè aduersari. Aristot. qui in 6. Metaphy. facit tres scientias spéculatiuas, eásque distinguit secundum diuersos modos abstractionis vel per diuersam rationem definiendi, quæ distinctio videtur esse per se ac enssentialis scientiæ. 6. ratio. si Metaphysica est subalternans, aliæ vero scientiæ subalternatæ, ergo Metaphysica ordine doctrinæ deberet præcedere alias scientias, & à nobis disci ante omnes disciplinas: consequens absurdum est & fere contra omnes; Metaphysicam enim, tum quia omnium difficillima, tum quia præsupponit aliarum scientiarum notitiam, constat esse vltimam secundum nos: Consequentia autem per se patet. nam cùm subalternata in ratione scientiæ pendeat à subalternante, non potest sine cognitione ipsius, scientificè disci aut teneri. 7. ratio. Perfecta demonstratio debet constare ex primis & immediatis, vt colligitur ex iis quæ Aristot. scribit 1. Post. tex. 5. ergo si aliæ scientiæ subalternantur Metaphysicę, non conficient demonstrationes suas ex primis, quare nec in Physica nec in Mathematicis, erunt perfectę demonstrationes, sed in sola Metaphysica, quod est contra opinionem omnium, etiam ipsorum qui illud tenent.

Prædocentur quædam necessaria ad solutionem rationum prioris opinionis, & soluuntur rationes.

CAP. XV.

RELIQVVM est, vt diluamus argumenta contrariæ opinionis. sed quo planius intelligatur quod dicturi sumus, altiùs repetendum est. Omnis scientia, quæ alij scientiæ subalternatur, necessariò etiam subiicitur ei, non tamen retro commeat vt quæcunque subiicitur, continuò etiam subalternetur, etenim scientia hominis, subiicitur scientiæ animalis, non secus atque homo subiicitur animali, nemo tamen dixerit illam subalternari huic. Quocirca declarandum est quot modis contingat vnam scientiam subiici

ſubijci alteri, & quis modus eorum conſtituat verã ſubalternationẽ; ſic enim remota omni ambiguitate, perſpicuum erit in quas ſciẽtias conueniat propria ratio ſubalternationis. Dupliciter poteſt vna ſciẽtia ſubiici alteri; vel ſecundum ſe totum, vel ſecundum aliquam partem tantùm: priori modo perſpectiua ſubiicitur Geometriæ; poſteriori autem, phyſica perſpectiuæ, in eo quod tractat de iride, ſicut videre potes 1. poſt. tex. 30. Rurſum, poteſt vna ſcientia ſubiici alii vel ſecundum naturam ſuam, quia per ſe ab illa pendet, ſicut Muſica ab Arithmetica, vel ſecundũ nos, quomodo Metaphyſica ſubiicitur phyſicę, vtpote à qua accipit Deũ & intelligẽtias eſſe, & plęráque ac potiora eorum quæ docet, declarat rationibus phyſicis. Nobis in præſentia, ſermo futurus eſt de ſcientia, quæ ſecundum ſe totam, & ſecundũ naturam ſubiicitur alteri; quo itẽ pacto contingit vnam diſciplinam ſubiici alteri, vel ratione finis, vel ratione ſubiecti, vel ratione principiorum; ratione finis, dupliciter, vel ex parte ſcientis, & ſic aliæ ſcientiæ, ſubiiciuntur Metaphyſicæ ratione finis: Nam cùm vltimus finis naturalis ipſius hominis, cõſiſtat magna ex parte in cognitione rerum diuinarum quam ſuppeditat Metaphyſica; ideo reliquas diſciplinas; ad vnam illam refert atque ordinat: Ex parte autẽ ſcientiæ, cùm vna ſcientia eſt quaſi adminiſtra & inſtrumentaria alterius vt ea ſublata illa ſuperuacanea eſſet, qua ratione Ariſt. 1. Ethic. cap. 1. docet artem frænefactoriam ſubiici equeſtri, hanc verò imperatoriæ facultati; ſi enim equeſtris atque imperatoria facultas tolleretur, ſuperuacanea & inanis eſſet ars conficiendi fræna: atque hoc modo etiam Logica ſubiicitur philoſophiæ, cùm munus & finis Logicæ non ſit alius quàm præbere philoſophię, omnia inſtrumenta quę neceſſaria ſunt ad conſequendam ſciẽtiam omnium rerum. Ratione autem ſubiecti, tunc vna ſcientia ſubiĩcitur alij cùm vnius ſubiectum continetur à ſubiecto alterius. id quod fieri poteſt duobus modis; nam ſubiectum inferius, vel per ſe vel per accidẽs ſubiicitur ſuperiori; per ſe, cum ſubiectum cõtrahitur per aliquam differẽtiam per ſe ac eſſentialem, ſicut animal per rationale; per accidens, cum limitatur per differentiam accidentariam, vt animal, per eſſe album, & linea per eſſe viſibilem; Vnde ſcientia hominis eſt ſub ſcientia animalis ratione ſubiecti priori modo, poſteriori autem, perſpectiua eſt ſub Geometria. Ratione vero principiorum, dupliciter vna ſcientia eſt ſub alia, vel quia vnius principia non ſunt per ſe nota, ſed declarantur & per ſe demonſtrantur in ſuperiori; veluti perſpectiua multa ſupponit, quorum declaratio atque demonſtratio petenda eſt à Geometria: vel licet principia alicuius ſcientię ſint per ſe nota & per ſe indemonſtrabilia, tamen ſi forte negantur & impugnantur ab

Quot modis cõtingat vnã ſcientiã ſubijci alij ſcientiæ.

aliquibus, defenduntur à ſcientia ſuperiori; & ſic Metaphyſica dicitur demonſtrare principia omnium ſcientiarum, non proprio & perfecto genere demonſtrationis, ſed eo tantùm quod ſumitur ex rebus communibus, vel quod ducit ad impoſſibile. Atque his quidem poſitis & perceptis, facile eſt nunc occurrere argumentis contrarijs.

Solutio argumentorum quibus probatur Phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ.

Ad primam igitur rationem reſpondeo: Eorum trium quę poſita fuerunt pertinere ad ſubalternationem ſcientiarum, tertium hic deficere; nam principia ſcientiæ ſubalternatæ, ſunt eiuſmodi vt ſint per ſe ignota & per ſe demonſtrabilia, eorúmque propria demonſtratio tractetur in ſcientia ſubalternante; quod valde remotum eſt à principiis phyſicis, vt ante diximus; quæ, ſi quando vſuuenit vt probentur à Metaphyſico, id fit contra ſophiſtas à quibus opugnantur, vt quodammodo redarguantur atque cõuincantur: nõ quòd talia principia vlla egeãt probatione, aut quòd poſſint à quoquã ex prioribus atque propriis cauſſis eorum demonſtrari. Ad ſecundam dicendum eſt, hominem verbi gratia (ſit enim idem argumẽti & ſolutionis exẽplum) poſſe dupliciter conſiderari, vno modo abſolutè ac ſecundum omnia prędicata quę in eo inſunt: altero modo, vt ſolùm eſt res quędam naturalis ac ſecũdum prædicata Phyſica quæ habet: priori quidem modo, non poteſt phyſica perfectè declarare hominem ſine Metaphyſica, nec verò Metaphyſica, ſine auxilio Phyſicæ; ſiquidem eorum quæ inſunt in homine, quædam ſunt prædicata Metaphyſica, quædam verò phyſica; poſteriori autem modo phyſica poteſt tradere perfectam ſcientiam hominis, non ſimpliciter, ſed phyſicè, nõ omni ex parte, ſed qua eſt corpus quoddam naturale. Præterea, duplex eſt reſolutio, vna rei in omnia prædicata quæ in ea inſunt, altera effectus in ſuas cauſas, prior non poteſt perfectè fieri à phyſico circa res naturales, poſterior autem poteſt: id quod planum fiet exemplo terrę, hanc enim non poteſt Phyſicus vt phyſicus eſt, reſoluere vſque ad vltima & immediata prædicata quę dicuntur de terra, vti eſt ſubſtãtia, ens & alia eiuſdem generis: quippe cùm ſint planè Metaphyſica. Illum autem effectum naturalẽ terrę, qui eſt proprio & naturali motu ferri deorſum, Phyſicus reſoluet in propriam & perfectam eius cauſſam, videlicet quòd ſit corpus ſimplex omnium grauiſſimum, vltra quam cauſſam non poteſt Metaphyſicus afferre aliquid quod ſit vel cauſſa vel certè ſit propria cauſſa illius effectus: nam ſi expoſita tali cauſſa, rurſum quiſpiam quærat, cur terra ſit corpus grauiſſimũ, vel quid ſit terra, aut grauitas, vel cur terra ſit ſubſtantia aut corpus, grauitas autem qualitas & accidens, quærat item aliquis quid ſit aut quam vim habeat vnumquodq; horum; profecto talium queſtionũ explicatio, vt maximè conferat ad perfectam atque abſolutam co-

gnitionem terræ, atque grauitatis, minimè tamen necessaria esse videtur ad demonstrandum & cognoscendum illum effectum terræ. Quamuis igitur Physica non possit res sibi subiectas declarare secũdum omnia prædicata quæ habent, potest tamen explicare effectus naturales secundum omnes caussas naturales eorum, etiam vsque ad primas & immediatas: Ex quo intelligitur cætera quæ adiuncta fuerunt secundo argumento, nullius esse momenti; non enim concludunt aliud quàm res naturales absolutè & secundum omnia prædicata, ex quibus constant, non posse declarari à Physico, quod nos vltro damus; sed negamus constanter, hoc facere Physicam subalternatam Metaphysicæ. Vera enim subalternatio in eo posita est, vt non possint conclusiones seu effectus in scientia subalternata resolui vsque ad principia immediata, & indemonstrabilia caussásque primas. Ad tertiam rationem respondendum est, quoniam cæteræ disciplinæ multis modis subiiciuntur Metaphysicæ, nimirum ex parte finis, subiectorum & principiorum, eo modo quo declaratum fuit à nobis; ideo habent speciem & similitudinem quandam subalternationis, ex quo factum fuit, vt veteres Philosophi significauerint alias sciẽtias subalternari Metaphysicæ; aliquanto latius vsurpantes vocabulum subalternationis: Verùm si propius accedamus ad contemplandam propriam vim & rationem subalternationis, planè intelligemus (id quod satis, vt opinor luculenter ostensum est) neque Physicam, neque cęteras doctrinas proprià subalternari Metaphysicę. sed reuertamur ad pertractandam comparationem inter scientias speculatiuas.

Cur nonnulli Peripatetici significauerint alias scẽtias subalternari Metaphysicæ.

Quæ illarum trium scientiarum sit nobilißima, & certißima.

CAP. XVI.

EST concors sententia omnium, Metaphysicam dignitate antecellere reliquis disciplinis, propter summam nobilitatem earum rerum, quas tractat; agit enim de Deo & intelligẽtiis; quapropter vocatur prima Philosophia, Metaphysica, Sapientia, Theologia, hoc est scientia Dei; vel quoniam hanc propriè solus Deus habet, vel quia hæc sola continet scientiam rerum diuinarum. Ac licet perexigua sit ea cognitio diuinitatis quam nobis reliquit Arist. quamuè possunt mortales adipisci; tamen propter excellentiam rerum quæ cognoscuntur, longè anteponenda est etiam limatissimis & absolutissimis scientiis aliarum rerum: Quam rem Arist. lib. 1. de Partib. animal. cap. 5. pulchrè docet, his verbis, *Res illas superiores tametsi leuiter attingere possumus, tamen ob eius cognoscendi generis excellentiam, amplius oblectamur, quàm cùm hæc nobis iuncta, omnia tenemus.*

Primo loco nobilißima omnium est Metaphysica.

Physica nobilior est Mathematicis disciplinis.

Secundum locum dignitatis obtinet Physica; extremum autem doctrinę Mathematicę; etenim physicus disserit de substantiis & corporibus naturalibus, in quibus sunt stirpes, animantes, homo & cęlum, quibus rebus nihil est infra intelligentias excellẽtius atque nobilius: Mathematicę autem disciplinę in sola cognitione accidentiũ occupantur; agunt enim de quantitate, & his quę in quantitate insunt affectionibus: Excipio Astrologiam, quę versatur in cõtemplatione corporum cęlestiũ, de qua ita scribit Arist. 12. Metaph. tex. 44. *Pluralitatem verò rationum ex peculiarißima Philosophia Mathematicarum scientiarum, videlicet ex Astrologia, considerandum est, hæc enim de substantia sensibili quidem, at sempiterna speculatur, cæteræ verò de nulla quidem substantia, veluti quæ circa numeros, & quæ circa Geometriam.* Quanquam si rem subtiliter expendamus, ne ipsa quidem Astrologia attingit substantiam cæli, sed tantummodo occupatur in quantitate, figura & proportionibus motuum cęlestium, non physico sed Mathematico modo pertractandis,

Certitudo scientiæ duplex.

Certitudo autem scientiæ duplex est; vna spectatur ex firmitate ac immutabilitate rerum quæ docentur, eáque tantò maior est quantò res quæ cadunt sub scientiam, sunt magis immateriales & expertes potentiæ; quo fit vt Metaphysica maximè certa hoc nomine censeri debeat; propterea quòd agit de rebus diuinis quæ à materiæ, potentiæque concretione penitus segregatæ omni ex parte immutabiles sempiterno æuo perseuerant: de quibus Arist. 1. lib. de Cælo tex. 100. hæc verba scribit, *Extra autem cælum, quod neque est neque contingit esse corpus ostensum est; manifestum igitur, quod neque locus, neque vacuum, neque tempus est extrinsecus: quapropter neque quæ illic sunt, nata sunt in loco esse, neque tempus ipsa facit senescere, neque vlla transmutatio vllius eorum est, quæ super extima disposita sunt latione, sed inalterabilia & impaßibilia, optimam habentia vitam & per se sufficientißimam, perseuerant toto æuo.* Et paulò post ait, *Omne diuinum necesse est inalterabile esse.* quod sumptum fuit ex Platonis Timæo Politico, & 10. lib. de Legibus. At Plato quidem huiusmodi certitudinem scientiæ considerãs, sæpe numero ait solàm Metaphysicam, scientiam esse, quoniam versatur in rebus diuinis quæ sunt omnino necessariæ atque immutabiles. Altera certitudo scientiæ nascitur ex vi firmitatéque rationum ac demonstrationum, quibus nititur scientia, quarum maior copia est in aliis scientiis quàm in Metaphysica, propter summam difficultatem earum rerum quas tractat. quod significat Arist. in 1. Metaphy. cap. 2. ita scribens, *Fere autem & difficillima hominibus cognitu sunt ea, quæ maximè vniuersalia sunt, siquidem remotißima sunt à sensibus.* & in 12. Metaph. tex. 1. *Quemadmodum vespertiliorum oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ*

Metaphysica certißima omnium ratione obiecti.

Quam difficilis sit rerum Metaphysicarũ cognitio.

nostræ ad ea quæ manifestißima omnium sunt. Et in 1. de Partib. animal. ca. 5 *Sed partem illam æternam ac proinde nobilem, ac diuinam minus contemplari licet, quod admodum pauca illius sensui patent, quorum beneficio, tum de ea ipsa parte diuina, tum de ijs quæ nosse cupimus facultas nobis cogitandi indagandíque suppeditatur, res mortales atque caducas, vt stirpes & animãtes, quòd eas socias familiarésque habemus, nosse vberius possumus, quippe cùm multa inesse quoque in genere percipere poßint, quicunque non laborem recusant.* Simile fere scribit de Cælo in 2. lib. tex, 17. & 60. si autem natura cæli, quod tamen sub abspectum oculorum cadit, tam difficilis est ad intelligendum, quid existimandum est de intelligentiis? quæ non modo exuperant comprehensionem omnium sensuum, sed etiam intellectus nostri facultatem captúmque multum excedunt. Si autem Physicam cum Mathematicis disciplinis conferamus secundum certitudinem, comperiemus doctrinas Mathematicas certiores esse quam Physicam tribus de causis. Primò quia Mathematicæ nunquam vtuntur nisi rationibus demonstratiuis, probabiles autem nunquam adhibent ad docẽdum. vnde Arist. 1. lib. Ethicor. ait nihil interesse vtrum Mathematicum probabilibus rationibus vtentem feras, an ab oratore demonstrationes postules. Deinde si aliquid patet sensui, physicus non curat id amplius demonstrare, quin immo docet esse valde absurdum & ridiculum, quod euidens est id argumentari velle. Vnde Arist. 2. phy. tex. 6. ait, ridiculum esse si quis tentet demonstrare naturam esse, quoniam hoc per se manifestum est; & in. 8. phy. tex. 22. ait in his, quæ sensibus perspecta & cognita sunt, rationem quærere dimisso sensu, infirmitatem quandam esse intellectus. & in lib. 3. de Generatione animalium cap. 10. ait, credendum esse magis sensui quàm rationi, & rationi tunc credendum esse, cùm ea consentit cum sensibus: vnde manauit illud Auerrois, experimentum verorum sermonum esse, si consentiant cùm rebus sensatis. at Mathematicus nõ curans euidentiam, quæ est secundum sensus, eorúmque iudicia, licet clara & certa contemnens, omnia, vt aiunt, reuocat ad calculos, cunctáque ad exactissimam scientiæ normam exigens, nihil præterit sine firma demonstratione. Postremò, tametsi physica interdum vtatur rationibus necessariis, tamen vis atque firmitas rationum Mathematicarum est multo clarior ac euidentior intellectui, ex quo fit, vt si demonstratio Mathematica bene percepta fuerit, eximat omnem scrupulum dubitationis, nullúmque relinquat dissentiendi locum, quin etiam plerúmque fit, vt Theoremata quædam Mathematica antequam demonstrentur, videantur incredibilia atque adeo impossibilia, postquam autem eorum veritas à Mathematico demonstrata atque patefacta est, ita credũtur, vt euidenter cognoscatur op-

Doctrina Mathematica certior quàm Physica.

Quãta sit firmitudo & euidentia demonstrationũ Mathematicarum.

positum eorum esse falsum & impossibile. Propter has igitur caussas, scientię Mathematicę vincunt certitudine Philosophiam naturalem. Quamobrem cum Arist. vult significare genus aliquod docendi limatum, firmum, exquisitum, & omnibus numeris absolutum, appellat illud Mathematicum, vt apud eum videre licet in 1. Ethicor. & in fine 2. libri Metaphy. & in 3. de Cęlo tex. 65. vocat certissimas disciplinas Mathematicas. Auerr. quoque in eandem sententiam scribens 2. Metaphy. com. 16. hęc ait, *Demonstrationes Mathematicæ sunt in primo ordine certitudinis, & demonstrationes naturales consequuntur eas in hoc.* Cæterùm Physica potest dici secundum quid certior Mathematicis, vel quoniam agit de substantia, quę est certior accidente, vtpote quod videatur sustentari atque stabiliri in substantia, ab ea dependens inesse; vel quia vtitur potiori genere demonstrationis, faciens scire per proprias caussas, propter quas res sunt, & per ea quæ per se, primóq; insunt in rebus quę demonstrantur, quod non facit Mathematicus: Verùm hoc partim fuit à nobis superiùs explicatum, partim aliàs vberiùs explicabitur. Reliquum est vt videamus, quęnam illarũ triũ scientiarum sit prima.

Quomodo Physica possit dici certior Mathematicis disciplinis.

Quæ illarum trium scientiarum sit prima. Cap. XVII.

Bifariam contingit vnam scientiam esse priorem alia, vel secundum naturam, si versatur in rebus suapte natura prioribus, vel secundum nos, si tractat eas res, quæ à nobis priùs atque faciliùs cognoscuntur. Quæ verò sint priora, & notiora secundum naturam & secundum nos, breuiter quidem indicat. Arist. 1. post. tex. 5. diligentiùs autem pertractat in. 6. lib. Topic. nos autem propriè agemus hac de re in 3. huius operis libro. Ex his perspicuum est Metaphysicam secundum naturam esse omnium primam, quoniam agit de prædicatis, caussisq; omnium primis & generalissimis, hoc est de transcendentibus, & intelligentiis, quamobrem vocatur prima Philosophia. Secundum nos verò postremam omnium esse, homines enim iam cognitis & perceptis aliis rebus, tandem ad extremũ, perueniunt ad notitiã rerum diuinarum, propter summã earũ difficultatem & remotionem à sensibns nostris (quæ omnia manifesta sunt ex his quæ paulò antè diximus) & quoniam in multis præsupponit cognitionẽ aliarum scientiarũ præsertim autem Physicæ. Quod autem quidam aiunt, Metaphysicã etiã ordine doctrinæ priorem esse cæteris disciplinis, propterea quòd quæ aliis scientiis subiecta sunt non possint scientificè percipi sine cognitione rerum Metaphysicarum (quæ per omnes res pertinent, atque peruadunt & quæ sunt superiora & per se dicuntur de subiectis aliarum scientiarum,

Quomodo Metaphysica sit omnium scientiarum prima & postrema.

cuiusmodi sunt transcendentia, decem predicamenta, &c.) nullius momenti est, eiúsque refutatio in promptu est ex iis quæ tractata sunt in præcedenti capite.15.

Si autem contentio fiat inter Physicam & Mathematicas disciplinas, dubitatio existit vtri scientię principatum deferri oporteat. Nos vt planè intelligatur quod docere volumus, subiiciemus duas propositiones. Prima est hæc; Mathematicæ secundum nos sunt priores Physica. hoc patet ex duobus: primùm quia principia Mathematica sunt per se & secundum nos manifesta, nec vt cognoscantur & credantur, indigent longa experientia, qua tamẽ & multa, & diligenti, opus habent principia physica. Hac etiam de caussa absolutè appellãtur disciplinæ, quoniam facillimæ sunt ad discendum, licet aliam caussam ponat ex Platone Proclus in 1. super Euclidem. Deinde, quia scientiæ Mathematicæ (loquor de puris Mathematicis, Geometria inquam & Arithmetica, nam in aliis, vti est Astrologia, & Perspectiua, non ita manifestum est quod dicimus) facillimè addiscuntur etiam à pueris & rudibus aliarũ disciplinarũ; Quocirca olim Mathematicę, primæ omnium exponebãtur: Arist. item in 6. Ethic. scribit puerum posse euadere Mathematicum, prudentem verò aut Philosophum minimè. Cæterum Albertus in 1. Tract. suo Physico cap. 1. vult Physicam priorem esse Mathematicis secũdum nos, quoniam agit de propriis obiectis sensuum, quæ sunt magis sensata ac proinde notiora quam sit quantitas, quæ est tantùm sensibile commune. Sed pace Alberti dictum sit, licet quantitas non sit proprium sensibile, tamen, quia omnibus sensibus vsurpatur, atque percipitur, hac ratione notior erit quam quoduis sensibile proprium: prętcrea, dictum Alberti si quidquam valeret, illud tantummodo concluderet, res physicas notiores esse cognitione crassa, quę est secundum sensus, secundum quos res tantum cognoscitur (vt aiunt) quoad esse, non autem cognitione distincta & scientifica, quæ est per caussas & principia; hæc enim constat notiora nobis esse (vt diximus) in Mathematicis quàm in Physicis. Altera propositio est hæc; Mathematicæ secundum naturam videntur priores Physica. Ratio est, quoniam Mathematicæ considerant quantitatem vt quãtitas est, Physica verò, res prout sunt mobiles, atque sensibiles, sed esse mobile & sensibile præsupponit quãtitatẽ, ergo prior natura est materia Mathematicę doctrinæ, quæ est quantitas, quàm Physicę, quæ est ens mobile. quare tametsi substantia sit prior quantitate quæ est accidens, tamen substantia vt mobilis vel sensibilis, est posterior, hoc autẽ modo etiã Physicus cõsiderat; nã prior contẽplatio substantiæ vt substantia est, ad Metaphysicã pertinet. Hoc item perspicuum fit ex eo, quia res Mathematicæ sunt

Vtra scientia sit prior, Physica, an Mathematica.

magis abstractæ à materia quàm Physicæ, ex quo fit, vt sint quoque priores natura; nam prius potest abstrahi à posteriori, non autem cõtrà, sed quantitas abstrahitur à rebus physicis, vt physicæ sunt, hæ vero, vt tales, non possunt ab ea separari, ergo, &c. Idem confirmari potest testimonio Arist. qui in 1. post. tex. 42. ait eam sciētiam esse priorem, quæ non agit de subiecto aliquo, hoc est, vt interpretantur omnes, de re materiali & sensibili: præterea, inquit illam scientiam priorem esse, cuius subiectum est magis simplex, & cui altera scientia addit aliquid, sicut perspectiua addit lineæ, esse visibilem, & Musica numero, esse sonorum, sed Mathematicus agit de quantitate abstracta à materia, physicus autem de rebus quæ sunt coniunctę motui & materiæ; physicus item considerat quantitatem ex additione, hoc est nõ agit de quantitate, vt quantitas est, sed vt quantitas materialis, mobilis & sensibilis, ergo physica est posterior secundum naturam Mathematicis: Sed quia nonnihil hac in re latet difficultatis, id breuiter explicandum est.

Duplex dubitatio.

Duplex hoc loco dubitatio existit, vna est hæc; Arist. in 6. Metaph. tex. 3. inquit, si non essent substantiæ abstractæ, fore, vt physica esset prima phylosophia; & in 7. lib. Metaph. tex. 39. inquit Physicam esse secundam philosophiam; ex quibus verbis intelligitur physicam esse proximam Metaphysicæ, ac proinde secundam inter scientias speculatiuas, ergo, est natura prior Mathematicis disciplinis. Altera dubitatio est hæc; Mathematica quantitas abstrahitur à rebus physicis, ergo est posterior illis, prius enim est talem quantitatem fuisse physicam, quam esse abstractam ab intellectu à rebus physicis; sed vt est abstracta, consideratur à Mathematico, consideratio igitur quantitatis Mathematica, erit posterior cognitione physica eiusdem quantitatis. Ad primam dubitationẽ respondent quidam Schotistæ, si tollerentur de medio intelligentiæ, non remansurã Metaphysicam distinctam à physica & disciplinis Mathematicis, quia tunc sola philosophia naturalis ageret de substantia quæ est prima omniũ entium, idcirco physica meritò diceretur tunc prima philosophia: hoc autem ita confirmant, Metaphysica differt à physica & Mathematicis per abstractionem, quæ secundum rem & rationẽ fit à materia, sed sublatis intelligentiis nullo modo remaneret talis abstractio, ergo neq; remaneret Metaphysica. Sed hi philosophi dupliciter meo iudicio falluntur; primùm enim falsum est, sublatis intelligentiis non esse remansuram Metaphysicam, nam tunc remanerent res naturales & res Mathematicæ, quibus essent aliqua prædicata communia, vt ens, verum, accidens, prius, posterius, totum, & pars, idem, diuersum, & alia permulta his similia, quæ cum sint communia vtrique sciētiæ

Vtrum sublatis intelligentiis omnino tolleretur Metaphysica, & tunc Physica esset prima Philosophia.

(nimirum Physicę & Mathematicæ) neutra posset sibi sumere & vendicare peculiarem eorum tractationem, sed id pertineret ad scientiam quampiam superiorem, & magis communem, quæ non potest fingi esse alia quam Metaphysica. Deinde, illud quoque procul est à vero totam Metaphysicam cõtineri illa abstractione quæ est secundum rem, & rationem à materia, cum Metaphysicus agat de multis rebus, quæ minimè cadunt sub prędictam abstractionem, de qua re, quoniam satis, supra dictum fuit cap. 6. & 7. nihil attinet in præsentia plura verba facere. Nos igitur respondemus illum locum Arist. tametsi perdifficilis sit, plurimúmque negotij facessat his qui nobiscum sentiunt, tamen sic esse interpretandum, vt Arist. significare velit Physicam tunc futuram fuisse primam Philosophiam, primam inquam, dignitate atque præstãtia, quoniam sola ageret de substantia, quæ præstãtior est accidentibus, non autẽ primam, vel secundum naturam vel secũdum nos; quanquàm & hac etiam ratione quodã modo prima esse & dici posset, sublatis enim intelligẽtiis omníque substantia incorporea & immobili, tunc non esset alia substantia, quàm naturalis; Physicus igitur non solùm cõsideraret substantiam, vt est naturalis, sed absolutè etiã, vt substantia est, ac proinde natura præcederet scientias Mathematicas: Et quamuis etiam sublatis intelligentiis relinqueretur quædam scientia considerans, vt antè dixi, nonnulla prædicata communia rebus naturalibus & Mathematicis, tamen quoniam talis scientia perexigua esset, non numeraretur tanquã distincta ab aliis duabus, sed eam complectererur Philosophia naturalis tanquã partẽ aliquã sui: Quemadmodum non est dubium quin sit aliqua scientia Mathematica cõmunis, quæ debeat speculari affectiones cõmunes magnitudini & numero, quæ tamen scientia, à Mathematicis nõ numeratur distincta à Geometria & Arithmetica. Ergo quia sublatis intelligentiis, Physica non solùm ageret de substantia vt est mobilis & sensibilis, sed etiam absolutè, vt est substantia, & tractationem eorum quę rebus Physicis & Metaphysicis communia sunt, sibi ipsa sumeret, quod nunc non facit, ideo tunc censeretur prior Mathematicis, & prima Philosophia. Sic igitur sit occursum priori dubitationi.

Explicatur locus difficilis Aristotelis.

Ad posteriorem autem dubitationem Proclus in 1. Commentario suo in Euclid. cap. 6. respondet, negando res Mathematicas habere esse per abstractionẽ à rebus naturalibus, sed esse insitas in anima, ab eáq; genitas & multo priores esse materia physica. Quomodo enim (inquit Proclus) rationes Mathematicæ inesse pẽdẽt à rebus physicis, cum sint certiores illis, & gignant firmiorem limatiorémque scientiam? Verùm, quia hoc Procli responsum, olet magis doctrinam Pla-

tonis quàm Arist. idcirco conuenienter Philosophiæ Peripateticæ respondentes propositę dubitationi; dicimus illud argumentum nihil valere: illo enim pari ratione confici posset, vniuersalia singularibus & superiora suis inferioribus posteriora esse, quoniam ab his abstrahuntur illa; quamuis enim quantitas priùs existat in re Physica quàm sit actu abstracta ab intellectu, tamen prior est quantitas per se ac secundum rationem suam quàm eadem prout est Physica, & cõceptus atq; ratio quãtitatis vt quantitas est; & vt cõsideratur à Mathematico, prior est quàm conceptus quantitatis, vt est in rebus naturalibus, & vt consideratur à Physico. Neque verò aliud est intellectũ abstrahere quantitatem à materia physica, quàm considerare illam sine cõsideratione huius, quod procul dubio arguit quantitatem per se priorem esse, & non pẽdere à rebus naturalibus. priùs enim à posteriori, non autem è contrario posterius à priori potest abstrahi

Exponitur diuisio Philosophiæ practicæ.
Cap. VIII.

QVONIAM satis diligenter (ni fallor) explanata sunt quæcunque pertinere videbantur ad intelligendam diuisionem Philosophiæ speculatiuæ, consequens est, vt de Philosophia practica aliquid etiã dicamus: sed libet hic breuem esse; festinamus enim ad alia maiora, & quæ magis propria sunt huius operis. Scientia igitur practica, si latè sumatur hoc vocabulum (practicum) complectitur scientiam actiuam & factiuam; nomen actiuæ tametsi latiùs patet, tamen fere (sic vsus iam obtinuit) vsurpatur pro Philosophia morali, factiua autem continet omnia genera artium. Rursum, nota & peruulgata est tripartita diuisio Philosophiæ moralis, in Ethicam, Politicam, & Oeconomicam, quarum partium, si animum attendas ad ordinem doctrinæ, prima est Ethica, quippe quæ continet principia & quasi fundamenta reliquarum partium, agens de passionibus seu affectionibus animi, de vitiis & virtutibus, earúmque actionibus, denique de summo bono, & vltimo fine hominis, quibus rebus non antè cognitis, atque constitutis, facultas Oeconomica & Politica ne digitum quidem progredi possent: Sin autem spectes excellentiam atque præstantiam, proculdubio primas tenet Politica, etenim ad hanc cæteræ tanquàm extremum & finem, referuntur; vnde Arist. in 1. lib. Ethicor. & in principio Magnorum moralium, scientiam morum (quæ Græcè dicitur Ethica) subiicit Politicæ, ciúsque partem quandam facit. Ac licet facultas Oeconomica natura sit prior ciuili disciplina (veluti pars est prior toto; & vnum

Diuisio Philosophiæ moralis.

Politicã ordine doctrinæ esse priorem Oeconomica.

multis) tamen quoniam Oeconomica, hoc est administratio rei familiaris, non potest bene designari, & doceri, nisi ante descripta & constituta fuerit ratio administrationis politicę, hac vna re inductus est Aristot. vt facultati Ethicæ proximè subiungeret doctrinam politicam, quod planè liquet ex vltimis verbis eius in 10. lib. Ethicorū. Artes autem mechanicas, nemo, qui bene sentiat, posuerit partes philosophię; quis enim fabrū ærarium, aut lignorum appellet philosophum? sed sunt quasi famulæ & administræ facultatis politicæ, in id comparatæ; vt societas ciuilis, illis instructa, nullum desideret, vel præsidium, vel ornamentum ad benè beatéque viuendum. Harum artium varietatem indicat Aristot. 2. physic. 24. & 25. & 79. Plato item in 10. lib. de Repub. Verùm subtiliorem, atque pleniorem diuisionem artium, eleganter, & copiosè persequitur plato in Dialogo, qui dicitur Sophista, seu de ente. *De artibus mechanicis.*

Cæterùm meritò quispiam mirari posset, & à nobis requirere, cur Logica pretermissa fuerit in diuisione philosophiæ, quam platonici, & Stoici, in philosophię partib⁹ numerarūt? Verùm huic potest dupliciter responderi; Primùm quidem Logicam pretermitti, propterea quod illa generali diuisione philosophiæ, philosophi voluerunt diuidere tantummodo scientiam & philosophiam (vt vocant) realem, hoc est, quæ tractat genus aliquod entis realis; qualem constat non esse Logicam. Deinde, potest etiam dici, à peripateticis pretermitti Logicam in diuisione philosophiæ, quòd ipsi existiment Logicam non tam esse scientiam & partem philosophię, quàm modum sciendi, &(vt ita loquar) omnium scientiarum, cunctarúmque philosophię partium instrumentum. Vide Ammonium, & Simplicium in prefatione super categorias Aristot. philoponum in proœmio priorum, Alexandrum ibidem, & 1. Topicorum cap. 9. Albertum in principio posteriorum, & in 1. Metaphys. tract. 1. cap. 1. & in fine secundi libri Metaphysici. D. Thomam in Opusc. super Boëtium de Trinitate, in questione de diuisione sciētiæ speculatiuæ art. 1. sub finem, Egidium Romanum in principio post. qui omnes negant Logicam, si propriè ac subtiliter de scientia & philosophia sentire ac loqui volumus, esse scientiam aut partem philosophiæ. Ac mihi quidem cùm inter philosophos nostri temporis disputatur an Logica sit scientia vel pars philosophiæ, videtur huiusmodi controuersia, & philosophorum dissentio, non tam esse in rebus, quàm in verbis vel in modo loquendi; aliis nimirum philosophiæ & scientiæ nomen latiùs, aliis verò angustiùs, & magis propriè sumentibus. Sed iam finis sit huius primi libri. *Dubitatio, cur Logica nō fuerit numerata in partibus Philosophia.*

FINIS PRIMI LIBRI.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI

LIBER SECVNDVS.

PRIMO libro disputatum est de diuisione Philosophiæ in speculatiuam & practicam, & ipsius speculatiuæ, in disciplinas Mathematicas, Physicam & Metaphysicam. Sed quia hoc opus quod in manibus habemus, totum planè dicatum est docendis tractandísque rebus Physicis; de ipsa Physiologia, omissis aliis Philosophiæ partibus, deinceps agendum est. Ac primùm quidem statuendum est, quæ sit eius materia vel subiectum: tum ipsius subiecti, principia, species, & passiones indicādæ: deinde, de partibus Philosophiæ naturalis, earúmque inter se connexione, ac ordine disserendum; postremò, explicanda est inscriptio præfixa octo libris Physicorum Aristotelis, vt quale sit hoc genus doctrinę quod nunc explicare ingredimur, meliùs intelligatur.

Quod sit Subiectum Physicæ, opinio D. Thomæ. CAP. I.

QVÆ possent huc afferri ex Logica de varia significatione ac proprietatibus subiecti, consultò prętermittentes, primùm exponemus pręcipuas aliorum Philosophorum opiniones de subiecto Physicę: tum aperiemus quid nobis hac de re magis probetur. Ab opinione igitur D. Thomę ordiamur. D. Thomas in suo procemio Physico videtur asserere, subiectum Physicę esse ens mobile, scribens his verbis, *Cuius* (scilicet Physicę) *subiectum est ens mobile simpliciter, non dico autem corpus mobile, quia omne mobile, esse corpus probatur in isto libro, nulla autem sciētia probat suum subiectum; & ideo statim in principio de Cælo qui sequitur ad istum, incipitur à notificatione corporis.* Hęc ille. & licet D. Thom. in procemio suo super lib. de Cælo scriptum reliquerit,

liquerit, ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile, Thomiſtæ tamen priorem ſententiam defendunt, & ſuadent his fere argumentis. Primò, ſubiectum Phyſicæ, aut eſt corpus mobile, aut ens mobile (nam de his duobus præcipuè dubitatur inter Philoſophos) ſed non eſt corpus mobile, ergo eſt ens mobile: Minor ſic probatur; ſubiectum eſſe, ſupponitur in ea ſcientia, cuius eſt ſubiectũ; ſed Phyſicus probat corpus mobile eſſe, ſiquidem Ariſtot. in 6. Phyſ. 32. demonſtrans omne mobile eſſe diuiſibile, ſimul etiam demonſtrare videtur omne mobile eſſe corpus (nam eſſe diuiſibile, conuenit mobili quia eſt corpus) qui autem oſtendit omne mobile eſſe corpus, aliquo modo etiam probatum relinquit, corpus mobile eſſe, cùm enim probatur eſſe coniunctio aliquarum partium quæ faciunt aliquod totum videtur etiam aliquo modo probari illud totum eſſe; Ariſtot. igitur demonſtrans coniunctionem mobilis cum corpore, ſimul etiam demõſtraſſe videtur corpus mobile eſſe, quare hoc non poteſt eſſe ſubiectum Phyſicæ. Deinde, idem eſt ſubiectum ſcientiæ, & præcipuæ paſſionis quæ de ipſo demonſtratur in tali ſcientia; ſed ſubiectum motus vel mobilitatis, quæ eſt præcipua paſſio Phyſica, non eſt corpus ſed ens, ſiquidem cum ſubiectum ponatur in definitione propriæ paſſionis. Ariſtot. in 3. Phyſ. tex. 6. definit motum non per corpus, ſed per ens, dicens, *Motus eſt actus entis in potentia prout in potentia*. Poſteà, ſubiectum (vt vocant) adæquatum debet complecti omnia quæ tractantur in ſcientia, ſed multa ſunt mobilia: quæ non ſunt corpora; materia enim mutatur ad ſubſtantiam, quantitas item, & qualitas producuntur per motum, conſtat autem huiuſmodi res, non eſſe corpora, cùm tamen ſint entia; Adæquatũ igitur ſubiectum Phyſicæ eſt ens mobile. Poſtremò, Ariſt. in 6. Metaphy. tex. 1. & Auerr. 4. Metaphyſ. com. 1. aiunt Phyſicam verſari circa ens quod habet in ſe principium motus & quietis, quibus verbis ſignificãt ſubiectum phyſicæ eſſe ens mobile. Ne videatur autem eſſe repugnantia in verbis D. Thomæ ſcribentis in principio phyſicæ ſubiectum eius eſſe ens mobile, & in lib. de Cælo aſſerentis eſſe corpus mobile, quidam Thomiſtæ aiunt duplex eſſe ſubiectum, vnum adæquatũ, & hoc in Phyſica eſſe ens mobile, alterũ principale, & hoc eſſe corpus mobile; de illo D. Thom. locutũ eſſe in phyſicis, de hoc autem in lib. de Cælo. Alij, qui volunt re idem eſſe ens mobile & corpus mobile, dicũt D. Thom. in phy. loqui de ſubiecto formaliter ſumpto, in libr. autẽ de Cęlo, de eo materialiter accepto. Hęc pro ſentẽtia D. Thom.

Opinio Diui Thomæ, ens mobile, eſſe ſubiectum Phyſicæ probatur quatuor rationibus.

Hanc opinionem Egidius in principio phyſicæ dupliciter confutat. Primò, ſi ens mobile eſſet ſubiectum phyſicæ, ipſa phyſica ſubalternaretur Metaphyſicæ (quod tamẽ falſum eſſe oſtenſum à nobis

Egidius refellit opinionem D. Thomæ, ſed non benè.

est in primo libro(nam ens mobile, cõtinetur ab ente quod est subiectum Metaphysicæ,eíque addit ipsum mobile, quod cum sit inferius ente, nec fluens ex principiis eius, est quodammodo differentia accidentalis respectu entis; cùm igitur hæc duo faciant vnam scientiam subalternari alij,ambo autem cõueniant in Physicam, si ea pro subiecto habet ens mobile, relinquitur Physicam subalternari Metaphysicæ. Deinde, sequeretur Physicam esse partem Metaphysicæ; cum enim Metaphysica,vt scriptum est in 4.Metaphysicæ, consideret ens & species entis, omnísque scientia cõsiderans aliquod commune etiam consideret differentias & modos, per quos illud commune proximè diuiditur; ens autem proximè diuiditur in ens mobile & immobile, sicut in ens finitum & infinitum, in contingens & necessarium, Metaphysica considerans ens, etiam considerabit ipsum ens mobile; quare Physica,quæ agit de ente mobili, erit pars Metaphysicæ. Hęc Egidius contra D.Thomam.Sed rationes Egidij parum firmæ videntur ad euertendam hanc opinionem. Nam prior eius ratio in eo deficit,quòd relinquit tertiam proprietatem, quæ in primis requiritur ad faciendam subalternationem in scientiis,nimirum vt principia inferioris scientiæ per se demonstrentur in superiori,quia per se sint ignota & demonstrabilia;hoc autem non conuenire in Physicam,probatum fuit in primo libro. Ad posteriorem autem eius rationem, Thomistæ responderent dupliciter, primùm quidem, concedendo considerari à Metaphysica species entis non quidem omnes, sed eas tantùm quæ continentur abstractione Metaphysicæ:Est autẽ abstractio Metaph. quæ fit secundũ rem & rationẽ à materia & motu,in qua abstractione perspicuum est ipsum ens mobile non posse contineri.Deinde,dicerẽt esse Metaph.generatim & vniuersè considerare generales species,modos,& gradus entis,sed propriã atq; plenã tractationẽ eorũ modorũ qui alieni sunt à Metaphysica, relinqui scientiis particularibus. Quocirca licet Metaphysicus diuidat ens in mobile & immobile, & vtriusque differentiam generatim exponat, singularem tamen explicationem rerum mobilium,non sibi sumere, sed totam Physico relinquit.ex quo intelligitur Physicam non esse partem Metaphysicæ.

Oppugnatur aliter opinio D.Thomæ.

Sed opinionem D.Thomæ valentiori fortasse ratione oppugnare quis posset ad hunc modum : Subiectum cuiuslibet scientiæ, vt est apud Auerroem 1.Post.commen.179.habet duas partes,vnam veluti materiam, quæ est res ipsa quæ tractatur in scientia; alteram veluti formam, quæ est ratio & modus secundum quem prædicta res tractatur; inter has autem partes oportet talem esse proportionem, qualis cernitur in rebus naturalibus inter materiam & formam, ita

vt vnicuique formæ reſpondeat propria materia; ſed inter ens & mobile, non ſeruatur talis proportio; nam eſſe mobile non conuenit rebus quæ ſunt entia, alioquin omne ens eſſet mobile, ſicut non conuenit rebus, quatenus ſunt animantes, ſic enim fieret, vt præter animal, nihil eſſet mobile; quærendum igitur eſt proprium aliud ſubiectum cui primò inſit mobile, & propter quod etiam competat aliis rebus, hoc autem quodnam ſit, facile reperiemus ſi ponamus nobis ante oculos ſeriem eorum quæ numerantur in categoria Subſtantiæ, exempli gratia,

Ens
Subſtantia
Corpus
Viuens
Animal
Homo
Petrus

Ex hac ſerie quidquid ſumpſeris infra corpus, non propriè reſpondet mobili, quoniam eſt anguſtius & minus latè patens; de pluribus enim rebus dicitur mobile, quàm quodlibet eorum quæ numerantur ſub corpore; ſin autem ſumas aliquid eorum quæ ſunt ſupra corpus, id profectò amplius erit atque latius quàm mobile; non enim omne ens aut omnis ſubſtantia, eſt mobilis. Ex his igitur intelligitur, eſſe mobile non eſſe coniungendum cum vllo eorum quæ ſunt præter corpus; quare non rectè ſtatuitur ſubiectum Phyſicæ, ens mobile. Præterea, ſi quis ita loqueretur, animal componitur ex materia prima & anima, verè quidem ſed impropriè loqueretur; nam propriè materia animæ, non eſt materia prima, ſed corpus organicum; etenim anima definitur actus corporis organici; ſimiliter ſi quis ita definiret hominem, homo eſt ſubſtantia rationis compos, non bene definiret, quia rationale, non eſt proxima differentia ſubſtantiæ, ſed animalis, quamobrem in definiendo homine, rationale non debet coniungi cum ſubſtantia ſed cum animali: Vnde Ariſtot. in 6. Topicorum reprehendit eas definitiones quibus res definiuntur per genus remotum; ergo pari ratione abſurdum videri debet, ſi quis ponat ſubiectum Phyſicæ, ens mobile, cùm mobile non conueniat enti vt ens eſt, ſed potius vt eſt corporeum, non ſecus atque ſi quis faceret ſubiectum Medicinæ, ens ſanabile, ac non potius corpus humanum ſanabile. Verùm, quid pro opinione D. Thomæ, & quid contra eam dici poſſit, ita ſit explicatum.

Si cui autem opinio D. Thomæ non maximè probatur, is poſſet *Solutio ratio-*

...rum opinionis D. Thomæ.

ad rationes quæ pro confirmatione eius supra positæ sunt, hoc modo respondere. Ad primam rationem responderi potest nusquam demonstrari ab Arist. corpus mobile esse, neque verò posse demonstrari à physico: Etenim demonstratio adhibetur ad faciédam fidem rebus obscuris & dubiis, non autem certissimis & maximè perspicuis, vti est in physica, corpus mobile esse; & Arist. significat hoc supponendum esse in physica, scribens in 1. physicorum tex. 11. ad hunc modum, *Nobis autem supponatur ea quæ sunt natura, aut omnia, aut quædam moueri: manifestum est autem ex inductione:* Deinde si ridiculũ est demonstrare naturam esse, vt scriptum est in 2. phys. tex. 6. quanto magis ridiculus esset physicus, si tẽtaret demõstrare corpus mobile esse, cùm manifestius sit esse corpora mobilia, quàm naturam esse: præterea, physicus non debet neque potest demonstrare motum esse, vt pulchrè docet Arist. 8. phys. tex. 22. sed corpus mobile, est notius nobis quàm motus, ergo physicus nullo modo potest demonstrare corpus mobile esse; Minor patet tum ex his, quæ sunt apud Arist. 4. phys. tex. 104. vbi sic ait, *Etenim motus notus est per id quod mouetur, & latio per id quod fertur, Hoc aliquid enim est id quod fertur, motus autem non:* tum ex his, quę scribit Themistius in 3. phy. super tex. 16. hoc modo, *Accedit, quod notius est mobile aliquanto quam motus, non enim idem est nosse motum esse, & quid sit motus exploratum habere; Nam vt sit motus, neminem latet, quid autem sit, vel nos quoque nũc quærimus; at verò motum esse, res motæ nobis ostendunt, hæc autem sunt, quæ nos mobilia nuncupamus, quare is qui in motu definiendo admonitionem habet rei mobilis, affert rem magis planam, & notam ad docendum, id quod erat ignotius.* Nam igitur Thomistæ bene concludunt cum ita ratiocinantur, Aristoteles demonstrat omne mobile esse diuisibile, vel esse corpus, ergo demonstrat corpus mobile esse; nam illud potest demonstrari, quoniam est dubium; etenim Schotus putat Angelos verè mobiles esse, cùm tamen non sint corpora; & Democritus, Leucippus, & Epicurus faciebant atomos mobiles, & indiuisibiles; hoc autem, cum sit per se notum, non potest cadere sub demonstrationem. aliud igirur est, omne mobile esse diuisibile, quod cum non sit per se notum probatur à physico, & aliud est, corpus mobile esse, quod cum sit manifessimum sensibus, non potest à physico probari. Ad secundam; Ens, dupliciter sumitur, vel tanquam nomen quoddam transcendens, vel tanquam participium verbi substantiui, sum, vt idem valeat; atque id quod existit; in definitione motus ponitur ens, non vt nomen transcendens, sic enim faceret definitionem vitiosam; nam Aristot. 2. post. tex. 17. & in 6. Top. vetat adhiberi definitionibus eiusmodi nomina transcendẽtia, propterea quòd quidquid ponitur in definitione alicuius rei, debet

debet eam separare ab alia quapiam re. Itaque illud, *Entis in potentia*, idem valet, atque si dixisset, motus est actus eius quod existit in potentia; Sed dices, cur non loco entis posuit (corporis) quandoquidem corpus est proprium subiectum motus ? An quia nondum erat notum omne mobile esse corpus, idque postea demonstraturus erat in 6. physicorum? Ad tertiam, est quidem mutatio in formis tam substantialibus quam accidentariis, tanquam in terminis inter quos, & circa quos fit mutatio. est quoque in materia prima tanquam in eo quod substernitur, & subiicitur mutationi, verùm propriè motus est in toto compositio; si enim quæratur quid est quod generatur, aut corrumpitur, quid item est quod alteratur; qui diceret materiam aut formam generari, & corrumpi, non bene profectò responderet, etenim totum compositum est quod generatur, corumpitur, alteratur secundum qualitatẽ, mouetur secundũ locũ, cæterísque mutationũ generibus efficitur. Vnde Arist. in 1. Phy. 63. dicit, omne quod fit semper esse cõpositũ. Ad quartã, cùm idem planè sit corpus mobile, atq; ens mobile, & substantia naturalis vel sensibilis, Arist. & Auerr. nõ admodum soliciti de vocabulis fuerunt, & variis nominibus designant subiectum physicæ, nunc hoc nunc alio vocabulo appellantes. Quod si tantum tribuant verbis Arist. vt ab his negent temere discedendum esse, cur non animaduertunt Arist. in 6 Metaphysicæ proximè ante eum locum, quem ipsi citant, scribere physicum versari circa substentiam quę habet in se principium motus & quietis? quare hinc liceret concludere, subiectum Physicæ esse substantiam mobilem. Cur item non repetunt memoria, quæ scripta sunt ab Auerroe in 12, Metaphy. & in principio physicæ? etenim illic ait subiectum Philosophiæ naturalis esse corpus mobile, hic autem; esse res sensibiles prout sunt transmutabiles ? cum igitur tam variæ locuti fuerint de subiecto physicæ, non sunt eorum verba, argumenti loco trahenda ad vnam aliquam certam opinionem asserendam & astruendam.

Exponuntur aliæ opiniones de subiecto Physicæ.
CAP. II.

SCOTISTÆ arbitrantur subiectum philosophię naturalis esse substantiam naturalem, idque probant ad hunc modum. Primùm quoniam Arist. id apertè significat in 6. Metaph. textu 1. his verbis quæ paulò antè commemorauimus. Deinde, si subiectum Physicę non est substantia naturalis, aut igitur erit ens mobile, aut corpus mobile, sed neutrum potest esse: Minorẽ ita pro- *Opinio Scotistarum esse substantiam naturalem.*

bāt:non poteſt eſſe ſubiectum,ens mobile,duas ob cauſas, tum quia ſic Phyſica ſubalternaretur Metaphyſicæ,quod ipſi confirmant ſimiliter vt Egidius,cuius rationes ſuperius expoſui,tum etiam,quia mobile, cum ſignificet motum , ſeu mobilitatem quę eſt paſſio quædam Phyſica, non poteſt eſſe ratio formalis ſubiecti,nam paſſio vna cum ſubiecto facit ens per accidens, & poſterior eſt ſubiecto,ita vt citra paſſionem ſubiectum poſſit perfectè cognoſci ſecundũ quidditatem ſuam , & poteſt paſſio demonſtrari de ſubiecto ſuo , ſicut mobile de ente naturali demonſtrari poteſt , hoc modo : Omne ens quod habet in ſe principium motus & quietis,eſt mobile,ſed omne ens naturale eſt tale,ergo eſt mobile. Hæc autem omnia repugnant rationi formali alicuius ſubiecti.Præterea, quod non poſſit eſſe ſubiectum phyſicæ corpus mobile,ſic oſtendunt; nam Angeli ſunt mobiles motu Phyſico,quia tamen non ſunt corpora; Angelos autem moueri poſſe ex vno loco ad alium tametſi latuit Ariſtotelem,tamen nos qui Chriſtianæ doctrinæ præceptis imbuti ſumus,ex ſacris literis certum atque perſpectum habemus.Hęc illi.

Refellitur ſecũda opinio.

Sed tres ob cauſas nõ probatur nobis hęc ſententia.Primò,quia ſicut ſupra docebamus mobile non bene coniungi cũ ente,quia multo latius patet ens , quàm mobile , ſic nunc contra iſtos dici poteſt, mobile nõ benè ac propriè congruere cùm ſubſtantia, ſiquidem nõ omnis ſubſtantia eſt mobilis motu Phyſico.Deinde,falſo exiſtimãt, eos qui ponunt ſubiectum phyſicę corpus aut ens mobile , vſurpare ipſum mobile,pro paſſione aliqua phyſica , ac non potius per id vocabulum ſignificare velle idem quod ipſi vocant naturale,hoc eſt, id quod habet in ſe principium motus & quietis:non ſecus atque cum dicimus,animal rationale eſſe definitionem hominis, non ſumimus rationale,pro quadam poteſtate ratiocinandi,quæ eſt qualitas accidentalis , ſed eo vocabulo innuimus atque denotamus proprium gradum & differentiam eſſentialem hominis , Poſtremò,falſum eſt Angelos eſſe mobiles motu Phyſico : etenim motus Angeli,vel potentia paſſiua eius ad motum , non poteſt à phy.non dico ſcientificè comprehendi,ſed ne coniectura quidẽ aut ſuſpitione aliqua percipi. Præterea,ſi Angelus mouetur Phyſicè,ergo vel ab alio vel à ſe:ſed nõ ab alio,vt clarum eſt,nec à ſe,quia haberet duas partes, quarum vna moueret,altera moueretur:niſi forte dicant ſecundum idem mouere,& moueri,quod ſimpliciter abſurdum eſt.Deinde,ſi Angelus mouetur Phyſicè,ergo habet in ſe principium motus , ſed quæ ſunt huiuſmodi,per ſe ac ſimpliciter pertinent ad ſcientiam naturalem ; hãc enim regulam reliquit nobis Ariſt.2 phy.tex.71.ad dignoſcendas eas res quæ cadunt ſub ſcientiam phyſicam ; ab his quæ non pertinent

Angelos moueri ſecundũ locum , non Phyſicè nec modo Phyſico,probatur multis argumentis.

ad ipsam, quæcunque inquit, mouent & mouentur, quoniam habẽt in se principium motus quod est natura, sunt verè physica, & propriè pertinent ad sciẽtiam naturalem. Necesse igitur est Scotistas cõfiteri Physici esse, agere de Angelis simpliciter, & vt vocant, quidditatiuè. Ad hęc, si Angelus physicè non est in loco, nec potest moueri physicè secundum locum; sed non est physicè in loco; nam quod sic est in loco, coæquatur ei, & ab eo continetur, & alias proprietates habet quas de loco physico tradit Arist. in 4. lib physico. Adde, quòd cum Aggelus sit substantia immaterialis & incorporea, nullam habet proportionem ad locum physicum nec ad motum, His accedit quòd Aristoteles in 6. lib. physicè probat omne mobile physicum esse diuisibile & habere partes quantitatiuas; & alio loco confirmat cuncta quæ mutantur physicè, habere materiam, & nullum indiuisibile posse moueri physicè secũdũ locũ. aliud igitur est Angelos moueri ex vno loco ad alium, quod neque nos neque vllus Theologus negabit, & aliud est Angelos moueri secundum locum physicè eo nimirum modo quo mouentur mobilia physica, quo plęríque omnes Theologi inficiantur.

Tertia opinio quòd sit res sensibilis, refellitur.

Quidam recentiorum Philosophorum; faciunt materiam physicę, substantiam sensibilem, moti verbis Auerrois quæ scripta sunt ab eo in prologo physico, vbi ait subiectũ huius artis non esse aliud quàm res sensibiles; Sed hi si volunt substantiam sensibilem, quatenus est sensibilis esse materiam physicæ, dupliciter errant; primùm quia ex eo fieret, vt libri de Anima continerent vniuersam phisiologiam; nã si bona est ratiocinatio Arist. qua ipse vtitur in 1. de partibus animalium cap. 1. ad ostendendum scientiam animæ intellectiuę non pertinere ad physicam quæ sic habet. si physicus ageret de intellectu; similiter etiam deberet agere de omni intelligibili; ergo pari ratione liceret nobis in præsentia sic argumentari: in libris de Anima agitur de sensu, ergo ibidem debet tractari de omni sensibili; qua sensibile est, sed esse sensibile secundum illos est ratio formalis subiecti physicæ, ergo libri de Anima continent vniuersam materiam physicæ, ac proinde totam scientiam naturalem. Deinde, si esse sensibile, est ratio & causa cur aliquid subiiciatur scientię naturali, ergo cui talis ratio per se conueniet, id per se ac simpliciter tractabitur in physica, cui verò competet secundum quid atq; per accidens, id quoq; per accidens & secundum quid pertinebit ad physicam; sed esse sensibile per se conuenit accidentibus, per accidens autem substantiæ (vt clarum est ex his quæ traduntur in 2. lib. de Anima textu. 65.) physicus igitur per se aget de accidentibus, per accidens autem de substantia, quod perspicuè falsum est. Adde, quòd subiectum physicæ, oportet

eſſe quidpiam abſolutum, cuius ratio formalis non poteſt eſſe, vt vocant, reſpectiua, ſed eſſe ſenſibile habet in ſe reſpectum & relationẽ ad aliud, ergo nõ poteſt eſſe propria ratio ſubiecti Phy. Neque verò debuit eos mouere auctoritas Auerr. quippe qui non tã ſubtiliter de re ipſa loquẽs variè deſcripſit materiã Phy. vt ſuprà diximus.

Quarta opinio, ſubiectũ eſſe, res generabiles & corruptibiles.

Non deſunt etiam qui putent ſubiectum Philoſophiæ naturalis, eſſe res generabiles & corruptibiles; quam opinionem corroborant his duobus argumẽtis. Primùm eſt hoc: Ariſt. in octo libris Phy. tradit principia & affectiones cõmunes omniũ rerum naturaliũ; ſed nõ exponit niſi principia & affectiones rerũ corruptibiliũ; ergo in Phyſica tantùm agitur de rebus corruptibilibus: Maiorem ita probant, Ariſt. initio Phyſicę proponit ſe velle tractare de principiis maximè vniuerſalibus, idémq; præcipit tum ibi, tũ in primo de Partibus animalium cap. 1. priùs explicãda eſſe que ſunt cõmunia quàm quæ ſunt propria, & quæ ſunt magis vniuerſalia quàm quæ minus. Deinde, ſi in octo libris Phyſicis non tractãtur principia communia omnium rerum naturalium, ergo aut traduntur alibi, aut nuſquam; manca igitur & imperfecta eſſet doctrina Ariſt. alibi verò nec Ariſt. egit, nec potuit agere ſine vitio: Etenim doctrina talium rerum poni ac explicari debuit in veſtibulo Philoſophiæ naturalis. Minorem autem cõfirmant hoc modo. Ariſt. in 1. Phyſicorum agit de materia, forma & priuatione, quę tria propriè non inſunt niſi in rebus corruptibilibus nam quibus rebus priuatio accidit, in eas neceſſariò aliquando cadit interitus. Præterea, hoc apertiſſimè declarat Ariſt. in 1. phy. tex. 78. vbi quaſi facians epilogum eorum quæ antè docuerat, ait ſe dixiſſe de princpiis eorum quæ generantur & corrumpuntur, Poſtea, in 2. phy. definit naturam eſse principium motus & quietis; quam definitionẽ perſpicuum eſt non conuenire niſi in naturã corruptibilem, cæleſtis enim natura ſempiterno & irrequieto motu cietur. Ad hęc; motus eſt actus entis in potentia, & circumſcribitur duobus terminis, quorum vnus dicitur terminus à quo, alter ad quem, quod de motu cæli verè dici non poteſt. Ad extremum, eſſe in loco & in tempore, tantũmodo competit in res corruptibiles, ergo &c. Alterum verò argumentum quo hanc opinionem cõmuniunt eſt hoc; Tota Phyſiologia occupatur & cõſumitur in explicandis rebus corruptilibus, exceptis modò duobus libris de Cęlo, in quibus tamen non agitur de cælo per ſe, nec vt eſt ſpecies ſubiecti Phy. ſed quatenus eſt principiũ mouens ac efficiens rerum corruptibiliũ. quod ita eſſe ex eo perſpicuum eſt quia eiuſdẽ eſt tractare de forma atque de materia alicuius rei, vt docet Ariſt. in 2. Phy. a 21. ad 26. quare ſi Phy. ageret de materia cęli, eundem quoque oporteret diſſerere de forma eius quæ eſt

intelligentia, quod palam est & ab Arist. doctrina, & à veritate plurimùm abhorrere. Non igitur Physicus considerat cælum nisi prout est caussa mouens & efficiens rerum sublunarium.

Horum sentẽtia licet in speciem probabilis sit, tamen si bene perpendatur, falsa est. Primùm, quoniam Arist. 3. de Cælo tex. 1. in 8. Metaph. tex. 12: & in 12. Metap. tex. 5. & in primo de Partibus animalium cap. 5. numerat cælum inter substentias naturales, & vult sciẽtiam eius, Physicam esse. Vnde, cùm in 12. Metaph. tex. 5. tripartitò diuisisset substantiam, in mobilem & immobilem, rursus mobilẽ in sempiternam & corruptibilem, inquit substantiam mobilem, siue fuerit æterna siue corruptibilis, pertinere ad Philosophum naturalem, immobilem autem minimè. At si cælum tantummodo pertinet ad Physicum, vt est principium mouens & efficiens, cur Arist. cęlum refert ad scientiam naturalem, intelligentias autem minimè, cùm sint etiam ipsæ causæ mouentes, efficientésq; rerum naturalium? Deinde, in 2. Phy. tex. 71. Arist. ait quæcunque mota mouent. siue corruptibilia sint, siue incorruptibilia, esse Physica & spectare ad negociũ Physicũ, sed cælũ mouet & mouetur, ergo &c. Amplius, Arist. in lib. de Cęlo, non tantùm agit de cælo, vt est principiũ harum rerũ inferiorum, sed absolutè, & vt loquuntur nunc Philosophi, quidditatiuè; demonstrat enim naturam cæli diuersam esse à naturis elementorum, eámque ingenerabilem atque incorruptibilem; nec vsquam indicat quidditatiuam cognitionem cæli requirendam esse ex alia sciẽtia. Prçterea, cælum habet naturam quæ est principium motus vt docet Aristoteles 1. lib. de Cælo, tex. 5, propria item operatio eius, quæ est motus circularis, est plane Physica, ergo cęlum erit corpus Physicum. Postremò, si perfecta cognitio cęli non traditur à Physico, à quo igitur petenda est? Nunquid à Mathematico? Atqui Astronomus, qui vnus de cunctis Mathematicis solùm verba facit de cælo, non perscrutatur substantiam eius, vt egregiè ostendit Simplicius in 2. Phy. super tex. 18. Num à Metaphysico? Sed neque Arist. talẽ scientiam dedit in sua Metaphysica, nec ibi profitetur aut significat eiusmodi doctrinam esse Metaphysicam.

Refutatur 4 opinio.

Cæterum dissoluamus rationes, ipsorum. Ad primam respondeo, in primo libro Physicorum solùm tradi principia rerum generabilium, in lib. autem de Cęlo declarari principia cæli; causa autem, cur non primum dederit principia communia vtrísque rebus corruptibilibus nimirum, & cælis, duplex afferri potest, vna est quoniam corpus naturale analogicè dicitur de cælo & rebus sublunaribus nõ autem vniuocè, saltem loquendo Physicè; analogum autem, seu (vt cum Aristotele loquar) id quod dicitur ab vno ad vnum, non signifi-

Solutio rationum quartæ opinionis.

cat naturam aliquam diuersam ab analogatis, sed proximè significat omnia analogata, vnum tamen eorum principaliter, alia verò prout sunt aliquo modo affecta ad illud & habẽt ordinem seu proportionem quãdam ad ipsum; Ex quo fit, vt bene declarato principali analogato, facilis sit cognitio & reliquorum analagatorũ, & ipsius analogi quod est commune omnibus. Quamobrem vsu venit, vt Arist. & alij philosophi, interdum posthabito communi analogo, præcipuè commorentur in explicando principali analogato: Vnde Arist. in libris Metaphysicis pauca scripsit de accidente, de ente verò, paucissima, sed omnem operam suam contulit ad docendam, explanandámq; substãtiam quæ est principale analogatum entis. Altera caussa est, quoniam paucissima sunt communia cælo & rebus corruptibilibus. quanto enim interuallo distant inter se materia, forma, motus, locus, deníque mensura durationis corporum cælestium, atque corruptibilium? Quamobrem quoniam ea quæ videntur esse communia, perpauca sunt, eaque perobscura & perdifficilia cognitu, nisi antè perspectam habeamus naturam vtriúsque corporis, ideo satius fuit quæ propria sunt vtriusque corporis, seorsim & distinctis operibus edocere; quemadmodũ videmus factum fuisse ab Arist. Exorsus autem fuit scientiam naturalem à doctrina rerum corruptibiliũ, quoniam hæc facilior est ad perdiscendum, multumque adiumenti præbet ad peruestigandam & cognoscẽdam naturam cęli. Ad secundam rationem, dicendum est ipsos falsò existimare intelligentiam esse veram formam cæli, cùm sit tantùm forma (vt aiunt) assistens, non autem dans esse cælo; quod luculenter confirmarem, nisi hoc alienũ videretur instituto nostro (pertinet enim talis disceptatio ad lib. de Cælo) & hac de re infra lib. 7. huius operis, nonnihil attingemus. Verùm quia satis supérque alienas opiniones refutauimus, restat vt sententiam nostram deinceps exponamus.

Pulcra doctrina de analogo, seu eo quod dicitur ens ab vno ad vnum.

Ponitur quinta opinio, subiectum Physicæ esse corpus mobile seu naturale, quæ magis probatur.

CAP. III.

Mihi quidem probatur maximè, & ad veritatis similitudinem videtur esse propensior, opinio Auicennæ, Linconiensis, Alberti, Egidij, & aliorum grauium atque præstantium philosophorum, qui existimant subiectum philosophię naturalis, esse corpus mobile seu naturale; Sed vt probabilitas huius opinionis cunctis perspecta exploratàque sit, quædam antè declaranda sunt. Primùm igitur sciendum est, triplex esse corpus, vnum physicum; alte-

rum Mathematicũ, tertium autem Metaphysicum: etenim trina dimensio, quæ continet longitudinem, latitudinem & crassitiem, & propterquam aliquid est atque nominatur corpus, tribus modis, cõderari potest, vel precisè & seorsim ab omni materia, & sic facit corpus mathematicum: vel vt inest in substantia composita ante motũ, & qualitates sensibiles, atque hoc modo constituit corpus Metaphysicum; nam si Metaphysicus speculatur decem categorias, necesse est eum quoque agere de substantia composita & de quantitate; ex quo necessariò efficitur, vt tractet etiã de corpore: vel vt est affectio substantię mobilis & sensibilis, necessaria cùm ad suscipienda sustinendaque cætera accidentia, tum ad exercendos motus & actiones naturales; atque propter huiusmodi quantitatem sic affectam, appellatur corpus physicum; qua significatione corporis, nos in præsentia vtimur, cùm facimus subiectum Physicæ corpus mobile. Sed dicet aliquis, neque Auerr. neque Arist. agnoscere hoc nostrũ corpus Metaphysicum; illum quidem, quia in 3. Metaph. com. 17. scribit duplex tantummodo esse corpus, Physicum & Mathematicum: hunc autem quoniam 3. Physic. textu 40. & item aliis locis innuit solum duo genera corporum, vnum intelligibile, hoc est Mathematicum, alterum sensibile, hoc est Physicum; Et in 2. de Anima tex. 3. ait corpora naturalia esse principia aliorum corporum, quod verum non esset si existeret aliquod corpus Metaphysicum, hoc enim non esset posterius corpore Physico, sed potius esset natura prius. Verum, huic dubitationi occurri potest ad hunc modum: non potest negari quin (vt antea diximus) triplex sit & ad tres scientias pertinens consideratio corporis, sed Aristoteles & Auerroes partim quia corpus Metaphysicum, & Physicum re non differunt, partim sequuti communem modum loquẽdi vsitatum in scientiis, tantùm faciunt duplex corpus; vnum Physicum alterum Mathematicum. In 2. autem lib. de Anima Aristoteles loquitur de corporibus quæ re vera existunt, & sub sensus nostros cadũt, non quæ sola cogitatione cohærent, cuiusmodi est corpus Metaphy. & Mathematicum. Illorũ autẽ corporum quæ existunt in natura, duo genera sunt, vnum naturale, vt lapis & planta, alterum verò artificiosum, vt mensa, vel lectus; & quia formæ artificiales habent pro subiecto in quo inhærent & à quo sustentantur, ipsum corpus naturalę, idcirco Arist. ait corpus naturale esse principium, videlicet tanquam materiam aliorum corporum, nimirũ artificialium. Est quoque quarta consideratio corporis prout est artificiale; nam quantitas, vt variè figuratur & determinatur per artem mechanicam, facit corpus artificiale quod prioribus tribus posterius est, & vocari potest corpus artificiosum.

Triplex vel quadruplex consideratio corporis, Physica, Mathematica & Metaphysic.

Dubitatio.

Solutio dubitationis.

Deinde, memoria repetendum est id quod supra diximus, cùm discuteremus opinionem Schoti, illud vocabulum (mobile) non significare aliquam passionem, nam passio subiecti, non potest esse ratio formalis eius, vt ibi ostendimus. significat igitur mobile, idem prorsus atq; naturale, & quod habet in se principium motus. Cùm enim ille gradus & ratio corporis quæ præcisè consideratur à Physico, nobis occulta sit & careat proprio nomine; idcirco exprimitur & declaratur ex comparatione ad motum, qui est effectus & passio eius, cunctis notissima. Itaque apud nos idem omnino valent hæc omnia, corpus mobile, naturale, habens in se principium motus, & si quod aliud nomen est eiusdem generis. Quocirca materiam Physicę variis nominibus designauit Auerroes. Nam in prologo Physicæ, ait esse res sensibiles prout sunt trāsmutabiles; at in 12. Metaphy. com. 5. scribit esse corpus mobile, & in 4. Metaphy. com. 1. ens mobile; vt vel inde perspicuum sit, non debere Philosophum, vbi res manifesta est, valde solicitū esse de verbis; pulchrè enim illud à Platone dictum est, si verba vbi opus est contemneremus, prudentia eruditionéque ditiores essemus. Ac his quidē positis, facilè & breuiter cōfirmari potest opinio nostra de subiecto Physicę, hoc modo: Illud est subiectū alicuius scientiæ, cuius quæcunque per se tractantur in sciētia, sunt vel principia vel passiones, vel species, hæc enim tria, vt ēst in 1. Post. omnis sciētia perscrutatur circa subiectum suum, sed tale est corpus mobile, ergo, &c. In promptu est Minoris probatio; nā materia, forma & natura, sunt proxima principia corporis mobilis; Item quantitas, motus, locus & tempus, sunt affectiones naturales, quæ per se ac primò conueniunt corpori mobili; denique, cælum, elemēta mixta, inanima, stirpes, animantes, homo, sunt species corporis mobilis. Adde, quod mobile seu naturale, propriè & (vt vocant) adequatè, nec enti, nec alij subiecto cōuenit pręterquam corpori. quod quia suprà fusius explicauimus, hoc loco simpliciter & breuiter attingimus. negat igitur, subiectū Philosōphiæ naturalis esse corpus mobile seu naturale.

Demonstratio quòd subiectum Physicæ sit corpus mobile vel naturale.

Sed ex his quæ de subiecto Physicæ dicta sunt, existunt nonnullæ dubitationes quas nunc enodare oportet. 1. Dubitatio. Cur facimus tantùm subiectum Physicæ corpus mobile, & non addimus etiām, vt ita loquar, quiescibile? cum natura definiatur esse principium motus & quietis? 2. Cur dicimus corpus mobile, & non mouens, cùm mouere sit nobilius quàm moueri? 3. Cur non ponimus subiectum Physicæ, corpus quantum, vel figuratum? nam sicut necesse est omne corpus naturale aliquo motu præditum esse, vt scribit Arist, 1. de Cælo tex, 57. sic etiam debet esse affectum quantitate, & figura. 4. Phy-

Ponuntur decem dubitationes.

ſicus agit de intelligentiis, & vt videre eſt in 8.Phy.agit item de formis tam ſubſtantialibus quàm accidentariis, harum autem rerum nulla eſt corpus mobile,ergo &c. 5. Ariſt. in 1.Phy.tex.11.ait ſupponendum eſſe ea quæ natura conſtant, aut omnia, aut quædam moueri; ergo his verbis innuit eſſe aliquas res naturales quæ non ſint mobiles,non igitur erit adæquatum ſubiectum Phyſicę,corpus mobile. 6.Corpus mobile continet res generabiles & corruptibiles,ſed huiuſmodi rerum non poteſt eſſe ſcientia; etenim Ariſt.ſcribit in 1. Poſt.tex. 21. & 22. res corruptibiles, neque ſub demonſtrationem neque ſub definitionem cadere poſſe; quibus duobus inſtrumentis omnis ſcientia perfecta continetur. 7. Multa tractat Ariſt. in libris Philoſophiæ naturalis,quæ non videntur attinere ad corpus mobile,quin etiam ei repugnare,cuiuſmodi ſunt caſus,fortuna,infinitum & vacuum.8, Meritò etiam dubitari poteſt,an cognitio rerum naturalium quam nobis reliquit Ariſt. ſit vere ſcientia? 9. Si ſubiectum Phyſicæ eſt corpus mobile, ergo Phyſicus non conſiderabit res niſi prout habent reſpectum ad motum,quare non erit Phyſici conſiderare puras quidditates rerum naturalium; nam quidditas, exempli cauſſa,hominis præciſè ſumpta, non includit motum neque reſpectum ad motum,ad rationem enim quiditatiuam eius quod eſt ens abſolutũ & ſubſtantia, non poteſt vllo modo pertinere vel accidens vel reſpectus aliquis; quod ſi Phyſicus non cõſiderat tales quidditates,vix dici aut fingi poteſt,à quo alio cognoſci aut declarari debeat 10.Si ſubiectum Phyſicæ eſt corpus mobile, ergo Aſtrologia & Medicina erunt partes Philoſophiæ naturalis, quoniam tractãt,illa quidem de cælo,hæc autem de humano corpore, quæ ſunt ſpecies corporis mobilis.Verùm ad has obiectiones facilè reſponderi poteſt ad hunc modum.

Ad 1. Reſpondemus,Quia omne corpus naturale eſt mobile, non tamen omne capax eſt quietis,vt in cęlo manifeſtum eſt,& quia motus eſt veluti habitus, quies autem tanquam priuatio, priuatio autem ex habitu cognoſcitur,idcirco diximus corpus mobile eſſe ſubiectum Phyſicæ,non addentes quieſcibile. Huc accedit, quod Ariſt. in. 8. Phy. tex 28.ait motum eſſe quiddam magis Phyſicum, quam quietem; his verbis ſcribens, *Fere autem & omnia dicere moueri,falſum quidem eſt,minus autem hoc præter methodum,poſita eſt enim natura in naturalibus principium,ſicuti motus & quietis,tamen Phyſicum magis eſt motus*.Addunt prӕterea quidam, motum eſſe perfectiorem quiete; quod in corporibus quidem animatis verum eſt,non autem in ſimplicibus vt ſunt elementa,,quorum perfectio non eſt motus, ſed potius quies in ſuo loco naturali. Vnde Auerr. 4. libro de Cęlo ait definitiones

Solutio dubitationum.

corporum ſimplicium quæ aſſignantur per quietes, eſſe perfectiores, quoniam declarant naturalem ſtatum, & diſpoſitionem talium corporum; corpus enim ſimplex ideo mouetur quia eſt extra ſuam naturalem diſpoſitionem, & ideo mouetur, vt motu perueniat ad ſuum locum in quo quieſcat, itaque quies eſt finis motus. Ad 2. Res aliqua nō dicitur aut eſt naturalis, quia mouet naturaliter, alioquin intelligentiæ eſſent res naturales & phyſicę, quippe quæ cælum moueant motu phyſico, ſed vocatur aliqua res naturalis, propterea quod naturaliter mouetur; etenim natura definitur eſſe cauſſa vt id in quo ineſt, moueatur & quieſcat: Vnde Ariſtoteles in 2. phyſici tex. 71. ait duplex eſſe ſe mouens phyſicè, vnū quod etiam mouetur, alterum quod mouet & non mouetur, illud & phyſicū eſt & pertinet ad ſcientiam naturalem, hoc autem minimè. Ad 3. Licet quantitas & figura ſint affectiones communes omnium rerum naturalium, tamen non ſunt ita Phyſicæ vt motus, neque ita declarant naturam cuiuſque rei naturalis. Quamobrem Ariſt. ex varietate motuum naturalium ſolet indagare varios gradus & ordines rerum naturalium. Ad 4. Phyſicus agit de intelligentiis, non abſolutè, ſed vt mouent Phyſicè orbes cæleſtes, formę autē ſubſtantiales & accidentiales, & ſi non ſunt corpora mobilia, tamen ſunt principia vel affectiones eius: neque enim oportet quæcunq; tractantur in ſcientia eſſe ſpecies ſubiecti, ſed vel ſpecies vel principia, vel paſſiones eius. Ad 5. Ariſt. non ſubiunxit illa verba (aut quædam) propter polos mundi, aut centrum, aut animam rationalem, aut formas ſubſtantiales, ſeu accidentales, in quibus non videtur ineſſe motus; quoniam prædictæ res non conſtant natura, vt ipſe ibi dicit; hoc enim proprium eſt corporum, neque illud dixit quaſi dubitaret an eſſet aliquod corpus naturale quod non eſſet mobile, id enim apud ipſum eſt impoſſibile. Sed Ariſt. pronuntiauit illa verba, quia licet omnia corpora naturalia ſint mobilia, tamen hoc apertiſſimum eſt in quibuſdam, vt in animabilibus & cælo, in aliis verò ſubobſcurum eſt, vt in elemento terræ; ſatis autem erat Ariſtoteli ad oſtendendum non poſſe demonſtrari motum eſſe, docere per ſe manifeſtum eſſe aliqua corpora naturalia moueri. Ad 6. Rerum corruptibilium vt ſunt corruptibiles, hoc eſt vt ſunt ſingulares, non eſt ſcientia, tamen in huiuſmodi rebus, intellectus noſter reperit prędicata quædam vniuerſalia & neceſſaria, quę colligit & vocat ad rationem ſcientiæ; etenim licet homo ſit corruptibilis, tamen hoc ipſum, nimirum hominem eſſe corruptibilem, eſt quidpiam incorruptibile; ſimiliter. Petrum ſedere, eſt contingens, tamen illud eſſe contingēs, eſt neceſſarium; res item ſublunares ſunt mutabiles, ſed ipſas eſſe mutabiles, eſt pror-

Quomodo ſit ſcientia rerum corruptibilium.

ſus immutabile; & quamuis res naturales non ſemper ac perpetuò contingant eodem planè modo,ſed interdum à naturali ſtatu & ordine ſuo deficiant,tamen hoc ipſum non fugit,aut latet Phy.etenim phyſicus docet rerum caducarum atque mortalium hoc eſſe ingeniũ vt licet fere ita eueniant,tamen aliquando à fine & ſcopo ſuo naturali aberrent;quod,quo modo,quando,cur,aut in quibus rebus contingat,idem Phyſicus verè ac diligenter explanat:ita fit, vt res naturales per ſe quidem ſint cõmutabiles,& non neceſſariæ,tamen quod de huiuſmodi rebus phyſicus nos docet,eſt penitus neceſſariũ atque immutabile His conſentanea ſunt quę ait D.Tho.1.p.q,86.ar.3.ſcribens ſi conſiderentur rationes vniuerſales rerum ſenſibilium,omnes ſcientias eſſe de neceſſariis, nedum phyſicam.Ad 7,phyſicus in docenda Philoſophia naturali(id quod etiam in aliis diſciplinis tradẽdis eodem modo contingit)quædam tractat per ſe, hæc autem ſunt vel principia, vel ſpecies, vel affectiones ſubiecti adęquati,alia tractat per accidens, demonſtrans ea falſa eſſe. & redarguens eos qui de talibus rebus male ſentiũt, cuius generis ſunt quæ diſputãtur ab Ariſt.de caſu,& fortuna,vacuo,& infinito;nonnulla etiam ſub aliena perſona vel Metaphyſici, vel Mathematici,à Phyſico pertractantur;diſputatio enim de vno, & ente aduerſus Parmenidem in 1.lib. Phyſicorum,Metaphyſica eſt:quę autem de continuo Ariſt.in lib.6. diſſerit,non tam redolent doctrinam Phyſicam quàm repreſentant abſtractionem Mathematicam.Denique multa vel digrediendi, vel ordinandi & amplificãdi cauſſa intexuntur in tractandis diſciplinis quæ videntur eſſe remota & aliena proprio ipſarum inſtituto. Ad 8. Doctrina rerum naturalium quam nobis ſcriptam reliquit Ariſt: ſi quis velit bene ſentire & propiè loqui,non poteſt dici abſolutè & in totum ſcientia.Primùm, quia æternitas materiæ, motus,mundi, intelligentiarum,neceſſitas Dei in agendo,finita virtus eius,& id genus alia,quę ſunt præcipua fundamenta, atque firmamenta Philoſophiæ Ariſtotelicæ,perſpicuum eſt falſa eſse. Ex quibus principiis falſis,cum ab eo texatur & nectatur magna quędam ſeries aliarum rerum,neceſse eſt magnam partam Phyſicæ Ariſt.non eſse ſcientiã. Deinde,eas res quę veræ ſunt,plerúmque leuiter ac molliter tractat. non eas confirmans firmis neceſsariíſque rationibus, ſed tantùm Dialecticis ac probabilibus,vt ipſemet Ariſtoteles confiteri videtur, libro 2. de Cælo, textu 17. & 60. cum igitur pars Phyſicæ Ariſtotelis ſit falſa, pars autem topicam tantùm & probabilem doctrinam continens,non poteſt phyſica Ariſtotelis ſimpliciter & abſolutè appellari ſcientia. Verùm, ne ingrati videamur in principem & parentem Philoſophię, conſtãnter affirmamus, eum præter

An Phyſicæ doctrina quã nobis reliquit ſcriptam Ariſtoteles, poſſit appellari ſcientia.

cæteros Philoſophos, dignum eſſe laude & admiratione, eiuſque diſciplinam longè præferendam eſſe doctrinis aliorum Philoſophorum. Primùm, quia vnus Ariſt. plura ſcripſit de rebus naturalibus, quam omnes alij Philoſophi ſimul, quorum extent opera; Deinde quia vſus eſt meliori methodo; tum quoniam adhibuit genus orationis maximè accommodatum ad tractandas & docendas res Philoſophicas: Ad hæc, quoniam primus fere in declarandis rebus naturalibus omnia quatuor genera cauſarum tam prima & remota, quàm proxima, patefecit, & vnamquãque rem declarauit non ex cõmunibus & alienis principiis ſed ex propriis atque germanis cauſis. Poſtremò, cùm tamen multa, & tam varia ſcripſerit, minimè tamen omnium Philoſophorum à veritate aberrauit: Et qui ſunt errores eius, hi nec multi ſunt, nec ita ridiculi & abſurdi, vt aliorum Philoſophorum.

An Metaphyſicus conſideret quidditates omniũ rerum in particulari.

Ad 9. Dubitationem hoc modo reſpondendum eſt. Cùm ponitur ſubiectum Phyſicæ corpus mobile, non ſic intelligendum eſt, vt putemus Phyſicum non aliter conſiderare res naturales quàm prout habens reſpectum ad motum, ſed quia omnium rerum naturalium quidditates ſunt huiuſmodi, vt ipſas neceſſariò ac per ſe cõſequatur motus? & quoniam Ariſt. per motum inueſtigat eſſentiam rerum naturalium, & cùm non prȩſto adſunt differentiæ eſſentiales, quæ profecto magna ex parte nos latent, earum loco adhibere conſueuit proprios motus & operationes naturales, idcirco Philoſophi ſtatuerunt materiam Phyſicæ corpus mobile, ſignificantes per mobile, non reſpectum ad motum. ſed rationem & gradum eſſentialem corporis, ex quo per ſe oritur motus, & reſpectus ad motum, ita vt eas omnes res comprehendat ſubiectum Phyſicȩ, quȩ per ſe ſunt Phyſicè mobiles, atque mutabiles. Non eſſe autem Metaphyſici, perſcrutari quidditates rerum naturalium, vt quibuſdam viſum, ex his quæ mox dicam perſpicuum erit. Primò, Ariſt. in 1. Metaphy. cap. 2. ait ſapientem omnia noſſe, non ſingulariter, ſed vniuerſaliter: & in 11. lib. ſum. 2. cap. 2. ita ſcribit. *Philoſophia verò de particularibus quidem prout vnicuiq; horũ aliquid accidit, non cõſiderat, circa verò ens, prout ens vnũquodq́; horum ſpeculatur:* Deinde, falſum eſſet ſubiectum Metaphyſicæ eſſe ens prout ens, quod tamen pluſquam millies inculcat Ariſt. in libris Metaphy. Etenim Metaphy. ſi cognoſceret quidditates rerũ naturaliũ, conſideraret hominẽ non ſolùm, vt eſt ens, ſed vt eſt homo, & leonem item, idémque contingeret in aliis rebus. Præterea, rueret ea diſtinctio ſcientiarum ſpeculatiuarũ, quam Ariſt. in 6. Metaphy, tradit & colligit ex diuerſa definiendi ratione. Ad hæc in libris Metaphyſicis Ariſt. non explicatur ſcientia quiditatum naturalium, ſed

ſed in 7. lib. Metaphy. vniuerſè tantum agitur de quidditate, nuſquam autem de quidditatibus Phyſicis, ergo hoc eſt indicio, eiuſmodi quidditatum cognitionem non eſſe Metaphyſicam. Amplius reliquæ ſcientiæ ſuperuacaneæ eſſent, nam perfectiſſima cognitio ea eſt, qua cognoſcitur quidditas rei, vt eſt apud Ariſt. in 3. Metaph. tex.3: & 7. lib. tex. 4. hæc autem cognitio quidditatū omniū rerum, eſſet Metaphy. ergo &c. Quod ſi quis dicat, reliquas ſcientias ſpeculari paſſiones earum rerum, quarum Metaphyſicus contemplatur quidditates atque hac ratione locum aliquem relinqui cæteris ſciētiis. hic profecto vehementer fallitur; eiuſdam enim ſcientię eſt conſiderare cauſam & effectū, principiū & concluſionem, mediū & extrema demonſtrationis, vt ex his quæ ſcribuntur ab Ariſt. 1. Poſt. tex. 20. & 23. conſpicuum eſt; ſed quod quid eſt, eſt cauſa paſſionum, eſt caput ſcientiæ, eſt principium atque medium demonſtrationis, ergo non poteſt conſideratio definitionum vel quidditatum pertinere ad Metaphyſicam, & conſideratio paſſionum quæ fluunt ex illis quidditatibus, ad alias ſcientias. Et in 2. lib. Phy. tex. 17. ait Ariſt. *Inconueniens eſſe ſi Phyſicus ſcit quid ſit ſol & luna, nullum autem accidens eorum determinat.* ſignificans his verbis, vtrumque declarandum eſſe ab eadem ſcientia. Item, hoc pacto aliæ omnes ſcientiæ ſubalternarentur Metaphyſicæ, quod ſupra exploſum eſt: Nam principia demonſtrationum, quæ ſunt definitiones, ſupponerentur ex Metaphyſica, ſicut facit Perſpectiua reſpectu Geometriæ. Dicitur autem Metaphyſicus tractare ipſum quod quid eſt omnium rerum, nō quidem ſpeciatim, ſed vniuerſè, vel quia tractat ea quæ attingūt quidditates omnium rerum, vti ſunt, ens ſubſtantia, vel accidens, actus, & potentia; vel quia docet quale eſſe debeat ipſum quod quid eſt, ex quibus rebus conſtet, quo pacto differat quod quid eſt ſubſtātię, à quod quid eſt accidētis, vt videre eſt apud Ariſt. in 7. lib. Metaphyſicæ, vel quia cùm ipſum quod quid eſt, ſit principium cuiuſlibet ſcientiæ particularis, ſupponitur in ea vel declaratur leuiter per inductionem, ſicut ait Ariſt. in 6. Metaphy. tex. 1. Si autē neceſſe ſit contra ſophiſtas tueri & confirmare ipſum quod quid eſt, & oſtendere id bene conſtitutum eſſe, id profecto iam pertinet ad Metaphyſicam. Sed dicet aliquis Ariſt. 4. Metaph. tex. 5. ſignificare primi Philoſophi eſſe ſpeculari de omnibus rebus etiam in particulari; nam ſubdit, illius eſſe conſiderare an Socrates, & Socrates ſedens, ſint idem an diuerſa? Sed ad hoc dicitur, ſentētiam illorum verborum hanc eſſe, primum Philoſophum conſiderare illa prædicata tranſcendentia, idem & diuerſum, ita vt an Socrates, & Socrates ſedens ſint idem an diuerſa, non poſſit cognoſci ſine doctrina Metaphyſicę; hoc igitur quod de So- *Dubitatio.*

crate dicitur ab Aristotele, non simpliciter dicitur, sed tantum exempli causa, nulla enim scientia, nedum Metaphysica, considerat Socratem aut vllum aliud singulare.

Ad decimam Dubitationem licet respõdere ad hunc modum. Et si de cælo agit Physicus & Astrologus, tamen dissimilis est vtriúsque tractatio: differentiam autem Physicæ & Astrologiȩ, pulchrè tradit Geminus, cuius longam hac de re orationem refert Simplicius in 2. Physicorum super textu. 17. multa item Auerroes scribit, tum in 1. Metaphysic. com. 19. tum in 2. de Cælo com. 57. Quorum verba supersedeo hic adscribere, ne longior sim in re minimè necessaria. Equidem reor inter Physicam & Astrologiam, sex differentias constitui posse 1. differentia est hæc: Physica considerat substantiam cæli & astrorum an sit ingenerabilis & incorruptibilis, an sit simplex vel composita, an sit elementaris an potius quinta quædam essentia; Astrologia autem hęc minimæ considerat. 2. Physicus circa cælum perscrutatur omnia genera causarum, vt an cælum habeat causam efficientem nec ne, an habeat materiam, an intelligentia quæ mouet ipsum, sit anima & forma eius, quis sit finis cæli & operationũ eius; quę res non cadunt sub Astrologi contemplationem. 3. Astrologus de accidentibus cæli maximè considerat magnitudinem, figuram, & motum, quatenus in his accidentibus reperiuntur actiones quædam Mathematicæ, verbi gratia ratio maioris, minoris, æqualis, distantis, propinqui, proportionis, seu proportionalitatis: Physicus autem peruestigans omnia cæli accidentia, etiam ea quę tractantur ab Astronomo, longè diuersa ratione considerat, nimirum prout fluunt ex natura cæli, prout congruunt illius substantię, prout sunt necessaria illi ad operationes Physicas perficiendas, denique prout sunt coniuncta cum materia sensibili 4. Astrologus non curat quærere & ponere veras causas & quæ consentiant cum natura rerum, sed tantùm eiusmodi per quas possit vniuersè, aptè & constanter rationem reddere eorum omnium quę apparent in cælo; quo fit vt plærumque statuat ea principia, quæ videntur pugnare cum natura & recta ratione, cuiusmodi putantur esse eccẽtrici, epicicli, motus inęqualitatis & trepidationis, & alia his similia. de quibus vide quid sentiat & scribat D. Tho. p. 1. q. 32. ar. 1. in resp. ad secundũ. 5. Physicus tametsi tractat easdem res atque Astrologus, tamen ille demonstrat eas à priori, hic autem sæpenumero à posteriori; verbi gratia Physicus dicet terram esse rotundã, quia cum omnes partes eius sint æquè graues ac proinde appetant æqualiter appropinquare centro, cõprimunt & conglobãt se in figurã rotũdã; Astron. autẽ dicet terrã esse rotundã, quoniã ecclypsis Lunæ quæ fit ob interpositum terræ,

Sex differentiæ inter Physicam & Astrologiam.

rotundè & circulariter efficitur. 6. Si quando euenit vt ambo reddãt causam eiusdẽ rei, tamẽ Physicus exponet proprias & naturales causas, Astrologus autem communes & Mathematicas. vt si quæstio sit, cur cælum sit rotũdum, Phy. dicet, quia nec graue est neque leue sed aptum moueri in orbem; Astrologus autem respõdebit, quoniã cælum omni ex parte æqualiter distat à terra, quod est centrum eius.

De differentia inter Medicum & Physicum, & an Medicina subalternetur Physicæ, & cuius sit ponere discrimen inter scientias.

CAP. IIII.

INTER Medicinam autem & Physicam (nam hoc etiam in decima dubitatione tangebatur) hoc interest, quod Physicus agit de homine vt est species corporis naturalis, Medicus autem, vt potest curari arte Medicinę. Similiter Physicus tractat de morbo & sanitate, vt sunt affectiones naturales hominis, & ortum habent ex principiis causisque naturalibus; Medicus autem, quatenus corpus humanum arte Medicinę iuuari potest ad depellendos morbos, & sanitatem recuperandam atque conseruandam. Verum; hoc loco dubitari posset, an Medicina verè subalternetur Physicę. Etenim multi putarunt Medicinam subalternari Philosophię naturali, tum quia Arist. videtur id sentire in principio libri de Sensu & sensili, scribẽs Physicum prima cognoscere principia sanitatis, & infirmitatis, & Physicum desinere in ea quæ sunt Medicinę; Medicum autem incipere ab iis quę sunt de natura: tum etiam, quoniam ea tria quę in primo libro diximus require ad efficiendam veram propriãque subalternationem scientiarum, perfectè conueniunt Medicinæ comparatione Philosophiæ naturalis: nam corpus humanum, quod ponitur subiectum Medicinę continetur à corpore naturali quod est subiectum Physicę, & contrahitur per differentiam accidentalẽ quæ est esse sanabile per artem, & prima principia Medicinę demonstrantur & tractantur in Physica, vt manifestum est ex verbis Arist. proximè citatis. Hęc isti. Sed cur ego hanc opinionem non maximè probem, dicam breuissime. Etenim duos habitus in perfecto Medico esse oportet, vnum quo hic cognoscit pręcepta Medicinę & res ei facultati subiectas, alterũ, quo potest benè & promptè operari, seruatis circunstantiis singularibus, quę ad benè medendum concurrunt. Hos duos habitus distinctos esse, perspicuum fit, eo quod vnus potest esse sine altero; sunt enim non pauci, qui scientiam Medicinę in scolis didicerunt, sed vsum eius nullum habent: Sunt etiam e con-

An Medicina subalternetur Physicæ, subtilis & docta inquisitio.

trario multi, qui nullam quidem Medecinæ ſcientiam habent, vſu tamen & experientia, vt bene medeantur, conſequuti ſunt. Intereſt verò inter prædictos habitus. Primo quidem, quod prior ille ſpeculando acquiritur, & ſine vllo medendi vſu ab aliis percipi poteſt, poſterior autem experiendo tantùm & operando acquiritur: Tùm, ille verſatur circa vniuerſalia, hic autem totus occupatur in rebus ſingularibus. Deinde quamuis alter ſine altero ſit imperfectus, tamen ille ſine hoc, propè nihil, hic etiam ſine illo, non parum, vterque autem ſimul quàm plurimum valent ad medendum: vide Ariſtotelem. 1. lib. Metaphy. cap. 1. Porrò, prior ille habitus, qui nihil aliud eſt quàm ipſa ſcientia Medicinæ, in duas partes diſtribuitur, vnam quę continet generalia præcepta & notitias à praxi remotas, vocant Medici ſpeculatiuam; alteram quę, iam attingit praxim & viam atque rationem bene operandi tradit, practicam appellant. His poſitis facile erit nunc oſtendere Medicinam non ſubalternari Philoſophiæ naturali. Nam poſterior ille habitus non ſubalternatur Phyſicę, vtpote qui totus conſtet praxi, praxis autem non ſubalternatur ſpeculationi, cùm ſint res diuerſi ordinis, & differant eſſentialiter, doctrina autem ſubalternata non differat eſſentialiter à ſubalternante. Prioris autem habitus pars ea quæ eſt practica, ſecundum rationes & cauſſas eorum quæ tractat, pendet ex altera illa parte Medicinę quæ eſt ſpeculatiua, hæc verò non ſubalternatur Phyſicæ, quia tota eſt prorſus Phyſica, & eſt pars ipſius Phyſiologiæ, non ſecus atque doctrina animalium & plantarum. Tria enim ſunt quæ præcipuè tractat Medicina ſpeculatiua, primò quidem corpus humanum cum omnibus eius partibus, temperamentis, facultatibus & operationibus, quas res nemo neſcit eſſe Phyſicas: Deinde ſanitas & morbus conſiderantur in Medicina, quæ ſunt affectiones Phyſicæ, prouenientes ex principiis Phyſicis. Poſtremò, alimenta & medicamenta, quorum facultates & actiones conſtat eſſe Phyſicas; vires enim herbarũ, lapidum, omniúmque medicamentorum quibus Medici morbos pellunt & ſanitatem fouent ac roborant, Phyſicæ ſunt & ad Phyſicam pertinent, non ſecus ac proprietates & motus elementorum. Sed cur Medici hanc doctrinam ſibi aſciuerunt & à phyſica ſepararunt? An quia ſi Medicina tantùm contineret habitum illum practicum qui eſt eius proprius, nimis tenuis & ignobilis futura erat; adiunctione autem illius doctrinę, quæ alioquin magno vſui & oramẽto eſt Medicinæ locupletior, ornatior & perfectior extitit? Medicinam verò ſpeculatiuam eſſe Phyſicam, illud eſt indicio, quòd qui inter Medicos illam norunt & tractant, eos vulgò appellant Phyſicos. itaque quidquid eſt in Medicina cognitionis ſcientificæ, id totum eſt Phyſicum,

Medicina nõ ſubalternatur Phyſicæ.

ſicum, executio autem illius cognitionis & applicatio ad opus, ea demum eſt quæ conſtituit habitum quendam Medicinæ diuerſum à Phyſica.

Quæſtio Cuius ſit, tradere diſcrimen inter ſcientias.

Sed quoniam de differentia quæ eſt inter Phyſicum, Aſtrologum, & Medicum, verba fecimus, volumus hic, quaſi digredientes paululum ab inſtituto, breuiter explicare cuius nã ſit tradere atque docere diſcrimen quod eſt inter ſcientias: Exempli cauſa, nos hoc loco declarauimus differentiam phyſicæ, & Aſtrologiæ, quam etiam Ariſtoteles pertractauit in. 2. Phy. tex. 18. poteſt igitur in dubium verti, an id fecerit Ariſt. tanquam Phyſicus; vel potius tanquam Metaphyſicus, aut Logicus. Auerr. in. 2. Phy. com. 16. cum dixiſſet, propoſitum Ariſt. ibi eſſe dare diſcrimen inter phyſicam & Aſtrologiam ſubiungit hæc verba, *Et iſta perſcrutatio licet pertineat ad Logicam, tamen mos eſt vt illud quod eſt commune omnibus artibus dicatur in Logica, & illud quod eſt proprium vnicuique arti, dicatur in illa arte.* Quibus verbis ſignificat boc munus diſtinguendi ſcientias, vniuerſe quidem pertinere ad Logicam, ſpeciatim autem ad vnamquanque ſcientiam particularem. Quod, quia breuiter & ſubobſcurè dictum eſt ab Auerr. à nobis latiùs & enucleatiùs declarandum eſt. Primùm igitur affirmamus, tradere diſcrimen inter duas ſcientias, non pertinere ad aliquã ſcientiã particularem, vt verbi gratia tradere diſcrimen inter phy. & Mathematicam droctrinam, nec pertinet ad Phyſicam nec ad Mathematicam doctrinam; cuius rei cauſa hæc eſt, quoniam is qui ponit diſcrimen inter duo, debet vtrúmque cognoſcere, vt innuit Ariſt. 2. de Anima cap. de ſenſu communi; ergo qui ponit diſcrimen inter ſubiecta duarum ſcientiarum, debet vtrúmque cognoſcere, nulla antem ſcientia particularis cognoſcit ſubiectum alterius ſcientiæ, ſed tantum noſcit & explicat ſuum proprium ſubiectum; Phyſicus enim non cognoſcit niſi res Phyſicas, nec poteſt ſibi vſurpare cognitionem rerum Mathematicarum, quia nulla ſcientia poteſt tranſire fines ſui ſubiecti adæquati. Quocirca non poteſt Phyſicus cognoſcere aut docere diſcrimen quod eſt inter res Mathematicas & res phyſicas; ſed hoc pertinet ad facultatem communem & generalem omnibus ſcientiis: Hæc autẽ facultas, duplex eſt, vna Logica, altera Metaphyſica; Logica enim tradit generalem modum ſciendi omnes res; quo fit, vt Logicus doceat differentiam ſcientiarum.

Diſtinctio ſcientiarum pertinet ad Logicam & ad Metaphyſicam.

Nam cum duo ſint modi ſciendi definitio & demonſtratio, ſcientia quæ paratur definitione, diuerſa erit ab ea, quæ acquiritur demonſtratione. Deinde, cum demonſtratio ſit multiplex, ſcientiæ quoque erunt multiplices ſecundum varietatem demonſtrationum. Præterea, cum ſcientia habeat principia, ſubiectum, paſſiones, &

ſpecies, diuerſę ſcientiæ erunt, quæ habebũt diuerſa vel hæc omnia, vel ſolũ aliqua. Poſtremò, cũ in omni ſubiecto ſcientiæ duo reperiãtur, res quæ ſcitur & modus ſciendi, diuerſæ ſciẽtiæ erunt, vel quæ habent vtrumque diuerſum, vel ſaltem quæ alterum; vt quamuis in eiſdẽ rebus verſentur, diuerſa tamen ratione eas tractent. Atq; hoc modo Logica tradit diſcrimen & diſtinctionem ſcientiarum; Metaphyſica autem, quoniã agit de ente vt ens eſt diuidit & declarat omnia genera entium verbi gratia quod aliæ res ſint tantùm ſpeculabiles, aliæ factibiles & aliæ agibiles; rurſum aliæ ſunt omnino immateriales, aliæ penitus materiales, aliæ vero mediæ, partim ſcilicet materiales, partim immateriales. Ex qua diſtinctione rerum, naſcitur diſtinctio ſcientiarum, vt aliæ ſint ſpeculatiuæ, aliæ actiuæ, aliæ factiuæ, ſpeculatiuarum autem, alia ſit Metaphyſica, alia Phyſica & alia Mathematica doctrina. Tradere igitur diſcrimen inter ſcientias, eſt Logici & Metaphyſici; particularis autem artifex, cuiuſmodi eſt Phyſicus vel Mathematicus, non poteſt id facere quà talis eſt, niſi forte ſuſcipiat aut gerat perſonam vel Logici, vel Metaphyſici; quomodo Ariſt. in 2. libro Phyſicorum tradit diſcrimen inter Phyſicàm & Mathematicas diſciplinas. omnis igitur ſcientia particularis, quemadmodum ſupponit ſubiectum ſuum eſſe, ita quoque ſupponit diſtinctionem eius ab omnibus ſubiectis aliarum ſcientiarum: Metaphyſicus autem quamuis diſtinguat ſubiecta ſcientiarum particularium, non idcirco tamen perfectè cognoſcit ipſa; alioquin reliquæ ſcientię ſuperfluæ eſſent, ſed tantùm cognoſcit ipſa prout ſunt gradus & genera entis diuerſa inter ſe.

Memorantur cauſæ & principia, affectiones item & ſpecies corporis naturalis.

CAP. V.

QVONIAM conſtitutum eſt ſubiectum Philoſophiæ naturalis, doctrinę noſtrę ordo depoſcit, vt cauſas, affectiones, & ſpecies huius ſubiecti generatim exponamus; ſic enim lector poterit formam totius operis quaſi in tabella quadam adumbratam & ante oculos ſuos expoſitam, intueri. Cauſæ rerum naturalium quatuor ſunt, materia, ex qua fiunt; efficiens à quo fiunt; finis, cuius gratia fiunt forma propter quam ſunt id quod ſunt. Materia duplex eſt, vna rerum ſublunarium, altera corporum cæleſtium, has enim materias inter ſe diuerſas eſſe apertè docet Ariſt. in 8. Metaphy. tex. 12. & in 12. lib. tex. 10. Materia rerum ſublunarium, alia prima, quæ com-

De varietate materiæ.

munis eſt earum omnium rerum quarum mutua eſt commutatio, alia ſecunda, quæ multiplex eſt; nam elementa ſunt materia mixti, & partes ſimilares partium diſſimilarium & diſſimilares, totumque corpus organicum, eſt materia animalis. Forma eſt duplex, vna ſubſtantialis quæ facit ens ſimpliciter, & hoc aliquid, & vbique definitur ab Ariſtotele. *Quod quid erat eſſe rei*, quoniam vel eſt tota quidditas rei, vel certè principalis pars quidditatis. Quatuor autem gradus ſunt formæ ſubſtantialis, vnus eius quæ dat tantùm eſſe rei, qualis eſt forma elementorum & mixtorum quæ carent anima; Alter, qui præterea tribuit vitam; vt forma plantæ: Tertius, qui præter hæc, largitur vim ſentiendi; Quartus, qui ad hæc omnia, impertitur vim rationis & intelligentiæ, atque hæc eſt propria forma hominis, obtinens principem locum inter formas naturales; de qua Themiſtius in 2. libro de Anima ſuper textu 32, eleganter ſcribit his verbis, *Ab anima vegetali ad alias, ordine ſubeundum eſt, vſque dum ad poſtremam & nobiliſſimam aſcendamus, ea eſt rationalis, quæ quamquam vltima ortu eſt, tamen poteſtate, & dignitate cognoſcitur princeps; illuc progreſſa natura mortalis, receptui canit, nec procedit vltra.* Altera eſt forma accidentalis, cuius munus triplex eſt; primò, aptè præparare & inſtruere materiam ad accipiendam formam ſubſtentialem; tum, eam conſeruare & tueri ab his quæ vim habent vitiandi ipſam, atque corrumpendi; Poſtremò, eſſe quaſi inſtrumentum quoddam naturale per quod ſubſtantia operetur; non enim poteſt ſubſtantia quidquam agere ſine accidentibus, quod apertè indicat Ariſtoteles in libro de Senſu, & ſenſili; vbi agit de ſapore, ſcribens hoc modo, *Quà igitur ignis, vel quà terra, nihil natum eſt agere vel pati, quà autẽ ineſt contrarietas in eis, hæc omnia agunt & patiuntur.* Efficiẽs aliud vniuerſale, aliud verò particulare; illud rurſus duplex, quoddã mouens quidẽ Phiſicè, ſed nõ exiſtens Phy. hoc eſt mouens, nõ motũ, veluti eſt intelligentia; quoddam autem, quod mouet Phy. & eſt Phiſicum, quia mouet & mouetur; tale autem eſt cælum, quod ſecundum Peripateticos agit in hæc inferiora per motum & lumen: Hoc autem quod eſt agens particulare, triplex eſt, etenim vel ſemper eſt ſimile affectui; quod bifariam contingit, aut enim eſt eiuſdem ſpeciei cũ affectu, vt homo ſemper gignitur ab homine; vel eiuſdem generis, vt mulus procreatur ab equo vel ſemper eſt diſſimile ſuo effectui, huius generis ſunt omnes animantes quæ ſolùm ex mate- ria putreſcente gignuntur; vel partim eſt ſimile partim diſſimile ſui effectus, quod perſpicuè cernitur tum in aliis tum in genera- tione ignis, quem videmus interdum effici ab igne, aliquando ve- rò etiam ab aliis cauſis, hoc eſt vel à lumine vel à motu. Solent au-

De varietate formæ.

De varietate efficientis.

tem Latini Philoſophi & Theologi cauſas efficiẽtes in æquiuocas & vniuocas diuidere, quod tamen in idem recidit. Finis, duplex eſt, vnus generationis, alter rei genitæ; quæ diſtinctio peruulgata eſt apud Philoſophos, & traditur ab Auerr. 4. de Cælo com. 22. Ille eſt forma quæ per generationem acquiritur. Vnde Ariſt. in 1. de Gener. tex. 55. ſic ait, *Habitibus præſentibus, non amplius generatur, ſed eſt iam; formæ autem & finis, habitus quidam ſunt.* Et in 2. Phy. tex. 70. inquit formam & finem eſſe idem numero. Hic autem finis rei genitæ, eſt perfecta operatio eius, de quo fine Ariſtoteles loquitur in 2. de Cælo tex. 17. ſcribens, eorum, quorum eſt aliquod opus, vnumquodque eſſe gratia operis: & in 1. libro Ethicorum, vltimum, finem hominis collocat in perfecta operatione virtutis. Rurſus. finis alius eſt cuius gratia, alius cui, vt finis qui intenditur à Medico eſt ſanitas, cui autem talis finis procuratur, eſt ægrotus: hanc diſtinctionem finis innuit Ariſt. 2. Phy. tex. 24. & 2. de Anima tex. 37. Præterea, alius finis acquiritur per motum qui eſt Phyſicus, & eſt finis rerum naturalium, hic autem in 2. Phyſicæ. textu 23. ab Ariſtotele deſcribitur his verbis, *Quorum enim continuo motu exiſtente, eſt aliquis finis ipſius motus, hic vltimum eſt, & id cuius cauſa.* Alius finis eſt propter quem res agunt, non vt ipſum producant, ſed vt aſſimilentur ei, quomodo Deus eſt finis omnium rerum; priorem finem Ariſt. in 3. Metaphy. tex. 3. negat eſſe in rebus immobilibus, vti ſunt intelligẽtiæ vel res Mathematicæ; poſteriorem autem finem in 12. Metaph. 37. affirmat reperiri etiam in rebus immobilibus velut in ipſis intelligentiis. Porrò, quæ agunt propter finem, quædam extrinſecus & ab alio mouentur ad ipſum, quemadmodum corpora ſimplicia dicuntur ab Ariſt. tum in 8. Phyſicæ textu 32. tum in 4. lib. de Cælo. 25. vel à generante vel à remouente prohibens, moueri ad ſuum locum naturalem, qui eſt finis huiuſmodi corporum: Alia mouent ſe ad finem ſuum, ſed nullo modo cognoſcunt eum; eius generis ſunt viuentia quorũ finis eſt generare ſibi ſimile, vt Ariſt. indicat. 2. lib. de Anima tex. 34. ad quem finem ipſamet ſua vi & potestate naturali ſe prouehunt atque perducunt, veluti cernere licet in plantis: Alia mouent ſe ad finem & cognoſcũt tam finem, quàm media, quæ conducunt ad finem, ſed non cognoſcunt hæc (vt loquar more noſtrorum Philoſophorum) formaliter, verùm tãtùm materialiter, hoc eſt cognoſcunt rem quæ eſt finis & cognoſcunt media, ſed non prout eſt finis, aut medium, hoc genere continẽtur omnia bruta, quæ videntur impulſu quodam naturali trahi ad expetendum finem ſuum, & quærenda media neceſſaria ad aſſequendũ illum. Alia denique cognoſcunt perfectè finem ſuũ & media quæ ducunt ad ipſum, & liberè agunt ita vt in ipſis poſitum ſit agere & non agere.

De varietate Finis.

Hunc ſupremum gradum agentium, vnus omnium animantium tenet homo; qua etiam de cauſa dicitur eſſe dominus ſuarum actionum. Sed de cauſis rerum naturalium ſatis.

Sunt in Phyſica quædam alia principia que in ſcolis Philoſophorum, vocari ſolent principia complexa, vel principia cognoſcendi, quæ nihil aliud ſunt, quàm ſententiæ quædam generales notiſſimæ ac tritiſſimę, quæ crebrò vſurpantur ab Ariſtotele, & ad res phyſicas explicandas probandáſque ſepenumero adhibentur. Huius generis ſunt hæc. 1. Motum eſſe. 2. Eſſe multitudinem & diuerſitatem in rebus naturalibus. 3. Tria eſſe principia generationis rerũ naturalium, materiam, formam & priuationem. 4. quatuor eſſe genera cauſarum, materiam, formam, efficiens & finem. 5. Ex nihilo nihil fieri, ſed in omni productione Phyſica, opus eſſe ſubiecto aliquo & materia. 6. Per ſe non generari materiam aut formam, ſed totum compoſitum. 7. Naturam eſſe principium motus in eo in quo eſt. 8. Naturam operari alicuius gratia. 9. Naturam nihil fruſtra facere. 10. Naturam ſemper, cum poſſibile eſt facere quod eſt melius. 11. Quę natura fiunt, aut ſemper aut vt plurimum ita fieri, quæ autem præter hęc accidunt, non fieri ſecundum naturam. 12. Naturam fugere infinitum & inordinatum, ſemper enim natura quærit finem, & eſt omnibus cauſa ordinis. 13. Motum eſſe actum entis in potentia prout in potentia. 14. Quatuor eſſe ſpecies motus, generationem & corruptionem; augumentationem & decretionem; alterationem; & motum localem. 15. Omne quod mouetur, ab alio moueri. 16. Moueri à ſe proprium eſſe animatorum. 17. Eſſe formam ſubſtantialem. 18. Formam ſubſtantialem, eſſe pręſtantiorem materia; & mouens mobili & agens patienti. 19. Natura eligit potius vnum quam multa & pauciora quàm plura, niſi quid obſtet. 20. Cõtinuum eſſe diuiſibile in infinitum. 21. Cõtrariorum eſſe contrarias cauſas, effectus atque proprietates. 22. Omnium natura conſtantium, eſſe certum magnitudinis & paruitatis terminum. 23. Remiſſionem & debilitationẽ vnius cõtrarij fieri propter admixtionem alterius contrarij. 24. Idem vt idem, ſemper aptum eſſe facere idem. 25. Omni actui, propriam & determinatam potentiam, & omni formæ, propriam & determinatam materiam, reſpondere. 26. Nihil præter naturam exiſtens, aut violentum, eſſe perpetuum. 27. Actus actiuorum, in patiente & diſpoſito recipiuntur. Ex quo natum eſt illud multorum ſormone tritum pronuntiatum, Quicquid recipitur per modum recipientis recipitur. 28. Quod eſt in rebus naturalibus euidẽs ſecundum ſenſus, id non eſſe in quæſtionem vocandum nec rationibus probandum. Hęc atque horum ſimilia, quæ ſparſa in ſcriptis Ariſtotelis reperiuntur, ſunt quaſi fun-

Quæ ſint in Phyſica principia cognoſcendi & præcipua quædam pronuntiata.

damenta & firmamenta quædã, quibus eius tota prope Philosophia naturalis, nititur atque fulcitur, eaque passim occurrunt, vtpote quę in plęrisque demonstrationibus & probationibus Physicis inseruntur. Sed veniamus ad affectiones & species corporis naturales.

Affectiones communes omnium rerum naturalium, præsertim corruptibilium, quatuor sunt; Qantitas, Locus, Tempus, & Motus. Quãtitas est duplex, vna magnitudo, altera numerus: etenim corpus naturale quà est mobile. debet esse præditum magnitudine, quà verò est specie multiplex, necesse est ipsum diuidi in multas & varias species rerum. Magnitudini autem est adiuncta figura; nam cum omnis magnitudo naturalis, sit corpus finitum, terminus autem corporis est figura, necesse est omne corpus naturale affectum esse aliqua figura: locus absolutè quidem debetur corpori naturali quia est corpus longum, latum, & crassum; hic autem vel ille locus, hoc est vel superior, vel inferior debetur ei quatenus habet grauitatem vel leuitatem. Loco autem cognatus est situs vel positura, quę ex circumscriptione loci & locati corporis existit; cuius differenriæ sunt, supra, infra, ante, retro, dextrum, sinistrum. Motus est præcipua affectionum naturalium, & quę maiori studio, cura & diligentia tractatur à Physico quã aliæ, cuius quatuor sunt species, generatio & corruptio, accretio, & decretio, alteratio, & motus localis. Tempus non modò est mensura omnium motuum naturalium, sed etiam metitur durationem rerum corruptibilium. Species verò corporis naturalis, septem sunt, cælum, elementa, mixta imperfecta, vt nix & grando, mixta perfecta quæ carent anima, vt metalla, plantæ, bruta, homo; quanquam mixta imperfecta (quoniam non habent formam substantialem diuersam ab elementis ex quibus constant, sed sunt accidentaria quædam eorum complexio & coagmentatio) non debent tanquã species quędam corporis naturalis diuersa ab elementis recenseri. Harum autem specierum quę sit præstantissima paucis explicandum est.

Inter species corporis naturalis, quæ sit omnium præstantißima.
CAP. VI.

ARISTOTELES multis in locis haud obscurè docet, cęlum dignitate anteire reliquis corporibus naturalibus. Nam in lib. 6. Ethicorum vbi loquitur de sapientia, ita scribit, *neque verò quidquàm ad rem attinet, quòd homo reliquorum animalium quiddam sit quàm optimum, sunt enim, & alia homine multò diuiniora, vt ea quæ omnibus maximè sunt in conspectu ex quibus hic mundus coagmentatus est*. Deinde in 2. Phy. tex. 45. & 1. de Partibus animailium. cap. 1. reprehendit eos

Philoſophos qui aiebant plantas & animalia effici à ſuis quæque cauſis, cælum autem & ſydera, caſu & fortuito extitiſſe, *abſurdum,* inquit, *eſt cælum, & diuiniſſima ſenſibilium, ſubijcere temeritati fortunæ.* Tum, in de Cęlo tex. 13. inquit, *manifeſtum eſt, eſſe aliam ſubſtantiam præter eas quæ hic ſunt, priorem, ac diuiniorem his omnibus.* loquitur autem de cælo. Pręterea. 1. lib. de Cælo tex. 100. ait cælum eſſe corpus immortale & diuinum, ex quo & aliis corporibus pendet eſſe & viuere, his quidem exactius, his autem obſcurius. Amplius, in 1. de Cælo textu 16. ſic ait. *Quapropter ex omnibus his, aliquis ratiocinando crediderit, quòd eſt aliquod, præter corpora quæ hic & circa nos ſunt, alterum ſeparatum, tanto nobiliorem habens naturam, quanto plus diſtat ab his, quæ hic ſunt.* Ad hęc. in. 1. de Partibus Animalium cap. 5. ait, res naturales æternas, vt ſunt cæli, tantùm præſtare aliis rebus naturalibus, vt cognitio illarum vel minima & tenuiſſima multis partibus pręſtabilior ſit, quàm harum rerum ampliſſima & accuratiſſima ſcientia. Poſtea, in. 1. lib. Meteorologico, inquit hunc mundum inferiorem, continentem atque coniunctum eſſe cælo, vt omnis virtus eius per motus cæleſtes conſeruetur & gubernetur; Hoc etiam eſt valde conſentaneum rationi, etenim ſubſtantia cęli eſt ſimplex, ingenerabilis & incorruptibilis; forma à qua mouetur & quæ eſt finis ipſius, eſt intelligentia; motus eius, eſt circularis, qui eſt primus & nobiliſſimus omnium motuum naturalium; figura eſt rotunda, quæ antecellit cæteras ſpecies figuræ; virtus eius & efficientia, eſt maximè generalis, vtpote per quam omnia quæ ſunt infra lunam, procreantur, reguntur, conſeruantur, & quodam modo perpetuantur, videtur igitur eſſe cælum omni alio corpore naturali pręſtantius.

Sed hoc non videtur carere difficultate: quoniam Ariſt. in proœmio librorum de Anima, ſignificat ſcientiam animę, dignitate antecellere reliquis diſciplinis, ergo anima vel animal, erit nobilius cęlo. Deinde, videtur homo eſſe nobilior cælo, quippe cum habeat animum participem rationis immortalem & diuinum, ſimilem Dei, & parem propemodum intelligentiis, quin etiam Ariſt. in 2. Phy. tex. 24. inquit hominem eſſe finem omniũ rerum, hoc modo ſcribẽs, *Et vtimur tanquam propter nos, omnibus quæ ſunt, ſumus enim quodam modo & nos finis.* Pręterea, animatum eſt nobilius inanimato, ſed formica verbi gratia eſt animata, cælum autem non. ergo formica eſt nobilior cęlo. Verum paruo, negotio occurrere poſſumus his obiectionibus. Ad primam dubitationem reſpondemus. Cum Ariſt. ibi commendat ſcientiam animæ, tum ob certitudinem, tum ob excellentiam rerum quas tractat, non affirmat eam primam eſſe omnium diſcipli- *Tres Dubitationes*

narum,ſed eſſe ponendam in primis, hoc eſt numerandam eſſe inter primas & clariſſimas ſcientias;quod profecto verum eſt, nam poſt doctrinam intelligentiarum & ſcientiam cæli,primum ac ſummum locum ſibi ſuo iure vendicat ſcientia animæ. Ad 2.obiectionem reſponderet Ariſt.cælum poſſe conſiderari duobus modis,vel vnà cum intelligentia,hoc eſt pro toto quodam,quod exiſtit ex orbe & intelligentia,cuius motu, ac efficientia continentur omnes res ſublunares,vel præcisè & citra intelligētiam,prout eſt corpus quoddam ſimplex & naturale,& quod perpetuò mouetur in orbem; Similiter diceret Ariſt.hominem bifariam accipi poſſe,vel vt eſt corpus quoddā naturale,habens eſſe Phyſicum,& operationes Phyſicas,vel ex ea parte qua eſt immortalis, intelligens, & particeps diuitatis.His poſitis, facillimè diſſolueret dubitationem propoſitam ad hunc modum; Cęlum ſumptum priori modo, proculdubio nobilius eſt homine, poſteriori autē modo nō;vincit quidem dignitate hominem priori modo acceptum,vincitur tamen ab eo ſi homo poſteriori modo cōſideretur:Vel aliter,anima rationalis pendet à cælo ratione corporis quod informat,& vnionis cū eo ex qua exiſtit homo,& ratione operationis,quatenus ea pendet à phantaſmate,& vſus eius poteſt impediri ob deprauationē inſtrumēti ſenſitiui, per ſe autē & ſimpliciter, ea ratione vt animus noſter eſt immaterialis,omnia intelligēs,&libe rū habens arbitriū,non pendet à cælo.Sicut igitur homo quodā modo eſt dependens à cælo,quodam modo non; ita quodam modo eſt eo noblilior,quodam modo verò non: quamuis propter nobilitatē hominis(quam poſt reſurectionē animo & corpore adepturus eſt,& quia eius gratia cælos creatos eſſe in ſacra ſcriptura legimus,tum alibi,tum Deuteronomij.4,) idcirco verius dici poteſt, hominem eſſe ſimpliciter pręſtantiorem cælo.Ad eum autem locum qui ex.2. Phy. adductus eſt,duobus modis reſpondere poſſumus vno modo,ſi dicamus Ariſt.ibi facere hominem finem omnium rerum,non naturalium ſed artificialium,nā de huiuſmodi rebus ibi loquitur Ariſt.omnes enim artes comparatę ſunt ad vſus & cōmoditates hominis pręſertim,vt inquit Albertus hominis ciuilis,nam homo ſoliuagus agēs vitam ſolitariam,non eget tam multis artibus,atque hoc modo pręedictum locum Ariſt.interpretantur Simplicius,Auerr.& B.Thom.eſt igitur homo finis omnium rerum artificialium. quin etiam hominē finem eſſe omnium rerum naturalium quę ſunt infra lunā Ariſt. docet.1.Polit.cap.5.Altero modo,poſſumus etiam dicere, hominē dici finem omnium rerum non abſolutè,ſed quodam modo,quam particulam ponit ibi Ariſt.cęlum enim primaria intentione,eſt propter Deum & intelligentiam,quodam modo autem,hoc eſt, ſecondaria

Quomodo cælū partim ſit nobilius homine partim verò nō.

An homo ſit finis omniū rerum naturalium.

intentione, est propter generationem & conseruationem harum rerum inferiorum, maximè autem hominis. Sed dicet aliquis Aristotelē in, 9. lib. de Hist. animal. cap. 1. ita scribere de homine, *Quorum vestigia morum, cum in omnibus fere insunt, tum vel maximè in perfectioribus, & maximè in homine, hic enim natura perfectißima est, & ob eam rem habitus isti conspectiores in ipso continentur.* Et in. 2. lib. de partibus animalium cap. 10. *Habent*, inquit, *quædam animalia etiam beneuiuendi rationem, quale hominum genus est, quippe quod aut vnum ex nobis cognitis diuinitatis particeps sit, aut omnium maximè.* quibus verbis significat hominem dignitate excellere omnes res naturales. Verùm, hoc facile soluitur, nam Arist. non loquitur de homine absolutè, sed facta comparatione cū aliis animantibus mortalibus; id quod ex eius verbis liquidò cognoscitur. Ad. 3. dubitationē dici potest, comparationē fieri debere in his, qui sunt eiusdem generis vel ordinis. Quocirca in mortalibus, animatum nobilius est inanimato, sed animatū mortale non est nobilius inanimato incorruptibili, quale est cælum; quod (tum quia est incorruptibile, tum quia est causa vniuersalis omnium corruptibilium, in fieri, in esse, & in operari) censeri debet nobilius cunctis rebus corruptibilibus. Quamquam. D. Tho. videtur paulo aliter sentire in. 1. parte quest. 70. art. 3. in resp. ad. 2. scribēs animal simpliciter esse nobilius cęlo propter animam: cęlum autem secundum quid esse nobilius animali, tum quia forma eius in totum perficit materiam, ita vt non sit amplius in potentia ad aliam formam, quod non facit anima in animali, tum etiam propter motum cælestem, qui fit à nobiliori motore.

Obiectio.

Solutio.

Non semper animatum est nobilius inanimato

Enumeratio partium Philosophiæ naturalis.
CAP. VII.

QVOD sit subiectum Philosophiæ naturalis, & quæ huius subiecti principia, affectiones, & species, ostensum est; sequitur, vt principes Physicæ partes, earumque partium inter se ordinem, indicemus. Arist. in 3. lib. de Anima textu 38. auctor est, scientiam ita secari & diuidi vt res diuiduntur in quibus scientia versatur; ex quo fit, vt quoniam supra indicauimus varietatem rerum naturalium quæ subiiciuntur Physicæ, nunc facillimum nobis futurum sit colligere ac explicare omnes partes Philosophiæ naturalis. In principio operis Meteorologici Aristotelis partim repetens quæ ante docuerat, partim ea proponens quę deinceps tractaturus erat, pulchrè ante oculos ponit omnes partes philosophię naturalis, earúmque dispositionem & ordinem. Commemorat autem ibi sex

Septem partes Physicæ.

partes Physicæ; Vnam de primis causis naturæ & de omni motu naturali, quæ continetur octo primis libris physicis: Alteram, de cælo, quàm complectuntur quatuor libri de Cælo & Mundo: Tertiam, de mutua transmutatione elementorum, & vniuerse de generatione & corruptione, quæ docetur in libro de Generatione & corruptione: Quartã, de rebus Meteorologicis, quam Aristoteles exposuit tribus, vel vt aliis placet, quatuor libris: Quintam, de animalibus, qua comprehendit Aristoteles omnia quæ pertinent ad doctrinam animalium, hoc est libros de Historia animalium, de Partibus animalium, de Anima, de Generatione animalium, & quæ vulgò nominantur Parua naturalia: Sextam, de plantis, de quibus pollicetur Aristoteles se velle conscribere aliquod opus, tum hic (tum in libri de Sensu & sensili, vbi agit de saporibus) & in fine libelli de Longitudine & breuitate vitæ; sed neque nunc extat aliquod opus eius de plantis, neque extabat tempore Alexandri, vt ipse scribit in suis Commentariis in libri de Sensu & sensili, loco supradicto; duos autem libros de Plantis, qui nunc circunferuntur nomine Aristotelis viri doctrinę Aristotelicæ periti, existimant falsò ad scribi Aristoteli cui rei fidem faciunt, inuentio, dispositio, & elocutio rerum quę tractãtur in illis libris, quippe cum nihil planè oleant lucernam Arist. His sex partibus Physicę, adiungenda est septima demixtis perfectis & inanimatis, vti sunt metalla, quã prętermisit quidem. Arist. in hac enumeratione, sed in fine tertij Meteorologici expressit, nam cum de metallis generatim quædam attigisset, ampliorẽ & diligentiorem explicationẽ pollicetur his verbis, *Communiter igitur dictum de omnibus his, sigillatim autem considerandum est intendentibus circa vnumquodque genus*. Hæc igitur est diuisio vniuersę Philosophiæ naturalis, à Peripateticis memoriæ prodita.

Antonius Mirãdulanus in lib. 15. de Euersione singularis certaminis.

Cæterum, quoniam nonnulli ætatis nostræ philosophi, præstantes ingenio & scientia philosphiæ Aristotelicæ, pugnacissimè contendunt octo libros Physices (in quibus agitur de principiis & affectionibus rerum naturalium) omnino remouendos esse à partibus Physicæ, & referendos esse ad Metaphysicam initium autem philosophię naturalis sumendum esse ex libris de Cælo; age hanc etiam opinionem obiter refellamus. Multa sunt quę huic opinioni maximè aduersantur. Primò, titulus horum librorum, qui est de physico auditu. Tum, quoniam Arist. citans alibi hos libros, appellat eos physicos; veluti in 8. Phy. tex. 4. Postea, quia omnes interpretes Aristotelis concordissimè agnoscunt hos lobros physicos, & primam partem Philosophiæ naturalis. Deinde, quòd duo primi libri sint physici, ostendit Aristoteles in proœmio, dicens eniten

dum esse physico, primùm omnium docere causas & principia rerum naturalium. Quòd autem reliqui sex libri sint etiam Physici, apertè indicat Aristoteles in principio tertij libri, scribens, *Quoniam Physica tractat de natura quæ est principium motus, motus autem est continuus, ac proinde potest infinitè diuidi, & sine loco ac tempore esse nequit; ob id Physico disserendum esse de motu, infinito, loco, & tempore.* Ad hæc, Aristoteles in 1. de Partibus animal. præcipit in omnibus disciplinis exponendis atque tractandis, primùm docenda esse quę sunt maximè communia, sed quę declarantur in octo libris Physicis, sunt maximè communia omnium pene rerum naturalium ergo &c. His accedit, quòd omnis scientia vt est in 1. Posteriorum tria speculatur circa subiectum suum, principia, species, & affectiones eius; quare Physica speculari debet principia & affectiones, sui subiecti, quod est corpus naturale; huius autem corporis principia & affectiones, traduntur in octo libris physicis, ergo tales libri non possunt à physica remoueri. Postremò, vnius scientiæ est vt scribitur in 1. Posteriorũm 43. docere subiecti sui principia, species, & affectiones, si Metaphy. igitur considerat principia & affectiones corporis naturalis de quibus agitur in octo libris Physicis, eadem profectò considerabit species corporis naturalis; ex quo necessario efficitur, vel nullam esse Physicam, vel si qua est certè superuacaneam esse: cum quidquid attinet ad perfectam cognitionem rerum naturalium, id totum sibi sumat & arroget Metaphysica, quare absurdum est octo libros de Physico auditu, remouere à doctrina physicæ. ommissa igitur hac opinione, pergamus ad alia, & de supradictarum partium Physicę ordine disseramus.

De ordine quarundam partium Physicæ conuenit inter omnes; etenim certum est octo libros Physicorum, primum tenere locum, quippe cũ principia & quasi fundamenta totius Philosophiæ naturalis, rerumq; maximè communiũ doctrinam cõtineãt. Vnde Auerr. in suo prologo Physico, loquens de his libris sic ait, *Proportio istius libri ad scientiam naturalem, est sicut proportio elementorum rei ad rem, quia iste liber comprehendit res, quæ sunt principia & radices vniuersales illorum, de quibus vult loqui Naturalis.* Hos libros proximè sequuntur duo libri de Cælo; Cælum enim, quoniam est maximè simplex, perfectum, immortale, & causa efficiens, regens atque conseruans omnium rerum sublunarium, optimo iure sibi vendicat primum locum inter species corporis naturalis: Tertius locus tribuendus est elementis, quippe cum sint corpora simplicia & principia omnium rerum mixtarum. Doctrinam autem elementorum, Arist. quidem inchoauit in extremis duobus libris de Cęlo; in libris vero de Generatio-

ne, penitus abſoluit, vt inquit Alexander in principio operis Meteorologici, & Philoponus in procœmio lib. de Generatione. Porrò quæcunque ſcribuntur in libris de Generatione pertinere ad ſcientiam elementorum, eoque referri ab Ariſt. ex his quę ſubiiciam, manifeſtum erit. Totum opus quod inſcribitur de Generatione & corruptione, diuiſum eſt in tres partes: in prima agitur pręcipuè de generatione & corruptione; in ſecũda quæ incipit à tex. 43. primi libri, de Tactu, Actione, & Mixtione; in tertia quæ continet ſecundum librum, agitur de elementis, Ad has tres partes diſtinguendas, Ariſt. vſus eſt tribus procœmiis, vt cuiuis licet videre in principio cuiuſque partis. Has igitur partes affirmamus Ariſt. inſtituiſſe atque pertractaſſe elementorum cauſſa; ac de vltima quidem, hoc eſt de ſecundo lib. nemini dubium eſt. nam & Ariſt. initio eius libri proponit ſe velle agere de elementis, & principalem partem libri conſumit in explicatione illorum: & alibi citans hunc librum, appellat eum de elemẽtis. in 2. de Anima tex. 117: & in libello de Senſu & ſenſili, vbi diſſerit de ſaporibus. Secundam autem partem operis, etiam referri ad doctrinam elementorum, planum fecit Ariſt. in procœmio eius ſcribens ibi textu 43. quia de elementis ſermonem inſtituit, neceſſariò item agendum eſſe de tactu, actione & mixtione. De prima verò parte, quæ eſt de generatione & corruptione, licet id maximè obſcurum eſſe videatur (proterea quod Ariſt. ſignificat in procœmio eius, ſe agere velle non tantum de generatione & corruptione elementorum, ſed vniuerſè ac ſimpliciter de generatione omniũ quæ natura conſtant) idem tamen ſentiendum eſt. Etenim Ariſt. tum in procœmio 2. lib. de Generatione, tum apertiſſimè in 3. lib. de Cælo tex. 1. indicat ſe aggredi ad tractandum de generatione & corruptione, elementorum cauſſa; ſic enim ſcribit in 3. de Cælo. *De primo igitur elementorum dictum eſt, & quale id eſt ſecundum naturam, & quòd incorruptibile, atque ingenerabile. Reliquum eſt autem de duobus dicere, ſimul autem accidet de his dicentibus, & de generatione & corruptione conſiderare; generatio enim aut omnimo non eſt, aut ſolum in his eſt elementis, aut iis quæ ex his ſunt*, Ex quo intelligitur vltimos duos libros de Cęlo; & item duos de Generatione facere vnum opus quo perfecta elementorũ doctrina continetur. De ordine igitur harum partium Phyſicæ quas memorauimus omnes conſentiunt: At de quarto lib. Meteorologico; de libris de Anima, ac de Plantis, quo loco cenſeri & numerari debeant, magna controuerſia & diſſenſio eſt inter expoſitores Ariſt. de qua re quod nobis videtur maximè probabile, in præſentia breuiter explicabimus.

Principalis materia, quæ tractatur in libris de Generatione & corruptione. ſunt elemẽta.

De

De quarto libro Meteorologico.
CAP. VIII.

Ego sic existimo, eum librum qui vulgo inscribitur quartus Meteorologicus, nihil attinere ad doctrinam Meteorologicam, nec cum aliis tribus prioribus libris cohærere, sed potius libris de Generatione & corruptione subiungendum esse; in quam opinionem adducor his rationibus. primò, quia nec inscriptio operis Meteorologici, conuenit in hunc librum, nec materia rerum Meteorologicarum, quæ est duplex halitus, vnus calidus & humidus, alter calidus & siccus, vt est apud Arist. in principio primi, & fine tertij libri Meteorologici. Etenim quæ cõtinentur hoc libro (siue is sit separatus ab aliis & per se cohærens, vt quibusdam visum est; siue sit pars seu additamẽtũ eius operis quod est de elementis) neque gignuntur in sublimi, nec duplici ex halitu efficiuntur. Deinde, Arist. in prooemio Meteor. exponens vniuersam materiam pertractandam in libris Meteor. solùm enarrat ea quæ docentur in tribus libris, de quarto autem nullum verbum facit; mox subdit, *Cum autem*, inquit, *pertransiuerimus de his, speculabimur de animalibus & plantis*, ex quo perspicitur, inter tres libros Meteorologicos, ac eos qui sunt de Animalibus, non esse interponendum hunc librum. Præterea, inter libros tres Meteorologicos apparet magna euidensque connexio, quam Arist. apertissimis verbis facit & declarat primis extremisque verbis cuiusque libri; at inter hunc librum & priores tres Meteorologicos, nec est nec fit ab Arist. vlla connexio, nam in fine tertij libri proponit agẽdum esse de metallis, in principio autem huius libri reuocat in memoriam quæ tractata fuerunt in 2. lib. de Generatione, de primis qualitatibus elementorum, & proponit se velle docere nonnullas affectiones, quæ ex actione perpessionéque harum qualitatum existunt, vt vel ex hoc vno loco clarissimum sit, hunc librum connexum esse non cum Meteorologicis, sed cum his qui sunt de Generatione. Ad hæc, causa quæ mouet alios, vt hunc librum proximè subiungant aliis Meteorologicis, futilis est; siquidem aiunt in aliis tribus libris dictum esse de mixtis imperfectis, in hoc autem agi vniuersè de mixtis perfectis quòd profectò falsum est; nam neque hic declarantur principia mixtorum, quæ sunt quatuor elementa, nec eorum species, quæ sunt metalla & lapides, nec affectiones, quæ sunt tum aliæ, tum in primis qualitates sensibiles; sed in hoc libro scopus Aristotelis est (cùm in 2. libro de Generatione docuisset esse quatuor primas qualitates, earumque duas esse actiuas, alteras verò duas passiuas) declarare ea, quæ tam ex actione quàm passione

Liber, qui dicitur quartus Meteororum, non pertinet ad doctrinam Meteorologicam, nec post tres libr. Meteororum. locari debet, sed post libros de Generatione & corruptione.

talium qualitatum accidunt mixtis, ex actione enim caloris & frigoris, prouenit generatio, putrefactio, concoctio, & incõcoctio, earumque species, vti sunt maturatio, cruditas, elixatio, inquinatio, assatio, & tostio: Ex perpessione verò humoris & siccitatis, proficiscuntur mollities, durities, concretio, liquefactio incrassatio; tum præter hæc, flexibile, fricabile, frangibile, &alia horum similia: vt nemo sit licet parum acutè videat, qui cernens animo principium, finem totúmq; contextum huius libri, non animaduertat eum dissentaneũ esse libris Meteorologicis; his autem qui sunt de elemẽtis seu de Generatione, planè consequentem. His denique accedit locupletissimũ testimonium Alexandri, quem nos huius sententiæ ducem & auctorem libenter sequimur: is enim in præfatione sua super hunc librũ sic ait, *Liber hic qui quartus inscribitur Meteorologicorum Arist. quidem est, verùm ad Meteorologicum negotium non attinet, nam quæ in ipso pertractantur, huiusce theoriæ propria non videntur, sed magis quantum ex his, quæ in ipso dicuntur, ratiocinari possumus, consequi habet ad libr. de Generatione & corruptione: cum enim in ipsis pertractauerit de quatuor virtutibus tangibilibus caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate, ostendens ex combinatione harum virtutum elementa fieri, quin etiam aliquas ipsarum actiuas esse, aliquas verò paßiuas, in præsenti modò libro, quæ nam sint ea declarat, quæ, vnaquæque dictarum virtutum facit aut patitur, & quæ ab ipsis geruntur ac fiunt.* Hæc Alexander.

Solutio trium dubitationũ. Sed dicet aliquis. Hic liber inscriptus & habitus est Meteorologicus, etiam ante tempora Alexandri. Esto: sed Alexander improbat talem inscriptionẽ, nec est inusitatum vel adornare libros falsis inscriptionibus, vel eos adscribere alienis auctorib⁹. Sed cur, inquies Arist. non meminit huius libri in enumeratione quam fecit in prooemio operis Meteor. An quia eum comprehendit sub opere de elementis & de Generatione? An potius quoniam cum instituisset generalem diuisionẽ Philosophiæ naturalis in principales partes eius, sicut omisit opus de metallis, ita non est mirandum hunc vnum librum fuisse ab eo prætermissum. Illud verò quod nonnullos deducit ab hac sententia, infirmum sanè est. Aiunt quidam, hunc librum non posse coniungi cũ his qui sunt de Generat. propterea quod Arist. extrema parte ipsius, significat huic libro proximè succedere libros de Partibus animalium, scribens, *Quoniam hic dictum fuit generatim de constitutione naturaque partium similarium, deinceps agendum esse sigillatim de vnaquaque ipsarum, tum de partibus dißimilaribus, ad extremum de animalibus quæ constant ex huiusmodi partibus.* Sed hoc argumentum, nec obest nobis, nec prodest his, qui contra sentiunt; non enim illis verbis Arist. indicat connexionem successionemque librorum, sed potius seriem, atque ordi-

nē rerū cognoſcendarū,quaſi diceret;Cum hic declaratæ fuerint nō-
nullæ affectiones quæ inſunt partibus animaliū, eum qui vellet to-
tam hancmateriam ad extremum vſque proſequi,oporteret ſpecula-
ri hæc vel alia quæ ibi proponuntur,alioquin hic liber proximè an-
teit libros de Partibus animalium,ergo ſubſequitur libros de Metal-
lis & de Anima, quoniā iſti volunt libros de Anima præire eos qui
ſunt de Partibus animalium: Cum autem contendunt hunc librum
proximè coniungi cum aliis Meteorologicis,hinc neceſſariò cōclu-
ditur libros de Metallis,& de Anima,priores eſſe libris Meteorolo-
gicis,quod nemo non videt falſum,& abſurdum eſſe.Sed de his ſatis,
veniamus ad libros de Anima & de Plantis.

De ordine quo libri qui pertinent ad ſcientiam animalium, ab Ariſtotele ſcripti aut euulgati fuerint, ponam in medio, quę potui ex variis locis eius, coniectura conſequi. Primus locus aſſignari debet libris de Hiſtoria animalium, quibus Ariſtoteles tradidit rudem & adumbratam notitiam animalium, quam quia non demonſtrando,ſed veluti narrando expoſuit, appellauit hiſtoriam: Secundus locus dandus eſt libris de Partibus animalium: Tertius, libello de Inceſſu animalium:Quartus, libris de Anima: Quintus,libro de Senſu & ſenſili;de memoria & reminiſcentia; de ſommo & vigilia; de ſomniis;de diuinatione per ſomnum; de communi motu animalium: Sextus, libris de Generatione animalium: Septimus,libro de Longitudine & breuitate vitæ; & de iuuentute & ſenectute, vita & morte, ac reſpiratione. Quòd libri de Hiſtoria animalium primi omnium locari debeant, ex eo manifeſtum eſt, quod mos eſt Ariſtoteli primùm generalem & craſſam notitiam rerum, quas diligenter tractare vult, proponere:tum ſubtilem & accuratam earundem cognitionem tradere.Deberi autem ſecundum locum libris de Partibus animalium, declarat epilogus illius operis & libri qui eſt de Motu animalium,vbi Ariſtoteles,repetens, quæ ab eo tractata fuerant de animalibus,ſemper memorat primo loco libros de Partibus animalium.His autem proximè ſuccedere libellum de Inceſſu animaliū indicat Ariſt. extremis verbisquarti libri de Partibus, ani-
maliū,ſcribens, *Quoniam actum fuit de partibus animalium, ſequi,vt de his*
quæ inceſſui animalium deſeruiunt, diſſeratur. Huic libello conſequens
eſſe opus de anima, declarant vltima verba huius libelli quæ ſic
fere habent. *De partibus cùm aliis, tùm his quæ faciunt ad inceſſum ani-*
malium, hoc ſe habet modo: iis autem ſic determinatis, proximum eſt de ani-
ma contemplari. Hos libros de Anima ſubſequitur liber de Senſu & ſen-
ſili;quod oſtendit Ariſtoteles in principio eius, coniungens ipſum
cum libris de Anima.Huic libro de Senſu & ſenſili adnectendus eſt

De ordine librorum qui pertinent ad doctrinā animalium.

liber de Memoria & reminiſcentia; vt videre licet ex fine libri de Senſu & ſenſili. Porrò, librum de Memoria & reminiſcentia, ſequuntur hi qui ſunt de Somno & vigilia, de Somniis, de Diuinatione, & de communi motu: poſt quos proximè numerantur libri de Generatione animalium. id quod liquidò perſpicitur ex epilogo libri de Motu animalium, qui ſic habet, *De partibus igitur vniuſcuiuſque animalium, & de anima, præterea de ſenſu & memoria, & ſomno, & communi motu diximus, reliquũ autem & de Generatione dicere.* Quod autẽ liber de iuuentute & ſenectute de longitudine & breuitate vitæ; de vita & morte, atque reſpiratione, extremum locum teneant, apertè docet Ariſt. extrema parte libri de Longitudine & breuitate vitæ, vbi ſic ait. *Dicta eſt cauſa de magnitudine & breuitate vitæ, reliquum autem nobis conſiderare de iuuentute & ſeneſtute, vita & morte, his enim determinatis, finem vtique habebit, quæ de animalibus methodus.* Si igitur hi libri terminant doctrinam animalium, neceſſe eſt his anteire eos qui ſunt de Generatione animalium. Hoc igitur ordine videtur Ariſt. eos libros qui continent ſcientiam animalium, aut ſcripſiſſe, aut in publicum edidiſſe.

Libros de Anima, ordine doctrinæ, poſteriores eſſe, iis libris qui ſunt de Partibus animalium.

Sed quæret aliquis, An ordine doctrinæ libri de Anima præponendi ſint his qui ſunt de partibus animalium nec ne? Equidem vehementer aſſentior Alexandro, qui cenſet libros de Partibus animalium, ordine doctrinæ prius explicandos eſſe, quam libros de Anima; huius viri auream orationem hic adſcribemus; ſic enim ait in primo libro ſuo de Anima. cap. 2. *Ferè autem aſſecuturum ea quæ de anima traduntur, & rationes quæ ad eius ſubſtentiam pertinent, tractaturum, animaduertere præter cætera opus eſt id, quod in natura ambitioſè elaboratum eſt. Cum enim qualis, & quæ res ſit natura didicerimus, nobiſque, perſuauerimus quocumque opere, vel admirabili, quod intercedente arte confectura ſit, longè maiori admiratione digna eſſe effecta naturæ: facile fidem præſtabimus iis, quæ à nobis de animæ ſubſtantia recenſenda ſunt; Nihil enim magis in cauſa eſt, vt cum de anima diſſeritur, ambiguis difficultatibus inuoluamur quàm quod difficillimum eſt illius poteſtates functioneſque iis quæ de ipſa dicuntur conſentanea, & concordi ratione coniungere; quaſi omni corporea virtute diuiniora, & maiora eſſe exiſtimentur. Quare ſi ea quæ commodè & aptè de animæ ſubſtantia proferuntur, contradictionibus implicare non volumus, primo loco ipſe poßidentis animam corporis apparatus contemplandus eſt, & internarũ inuicem externarũq́; partium cũ ipſo venuſtatis & pulchritudinis concentu, lex & diſpoſitio conquirenda: Simul enima tque hæc ipſa ſpeculati fuerimus; haud quaquam vlterius admirabile, & noſtra opinione maius eſſe videbitur, vt in corpore ſupra quàm opinari poſſumus, mirabiliter atque ambitioſè diſpoſito, anima tot in ſe motionũ principia poßidens,* con-

contineatur. Auerroës idem sensit & scriptum reliquit in principio Meteororum. idem quoque recta ratio suadet: nã si anima est actus corporis organici, ergo corpus organicum ordine generationis, est prius quàm anima, ac proinde prius declarari accognosci debet. Deinde si in explicandis disciplinis, incipiendum est ab his quæ sunt magis nota & manifesta nobis, corpus autem organicum cum cadat sub sensus nostros, est nobis magis conspicuum & familiare quàm anima, cur non doctrina corporis animati & partiũ eius præponenda erit sciẽtiæ animæ? & Arist. in 1. de Part. animal. disputat an sit Physici agere de omni anima, qua re innuit doctrinã animæ non ab eo fuisse præpositam libris de Part. animalium, sed magis postpositam. Sed Auicenna, nobis dissentiens, vult libros de Anima priores esse his qui sunt de Partibus animalium, tribuens eis sextum locum inter partes Philosophiæ naturalis; eo maximè argumento, quòd anima sit perfectior corpore, & finis eius: & sicut est præcipua causa ipsius animalis, ita in eo cognoscendo priorem atque potiorem esse debere. verùm dupliciter peccat Auicẽna, primùm, quia putat in docendis rebus perpetuò tenendum esse ordinem naturæ ac perfectionis, cum Arist. clamet in 5. Metaphys. tex. 1. non à primo & rei principio aliquãdo inchoandum esse, sed vnde quis faciliùs discat. Deinde quoniam facit scientiam animæ, partem quandam Physicæ diuersam à doctrina animalium; cum Arist. velit esse vnam methodũ animalium, quæ comprehendat libros de Anima & de Partibus animalium, & alios quos supra enumerauimus, vt apud eum videre licet in Proœmio Meteororũ, & in fine libr. de Lõgitudine & breuitate vitę.

Opinio Auicennæ refellitur.

De Plantis autem ita dicendum est, Aristotelem prius tractasse de animalibus, quam de plãtis. vbi enim commemorat hos libros, semper anteponit libros de Animalibus, his qui sunt de Plantis, vt potest cognosci ex his quæ scribit ipse in proœmio Meteororũ, in lib. de Sensu & sensili, vbi loquitur de saporibus, & in fine de Longitudine & breuitate vitæ; ídque Aristoteles non temere sed consulto fecit: etenim ordine doctrinæ priores sunt libri de Animalibus, quàm de Plantis; nam licet plantæ quà sunt corpora magis simplicia, videantur esse natura priores animãtibus, tamen horum doctrina antegredi debet, propterea quòd facilior & manifestior est, & multum præbet adiumenti ad capessendam sciẽtiam plantarum: operationes enim animæ, partes item & instrumenta plantarum, deprehenduntur, cognoscuntur & nominantur per analogiam quandã ad ea quæ cernuntur in animalibus, hoc autem perspicuum fit ex verbis Theophrasti; quæ in primo de Historia plantarum sic habent. *Nec illud latere nos decet, quid proportione intelligi debeat, vt in animalium genere, ad ea*

Libri de Animalibus præcedũt ordine doctrinæ libros de Plantis.

ſcilicet redigenda, quæ quàm ſimillima, perfectiſſimáque continentur. ad ſummam, omnium quæ in plantarum genere ſpeſtantur, ſimilitudo, pètenda ex iis eſt quæ in animalibus inſunt, quoad fieri poſſit. Igitur hæc ita determinare libeat. De partibus igitur Philoſophię naturalis, earúmque partium ordine ac diſpoſitione ita dictum ſit. nunc pauca de vtilitate ac voluptate, quæ ex Phyſicæ ſtudio capitur, ſtrictim attingamus.

De vtilitate & iucunditate Philoſophiæ naturalis. CAP. IX.

Vtilitates Philoſophiæ naturalis.

ETSI Phyſica, quoniam eſt ſcientia ſpeculatiua, non propter aliud ſed per ſe, ſuíque gratia quærenda & expetenda eſt, nihilominus tamen plurimas atque maximas commoditates & ornamenta præbet omnibus diſciplinis. Primùm, vtilis eſt Metaphyſicæ; propter cognitionē primi motoris, & intellectus humani, & propter cognitionem atq; contemplationem motuum cæleſtiū, quæ viam ſternit Metaphyſico ad perueſtigandam ſcientiam intelligentiarum. Tum Medicinæ; propter doctrinam elementorum, facultatum naturalium, ſtirpium, & corporis humani; & quia Phyſicus aperit primas cauſas naturales ſanitatis & ęgritudinis, quod pulchrè docet Ariſt. in lib. de ſenſu & ſenſili, ſcribens his verbis, *Naturalis autem eſt, & de ſanitate, & infirmitate prima cognoſcere principia: nec enim ſanitatem, nec infirmitatem poſſibile fieri carentibus vita. Quare fere naturalium plurimi, & Medicorum, qui magis philoſophicè artem proſequuntur, illi quidem finiūt ad ea, quæ de Medicina, hi verò ex iis quæ de natura, incipiunt quæ de Medicina.* Poſteà, conducit diſciplinis Mathematicis; Aſtronomiæ quidem propter notitiam cæli; Perſpectiuæ, propter ſcientiam luminis, coloris, ac eorum quæ attinent ad aſpectum; Muſicæ verò, propter intelligentiam ſoni, vocis, eorúmque quæ ſpectant ad facultatem auditus. Deinde, Philoſophiæ morali, propter ſcientiam hominis, potentiarum eius, affectum & operationum. quocirca Ariſtoteles in tractandis rebus moralibus multa ſumit ex libris Phyſicis, præſertim iis qui ſunt de Anima. Denique, multùm ſeruit Theologiæ; etenim multa ſunt in lib. Geneſeos, Eccleſiaſtæ, Iob & Pſalmorū, planè Phyſica, quæ ignarus Phyſicæ, benè intelligere nō poterit. in Theologia etiam ſcholaſtica, quam plurimas tractari quæſtiones Phyſicas, manifeſtum eſt. Poſtremò, vtilis eſt cunctis artibus, tum quia omnis ferè ars in id comparata eſt, vt vel imitetur naturam, vel eam adiuuet & perficiat ea quæ natura per ſe non poteſt efficere, tum etiam quia ſubiectum & materia omnium formarum artificialium, eſt corpus naturale. Sed immenſum eſſet, non modò dicendo amplificare,

ſed enumerãdo percẽſere Phyſicæ vtilitates, quæ latiſſimè ad omnes diſciplinas & omnes humanæ vitæ cõmoditates vſuſque permanãt.

De voluptate autem, quæ eorum animos afficit qui verè purèque philoſophantur, quis pro eo, ac res eſt, dignè eloqui valeat? Ariſtot. in 1. de Part. animal. cap. 5. multis verbis egregiè declarat quantas voluptates adferat Phyſica, his qui rerum naturalium cauſas ſtudioſè accuratèque contemplantur; quem locum hortor omnes vt totum diligenter legant, admirabiles enim in animis legentiũ amores erga ſtudium cultúmque Philoſophiæ naturalis excitabit: & in 10. lib. Ethicorum ita ſcribit, *Videtur Philoſophia mirabiles quaſdam, tum ſinceritate, tum ſtabilitate continere voluptates.* Cic. etiam in 2. lib. Acad. quæſt. cum dixiſſet res Phyſicas non firma comprehendi ſcientia, ſed variis Philoſophorum opinionibus, huc atque illuc probabiliter agitari, ſubiungit hæc, *Neque tamen iſtas quæſtiones Phyſicorum exterminandas puto: eſt enim animorum ingeniorúmque naturale quoddam quaſi pabulum, conſideratio contemplatióque naturæ; erigimur, elatiores fieri videmur, humana deſpicimus cogitantéſque ſupera atque cœleſtia, hæc noſtra, vt exigua, & minima contemnimus; indagatio ipſa rerum, tum maximarum, tum etiam occultiſſimarum, habet oblectationem, ſi verò aliquid occurret quod veriſimile videatur, humaniſſima completur animus voluptate.* Sed quoniam expoſita ſunt quæ generatim & vniuerſè pertinere videbantur ad diſciplinam Philoſophiæ naturalis, nunc propiùs accedentes ad ea quæ in hoc opere tractare conſtituimus, pauca quædam explanabimus quæ proximè attingunt doctrinam octo lib. Phyſ. & primùm omnium declaranda eſt inſcriptio horum octo librorũ, quæ ſic habet, περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de Phyſico auditu.

Quanta voluptas ſit in ſtudio Philoſophiæ naturalis.

Declaratur inſcriptio octo librorum Phyſicorum, quæ eſt περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de naturali auditu; & diſputatur de libris acroamaticis & exotericis.

CAP. X.

QVID ſignificet hæc inſcriptio, & cur præcipuè attributa fuerit octo libris Phyſicis, quales itẽ ſint libri exoterici & acroamatici, non ſatis conuenit inter omnes interpretes Ariſtot. Ego primùm quidem exponam opiniones aliorum, tum etiam ſententiam meam adſcribam. Auerroes, ait poſitum fuiſſe (de naturali auditione) pro eo quod eſt, de naturali ſermone, ſed quia accidit ſermoni vt audiatur, per metaphoram, loco ſermonis dictum eſt de auditione. Nam plerumque vt eſt apud Ariſt. in 3. lib. Rhetoricorum, maior quædam vis ac ſuauitas eſt in verbis tranſlatis quàm in pro-

priis: ac tamen etsi naturales sermones non modo his octo libris, sed aliis etiam omnibus explicentur, tamen his præcipuè hoc nomẽ tribuitur, quoniam sunt quasi ianua ad cæteros, vt quibus contineatur veluti radix & fundamentum vniuersæ Philosophiæ naturalis; itaque vt habent se elementa ad alia corpora, sic etiam huiusmodi libri ad reliquos huius disciplinæ. Hæc Auerroes. Sed multis non probatur hæc interpretatio Auerr. talem enim metaphoram, non solùm non putant venustam & iucundam esse, verùm etiam maximè duram insuauémque, vt non sit verisimile Arist.. qui ab omni propemodum, in doctrinis tradendis, genere translationum abhorreat, earúmque visum in scientiis non semel reprehẽdat, translatione tam rudi & inusitata vsum esse in principio & inscriptione huius operis. Quis enim ferret eũ qui sic loqueretur, de naturali vsu, vel odoratu, vel gustatu; significare volens, de colore, odore aut sapore? Sed expositionem Auerr. non esse penitus absurdam & remotam à ratione, perspicuum erit ex his quæ dicturi sumus extremo loco. Albertus Magnus tractatu 1. Phys. cap. 4. de inscriptione huius operis ita scribit, *Dicitur autem liber Physicorum, eò quòd ipse in vniuersali totum complectatur negotium Physicum. Dicitur etiam de Physico auditu, quia ibi tanguntur ea quæ auditu plus quam demonstratione sciuntur de Physicis, hoc est principia Physica vniuersalia, ex quibus habent probari alia, propter quod aliquando intitulatur de principiis Physicis.* Hæc Albertus. In cuius expositione, non video cur dicat quæ de principiis traduntur in his libris, sciri magis auditu quàm demõstratione. An non Arist. ea quæ pertinẽt ad principia, firmissimis atque pulcherrimis confirmat atq; cõmunit rationibus? vt quòd non sint infinita; quòd non vnũ tantummodò, quòd inter se contraria; quòd opus sit præter duo contraria, tertio quasi subiecto vtriusque; ꝙ materia sit ingenerabilis & incorruptibilis; quòd natura agit propter finẽ. Deinde, cur præcipuè auditu sciuntur principia, ac non etiam per alios sensus? Postea, hic titulus (de Physico Auditu) non tantùm pertinet ad duos primos libros, sed etiam ad alios sex in quibus disputatur de motu, maximè in 6. lib. in quo multa certissimis & exquisitissimis demõstrationibus explicantur, vt eas Proclus, ob euidentiã & necessitatẽ concludendi, quodam libello reuocarit ad formulã rationũ Mathematicarum. D. Thomas initio suorũ Comment. quid sentiat de huiusmodi inscriptione, exponit his verbis, *Hic autem est liber Physicorum, qui etiam dicitur de Physico auditu, quia per modũ doctrinæ ad audientes traditus fuit.* Hæc illæ. Sed meritò quispiam dixerit, tradi per modum doctrinæ audientibus, esse commune aliis libris, vt etiam in libros Logicos, Physicos, & Metaphysicos cõuenire possit; nisi quis insciẽter cõtendat hos duntaxat

Oppugnatur Auerroes.

Opinio Alberti.

Refellitur Albertus.

Opinio D. Thomæ.

octo libros ab Aristot.doceri & in scholis explicari solitos fuisse; quin potest igitur quod est cõmune omnibus, caussa esse singularis & propriæ inscriptionis horum librorum? Sed neque hanc D.Thomæ interpretationem procul esse à vero, ex iis quæ infra dicemus, perspicuum erit.

Opinio Græcorum de diuisione lib. orum Aristotelis, in acroamaticos & exotericos.

Alia est opinio Græcorum interpretum, peruulgata illa quidem & probata omnibus propè melioris notæ scriptoribus, duo fuisse genera librorũ Arist. vnum, eorũ quos ἐξωτερικοῦς vocant, quales sunt Historicæ, Poëticæ, ac Rhetoricæ commentationes, denium ea quæ leuiter & populariter scripta sunt, nec ad tenue elimata: Alterũ, eorũ quos appellant ἀκροαματικοῦς Latinè auscultatorios, diligentioris atque limatioris operæ, quibus grauior atque subtilior Philosophiæ disciplina continetur; quos ideo putant sic dictos esse, quia sint tam difficiles ad intelligendum, vt sine voce operáque magistri vix percipi & comprehendi possint. Ex horum numero habetur hoc opus, vt ob id etiam talem acceperit inscriptionem. Hanc de scriptorum Arist. diuisione sententiam, plurimi & clarissimi viri memoriæ prodiderunt: Galenus in fragmẽto de substantiis naturalium facultatum, Plutarchus in vita Alexandri, Cicero in 5.lib.de finibus, Ammonius in Logica, Simplicius in Procemio physicæ, Aulus Gellius lib.20.cap.4. Clemẽs Alexandrinus in 5.lib. Stromatum, & Alexander in 1.Topicorum libro. Themistius (siue autor illius procemij, vt ante dixi, Simplicius fuerit) hæc scribit, *Cum autem scriptorum commẽtationúmque suarum species duas haberet, vnam, eorum quæ exteriora nominabat, quales erant Historicæ, & Rhetoricæ meditationes, demum omnia ea, quæ minus tum curæ ac diligentiæ, tum intentionis ac studij requirebant; Alteram, eorum quæ auscultatoria nuncupabat, in quibus Philosophia remotior subtiliórque agitabatur; ex quorum numero habetur hoc opus, cui titulus est de Physica auditione; in auscultatoriis, data opera voluit obscurus esse, ratus hunc in modum obiter posse rudiora ingenia ab huiusmodi studio quasi reiici deterrerique vtpote quibus futurum sit perinde ac si neque scripta quidem vnquam fuissent.* Simplicius in 4. Phys.tex.87.vbi Aristot. ait Physico agendum esse de tempore, his verbis. *Primùm bene habet dubitare de ipso per exteras rationes, &c.* Exponens illa verba (exteras rationes) *Externa*, inquit, *dicuntur quæ sunt communia & concluduntur per probabilia, non autem demonstratiua, nec acroamatica, hoc est, non ex accuratioris doctrinæ auditione desumpta.* Et in 1.de Cælo super text.100.vbi Aristot.citat ἐγκύκλια φιλοσοφήματα, Simplicius interpretatur exoterica, hoc est scripta popularia: Auerroes quoque eundem locum interpretans, ita scribit; *Et intendit per extraneos, Logicos; sermones enim Logicos, vocat sermones extraneos: & Philosophiam, quæ componitur ex istis, vocat Philosophiam ex-*

Quales putet Eustratius fuisse libros Aristotelis acroamaticos & exotericos,

traneam. Quid multa? Eustratius, sub finem primi libri Ethicorum, exponens illa Aristotelis verba (*Dicuntur etiam de ipsa in extrariis disputationibus, nonnulla*) in hanc sententiam scribit, *Ex operibus Aristotelis, alia ad discipulos eius scripta sunt, qui ad eum audiendum simul conueniebant, quæ ipse in publicis scholis coràm disserebat & exponebat, alia priuatim ad aliquos extrinsecos illi argumento accommodata quod vnusquisque requisierat. Illa,* ἀκροαματικὰ *hoc est auditoria vel auscultatoria appellãtur, quippe quæ ad eos qui eum publicè audiebant, fuerunt cõscripta: Hæc autem* ἐξωτερικὰ *vocãtur, quasi dixeris extraria, siue extranea, quia vnumquodque ex ipsis, ad priuatum aliquem extra publicum auditorium conscriptum fuit.* Hæc Eustratius. Ex cuius verbis licet intelligere, diuisioné librorum Aristotelis in acroamaticos & exotericos, fuisse Eustratio cognitã & probatam, cúmque paulò aliter quàm cęteros, quales fuerint libri acroamatici, quales item exoterici, interpretari. Manifestum igitur est, diuisionem illam scriptorum Aristotelis in acroamatica & exoterica, & vetustate illustré, & eorũ auctoritate qui eam tradiderunt, esse probabilem.

Opinio Ioannis Sepuluedæ.

Vnus memoria nostra Ioannes Sepulueda vir doctus ac disertus, huic tã veteri & receptæ opinioni dissentire & repugnare ausus est: Etenim in quibusdam scholiis quæ scripsit in libro Polyticorum Arist. à se conuersos Latinè. libr. 3. cap. 4. huiusmodi partitionem librorum Arist. reprobat his rationibus: Primùm, quoniam Arist. interdum vocat exotericos libros, omnium difficillimos, vt in extremo primo libro Ethicorum ad Nicomachum. verba faciens de partibus seu potestatibus animi, citat hoc nomine libros de Anima: & in primo lib. de Moribus ad Eudemum in quæstione de ideis, eo nomine citat libros Metaphysicos his verbis, *Sed de hac quæst. multifariam disputatum est in exotericis sermonibus, quique habiti sunt de Philosophia*, significans proculdubio nomine Philosophiæ, Metaphysicã, quæ per excellẽtiam vocari solet & prima Philosophia & simpliciter Philosophia; in cuius primo, 7. 13. & 14. lib. copiosè disseritur de ideis. Nõ igitur libri exoterici apud Aristotelem sunt libri populariter scripti, cùm eo nomine, qui sunt subtiliter & accuratè scripti, ab Aristotele censeantur. Ad hæc, Diogenes Laërtius in vita Arist. subtiliter commemorans libros ipsius, eorúmque diuisionem prosequens diligentissimè, nullam huius partitionis memoriam facit, vt ea res magno argumento sit, illam non fuisse prętermittẽdam à Laërtio, si Aristotelica fuisset. Præterea, si acroamatici libri sunt, quicunque politioré & secretiorem Philosophiæ doctrinam continent, cur id nominis tãtum ascribitur his octo libris Physicorum, ac non etiam his, quos de Anima aut Metaphysica Aristot. scripsit accuratissimè? Hæc Sepulueda.

Ego autem (vt meum quoque hac de re iudicium interponam) censeo non temere discedendum esse à sententia tam grauium, & illustrium Philosophorum, quippe quæ si spectes auctoritatem eius atque vetustatem, ab Arist. profecta, & deinde quasi per manus omnium Peripateticorum tradita, ad nos vsque peruenisse videatur; præsertim cum rationes Sepuluedæ non sint eiusmodi vt nos ab ea debeant abducere. Nam loca Arist. ex primo Ethicorum ad Nicomachum, & primo moralium ad Eudemum, vbi citans exotericos libros, videtur Sepuluedæ Aristoteles significare libros de Anima & libros Metaphysicæ, multò secus interpretanda sunt. Etenim Arist. (quod facile cognosci potest ex iis quæ scribit Laërtius librorũ eius prætexens catalogum) de eadem re multos ac varios libros conscripsit, vt de Bono, de Rep. de Anima, de Ideis, nonnullos quidem pingui Minerua, & populariter accommodatéque ad sensum captúmque etiam hominum vulgarium, alios verò pressiori & limatiori opera, quibus diligẽter exponit, maximè reconditas & arcanas Philosophiæ sententias, vt hac varietate scriptorum, omni propè hominum generi satisfaceret, earundem rerum tenuem quidem notitiam impertiens vulgo, perfectã autem explicationem & scientiam, suis modò reseruans auditoribus. Primò igitur libro Ethicorum, per exotericos, nõ intelligit Arist. libros Philosophicos de Anima, quos nũc habemus acutè, copiosè, doctéque scriptos, sed alios magis populariter, & ruditer compositos, quod non obscurè indicant verba Arist. quæ sic habent, *Inquirere exactius* (videlicet de anima) *magis operosum est, quàm conueniat rebus subiectis: dicuntur autem de ipsa etiam in exotericis sermonibus sufficienter quædam, & vtendum est ipsis.* Accuratam igitur cognitionem animi, negat esse necessariam Philosopho ciuili, mediocrem verò satis esse, & peti posse ex libris exotericis, in quibus etiam dicuntur de anima quædam sufficienter. Illud etiam ostendit Aristotelem scripsisse de Anima non vnos libros, scilicet philosophicos, sed etiam quosdam exotericos, qui satis esse possint ciuili ad cognoscendum de anima, quæ sint ipsi necessaria. Illa quoque verba (*sufficienter*) & (*quædam*) non possunt commodè referri ad libros de Anima qui nunc extant, in his enim non quædam tantùm sed plurima, non sufficienter aut ruditer, sed copiosè subtilitérque disputantur. Vel fortasse per sermones exotericos de Anima, innuit dialogum eius de Animo scriptum ad Eudemum Cyprium familiarem suum, cuius meminit Cicero primo libro de Diuinatione, Plutarchus in vita Dionis, & in Consolatoria ad Apollonium & Themistius in Paraphrasi super tertium de Anima cap. 37. locus autem ex primo ad Eudemum, peruersè accipitur à Sepulueda, nam Aristo-

Vetus Græcorum opinio defenditur contra Sepuluedam.

Dialogus Aristotelis de Anima ad Eudemum.

teles illis verbis(*in exotericis*)&(*qui sunt secundum Philosophiã*)non significat eosdem libros, non enim congrueret cum eo quod proximè dixerat,multifariã à se disputatum esse de ideis, sed indicat diuersos libros, quosdam exotericos & populares, alios autẽ Philosophicos. Hoc manifestè significat Aristot.in 13.lib.Metaphys. vbi de ideis in principio libri scribens,ita ait,*Plurima atque diuulgata sunt de ipsis etiam in exotericis sermonibus.* Per libros autem de Philosophia, fortasse non Metaphysicos significat, sed exotericos libros,qui sic inscribebãtur, quos tres fuisse scribit Laërtius in vita Arist. sed vel alios eadem inscriptione ab Arist.diuulgatos esse,vel illos,quos memorat Laërtius, plures tribus fuisse,colligi potest ex iis quę scribit Eusebius in 11.lib. de Præparatione Euangelica, cap.1. citans quendam locum Arist.ex 7.lib.eius de Philosophia.Huiusmodi autem libros populares fuisse, cognosci potest ex his quæ ibi affert Eusebius,& Cicer.lib.1.de Nat. Deorum,& in 2.lib.eiusdem operis,citans tertium lib.Arist. de Philosophia. Vel forte indicare vult duos lib.de ideis, quos separatim scripsit Aristot.vt refert Syrianus in extremo suo commentario quo explanauit librum decimumquartum Metaphysicæ Aristotelis.Prętermissam autem esse huiusmodi partitionem à Diogene, non tanti æstimandum est, vt ob id,planè repudianda sit; quin etiam si Laërtius negaret esse Arist.tamen deberet apud nos præponderare maior atque grauior auctoritas tot præstantium virorum, qui contrà sentiunt.Titulum vero illum περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως pręfixũ octo libris Physicorum, equidem reor non esse Arist. ducor autem coniectura minimè(vt mihi quidem certè videtur)contemnenda:Etenim si Arist.talem hisce libris dedisset inscriptionem, certè aliquãdo eos citaret hoc nomine vbi de his sermonem habet;at cum facit mẽtionem illorum, nunquam hoc titulo ipsos nominat, sed appellat vel de caussis & principiis,innuens primos duos vel vniuersales sermones de motu, aut simpliciter de motu, significans reliquos sex. Putarem igitur hunc titulũ affixũ esse huic operi à discipulis Arist. vel qui eũ postea subsecuti sunt; aut quia hi libri, tum propter multas magnásque difficultates, tum quia continent principia totius Physicæ, solerent ab Aristot. præcipuè doceri,& ab aliis audiri: aut fortasse,vt significarẽt huiusmodi libros,quoniã sunt quasi ianua & aditus ad cęteros,esse necessariò audiẽdos&perdiscẽdos à magistro. Atque hoc modo interpretat̃ Psellus in principio Physicorũ. Porrò scripta exoterica,tũ aliis de caussis,tũ etiã,quia Peripatetici ea fortasse paruipẽderent,facile omnia fere intercidunt;cũ enim populariter & non Philosophicè essent composita,eámque ob causam à Peripateticis haud magno studio & diligentia conseruarentur, quid mirũ

Qui fuerint libri Aristotelis de Philosophia.

Titulum illũ (de Physico Auditu,præfixũ octo libris Physicorum, non esse Aristot.

est,ea penè omnia c cidisse? Acroamatici autem libri(quanquam ne hi quidem omnes)n aiori studio &diligentia conseruati,ad nos peruenire potuerunt;quorum tamen nusquam video Arist.facere mentionem preterquàm in epistola,quam,auctore Plutarcho, rescripsit Alexandro querenti cum ipso de huiusmodi librorum editione.Itaque quotiescunque vnum aliquem de acromaticis nominat, nõ hoc communi nomine,veluti exotericos,sed suo & singulari quemuis titulo appellat,vt libros de Anima,de Cælo,&c. Verùm de inscriptione huius operis satis dictum est.

Quàm variè citet Aristoteles, octo libros Physicorum.

Quonam autem modo Arist.soleat appellare hos octo libros physicorum,quoniam videtur res cognitione digna,ex variis libris eius, breuiter indicandum est.In 1.de Cælo tex.20.citans primum librum Physicum,inquit,*Quemadmodum in primis dictum est sermonibus*. In 8. physic.tex.23.volens significare secundum librum Physicorum, ait, *Posita enim est natura in naturalibus principium sicuti motus & quietis*.In eodem lib. text. quarto & vltimo,eodem modo nuncupat tertium librum Physicorum scribens, *Sicut prius dictum est in Physicis*, quanquam eundem librum aliter describat in primo de Cælo, textu 54. dicens. *Sicut ostensum est in his quæ circa principia dicta sunt à nobis*. In 2. lib. de Generatione & corruptione,tex.61.loquens de 4. lib.phy.sic ait,*Quemadmodum in his,qui in principio sermonibus determinatum est*.Sextum porrò librum physicorum variè designat scribens sicut dictum est vel *in vniuersalibus de motu*,vt secundo libr.Post.tex..14 vel,*in primis de motu sermonibus* vt in 8.phys.text.68.vel,*in his quæ de motu*,vt primo de Cælo 38.vel,*in sermonibus de motu*, vt 3. de Cælo tex.5. & in lib.de Sensu & sensibili; vel *in his quæ vniuersaliter de natura*, vt libro Physicorum octauo tex.40. Postremò,in 4.de Cælo, tex. 28. indicare volens octauum libr.physicorum,ait. *Quemadmodum dictum est in primis sermonibus*. At in 1.de Gener. text. 14. sermonem habens de eodem libro, inquit, *Sicut dictum est priùs in de motu sermonibus*. Duorum autem librorum, hoc est quinti & septimi libri physici, nusquam reperio mentionem factam esse ab Arist. Ex his autem quę memorata sunt, quiuis facile intelligit, illam appellationem (*de motu*) Arist.tantummodo attribuere 6.& 8.lib.Phys.Illam autem (*Primos sermones*) communem esse omnium octo librorum: At eam quæ est(*in Physicis*) vel (*in his quæ à principio*) aut (*circa principia*) propriè dari quatuor prioribus libris Physicis, vt non sine caussa veteres Peripatetici (vt refert Simplicius in Procemio 5. & 6. libr. phys.) bipartito diuiserint octo libros Phys. affirmantes in primis quinque libris, vel vt placet aliis, in quatuor, tractari de his quæ pertinent ad principia rerum naturalium;in cęteris autem posterioribus,

de his quæ ſpectant ad motum. Priores autem quatuor pertinere ad doctrinam principiorum veriſimile eſt; nam in tertium & quartum librum agitur de infinito, loco, tempore, & vacuo, motus gratia; de motu autem propter pleniorem cognitionem naturæ, in cuius definitione poſitum fuerat eam eſſe principium motus, id quod apertè indicat Ariſtoteles, initio tertij libri phyſicorum. De quinto libro, vtrum prioribus quatuor, an tribus poſterioribus annumerari debeat, incertum eſt. Mihi quidem videtur aggregari debere ad tres poſteriores, tum quia totus eſt in explicando motu, tum etiam quia ſextus liber, incipit à deſcriptionibus eorum vocabulorum quæ declarata fuerant in quinto libro. Sed huius ſecundi libri, hic finis eſto.

FINIS SECVNDI LIBRI.

DE VIA ET ORDINE DOCTRINÆ PHYSICÆ

LIBER TERTIVS.

QVÆ ad generalem & rudem quandam, tum vniuersæ Philosophiæ, tum huius quam tractare volumus Physiologiæ præcognitionem pertinebant, ea sunt non, vt opinor, indiligenter superioribus duobus libris explicata. Hoc autẽ qui illos proximè sequitur tertio libro, propositum nobis est explanare Procœmium Aristotelis quod ponitur initio eius operis quod inscribitur de Physico auditu. sic enim nobis persuasimus, quemadmodum illud Procœmium est tanquàm illustre quoddam vestibulum, & magnificus quidam aditus ad ea quæ illis octo libris Physicis edocentur, ita fore, vt eius procœmij diligens accuratáque interpretatio, aperiat quasi ianuam, & facilem det introitum ad ea quæ hoc opere tractanda suscepimus. Quæ autem hoc tertio libro tractantur, vt hinc, velut intento digito lectori præmonstrentur, hæc fere sunt. Primò quid Aristoteles per illa tria vocabula, principia, caussas, & elementa, significare voluerit. Secundò an omnes scientiæ tractent omnia quatuor genera causarum, & quæ ex his consideret Metaphysicus, quæ Mathematicus, quæ Physicus. Tertiò, an ad perfectam cuiuslibet rei naturalis cognitionem, necessaria sit omnium causarum, quas ea res habet, præcognitio. Quartò, quid sit notius, secundum nos & secundum naturam; & cur via procedendi à notoribus secundum nos, dicatur innata nobis. Quintò, an idem notius secundum nos & simul secundum naturam, reperiatur frequentius in Mathematicis disciplinis quàm in scientia Physiologiæ. Sextò, an quæ sunt magis vniuersalia sint etiam magis nota secundum nos. Septimò, quæstio de primo cognito latè tractabitur.

TEXTVS PRIMVS.

Quarum ſunt principia, aut cauſſæ, aut elementa.

Agitur de ſignificatione illorum trium vocabulorum (principium) (cauſa) & (elementum.)

CAPVT PRIMVM.

QVÆ ſunt in his quinque primis textibus primi libri Phyſicorum, continent Proœmium, non quidem omnium octo librorum, ſed priorum tantùm duorum, in quo proœmio Ariſtoteles non incipit à commendatione Phyloſophiæ naturalis, oſtendens dignitatem aut vtilitatem eius, quomodo orſus eſt Metaphyſicam & ſcientiam Animæ; ſed primo textu, ait Phyſico dicendum eſſe primo loco de principiis rerum naturalium; tum, quia talia principia ſunt nobis obſcura & occulta; ſecundo & tertio textu, dat rationem perueſtigandi, demonſtrandi, & pernoſcendi ea ipſa principia, Ad extremum, quoniam in principiis, alia ſunt priora, alia poſteriora, & alia magis communia, alia verò minus, præcipit 4. & 5. textu, in tractatione illorum eum ordinem atque methodum ſeruare, vt à primis maximéque communibus, initium ſumatur. Verùm, quid ſignificare voluerit Ariſt. illis tribus vocabulis, Principia, Cauſſæ, & Elementa, non conuenit inter eius expoſitores. Eudemus & Alexander, vt refert Simplicius, per Principium, exponunt efficiens, quoniam definitur primum principium vnde motus: per Cauſſam, finem, quia eſt cauſſa cauſſarum, à qua pẽdent cæteræ cauſſæ; & formam, quæ in idem numero recidit cum fine: per Elementum, materiam, vtpote ex qua cum inſit, res naturales fiunt; quæ eſt definitio elementi: Hanc interpretationem etiam D. Thomas ſequitur. Sed contra hos dici poteſt, ſi finis eſt prima omnium cauſſarum, & primum mouens, cur non etiam vocetur principium, potius quàm efficiens. Præterea, Deus ſecundum Eudemum & Alexandrum, eſt principium omnium rerum etiam cælorum & intelligẽtiarum, non quidem vt efficiens ſed vt finis, ergo nomen principij magis videtur cõuenire fini, quàm efficienti: & Ariſt. 1. Metaphy. cap. 2. ita ſcribit, *Deus etenim tum cauſſa omnibus videtur eſſe, tum quoddam principium.* Porphyrius vult nomen principij & cauſſæ, æquè patere ac viciſſim reciprocari. Sed non rectè, nam punctum eſt principium lineæ; & terminus à quo, eſt principium motus, at neutrum propriè dici poteſt cauſſa lineæ, aut motus. Licet igitur omnis cauſſa poſſit dici principium, non tamen

Opinio Eudemi & Alexandri.

Opinio Porphyrij.

tamen contrà, omne Principium poteſt rectè appellari cauſſa. Simplicius, putat nomen principij vniuerſè poſitum fuiſſe pro omnibus quatuor cauſſis, & poſtea per nomen Cauſſæ diuiſum eſſe in cauſſas externas, efficientem & finem; per nomen autem Elementi, in cauſſas internas, materiam & formam. Verùm ſi nomen Cauſſæ etiam dicitur vniuerſè de quatuor, cur potius vocabulum Principij generatim poſitum fuit pro omnibus quatuor, Cauſſę verò, tantùm pro duobus externis? Auerroes quem Albertus hoc loco ſequutus eſt, vna re tantùm differt ab Alexandro, quòd formam non Cauſſæ, ſed Elementi vocabulo ſignificari vult. Sed peccat dupliciter, primùm. quoniam hanc ſuam expoſitionem attribuit Alexandro, quem ex his quæ antea dicta ſunt, & referuntur à Simplicio, conſtat aliter fuiſſe interpretatum: Deinde quia non conſtat ſibi in explanatione illorum vocabulorum; nam 12. Metaphy. com. 23. inquit, Ariſt. hoc loco, per nomen Cauſſæ, ſignificaſſe communiter omnia genera cauſſarum in 6. autem Metaphy. com. 1. vbi Ariſt. ſimul etiam vſurpat prędicta tria vocabula, Auerr. vult Principium dici de omnibus quatuor, Cauſſam interdum etiam de omnibus, ſed maximè de agente & fine; Elementum autem, non niſi de cauſſis internis, hoc eſt materia & forma; Idem denique in 5. Metaphy. in com. 4. ſcribit hęc tria nomina eſſe propemodum Synonyma, ſolere tamen ita diſtingui, vt elementum dicatur de internis cauſis, potiſſimùm autem de materia; Principium verò, maximè de cauſis externis, hoc eſt, efficiente & fine, latiùs tamen patere nomen principij quam Cauſſę; quoniam illud, dicitur etiam de principiis tranſmutationis, hoc autem minimè. Hęc Auerr. ex quibus intelligitur non ſemper eum idem ſenſiſſe de ſignificato illorum nominum. Aduerſus autem omnes has interpretationes, illud meo iudicio multum valet, quod Ariſt. 1. libr. Phiſ. vbi agit de materia, forma & priuatione, indifferenter appellat hęc vel Principia, vel Cauſſas, vel Elementa.

Opineo Simplicij.

Opinio Auerrois & Alberti.

Ego igitur, vt aperiam quod ſentio, altiùs repetam. Plato in Philębo, vult cauſſam & efficiens idem eſſe re, tantùm voce differre, vt omnis cauſſa ſit efficiens, & viciſſim omne efficiens ſit cauſſa; In Timęo autem, citra vllum diſcrimen videtur vti his tribus vocabulis, quanquam Plutarchus in 1. lib. de Placitis Philoſophorum cap. 3. ſcribat veteres nomen principij & elementi non diſtinxiſſe, vt poſtea fecerunt Plato, & Ariſt. apud quos principium, eſt ſimpliciter primũ non ex aliis rebus conflatum, vt materia & forma; elementum verò eſt primum quidem in genere compoſitorum corporum, ſed cõſtat ex aliis prioribus initiis, vt ignis, aër, aqua & terra, idem quoque ait Galenus in primo de Elementis. Simplicius autem hic nominat Eu-

demum,qui ſcribit nomen principij fuiſse antiquiſſimum, elementi verò nomen à Platone inuentum,& ante alios vſurpatum eſse.Ariſt. lib.12.Metaphyſicæ,tex.23.inquit elementa eſſe ea,quæ inſunt in re quæ generatur; cauſſas verò & principia, eſſe tum hæc,tum ea quæ ſunt extra rem,vti eſt efficiens,ita,vt elementa ſint tria,cauſſæ autem & principia,quatuor:Principia enim interna generationis,ſunt materia,forma,& priuatio , his accedit extrinſecus efficiens , nam finis idem numeratur cum forma. At ex his quæ ſcripta ſunt in quinto Metaphy.de diſtinctione horum vocabulorum , cognoſcimus Elementum dici de cauſſis internis; nomen Cauſſæ , & de his,& de externis;vocabulum autem Principij,& de his omnibus,&de eo quod eſt primum in vnaquaque re,ſiue ſit cauſſa illius,ſiue non,vt de puncto comparatione lineæ,& de termino à quo,ratione motus.In principio libri 6.Metaphyſicæ ſcribens Ariſt.tam in Mathematicis diſciplinis,quàm in aliis ſcientiis, eſſe quædam principia , cauſſas & elementa,videtur accipere nomina hæc pro initiis doctrinæ, quæ ſunt propoſitiones quædam primæ & immediatæ, quæ, Græcè dicuntur ἀξιώματα Latinè effata,vel dignitates:non enim poſſunt illa vocabula,ibi ſignificare quatuor genera cauſſarum,quippe cum res Mathematicæ,aut nullum propriè agnoſcant genus cauſſæ,vt paulò infra dicetur,aut certè(quod inter omnes ferme conuenit)careant materia efficiente ac fine.Initia igitur ſcientiarum(cuiuſmodi eſt in Mathematicis,Totum eſſe maius parte:& in Phyſicis, Naturã eſſe principium motus & quietis)dicuntur principia,quia ſunt prima & immediata:Vnde Ariſt.1. poſt.text.5.*idem inquit dico primum & principiũ; principium autem eſt demonſtrationis propoſitio immediata ; verò, quæ non eſt alia prior.* Vocantur etiam cauſſæ,ratione concluſionis quam inferũt, & cuius pariunt ſcientiam; denique appellantur elemẽta , quoniam ex illis componuntur demonſtrationes,in eáque tandem retexuntur atque reſoluuntur.In tertio autem lib.de Anima,tex.17. videtur ponere nomen cauſſæ,ſimpliciter pro efficiente , ſcribens in omni natura eſſe aliquid tanquam materiam, & alterum tanquam cauſſam, & factiuum,& paulo infra tex.19.ponit nomen principij pro forma vel efficiente,ſcribens ſemper honorabilius eſſe agens patiente , & principium materia.Ariſt.4.lib.Metaphy.tex.tertio ita ſe habere inquit vnum ad ens,vt ſe habet principium ad cauſſam,nam hæc inter ſe diſtingui ratione,non re.ſed quo pacto differant ratione , ibi non dicit,vide tu ibi Alexandrum.At in 5.lib.Metaphy.tex.primo ſcribit proprium eſſe principij,eſſe primum,vnde aut eſt,aut fit,aut cognoſcitur aliquid.Hoc autem loco,equidem arbitror tria hæc vocabula pro eodem fuiſſe poſita,vt verborum Ariſt . hic ſit germanus intel-

lectus: In scientiis, quarum sunt aliqua initia, vel quæ tractant de rebus habentibus initia, siue voces ea Caussas, siue Principia, siue Elementa (veteres enim alij alio modo hæc appellabant) primùm omnium agendum est de illis initiis. Huic interpretationi certissima fides fit ex eo quod in hoc 1. lib. Physico. in quo agitur de materia forma, & priuatione, hæc interdum vocat caussas, aliàs principia, nonnunquam elementa. quod apertè intelligit, qui considerabit tex. 48. & 65. primi Physici, quanquam ex toto processu libri id manifestum sit. Neque verò nos mouere debet quod hoc loco inquit Auerr. nimirum verba synonyma non adhiberi in doctrina demonstratiua: id enim si prorsus fiat sine caussa, vitiosum est, sin autem, vt res de qua agitur, magis perspicuè, distinctè, grauiter, & ornatè declaretur, & licet vti verbis synonimis; & quidem persæpe vsus est Arist. Dixit autem Arist. illud (*quarum sunt principia*) indicans, vt videtur ferè omnibus Expositoribus, non omnia causarum genera tractari in omnibus scientiis, sed in quibusdam omnia, in aliis autem minimè: Quę res, vt melius intelligatur, latiùs explicandum est, quæ causarum genera ad vnamquamque scientiarum speculatiuarum pertineant: atq; id quidem considerandum est primùm in Physica, tum in Metaphysica, postremò in Metaphysicis disciplinis.

Quæ genera caussarum tractet Physicus.
CAP. II.

PHYSICVS considerat omnia quatuor genera causarum: sic enim Arist. scribit in 2. libro Physicorum tex. 70. *Cum autem caussæ quatuor sint, de omnibus est Physici cognoscere, & ad omnes reducens ipsum propter quid, aßignabit Physici, materiam, formam, ipsum mouens, & id cuius gratia.* Idem in 8. Metaphy. tex. 12. *Cum,* inquit, *aliquis, quænam sit caussa quæret, quoniam multipliciter caussæ dicuntur, omnes contingentes caussas dicere oportet, vt puta hominis quæ caussa, vt materia? nempe menstrua; quæ vt mouens? semen, quæ vt forma? quod quid erat esse; quæ vt huius gratia? finis (fortaßis autem hæ ambæ idem sunt) in naturalibus igitur & generabilibus substantiys, necesse est ita procedere, si quis rectè procedet: siquidem hæ totque caussæ sunt. & oportet caussas cognoscere.* Auerr. item in secundo Phys. comm. 70. idem confirmat ex eo, quoniam res Physicæ habent materiam, vbi autem materia est, ibi necesse est omnes alias caussas esse. Id quod secundum Auerroëm verum est in rebus Physicis duntaxat corruptibilibus, nam in cælo sicut negat Auerroes propriè materiam esse, ita non vult esse aliquam formam cæli, aut efficiens physicum. Quòd autem perfecta cognitio rerũ naturalium

Physicus considerat omnia quatuor genera caussarum.

requirat notitiam omnium caussarum, ostendi potest hoc argumento. Qualis est natura cuiusque rei, talis debet esse cognitio eius, sed res naturales cum sint generabiles & corruptibiles, indigent omnibus caussis (materia quidem, quoniam est subiectum motus: forma quia est terminus illius, & propter quam res actu est id quod est: efficiente, propterea quòd est primum principium vnde fiat motus: finis autem, re ac numero idem est cum forma.) ergo cognitio rerum naturalium requirit cognitionem omnium quatuor caussarum. Deinceps autem videndum est, cum in vnoquoque genere caussæ sit aliquid primum (vt pulchrè ostendit Arist. in 2. libro Metaphysicæ) an physicus speculetur omnes primas caussas cuiusque generis. De materia prima, non dubium est quin agit physicus, vtpote de qua & Arist. tractet in 1. de Generat. (propriè autem atque copiosè in primo physicorum.) & materia prima non existat nisi in rebus physicis, neque vis, & (vt loquuntur alij) caussalitas eius ad alias res pertinere atque permanare possit quàm ad res physicas. Tota igitur potestas & amplitudo materiæ primæ licet ea pateat latissimè, tamen naturę rerúmque naturalium finibus circumscripta est: De prima verò forma; vltimo fine; primo quoque efficiente, secus est: Etenim cum tria hæc sint idem re, atque Deus (de quo physicus, aut nihil, aut valde tenuiter agit) perfectam eius contemplationem deserens atque relinquens Metaphysico, non possunt illæ tres primæ caussæ tractari perfectè à physico. Dicitur autem Deus prima forma, quoniam est prima substantia, primúsque & purissimus actus, expers omnis materiæ ac potentiæ, primúmque intelligibile, & quia sicut forma ei materię in qua inest, ita Deus toti mundo cui assistit, largitur esse, incolumitatem, distinctionem, vim agendi, ornamentum atque perfectioné: Vocatur primum efficiens, quoniam ab ipso efficiuntur, conseruantur, & reguntur omnia, & cunctis rebus impertitur esse, quibusdam incorruptibile, & immediatè, & sine motu; aliis verò corruptibile per caussas secundas, motúsque physicos: Appellatur denique vltimus finis, quoniam illius tandem gratia omnia fiunt, existút, & agút. Physicus igitur primam formam non attingit, quoniam ratio eius penitus abiuncta est, non solùm à motu physico, sed etiam ab omni respectu talis motus: quanquam in 8. Phys. Arist. exponat quædam attributa quæ videntur propria esse primæ formæ, vt esse ęternum, vnum, expers materię, & magnitudinis, sed ea Physicus pertractat, quatenus ęternitas motus ostendit primum motorem iis rebus seu attributis necesśariò pręditum esse debere. De primo efficiente agit physicus, vt est primum mouens, à quo ceu primo perennique fonte manant omnes motus Physici, & cęlum, naturáque dependet. Vnde cum

An Physicus cōsideret primam formā, primum efficiens, & vltimum finem.

cum Physicus agit de ordine naturalium mouentium, vel de perpetuitate motus, ſolet perducere diſputationem vſque ad primum motorem; vt videre licet apud Ariſt. in 8. Phyſ. & in extremo ſecundo libro de Generatione. De vltimo fine: nonnihil ſcribit in 2. de Anima, textu 34. & 35. & in 2. de Generat. 59. affirmans, omnibus rebus innatum eſſe appetitum quendam perpetuitatis, vt ſic valeant aſſimilari Deo, eiúſque Diuinitatis quodammodo participes fieri; ſed quia res naturales ſunt à Deo valde diſiunctæ & remotæ, non locorum ſpatiis, ſed infinito nobilitatis perfectioníſque interuallo, hinc fieri, vt obtinere nequeant perfectam, hoc eſt vnam eandémque numero indiuiduorum æternitatem, ſed contendant æternitatem ſpeciei, perpetua generatione propagationéque indiuiduorum, conſequi & retinere. Verùm ad Metaphyſicam veniamus.

De quibus cauſsis agat Metaphyſic⁹.

Principio, Metaphyſicus (vt eſt apud Auerr. 2. Metaphyſ. com. 6. & Albertum. 3. Metaphy. tractatu 3. cap. 1. & lib. 12. Metaphyſici tractatu. 1. cap. 3.) vniuerſè agit de omnibus cauſis. Nam cauſſa & cauſſatũ, ſunt generales differentiæ vel modi entis vt ens eſt, ſiquidem omne ens, aut eſt cauſſa aut caſſatum; ratio item cauſſæ, latius patet quam Phyſiologia; quippè cùm non modo cadat atque conueniat in res naturales, ſed etiam in res cæleſtes. Hoc licet contemplari in Metaphyſica Ariſtolis, in qua non ſemel ſed ſæpius de cauſſis diſſerit: Etenim in 1. libr. Metaphy. diſcutit opiniones antiquorum de cauſſis & principiis: In ſecundo libro agit de nexu, & ordine cauſſarum, docens in vnoquoque genere reperiri primum & vltimum, omnéſque cauſſas principio & fine circunſcriptas eſſe, alioquin fore, vt cauſſæ procederent in infinitum, quæ tamen infinitudo, neceſſario euertit ac penitus tollit omnem vim, rationémque cauſſæ: In quinto libro exponit ſignificata cauſſæ, genera, modos, definitiones, & proprietates vniuſcuiuſque. Vnde Ariſt. transtuliſſe videtur ad Phyſicam, quæ ſcripta reliquit de cauſſis in libro 2. Phyſ. De quatuor autem primis cauſſis, nullam prætermittit Metaphyſicus, nam de primo efficiente, prima forma, & vltimo fine, non obſcurè tractat Ariſt. in 12. Metaph. Ratio autem primæ formæ, tota planè Metaphyſica eſt, cum ſit primus actus, primúmque intelligibile. De primo autem efficiente, & vltimo fine agit Metaphyſicus, modo quodam magis generali & ſublimi, quàm Phyſicus, hoc eſt, non ſolum reſpectu rerum naturalium, ſed omnium rerum, omniúmque modorum quibus pendent à Deo; nam Phyſicus conſiderat primum efficiens, vt dat eſſe de nouo, per cauſſas ſecundas & per motum, rebus Phyſicis; at Metaphyſicus, vt dat eſſe omnibus ſiue corruptibilibus ſiue non, ſiue de nouo, ſiue ab æterno, ſiue mediatè, ſiue immediatè, ſiue per motum Phyſicum, ſiue

Metaphyſic⁹ cõſiderat omnia quatuor genera cauſarum & primã cuiuſque generis cauſſam.

alio modo. De prima verò materia, tametsi Physicus tractat, vt est primum subiectum transmutationum naturalium, nihilominus tamen etiam Metaphysicus agit prout est substantia incõpleta. & pars substantiæ perfectæ, & ens in potentia. Cùm enim Metaphysicus disputet de actu & potentia, & de substantia prædicamentali, materia autem prima, sit ens in potẽtia, atque adeo vt more loquar aliorum, radix omnis potentialitatis, sítque pars substantiæ prædicamentalis, non potuit ea prçteriri & negligi à Metaphysico: nã quod aliqui sibi persuadent ea tantummodo per se tractari à Metaphysico quæ sunt cogitatione réque separata à materia & motu, superiori libro confutatum est, atque sententiam hanc nostram expressam ab Auerroe inuenies in 7. Metaph. com. 9. & 12. lib. com, 6. Verùm quid opus est testibus in re tam aperta? cum Arist. multa scribat de materia prima in libris Metaphysicis, maximè verò in 7. & priori parte duodecimi. Sed dices cur igitur Auerr. in suo prolo. Physico ait contemplationem primæ materiæ, & primi mouentis, esse Physicam; primæ autem formæ, & vltimi finis, esse Metaphysicam? An quia rationes, & caussalitates illarum sunt magis Physicæ, & coniunctæ cum motu, harum verò sunt potius Metaphysicæ, & plus remotæ à motu? An etiã, quia res Metaphysicæ, hoc est intelligentię, cum ab omni materia motúq; penitus segregatæ sint, propriè non habent nisi duas caussas, nempe primam formam, & vltimum finem? nam licet Deus sit efficiens earum, non tamen Physicum est efficiens, hoc est per motum, sed per creationem ex nihilo, quæ ratio efficiẽdi, non est Physica. An potius, quia Physicus demonstrat per motum Physicum primam materiam esse, & primum mouens existere, quibus declaratis, atque patefactis, deinde Metaphysicus introducit nos ad cognoscendam & contemplandam primam formam, atque vltimum finem. Sed de his satis. Restat, vt dicamus de caussis in quibus versantur disciplinæ Mathematicæ.

Dubitatio.

Solutio dubitationis.

An scientiæ Mathematicæ tractent vllum genus caussæ.

CAP. III.

In disciplinis Mathematicis (propriè loquendo de caussis) nullũ genus caussæ considerari.

Res Mathematicæ ea ratione vt sunt Mathematicæ & in doctrina Mathematica tractantur, (si de caussis propriè loqui volumus) nullum habent genus caussæ. Nam eas carere fine ac efficiente, auctor est Arist. in 3. Metaphys. tex. 3. Easdem porrò abiunctas esse à materia, scriptum est in 2. Phys. 18. & 6. Metaphy. tex. 2. sublata verò materia, formam quoque auferri necesse est, cum ambæ sint ad aliquid. Deinde, forma seu caussa formalis, definitur ab Arist.

2.Phys. *quod quid erat esse rei:* at quantitas quæ tractatur à Mathematico, non est forma quidditatiua rei, quinimo nec consideratur ab illo vt est accidens substantiæ, nec Mathematicus speculatur essentiam quantitatis, aut proprias & naturales affectiones eius, quatenus fluũt naturaliter ex natura quantitatis; cuius rei certum argumentum est, quòd definitiones Mathematicæ, non sunt definitiones essentiales, sed descriptiones quædam accidentariæ; & affectiones quæ demonstrantur in huiusmodi scientiis, magna ex parte sunt respectus & relationes quædam extrinsecus aduenientes quantitati vel figuræ. quod non eget probatione, quoniam est per se manifestum consideranti definitiones demonstrationésque Geometricas atque Arithmeticas. Neque verò medium, quod ponitur in demonstrationibus Mathematicis, dici potest esse caussa formalis ratione conclusionis seu affectionis quæ demonstratur: Etenim oportet ipsum esse vnum tantummodo, & proprium, & per se ratione passionis; hæc enim tria conueniunt in veram caussam formalem, at vsu venit quàm sæpissime apud Mathematicos, vt ad demõstrandam affectionem quampiam, accommodentur multa & diuersa media, & contrà, vnum idemque medium adhibeatur ad demonstrandas multas passiones. Præterea, sæpe accidit, vt medium Mathematicum habeat se omnino per accidens ad passionem: An in prima demonstratione Euclidis, vt ostendatur triangulum super lineam datam descriptum esse æquilaterum, nonne prorsus est per accidens, quod pro medio assumitur? nimirum latera illius trianguli esse lineas ductas à centro ad circunferentiam, quas constat æquales esse inter se ex definitione circuli? Quid? in trigesimo secundo demonstratione, produci latus trianguli, ex eóque fieri angulum externum, nonne plane accidit triangulo? & est quiddam externum & aduentitium comparatione eius affectionis, quę ibi demonstratur de triangulo, nimirum habere tres angulos æquales duobus rectis? Hæc qui videt, non potest fieri quin etiam videat talia media non esse verè formas, seu causas formales respectu conclusionis: Sed nullum genus causæ propriè tractari in disciplinis Mathematicis, potest etiam confirmari ratione & testimonio Arist. Ratio sit hæc. Res Mathematicæ, abstractæ sunt à motu, ergo ab omni genere causæ: Antecedens per se clarum est; cõsequentia patet ex eo quia omnes causæ sunt connexæ aliquó modo cum motu, id quod apertè declarat definitio cuiusque; Materia enim est id ex quo res fit: Efficiens, vnde est primum principium motus: Finis cuius gratia fit aliquid, vel terminus seu extremum motus naturalis non impediti; Forma autem, re idem est quod finis, nec potest constare sine materia. Testimonium Aristotelis & quidem

luculentissimũ, ad ostendendum id de quo agimus, depromptum est ex 2. lib. Moralium ad Eudemum cap. 7. vbi ait in rebus Mathematicis, verè ac propriè non inueniri caussas vel principia, sed tantùm ratione quadam & similitudine; quia sicut ex caussa manat effectus, & remota caussa necessariò tollitur effectus, sic apud Mathematicos, initio scientiæ ponuntur quædam generales propositiones, ex quibus postea deducuntur demonstrationes, & illis sublatis necesse est omnes demonstrationes conuelli & penitus euerti, scribit autem Arist. his verbis, *Immobilia autem vt in Mathematicis, non per se, sed similitudine quadam, principia appellantur. hic enim ipso principio labefactato, labefieri omnes quæ ab illo principio fluxere demonstrationes oportet, cum ipsæ inter se demonstrationes, altera alteram, tantisper non euertant, quantisper illa communis suppositio vnde lucem istæ suam habent, non euertitur.*

Septem Dubitationes.

Verùm, quæ à nobis dicta sunt, non vacant dubitationibus quas hoc loco ponere & diluere oportet. 1. dubitatio est hæc, Arist. initio 6. lib. Metaphysicæ ait in scientiis Mathematicis esse principia, caussas, & elementa, ergo, &c. 2. Arist. in 2. Phy. tex. 68. ait in Mathematicis ipsum propter quid reduci ad quod quid erat esse, hoc est ad caussam formalem, ergo in Mathematicis est caussa formalis. 3. Idem in 2. Post: tex. 11. ait Mathematicos demonstrare per caussam materialem, quod ostendit exemplo anguli, qui fit in semicirculo, qui demonstratur esse rectus, propterea quod est dimidium duorum rectorum. quæ demonstratio ducta est ex caussa materiali; nam partes sunt tanquam materia totius, eásque Arist. 2. Physic. tex. 31. reuocat ad caussam materialem. 4. Mathematicus demonstrat aliquos duos angulos esse æquales duobus rectis, quia fiunt à linea recta cadente in aliam lineam: similiter ostendit aliquem angulum esse rectum, quia efficitur à linea recta, quæ perpendiculariter incidit in aliam lineam rectam, ergo Mathematicus vtitur genere caussæ efficientis. 5. Bonũ, & finis conuertuntur, sed in Mathematicis est bonum & pulchrum; etenim in 13. libr. Metaphysicæ cap. 3. ita scriptum est, *Qui dicunt Mathematicas scientias nihil de bono vel pulchro dicere, falsum dicunt, dicunt etenim & maximè ostendunt, nam etsi non nominant, cum tamen opera & rationes ostendunt, nonne dicunt de eis? pulchri namque maximè species sunt, ordo, commensuratio, & definitum, quæ maximè ostendunt Mathematicæ scientiæ.* Hæc ibi. Auerr. in 3. Metaphys. comment. 3. inquit hunc locum indigere perscrutatione, videtur enim pugnare cum his quæ sunt apud Arist. in 3. Metaphys. vbi ait in Mathematicis non esse finé, aut bonum; qua de caussa Aristippus Sophista, tales disciplinas contemnebat, eásque postponebat cunctis artibus, etiam sordidis & illiberalibus. 6. Simplicius tum initio primi libri Physicorum, tum in

Locus Aristotelis consideratione dignus.

2. Phys.

2.Phyſ.ſuper tex.68.contendit oſtendere diſciplinas Mathematicas habere finem nimirum vel vſum, & commoditatem quæ fere pendet ex Mathematicis demonſtrationibus,vel exercitationem atque præparationem mentis ad diuinas abſtractiones. 7. Demonſtrationes & ſcientiæ Mathematicæ,ſunt limatiſſimæ & exquiſitiſſimæ,ergo procedunt ex cauſſis.nam 1.Poſt.tex.5.definitur Scire, cognoſcere rem per cauſſam propter quam res eſt; & Demonſtratio, Syllogiſmus conſtans ex cauſſis concluſionis,ergo in Mathematicis ſciẽtiis debet tractari & conſiderari aliquod genus cauſſæ. Hæc ferè ſunt,quæ dubitationem afferre poſſent,ad quæ tamen facillimè reſponderi poteſt ſigillatim hoc modo.

Ad 1.Res Mathematicæ, dicuntur habere cauſſas & principia,nõ, vt aiunt,eſſendi,ſed cognòſcendi,hoc eſt habent quædam axiomata quæ ſimilitudinem & conuenientiam habent cum veris & naturalibus cauſſis,vt ex verbis Ariſtotelis paulò antè oſtendimus.Ad 2. Demonſtrationes Mathematicæ dicuntur reduci ad ipſum quod quid eſt,quoniam reſoluuntur tandem in illas generales dignitates quæ magna ex parte ſunt definitiones: definitio autem & partes definitionis pertinẽt ad quod quid eſt,& cauſſam formalem,vt traditur 2. Phyſ.tex.28.Id ipſum autem,quod nunc dictum eſt de rebus Mathematicis,non obſurè indicat Ariſt. 2. Phyſ. 68. hoc pacto ſcribens, *Aut enim ad ipſum quid eſt,reducitur ipſum propter quid vltimum in immobilibus,vt in Mathematicis;ad definitionem enim recti,aut commenſurabilis aut cuiuſpiam alterius,reducitur vltimum.* Ad 3.Nomen materiæ; dupliciter ſumitur, vno modo propriè, & ſignificat materiam naturalem,ex qua verè fit aliquid per compoſitionem naturalem, quæ ſimul cum forma conſtituit ſubſtantiam rei,& talis materia verè facit cauſſam materialem;hæc autem non inuenitur in rebus Mathematicis: Altero modo,nomen materiæ latiùs accipitur,nam & ſubiectum dicitur materia earum paſſionum quæ inſunt in ipſo,& omnis pars componens aliquod totum,qualiſcunque fuerit ea compoſitio, ſiue ſenſibilis & phyſica,ſiue tantum intelligibilis & abſtracta; dicitur materia reſpectu totius.atque hoc pacto non eſt negandum reperiri materiam etiam in rebus Mathematicis, nam quantitas Mathematica vocatur materia intelligibilis ab Ariſt.in 7. Metaphyſ. 35. videlicet, quoniam ſcientiæ Mathematicæ verſantur circa illam,& affectiones quas demonſtrant, inhærent in ipſa; pari ratione quoniam res Mathematicæ ſunt diuiſibiles in partes, quæ, vt diximus, ſunt materia totius, mirandum non eſt, cur demonſtrationes quæ ſumuntur à partibus,dicantur ſumi à cauſſa materiali. Huiuſmodi autem materiam etiam in rebus Metaphyſicis reperimus; etenim dicimus defi-

Solutio dubitationum.

nitionem constare ex genere & differentia, tanquam ex materia & forma. Ad 4. sicut Mathematicus vsurpat multa vocabula, vt lineas produci, secari, concurrere, quæ significant motum, non quidem verum & naturalem, sed tantummodo imaginarium & intelligibilem; sic etiam vtitur verbis significantibus efficientiam quandam, quæ tamen in sola informatione animi cogitationéque consistit, etenim efficientia quæ pertinet ad veram caussam efficienté, semper est coniuncta cum motu Physico. Ad 5. Ordo, & commensuratio, prout applicantur rebus, & inhærent in ipsis, reddunt eas bonas & pulchras, verùm si ratio ordinis & commensurationis, præcisè & seorsim à rebus atque per se considerentur, non habent rationem boni aut pulchri; bonum enim & pulchrum, cum moueant appetitum & amoré, debent actu inesse in rebus, & non sola intelligentia cótineri: Quocirca Mathematicus, qui de ordine & commensuratione agit, abstrahendo ea à rebus, non secus atque intellectu abstrahit quantitatem & affectiones Mathematicas, non potest dici propriè agere de bono & pulchro, nisi quatenus agit de his quæ adiuncta rebus, faciút eas bonas & pulchras. Ad 6. Aliud est loqui de scientia Mathematica, quæ est habitus quidam inhęrens in intellectu, eúmque perficiés, cuius finis internus, sicut cæterarum scientiarum speculatiuarum, est cognitio veritatis, externus autem vt placet Simplicio, vel vsus artiú mechanicarum, vel pręparatio mentis ad Theologicas contemplationes: Aliud verò est loqui de rebus Mathematicis, quà tales sunt, quæ cum abiunctæ sint à materia, & (vt loquuntur) ab actuali existétia, non potest aut ratio boni, aut vis caussæ vllius in eas conuenire. Ad 7. Hæc dubitatio magnam continet difficultatem; valde enim obscurum est, nec satis adhuc diligenter explicatum, an species & forma demonstrationis & scientiæ, quam Arist. describit. 1. Post. reperiatur magis expressa in disciplinis Mathematicis, quam in reliquis scientiis, ita vt demonstrationes Mathematicæ haberi debeant præstantissimæ omnium. Quocirca quid videatur nobis hac de re, paulò fusiùs & accuratiùs explanandum est.

An præstantissima illa demonstratio, quæ ab Aristotele describitur priori libro Poster. vel solum vel maximè reperiatur in disciplinis Mathematicis.

CAP. IIII.

Opinio eorú qui censent demonstrationes potissimas præcipuè re-

MVLTORVM est opinio, illud genus demonstrationis potissimæ, quod traditur in 1. Post. aut nusquam, aut certè in disciplinis Mathematicis potissimùm inueniri. Quæ opinio nititur atque corroboratur his rationibus. Prima ratio est hæc Arist.

in 1. Ehic. cap.3. & 2. Metaphys. text.15. significat demonstrationes Mathematicas esse omnium limatissimas & exquisitissimas, & cum vult indicare genus aliquod docendi certum & politum, vel aliquam rationem demonstrandi firmam atque robustam, consueuit eam appellare Mathematicam. ergo, &c. 2. Auerroes 2. Metaphys. comm.15. ait demonstrationes Mathematicas esse in primo ordine certitudinis. 3. Demonstratio potissima, debet procedere ex his, quæ sunt notiora nobis & naturæ, sed talia non reperiuntur nisi in scientiis Mathematicis. ergo: Maiorem & Minorem huius Syllogismi, non solum Auerr. concedit, sed etiam inculcat multis locis. 4. Arist. 1. Post. tex. 31. volens ostendere primam figuram esse maximè scientialem, id est accommodatam scientiæ, ostendit eo argumento, quod Mathematicæ demonstrationes atque scientię, vtuntur hac figura. 5. Doctrinæ Mathematicæ, appellantur per excellentiam resolutiuæ & disciplinæ; præcipuus autem finis resolutionis est demonstratio potissima, quæ gignit perfectam disciplinam. 6. Præstantia demonstrationis, consistit in certitudine & euidentia ipsius; hęc autem vtraque excellit plurimùm in Mathematicis demonstrationibus, cuius signũ est, in demonstrationibus Mathematicis, non esse eam varietatem, atque dissensionem opinionum, quæ reperitur in Physicis & Metaphysicis demonstrationibus. Hæc dicta sint in confirmationem huius sententiæ.

periri in Mathematicis, probatur sex rationibus.

Cæterum licet hæc opinio sit peruulgata & à multis recepta, mihi tamen nullo modo probari potest: Censeo enim demonstrationem potissimam quæ depingitur ab Arist. 1. Post. aut nullo modo, aut vix reperiri in scientiis Mathematicis: quam sententiam confirmo his argumentis. Prima ratio, medium demonstrationis potissimæ, debet esse definitio, siue sit subiecti, siue passionis, vt est apud Arist. in 1. lib. de Anima tex. 11: & 2. lib. Post. compluribus locis, sed in demonstrationibus Mathematicis non assumitur pro medio vel subiecti vel quæsiti, definitio, vt patet consideranti demonstrationes Mathematicas, vt quæ sunt apud Euclidem, vel Theonem, Archimedem, Campanum, & alios. ergo, &c. Quòd si in aliquibus demonstrationibus adhibetur definitio, vt videtur significare Arist. 1. li. de Anima. tex. 11: & 1. lib. Post. tex. 29. tamen id fit perrarò, & non sumuntur definitiones internę, hoc est subiecti, vel passionis, in quibus versatur demonstratio, sed externę & quę extrinsecus attingunt id quod demõstratur. Secundum signum huius rei est, quòd in Mathematicis scientiis reperiuntur quamplurimę demonstrationes ducentes ad impossibile, quę non sunt demonstrationes simpliciter, sed secundum quid, vt ait Arist. 4. Metaph. tex. 9. Sunt item eiusdem theorematis cõplures

Opinio illa refellitur, & quinque rationibus probatur, non inueniri in Mathematicis præstantissimum illud demõstrationis genus.

demonſtrationes, quarum vna non eſt melior altera, niſi forte quatenus eſt breuior, & paucioribus mediis rem conficit, vt inquit Proclus 1. lib. ſuper Euclidem; at potiſſima demonſtratio vna tantum eſt, ſicut etiam definitio, vt ſcribit Philoſophus 6. libro Topicorum, quę omnibus aliis demonſtrationibus, multis partibus antecellit. Tertia demonſtratio debet conſtare ex propriis, non ex principiis communibus, quæ in alias demonſtrationes transferri queant; at Mathematici, idem principium eandemq́ue propoſitionem vſurpant in multis & diuerſis demonſtrationibus: etenim quam ſæpe adhibentur pro medio ad conficiendas demonſtrationes, illę propoſitiones: Totum eſſe maius ſua parte: Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia: Lineæ à centro ad circumferētiam ſunt æquales, & huius generis aliæ quamplurimæ? Quarta, potiſſima demonſtratio conſtat ex his, quæ ſunt per ſe, & Mathematici demonſtrant multa ex his quæ accidunt, vt patet in prima demonſtratione Euclidis, vbi oſtendit latera trianguli extructi ſeu erecti ſuper datam rectam lineam eſſe æqualia inter ſe, propterea quòd ſint lineæ ductę à centro circuli ad circumferentiam, accidit autem lateribus trianguli æquilateri, eſſe lineas ductas à centro circuli ad eius circumferentiã. Quinta demonſtratio potiſſima gignit ſcientiam perfectam, quæ eſt cognitio rei per cauſſam propter quam res eſt, at Mathematicus non demonſtrat ſua theoremata per huiuſmodi cauſſas; nam medium quod aſſumitur in prima demonſtratione Euclidis, non eſt cauſſa theorematis quod demonſtratur, ſimiliter in illa celebri demonſtratione, quæ eſt. 32. primi libri, oſtendit Euclides triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ex eo quia angulus externus qui fit ex latere producto, ſit ęqualis duobus angulis illi oppoſitis: Conſtat autem hoc non eſſe cauſſam illius paſſionis, nam tametſi talis angulus non eſset, & priuſquam efficiatur ille angulus, iam triangulus eſt triangulus, & habet prædictam paſſionem. poſset idem declarari pluribus exemplis Mathematicis, quæ, ne longior ſim, enumerare ſuperſedeo. Si autem quæ ſuprà primo lib. cap. 12. de diſciplinis Mathematicis diſputauimus, oſtendentes perfectam ſcientiæ rationem eis nequaquam conuenire, coniungantur cum his quæ hoc loco docuimus, magnam opinioni noſtræ fidem aſtruent.

Solutio rationum prioris opinionis, quæ tota nititur pulchra & ſubtili quadã diſtinctione.

Argumenta verò quibus contraria nititur ſententia, diluuntur hac diſtinctione: In medio demonſtrationis aut conſideratur certitudo & euidentia concludendi & demonſtrandi ſecundum nos, & hæc vtraque virtus maxima eſt in demonſtrationibus Mathematicis, quamobrẽ appellantur pręſtantiſſimę & exquiſitiſſimę ab Auerroe & aliis Philoſophis; vel in medio conſideramus alias proprietates,

quæ magis attingunt & constituunt naturam demonstrationis potissimæ, nimirum vt sit primum & immediatum, vt sit proprium & per se, & vt sit caussa non tantùm cognoscendi, sed etiam vt vocant, essendi, quæ cùm non insint. neque cernantur in mediis demonstrationum Mathematicarum, vt ostensum fuit, idcirco iudicantur à nobis non esse potissimæ. Quod autem ex sententia Auerrois dictum fuit demonstrationem potissimam procedere ex notioribus nobis & naturæ, negandum est, nam demonstratio potissima, vt auctor est Themistius, non quid ipsi possimus attendit, sed rectam tenet ad veritatem viam, naturam rei consideräs & explorans, quamuis illa nobis ignota inconspectáque sit. qua de re alio loco à nobis disputabitur. Quòd si dicas Themistium 2. Post. cap. 2. suæ paraphraseos velle, demonstrationem potissimum declarare & quòd res sit & propter quid sit (quod tamen solæ demonstrationes Mathematicæ præstare videntur) respondeo omnem demonstrationem quæ aperit veram & propriam caussam rei, etiam simul declarare esse illius rei; quippe esse cuiusque rei vt pendet à sua caussa, ita propter illam per se declaratur & cognoscitur: Sed quoniam interdum accidit, vt rem esse, nobis notum sit antequam caussam eius cognoscamus, hinc fit per accidens, vt demonstratio, quæ postea procedit ex caussa, non dicatur declarare esse rei, vt pote quod antea notum esset, sed tantùm propter quid ipsius rei. quod nobis erat ignotum. Appellantur autem mathematicæ scientiæ, per ἀντονόμασιαν disciplinę non propter excellentiam demonstrationum, sed ob maximam facilitatem discendi, & ob pulcherrimum ordinem atque mirabilem connexionem demonstrationum inter se. Sunt autem demonstrationes mathematicæ certissimæ, euidentissimæ, & facillimæ ratione subiecti, nempe quantitatis: quantitas enim est maximè sensata, quippe quæ percipiatur omnibus sensibus; & media seu principio demonstrationum Mathematicarum possunt exponi & declarari, ita vt vel sensibus ipsis pateät, quod fieri non potest in rebus naturalibus aut diuinis. Præterea, principia Mathematicæ non exigunt longam experientiam & diligentem obseruationem, quemadmodum principia Physicæ vel Medicinæ. atque hanc caussam affert Arist. in 6. Ethicorum, propter quam pueri possunt euadere Mathematici, non autem Physici, aut prudentes. Postremò, res mathematicæ habent facillimam abstractionem à materia, propterea quòd quantitas non est alligata & pendens ab aliqua certa & determinata materia, sicut alia accidentia physica, quocirca facilè potest abstrahi & concipi ab intellectu. Hinc quoque fit, vt res Mathematicæ nominentur ab Aristotele, entia ex abstractione, videlicet ob facilitatem abstractionis; quod autem facilè abstrahitur à materia, facilè etiam intelligitur.

Cur disciplinæ Mathematicæ sint nobis facillimæ.

Relinquitur igitur, vt his de caussis demonstrationes mathematicæ sint certissimæ, euidentissimæ & facillimæ nobis, quamobrem vocantur à Philosophis perfectæ, & absolutæ demonstrationes, loquimur autem in præsentia de disciplinis purè mathematicis, qualis est Geometria & Arithmetica, nam in Astrologia, Perspectiua & aliis quæ vocantur mediæ vel mixtæ, secus res habet. Sed de præsenti quæstione hæc satis sint. Deinceps videndum est an cognitio omnium caussarum quas res habet, ad eius rei scientiam sit necessaria.

An cognitio omnium caussarum necessaria sit ad perfectam scientiam rerum naturalium & primò agitur de cognitione substantiæ.

CAP. V.

SENTENTIA huius primi textus videtur tota cõtineri hoc syllogismo: Omnis doctrina, quæ habet principia, vel quæ agit de rebus habentibus principia, debet primo loco ea declarare, sed talis est scientia naturalis, ergo debent in ea primò explicari principia: Cuius syllogismi Aristoteles hic non exprimit Minorem, sed de probatione ipsius dicam in extremo hoc capite; ponit autem Conclusionem & Maiorem, cuius etiam cõfirmationem adiungit his verbis, *Tum enim putamus cognoscere vnumquodque cum caussas primas cognouerimus, & principia prima vsque ad elementa:* hoc est, cum cognouerimus omnes caussas tam externas quàm internas, tam proximas quàm remotas; Quæ verba magnam habent difficultatem, etenim viri docti in dubium vocare solent, an in cognoscendis rebus naturalibus necesse sit tenere omnes caussas earum. Quem nodum vt nos faciliùs dissoluamur, quædam ante declaranda sunt. Primùm hæc quæstio potest dupliciter intelligi, vel an cuncta genera caussarum pernoscenda sint, hoc est materia, forma, efficiens & finis: vel an in vnoquoque genere omnes caussæ ab infima vsque ad supremam tenendæ sint. Deinde res quæ cognoscitur, aut est substantia aut accidens: substantia, vt talis est, per solam definitionem perfectè cognoscitur; Accidẽs verò si per se sumatur, etiam cognoscitur per definitionem, sin autem vt est affectio substantiæ inhærens in ea, per demonstrationem. Ad hæc, perfecta cognitio duobus modis sumitur vel absolutè, & omni ex parte, quæ tunc cõtingit, cum in re proposita cognita sunt quæcunque possunt cognosci, & quocunque modo possunt: Vel non simpliciter perfecta, sed tantummodo secundum materiam subiectam, aut secũdum eam rationem, quæ tractatur in aliqua scientia, vt dicatur perfecta, vel Physicè, vel Mathematicè, vel Metaphysicè, ita vt in tali sciẽtia perfectior cognitio nec

Dupliciter, cognitio alicuius rei dicitur perfecta.

requiri debeat, nec poſſit inueniri. Exempli gratia; Hominis perfecta cognitio ſimpliciter erit, ſi omnia quæ ſunt in homine & de eo dicuntur, ſiue Phyſica ſiue Metaphyſica ſiue Theologica fuerint, perfectè cognoſcãtur: at Phyſicè perfecta hominis cognitio erit, ſi omnia quę homini nõ quidem omni modo, ſed phyſico modo conueniunt, perfectè congnoſcantur. Poſtremò, in ſubſtantia naturali poteſt cõſiderari eſſentia illius, vel pręciſè ac ſyncerè, hoc eſt, ſolùm vt eſt nuda & pura quidditas, vel prout generatur, exiſtit, & corrũpitur. His poſitis venio ad explicationem quęſtionis. Si quidditas rei naturalis pręciſè definiatur. poteſt ſciri perfectè ſine cognitione aliarũ cauſſarum, quàm materiæ & formæ, quippe cum hæ duæ cauſſæ ſint tantum eſſentiales ac internæ: efficiens autem & finis non attingunt ſubſtantiã niſi extrinſecus, nec ab illis pendet, niſi cum fit, aut exiſtit. Ac de efficiẽte quidẽ, hoc apertè ſentit, & ſcriptum reliquit Ariſt. in 7. Metaphyſ. tex. 59. dicens, *Quando cauſſa quæritur, interdũ quæri eam quæ eſt forma, & quod quid erat eſſe, aliquãdo verò eam, quæ eſt vt efficiens & primum mouens.* & poſt hæc ſubdit, *Cauſſa nanque etiam hoc ſed talis quidem cauſſa quæritur, dum quippiam fit vel corrumpitur, illa vero etiam dum eſt.* De fine idẽ iudicandum eſt, qui in ſubſtãtiis naturalibus re idẽ eſt quod forma, ſed differt ratione; dicitur enim finis prout eſt terminus generationis, atque motus naturalis non impediti. Sic enim definitur ab Ariſt. 2. Phyſ. 23. & 1. de Partibus anim. cap. 1. in his autẽ quæ ſunt inſtrumẽta ad aliquem vſum comparata, ſiue à natura, vt ſunt partes animaliũ, ſiue ab arte, vt malleus, ſecuris & ſerra, videtur finis diſtingui à forma, quę cõſtituit huiuſmodi res, & inhęret in ipſis, v.g. finis ſerræ eſt ſecare, forma autem eius, eſt figura quę cernitur in ſerra, vel facultas ſecãdi; quãquam Ariſt. ſępe cõſueuit in talibus rebus finem appellare formã & rationem vocans definitiones quæ ducũtur à tali fine; vocans, inquã, eas, à forma & ratione, vt videre quiſq; poteſt apud eum, tum in 1. de Anima 16. tũ in extremo libro 4. Meteorologico: Vnde ſi huiuſmodi inſtrumẽta careãt vſu, nec queant pręſtare id propter quod inſtituta fuerũt (vt ſi ſerra ſecare nequeat, aut oculus videre) quanquã retineant eandem naturam & ſubſtantiã, tamen ſolent ab eo dici æquiuocè talia. Vniuerſè autẽ finis ita deſcribitur ab Ariſt. *Cuius gratia aliquid fit.* ex quo apparet, neq; finẽ neq; efficiens aliter pertinere ad ſubſtãtiam rei, niſi prout verſatur in generatione motúque naturali. Poteſt idem confirmari hoc argumento. legimus apud Ariſt. in libris Poſteriorũ, definitionem nõ ſignificare eſſe aut non eſſe; & quæſtionem quid eſt res, diſtingui ab ea qua quæritur an res ſit, & item eſſe cuiuſcunque rei, differre à ſubſtãtia eius: ex quibus ſentẽtiis neceſſariò cõficitur, vt quoniã definitio declarat eſſentiam

rei nudam & abiunctam à motu ſeu exiſtentia, tantùm continere debeat eas cauſas quæ talem eſſentiam conſtituunt: Efficiens autem & finis, cum non pertineant ad eſſentiam, niſi prout ſit vel exiſtit, remoueri debeant à definitione.

Sed dicet aliquis, etiam in pura quidditate rei naturalis continentur aliqua prædicata Metaphyſica, vt actus vel potentia, ſubſtantia vel accidens, quæ ſi Phyſicus conſideret, tranſibit fines ſubiecti ſui, ſin autem omittat & ignoret, non perfectè definiet quidditatem naturalem. Verùm ſoluitur hoc, nam ſi Phyſicus in definienda re naturali, expoſuerit omnia prædicata eſſentialia eius quæ ſunt phyſica, tametſi prætermittat alia quę non ſunt phyſica; tamen perfunctus erit munere ſuo, nec ab eo quicquã præterea iure deſiderari poterit, talíſque definitio cenſenda erit perfecta, non quidem ſimpliciter, ſed phyſicè; nam abſolutè & omni ex parte eſſe non poterit, niſi cognita & explicata fuerint quęcũque inſunt in quidditate, quod fieri non poteſt ſine ſcientia Metaphyſicæ, ſine cuius opera nulla res poteſt in aliis ſcientiis perfectè cognoſci. quamobrem vocatur regina ſcientiarum, & omnes diſciplinæ, pendent ab ipſa, tum quia docet primas cauſſas, hoc eſt intelligentias & Deum, à quibus manant & pendent res omnes, tum etiam quia declarat attributa quædam fuſa per cunctas res, vt eſt, ens, ſubſtantia, accidens, actus, potentia. Sed de his latiùs diſputatum fuit ſuperiori libro. Atque hāc ego puto cauſſam eſſe, cur Plato in 7. lib. de Repub. ſcribat cæteras doctrinas non ſimpliciter demonſtrare, ſed procedere ex multis ſuppoſitionibus, ſolam autem Dialecticam, hoc eſt Metaphyſicam, ſimpliciter, & ſublatis cunctis ſuppoſitionibus, res ipſas contemplari atque demonſtrare. Quas ergo cauſſas requirat cognitio puræ quidditatis, ſatis oſtenſum eſt. Si autem conſideretur quidditas rei naturalis vt verſatur in generatione, exiſtentia cæteríſque motibus & affectionibus phyſicis, quemadmodũ ita pendet ab omnibus cauſſis internis iuxtà & externis, ſic etiam non niſi per omnes perfectè cognoſci & explicari poteſt; generatio enim & interitus, ſine materia conſtare non poſſunt, vbi autem materia eſt (quod ante confirmauimus teſtimonio Auerr.) neceſſe eſt alias cauſſas etiam requiri; ac vt de exiſtentia loquar, ea profecto indiget forma, à qua proximè, intimè & continenter fluit; materia, qua nititur & ſuſtentatur; efficiente, à quo primùm manauit vel à quo extrinſecus cõſeruatur; denique fine, cuius gratia conſtat, qui finis eſt perfecta operatio, congruens ei naturæ quæ ſic exiſtit; & quia phyſicus non contemplatur eſſentiam rerum naturalium purè ac præciſè (hoc enim videtur potius eſſe quiddam Metaphyſicum quàm Phyſicum) ſed conſiderat eam mobilem, ſenſibilem

Explicatio ſententiæ Platonis.

bilem, existentem in rebus, hinc fit, vt in definiendis rebus naturalibus, inserat etiam caussas externas, motum, & affectiones physicas.

Ad id autem de quo addubitari solet, an in cognoscenda qualibet re sint pernoscendę caussæ primæ, vt prima forma, vltimus finis, & primum efficiens, expeditè respondendum est, si loquamur de cognitione perfecta, non simpliciter, sed de ea, quam potest & debet quęlibet scientia tradere, non esse id necessarium; nam Mathematici in rebus sibi subiectis explicandis & demonstrandis accuratè versantur, sine vlla pręnotione aut etiam mentione primarum caussarum, hoc est Dei, & intelligentiarum. Quod si Physicus interdum sermonem habet de Deo. id sanè facit, quia Deus, est primum mouens à quo proficiscuntur & pendēt omnes motus naturales: Sin autem loquamur de cognitione rerum, quæ sit omnibus expleta partibus cunctísque numeris absoluta, procul dubio affirmandum est, sicut quęlibet res habet esse à prima caussa, ita sine cognitione eius perfectè sciri non posse. quod facilè concedet, qui attendet animum ad definitionem ipsius Scire, quæ traditur ab Arist. hoc modo, *Scire est rem per caussam cognoscere, propter quam res est.* non minus autem, quin etiam magis, quęlibet res suum esse acceptum referre debet caussis vniuersalibus & primis, quàm particularibus & proximis. Verùm de cognitione substantiæ hæc dicta sint, deinceps agendum est de accidentibus.

An primas caussas cuiusque generis caussarum in qualibet re pernoscenda, scire oportet.

Definitio accidentis duplex est, vna essentialis, altera caussalis; illa continet genus accidētis & proprium subiectum eius, cuius generis sit hęc definitio, Eclipsis, defectus luminis in luna; vel Tonitru, sonus qui fit in nube: Hęc autē quæ dicitur caussalis, sumitur ex caussis externis, vt si priori definitioni adiungas, ob interpositum terræ; posteriori autem ob extinctionem ignis. censetur autem à Philosophis perfecta definitio accidentis, quę complectitur essentialem & caussalem, hoc est, quę continet omnes caussas per se illius accidentis, nam cum accidens non intrinsecè ac per se subsistat ceu substantia, sed à multis caussis extrinsecus pendeat, rectè faciunt, qui tales caussas adhibent in definiendis accidentibus: Vnde Arist. 8. Metaphys. text. 13. scribit rationem accidentis, quę est definitio essentialis; sine caussa non esse manifestam: Caussę verò, à quibus pendet accidens, vt minimum sunt tres, materia, quę est subiectum in quo inest; forma, hoc est genus, vel categoria ad quam pertinet; efficiens, à quo efficitur & conseruatur. Non desunt etiam quędam accidentia, quę ab omnibus caussis pendent, quare in perfecta definitione eorum, omnes pariter caussę cognoscendę & explicandę sunt; quod videtur Galenus in definiendo pulsu egregiè pręstitisse ad hunc modum,

De cognitione accidentis perfecta.

Pulsus est actio peculiaris, primùm cordis, deinde arteriarum, quę distensione & contractione mouentur à facultate vitali, vt caloris innati mediocritas conseruetur, & spiritus animales gignantur in cerebro. De accidentium autem demonstratione, quid sentiendum sit facile est ex his, quæ nunc dicta sunt intelligere. Etenim cum Aristot. in 2. Post. compluribus locis auctor sit, medium perfectæ demonstrationis, idem esse quid & propter quid passionis quæ demonstratur, ita, vt idem medium mutato tantum situ & formula verborum adhiberi queat, & tanquàm definitio, ad declarandum quid sit talis passio, & tanquàm medium ad demonstrandum propter quid insit subiecto. Hæc igitur cum ita se habeant, palàm est, vt perfecta definitio accidentis ducenda est ab omnibus caussis, à quibus per se ac necessariò pendet, ita quoque perfectam demonstrationem eius ex cunctis caussis petendam esse. Nec verò nos moueat, quòd Aristot. definiens scire, ait ipsum esse cognoscere rem non per caussas, sed per caussam, nam tametsi multæ caussæ concurrunt ad definiendum, vel demonstrandum accidens, omnes tamen vnius caussæ integræ, perfectæ atque absolutæ locum tenent. quanquam non rarò accidit vt in definiendis atque demonstrandis rebus quædam caussæ taceantur, quòd sint per se manifestæ & à quouis facilè intelligãtur. Atque hoc quidem est iudicium & sententia nostra de pręsenti quæstione.

Elegans eorum, quæ in præsenti quæstione disputata sunt, epilogus.

Cæterùm, quæ latiùs hic disputata sunt, quò faciliùs vniuersa comprehẽdi & teneri queant, possunt breuiter ita colligi. Definitio purę quidditatis, tantùm materiæ & formæ; at quidditatis vt est mobilis & in rebus naturalibus existens, omnium quatuor caussarum cognitionem requirit. Accidentis definitiò duplex est, vna tantùm essentialis, quæ solo genere & proprio subiecto accidentis quod definitur, continetur: altera caussalis, quæ pręcipuè ducitur ex caussis externis, efficiente inquam, & fine, sed perfecta definitio accidentis censetur, essentialem & caussalem complectens, solo situ differens à perfecta demonstratione. Demonstratio autem accidentis ex omnibus caussis, sumenda est à quibus per se ac necessariò pendet accidens. Porrò primæ caussæ cuiusque generis, si quęratur perfecta simpliciter cognitio rerum, necessariò tenendæ sunt; sin autem quæratur perfecta cognitio, non absolutè, sed aliqua ex parte, vel secundum aliquam scientiam, aut non est necessarium illas caussas cognoscere, vt fit in Mathematicis, aut certè tantùm scire oportet quantum pertinent ad illam scientiam, id quod in Physica contingit, quæ agit de Deo, vt est primum mouens. Verùm de præsenti quæstione satis sit dictum.

Nunc doceamus cur Aristot. non expresserit aut probauerit Mi-

norem illius syllogismi, nimirũ, res naturales habere principia, hoc enim à principio promisimus nos esse dicturos ad extremum. Porphyrius, vt hic refert Simplicius & Auicẽna (vt inquit Auerr. 1. Phys. comment. vltimo) putarunt non esse munus Physici sed potius Metaphysici, demonstrare res naturales compositas esse & habere caussas: At hoc non placet Simplicio & Auerroi, nam vt Physicus supersedeat demõstrare id, perinde quasi per se notum atque manifestum sit, tamen non potest inueniri alia ratio vel, vt aiunt, medium ad demonstrandum hoc, quàm physicum, quod quidẽ medium est transmutatio: quicquid enim transmutatur simplex esse non potest, sed habet materiam, quæ transmutationi subiiciatur, & formam secundum quam transmutatio sit: ab hoc medio physico cæteræ rationes, quæ ad idem ostendendum afferuntur, siue physicæ siue Metaphysicæ fuerint, lucem atque robur accipiunt. Verùm Theophrastus, vt ait Simplicius, res naturales habere principia cõfirmabat hoc argumẽto; Omne corpus est compositum, quod autem compositum est, habet partes & principia ex quibus componitur, sed res naturales sunt corpora vt clarum est, ergo sunt compositæ & habent principia ex quibus constant. Hæc ille. Sed hæc demonstratio non caret dubitatione, nam cum triplex sit compositio, vna ex substãtia & accidente, altera ex partibus quas vocant integrales, sed quantitatiuas, tertia ex partibus essentialibus, nempe ex materia & forma; primam & secundam compositionem certum est inueniri in omni corpore naturali, tam cælesti quàm sublunari; tertiam autem, vt perspicuũ est inesse in cunctis corporibus sublunaribus, ita obscurum & dubium est an ea insit in cælo. Auerroes enim faciens substantiam cæli simplicem, non assignat ei talem compositionem, is igitur diceret prædictam rationẽ Theophrasti, aut esse intelligendã tantùm de duabus prioribus cõpositionibus, aut non habere locũ in omni corpore naturali. Aristot. igitur hic nõ probauit res phys. habere principia; vel omittens tãquam cuiuis notũ, vel quia fusè in processu huius 1. libri ab ipso declarandũ erat. Verùm hęc ad expositionẽ & intelligẽtiam primi text. sint satis, deinceps ad explanandũ secundũ tex. veniamus.

Cur Aristoteles non probauit res naturales habere caussas & principia.

Explanatio textus secundi primi libri Physicorum.

CAP. VI.

SECVNDVS textus primi libri Physicorum sic habet, *Innata est ex notioribus nobis via ad notiora naturæ.* Similem sententiam permultis locis apud Aristotelem reperire licet; veluti 1. lib. Ethicorum cap. 4. libro 5. Metaphysicę text. 1. lib. secundo de Anima text. 12. præcipuè autem 7. Metaphysicæ text. 10. Apud Aristotelem

autem & Peripateticos, notius secūdum naturam, natura vel naturæ, idem planè significant, quod notius simpliciter, vel notius secūdum rationem, vt ex supradictis locis colligi potest. Sed quoniam de eo quod est notum secundum nos & secudum naturam multa præclarè scribit Aristot. 6. lib. Topicorum, cap. 3. non alienum fore putaui si verba eius hic adscriberem. Primùm igitur docet quid sit notius nobis & simpliciter, hoc modo: *Dupliciter contingit accipere notius, aut nobis, aut simpliciter: Simpliciter igitur notius est, quod prius est posteriori, vt punctum linea, & linea superficie, & superficies solido, quemadmodum, & vnitas numero, prius enim, & principium omnis numeri, similiter autem, & elementum syllaba. Nobis autem è conuerso quandoque accidit, nam maximè solidum magis sub sensum cadit, quàm superficies, & superficies quàm linea, & linea quàm signum, quare multitudo magis huiusmodi cognoscit, nam illa quidem quomodolibet, hæc autem subtili, & fœcundo intellectu comprehendere oportet.* Deinde vtra docendi ratio sit melior per notiora nobis, an, secundum naturam, declarat his verbis, *Simpliciter igitur melius, per priora, posteriora tentare cognoscere, nam magis scientificum tale est, verùm ad eos, qui impotentes sunt cognoscere per talia, necessarium forte per ea quæ illis cognita sunt, facere orationem.* Postea ostendit ea quæ sunt nota secundum naturam, esse certa, definita, & immutabilia, quæ autem sunt notiora secundum nos, esse incerta & indeterminata, non inquit, *Alia aliis, & non omnibus eadem contingit notiora esse, quin etiam eisdem alia interdum & alia magis nota, nam à principio quidem sensibilia, instructioribus autem factis contrà, quare nec eidem homini semper idem notius est.* Ex quo Arist. colligit perfectas definitiones & orationes scientificas assignandas esse non per ea quæ singulis quibusque sunt notiora, quippe quæ sint varia & indefinita. Postremò, explicat quod est notū simpliciter, quibus hominibus sit etiam notum & quibus non, ita scribens, *Fortasse autem, & quod simpliciter notum, non est id quod omnibus notum, sed quod bene dispositis intellectu, quemadmodum & simpliciter salubre quod est salubre iis, qui bene affectum habent corpus.* Hæc Arist. in 6. Topicorum. Similiter fere scribit in 1. Post. tex. 5. ad hunc modum, *Priora verò sunt & notiora bifariam, non enim idem prius aut notius natura & ad nos. dico autem ad nos priora & notiora, quæ sunt propinquiora sensui, simpliciter autem quæ longiùs sunt, sunt autem longißimè quidem ipsa maximè vniuersalia, proximè verò ipsa singularia.* Ex omnibus autem locis, quę nunc commemorauimus, licet nobis elicere certam & generalem regulam Aristotelicam internoscendi ea quæ sunt nobis nota, ab his quæ sunt nota secūdum naturam, quæ est hæc; Quæcunque cadūt sub sensum vel sunt propinqua sensibus, sunt nota nobis: quæ verò à sensibus remota sunt, habentur ignota & quo magis minúsve sensus nostros attingūt vel refugiunt, eò magis minúsve nota

De eo quod est notius simpliciter vel secūdum nos, pulchra Aristotelis sententia.

Regula internoscendi nota secundū nos, ab his quæ sunt nota secundum naturam.

aut

aut ignota iudicari debent: At nota ſecundum naturam vel ſimpliciter, cenſeri debent quæcunque ſunt priora, & à quibus pendent alia: è contrario verò quæ ſunt poſteriora, & manant atque pendent ab aliis, ſunt ignota ſecundum naturam. Quamobrem cauſſæ, partes, ſimplicia, magis vniuerſalia, ſunt priora & notiora ſecundum naturam; effectus verò, totum, compoſitum, & ſingularia, poſteriora & minus nota: & quamuis hæc quoque poſſint dici aliquo modo notiora ſecundum naturam, quatenus ſunt perfectiora illis & tãquam finis eorum, tamen in præſentia non loquimur de prioritate naturæ, quæ eſt ſecundum perfectionem vel intentionem eius, ſed de eo, quod dicitur prius eſſe ordine generationis & temporis. Sed dicet aliquis Ariſtotelem in 1. de Anima text. 8. affirmare vniuerſalia aut nihil eſſe aut poſteriora eſſe ſingularibus, ergo qui facit ea ſecũdum naturam priora ſingularibus, apertè contradicit Ariſtot. Verùm ſoluitur hoc, nam vniuerſale actu & (vt dicunt) formaliter ſumptum, aut nihil eſt per ſe in rebus exiſtens, abiũctum à ſingularibus, vt Platonem ſenſiſſe multi opinantur, aut vt eſt vniuerſale vi mentis, abſtractum ab indiuiduis, poſterius eſt ſingularibus, quippe cum nihil aliud ſit, quàm notio quædam & ſimilitudo ſingularium, quam ex eorũ comparatione & conueniẽtia intellectus noſter expreſſit. Vide quæ in hanc ſententiam eleganter ſcribit Themiſtius, exponens ſupradictum textũ octauum primi. lib de Anima in ſua Paraphraſi: At ſi vniuerſale ſumitur pro natura (hanc multi appellant fundamẽtum vniuerſalitatis) vt animal pro natura ſenſitiua, viuens pro animata, corpus pro corporea, hoc pacto manifeſtum eſt magis vniuerſalia priora eſſe minus vniuerſalibus, nam illa ſine his, hæc autẽ non poſſunt eſſe ſine illis: quod autem tale eſt, Ariſt. vocat prius ſimpliciter in Poſtprædicamentis; & 8. Phyſicorũ libro. Vide quæ hac de re doctè ſcribit. D. Tho. prima part. q. 85. ar. 2. in reſponſione ad primum. *Dubitatio.*

Confutantur qui aliter exponunt notum ſecundum naturam & docetur cur via procedendi à notioribus ſecundum nos, dicatur eſſe nobis innata vel naturalis.

CAP. VII.

SI igitur notum ſecundum naturam apud Ariſt. ſignificat id, quod paulo ante oſtendimus ex multis locis eius, ergo fallitur Auerroes interpretans notius ſecundum naturã, id quod natura prius cognoſceret ſi intelligeret ea quæ facit: nam quia putet naturam more Stoico eſſe intelligentem, vt ei falſò exprobrant quidem recentiores interpretes, ſed quia facit Ariſtot. vti metaphora &

analogia nimis dura & insolenti. Errant etiam, qui notius secundum naturam exponunt id, quod habet naturam per se magis cognoscibilem & intelligibilem: etenim compositum notius esset secundum naturam, quàm materia prima, contrà quàm docet Aristot. hoc loco: Compositum enim cum in se cohibeat formã & actum, qui est caussa atque ratio intelligendi vt dicitur 9. Metaphys. text. 20. proculdubio habet naturã magis intelligibilem, quàm materia prima, quippe quæ sit ens in potentia & (vt scriptum est 7. Metaphys. text. 35.) per se ignota. at materia notior est secũdum naturam quàm compositum, cum sit prior eo & eius principiũ & caussa. Illi quoque decipiuntur, qui per notius secundum naturam putãt significari id, quod est simplicius: Siquidem color & alia sensibilia accidentia sunt simpliciora, quàm substantia composita, cum tamen hæc sit notior secundum naturam & ignotior secundum nos: illa vero è cõtrario notiora secundum nos & ignotiora secundum naturam; sed cur hæc via procedendi à notioribus nobis ad notiora secundum naturam vocetur nobis innata vel naturalis, deinceps exponamus. Non dicitur talis via procedendi naturalis, quòd similis sit modo, quem natura tenet in procreandis rebus, quinimo ei penitus cõtraria est; Etenim natura in fingendis operibus suis progreditur à simplicibus ad composita, à caussis ad effectus, nos è contrario in iisdem cognoscendis procedimus. Nec vocatur naturalis, quoniam sit conueniens naturæ ipsarum rerum; Nos enim multa prius cognoscimus, quæ, si natura rerum spectetur, posterius cognosci deberent, siquidem antè percipimus accidens, quàm substantiam, at substãtia per se àc suapte natura prior est quàm accidens. Nec appellatur naturalis, quòd sit congruens atque consentiens naturali appetitui hominis, quo is duce natura vehitur atque ducitur ad sciẽdum. Homo enim naturaliter expetit scire non quocunque modo, sed per caussas, talis enim scientia est perfectio intellectus humani explens atque saturans naturalem appetitum eius. Itaq; homo naturaliter expetit res cognoscere, per ea quæ sunt priora & notiora secundum naturam ceu per caussas, potius quàm per ea quæ sunt notiora secundum nos, veluti per effectus. Nec denique nuncupatur naturalis, quòd ita sit homini insita & infixa, vt ab ea nunquam diuelli & separari possit. Nam quamuis rudes & indocti, cum primùm aggrediuntur ad cognoscendas res, hanc intelligendi rationem sequantur, tamen, qui sunt fœcundo & subtili ingenio & in scientiis exercitati, cognoscunt res conuenienter naturæ ipsarum, & quod secũdum naturam prius atque notius est, illis quoque prius & magis notum habetur. Cuius rei simile quiddam cernimus in his quæ pertinent ad gustatum; nam vt alia aliis dulcia & iucunda vi-

Cur via procedendi à notioribus secũdum nos ad notiora secũdum naturã, vocetur, nobis naturalis.

deantur, tamen id, quod verè ac simpliciter est dulce, videtur etiam tale non quidem omnibus, sed his, qui stomachum non habent labefactatum & corruptum, sed bene affectū atque constitutum. Talis igitur via procedendi, est atque dicitur nobis naturalis, propterea quòd cum primùm duce magistráque natura accedimus ad cognoscendas & contemplandas res naturales, excitati aspectu & admirabilitate earum rerum quas hic mundus continet, ita procedimus, vt primo quidem appulsu mentis incurramus in notitiam effectuum compositorum & accidentium, tum magis animo exardescentes ad interiorem & perfectiorem earundem rerum sciētiam capessendam, quasi per gradus quosdam progredientes tandem perueniamus ad caussarum rerum simplicium & substātiæ comprehensionem. Cuius rei hanc ego quidem certè caussam esse arbitror; A principio enim donatur nobis à Deo animus, immortalis ille quidem & capax omnium disciplinarum, sed rudis expérsque scientiarum, & vt pulchrè inquit Arist. ceu tabula quædam nuda, in qua nihil omnino pictum est. Quamobrem idem Aristot. scribit illum esse in potentia ad omnia, nec aliam esse naturam eius quàm veluti potestatem & habilitatem quandam ad percipiendas omnes res, eúmque locum esse formarum non actu, vt Plato existimabat, sed tantùm potestate. Is autem animus tanta necessitudine & tam naturali connexione iungitur atq; copulatur cum sensibus, vt dum est in hoc corpore, nec sine adminiculo sensuum vitam suam agere & tueri, nec nisi per eosdem sensus, cognitionem & scientiam rerum possit adipisci. Itaque vt in homine vitam hanc mortalem agente, esse intellectiuum, non potest separari ab esse sensitiuo, sic etiam functiones partis intelligētis, non possunt ab actionibus facultatum sentientium penitus disiungi atque segregari. Atque hinc extitisse illas nobiles & illustres sentētias, quæ in scriptis Aristot. non secus, ac stellæ in cælo mirabili splēdore collucent: Deficiente sensu, etiam deficere sciētiam eorum quæ pertinent ad illum sensum: Omnes scientias & artes ex sensibus, memoriis, experimentísque ortum habere: Intellectum nostrum nihil vnquam speculari sine permixtione phantasmatis: Cogitata & intelligentias animi nostri non esse quidem phantasmata, vel vt Latinè loquar cum Cicerone, visa, veruntamen non posse constare sine illis. si igitur prima humanæ cognitionis acquisitio fit per sensus, necesse est ea prius ab homine cognosci quæ priùs atque vehementiùs mouent sensus, iísque obuia & familiaria sunt, eiusmodi autem sunt singularia, accidens, compositum, effectus, &c.

Ex his autem liquet, falsum esse id quod Plato habuit pro certo & explorato; Nostrum scire nihil aliud esse, quàm quoddam reminisci.

Digreſsio cõtra Platonẽ, ſcientiam noſtram nõ eſſe reminiſcẽtiã.

Nam(vt de hoc nonnihil etiam nunc attingamus) ſi animus noſter olim habuit ſcientiam omnium rerum, quam poſtea dum eſt in corpore per diſciplinam inſtitutionem exercitationémq; reminiſcitur, cur ad reminiſcendum adeo egenus ſenſibus, vt his ſublatis nulla queat ſcientia comparari? Nos enim experimur, cum quidpiam reminiſci volumus quod antea cognouimus, non valde indigere aut vti opera ſenſuum exteriorum; & ſine his nõ ſolum poſſe ſed interdum etiam fieri ſolere multarũ rerum reminiſcentiam ſola vi & ope imaginatricis vel cogitatricis facultatis. Deinde, qui fit, vt nemo vel priuſquam addiſcat ſcientias, aliquo modo meminerit ſe quondam illas tenuiſſe, & per obliuionem amiſiſſe: Vel poſtquam ſcientias didicit, eas tanquam ante cognitas & perceptas recognoſcat? Ad hæc, quemadmodum animus hominis, quia eſt immortalis non ſolum videt res præſentes, ſed prouidet etiam futuras, multàmque cogitationem & curam ſuſcipit poſteritatis, cur ſi idem animus fuit ante corpus florens ſcientia cunctarum rerum maximíſque circunfluens bonis, cur inquam, non itidem cernitur in eo aliqua certa cognitio, cogitatio, memoria, aut denique veſtigium aliquod preteritarum & antiquarum rerum, quas olim geſſiſſe & tenuiſſe dicitur? Cur nullus in eo mœror & dolor de tantorũ bonorum amiſſione? Poſtea, ſi mẽs noſtra haberet naturaliter ſibi inſitas ſcientias omnium rerum, non poſſet eſſe capax errorum & falſarum opinionum. Etenim, quod per ſe atque naturaliter ineſt, non poteſt mutari in contrarium, ſic enim Ariſt. 2. libro Ethicorum docet virtutes non eſſe natura nobis innatas, quoniã nemo prauus & improbus euadere poſſet, ſiquidẽ quod natura ingeneratũ eſt, nulla cõſuetudine tolli poteſt, vt licet millies lapidem ſurſum iactites, nunquam tamen aſſueſcet per ſe tendere ſurſum propter naturale pondus atque grauitatem. Sic etiam in 3. de Cælo 67. oſtendit Ariſt. nullam eſſe definitam à natura figuram elementorum, vt ad omnes figuras facilè conformari & accommodari queant. Et iterum, Peripatetici diſputant primam materiam per ſe nullam habere formam quam ſibi præcipuè & ſua natura vendicet, vt poſſit eſſe receptaculum omnium formarum etiam contrariarum. Poſtremò, aut coniunctio animi cum corpore, eſt naturalis aut præter naturam; ſi præter naturam, quo pacto efficitur à natura & à Deo? cur ſemper eodémque modo contingit? Nam quæ preter naturam ſunt, & raro & per accidens eueniunt. Cur diſſolutio prædictæ vnionis, quam mors efficit, eſt adeo præter naturam & violenta, vt nos & metus futuræ mortis ſollicitet & dolor præſentis diſcruciet? ſin autẽ talis coniunctio animi cum corpore eſt naturalis, tãtum abeſt vt poſſit tam inſigne animo detrimentum afferre, hoc eſt obli-

uionem

uionem omnium ſcientiarum, vt ei debeat magnam adiungere perfectionem maximúmque prębere adiumentum ad ſuas actiones rite obeundas. Forma enim, quæ eſt actus naturalis materiæ, ſicut per vnionem cum materia perficitur in eſſe, ſic etiam perficitur in operando; Id quod luſtranti animo cunctas res naturales in omni coniunctione formæ cum materia perſpicuum erit. Hæc autē quæ contra Platonem à nobis explicata ſunt, docet etiam D. Thom. in 1. par. q. 84. art. 3. Sed de his rebus quoniam ſunt extra materiam propoſitam, & ab inſtituto noſtro remotæ, plura dicere non cōuenit. Quoniam igitur intellectus noſter ita cohæret cum ſenſibus, vt per eos ceu interpretes & nuncios rerum omnium intelligendi materiam accipiat, nihílq; ſit in illo quod non in his aliquo pacto prius fuerit, hinc fit, vt quæ ſenſibus noſtris magis propinqua nota & familiaria ſint, vt effectus, totum, compoſitum, accidēs, ea quoque priùs ad intellectū perferātur, eíq; priùs innoteſcant. Quæ verò ſenſibus poſteriùs cognita, aut penitus ignota ſint, vt cauſſa, partes, res ſimplices & intima cuiuſq; rei ſubſtātia, eo tardiùs atq; difficiliùs ad mentis noſtræ intelligentiā perueniant. Ergo, cur ea quæ ordine naturæ poſteriora ſunt, plerunque ſint nobis notiora iis, quę ſunt priora ſecundū naturā, & cur via procedendi ab illis ad hæc vocetur nobis innata & naturalis hoc modo explicatū ſit, Nunc videamus an in rebus Phyſicis ſint aliqua, quæ eadem ſint nota nobis & ſecundum naturam.

In rebus naturalibus permulta reperiri quæ ſint nota nobis ſimul atque ſecundum naturam.

CAP. VII.

ARISTOTELES hoc 2. tex. ait non eadem eſſe nota nobis & ſimpliciter; in primo autem lib. Poſt. tex. 5. ſimilem ponit ſentētiam, verùm aliis verbis, ſcribens hæc inuicem opponi, hoc eſt quæ ſunt nota nobis, eſſe ignota ſecundum naturam, & contrà, quæ ſunt nota ſecundum naturam, eſſe nobis ignota: Quæ ſententia quo pacto intelligenda ſit, pluribus verbis aperiendum eſt, ne quis putet fieri nunquam poſſe vt eadem ſint nota ſecundum nos & ſecundum naturam. Peruulgata eſt opinio apud Philoſophos, in rebus naturalibus aut nihil aut perpauca reperiri quæ nobis ſint nota pariter ac ſecundum naturam, propterea quòd rerum effecta & accidentia, quæ nobis manifeſta ſunt, habentur ignota ſecundum naturam, è contrario autem ſubſtantia & cauſſę, quæ ſunt notæ ſecundum naturam, nobis ſunt ignotæ; At verò in diſciplinis mathematicis, aut omnia aut certè pleraque ſunt nota nobis iuxtà atque ſecun-

dum naturam. Etenim demonſtrationes Mathematicæ procedunt ex primis principiis,quæ nobis ſunt manifeſtiſſima, veluti, Totum maius eſſe ſua parte, &, Si ab ęqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia. Eadem quoque ſunt nota ſecundum naturam, quippe cum ſint cauſſę eorum,quæ poſtea demonſtrantur à Mathematicis. Atque hoc ipſum videtur Auerr. ſenſiſſe multis locis ſcriptum & teſtatum relinquens. Verùm opinio hæc (aut ego penitus fallor) multos adhuc fefellit,vel inſcitia vel negligentia perſcrutandæ veritatis;etenim vtrumque reor eſſe falſum,ſed de Mathematicis poſterius diſſeram;nunc tribus rationibus oſtendam multa in rebus Phyſicis eiuſmodi eſſe,vt ſimul nobis nota ſint,atque ſecundum naturam. Primò, naturæ magis vniuerſales ſunt notiores nobis & ſecundum naturam,quàm minus vniuerſales, vt corpus quàm viuens, viuens quàm animal,animal quàm homo; ergo, &c.antecedens ſecundum vtramque partem perſpicuè verum eſt; Nam quòd magis vniuerſalia ſint notiora nobis, Ariſt.teſtatur hic tex.4. & aliis compluribus locis, de quo etiam conſentiunt omnes propemodum interpretes eius:ídque confirmat experientia, nam aſpiciẽtes id quod è longinquo accedit ad nos,priùs agnoſcimus eſſe corpus quoddam quàm animal, & animal priùs quàm hominem; Infantes etiam (vt hoc loco inquit Ariſt.) primùm quidem appellant omnes homines vniuerſè ac indiſtinctè patrẽ, fœminas matrem, poſtea verò vtrunque ſpeciatim diſtingunt. Ratio item hoc docet, nam ſigna & accidentia rerum vniuerſaliorũ ſunt nobis notiora, cum enim inſint in pluribus rebus, frequentiùs cadunt ſub ſenſus; ex quo fit, vt illis magis obuia,familiaria & manifeſta ſint:paucioribus quoque ſignis opus eſt ad percipiendum magis vniuerſale, vt aliquid eſſe corpus, viuens aut animal,quàm ad cognoſcendum minus vniuerſale,vt eſſe hominem vel Petrum. Quòd autem magis vniuerſalia ſint notiora ſecundum naturam,vel ex eo intelligi poteſt,quia ſimpliciter priora ſunt minùs vniuerſalibus, eorúmque principia,& quoniam minùs perfecta ſunt, à quibus natura incipiens procedit ad minùs vniuerſalia,tanquam perfectiora. Itaq; in procreatione hominis, primùm effingitur in fœtu natura viuentis, tum animalis, ad extremum hominis,vt ſcriptum eſt ab Ariſt.in 2.de Gener.animal.cap.3. Sed conſiderandum eſt hoc loco id quod D.Thom. ſcribit in 1.parte. q.85. art.3. Nam cum vellet docere magis vniuerſalia eſſe priùs cognita nobis, quàm minùs vniuerſalia, præmittit hanc obiectionem, *Non ſunt eadem*(inquit)*priùs nota nobis,& ſecundum naturam, ſed magis vniuerſalia ſunt priùs nota ſecundum naturam, quàm minùs vniuerſalia, quippe cum illa ſint priora ſimpliciter his, ergo non poſſunt eſſe nobis quoque prius cognita.*

In rebus Phyſicis non pauca reperiri, quæ ſunt eadem nota nobis & ſecundum naturã.

Quam obiectionē deinde soluēs in respōsione ad primū argumentū scribit hæc, *Duplex est ordo naturæ, vnus secundū viā generationis & tēporis, secundū quā viā, ea quæ sunt imperfecta & in potētia, sunt priora, & hoc modo magis cōmune est prius secūdum naturā, quod apparet manifestè in generatione hominis & animalis, nam priùs generatur animal q̃ homo, vt dicitur in libris de Generatione animaliū: Alius est ordo perfectionis siue intentionis naturæ, sicut actus simpliciter est prior secundum naturam quàm potentia, & perfectum prius quàm imperfectum, & per hunc modum minus commune est prius secundum naturam quàm magis commune, vt homo quàm animal; Naturæ enim intentio non sistit in generatione animalis, sed intendit generare hominem.* Hæc Diuus Thomas ex cuius verbis posset quispiam fortasse suspicari eum verba illa Aristotelis, *Non sunt eadem nota nobis, & secundum ordinem naturæ* interpretari non de ordine naturæ qui est secundum generationem, sed de eo qui est secundum perfectionem, ex quo fieri vt magis vniuersalia non sint simul nota nobis & secundum naturam, quod tamen à principio aggressi sumus ostendere: sed nobis in præsentia quid D. Thom. senserit de intellectu illorum verborum Aristot. non est curæ. Illud quidem pro certo affirmare possumus, Arist. hoc loco non loqui de prioritate perfectionis, sed generationis, & temporis, etenim docere vult primas caussas, primáque principia rerum naturalium esse nobis obscura & ignota, tametsi secundum ordinem naturæ manifesta sint, & magis certa, quàm ea quæ formantur & efficiuntur ex illis. quod si loquatur Aristoteles de ordine generationis, magis vniuersalia, erunt nota nobis & secūdum naturam, vt dictum est supra; Sinautem de ordine perfectionis, totum compositum & secundum nos, & secundum naturam erit notius quàm partes & principia eius. Quocirca vtrouis modo sumatur prius secundum naturam, vel ordine generationis, vt nos sumimus, vel ordine perfectionis, vt sumit D. Thomas, verum est, quod instituimus demonstrare, in rebus Physicis multa reperiri quæ sint nota nobis & secundum naturam. Scio Alexandrum, vt refert Simplicius, ipsúmque Simplicium in expositione huius secundi textus, conatos esse hanc nostram rationem soluere: sed qui eorum verba legerit, facilè intelliget infirmā esse eorum solutionem. Deinde, potest hoc ipsum confirmari alia ratione. Ea quæ vocātur obiecta sensuū exteriorū, vt color, sapor, odor, ex se fundūt atque mittunt species quasdā (ita enim fert communis omnium pene Philosophorum opinio) per quas à sensibus percipiuntur. His igitur formis (quas multi appellant species intentionales) priora sunt obiecta tam secūdum naturam, quàm secundum nos; secundum naturam quoniam sunt caussæ illarum, secundum nos, propterea quòd obiecta vsurpantur sensibus, eorum

autem species intentionales minimè: Illa nemo sanæ mentis negauit vnquam, has verò nec pauci nec indocti viri, de medio sustulerunt. Constat igitur in hoc exemplo idem esse notius secundũ nos, & secundum naturam. Vide D.Thom.1.parte.quæst.85.in fine art.3. Postremò, idem potest comprobari hoc modo. Multa sunt tam in physica quàm in Medicina, quæ habent effectus quosdam admirabiles, nobísque abditos & occultos. Etenim complura sunt medicamenta, quę vel extrinsecus admota corpori humano, vel in ipsum intromissa, operantur intus permulta, quæ per se latent nos, præuidentur autem atque cognoscuntur ex suis caussis, quæ palam adhibitæ sunt, itaque Medicus certo prænoscit, & prædicit tales effectus euenturos, manifestè cognoscens caussas à quibus illi proficiscũtur, Vbi manifestum est, talia medicamenta & secundum nos & secundum naturam esse notiora quàm ipsorum effecta. Sed quid dicendum est ad illa verba Arist. *Non sunt eadẽ nota nobis, & simpliciter?* Mihi quidem videntur habere locum non in omnibus rebus physicis, sed in multis, maximè verò in primis caussis primísque principiis rerum naturalium; de quibus ibi sermonem habet Arist. siquidẽ eiusmodi sunt, vt cum ordine naturæ præcedant cæteras res physicas, à nobis tamen posteriùs cognoscantur, & quæ ab ipsis esse habent, prorsúsque pendent, vti corpora & accidentia physica, ad eorum cognitionem nos perducant. Sed de rebus physicis dictum est satis. Nunc disquirendum est, An in mathematicis disciplinis idem maxima ex parte, ceu multis visum est, sit notius secũdũ nos & secundũ naturã.

An demonstrationes Mathematicæ maxima ex parte constent ex his quæ sunt nota nobis, & secundum naturam.

CAP. VIII.

AVERROES in primo Phys. cõment.2. & in primo de Anima comment.11. in commẽtariis etiam magnis super libros Post. atque in quæstionibus Logicis, ait demonstrationes Mathematicas constare ex propositionibus quæ sunt notæ nobis & simpliciter, & cum ipse putet demonstrationem simpliciter, quam facit tertiam quandam speciem demonstrationis longè principem omnium, confici debere ex his quæ sunt nota secundum nos & secundum naturam, affirmat talem speciem demõstrationis nusquam reperiri aut crebriorem aut perfectiorem, quàm in disciplinis Mathematicis. Multi quoque expositores Arist.(quod is ait tum hoc loco, tum in primo Post.tex.5. non esse eadem nota nobis & simpliciter) censent, id maximè locum habere in scientia naturali; in do-

ctrinis autem Mathematicis idem planè notum esse nobis & simpliciter. Est itaque multorum Philosophorum opinio demonstrationes Mathematicas procedere ex præmissis, quæ sint tam secundum nos, quàm secundum naturam notiores conclusione. Quam sententiam equidem arbitror aut falsam esse, aut certè recta quadam explanatione, vel potius correctione indigere; quare faciendum mihi putaui, vt quid ea in re verum aut falsum esse ducerem, liberè ac sincerè explicarem. Primùm igitur opinor, medium quod adhibetur in demonstrationibus Mathematicis, si propriè & subtiliter rem ipsam expendamus, nec secundum naturam, nec secundum nos esse notius conclusione; id quod facilè cognosci poterit ex his paucis, quæ subijciam. Primò. Si medium Mathematicum esset notius secũdum naturam conclusione, hoc ideo accideret, quia tale medium esset propria caussa eius, quod demonstratur; at supra fuit ostensum Mathematicos non demõstrare ex propriis & naturalibus caussis, ergo, &c. Deinde, Mathematicus non considerat naturam ac essentiam quantitatis, nec affectiones eius, prout habent esse reale fluens ex natura quantitatis; sed tantũmodo prout habent esse intelligibile, & prout possunt euidenter ac certò sciri, quocunque modo id contingat; ergo Mathematicus non curabit, an medium sit prius secundum naturam nec ne; sed an sit euidens, certum & aptum ad demonstrandam propositam conclusionem. Præterea, apud Mathematicos vna demonstratio non habetur potior quàm altera, quoniam habeat medium prius secundum naturam, quinimo id nusquam, & à nullo Mathematico considerari & perpendi solet, sed ea demonstratio melior ducitur, quæ simpliciter ostendit rem, quàm quæ ex suppositione: & quæ directò seu ostensiuè, quàm quæ indirectè, vel ducendo ad impossibile: ad extremum, quæ per pauciora media conficit rem propositam, quàm quæ per plura, quocunque modo id fiat, siue per media priora secundum naturam, siue posteriora. Postea in 32. demonstratione, quæ est in 1. elemẽtorum Euclidis, ostenditur tres angulos trianguli esse æquales duobus rectis, propterea quòd angulus externus, qui fit ex latere eiusdem triãguli producto, æqualis sit duobus angulis internis sibi oppositis, Hoc medium perspicuè constat non esse prius secundum naturam, eo quod demõstratur; quin etiam mihi quidem videtur esse posterius secundum naturam, nam productio lateris, & ortus illius anguli externi, necessariò consequitur structuram trianguli constitui: Similiter in 1. demonstratione eiusdem libri, Euclides docet latera eius trianguli quod super datam lineam constitutum fuit, esse inter se æqualia, propterea quòd sint lineæ ductæ ex centro ad circunferentiam, quis non videt cum hoc medium

Medium demonstrationis Mathematicæ, non esse per se ac simpliciter notius secundum naturam, conclusione.

omnino per accidens affectum sit ad id quod demõstratur, non posse dici prius secundum naturam conclusione? Etenim planè accidit triangulo æquilatero, quod super lineam datam constitutum est, includi in circulo, & latera eius sic describi, vt existant lineæ à centro ad circunferentiam illius circuli ductæ. Quod autem à nobis ostensum est in his duabus demonstrationibus Mathematicis, si quis ad reliquas demonstrationes animum aduertat, idem pene in omnibus comperiet. Postremò, quæ sunt verè priora secundum naturam, sunt per se definita, & pauca numero, & habent necessariam atque naturalem cognationem, connexionémque cum his rebus, quibus dicũtur priora; at medium Mathematicum non est definitum secundum naturã, & est multiplex, nam quod ostenditur per vnũ medium, potest etiam probari per alia multa, & in cõuersione demonstrationũ, vbi ex medio fit conclusio, & ex conclusione mediũ (quod fieri cernimus tum sæpe alibi, tum in primo Euclidis in proposit. 18. & 19.) nullo modo fieri potest vt in vtraque demonstratione medium secũdum naturam, sit notius conclusione. Amplius, in 27. propositione eiusdem libri, Euclides demõstrat aliquas lineas esse parallelas, quoniam in eas incidens alia linea recta facit angulos coalternos æquales sibi inuicem, quonam modo tale medium rectè dici potest prius secundum naturam conclusione, aut esse caussa, cur lineæ quæpiam sint parallelæ vel æquidistantes, cum potius id videatur esse tãquàm effectus, & quidpiam consequens, & per accidens se habens ad id, quod demonstratur, paruíque referat quò lineæ aliquæ sint parallelæ, vt in eas cadat alia linea recta, & tales anguli coalterni existant, nec ne? Itaq; reor ordinem, qui est in demonstrationibus Mathematicis nõ fuisse ductũ ex naturali prioritate aut posteritate earum rerum, quæ demonstrãtur; sed ex maiori, minoríue facilitate doctrinę, atque ordine inuentionis. Etenim Euclides eas demõstrationes priores esse voluit, quæ vt demonstrentur, non egent declaratione aliarum: cæteræ verò demonstrationes, nõ possunt & facilè explicari, & intelligi, nisi prius illæ demonstratæ, cognitæque fuerint. Quarũ igitur cognitio adiumentum allatura erat ad explicationem & cognitioné aliarũ, eas demõstrationes priori loco ponere & declarare voluit: & quãuis eadé propositio per alia quoq; media ostendi potuisset, tamé elegit quædã faciliora, ac eiusmodi, vt in his teneri & conseruari posset perpetua & cõtinuata series atque cõnexio omniũ demonstrationũ. Hac etiam de caussa factũ existimo, vt Euclides multas propositiones cõsultò omiserit, vtpote quibus opus futurũ non erat ad explicationem aliarum demonstrationum, quę si fuissent interpositæ, admirabilem mathematici ordinis continuationé inter-

Ratio ordinis & dispositionis propositionum atque demõstrationum Euclidis.

Cur Euclides multas alias propositiones demonstrare supersederit.

turbaſſent. Nam cur obſecro putamus Euclidem tantùm demonſtrare voluiſſe ſuper datam lineam rectam triangulum æquilaterum cōſtitui poſſe, cum idem quoque de aliis ſpeciebus trianguli oſtendi queat, & quidem oſtenſum fuerit à Proclo? niſi quia demonſtratio quæ fit de triangulo æquilatero, vtilis futura erat ad explicationem demonſtrationemque aliarum propoſitionum; quæ autem fiunt de reliquis triangulis minimè.

Mediũ demõſtrationis Mathematicæ, per ſe non eſſe ſecundum nos notius concluſione.

Quòd autem in demonſtrationibus Mathematicis, medium non ſit etiam notius ſecundũ nos concluſione, manifeſtum eſt ex eo, quia Ariſt. docet in 1. Poſt. tex. 5. id eſſe prius atque notius ſecundum nos, quod eſt propinquius ſenſibus, at ſi cui rudi & indocto Geometriæ proponatur quarta, & quinta demonſtratio Euclidis, antequam explicatæ & demonſtratæ fuerint, vna non erit notior & manifeſtior quàm altera, non enim vna eſt propinquior ſenſibus noſtris quàm altera. vtraq; igitur per ſe æquè obſcura & ignota nobis erit. Dicitur autem vna propoſitio Mathematica ſecũdum nos eſſe notior, quàm altera, non per ſe ac ſimpliciter, ſed ob diſpoſitionem, ordinémque doctrinæ, quem inſtituit Euclides: ſecundum quem ordinẽ priùs debet cognoſci à nobis quarta propoſitio, quàm quinta: quoniam hæc demonſtratur per illam, vt neceſſe ſit cum venitur ad quintam, antè cognitã fuiſſe quartã, atque hoc modo vna propoſitio Mathematica, quàm altera, & medium demonſtrationis, quàm concluſio poteſt appellari prius & notius ſecundum nos, non per ſe, ſed propter doctrinæ, & demonſtrationũ ordinẽ ab Euclide inſtitutũ atque deſcriptũ. Ergo ex his, quæ hoc loco diſputata ſunt à nobis, clariſſimum eſt, medium quod ponitur in demonſtrationibus Mathematicis, per ſe ac ſimpliciter, nec ſecundum nos, nec ſecundum naturam eſſe notius concluſione, ac proinde falſam eſſe peruulgatam illam opinionẽ eorum, qui putãt demonſtrationes Mathematicas procedere ex notioribus ſecundum nos & ſimpliciter; Quanquam poteſt hæc ſententia aliquomodo adduci ad bonum ſenſum; nam licet propria cuiuſq; demonſtrationis principia non ſint notiora vtroque modo ea cõcluſione, quam inferũt; tamen prima illa initia, & axiomata Mathematica, quæ in veſtibulo Geometriæ exponuntur & poſtea in plurimis demonſtrationibus adhibẽtur, ſunt vtroque modo notiora; ſecundũ naturam quidem, quoniam ſunt prima, immediata & indemonſtrabilia, ex quib⁹ cæteræ propoſitiones Mathematicæ oriuntur, pendẽt, atque demonſtrantur; ſecundũ nos autem, quia citra demonſtrationem vllam nobis manifeſta ſunt, aut per ſolam cognitionem terminorũ, ex quibus conſtant, velut illa, Totũ eſſe maius ſua parte &, Si ab æqualibus æqualia demas quæ remanent ſunt ęqualia &, Quæcunq;

Quomodo poſſit verè dici demonſtrationes Mathematicas procedere ex notioribus ſecũdum nos & ſecundum naturam.

ſunt æqualia vni tertio, ſunt æqualia inter ſe; vel per ſolam deſcriptionem, aut leuem quampiam expoſitionem, cuiuſmodi ſunt definitiones trianguli, circuli, &c. Poſſunt igitur demonſtrationes Mathematicæ dici conſtare ex notioribus ſecũdum nos & ſimpliciter, quatenus omnes, vel mediatè vel immediatè oriũtur ex illis primis principiis, & in ea tandem reſoluuntur, quæ principia ſunt (vt diximus) vtroque modo notiſſima. Itaque ſi demonſtrationes Mathematicæ comparentur cum Phyſicis, ſecundum prima & generalia principia, ex quibus ducuntur, quoniam prima & generalia principia Phyſica ſiue incomplexa; (vt prima materia & primum mouens, ſiue complexa; vt naturam eſſe principium motus in eo, in quo eſt, &c. & motũ eſſe actum entis in potentia, prout in potentia) ſunt quidem notiora ſecundum naturam, verùm non ſecundum nos, quàm affectiones Phyſicæ & ſenſibiles quæ de rebus naturalibus demonſtrantur. ideo ſecundum huiuſmodi comparationem, atque conſiderationem primorum principiorum, ſcientiæ Mathematicæ, & Phyſicæ, rectè dici poſſunt demonſtrationes Phyſicæ procedere ex notioribus ſecundũ naturam, non autem ſecundum nos, Mathematicæ autem ex his, quę ſunt vtroque notiora. Sed de hoc ſatis dictum ſit.

Expenditur interpretatio ſecundi textus & aliorum ſequentium, tradita à D. Thoma & Alexandro Aphrodiſæo.

CAP. IX.

NON eſt hic tacendum D. Thomam aduerſari Auerroi & Græcis expoſitoribus qui volunt hoc 2. tex. ab Ariſt. oſtendi viam declarandi & demonſtrãdi principia rerum naturaliũ, quæ latent nos, per ipſa compoſita, quæ ſunt quidem ſecundum naturam illis poſteriora, ſed nobis notiora. Nam inquit D. Tho. rationem demonſtrandi qua vti debet Phyſicus, explicari in 2. libr. Phyſ. etenim in 19. tex. libri 2. Phyſicorum datur via definiendi res Phyſicas per materiam & formam, in 70. textu eiuſdem libri modus demonſtrãdi, nimirum per omnes cauſſas. Quocirca putat ipſe à 2. textu hoc, vſque ad ſextum, doceri ordinem ſeruandum in explicatione principiorum; vt videlicet incipiamus à principiis maximè vniuerſalibus, quoniam ſunt notiora nobis, ídque probari hoc ſyllogiſmo; Procedendum eſt à notioribus, ſed confuſa, id eſt, magis vniuerſalia, ſunt notiora nobis, quapropter incipiendum eſt à magis vniuerſalibus. Huius ſyllogiſmi Maior tangitur tex. 2. Minor 3. Concluſio 4. & ſequentibus planius explicatur Minor. Sed contra D. Thomam illud dici poteſt, ſi principia rerum naturalium ſunt nobis ignota, indi-

indicanda fuit via & ratio aliqua ea cognoſcendi, quam viam Ariſt. ipſe ingredi & inſiſtere velit in huiuſmodi principiis manifeſtãdis; eiuſmodi autem viam prædocere, maioris erat momenti, quàm declarare ordinem ſeruandum in principiorum tractatione. in ſecũdo autem libro Phyſicorum Ariſtoteles docet rationem definiendi & demonſtrandi res naturales; non autem viam cognoſcendi principia rerum naturalium, nam cum horum ſcientiam. 1. libro Phyſicorum tradidiſſet, abſurdum fuiſſet tradere poſtea in 2. libro modum & rationem ea ſciendi. Deinde ſi per (*confuſa*) in tex. 3. accipit vniuerſalia, neceſſe erit quod ſequitur, *Ex his autem nota fiunt principia & elementa, iis qui diuidunt hæc*, intelligere de ſingularibus, vel de minus vniuerſalibus, at quomodo inferius, & minus vniuerſale eſt elementũ ſuperioris, cum è contrario res habeat? Amplius, ſi per viã procedendi à notioribus ſecundum nos ad notiora ſecundum naturam, intelligit ordinẽ & viam demonſtrandi, non congruit præceptũ cũ doctrina. Ariſtoteles enim procedit à principiis primis & maxime vniuerſalibus, quæ ſunt priora ſecundum naturam, quàm principia minus vniuerſalia, nam prima materia prior natura eſt quàm hominis, vel equi, vel alius cuiuſuis rei materia: huiuſmodi autem principia vniuerſaliſſima, non ſunt notiora ſecundum nos quàm principia minus vniuerſalia; prima nanque materia non eſt notior, quinimo longè ignotior nobis, quàm materia hominis vel equi, nec primum mouens, quàm ſecunda & particularia mouentia.

Alexander autem, vt hic refert Simplicius, voluit Ariſt. his textibus docere viam & rationem cognoſcendi prima principia rerum naturalium: hanc autem viam non aliam eſſe, quam vt per quaſdam vniuerſales quæſtiones ſeu pronuntiata quædam generalia, quæ cũ diſiunctione efferuntur, gradatim veniatur in notitiã principiorũ naturalium, generales autem illæ quæſtiones, quæ per diſiunctionẽ enuntiantur, ſunt huiuſmodi. Principia rerum naturalium, aut eſſe vnum, aut multa: aut eſſe finita, aut infinita: aut mobilia, aut immobilia; & ſi multa atque finita: aut plura, aut pauciora tribus: aut omnia inter ſe contraria, aut non omnia; per has enim quæſtiones cernimus Ariſt. in 1. Phyſicorum proceſſiſſe ad explicationem primorum principiorum, quæ ſunt tria, duo quidem inter ſe contraria, forma & priuatio, tertium verò ſubiectum illorum contrariorum, materia prima. Cum igitur Ariſt. in 2. tex. ait procedendum eſſe à notioribus nobis ad ea quæ ſunt nota ſecundum naturam, Alexander interpretatur progrediendum eſſe à tractatione illarum quæſtionum vniuerſalium ad demonſtrationem ſeu explicationem principiorum naturalium: prædictas autem quæſtiones inquit eſſe notas ſecundum nos, tum quia

constāt ex terminis vniuersalibus & notis, quales sunt, vnum, multa, finitum, infinitum, mobile, immobile, contrarium: tum etiam quia virtute continent illud primum principium, Quodlibet est, vel non est, quod nemini hominum sanæ mentis obscurum, aut dubium esse potest. Nam hoc disiunctum principium, Aut est vnum, aut multa, reuocatur ad hoc, Aut est vnum, aut non est vnum; idemq́ue contingit in aliis disiunctis. Similiter cũ in 3. tex. Arist. inquit primùm manifesta nobis fieri confusa, posterius autem his qui diuidunt hæc elementa & principia, Alexander exponit de illis vniuersalibus disiunctis, quæ appellantur confusa, tum quia sunt vniuersalia (omne autẽ vniuersale potest vocari confusum, propterea quòd multa continet potentia, hoc est confusè ac indistinctè) tum etiã quia ipsum disiunctũ per se dici potest confusum, quoniam neutrã partẽ disiunctionis determinatè enuntiat de re subiecta, sed alterutrũ indefinitè; ex huiusmodi autẽ disiunctis diligenter explicatis, euadũt manifesta principia rerum naturaliũ per diuisionem illorũ disiũctorum hoc pacto. Principia rerum naturalium necesse est aut esse vnum, aut multa, sed non vnum, ergo multa; deinde si multa, aut finita, aut infinita; sed nõ infinita ergo finita: tum si finita, aut plura, aut pauciora tribus; sed neque plura neque pauciora tribus, ergo tantum tria; postremò, vel omnia inter se contraria, vel nullum; sed neque nullum, neque omnia, ergo quędam contraria, quædam non. ex quibus omnibus tandẽ efficitur tria esse principia rerum naturalium, duo contraria inter se, tertium autem subiectũ illorum contrariorum. Ad extremum, cum Arist. scribit in tex. 4. procedendum esse ab vniuersalibus, Alex. intelligit in explicatione illorum disiunctorum, quæ viam muniũt ad intelligentiam principiorum naturalium, incipiendum esse à disiũctis vniuersalioribus, quale est illud, principia aut esse multa, aut vnum, hoc enim disiunctum latius patet, quàm illa, aut esse finita, aut infinita, aut contraria, aut non. Atque hæc quidẽ est interpretatio Alex. quam Philoponus in commentariis suis aliquomodo sequutus est: Sed ea solum non probatur Simplicio, mihi autem videtur & subtilis, & nec absurda, nec inerudita, nec planè aliena verbis Arist. nec denique ab ipsius Simplicij explanatione multum diuersa.

EXPLANATIO TEXTVS QVARTI.

Quapropter ex vniuersalibus ad singularia procedere oportet. CAP. X.

ARISTOTELES in primo textu docuit scientiam rerum naturalium perfectè tradi non posse, nisi antè earum rerum caussæ & principia cognoscantur. Scire enim (vt in priori libro Posteriorum Analyticorum scriptum est) est rem per caussam

cognoſcere,propter quam res eſt.Quocirca Philoſophum naturalē, doctrinam Phyſicæ ab explicatione cauſſarum & principiorum exordiri oportet.Verùm,quia principia rerum naturalium,velut materia prima,forma,&priuatio nec ſunt nobis manifeſta,quòd ſenſibus noſtris minimè ſubiiciantur, nec tamen, quia ſunt prima principia demonſtrari poſſunt eo demonſtrationis genere quod ex cauſſis ducitur,Ariſtoteles in 2.tex.monet nos, hanc vnam nobis reliquā eſſe viam & rationem cognoſcendi & declarandi principia, ſi ex iis quæ ſunt nobis nota & conſpicua(licet ea ſint principiis poſteriora, minúſque ſecundū naturam nota)eorum, quæ ad principia pertinent, cognitionem indagemus. Quænā autē ſint hæc nobis nota,quæ nos ad principiorum notitiam perducere queant,indicat tertio textu,affirmans ea eſſe ipſa corpora & compoſita Phyſica,quæ quoniā multis accidentibus & mutationibus ſenſibilibus affecta ſunt,ſenſus noſtros mouent,nobíſque perſpecta & cognita ſunt.Ex horum autem compoſitorum manifeſta in multis rebus tranſmutatione.Ariſt.in 1. lib.Phy.doctrinam principiorū perueſtigauit,docens eiuſmodi principia neceſſariò eſſe mobilia,multa,finita,cōtraria: denique eſſe tria, materiam,formam & priuationem. Sed cur Ariſtot.text.3.non dixit compoſita,ſed confuſa? An Ariſtoteles quidem συγχείμενα vel potius συντεθειμένα hoc eſt compoſita, errore autem ſcriptorum vel typographorum,propter vocum ſimilitudinem mendoſè ſuppoſitū eſt συγκεχυμένα, id eſt confuſa.Quamquam Simplicius,& vetus & Græcus Ariſtotelis interpres legit confuſa & non compoſita.An igitur confuſa dixit, vt vna voce non modò compoſita naturalia,ſed etiam vniuerſalia,quæ poteſtate atque confuſè multa continent,denotaret? An potius compoſita vocauit confuſa, quoniam multa in ſe vnitè & confuſè cohibent? Homo enim, cùm ſit vnum corpus vnumq́ue compoſitum naturale,in ſe tamen continet materiam primam,elementa,partes ſimilares & diſſimilares,varias item potentias animæ alentis,ſentientis & intelligētis.Sed ad expoſitionem quarti textus,quem nunc interpretandum ſuſcepimus,propius veniamus.

Aliud eſt via doctrinæ & aliud ordo doctrinæ.

Aliud eſt via doctrinæ,& aliud ordo doctrinæ:via doctrinæ eſt ratio declarandi & probandi ex iis quæ nobis manifeſta, certa, & cognita ſunt,ea quæ ſunt obſcura,dubia & ignota. Eſt autem via doctrinæ multiplex,quæ enim obſcura & incerta ſunt, interdū probātur demōſtratione vel ex cauſis vel ex effectis ducta:aliquādo probabilibus modò & dialecticis rationibus:nonnunquā inductione,exēplis,ſimilitudinibus aliíſque argumentationis generibus. Ordo autem doctrinæ, eſt ratio ordinandi & diſponendi ea quæ in ſcientiis tractantur,vt à partibus ad totum,à ſimplicibus ad cōpoſita,à cauſſis

ad effecta, à magis vniuersalib⁹ ad minus vniuersalia progrediamur: atque hunc ordinem doctrinæ, Philosophi partiuntur in compositiuum, diuisiuum, definitiuum, & resolutiuũ. Aristoteles igitur cum in 2. & 3. textu aperuisset viam percipiendi doctrinam principiorum naturalium, docens eiusmodi principia non aliter quàm ex ipsis cõpositis & effectis naturalibus, quæ nobis perspecta & nota sunt, demonstrari posse, hoc quarto textu tradit ordinem doctrinæ, quem in principiis tractandis seruare oportet. Sed eius sententia potest hoc Syllogismo comprehendi; Bonus doctrinæ ordo poscit, vt à notioribus procedamus ad ignotiora; Sed magis vniuersalia sunt nobis notiora quàm minus vniuersalia, ergo procedendum est à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia. Huius Syllogismi Maior propositio, declarata est in secundo textu, Minor ab Aristotele probatur in textu quinto. Conclusio autem ponitur hoc textu quarto. Nec verò Aristoteles præcepto suo non ipse paruit, & quod verè docuit, diligenter præstitit. Nam in primo libro Physicorum, primò de principiis disputat ea quæ sunt magis generalia, tum quæ sunt magis propria: primùm enim docet principia esse multa, tum esse finita, postea esse contraria, deinde esse tria, ad extremum quid illorum triũ vnumquodque sit, propriè ac subtiliter exponit. Eius autem quod hic ait Aristoteles, procedendum esse à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, simillimum est, quod ipse scribit primo libro Physicorum textu, 57. his verbis, *Est secundum naturam, communia primùm dicentes, deinde circa vnumquodque propria speculari.* Et in tertio libro Physicorum textu 2. *Posterior* (inquit) *est de propriјs speculatio ea quæ de communibus est.* In primo autem libro de Partibus Animalium, argumentatur communia prius exponenda esse quàm propria, & magis vniuersalia quàm minus vniuersalia, nam cùm communia sint in omnibus iis quæ illis subiiciuntur, vt animal in homine, leone, equo, &c. nisi communia priùs explicentur, necesse erit ea sigillatim in cuiuslibet particularis tractatione (vt quæ sunt animalis, in doctrina hominis, equi & leonis) edoceri, & quod absurdissimum est, eadem sæpissimè repeti. Auerroes in Prologo super libros Physicorum, & super libros Posteriorum scribit, nisi communia prius in scientia tractetur quàm propria, fore, vt doctrina demonstratiua vitietur atque corrumpatur. Etenim quæ sunt magis vniuersalium; cùm non de illis, sed de minus vniuersalibus, quibus non per se nec primò conueniunt, demonstrantur, efficiuntur demonstrationes vitiosæ, quippe quæ non constant ex prædicatis per se, primis & propriis. Sed dicet aliquis, cùm certum sit singularia excludi à scientiis, quomodo Aristoteles hoc tex. 4. ait in scientia principiorum procedendum esse ab vniuer-

Cur magis vniuersalia prius tractãda sint.

salibus

ſalibus ad ſingularia? Reſpondeo Ariſtotelem & hic & alibi nomen ſingularis accipere, pro eo quod eſt proprium & minus vniuerſale, pręſertim autem pro ſpecie vltima quã Logici vocant ſpeciem ſpecialiſſimam, nam quod eſt verè ſingulare; veluti Petrus & Paulus, nõ eſt, vt inquit Auerroes, pars demonſtratiuæ doctrinæ, licet principiũ ſit eam acquirendi, ex ſingularibus enim ſenſu cognitis memoria conſeruatis, experientia denique exploratis colligitur vniuerſale, cuius eſt ſcientia: vt multis verbis docet Ariſtoteles in principio Metaphyſicæ, & in fine libri ſecundi Poſteriorum: in quo libro tex. 17. ait faciliùs definiri ſingulare quàm vniuerſale. proculdubio intelligens per ſingulare, id quod eſt minus vniuerſale, vel potius ipſam ſpeciẽ vltimam, nam verè ſingularium neque definitiones neque demonſtrationes eſſe conſtat. Verùm non eſt hoc loco prætereundum id, quod rectè monet Auerroes initio Meteororum, duplicem eſſe ordinem doctrinæ, vnum neceſſitatis, alterum ob melius; ſecundum illũ ordinem, priora poſterioribus & magis vniuerſalia minus vniuerſalibus proponenda ſunt: & vocatur (neceſſitatis, quia niſi quid obſtet & ratio doctrinæ bene conſtitutæ & ipſa rerum natura neceſſariò depoſcit, vt rerum magis vniuerſaliũ tractatio minus vniuerſalium rerum tractationem antecedat, cum illæ ſint his priores & notiores nobis, & ſint eiuſmodi, vt niſi prænoſcantur, non poſſint quæ ſunt minus vniuerſalia perfectè cognoſci. Alter autẽ ordo doctrinæ, qui vocatur propter melius, tunc ſeruatur, cum quæ minus vniuerſalia & poſteriora ſunt, præponuntur & prius tractantur, quàm magis vniuerſalia & priora. idque duas ob cauſſas fieri ſolet, vel quando minus vniuerſalia ſunt perfectiora & præſtãtiora magis vniuerſalibus, quam ob cauſſam putant nonnulli Ariſtotelem in ſecundo lib. de Anima, prius egiſſe de viſu quàm de tactu, licet tactus & natura prior ſit, & latius pateat quam viſus. Vel quando minus vniuerſalia ſunt notiora nobis, atque ob hanc cauſſam prius egit Ariſtoteles de animalibus quàm de plantis, vt ſupra lib. ſecundo oſtendimus; & Metaph. quæ agit de maximè vniuerſalibus, ordinæ doctrinæ poſterior eſt cæteris ſciẽtiis quæ in rebus minus vniuerſalibus verſantur: Semper enim præclaram illam Ariſtotelis ſententiam, quæ eſt initio libri quinti Metaphyſicæ, in memoria habere oportet, in doctrinis non à primo & rei principio aliquando inchoandum eſſe, ſed vnde quis faciliùs diſcat. Ergo huius quarti textus hæc erit propria & germana ſententia; in tradenda principiorum doctrina, primò de principiis eſſe diſputanda & docenda ea, quæ vniuersè & generatim de ipſis quæruntur, deinde quæ ſpeciatim & propriè eorum naturam attingunt, explicanda.

Duplex ordo doctrinæ, alter neceſſitatis alter ob melius.

Pulchra ſententia Ariſtotelis.

Cur magis vniuersalia sint nobis notiora, & quomodo hic sumatur nomen vniuersalis.

CAP. XI.

Ratio & caussa cur magis vniuersalia sint notiora nobis.

CAVSSAM autem, cur magis vniuersalia sint nobis notiora, quàm minus vniuersalia, vt hoc quarto textu docet Aristoteles, nunc perscrutari volumus. Sed vt rem in pauca contraham, eius rei caussam hanc ego esse arbitror, quòd magis vniuersalia, sunt in pluribus, singularibus iisque magis sensibilibus, vt pote quorum accidentia priùs crebriùs & fortiùs feriunt sensus nostros: etenim quantò agens è longinquiori loco potest agere in ipsum passum, tantò valentius censetur ad agendum: accidentia autem sensibilia corporis & animalis è remotiori loco & citiùs mouēt sensum quàm accidentia hominis vel Socratis, vt patet in eo, quem è longinquo cernimus aduentantem ad nos, priùs agnoscimus eum esse corpus vel animal quàm hominem, aut Socratem, vt quemadmodū in ipsis sensibilibus, singularia rerum magis vniuersalium, vt corporis & animalis sunt notiora sensui, quàm singularia minus vniuersalis, vt hominis & Socratis, sic etiam in his quæ sunt intelligibilia, magis vniuersalia sunt intellectui notiora, quàm minus viuersalia. Nam quamuis actus videatur esse ratio & caussa propter quàm aliquid sit intelligibile simpliciter (vt innuit Arist. 9 Met. tex. 20.) tamen, vt aliquid sit nobis intelligibile, præcipua ratio est, vt sit sensatum, ex quo fit vt quæcunque à sensibus nostris valde remota sunt, vti res diuinæ ea nobis sint perdifficilia cognitu de quo vide quæ scribit Arist. primo libro de Partib. animal. cap. 5. & 2. de Cælo tex. 17. atque primo libro Metaphys. cap. 2. è contrario autem faciliora sunt ad intelligēdum quecunque priora viciniora que sunt sensibus nostris: de quo poteris videre, quæ scribit Arist. 1. Post. tex. 5. & 6. lib. Topicorum Quod autē paulò supra diximus magis vniuersalia esse notiora nobis, accipiendum est cum adiunctione, videlicet fere & vt plurimùm interdū enim secus accidit, nam proximum genus equi & asini, vtroque quidem vniuersalius est, verum innominatum est vtroq; minus notum nobis. Legē quæ Arist. scribit 7. Met. tex. 28.

Quomodo intelligendum sit magis vniuersalia esse notiora nobis quàm minus vniuersalia.

Cæterùm cum dubitatur inter Philosophos. An magis vniuersalia, sint notiora nobis quàm minus vniuersalia, nō est dubitatio de qualibet cognitione, sed de crassa & confusa, nam de distincta conuenit inter omnes, siquidem minus vniuersale non potest distinctè & perfectè cognisci, nisi ante cognita fuerint magis vniuersalia, quæ dicuntur de ipso, quippe cum sint quasi partes & principia eius. Nec quæritur de quacunque cognitione hominis absolutè, sed tātum de

intellectiua. nam cum in homine multo ante vigeat cognitio sensitiua, quàm intellectiua, non est dubium quin singulare, quod sensibus vltro occurrit & subiicitur notius sit homini quã vniuersale, quod expressũ ex his quæ à sensib⁹ percepta sunt, multò post ab intellectu cognoscitur. Neq; hic sermo est de vniuersalibus, vt vocant in caussando, quo nomine appellant Deũ, & intelligẽtias, quoniã sunt caussæ vniuersales & communes omnium rerum huiusmodi enim rerũ notitia magna difficultate, & nõ nisi post multam cognitionem aliarum rerum sensibilium, mortalibus contingit. Nec quæstio est de vniuersalibus in prædicando sumptis (vt aiunt) formaliter, hoc est quatenus sunt vniuersalia, sic enim magis vniuersalia aut posteriùs, aut certè simul cognoscuntur cũ minùs vniuersalibus; exẽpli caussa genus ea ratione vt genus est, nõ potest bene cognosci, nisi vel ante vel simul cognitis speciebus eius, idemque contingit in quolibet superiori, & magis vniuersali comparatione eorum, quæ subiiciuntur ipsi. Nec loquimur in præsentia de magis vniuersalibus, prout sunt partes & principia minùs vniuersalium, vt de animali quatenus est pars hominis, componens definitionẽ eius, quę est animal rationale, sic enim posteri⁹ & minus nota nobis sunt, quàm minùs vniuersalia. nam sicut totum sensibile confusè priùs notum est sensui quàm partes eius, ita totum intelligibile priùs manifestũ fit intellectui, quàm partes & principia ipsius, atque hoc quidem significat Arist. in tex. 5. scribens. Nomen, idest definitum, quia est quoddam totum, notius esse nobis, quàm rationem hoc est definitionem, propterea quòd distinctè cõtinet partes illius. Licet igitur priùs nos cognoscamus animal simpliciter, quàm equũ: prius tamen cognoscimus equũ quã cognoscimus animal esse partem & principium equi; Postremò, non ambigitur de magis vniuersali, quatenus consideratur secundum totam suam amplitudinem, & vt ita dicam, continentiam potentialem an sit prius & magis notum nobis, quàm minus vniuersale, nam quãtò quidpiam est vniuersalius, tanto prædicta continentia & amplitudo maior, magísque varia. & multiplex est, ac proinde etiã obscurior atque difficilior ad intelligendum: nam cum multò plura magísque differentia inter se subiiciantur generi, quàm speciei infimæ, quis nõ videt longè difficiliorem esse cognitu continentiam & potestatem generis, quàm speciei? Relinquitur igitur, cum Arist. hoc loco affirmat magis vniuersalia esse notiora nobis, id esse intelligendũ de magis vniuersalibus, quatenus sunt naturæ quædam, quæ actu insunt in pluribus, hísque magis sensatis singularibus, & sunt affectæ cõspicuis quibusdam atque illustribus accidentibus, quę vt ante dixi, prius, vehementius atque frequentius feriunt sensus nostros.

Explicantur dubitationes duæ circa id quod dictum fuit (magis vniuersalia esse notiora nobis.)

CAP. XII.

Quomodo intelligendum sit illud Aristotelis in. 1. Metaphysicæ maximè vniuersalia esse nobis cognitu difficillima, optima D. Thomæ interpretatio.

SED existit hoc loco nõ parua dubitatio, quo pacto Arist. sibi constet, nam hic asserit magis vniuersalia esse notiora nobis, in 1. autem Metaph. c. 2. contra sentit, scribens maximè vniuersalia, quoniam ã sensibus remotissima sunt, esse nobis cognitu difficillima. idemque confirmat in 1. libro Posteriorum textu 5. D. Thomas interprætans illum locum ex 1. Metaphy. & respondens ad hanc dubitationem inquit, duplicem esse cognitionem maximè vniuersalium, cuiusmodi est ens & alia transcendentia. Vnã incõplexã & confusam, secundũ quam magis vniuersalia dicuntur in 1. Phy. ab Arist. esse prius, & magis nota nobis: Alteram complexam & sciẽtificam, secundum quàm omnes proprietates maximè vniuersalium per demonstrationem distinctè cognoscuntur, atque secundum huiusmodi cognitionem, affirmat D. Thom. magis vniuersalia esse difficiliora minus vniuersalibus. Sed pręstat hic adscribere verba ipsius vt eius sententia ab omnibus planiùs intelligatur. Cum igitur supradictam dubitationem in medium produxisset, ad eam respõdens ita scribit, *Sed dicendum est, quòd magis vniuersalia secundum simplicem appræhensionem sunt primò nota, nam primò in intellectum cadit ens, vt Auicenna dicit, & priùs in intellectum cadit animal. quàm homo. Sicut enim in esse naturæ, quod de potentia in actum procedit, prius est animal, quàm homo, ita in generatione scientiæ priùs in intellectu concipitur animal, quàm homo. Sed quamtum ad inuestigationem naturalium proprietatum & caussarum, prius sunt nota minùs communia, eo quòd per caussas particulares quæ sunt vnius generis vel speciei peruenimus in caussas vniuersales. Ea autem quæ sunt vniuersalia in caussando, sunt posteriùs nota quoad nos, licet sint priùs nota secundum naturam: quamuis vniuersalia per prædicationem, sint aliquo modo priùs quo ad nos nota, quàm minùs vniuersalia: non priùs tamen sunt nobis nota quàm singularia, nam cognitio sensus, qui est cognoscitiuus singularium, in nobis præcedit cognitionem intellectiuam, quæ est vniuersalium.* Atque hęc quidẽ D. Tho. Sed posset quispiam occurrere D. Tho. in eo quod ait distinctã cognitionẽ magis vniuersaliũ esse difficiliorẽ, quàm minus vniuersaliũ, nam sicut se habet esse rerũ, ita se habet distincta & perfecta cognitio earũ; sed esse minùs vniuersaliũ pendet à magis vniuersalibus, vt esse hominis ab animali, ergo distincta cognitio minùs vniuersalium pendet ex distincta cognitione magis vniuersalium, eamque præsupponit, quare difficilior erit, etenim difficilius est cognoscere plura, quàm pauciora; distincta autẽ cognitio

verbi

verbi gratia hominis, continet non modò cognitionem rationalis, ſed etiam animalis, ad cognitionem vero animalis, non eſt neceſſaria cognitio hominis. Verùm D. Thom. reſponderet huic obiectioni, bipartitò diſtinguens cognitionem diſtinctam alicuius rei, verbi gratia animalis, vnam quidem, per quam animal diſtinctè cognoſcitur non modò ſecundum proprium & præcipuum gradum animalis, ſed etiam ſecundum omnes gradus ſuperiores, & predicata, quæ inſunt in animali, vt ſecundum gradum viuentis, corporis, ſubſtantiæ, entis, atque hæc quidem cognitio tantò difficilior eſt in minus vniuerſalibus quàm in magis vniuerſalibus, quanto illa continent plura quàm hæc: Alteram verò, per quam animal diſtinctè quidem cognoſcitur ſecundum proprium & præciſum gradum animalis & paſſiones, quæ animali quà tale eſt conueniunt, at ſecundum ſuperiores gradus ſolum craſsè & confusè cognoſcitur, atque hoc quidem modo etiam Phyſica tradit diſtinctam cognitionem rerum naturalium ſecundum gradus Phyſicos, ſecundum autem gradus ſuperiores Metaphyſicos, qui inſunt in rebus naturalibus, minimè: etenim Phyſicus explicatè docet naturam hominis, animalis, viuentis, denique corporis naturalis, at corporis ſimpliciter vel ſubſtantiæ vel entis nequaquam, huiuſmodi autem cognitio diſtincta longè difficilior eſt in maximè vniuerſalibus, quàm in inferioribus, tum propter maximam amplitudinem eorum, tum etiam quoniam cum non dicantur vniuocè, difficillimum eſt videre, an ſignificent naturam quãpiam communem omnium rerum nec ne, quomodo ens habeat paſſiones, quomodo contrahatur & determinetur, & deſcendat ad inferiora, & alia innumera horum ſimilia, quæ de ente diſputari poſſunt. nam cum nec natura entis: nec affectiones eius per ſe cadant ſub ſenſus noſtros, quemadmodum contingit in homine & animali ideo neceſſe eſt ſcientiam entis cæterorúmque tranſcendentium nobis arduam & difficilem eſſe, id quod apertè docet nos experientia, nuſquam enim plures aut grauiores difficultates inuenimus, quàm in tractatione tranſcendentium, quam rectè dicere poſſumus, ſicut eſt in prouerbio, obſcuriorem eſſe numero Platonis. Hinc igitur manifeſtum eſt, quomodo diluenda ſit obiectio, quæ contra ſolutionem D. Thom. allata eſt; quanquam non ignoro alios eſſe, qui exiſtimẽt Ariſtotelem in ſupradicto loco Metaphyſicę non loqui de vniuerſalibus in prædicando, ſed de vniuerſalibus in cauſſando, vti ſunt intelligentiæ, quarum cognitionem moralibus difficillimam eſſe, nemini dubium eſt. Sed D. Tho. vtramque interprætationem amplexus eſt, docens locum Ariſtotelis & de vniuerſalibus in cauſſando, & de vniuerſalibus etiam in prædicando, aliquo modo intelligi poſſe; præſertim

autem de maximè vniuersalibus velut est substantia, ens cæteráque trascendentia; quam sententiam ego libenter sequor. Nunc locum alterum huius similem, qui est in 1. lib. Post. textu 5, explicemus.

Porrò idem D. Thomas in 1. Post. exponens quintum tex. vbi Arist. ait; quæ longiùs absunt à sensu, vt maximè vniuersalia esse minus nota nobis: quæ verò propinquiora sunt nostris sensibus velut singularia, notiora esse nobis; affirmat Arist. ibi non comparare inter se ea quæ percipiuntur tantùm ab intellectu, sed ea, quæ simpliciter à nobis percipiuntur siue per sensum, siue per intellectum, & quoniam sensitiua cognitio in homine prior, frequentior, & facilior est, quàm intellectiua; hinc necessariò fit, vt singulare, quod sensu percipitur, priùs magísque notum homini sit, quàm vniuersale, quod sola mẽtis intelligentia comprehenditur: at si ea sola quæ intellectu percipiuntur, nec sub sensus cadunt, inter se conferamus, in istiusmodi rebus magis vniuersales sunt nobis notiores, vt Arist. docet 1. libro Physicorum. Sed diceret quispiam contra D. Thom. quamuis singulare sit homini notius quàm vniuersale, cur tamen inter vniuersalia, ea quæ sunt magis vniuersalia dicuntur magis distare à sensibus, & nobis esse minùs nota? cum contra res habeat, vt scribit Arist. in principio Phys. & ibidem in suis commentariis scriptum reliquit D. Thomas; vel igitur recurrendum est ad superiorem solutionẽ illius loci Metaphysicæ, quam ex D. Thom. erutam paulò ante explicauimus, vel alia interpretatio huius loci Aristotelis aptior, atque verisimilior quærẽda est. Auerroes 1. lib. Post. commento 12. ait Aristotel. in illo tex. 5. non comparare intelligibile cum sensibili, vel vniuersale cum singulari, vtrum sit notius aut sensui, aut intellectui vt exposuit D. Thom. sed comparare inter se ea, quæ sunt intelligibilia, & docere illud intelligibile, quod est rei sensibilis, esse notius nobis secundum intellectum, quàm intelligibile eius rei, quæ est remota à sensibus, exempli caussa, quoniam accidens, affectus, totum, compositum, sunt res quædam sensibiles, at substantia, caussæ & principia non cadunt sub sensus, idcirco prædicata intelligibilia & vniuersalia illarum rerum sunt notiora nobis, quàm prædicata harum posteriorũ rerum, & inter ipsas caussas quo magis procedimus ad vniuersaliores, tanto obscuriores & difficiliores cognitu eas reperimus, donec perueniatur ad vniuersalissimas caussas, videlicet primam materiam & primum mouens quarum caussarum cognitio nobis est longè difficillima. Aristotelem igitur Auerr, putat in 1. Phys. loqui de vniuersalibus in prædicando in 1. autem Post. de vniuersalibus in caussando, etenim caussæ & principia rerum magna ex parte latent sensus nostros, quocirca magna etiam difficultate animo & ratione cognoscuntur, atque eo ma-

gis,quo magis proceditur ad caussas priores atque vniuersaliores. Si quis autem est cui non probentur huiusmodi interpretationes, is, si quidem poterit,meliores afferat,quas fortasse nihil negotij erit eruere ex his quæ dicta sunt paulò supra,vbi docuimus magis vniuersalia partim esse nobis cognitu faciliora,partim difficiliora minus vniuersalibus. Nam si Aristoteles eo loco de maximè vniuersalibus in caussando loquitur,res est manifesta, sin autem de maximè vniuersalibus in prædicando cuiusmodi sunt transcendentia, licet hæc secundum crassam & rudem quandam cognitionem satis sint nobis nota,eorum tamen subtilis & limata cognitio est nobis valde obscura ægréque parabilis.

Restat nunc difficultatem alteram quæ nascitur ex eo loco Arist. qui est in 2.Post.vbi ait faciliùs definiri singulare quam vniuersale, breuiter enodare.intelligit autem Aristoteles eo loco per singulare non id,quod est propriè singulare,huius enim neque definitionem nec demonstratioñ esse ipse non semel,nec vno loco ostendit:sed ea voce significat, vel minus vniuersale, vel propriè,vt ego puto,ipsam speciem infimam,vel vt greci vocant atomam,hoc est in alias species indiuisibilem. Tres sunt apud Arist.viæ inuestigādi definitioñ,vna per diuisionem, altera per compositionem, seu resolutienem,tertia per demostratioñ.Priores duas ipse dedit in 2,Post.tex. 17. Tertiam autem tradidit in eodem libro,vbi docet quopacto per demonstrationem ostendi & colligi queat ipsum quod quid est. Via quæ est per diuisionem à summis descendendo per media vsque ad infima,adeo manifesta est omnibus,vt explicatione non egeat. Tertia verò, quæ est per demonstrationem,maximè conducit ad colligendas definitiones accidentium.Nā in perfecta demonstratione,mediū cōtinet propriā caussam eius accidentis,quod demonstratur : quare si medio adiungatur definitio quid nominis,vel definitio essentialis eiusdem accidentis,quæ aut est in promptu cunctis,aut certè nullo negotio cōfici potest per supradictā viam diuisionis,tunc paululùm commutata verborum formula, medium cum tali adiunctione euadet in perfectam definitionem caussalem illius accidentis:quæ res vel vnius exēpli appositione perspicua erit;Quæritur cur eclipsis accidat lunæ?demonstratur eclipsim accidere lunæ propter interpositionem terræ, si quis præterea sumat definitionem quid nominis seu essentialem ipsius eclipsis, quæ est priuatio luminis in luna,ex his omnibus cōficiet perfectam definitionem eclipsis quæ est defectio luminis in luna ob interpositionem terræ,idem potest declarari aliis exemplis,sed quia ex hoc vno quod posui, res planè intelligitur, superuacaneum est vti pluribus.Hoc igitur significare vult.Arist.in 2.Post. vbi multis

Tres viæ inuestigandi definitiones.

locis scribit ipsum quod quid est non propriè demonstrari, veruntamen per demonstrationem aliquo modo ostendi & colligi posse, & idem esse propter quid, atque ipsum quod quid est, eius quod demonstratur. Vide quæ his de rebus scripta sunt in 1. & 8. tex. 2. libri Post. Secunda via, quæ est per compositionem, vel resolutionem hoc modo se habet. Cũ definiendũ est aliquod superius, iubemur spectare definitiones omniũ inferiorũ eius, in quibus remotis his quæ sunt propria cuiusque inferioris, oratio quę remanet cõmunis omniũ, erit propria definitio illius superioris; vel aliter oportet considerare quid habeãt illa inferiora cõmune essentialiter cũ aliis rebus quæ non continentur sub illo superiori, & quid habeant proprium quatenus participant illo superiori, & per quod differunt ab aliis quæcunque non subiiciuntur illi superiori, nam oratio, quæ constabit ex his, quæ sunt communia, & ex eo quod est proprium illorum inferiorum, quatenus participant ipso superiori, erit propria definitio illius superioris. Sed hoc præceptum faciliùs intelligetur proposito aliquo exemplo. Esto animal, quod per hanc viam resolutionis definiendum sit, primùm sumatur definitio hominis, quæ est substantia corporea, viuens, sentiens, rationalis; & definitio bruti, quæ est substantia corporea, viuens, sentiẽs & rationis expers, è quibus definitionibus postea detrahatur quod est proprium hominis, rationale, & quod est proprium bruti, rationis expers; oratio, quæ relinquitur est germana definitio animalis, hoc est substantia corporea, viuens & sensus particeps, vel aliter, considerandum est quid habeant commune species animalis, cum aliis rebus, quæ non sunt animalia, quid item habeant proprium quatenus animalia sunt per quod differant à non animalibus, & commune quidem est, esse substantiam corpoream viuentem; proprium autem habere sensum; oratio quæ conflabitur tum ex illis communibus, tum ex hoc proprio erit perfecta definitio animalis. Ex his autem clarum est fore longè difficiliùs per hanc viam resolutionis definire magis vniuersale quàm minus vniuersale, tum quia per hanc viam definitio superioris colligitur ex definitionibus inferiorum ante cognitis; tum etiam, quia multò plura, & magis diuersa inter se subiiciuntur magis vniuersali, quàm minus vniuersali, propter quam varietatem accidit, vt sub magis vniuersalibus lateant æquiuocationes Ergo sicut per viam diuisionis facilius est definire superiora, quàm inferiora. quoniam illa prius occurrunt ei, qui per diuisionem à summis descendit ad infima, & quoniam definitio superiorum paucioribus rebus absoluitur, sic è contrario ascendẽtis ab imis ad summa per viam resolutionis promptior atque facilior est definitio minus vniuersalis, quàm magis vniuersalis; ex quo patet, quomodo verum sit illud di-

Quomodo intelligenda sit, illa Aristotelis sentẽtia quæ est in 2. lib. post. tex. 17. facilius est definire singulare quam vniuersale.

ctum Arist. quod vertebatur in dubiũ facilius esse definire singulare, quam vniuersale, ex quo effici posse videbatur magis vniuersalia non esse nobis cognitu priora & facilia (vt in procemio Physicæ Aristoteles ait) quàm minus vniuersalia. Verùm hoc Arist. præceptum & nostram explanationem mirificè illustrabunt atque confirmabunt verba Themistij, quæ apud ipsum 2. Post. super tex. 17. ita habent. *Ex iis delucet longè faciliùs speciem indiuiduam finiri quàm genus, ea enim, quæ singularibus insunt communia, magis quàm quæ speciebus, perspicua sunt. Definitio speciei ex singularibus, definitio generis ex speciebus colligitur. Præterea euidentior speciei, quàm generis homonymia est, præterea quòd secundum speciem sensibilia dicuntur quæ facile dignoramus homonyma sunt nec ne, vt hominem pictum à vero, homonymia generum non nisi per collationem ad speciem discernitur; ideo animal dictum homonymῶs, animal vocatur, quia & homo pictus homonymῶs homo intelligit.* Hæc Themistius. Sed de his satis; etenim concordictionem, quæ in variis locis Arist. inesse videbatur, his quæ dicta fuerunt à nobis omni ex parte sublatam esse arbitramur. Quare absoluta huius procemij Physici Arist. explanatione nihil amplius requiri, nihilque obstare videretur, quominus huic tertio libro finem imponeremus, nisi hic admoneret nos vetus & communis omnium pene tam scriptorum, quàm professorum consuetudo, vt hoc loco etiam de primo cognito verba faceremus: Cuius questionis explicatio, tametsi huic loco planè aliena & intempestiua est, eaque propriè pertinet ad libros de anima, à nobis tamen in præsentia nullo modo prætermittenda est, tum quia huius controuersiæ disceptatio est per se grauis, illustris atque imprimis scitu digna, tum etiam ne à veteri & peruulgata consuetudine aliorum temere discessisse videamur. Cum enim sit adhuc disputatum, quid sit nobis prius & magis notum, his affine ac proximè consequens videtur, vt quid sit nobis primum omnium cognitum disseratur.

Introducitur quæstio de primo cognito & exponitur opinio Scoti; CAP. XIII.

QVÆSTIO est, quid nam sit homini primò cognitum. Non agitur hic de qualibet cognitione hominis, etenim apud omnes constat, secundum cognitionem sensitiuam primum omnium ab homine cognosci singulare. Nec quæstio est de cognitione distincta, sed de rudi, crassa & (vt vocant) confusa, nec de cognitione complexa alicuius propositionis, sed de simplici apprehensione rerum, nec quæritur quid sit primò cognitum primitate dignitatis, aut perfectionis, quis enim nescit hoc modo lon-

Explicatur titulus quæstionis, quæ est de primo cognito.

gè primam omnium esse cognitionem Dei? Sed quæritur de eo, quod est primò notum homini primitate originis vel durationis, vel temporis, nam cum intellectus hominis non sit ęternus sempiternam habens rerum cognitionem, sed aliquando cæperit & esse, & intelligere, meritò ambigitur: quid nam primum occurrat, & se offerat intellectui ad intelligendũ. Postremò non vocatur in dubium, quid sit primò notum huic, vel illi homini, id enim cum singulare, cõtingens, & per accidens sit, respuit scientia, sed cum multa sint intelligibilía, quæ possunt ab intellectu apprehendi, dubitatur hoc loco; quod inter illa aptum sit per se ac suapte natura primum mouere intellectum & ab eo cognosci. Ergo verus intellectus propositæ quęstionis hic est, quid sit illud, quod per se aptum est primitate temporis, vel originis primùm cognosci ab homine per cognitionem intellectiuam simplicem & confusam. Ego in hac cõtrouersia tam graui & difficili enitar quoad eius fieri poterit, tum commemorãdis, refellendísque opinionibus aliorum, tum etiam aperiẽdo & confirmando sententiam nostram, quidquid difficultatis est expedire, & huic tam obscuræ quæstioni lucem aliquam afferre. Quicquid ab intellectu nostro cognosci potest, id necesse est esse aut singulare, vt Petr⁹, aut vniuersale vt animal: Rursus si est vniuersale, aut esse maximè vniuersale vt ens, aut minimè vniuersale vt species infima, aut medium inter hęc vt corpus viuens, animal. Ex hac varietate rerum extitit magna varietas opinionum de primo cognito. Sed nemo adhuc, quod ego sciã opinatus est quidpiam eorum, quæ media interiecta sunt inter ens & speciem vltimam esse primum cognitum. Quare tres tantum relinquuntur opiniones, vna eorum, qui singulare, altera qui ipsum ens, tertia qui speciem infimam volunt esse primò cognitum, à qua opinione libet mihi nunc ordiri.

Opinio Scoti, speciẽ specialißimam esse primum cognitum.

Scotus 1. sent. dist. 3. quæst. 2. ait inter vniuersalia, speciem specialissimam, cuius singulare fortius mouet sensum, esse nostro intelectui primò cognitam; idque confirmat hoc argumento. Agentia quæ naturaliter agunt, nisi quid obstet atque impediat, producunt effectum quàm possunt perfectissimum. Etenim naturale agens ex necessitate agit, quare aget secundum vltimũ suæ potentiæ, sed agentia quæ producunt conceptum, vel speciem intelligibilem in intellectu possibili, videlicet intellectus agens & phantasma, naturaliter agunt, si quidem intellectus agens non ex cognitione, aut electione, sed per modum naturæ operatur illuminando phãtasmata ad modum luminis quod illustrans colores facit eos aliquo modo visibiles: de phantasmate autem, quod naturaliter agat, nemini dubium est, nec potest fingi quidquam, quod huiusmodi agentibus obstet, quominus efficiant quod

vi sua possint efficere, ac si quid impedimẽti accideret, id per accidens esset. Ex his concludit Scotus primum omnium in intellectu nostro produci perfectissimum cõceptum, qui non potest esse alius quã conceptus speciei specialissimæ, nam sicut species vltima perfectior est quàm ea prædicata, quæ supra ipsam sunt, quippe cum ea contineat tanquàm partes sui, & plus habeat actus minus autem potentię, ita conceptus speciei infimæ perfectior erit quàm conceptus superiorum, hic igitur ante omnes alios producetur in intellectu, ac proinde primò cognitum erit species specialissima.

Hanc sententiam Scoti, eius sequaces comprobant aliis rationibus. Primò cum intellectus noster ex se indifferens sit ad omnia intelligibilia, quippe qui vt in tertio de Anima scriptum est, sit in pura potentia ad omnia, veluti tabula nuda in qua nihil pictum est; illud intelligibile quod est magis intelligibile, magísque aptum mouere intellectum, id magis & prius ab eo intelligetur, sed species specialissima est huiusmodi, ergo &c. Minoris probatio patet ex eo quod ait Aristoteles libro nono Metaphysicæ. actum esse rationem & caussam intelligendi. Cum igitur species vltima sit magis actu, quàm vllum aliud vniuersale superius, erit quoque magis atque priùs intelligibilis. Deinde Metaphysica est posterior aliis scientiis secundum ordinem doctrinæ & secundum nos, ergo termini Metaphysici qui sunt maximè vniuersales, vt ens, substantia & accidens, erunt posteriores secundum nostram cognitionem, ex quo sequitur speciem vltimã, quæ, est minus vniuersalis, esse priorem cognitu secundum nos. Postea cum intellectus intelligat res abstrahendo eas à singularibus, cuius erit facilior abstractio, eius quoque erit facilior & prior cognitio, sed speciei vltimæ, quám generum facilior est abstractio. nam species vltima non debet abstrahi nisi ab indiuiduis, quorum maxima est conuenientia & similitudo, genus autem abstrahendum est ab indiuiduis & speciebus, in quibus inest diuersitas essentialis, ergo &c. Præterea illud vniuersale est magis & prius nõtum intellectui, cuius singulare fortius mouet sensus, propterea quod intellectiua cognitio oritur ex sensitiua, sed singulare speciei specialissimæ fortius mouet sensus: ergo &c. Minor probatur ex eo, quia idcirco aliquid est sensibile, quoniam est singulare existens hic, & nunc; vt docet Aristot. in primo Metaphy. cap. primo, sed indiuiduũ speciei specialissimæ est maximè singulare, vt patet, erit igitur etiam maximè sensibile. Amplius totum est notius partibus suis, & definitum his, per quæ definitur; vt est apud Arist. in hoc procemio Physicorum tex. 5. sed species vltima est veluti totũ quodpiam ratione prædicatorũ magis vniuersalium, & definitur per ea, ergo erit nobis no-

Opinio Scoti. octo aliis Scotistis rationibus confirmatur.

tior. Ad hæc Arist. in. 1. Metaphy. cap. 2. & in. 1. Post. tex. 5. inquit maximè vniuersalia esse difficillima cognitu, faciliora autem esse minus vniuersalia, & quæcunque sunt propinquiora singularibus: sed species vltima est minimè omnium vniuersalis & omnium maximè propinqua singularibus, ergo &c. Item si cum intellectui verbi gratia occurrit homo, primùm omnium in eo cognosceret ens, vt volunt Thomistæ, & non primò cognosceret ipsum esse hominem, ergo antequam deueniret eò, vt cognosceret ipsum esse hominem, oportteret pertransire omnia prædicata, quæ sunt media inter ens & hominẽ, quamobrẽ à cognitione entis ad cognitionẽ hominis multũ temporis intercederet, quod est cõtra experientiã, ergo &c. Postremò si ens esset primò cognitũ, vtique primũ cognosceretur ab intellectu confusè, sed ens non pot est cognosci cõfusè, nam id dicitur confusè cognosci quod ita congnoscitur, vt partes & principia eius non penetrentur, & quasi introspiciantur ab intellectu, sed ens non habet partes & principia eius non penetrantur, & quasi introspiantur ab intellectu, sed ens non habet partes & principia, propter quorum ignorationem, cum à nobis apprehenditur, dici possit apprehendi confusè, ergo ens non potest confusè cognosci, quare non erit primum cognitum. Atque hæc quidam dicta sint pro expositione & cõfirmatione opinionis Scotisticæ.

Verùm huic sentitiæ non solùm infensè aduersantur Thomistæ quibus perpetuum certamen est cum Scotistis, sed eã quoque grater oppugnat Guglielmus Ochã vir cętero quin non abhorrens à doctrina Scoti. Is enim in 1. libro sent. dist. 3. quęst. 5. redarguit prędictã opinionẽ partim soluens rationes Scoti & quasdã in eum retorquẽs, partim docens singulare esse primò cognitum; nos igitur quo pacto alij tentent soluere supradictas rationes Scoti, hic breuiter subiiciemus.

Rationes Scoti, & Scotistarum diluuntur.

Ad primam respondent eam rationẽ, tripliciter esse contra Scotũ. Primò quia eadem ratione posset concludi, primùm produci conceptum speciei vltimæ non confusum sed distinctum, nam si agens naturale primùm producit perfectissimum effectum: sed distinctus cõceptus speciei vltimæ est perfectior, quam confusus; ergo is primùm producetur in intellectu, quod est contra Scotum & per se falsum. Deinde sensibile multum distans prius cognoscitur ab intellectu (etiam secundum Scotum) sub prædicatis magis communibus vt corporis & animalis, quàm sub minùs communibus vt hominis & Socratis, ergo non semper species vltima est primum cognitum. Sed ipse diceret id contingere tunc per accidens, nimirum propter nimiam distantiam, nam si sensibile esset in debita distantia, priùs moueret intellectum ad cognoscendum prædicatum speciei vltimæ quã

prædi-

prædicata superiora. Contra, omne agens naturale ex maiori distantia priùs agit & fortiùs, etiam in minori distantia priùs & fortius aget; vt si essent duo ignes, vnus maior, qui è longiori spatio posset comburere aliquid, alter vero minor, qui ex tali distantia nõ posset comburere illud; si ambo ignes ponerẽtur in æquali distantia respectu eiusdam passi; non dubiũ est, quin prior & maior ignis fortiùs & priùs cõbureret quàm minor; Similiter si sensibilia rerum vniuersaliorum, è longinquo priùs mouẽt intellectum quàm sensibilia speciei vltimæ, ergo etiam cum prope sunt ac in eadem distantia, prius mouebunt: vel aliter, sensibilia rerum magis vniuersalium mouent intellectum in ea distantia, in qua mouent sensibilia speciei vltimæ, nam si mouent in maiori distantia, multò magis mouebunt in minori, veluti si aliquis ignis potest è longinquo comburere quidpiã multò magis poterit comburere è propinquo: at non è conuerso: nõ enim sensibilia speciei vltimæ possunt mouere intellectum ex ea distantia, ex qua possunt mouere ipsum sensibilia rerum magis vniuersalium, ergo hæc apta sunt priùs mouere intellectum, quàm illa, nam secundum Arist. prius est, à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Præterea inquit Ochã, si ratio Scoti valet, concludet primò cognitum esse singulare, quippe cum sit perfectius quàm vniuersale, etenim singulare continet in se vniuersale, & per se existit in natura, quamobrem etiam Arist. in Categoria Substantiæ, primam substantiam longè præfert secundis. Adhæc etiã prædicta ratio Scoti ob id reprehendenda est, quia cum ipse ait omne agens naturale primùm producere perfectissimũ effectum, aut intelligit simpliciter perfectissimum, & hoc falsum est, nam ignis nõ statim producit calorem perfectissimum qui est vt octo, sed primùm calorem imperfectum, deinde perfectiorem, tandem perfectissimum: Aut intelligit perfectissimum non absolutè, sed quem potest in illo principio efficere; at sic non concludit ratio Scoti, nam dicet Thomista perfectissimum conceptũ, qui potest primùm effici in intellectu nostro esse conceptũ entis, non autem speciei vltimæ, vt quemadmodum virtus formatiua hominis in principio non producit perfectissimum effectum, hoc est formam hominis, sed primum formam viuentis, tum animalis tãdẽ hominis, ita se habeat intellectus agens in efficiendo conceptu entis corporis, animalis & hominis. Ad secundam respondent. Cum Scotistæ aiunt intellectum nostrum per se indifferentem esse ad omnia intelligibilia, id posse accipi dupliciter: vno modo, quoniam intellectus noster ex se non habet actum vllum intelligibilem, & hoc verũ est: Altero modo, quoniam intellectus indifferenter & citra vllum discrimen prioritatis & posterioritatis recipit quodlibet intelligibi-

le & hoc partim falsum est, nã vt materia prima, licet per se indifferẽs sit ad omnes formas naturales. tamen non accipit eas indifferenter & sine ordine, sed prius (authore Auerr. 1. Metaphysicæ comm. 27.) accipit formas magis vniuersales vt elementorum & mixtorũ, deinde magis particulares vt viuentium & animalium, ita quoq; se res habet in nostro intellectu; partim est contra ipsos Scotistas, nam si intellectus indifferenter se habet ad omnia intelligibilia, ergo primum cognitum non magis erit species vltima, quàm quodlibet aliud vniuersale. Quod autem ad confirmationem huius rationis adiunctum est, nimirum speciem vltimam esse magis intelligibilem, quia est magis actu & perfecta, nihil valet, alioquin Deus, qui est purissimus actus ensque perfectissimum esset primum intelligibile secundum nos. Etenim aliud est loqui de eo, quod est simpliciter intelligibile, & aliud de eo quod est intelligibile secundum nos, nam illud existit tale, propterea quòd est actu ens perfectum, hoc autem, quia est sensatum, hoc est propinquũ & familiare nostris sensibus. Ad tertiam ita respõdent, primum, Metaphysica dicitur esse postrema secundum nos, nõ propter cognitionem illorum terminorum maximè vniuersalium, sed propter doctrinam intelligentiarum, quæ est principalis pars eius habens obscurissimos atque difficillimos explicatus. Deinde Metaphysica non est difficilis secundum incomplexam & rudem notitiam illorum terminorum maximè vniuersalium, sed secundum cõplexam & distinctam scientiam earum veritatum, quæ circa illos existunt: nam fieri potest, vt termini alicuius propositionis per se sint manifesti, veritas autẽ eius propositionis sit per quã obscura: etenim cælum, astra, par & impar voces sunt nemini non manifestæ, at sint astra cæli paria nec ne, quis obsecro mortalium plane cognitũ & exploratũ habet? Præterea, si termini vniuersaliores sunt posteriores secundum nos, ergo malè præcipit Arist. in hoc proœmio Physicæ, ordiendum esse à magis vniuersalibus, quia sunt notiora secundũ nos; huc accedit, quòd in tractandis disciplinis prius explicanda esset doctrina speciei quam generis, & libri de cęlo deberẽt præcedere octo lib. de Physico auditu, quod qui non videt esse contra omnem ordinem doctrinæ, nihil plane videt. Ad quartam. Negandum est simpliciter difficiliorẽ esse abstractionẽ magis vniuersaliũ quàm minus vniuersaliũ, nam verbi gratia animal potest considerari dupliciter, velut genus quoddam est, & sic difficilior est abstractio eius quàm hominis, si quidem genus vt genus est, debet abstrahi non solum ab indiduis, sed etiam à speciebus, quæ sunt multæ & variæ; homo autem & quæuis species vltima tantum abstrahitur ab indiuiduis: vel considerari potest animal, vt natura quædã, quæ in plurimis indiuiduis: exi-

ſtit,vt in hoc & illo & aliis animalibus & ſic tantum abeſt, vt ſit difficilior abſtractio eius ab indiuiduis,vt etiam promptior atque facilior ſit;etenim cum indiuidua animalis plura ſint quàm hominis, & accidentia illius ſint magis ſenſibilia quàm huius, palàm eſt phantaſmata animalis eſſe paratiora vt ab ipſis abſtrahatur natura vniuerſalis animalis, quàm ſunt phantaſmata hominis: & cum Scotus etiam putet vniuerſale fieri ab intellectu agente & phantaſmate,intellectus autem agens per ſe indifferens ſit ad fingendum quodlibet vniuerſale,determinetur autem per phantaſma ad effectionem huius vel illius, hinc neceſſariò fit, vt eius vniuerſalis prior atque facilior ſit abſtractio & effectio, cuius habemus plura,acriora & magis familiaria phantaſmata: huiuſmodi autem conſtat eſſe animal potius quàm hominem. Ad quintam. Hæc ratio ſupponit quidpiam, quod eſt falſum,etenim falſum eſt ideo aliquid eſſe ſenſibile,quia eſt ſingulare,nam ſingularitas reperitur in Deo, intelligentiis, ſubſtantiis,aliiſque rebus ſimilibus, quæ tamen ſunt à ſenſibus noſtris remotiſſimæ & cognitu difficillimæ. Ad ſextam animal vt eſt pars hominis, & principium per quod definitur homo, eſt ignotius nobis quàm homo, & hoc pacto procedit ratio Scotiſtarum, ſed nullam vim habet contra Thomiſtas;quippe qui,cum aiunt animal eſſe notius homine,ſumunt animal, non vt eſt pars hominis, ſed prout eſt natura quædam communis exiſtens in homine & bruto, ſecundum quam acceptionem tantum abeſt vt ſit pars hominis, vt potius appellari debeat totum;omne enim ſuperius (vt innuit Ariſt.hoc loco) eſt veluti totum quoddam comparatione ſuorum inferiorum. Ad ſeptimam.Ariſt.in illis locis vel loquitur de maximè vniuerſalibus, in cauſſando non autem in prædicando, vt permultis expoſitoribus viſum eſt;vel intelligit maximè vniuerſalia in prædicando eſſe difficillima ſecundum cognitionem eorum complexam,ſcientificam,atque perfectam, non autem ſecundum notitiam eorum rudem atque cauſam, de qua nũc diſputatur. Ad octauã Hæc ratio retorqueri poteſt in Scotiſtas,nã pari ratione ſi primum cognitum eſt ſpecies vltima ſi occurat intellectui homo,is prius cognoſcet eum eſſe hominẽ, deinde animal vel corpus, itaque non niſi multo tempore poſt animaduertet ipſum eſſe ens,nam ſicut Scotiſtæ aiũt, Thomiſtas deſcẽdentes ab ente ad hominem opertere diu commorari in prædicatis mediis,ita Thomiſtæ viciſſim dicent Scotiſtas aſcendentes ab homine ad ens, multò tempore commorari debere in prædicatis intermediis:præterea dicent Thomiſtæ, ens quidem eſſe primò cognitum in omnibus quæ occurrunt intellectui, quia cum ſit obiectum.

intellectus, & ipsum esse sit basis atque fundamẽtum aliarum perfectionum, ideo conceptus entis debet esse fundamentum omniũ aliorum conceptuũ: Post apprehensionem autem entis, intellectus indifferenter se habet ad apprehensionem aliorum prędicatorum, præter, quam cum adest impedimentum aut distantiæ, aut ætatis, tunc enim priùs cognoscuntur prædicata magis vniuersalia quàm minùs vniuersalia, vt patet in exemplo rei, quæ è longinquo cernitur, & in infantibus; quorum exemplo etiam hic vtitur Arist, quippe qui primũ omnes viros appellant patres, omnes item, fœminas matres, deinde verò hæc distinctiùs discernant & appellent. Ad nonam. Si hæc ratio valeret, etiam concluderet, ens neque distinctè cognosci posse à nobis, nam cum distinctè cognosci, oppositum sit ei quod est confusè cognosci, si confusè cognosci est apprehendi aliquid ignoratis partibus & principiis eius, ergo distinctè cognosci erit rem intelligi cognitis partibus & principiis eius: quare cum ens careat partibus atque principiis, quemadmodum propter hoc non potest secundum Scotistas confusè cognosci, ita quoque propter idem nec distinctè cognosci poterit. Sed soluitur, nam tametsi in his quæ habent partes & principia ipsum confusè cognosci tale quidpiam sit, quale volunt Scotistæ, tamen simpliciter & vniuersè res ita non habet, sed confusè cognosci rem, est non intelligi eam omni modo quo apta est intelligi, sed tantum ruditer, hoc est vel secundum simplicem significationem nominis, vel secundum accidentia, vel alio modo, atque hoc pacto dicitur ens confusè cognosci. Atque hæc quidem, vt diligenter examinaretur opinio Scoti, à nobis in vtranque partem disputata sunt; deinceps ad cæterarum opinionum enarrationem veniendum est.

Discutitur opinio Thomistarum, qui volunt primò cognitum esse ens.
Cap. XIIII.

Opinio D. Thomæ, ens esse primò cognitum.

DIVI Tho. 1. parte. q. 85. art. 3. & super procœminum Physicę, & in opusculo de ente & essentia, atque aliis compluribus locis scriptum reliquit, secundum nos, priora & notiora esse magis vniuersalia quàm minus vniuersalia: ex quo Tomistæ colligunt, & tanquam principale dogma doctrinę Thomisticę tradunt, ipsum ens, quod est maximè vniuersalè, esse nobis primò, & maximè notũ. In qua opinione multò ante fuisse videtur Auicenna, quippe qui in sua Metaph. inquit ens prima impressione imprimi in animam nostram. Ratio, quam ferè semper adhibet D. Thomas, vbicunque loquitur

quitur de hac re ad comprobãdam opinionem suam, hæc est. Quidquid de pura potentia exit ad actum, priùs venit ad actum imperfectum quàm ad actum perfectum, exempli caussa, quod ex nõ calido fit calidum, prius suscipit calorem imperfectum quàm perfectum, idémque manifestè conspicitur in generatione hominis, non enim subitò sanguis mẽstruus accipit vltimam & perfectam formam hominis, sed priùs recipit alias formas imperfectas, per quas fit quasi gradus & transitus quidã ad perfectam formã hominis. Cum igitur intellectus noster sit in pura potentia ad intelligẽdum & ad omnes cõceptus rerum intelligibilium, necessariò priùs accipiet conceptus imperfectos quàm perfectos; sed conceptus rerum magis vniuersalium est imperfectior, quàm minùs vniuersalium, vt per se clarũ est, est enim magis potentialis, ac proinde conceptus entis est imperfectissimus omnium, ergo intellectus priùs accipiet conceptum rerum vniuersaliorum, atque omnium primò recipiet cõceptum entis, ens igitur est primũ cognitum. Hæc D. Thomas. Thomistæ autem aliter formant prædictam rationem ad hunc modum. In formis subordinatis, semper quæ est imperfectior atque vniuersalior, priùs inducitur in materiam, vt patet in vegetatiuo sensitiuo & intellectiuo, quæ hoc ordine producuntur in fætu; ergo pari ratione conceptus talium formarum seu prædicatorum, erunt inuicẽ subordinati. quare conceptus rei vniuersalioris prius recipietur in intellectu: & cum ens sit maximè vniuersale, conceptus eius primus omnium gignetur in nobis. Alias item rationes in eiusdem sententiæ confirmationem Thomistæ conferunt. Prima est, Omnis potentia primùm fertur in suum obiectum adęquatum; & in aliis omnibus primùm apprehendit rationem illius obiecti, sed ens est obiectum adæquatum intellectus, ergo primũ apprehdetur ab intellectu. Secũda. Primum cognitum complexũ, est illud principiũ. Quodlibet est vel non est; nam cum sit certissimum, euidentissimum & regula cęterorum principiorum, vt est apud Arist. in 4. Metaphysicæ, erit quoque primò notum intellectui, ergo pari ratione primum cognitum incomplexum, erit ens, nam termini ex quibus componitur illud principium, sunt ens, & non ens. Tertia, Aristot. 1. Phys. text. 3. inquit confusa esse magis nota nobis, sed quò aliquid est vniuersalius, eò est magis confusum, tum quia plura continet, tum quia continet ea in potentia, quæ est caussa confusionis, sicut è contrario actus est caussa distinctionis, vnde species vltima, tametsi multa cõtinet in se, tamen quoniam ea cohibet actu, idcirco minorem habet confusionem. Cum igitur ens sit magis vniuersale, erit quoque maximè confusum, ac proinde maximè primóque notum nobis. Hæc Thomistæ.

Opinio Zimaræ de primo cognito.

Zimara in illa sua prolixa quęstione de primo cognito, partim suffragatur, partim autem refragatur Thomistis: etenim assentitur illis magis vniuersalia vt plurimùm esse priùs & magis nota nobis, propterea quòd sunt magis sensata, hoc est quoniam singularia & accidentia sensibilia illorum, magis mouẽt sensus nostros: verùm in tribus dissentit ab illis, primùm quia Thomistæ simpliciter & vniuersaliter asserunt magis vniuersalia esse notiora nobis, quod quidem licet maiori ex parte verum sit, tamen semper non est verum; siquidem existũt quædam vniuersalia incognita & innominata, quale est proximum genus equi & muli, quod est quidem magis vniuersale, sed minùs notum, quàm illorum vtrumque, vt innuit Aristot. 7. Metaphysicæ text. 28. Deinde quia Thomistæ dicunt magis vniuersalia simpliciter esse notiora nobis, non declarando cur hoc eis cõueniat, non enim id contingit illis, quatenus sunt magis vniuersalia, sed quatenus sunt magis sensibilia, hoc est quatenus habẽt singularia & accidentia magis sensata. Arist. enim in 1. Post. text. 5. ad discernendum & diiudicandum quid sit prius & notius secũdum nos, tradidit hanc verissimam & certissimam regulam. Illud esse prius & notius secundum nos, quod est propinquius sensibus, qualecũque fuerit, id verò quod à sensibus nostris remotius est, difficiliùs, atque posteriùs cognosci à nobis. Atque hæc regula Arist. est valde congruens tum experientiæ, tum naturæ intellectus nostri, & modo intelligendi eius, etenim vnusquisque experitur sibi faciliora & promptiora ad intelligendum esse ea, quæ cadunt sub sensus, quàm ea, quæ nullo modo sensibus subiiciuntur, intellectus etiã noster nihil intelligit nisi speculando phantasmata, à quibus accipit materiam intelligẽdi & omnia semina artium & scientiarum. Postremò Thomistæ volunt ens esse primò cognitum, quod non placeret Zimaræ; quippe qui significat sibi valde probari opinionẽ Heruæi quolibeto 3. q. 12. qui censet concretum accidentis sensibilis esse priùs notum secundum nos, quàm substantiam. Quare si ea multis Zimaræ, velimus colligere in pauca opinionem eius, dicendum est primum cognitum esse vniuersale, nam fortiter repugnat his qui volunt esse singulare, affirmãs huiusmodi opinionem è diametro aduersari doctrinæ omnium Peripateticorum. Sed inter vniuersalia, primum cognitũ non erit substantia, sed vt diximus concretũ accidẽtis sensibilis, inter huiusmodi autẽ accidẽtia, id quod erit maximè sensatum, quod fortasse diceret esse accidens sensibile corporis vti est figura, quantitas, color, motus, assereret esse primò cognitum. Atq; hæc commemorata sint secundum opinionẽ Zimaræ. Nunc ad opinionẽ D. Thomæ reuertamur.

Opinio Thomistarum, multis, hísque non infimæ classis Philoso-

phis, minimè probatur. In primis autem Ochan duobus argumentis oppugnat eam in eo loco, quem paulò supra commemoraui. Primùm enim inquit, si magis vniuersalia sunt notiora nobis, ergo non posset cognosci vllum minùs vniuersale, nisi præuia cognitione eorum, quæ sunt magis vniuersalia & superiora illo; sed hoc apertè falsum est: nam multæ species gemmarum & herbarũ sunt notæ etiam non doctis, qui tamen proxima genera illarum penitus ignorant, idem quoque patet in mulo & equo, quorum proximum genus, vt ante dictum fuit nobis ignotum est. Deinde, obiéctum terminans primum actum intellectus, vel erit aliquid reale existens extra animam, vel aliquid ens rationis, vél aliquod ens reale adiunctum habens ens rationis, duo posteriora dici non possunt, siquidẽ talia consequuntur actum intellectus; at obiectum terminãs primum actum intellectus præcedit omnem actionem eius, quare primum dicẽdum est; nimirum obiectũ primi actus intellectus esse aliquid reale actu existens extra animam, hoc autem non potest esse vniuersale, vtpote quod habet esse per operationem intellectus. Quare est falsa opinio eorum qui volũt magis vniuersalia esse notiora nobis. Hæc Ochan. Cuius argumentum non propriè impugnat opinionem Thomistarum, sed communiter tendit contra Thomistas; & Scotistas, & si qui sunt alij, qui volunt primum cognitum nõ esse singulare, nec ipsum argumentum est valde firmum, responderi enim potest, vniuersale esse obiectũ intellectus possibilis, & præcedere omnẽ eius actũ, vniuersale verò nõ fieri ab intellectu possibili, sed ab intellectu agente. *Ochan refellit opinionem D. Thomæ.*

Alij etiam conantur eandem sententiam euertere his argumentis. Primò. Aut ens est primum cognitum, prout est quoddam transcendens habẽs vnum conceptum diuersum à conceptibus inferiorum, aut prout inest in cunctis inferioribus, sed neutro modo potest esse primum cognitum, non quidem priori modo, siquidem quod est primò notum, necesse est, vt sit cunctis euidens, certum & indubitatum, at ens habere vnum aliquem conceptum siue formalem (vt vocant) siue obiectiuum, distinctum à conceptibus omnium inferiorum, valde obscurum & dubium est; quin etiam id negant permulti haud vulgares Philosophi: Neque posteriori modo potest esse primum cognitum, etenim ipsum ens cum dicitur de rebus sibi subiectis, non significat naturam quampiam illarum omnium communem, eísque adiunctam, ceu animal significat naturam quampiã sentientem, communem hominis & bruti, quocirca vnumquodque per quod est aut homo, aut animal, aut aliud quippiã, per idem prorsus & nõ per aliũ naturæ gradũ & est & dicitur ens, quocirca qui enuntiat hoc totũ, homo ens, nihilo plus dicit q̃ si tãtummodo enũtiaret *Eiusdem opinionis secundum alios refutatio.*

hominem; hæc autem quæ de ente dicimus, manifestis & prope conceptis verbis scripta, testatáque reliquit Arist. pluribus locis vt in 4. Metaphys. text.3. in 5. Metaphys. text.14. in 8. Metaphysicę, text.16. in 10. Metaphysicæ, text.8. Auerr. item in 3. Metaphysicæ, comm.10. & in lib.10. Metaphysicæ, comm.8. Cum igitur ens non habeat in rebus propriam aliquam naturam, qui fieri potest, vt aut efficiat in intellectu proprium aliquem conceptum sui, aut certe sit id quod primùm omnium mouet intellectum ad intelligendum? Deinde si cognitio intellectus nostri nascitur ex his quæ cadũt sub sensum, ergo quod est maximè sensibile, id necesse est vt sit maximè atq; primùm intelligibile, sed ens neque est sensibile per se, siquidem sensus proprie est accidentium, neque vendicat sibi aliqua propria & peculiaria accidentia sensibilia, veluti corpus & animal habent quædam accidẽtia sensibilia, propter quæ facilè etiam penetrant & perueniunt vsque ad intellectum, ergo non potest ens esse primum intelligibile. Amplius phantasma vnà cum intellectu agente efficit rem vniuersalem & intelligibilem, nam intellectus agens determinatur à phantasmate ad effectionem huius vel illius vniuersalis, ergo phantasma id primum faciet intelligibile & vniuersale, cuius est per se primò phantasma, ergo primum intelligibile, quod efficietur in intellectu non erit ens: nam cum entis nõ sit aliquod per se primò phantasma, ipsum non erit primò cognitum. Præterea si ens est primum cognitum, ergo in quacũque cognitione cuiuscunque rei semper primùm omnium occurreret intellectui. Sed hoc est absurdum, ergo, &c. maior patet ex eo, quia cum intellectus agens & phantasma naturaliter agant, semper agent, nisi quid obstet, eodem modo, quare si in prima cognitione intellectus, primum omnium producunt in eo conceptum entis, in qualibet etiam alia cognitione eundem conceptum primo loco efficiẽt, falsitas autem & absurditas minoris per se clara est, sæpenumero enim cogitantes de homine, equo, vel alia quauis re, nihil planè cogitamus de ente, quinimò conceptus entis & rarò & nõ nisi de composito effingitur in nostro intellectu, nec nisi à viris doctis. Postremò, vidẽtur Thomistæ sine caussa opinari, ens quidem necessariò primùm omniũ cognosci ab intellectu, cætera verò prædicata vniuersalia, nõ debere necessariò cognosci confusè priusq̃ minus vniuersalia, nã quæ caussæ mouẽt eos vt ita sentiãt & dicãt de ente, eædem planè deberent eos mouere, vt idem sentirẽt de aliis prædicatis superioribus; primùm enim, si ens ideo primò debet cognosci, quia est maximè vniuersale, ergo similiter corp⁹ & animal debẽt priùs cognosci q̃ homo, quia sũt magis vniuersalia, deinde si quia cõceptus entis cõfusus, est imperfectissimus oĩm, ideo priùs gignitur

in intellectu, ergo cum animalis & corporis conceptus sint imperfectiores, quàm conceptus hominis, propter eandem caussam prius etiam inducentur in intellectum. Postremò vtemur argumento eorum; nam si ita se habent prædicata vniuersalia secundum cognitionem intellectus, quemadmodum se habent formæ naturales à quib⁹ sumuntur illa prædicata, secundum generationem naturæ, ergo sicut non potest in materiam induci forma minus vniuersalis, vt forma hominis, nisi prius (prius inquã vel tempore vel natura, nam vtrumuis dixeris parum refert ad id quod nũc agitur) inductæ fuerint formæ magis vniuersales, vt animalis, viuẽtis, corporis, ita quoque non poterit in nostro intellectu gigni conceptus hominis, nisi ante in eo extiterint conceptus rerum magis vniuersalium.

Soluuntur rationes Thomistarum.

Hæc contra Thomistas à viris doctis disputãtur; à quibus quo pacto etiam soluantur rationes eorum, deinceps ostendendum est. Ad primam ita respõdent: Hæc ratio valet tantùm in actibus & formis, quæ per se inuicẽ sunt subordinatæ, ita vt posteriores nequeant existere sine prioribus; at licet in prædicatis vniuersalibus, distincti conceptus & perfectæ cognitiones eorum sint inuicem subordinatę, ita vt minus vniuersale distinctè ac perfectè cognosci nequeat sine prę-uia cognitione magis vniuersalium quæ dicuntur de illo; nam sicut se habet esse cuiuslibet rei; ita quoque se habet perfecta & distincta cognitio eius, quare sicut esse minus vniuersalis dependet à magis vniuersali, ita distincta cognitio illius pendet ex cognitione huius, nihilominus tamen confusa cognitio rei minus vniuersalis non necessariò præsupponit in intellectu cognitionẽ magis vniuersalis, nã cũ nihil aliud sit confusè cognosci quã cognosci secundum quid & tãtùm aliqua ex parte, si verbi gratiâ homo cognoscatur tãtùm secũdũ corpus, vt quòd sit erecta statura, vel tantùm secundũ animam vt quòd habeat animam immortalem, vel secundũ accidentia, vt quòd sit risibilis, vel capax disciplinæ, vel secundum aliquam caussam extrinsecam, vt quòd sit à Deo effectus ad perfruendum bonis sempiternis, dicetur sic cognosci confusè, cum tamen hoc modo non consideretur, prout est animal, viuens, corpus, substantia & ens, ergo potest aliquod inferius cognosci confusè non præuia cognitione, vel considertione superiorum.

Ad secundum, si intelligunt ens esse obiectum adæquatum intellectus, prout est quoddam transcendens; falsum est; alioquin cæteræ res, quæ non sunt transcendentes, non cognoscerẽtur ab intellectu: Quòd si intelligant ens esse obiectum adæquatum intellectus, hoc est omnes res, prout tamen participant rationem entis, quod habet diuersum conceptum ab inferioribus; sic etiam falsum est. etenim

homo non modò est intelligibilis, quatenus in se habet rationem entis, sed etiam quatenus habet rationem substantiæ, corporis, viuentis, animalis & hominis: Sinautem intelligant ens esse obiectum adæquatum intellectus, hoc est quidquid est ens reale, vel aliquid quomodocunque existens, & secundum quemcunque gradum naturæ, id esse intelligibile, sic verum quidē est, sed nihil facit pro opinione ipsorum. nam ita non significatur ens, vt quid distinctum ab animali, homine, cæterísque rebus. Ad tertiam, non valet similitudo complexorum, & incomplexorum, nam cognitio horū est simplex apprehensio, illorum autem, est iudicium & assensus continens verum vel falsum. Deinde licet inter cōplexa quę sunt principia scientiarum, illud complexum, quodlibet est, vel non est, sit maxime notum, tamen non simpliciter inter quælibet complexa, diceret enim quispiam eas propositiones, quæ constant ex terminis sensibilibus, maxime quorum vnus sit singularis alter vniuersalis, vt hoc corpus est quantum, figuratum, coloratum, motum, vel quiescens, primum versari in nostro intellectu. Præterea non sequitur, vt si quid est maxime notum intellectui iam instructo, & exercitato, illud etiam fuerit primo notum ei ab initio, nam in principio, intellectus per sensus cognoscit, atque ideo res sensibiles habet maxime notas, & familiares, deinde verò accessione doctrinę excitatóque naturali lumine, animaduertens in quibusdā primis principiis, cōtineri immutabiles quasdam veritates, quæ sint veluti regulæ aliarum veritatum, postea habet illa principia pro certissimis, & euidentissimis, nihílque ducit clariùs, manifestiúsque illis, atque hoc quidem apertis verbis docet Aristoteles 6. libro Topicorū. Ad quartam, Aristoteles ibi per confusa (vt placet Auerroi & Græcis expositoribus) intelligit composita, in quibus principia & partes eorum cōfusè & permixtè cōtinentur. Atq; hoc quidē modo rationes Thomistarū à viris doctis diluūtur.

Opinio aliorum qui volunt singulare esse primò cognitum.

CAP. XV.

Opinio eorū qui putant singulare esse primò cognitum.

EST alia opinio valde celebris, Durādi, Ochan, Gregorij Ariminensis, Burlæi, aliorúmque grauium, atque sapientum virorum, qui arbitrantur singulare esse primo notum intellectui nostro. Quibus autē rationibus vnusquisque eorum quos commemoraui, hanc opinionem corroborat, eas nunc sigillatim exponam. Durandus 2. Sent. dist. 3. q. 7. probat singulare primū omnium cognosci ab intellectu, his argumētis. Primò cum intellectus sit potentia passiua, primum obiectum terminās primum actum eius, non

Quatuor rationes Durandi.

potest fieri ab ipso, sed necessariò præcedere debet omnē operationem eius,& hoc per se patet;sed nihil est, quod sit ante omnē actum intellectus,præter singulare,nam vniuersale fit ab intellectu iuxta illud Auerrois in primo de Anima comm. 8. *Intellectus est qui facit vniuersalitatem in rebus*, Si quis autem dicat vniuersale fieri quidem ab intellectu agente,& præcedere omnem actum intellectus possibilis, hoc nihil valet,nam Durandus antea demonstrauit,intellectū agentem esse merum figmentum, cunctáque vniuersalia effici ab intellectu possibili. Quare ex hac ratione licet concludere id quod primo notum est intellectui,nihil aliud esse posse, quam singulare. Deinde in potentiis subordinatis, vbi desinit inferior, inde incipit superior, vt patet in sensibus exterioribus, & interioribus, sed sensus est potentia quædam subordinata intellectui,ergo cum sensitiua cognitio desinat in singulare,ab eo vtique incipiet cognitio intellectiua.Præterea,in omni motu terminus à quo pręcedit tempore terminum ad quem,in eo quod mouetur;sed intellectus abstrahit vniuersale à singularibus,quę abstractio est veluti motus quidam ipsius intellectus, cuius motus,terminus à quo est singulare, terminus autem ad quem vniuersale,ergo notitia singularis, in nostro intellectu anteire debet cognitionem vniuersalis. Amplius si intellectus noster non cognoscit primo singulare,hoc fortasse continget, vel quia nihil est, quod intellectui repræsentet singulare, vel quia intellectus non potest cognoscere ipsum,vel quia non vult cognoscere,sed nihil horum consentaneum est rationi, nam existunt phantasmata, quæ verè repræsentant res singulares, & perabsurdum est singularia non cognosci ab intellectu, tollerentur enim omnes actiones humanæ,& morales propter quas dicimur boni,aut improbi,quippe cum proficiscantur à voluntate,& intellectu: nolle autem intellectum, & quasi fastidire,atque respuere cognitionem singularis,planè ridiculum est:nam, cur non velit cognoscere singulare? Primus item actus mentis non est voluntarius, sed naturalis, nam cum omnem actum liberum volūtatis præcedat aliquis actus intellectus, si primus actus intellectus esset volūtarius, ante ipsum esset actus volūtatis,quē cum necessario pręcedere debeat aliquis actus intellectus,sequeretur, vt ante primū actum intellectus esset alius actus eiusdem; nihil igitur obstat quominus singulare queat esse primo notū intellectui. Hæc Durandus.

Ochan lib.1.Sent.dist.3.quæst.5.tangit etiam secundam rationem Durandi,adfert præterea tres alias,quarū Prima est hæc. Intellectus noster prius cognoscet res prout sunt in se actu, & naturaliter extra animam, quam prout habent esse in anima, sed singularia sunt actu extra animam, quidquid enim est actu extra animam singulare est; *Tres rationes Guiglielmi Ochan.*

at vniuersale, vt tale est, non habet esse nisi obiectiuè in anima, ergo illud prius cognoscetur ab intellectu quàm hoc. Secunda ratio. Non dubium est quin singulare cognoscatur ab intellectu; si autem non primò cognoscitur, hoc erit, quia singulare non posset ab intellectu cognosci per se, & per proprium conceptum, sed per conceptum & speciem vniuersalis quasi indirectè; si igitur ostẽsum fuerit hoc esse falsum, simul etiam demonstratum erit nihil obstare quo minus singulare primùm cognosci queat ab intellectu; non posse autem singulare cognosci distinctè per conceptum, seu speciem vniuersalis; liquidò patet ex eo, quia cum vniuersale sit indifferẽs ad omnia singularia, quemadmodum confusè repreſentat omnia, ita distinctè nullum, quare per conceptum vniuersalis, non potest distinctè, & determinatè cognosci hoc vel illud singulare, quo modo tamen nos ipsi experimur multa singularia cognosci à nobis, absurdum igitur est commentum eorum, qui proinde negant singulare primum omnium cognosci posse, quia putant ipsum non aliter cognosci à nobis, quàm per conceptum vel speciem vniuersalis. Tertia ratio. Tritum est axioma illud, quidquid potest virtus inferior, id totũ etiam posse virtutem superiorem & eò ampliùs, quare cum intellectus sit virtus superior sensu, poterit cognoscere quidquid cognoscit sensus nimirum singulare, quin etiam priùs cognoscet illud, nam sicut anima rationalis prius dat esse sensitiuum quám intellectiuum, ita quoque priùs cognoscet res sensibiles, & singulares, quàm vniuersales.

Tres rationes Gregorij Ariminensis.

Gregorius Ariminensis 1. sent. dist. 3. quæst. 3. in eiusdem opinionis defensionem atque confirmationem, affert, tum aliquas de supradictis rationibus, tum etiam has. Primùm, vniuersale efficitur ab intellectu per comparationem atque collationem singularium, considerando similitudinem, & conuenientiam quæ est inter illa, ergo singularia prius cognoscuntur ab intellectu, quàm vniuersalia. Antecedens patet tripliciter, primo, quoniam ita sentit Themistius in 1. de Anima super Text. 8. & Auerroes in 12. Metaphys. com. 4. tum quia hoc ipsum vnusquisque experitur, se non aliter venisse in primam cognitionem vniuersalis, quàm ex comparatione singulariũ: ad extremum, quoniam idem etiam innuit Arist. in 1. Metaphys. ca. 1. & 2. Post. cap. vltimo; ídque aperte quoque indicat 1. Post. tex. 43. scribẽs his verbis. *Sensus non est ipsius vniuersalis, sed ex eo quod speculamur hoc plerunque contingere, venamur vniuersale, ex singularibus enim pluribus vniuersale manifestum est.* Consequentia verò per se manifesta est, non enim potest intellectus facere comparationem inter singularia, nisi cognoscat ea, quare cum ex tali comparatione eliciatur vniuersale, necesse est singularia prius cognosci ab intellectu, quàm vniuersale, fal-

rem negari non potest,quin cum noster intellectus possit per talem comparationem singularium,colligere aliquod vniuersale, quin inquam necesse sit singularia distinctè cognosci ab eo:quod,si cōcedāt aduersarij,nulla caussa est, cur non etiā fateātur singulare primò cognosci ab intellectu. Deinde necesse est intelligentiam phantasmata speculari,vt est apud Arist.3.de Anima 39.sed phantasmata sunt imagines rerum singularium,ergo intellectus necessariò prius cognoscet singulare.Postremò purus conceptus vniuersalis difficilis est,siquidē non nisi hominibus prouectæ ætatis,perfectęque intelligentiæ contingit separatim comprehendere vniuersalia. Itaque multo tempore,etiam post vsum rationis,maxime nisi accedat informatio doctrinæ, humanus intellectus aut non nisi singularia perscrutatur, aut si considerat vniuersalia,non nisi permixta, & complicata cum singularibus:cum igitur notio,& informatio rerum vniuersalium sit difficilis,id autem,quod est primum cognitum oporteat esse clarissimū, facillimum,& promptissimum ad intelligēdum,relinquitur id quod est primò notum intellectui,non esse vniuersale.

In eadem opinione fuit Burlæus,vir solo nomine ridiculus, cæteróquin autem peracutus, & imprimis doctus.Is 1.Phys.in enarratione tex.4.partim confirmans singulare esse nobis primò notum, partim etiam occurrens argumentis eorum,qui contra sentiunt, multa reliquit subtiliter,& præclarè scripta,ex quibus tum nonnulla eorū, quæ ante commemorauimus,tum etiam quædam alia depromūtur argumenta.Primùm enim,inquit Burlæus,si singulare potest distinctè cognosci ab intellectu,nihil videtur obstare,quominus queat esse primò notum,sed potest distinctè cognosci,ergo erit primò notū. Minor probatur quadrupliciter. Primò, quia facultas distinctè cognoscens discrimen quod est inter duas aliquas res, debet vtranque distinctè cognoscere,vt docet Arist.lib.2.de Anima text.146.sed intellectus distinctè cognoscit discrimen, quod est inter singulare, & vniuersale,hoc est inter hominem,& hunc hominem;ergo distinctè cognoscet vtrunque,non modo vniuersale,sed etiam singulare. Secundò.Intellectus format hanc propositionem,Petrus est homo,distinctè cognoscens veritatem eius,sed hoc fieri non posset,nisi etiam distinctè cognosceret terminos ex quibus constat talis propositio, quorū vnus est singularis,ergo distinctè cognoscet singulare.Tertiò. Operationes artis & prudentiæ versantur circa singularia, vt per se clarum est,& apertissimis verbis declaratur ab Arist.in 6. Ethicorū: sed huiusmodi actiones proficiscūtur ab intellectu,quippe cum manent ex arte & prudentia,qui sunt habitus intellectuales, ergo intellectus cognoscit singulare. Quartò. Constat singulare cognosci ab

Burlæi & aliorū, ad idē probandū rationes sex.

intellectu,aut igitur per proprium conceptum seu speciem, aut tantummodo per conceptum vniuersalis,hoc posterius dici non potest, nam paulo supra,cum exponeremus rationem ipsius Ochan, ostensum fuit nullum singulare determinatè cognosci posse per solũ conceptum,vel speciem vniuersalis. sin autem prius dixeris, necessariò etiam habes concedere,singulare cognosci per se ac distinctè ab intellectu,quare obtinuimus quod volebamus; ex quo etiam cõficitur id quod principaliter intenditur,nimirum singulare primò notũ esse nobis.Deinde Arist.1.Metap.cap.2.ait maxime vniuersalia esse difficilia cognitu,quia sunt remota à sensib⁹,si igitur esse remotũ à sensu facit aliquid difficile cognitu, & esse propinquũ sensui,vt dicitur 1. Post.tex.5.reddit facile cognitu,cum singulare sit propinquissimum sensui erit maximè,& primò notũ nobis. Postremò, prior est cognitio directa quàm reflexa,sed intellectus non cognoscit se,aut ea quæ obiectiuè sunt in ipso,cuiusmodi est vniuersale,nisi reflexè; directè autẽ ea,quę sunt extra animam,qualia sunt singularia,ergo cognitio singulariũ prior est quàm cognitio vniuersaliũ. Alij prædictis rationibus adiungunt quasdã alias.Primùm, inquiũt, imponere nomina rebus esse munus ipsius intellectus, quinimò Socrates apud Platonẽ in Cratillo,ait imponere nomina rebus esse propriũ sapientis, quem ibi designat nomine Dialectici, at nomina priùs imponuntur rebus singularibus,quàm vniuersalibus,ergo priùs illa,quàm hæc cognoscuntur ab intellectu.Præterea Arist.in 1. de Anima tex.8. auctor est, vniuersale aut nihil esse,aut posterius esse. Cum igitur & ordine naturæ,& secundũ nos vniuersale posterius sit,quàm singulare, consequens est,vt posteriùs etiã cognoscatur ab intellectu nostro. Postremò,intellectus practicus secundũ nos prior est quàm speculatiuus, & habitus practici ferè sunt priores quã speculatiui,necessitas enim, aut cõmoditas,aut etiam voluptas earũ rerum,quæ pertinent ad humanæ vitæ,ciuilísq; societatis conseruationẽ & administrationẽ cogunt homines priùs animo versari,atque occupari in rebus,quæ sub actionem effectionemq; cadunt,quã in his,quæ nuda contẽplatione & perspicientia veri continẽtur:Cum igitur actiones practicæ,priores sint secundũ nos, quàm speculatiuæ,illæ autem, & ab intellectu proficiscantur,& versentur circa singularia,necesse est, vt singularia sint priùs nota intellectui.Quibus igitur argumẽtis innitatur, atque corroboretur opinio eorum,qui existimant singulare primò notum esse intellectui nostro,satis diligenter & copiosè à nobis declaratum est.Et quia cæteris opinionibus hanc vnam præfero,& verisimiliorẽ iudico,tentabo ego etiam quibusdam aliis rationibus eam communire,& paulò apertiùs atque distinctiùs explicare.

Secundum propriam opinionem ostenditur, singulare posse distinctè cognosci ab intellectu.

CAP. XVI.

MIHI valde probatur singulare esse primò notum intellectui nostro, sed quia huius rei explicatio atque confirmatio, ferè pendet ex demonstratione illius, An videlicet singulare per se distinctéque cognosci queat ab intellectu: Age nos etiam huic rei, nouis quibusdam argumentis euidentem, certámque fidem faciamus. Primùm. Intellectus noster distinctè cognoscit hominem esse quoddam vniuersale, & speciem vltimam; cum igitur vniuersale, & species habeant in se relationem ad singularia, non poterunt illa distinctè cognosci sine his: quare necessarium est singularia distinctè cognosci ab intellectu. Præterea, argumentari est munus proprium intellectus, sed quædam species argumentationis, nempe inductio, versatur circa singularia, siquidem inductio describitur ab Arist. 1. li. Topicorum cap. 10. esse quædam progressio à singularibus ad vniuersale, ergo intellectus interdum versatur in cognitione singulariũ. Maior huius Syllogismi per se manifesta, & certa est? Minor autem dubitationem habet; nam ei posset occurri dupliciter; primùm concedendo singularia quæ numerantur in antecedente inductionis, cognosci quidem ab intellectu, veruntamen non distinctè, sed confusè: deinde etiam dicendo ea non cognosci ab intellectu, sed tantum à sensu, ita vt inductio sit opus duarum facultatum animæ, & antecedens quidem, habens enumerationem singularium, cognoscatur & formetur à sensu; conclusio autem colligens vniuersale, comprehendatur efficiatúrque ab intellectu: cui sententiæ, aptissimis verbis suffragari videtur Themistius in 2. lib. Post. 36. cap. suę Paraphraseos, scribens; antecedens inductionis pertinere ad sensum, conclusionem autem eius, ad intellectum; quod caput, quia continet multa de inductione pulchrè, & eleganter dicta, dignum est quod legatur ab omnibus. Verùm neutra responsio vim atque robur rationis nostræ, aut penitus tollit, aut etiam aliqua ex parte imminuit; non prior, nam cũ in inductione ex antecedente distinctè colligatur & inferatur consequens, id nullo modo fieri posset, nisi antea distinctè cognitum fuisset antecedens. etenim si cognitio antecedentis, vel per se, vel certè secundum nos, est caussa efficiens notitiam consequentis, quî fieri potest, vt si illa fuerit confusa & indistincta, hæc aperta & distincta esse queat? Neque vero posterior responsio minori reprehensione videtur esse digna, siquidem inductio prout continet antecedens & consequens, est vna quædam argumentatio, vnus discursus, vnusque

Probatur septem rationibus, singulare propriè ac distinctè ab intellectu nostro cognosci.

Nota doctrinam hanc de Inductione.

numero motus ipſius intellectus, quamobrem in ea quoque erit vnũ idémque mobile, quod à termino à quo id eſt ab antecedente & cognitione ſingularium, procedet ad terminum ad quem, hoc eſt ad cõſequens, in quo cognitio rei vniuerſalis continetur, huiuſmodi autẽ mobile, quod nam aliud eſſe poſſit, quàm intellectus, ne fingere quidem licet, is igitur antecedens iuxta & conſequens inductionis cognoſcet. Præterea, argumentari, eſt ex vno inferre aliud; non poteſt autem ex vno inferri aliud, niſi vtrunque cognoſcatur; quare cum in inductione, intellectus ex ſingularibus inferat vniuerſale (talẽ enim illationem non poteſt facere ſenſus, quippe cum non attingat vniuerſale) neceſſariò debet vtrunque cognoſcere. Falſum item eſt, antecedens inductionis poſſe cognoſci & formari à ſenſu, tum quia in tali antecedente, licet ſubiectum ſit terminus ſingularis, tamen prædicatum eſt terminus vniuerſalis, cum ſit etiam prædicatum conſequentis, exempli cauſſa; in hac inductione. Petrus eſt riſibilis, & Ioãnes, &c. ergo omnis homo eſt riſibilis, illi termini Petrus, & Ioannes, quia ſunt ſingulares, poſſunt cognoſci à ſenſu; at ille terminus, riſibilis, quatenus abſolutè & ſimpliciter dicitur de Petro, & Ioanne, non cadit ſub ſenſum, ergo ſenſus non poteſt conficere antecedens inductionis: Tum etiam, quia cum in antecedente inductionis dicitur, Petrus eſt riſibilis, diſtinguitur riſibile à Petro, tanquam prædicatum à ſubiecto, talem autem diſtinctionem nullo modo ſenſus facere poteſt, relinquitur igitur ab eadem facultate, hoc eſt, ab intellectu cognoſci & effici tam antecedens, quàm conſequens inductionis. Ad illud autem teſtimonium Themiſtij, reſpondemus eum ſignificare voluiſſe illis verbis, antecedens inductionis cognoſci quidem ab intellectu, ſed non niſi coniuncto & complicato ſenſibus, at conſequẽs cum ſit vniuerſale, ab intellectu tantùm percipi, nec ſenſum vllo pacto admitti ad notitiam eius. Manet igitur firma, & inuicta hæc ſecunda ratio noſtra, qua docuimus ſingulare diſtinctè cognoſci ab intellectu. Ampliùs, omnis potentia quæ ponit diſcrimen inter duas aliquas res, neceſſariò debet cognoſcere vtranque illarum, ſed intellectus noſter ponit, & cognoſcit diſcrimen quod eſt inter ſingulare & vniuerſale, vt inter hũc hominem & hominem, ergo is nõ ſolùm cognoſcet vniuerſale ſed etiam ſingulare: Maior non eget probatione, ſiquidem perſpicuè colligitur ex his, quæ de ſenſu cõmuni Ariſt. ſcribit in 2. de Anima tex. 146. Minor autem per ſe clara eſt, nam differentia, quæ eſt inter vniuerſale, & ſingulare, nullo modo cognoſci poteſt à ſenſu, quare manifeſtum eſt ſingularia diſtinctè cognoſci poſſe ab intellectu. atque hoc quidem argumentum ſupra enumerauimus inter rationes Burlæi, ſed hoc loco repetere voluimus, vt oſtẽderemus

deremus responsiones eorum, qui prędictæ rationi occurrere conati sunt, imbecillas esse. Quidã igitur nostra memoria magni nominis, egregiæque eruditionis Philosophi, confitentur quidem, hoc nostrũ argumentum esse perquàm efficax, sed negant ex eo concludi necessariò, id quod intendimus. non enim si quid ponit discrimen inter duas res, cõtinuò necessarium est, vt cognoscat vtranque illarum per eandem potentiam, sed satis est, si per vnam potentiam cognoscat alteram illarum rerum, & alteram similiter per aliã potentiam: atque hoc pacto homo quidem ponit discrimen inter singulare & vniuersale, non cognoscendo vtrunque per intellectum, sed vniuersale quidem per intellectum, at vero singulare per sensum: hoc igitur modo putant, & argumento nostro responsum esse, & satisfactum Aristoteli. Verùm hoc respõsum valde infirmum est, veritati enim & Arist. plane repugnat; etenim quærerem ex illis, an potentia, quæ ponit discrimen inter duo, id est quæ cognoscit hoc esse aliud ab illo, sit vna an multæ, multas esse impossibile est, nam discernere vnum ab alio, est vnus actus, vna cognitio, vnumque iudicium, ergo erit vnius potentiæ; cum enim illa differentia, seu (vt ita loquar) alietas sit vnũ quoddam intelligibile, & vno actu, & ab vna potentia cognosci necesse est, quæ potentia procul dubio erit intellectus, sed fieri non potest, quin si intellectus cognoscat hoc esse aliud ab illo, etiam appræhendat vtrunque; nam alietas est relatio, & non potest distinctè cognosci, nisi cognitis simul terminis eius; quo pacto enim intellectus verè ac securè iudicare poterit, hoc esse aliud ab illo, si vel neutrum, vel certè non vtrunque cognitum & perspectum habeat? Porrò eiusmodi responsionem contrariam esse doctrinæ Aristotelis, luce clarius est his, qui diligenter considerant verba eius posita eo in loco, quem ante nominaui, quæ libuit hic apponere, vt liquidò intelligant omnes rationem nostram firmam esse, *Neque itaque (ait Arist.) separatis cõtingit discernere, discernens quòd aliud sit dulce ab albo, sed oportet aliquo vno vtraque manifesta esse; sic enim, & si hoc quidẽ ego, illud autem tu sentires, manifestum vtique esset, quod alia ab inuicem, oportet autem vnum dicere quòd aliud, aliud enim dulce ab albo, dicit ergo idem, quare, vt dicit, sic & intelligit, & sentit. Quòd igitur non poßibile sit separatis diiudicare separata, palàm est.* Hęc Aristoteles. Quibus verbis significat differentiam, seu alietatem aliquarum rerum, non separatis, hoc est diuersis potentiis, sed vna eademque cognosci & iudicari; relinquitur igitur, cum prædicta ratio nostra vim atque robur suum retineat, rectè concludi ex ea, singularia distinctè cognosci ab intellectu. Postea, cum voluntas non possit quicquàm velle, quod non fuerit antea cognitum ab intellectu, quemadmodum appetitus sensitiuus non potest ferri nisi in ea,

An ponens discrimen inter duo aliquà, debeat vtrunque illorum per eãdem potentiã cognoscere.

quæ ſenſibus percepta ſunt, omnes autem propè dixerim, voluntatis actiones verſentur in rebus ſingularibus, hinc neceſſariò efficitur huiuſmodi ſingularia debere cognoſci ab intellectu. Deinde ſupponimus duo, quorum vnum eſt, nullam facultatem ſenſitiuam reflecti in ſeipſam, hoc eſt poſſe cognoſcere ſe ſuamq́ue operationem, de quo inter omnes fermè conuenit, ídque manifeſtè docet Ariſt. in 1. de Anima tex. 46. ita ſcribens. *Primùm igitur non benè eſt dicere animam magnitudinem eſſe, eam enim quæ vniuerſi, talem eſſe vult, qualis eſt vocatus intellectus, non enim qualis ſenſitiua eſt, nec qualis deſideratiua, harum enim motus; non circulatio eſt.* Hæc Ariſt. quibus verbis docet ſolius intellectus eſſe, moueri circulariter, hoc eſt reflecti poſſe in ſeipſum, ſe ſuámque operationem cognoſcendo, ídque minime conuenire in facultates ſenſitiuas. Vide quæ eo in loco Philoponus, & Auerr. in Commentariis ſuis ſcripta reliquerunt. Alterum autem quod ſupponimus eſt, inter facultates ſenſitiuas, principem atque ſupremum locum tenere, eam quæ vocatur cogitatiua, quod quia apud neminem in dubio eſt, in præſentia probare ſuperſedeo. ex his duabus ſuppoſitionibus conficimus hanc rationem. Facultas cogitatiua, & operatio eius, ſunt res quædam ſingulares, nec poſſunt per ſe cognoſci ab ipſamet cogitatiua, vt ante diximus, cum ſit facultas ſenſitiua quæ in ſeipſam non reflectitur; nec ab inferiori aliqua facultate ſenſitiua, non enim poteſtas inferior habet vim, & ius in ſuperiorem, reliquum igitur eſt, vt cognoſcantur ab intellectu. Ad hæc, confutatio, electio, liberum arbitrium, artis prudentiæq́ue actiones, laus, & vituperatio operationum humanarum, proficiſcuntur ab intellectu, ad eúmque pertinẽt; cum igitur hæc præcipuè verſentur circa ſingularia, quis ſanæ mentis negare auſit ſingularia poſſe cognoſci ab intellectu? Poſtremò, Ariſt. in 3. de Anima text. 39. auctor eſt, intellectum noſtrum non poſſe quidquam intelligere niſi ſpeculando phantaſmata, & quemadmodum ſe habent ſenſibilia ad ſenſum, ita etiam habere ſe phantaſmata ad intellectum, ex quo loco planè intelligitur, phantaſmata quæ ſunt ſingularia, & rerum ſingularium imagines, cognoſci ab intellectu, non ſecus quàm ſenſibilia à ſenſu. ſed aduerſarij reſpondent, ſingulare cognoſci ab intellectu indirectè, reflexè, per accidens, ſecundum quid, non autem per ſe, ſimpliciter, & directè. Verùm hanc reſponſionem quæ multorum communis eſt, nihil aliud eſſe, quàm effugium difficultatis, nos planiſſimè oſtendemus: etenim quærendum eſt ex illis, quid intelligant, cum aiunt ſingulare cognoſci indirectè, nam hæc oratio illorum, habet triplicem ſenſum, vnus eſt, ſingulare non eſſe directum obiectum intellectus, hoc eſt principale, & ad quod cognoſcendum per ſe dirigitur, & ordinatur intellectus, &

Nulla potentia ſenſitiua in ſeipſam reflectitur.

An verũ ſit, ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu noſtro.

in cuius cognitione perficitur,& conquiescit: Alter sensus est, singulare idcirco cognosci indirectè ab intellectu, quia intellectus non cognoscit ipsum, prout intellectus est,& in se manens, sed prout applicat,& aggregat se ad sensus,& conuertit ad phantasmata: Atque hi duo sensus, veri sunt, nihílque obstant quominus singulare distinctè cognosci queat ab intellectu, nam etiam accidens, non est principale obiectum intellectus, nihilominus tamen distinctè cognoscitur ab eo. Tertius sensus est, singulare indirectè cognosci ab intellectu, hoc est non determinatè & per se, nec per conceptum, aut speciem propriam, sed per aliud; & hic sensus falsus est, tùm quia est contra experientiam, vnusquisque enim experitur se determinatè cognoscere hoc,& illud singulare, tum etiam quia est contra rationẽ, nam si verbi gratia, Petrus cognoscitur ab intellectu, non per proprium conceptum eius, sed per conceptum alterius; aut igitur per conceptum alterius singularis, vt Pauli, vel Ioannis, at fieri non potest, vt conceptus Pauli cum sit singularis,& proprius eius, repræsentet Petrum: aut per conceptum vniuersalis, nempè hominis; sed cum vniuersale per se indifferens sit ad omnia singularia, confusè & indistinctè repræsentat ea, quare per conceptum eius, non potest intellectus perduci in determinatam notitiam huius singularis potius quàm alterius: Quocirca manifestum est responsionem eorum, qui aiunt singulare cognosci indirectè ab intellectu, aut penitus inanem & absurdam esse, aut certè non obstare, quo minùs singulare distinctè determinatéque cognosci queat ab intellectu. In hac sententia fuit etiam Philoponus, id quod manifestè licet cernere in commentariis eius super lib. de Anima, tam in 2. lib. super text. 136. quàm in 3. lib. super tex. 9. vbi dupliciter probat singulare cognosci ab intellectu, tũ quia intellectus ponit discrimen inter vniuersale & singulare, quare debet vtrunque cognoscere, tum etiam, quia rationis est corrigere sensum in his rebus, in quib⁹ sensus fallitur, vt patet in eo iudicio, quod visus facit de magnitudine solis, iudicans eum multo minorem esse tota terra, in quo emendatur à ratione, quæ certissimis argumentis docet solem multis partibus maiorem esse terra; non posset autem sensus corrigi à ratione, nisi quòd sensibus percipitur, etiam cognosceretur ab intellectu.

Philoponus probat dupliciter singulare cognosci ab intellectu.

Sed his rebus expositis, restat vt explicatiùs ostendamus atque decernamus, quid nam sit primò notum intellectui: ad id autem benè declarandum adhibere oportet eam regulam, quam Aristot. tradidit 1. Post. text. 5. scribens id esse prius & notius secundum nos, quod est propinquius sensibus: id autem quod est remotius ab ipsis, esse posterius & ignotius secundum nos. Adhibita igitur hac regula

Explicatis sex propositionibus, concluditur atque decernitur, quod nam sit primũ cognitum.

facillimum est secundum eam diiudicare, quid sit priùs aut posteriùs notum secundum nos, & quid etiam sit primò notum, hoc autem quo planius & apertius sit, appositis nonnullis propositionibus explanabimus.

I. Propositio. Intellectus noster priùs intelligit alias res quàm seipsum. & ratio est, quia cognitio directa prior est quàm reflexa, sed intellectus directè cognoscit res alias, seipsum autem non nisi reflexè, ergo, &c. Hoc etiam docet Arist. in 3. de Anima tex. 8. scribens; Cum intellectus factus fuerit singula intelligibilia, tunc & ipse potest seipsum intelligere.

II. Propositio. Res materiales sunt priùs notæ secundũ nos, quàm immateriales, cuiusmodi sunt intelligentiæ. Hoc experientia declarat, & ratio docet, nam res immateriales sunt remotiores à sensibus & nobis difficiliores ad intelligendum.

III. Propositio. In rebus materialibus, ipsa composita priùs nota sunt, quàm partes & principia eorum. quoniam hæc vel solùm, vel præcipuè obiiciuntur sensibus, ídque confirmat Arist. 1. Phys. text. 3. affirmans confusa, id est composita, primùm nobis dilucida & manifesta esse, posteriùs autem ex his nota fieri elementa & principia eorum. cui enim non notus est lapis aut ferrum? propriam autem lapidis & ferri materiam atque formam, quis nisi apprimè doctus, cognoscit.

IIII. Propositio. Accidens priùs notum est secundum nos quàm substantia: hoc egregiè probat Herueus in 3. Quodlibeto quæst. 12. & quidem per se clarum est; siquidem accidens est sensibile per se, substantia autem minimè; quin etiam substantia, vel non cognoscitur ab intellectu, nisi per speciem accidentis, vt multis visum est; vel si cognoscitur per propriam speciem, certè posteriùs cognoscitur.

V. Propositio. Inter accidentia, singulare est priùs notum secundum nos quàm vniuersale. Hoc non eget probatione, cum paulò ante plurimis argumentis demonstratum, atque confirmatum fuerit, singulare cognosci distinctè & priùs, quàm vniuersale.

VI. Propositio. Inter singularia verò accidentium, illud est magis notum, quod est magis sensatum, huiusmodi ferè sunt accidentia rerum magis vniuersalium, notiora enim secundum nos sunt accidentia hominis, quàm Socratis: & animalis, quàm hominis: & corporis quàm animalis: de qua re, quia supra latiùs dictum est, non attinet hic plura verba facere. Itaque probabiliter statui posset, primum cognitum esse accidẽs, vel accidentia corporis, qualia sunt, Quantitas, Figura, Motus, Quies, Color & cæteræ qualitates sensibiles, nam vnũ aliquod horum determinatè constituere primum cognitum, fortasse impossi-

impoſſibile eſt,aut certè perquàm difficile. Satis in præſentia ſit,ad enodandam quęſtionem de primo cognito quam nunc tractamus, demonſtraſſe, primum cognitum eſſe ſingulare accidentis concreti & maximè ſenſibilis,qualia videntur eſſe accidentia corporis. Sed opinio noſtra de primo cognito ita declarata & probata ſit.

Quibus rationibus oſtendant aliqui,ſingulare non cognoſci per ſe ac primò ab intellectu noſtro. Cap. XVII.

QVONIAM ad confirmandam veritatē,non ſatis eſt eam firmis rationibus communire, ſed etiam oportet, quæcunque poſſunt ei obijci atque opponi,funditus demoliri: idcirco, poſtquam multis argumentis docuimus, primò notum intellectui noſtro eſſe ſingulare,faciendum nobis eſt, vt quæ huic opinioni aduerſari,& officere videntur,diligenter explicemus,atque diluamus. Quidam conantur probare ſingulare non priùs cognoſci ab intellectu quàm vniuerſale,ad hunc modū. Primùm Ariſt.in 1.Phy. tex.49. inquit,alia eſſe notiora ſecundum rationem, & alia ſecundum ſenſum:ſecundum rationem quidem vniuerſalia,ſecundum ſenſum verò ſingularia:ergo vniuerſale eſt magis, priúſque notum ſecundum rationem,& intellectū,quàm ſingulare. Deinde in 5. Metaph. cap. de Priori ſcribit, vniuerſalia eſſe priora cognitione ſecundum rationē, ſingularia autem ſecundum ſenſum. Poſtea in Procemio Phyſicæ,& pluribus aliis locis ait magis vniuerſalia eſſe notiora ſecundum nos: ex his autem omnibus locis Ariſt. manifeſtum eſt vniuerſale notius, & prius eſſe ſecundum intellectum,quàm ſingulare. Amplius,omnis potentia priùs fertur in ſuum obiectum, quàm in alienum, ſed vniuerſale eſt proprium obiectum intellectus,quemadmodum ſingulare ipſius ſenſus,ergo,&c. Præterea. Intellectus poſſibilis eget opera intellectus agentis ad intelligendas res,ergo maximè indigebit eo in prima cognitione,quia tunc maximè intellectus poſſibilis eſt in potentia,nudus & expers omnis præſidij:at ſi prima cognitio eius eſſet rerum ſingularium,non eſſet ei neceſſarius intellectus agens, ſi quidem munus eius non eſt aliud quàm facere res vniuerſales & immateriales,& vt ab eo intellectus poſſibilis intelligendi materiam accipiat. Ad hæc,ſingulare non cognoſcitur diſtinctè ab intellectu, ergo non eſt primò notum illi. Antecedēs multis modis probatur;etenim Ariſt.1. Phyſ.49. & aliis locis inquit intellectum eſſe vniuerſalium, ſenſum autem ſingularium;at ſi intellectus & vniuerſale & ſingulare cognoſceret,non rectè Ariſt.illo modo diſtinxiſſet intellectū à ſenſu.

Nouem argumenta,eorum qui conantur probare ſingulare non eſſe primū cognitum nec diſtinctè cognoſci ab intellectu.

ex quo loco licet etiam hoc pacto argumentari, sicut se habet intellectus ad vniuersale, ita sensus ad singulare, ergo secundum permutatam proportionem sicut sensus ad vniuersale, ita intellectus ad singulare, sed sensus nullo modo apræhendit vniuersale, ergo intellectus aut nullo modo, aut saltem non per se cognoscet singulare. Amplius, inter obiectum & potentiam debet esse proportio, at inter singulare & intellectum non videtur esse legitima proportio, cum intellectus sit immaterialis, singulare autem materiale: ex quo etiam fit, vt intellectus non possit moueri à singulari, nec recipere in se propriam speciem eius, quippe cũ sit materialis; his accedit, quod Arist. in 3. de Anima tex. 16. ait ea, quæ habent materiam, esse tantùm potestate intelligibilia: cum igitur singulare sit penitus materiale, nõ erit actu & per se intelligibile. Quid? quòd ibidem tex. 18. dicitur intellectus agens facere omnia intelligibilia; quod profecto verum non esset, si singulare esset per se intelligibile: nam cum singulare actu tale sit, non fit singulare ab intellectu agente: ac ideo per se & actu esset intelligibile, nec fieret intelligibile ab intellectu agente, quin etiam sine caussa Arist. eo in loco tantopere commendaret vim atque præstantiam intellectus agentis, eiúsque necessitatem frustra persuadere nobis contenderet; siquidem is ponitur necessarius esse, propterea quòd cum intellectus possibilis sit in pura potentia ad intelligendũ, nec possit recipere nisi species rerum immaterialium & vniuersaliũ, intellectus agens transfert res (vt verbis vtar Auerr.) de ordine singularium, materialium & sensibilium ad ordinem vniuersalium, immaterialium atque intelligibilium: vt ita percipi queant ab intellectu: at si potest singulare per se cognosci ab intellectu possibili, quorsum opus erit intellectu agente? Hæc afferri possent contra sententiam nostram, quæ sigillatim enodanda & dissoluenda sunt.

Soluuntur supradictæ rationes. CAP. XVIII.

SED quædam ante declaranda sunt, ex quibus facilis existat solutio argumentorum. Primùm igitur sciẽdum est, animam rationalem dupliciter considerari posse. Vno modo, vt est substantia quædam immaterialis, per se subsistens, similis intelligentiarum, cuius summa perfectio in rerum vniuersalium & diuinarum cognitione consistit. Altero modo, vt est ἐντελέχεια corporis, actus materiæ, pars hominis, & naturaliter connexa atque copulata cum facultatibus sensitiuis, per se omnis scientiæ & cognitionis expers, omniúmque rerum notitiam quasi aucupans & acquirens per sensus. Ex qua distinctione (quam Philoponus etiam tetigit in 2. de Ani-

De duplici statu & consideratione animæ rationalis, vera & præclara doctrina.

ma ſuper tex.136.)perſpicuum eſt,primùm quidem,animam rationalem nec eſſe penitus immaterialẽ, nec prorſus materialem, ſed quaſi mediam & vtriuſque naturæ aliquomodo participem, quocirca interdum poſſe operari immaterialiter,nonnunquam verò etiam materialiter. Deinde duplicem eſſe ſtatum animæ rationalis; vnum in quo adhæreſcens ad ſenſus,verſatur circa res corporeas, materiales, & ſenſibiles, & in his rebus,quæ ſub ſenſus cadunt,perſcrutandis diſcernendis,atque diiudicandis occupatur; alterum verò in quo animus noſter ſeipſum colligens & excitans,vim illam immaterialem& & prope diuinam cognoſcendi res vniuerſales & immateriales,quæ antea veluti ſopita erat,intendit & defigit in perueſtigationem atq; contemplationem rerum vniuerſalium & immaterialium;atque hac ratione omnes artes & ſcientias adipiſcitur. Horum ſtatuum, licet poſterior hic potior & nobilior ſit & dignitati animæ rationalis cõgruentior:tamen ille prior & ordine temporis antiquior eſt,in eóq; animus noſter multos annos ante verſatur.quàm perueniat ad hunc poſteriorem.Priorem enim ſtatum tenet,cum incipit intelligere;tũc rerum ſingularium & ſenſibilium, quæ primæ omnium ſeſe ad intelligendum offerunt, notitias accipit, quibus excitata & illuſtrata mens noſtra,ad rerum vniuerſalium & immaterialium cognitionem deinde prouehitur.

Sed iam his rebus expoſitis,fidenter aggrediamur ſolutionem argumẽtorum.Ad primũ vniuerſale dicitur notius ſecundũ intellectũ prout intellectus eſt,nam intellectui vt intellectus eſt,magis cõgruit cognitio vniuerſalium,quàm ſingularium, at ſecũdum intellectum, vt eſt coniunctus cum ſenſibus,multò notius eſt ſingulare.Vel aliter, vniuerſale dicitur notius ſecundum intellectum,quia cognitio illius eſt perfectior,diſtinctior & certior;nam quamuis ſingulare cognoſcatur euidẽter ab intellectu, quòd ſit,tamẽ hæc cognitio eſt imperfecta & inſtabilis,ſiquidem cum ſingulare abeſt à ſenſu, intellectus non habet euidentem & certam cognitionem eius,ſed tantùm opinionem quandam & leuem coniecturam:vniuerſale autem non modò cognoſcitur,quòd ſit,ſed diſtinctè perfectéque comprehenditur ſecundum eſſentiam ſuam,ſecundum principia & cauſſas omnes,denique ſecundum proprias affectiones tam per definitionem, quàm per demonſtrationem,& cognitio eius per ſe conſtans & immutabilis eſt;hac igitur de cauſſa vniuerſale poteſt dici notius eſſe ſecũdum intellectum, cum nihilominus tamen ſecundum nos, ſingulare ſit notius.Ad ſecũdum. Vniuerſale eſt prius ſecundum intellectũ quàm ſingulare, prioritate perfectionis, & quia eius cognitio eſt priùs & principaliùs intenta ſecundum naturam,& quatenus ſingulare non

Quomodo vniuerſale dicatur ab Ariſtotele notius ſecundum rationem quàm ſingulare.

poteſt perfectè cognoſci niſi præcognito vniuerſali; at prioritate generationis & temporis, priùs notum eſt ſingulare cognitione craſſa & confuſa. Ad tertium magis vniuerſalia dicuntur ab Ariſt. eſſe notiora nobis, non quidem comparatione eorum quæ ſunt verè ſingularia, ſed ratione eorum quæ ſunt minùs vniuerſalia; quemadmodũ enim nos arbitramur ſingulare eſſe priùs notum nobis quàm vniuerſale, ſic etiam exiſtimamus inter ipſa vniuerſalia, ea quæ ſunt magis vniuerſalia, notiora eſſe ſecundum nos, quàm minus vniuerſalia, propterea quòd, vt ante diximus, illorum ſingularia & accidẽtia ſunt magis ſenſata quàm horum nobíſque notiora. Ad quartum falſum eſt quod aſſumitur, vniuerſale eſſe proprium obiectum intellectus, niſi per proprium intelligant principale, nam obiectum adæquatum intellectus, eſt omne ens, ſiue vniuerſale ſiue ſingulare. Vel aliter, licet vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus, vt eſt intellectus, tamẽ ipſius intellectus prout eſt coniunctus cum ſenſibus, & verſatur in illo priori ſtatu, quem ſupra deſcripſimus, etiam ſingulare eſt obiectũ. Ad quartum. Quod in hoc argumento tangitur de intellectu agente, cum etiam tangatur in alia ratione, idcirco vtriuſque ſolutio latiùs infra explicanda eſt.

Ad ea verò argumenta, quibus videtur oſtendi ſingulare non cognoſci diſtinctè ab intellectu, reſpondendum eſt hoc modo. Ad 1. dicitur ſenſus eſſe ſingularium, quia tantùm cognoſcit ſingulare, intellectus autẽ vniuerſalium, quia licet is, vt eſt coniunctus cum ſenſibus etiã percipiat ſingulare, tamen intellectus per ſe & vt intellectus eſt, non habet cognoſcere niſi vniuerſale. Vel aliter. Dicitur intellectus eſſe vniuerſalis, nõ quia non cognoſcat ſingulare, ſed quia cum ſenſus non aſcendat altiùs quàm ad cognitionem ſingularis, intellectus peruenit vſque ad cognitionem vniuerſalis. Quoniam igitur cognitio vniuerſalis eſt propria intellectus, propter quam antecellit facultates ſenſitiuas & ab his differt, ideo intellectus per vniuerſale, tãquam per id quod eſt ſummũ & vltimũ, diſtinguitur à ſenſu, etenim potentiæ diſtinguntur, & æſtimantur per ſummũ & vltimum quod præſtare poſſunt: Exempli cauſſa. Sint duæ potentiæ mouentes, A. & B. & A. habeat vim mouendi pondus vt octo. B. autem vt quatuor, ſi quæratur, quanta ſit vis motiua ipſius A. reſpondebitur eſſe vt octo. quia poteſt mouere pondus vt octo, & hac re differre à B. quod tantùm mouere poteſt pondus vt quatuor, non quin A. mouere queat etiam pondus vt quatuor ſicut B. ſed quia ſummum quod poteſt A. eſt vt octo quod autem B. vt quatuor, idcirco per hæc diiudicantur atque diſtinguntur. Atque hanc rem Ariſt. in 1. de Cælo tex. 116. pulchrè declarat his verbis. *Si igitur aliquid poteſt mouere per ſtadia centum,*

Potentiæ virtus æſtimatur ex ſummo & maximo quod poteſt.

aut

aut leuare pondus, ſemper ad plurimum dicimus, vt talenta leuare centum, aut per ſtadia ambulare centum, quamuis & partes quæ infra ſunt poßit, ſi & exceſſum, tanquam oporteat definiri potentiam ad finem exceſſus. Neceſſe eſt igitur id quod ſecundum exceſſum tot poteſt, & quæ infra ſunt poſſe, vt ſi talenta centum leuare, & duo. & ſi per ſtadia centum, & per duo poſſe ambulare. Potentia autem ipſius exceſſus eſt. Hæc Ariſt. Ad eam autem rationem quæ huic argumento ſubnectitur, ductam ex permutata proportione reſpondendum eſt; talem modum argumentandi non valere in his rebus, quæ ſibi inuicem ſubordinatæ ſunt, hoc eſt quarum vna ab altera cõtinetur & includitur, ſicut prior à poſteriori, & inferior à ſuperiori, id quod dilucidè oſtendi poteſt hoc exemplo: Sicut ſe habet homo ad non hominem, ſic animal ad non animal; ergo ſecundum permutatam proportionem, ſicut homo ad non animal, ita animal ad non hominem; hoc tamen falſum eſt, nam homo ita ſe habet ad nõ animal, vt verum ſit nullum hominem eſſe non animal; non ſic autẽ habet ſe animal ad non hominem; non enim eſt verum dicere, nullũ animal eſſe non hominem, ſiquidem equus eſt animal, qui eſt nõ homo. non valet autem in huiuſmodi terminis modus argumentandi ſecundum permutatam proportionem, quia ſunt ſibi inuicem ſubordinati; homo enim ſubijcitur animali, & non homo non animali; cum igitur ſic etiam ſe habeant ſenſus ad intellectum, & obiectum ſenſus ad obiectum intellectus, non eſt mirum in his etiam infirmã eſſe prædictam argumentandi rationem. Senſus enim inferior & anguſtior in cognoſcendo eſt, quàm intellectus, non ergo ſi ſenſus non poteſt appræhendere vniuerſale, ex eo concludi poteſt intellectum non poſſe cognoſcere vniuerſale. Ad ſecundum falſum eſt inter intellectum & ſingulare non eſſe debitam proportionem, nam ſi non poteſt ſingulare cognoſci ab intellectu; hoc accidet aut quia eſt ſingulare, aut quia eſt materiale; non quia ſingulare; ſic enim nullum ſingulare cognoſci poſſet, quare nec Deus: nec quia materiale, quod patet tripliciter, primùm quia ſic nec vniuerſale poſſe cognoſci, quippe cum ſit etiam materiale, vt homo, & animal & materiã prima: Deinde quia licet intellectus per ſe, & vt intellectus eſt, ſit immaterialis, tamen vt eſt forma corporis eſt quodammodo materialis, & prout coniũctus cum ſenſibus verſatur in illo priori ſtatu, quem ante diximus; eſt quoque materialis quodammodo in operando, & ſic habet ſimilitudinem & proportionem cum ſingulari. Poſtremò cũ perſpicuum ſit, & in confeſſo apud omnes, ſingulare aliquo pacto cognoſci ab intellectu, & quidem diſtinctè, vt ante docuimus, eadem planè difficultas vrget & premit aduerſarios, quo pacto id quod eſt materiale cognoſcatur ab eo quoſt eſt immateriale. Nec poſſum ſatis

Quando valet argumentatio à permutata proportione.

Non eſt contra naturam & conditionem intellectus noſtri, vt is cognoſcat res ſingulares

mirari eorum, qui contra sentiunt, opinationem; quippe qui cũ velint vnam tantummodo esse animam rationalẽ in homine (id quod nobis etiam, quia verissimum est, maximè probatur) in cuius substantia quæ est immaterialis & indiuisibilis, vel immediatè vel mediatè fundentur, atque inhæreant omnes potentiæ eius: siue immateriales vt intellectus & voluntas; siue materiales, vt omnes potentiæ sensitiuæ, ac vegetatiuæ; cum inquam hoc teneat & profiteantur, tamen pro absurdo habeant conceptum seu speciem singularis posse recipi in intellectu. Ad tertium. Quod habet materiam, cuiusmodi est singulare, potest dici partim esse intelligibile, partim non; sumendo enim intelligibile pro eo quod est proprium obiectum intellectus, & nullo modo percipitur à sensu, & refertur ad intellectum, prout intellectus est: sic res materiales, & singulares secundum Arist. non sunt actu intelligibiles; at sumendo intelligibile pro eo, quod est per se primò quidem sensibile, secundariò autem & aliqua ex parte etiã percipitur ab intellectu, non vt intellectus est, sed prout est coniunctus sensibus, sic & verum est, & à nobis asseritur singulare esse intelligibile. Ad quartum. Intellectus agens dicitur facere omnia intelligibilia, non simpliciter & absolutè, sed ea tantùm quæ sunt propriè & verè intelligibilia, quales sunt res vniuersales. Quamquam nonnulli putant (in quibus est Burlæus, eo loco quem ante citaui) intellectum agentem necessarium esse duplici nomine, tum vt efficiat res propriè & perfectè intelligibiles, hoc est vniuersales, atque hoc est principale munus eius: tum etiam vt ea quæ sunt per se materialia & singularia illuminet, & reddat apta, vt si non perfectè, saltem aliquo pacto sint intelligibilia, & moueãt intellectum: negant enim res singulares sine lumine & beneficio intellectus agentis habere posse vllam vim mouendi intellectum possibilem. Sed licet hæc opinio non probetur nobis, tamen eam impunè nunc abire sinamus. Sed dicet aliquis, Arist. aduersari nobis, quippe qui in 3. de Anima tex. 9. scribit, res materiales & singulares cognosci ab intellectu reflexè, vniuersales verò & immateriales directè: quid autem aliud est reflexè cognosci, quàm non distinctè; & non per se cognosci? Verùm hoc soluitur, nam reflexè cognosci non est indistinctè cognosci, sed cognosci ab intellectu, non prout intellectus est in se manens, sed prout est conuersus, demissus, & quasi inflexus ad sensum.

Quomodo intellectus agẽs secundũ Burlæum sit necessarius non modò respectu vniuersalium, sed etiã singularium.

Nec verò latet me, Gregorium Ariminensem, & Burlæum, in his locis quę supra in medium protuli, multò secus interpretari hunc locum Arist. quàm explanare solent cæteri expositores: aiunt enim Arist. eo loco docere velle res singulares directè cognosci ab intellectu, vniuersales autem reflexè; nam cũ intellectus possibilis conuertit se ad sensus, vt ab his accipiat

Secundũ Gregorium Ariminensem & Burlæum singulare directè, vniuersa-

materiam intelligendi, primò & directè incurrit in ipsa phantasmata, quæ sunt singularia, & rerum singularium simulachra, non autem in vniuersalia, quippe cum ibi non sint expressa, sed tantùm potestate inuoluta in ipsis singularibus lateant; sed postea reflectēs se ad cōsiderationem & cōparationem singulariũ, quæ ante seorsim cognouerat per phantasmata, & intuens similitudinem & conuenientiam eorum inter se, ex illis elicit notionem vniuersalis, atque hoc pacto quasi per quandam reflexionem & facit, & cognoscit vniuersale. *le autem, non nisi reflexè ab intellectu nostro cognoscitur.*

Quomodo autem qui faciunt primò cognitum singulare, tueri queant necessitatem intellectus agētis, quem Aristoteles introduxit & deinde omnes fermè Peripatetici admiserunt atque defenderunt, paucis est in præsentia à nobis explicandũ. Tametsi ponatur nō modò singulare cognosci à nostro intellectu, sed etiam priùs cognosci quàm vniuersale, nihilominus tamen intellectum agentem necessarium esse homini ad intelligendum, hac vna & breui ratione ostendi potest. Intellectus humanus eò differt & præstat sensibus, quòd sensus quicquid percipit, id omne actu est in rebus, nec rem vllam accipit, quæ non sit actu in rebus, & quam necesse sit fingi & informari ab animo. Etenim quicquid sentitur (Aristoteles ait prioris libri Posteriorum Analyt. tex. 43.) id necesse est, hoc aliquid esse & alicubi & nunc, quod autem eiusmodi est, id actu esse in rebus, nec ab animo nostro fingi, manifestum est: ex quo Aristoteles concludit, vniuersale, quod est vbique & semper, sentiri non posse. Sed dicet aliquis, Aristotelem extremis propè verbis secundi libri Posteriorum & perspicuè & affirmatè docere, licet quod sentitur sit singulare, sensum tamen esse ipsius vniuersalis: cum autem vniuersale non sit actu in rebus, consequens est, aliquid sub sensus cadere, quod non est actu in rebus. Verùm hoc facilè soluitur: Actio sentiendi ea re differt à potentia sensitiua, quòd sensatio est vnius determinati singularis: cernitur hoc coloratum, auditur hic sonus, nec potest indifferenter actu sentiri vel cerni quodlibet coloratum; At potentia sensitiua vt visus ex se non est determinata ad hoc vel illud coloratum, sed pro obiecto adæquato respicit quodlibet coloratum; quoniam igitur actus sentiendi semper est determinatus ad vnum aliquod singulare, potentia verò sensitiua ex se indeterminata est ad quodlibet singulare contentum sub obiecto suo adæquato: idcirco Aristoteles dixit, sentiri quidē singulare, sensum autē esse ipsius vniuersalis. verum igitur est quod demonstrandum suscepimus, nihil percipi à sensu quod non sit actu in rebus, vel quod necesse sit: de nouo ab animo fingi & informari. Ex quo licet intelligere, quamuis sensus & dici queat, & verè sit agens respectu sensationis quā efficit (Sensationē nanquè, *Obserua diligenter doctrinam hanc de necessitate intellectus agētis.*

tum quia est actio vitalis seu viuentis, tùm quia est actio immanens, necesse est produci à sensu, à quo recipitur) non esse tamen necessarium ponere sensum aliquem agentem respectu obiecti sensibilis, vt nimirum vel species sensibiles effingat, vel de nouo formet aliquod sensibile, quod non est actu in rebus; omne enim sensibile, cum sit hoc aliquid & alicubi & nunc, actu est in rebus & per se sufficiens est ad mouendum sensum. Non sic est in intellectu: Intellectus enim humanus non modò singulare, sed etiam vniuersale cognoscit; quinimo vniuersale est præcipuum ac principale intellectus nostri obiectum. Vniuersale autem (vt Arist. ait 8. tex. primi libri de Anima) aut nihil est, aut posterius est. reuera enim nihil est ante singularia, vel in singularibus actu existens ante omnem animæ operationem, sed posterius est, vtpotè ex ipsis singularibus, vi & functione animi elicitum & effictum. Cum igitur præcipuum intelligibile sit vniuersale, nec id actu sit in rebus, sed ab animo nostro formari debeat, quis non videt necessariam esse in animo nostro vim quandam & facultatem effectricem vniuersalium, quæ intellectus agens appellatur? nihil autẽ ad id quod nunc agimus refert, siue intellectus agens re differat ab intellectu possibili, siue eadem re sit potestas animi, ratione tantùm & munere differens: Et siue intellectus agens efficiat vniuersale per abstractionem à singularibus, vel per singularium inter se comparationem: quibus de rebus in libris quos de Anima iuuante Deo æedituri sumus, tempestiuè latéque disputabitur. Manifestum igitur est, eos qui censent singulare cognosci ab intellectu, perbellè tueri necessitatem, vim, & dignitatem intellectus agentis. Atque his expositis, huic Tertio libro finis imponatur.

FINIS LIBRI TERTII.

DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS, EORVMQVE VARIIS CIRCA RERVM NATURALIUM principia, opinionibus,

LIBER QVARTVS.

QVæ viam munire poterant & aditum patefacere ad faciliorem intelligentiam explanationémque earum rerum quas hoc opere docere volumus, ea ferè ſuperioribus libris complexi ſumus. Quamobrem ſequitur vt ad id, quod eſt principalis materia huius operis, tractãdum aggredientes, de communibus omnium penè rerum naturalium principiis & affectionibus agamus. Sed quia vis & ſcientia naturalium affectionum, tota proficiſcitur ac pendet ex principiis earum antè cognitis & perceptis, de his priori loco dicendum erit. Sex igitur, qui proximè ſequuntur libri, in explicandis generalibus principiis & cauſſis rerum naturalium conſumuntur. In hoc autem quarto libro, arbitrati ſumus fore lectoribus iucundiſſimum atque vtiliſſimum, ſi priuſquàm veram & Ariſtotelicam naturalium principiorum doctrinam tradamus, omnes propemodum opiniones, quæ de principiis rerum naturalium apud veteres Philoſophos olim floruerunt, commemorantes & velut ante oculos ponentes, diligenter & accuratè pertractemus. Vix enim credi poteſt, quantas multarum & diſcrepantium inter ſe opinionum diligẽs enarratio atque diiudicatio, vtilitates habeat, quantúmque præbeat adiumenti ad perueſtigandam, reperiendam, tuendámque veritatem. Quæ res, licet per ſe manifeſta ſit, libet tamen eam hoc loco nonnullis teſtimoniis Ariſtotelis illuſtrare.

Quàm sit vtilis consideratio variarum opinionum. CAP. I.

Septem vtilitates, quæ ex diligenti variarum opinionum tractatione, percipiuntur.

PRIMVM igitur docet Arist.1.lib.Topicorum, habere cognitas & notatas complures sentētias & rationes illustrium Philosophorū, suppeditare magnam vim & copiam ad disserendum probabiliter de omni re proposita: siquidem hoc ducitur probabile, quod videtur aut omnibus sapientibus, aut multis, aut etiam vni, si modo is præcellens fuerit. Deinde multitudo & varietas opinionum quæ in re quapiam versantur, faciunt nos dubitare & animaduertere difficultates quæ in ea re latēt: nā vt est in 1. de Cælo, text.100. *Contrariorum demonstrationes, dubitationes sunt de contrariis.* Quid autem vtilitatis sit scire bene dubitare, & perspectas habere difficultates, quibus id quod disputatur implicatum atque inuolutum est, pulchrè declarat Arist. initio 3.lib. Metaphys. his verbis: *Est autem operæpretium aliquid facultatis habere volentibus, bene dubitare: Nam posterior facultas, solutio eorum est quæ antè dubitata fuerunt: illi enim qui quærūt, nisi primò dubitent, similes illis sunt qui quonam ire oporteat ignorant, & adhuc neque vtrum inuenerint quod quæritur an non, cognoscere possunt: Finis etenim his quidem non est manifestus, illi autem qui antea dubitauerit, patescit.* Postea, diligenter enarratis opinionibus aliorum, facilè intelligimus quid in illis probandum est, & sequendum: quid item fugiēdum & reiiciendum sit: id quod Aristot. indicat in 1.lib. de Anima, tex.19. *Oportet*, inquit, *percurrere opiniones priorum, qui de anima aliquid enuntiauerunt, vt bene quidem dicta accipiamus, si quid autem est non bene, hoc euitemus.* In 13.lib. Metaphysicæ simile quid habet; *quæ ab aliis dicuntur*, ait, *primò speculandum est, vt tum si quid non rectè dicant, non simus eisdem conscij, tum si quid nobis & illis commune decretum est, hoc separatim non cōtra nos grauiter feramus, sufficiens enim erit, si quis quædam meliùs dicat, quædam non deteriùs.* Præterea, Philosophi est, veras opiniones à falsis internoscere & secernere, has condemnare, illas approbare: hoc autem rectè facere nō potest, nisi vtrasque bene perspectas explicatásque habeat, nam vt est apud Aristotelem 1.lib. Ethicorum, vnusquisque rectè iudicat ea quæ nouit, atque eorum bonus iudex est: si quidem, vt dicitur 3. Metaphys. text.1. meliùs se habere necesse est illum ad iudicādum, qui tanquàm aduersarios, omnes vtrinque rationes oppositas audit. quare ne quemquàm absentem, aut indicta caussa videamur condemnare, eorum sententias atque rationes in medium producere ac enarrare oportet. Quod Aristot. elegantissimis verbis ostendit in 1. de Cælo text.101. ita scribens: *Narratis opinionibus aliorum, magis vtique credibilia erunt dicenda, iis, qui antè audierint dubitatorum sermonum iustificationes,*

nam videri indicta caussa condemnare, minùs vtique nobis inerit, etenim oportet eos arbitros esse non aduersarios, qui veritatem sunt iudicaturi sufficienter. Postremò, ex tractatione atq; refutatione aliarum opinionum firmior atque illustrior sententiæ nostræ veritas existit. Non enim veritas satis munita & tuta esse, aut lucem suam ostendere potest, nisi priùs dubitationum tenebris discussis & aduersariis opinionibus reiectis atque profligatis. Porrò, commemorandis aliorum sententiis, non solum id cõsequimur vt redarguamus eas quæ falsæ sunt, verùm etiã vt aperiamus caussas cur illæ sint falsæ, & cur si falsæ sunt, veræ tamẽ multis magnísque Philosophis visæ fuerint. Quæ res quantum valeat ad confirmationem veritatis præclarè ostẽdit Arist. 7. lib. Ethicorum cap. vltimo hoc modo scribẽs, *Non tantùm opus est vt verum dicamus, sed etiam oportet vt falsi caussam explicemus: hoc enim ad fidem faciendam conducit; nam cum rationi consentanea visa fuerit caussa, cur verum appareat esse quod verum non est, facit vt vero magis fidem adhibeamus.* His accedit, quòd ex comparatione nostræ sententiæ cum aliorum opinionibus, clariùs apparet quãtò probabilior & verisimilior sit nostra sententia; secundum illud quod vulgò dici solet, opposita iuxta se posita magis elucescere: hoc est clariùs discerni ac dignosci. Nos igitur propositis tot tantísq; vtilitatibus, fidenter aggrediamur (opus sanè arduũ, à paucis susceptũ, à nullo elaboratum, desideratũ à plurimis) ad pertractandas opiniones antiquorum de principiis rerum naturaliũ: eásq; vel ex illorũ libris qui adhuc extant, vel ex scriptis aliorũ qui eas memoriæ prodiderunt, perspicuè ac diligenter exponamus.

Præclara Aristotelis sententia, omnibus sapientiæ studiosis diligenter animaduertẽda.

De variis sectis Philosophorum.
CAP. II.

IN NARRATVRIS opiniones veterum Philosophorum de principiis rerum naturalium; paulò altiùs repetendum est, & nonnihil dicendum de variis eorum sectis, quæ olim præcipuè floruerunt, tum quò meliùs intelligantur ea quæ hoc loco docere volumus, tum etiam vt aliquam lucem afferamus quàmplurimis locis Aristotelis in quibus prisca Philosophorum decreta, nimis pressè & obscurè perstringit. Itaque varietatem & progressionem omnium ferè sectarum, quasi in tabella quadam adumbratam, omnibus inspiciendam proponemus.

Sciendum igitur est duas fuisse principes Philosophorum sectas, è quibus reliquæ propagatæ ac proseminatæ sunt; vnam Ionicam, alteram Italicam; vtramque ex locis in quibus floruerunt, nominatam: id quod facilè colligi potest ex iis, quæ scribit Arist. 1. Metaphy.

Augustinus 8.de Ciu.Dei, & Laërtius in Proœmio sui operis. Tertia verò secta, quæ à Clemente 1.Strom. Eusebio 10.lib. de præparat. Euangel.& Theodoreto 1.lib.de Curatione Græcanicarum affectionum dicitur Eleatica, ab aliis subiicitur Italicæ sub Thelauge filio Pythagoræ. Ionicæ autem sectæ princeps fuit Thales Milesius, cui successit Anaximander, quem subsequutus est Anaximenes, cuius auditor fuit Anaxagoras; Anaxagoram autem audiuit Archelaus, qui primus memoratur ex Ionia Athenas Philosophiam transtulisse: hic magister fuit Socratis, qui relicto studio Physiologiæ tanquàm magis curioso, quàm necessario vel vtili ad priuatam ciuilémque vitam informandam & ad beatitudinem cognoscendam atque comparandam, se totum dedit ad tractandam & explicandam Philosophiam moralem. Socratis porrò multi fuerunt auditores, sed in primis nobiles Aristippus auctor sectæ Cyrenaicæ, Antisthenes Cynicæ; Plato Academicæ; & Xenophon magis studiosus vitæ militaris & historicæ ac politicæ facultatis, quàm theoricæ Phylosophiæ. Post Platonem autem Philosophia in quatuor celebres disciplinas & sectas diuisa est, Academicam, Peripareticam, Stoicam, Epicuream. Academicæ, quæ à loco nomen accepit, princeps fuit Plato; cui successerunt Speusippus sororis filius, Xenocrates, Polemon, Crantor & Crates. Atque hi ad veterem Academiam pertinent.

An fuerit triplex Academia.

Mediam Academiam (si Laërtio creditur) instituit Arcesilas; Lacydes Nouam inuenit. Eusebius lib.14.de Pręparat.Euang.cap.2.testimonio Numenij Pythagorici confirmat tertiam quandam Academiam à Carneade fuisse excitatam. Cicero duas Academias, Veterem & Nouam agnoscit: Mediam, ceu tertiam quandam & à Noua diuersam, nusquã, quod ego sciam, nominat. Quanquàm, is lib.2. Academicarum quæstionum, Carneadem nonnihil ab Arcesila discrepasse, non obscurè significat. Cum enim hæc quatuor essent Arcesilæ decreta: vnum: Nihil posse comprehendi: Alterũ: Sapientem nulli rei vnquam assensurum: tertium: Omnia esse æqualiter incerta, obscura, incognita & improbabilia: Quartum: Sapientem nihil probaturum nihílque opinaturum: Ex his, Carneades priora duo probabat, placebat enim ei, nihil posse comprehendi, & sapientem nulli rei tanquam perceptæ atque planè cognitæ assensurum: in duobus autem posterioribus, Arcesilæ dissentiebat: nam inter omnino incertum & omnino compræhensum, medium ponebat ipsum probabile & id quod esset simillimum & proximum vero: atque hoc probaturum & opinaturum, & sequuturum sapientem tam in agendo quàm in differẽdo: ita tamen, vt se non scire, sed opinari, non verum cõprehendere, sed veri similitudinem sequi, & intelligat ipse, & simpliciter

Dissensio inter Arcesilam & Carneadẽ.

pliciter

pliciter apertéque profiteatur. Hanc ego doctrinam, cum media sit inter veteris Academiæ disciplinam & Arcesilæ sententiam, veriùs Academiam Mediam, quam illam Arcesilæ appellari posse censeo. Sed qui disciplinam Arcesilæ Mediam Academiam nuncuparunt, non tam spectarunt rationem doctrinæ, quàm ordinem temporis quo Arcesilas medius fuit inter veteres Academicos & inter Lacydem atque Carneadem: illis posterior, his autem prior. Porrò Carneadis sententiam & doctrinam multis locis Cicero tam studiosè amplectitur, támque pugnaciter defensitat, vt eam sibi præter cæteras placuisse, satis apertè declaret. Eam tamen & Luculus apud Ciceronem libro 2. Academicarum quæstionum, & D. Augustinus tribus libris quos contra Academicos scripsit, accerrimè oppugnarũt. Numenius Pythagoricus de horum Academicorum varietate, inconstantia & dissensione librum scripsit elegantissimum, cuius etiam nunc apud Eusebium libro 14. de præparat. Euangel. nonnulla extant vestigia. Sed omissis Academicis ad Peripateticos veniamus.

Carneadis sententia veriùs quàm Arcesilæ, ad Mediã Academiam pertinet.

Aristoteles quamuis discipulus fuerit Platonis, tamen secedens in Lyceum, diuersam instituit sectam, quæ, quòd is obambulans, auditores suos docere soleret, Peripatetica dicta est. In hac, post Aristotelem illustres fuerunt, Theophrastus Aristotelis discipulus & in schola successor. Theophrastum audiuit Eudemus, qui (vt Simplicius ait 1. libro Physicorum super textum 30. & libro 6. super textum 51.) in omnibus sequutus est Aristotelem, eiúsque decreta & sentẽtias, omnium eius interpretũ optimè cognitas & perspectas habuit. Theophrasti auditor fuit Strato Lampsacenus, cognomento, Physicus: quamquam hunc, quòd multa à magistris suis bene constituta, loco mouerit atque deturbauerit, Cicero neget germanum fuisse Peripateticum. His adnumerare oportet Lyconem, Critolaum, Diodorum, Demetrium Phalereum, Dicearchum, Hieronymum, Cratippum. Eusebius quoque lib. 9. cap. 3. de Præparat. Euangel. nominat quendam Clearchum Peripateticum. Hæc disciplina postea iacuit sine cultu & honore, vel iniuria temporum, vel hominum indiligentia, eámq; lõgo post interuallo excitauit & illustrauit Alexãder Aphrodiseus, qui explanandis omnibus penè libris Aristotelis id cõsecutus fuit; vt nemo suo tempore, ac etiam multo pòst, auctore Auerr. 3. de anima com. 14. haberetur Philosophus & Aristotelicus, qui nõ esset Alexandræus. Nam Porphyrius, Syrianus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Themistius, aut magis fuerunt Platonici, quàm Aristotelici: aut certè vtriusque sectæ studiosi, vtramque conciliare atque permiscere studuerunt. Auerroes autem inter Arabes, & inter Latinos Albertus & D. Thomas dignissimi sunt, qui in Lyceũ ascripti,

Secta Peripatetica.

in primis Peripateticis numerentur. reliquos autem propemodum infinitos, qui postea Peripatetici videri voluerunt, quia vel minuti & obscuri sunt, si conferantur cum superioribus, vel quia solo nomine Peripatetici sunt, re ipsa autem minimè, hoc loco prætereundos esse duximus. Sed quantum Aristotelis disciplina cæteris omnibus præstet, vel hoc vnum indicio & argumento esse potest, quòd posthabitis & pene deletis aliis, hæc vna iamdiu vigeat apud omnes & maximè colatur à Christianis: licet Eusebius in lib. de Præparat. Euangel. & D. August. l. 8. de Ciu. Dei, affirment doctrinam Platonicam reliquis omnibus disciplinis, & veritati, & religioni Christianæ longè propiorem esse.

Secta Stoica. Stoicę disciplinę princeps fuit Zeno Cittycus, auditor Cratis Thebani, quanquam is dicitur etiam operam dedisse Xenocrati & Polemoni. Præfuit scholæ duos & viginti annos; post quem numerãtur illustres Stoici, Cleantes, Chrysippus, Diogenes Babilonius, Antipater, Panætius, Possidonius. Vide Ciceronem in Proœmio lib. de Diuinat. in cuius operis 1. libro. Boëtum quendam appellat Stoicum. His quoque annumerari potest Seneca & Epictetus, cuius extat pulcherrimum Enchiridion Simplicij commentariis illustratum. *Secta Epicurea.* Epicurus auctor sectæ Epicureæ, secundum Gellium æqualis fuit Zenonis Cyttici. in Physicis quidem ferè Democritum sequutus est; in his autem, quæ ad summum bonum pertinent, ab Aristippo Cyrenaico & Eudoxo (cuius de summo bono sententiã Arist. commemorat. 10. lib. Ethicorum) aliquantulum quidem, sed non multùm abhorret. Huius pręcipui sectatores fuerunt, Metrodorus, Hermacus & Zeno; quem Philo, vt est apud Ciceronem in 1. de Natura Deorum Coryphęum Epicureorum solebat appellare. ad quorũ societatem non video cur non sit aggregandus Lucretius, vir Romano genere clarus, & in hac disciplina valde probatus & nobilis; quippe qui totã Epicuri Physiologiã latinis versibus diligenter exposuit. Hæc de Philosophia Ionica, nunc de Italica, dicendum est.

Secta Pythagorica. Pythagoras Samius venit in Italiam regnãte Tarquinio Superbo: tantáque cum disciplina & auctoritate tenuit magnam illam Græciam, multáque secula sic viguit Pythagoræorũ nomen, vt nulli alij docti viderentur; cuius sapientiæ præiudicata opinio tantum valuit apud eius auditores, vt cũ quid affirmarent, si quæreretur ex ipsis cur ita esset? nihil aliud responderent, quàm ipse dixit; ipse autem erat Pythagoras. Præceptor eius fuit Pherecydes Syrus. qui & prmus Philosophorum, quod literis extet, dixit animos hominũ immortales esse, & non fabulosè more antiquorum (vt Arist. docet 14. Metaph. c. 6.) sed grauiter & seriò philosophari cœpit; quem apud sapientes sui

tẽporis magni nominis & auctoritatis fuisse, perspicuum est ex Thaletis vita, quæ est apud Laërtium. Pythagoras igitur auctor fuit eius Philosophiæ quæ dicta est Italica, propter ea quòd eã docuit in Italia, maximè verò Crotone, magna frequentia & nobilitate discipulorum. Sectatores eius memorantur, Theano vxor, Thelauges filius, Empedocles, Epicharmus, Architas Tarentinus, Alcmęo Crotonitates (quã Arist. 1. Metaph. c. 3. cõfirmat fuisse tẽpore Pythagorę iam senioris) Hyppasus Metapõtinus & Philolaus. In secta autem Eleatica (quã initio diximus à multis subiici & subnecti disciplinę Italicæ) hi ferè numerãtur, Xenophanes, Parmenides., Melissus, Zeno Eleates, Leucippus, Democritus, quo tẽpore fuit etiã Hippocrates Medicorũ princeps, & Heraclitus. De variis igitur sectis Philosophorũ pro eo, ac visũ est instituto nostro cõsentaneũ, est vt opinor, dictũ satis. Sua porrò cuiusq; sectæ dogmata plenè cognosci possunt, ex iis quæ de sectarũ principibus Laërtius, & alij memoriæ prodiderũt. Quanquã Platonis doctrinã breuiter & distinctè vno libello cõplexus est Alcinous: Epicuri autẽ Phisiologiã (quæ tota, etiã pene Democriti est) Lucr. vt sup. dixim⁹, elegãti & copioso poëmate subtiliter explicauit. *Secta Eleatica.*

Neque vero apud Græcos solùm Philosophia viguit, sed etiã apud Barbaros, atq; adeo multo priùs & puriùs: quod indicat Plato multis locis, vt initio Timæi, in Cratylo, in conuiuio & in Epimenide: & item Arist. in 1. Metaphy. loquens de Ægyptiis. Quamobrem Pythagoras, Democritus, Plato studio ac spe addiscendi, externas & barbaras nationes adierunt, longinquásque terras peragrarunt. Quin etiam Aristotelem multa didicisse à quodã Iudæo & à Theophrasto magnopere laudatam esse Philosophiam Hebræorũ, Eusebius confirmat libro 9. de Præparat. Euang. cap. 1. & 3. testimonio Prophyrij, & Elearchi Peripatetici; id quod Eusebius accepisse videtur ex Iosepho, libro primo aduersus Apionem. Illos etiam, quos tanquam sapientes venenata est antiquitas, non Græcos, sed magnam partem Barbaros fuisse constat. Etenim Orpheus, Thrax fuit; Thales, Phœnix; Mercurius, Ægypti⁹; Zoroastes, Persa; Athlas, Lybicus, seu Phryx; Anacharsis, Scyta; Pherecydes, Syrus: Deinde apud Hispanos, olim magistratus gerebant viri sapientia clari, disserentes de natura, Deo & moribus. Apud Gallos sapientes habebantur Druidæ: Apud Ægyptios, Sacerdotes; Apud Babylonios, Caldæi; Apud Persas, Magi; Apud Indos, Gymnosophistæ; Apud Hebræos, Prophetæ. Quinimo cunctarum pene artium, & scientiarum originem, & inuentionem multi antiquitatis scientissimi, & maximæ auctoritatis viri referunt ad Barbaros, & imprimis ad Hebræos: cui⁹ rei nõ parua nec obscura extãt in sacris literis argumẽta. Verũ hac de re copiosissimè scripserũt. *Philosophiã prius floruisse apud Barbaros quàm apud Græcos.*

Iosephus duobus libris contra Apioném, Iustinus Martyr in sermone Exhortatorio ad Gentes, Clemés 1.lib. Stromatum, Eusebius lib. 9.& 10. de Præparat. Euangel. Cyrillus 1.lib. contra Iulianum, Theodoretus in lib. de Græcanicis affectionibus. licet Diodorus Siculus 1.lib. cap.1. putet Græcis non esse Barbaros antiquiores, & Epicurus, vt in aliis, sic in hoc etiam delirans dixerit, neminem nisi Græcum, idoneum esse ad philosophandum. De Latinis autem nihil dicẽdum est, quippe cum Philosophiam à Græcis acceperint, eorúmque sectas alij alias secuti fuerint.

Illud etiam his quæ dicta sunt adiungi potest, Philosophorum sectas nomen sumpsisse vel ab eo qui instituit, vt Pythagorici, dicti sunt à Pythagora; vel à patria illius, vt Cyrenaici à Cyrene quæ fuit patria Aristippi; vel à loco vbi philosophabantur, vt Academici, & Stoici; vel ab actione aliqua, vt deambulatione, vnde Peripatetici nomen inuenerunt; vel à genere vitæ, vt Cynici; vel ab electione & iudicio in philosophãdo, vt Ephectici vel Sceptici, qui auctore Pirrhone nullum esse certum iudicium rerum affirmabant. Quoniam verò multi in vna potissimum Philosophiæ parte fuerunt occupati, hinc alij dicti sunt Physici, vt ferè qui ante Socratem; alij Ethici vt ipse Socrates; alij Dialetici, vt Megarenses. Ex Priscis item Philosophis, quidã nihil in scriptis reliquerunt, vt Socrates. licet D. August. 1. libro de Consensu Euangel. cap. 7. affirmet Socratem impulsu dæmonis, quẽ sibi ipse familiarẽ esse iactabat, scripsisse fabulas Æsopi. alij vnum tantum opus, vt Parmenides, & Anaxagoras; alij multos libros, vt Plato & Aristoteles. Sed quia de sectis philosophorum dictum fuit; de tempore quo quisque eorum vixit ac floruit, etiam dicamus: est enim tractatio hæc, nec instituto nostro aliena, & scitu dignissima, certè studiosis philosophiæ nõ minùs vtilis quàm iucũda.

Explicatur, quo tempore floruerint nonnulli ex præcipuis Philosophis: sed priùs agitur de ratione Olympiadum, quarum cognitio ad exponenda illorum Philosophorum tempora, mirificè confert.

CAP. III.

QVo tempore vixerint ac floruerint nonnulli ex iis Philosophis, quos paulò antè memorauimus; nempe qui in singulis sectis sapientię nomine ac fama cęteris antecelluerunt, deinceps ostendamus. Verùm quoniam in descriptione & expositione horum temporum, non alia vtemur chronographia, quàm ea quæ notatione Olympiadum nititur, quòd ea sit omnium maximè certa & explorata, & ab antiquis scriptoribus Græcis iuxta & Latinis probata

probata & vſurpata; neceſſariũ eſſe duximus, quo melius intelligãtur quę dicere voluim⁹, pauca quædã de ratione Olympiadũ prędocere.

Nomẽ Olympiadis ductum fuit ex ludis Olympicis, qui ſacri Ioui Olympico, in Elide, maximo totius Græciæ concurſu, quinto quoque anno fiebant: ſpaciũ enim eorũ quatuor annorum, qui inter vnã celebrationem ludorum Olympicorum incluſiuè, & alteram celebrationem proximè conſequentem excluſiuè, interiecti ſunt. Olympiadem appellarunt. Et quia id temporis ſpacium quadriennium cõtinens, erat tum maximè certum, fixum & immutabile, tum etiam notiſſimum omnibus, non Græcis modo ſed quibuſuis etiam Barbaris & externis gentibus, propter famam illorum ludorum ad omnes pene regiones peruagatã, & apud omnes gentes peruulgatam: idcirco hyſtoriographi & chronographi rationem & vſum Olympiadum ad conſtitutionem Chronographiæ, & ad notationem diſtinctionémq; temporum, meritò adhibuerunt. Sed quamquam nomen Olympiadũ ex Olympicis ludis ſumptũ eſt, non idem tamen vtriúſque rei initium fuit: ludos namque Olympicos multo priores & antiquiores fuiſſe quàm Olympiades, norunt quicumque memoriam antiquitatis vel leuiſſimè tenent. Legimus enim ludos Olympicos etiam ante bellum Troianum; magna celebritate fieri ſolitos: vſum autem Olympiadum, non ante quadringentos annos, poſt excidiũ Troiæ tranſactos, cœpiſſe conſtat. Verùm quo tempore primùm inſtituti ſint ludi Olympici, quiſue primus eorum auctor & inuentor fuerit, non idem ſentiunt & ſcribunt omnes.

Vnde ſumptũ ſit nomen Olympiadis.

Ludi Olympici multo antiquiores Olympiadibus.

Velleius Paterculus priore libro ſuæ Hiſtoriæ, certamen Ludicrum Olympiorum ad corporis animiq; virtutem excitandam efficaciſſimum, inſtitutum eſſe ait ab Iphito Elio, annis ante conſulatum Marci Vinicij (ad quem Velleius illam ſcribit hiſtoriam) octingentis viginti tribus. incidit autem Conſulatus Vinicij (vt ipſemet Velleius paulò infra ſcribit) in annum ab vrbe condita ſeptingenteſimũ octogeſimum quintum, quare inſtitutio ludorum Olympicorum facta ab Iphito Elio, præceſſit vrbem Romam annis triginta octo. Sed cũ eodem in loco Velleius dicat, certamen Olympicum fuiſſe inſtitutum ab Atreo, cum is Pelopi patri funebres faceret ludos, in quibus omnis generis certaminum Hercules victor extitit, annis ante ſua tẽpora mille ducentis quinquaginta, hoc eſt ante Iphitum annis plus quam quadringentis; manifeſtum eſt Iphitum non fuiſſe primum Ludicri Olympici auctorem: ſed vocari auctorem à Velleio, fortaſſe quod is ludos Olympicos iam pridem intermiſſos, renouauerit, auxerit & illuſtrauerit; vel quod ab illo tempore initium acceperit vſus Olympiadum. Quanquam ſi deſcriptionem temporum eo loco po-

A quo inſtituti ſunt ludi Olympici variæ opiniones.

ſitam à Velleio ſubtiliter expēdere voluerimus, comperiemus ludos Olympicos inſticutos fuiſſe ab Iphito annis ſexdecim ante initium Olympiadum: quod verum ſit nec ne, poſtea declarabitur. Permulti alij ſcriptores in primis nobiles auctorem primum horum ludorum faciunt Herculem, qui ſocius fuit Iaſonis in expeditione Argonautica ad rapiendum vellus aureum. Plutarchus quidem certè in Theſeo ait Theſeum conſtituiſſe ludos Iſthmicos æmulatione Herculis, qui Olympicos conſtituerat: idem ſcribit Plinius lib. 7. cap. 58. & Solinus cap. 2. Diodorus Siculus lib. 5. cap. 2. & 4. fuſius docet quãadmodum Hercules ludos Olympicos in Elæorum regione iuxta Alphęum fluuium inſtituerit: Euſebius idem ſentiens in chronicis, addit ex quo tempore Hercules hos ludos inſtituit, vſque ad primam Olympiadem, annos fluxiſſe quadringentos triginta: quamobrem initium certaminis Olympici pręceſſit, auctore Euſebio, excidium Troiæ, annis vigintiquinque; nam ipſe in eodem opere, ab excidio Troiæ vſque ad primam Olympiadem numerat annos quadringentos & quinqne, vel quadringentos & ſex. Clemens quoque Alexandrinus 1. lib. Stromatum, auctorem Olympici certaminis facit Herculem: Vide etiam Strabonem. lib. 8. Sed cum Pauſanias omniũ ſubtiliſſimè & accuratiſſimè his de rebus ſcripſerit, libentiùs opinioni eius acceſſerim: Is igitur in priori Eliacorum libro Herculem Idæũ auctorem facit Olympici certaminis. huius autem Herculis fratres quatuor fuere, quibus Hercules natu maximus huiuſmodi certamen quaſi per ludum propoſuit, victorémque Oleaſtri corona donauit, & quia quinque fratres erant, hos ludos quinquennales eſſe placuit. licet D. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 12. ludos Olympicos quolibet quadriennio fieri ſolitos dicat, propter quadriennalem ſolis curſum, qui ſingulis annis tres horas adiiciens, quarto quoque anno diem intergrum addit. Quoniam autem hos ludos, qui poſtea conſequuti ſunt, vel intermiſſos renouarunt, vel imperfectos auxerunt & illuſtriores atque celebriores fecerunt, idcirco alij hoc inuentum tribuunt Pelopi & Peliæ, alij Clymeno, alij Herculi Amphitrionis filio, alij Oxillo, alij Iphito Elæo. Victores huius certaminis Oleaſtro coronabantur, quòd ea arbor cariem vetuſtatémque minimè ſentiat, cui rei fidem facit Oleaſter quo Hercules in hoc certamine victor coronatus fuit, ad Plinij vſque tempora religiosē cuſtoditus. Statuæ etiam victoribus dicabantur. vide Plinium lib. 15. cap. 4. & lib. 20. & cap. vltimo. Quæ autem genera certaminum in eo genere ludorum exercerentur, & quo tempore quodque inuentum & exhiberi cœptum fuerit, diſertiſſimè Pauſanias eodem in libro exponit.

Cur ludi Olympici quinquẽnales fuerint.

Cur victores in ludis Olympicis coronabãtur Oleaſtro.

Fiebant autem ludi Olympici circa æstiuum solstitium, quo tempore & Olympiades & anni Olympici initium habebant: tūc enim apud Athenienses illos veteres, & anni & primi mensis, cui nomen Hecatombœon, initium erat, vt testatur Simplicius Philosophus, explanans textum vigesimum quintum libri quinti Physicorum Arist. & copiosè demonstrat Theodorus Gaza in eo libro quem de mensibus Atticis scripsit. His consentaneum est quod Herodotus ait lib. octauo, Xersem qui cum innumerabili propè exercitu ineūte æstate maria transmisit ad debellandam Græciam, reperisse Gręcos in cebrandis Olympicis ludis occupatos. Non me fugit Ioannem Lucidum libro primo de Emendatione temporū cap. 8. & in libro de vero die passionis Domini, Hypothesi septima & octaua; pugnacissimè contendere, initium ludorū Olympicorum, & Olympiadū, fuisse circa æquinoctium autumnale: Sed vir ille frustra & temerè communi veterum scriptorum sententiæ repugnat: cui in iis quę ad fidem veteris historiæ, & chronographiæ pertinent, parum est credendum, vt homini & antiquitatis minimè docto, & speciosis Ioannis Annij figmentis, decepto. Verùm quæ de ludis Olympicis adhuc dicta sunt satis esse debent: deinceps ad Olympiades, quarum gratia illa tractauimus veniamus. Ac primùm videamus quo tempore initium habuerint Olympiades. Initium Olympiadum ad tria tempora, quæ maximè illustria & memorabilia fuerunt referri potest; ad tempus excidij Troiani; ad originē vrbis Romæ, & ad sacrā chronographiā hoc est ad ea tempora, quæ in sacris literis describuntur: si referatur principium Olympiadum ad excidium Troiæ, Eusebius in chronicis, ait Olympiades incœpisse, annis post Troiam captam, quadringentis quinque, vel quadringentis sed: idem sensit ante ipsum Iulius Africanus; & post ipsum idem quoque sensit. D. Cyrillus primo lib. contra Iulianum. Velleius Paterculus priori libro suæ historiæ, initium Olympiadum facit posterius excidio Troiæ, annis quadrigētis & quindecim: Eutropius initio primi libri, anno post euersam Troiam trecentesimo septuagesimo secundo inchoat Olympiades. Sed longè probabilior eorum est sententia, qui ponunt initium Olympiadū anno quadringentesimo septimo vel quadringentesimo octauo post euersum Ilium. Hoc sentit Diodorus Siculus initio primi libri, secutus Appollodorum: idem affirmat Clemens Alexādrinus primo libro Stromatum: idem se comperisse, collatis Græcorum & Romanorum temporibus, testatur Solinus capite secundo: his adnumerare oportet M. Varronem, Dionysium Halicarnasseum, & alios, qui ab excidio Troiæ, vsque ad originem Romæ, recensent annos quadringentos trigenta duos, vel quadringentos triginta tres: Romā au

Quo tempore fiebant ludi Olympici, & vnde inchoabantur anni. Olympiadū.

Contra Ioannem Lucidū.

Quot annis post excidium Troiæ ceperint Olympiades.

tem conditam esse censent, primo anno septimæ Olympiadis. Ab hac sententia prope nihil discrepat Eusebius, quippe qui in chronicis (vt supra ostendimus) ab eo numero non nisi vno, vel altero anno discedat: quãquã is in decimo libro de Præparatione Euangelica capite tertio, à Troia capta vsque ad primam Olympiadem, annos quadringentos quinquaginta ex Græcorum historia colligi affirmat, nisi fortè mendum sit in illo numero, vt pro 405. transposito, o, post, 5, mendosè scriptum sit 450. licet ratio temporum quam ibi describit & subducit Eusebius, hanc nostram suspicionem refellat, nam vt ea constet, illũ numerũ annorũ, 450. deposcit, vt promptius sit opinari errorem esse in sententia Eusebii, quàm medium in scriptura. Cœpit autem prima Olympias Iphito Elio certamen Olympicum iam pridem intermissum renouante, in quo certamine victor extitit Corœbus Elæus. putarunt autem nonnulli, Iphiti in renouando certamine Olympico socium & adiutorem fuisse Lycurgum, qui Lacedemoniis leges tulit: id quod Plutarchus in Lycurgo confirmat testimonio Aristotelis Philosophi, & eo argumento, quod discus Olympicus, Lycurgi præ se ferat inscriptionem. Sed tam eodem in loco Plutarchus multos ex veteribus testes excitat, qui Lycurgum longè antiquiorem faciunt tum Eusebius in libro decimo de præparatione Euãgelica cap. 3. scribit Lycurgũ leges tulisse Lacedęmoniis annis cẽtu ante primam Olympiadem: Cyrillus primo libro contra Iulianum, vetustiorem eum facit Olympiadibus, annis centum quadraginta. Eusebius in Chronicis, annis paulò pluribus quàm centum: Solinus capite 53. suæ histori[æ] ait Hesiodum mortuum esse in auspiciis primæ Olympiadis, eo autem antiquiorem fuisse Homerum annis centum triginta & octo. Sed tam multæ ac discrepantes inter se veterum de ætate Homeri, & Hesiodi apud Clementem in primo Stromatum, & apud Eusebium in decimo libro de Præparatione Euangelica capite 3. extant sententiæ, vt ea de re nihil certi decerni queat. Ergo si spectemus tempus excidii Troiani, oportet initium Olympiadum, annis post euersam Troiam quadringentis & septem vel quadringentis & octo collocare.

De tempore Lycurgi.

De tempore Hesiodi & Homeri, opinio Solini.

De initio autẽ Olympiadum relato ad originẽ vrbis Romæ, variè scripserũt veteres, aliis duodecima, aliis octaua, aliis septima, quibusdã sexta Olympiade Romã cõdẽtibus. Verum Solinus cap. 2. vbi hãc opinionum varietatem memorat, Romam esse conditam primò anno septimæ Olympiadis, probat ea ratione, quod consulatui. G. Põpeij Galli, & Q. Verannij, qui gestus est anno vrbis conditæ octingentesimo primo, annotata est in plubicis actis Olympias ducẽtesima septima, ex quo manifestum fit, exordiũ vrbis cõditæ in princi pio se-

Quot annis Olympiades præcesserint Romam conditam: variæ opiniones.

pio ſeptimæ Olympiadis eſſe collocandum, Eandem ſententiã alio valde probabili argumento confirmat Dionyſius Halicarnaſſeus, quod nunc conſultò breuitatis cauſſa, prætermitto. & certè ſi ab excidio Troiæ vſque ad initium Olympiadum fluxerunt anni quadringenti & ſeptem, vel quadringenti & octo, vt ſuprà docuimus, cum plurimi grauiſſimíque ſcriptores affirment, ab euerſo Ilio vſque ad Romam conditam, præteriiſſe annos quadringentos trigenta duos, vel quadringentos ttiginta tres (hoc enim ſenſit. M. Varro, Meſſala, Dionyſius Halicarnaſſeus, Strabo, Solynus, & alij complures) neceſſe eſt exordium vrbis Romæ ponere in principio ſeptimæ Olympiadis. principium igitur Olympiadum exordia verbis Romæ. annis viginti quatuor anteceſſit.

Reſtat vt ad quod tempus eorum quę in ſacra Cronographia recenſentur, referendum ſit initium Olympiadum breuiter videamus. Equidem arbitror Olympiades cœpiſſe regnãte en tribu Iuda Achaz octauo nimirum regni eius anno, quod ne longus ſim, hac vna ratione demonſtro. Cyrus primus Perſarum Rex, cœpit regnare anno primo Olympiadis quinquageſimæ quintæ, hoc eſt annis poſt initium Olympiadum, ducentis & ſexdecim, id enim probat Euſebius in decimo libro de Pręparatione Euangelica, cap. 3. teſtimonio plurimorũ & nobiliſſimorum ſcriptorum; ſed ab octauo anno regni Achaz, vſque ad primum annum imperii Cyri, intercedunt anni ducenti & ſexdecim; etenim ab octauo anno Achaz, vſque ad vltimum annum Sedechiæ vltimi regis Iudæ colliguntur ex ſcriptura quarto libro Regum, anni centum quadraginta ſex: ab vltimo autem anno Sedechiæ, vſque ad primum annum Cyri, interceſſerunt ſeptuaginta illi anni captiuitatis, ſolitudinis & vaſtitatis Iudæorum prædicti à Hieremia & toties in ſcriptura memorati: quos incœpiſſe ab vltimo anno Sedechiæ, & manifeſtũ eſt ex ſacra ſcriptura, hoc cõfirmant Ioſephus Iudæus, Clemens Alexandrinus, Iulius Africanus, Euſebius, D. Hieronymus, D. Auguſtinus, Seuerus Sulpitius, Iſidorus & Beda: deſiiſe autem eos primo anno Cyri, clariſſimis verbis teſtatum habemus in ſacris literis, in fine ſecundi libri Paralipomenon, in principio primi libri Eſdrę, apud Hieremiam cap. 25. & 29. & apud Iſaiã cap. 45. ſeptuaginta verò anni prioribus centum quadraginta & ſex additi, efficiunt annos ducentos & ſexdecim, nãpe tot quot ab initio Olympiadum vſque ad primum annum regni Cyri ſupra diximus interfluxiſſe. Habemus igitur conſtitutum initium Olympiadum, oſteſum, enim eſt cæpiſſe Olympiades annis poſt excidium Troiæ quadringentis ſeptem, vel quadringentis octo, antè originem autem Romæ, annis viginti quatuor; denique ſecundum Chronographiam ſacræ

Quo Rege apud Iudæos regnante cœperint Olympiades.

ſcripturæ, anno octauo regis Achaz. licet Iulius Africanus, & Euſebius in chronicis; exordium Olympiadum referant ad tempus Ioathan regis Iuda; & in decimo libro de Præparatione Euangelica cap. 3. Euſebius inconſtanter ſcribat de Olympiadum initio, primò quidem ipſum ponens in anno quinquageſimo Oziæ Regis Iuda, paulò autem infra, ipſum reiiciens ad tempus regni Achaz. Sed nobis, quibus quod ſupra docuimus, optima ratione concluſum videtur, nihil horum curæ eſt. Quàm ſit autem vera, exacta, expedita, fidéque digna ea Crhonographiæ ratio quæ Olympiadum deſcriptione nititur, magno indicio eſt, multitudo & præſtantia ſcriptorum, qui hanc vnam numerandi & diſtinguendi tempora viam, atque rationem maximè probarunt & ſcriptis ſuis vſurparunt? Polybium dico, Diodorum Siculum, Dioniſium Halicarnaſſeum, Plinium, Solinum, Pauſaniam, Diogenem Laërtium, Ioſephum Iudæum, Clementem Alexandrinum, Iulium Africanum, Euſebium, D. Hieronymum, D. Cyrillum & alios quàmplurimos. Scitum eſt illud Iulii Africani, & Iuſtini Martyris, de Olympiacæ Chronographiæ certitudine eulogium; Ante Olympiades nihil in Græcorum hiſtoria exploratum inueniri, ſed eſſe omnia confuſis ſcripta temporibus: poſt Olympiades autem, quoniam quadriennio diligentiſſimè cuncta notabantur, nullam temporum cofuſionem extitiſſe, Hæc Iulius Africanus in 3. libro Annalium, referente Euſebio in decimo libro de Præparatione Euangelica cap. 3. idemque ante Africanum, Iuſtinus Martyr in exhortatorio ſermone ad gentes ſcriptum reliquit. Euſebius in chronicis ait, à tempore Olympiadum Græcam de temporibus hiſtoriam veram credi; ante Olympiades autem, ſcriptores, vt cuique viſum & libitum eſt, varias protuliſſe ſententias. Quocirca Marcus Varro apud Cenſorinum, totum illud tempus quod Olympiades anteceſſit, fabuloſum appellat. Sed quæ de ratione Olympiadum prædocere volebamus, ea ſunt à nobis quantum putauimus ſatis fore ad id quod tractandum eſt, explicata. Sequitur igitur vt ad exponendam chronographiam eorum Philoſophorum de quibus dicere inſtituimus, aggrediamur.

Quàm præſtans ſit ſupputatio temporum per Olympiades.

Exponitur duodecim clariſsimorum Philoſophorum Chronographia.

Cap. IIII.

CHRONOGRAPHIAM duodecim Philoſophorum, qui ſingulis in ſectis ſplendore nominis, & opinione ſapientiæ, cæteris eiuſdem ſectæ Philoſophis præſtiterunt, enarran-

dam suscepimus: eo de singulis ordine dicturi, vt qui priores ætate fuerunt, priorem quoque in explanatione huius chronologiæ locum sint habituri. A Thalete igitur qui vetustissimus Philosophorum est habitus, ordiemur.

THALES.

THaletem, natũ esse primo anno trigesimæ quintæ Olympiadis, obiisse autem Olympiade quinquagesima octaua, ita vt ad nonaginta vixerit annos, confirmat Diogenes Laërtius primo lib. in vita Thaletis, testimonio Apollodori & Sosicratis. Idem plane de ortu & obitu Thaletis scribit D. Cyrillus 1. libro contra Iulianum, Tatianus apud Eusebiũ libro 10. de præparatione Euangelica cap. 3. Thaletem vetustissimum facit septem sapientum, quos Græcia coluit, vixisse autẽ eum circa Olympiadem quinquagesimam; quod etiã affirmat Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum. Ab his parùm discrepat Plinius libro 2. naturalis historiæ cap. 12. faciens eum sapientiæ fama florentem, Olympiade quadragesima octaua. Herodotus primo libro, & Eudem⁹, in historiis Astronomicis narrãt, quo tẽpore Cyaxares penultimus Medorum Rex, cum Alyatte Lydorũ Rege prælium volabat committere, repentè solem, die in noctem verso, defecisse. Eamque defectionem solis Thaletem Ionibus prædixisse. Clemens autem Alexandrinus primo lib. Stromatum, illam solis Eclipsim euenisse dicit Olympiade quinquagesima: sed fallitur, nam Cyaxares obiit circa Olympiadem quadragesimam quintam: ei namque successit Astyages, regnum tenens annis triginta quinque: post quẽ regnũ accepit Cyrus anno primo Olympiadis quinquagesimæ quintæ. Hæc autẽ nota sunt & manifesta ex his, quæ cũ ab aliis tum ab Herodoro memoriæ sunt prodita. Plinius in 2. lib. cap. 12. & Eusebius in Chronicis, Eclipsim illam contigisse aiunt quadragesima octaua Olympiade; sed Plinius refert illam ad quartum annum Olympiadis quadragesimæ octauæ, qui fuit Romæ conditæ annus cẽtesimus septuagesimus, regnãte Alyatte Lydorum Rege: Eusebius verò eã inquit accidisse regnante apud Medos nõ Cyaxare, sed Astyage eius filio, atque ea ratione illud incommodum quo Clemẽtẽ vrgebamus & redarguebamus, euadit. idem scriptum reperimus apud Ciceronẽ in 1. libro de Diuinatione. Solinus cap. 20. eius belli quod inter Medos, & Lydos gestum est memoriam faciens, ait ipsum inter Alyattem Lydorum, & Astyagem Medorum Reges factum esse, Olympiade nona & quadragesima, anno autem post Ilium captum sexcẽtesimo quarto. Verùm insigne mendum, quod est in chronicis

De eclipsi solis quam prædixit Thales.

Insigne mendum in chronicis Eusebij.

Eusebij, non debet à nobis silentio præteriri. ponitur enim ibi Thales Milesius Physicus, iam sapientiæ fama conspicuus & illustris sub Olympiade octaua, eius autem obitus longissimè post denotatur, in Olympiade nimirum quinquagesima octaua: vt eum, ducentis & eo amplius vixisse annis, necesse fuerit: quod præterquàm quod perspicuè falsum, & absurdum est, aduersatur etiam iis, quæ idem Eusebius ait 10. libro de Præparatione Euangelica cap. 3. scribens Thaletem Cyri Regis tempore floruisse. D. Augustinus libro decimooctauo de ciuitate Dei cap. 37. ait Thaletem vixisse regnante apud Romanos Romulo, qui à septima Olympiade vsque ad decimam sextam regnauit: qua in re eum quem proximè refutauimus Eusebij errorem, secutus est. Thaletis æqualem fuisse Pherecydem Syrum Pythagoræ magistrum, satis declarant eorum epistolæ vltro citroque missæ, quę etiã nunc extant apud Laërtium: Pherecydem autem floruisse regnante Cyro Persarum Rege, auctor est Plinius libro 7. cap. 56. cum autem ex epistola Pherecydis ad Thaletem, liceat intelligere, Pherecydem mortuum esse ante Thaletem, cuius obitum Laërtius ponit in quinquagesima octaua Olympiade, nescio cur postea Laërtius describens vitam Pherecydis, affirmet eum vixisse circa Olympiadem sexagesimam nonam; cum si vera sunt quæ ipsemet antea scripserat, plusquã decem Olympiadibus ante, obiisse eum necesse sit. Auditor Thaletis, & in Philosophia successor, fuit Anaximander, quem ponit Eusebius in chronicis, sub finem Olympiadis quinquagesimæ. Laërtius, ait eum Olympiade quinquagesima octaua, egisse ætatis annum sexagesimum quartum. Plinius libro 2. cap. 8. Anaximandrum, inquit, primum omnium aperuisse obliquitatem zodiaci. Olympiade quinquagesima octaua. Post Anaximãdrum in eadem Philosophia Ionica floruit Anaximenes, natus vt scribit Laërtius, Olympiade sexagesima tertia, cui successit Anaxagoras, de quo infra suo loco dicemus.

Ex his igitur quę à nobis adhuc commemorata sunt, licet concludere Thaletem floruisse circa Olympiadem quinquagesimam: in hoc enim omnes ferè, quos supra citauimus scriptores, consentiunt. Hoc autem tempore Iudęi erant in captiuitate Babylonica: quę captiuitas initium habuit Olympiade trigesima septima, finem verò Olympiade quinquagesima quinta. Floruerunt tempore Thaletis apud varias gentes multi omni genere laudis pręstantes viri: apud Iuæos quidẽ duo eximij Prophetæ Ezechiel, & Daniel, qui etiam vsque ad tertiũ Cyri Regis annum vixit, vti scriptum est in libro Danielis cap. 10. Apud Athenienses eorum legislator Solon: qui leges scripsit anno trigesimo tertio Tarquinij Prisci Romanorum Regis, vt refert Gellius libro 17. cap. 21. Apud Syros, Pherecydes Pythagoræ magister:

Tempore Thaletis qui floruerint apud varias gentes, præsertim autem apud Hebræos.

Epimenides apud Cretenſes; denique ſeptem illi Græciæ ſapientes Tunc regnabat apud Lydos Crœſus; tunc Monarchia Medorum euerſa eſt à Cyro,& ad Perſas tranſlata. Poſtremò, Thales natus eſt ſub initium regni Anci Martij, qui quartus fuit Romanorum Rex. floruit regnantibus Romæ Tarquinio Priſco, & Seruio Tullo, quo Rege è viuis exceſſit, anno vrbis conditæ, circiter ducenteſimo octauo. Hæc autem tum ex his quæ nos ſupra docuimus, tum ex his quæ ſcribit Solinus cap. 2. facilè poſſunt intelligi.

PYTHAGORAS.

FVit quidam Pythagoras, ętate poſterior Thalete, ſed claritate nominis & doctrinæ, ac ſapientiæ fama, diſcipulorúmque multitudine atque nobilitate. non prioribus modò Philoſophis longè præſtitit, ſed poſteriorum etiam ſummis, vel maior vel par fuit, inferior certè nullo. De cuius ætate tam variè ſcripſerunt veteres, vt non decem aut viginti, ſed centum & eo ampliùs annis, inter ſe differant. Etenim Plinius lib. 2 cap. 8. facit eum iam doctrina florentem Olympiade circiter quadregeſima ſecunda, anno autem vrbis cõditæ centeſimo quadrageſimo ſecundo. Eum autem fuiſſe in Ægypto, regnante ibi Semneſertæo, ſcribit libro 36. cap. 9. illius autem Regis principium regnandi facit Euſebius in chronicis; Olympiade quadrageſima tertia, finem verò quadrageſima quinta. At Diodorus Siculus lib. 12. ſcribit eum claruiſſe Olympiade octogeſima tertia, nempe poſteriorem eum faciens quàm Plinius annis centum vigenti. Verùm neutra opinio probalis. Titus Liuius primæ Decadis libro primo ait Pythagoram regnante Romæ Seruio Tullo floruiſſe in Italia: cepit autem regnare Seruius Tullus circa Olympiadem quinquageſimam, Liuio conſentit Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 2. dicens eum vixiſſe in Italia poſt Olympiadem quinquageſimam. Idem ſentit Euſebius decimo libro de Præparatione Euangelica cap. 3. quanquam in Chronicis ſcribit eum floruiſſe ſexageſima, quarta obiiſſe autem Olympiade ſeptuageſima. Clemens Alexandrinus 1. libro Stromatum, ait eum vixiſſe circa Olympiadem ſexageſimam ſecundam. D. Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 37. affirmat Pythagoram eo tempore Philoſophatum, quo ſoluta eſt Iudæorum captiuitas, hoc eſt Olympiade quinquageſima quinta. Laërtius eum floruiſſe ait Olympiade ſexageſima, & veniſſe in Ægyptum Amaſide apud Ægyptios regnante, qui initium regnandi fecit Olympiade quinquageſima tertia; finem autem ſexageſima tertia, vt in Chronicis notat Euſebius. Ergo miror Laërtium, ortum Anaximenis Philoſophi ponere in Olympiade ſe-

De ætate Pythagoræ variæ admodũ ſententiæ.

Quo tempore Pythagoras venerit in Italiam

xagesima tertia, quem tamen æqualem fuisse Pythagoræ, ei que familiariter notum, vtriusque epistolæ quas Laërtius refert apertè declarant, Cicero in prima Tusculana ait Pythagoram venisse in Italiam regnante Romæ Tarquinio Superbo, qui regnare cœpit circa Olympiadem sexagesimam primam: idemque confirmat Gellius lib. 17. cap, 21. at Solinus cap. 16. ait Pythagoram venisse in Italiam Bruto, qui reges vrbe exegerat Cõsule. In quarta Tusculana Cicero scribit Pythagoram floruisse in Italia, eo tempore, quo Brutus Romam dominatu regio liberauit, quod tempus Dionysius Halicarnasseus docet incidisse in Olympiadẽ sexagesimã octauã. Meritò igitur Cicero, Liuius, & Dionisius, locis supradictis, opinionẽ eorũ refellunt, qui Numam Pompilium, secundum Romanorum Regem, Pythagorę, auditorem & sectatorẽ fuisse existimarunt. à qua opinione non videtur Clemens 1. lib. Stromatum abhorruisse, nec Plinius, aliíque quos ipse memorat lib. 13. cap. 13. sed ex his quæ diximus, cõstat, Numam pluribus quàm centum annis Pythagora fuisse vetustiorem. Quin etiam Dionysius ostendit Crotonem vrbem, ad quam multis iam ante annis conditam, Pythagoras venit, regnante ipso Numa fuisse ædificatam. Cicero lib. 1. de Oratore, Numam significat duobus ante Pythagoram seculis, fuisse. Plutarchus in Numa, scribit eam vulgi opinionem de Numa, quòd is Pytagoreus fuerit, inde fortasse ortam, quòd tempore Numæ floruerit Pythagoras quidã Spartanus, qui veniens in Italiam Numæ familiarissimus fuit: verùm hoc refellit Dionysius Halicharnasseus, affirmans id futile esse, cũ à nullo veterum scriptorum fuerit memorię proditum. Probabilior illa Ciceronis coniectura, tantã fuisse in tota Italia de Pythagoręorum doctrina & sapientia famam & existimationem, vt qui sapiens haberetur, is continuo Pythagoræus putaretur: Numam igitur, quod eum sapientem virum fuisse à maioribus accepissent, temporum vero, & ætatum differentiam, propter vetustatem ignorarent, quidã Pythagoræ auditorem crediderunt. Hanc Ciceronis coniecturam confirmant ea, quæ scribit Plinius lib. 34. c. 6. cum enim bello Samniti, consultus à Romanis Pythius Appollo, iussisset duobus Græcorum gentis, vni sapientissimo, alteri fortissimo, statuas in vrbe, celebri loco dicari, Romanos vnã Pythagorę, alterã Alcibiadi dicasse. vt mirum sit eos vel sapientia Pythagoram Socrati, eiusdem Dei sentẽtia sapientissimo omnium pronunciato, vel fortitudine, Alcibiadem Themistocli prætulisse.

Numam Põpilium secundum Regem Romanorum non fuisse Pythagoræ auditorem.

Omnibus igitur veterum scriptorum de Pythagoræ ętate sententiis inter se collatis, illud ceu simillimum & proximum vero, constitui potest. Pythagoram eo tempore floruisse, quod inter sexagesimã

& ſeptuageſimam Olympiadem interiectum fuit: in hoc enim conueniũt, atq; conſentiũt plerique nobiles ſcriptores, Cicero, Liuius. Dionyſius Helicharnaſſeus Clemens Alexandrinus, Euſebius in chronicis & Diogenes Laërtius. Diodorus Siculus lib. 12. Milonem illum Crotoniatem incredibili corporis robere præditum, æqualem facit Pythagoræ, vtrunque autem circa Olympiadem octogeſimam tertiam floruiſſe: ſed fallitur. Verius Herodotus, qui lib. 3. Milonem eo tẽpore vixiſſe ſignificat, quo Darius Hyſtaſpis filius regnum Perſarum adminiſtrabat: regnauit autem Darius ab Olympiade ſexageſima quarta, vſque ad ſeptuageſimam tertiam. Solinus cap. 4. ait Milonem enituiſſe tempore Tarquinij Romanorum regis, quod in idem tempus recidit. Aulus Gellius lib. 15. cap. 16. mendoſa neſcio quæ ſecutus chronica, falſo putauit, Milonem prima Olympiade floruiſſe. *Error Diodori Siculi.*

Eo autem temporis interuallo, quo vixit & floruit Pythagoras, multa, eaque illuſtria, & memorabilia contingerunt. Romani exactis regibus, poteſtatem Conſulum inſtituerunt: Perſæ, rege Cambyſe victam armis Ægyptum imperio ſuo adiecerunt: Hebræi, Darii Perſarum regis qui Cãbyſi ſucceſſit & cuius in priori libro Eſdrę, & apud Zachariam prophætam fit mentio permiſſu & liberalitate, templum Hieroſolymitanum inſtaurarunt Zorobabele principatum populi, ſummum autem Pontificatum Ieſu filio Ioſedech regente, prophetantibus verò Zacharia, & Aggæo qui cum Malachia vltimi fuerunt Prophetarum; quorum in ſacris libris extant ſcripta. *Quæ memorabilia in orbe cõtigerint tempore Pythagoræ.* Atque hoc loco velim lectorem conſiderare (id quod perultilem, atque periucundam habet contemplationem) quemadmodum quo tempore apud Gręcos prope infans erat philoſophia, & ſapientia. eo tempore fuiſſe eam apud Hebræos vetuſtiſſimam, & (ſi fas eſt ita loqui) pene decrepitam: nouiſſimos enim ſapientum, & prophetarum qui fuerunt apud Hebręos, conſtat fuiſſe συγχρόνους antiquiſſimis, atque adeo primis Gręcorum ſapientibus. *Nota.*

HERACLYTVS.

EXTANT duæ apud Laërtium epiſtolæ, vna Darij Perſarum regis Heraclytum ad ſe humaniſſimè accerſentis, eiusq; ſe auditorẽ & diſcipulum eſſe cupiẽtis, multaque ei benignè pollicentis: Altera ipſius Heraclyti profectionem ad Perſas abnuentis, & tanti Regis promiſſa literarum otio & ſtudio Philoſophiæ poſtponentis. Idem cõfirmans Clemens primo libro Stromatum ita ſcribit, *Heraclytus poſterior fuit Pythagora, vtpote cuius ipſe meminit in ſuis ſcriptis, hic deſpexit Darium regem adhortantem ſe, vt ad Perſas veniret.* Hæc Clemens.

Ex quo licet intelligere, vixisse Heraclytum, eiusque nomen in Philosophia clarum fuisse, regnante apud Persas Dario Hystaspis filio; regnauit autem Darius ab Olympiade sexagesima quarta vsque ad septuagesimam tertiam. cum quo Laërtius consentit, scribens eum claruisse circa Olympiadem sexagesimam nonam. Eusebius in chronicis de ætate Heraclyti inconstanter scribit, nam cum dixisset eum floruisse Olympiade septuagesima, postea inquit, eum clarum in Philosophia fuisse habitum Olympiade octogesima. Vixit autem Heraclytus annos sexaginta.

ANAXAGORAS.

ANAXAGORAM æqualem Pythagoræ facit Eusebius lib. vltimo de Præparatione Euangelica cap.4.in chronicis autem paulò posteriorem eum facit Pythagoræ, scribens floruisse illum defuncto Pythagora circa Olympiadem septuagesimam. Fuit Anaxagoras magister Archelai Philosophi,Euripidis Poëtæ,& Periclis Atheniensium principis, qui ob incredibilem eloquentiæ vim, dictus fuit tonare,fulminare,totam Græciam permiscere. Hunc Periclem Diodorus Siculus lib.vndecimo affirmat Olympiade octogesima prima floruisse.Plinius lib.2.cap.58. ait Anaxagoram Olympiadis septuagesimæ octauæ secundo anno, cœlestium literarum scientia prædixisse, quo die casurus esset è sole lapis,quod ita euenit,vt ab eo prædictum fuerat.Auctor est Diogenes Laërtius, Anaxagoram vigesimum ætatis annum egisse,quo tempore Xerses in Gręciam transiit;eius autem Regis in Græciam transitum Eratosthenes apud Clementem primo lib Stromatum,& Diodorus Siculus lib. vndecimo,notarunt in primo anno Olympiadis septuagesimæ quintę.Apollodorus in chronicis refert,Anaxagoram floruisse Olympiade septuagesima,obiisse autem septuagesimę octauæ Olympiadis anno primo.De hoc igitur ferè conuenit inter omnes,Anaxagoram vixisse, & claruisse,eo tractu temporis, qui inter Olympiadem septuagesimam & octogesimam, interiectus fuit. Hoc temporis spatio,regnarunt apud Persas Xerses, & filius eius Artaxerses cognomento Longimanus.Hic Esdram, & Neëmiam,(vt scriptum est in 1.& 2.lib.Esdræ) misit Hierosolymam, ad corrigendos mores populi Iudaici, ad constituendum & ornandum cultum diuinum,& ad muros eius vrbis extruendos atque muniẽdos:quæ murorum ædificatio cœpit anno regni huius Artaxersis vigesimo.hoc est anno quarto Olympiadis octogesimæ tertiæ, nam regnare cœpit(auctore Diodoro lib.vndecimo) anno primo Olimpiadis septuagesimæ nonæ. Ab hoc autem tempore initium sumere

oportet

oportet numerãdi septuaginta illas Danielis hebdomades: id quod videe & ipsum Danielẽ satis perspicuè indicare cap. 9. & nõ paucos eósque in primis graues atque præstantes scriptores ecclesiasticos memoriæ prodidisse. Hoc etiam tempore Athenienses nobilissimas illas, maximéque memorabiles de Persis victorias, Marathonicam, Salaminiam & Plateænsem, ducibus Miltiade, Themistocle, & Aristide retulerunt. Ferũt primos Philosophorum, Pherecydem Syrum & Anaxagoram, illum quidem, immortalitatem animi nostri, hunc autem, Deum quem ipse Mentem vel Intellectum vocabat, esse mũdi cunctarúmque rerum opificem, Grecos docuisse: vt permirum sit, priores Philosophos qui hæc ignorarunt, sapientum nomen, & honorem habuisse; & duas has res, quarum cognitio cunctis mortalibus optatissima est & ad bene piéque viuendum maximè necessaria, tam serò ad Græcorum notitiam peruenisse.

Vnde initiũ numerandi septuaginta hebdomades Danielis, sumendum sit.

Qui primi Philosophorum, animi nostri immortalitatem & Dei efficiẽtiam Græcos docuerint.

DEMOCRITVS.

DEmocritus in eo opere, quod inscripsit paruum Diacosmum, ait se iuuenem eo tempore fuisse, quo iam senex erat Anaxagoras, vt pote minorem natu, quàm ille erat, annis quadraginta: addit etiã se opus illud composuisse, anno post excidium Troiæ quingentesimo trigesimo: quod si verum esset, vixisset Democritus circa trigesimam Olympiadem, hoc est multo ante Thaletem & septem sapiẽtes: quod cum perspicuè falsum sit, necesse est, vel erasse Democritũ in Chronographia, vel, quod est credibilius, numerum illum annorum postea fuisse vitiatum, vt legendum sit, itáque à Democrito scriptum fuerit (anno post exidium Troiæ septuagesimo trigesimo) cum quo consentit id quod scribit in Chronicis Apollodorus, affirmans eum floruisse circa Olympiadem octogesimam, & Plinius lib. 30. cap. 1. dicens eum floruisse circa bellum Peloponesiacum, hoc est ab vrbe condita anno trencentesimo, quod tempus incidit in octogesimam primam Olympiadem; Ab excidio autem Troiæ vsque ad octogesimam primam Olympiadem fluxerunt anni septingentitrigenta. Trasyllus in eo lib. qui inscribitur de legendis Democriti lib. memorat Democritum annis septuaginta septem maiorẽ natu fuisse quàm Socratem. Herodotus inquit (auctore Laërtio) Xersem regem hospitatum esse apud patrem Democriti tunc temporis pueri, cíq; reliquisse Magos quosdam & Chaldæos, à quibus Theologiã, & Astrologiã didicit. Hippocratem Medicorum principem æqualẽ fuisse Democriti, & Plinius lib. 30. cap. 1. testis est, & confirmat apud Laërtium Athenodorus, scribens Hippocratem cum ad curandum

Tempore Democriti floruit Medicorum prin-

ceps Hipocrates.

Democritum morbo laborantem venisset, multis in rebus exploratã & cognitam eius sapientiam fuisse demiratum: quare constat falsam fuisse eorum opinionem, quos Cornelius Celsus initio sui operis ait credidisse, Hyppocratem fuisse Democriti discipulum. Gloriatur Democritus apud Clementem primo libro Stromatum, & apud Eusebium lib.10. de Pręparatione Euangelica cap.2. se octoginta annis abfuisse à Patria, plurimas, longissiméque dissitas regiones peregrinando atque perlustrando, quo maiores sapientiæ opes vndiq; cõquisitas sibi compararet. Obiit cẽtesimum nonum ætatis annũ agẽs. Eusebius in Chronicis facit eum æqualem Anaxagoræ, & florentem circa septuagesimam Olympiadem: sed falso, nam supra demonstratum est, Anaxagoram initio septuagesimæ quintæ Olympiadis, fuisse viginti annorum; quare natus fuerat initio septuagesimæ Olympiadis: dictum etiam fuit Democritum annis quadraginta minorem natu fuisse, quàm Anaxagoram. Ergo tantum abest vt floruerit Olympiade septuagesima, sicut ait Eusebius, vt natus fuerit octogesima: quanquam ne hoc quidem verum esse videtur, nam si natus est Olympiade octogesimà, vixit autem centum & nouem annis, ergo peruenit vsque ad Aristotelem annos iam circiter triginta natum, quod apertè falsum est, quare vel quod dicitur de tempore ortus eius, vel quod de longitudine vitæ affirmatur, pro vero habendum non est.

Equidem cum opiniones veterum de ætate Democriti considero, eas tam varias & discrepantes inter se reperio, vt ea de re nihil certi habeam constituere. probabile tamen est Democritũ circa septuagesimam secundam Olympiadem esse natum. siquidem is puer erat Olympiade septuagesima quinta, quo tempore Xerses Persarum Rex in domo eius est hospitatus, vt memoriæ prodidit Herodotus, qui eodẽ illo tẽpore floruit, vt docet Diodorus Siculus lib.3. cap.9. quãquam Plinius lib.12. cap.4, ait Herodotum Thuriis in Italia composuisse historiam suam anno vrbis conditæ trecentesimo decimo, nẽpe circa octogesimam tertiam Olympiadem. Verisimile igitur est ætatem Democriti, cuius prope ęqualis fuit Herodotus, meliùs ipsi Herodoto, quàm posterioribus historiographis, fuisse cognitã, illud quoq; quod Plinius, Apollodorus, Thrasyllus, aliiq; prodiderũt, cũ circa Olympiadem octogesimam, hoc est ab octogesima, vsque ad nonagesimam floruisse, probabile est. Illud certe video inter multos scriptores constare, Democritum & Hypocratem tempore belli Peloponesiaci floruisse, quod gestum est circa Olympiadem octogesimam primam, vt supra ex Plinij sententia docuimus. Quod autem affirmat Eusebius lib.10. de Præparatione Euangelica cap.3. Democri-

De ætate Herodoti Historici.

tum fuisse Olympiade quinquagesima, annis post Troiæ excidium septingentis, id duplicem continet errorem; nam Olympiade quinquagesima, ne pater quidem Democriti natus erat, & ab excidio Troiæ, vsque ad quinquagesimam Olympiadem, non plures quàm octo & sexcenti anni numerantur.

PARMENIDES.

VIdetur fuisse Parmenides paulo antiquior Democrito: Nam Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum; eumq; secutus Eusebius decimo libro de Præparatione Euágelica cap, 3. & Aristoteles lib. 1. Metaphysicæ, aiunt Parmenidem Xenophanis auditorem fuisse, Parmenidis Zenonem, Zenonis Leucippum, Leucippi Democritum; itaque Parmenidē nō paucis annis faciunt Democrito priorem. Deinde Plutarchus in Pericle, scribit Periclem, non solum Anaxagoræ, sed etiam Zenonis, qui fuerat discipulus Parmenidis, auditorem fuisse, ergo Zeno æqualis fuit Anaxagoræ, quo Democritum minorem natu fuisse quadraginta annis, supra ostendimus; si Zeno prior fuit Democrito, Parmenidē Zenonis magistrum, eo antiquiorem fuisse necesse est. Ad hæc siue Parmenides auditor fuit Xenophanis Colophonij, vt tradunt Clemens Alexandrinus, Eusebius, & Aristoteles locis supradictis, & Laërtius in Parmenide: siue vt censet Theophrastus apud Laërtium Anaximādri discipulus fuit, necesse est eum floruisse circa septuagesimam Olympiadem, Nam & Xenophanem, & Anaximandrum circa sexagesimam Olympiadem claruisse, manifestum facit Laërtius, Clemens, & Eusebius. Democritū autem septuagesima Olympiade, ne natum quidem fuisse, ex his quę supra diximus cum eius Chronographiam exponeremus, perspicuum est. Verumtamen Parmenidem non esse adeo anriquum, sed fuisse propemodum æqualem Democriti, & vtrunque post octogesimam Olympiadem floruisse, vel eo argumento probari posset, quòd Plato in eo dialogo, qui inscribitur Parmenides, inducat Socratem iuuenem colloquētem atque disserentem cum Parmenide iam quidem sene, sed non decrepito, quin etiam eo tempore, opinione & fama sapientiæ multùm florente. Natus est autem Socrates Olympiade septuagesima septima, vt illum eius sermonem, quem is iuuenis cum Parmenide habuisse dicitur, verisimile sit circa Olympiadem octogesimam tertiam, vel quartam, fuisse habitum. Non me latet quosdam arbitrari totum illum Socratis cum Parmenide sermonem à Platone contra Chronographiæ rationem & veritatem fuisse confictum Parmenidemque ante Socratis ortum vita fuisse defunctum.

De ætate Parmenidis disceptatio.

Sed de his opinetur quisque quod ei magis libuerit. Illud certe non ferendum quod ait Laërtius Parmenidem floruisse circa Olympiadem nonagesimam nonam, cum proxime post, discipulum eius Melissum florentem faciat Olympiade octogesima quarta. Socrates sane qui iuuenis erat sene iam Parmenide, obiit septuagenarius Olympiade nonagesima quinta. Insignior alter eiusdem Laërtij error, Zenonem Eleatem, minorem natu quàm Parmenidem, eiusque discipulum, circa sexagesimam Olympiadem, clarum in Philosophia fuisse affirmantis; cum id temporis Zeno.ne natus quidem esse potuerit. Sed sint hæc non Laërtij, sed scriptorum, vel Typographorum errata, à quibus numeros vitiari & corrumpi solere, notissimum est atque vsitatissimum.

EMPEDOCLES.

EMpedocles Xenophanis, vel vt placet, Parmenidis æmulus, secta Pythagoræus ęqualis Zenonis Eleatis, Magister Gorgiæ insignis admodum tempore Socratis, sophistæ ac rhetoris, descripsit transitum Xersis in Græciam, qui fuit septuagesima quinta Olympiade Hæc Laërtius ex antiquis scriptoribus accepta memoriæ prodidit; à quo parum discrepat Eusebius in chronicis, scribens Empedoclis nomen Olympiade octogesima prima clarum & illustre fuisse. Aristoteles primo libro Metaphysicæ, ait, Empedoclem ætate quidem inferiorem fuisse Anaxagora, operibus verò superiorem. Ex his autem licet intelligere, quatuor proximè memoratos Philosophos, Anaxagoram, Democritum, Parmenidem, & Empedoclem, vel eadem plane ætate, vel certè haud longo temporis interuallo disiunctos; hoc est ab octogesima, vsque ad nonagesimam Olympiadem, floruisse.

SOCRATES.

NAscitur Socrates anno quarto Olympiadis septuagesimę: septimę moritur septuagenarius anno 1. Olympiadis nonagesimæ quintæ, quemadmodum Apollodorus in chronicis, & Demetrius Phalereus tradiderunt. Eusebius in chronicis, ortum Socratis ponit in anno secundo Olympiadis septuagesimæ octauæ, quo anno Themistocles interiit. obitum autem refert ad annum tertium Olympiadis nonagesimæ quintæ, annos vitæ duos & sexaginta ei assignans. Paucis aliquot annis ante Socratis obitum, hoc est circa Olympiadem nonagesimam tertiam, imperium Persarum suscepit Artaxerses cogno-

cognomento Memnon, vir lenitate ingenij, beneficentiæ ſplendore, amplitudinc imperij, ſecundóque rerum ſucceſſu maximus omnium qui in Perſide regnarũt, vel certè maximis par: cuius res geſtas Cteſias Gnidius, Dinon, Xenophon, & Plutarchus perſcripſerunt. Hic eſt, vt placet Euſebio, & verò mihi fit veriſimile, ille maritus Heſter fæminæ Hebreæ qui in libro Heſter primùm quidem vocatur Aſſuerus, poſtea vero, ſub finem eiuſdem libri, nominatur Artaxerſes, ſub hoc Rege tota prope Iudæorum gens, opera & beneficio Heſter atque Mardochei, liberata eſt à ſupremo exitio & interitu, quem ei Aman primus apud Regem Satrapa, odio Mardochei fuerat machinatus. Non ignoro Ioſephũ lib. vndecimo antiquitatũ, & D. Auguſt. lib. 18. de Ciu. Dei c. 36. in ea eſſe ſententia, vt Aſſuerũ illum maritum Heſter, Artaxerſem Longimanũ filium Xerſis, eius iuquã Xerxis qui Græciæ tanto apparatu bellum iutulit, fuiſſe arbitrentur; Sed ego vt id credam in animum inducere non poſſum; ſi enim regnante Longimano Heſter & Mardocheus floruiſſent, non eſt dubitãdum quin Eſdras, qui eodem illo tempore vixit, eiúſque temporis hiſtoriam pertexuit, & illi Regi in primis charus fuit, aliquam tantæ fæminæ, tantíque viri mentionem feciſſet. Nam quod ait Ioſephus lib. vndecimo antiquitatum, Regem illum à quo Eſdras & Neëmias cum ampliſſimis muneribus Hieroſolymam miſſi ſunt, fuiſſe Xerſem patrem Longimani, falſum eſſe declarat poſterior Eſdræ liber cap. 13. in quo trigeſimus ſecundus regni Artaxerſis annus memoratur. Xerſem autem, vel viginti, vel vno & viginti duntaxat annis regnaſſe, inter omnes ferè hiſtoricos conſtat, certè ad trigeſimum annum nemo eius regnum produxit. Verùm de his quæ ad ſacram chronographiam pertinẽt, alio quodam libro in hoc ſeparatim à nobis elaborato copioſè diſſeruimus. Erat iuuenis Socrates florentibus apud Hæbreos Eſdra & Neëmia. Etenim vigeſimo anno Artaxerſis Lõgimani; quo Neëmias à Rege miſſus eſt ad erigendos muros Hieroſolymitanos, Socrates annum vigeſimum quintum agebat: Socrates enim natus eſt Olympiadis ſeptuageſimæ ſeptimæ anno quarto, Artaxerſes autẽ regnare cœpit, vt ait Diodorus Siculus lib. xj. anno 1. Olympiadis ſeptuageſimæ nonæ. Quocirca quod ſcribit D. Auguſt. lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 37. Socratem fuiſſe poſt Eſdram, ſic interpretari oportet, vt illos eodem quidem tempore vixiſſe, Socratem tamen ipſo Eſdra, ceu iuuenem viro, aut etiam ſene, poſteriorem fuiſſe intelligamus.

Reprehenditur Ioſephus Iudæus.

Qui floruerint apud Hebræos tẽpore Socratis.

PLATO.

EVſebius in 10. lib. de Preparat. Euangelica extremo cap. 3. ait Platonem clarum fuiſſe, eo tempore quo deſiit Imperiũ Perſarum,

Error Euſeb. circa ætatem Platonis.

vel paulò ante Alexandrũ,& quadringentis annis ante Auguſtũ Cæſarem, vt paulò amplius. In quibus verbis eminet adeo manifeſtus & inſignis error, vt cum non vidiſſe Euſebium, qui alia permulta in Chronographia vidit, non ſatis mirari queam. Etenim ab Alexandri Magni ortu, qui fuit centeſima quinta Olympiade, vſque ad ortum Auguſti, qui fuit Cicerone Conſule, anno vrbis conditæ ſexcenteſimo nonageſimo, & Olympiade cẽteſima ſeptuageſima nona, non interfluxerunt anni trecenti. *Opinio D. Auguſtini de Platonis ætate.* D. Auguſtinus lib. 9. de Doctrina Chriſtiana cap. 28. D. Ambroſij teſtimonio confirmat, eo tempore Platonem veniſſe in Ægyptũ, quo tempore ibi erat Hieremias Propheta, & ab hoc multa illum de rebus diuinis fuiſſe edoctum: ſed poſtea cognoſcens id eſſe falſum (Hieremias enim fuit in Ægypto euerſa vrbe Hieroſolymitana, & populo Hebræo in captiuitatem Babylonicam abducto, quod circa Olympiadem trigeſimam octauam euenit; Plato autem natus eſt Olympiade octogeſima octaua nempe ducentis annis poſt Hieremiam) idem Auguſtinus lib. 2. Retractationum cap. 4. & lib. 8. de Ciuitat. Dei cap. 11. ſcribit Platonem annis poſt Hieremiam centum eſſe natum: ſed vera Chronographię ratio, ducentos circiter annos inter Hieremiam & Platonis ortum interceſſiſſe docet. In lib. autem 18. de Ciuit. Dei cap. 37. ſcriptum reliquit, non multò poſt Eſdram, Platonem eſſe natum: & rectè quidem non multò poſt, nam Eſdras in poſteriori libro mentionem facit trigeſimi ſecundi anni regis Artaxerſis, qui incidit in Olympiadem octogeſimam ſextam, vna autem Olympiade poſt, ortus eſt Plato.

Ergo Platonem natum eſſe Olympiade octogeſima octaua, tradidit Apollodorus in Chronicis, quo anno Pericles obiit, Iſocrate ſex annis minor natu: vigeſimum annum agẽs, Socratem audire cœpit, quo defuncto, Cratylo Heracliti & Hermogeni Parmenidis diſcipulis, operam dedit: nondum triginta annos natus, peregrinari cœpit, & varias regiones diſcendi cupiditate, peragrauit. obiit octogenarius Olympiade centeſima octaua, Plato (inquit Tullius in lib. de Senectute) vno, & octogeſimo anno, ſcribens, mortuus eſt. Reliquit ſucceſſorem Speuſippũ ex ſorore nepotem, qui ſcholæ præfuit octo annis: *Succeſſorum Platonis ætates.* poſt quem Academiã tenuit Xenocrates annis viginti quinque vſque ad Olympiadem centeſimam decimam ſextam, poſt Xenocratem Polemon, Crates, & Crantor in Academia floruerunt. His ſucceſſit Arceſilas Mediæ inuentor Academiæ, florens circa centeſimam vigeſimam Olympiadem, cuius in eadem ſchola ſucceſſor fuit Lacydes circa Olympiadem centeſimam trigeſimam quartam, hic Nouæ Academię auctor fuiſſe dicitur: poſt quem Carneades floruit, circa centeſimam ſexageſimam ſecundam Olympiadem defunctus:

vir toties, tantúmque à Cicerone laudatus. Et quia principatus Machabæorum (de quo scriptum est primo lib. Machabæorum) circa Olympiadem centesimam quinquagesimam quartã initium habuit, videtur hic Philosophus illo eodem tempore floruisse. Multo post hos tempore, Plotinus fuit, Imperante Galieno, magister Origenis & Porphyrij, à quo eius vita diligenter perscripta est, quinquaginta quatuor libros scripsit, Platonicè sane, hoc est obscurè, apud eius sectæ amatores, post Platonẽ, primas Plotinus tenet. Verũ ad Platonem reuertamur: Eius tempore Artaxerses, vel vt alij vocãt, Darius Ochus, Persarum regnum accepit, vir ingenio ferox, sæuus atque in Iudæos crudelis: id quod ex his quæ Iosephus lib. 11. antiquitatum, & Euseb. in Chronicis scribunt, manifestum est. Hunc regem Seuerus Sulpit. lib. 2. sacræ historiæ, putat esse illũ Nabuchodonosor cuius sacræ literæ initio libri Iudith, mentionem faciunt: ex quo efficeretur, Iudith quæ obtruncato Holopherne, & patriã suam ab arctissima obsidione, & vniuersam Hebræorum gẽtem ab vltimo exitio liberauit, æqualẽ fuisse Platonis: sed fallitur Sulpitius, Iudith namque multò antiquiorem fuisse, quinetiam ante Babylonicam Iudæorum captiuitatem extitisse, multis & quidẽ probabilibus argumẽtis probari potest; verùm his de rebus, alio loco disputãdũ est. *Refellitur opinio Seueri Sulpitij.*

Illud in præsentia taceri non potest, florente Platone, Romam captam, & vastatam esse à Gallis, Capitoliúmq; septem mensibus obsessum, sed Camillo Imperatore, non ab vrbe solum pulsi sunt, sed etiam cæsi, atque profligati. Hoc autem euenisse anno vrbis conditæ trecentesimo sexagesimo quarto, testantur Plinius lib. 33. cap. 1. Eutropius lib. 1. Orosius lib. 3. Dionysius Halicarnasseus lib. quinto ait, constare inter omnes scriptores Romam captam esse à Gallis, anno primo Olympiadis nonagesimæ octauæ, quod in idẽ recidit. Quare miror, Eusebium in Chronicis hoc ad initium Olympiadis nonagesimæ septimæ retulisse: sed quatuor vel quinque annorum erratum dissimulari & condonari potest, *Roma capta est à Gallis anno vrbis conditæ* (inquit Plutarchus in Camillo) *trecentesimo sexagesimo & aliquantò ampliùs, atque id se audisse testatur Aristoteles*, Hæc Plutarchus. Platonis tempore multi in omni genere laudis excelluerũt: in re bellica Agesilaus, Epaminondas, Philippus pater Magni Alexandri: in Historia Xenophon: in Astrologia Eudoxus: in Rhetoricæ arte Isocrates: in Philosophia Pythagorica, Architas Tarẽtinus: in Cynica Diogenes: tunc vterque Dionysius Siciliam tyrannide oppressam tenuit, quam excussit Dion Syracusanus, victo eiectóque ex insula Dionysio iuniori: quo tempore etiam Trasybulus Athenas, oppressas à Tyrãnis, in libertatem pristinam restituit. *Tempore Platonis Roma capta est à Gallis.* *Qui floruerint tempore Platonis.*

ARISTOTELES.

NAscitur Aristoteles primo anno Olympiadis nonagesimæ nonæ, Platone minor natu, paulò ampliùs quadraginta annis: anno primo Olympiadis centesimæ tertiæ, cum is esset annorum decem & septem, ad Platonem iam sexagenarium audiendum accessit, apud quem annis circiter viginti, hoc est ad quartum vsque annum Olympiadis centesimæ septimæ, est commoratus. anno secundo Olympiadis centesimæ nonæ, ad Philippum Macedonum Regem, se contulit, à quo filium eius Alexandrum annos natum quindecim, philosophiæ præceptis imbuendum, annum ipse agens quadragesimum secundum, accepit. in quo munere quinquennio consumpto, postea secundo anno Olympiadis centesimæ vndecimæ, Athenas concessit, & in Lycæo tredecim annis Philosophiam docuit. erat autem annorum circiter quinquaginta cum ibi docere cœpit. tandem profectus Chalcidem anno tertio Olympiadis centesimæ decimæ quartæ, tres & sexaginta annos natus, biennio post mortem Alexandri Magni, eodem autem anno quo Demosthenes orator interiit. Hæc Apollodorus, Hermippus, Trogus Pompeius, Plutarchus, Eusebius, & Laërtius, tradiderunt. Aulus Gelli. lib. 17. cap. 21. scribit Aristotelem natum, post recuperatam, & à Gallis liberatam Romã anno septimo, qui incidit in annum tertium Olympiadis nonagesimæ nonæ. D. Iustinus Martyr in sermone exhortatorio, quem scripsit ad gentes, ait Aristotelem, quòd quæstionem de admiranda vi, & natura Euripi propositam sibi, explicare non posset, pudore simul atque tædio victum ex hac vita migrasse. Plinius lib. 29. cap. 1. ait ex filia Aristotelis, genitum esse insignem illum medicum Erasistratum, cuius in sanãdo Antiocho rege Seleuci Nicanoris filio, multùm spectata & nobilitata solertia & prudẽtia est, quiq; sanati regis mercedem à Ptolemæo eius filio centum talenta accepit. Hunc Erasistratũ Plinius Chrysippi discipulum facit: sed haud scio, an ei constet ratio temporum, cum Chrysippus circa Olympiadem centesimã quadragesimã floruerit: probabilius est quod alij prodiderunt, Theophrasti eum fuisse auditorem, quibus Laërtius in Theophrasto nõ dissentit: quãquam idem Laërtius in Chrysippo, ait, aliũ quendã Chrysippum Gnidiũ medicũ fuisse, à quo Erasistratus testatur se multa didicisse.

Quomodo Aristoteles obierit secundum Iustinũ Martyrem.

Erasistratus medicus Aristotelis fuit ex filia nepos

Memorabilis historia.

Floruit autem ætate Aristotelis apud Hebræos, Iaddus summus Pontifex, qui habuit & ornamentis pontificiis obuiam processit Alexandro Magno hostiliter Hierosolymam petenti: cuius pontificis aspectu solo, vsque adeo Regis animus ad beneuolentiã eius gentis, & pontificis reuerẽtiam flexus est: vt Iudæis amicè consalutatis, ho-

noratóque

noratóque Pontifice, nomen Dei, quod is capite gestabat laminæ aureę insculptum supplex adorauit, affirmans sibi eodem illo habitu Deum, in Dio Macedoniæ apparuisse, pollicētem se illius Dei ductu Persarum imperio potiturum. Alexander igitur veniens Hierosolymam, templúmque ingressus, Deo sacrificauit, templum amplissimis muneribus, maximo honore Pontificem, plurimísque beneficiis Iudæos afficiens: ostensóque sibi libro Danielis, in quo prædictū erat fore, vt Persarum imperium à quodam Rege Græcorum funditùs euerteretur, eum se Regem esse interprætatus, læto fidentíque animo aduersus Darium exercitum mouit, non dubiam habēs victoriæ spem, duplici oraculo, Dei, & Vatis, sibi promissæ. Hæc ex Iosephi vndecimo antiquitatū libro descripsimus. Aristotele philosophāte, regnantéque Alexādro, Græcia clarissima fuit totóque terrarū orbe potētissima, vt ait Plin. lib. 18. c. 7. Tunc enim fuit Aristoteles Philosophorum facile princeps, tunc effloruit Demosthenes eloquentiæ parens, tunc quasi sol exoriens, & sua luce reliquas stellas præstringens, gloria rei bellicæ excelluit Alexander, ob incredibilem rerum, tanta celeritate felicitatéque gestarum, cognomentum Magni apud gentes omnes adeptus: quem nisi temulentia, & ex hac efferuescens in amicos crudelitas, sæpe vicissent, omnes ipse quotquot ante eum, póstque fuere Reges, & Imperatores, proculdubio vicisset. Huius regis tam subitæ mortis, cōscium fuisse Aristotelem, quin etiam excogitato in id veneno, auctorem, ob Calisthenem Aristotelis consobrinæ filium ab eo ignominiosissimè crudelissiméq; necatum, multi memoriæ prodiderunt. In qua sententia Plinius fuisse videtur, cuius extrema trigesimi lib. verba, hæc sunt. (*Vngulas tantum mularum repertas, neque aliam vllam materiam, quæ non perroderetur à veneno stygis aquæ, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum est, magna Aristotelis infamia, excogitatum.*) Hæc Plinius. Plutarchus etiam in Alexādro, opinionem illam veneni ab Antipatro missi, & ab Aristotele excogitati, Antigoni Regis testimonio confirmat; quamuis ipse suspitionem veneni tollat, vel eo argumento, quòd certum sit, neque tunc mortuo Alexādro vllam in exercitu veneni suspitionem fuisse, neque tot diebus, quibus inter Principes de successore Alexandri, præsente eius corpore, disceptatum est, vllum in cadauere tumorem, aut liuorem aliúdve veneni indicium aut vestigium, extitisse.

Tēpore Aristotelis Græcia fuit florentissima.

Infamia Aristotelis.

Purgatur Aristoteles ab infamia.

Moriens autem Aristoteles, & scholam & Bibliothecam suam reliquit Theophrasto, sed quàm lepidè simul & verecundè, Aristoteles duo & sexaginta annos natus, Theophrastum sibi successorem elegerit, eum Menedemo eius condiscipulo præferens, pulchrè narrat Gellius lib. 13. cap. 5. Quæ verò, & quanta calamitas scriptis Aristo-

Calamitas scriptorum Aristotelis.

telicis, post Theophrasti mortem acciderit, adscriptis hoc loco Strabonis verbis, commemorandum est: id enim nosse, studiosis doctrinæ Aristotelis perutile fuerit. Strabo igitur lib. 13. ita scribit. (*Aristoteles & scholā & Bibliothecā suam Theophrasto reliquit, primúsque omnium, quos scimus, & libros congregauit, & Ægypti Reges Bibliothecæ ordinem docuit. Theophrastus eam Neleo tradidit, Neleus Scepsim detulit, & posteris dedit, hominibus sanè imperitis, qui libros inclusos; & negligenter positos habebant, cúmque Attalicorum regum, sub quibus erant studium sentirent conquirendorum librorum ad instruendam Bibliothecam, quæ Pergami erat eos in fossa quadam sub terram occuluerunt, quos partim tineis, partim humiditate labefactos, tandem qui ex eo genere erant Apelliconi Teio tradiderūt, magno emptos precio, Aristotelicos scilicet, atque Theophrasticos. Apellicon, vt qui librorum magis studiosus esset, quàm sapientiæ, volens corrosiones emendare, eos transcribendos dedit, scriptura non recte suppleta: quapropter libros edidit erroribus plenos. Peripatetici igitur qui post Theophrastum fuerunt, cum libris omnino carerent, paucis duntaxat exceptis exteriorum sermonum, nihil habebant in quo firmiter philosopharentur, sed positiones quasdam lucubrabant. Posteriores autem, postquàm hi libri in lucem editi sunt, Aristotelem imitantes multo melius quam illi philosophati sunt. Multum ad hoc Romani contulerunt. Nam continuo post Apelliconis obitum, Sylla qui Athenas cœpit, allata eius Bibliotheca, Romam eam transtulit. Tirannion quoque Grammaticus, cum Aristotelis amātißimus esset, eo sibi cōciliato qui præfectus erat Bibliothecæ, incœpit eos describere, item librarij quidam, scriptoribus tamen vtentes non bonis, nec scripta conferentes, quod in iis libris præsertim fieri solet, qui vendendi transcribuntur, tum Romæ, tum Alexandriæ.*) Hæc Strabo. ex quo licet suspicari, nō pauca in scriptis Aristotelis fuisse vitiata, quæ cū indocti homines, vel supplere, vel corrigere voluissent, ab his magis esse corrupta. Quid ergo mirum si quosdam in libris Aristotelis, pręsertim Logicis, Metaphysicis, atque Physicis, locos offendamus, difficillimos ad intelligendum, & prope inexplicabiles? Quid etiam mirum, si aureum illud (vt Cicero vocat) eloquentię flumen, interdum lutulentum, atque sordidum fluere videatur? Verū de his hactenus, & ad successores Aristotelis veniamus.

Vera caussa cur Aristotelis scripta multifariam sint vitiata.

Describūtur ætates insigniorum Peripateticorū. Theophrastus.

Defuncto Aristotele proximè successit Theophrastus, tanta auditorum multitudine nobilitatus, vt ad duo millia discipulorum scholam eius frequētarent. vixit ad octoginta quinque annos. Hoc tempore apud Hebræos clarus fuit Simon Oniæ filius summus Pōtifex, qui ob singularem eius erga Deum pietatem, ac religionem, & erga ciues suos beneuolentiam, atque charitatem, cognomentum, Iusti, promeruit. Hic nepos fuit Iaddi Pontificis, de quo paulò supra diximus, & auus eius Pontificis, qui etiam Simon Oniæ filius appellatus est, cuius eximias laudes prædicat Iesus filius Sirach quinquagesimo

capite eius libri, qui Ecclesiasticus nuncupatur. Vterque autem, hoc est Iesus filius Sirach, & posterior ille Simon, Ptolemæo Euergete in Ægypto regnante floruerunt. Post Theophrastum insignes fuerunt Strato Lampsacenus cognométo Physicus, & Demetrius Pha- *Strato.*
lereus; ille magister fuit Ptolemæi Philadelphi secundi post Alexandrum Magnum, Ægypti regis, à quo talentis octoginta donatus est; cœpit autem præesse scholæ Olympiade centesima vigesima tertia, quam annis decem & octo, tenuit. Demetrius autem ob præclara *Demetrius Phaleræus.*
eius in Rempublicam Atheniensiũ merita, decennali vrbis Præfectura, & trecẽtis sexaginta æreis statuis honoratus est: sed quas mox Athenienses lacerauerũt, nondum anno hunc dierum numerum excedẽte, vt ait Plin. lib. 34. c. 6. Hic Demetrius, Bibliothecam Alexandrinam, cui augendæ ac locupletãdæ à Rege præfectus fuerat, quingentis circiter librorum millibus instruxit & ornauit, eiúsque suasu rex Philadelphus, duobus & septuaginta viris, sapientia & linguæ *De septuaginta duobus sacræ scripturæ interpretibus.*
Græcæ, ac Hebreæ peritia apud Iudæos præstantissimis, ab Eleazaro tunc Pontifice ad ipsum missis, mandauit, vt sacram scripturam ex Hebræo in Græcũ sermonem, quàm fidelissimè verterẽt, quæ postea Septuaginta translatio appellata est. Demetrij prope æqualis fuit Hieronymus Peripateticus, sæpe à Cicerone nominatus. Multi dein- *Hieronymus.*
de diuersis temporibus in secta Peripatetica excelluerunt. Circa Olympiadem centesimam quinquagesimam primam, paulò antè Machabæorũ principatum, clarus fuit Aristobulus Iudæus cognomen- *Aristobulus Iudæus cognomento Peripateticus*
to dictus Peripateticus, cuius initio posterioris libri Machabęorum, fit mentio. Hic in libros Mosis scripsit cõmentarios ad regem Ægypti Ptolemæum Philomitora, in quibus docet, scripta Mosis ante Alexandrũ, & Persarum imperiũ, in Græcã linguam, licet non bene, fuisse traducta, eáque à Pythagora, Platone, aliisque Philosophis esse lecta, vt mirum videri non debeat, si multa tùm in disciplina Pythagorica, tùm vero in Platonis libris, eorum quæ leguntur in sacris literis, simillima reperiãtur; affirmat etiam Philosophiam Aristotelis, plerisque rebus, cum Mosis doctrina cõsentire. Hæc de Ariistobulo Clemens primo lib. Stromatum, & Eusebius in libris de Præparat. Euangel. tradiderunt. Cicerone iam sene, princeps Peripateticorum illius temporis, erat Cratippus, quo magistro, filius Ciceronis Philo- *Cratipus*
sophiæ operam dedit; Boëthus Peripateticus æqualis fuit Strabonis *Boëthus.*
Geographi, qui lib. 13. ait se cum Boëtho Aristotelica dogmata esse Philosophatum; vixisse autẽ Strabonem imperante Tiberio Cæsare, ipse testis est li. 13. sed veniamus ad Peripat. nobis notos, & familiares.

Alexander Aphrodisęus omnes pene libros Aristotelis diligenter, *Alexander Aphrodisæus.*
& accuratè interpretatus est; qua re tantùm nomen, tantámque au-

ctoritatem est consecutus, vt nemo olim Aristotelęus haberetur, qui non esset Alexandræus. Æqualis fuit Galeni Medici, Ptolemæi Mathematici, & nostri Iustini, nobilis quidem Philosophia, sed Martyrij gloria longè nobilioris. Floruisse Alexandrum tempore Antonini Imperatoris, prodit liber eius de Fato. Sed quia in Præfatione eius libri, Alexander Imperatorem ad quem scribit, vocat Antoninum Seuerũ, Politianus in Miscellaneis opinatur fuisse Septimium Seuerum, qui regnauit circa annum ab ortu Domini ducẽtesimum, quo tempore in schola Alexandrina Clemens Alexandrinus & Panthenus, & paulò post Origenes excelluerunt. *Porphyrius.* Porphyrium, licet quidam in Peripateticis numerent, eum tamen Platonis magis, quam Aristotelis fuisse studiosum, eius scripta declarant. Ego ne Philosophum quidem appellandum censeo, hominem vsque adeo impiis superstitionibus, & magis fallaciis deditum. fuit certè Christianæ religionis nequissimus Apostata, & hostis acerrimus; Præceptorem habuit Plotinum, condiscipulum Origenem, discipulum Iamblychum, vt Eunapius in eius vita scribit. D. Hieronymus in supplemento Chronicon Eusebij ait, eum misso ad Constantinũ Magnum libro, ab exilio fuisse reuocatũ; extremã senectutẽ attigit, quinimo, amplius quam centum annis vixit; nam Origenem, cuius condiscipulum fuisse Porphyrium dixit Eunapius, Eusebius in Chronicis, clarum iam & illustrem facit, anno ab ortu Domini nostri, ducentesimo trigesimo secũdo, reuocationem autem Porphyrij ab exilio, notat D. Hieronymus, anno Domini trecentesimo trigesimo secundo, centum annis interlapsis. *Themistius.* Themistium Philosophum, qui Paraphrastica, eáque perspicua & eleganti multorum librorum Aristotelis explanatione, magnam laudem inuenit, tempore Valentis Imperatoris floruisse, æqualem D. Basilij Magni, & Gregorij Nazianzeni, demonstrat Ecclesiastica historia Socratis lib. 4. cap. 27. idémque confirmat Nicephorus Calistus lib. 18. cap. 50. Nec ab his differt Suidas, scribens eum vixisse sub imperio Iouiniani. Etenim Iouinianus octo duntaxat mensibus imperauit, post quem proxime Valentinianus & Valens imperium acceperunt. D. Augustinus in eo libro quem de Categoriis Aristotelis scripsit, Themistium eximium Philosophum appellat, eúmque & suæ ætatis & Magistrum suum fuisse significat. *Simplicius, Ioannes Philoponus, Seuerinus Boetius.* Simplicius in exponendis Aristotelis scriptis, nulli secundus, Iustiniano Imperatore vixit, vt Suidas inquit, vbi de Damascio Philosopho verba facit, quo ferè tẽpore floruit Seuerinus Boëtius, vir genere, dignitate, poëseos, Philosophiæ, ac Theologiæ prętãtia clarissimus. Ioannem autẽ Philoponũ, haud ignobilẽ Philosophum, nec obscurũ Aristotelis interpretem, sub Phoca Imperatore vixisse,

ſignificare videtur Nicephorus lib.18.cap. 46. ſed eum antiquiorem eſſe, vel æqualem Simplicij vel etiam aliquanto priorem, magno eſt argumento, quòd Simpliciùs non raro eum acerbè mordet & conuiciis lacerat, eiúſque ſententias, decretis Ariſtotelicis contrarias, nõ ſine hominis odio, & execratione confutat. Verum de Peripateticis, hactenus.

EPICVRVS.

NEc ingenij magnitudine, nec doctrinæ præſtantia, nec ſplendore virtutum, nec vllius rei quæ laudem aliquam meretur, excellentia, ſed ſola mortalium ad peiora ſemper ruentium vanitate quadam, & inſania factum eſt, vt Epicurus in Philoſophia clarus & illuſtris haberetur; eiúſque ſectæ princeps & auctor eſſet, quæ ſectatorũ multitudine, nobilitate, mutuáque eorum inter ſe concordia, atque conſenſione, cæteris omnibus ſectis lõgiſſimè antecelleret: & quemadmodum Heroſtratus ille fertur incẽdendo Dianæ fano; quod erat templum totius Aſiæ celeberrimum, æternam ſibi nominis famam comparare voluiſſe, ſic etiam Epicurus, euertendo Dei prouidẽtiam, tollendo noſtrorum animorum immortalitatem, conculcando virtutis & honeſtatis dignitatem, denique in vna corporis voluptate ſummum hominis bonum collocando, immortalem doctrinæ ac nominis ſui memoriam conſequi ſe poſſe ſperauit. Heu cæcum genus hominum, ſuis blandientiũ cupiditatibus, & quæ iucunda ſunt ſenſibus, vera eſſe cupientium. Ergóne ad fœlicitatem comparandam, eum ducem ſequi lubet, qui ex homine pecudem faciat, non aliud æſtimans bonum, quàm quod pecudum eſt, voluptatem? Siccine iuuat deſipere, vt qui nihil homine, ne dum Deo dignum ſapit, eum nobis ſapientiæ magiſtrum atque doctorem eligamus? Sed quandoquidem ſtultitia noſtra hoc monſtrum Philoſophiæ, in album Illuſtriũ Philoſophorum aſcripſit, de eius quoque ætate hoc loco nobis dicẽdum erit. Epicurus igitur otij magiſter, vt inquit Plinius, hoc eſt, vt ego, interpretor, malorum omnium ſeminarium (quæ enim mala non parit otium?) naſcitur (Apollodoro in Chronicis auctore,) centeſimæ nonæ Olympiadis anno tertio, ſeptem nimirum annis poſt Platonis obitum; vixit annis duobus & ſeptuaginta, obiítque anno primo Olympiadis centeſimæ vigeſimæ ſeptimæ. Euſebius in Chronicis, inſigni Chronographiæ errore, Epicurum florentem facit Olympiade centeſima duodecima, quo tempore vix pueritiam exegerat Epicurus, tredecim duntaxat annos natus. Si ſcriptorum multitudine æſtimari deberet Philoſophi prꝑſtantia, fuiſſet proculdubio

Deteſtatio Epicuri.

Epicurus omnium Philoſophorum præſtantiſſimus, quippequi infinita prope volumina, vt Laërtius refert, poſteris reliquit, certè plura eum, quàm vllum priorum ſcripſiſſe, in confeſſo eſt. Habuit quamplurimos ſuæ doctrinæ ſtudioſos & defenſores, in quibus primas, meo iudicio, tenuit Lucretius Romanus, qui eleganti poëmate totam Epicuri diſciplinam quæ ad Phyſicen pertinet, diligenter expoſuit, natus Olympiade centeſima ſeptuageſima prima, annos vixit tres & quadraginta, vir omni laude dignus, ſi ad meliorem Philoſophiæ diſciplinam, tantum ingenium, tantúmque ſtudium ac diligentiam contuliſſet.

ZENO CITTICVS.

STOica diſciplina, multis rebus Chriſtianæ religionis, vt D. Hieronymus ait, quàm ſimillima, Epicureæ autem ſectæ omnino contraria fuit, vtraque tamen eodem fermè tempore nata eſt. Nã vtriuſque parentes, Epicurum, & Zenonem, eadem propemodum ætate floruiſſe conſtat, etenim Olympiade centeſima trigeſima, ſenem fuiſſe Zenonem, Laërtius veterum teſtimonio confirmat. Non rectè igitur Euſebius in Chronicis obitũ Zenonis ſignat in Olympiade centeſima vigeſima nona. Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. ait, quo tempore Romani bellum gerebant cum Pyrro rege, anno nimirum vrbis cõditæ circiter ſeptuageſimo & quadringenteſimo, quod tempus incidit in Olympiadem centeſimam decimam octauam, Epicurum, & Zenonem Cittienſem, celebres fuiſſe. Duorum, & viginti annorum erat Zeno cum Athenas conceſſit, annis octo & quinquaginta ſcholæ præfuit: cúmque annorum eſſet duorum & ſeptuaginta, vel vt docent alij, nonaginta octo, nullo conflictatus morbo, ex hac vita deceſſit. Multa ſcripſit, tanta ſubtilitate, vt Carneades, quò ſubtilius eius ſcripta refelleret, Elleborum ante ſumpſiſſe dicatur, quod pleróſque alios etiam feciſſe ſtudiorum gratia, ad peruidẽda acrius quæ commentabantur, teſtis eſt Plinius lib. 25. cap. 5. Plurimi clariſſimíq; viri huius ſectæ ſtoicæ ſtudioſiſſimi fuerunt. Cleanthem, maiorum gentium Stoicum Cicero appellat, ex Romanis proceribus eminent, Cato Vticenſis, & qui Cæſarem occidit, Brutus; inter Philoſophos, Choriphæus Stoicorum, eorúmque porticum humeris ſuis fulcire, ac ſuſtentare dictus eſt Chryſippus; infinitorum prope librorum ſcriptor, quocirca non inſulſè Carneades, eum Paraſitum librorum vocare ſolebat; quanquam pleróſque libros alienis modò teſtimoniis, & ſentẽtiis referſit. Floruit, (vt Apollodorus in Chronicis ait) Olympiade centeſima quadrageſima tertia Africani & Lælij æqualis & fa-

Carneades, quo ſubtilius ſcripta Zenonis refelleret, Elleborũ ante ſumpſit.

Inſignes Stoici, Cleanthes Chryſippus, Panætius, Cato Vticenſis, Brutus, Epictetus, Seneca.

miliaris fuit Panætius, nobilis in primis Stoicus, quem Cicero sequutus est in libris quos de officiis scripsit. Nerone Imperante, duo præstantissimi Stoici fuerunt, vnus Epictetus, in cuius librum, qui etiam nunc extat, Simplicius Philosophus eruditos ædidit Commẽtorios: Alter Seneca, non solum doctrina, & pręclaris ingenij monumentis, sed etiam familiaritate, quam cum Apostolis habuisse dicitur, illustris. Huius Nero Imperator discipulus fuit, & carnifex. Epictetum, Domitiano Imperante, Roma Nicopolim decessisse, propter Senatusconsultum id temporis æditum quo Philosophi eiecti, vrbéque, & Italia interdicti sunt, auctor est Gellius lib. 15. cap. 11.

Sed his, de Philosophorum Chronographia explicatis, iam temp9 est, vt ad enarrandas & discutiendas veterum Philosophorum de principiis rerum naturalium opiniones, propiùs accedamus.

Opinio eorum qui dicentes omnia esse vnum ens immobile, omnem principij rationem de medio tollunt.

CAP. V.

SENTENTIAS veterum de principiis rerum naturalium, Plato, & Aristoteles multifariam cõmemorant; Ille in Theæteto, & Sophista: Hic in 1. Phys. & de Generat. in 3. de Cælo, & 1. Metaphysicæ, Plutarchus 1. lib. de Placitis Philosophorum, vt omittam Clementem Alexandrinum, Eusebium, Theodoretum, D. Augustinum, & alios, tum sacros, tum prophanos scriptores; possunt autẽ omnes de principiis sententiæ ad hanc breuem, & generalem diuisionem reuocari. Alij enim nullum videntur facere principiũ, nempe ij, qui aiunt omnia esse vnum ens immobile: Alij quidem faciunt, sed vel vnum, vel multa; & vnum, vel finitum magnitudine, vel infinitum, & item, vel vnum ex quatuor elementis, vel quidpiam illis prius, aut medium: similiter qui multa faciunt, aut ea statuũt numero finita, aut infinita, si finita, vel duo, vel tria, vel quatuor, vel decem, vel alio quopiam numero circunscripta, si infinita, vel omnia vnius generis, ac naturæ, vel specie diuersa & contraria. Verum hæc enucleatè pertractanda sunt, vnamquãque harum opinionum propriè, ac sigillatim explicando. Qui igitur putarunt, id quod est, vnum tantummodo esse, atque immobile, hos necesse est omnem principij Physici rationem funditus sustulisse. Etenim cum nihil sit principiũ sui, sed aliorum, nihil item possit effici ab vllo principio Physico sine motu (siquidem natura definitur esse principium motus) hinc fit, vt sublato motu, & rerum multitudine, nihil loci principiis naturalibus relinquatur.

Opinio Xenophanis. Tres autem huius sententiæ principes fuisse memorantur, Xenophanes, Parmenides, & Melissus, de quibus eodem ordine dicendum est. Xenophanes Colophonius magister Parmenidis, ipse autem vel nullius secundum aliquos, vel secundum alios Archelai, seu Botonis cuiusdam Atheniensis auditor, existimauit (vt refert Arist. in eo libello qui inscribitur de Xenophane Zenone, & Gorgia) id quod est, æternum esse, infinitum, vnum, omniquaque sui simile, & immobile. Æternum, quoniam si factum esset, aut ex nihilo, quod est impossibile, nec posset reddi ratio, cur tunc, & non ante factum fuisset: aut ex aliquo, vel igitur simili, vel dissimili, non simili, nam similium eadem est vis, & ratio, quare non conuenit vni eorum potius quam alij, aut fieri, aut facere: neque ex dissimili, nam sic fieret ex eo, quod non est. Denique cum quicquid fit de nouo, antea non fuerit, necesse est id fieri ex nihilo, quod cum sit impossibile, recte se habet arbitrari, id quod est, æternum esse. Si autem æternum, ergo infinitum, nam neq; habet principium vnde extiterit, neque finem in quem possit desinere: si infinitum, ergo vnum; nam si multa, ergo inuicem terminata, & vnum extra aliud, quod est contra rationem infiniti. Si vnum, ergo vndique sui simile, nam vbi dissimilitudo, ibi multitudo: His etiam consequens est, vt sit immobile, tum quia, nec à se moueri potest, cũ sit omnino simplex, & vndique sibi simile, nec ab alio, si enim id quod est, vnum est, nihil aliud erit, à quo moueri queat. quid? quod vel moueretur in plenum, at non est aliud ens præter ipsum, vel in vacuum, sed vacuum nihil est in rebus. Ex quo fit, vt neque dolori, neque morbo, neque vlli plane commutationi sit obnoxium. Hæc Aristoteles de Xenophante: à quo Theophrastus (referente Simplicio 1. Physicorum supra tex. 6.) in eo dissentit, quod putat Xenophanem illud suum vnum Ens, neque finitum, neque infinitum fecisse. Alexander autem Aphrodisæus (vt ibidem memorat Simplicius) inducit Xenophanem facientem id quod est, finitum, & sphæricum. Laërtius vero in vita Xenophanis, scribit eum constituisse quatuor principia omnium rerum, mundósque innumerabiles; quæ non videntur congruere cum his quæ dicta sunt. Cicero etiam 2. Academ. Quæst. confirmat eum sensisse habitari in Luna, eámque esse terram multarum vrbium, & montium. Vixit annos centum, atque eo amplius; scripsit carmine, acerrimúsque fuit insectator Homeri, & Hesiodi.

Parmenidis opinio. Parmenides Eleates arbitratus est (quamuis secundum fallacem sensum, & vulgi opinionem multæ sint res, earúmque duo principia esse videantur, terra loco materiæ, & ignis loco efficientis) tamen secundum rationem & veritatem, id quod est, vnum tantummodo esse,

esse.Hoc autem ita concludebat; Quod est præter id quod verè est, id non est,alioquin non esset diuersum ab eo quod est, at quod non est,nihil est,ergo id quod est,vnum tantummodo est. nam si ea quæ sunt,multa essent,ea profectò differrēt inter se:aut igitur in eo quod non sunt,aut in eo quod sunt,non in eo quod sunt,in hoc enim sunt similia,quæ autem sunt similia,non sunt alia,quæ non sunt alia;sunt vnum &idem;nec in eo quod non sunt,quod enim non est,nihil est, per id autem,quod nihil est,nulla fit differentia: si igitur quæ sunt, nullo modo differre possunt inter se,necessariò conficitur, id quòd est,vnum esse.Hæc est ratio Parmenidis secundum Porphyrij explanationem,quam refert Simplicius 1.Physico,super tex.25.

Melissus auditor Parmenidis existimauit id quod est, ingenitum, infinitum,vnum,& immobile esse:Ingenitum quidem,vnum,& immobile, propter easdem rationes, quas vt ante diximus,afferebat Xenophanes; esse autem infinitum hoc modo demōstrabat,si quod est genitum habet principium, ergo quod non est genitum carebit principio:similiter,si quod est mortale habet finem, ergo quod est ab interitu liberum,carebit fine,sed id quod est,nec est gentium,nec mortale,si enim interiret,necessarium esset in nihil recidere, ergo id quod est caret principio,& fine;quamobrem oportet esse infinitum; id enim appellamus & intelligimus esse infinitum, quod principio vacat & fine.Ergo hi tres Philosophi, Xenophanes, Parmenides & Melissus,facientes vnum tantùm esse vere ens, nullum faciunt principium rerum naturalium. Sed veniamus ad eos qui faciunt vnum principium rerum omnium naturalium vel vnum ex quatuor elementis,vel quippiam ab illis diuersum. *Opinio Melissi.*

Opinio eorum qui faciunt vnum principium omnium rerum naturalium.

Cap. VI.

THALES Milesius,vnus de septem sapientibus,eorúmque lōge sapientissimus,& Philosophiæ naturalis,vt est apud Arist. 1. Metaphysicæ primus apud Græcos auctor & illustrator, sensit principium omnium rerum esse aquam, vel ipsum humidum, motus fortasse eo argumento(vt est apud Arist.&Plutarchum)quod cerneret semina, & alimenta rerum, esse humida, ex quo autem res gignuntur & alūtur,id esse principium earum rerum. Calorem item cuius vi omnia tenentur & conseruantur,humore pasci atque sustētari. Verisimile autem est inquit Arist. Priscos viros,Theologos,& Poëtas,vt Orpheum,Homerum & Hesiodum,canentes Oceanum,& *Opinio Thaletis.*

Thetyn parentes esse generationis, & aquam, quæ Styx appellatur, iusiurandum esse Deorum, ceu quippiam vetustissimum, & honorabilissimum, in eadem fuisse sententia: Hipponem quoque qui teste Alexandro dictus est Atheos, idem sensisse ferunt, sed eum Arist. cōtemnit propter mentis vilitatem. Thales autem, auctore Simplicio, nihil scripsit præter Astrologiam nauticam, quanquam Laërtius ait, eam referri ad Phocum quendam Samium. Atque hoc innuens Arist. quotiescunque de Thalete verba facit, sic fere loqui solet, *Fortasse, vt memorant, dicitur*, Quæ verba in hanc sententiam recte ponderauit Alexander 1. Metaphysicæ.

Opinio Anaximenis.

Anaximenes, auditor Anaximandri, & doctrinę Thaletis perquàm studiosus fuit, vt ipse ostēdit, quam (vt Laërtius refert) scripsit ad Pythagoram. Is principium omnium rerum dixit esse Aërem, hanc enim opinionem eius fuisse testatur Arist. 1. Metaphysicæ & Theophrastus; Simplicius quoque confirmat idem se in illius scriptis cōperisse: Nicolaus autem Damascenus in opere, quod fecit de Diis, scriptum reliquit, secundum Anaximenem principium rerum esse non Aërem, sed quiddam medium inter Aërem, & Ignem. Verum præponderat superiorum auctoritas, quam Cicero etiam & Laërtius secuti sunt. Putatur autem ratio principij recte conuenire Aëri propterea quòd is facile accipit quancunque vim, actionem, & qualitatem aduentitiam, & in omnes formas, atque figuras paruo negotio sese induit, nec habet qualitates naturales, siue quæ ad motum loci, siue quæ ad alterationem pertinent, nimium, vt cætera elementa, insignes, aut ægrè mutabiles. Eiusdem sententiæ fuit Diogenes Apolloniates discipulus Anaximenis & Anaxagoræ æqualis, vir eloquentia & sapientia clarus, cuius decreta, teste Laërtio, sunt, elementum omnium esse Aërem, ex quo densato & rarescente gigni mundos innumerabiles; esse infinitum, inane; terram rotundam, & in medio locatam fixámq; semper hærere. Is scripsit opus quoddam cuius fuit huiusmodi principium; *Qui docere aliquid instituit, eum in primis debere certum aliquod, & indubitatum principium ponere, tum simplici, & pudica oratione vti.*

Heraclyti opinio.

Heraclitus Ephesius, vir animi & ingenij magnitudine, humanarúmque rerum despicientia valde memorabilis, quò magis soluto & vacuo animo philosophari posset, regnum concessit fratri & à Dario Rege Persarum magnis opum, & honorum promissis accitus, cum suis Ephesijs apud quos obscurus, & contemptus erat, viuere maluit. Hic, cum Hyppasso Metapontino sensit initium cunctarum rerum esse Ignem, ex quo nascerentur omnia, & in quem cuncta tandē occiderent; cumque omnes res dēsatione, & rarefactione fiant, putabat

eas more fluminis continenter labi,& fluere: videtur etiam amicitiã, & litem similiter, vt Empedocles, caussas efficientes rerum constituere. Ait porrò ignem cum densatur humescere,& aërem fieri: hunc item, cum magis cogitur & concrescit, aquam effici: quàm densatam verti in terram,& vicissim ex terra fusa atque rarescente aquam,& similiter reliqua deinceps elementa renasci: atque hoc modo mũdum perpetua vicissitudine gigni,& interire. Visum est autem illi, ignem præ ceteris elementis constituendum esse principium omnium, quia est maxime mobilis,& minutissimarum, ac subtilissimarum partium, tum etiam quia multiplex eius vis per omnia permeans, cunctas res gignit, auget, sustentat, perficit, atque moderatur: quæ res latè tractatur apud Ciceronem secundo libro de Natura Deorum, à Balbo Stoico: nam in 3. eiusdẽ operis libro Cotta disputat, Stoicos in hoc esse germanos Heraclyteos. Quanquam id quod ipsi dicunt de igne, potius declarat ei competere rationem caussæ efficientis, quàm materiæ, aut elementi. Scripsit autem Heraclytus librum de natura, incredibili breuitate,& obscuritate, quamobrem dict⁹ fuit σκοτεινὸς. quem librum cum legisset Socrates sibi datum ab Euripide, ferunt dixisse, quæ in eo intellexisset præclara sibi videri, quæ autem non intellexisset putare se non dissimilia esse, sed omnia Delio quopiam natatore indigere. Arist. vero in lib. Rhetoricis auctor est, obscuritatem, quæ erat in scriptis eius, propter difficultatem interpungendi dictiones accidisse. Habuit multos, nec sanè minutos viros sectatores,& interpretes suæ doctrinæ, quamuis Lucretius paruipendat ipsum,& acerbè mordeat his versibus.

Quapropter qui materiam rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
Magnopere à vera lapsi ratione videntur.
Heraclytus init quorum Dux prælia primus:
Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes,
Quàm grauior, Graios inter, qui vera requirunt:
Omnia enim stolidi magis admirantur, amántque,
Inuersis quæ sub verbis latitantia cernunt;
Veráque constituunt quæ bellè tangere possunt
Aureis,& lepido quæ sunt fucata sonore.

Terram autem Hesiodus fortasse principiũ fecerit fingens primam omnium ex Chao natam extitisse, sed Philosophorum nemo solam posuit initium rerum, ob eius crassitiem, duritiem, atque immobilitatem, coniunctam vero,& consociatam cum alijs corporibus, principium statuerunt Empedocles, ac Parmenides. *Solam terrã, nemo Philosophorum fecit principiũ rerum.*

Alij faciunt vnum quidem principium, diuersum tamẽ à prædictis

quatuor elementis, hoc est, vel medium inter ignem, & aërem, illo densius, hoc rarius; vel quippiam prius quatuor elementis, quod fortasse idem est. Hanc opinionem Nicolaus Damascenus, falsò, vt supradictum est, attribuit Anaximeni. Simplicius autem 3. Phys. & Philoponus in 2. lib. de Generat. (quibus in locis Arist. mentionem facit huius opinionis) eam ascribunt Anaximandro Milesio, qui, vt narrat Laertius, elementum omnium dixit esse quippiam infinitum prius quatuor elementis. Hic primus Gnomonem inuenit, eúmque Lacædemone in loco vmbræ captandæ idoneo fixit, quo solis conuersiones & æquinoctia notaret; primus etiam maris, & terrę circuitus descripsit, & sphæram construxit, quin etiam putauit, vt est apud Ciceronem natiuos esse Deos, lõgis interuallis, orientes, occidentésque, eósque innumerabiles esse mundos. Porrò Arist. 1. Phy. 54. verisimiliorem inquit esse opinionem eorum, qui faciunt principium omnium quippiam diuersum ab elementis, quàm eorum, qui pro initio cunctarum rerum ponunt vnum aliquod eorum quatuor corporum: propterea quod principium debet esse vacuum, & nudum iis omnibus rebus, quas in se accipit, at quoduis illorum quatuor elementorum habet suam, sibíque connatam qualitatum vim, qua, sine sui exitio priuari non potest. Adde, quod illi, per huiusmodi principium videntur esse subodorati materiam primam, eámque adumbrare & posteris innuere voluisse.

Anaximandri opinio.

Opinio eorum qui faciunt principia multa quidem, sed finita, præcipuè autem Pythagoræorum.

CAP. VII.

QVI multa inuehunt principia, necesse est ea faciant mobilia, tum quia non possunt multa principia sine motu, aut simul cogi & congregari ad efficiendam generationẽ, aut inuicem dissolui & disiungi ad interitum afferendum: tum etiam, quia multitudini principiorum, semper adiuncta est aliqua repugnantia & contrarietas, quæ nunquàm esse potest absque motu. Qui autem multa principia ponunt, ea statuũt vel finita, vel infinita: qui finita, vel duo, vt Parmenides in his, quæ scripsit secundum iudicium sensuum & opinionem vulgi, nimirum ignem, & terram: vel lucem, & tenebras: vel calidum, & frigidum, vt refert Arist. 1. Metaph. & 1. Phy. tex. 41. Plato etiam, vnum tanquàm formam, & magnum, ac paruum tanquàm materiam, vt ei Arist. multis locis imponit. Stoici quoque secundum Simplicium, Deum, & Materiam: vel faciunt tria, vt Arist. Materiam, Formam, & Priuationem: & Plato (secundum Plutarchũ)

Mentem,

Mentem,Ideam,& Materiam: Vel quatuor vt Empedocles quatuor elementa,quibus loco efficientis adiunxit Litem,& Amicitiã. Quanquàm Arist.in 1. Metaph.auctor est,eum non vti illis, nisi tanquàm duobus; Igne quidem per se,reliquis vero tribus tanquàm vna natura; id quod apertè cognosci potest ex ipsius carminibus. Alij produxerunt numerum principiorum vsque ad denarium; quam perhibẽt fuisse opinionem Pythagoræorum. Etenim cum faciant numeros initia rerum,naturam autem numeri, cernerent denario compleri & absolui,siquidem omnes gentes numerant vsque ad denarium, quo cum peruenerint,redeunt ad vnitatem eam iterantes, idcirco rationem principij denario maximè tribuerunt: cuius numeri vim cum animaduerterent totam quaternario contineri,in eo enim includũtur,1.2.3.4.quæ simul iuncta faciunt denarium,ob eam caussam existimabant,quaternarium esse numerum sanctissimũ,quo cum quippiam sanctè confirmare volebant, tanquàm iusiurando vtebantur, dicentes, (*Iuro per omnipotentem, animæ qui tetrada nostræ,perpetuos fontes naturæ infudit habentem,*)fingebant enim animum nostrum ex quaternaria cõstare,ita vt μόνας sit mens, δύας sciẽtia,τρίας opinio, τέτρας sensus, qua de re legi possunt quæ scribit Plutarchus primo lib. de placit.Philosophorum cap.3.& D.August.in lib.de Musica. Quoniã igitur Denarius est numerus perfectissimus, induxerunt tanquam initia rerum omnium decem coniugationes vel oppositiones, vnam formarum, habituum, & bonorum; alteram priuationum, malorum, ac eorum, quæ habent indefinitam, & indeterminatam naturam.

Diligenter ac subtiliter exponitur opinio Pythagoræorũ de Numeris quos rerum omnium initia faciũt

Denarius

Bonorum	*Malorum*
Finitum	Infinitum
Impar	Par
Vnum	Multiplex
Dextrum	Sinistrum
Mas	Fœmina
Quies	Motus
Rectum	Curuum
Lumen	Tenebræ
Bonum	Malum
Quadratum	Longius altera parte

Ab his Pythagoræis, nonnulli arbitrantur fluxisse opinionem Manichæorum,qui ponebant duo æque prima,immutabilia, & potentia principia:vnum bonum,omnium bonorum:alterum malum, omnium malorum:quam sententiam diligenter pertractat Simpli-

Opinio Manichæorũ (secũdũ aliquos) fluxit ex Py-

thagoreorum fontibus.

cius in ijs commẽtariis, quos ſcripſit in Epictetum & D. Auguſtinus cum aliis multis libris, tum maxime ijs duobus, quos ſcripſit de Geneſi contra Manichæos.

Cur autem Pythagorici fecerint numeros principia rerum naturalium, Ariſt. videtur reddere duas cauſſas, vnã, quia numeri ſunt priores omnibus corporibus: quippe cum ſint ex abſtractione hoc eſt, quia numeri ſine corporibus Phyſicis animo cõcipi, & intelligi poſſunt, corpora vero ſine illis minimè: alteram autem, propter magnã ſimilitudinem, quam putabant eſſe inter numeros, & res naturales: omnia enim, vt ſacris literis etiam proditum eſt, condita ſunt à Deo in numero, pondere, ac menſura. Et ſicut Muſicus (vt Syriani vtar ſimilitudine) per numeros Mathematicos, Lyram, ſic natura per naturales numeros, ſuos componit & modulatur effectus. Verum age, quomodo vis & ſimilitudo numerorum in rebus naturalibus & moralibus efficta, & expreſſa ſit, Pythagorica memorãtes dogmata, breuiter oſtendamus. Ac cur menti attribuant monada, ſcientiæ diada, Triada opinioni, Tetrada ſenſui explicatur à Plutarcho eo, quem ſupra poſuimus, loco. Quaternarium autem, vel Nouenarium aſſignabant iuſtitiæ, propterea quod ille eſt primus numerus quadratus & pariter par; hic autem eſt primus numerus ſolidus, ex ternario in ſe ipſum ducto exiſtẽs, atque hoc modo parilitatem & æquabilitatem Iuſtitiæ repræſentant. Quinarium vocabant nuptias quę conflantur ex maris, & fœminæ coniunctione; nam Quinarius conſtat ex pari, cui aſſimilabant fœminam, & impari, cui marem ſimilem eſſe dicebant. De pręſtãtia & myſteriis numeri Quinarij, multa reperies apud Plutarchum, in libello de Particula, εἰ, acutè doctéq; diſputata. Septenarum vocabant tempeſtiuitatem, quoniam multa tempeſtiuè, cũ in aliis rebus, tum in homine fiunt per numerum ſeptenariũ. Etenim homo ſeptimo à cõceptione menſe, vitalis editur, ſeptimo anno dẽteſcit, altero ſeptenario pubeſcit, tertio barbam emittit, & ſemen maturum generationi. Sol quoque qui eſt princeps cauſſa rerum ſublunarium, apud ipſos ſeptimum tenet locum, videlicet poſt orbem ſtellatum, & quinque planetas. His accedit, quod ſolus ſeptenarius, neque generat vllum numerum eorum, qui denario continentur, neq; ab vllo eorum generatur. Nam binarius bis ſumptus facit 4. ter. 6. quater 8. quinquies x. ternarius bis terue acceptus facit 6. & 9. bis quaternarius 8. bis quinarius 10. At ſenarius, octonarius, & nouenarius, licet non generent numerum vllum eorum qui ſunt intra decem, generantur tamen ab illis, nimirum à binario, vel ternario, vel quaternario: Septenarius vero, neque generat alium numerum, neq; ab alio generatur, vt per ſe patet. Quare Pythagorei appellabant

Quomodo Pythagorei numeros accõmodabant rebus naturalibus.

De præſtantia numeri ſeptenarij.

ſeptenarium,Mineruam,quę fingitur ex nulla matre nata eſſe,& virgo perſtitiſſe.Aulus Gellius lib.3.cap.10. virtutes poteſtatéſque ſeptenarij,plurimis & diſertiſſimis verbis ex M.Varrone declarat. Sed reuertamur ad denarium, quem quia perfectum numerum iudicabant, nouem autem exiſtimabant eſſe corpora quæ in orbem mouerentur,nimirum ſeptem planetas,orbem ſtellatum,& terram, quā non ſecus ac cæteros planetas dicebant in orbem volui circa Veſtā, hoc eſt Ignem,quem vt dignitate præſtantem aliis elementis,in medio mundi,tanquam in loco maxime nobili collocabant; his igitur nouem corporibus ad explendum denarium numerum adiunxerūt etiam aliud corpus,fingentes,neſcio quam Antichthona hoc eſt terrā,huic noſtræ aduerſam,& quæ motū oppoſito cieretur; huiuſmodi autem corpora putabant diſtare inter ſe certis quibuſdam harmonis,& interuallis,vt verbi gratia,ſolis interuallum à terra, ſit in dupla proportione,quàm lunæ, interuallum autem Veneris in tripla: Mercurij in quadrupla,idem ſimili proportione contingere in reliquis ſuperioribus cælis.Quin etiam prædicta corpora exiſtimabant moueri certis quibuſdam harmonicorum numerorum proportionibus,vt quæ mouentur celerius,acutiorem, quæ tardius grauiorem efficiant ſonum:ex quo incredibili ſuauitate concentum quendam exiſtere,qui à nobis vtpotè iam inde ab ortu aſſuefactis,non exauditur.quoniam autem omnis concentus ad numerum aliquem conſtituitur;nam Diapaſon conſiſtit in proportione dupla, Diapente in ſexquialtera,Diateſſeron in ſexquitertia,idcirco totum cælum, totúmque mundum,qui mirabili tenetur concentu, numerum, & ex numeris eſſe affirmabant.ſed de his vide Ariſt.lib.2.de Cælo,tex.52. & 72.Syrianus in extremo penè commentario ſuo quo explauauit librum quartumdecimum Metaph.Ariſt.refert,Pythagoram in quodam ſermone de numeris,qui à Pythagoræis propter eius diuinitatem,ſacer dicebatur,aperuiſſe mirabilia quædam myſteria, & occultas proprietates eorum numerorum,qui ſunt vſque ad Decem.Neq; vero Ariſtoteli diſplicuiſſe videntur huiuſmodi dogmata; ſiquidem is,quæ à Pythagoræis de vi, & natura numerorum prædicabantur, interdum ſequitur,& vſurpat,vt cernere licet non ſemel in Problematibus & in principio. lib. de Cælo vbi agit de ternario. Sunt igitur numeri ſecundum Pythagoræos,initia omnium rerū.Sed in quo genere cauſſæ? Ariſt.in 1.Metaph.refert ad materiā,illi enim dicedāt omnia confici,& componi ex numeris,conſtat autem id, ex quo aliquid fit,& componitur,materiam eſſe.Sed Pythagoræorum alij numeros referunt ad cauſſam exēplarem,& ad rationes opificias, quæ ſunt in primo ſummóque opifice,quæ non re, ſed ratione tātum ab

In quo genere cauſſæ,numeri (ſecundum Pythagoræos) ſint rerum principia.

Ideis differunt: Alij ad formam, vnde Arist.lib.8.Metaphysicæ tex. 10.ait formas esse numerorum similes. vnitas porrò est principium numerorum, cuius vis nullo vnquam numero exhauriri, & absumi potest, quin alium semper numerum creare queat, in quo mirificè repræsentat immensam Dei potentiam, quæ nullius rei molitione, ita finitur, & terminatur, vt non semper possit aliud maius, & perfectius moliri. Vnitatem autem Pythagoræi vocabāt parem imparem; quatenus pari addita gignit imparem, huic vero adiuncta creat parem: atque ob hanc caussam par, & impar faciebant principia omnium numerorum, & par vocabant infinitum, impar autem finitum, propterea quod numeri impares per seriem dispositi, si addantur quadratis numeris, semper retinent formam quadrati; quocirca Pythagoræi appellabant eos Gnomones, ad similitudinē Gnomonis Geometrici: qui adiectus quadrato non variat formam: at numeri pares si addantur numeris quadratis, semper mutant formam numeri. Hęc tangit Arist.3. Phy.tex.26. Latiùs autē explicant Simplicius & Themistius in supradicti textus explanatione. Sed qui de Pythagoricis numerorum mysteriis plura scire auet, legat eos, qui in his enarrādis diligenter, & copiosè versati sunt. nam hic omnia propriè & subtiliter persequi velle, magis operosum, atque curiosum est, quàm vel vtile, vel nostro congruens instituto.

De præstantia vnitatis

Decreta Pythagoræ.

De Pythagoræ autem decretis ita scribit Laërtius. *In Pythagoricis cōmentariis hæc notata sunt; Vnitatem esse principium omnium: Ex vnitate indefinitam dualitatem processisse, & tanquam materiam ei subiectam esse: Ex Monade porrò, & indeterminata dualitate numeros gigni: ex numeris, puncta: ex punctis, lineas: ex lineis, planas figuras: ex planis, solidas, ex quibus corpora; quorum esse quatuor elementa. Terrā, Aërem, Aquam, Ignem, quæ per omnia se mutant, & vertunt: Ex his constare mundum, rotundum, animatum, & intelligētem:* Hæc ille. D. Augustinus in extremo 2.lib.de ordine multis laudibus effert Pythagoræ disciplinam: Sed is postea 1.lib.retract.cap.3. religioni habuit, tantum se honoris detulisse homini ethnico, qui multa, multísque modis peccauit. Verùm de his, qui multa & finita posuerunt initia rerum naturalium, hactenus dictum sit: deinceps agendum est, de his qui fecerunt infinita, initium ab Anaxagora sumendo.

Declaratur opinio Anaxagoræ.

CAP. VIII.

ANAXAGORAS Clazomenius Anaximenis discipulus, Magister autem Archelai, & Periclis summi apud Græcos oratoris, & Euripidis Poëtæ, tanto Philosophiam studio complexus

plexus est, vt derelinquens patriam, & patrimonium negligens, se totum Philosophiæ cognitioni deuouisse videretur. Hic pro initio rerum naturalium, statuit infinitatem quandam partium similium, quam Arist. 1. de Generat. tex. 1. vocat πανσπερμίαν licet in 3. Physico, tex. 27. & 3. de Cælo, tex. 37. hoc nomen referat ad opinionẽ Democriti. Lucretius autem & alij nominant, ὁμοιομερίαν. Vnaquæque igitur res secundum Anaxagoram fit ex partibus similibus atq; eiusdem naturæ, vt caro ex multis carunculis, sanguis & os ex alijs similis naturę particulis, quarum congregatione res gigni, segregatione autem interire dicitur. has vero particulas necesse erat infinitas esse, ne videlicet vnquam cessaret segregatio, & aliquando tandem penitus deficeret generatio. ac tametsi in qualibet re permixtæ sint infinitæ cuiuslibet rei particulæ, nominatur tamen aliquid verbi gratia aurũ, vel caro potiùs quàm aliud quidpiam, non quia sit purum, & sincerũ aurum, vel caro, sine vlla concretione, & admixtione aliarum rerum; sed quod in tali re particulæ auri, vel carnis sint maiores, & magis in fronte locatæ appareant. hanc sententiam pulchrè describit Lucretius primo libro his versibus.

Opinio Anaxagoræ.

Nunc & Anaxagoræ scrutemur ὁμοιομερίαν
Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua
Concedit nobis patrij sermonis egestas.
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis.

Et quæ deinceps sequuntur. Et paulò infra subdit.

Hoc & Anaxagoras sibi sumit, vt omnibus omnes.
Res putet immixtas rebus latitare, sed illud
Apparere vnum, cuius sint plurima mixta,
Et magis in promptu primaq; in fronte locata.

Præter hanc infinitatem partium similium, quæ ad materiam pertinet, loco efficientis adiunxit mentem, seu intellectum, qui confusam illam partium similium congeriem segregando distingueret, & ornaret, Quamobrem sola mens non erat mixta: vt dominari possit mixtioni: quam non ab æterno, sed ab aliquo principio digerere, & in ordinem cæpit adducere, vt docet Aristoteles lib. 3. de Anima tex. 4. lib. 8. Physicorum, tex. 15. Cum autem priores Philosophi materiam tantùm, ex qua omnia conficiuntur, tradidissent, caussam autem efficientem aut nullo modo, aut perobscurè attigissent, quæ certè non minus necessaria est, quàm materia; nam vt ex nihilo, sic à nihilo nihil potest effici, nec materia potest ipsa per se sine agentis vi & efficientia quicquam mouere vel agere, non secus quàm lignum fabricari lectum, vel mensam, sine opificis arte: Anaxagoras præ alijs Philosophis sobrius, (vt verbis vtar Arist. lib. 1. Metaphysicæ) visus est, sic

enim de eo ſcribit. *Quare qui vt in animalibus, ita in natura intellectum eſſe cauſſam mundi, totiúſque ordinis dixerat, quaſi ſobrius comparatus ad antiquiores vana dicentes apparuit.* Simile quidpiam legimus apud Platonem in Phædone, vbi Socrates narrat ſe cum iam penè deſperaſſet intelligere poſſe cauſſas eorum, quæ ſunt: propterea quòd ex aliorum Philoſophorum ſcriptis nihil certi elicere potuiſſet, audita ſententia Anaxagoræ, qui faceret omnes res, totúmque mundum à mente diuina, deſignari, confici, exornari & regi, magno ſtudio, & ſpe addiſcendi ea, quæ antea non potuerat, erectum ac elatum fuiſſe. De hoc intellectu Anaxagoræ ſic ait Laërtius: Primus materiæ, quam ὕλην appellāt, mentem adiecit in principio operis ſui ita ſcribens; *Omnia ſimul erant, deinde acceßit mens, eáque compoſuit.* Quamobrem cognominatus fuit mens, ſiue animus. Apud Ciceronem etiam in primo de nat. Deorū, ita ſcriptum eſt: *Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene diſciplinam, primus omnium rerum deſcriptionem & modum, mentis infinitæ vi, ac ratione, deſignari & confici voluit:* Quid autem Anaxagoram in prædictam ſententiam induxerit, breuiter exponit Ariſt. primo Phyſ. 33. libr. 3. 28. Is enim hoc modo ratiocinabatur, quod fit, neceſſe eſt, aut nihil fuiſſe antea, at ex nihilo nihil fieri poſſe communi ſapientum decreto ratum, & conſtitutum eſt: aut priùs quidem fuiſſe, ſed occultum, & cum aliis rebus permixtum latitaſſe: ita vt nihil aliud ſit res generari, quàm eas ex admixtione, & confuſione aliarum rerum ſegregatas manifeſtari, & in lucem proferri: Et quoniam cernimus omnes res inuicem poſſe commutari, vel proximè vel interiectis aliquot aliis mutationibus: concludebat neceſſarium eſſe, vt in quauis re ſint omnes aliæ res, quæ tamen ob paruitatem atq; permixtionem, à nobis deprehendi nequeāt: hoc etiam illuſtrabat accretionis exemplo: nam cum ex alimento gignatur caro, vena, os, neruus & alia corporis membra: nec ea queant ex nihilo creari, neceſſariò efficitur, vt ipſa præfuerint quidem in alimento inuicem admixta & confuſa, per accretionem autem ſecreta fuerint, & animantium partibus adiuncta, & adglutinata. ac quemadmodum particularis generatio cuiuſlibet rei, fit per ſecretionē eius ex aliis, ſimiliter etiam putabat Anaxagoras totum mundum non aliter fuiſſe perfectum, quàm per ſegregationem omnium rerum ex infinita quadam, & indigeſta congerie, vbi prius infinito tempore ſine diſtinctione & ordine iacuerunt. talem autem ſegregationem partium mundi, nullo modo fieri potuiſſe, niſi à mente: tum quoniam id quod ex illa mixtione ſegregare debebat, nullo modo in ea contineri oportebat, vt poſſet ei præeſſe, atque dominari, quamobrem neceſſarium, erat, vt eſſet quidpiam immateriale, impatibile, ac diuinum, cuiuſmodi eſt ſola mens:

Quid Anaxagorā in ſuā illam ſententiam impulerit.

tum etiam, quia distinguere, exornare, disponere & suos cuique rei fines, & munera præscribere, omniáque ad perfectionem & pulchritudinem vniuersi dirigere, proprium est mentis. Verùm de sententia Anaxagoræ hactenus: ad Democritum, & Epicurum veniamus.

Opinio Democriti, Leucippi & Epicuri.

CAP. IX.

Sententia horum Philosophorum diligenter explicabitur à nobis, tum ex libris aliorum, tum maximè ex iis, quæ Lucretius huius disciplinæ studiosissimus, primo & secundo libro reliquit scripta. Principio, censent duo esse prima, & generalia initia rerum naturalium: ex quibus cuncta quæ sunt, fieri, & constare necesse est; Plenum, & vacuum; illud ens, & atomos; hoc non ens, & inane, appellabant: id quod Arist, innuit in primo Metaphysicæ, & primo Phy. tex. 41. & Lucretius primo libro his versibus.

Omnis, vt est igitur per se natura duabus
Constitit in rebus, nam corpora sunt, & inane
Corpus enim per se communis deliquat esse.
Sensus, &c. & paulò infra
Tum porrò locus, & spatium, quod inane vocamus
Si nullum foret, haud vsquam sita corpora possent
Esse, neque omnino quoquam diuersa meare,

Vacuum autem multis de caussis necéssarium esse, his argumentis confirmant. Primùm ratione loci: omne enim corpus propter molẽ quam habet, indiget loco, à quo totum contineatur & locetur: talis autem locus non potest esse superficies, quippe quæ tantum extrinsecùs contineat, & solas corporum extremitates ambiat: neque corpus vllum siue materiam habeat siue sola constet trina dimensione; sic enim duo corpora simul essent, quod nullo modo fieri potest: relinquitur igitur, locum nihil aliud esse, quàm inane. Deinde ratione motus localis, qui si est (esse autem cunctis plane sensibus perspicuè cognitum, & exploratè perceptum est) non potest effici, nisi per inane: nam per plenum, hoc est per ipsa corpora solida, qui fieri potest, cum proprium corporis sit obstare nec loco cedere alij corpori, nisi maiori ab eo vi expulsum? nisi forte quis velit, vnum corpus penetrare in aliud, & multa corpora simul esse; quod sanè perabsurdum est. quare, vt motus cõstet, opus est inani. Hoc idem argumentũ tractat Aristoteles lib. 4. Physicorum tex. 53. his verbis. *Dicunt enim, quod motus secundum locum non erit sine vacuo: plenum enim non potest suscipere id*

Probatur septem argumentis vacuũ esse in rebus.

quod mouetur: Si verò suscipiat sintq́; duo corpora in eodem, continget vtique & quotlibet esse simul corpora: si autem contingat hoc, & minimum suscipiet maximum: multa nanque parua ipsum magnum est: quare si multa æqualia contingit in eodem esse, & multa inæqualia. Sed dicet aliquis motum localem fieri, non quia vllum in rebus sit inane, sed quia proxima corpora cedant ijs, quæ mouentur, vel migrando in alium locum, vel seipsa cõstipando: Verùm hoc ipsi refellunt, demonstrando neutrum illorum posse contingere sine vacuo. Etenim corpus, quod migrat, aut venit in vacuum, & sic erit vacuum, aut in locum proximi corporis, quod ei cedit; de quo similiter quærendum est, quonam abeat, ac sic deinceps de alijs, procedendo in infinitum, quare necesse est, aut esse vacuum in rebus, aut multa corpora simul esse, aut denique quocunq; corpore moto, quantumuis minimo, omnia alia corpora commoueri, totúmque mundum iactari, & fluctuare. Quo argumento Arist. 4. Phy. tex. 79. scribit Xuthum Philosophum vsum esse ad comprobandum vacuum. Similiter qua ratione poterit quidpiam constipari, & condensari, nisi in eo insitæ sint aliquæ inanitates? alioquin partes eiusmodi corporis cum coarctantur, se inuicem penetrarent. Postea si non esset vacuum in rebus, qui possent, aut ex intimis saxorum, & rupium partibus manare liquidi humores, vberésque aquarum guttæ, aut cibus ad alendas omnes corporis partes per vniuersum corpus permeare, atque dissipari? Hanc rationem tangit Arist. 4. Physic. tex. 55. his verbis. *Ampliùs autem, & augmentatio videtur omnibus fieri per vacuum, alimentum enim corpus esse; duo autem corpora impossibile simul esse.* Præterea nisi vacuum permixtum esset cum rebus, qua ratione fieri posset, vt quod est densum, sine accessione alterius rei rarescens maius existeret, aut è contrario, quod est rarum citra detractionem cuiusquam rei densatum & constipatum in angustiorem molem contraheretur, atque hoc modo minus euaderet? Hanc rationem illustrat Arist. 4. Phy. tex. 55. exemplo vini, & cineris, hæc scribens. *Demonstrat etiam vacuum esse, quia videntur aliqua cogi & constringi; etenim dicunt vinum cum vtribus recipere dolia, tanquam in ea, quæ insunt vacua subeunte, quod condensatur corpore. Testimonium etiam illud de cinere faciunt, quæ tantum aquæ recipit, quantum vas vacuum.* Ad hæc videmus quasdam res habere plus ponderis, quàm alias, tametsi pari sint mole, vt si parem auri, & lanæ molem capias, aurum sine dubio longè præponderabit. cur? nisi quia in rebus, plus aut minus vacui admixtum, & insitum est: quocirca, quæ res plus inanis habet, ea minoris est ponderis; quæ vero plùs vacat inani, maiori eam pondere præditam esse necesse est. Ampliùs, si duo corpora ampla inter se concurrant, & ex illo concursu, subitò desiliant, totũ illud spatiũ, quod inter

huiuſmodi corpora relinquitur, neceſſariò erit inane: non enim partes aëris, quæ circunſtãt tanta celeritate, vndique poſſunt confluere, vt vno tempore totum illud ſpatium compleant. Poſtremò diuiſio, multitudo, ſeparatio, & diſtinctio rerum, nõ poteſt fieri ſine vacuo: Hoc autem innuit Ariſt. 4. Phyſ. text. 52. *Vacuum* (inquit) *diuidit omne corpus, vt ſit non continuum, quemadmodũ dicũt Democritus, & Leucippus & alij multi Phyſiologorum.* Significans Pythagoræos, quos paulo poſt text. 56. ait exiſtimaſſe vacuum eſſe id, quod diſterminat naturas. tanquam vacuum ſeparatio quædam ſit, & diſterminatio eorum, quæ ſunt conſequenter. Ex his igitur, quæ commemorata ſunt, arbitrantur perſpicuè, ac neceſſariò concludi, adeo neceſſarium eſſe vacuum: vt eo ſublato, neque motus, neque multitudo, neque diſtinctio rerum vllo modo cohærere poſſint.

Præter inane autem, ſtatuunt alterum principium rerum naturalium, quod ſi omnino plenum, & ſolidum; alioquin quidquid eſſet, vacuum eſſet: at ſi quid eſt, quod diſtinguit, aut continet ipſum vacuum, hoc profectò non erit vacuum: nam tangere & tangi, agere & pati, mouere & moueri, non conueniunt vacuo: quippe cum ſit id, in quo talia fieri & geri debent. Sicut igitur inane nihil habet pleni & ſolidi, ſic contra plenum, & ſolidum, omni debet vacare inanitate. Huiuſmodi autem corpora plena & ſolida vocabant Atomos, hoc eſt corpora indiuidua: de quibus hæc ſentiebant. Primùm quidem ea impatibilia & ſempiterna eſſe: tum quia penitus carerent inani, per quod omnis paſſio penetrat in corpora: tum etiam, quia eſſent prima principia omnium rerum: oportere autem prima principia, è quib⁹ cætera naſcũtur, immutabilia eſſe, ne omnia penitus cõcidant & ad nihilũ vniuerſitas rerum intereat: Ex quo fit, vt talia corpora, neque frangi, neque diuidi, nec vllis coloribus, aut qualitatibus patibilibus affici poſſint. Hæc enim eiuſmodi ſunt, vt nec ſine vacuo, nec ſine certo interitus periculo, atq; indicio, rebus queant accidere. Deinde volunt eiuſmodi corpora eſſe minima, nec ampliùs poſſe diuidi: non enim aſſentiuntur iis, qui faciunt corpus infinitè ſecabile, ſed putant in ſectione corporum, neceſſariò tandem deueniendum eſſe ad quædam corpuſcula minima & indiuidua. quod ita docent: etenim corpus, aut componitur ex nihilo, aut ex punctis, aut ex corpuſculis minimis atque indiuiduis, ſed priora duo eſſe abſurda per ſe clarum eſt, tertium igitur tenendum eſt. Deinde ſi omne corpus poſſet infinitè diuidi, ergo quodlibet corpus haberet infinitas partes: quid igitur intereſſet inter corpus maximum & paruum; vtrunque enim totidem conſtaret partibus, hoc eſt infinitis: cui etiam, neceſſariò conſequẽs eſt, vt quoduis corpus eſſet infinitum; nam quod

Democriti & Epicuri decreta de atomis, quas ponunt alterum omniũ rerũ principium.

habet infinitas partes, quantumuis paruas, id necesse est infinitum esse. Præterea fingamus, siquidem corpus infinita diuisione diuisibile est, ipsum iam actu penitus diuisum esse: nam si quod est possibile, ponatur actu esse, nihil sequi debet impossibile: diuisione igitur omnino completa, ita vt nihil aliud supersit diuidendum; ecquid tunc erit reliquum? aut enim nihil, aut puncta, aut corpuscula indiuidua; ex punctis, vel ex nihilo corpus effici, neque fert natura corporis, neque ratio concedit. quamobrem necessariò inducẽdæ & admittendæ sunt atomi. Hanc rationem fusius explicat Arist. 1. lib. de Generat. text. 8. in quo libro ualde laudat Democritum, eúmq; præfert Platoni; tum quia vtitur rationibus propriis hoc est Physicis, Plato autem Logicis, id est communibus & alienis: tum etiam, quoniam eiusmodi statuit principia, è quibus possit omnia quæ contingunt in natura, si non verè, saltem propriè, aptè & constẽter explicare. Vide Arist. 3. Phys. text. 31. id quod Plato non fecit. Postea censent atomos multitudine quidem esse infinitas, nam sicut inane in omnes partes immensum & infinitum est, sic atomos conuenit esse numero infinitas. Esse autem vniuersitatem rerum omni ex parte infinitam breui ratione concludunt, quam Cicero secundo lib. de Diuinat. his verbis exposuit. *Quod finitum est, habet extremum, quod habet extremum, id cernitur ex alio extrinsecùs: at quod omne est, id non cernitur ex alio extrinsecùs, quod igitur omne est cum non habeat extremum, infinitum sit necesse est.* Licet autem numerum atomorum infinitum statuant, tamen species figurarũ, per quas atomi differunt, nolunt esse infinitas: ex quo sequitur, vt vnaquæque species figuræ habeat infinitas atomos similes, sintque infinitæ atomi eiusdem figuræ, vt verbi gratia rotundæ. Id autem Lucretius comprobat hoc argumento. Si essent inquit secundum speciem, atomorum figuræ infinitæ, ergo distantiæ contrariorum, non essent infinitæ: nec in vllo genere daretur aliquid summum, & infinitum: optimum, & pessimum: neque natura in generando, & corrumpendo vsquàm consisteret, nec faceret reciprocationes, sed recta procederet semper in infinitum, nouæq; semper exorirentur species rerum, quæ omnia sunt contra sensuum, & rationis iudicium; hoc idem assignat Epicuro Plutarchus in primo de Placitis Philosophorum, & Laërtius vitam Epicuri scribens. Sed ab hac opinione clara voce nos reuocat Arist. qui in 3. libr. de Cælo, tex. 37. & 1. de Gene. tex. 5. de atomis Democriti, ac Leucippi loquẽs, perspicuis & conceptis verbis affirmat, infinitas esse, secũdum illos, species & differentias figurarum. Nisi quis respondere velit, sententiam, quam prædictis locis refert Arist. esse quidem Democriti, sed ab ea discrepasse Epicurum; ceu in quibusdam quoque aliis rebus

Aristoteles Democritum præfert Platoni.

Dubitatio, an Democritus figurarũ, quæ sunt in atomis, species fecerit infinitas.

fecit. Nam cum Democritus attribuisset atomis magnitudinem, & figuram, Epicurus adiecit pondus. ratus nihil moueri posse sine pondere: & cum ille vnum, atque similem omnium atomorum fecisset motum, hic veritus, ne si omnes atomi suo pōdere ad lineam ferrentur deorsum, non possent aliæ alias attingere & appræhēdere, ex qua complexione efficitur rerum generatio, & ne si certus, atque vniusmodi esset motus atomorum, nihil foret in nostra potestate, commentus est motum quendam declinationis, quo facit atomos paulùm declinare de recta via qua feruntur deorsum, quo se commento putat effugere necessitatem Fati & alia omnia incommoda: atque hæc quidem solutio verisimilis fit, ob auctoritatem Philoponi qui eam tradit in primo de Generat. super textum quintum & cōfirmat testimonio Alexandri, Verùm nos redeamus ad narrandas atomorum proprietates. Præterea, quamuis omnes atomi sint eiusdem naturæ, tamen in his aiunt inesse triplicem differentiam & varietatem; vnam posituræ, vt aliæ sint superiores, aliæ inferiores, aliæ anteriores aliæ posteriores: aliæ dextræ, aliæ sinistræ: alterā ordinis, vt quædam sint priores, quædam posteriores: tertiam figuræ, secundum diuersas figurarum species & differentias. quamobrem apud Ciceronem 1. de Nat. Deorum inducitur Democritus faciens atomos quasdam læues, alias asperas, partim rotundas, partim autem angulatas: curuatas quasdam, & quasi aduncas & hamatas. Ex atomis igitur secundum hanc tertiam varietatem variè coniunctis atque copulatis, creari omnium rerum genera & species arbitrantur. Non secus ac ex vigintiquatuor literis, variis modis inuicē copulatis, existit infinita propemodum varietas dictionum, vt incredibile videatur quicquid loquimur & scribimus, ex illis tantummodo literis cōfici posse. Vide Aristot. 1. Metaphysicæ, & 1. de Generat. text. 5. Hanc sententiam pulchrè declarat Lucretius lib. 2. his versibus.

Quæ adiunxit Epicurus doctrinæ, quam de atomis tradiderat Democritus.

Quin etiam refert, nostris in versibus ipsis,
Cum quibus, & quali sint ordine quæque locata:
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, solem.
Significant, eadem fruges, arbusta, animanteis,
Si non omnia sint, at multò maxima pars est
Consimilis; verum positura discrepitant res:
Sic ipsis in rebus, item iam materiai.
Interualla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Ad extremum opinantur atomos non ab aliquo principio, sed ab omni æternitate moueri perpetuò per inane, atq; ex fortuitis earum

Ex atomis innumerabi-

los mundos effici, & quosdam omnino similes ac pares.

concursationibus & coniunctionibus non solùm effici hunc vnum mundum in quo nos sumus, sed alios innumerabiles, & quidẽ quosdam sic inter se non solum similes, sed vndique perfectè & absolutè pares, vt inter eos nihil prorsus intersit. Nam cum inane quoquo versus infinitè pateat, summa item materiæ, hoc est atomorum multitudo sit innumerabilis, eáque non consilio & vi alicuius numinis & mentis regatur, & ad procreãdas res adducatur, sed vi sua semper agitetur, & fortuitis concursibus ad omnium rerum generationem conueniat, nulla profectò caussa satis idonea & verisimilis afferri potest, cur in hac parte vacui, quam noster mũdus occupat, & ex his atomis, ex quibus ipse coagmentatus fuit, vnus hic mundus effectus sit, & non similiter possint in aliis partibus vacui, atque ex aliis atomis complures alij mundi, quin etiam innumerabiles effici. Ergo apud hos Philosophos, inane & atomi locum tenent materiæ, nec aliam vllam ipsi caussam agnoscunt & admittunt. etenim nolunt atomos vel ab aliqua caussa efficiente, vel alicuius finis gratia, simul cogi & congregari ad efficiendas res, sed talẽ concursum esse prorsus fortuitum. Itaque licet non ex quibuslibet atomis quælibet res fiat, sed ex certis, atque definitis, certæ, ac definitæ rerum species existãt; ex aliis enim atomis constant animãtes, & ex aliis stirpes, atque lapides, alioquin quodlibet esset quodlibet, nec vllum foret rerum discrimen, & non differret equus ab homine, & lapis à planta: licet inquã velint cuiuscunque rei materiã esse certam, ac determinatam: tamen quod talis materia simul cogatur, & præstò sit, hoc est, vt atomi, quæ sunt aptæ ad efficiendum hominem, vel equum, simul congregentur, id censent non ab aliqua caussa efficiente proficisci, sed casu & temerè contingere.

Verùm hoc loco non mediocrem afferunt difficultatem verba Aristot. quæ sunt in 2. lib. Phys. text. 45. & in primo libro de partibus Animalium, cap. 1. quibus significat Democritum (sic enim illa verba Simplicius & Themistius interpratantur) existimasse, Cælum quidẽ & sydera, casu effecta fuisse: animalia vero & plantas, à certa quadam caussa, nempe vel natura, vel intellectu procreari; quæ verba, me quidem certè valde dubium & perplexum tenent: nam nec ausim suspicari Arist. (tantum videlicet virum) quidquam falsò & iniquè Democrito ascripsisse, præsertim non contradicẽtibus antiquis eius expositoribus: nec tamen queo videre, qua ratione, quod Arist. ait, cum certissimis & manifestissimis illius viri decretis consentiat. Primò quia neque in iis, quæ de Democrito scripsit Laërtius, nec in his, quæ vel Epicurus, vel Lucretius eiusdem doctrinæ propugnatores in scriptis reliquerunt, tale quicquàm reperio, sed potius contrarium:

Magna difficultas an Democritus stirpium & animalium certas aliquas caussas efficientes posuerit.

rium:tum quia vix credibile est, Democritum cordatum sanè, & sapientem virum, atque multifariam laudatum ab Arist.res tam perspicuè falsas & absurdas,nec occultè modò rationi, sed etiam apertè ipsis sensibus aduersantes,credidisse,ac enuntiasse.quis enim tam hebeti est ingenio, qui si vllus fortunæ locus dandus sit, non eum potius illi tribuat in his,quæ sunt infra lunam, in quibus multa inconstãter & inordinatè fieri cernimus,quàm in rebus cælestibus,in quibus ne minimum quidem ab omni æternitate ver erroris,vel inconstantiæ ac temeritatis vestigium apparuit?Deinde quoniam Aristot. non satis videtur sibi constare;quippe cum in aliis locis affirmet,nec caussam efficientem, nec eam quæ est vt finis,& cuius gratia, fuisse Democrito cognitam; non igitur is potuit cæli coagmentationem fortunæ attribuere;animantium vero & stirpium, certis caussis efficientibus. Si quis autem aliquam sibi ad effugiendam difficultatem latebram quærens, respondeat, id quod Arist.ait, plantarum & animalium esse secundum Democritum certam quandam caussam,non ad efficientem,sed ad materiam esse referẽdum, is profectò valdè infirmum sibi reperit perfugium:primùm quoniam Arist. ibi loquitur de casu & fortuna,quæ non ad materiam,sed ad caussam efficientem referuntur, vt ipse paulò infrà docet text.65. deinde Arist.explicans quam caussam plantarum & animalium faceret Democritus, subdit caussam esse naturã,vel intellectum:quas caussas perspicuum est numerari in efficientibus: postremò quod attinet ad materiam, non minùs necesse est,ex certis atomis cælum constitui, quàmstirpes & animantes, vt supra dictum est; quin etiam tantò magis id necessarium esse videri debet,quantò cæli structura solidior, firmior, atque diuturnior est,quàm rerum sublunarium.

Sed his omissis sententiam horum Philosophorum de principiis rerum naturalium pluribus verbis explicatam,paucis nunc,quasi repetendo complectamur. Faciunt itaque materiam omnium rerum inane & atomos:illud in omnes partes infinitè patens; has multitudine innumerabiles,penitus solidas, impatibiles, omniúmque patibilium qualitatum expertes. In his inesse magnitudinem, figuram & pondus:motum item earum triplicem esse. Vnum, qui directè fit deorsum:alterum elisionis,qui ex mutuis earũ plagis,& ictibus contingit: tertium declinationis: congregationem atomorum, ex qua innumerabiles mundi efficiuntur,tribus differẽtiis variari, positura, ordine & figura. Vnde omnis rerum omniũ varietas existit: nullam esse certam vim & caussam efficientem,nullúmque præfixum naturæ ad agendum finem, cuncta enim casu & fortuitò contingere. Hæc igitur de opinione Leucippi,Democriti & Epicuri dicta sint.

Summa eorum quæ de opinione Democriti dicta sunt.

Reprehenditur Simplicius, qui conatur ostendere, omnes supradictas opiniones veterum Philosophorum veras esse, atque inter se consentientes.

CAP. X.

HÆ sunt igitur aut omnes, aut certe magis illustres veterum Philosophorum de principiis rerum naturalium sententiæ, satis, vt opinor, à nobis dilucidè, ac diligēter explicatę. Nunc consequens est, vt doceamus quid in illis reprehendat Aristoteles quid item nobis reprehensione, aut defensione, & æqua interpretatione dignum esse videatur. Ac primùm quidem (vt hoc ante dicamus) nullo modo probatur nobis iudicium, & studium Simplicij qui contendit persuadere, supradictas opiniones, si quis eas rectè intelligat, atque interpretetur, nec absurdas esse, nec inter se discrepantes: grauiter etiam inuehitur in eos, à quibus prisci Phisiologi tanquàm absurdè sentientes, & inter se pugnantes irridentur, atque condemnantur: Etenim super textum 6. primi libri Physicorum, postquàm opiniones antiquorum de principiis rerum, multis verbis exposuit, subiungit hæc verba. *Non perperam autem fecerimus, si paululum digredientes, studiosis ostendamus, quo modo antiqui, etsi videantur differre in rerum principiis, pulchrè tamen consentiant. Non enim oportet, eos, qui tantam audiunt differentiam, existimare, esse has Philosophorum repugnantias: quod quidem nonnulli, qui in historicas solas descriptiones incidunt, & nihil eorum, quæ dicuntur intelligunt, conantur exprobare: etsi sint ipsi diuisi in sectas innumerabiles, non de naturalibus quidem principiis (hæc enim ne per somnium quidem audiunt) sed in delenda diuina excellentia.* Hæc Simplicius. Quibus verbis tectè, ni fallor, pungit veteres Ecclesiæ Doctores, Clementem inquam Alexandrinum, Tertullianum, Origenem, Iustinum Martyrem, Lactantium, Eusebium Cæsariensem, & alios quamplurimos, qui vt Philosophos opinione sapientiæ inflatos & Christianam doctrinam, quæ fide, ac simplicitate nititur, ludibrio habentes, coarguerent, in demonstrandis & refellendis illorum erroribus, & dissensione, quæ inter ipsos semper fuit maxima, declaranda, plurimum elaborarunt. Sed profectò, quamuis Simplicius contendat omnes neruos, vt Philosophorum dicta, multo aliter, quàm ipsa eorum verba præse ferunt, allegoricè interpretando, ad verisimilem aliquem sensum traducat: tamen luce clarius est, nonnullas opiniones vsque adeo falsas & absurdas esse, vt risum potius mereantur & indignationem, quàm vllam impugnationem; quasdam verò, tam pugnantes inter se, vt plumbeus, & planè stultus sit, qui putet eas ad concordiam posse reuocari. Verum ne de meo sensu videar hæc dicere, vel odio veterum, vel studio contradicendi

Simplicio, proferam in medium, quid hac de re senserint duo Philosophiæ principes Aristoteles & Plato, tum præcipuas Philosophiæ quæstiones percensens, quanta in his fuerit veterum discordia, breuiter explicabo.

Ex Aristotele & Platone ostenditur cōtra Simpliciū quanta sit in opinionibus veterū Philosophorum repugnantia & absurditas.

Principio Aristot. 1. Phys. text. 71. scribit primos Philosophos veritatem & naturam entium quęrendo, depulsos ob inexperientiam in aliam viam oberrauisse. Idem text. 74. *illi*, inquit, *aberrauerunt & propter hanc ignorantiā, tantum insuper ignorauerunt, vt nihil aliorum opinati sint fieri, aut esse, sed abstulerint omnem generationem.* Et item in lib. 13. Metaphysicæ de Pythagoræis loquens, ait, *quòd ipsi primi de numeris discordant inter se, signum esse, ipsas res, cum non sint veræ, his præbere confusionem*; & paulo post. *Ac ipsi*, inquit, *fatentur non eadem, sed contraria dicentes, caussa verò est, quòd suppositiones, & principia eorum falsa sunt*; *difficile autem est, vt ait Epicharmus, ex nō bene præsuppositis, bene dicere*; *tum primum enim aliquid dicitur, confestim apparet non bene dictum esse.* Ampliùs in 1. Metaphys. affirmat quosdam veterum attigisse materiam, & caussam efficiētem: *obscurè tamen*, inquit, *& non clarè*; *sed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt: etenim illi circumeuntes egregias plerunque plagas infligunt: sed nec illi ex scientia, nec isti vidētur scire quid dicant.* Idem quoque aliis locis confirmat, veteres multa peccasse ob imperitiam Dialecticæ, eósque valdè fabulosè, pueriliter, inconstanter, & quasi balbutiendo, atque somniando philosophatos esse. Deinde apud Platonem in Phædone, Socrates Anaxagoram (qui tamen præ aliis Philosophis antiquis sobrius, & sapiens visus est) miris modis exagitat, séque confitetur ex inspectione naturæ & lectione Philosophorum, magis quàm antea fuisset, ignarum & cæcum extitisse. in Thæteto opiniones veterum de principiis rerum, appellat fabulas pueriles, in quibus ipsi vehemēter inter se pugnant atque digladiantur, & è quibus nihil certi & veri cognosci potest. Porrò Heracliteos ait, nihil decernere, nihil docere, sed per dictiunculas quasdam refertas ænigmatibus veluti per sagittas è pharetra eductas, mentes hominum ferire, atque sauciare. Idem in Sophista recensēs eorum sententias, qui de essentia disseruerunt, inquit eos more Gigantum cum Diis, & inter se pugnare: ita vt ad singulorum opiniones euertendas, non opus sit, nouas argumentorum machinas quærere, sed aliorum armis alios oppugnari posse. Hanc Philosophorum discordiam Eusebius decimoquarto lib. de Præparatione Euangelica, & Theodoretus in opere, quod inscribitur de Curatione Græcarum affectionū libro secundo qui est de principiis, copiosè pertractant. Meritò igitur Timon (vt est apud Theodoretum) tragicè Philosophos insectatur his versibus.

Mortales, miseri, probosi ventris ad instar
Quæ nam vos lites nugis pugnantibus vrgent?
O vtres animi sensus quos implet inanes.

Prȩterea hoc idem declarat & confirmat varietas innumerabilium pene sectarũ, & cuiuslibet sectæ successio, plena mutabilitatis & inconstantiæ. Nam vt excipiam Pythagoreos, & Epicureos in quibus aliquanto maior, & diuturnior fuit voluntatum, & sententiarũ consensio; in aliis sectis adeo sunt magistrorum discipuli, & posteriores priorum dissimiles, vt nihil præter nomen ab illis accepisse, & retinuisse videantur: quam enim principe ssectarũ disciplinæ suæ rationem, & formam sequendam, & custodiendam reliquerunt, eam mox illorum posteri, vel detrahendo, vel addẽdo, vel etiam contradicendo, totam propemodum immutarũt, atq; peruerterunt. Itaque dum quisque mauult (illustriorem ea re laudem & gloriam sperans) videri nouæ author sententiæ, quàm veteris sectator, & defensor alienæ, quot fuerunt homines, tot penè opiniones extiterunt. Verùm hæc missa faciamus, & discordias eorum in præcipuis Philosophiæ quæstionibus (quod secundo loco propositum est) aperiamus.

Dissentio maxima Philosophorum in præcipuis Philosophiæ quæstionibus.

Si cogitatione lustremus principes Philosophiæ quæstiones, cuiumodi sunt de iudicio veri & falsi: de finibus bonorum: de mundo: de Prouidẽtia Dei: de animo nostro, & de principiis rerum: quarum rerum certa, explicatáq; cognitio, tum ad agnitionem veritatis, tum ad bene beatéque viuendum apprimè necessaria est, & in quibus sapientem fluctuare, ac sola opinione duci, à sapientia abhorret plurimùm; planè reperiemus veteres Philosophos tanta esse in varietate, & dissensione constitutos, vt necesse sit, qui eorum decretis nitũtur, eos in summo errore, & in maximarum rerum ignoratione versari. Etenim duo sunt, vt hinc ordiamur, prima totius Philosophiæ fundamenta; vnum veri & falsi iudicium: alterum finis bonorum. Neque enim sapiens esse potest, qui aut cognoscendi initium ignoret, aut extremum expetendi: & aut vnde proficiscatur, aut quo perueniendum sit ignoret. Iudicium autem veri & falsi, Academici, negando vera penitus internosci posse à falsis, omnino sustulerũt: Epicurei totum in sensibus collocarunt: Platonici in sola mente: Aristotelici tum in hac, tum etiam in sensibus: nam euidentem certámque cognitionem rerum singularium, atq; sensibilium, à sensibus petendam esse: primorum autem principiorum, & eorum quæ nullá cum sensibus cognitionem habent, à naturali nostræ mentis lumine totam pendere. Itaque Epicurei contendunt, semper esse veros sensus: Academici nunquam, ita vt nihil illis credendum, & fidendum sit: Peripatetici interdum quidem veros, interdum autem falsos. Rursus

Academici

Academici negant vllius rei apud nos scientiam & comprehensionẽ esse: Platonici eam quidem concedunt, sed nolũt eam à nobis de nouo parari, verùm renouari tantummodo per reminiscentiã: Aristotelici verò & scientiam esse, & nouo studio ac disciplina comparari. De finibus autem bonorum, Varro in libris de Philosophia, vt refert D. Aug. lib. 19. de Ciui. Dei cap. 1. partim cõmemorando opiniones, quę inter Philosophos fuerunt, partim quæ possent esse, collegit ducẽtas octo varias sententias ; quam rem etiam luculenter tractat Cicero, tum in 2. lib, Acad. quæst. tum in libris de finibus bonorum. Postea de mundo varia senserunt Philosophi: alij enim faciunt vnum, alij infinitos: alij factũ esse volunt, & interiturum: alij factum quidem, sed nunquam periturum: alij vero neque factum vnquam, neque interiturum: alij putant eum casu regi, alij prouidentia Dei, alij naturaliũ motuũ, ponderũ, & proprietatũ occulta quadam vi, atque conuenientia. De Deo autem, an sit, quid sit qualis sit, quid agat, & an vnus sit, nec ne, quis Philosophorum varias, & discrepantes opiniones vel enumerando queat recensere? legi potest Cicero in primo libro de Nat. Deor. & D. Augus. lib. 5. & 6. de Ciuit. Dei. Themistius Philosophus (veluti commemoratur in histor. Eccles. Socratis lib. 4. cap. 27.) in oratione quam habuit apud Valẽtem Imperatorem, affirmauit plusquam trecentas fuisse apud Gentiles Philosophos varias de Deo ac religione opiniones. Deinde, quàm parum inter Philosophos conueniat de animi nostri natura, immortalitate, & actionibus nemo est qui si legat primum librum Arist. de Anima, non perspicuè intelligat; nec verò solum in hoc discrepãt, qui sunt in diuersis sectis, sed etiam, qui eandem disciplinam profitentur: etenim in ipsis Peripateticis, qui propiùs à vero abesse existimantur, alij censent animũ mortalem, & natiuum: alij natiuum, sed immortalem: alij neque natiuum, neque mortalem, sed omni ex parte sempiternum. Rursus alij vnum in omnibus, alij suum cuique, alij certum animorum numerũ ab æternitate fuisse constitutum, qui diuersis temporibus diuersa induant, & vicissim exuant corpora. Et item alij veram, atque naturalẽ formam hominis: alij tantummodo assistentem, vt non secus ad hominem affectus sit, quam nauta ad nauim, vel intelligentia ad orbẽ quem mouet. De varietate autem, & dissensione Peripateticorũ qui Aristotelis & Theophrasti posteri fuerunt, sic est apud Ciceronem quinto libro de finibus. *Horum*, inquit, *posteri meliores illi quidem mea sententia, sunt, quàm reliquarum Philosophi disciplinarum, sed ita degenerant, vt ipsi ex se nati videantur.*

Ad extremum de principiis rerum (quo spectant cætera quæ hic à nobis commemorata sunt) quanta sit inter eos non de terminis so-

lùm(vt aiunt)sed de tota possessione dissensio,quanquam perspicuú est ex his,quæ supra docuimus:tamen potest etiam graui Ciceronis testimonio confirmari.Is enim in 2.lib.Academic. quæst. cũ ex aliis rebus,tum maximè ex dissensione Philosophorum , quæ est de primis rerum initiis,acutè,& copiosè disputat, nihil esse à Philosophis exploratè perceptum;nihil firmis, & necessariis rationibus conclusum;sed omnia verisimilibus modò coniecturis,& argumentis explicata.Ex qua Philosophorum discordia recens fluxit Academia,nihil affirmans & approbans, contra omnes , & contra omnia disputans, comprehensionem,& scientiam funditus tollens , clamans fallaces esse sensus,infirma iudicia, res ipsas inexplicabilibus obductas difficultatibus , ita vt, aut nihil sit verum,aut si quid est,id certè à nobis animo cerni,& cõprehendi nequeat.E transuerso autem venit Prothagoras (cuius in hoc vestigia sequitur Epicurus) qui indignum,& iniquum putans,tam multos graues,& doctos viros inter se pugnãtes condemnari,vociferatur,quod cuique videtur,id verum esse , & tale esse,quale videatur,nec res quæ cognoscuntur nostræ cognitionis,sed nos potius rerum ipsarum caussam , & mensuram esse:vt docet Arist.4.10.& 11.libris Metaphy. Quid si diuersis hominibus diuersa & contraria simul videantur?neque hoc absurdum esse ducit. nihil enim prohibere putat,quin ea quæ pugnant inter se,simul vera,& falsa esse queant:nec minus habenda esse vera,ea visa, quæ nobis dormientibus,quàm quæ vigilantibus:quę ægrotantibus, quam quæ bene valentibus.quę insanis, quàm quæ sanis occurrunt quis hæc ferat?Et quidem hanc sententiam,vt pestem ingeniorum,& omnium disciplinarum exitium,Arist.& Plato multifariam coarguendo ex hominum animis conantur extrahere, *Si enim* (vt inquit Arist. lib.4.Metaphy.tex.21.)*qui maximè putantur verum quærere,amare,ac cernere,ij tales opiniones habent,& talem de veritate sententiam ferunt , quomodo non socordia iis sit,qui philosophari conantur ? Nam quærere viritatem , non esset aliud,quàm volucres persequi.* Prothagoræ tamen,nec patroni , nec discipuli defuerunt.Anaxagoras niuem nigrã esse, nec sibi vnquã videri albam;Xenophanes,habitari in Luna, eamque terram esse multarum vrbium & montium , dixerunt, vt ait Cicero lib. 2. Academicarum quæst.quis hæc portenta ferat ? Isti tame Philosophi, in primis magni & nobiles extiterunt. Non ero longior , nam si persequar omnia , operosum sanè laborem, & in re cuiuis aperta minimè necessarium, suscipiam.Illud certè clarissimum est , nihil esse tã euidens,& certum;de quo non variè discrepent Philosophi:nihil item (vt est apud Ciceronem 2.lib.de Diuitatione) tam ridiculum,& absurdum , quin aliquem Philosophorum authorem , & defensorem

Pulchra sententia. Aristotelis.

aliquando habuerit. Stoicos perhibent omnium Philoſophorum maximè grauem, ſeriam & conſtantem Philoſophiæ diſciplinam condidiſſe. At Plutarchus vir in omni genere eruditionis maximè probatus & nobilis, opuſculum fecit de contradictionibus Stoicorum, hoc eſt de his de quibus Stoici inter ſe magnopere diſſentiunt & diſſident: & item aliud, in quo docet, magis eſſe incredibilia, & fabuloſa Stoicorum decreta, quàm vel ipſas Poëtarum fabulas. Scripſit etiam quinque libros de placitis Philoſophorũ, è quibus planè intelligitur, in omnibus Phyſiologiæ quæſtionibus, varia & diſcrepantia fuiſſe eorum dogmata. Ergo ſiue tãta opinionum varietas orta ſit ob ignorantiæ caliginem communem omnium mortalium qui cœleſtis doctrinæ lumen non acceperunt, ſiue ob animi prauitatem, non tam cupientis ex diſputatione, veritatis lumen aſpicere, quàm ex ſophiſtica cõtentione inanes gloriæ vmbras conſectantis, id quod à principio contra Simplicium docere inſtituimus veriſſimum eſt, veteres Philoſophos, cum aliis rebus tum maximè in iis, quæ de principiis rerum diſſeruerunt, multa, & falſa, & inter ſe pugnantia tradidiſſe: quanquam non negamus quædam eorum dicta & decreta quæ à multis ridentur & improbantur, ad veram ſententiã facilè traduci poſſe ſi detractis allegoriis, & aliis verborum integumẽtis, explanẽtur: quæ res liquidò perſpici poterit ex iis quæ ſupradictas opiniones excutiendo & diiudicando, mox dicturi ſumus.

Plutarchus contra Stoicos.

Refellitur ab Ariſt. opinio eorum qui dicunt omnia eſſe vnum ens immobile,

Cap. XI.

SENTENTIAM eorum qui dicunt, omnia eſſe vnum ens immobile, Ariſtoteles 1. Phyſi. non aliter accipiens, quàm videntur primo aſpectu eorum verba ſignificare, tribus modis eam refellit: primùm enim docet, non eſſe Phyſici contra eam diſputare: deinde perſonem Metaphiſici ſuſcipiendo, breuiter eam coarguit: ad extremum rationes ſoluit, quibus eam communiunt, & tutantur. Sed cur non eſt Phyſici contra huiuſmodi opinionem diſſerere? Quia tollit omnia principia Phyſiologiæ, tam quæ ſunt veræ cauſſæ rerum naturalium, quàm quæ vocantur principia cognoſcendi, vt accidentia, & affecta, quæ nos quaſi manu ducunt ad cognitionem cauſſarum, earúmque rerum, quæ quia ſenſus noſtros latent, fugiunt etiam intelligentiam. Si enim omnia ſunt (vnum) ergo non eſt multitudo rerum in natura. Si immobile, ergo

Cur Phyſicus non poßit diſputare contra negantes motum, & multitudinẽ rerum naturalium.

nullus est motus, nihil autem sensibus euidentius atque certius est, quàm esse motum, & multas ac diuersas res, deinde sublato motu, tollũtur omnes caussæ; etenim Natura est principium motus: Materia est ex qua aliquid fit: Finis (à quo forma re non differt) est cuius gratia cætera fiunt: efficiens est id vnde primum principium motus. Cum igitur omnia principia Physica, qualia qualia fuerint, vel sint motus, vel ad eum necessariò affecta sint, conspicuum est, prædictá opinionem, quæ tollit motum, vnà quoque omnia principia Phisica è medio tollere. Quare cum nulla scientia probare queat principia sua, quicquid enim afferet ad illa probanda, vel illis posterius erit, ac proinde ignotum & obscurum: ex principiis enim reliqua demõstrari & illustrari necesse est: vel erit prius, at nihil est prius primis principiis, & si quid tale sit, id profectò extra sciẽtiam erit, & ad alias disciplinas pertinebit: hinc efficitur, vt Physicus nec sua ptincipia confirmare, nec eos à quibus negantur redarguere aut debeat, aut etiam, qua Physicus est, possit. Nam quamuis principia, quæ sunt caussæ rei, possint (vt docet Auerr. 2. Physic. commento. 22.) demonstrari esse in natura, demonstratione signi, quemadmodum demonstratur materia esse in rebus ex transmutatione formarum, & primus motor ex subordinatione & finitate mouentium, & motuum: tamẽ qui asserit omnia esse vnum ens immobile, nullum Phy. relinquit argumentum, siue ductum à priori, siue à posteriori, quo vti possit ad sua principia tuenda, & comprobanda. quid enim est in rebus naturalibus, quod sit, non dicam magis, sed vel æquè nobis euidens atque certum, quàm motus, & rerum multitudo? quare necesse est Physicum omnibus præsidiis spoliatum obmutescere, eiúsque patrocinium, & defensionem ab aliis suscipi; sic enim res se habet: si ea sciẽtia, cuius principia negantur, sit subalternata, eorum principiorum probatio petenda est à scientia subalternante, illius enim principia, sunt conclusiones, quas ab hac demonstrari, vel potius demõstratas esse oportet, vt cernere licet in Perspectiua, & Geometria: Si verò ea scientia non sit subalternata, sed eius principia sint per se immediata, prima & per se indemonstrabilia: talium principiorum nulla esse potest demonstratio ex propriis, nec in eadẽ scientia, nec in alia: sed si qua est, eam necesse est, vel Dialecticam esse ex probabilibus confectam; si quidem inter alias Dialecticæ vtilitates, quæ commemorantur in 1. lib. Topic. hæc vna in primis est, quòd præbet instrumenta, & præsidia quædam ad tuenda, & defendẽda scienti arũ principia Vel Metaphy. quæ scientia, cum agat de ante vt ens est, de his, quæ pertinent ad omnes disciplinas, suo sibi iure vendicat patrocinium ac defensionem aliarum scientiarum, earúmque principia, cum

Cuius sit principia particulariũ sciẽtiarum, si ab aliquo oppugnentur, defendere.

opus

opus est, probat rationibus necessariis quidem, sed communibus & quæ ducunt ad impossibile. quanquam si is, qui negat principia alicuius sententiæ particularis, concederet aliqua, quæ subiecta sunt illi scientiæ, tunc rectè posset particularis scientia ex iis quæ concessa sunt, probationem suorum principiorum conficere; vt si quis negās materiam, vel primum motorem esse, aut naturam agere propter finem, concederet naturales formarum mutationes, nec tolleret motus, & actiones Physicas, ex his posset Physicus (vt fecit Arist.) illa principia demonstrare.

Dubitatio, si negētur principia ipsius Metaphysicæ quæ scientia debeat ea probare.

Sed existit hoc loco non leuis dubitatio, quæ (auctore Simplicio) proposita est ab Eudemo, nec ab eo tamen soluta. Si enim negentur principia ipsius Metaphysicæ, queritur cuius scientiæ sit, ea probare. Nam si Metaphysica sua principia defendat, cur non similiter vnaquæque scientiarum particularium, idem poterit efficere, sicut enim Metaphysica se habet ad sua principia, ita quoque videntur se habere scientiæ particulares ad sua? Sin autem principia Metaphysicæ dicat quispiam probari ab alia scientia superiori & vniuersaliori, primùm hoc falsum est, nulla enim est, aut esse potest, talis scientia: deinde ne sic quidem difficultas tollitur: nam de tali scientia similiter quæri potest: si eius principia negantur, à quo probari debent? Si enim ab alia scientia, & illius itidem ab alia, & ita semper deinceps, res sanè procedet in infinitum: quare eò tandem necessariò veniendum est, vt vel principia Metaphysicæ remaneant sine vlla probatione, & omni defensione destituta, vel vt probantur ab ipsamet Metaphysica: quod si ei conceditur, nulla videatur esse caussa, cur non idem concedendum sit scientiis particularibus. Hæc est dubitatio, quæ soluitur hoc modo. Qui negat principia scientiæ particularis, fieri potest, vt nihil penitus concedat eorum, quæ ipsi scientiæ subiiciuntur; ex quo fit, vt nihil ei reliquum faciat, quo principia sua tueri possit: qui autem negat principia Metaphysicæ, vel is concedit aliquid vel nihil: si nihil, non erit cum eo disputandum: nulla enim de re potest suscipi disputatio, nisi ante quibusdam rebus positis, & concessis: si aliquid, hoc ipsum quale quale fuerit: aliquo modo attinget ius Metaphysicæ, vt potè quæ agit de ente, vt ens est, cui subiiciuntur omnia, quæcunque sunt in rebus: quare Metaphysicus ex eo, quod aduersarius ponit, & concedit, principia sua confirmare, eumque redarguere poterit. Atque totum hoc, quod nunc à nobis dictum est diligēter obseruatum esse cernimus ab Arist. in 4. lib. Metaphy. vbi primum illud principium quodlibet est, vel non est, contra nonnullos id sophisticè negantes, multis modis declarare, ac probare contendit. vide etiam D. Thomam prima part. questione pri-

Solutio Dubitationis.

ma art.8.Sed quemadmodum prædictos Philosophos refellat Aristoteles, videamus.

Licet supradicti Philosophi sic opinendo auferant, vt dictum est, principia Physicæ, tamen quoniam profitentur se agere de rebus naturalibus, & naturales dubitationes tractare, Aristoteles contra eos disputationem init, non tanquàm Physicus, vt malè putauit Simplicius, tollentes enim motum, omnia Physico subtrahũt præsidia quibus ab eo repelli, & reiici possint; sed tanquàm Metaphysicus, vt rectè sentit Alexander & perspicuè intelligitur ex ipsa disputatione. Refellit autem eorum sententiam duobus argumentis; vno ex multiplici ratione entis sumpto: altero ex varia (vnius) significatione: sed ante omnia Arist. ponit, ens multipliciter dici, non quidem dici de multis rebus: id enim, cum ab illis negetur, accipere pro certo, quid aliud esset quàm, vt aiunt, principium petere? sed, ens significare multa, & varia, vt substantiam, quantitatem, qualitatẽ & cætera genera accidentium, siue sint ea diuersa inter se, siue non. hoc enim, cum sit omnium sermone tritissimum, à nemine, qui sane mentis sit, negari potest. Ex hac hypotesi sic deinde ratiocinatur. Qui dicunt omnia esse vnum ens, aut intelligunt omnia esse vnum, secundum nomen entis, quod dicitur de omnibus, licet re sint multa, & hoc modo nulla est quæstio: aut esse vnum secundum rem, quod multis modis contingere potest: vel vt sint vnum genere, vel specie, vel numero: priora duo, cum genus & species de multis dicantur, non tollunt multitudinem rerum: quod si volunt omnia esse vnum numero secũdum rem, vel putant omnia esse vnum numero, quod sit substantia sine accidentibus, vel aliquod accidens sine substantia: si erit substantia sine accidentibus, non poterit esse finita, vel infinita, vt ipsis placet: finitum enim, & infinitum sunt propriæ affectiones quantitatis; quæ nec substantiæ, nec vlli aliarũ rerum accidunt, nisi propter quantitatem: Si est accidens sine substantia, multa consequuntur incommoda, quæ necesse est commemorare, cum in aperto sit, nullum accidens seiunctum à substantia per se cohærere, & constare posse. Ergo quocunque se vertant, tenentur conuicti, & habent confiteri, illud suum, ens, quod faciunt finitum, vel infinitum, non esse Vnum, sed minimùm duas esse res, substantiam nimirum & quantitatem. Alterum argumentum ex varia notione vnius, hanc vim habet: Cum Vnum, dicatur multis modis, vt videre licet libro.5. Metaphy. maximè vero (quod ad rem præsentem attinet) tribus: Dicitur enim vnum: vel quod est cõtinuum, vt magnitudo, vel quod est indiuisibile, vt punctum, vel quod est vnum omnino secundum rationem, multis autem & variis nominibus significatur, quæ nomina vo

cantur, nomina ſynonima, vt enſis & gladius. Quonam horum trium modorum exiſtimant omnia eſſe vnum? ſi vt continuum, cum id ſit multa poteſtate, ſiquidem poteſt infinitè diuidi, non erunt omnia vnum propriè; ſi vt ea, quorum ratio eſt vna, ita vt omnia nomina idem penitus ſignificent, ſequeretur, idem eſſe contraria, vt bonũ & malum, & idem eſſe diſparata, vt hominem & equũ: quin etiam, idem eſſe contradictoria, vt bonum, & non bonum, hominem & nõ hominem. Quare idem erit ens, & non ens, ceſſabit igitur quæſtio, nam idem erit dicere omnia eſſe vnum ens & omnia non eſſe vnum ens, imò omnia non eſſe ens, ſed nihil. Si autem vnum accipiatur pro eo quod eſt indiuiſibile, ergo tale ens vnum, non erit quantum, ac proinde, nec vt ipſi volunt, finitum, aut infinitum, nec item erit quale, aut aliis ſenſilibus accidentibus affectũ. Etenim, vt eſt apud Ariſt. 6. Phyſicorum & in lib, de ſenſu & ſenſili, nec vllum accidens ſenſile poteſt eſſe in eo, quod caret quantitate: quin etiã Ariſt. nullũ accidẽs, ſiue materiale ſiue ſpirituale agnoſcit & ponit in vlla re, quæ aut non ſit particeps quãtitatis & materiæ, aut cũ his naturalẽ & neceſſariam connexionem, atque coniunctionem non habeat. quamobrem nec in Deo, nec in intelligentiis vllum accidens eſſe vult; nec ſanè putaret, habitus & actiones animæ rationalis eſſe accidentia, niſi videret eam naturaliter quodammodo pendere à corpore, & in eius functionibus varietatem quandam, & multabilitatem contingere. etenim quod adeſt, & abeſt alicui rei præter eius interitum, id nemo negare poteſt eſſe accidens: ſed virtus & vitium, ſcientia & ignorantia, intelligere & velle adſunt animæ rationali ſine vllo eius interitu, relinquitur igitur, nemini dubium, ac obſcurum eſſe poſſe, quin huiuſmodi res ſint accidentia. Sed quamuis Ariſtoteles ſolo naturæ lumine, vel ſuæ philoſophiæ haud omnino variæ, principiis nixus, non cognouerit vllam in ſubſtantiis incorporeis varietatem & commutationem, aut fuiſſe vnquàm, aut aliquando eſſe poſſe; Theologi tamen, (quia id ex ſacris literis quibus longè ſublimior doctrina continetur compertum habent) conſtanter affirmant & docent habitus & affectiones, tam intellectus, quàm voluntatis, nõ ſecus in Angelis, quàm in nobis eſſe accidentia. Verum, vt eo reuertatur, vnde hæc noſtra defluxit oratio, perſpicuum fit contra rationem entis & vnius eſſe, facere omnia vnum ens. atque hæc quidem Ariſtoteles contra hanc opinionẽ. Plato autem licet in Parmenide eam probare videatur, interpraetans eam Metaphyſicè: tamen in Sophiſta, non multò aliter eam accipiens, quàm hic Ariſtoteles, multis verbis exagitat. Verùm de hoc, paulò infra.

Rationes Xenophanis soluuntur secundum Aristotelem.
CAP. XII.

ARISTOTELES in eo libello, qui de Xenophane inscribitur, multa & varia oratione docet, Xenophanis rationes, quas supra exposuimus, captiosas, & infirmas esse. Primùm, quia nõ est æquum, ex rebus minùs certis & perspicuis, tollere alias res magis euidentes & certas, vt facit Xenophanes: qui ex ea, quod sumit, ex nihilo nihil fieri, vult auferre motũ & multitudinem rerũ; cum tamen hoc multò clarius & firmiùs sit, quàm illud. Nam ex nihilo nihil fieri, non tã sensibus perspicuũ est, exploratéque percegiptum, quàm res moueri & multas esse. siquidem ex non ente res gigni, quidem existimarunt & hi quidem non è vulgo, sed ex iis, qui sunt habiti sapientes: Hesiodus quidem hæc cecinit.

Primum ante omne aliud, Chaos extitit, inde patenti.
Pectore cunctorum sedes firmißima Tellus,
Atque amor: is cunctis specie immortalibus anteit.

Ex his autem dicit cætera fuisse genita, illa vero ex nihilo. Tum quia, vt verum sit id quod sumit, tamen ex eo non conficitur quod vult: non enim si ex nihilo nihil fit, continuò necesse est, nihil gigni posse. An Empedocles, Anaxagoras, Democritus, & alij Physici non in id pariter consenserunt, ex nihilo nihil posse effici, qui tamen, nec generationem, nec motum, nec multitudinem sustulerunt? rectè enim diceret aliquis, in rebus naturalibus quasdam æternas esse sine generatione & interitu, vt cœlos & materiam primam: alias verò generari & interire, non ex nihilo, vel in nihilum; sed alias ex aliis, vel directè procedendo in infinitum, vel viciſſim retro comeando, vt aqua ex aëre oriatur & viciſſim aër ex aqua, vel vt omnia ex vno principio nascantur, & in ipsum diſſoluantur; quemadmodum qui putant omnia esse aquam, vel aërem, hi censent ex aëre, vel aqua per condensationem & rarefactionem variè affectis, atque commutatis, cunctas res existere. Similiter qui faciunt multa principia, vel finita, vt Empedocles, vel infinita, vt Anaxagoras, & Democritus, volunt ipsa quidem principia esse sempiterna, cæteras autem res ex illis, & in illa per congregationem, & segregationem generari, atque interire. Deinde, cur si id quod est, æternum est, ex eo fit, vt sit infinitum? quia, inquit, si quod est genitum habet principium, ergo quod non est genitum, neque est interiturum, neque principium, neque finem habebit: atqui hoc non ostendit, id quod est, carere terminis suæ magnitudinis & extensionis, sed carere principio & fine durationis, atque eo principio, ex quo creatur, & in quod tandem

occidat. Nonne Empedocles ait quatuor elementa esse ingenita, & atomos itidem Democritus, quibus tamen non tribuũt infinitatem magnitudinis? Postea, cur oportet esse vnum quasi vero non possint esse multa ingenita velut de cælis sentiunt Peripatetici. Vel enim illud, Ens, ponitur incorporeum, vel corporeum: si incorporeum, quo pacto dicit esse infinitum? nam finitum & infinitum, tales sunt affectiones, vt cadant nisi in corpus: sin autem est corporeum, habebit multas partes, quare non erit simpliciter vnum. Ampliùs, quid prohibet esse vnum, non tamen vndique sui simile? Etenim fieri potest, vt ipsum Ens sit vnum, ingenitum & infinitum, tamen constitutum, vel partibus dissimilis naturæ, cuiusmodi est animal, vel ex partibus simili quidem natura præditis, dissimilibus tamen affectis accidentibus, vt aliæ sint raræ, aliæ densæ, aliæ lucentes, aliæ obscuræ, quam varietatem nos ipsi agnoscimus in cœlo, cuius substantiam vniformem esse, & simplicem arbitramur. Ad extremum, cur necessarium est, si vacuum non sit, id quod est non posse moueri? primùm enim vacuum esse quasi locum & sedem corporum, multis veterum placuit, vt Hesiodo: qui ait ante omnia extitisse Chaos veluti receptaculum omnium corporum: quin etiam Democritus non modò (vt supra diximus) censet vacuum esse, sed vult ipsũ esse principium rerum; multoque verisimiliori & apertiori ratione Democritus ex eo quod motus est, conficit, necessarium esse vacuum, quàm Xenophanes ex eo, quòd non est vacuum, nititur concludere, non esse motum: magis enim certum & perspicuum est, motum esse vacuum, vt si alterutrũ concedendum, aut negandũ, fuerit, omnes sine dubio potius admissuri sint vacuũ. ne motum tollant, quàm negaturi motum, ne vacuum admittant. His accedit; quod sine migratione totius in aliũ locum, potest & totũ ipsum moueri motu alterationis, & partes ipsius, motu locali per quandam veluti coagitationem & fluctuationem partium ad inuicem. Atque hoc modo Xenophanis rationes eo, quem ante posui, libro dissoluit Aristoteles.

Soluuntur Rationes Melissi.
CAP. XIII.

MELISSI autem argumentationem, quã sic ratiocinatur (si quod est genitum, habet principium, ergo quod non est genitum, caret principio: sed id quod est, non est genitum, ergo caret principio, quare necesse est infinitum esse) Aristoteles duabus de caussis vitiosam esse confirmat. 1. lib. Physic tex. 25. primum propter formam, tum propter materiam. Ac vitium quidem formę, de-

terius est, quàm materiæ, nam si forma est vitiosa, etiam concesso antecedente, non rectè infertur consequens, sed potest negari, vt in hoc syllogismo: Omnis homo est animal, omnis equus est animal, ergo omnis equus est homo: cõcessis, præmissis rectè negatur cõsequẽs ob vitium cõsequentiæ, quã parit mala syllogismi forma. At si bona fuerit argumentationis forma, positis præmissis siue veris, siue falsis, necessariò colligitur conclusio; vnde bona forma facit ex falsis colligere verum, & retinet nomen syllogismi: eius autem defectu, nec est, nec dicitur syllogismus, nisi secundum quid. Ratio igitur Melissi, primo peccat in forma, siquidem procedit ex opposito antecedentis ad oppositũ consequentis: vt si dicas, si homo est, animal est, ergo si nõ est homo nõ est animal: cũ è contrario fieri deberet, quocirca habet in se fallaciã consequentis: quæ dupliciter fit (vt Arist. docet 2. lib. elenchorum cap. 5. hanc ipsam Melissi orationẽ ibi exempli loco afferens) vel cum ex opposito antecedentis colligimus oppositum consequentis, vt accidit in hac ratione Melissi: vel cum ex positione consequentis inferimus positionem antecedentis, vt si est homo, est animal, ergo si est animal, est homo: & prior quidem modus huius fallaciæ, cum ad syllogismum reuocatur argumentatio, facit syllogismum in prima figura, cuius minor propositio est negatiua, qualis est hic. Omnis homo est animal, nullus equus est homo; ergo nullus equus est animal: Posterior autem modus facit in secunda figura syllogismum ex duabus affirmatiuis, cuiusmodi est hic: Ignis est elementum, aqua est elementum, ergo aqua est ignis. Sed quia posset aliquis pro Melisso respondere, eam ratiocinandi formam, quam vsurpauit Melissus, licet per se vitiosa sit, in terminis cõuertibilibus, quales sunt, habere principium & esse genitum, satis valere, & non inusitatam esse in scriptis Aristotelis; idcirco demonstrandum est rationem Melissi (tametsi nullum esset in ea vitium formæ) tamen vel sumere id quod est falsum, vel si vera sumit; certè non concludere & obtinere quod vult. Nam cum principij nomen multis modis dicatur, significat enim (vt alias nunc significationes omittam) initium temporis vel durationis, & initium magnitudinis. Si Melissus priori modo vsurpet nomen principij, vera quidem colligit, nimirum id quod non est genitum non habere initium temporis atque durationis suæ; sed ex eo non licet inferre quod maximè vult, nimirum id quod est, secundum quantitatem infinitum esse, sic enim variè acciperet notionem principij, & in æquiuocationis vitium incurreret, sumens in antecedente principium, pro initio temporis, in conclusione autem, pro initio magnitudinis: sin autem posteriori significato accipiat vocabulum principij pro eo quod habet terminos ma-

gnitudinis,dupliciter peccat,primùm enim non quicquid gignitur habet principium magnitudinis quæ primò,vel generationem, vel alterationem acceperit,sed (vt Arist. docet 1.7.& 8.lib. Phys. extremo item libello de sensu & sensili, & Teophrastus in 10.lib.de motu vt refert Simplicius 1.lib,Physic.super textum 23.) quædam sunt, quæ non per partes:sed totę simul & aceruatim alterantur, vt patet in conglaciatione aquę & coagulatione lactis.quæ licet alteratio simul ratione formæ, aut temporis fieri nequeat,ita vt aliud qualitatis,quæ habet contrarium & per motum propriè dictum inducitur, simul instanti producatur;propterea quod (vt in libro sexto Physicorum demonstratur,) non potest dari primum mutatum, sed ante quodlibet mutatum est mutari, & ante quodlibet mutatum esse: tamen ratione subiecti potest alteratio simul fieri;ita ut non quamlibet partem magnitudinis subiecti,alia sit pars prius alterata & ante illam alia & sic deinceps in infinitum, sed possit tota aliqua magnitudo simul alterari.Deinde non est verum quod sumit Melissus, quod non est genitum carere principio & termino magnitudinis. Ecce cœlum ingenitum est,& tamen secundum magnitudinem definitum est,atque circunscriptum: atomus Democriti,elementa Empedoclis;cum ingenita ponantur, non tamen dicuntur esse infinita secundum molem.Hęc de Melisso:veniamus ad Parmenidem.

Refutatur ab Arist.argumentatio Parmenidis.
CAP. XIIII.

PARMENIDIS rationem, tripliciter refellit Aristoteles 1. Physicorum tex. 25.Primùm enim docet falsam esse illam propositionem,quàm ipse sumit(quod est pręter ens,est non ens) nam licet in vniuocis, quæ significant vnam naturam æqualiter communem multis, talis ratio differendi valeat; vt quod est præter animal,est non animal & quod est præter hominem,est non homo,tamen in æquiuocis,quæ nihil commune, sed immediatè significant ea de quibus dicuntur,non valet,vt quod est præter canē, potest esse canis;cum enim illa vox sit æquiuoca significans canem marinum,cœlestem & terrestrem;fieri potest vt quod præter canem terrestrem est,sit canis marinus,vel cœlestis: similiter etiam cum ens immediatè significet decem categorias,hinc fit vt cum dicimus ens, non intelligamus aliam rem,quàm substantiam,vel accidens:quamobrem quod est præter ens, hoc est præter substantiam,potest esse ens,nimirum accidens; vel è contrario quod est præter ens,hoc est accidens,potest esse ens,nimirū substātia.Deinde ostendit ex iis,quę

ſumit, non confici quod vult: nam, vt demus illud eſſe verum, quod eſt præter ens, eſt non ens, non tamen ex eo rectè concluditur, ergo ens eſt vnum. Etenim ponamus omne ens eſſe album: bene ſequitur omne ens eſt album, ergo quod eſt præter album, non eſt ens: at non recte colligeretur illud, ergo album eſt vnum, quid enim prohibet. vt omne ens ſit album, tamen quæ alba ſunt multa eſſe, vt lanam, niuem, cygnum: præterea non eſſet vnum album continuatione, quanquam etiam ſic, eſſet multa poteſtate, quia poſſet diuidi in multas partes albas: & vtcunque ſit, neceſſarium eſſet, in albo duo cogitare, rationem albedinis, & id cui, tanquàm ſubiecto ineſt albedo. Licet enim accidens ſeparari nequeat à ſubiecto, vtriuſque tamen ratio longè diuerſa eſt. Ad extremum tacitè demonſtrat, concluſionem Parmenidis pugnare cum eius ſententia: nam ſi vnum eſt ens, ſequitur nihil eſſe: vel enim illud vnum ens erit accidens, vel ſubſtantia; ſi accidens, cum nequeat per ſe conſtare, neceſſariò accidet & adnitetur alteri, nempe ſubiecto; at hoc cum diuerſum ſit ab accidente, quod poſitum fuit tantummodo eſſe ens, non erit ens, quod autem eſt accidens non entis & ab eo ſuſtentatur, qui poteſt eſſe ens? quare, ſi illud vnum ens ponatur eſſe accidens, planè nihil erit: ſin autem dicāt eſſe ſubſtantiam, nihilominus idem continget incommodum; nam cum ſit perſpicuum multa ſubſtantiæ accidere, vt eſſe calidam, albam, grauem vel leuem, hæc omnia erunt non entia, quippe quæ non ſint ſubſtātia, quæ ſola ponitur eſſe ens, at cuius accidentia ſunt non entia, ipſum quoque eſt non ens, quocunque igitur ſe vertant, nullum habent exitum. His etiam accedit, cum dicunt ens eſſe finitū & ſphæricum, quæ in ſolam cadunt quantitatem, neceſſe eſt in tali ente quantitatem eſſe, & ſubſtantiam, ſine qua nullum accidens cohærere poteſt in natura, quare non vnum erit ens. Neque vero cuiquàm mirandum accidere debet, Parmenidem non vidiſſe hæc incommoda, quæ tam apertè conſequuntur ipſius opinionem; nam Simplicius Eudemi teſtimonio confirmat, apud priſcos illos nondū fuiſſe in obſeruatione regulas diſtinguendi, demonſtrandi, aliáſque dialecticas præceptiones, quæ poſtea ex ipſarum rerum conſideratione, præſertim autem ex ipſo vſu & diſputandi exercitatione peruestigatæ, atque inuentæ fuerunt: quamuis nonnulli contendent, in quibus eſt is, quem modo dixi Simplicius, nihil horum latuiſſe Parmenidem, vtpotè virum in diſputando actum, & acrem, nec ignarū Dialecticę; ſiquidem is apud Platonem in eo dialogo, qui ab ipſo nomen accipit, valde ludat, & commendat Socrati ſtudium Dialecticę. Sed de hoc paulo poſt.

An Parmenides calluerit Logicam.

Plato autem in Sophyſta, alio modo Parmenidi occurrit. Nam cum

cum eius ratio contineatur hoc syllogismo, quicquid est præter ens, est non ens, sed non ens est nihil, ergo ens est vnum; Plato, licet in mundo intelligibili, vbi est ineffabilis vnio omnium rerum, concedat omnia esse vnum ens; sicut etiam nos concedimus omnia in Deo esse vnum quidpiam simplicissimum, tamen in mundo sensibili, propter discretionem & diuisionem rerum, quæ ante fuerant vnitæ putat necessariò ponendam esse multitudinem; nam quæ intelligentia Dei comprehensa, sunt maximè vnita, ea cum descendunt in materiam corpoream, non possunt illam vnionẽ retinere, sed ratione partium, & multitudinis, per multiplicationem, extẽsionemq́; sui, variè diuiduntur. Itáque cum huic Parmenidis conclusioni, quæ multitudinem tollit, Plato non assentiretur, præmissarum, ex quibus ipsa cõficitur, alteram, nimirum maiorem cõcedit, alteram, videlicet minorem negat, nam vt fatetur quod est præter ens, esse non ens, ita negat quod est non ens, nihil esse; vult enim ipsum non ens esse in rebus, & caussam esse multitudinis, diuersitatis, & inæqualitatis quæ in rebus inuenitur. quam responsionem, quoniam Arist. videbat in speciem absurdam esse, & secum pugnare, quippe cum ponat non ens esse: Si enim est non ens, ergo non est, & si est, ergo non est non ens: idcirco in primo Phy. tex. 30. ait quosdam (sine dubio Platonem innuens) cum occurrere vellẽt rationi Parmenidis, ei potius cessisse, & manus dedisse, vtpotè qui affirmando, non ens esse, longè absurdiorem indicãt sententiam, quàm est illa Parmenidis. Sed quia nos Platonem hac in re non solùm non absurdè, sed etiam sapienter ac diuinè philosophatum esse arbitramur, eius sententia paulò apertiùs, atque enucleatiùs declaranda est.

Quomodo Plato Parmenidis rationẽ soluat.

Explicatur sententia Platonis de non ente.
CAP. XV.

APVD Platonẽ, ipsum nõ ens, tribus modis vsurpatur; vno modo pro eo, quod penitus est nihil, & absolutè ac simpliciter opponitur enti quod ambitu suo amplectitur omne ens quale quale fuerit, hoc est, siue corruptibile; siue incorruptibile, siue sensibile, siue intelligibile: altero modo pro ente sensibili, generabili, & corruptibili, quod appellant non ens, tum quia tempus, quo existit, perexiguum est, si conferatur cum eo tempore, quo non est, quod tam antè ipsius generationem, quàm post interitum, infinitum est: tum etiam quia dum existit, nunquam idem permanet, sed continenter variatur, atq; cõmutatur, de quo ita scribit in Timæo. *Quid est, quod semper est, generationem autem non habet? & quid est quod gigni*

Tres significationes Non entis, apud Platonem.

tur quidem, nunquam autem est? Quæ verba Porphyrius diligenter expendens, (vt Simplicius refert primo Physicorum super textum 30.) ait platonem, id quod est, dicere Ideam, id autem quod non est, Materiam primam omni specie & forma quarentem, quæ in se ipsa cõsiderata, potestate quidem est omnia, actu verò nihil: compositum autem ex forma & materia, quia formæ particeps est, nihil vetat appellari ens, & esse, quia verò materiam continet, atque propter eam est in perpetuo fluxu & mutatione, rectè dicitur non ens, & non esse. Verùm, cum is modus loquendi frequens & familiaris Platoni, reprehendatur ab Alexandro Aphrodisæo, vt, quanti sit eius reprehensio, verè queat æstimari, nec me pigebit Alexandri verba quæ in primo Phy. super tex. 15. commemorat Simplicius, hoc loco ascribere, nec lectorem (vt opinor) ea legisse tœdebit. *Qui ea, quæ gignuntur, & intereunt* (inquit Alex.) *propterea dicunt non esse, quoniam aliquando quidem sunt, aliquando verò non sunt, solam autem æternam substantiam esse, quia nullo modo participat de eo, quod non est primùm ex ipsa euidentia vsuque loquendi redarguendi sunt: Omnibus enim, quæ talia sunt, videntur esse, & ita sentiunt, & dicunt. Deinde, quod gignitur, ex non ente fit ens, & acquirit esse, alioqui non gigneretur, similiter quod interit, ex esse mutatur in non esse, amittens esse quod habebat antea, alioquin non interiret, quare hac ipsa re quòd aliquid gignitur & interit, necessariò habet esse, & in ijs, quæ sunt, numerari debet. Non enim corruptibilis substantia. si non est similiter atque æterna, propterea non est, nam si ideo non est, quia interit, ergo, quando non interit, & quatenus non interit, eo ipso, tunc quoq; fuerit.* Hæc Alexander, cui Simplicius pro Platone respondens, ait, quemadmodum album id propriè dicitur, quòd est purè, & sincerè album, omni permixtione nigroris vacans, quod autem ita est album, vt plus nigredinis admixtum habeat, quám ipsum est, nemo sapiens dixerit simpliciter album, sed tantummodo secundum quid, & potiùs appellauerit non album: sicut etiam aqua vnum habens gradum caloris, septem autem frigoris, non appellatur calida: sic etiam res corruptibiles potius dici debent non esse, quàm esse, quandoquidem plus habent de non esse, quàm de ipso esse. Etenim ante generationem infinito tempore non sunt, similiter quoque post interitum, dum autem videntur esse, perpetuò commutantur, tendentes ad non esse. Verùm dissensio quidem horum Philosophorum, meo iudicio, non est in rebus sed in verbis. Nam si de ipso esse, loqui volumus absolutè, nemo inficiari potest, res generabiles esse, alioquin nec generari, nes operari, nec sentiri, nec moueri, nec interire possent. Sin autem loquimur de ipso esse non absolutè, sed facta comparatione rerum generabilium cum rebus æternis, quæ habent esse æternum, & penitus im-

Alexander reprehendit Platonem.

Simplicius defendit Platonem.

An res corruptibiles dici debeãt entia, an non entia.

mutabile, hac ratione κατὰ τὴν ἐξοχὴν hæ dicuntur esse, illæ autem non esse: quocirca etiã D. August. in 7. lib. cõfess. cap. 11. in eandẽ sententiã hæc scribit. *Inspexi cætera infra te, & vidi nec omnino esse: nec omnino nõ esse: esse quidem quoniam abs te sunt, non esse autem, quoniam id quod es non sunt: id enim verè est, quod incommutabiliter manet.* Idem D. Augustinus lib. 8. de Ciuitate Dei. cap. 11. hoc vno maxime argumento persuasum sibi esse ait, libros sacræ scripturæ lectos esse à Platone, quòd is res sensibiles & corruptibiles appellet non entia, res autem intelligibiles & incorruptibiles (præsertim vero ipsum Deum) verè ac propriè & solùm entia esse censeat: sequutus in hoc sacras literas, in quibus non semel legimus omnes creaturas cum Deo collocatas esse, quasi non entia; solùm Deum & Vnum & Bonum & ens esse. Præcipuè autem putat Augustinus, Platonem in eam de Deo doctrinam & sententiam venisse, excitatum & quasi admonitum illis Dei verbis, quæ sunt in Exodo cap. 3. Deus enim, quærẽti ex eo Moysi, quod esset nomen eius, respondit, *Ego sum qui sum*, Sic dices filiis Israël. *Qui est misit me.* Pro foribus etiam templi Delphici palàm positum erat verbum hoc Græcum EI. nam ingredientes templum, à Deo moniti illo oraculo. *Cognosce te ipsum.* eum resalutantes respondebant. EI, hoc est *Tu es*. Soli Deo, vt æterno & prorsus immutabili, ipsum esse, conuenire fatentes. Ac Plutarchus quidem, verbum illud Græcum exponens in eo libello, quem ea de re scripsit, multa eaquæ præclara ad hanc eandem sententiam confirmandam & illustrandam affert. Quem Plutarchi locum, magna cum eius laude, commemorat Eusebius lib. 11. de Preparatione Euangelica cap 7. Verùm de secunda non entis, significatione sit dictum satis. Veniamus ad tertiam non entis acceptionem, quæ omnium maximè id de quo nunc agitur, attingit.

Præclara D. Augustini de Platone sententia.

Plato in Sophysta disputat id propriè ac simpliciter posse dici ens & esse, quod in se continet, omne esse omnésque gradus, ac perfectiones entis, & cui nihil; quod ab ente contineatur, vllo modo desit. Nam cum ens non significet vnam aliquam naturam generalem & diuersam ab aliis naturis, sed immediatè significet quicquid quoquo modo est, non potest quicquam propriè dici & absolutè vocari ens seu id quod est, nisi cõplectatur omne esse. quare hoc modo ens vel in quod est, soli Deo verè conuenit, vt pote in quo omnium rerum pefectiones longè præstantiori modo quam sunt in rebus ab æterno præexistunt. quamobrẽ meritò in sacris literis de se ipso dicit, *Ego sum, qui sum.* Quælibet autem aliarum rerum quoniam limitatam, determinatámque naturam nacta est, sicut propter eam partẽ entis, quam est sortita, potest dici ens, ita verè appellari potest non

Quomodo omnibus rebus, præter Deũ verius (secumdũ Platonem) conueniat esse non ens, quã esse ens, & ipsum nõ ens, esse caussam multitudinis & diuersitatis rerum.

ens, propterea quòd non habeat complures alias parte, entis, exempli caussa; Homo dicetur ens propter naturam hominis, quæ est particula quædam entis, dicetur quoque non ens, quia nō est ens, quod est leo, equus, planta, cœlum, Angelus: & quia plus est, id quod non est, quàm id quod est, non absurdè potius dicetur nō ens, quàm ens. Atque huiusmodi non ens, caussa est omnis multitudinis & diuersitatis, quę cernitur in rebus. Nam quod in se comprehendit totum esse, non potest esse nisi vnum; si autem est multitudo, necesse est vnū esse non ens quod est alterum: alioquin si quod est vnum, idem prorsus est alterum, non multa, sed vnum erunt. Quoniam igitur vnumquodque ita est, vt etiam aliquid non sit, ex hoc quasi fonte non entis, manat rerum diuersitas atque multitudo. Vnde in Sophysta inducuntur hæc quinq; idem, diuersum, status, motus, inęquale, quę sunt diuersa ab ente, & participant non ens.

Itaque cum Plato in Sophista (vt eo reuertamur vnde huc digressi sumus) occurrens Parmenidi affirmanti, id quod est, vnum esse, concedit non ens esse, non loquitur de non Ente, primo modo sumpto, sed hoc tertio modo, id quod apertè significat his verbis. *Nequis de nobis dicat, quòd id quod est entis contrarium, nempe id, quod nihil est, hoc esse audeamus, dicere. Nos enim huiusmodi non ens, iampridem valere iubemus, quod autem nunc id quod est non ens* (nempe tertio modo acceptum) *esse dicimus vel persuadeat aliquis, probans nos non rectè dicere, vel quandiu non ptest, dicendum quoque est illi, sicut nos dicimus,* Et quia huiusmodi non ens permixtum, atque confusum est cum ente, hinc putat Plato necessariò existere multitudinem & varietatem rerum. Neque vero hoc tertium non entis significatum displicet Aristoteli: etenim proximè post ea verba, quibus tectè Platonem reprehendit, subdit hæc 1. Phy. tex. 30. *Manifestum quòd non verum erit, quod si vnum significat id quod est, nihil erit quod non est, nihil enim prohibet non simpliciter esse, sed non ens aliquid esse quod non est*: quibus verbis significat id quod est præter verè ens, nempe substantiam, esse quidem non ens, verum non simpliciter, sed non ens aliquid, hoc est nō ens quod est substantia, posse tamen esse aliud ens, quod sit accidens. Perspicuum autem est hunc modum loquendi plane similem, & congruētem esse sententiæ Platonis, quam paulo supra docuimus, vt vel hac vna ex re perspicere liceat, hos duos Philosophos nonnunquam verbis dissentire, cum rebus & sententiis omnino consentiant. Atque hoc modo Arist. soluit rationes eorum, qui conabantur probare ens esse vnum. Restat vt dicamus quid nos de horum Philosophorum opinione sentiamus.

De-

Defenditur opinio Parmenidis, Xenophanis, & Melißi.

CAP. XVI.

SI TALIS est Parmenidis opinio, qualem Aristot. depinxit, nõ dubiũ est, quin ea penitus, & falsa, & absurda sit. Sed quia nemo esse potest vsque eo sensibus, & mente captus, vt contra omnem rationis, omniúmque sensuum euidentiam, negare audeat motum, & multitudinem esse in rebus, idcirco multis fit verisimile, Parmenidem illis verbis non esse locutum de rebus Physicis, quas luce clarius est, & moueri, & multas esse. Vt autem ita de illo sentiant, his coniecturis adducuntur. Primùm Plato in Theæteto, & Sophysta, vocat Parmenidem Magnum, sapientem, acrem, generosum, patrem & Magistrum Socratis, vtentem pulcherrimis rationibus in disputando, & ait non modo sententiam eius, sed etiam orationem esse valde difficilem ad intelligẽdum, & profundo natatore indigere: At si Parmenides loquendo de rebus Physicis, pronunciasset cunctas esse vnum ens immobile, fuisset ea quidem opinio, non hominis sapientis, sed vel stulti non intelligẽtis quid diceret, vel impudentissimi Sophystæ, huiusmodi paradoxis defendendis, inanem sibi laudem, & gloriam aucupantis, non solum ad intelligẽdum non difficilis, sed etiam ad redarguendum facillima. Deinde Arist. primo Phys. segregat eum à Physicis, & in 3. de Cælo tex. 2. ait Parmenidem & Melissum affirmantes, omnia esse vnum ens immobile, non esse putandum de rebus naturalibus id dicere, & in primo Metaphys. loquens de Parmenide, significat eum, cum dixit omnia esse vnũ, aliud quidpiam inspexisse, quàm vulgò putatur, aut ipsius verba præse ferunt: & cum ibi fateatur Xenophanẽ dixisse omnia esse vnum, quia respiciens ad totum Cælum, ipsum vnum esse dixit Deum; cur non Parmenides simile quidpiã putetur significare voluisse? cum & (auctore ipsomet Arist.) auditor fuerit Xenophanis, & longe politior, atque subtilior, quàm Xenophanes & simili vtatur loquendi modo, & Aristoteles in lib. qui est de Xenophane, Zenone, & Gorgia scribat Parmenidem fecisse vniuersum (quod appellat vnum ens) ingenitũ immobile, & vndique perfectè globosum. Postea in eo opere, in quo Parmenides hanc sententiam suam versibus exposuit, quos versus citat Simplicius 1. Phys. super text. 31. & Bessarion contra Platonis calumniatorem lib. 2. cap. vltimo, de suo illo vno ente verba faciens, perspicuè ostendit se loqui de eo ente, quod verè est, quibus verbis apud veteres significabatur, ens tantummodo sempiternum, immutabile, diuinum: ad extremum autem, conuertens se ad res naturales, quæ in generatione, & interitu versantur, appellat eas falla-

Laus Parmenidis ex Platone.

ces, & non entia, nisi secundum opinionem hominum, qui ea solùm existere putant, quæ sensibus vsurpant, vocat fallaces, propter earum mutabilitatē & inconstātiam, quæ in caussa est, vt sæpe fallant sensus & in errorē inducāt. Quocirca Parmenides, vt auctor est Laërtius) iudiciū veri, non in sensibus, sed in sola mente collocabat. his versibus.

Nec tibi communis sensus persuadeat vnquàm
Quicquam, vt fallaces oculi, aut vt indicet auris
Aut lingua: at ratio dirimat discrimina rerum.

Appellabat autem non entia, ob caussam, quam supra memorauimus, cum ageremus de non ente Platonis. Huiusmodi autem rerum sensibilium duo facit prima principia, vnum ignem, seu id quod est calidum, lucidum, rarum, leue; alterum terram seu id quod est frigidum, obscurum, densum, graue: id quod de illo etiā Aristoteles scribit 1. Metaphys. & 1. Phys. tex. 41. ex his manifestum est Parmenidem, neque motum, neque multitudinem è rebus naturalibus sustulisse. Postremò in supradictis versibus, ea pronūciat de illo vno ente, & talia illi attributa assignat, qualia nullo modo conuenire possunt in res Physicas: quæ attributa (vt quod dicimus clarius sit) hic breuiter recensebimus, *ingenitū & immortale, totum, vnum, vnigenum, irrequietum, habens esse suum totum simul, indiuisibile, principij & finis expers, nullius indigum, in quo idem est intelligens & intellectio, simile globo perfecto, in quo omnes partes extremæ, æquè distant à medio.* Quis non videt hæc tam aliena & remota esse à rebus Physicis quàm quæ maximè? quid igitur dicet aliquis, significat illud vnum ens Parmenidis? certè id ex iis quæ in supradictis versibus posita sunt, dispici & diiudicari debet. Ac primùm constat deceptos esse, tam eos, qui putarunt Parmenidem illis verbis, materiam primam indicare voluisse, quàm qui existimarunt eum non seriò & affirmatè illam sententiam pronuntiasse, sed dialecticè in vtranque partem disserendo, probabiliter locutū esse: illos quidem quòd eorum, quę illi enti attribuit, ne vnum quidem ad materiam primam benè accommodari potest: hos autem, quia licet apud Platonem logicè de vno Parmenides disputet cum Socrate, qui locus istis fortasse sic opinandi occasionem dedit: tamen in iis versibus, quos ante memoraui, & in quibus hæc sententia expressa est, adeo asseueranter loquitur Parmenides, vt contrarium, ne suspicari quidem nos, aut etiam cogitare permittat.

Quid Parmenides per illud suū (vnū ens) significauerit, variæ opiniones.

Ergo qui verisimiliorem Parmenideæ opinionis interpretationē afferunt, eorum alij censent, vt Eudemus ait, id quod Simplicius refert 1. Phys. Parmenidem illis verbis cælū, vel vniuersum significasse; quippe cum appellet illud ens totum, rotūdum, cuius extrema ęqualiter distarent à medio, quæ non Deo, sed cælo, vel vniuerso competunt. Sed his vehementer aduersatur Simplicius, nam cum illud, in-

quit, suum ens Parmenides vocet immobile, indiuiduum, habens totum esse simul, in quo idem sit intellectio & intelligens, qui possunt hæc in cælum cõuenire, aut in aliud quidpiam, quàm Deum? is enim est omne ens quia esse, & perfectiones omnium, in se continet, & quod est præter ipsum, est non ens, quatenus est mortale, nec per se constare potest, & cum ex se non sit, eius tantummodò participatione existit, qui verè est: atque hic immobilis est, nam neque amittere quicquam, nec acquirere potest, quare non est, cur, vel quo moueatur. Oportet autem huiusmodi ens esse vnum, nam si multa, & omnis multitudo pendet ab vno, illa multa penderent ab illo, quare non essent primum, & ex se ens. Deinde si essent duo, vel essent omnino eadem, at sic non essent nisi vnum quidpiam, aut alterutrum superuacaneum esset: vel essent dissimilia, quare vnum, non esset id quod est alterum, ac proinde neutrũ esset verè ens, sed vtrunque esset non ens: quæ res facilis est ad intelligendum, si memoria repetantur, quæ supra exposuimus, cum de non ente Platonis ageremus. Hæc pro interpretatione Simplicij, ad intelligendam, tuendámque Parmenidis sententiam afferri possunt: quæ nobis ita probantur, vt eos tamen non condemnemus, qui verba Parmenidis referunt ad cælum, vel ad vniuersum: hæc enim non pugnant inter se; potuit enim Parmenides facere mundum, vel cælum animatum, cuius animam putaret esse Deum. quocirca vocans Deum, illud vnum ens, quædam tribuit Deo, quatenus Deus est, videlicet quæ Simplicius enumerat, vt esse intelligens, totum simul, indiuiduum, &c. alia verò ei assignat ratione eius corporis, quod animat, mouet & regit; vt esse totum, & globosum. Atque hoc quidem certè, nemini accidet incredibile, qui perpendet illa, quæ sunt apud Ciceronem 1. de Natura Deorum: cuius sunt hæc verba. *Parmenides*, inquit, *commentitium quiddam coronæ similitudine efficit, Stephanem appellat, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cælum, quem appellat Deum*. Sed de Parmenidis defensione hactenus. De Xenophanis sententiæ intelligentia, nihil dubij est; siquidem ipsomet Arist. 1. lib. Metaphys. auctore & interprete, illis suis verbis, significare voluit cælũ, quod putabat esse Deũ. Melissi opinionẽ, eodẽ ferè modo, quo Parmenidis, Simplic. 1. Phys. super tex. 6. interprætatur, nisi quod Parmenides spectans ambitum cæli finitũ, & ꝙ esse infinitũ arguat veluti quandã materiæ imperfectionem, & ꝙ Deus est principium & finis omniũ rerum, omnia vt efficientiæ, conseruationis, & reginimis sui finiens, determinans & intra suos quanq; rem terminos ritè cõtinens, & quod idẽ est finitũ atque perfectũ, quia finis est perfectio rei; idcirco dixit Parmenides illud vnum ens finitũ esse: Melissus verè cõtemplans illud suum ens,

Cur Parmenides illud suum (vnum ens) fecerit finitum, Melissus autem infinitum.

hoc est Deum, non habere principium, & finem, vel durationis, vel efficientiæ, vel à quo esse habeat & cuius gratia sit, vel quod ab aliquo genere ortum & aliquibus differentiis insignitum & circunscriptum fuerit: & quia id vulgo appellari solet finitum, quod magnitudinis particeps ab alio finitur, atque terminatur: ob has inquam caussas Melissus, non sententia, sed oratione tantum discrepãs à Parmenide, maluit illud suũ ens infinitum dicere, quàm finitum. Ergo, & sentẽtias horum Philosophorum veras esse, & rationes, si ad prædictam intelligentiã accommodentur, minimè pessimas, perspicuum est ex iis quæ dicta sunt. Sed quæret aliquis, si ita res habet, cur Arist. insimulat eos & falsa, & absurda sensisse? nam vel eum non vidisse, quod simplicius & alij viderunt, vel si vidit, se tamen contradicendi studio videre dissimulasse, non caret aut ignorãtiæ, aut improbitatis crimine. Respõdet Simplicius, priscos illos Philosophos solitos esse velare sentẽtias suas ænigmaticis & allegoricis obscuritatibus: quocirca Plato & Arist. veriti ne qui rudiores hebetioresque sunt ad eorum abstrusa sensa introspiciẽda, quod primo quasi aspectu apparet ex ipsorũ dictis arripientes, in errorem laberentur, ita illorũ opiniones tractarunt, vt eas vulgo improbare, ac reprehendere videantur; quatenus supplent, quod ab illis prætermissum est, quod obscurè dictum, declarãt, quod de intelligibili & diuino ante disputatum erat, à rebus Physicis docent esse alienum, ad extremum quatenus, quæ in speciem vidẽtur falsa & absurda, refellunt, atque redarguunt. quanquàm nõ id negotij à nobis susceptum est, vt tam in doctrina, quàm in moribus, ab omni errore & vitio Aristot. vindicemus. Non enim inficiari possumus, eum in aliorum opiniones inquirendo, & in his ipsis diiudicandis, magis quàm æquum erat, durum & acerbum arbitrum, atque iudicem extitisse. Verùm de his satis. Deinceps ad eos veniamus qui vnum aliquod corpus faciunt principium rerum omnium.

Cur Aristoteles priscos Philosophos interdum benè sed obscurè philosophantes reprehendat, nõ tam eorũ sentẽtias quàm verba spectans?

Contra eos qui faciunt Vnum aliquod corpus principium rerum.

CAP. XVII.

Os, qui vnum aliquod corpus statuunt initium rerum naturalium, Aristoteles vniuersè quidem refellit 1. Phys. text. 50. propterea quòd principia rerũ debent esse contraria, vt ipse proximè ante monstrauerat In 3. lib. de Cælo à textu 41. vsque ad 50. idem probat, eo quòd motus simplices sint plures vno, alius enim motus simplex secũdum locum fit à medio, alius ad medium, & alius circa medium: quare similiter etiam principia eorum erunt plura vno ad hæc 1. de Generat. text. 1. eo confirmat, quòd istiusmodi Philosophi

losophi funditùs tollunt generationem substantialem: etenim illud vnum corpus, nullo modo mutari poterit secundum substantiam, videlicet ne pereat, vtpotè quo extincto, cum sit principium rerum omnium, reliqua simul interire & nihil præterea gigni posse necesse sit: quare tantùm mutabitur secundum accidentia, cuncta igitur vnius erunt substantiæ secundum speciem & formam, quod esse absurdum & sensus ipsi testificantur, & Aristot. docet 1. Phy. 24. itaque solam alterationem reliquam faciunt in rebus naturalibus: imò ne hanc quidem, quippe cum si alteratio verè Physica fuerit, via certissima sit ad generationem & interitum. Vide quæ contra huiusmodi Philosophos scribit Aristot. 1. Metaphysicæ text. 10. vsque ad 15. & Hyppocrates in lib. de Natura humana, & item Galenus in 1. lib. de Elementis. Qui autem faciunt pro principio vnum aliquod ex quatuor Elementis, confutantur ab Aristot. 2. lib. de Generat. in principio, & ibidem à text. 24. vsque ad 36. eo nimirum argumento, quòd experientia doceat, omnia elementa citra vllum discrimen inter se vicissim commutari, vt non debeat vnum constitui principium cæterorum. id quod rationi etiam consentaneum est, nam cum quodlibet elementum, secundum qualitates sit cuilibet quodammodo contrarium, necesse est inter ea mutuam pugnam intercedere, cui necessariò consequens est, quæ ad generationem & interitum ducit, alteratio. ibidem etiam, & in 3. Phys. text. 41. refelluntur ij, qui corpus quoddam diuersum, & prius elementis, volunt esse principium rerum naturaliũ; nam præterquàm quòd experientia demõstrat omne corpus naturale, aut esse aliquod ex quatuor elementis, aut ex illis conflatum, id etiam ratio confirmat, nam illud corpus, vel esset Mathematicum, vel Physicum; si Mathematicum, non re vera in natura constaret, sed sola animi informatione, & cogitatione cohereret: sin Physicum, ergo mobile, & sensibile, at perspicuum est, nec motiuas, nec sensibiles qualitates in rebus esse alias, quàm quæ assignãtur elementis, vel ex ipsis oriuntur: quicunque etiam locus illi corpori tribuatur (nam extra locum existere, ne fingi quidem potest) eum sibi naturaliter vendicat vnũ aliquod elementorum. Quamobrem eiusmodi corpus necessariò esset, vel aliquod ex prædictis elementis, vel aliud quidpiam ex ipsis tamen concretum, atque coagmentatum. Denique eos, qui loco principij constituerunt vnum quoddam corpus infinitum, ne fortè aliquando deficiat generatio, Aristoteles redarguit in 3. Phys. à 31. vsq; ad 55. & primo de Cælo à 33. vsque ad 76. Nam cum infinitum impleat, & occupet omnia, & nullis terminis definitum sit, neque mouere, neque moueri, neque agere, neque pati, neque vllam figuram habere, neque aliud corpus in rerum natura

posset admittere; caussam verò cur non deficiat generatio, tametsi nullum corpus subsit infinitum, ipse primo de Gen. 14. & 3. Phys. 73. refert in materiam primam, quæ cum sit æterna, & corruptio vnius semper euadat in generationẽ alterius, & vicissim generatio in corruptionem, potest infinitas formas successiuè accipere, & abiicere. In secundo autem libro de Generat. 56. id etiam refert in sempiternum motum solis, qui accessu & discessu suo, generationis, & interitus vicissitudinem sempiternam reddit: ibidem quoque text. 59. & 2. de Anima 34. & 35. ait hoc ideo accidere, quia omnes res naturali appetitu contendunt assimilari Deo, quo fit, vt æternitatem eius, quoad possunt, æmulari studeant; id autem perpetua indiuiduorum propagatione assequuntur.

Rationes autem quibus suam quisque eorum, qui vnum faciunt principium, opinionem confirmant, paruo negotio soluuntur: etenim non continent proprietates, & conditiones primi principij simpliciter, qualem nos facimus materiam primam, sed tãtùm principij corporei, cuiusmodi sunt elementa. Itaque quamuis huiusmodi proprietates latissimè pateant, tamen non queunt accommodari ad omnia quæ generantur, & intereunt. Deinde licet nonnullę proprietates primi principij possint, aut elementis, aut aliis corporibus cõuenire, tamen omnes nullo modo possunt: nam esse primum subiectum, ex quo primo omnium cætera efficiantur, & in quod extremum dissoluantur, esse penitus immutabile, & nullam sibi formam atque qualitatem naturaliter vendicans, omnium autem appetens & capax, quemadmodum verissimè conueniunt in materiam primam, ita longissimè absunt ab omni corpore, qualecũque id fuerit. Porrò Simplicius 1. Phys. super text. 6. magnoperè laborat in defendendis horum Philosophorum opinionibus, sed quàm sit eius leuis & infirma defensio, quàm inanis conatus, & labor sine ratione susceptus, quia per se quiuis facile potest cernere atque iudicare, hic silentio prætereundum esse duximus. Sequitur vt cum his qui multa & finita ponunt principia, disputemus.

Contra eos, qui multa, sed finita, faciunt Principia.
CAP. XVIII.

ILLIS, qui duo tantùm ponunt principia, Arist. 1. Phys. à tex. 51. vsque ad 53. aduersatur, ostendens duo principia non sufficere ad generationem: etenim cum non quiduis ex quouis gigni queat, vt disertè probatur in primo Phys. sed ex oposito, ita vt omnis mutatio à contrario procedat ad contrarium, non potest au-

tem vnum contrarium commutari in alterum, vt ab eo recipiatur, atque sustẽtetur, neq; enim album, quà album est, euadit in nigrum, sed res, quæ erat candore affecta, eúmque deponens accipit nigredinem: hinc fit, vt pręter duo contraria, necessariò opus sit tertio prncipio, tanquam illorum duorum subiecto, plura vero tribus principia superuacanea esse demonstratur primo Physic. 56. Iam verò Empedoclis sententiam, qui peruulgata hæc quatuor corpora, prima facit omnium rerum initia, Arist. multis locis, multísq; modis coarguit: id quod videre licet apud eum primo de Generat. text. 2. & 3. in 2. de Generat. à text. 37. vsque ad 46. in primo Metaphys. text. 15. Reprehendit autem eum, primùm, quia negat omnia elemẽta posse inuicem transmutari, contra experiẽtiam quæ mutuam illorum generationem, & interitum quotidie clara voce testificatur, & contra rationem, quæ vbi videt inesse qualitatum contrarietatem, ibi docet necessariò existere pugnam & alterationem. Deinde, vel differentiæ elementorum, cuiusmodi secundum Empedoclem sunt primæ qualitates, & quædam ex secundis, mutabiles sunt & separabiles ab elementis, vel non; si nõ, ergo nec alteratio vlla erit, nec generatio: nam nec alteratio esse potest nisi in illiusmodi qualitatibus, nec sine alteratione potest esse generatio. Sin autem sunt mutabiles, necesse est, illis mutatis & amissis continuò mutari & interire elementa, ac ob eam caussam non esse prima simpliciter principia. Tum quia vult omnia nasci ex mixtione elementorum, quod de affectionibus, habitibus, & actionibus animæ rationalis, cum supra extráque materiam sint, dici non potest. Postea, quia formam & naturam mixtorum nihil aliud esse putat quàm solam ipsam mixtionem, & eorum quæ miscentur, quasi fœdus quoddam atque conuentionem, ignorans aut omnino tollens formam substantialem, quæ in mixtis, est quidpiam re diuersum, tum ab elementis tum etiam ab ipsa eorum mixtione. Præterea, quia existimat generationem rerum naturalium casu & fortuitò cõtingere, omnia ex necessitate materiæ prouenire: naturam non agere propter aliquem finem: nullum esse in rebus ordinem per se fixum, ratum, atque constitutum. Ad hæc, quia non satis bene distribuit munera amicitiæ & contentionis, affirmans illius esse congregare, huius autem disgregare, nam nisi velit ipse sibi repugnare, multarum rerum cõiunctionem liti, diremptionem autem amicitiæ cogitur assignare. Ad extremum, ne pueriliter omnia consectemur, ex illius scriptis non est perspectũ & exploratum; an velit Sphærum esse principium elementorum, cum ait ex Sphæro, lite dominante, euocari, & segregari elementa ad conficiendum, & ornandum mũdum, an potiùs opinetur, elemẽta esse principia Spheri, cum

Refutatio Empedoclææ opinionis.

inquit Sphærum effici ex elemẽtis dominatu & conciliatu amicitiæ, vnà coeuntibus elementis & confusis omnibus. Hæc Aristot. contra Empedoclem, quem tamen in primo Metaphys. præfert Anaxagoræ dicens, illum quidem ætate fuisse inferiorem, operibus autem superiorem. In primo autem Phys. 41. & 50. & item in 3. de Cælo 37. ait meliùs sensisse Empedoclem faciendo principia rerum finita quàm Anaxagoram inducendo infinita; propterea quòd natura horret infinitum, amat ordinem, satagit, quàm paucissimis rebus potest, opera sua moliri: & sicut non denegat necessaria, ita nihil permittit superfluum, quamobrem, quę paucioribus instrumentis potest efficere, ad ea perficienda, plura non adhibet. Quæcunque autem Anaxagoras ex infinitis illis suis principiis conficit, eadem nec sanè minùs aptè ac probabiliter, ex finitis principiis facit Empedocles. Lucretius, quanquam appellat Empedoclem sapiẽtem, & planè diuinum, eiúsque dogmata & inuenta sanctiora & certiora esse ait, quàm Apollinis responsa.

Pythia, quæ tripode ex Phebi, lauróque profatur.

Eum tamen, tum in aliis, tum in eo maximè reprehẽdit, quòd cum initia rerum debeant esse immutabilia & sempiterna, ipse constituat quædam corpora natiua & mortalia, vt necesse sit, ne summa rerum aliquando tandem in nihilum abeat, alterutrum confiteri: aut huiusmodi corpora in nihilum redigi, & rursus, ex nihilo refici ac reparari, quod est rationi, & sententiæ omnium Philosophorum summè contrarium; aut quidpiam subesse elementis longè prius, atque simplicius ex quo creentur, & in quod dissoluantur, quod si Empedocles concedit, necessariò etiam concedere habet, non quatuor elemẽta, sed illud vnum esse primum initium omnium rerum. Non me latet quid Simplicius primo Phys. quid item Syrianus in iis Commentariis, quos in nonnullos Metaphysicæ Arist. libros edidit, pro Empedocle respondeant: sed aliud est germanas scriptorum sententias verè ac propriè interpretari, & aliud allegoricis, & mysticis explanationibus aliorsum eas detorquere. Sed nunc id non agimus, si enim Simplicium hac in re velim imitari, cõfirmare ausim, nihil vnquam ab vllo mortalium tam peruersè, absurdè, ac stultè scriptum, aut dictum esse, quin id possit Metaphysicis quibusdam, vel potius fictitiis interpretationibus, ad veritatem, vel ad aliquam certe probabilitatis speciem reuocari: quare has Simplicij, & aliorum commentationes, quæ maiorem admirationem adferunt quàm fidem faciunt, magísque subtiles & acutæ sunt, quàm verisimiles, in præsentia omittamus; nobis enim ad grauiora festinantibus, & vitio, & detrimento esset, in his nugis atque figmentis commorari.

Refellitur opinio Pythagoræorũ de Numeris.

Deinceps breuiter expendamus Pythagoriam opinionem de numeris; de quibus multa hic, nec ineleganter, nec inerudite dici possent, sed ea nunc prætermittenda sunt, ne de re curiosa magis, quàm ad bene philosophandum vtili, & quæ iam pridem è Philosophia sit explosa, latius disserere, superuacaneum, & instituto nostro alienum esse videatur. Ac nos quidem, vt magnopere laudamus Ecclesiasticos Doctores, qui explanando sacras literas, in quibus, ne vnus apex, aut Iota vnum, sine singulari consilio, & instinctu Dei positum esse creditur, arcanas, & mysticotatas numerorum significationes, non minus piè quàm acutè persequuntur: sic eos minimè probamus, qui idem facere student in tractandis humanis disciplinis, & pro veris ac propriis rerum naturalium rationibus, atque caussis, nescio quæ numerorum, & magnitudinum mysteria nobis obtrudũt: non animaduertentes (id quod rectè monuit Arist.) in scientiis non esse transeundum de genere in aliud genus, nisi scientias permisceri, & confundi velimus; Scire esse cognoscere rem, non per quæcunque principia, sed per caussam, propter quam res est, & non contingit aliter se habere. Demonstrationem constare ex propriis, nam quæ communia, & aliena sunt, licet vera, & necessaria sint, non esse tamen demonstratiua, & scientifica, quin etiam demonstrationem ex caussis remotis imperfectam esse; Oportere sempiternorum sempiterna, sensibilium sensibilia, corruptibilium autem corruptibilia esse principia, atque omnino eiusdem generis cum iis, quæ efficiuntur. Neque verò sum nescius, quæ res à Deo & natura conditæ sunt, eas certis quibusdam numerorum & proportionum rationibus impressas, insignitas, & modificatas esse: sed aliud est dicere numeros, tanquàm modum & rationem quandam, ad modificationem, & determinationem rerũ concurrere: aliud verò affirmare eos principes caussas esse omnium rerum. nam qui ternarium, septenarium, denarium, & alios similes numeros, magnis in Cælum laudibus efferunt, propterea quòd eos in quibusdam rebus optimis, & præstantissimis inesse comperiunt, ridiculè profectò faciunt, ne dicam absurdè, cum eosdem plerunque cernere liceat in rebus pessimis, atque corruptissimis. vide Aristotelem libro 14. Metaphysicæ cap. vltimo. Etenim Ternarius (idemque similiter contingit in alijs numeris) qua ratione ternarius est abiunctus à rebus, nihil prorsus ad earum perfectionem aut vitium conferre potest: quà verò in ipsis rebus à natura signatus, & quasi insculptus est, potest quidem aliquo modo conferre, verùm secundũ quid & per accidens. Cæterum hanc Pythagoræorum opinionem de numeris, refellit Arist. 1. Metaphys. text. 19. fusiùs autem, atque subtiliùs in 13. & 14. li. Metaphy. quos libros, Syrianus luculenter interpretãs,

suscepit patrocinium Pythagoræorum, eorúmque sententias egregiè tutatur.sed quæ in vtranque partem hac de re disputari possent, consultò vt diximus,omittuntur. Illud hoc loco dixisse satis sit, numeros,qui non sunt substantia, & per se motu materiáque vacant, absurdè constitui principia naturalium substantiarum, motuum item,& affectionum sensibilium. At dicet quispiam, Pythagoræos non loqui de numeris Mathematicis,sed de iis,qui sunt,vel in anima mundi,vel in mente Dei,eorúmque dicta συμβολικῶς esse interpretanda:Esto,veruntamen numeri,quales quales ponantur, & cogitatione informentur,non possunt esse principes caussæ eorum, quæ à natura procreantur,vt ante dictum est:deinde in exponendis caussis rerum naturalium,non generales & remotas tantùm sed etiam propinquas,particulares,& maximè proprias commemorare oportet. numeri autem diuini,& opifices rerum,qui sunt in mente diuina,ad rationem primæ & vniuersalissimæ caussæ pertinent.porrò turpissimum est,in philosophando ita loqui,vt oratio in errorem potiùs inducat,quàm patefaciat veritatē.Sed qui hac ætate sunt(inquit Arist. 1.Metahy.tex.44.de Pythagoricis,& Platonicis loquēs) iis Mathemata facta sunt Philosophia,quamuis dicant,aliorum gratia ea oportere tractare,id autem accidit ipsis propter nimiam exercitationem in illiusmodi rebus,nimiúmque earum studium & amorem, de quibus idem quoque alio loco,nimirum libro 3.de Cælo tex.61.ita scribit: *Hi vero propter horum amorem,idèm facere videntur, quod iij qui positiones in sermonibus seruant:omne enim sustinent,quod accidit tanquàm vera habentes principia,perinde quasi nulla iudicare oporteat ex iȷs quæ eueniunt, & maximè ex fine: finis autem effectiuæ quidem scientiæ est opus ipsum, Naturalis vero id quod semper propriè in secundum sensum apparet*. Hæc Aristoteles. An verò res Mathematicæ sint priores naturalibus & vtrum sola cogitatione animi à rebus Physicis abstrahi queant, an potius per se constent extra materiam & supra naturam, in eam partē huius operis explicandum differatur,in qua separatim disserendum est de quātitate:quare de sententia Pythagoræorum hactenus.Cum iis qui infinita faciunt principia,extremo loco decertandum est.

Refellitur opinio eorum,qui faciunt infinita principia,& primùm Anaxagoræ,deinde Democriti.

Cap. XIX.

ANAXAGORAM multis modis & sanè vehementer exagitat Arist. Primò quia facit principia infinita, eáque non solum diuersa numero,sed etiam specie:etenim talis infinitas principiorum repugnat tum naturæ,tum scientiæ:naturæ quidem,dupli-

citer, nam motus naturales simplices finiti sunt, ergo prima principia naturalia, à quibus manant, erũt quoque finita; & vt dicitur 1. de Generat. animal. cap. 1. natura horret infinitum, ac in omnibus rebus amat & quærit finem: Scientiæ autem, quoniam id quod est infinitũ, est ignotum, nec potest certis vllius scientiæ finibus contineri & cõprehendi. Porrò ignoratis principiis rerum naturalium, funditus tollitur earum rerum scientia, quippe quæ ex illis proficiscitur, atque omnino pendet. Postea, quia partium similarium paruitatem indefinitam esse vult, ita vt eiusmodi paruitatis nullum putet esse fixum modum, atque terminatum: quæ res duas ob caussas falsa & absurda esse cognoscitur. Primùm, quia sicut omnium rerum essentia, esse, perfectio, potentia, operatio, & instrumenta naturalia, vt qualitas, sunt naturaliter definita, sic etiam paruitas & magnitudo quantitatis certis quibusdam terminis definita esse debet: & sicut ars, quæ naturam imitatur, necessariò requirit certum quẽdam modum magnitudinis, tam in instrumentis, quibus vtitur, quàm in operibus, quæ perficit, citra quem, & vltra quem modum, non potest vis artis consistere, neque enim quantacunque naui posset nauigari, nec quantocunque malleo vel serra ars fabrilis vti potest, qua de re in decimo huius operis libro copiosè dissereretur: similiter etiam contigit in natura: tum quia cum totum constetur & coalescat ex partibus, eiúsq; paruitas & magnitudo illarum paruitatem & magnitudinem planè consequatur, si partes animalium & plãtarum possunt esse in quantauis paruitate & magnitudine, hinc necessariò efficitur, ipsas quoque animantes & plantas, quantalibet paruitate & magnitudine præditas esse posse, ergo posset existere homo procerior Cypresso, & minor formica, quod qui concedit, non video, cur non itidem concedat, posse ex formica hominem & ex homine formicam existere. Deinde, quòd affirmet in quolibet esse quodlibet, ex quo fit, vt in ea re quæ habet magnitudinem finitã, necessariũ sit inesse infinities infinitas particulas similares, quo quid absurdius, aut magis secũ pugnans? nam si totũ est finitum, quì potest actu continere diuersas partes infinitas? & si partes sunt infinitæ, fieri non potest, vt non ex ipsis infinitum quidpiam existat: præterquàm quod, si vnum infinitũ non potest esse in natura, multa, atque adeo innumera infinita, nec natura recipere, nec ratio potest capere. Prҿterea, quòd existimet omnes res esse inuicem mixtas præter intellectum, nam quæ miscentur eiusmodi sunt, vt rursus & separari, & separata per se cohҿrere queãt, quod planè abhorret à natura accidentium, siquidem accidens sic hæret in subiecto, vt ab eo nulla vi seiungi, aut seiunctum permanere possit: quare, accidentia, si verè ac propriè loqui volumus,

non possunt dici mixta cum aliis rebus: non igitur omnia cum omnibus mixta sunt. Ad hæc quoniam opinatur generationem rerum tantummodò fieri per compositionem ex partibus similaribus, cum sit alter modus generationis ex rebus dissimilibus per alterationem, longè potior & naturæ familiarior, vt lutum ex aqua & terra, homo autem ex semine fit, & ex corpore & animo constat, corpus autem humanum ex tam multis tamque variis & multiformibus partibus coagmentatum est. Vide hæc apud Arist. 1. Phy. à 35. vsque ad 41. & 1. Metaph. à tex. 16. ad 19. lege item Lucretium, qui 1. lib. argumentis ex ipsa ductis experientia lepidè confutat hanc sententiam. Ratio Anaxagoræ soluitur ab Arist. sub finem primi libri Physici, vbi docet generationem effici, partim ex ente, partim ex non ente; ex ente potestate, ex non ente actu: siquidem materia prima ex qua, & in qua fit generatio, huiusmodi est, vt potestate cohibeat omnes formas, quæ deinde vi & efficientia ipsius agentis, quasi extenduntur & in actum erumpunt: itaque quod generatur, ante generationem, erat, & non erat: in potentia erat in sinu, & vt ita loquar, in vtero materiæ: non erat actu, sed hoc esse acquirit sibi per generationem. Simplicius autem in 1. & 3. libr. Phys. super text. 6. & 28. & in 3. de Cælo defendit Anaxagoram, eius sententiam allegoricè interpretando, sed aliud est germanam eius sententiam fideliter exponere, & aliud, conari eam allegoricis commentis ad verisimilem aliquem sensum deflectere & traducere.

Refutatur Democriti & Epicuri opinio.

Democritum autem, tametsi Arist. in lib. 1. de Generat. præter cæteros Phylosophos commendat, affirmans eum magis Physicè locutum esse de rebus naturalibus, quàm alios, eáque induxisse principia, ex quibus videtur rationes & caussas afferre posse eorum omnium quæ cernuntur in natura: attamen in 3. de Cælo à 37. vsque ad 40. & à 65. vsque ad finem libri, & item aliis locis, vehementer eum reprehendit, atque oppugnat: primùm, quia vacuum, quod non est ens, facit principium entium, & putat motus naturales indigere vacuo, cum tamen, si vacuum esset, nullus in eo motus fieri posset, vt fusè declaratur in 4. Physico. text. 70. & à nobis infra disputabitur libro vndecimo huius operis. Tum quia, statuit corpora indiuidua, repugnans & Mathematicis disciplinis, & naturæ continui, quod suaptè natura, infinitè secari potest, quæ res certissimis, atque euidentissimis demonstrationibus ostenditur 6. Physicorum: quanquàm de impartibilitate atomorum non videtur inter Democritum & Epicurum conuenire: quam discrepantiam Simplicius in explanatione 6. libr. Physici, statim in principio his verbis commemorat. *Leucippus*, inquit *& Democritus, non solùm existimant impatibilitatem esse caussam primis corporibus,*

ribus; cur non diuidantur, ſed etiam paruitatem & quod careant partibus: Epicurus autem poſtea exiſtimat ea quidem non carere partibus, ſed ipſa dicit eſſe inſecabilia, propter impatibilitatem: & ſæpe quidem Democriti opinionem confutauit Ariſtoteles, ac fortaſſe propter illas confutationes quæ contendunt aduerſus id, quòd atomi careant partibus. Epicurus, qui fuit poſterior, atomos quidem ſeruat impatibiles, quòd autem partibus careant, ab eis abſtulit, vt quæ ab Ariſt. propterea refellerentur. Hactenus Simplicius: quod autem is de Epicuro refert, non obſcurè ſignificat & docet Lucretius in 1. libro. Præterea quo motu atomi mouẽtur? deorſum inquit, non igiur poterunt eſſe principia eorum, quæ feruntur ſurſum: nam dicere nullum corpus ſua vi tendere ad loca ſuprema, eſt nimis manifeſtè contradicere his, quæ apertè apparẽt, & ſenſibus vſurpantur. Poſtea, vnde atomis motus ineſt, cum ſint omnium qualitatum expertes? ſi autem mouentur, ſimili motu omnes ferri, aut ſurſum, aut deorſum neceſſe eſt, quippe cum ſint eiuſdem naturæ participes: quomodo igitur poterunt inuicem cõcurrere, & tam variis modis inter ſe complicari & cõnecti? Nam quod Epicurus ait, quaſdam atomos in motu ſuo paululũ declinare, & quaſi de recta via ad dexteram leuámue deflectere, ſcitè ac lepidè ridetur à Cicerone primo libro de Natura Deorum tanquàm merum Epicuri figmentum, neque enim cum omnium atomorum, ſimplex, ſimilis & vnius modi ſit natura, ex ea poteſt tam inſignis variatio proficiſci, quare oportet vel omnes atomos ſimiliter declinare à recto curſu, vel nullam. Ad hæc ſi atomi ſunt indiuiduæ, nec habebunt vllam figuram, nec moueri poterunt: ſiquidem ratio figuræ & motus localis, in eo quod eſt indiuiſibile ineſſe nequit, vt probatur in ſexto libro Phyſicorum ab Ariſtotele: ſi etiam vacant omni genere qualitatum, & nullam actionem, vel alterationem accipiunt, nullo modo poterunt ex ipſis effici tam multæ & variæ formæ eſſentiales ſtirpium, & animantium, & aliarum rerum: ceu ex lapidibus & lignis vario ſitu, aut ordine, & figura diſpoſitis, non exiſtit aliqua natura, vel ſpecies, re differens ab ipſis. Hoc argumentum luculenter tractat Galenus in 1. lib. de Elementis. Poſtremò ſi eſt fortuita concurſio atomorum, generatio rerum naturalium non deberet eſſe certa, vti eſt; vbi enim caſus & fortuna dominantur, ibi nihil eſſe poteſt certum, definitum, conſtans, ordinatum, denique nihil tale, quale cernimus eſſe in rebus naturalibus. Quocirca Ariſtoteles ſub finem ſecundi libri Phyſicorum diſertè docet, Naturam non fortuitò, ſed certa via & ratione procedere & alicuius gratia operari. Iam verò ſi (vt aiunt) inter quaſcunque atomos interiacet vacuum, nullum corpus naturale eſſet continuum, aut contiguum, neque cohærerent inuicem atomi: qua igitur ratione fit earum complexio & copulatio?

aut quomodo manent ſimul quamdiu res durat, aut quid eſt, quod atomos continet in officio, vt talem tamdiu poſituram & ordinem conſeruent? neque enim id referri poteſt ad vacuum, cum ſit non ens. Argumenta verò Democriti & Epicuri de neceſſitate quidem vacui, diſſoluuntur ab Ariſt. in 4. Phy. de indiuiſione autem corporũ in 1. lib. de Generatione. Atq; in ſingulis veterum opinionibus quid reprehenſione dignum ſit, adhuc expoſuimus. Reliquum eſt vt quid in omnibus illis deſideretur, doceamus.

Vniuersè indicantur errata veterum Philoſophorum: quibus tamen ignoſcere, quin etiam gratias agere oportet.

CAP. XX.

PRÆTER ea, quæ in veteribus Philoſophis adhuc propriè & ſigillatim repræhendimus, ſunt alia quædam ipſorum errata, quæ nunc breuiter perſtringemus. Primùm, nemo (Platonem excipio) agnouit materiam primam, cuius ignoratio fecit, vt antiqui neſcientes occurrere quibuſdam dubitationibus, de medio auferrẽt generationem, vt ſignificat Ariſt. 1. Phy. tex. 78. quamuis Auer. lib. 12. Metaphy. com. 8. ſcribat Democritum fuiſſe de propinquioribus in aſpiciendo primam materiam, quod intelligendum eſt, comparatione eorum Philoſophorum, qui fuerunt ante Democritum & Platonem. Etenim Plato in Timæo, copioſè & apertè de ipſa loquitur, & ſecundum Ariſtotelem, maximè omnium naturam eius vidit, atque cognouit, vt ipſemet Auerr. teſtatur 1. Phy. cõm. 79. Tùm ignorarũt priuationem eſſe principium generationis & neceſſarium & diuerſum à materia, vt quamuis non ſit ens, nec maneat adueniẽte forma, magnam tamen vim habeat, magnámque opem afferat ad inchoandam & promouendam generationem. Deinde, pauci attigerunt cauſam efficientem, ſine qua tamen materia non magis ſufficit ad procreandas res naturales, quàm lignum ad efficiẽdum lectum, vel aliud quoduis opus artis, citra operam artificis. Anaxagoras quidem vim & principatum cauſſæ efficientis defert intellectui, attamen poſtea (quod exprobrat illi Socrates in Phœdone & Ariſt. 1. Metaphyſ.) in declaranda generatione cuiuſque rei naturalis, opera illius non vtitur, ſed omnem vim agendi totámque efficientiam refert ad qualitates materiæ, rarum, & denſum: calidum, & frigidum. Vide Ariſtot. 2. Phy. 75. & 2. libro de Generat. 52. Empedocles etiam inducit duas cauſſas efficientes, litem, & amicitiam: ſed eis tantummodò aſſignat vim congregandi, & ſegregandi: cæterorum autem motuũ, & actionum, atque effectuũ naturalium, quæ nam ſit poteſtas & vis efficiẽs,

nusquàm ostendit. Præterea formam, & quod quid erat esse rei, cuius cognitio ad res definiendas & demonstrandas pernecessaria est, primum omnium subodoratum esse Democritum, non quod existimaret illam esse principium, sed quod ipsa re & veritate in id traheretur, auctor est Arist. 1. lib. de partib. animal. cap. 1. Postea Socrates in huius peruestigationem studiosè & diligenter incubuit, sed is vim & rationem formæ negat positam esse in substãtiis naturalibus, quę percipiuntur sensibus, totamque attribuit substantiis quibusdam separatis, quas ipse vocat Ideas. Auerroes autem libro 2. Phy. com. 9. ait veteres putasse solam materiam, quæ est subiecta omnibus rebus, esse substantiam earum, neque distinxisse formam accidentalem à formis substantialibus; Aristoteles etiam 2. Phy. 22. & 1. Metaphy. & in 2. Phys. 75. de antiquis loquens qui videntur omnia referre in materiam, sic ait; *Etenim etiam si aliam caussam quàm materiam dicunt, tamen solùm tangentes eam, valere sinunt.* Postremò finem & bonum, cuius gratia natura facit omnia sua opera, & cuius ratio sicut in rebus artificiosis sic in naturalibus magnam vim habet, vel nemo vidit, vel quasi per nebulam vidit, vel nemo exposuit, aut numerauit in principiis, vel certè nemo nisi valde fabulosè & ænigmaticè huiusmodi caussam tradidit: vt veteres illi Theologi & Poëtæ, qui amorem, tanquàm Deum quendam & vnam de primis caussis inducunt. Veteres igitur, pauca verè, multa falsè, plurima superuacaneè, omnia inordinatè & obscurè, nihil propemodùm demonstratiuè & scientificè tradiderunt. Itaque pulchrè scribit Aristoteles in fine primi Metaphysicæ, Philosophiam apud illos veteres fuisse tanquàm infantem, & tunc primùm quasi balbutiendo loqui cœpisse.

Cæterum idem Arist. in 2. Metaphysicæ tex. 2. auctor est, antiquis Philosophis, non modò si quid errarunt, esse condonandum, propterea quòd primi omnium ingressi sunt ad Philosophandum, sine ijs præsidiis & adiumentis, quibus posteri minimè caruerunt, sed etiam agendas esse gratias, qui nos ad benè Philosophandum, & vehementer excitarunt & vtiliter exercuerunt. Verùm præstat Aristotelis verba singularis in veteres Philosophos obseruantiæ & pietatis plena, hic adscribere. *Sed non solum* (inquit) *illis agendæ, sunt gratiæ, quorum opinionibus quis aquiescet, sed illis etiam qui superficie tenus dixerunt, conferunt enim aliquid etiam isti, habitum nanque nostrum exercuerunt: si enim Timothæus non fuisset, multum melodiæ nequaquàm habuissemus, si tamen Phrynis non extitisset, ne Timothæus quidem fuisset: simili modo & de illis est qui de veritate asseruerunt, à quibusdam enim aliquas accepimus opiniones, quidam verò, vt hi fierent, caussa fuerunt.* De veterum igitur opinionibus, quæ pertinent ad principia rerũ naturalium

Præclara Aristotelis sententia.

Cur non sit hoc libro exposita doctrina Platonis de principijs rerum naturalium.

(vt aliquis tandem huic libro terminus & finis imponatur) ita sit à nobis non (vt opinor) indiligenter, nec ineptè disputatum. De Platonis autem opinione mirum nemini videri debet, nihil à nobis hoc in libro dictum esse: nam cum de principiis rerum plurimæ atque grauissimæ quæstiones & controuersiæ sint inter Platonem & Aristotelem, nequaquàm satis adhuc explicatæ, aliis quidem hos duos Philosophos non rebus, sed verbis tantùm dissidere affirmantibus, aliis autem contendentibus eos inter se omnino discrepare, non debuit tanta quæstionum moles in hunc libellum intrudi, & opinio Platonis simul cum aliorum Philosophorum sententiis inuolui, & communi iudicio cognosci, sed satius fuit eam destinato in id libro aliquo, separatim explicari, & subtiliter ac propriè diiudicari.

FINIS LIBRI QVARTI.

DE

DE MATERIA PRIMA ET PRIVATIONE.

LIBER QVINTVS.

EXPOSITIS atque diiudicatis opinionibus veterum Philoſophorum de principiis rerum naturalium, ſequitur vt deinceps aperiamus ſententiam & doctrinam Ariſtotelis de huiuſmodi principiis, quam nos vero proximam eſſe arbitramur. Primùm igitur quid Ariſtoteles de Principiis rerum naturalium vniuerſè docuit, exponemus: tum de Materia prima copioſiſſimè diſputabimus: ad extremum nonnulla etiã de Priuatione breuiter tractabimus. Sed vt omnes intelligant, quantus vir, iudicio ac teſtimonio totius antiquitatis, in omni genere doctrinæ fuerit Ariſtoteles, & quòd eum nos merito, poſthabitis cęteris Philoſophis, ſequi & imitari ſtudemus, nonnihil hoc loco de eius laudibus, dicendum eſt.

De laudibus Ariſtotelis. CAP. I.

ARISTOTELES (Quem ego ſanè puto non temere ita vocatum eſſe, quippe cum omnes pene diſciplinas ad extremum optimúmque finem perduxerit) fuit natione Græcus, non modo ſingulare decus Græciæ, ſed eximium orbis terræ ornamentũ: patria Stagirita, quam vrbem cæteroquin per ſe obſcuram & ignobilem & penè dirutam ac euerſam, Philippus Macedonum Rex (vt ait Plutarchus in Alexandro) vel vt ſcribit Plinius libro. 7. capite 29. Alexander Magnus Ariſtoteli gratificaturus, inſtaurari & ornari iuſſit: Gentilis eius, Æſculapius Medicinæ apud Ethnicos Deus, memoratur. Platone per viginti annos pręceptore vſus eſt, à quo mẽs Gymnaſij ſui ſolebat appellari; Diſciplinam eius meliorem ampliorémq; reddidit, & tanquam bonus hæres patrimoniũ acceptum, non modo conſeruauit, ſed purgatum, atque perpolitum multò maximè ampli-

ficauit: Ingenij acumine inferior nullo, grauitate iudicij parem habens neminem: varietate ſcriptorum & præſtantia, vberior cunctis atque illuſtrior. Floruit nobilitate diſcipulorum, in quibus vnus fuit Alexander Rex Macedonum, quem Philippus pater, gaudere ſe dixit (vt refert Gellius lib. 9. cap. 3.) non tã quòd eum genuiſſet, quàm quòd eo tempore eum naſci contigiſſet, quo poſſet ab Ariſtotele imbui optimis præceptis inſtitutíſque Philoſophiæ. Tantum verò magiſtro ſuo Alexander tribuebat, vt ei diceret ſe non minus debere, quàm parenti, cum ab hoc viuendi, ab illo benè viuendi rationem accepiſſet. Alter eius auditor Theophraſtus extitit, qui ſingulari doctrinæ, quam ex illo hauſerat, tantam dicendi ſuauitatem adiunxit, vt cum antea diceretur Tyrtamus, eum Ariſtoteles propter diuinitatẽ quandam orationis, Theophraſtum appellauerit. Fuit Ariſtoteles auctor, & princeps diſciplinæ Peripateticæ, quæ longè præferenda eſt aliis ſectis Philoſophorum: non ſolùm quia eſt propior veritati, & ab errorum ſordibus purior atque remotior, ſed quia eſt vberior, ornatior, neruoſior, magíſque accommodata ad erudiendos homines, vitámque ciuilem inſtruendam. Verùm de laudibus doctrinæ Peripateticæ multa ſunt apud Ciceronem in quinto libro de finibus eleganter & copioſè conſcripta. Hæc doctrina multos annos olim iacuit inculta, & deſerta, vel iniuria temporum vel hominum indiligentia: ſed ſtatim vt ſplendor eius mortalibus affulſit, rapuit ad ſe omnium animos, ſtudiáque conuertit. Etenim ab Alexandro Aphrodiſæo, qui primus dicitur adiutus Soſigenis magiſtri ſui opera, lucẽ attuliſſe ad intelligendum & interprætandum Ariſtotelem, vſque ad hunc diem, ita exculta, & illuſtrata fuit commentariis eorum qui ad explanandum Ariſtotelem, maxima ingenia, ſumma ſtudia, acerrima iudicia, multarúmque rerum copiam & ſcientiam attulerunt: vt reiectis aliis Philoſophis, vnus iamdiu floreat, & regnet Ariſtoteles: vnus cunctis penè hominibus ſit in honore, & delitiis: vnum denique hunc ceu ducem & auctorem ſequantur, quicunque ſe ad Philoſophiæ bonarúmque artium ſtudia dediderunt.

Huius igitur viri, quem admirata eſt antiquitas, poſteritas verò etiam venerata, & (vt Lucretij verbis vtar,)

Qui genus humanum ingenio ſuperauit, & omneis
Præſtinxit ſtellas, exortus vti æthereus ſol.

Huius inquam viri præſtantiam, virtutéſque laudando conſequi velle, ſimile eſt, vt ſi quis vellet aut Oceanum exhaurire, aut ſtellas cæli dinumerare, & mundi totius magnitudinem manibus ſuis metiri. Sed ne ingrati animi nobis crimini detur. quòd eius viri laudes taciti prætereamus, cui tantum debemus, quicunque Philoſophiam

colimus, volui breuiter aſcribere hic ea, quæ de Ariſtotele, viri auctoritate doctrináque præſtantes, memoriæ prodiderunt.

Cicero quodam loco ita ſcribit. *Sed quis omnium doctior? quis acutior? quis in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior Ariſtotele fuit?* Et alibi. *Cum omnis*, inquit, *ratio diligens diſſerendi duas habeat partes, vnam inueniendi, alteram iudicandi, vtriuſque princeps, vt mihi quidem videtur, Ariſtoteles fuit.* Multis item in locis, appellat eum virum diuino ingenio, excellentem ſubtilitate & copia, longè omnibus, vno excepto Platone, præſtantem & ſcientia, & diligentia, & quem ipſe maximè omnium admiretur. Sed quia multi qui non Ariſtotelem Græcum, ſed barbaras, ſordidáſque Latinorum interpretum verſiones eius legunt, ſolent in eo reprehendere ieiunitatem, aſperitatem, obſcuritatémque orationis, audiant hi Ciceronem optimum dicendi iudicem atque magiſtrum, ita de eo ſcribentem. *Cum tuus iſte Stoicus ſapiens ſyllabatim iſta dixerit, veniet flumen orationis aureum fundens Ariſtoteles, qui illum deſipere dicat, &c.* Et alio loco. *A libris Ariſtotelis te obſcuritas reiecit: rhetor autem ille magnus (vt opinor) Ariſtotelica ſe ignorare reſpondit, quod quidem minimè ſum admiratus, eum Philoſophum Rhetori non eſſe cognitum, qui ab ipſis Philoſophis, præter admodum paucos, ignoretur, quibus eò minùs ignoſcendum eſt; quòd non modo rebus his, quæ ab illo dictæ, & inuentæ ſunt, allici debuerunt, ſed dicendi quoque incredibili quadam tum copia, tum etiam ſuauitate.* *Laus Ariſtotelis ex Cicerone.*

Plinius de Ariſtotele, à quo magnam partem mutuatus eſt earum rerum, quarum tam locupletem, & nobilem texuit hiſtoriam, hoc modo ſcribit lib. 8. cap. 16. *Ariſtoteles diuerſa tradit, vir, quem in his magna ſecuturus ex parte præfandum reor, Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi, delegatáque hac commentatione Ariſtoteli ſummo in omni doctrina viro, aliquot millia hominum in totius Aſiæ Græciæq́; tractu parere iuſſa, omnium quos venatus aucupia, piſcatúſque alebant, quibuſq́; viuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant, nequid vſquam genitũ ignoraretur ab eo; quos percontando, quinquaginta fermè volumina illa præclara de animalibus condidit.* Idem alio in loco appellat Ariſtotelem virum immenſæ ſubtilitatis. *Ex Plinio.* Alexander Aphrodiſæus (vt refert Auerroes in lib. 12. Metaphyſ. commento 18.) inquit diſciplinam Ariſtotelis eſſe longe minoris ambiguitatis, & magis remotam ab errore & repugnantia, quàm aliorum Philoſophorum: quocirca hanc vnam viam eſſe ingrediendam his, qui ad ſapientiam ſtudent peruenire. *Ex Alexandro Aphrodiſæo.*

Themiſtius (ſiue is fuerit Simplicius qui conſcripſit illud prooemiũ in lib. Phy. Ariſtotelis.) magnam ſanè laudem tribuit Ariſtoteli, nam conferens eum cum aliis Philoſophis ſic ait. *Genus Philoſophandi Ariſtotelis differt à cæteris, quatenus obſcuritates, & ſcirpos illorum tranſtulit in perſpicuam, & propriam expoſitionem, & vim præterea probationibus &* *Ex Themiſtio*

syllogismis adiecit. A Platone autem eo videtur dissensisse, quòd demonstrationes apertiùs, illustriúsque inducit, & quòd earum principia à sensu, & ab euidentibus rationibus sumit. Ab omnibus præterea simul in eo dissidet, quod partes omnes Philosophiæ naturalis vsque ad singularia euolutas ac resolutas reliquit. Non est dissimile quod ait Simplicius in proœmio suo super Categorias Aristotelis, vbi verba facit de genere commentationis Aristotelicæ, quem locum studio breuitatis non apponam.

Ex Auerroe. Sed quid ego dicam de Auerroe? Mihi quidem videtur is, non habere Aristotelem tanquam vnum aliquem mortalium, sed veluti Deum quendam Philosophorum colere, atque venerari. Longum esset colligere omnes sententias eius, quæ ad laudationem Aristotelis pertinent: nos paucis in præsentia contenti erimus. In proœmio suo Physico ita scribit. *Aristoteles tres scientias inuenit, Logicam, naturalem, & diuinam: & nullus error inuentus est vsque ad hoc tempus, quod est mille & quingentorum annorum: & talem esse in vno indiuiduo, potius est miraculosum, quàm humanum.* Idem in tertio de Anima commento 14. *Aristoteles* (inquit) *fuit regula & exemplar, quod natura inuenit ad demonstrandam vltimam perfectionem humanam in materijs.* Idem in primo de Generatione animalium sic ait. *Laudemus Deum, qui separauit hunc virũ ab alijs in perfectione, & appropiauit ei vltimam dignitatem humanam, quam nullus homo potest in vlla ætate attingere.* Idem in libro destructionum disputatione tertia in solutione dubitationis 13. ita scribit. *Aristotelis doctrina est summa veritas, quoniam eius intellectus fuit finis humani intellectus, quare bene dicitur de illo quod ipse fuit creatus & datus nobis diuina prouidentia, vt non ignoremus possibilia sciri.* Et alio quodam loco inquit, *Aristotelem fuisse principem, per quem perficiuntur omnes sapientes, qui fuerũt post eum, licet differant inter se in intelligendo verba eius, & in eo quod sequitur ex eis.* Hæc Auerroes. Si cui autem videtur Auerroes in laudando Aristotele nimius fuisse, & transiuisse fines veritatis, is sciat me illi assentiri, nec me posuisse hæc loca, quòd putem tantum esse tribuendum Aristoteli, aut quòd existimem eum nusquam offendisse, & ab omni errore vacasse. scio enim eum & ignorasse multa, & in plurimis grauissimísque Philosophiæ quæstionibus, vel hæsitauisse, vel à vero etiam aberrasse: Sed vt ostenderem, quanta in laude, ac honore nomen & doctrina eius apud clarissimos quosque viros omnibus seculis extitisset. Hunc igitur tantum virum, quem ego constitui in huius operis molitione sequi & imitari, libet nunc iisdem versibus præfari, quibus Epicurum suum, minùs profectò verè ac dignè, Lucretius libro tertio affatus est.

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, illustrans commoda vitæ,

Te

Te ſequor ò Graiæ gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedum pono preßis veſtigia ſignis.
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem
Quod te imitari aueo. Quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quid nam tremulis facere artubus hædi.
Conſimile in curſu poßint, ac fortis equi vis?
Tu pater es rerum inuentor, tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuis ex inclyte chartis,
Floriferis, vt apes, in ſaltibus, omnia libant:
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea perpetua ſemper dignißima vita.

Quæ Ariſtoteles de principijs rerum naturalium, & quibus locis ſcripta reliquerit.
CAP. II.

DE principiis rerum naturalium vniuerſè quidem hęc fere docuit Ariſtoteles. Primò, principia oportet eſſe contraria, primo Phyſicorum textu 41. Secundò, quòd non poſſit eſſe tantummodò vnum principium. Tertio quòd non poſſint eſſe infinita, tex. 50. Quartò quòd præter duo principia contraria, opus ſit tertio, quod illorum duorum ſit tanquam ſubiectum & materia, textu 51. Quintò principia neque eſſe plura, neque pauciora quàm tria, hoc eſt Materiam, Formam, & Priuationem, textu 56. Sextò, ex his tribus principiis duo eſſe per ſe cauſſas eius quod ſit, nimirum materiam & formam, tertium videlicet priuationem, eſſe per accidens, textu 66. Septimò, principia quodammodo eſſe duo, quodammodo autem tria: nam principia per ſe, ac re diuerſa, ſunt duo, Materia, & Forma: ſimpliciter autem, principia ſunt tria, Materia, Forma, & Priuatio, textu 67. *De principiis in communi.*

De ſingulis autem principiis ſpeciatim ac propriè, hæc tradidit: ac de Materia quidem, primùm hæc. Primò Materiam non eſſe ſcibilē, niſi per analogiam ad Materiam rerum artificialium, primo Phyſicorum textu 69. Secundò Materiam per ſe ignotam eſſe, & cognoſci negatione, libro 7. Metaph. tex. 35. & libro decimo textu 24. Tertiò, quòd Materia non eſt ens ſicut hoc aliquid, primo Phyſicorum textu 69. Quartò, cognita natura Materiæ ſoluit omnem antiquorum ignorantiam & dubitationes, lib. 1. Phyſicorũ textu 78. Quintò, Materiam per ſe eſſe ens, & prope ſubſtantiam 1. Phyſ. tex. 79. Sextò, Materiam etiam poſt generationem manentem vnà cũ forma, eſſe cauſſam eorum quæ fiunt, tanquam matrem 1. Phyſ. textu 80. Septimò, *De Materia prima.*

Materia expetit formam ſicut turpe pulchrum: & fœmina virum, 1. Phyſ. textu 81. Octauò Materiam per ſe, ac ſecundum potentiam ſuá eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem 1. Phyſ. textu 82. Nonò, Materiam eſſe primum ſubiectũ ex quo inexiſtente res fiunt, & in quod vltimum corrumpuntur: ibidem. Decimò Materiam per ſe, neque quid, neque quantum eſſe, neque aliquid aliorum quibus ens determinatur, neque etiam negationes horum; ſeptimo libro Metaphyſicorum textu 8. Vndecimò, cuncta quæ tranſmutantur, habere materiam, lib. 12. Metaphyſicorum textu 10. Duodecimò Materiam eſſe cauſſam cur aliquid ſit poſſibile eſſe, & non eſſe: libro ſeptimo Metaphyſicorum textu 22. & primo de Cælo textu 136. Decimotertiò in corporibus æternis & incorruptibilibus eſſe quidem Materiam, ſed diuerſam à materia rerum ſublunarium: lib. octauo Metaphyſicorum textu 12. & libro duodecimo textu 10. Decimoquartò Materiam primam per ſe non eſſe ſeparabilem, & ſemper cum contrarietate exiſtere: ſecundo libro de Generatione textu 6. Decimoquintò impoſſibile eſt materiam habenti non exiſtere aliqualiter contrariũ: in libro de longitudine, & breuitate vitæ, cap. 2. Decimoſextò ex nõ ente ſimpliciter impoſſibile eſt fieri aliquid; ſed ex eo quod partim eſt non ens, partim ens, poſſe fieri, cuiuſmodi eſt materia quæ non eſt id quod generatur actu, ſed poteſtate, & habet adiunctam priuationem propter quam eſt non ens: primo Phyſicorum 75. & 78. Decimoſeptimò, Intelligentias æternas eſſe & prorſus immobiles quia ſunt ſine Materia: libro duodecimo Metaphyſicorum textu 30. quaſi nihil habens Materiam, talem nimirum, qualis eſt in rebus ſublunaribus, poſſit eſſe æternum.

De Forma. De Forma hæc tradit variis locis. Primò. Formam eſſe rationem exemplar & quod quid erat eſſe rei: ſecundo Phyſicorum textu 28. Secundò. Formam præſentia & abſentia ſua ſufficere ad faciendam tranſmutationem: primo Phyſicorum 68. Tertiò. Formam eſſe quidpiam diuinum, bonum & appetibile 1. Phyſ. textu 81. Quartò. Vnumquodque eſt, & denominatur ſimpliciter tale, non propter materiá, ſed propter formam: ſecundo Phyſicorum textu 11. Quintò. Forma naturalis non eſt ſeparabilis niſi ſecundum rationem tantùm, & eſt magis natura, quam materia lib. 2. Phyſ. textu 12. Sextò. Forma & finis in naturalibus idem ſunt 2. Phyſ. textu 70. Septimò. Forma eſt cauſſa Materiæ ſed non contrà: quare magis hæc quàm illa Phyſico conſideranda eſt: lib. 2. Phyſ. textu 91. Octauò. Formam eſſe prius & magis ens, quàm materiam, & compoſitum: libro 7. Metaphyſicorũ textu 7. Nonò. Subſtantia, quæ eſt ſecundum formam, eſt ſicut numerus, hoc eſt conſiſtit in indiuiſibili, nec ſuſcipit magis & minus,

lib.8.Metaphysicorum,textu 10.Decimo. Præsente forma, quæ vocatur habitus,& finis,seu terminus,cessat generatio,& motus libr.1. de Generatione textu 55. Vndecimo. Physico agendum esse de formis corruptibilibus & inseperabilibus à Materia, de seperabilibus autem à Materia tractandum esse à Metaphysico,primo libroPhysicorum 83.secundo Physic.26.& 6.Metaphy.2.

De priuatione docet hæc.Primo.Priuatio non manet re facta:primo Physicorum textu 59.& 60. Secundo. Priuatio est principium per accidens,& est quasi accidens Materiæ 1.Phys. textu 66. Tertio. Priuatio re vel numero,non differt à Materia,sed tantum ratione vel secundum esse 1.Phys.tex.67.& 79. Quarto. Priuatio per se est non ens 1. Phys.textu 75.& 79.Quinto.Priuatio,ad maleficium ipsius intendenti intellectum,videbitur penitus non esse, & esse caussa corruptionis rerum,potius quàm generationis:quanquam ipsa vtriusq; sanè,diuersa tamen ratione caussa est 1.Phys.textu 80. Sexto. Priuatio non expetit formam quia est illi contraria 1.Phys.textu 81.Septimo.Materia est generabilis & corruptibilis non secundum se,sed ob priuationem,quæ in ea est textu 82. Octauo. Priuatio est quodammodo forma;lib.2.Phys.textu 15. Hæc feré Aristoteles de principiis rerum naturalium.Deinceps de Materia disseramus : ac primo varia eius nomina & appellationes apud Philosophos vsitatas, exponamus. *De Priuatione.*

De varijs significationibus & vocabulis Materiæ apud Philosophos vsitatis.

CAP. III.

QVONIAM Aristoteles primo libro de Cælo text.110. præcipit,si vox eius rei de qua disserēdum est,multiplex fuerit,eam primùm distinguendam esse,explicando significationes eius; postea ponendum & constituendum esse, qua significatione vsurpanda sit:Idcirco cum variæ sint acceptiones & vocabula Materiæ, de qua hoc libro agendum est,libet ante omnia, huiusmodi significationes & vocabula explanare. Primùm,Materia triplex est, vna alterationis tantùm, ex qua mutata nec permanente res efficitur, sic alimentum viuentis,& ligna ignis materiam dicimus : Altera cōpositionis tantùm,ex qua manēte nec alterata res fit,quo modo literæ sunt materia syllabarum,& lapides domus: Tertia vtriusque, ex qua nimirum & manente,& tamen aliquo modo alterata res fit, sic affecta sunt miscibilia ad mixtū,vt patet in Oxymelle. vide hanc distinctionem apud Auerroem,secundo lib.Phys.com.31.Deinde materia, *Variæ diuisiones Materiæ.*

alia est prima, alia secunda: illa per se est simplex, informis, & capax atque receptaculum omnium formarum: hæc habet formam, & est composita; sed dicitur materia, comparatione posterioris, & perfectioris formæ, cui subiicitur, & quam in se recipit: sic elementa sunt materia mixti, & partes similares dissimilarium, & corpus organicū animæ. Amplius Materia, alia est ex qua res fit, vt lapides domus, alia in qua res inhæret, sic substātia est materia, vel potius subiectum accidentium, vt significat Aristoteles lib. 8. Metaphysicæ tex. 12. alia circa quam, qua ratione patiens agentis, & mobile mouentis materiam esse dicimus. atque hinc nomen materiæ translatum est ad artes & disciplinas, quarum materiam appellamus, id, circa cuius cōtemplationem, & tractationem versantur: & Aristoteles primo Meteor. cap. 2. hunc mundum inferiorem inquit esse quasi materiam, quæ agitatur, formatur, & regitur à corporibus cælestibus. Postremò, alia est materia proxima alia remota: lib. 9. Metaphy. tex. 12. proxima est ex qua immediatè, & sine alia mutatione sui potest fieri id, cuius materia dicitur, veluti lignum & æs sunt materia proxima statuæ, quoniam ex illis immediatè potest fieri statua; terra verò vel aqua non sunt materia proxima statuæ, sed remota, quoniam necesse est prius terram cōmutari in lignum vel æs, quàm vt ex ipsa possit confici statua: quamobrem cum quid dicitur esse in potentia tale, propriè id conuenit materiæ proximæ non remotæ: non enim dicimus terram esse potétia hominem, sed semen, vel menstrua. Omittimus hic diuisionem Materiæ in sensibilem, & intelligibilem: secundum quam Mathematici dicuntur considerare non materiam sensibilem, sed intelligibilē, vt docet Aristoteles lib. 7. Metaphy. tex. 35. & item illam diuisionem materiæ, in essentialem, & integralem, seu quantitatiuam; secundum quam corpus est materia essentialis homini, caput autem, brachia, thorax, crura, sunt materia integralis ipsius corporis.

Varia Materiæ vocabula. Apud Peripateticos tria sunt vocabula Materiæ: vnum, Materiā, alterum Subiectum, tertium Elementum: differentiam inter materiā, & subiectum tradit Themistius & confirmat testimonio Boethi, primo Phys. super textū 61. materia enim dicitur ratione formæ futuræ ad quam est in potentia, subiectum autem ratione formæ præsentis, quam sustinet: sed præstat ita distinguere, vt materia dicatur ratione formæ substantialis siue futuræ, siue præsentis; subiectū ratione formæ accidentariæ, vel motuum, aut transmutationum; nam neq; accidentia propriè habent materiam, sed subiectum, vt est in 8. Metaph. textu 12. neque forma substantialis est in subiecto, vt præclarè docet Alexander primo libro naturalium quæstionum capite 17. & traditur ab Aristotele in categoria substantię, cum ait commune esse

Quid inter Materiam & subiectū intersit.

omni ſubſtantiæ in ſubiecto non eſſe. Apud Platonicos, vt videre eſt in Timæo, appellatur πανδεχὲς id eſt, omnia habens, conceptaculum, gremium, ſinus, locus formarum, mater, & nutrix. Apud Arabicos ſcriptores, origo, maſſa, ſylua, ſeminarium nuncupatur. Vide Albertum Magnum primo Phyſ. tractatu vltimo capite 12.

An ſit neceſſaria Materia in rebus naturalibus.
CAP. IIII.

DE Materia quatuor illæ quæſtiones, an ſit, quid ſit, qualis ſit, & propter quid ſit, explicandæ ſunt. Ac primùm materiam eſſe, & neceſſariam eſſe in rebus naturalibus, facilè oſtendi poteſt his rationibus. Primò quia ex nihilo nihil fieri poteſt, & omne quod fit, ex aliquo & ab aliquo & aliquid fit, imo non quodlibet poteſt fieri ex quolibet, ſed ex certo & definito ſubiecto. Deinde, omnis tranſmutatio per ſe fit ex oppoſito ad oppoſitum, ſiue illud oppoſitum ſit priuatio, ſiue contrarium; at vtrunque horum neceſſariò requirit aliquod ſubiectum, in quo inſit: & cum in tranſmutatione verbi gratia caloris in frigus, ipſum frigus non recipiat in ſe calorem, neque fiat calidum (non enim vnum contrarium accipit & fouet alterum contrarium; ſed potiùs illud à ſe expellit, & corrumpere conatur) neceſſarium eſt aliquod tertium, medium inter calorem, & frigus, vtriuſque capax, & viciſſim particeps. Hanc rationem potiſſimũ vſurpat & inculcat Ariſtoteles, vt videre licet primo Phyſ. 51. vſque ad 54. & octauo Metaphyſ. text. 4. & libro 12. text. 7. Poſtea, ſi ad productiones rerum non eſſet opus ſubiectum aliquod, ergo quælibet productio fieri poſſet in inſtanti, & ſine diſpoſitionibus vllis antegredientibus, quod experientia docet eſſe falſum; nam generationes Phyſicæ vt arborum, & animalium non ſubitò ſed paulatim certis definitíſque temporibus perficiuntur; ídque propterea euenit, quòd materia paulatim ab agẽte naturali præparatur & idonea fit ad accipiendam formam ſubſtantialem. Ad hæc, facta inductione per omnes tranſmutationes conſpicuum erit, ſemper eſſe neceſſarium aliquod ſubiectum; vt patet contemplanti tranſmutationes artificiales, naturales, accidentales, & ſubſtantiales tam viuentium: quæ fiunt ex ſemine, quàm mixtorum, quæ ex elementis, & ipſorum elemẽtorum, quorum ſemper vnum fit ex alio; nec vllam mutationem ſine ſubiecto fieri poſſe, adhuc probauit experientia. Præterea, omnis tranſmutatio eſt actio, actio nequit eſſe ſine agente, nec agens ſine patiente, cum ſint relatiua, ergo in omni tranſmutatione eſt neceſſarium aliquod ſubiectum patiẽs: & cum generatio non ſit

Probatur ſeptem rationibus materiam eſſe neceſſariam.

actio immanens in generante, alioqui ipsum generans generaretur, quasi simul esset & non esset, nam quatenus generat, iam est, quatenus generatur, non est; oportet eam esse actionem transeuntem in liquod subiectum. Quid plura? omnis transmutatio, tum quoniam est accidens quodpiam, tum quia est motus, qui definitur actus entis in potentia, & non est in mouente, sed in mobili, necessariò indiget subiecto. Adhæc, si non est necessaria materia, ergo vel iampridem cessasset generatio, quippe cum omnes formæ Physicæ sint corruptibiles: vel ex nihilo effici & refici possent, cui positioni consequentia sunt plurima, & grauissima incommoda, quæ plurimis & dissertissimis verbis persequitur Lucretius primo lib. nam cur non quodlibet agens æqualiter & indifferenter agit in quamlibet rem, si ad agendum nō est opus materia? imò qui tollit materiam vnà quoque tollit omnem actionem, omnémque potētiam actiuam, vtpotè quæ sine patiente constare nequeant.

Esse autem necessariò ponendam aliquam materiam primam, perspicuum & certum fieri potest ex eo, quòd si non daretur prima materia neque essent aliæ materiæ; nam posteriores materiæ sustentantur à prioribus; & nisi detur prima; essent in re naturali infinitæ materiæ; quare etiam infinitæ formæ; & nullum esset corpus simplex; & cum quælibet forma addat rei aliquem gradum perfectionis, & præbeat aliquam operationem, res naturales haberent infinitas perfectiones & actiones. Immo non est propriè alia materia nisi prima, nam quæ sunt præter materiam primam, sunt formæ, quarum priores & imperfectiores dicuntur materia posteriorū & perfectiorum: aut certè sunt composita quæ formantur & perficiuntur à formis. Itaque nomen & ratio materiæ præcipuè conuenit materiæ primæ: ipsa enim maximè subiicitur contrariis eáque vicissim reiicit & abiicit, ipsa est ex qua omnes res naturales cōstituuntur & constant. manifestum igitur est materiam præsertim primam, esse maximè necessariam.

De Creatione. Cap. V.

Hic locus nos admonet, vt priùs quàm progrediamur ad enodandas alias quæstiones quæ de Materia prima propositæ sunt, nonnihil dicamus de creatione. Etenim quæ præcedenti capite posita sunt, ea videntur funditùs tollere creationem. Si enim materia necessaria est ad cuiuslibet rei productionem, ergo non potest quicquam ex nihilo effici; cui necessariò consequēs est, nullā esse creationem. At Theologia Christiana, cui nullus error

nullúmque mendacium subesse potest, pro vero & certo docet, non modò possibilem esse creationem, sed ea plerũque visum esse Deum in rebus procreandis. Quare vt hunc etiam locum in philosophia illustremus, videamus primùm quid sit creatio; tum an ea concedi & admitti queat secundum Aristotelis doctrinam: ad extremum an creationem esse possibilem, lumine naturæ cognosci possit & manifestis atque necessaris rationibus demonstrari.

Quinque Philosophorũ opiniones de rerum productione.

Quinque fuerunt opiniones de generatione rerum. Vna, nullam esse generationem; eorum videlicet qui faciebant omnia esse vnum ens immobile; quam sententiam Aristoteles attribuit Parmenidi & Melisso: Altera, nihil de nouò generari; sed generationem nihil aliud esse, quàm segregationem quandam & manifestationem eorum, quę priùs erant permixta & abscondita: quæ sententia fuit Anaxagoræ: Tertia (quam perhibent fuisse Auicennæ) formas naturales ex nihilo creari à quadam intelligentia, quæ præsidens huic mundo inferiori, producit omnes formas, intelligibiles, sensibiles, & Physicas: itaque agentia particularia tantùm disponere materiam ad recipiendas huiusmodi formas: Quarta, Aristotelis qui sensit omnes formas naturales & mortales produci ex materia, ab agentibus particularibus, & eidem esse agens disponens materiam, & inducens formam: vide Auerroem septimo Metaphys. Comment. 31. & duodecimo lib. Metaphys. Comment. 18. Quinta, nostrorum Theologorum; qui distinguunt res quæ producuntur, in res materiales & immateriales; & rerum materialium productionem, in primam quæ initio simul cum molitione mundi à Deo facta est, & eam quæ post cõsecuta est, quasi per propagationem; & item potentiam Dei in absolutam & infinitam, atque in ordinariam & quæ ad caussas secundas naturales temperata & accommodata est. His positis, conuenienter iis quæ in sacris literis scripta sunt, affirmant, res immateriales creari à Deo, siquidem non possunt ex materia effici; tum aiunt primam rerum materialium productionem fuisse ex nihilo: cum enim simul cum ipsis rebus producta fuerit materia, non præcesserat aliquid ex quo ceu subiecto, tales res fieri possent; at cæteras productiones earũ rerum, quæ sunt veluti propagationes illius primæ productionis, docent fieri ex materia, ab agentibus naturalibus secundum legem ordinariam: secundum potentiam autem Dei absolutam, etiam nunc posse creari ex nihilo, propterea quòd Deus sit agens liberum infinitæ virtutis, & potens immediate, aè per se facere, quicquid fecit per caussas secundas. Hæc Theologi de procreatione rerum & necessitate materiæ, grauissimè verisiméque philosophantur. Sed his expositis notionem creationis euoluamus, atque illustremus.

Sex res necessariò concurrere ad generationẽ rerum naturalium.

Aperiamus igitur quid ſit creatio: cuius vis, & natura faciliùs perſpici poterit, ſi eam conferamus cum generatione: in qua ſex potiſſimum res cernuntur: Prima eſt, ſubiectum ſeu materia, è cuius potẽtia forma naturalis per generationem quaſi extenditur, & producitur ad actum: neq; enim generatio Phyſica ſine ſubiecto & materia conſtare poteſt. Secunda eſt, terminus à quo, qui eſt priuatio, hoc eſt negatio formæ in ſubiecto apto: homo enim gene a ur ex ſemine, quod non eſt homo, ſed aptum eſt fieri hominem. Tertia eſt, terminus ad quẽ, qui eſt res corporea, materialis, corruptibilis: nam in generationibus omnino Phyſicis & rerum materialium, de quibus in præſentia loquimur, termini ad quos terminantur generationes, ſunt formæ ſubſtantiales corporum naturalium, corporeæ & mortales. Quarta eſt motus qui eſt veluti genus ipſius generationis, & generatio eſt quædam actio tranſiens in ſubiectum, & ſucceſſiuè fit propter diſpoſitiones, quas neceſſariò prærequirit. Quinta, generatio requirit tempus, & locum: tempus, quoniam eſt motus, cuius menſura eſt tempus: locum quoniam fit ex alio corpore quod eſt in loco: & quia id, quod generatur eſt corporeum, & mobile localiter cum ſit res naturalis. Sexta, generatio fit à cauſſa particulari, & vniuerſali, neque enim ſufficeret vniuerſalis, vti eſt cælum, vel etiam intelligentia quæuis præter Deum, cum ſit per ſe indifferens & indeterminata ad productionem huius vel illius effectus particularis, neque ſola particularis cauſa ſufficeret, cum hæc non moueat niſi mota ab vniuerſali cauſſa, & id manifeſtè comprobat experiẽtia: Sol enim & homo, vt inquit Ariſtoteles, generant hominem. Si hoc autem in generatione hominis fieri oportet, quantò magis in procreatione aliarum rerum naturalium idem fieri neceſſe eſt? hæc ſunt in generatione naturali: at in creatione nihil horum reperitur; cum enim fiat ex nihilo, neque habebit pro ſubiecto vllam materiam, neque pro termino à quo priuationem quæ ſupponit ſubiectum, neque erit motus, cum is ſit actus alicuius mobilis, neque actio erit tranſiens, ac proinde non fiet in tempore; neque poteſt creatio fieri à cauſſis ſecundis, ſed tantùm immediatè à cauſſa prima; tum quia cauſſæ ſecũdæ non poſſunt operari niſi per motum, qui ſubiecto indiget, quod abeſt creationi; tum etiam quia cum inter nihil & ens ſit infinita diſtantia, vtpote inter quæ nulla ſit proportio; creatio quæ procedit ex nihilo ad ens, requirit in agente infinitã virtutem, quæ infinitas aut nulla eſt in rebus, aut certè tantùm in primo agente eſſe poteſt. Iam verò terminus creationis per ſe, eſt res immaterialis, & incorruptibilis (loquor de termino creationis qui non poteſt alia ratione produci, quàm per creationem) quæ res ſicut non fit ex materia ita non

Quæ res excludantur à creatione.

dependet à materia,ac proinde non habet contrarium: & quoniam omnis mutatio Physica versatur in materia(cuncta enim,quæ transmutantur,materiam habent, vt est in duodecimo Metaphys.tex.10.) necesse est quæ creantur ex nihilo,ea libera esse ab interitu: qui non cadit in res materia carentes. quamquam possit etiam creari res materialis non tantùm ratione formæ,vt fit in generatione,sed ratione totius compositi:hoc est formæ simul & materiæ, quod tamen Aristoteles non videtur cognouisse, nam licet Aristoteles septimo, & duodecimo libro Metaphys. affirmet in generatione naturali non produci formam solam sed compositum: non vult tamē illis verbis significare produci simul materiam,& formā,cum ipse asserat in fine primi lib.Physici, materiam esse ingenerabilem & incorruptibilem: neque innuit produci aliquam entitatem tertiam, re diuersam à partibus, vt alio loco disputabitur à nobis: Sed vult indicare formam non produci per solitariam, & seorsim à materia, & postea copulari cum materia,sed eam produci ex materia,in materia,& cum materia copulatam, & ab ea inseparabilem; & quoniam nihil aliud est compositum, quàm copulatum & coniunctum ex forma & materia, idcirco agens naturale producendo formam copulatam cum materia, dicitur producere compositum. Atque hoc perspicuis verbis docet Aristoteles in 7.Metaphys.text.27.

Quid sit in generatione naturali non produci formā, sed compositum.

Ex his autem,quæ dicta sunt potest confici definitio creationis ad hunc modum,*Creatio est productio rei immaterialis & incorruptibilis ex nihilo,quæ immediatè fit à Deo*. In qua definitione illa vox *productio* non significat aliquam actionem, vel mutationem distinctam à creante & à re creata, alioquin indigeret subiecto, in quo reciperetur, & circa quod versaretur sed est ipsamet res creata,prout de non ente simpliciter transit ad ens:vnde relatio,quæ est inter creantem,& rem creatam,ratione creantis est relatio rationis,quia nihil reale nouum ponit in creante, sed solam denominationem extrinsecam ab eo quod creatur;dicitur enim creans,nō per aliquam nouam actionem,quam nunc exercet, & priùs non exercebat, sed quia creatur de nouo aliquid ab eo.ratione autem rei creatæ,est relatio realis:etenim creare, est Deum velle rem ex nihilo tunc esse,cum incipit esse; Deum conseruare,est velle rem permanere in esse accepto;rē creari est de nouo incipere esse non ex subiecto, & dependenter à Deo. An verò relatio quam creatio ponit in creatura ad Deum,sit trascendentalis,non re,sed formaliter tantùm differens à substantia creaturæ,vt vult Scotus secundo Sententiarum distinctione prima: an verò sit realiter distincta, vt volunt Thomistæ, hoc est Capreolus secundo Sentent. distinct.prima,Caietanus in prima parte quæst.45.super artic.3. Fer-

Definitio Creationis.

rarienſis ſecundo lib.contra Gentes ſuper cap.28. non eſt huius loci explicare,ne nimis minuta,& ſuperuacanea conſectando, longiores ſimus, quàm par eſt:ſatis hoc ſit, nobis magis probari Scoti ſententiam.Poſtea illa vox,*Ex nihilo* nō ſignificat ſubiectū: qui poteſt enim quod eſt nihil,eſſe ſubiectum vllius rei?neque ſignificat ordinē temporis,vt neceſſarium ſit quod creatur,priùs fuiſſe nihil; Sed tantùm indicat negationem ſubiecti, vt ſenſus ſit,creationem fieri ex nihilo, hoc eſt non ex aliquo ſubiecto vel materia:vide Simpliciū in digreſſione,quam facit octauo Phyſ.ſuper text.9.Sequitur vltima pars definitionis, *Quæ immediatè fit à Deo*,quod, quia magnam habet dubitationem,enucleatè declarandum eſt.

An vis creandi in ſolo Deo inſit,ita vt nulli creaturæ communicari queat. CAP. VI.

QVONIAM in definitione creationis poſitum eſt,eam proximè fieri à Deo, poſſet in dubium vocari, an vis creandi ita ſit propria Dei,vt cum nulla re alia communicari queat: qua de re,licet multa ſubtiliter diſputentur à Theologis in ſecundo lib.ſentent.nos tamen & quod ſentimus,& quod ſatis ſit ad id de quo agimus, paucis exponemus. Duæ ſunt, inter ſe pugnantes Theologorum ſententiæ:vna eſt D.Thomæ,prima q.45.art.5.& 2.libro contra Gentes cap.21. & in 2.Sentent.diſt.1.q.1.art.3. & Ægidij Romani in quolibeto q.1. Henrici de Gandauo in quolibeto quarto q.vltima, & Stoici in quarto Sent.diſt.1.q.1. qui aiunt nullā rem aliam à Deo, poſſe creare quicquam. Scotus eam ſententiam probat his rationibus. Aut ea res ſeu creatura,quæ ponitur creare,eſt immaterialis,aut materialis; ſi immaterialis vt intelligentia, aut creat per actionem quampiam tranſeuntem, & hoc non, quia talis actio eget ſubiecto, quod nullum eſt in creatione:aut per actionem immanentem cuiuſmodi eſt intelligere & velle:ſed hoc non poteſt dici;tum quia ſolum intelligere & velle Angeli non poteſt eſſe tantæ efficacitatis, vt ad voluntatem Angeli,ex nihilo res quæ ſunt extra Angelū, ab eo multum differentes,momento exiſtant:niſi fortaſſe ex diuino aliquo pacto & voluntario Dei concurſu, ita vt voluntariè conſtituerit Deus, cum Angelus quiſpiam cogitat aut vult creationē alicuius rei, continuò eam rem,vi & poteſtate ſua infinita creare: id quod ab eo per Prophetas & Apoſtolos edēdo miracula,non ſemel factum eſt:Tum etiā quia intellectio & volitio Angeli ſunt accidentia quæ non poſſunt ſeparari à ſubiecto,quamobrem illorum vi & efficiētia non poteſt vlla ſubſtantia creari ex nihilo,hoc eſt produci ex non ſubiecto.

Rationes Scoti.

Sin autem ea res, quæ ponitur creare, sit materialis, duabus rationibus conuincitur, id non posse præstare: primùm quia nulla res materialis potest quicquam efficere nisi per actionem transeuntem, & mutationem Physicam, cui exercendę opus est subiecto; deinde quia in re materiali, principium productiuum, est forma materialis, in esse & operari dependens à subiecto; quare actio vel productio ab ea proficiscens, non erit præstantior, &, vt ita dicam, independentior, quàm illa; vt cum forma agens sit in subiecto, eius tamen actio non recipiatur; & insit in aliquo subiecto. Hæc Scotus.

Diuus Thomas idem confirmat duabus rationibus: quarum prior hæc est; creatura neque tanquam principale agens, neque tanquam instrumẽtale potest quicquã creare, ergo nullo modo potest creare: probatur antecedens, non tanquam principale agens, quia repugnat creaturæ, sicut non dependere à Deo in esse, ita non dependere ab eo in causalitate vt per se solam non mota & directa à Deo quicquam agere queat: & quia creatio terminatur ad esse simpliciter, vt opponitur nihilo, tale autem, est effectus vniuersalissimæ caussæ, qualis est Deus: neque tanquam agens instrumentale, siquidem instrumẽtum non adhibetur à principali agente nisi vt per suam propriam actionem aliquo modo disponat ad productionem effectus, quem principale agens intendit; vt patet in securi, serra, malleo, & aliis instrumentis; sed ad productionem eius quod creatur in instàti ex nihilo, nulla dispositio potest pręcedere, aut recipi in ipso nihilo, ergo creatura nullã potest Deo ad creandũ subministrare operam, vel aliquid pręparãdo, vel productionẽ eius quod creatur, vi sua aliquo modo attingẽdo. Posterior ratio est hæc: nam sicut inter ens & nihil, nulla est proportio, vt etiã argumentatur Aristoteles de vacuo & pleno in 4. Phys. text. 71. sic inter virtutem actiuam, quæ producit aliquid ex nihilo, & eam, quæ producit ex ente, nulla erit proportio: Sed inter quælibet agẽtia finitæ potestatis ac virtutis est proportio, ergo agẽs ex nihilo oportet esse infinitæ virtutis; hoc autem in nullam creaturam cõuenire potest; ergo neque creare cadere potest in creaturam. Et sanè cum ipsum nihil sit infinitum & indeterminatum, continens totum non esse, nulla res potest habere ius, vim, atque efficacitatem in ipsum nihil, nisi ea quoque sit infinita, continens in se excellenter totum esse cuiusmodi solus Deus esse potest. Hæc autẽ ratio, quamuis à Scoto, Durãdo, Guglielmo Ochan multis calumniis prematur, firma tamẽ & integra adhuc stat; ac mihi quidẽ certè valde probatur. Præterea, sicut Deus aliqua attributa sua cõmunicat creaturis, vt sapientiam, iustitiam, &c. aliqua verò minimè, vt esse independens & omnipotens; ita verisimile est præter actiones, quas cõmunicat cum

Rationes D. Thomæ.

creaturis vti sunt, mouere, producere, velle, intelligere, &c. esse aliquam propriam Dei, vt Deus est, incommunicabilem creaturis, vt nimirum ex nihilo aliquid traducat ad ens. Atque hæc sententia mirificè consentit cum iis, quæ scribit D. Augustinus 9. lib. super Genesim ad literam cap. 15. *Dicens, nullam creaturam posse creare quidpiam, seu paruum.* & paulò post, *Creare,* inquit, *vllam creaturã tam nullus potest Angelus, quàm nec seipsum.* Vide etiam Damascenum in eandem sententiam lib. 2. de fide Orth. cap. 3. Hanc opinionem etiam sequitur Guilielmus Ochan. 2. Sent. dist. 1. q. 7. & 2. quol. q. 9. & Gabriel. 2. Sent. dist. 1. q. 4. Verùm negãt eam argumentis demonstratiuis ac scientificis, ostendi posse; sed tantùm probabiliter persuaderi. Posset hic dubitari de gratia, quæ à Deo, & immediatè, & per sacramenta animis nostris infunditur, cuius productio videtur creatio, & tamen instrumentaliter attingitur & producitur à sacramentis; sed quia hoc est nimis Theologicum, alienũ esset hic à nobis eiusmodi quæstionem tractari, cæterum D. Thomas pulchram huius difficultatis solutionem tangit in 3. quæstione de potentia Dei arg. 8. in resp. ad 3.

Altera sententia est Magistri sent. lib. 4. dist. 5. asserentis, nihil prohibere quò minus vim creãdi Deus impartire queat alicui creaturæ, non tanquam principali agenti, sed tanquam administro & quasi instrumento Dei: quam sententiam Durandus in 2. sent. conatur defendere non aliter, quàm demonstrando id non includere contradictionem, & soluendo rationes aliorum qui contra sentiunt. Sed quæ is supradicto loco affert, ea nunc breuitatis caussa commemorare supersedeo. Ex his duabus opinionibus priorem equidem iudico esse probabiliorem & magis congruentem tum rationi & veræ Philosophiæ tum dictis sanctorum Patrum, qui propter pietatis, atque sapientiæ laudem, sunt quasi lumina quædã clarissima Christianæ religionis. verùm his omissis quæ magis sunt Theologica quàm Physica, videamus, quid Aristoteles senserit de creatione.

An creatio admittenda sit secundum Aristotelis doctrinam: & an lumine naturali cognosci poßit.

CAP. VII.

Duodecim argumentis probatur creationem non fuisse Aristoteli cognitã.

ARISTOTELI nunquam venisse in mentem, vt existimaret creationem quæ est noua rei ex nihilo productio, esse possibilem, perspicuum & (vt opinor) certum faciam ex iis paucis quæ subiiciam. Primò, in 1. lib. Phys. text. 33. & 34. commendat commune illud decretum omniũ Physicorum, ex nihilo nihil posse fieri. In eodem libro text. 75. ait esse impossibile, ex simpliciter non ente aliquid

aliquid fieri. Deinde, in primo Physic. tex. 43. inquid, non quodlibet fieri ex quodlibet, sed vnumquodque ex suo opposito, quod est contrarium, vel priuatio: & in 7. libro Metaphysicæ. textu 22 dicit omne quod fit, ex aliquo, & aliquid fieri. Postea Aristoteles semper definit caussam efficientem per esse principium motus, nec vsquam vel leuiter innuit modum efficiendi per creationem. siquidem in 5. libros Metaphysic. vbi explicat varias significationes nominum, quibus & Metaphysica, & aliæ disciplinæ vtuntur, nullam vel mentionem, vel etiam verbum fecit creationis. Ad hæc, in 5. libro Metaphysi. tex. 17. definit potentiam actiuam per passiuam, dicens illam esse principium transmutandi aliud inquantum aliud: & apud eum nullum potest esse agens absque patiente: atqui hoc aduersatur creationi, in qua cernimus agens sine patiente, & potentiam actiuam sine passiua. Præterea, Aristoteles (vt clarum est legenti eius libros) in omni productione requirit subiectum, terminum à quo, videlicet priuationem, vel contrarium, motum, locum, tempus, præuias dispositiones, concursum caussarum particularium: quæ res nullo modo cadunt in creationem. Tum, Aristoteles (vt censent veteres Peripatetici, licet multi alij docti & graues viri contra sentiant) non concedit infinitam virtutem (vt vocant) in vigore; neque immediatè sine caussis secundis quicquam de nouo posse à Deo fieri; nec eum aliter agere actione transeunte, quàm per motum, & lumen cœli, nec operari liberè, sed ex necessitate naturæ: quibus de rebus alio loco à nobis disputabitur. His autem rebus non concessis, nullo modo concedi potest creatio. Amplius, Aristoteles, & Peripatetici putant euidenter demonstratam esse æternitatem Materiæ primæ in 1. Physi. 82. illo argumento, quia si vnquam fuisset producta, oporteret eam productam esse ex aliquo subiecto, quare ante primam materiam fuisset alia, & sic res procederet in infinitum: similiter etiam in 8. Phy. motus, & temporis æternitas demonstratur ea ratione, quoniã si hæc facta essent, non potuissent fieri aliter quàm per motũ, & in tempore: quare ante motũ & tempus, & motus & tempus fuissent: quas demonstrationes quis non videt posita creatione nullas esse? Et cum æternitatem materiæ, temporis, motus, atque mundi, Aristoteles toties inculcet, tantopere commendet, & tãtum in ea roboris, atque præsidij locatum esse putet ad bene Philosophandum, vt tota propemodum eius disciplina, maximè quæ est de intelligentiis, & rebus diuinis, hoc quasi fundamento nitatur, atque sustentetur; quis credat Aristotelem adeò fuisse vecordem & stupidum, vt concederet creationem, quæ tantum doctrinæ suæ fundamentum labefactaret ac funditus euerteret? Quid ratio illa, qua in

1.lib.de Cœlo confutat sententiam Platonis qui facit cœlum ab aliquo principio natum sed nunquam interiturũ, omne, inquit, quod incipit esse, aliquando desinet esse, nam quod tale est, factum est ex materia, quare corruptibile; quod autem corruptibile est, aliquando corrumpetur: hæc, inquam, ratio quam vim habet admissa creatione? nullam sanè. illa item disputatio eius, quæ luculenter tractatur in 7. lib. Metaph. & priore parte lib. 12. formam non posse produci per se nec immediatè à substantiis abstractis, nonne admissa creatione labascit? His accidit quòd Peripatetici ita secum cogitarent, si Deus potest creare res ex nihilo, aut is agit liberè atque contingenter, aut ex necessitate naturæ, si contingenter, cum sit infinitæ virtutis (non enim minor virtus quàm infinita sufficit ad creandum) non posset Philosophus vllã caussam, & rationem reddere de magnitudine, numero, perfectione, & ordine earum rerũ quę sunt in mundo: Etenim hæc omnia penderent ex libera voluntate Dei, qui si voluisset multò plures maiores & perfectiores res creare potuisset: Sin autem agit ex necessitate naturę, & habet infinitã virtutẽ ad creãdũ ex nihilo, cũ in ipso nihilo nullus sit terminus aut modus, deberet sane semper in infinitũ nouas rerũ species efficere, nã si agit ex necessitate naturæ, agit quicquid potest, & quãtũ potest, at potest in infinitũ ergo &c. Quãobrẽ cũ Peripatetici animaduerterẽt admissa creatione omni ex parte consequi grauissima incõmoda contra suam ipsorũ disciplinã, nullo modo possent in animum inducere vt eam concederent. His adde quòd veteres interpretes Arist. non modo eam non admittunt, sed etiam vehementer oppugnant. vide Auerroem in 8. Physi. comm. 4. Themistium in eodem libro super tex. 6. Simplicium ibidem in digressionibus suis contra Philoponum. Quid plura? Nihil (vt nostra fert sentẽtia) reperiri, aut fingi potest, quòd sit magis contrarium doctrinæ Aristotelis, & quod omnes eius artus, & neruos vehementiùs elidat. Atque hæc quidem ex sensu Aristotelis disputata sint.

Quid Plato senserit de Creatione tres opiniones.

Sed quid Plato sensit de creatione? Non satis conuenit inter omnes. Etenim sunt res opiniones. Vna, Platonem fecisse mundum æternum nõ aliter quàm fecit Aristoteles: nam cum apud eum in Timęo sint tres caussę ipsius mundi, vna efficiens, quæ est Deus, altera exemplaris, quæ est Idea, tertia tanquam finis, quæ est bonitas ipsius Dei: cum hæ tres caussæ omnes sint æternæ, non potuit mundus non esse sempiternus. vocat autem eum genitum & factum, vt indicet eum ex omni æternitate pendere omnino à Deo non secus ac si de nouo factus fuisset: & quemadmodum quod fit, pendet ab efficiente, sic mundus omnino pendet à Deo. Altera est, eum sensisse mundum ab initio temporis factum esse ex materia, quæ ab omni ęternitate præ-

cesserit molitionem mundi,sed informis & incerto atque inordinato motu agitata:etenim hoc ipsum eisdem propè verbis docet Plato in Timæo,cui consentit quod scribit Plutarchus in 1. lib. de placitis Philosophorum cap. 3. ponens secundum Platonem tria principia omnium rerum Mentem,Ideam,& Materiam. Tertia est.Platonem fecisse mundum de nouo,& ex nihilo,alioquin nec materia, nec animæ rationales,nec intelligentiæ factæ fuissent à Deo,quod est cōtra Platonem,certè,cum Plato in Timæo indicat Deum affectorem mētium cælestium,& animorum nostrorum,has autem res manifestum si ex materia fingi non posse,relinquitur eas secundum Platonem ex nihilo fuisse procreatas.Harum trium opinionum quæ sit magis Platonica, vltimo libro huius operis à nobis disquiretur: certè vltima minimè omnium probatur à Platonicis.Secundum autem primam & secundam,clarum est nullum planè locum apud Platonem relinqui creationi.

Probatur octo rationibus poßibilē esse creationē.

Restat extrema huius disputationis pars,in qua declarandū est, an creatio lumine naturali humanę rationis congnosci queat.Ac possibilem quidem esse creationem,quin etiam necessario admittendam, videtur satis euidenter ostendi posse his octo rationibus. Prima Si Deus non potest agere nisi ex subiecto,ergo virtus eius est astricta& definita ad materiam : qui eam definiuit & sic astrinxit?nō Deus ipse sibi,nec aliquid prius aut superius Deo, neque materia, quoniam hæc natura posterior est Deo,ergo nihil.Secunda Eo maior est nobilitas agentis, quo paucioribus indiget ad agendum: sed Deus est nobilius agens quàm Natura,ergo paucioribus ad agendum indigebit,sed Natura eget materia prima,ergo neque hanc requiret Deus: vt sint hæc tria agentia,Ars,Natura,Deus:primo,ad agendum opus est aliquo corpore;secundo,tantùm opus est materia prima;ergo tertio nihil opus erit ad agendū. Tertia Modus agendi.sequitur modū essendi,& quale est esse cuiusque rei,talis est actio:sed Deus in esse,à nullo pendet,nihil prærequirit,aut præsupponit, ergo nec in agendo.Quarta Hāc omnes habent notionēDei naturaliter animis insitā & impressam,Deū esse ens primū,perfectū,à nullo pēdens,per se sufficiens,nullius indigens,ergo per se sufficit ad agēdum,nec eget subiecto. Quinta Deus est caussa omnium rerum: alioquin præter Deū esset aliquid sine caussa,habent esse à se, quod fieri non potest, non enim omnia penderet à Deo ; sed multa sunt,vt materia prima,cœli intelligentiæ, quæ non potuerunt habere esse à Deo ex materia per motum,ergo per creationē.si dicas huiusmodi res habere esse à Deo ab æterno;respondeo id non obstare creationi, in cuius ratione ponitur vt sit ex non subiecto,non autem vt fiat de nouo,vel vt quod

creatur prius duratione fuerit non ens: nec minoris ſanè virtutis eſt ab æterno aliquid creare & conſeruare poſſe, quàm de nouo. Sexta Vel Deus ad agendum eget materia prima, vel non; ſi non, ergo poteſt creare ex nihilo agẽs; ſin eget, ergo materia prima non eſt à Deo; ceu quoniam ars eget corpore naturali, & Natura eget materia in agendo, neque corpus naturale habet eſſe ab arte, neque materia prima à Natura. Eſſe autem aliquid quod non proceſſerit à Deo, repugnat primæ & ampliſſimæ virtuti Dei, qua cuncta complectitur & continet. Contra eos vero qui negant materiam à Deo eſſe productam, diſputat Euſebius lib. 7. de Præparat. Euangelica cap. 8. Septima Quamuis in productione cuiuſlibet indiuidui videlicet hominis, ſemen eſt prius quã ille homo; ſimpliciter tamen homo eſt prior ſemine, ſicut actus potentia & perfectum imperfecto: quam rem diſertiſſimis verbis docet Ariſtoteles in 12, Metaph. tex. 40. ita ſcribẽs, *ſemen ex aliis prioribus perfectis eſt, neque ſemen primum eſt, ſed quod perfectũ eſt veluti hominem dicere quiſpiam poſſet priorem ſemine eſſe, non illum qui eo generatur, ſed alium ex quo ipſum ſemen eſt*, hæc Ariſt. quare generatio hominis vt homo eſt, non eget ſemine, cum ſit homo ſimpliciter prior ſemine, poteſt igitur habere alium modum productionis nimirum per creationem. Octaua Infinitum pertranſiri non poteſt, ſed ſi mũdus eſt ęternus oportet pertranſiſſe infinitos homines generantes ante hunc qui generatur hodie: hoc autem eſt impoſſibile, ergo in vnoquoque genere animalium perfectorum quæ non poſſunt generari niſi à ſibi ſimili, neceſſariò deueniẽdum eſt ad vnum aliquod primum quod non poterit fieri per generationem, ergo per creationem. Quid de animo noſtro dicam? quem ſi immortalem, ſi veram atque naturalem hominis formam, ſi ſuum cuique hominum tributum eſſe, vti re vera eſt, concedimus, eum ex nihilo ſingulis propè momentis creari à Deo negare non poſſumus. Sed circa hæc quæ dicta ſunt nonnullæ dubitationes exiſtunt quas enodare oportet.

Ponuntur quædam obiectiones contra ea quæ dicta ſunt de creatione.

CAP. VIII.

OCTO dubitationes ſeu obiectiones quæ aduerſari videntur iis quæ de Creatione diximus nunc proferri in medium & explicare volumus. Ad prima quidem obiectio ſic habet. Videtur creatio effici ab agente naturali in generatione formæ; nam per generationem, licet dicatur fieri compoſitum, tamen forma veré producitur, quæ cum ante generationem nec ſecundum ſe totam,

nec

nec ſecundum aliquam partem alicubi exiterit, ſed prorſus, nihil fuerit, cur non dicatur creari? neque enim obſtat quod præfuerit in virtute agentis, neque quod recipiatur & producatur in materia: ſiquidem hoc etiam reperitur in productione animæ rationalis & donorum ſupernaturalium cuiuſmodi eſt gratia; quarum rerum productionem conſtat eſſe creationem. Etenim quod vulgo dicitur formã educi ex materia, nimis impropriè dicitur; ſonat enim illam ſegregationem formarum Anaxagoræ; vel inchoationem quandam formarum ab aliis introductam: quare magis propriè diceretur forma induci & gigni in materia quam ex ipſa educi. videtur igitur in ipſa generatione rerum naturalium complicatam atque conuolutam cũ ea reperiri creationem. Secunda Ariſtoteles cognouit materiam primam, cœlos, & intelligentias habere eſſe à Deo, & non per motum ex aliquo ſubiecto, ergo per creationem ex nihilo; quare creatio cognita eſt Ariſtoteli, & ſecundum eius doctrinam neceſſariò cõcedenda eſt. Tertia Similiter etiam anima rationalis ſecundum Ariſtotelem eſt immortalis, forma hominis, vt ex multis locis eius liquidò perſpici & demonſtrari poteſt; ſed nulla forma poteſt eſſe ante id cuius eſt forma, vt Ariſt. ſcribit in 12. Metaph. textu 16. ergo anima rationalis incipit eſſe de nouo, non per generationem, quoniam ſic non eſſet immortalis; ergo per creationem, quare creatio etiam de nouo admittenda eſt ſecundum Ariſtotelẽ. Quarta Creatio eſt actio, ergo creans eſt agens, ſed agens non poteſt eſſe ſine patiente, quoniam ſunt relatiua, ergo creatio non erit ſine patiente, quare non fiet ex nihilo. Quinta Aut quod creatur, ante poterat eſſe, aut non; ſi nõ poterat creari, ergo neque creatum eſt; nam quod impoſſibile eſt fieri, etiam impoſſibile eſt eſſe factum: ſin autem poterat creari & eſſe, talis potẽtia ad hoc ipſum creari, vel ad eſſe creatũ, cũ non poſſit per ſe conſtare, inerat in aliquo ſubiecto, quare creatio non fit ex nihilo. Sexta Si creatio fiat ex nihilo, non poterit reddi vlla cauſſa cur potius hoc creatur quam aliud; Nam ipſum nihil per ſe indeterminatum & indifferẽs eſt vt ex eo hoc vel aliud quodlibet creetur; Similiter etiam Deus qui creat, cum ſit agens vniuerſale, per ſe indifferens eſt ab huius vel illius rei productionem, ergo nulla ratio poteſt reddi cur potius hoc quam aliud quoduis creetur; ſed hoc eſt abſurdum, creatio igitur eſt impoſſibilis. Septima Aut Deus creat res per aliquã actionem tranſeuntem, at hæc indiget ſubiecto; aut per actionem immanentẽ, hoc eſt per ſuam eſſentiã vel per ſuum intelligere & velle quæ ſunt idem quod eſſentia eius; at hæc ſunt æterna in Deo, ſed nõ poteſt effectus nouus immediatè produci per actionem antiquam & æternam; ergo nihil de nouo poteſt à Deo creari. Octaua Si Deus

potest immediatè creare omnes res ex nihilo, frustra igitur sunt agentia naturalia; nam frustra fit per plura quod potest æquè bene fieri per pauciora: cum igitur Deus sine caussis secundis, per se ipsum omnia possit efficere, quid opus erat caussis secundis? quare vel nulla est creatio, vel superuacanea est caussalitas agentium naturalium. Atque hæc quidem obiici possunt contra ea quæ de creatione docuimus.

Ad has autem obiectiones facilè respondere possumus hoc modo. Ad primam habet sanè generatio aliquam similitudinem creationis, propter eam rationem quæ in obiectione posita est, sed hoc interest, quia id quod creatur, vel non requirit vllum subiectum, vel certè, tantùm vt recipiens, nec eiusmodi vt per affectiones & dispositiones eius producatur id, quod creari debet: at quod generatur exigit necessariò materiam, tanquam id in quo ipsum recipiatur, sustentetur, & per cuius dispositiones & affectiones procreetur. Et forma quæ creatur non est eiusdem ordinis cum materia in qua recipitur, vt patet in anima rationali & gratia; forma verò quæ per generationem fit, eiusdem generis & ordinis est cum materia sua. Sed hac de re lege Scotum. 2. sent. dist. 18. quæst. vnica, acutè doctéque disputantem. Non dicitur autem forma induci in materia, ne quis falsò opinetur formam per se productam extrinsecus adiungi materiæ, sed dicitur educi ex materia, vt intelligatur forma produci cohærens, imò immersa materiæ, per transmutationem eius, inseparabilis ab ea in fieri esse & operari; cuius rei illud est clarissimum argumentum, quòd per contrarias affectiones & mutationes materiæ, non solum separatur à materia, vt fit in anima rationali, sed penitus interit vt in aliis omnibus formis Physicis contingit. Nec tamen formæ naturalis interitus, est annihilatio; alioquin eius quoque generatio deberet dici creatio; nam per eandem vim & dispositiones, quibus vna forma deletur ex materia, continuò exitatur altera inhærẽs in eadem materia. Itaque corruptionem naturalem semper immediatè consequitur generatio, annihilationem autem non est necessarium vt alterius rei productio consequatur. An vero in rebus sit aliqua annihilatio vel esse possit docet D. Thomas 1. par. Quæst. 104. art. 3. & 4. Ad secundum. Alexander negat secundum Aristotelem. Deum esse caussam efficientem rerum æternarum, sed tantummodo esse finem: Simplicius concedit productionem eiusmodi rerum à Deo esse profectam, sed negat eam vocari debere creationem: Auicenna non dubitat eam appellare creationem, nec putat creationem ab æterno, sed eam duntaxat creationem, quæ fit de nouo displicuisse Arist. Vtcunque sit, illud manifestum est, argumentum hoc nihil

Discrimen inter id quod generatur & id quod creatur.

ſententiæ noſtræ officere; quippe qui eam tantùm creationem quæ de nouo fit, Ariſtoteli cognitam eſſe negamus. Ad Tertiam. Inter Ariſtotelicos alij putarunt animum noſtrum ſecundum Ariſt. eſſe mortalem, ac proinde generabilem, vt Alexander: alij immortalem, ſed aſſiſtentẽ, & vnum in omnibus, vt Theophraſtus. Themiſt. Auerroes: Alij immortalem & informentem & ſuum cuique hominum, vt Albertus & D. Thomas; alij Ariſt. de natura animi noſtri dubium fuiſſe, atque ob eam rem àmbiguè locutũ eſſe vt Scotus & Herueus. Quare cum de opinione Ariſt. tanta ſit diſcentio inter Peripateticos, nec poſſit id quod eſt dubium, per aliud quod ſit vel magis vel æquè dubium oſtendi & probari; nec Philoſophicè nec prudenter faciunt, qui ex anima rationali, argumentantur creationem eſſe cognitam Ariſtoteli, Ad Quartam. Creatio non eſt actio propriè ſed tãtùm æquiuocè, nam nihil aliud eſt quàm ipſamet res creata cum relatione ad Deum, & ad id, quod cum immediatè ante nihil eſſet, à Deo facta eſt aliquod ens. Obiectio igitur valet in actione Phyſi. & propriè dicta qualis non eſt creatio, vt præclarè docet. D. Tho. 1. par. Quæſt. 45. art. 2, ad. 2. Ad Quintam. Hoc intereſt inter creabile & generabile quod hoc includit duplicẽ potentiã, vnã intrinſecã ex parte materiæ, alteram extrinſecam ex parte agentis; illud autẽ vnã tãtùm, nempe extrinſecam ex parte ſolius creantis, non enim ob aliam cauſſam dicitur quidpiam creabile niſi quia Deus id creare poteſt. Poſſe igitur creari, ſignificat eam ſolam potentiã quæ eſt in creante: at poſſe generari, duplicem potentiam denotat, & eam quæ eſt in generãte, & eam quæ eſt in materia ex qua fit generatio. Ad Sextam. Determinatio creationis ad hunc vel illum effectũ, neque proficiſcitur ex nihilo, neque ex Deo vt Deus eſt; ſed ex Deo, vt habet in ſe varias ideas, & ſuam cuiuſque rei definitam & propriam rationem. Nam quòd Deus habet in ſe ideam hominis, ad eius ſimilitudinem creat cum vult hominem; idémque contingit in aliis quæ ab eo creantur. Adde quòd ſecundum Ariſtotelem 9. Metephyſicæ tex 10. agens per intellectum determinatur ad agendum ſimpliciter vel ad agendum hoc potiùs quàm aliud quidpiam à ſua voluntate. Ad Septimam. Deus creat res per ſuam voluntatẽ, quæ licet ſit æterna, id tamen non obſtat quo minus poſſit ab ea effici aliquid nouum; poteſt Deus ab æterna velle & conſtituere, vt quidpiam fiat de nouo, & certo quodam tempore. Sicut ego poſſum hodie velle & deliberare facere aliquid ab hinc vnum annum vel menſem. Verùm hac de re, extremo huius operis libro ſubtilius agetur. Ad Octauam, Deus nullo mo indiget creaturis nec eſt aliqua perfectio in creaturis, quæ non infinitis partibus maior atque præſtentior in Deo inſit; neque tamen

ob eam rem putatur superuacanea fuisse productio creaturarũ; quoniam in illis Deus manifestauit bonitatem, potentiam & sapientiã suam, boni enim est esse diffusiuum & communicatiuum sui; similiter etiam, quamuis Deus possit per se omnia efficere, tamẽ sicut alias perfectiones impertiuit creaturis, ita rationi consentaneum fuit, vt hanc quoque vim & potestatem producendi simile, eis largiretur: nam si non tribuisset, fecisset sanè illas imperfectas, siquidem perfectum est vnum quodque cum potest sui simile producere; Sin autem tribuisset, non sineret autem eam exerceri, frustra illam dedisset. Atque hæc quidem de creatione, satis ad id quod nunc agere instituimus, dicta esse arbitror. De qua multa etiam scribit. D. Thomas prima. quæst. 45. & Theologi Scolastici initio secundi libri sententiarũ. Verùm nos ad tractationem materiæ, à qua ad hanc de creatione disputationem deflexìmus, reuertamur.

De materia Cœli opinio Ægidij.
Cap. IX.

Demonstratvm est materiam esse, & necessariam esse in omni mutatione Physica, qua etiam de caussa obiter disputatum est de creatione; nunc consequens est, vt ad secundam quæstionem, hoc est, ad explicandum quid sit materia, veniamus. Sed quia alia est materia in corporibus cœlestibus, & alia in sublunaribus, necessarium esse puto, antea discrimen, quod est inter materiam cœlestem & sublunarem indicare; vt nobis quibus propositum est hoc loco tantùm disserere de materia rerum sublunarium, de qua sola etiam Aristoteles egit in primo Physicorum, planior & obsolutior procedat disputatio. Videndum igitur est an cœlum habeat materiam eiusdem rationis cuius est materia rerum corruptibilium. Quidam putant cœlum esse compositum ex materia & forma & materiam eius non esse diuersam à materia rerum sublunarium. Quod autem cœlum ex materia & forma sit compositum, cõfirmant primùm testimonijs Arist. tum rationibus. Testimonia Aristotelis sunt hæc. Primò Arist. in lib. 2. de Gener. tex. 51. sic ait. *Principia sunt numero æqualia, & genere eadem, quæ in æternis & corruptibilibus.* Sed hæc sunt cõposita ex multis principijs nempe materia & forma, ergo & illa. Preterea in 12. Metaphy. tex. 10. ait cuncta quæ mouentur habere materiam, & subdit cœlum habere materiã, quamuis diuersam ab alijs: sed habere materiam est compositorum, ergo cœlum est compositum. Amplius 1. de Cœlo tex. 92. inquit cœlum esse mixtum in materia, & in 94. cõstare ex tota materia; sed hæc verba significant ipsum esse com-

poſitum, ergo &c. Idem in eodem loco; cum propoſuiſſet dubitationem hanc, cùm omnia quæ habent formam in materia, poſſint numerabiliter multiplicari, cælum autem ſit huiuſmodi, cur ipſum ſecundum numerum non multiplicetur? Ipſe ſoluens hanc rationem, ait id accidere, quia cœlum in ſe habet omnem materiam quam habere poſſit, & ob id non ſuppetere illi aliquam materiam in quam multiplicari queat: quibus verbis apertè cencedit, cœlum habere formam in materia, ergo eſt compoſitum.

Rationes ad idem comprobandum has afferunt. Prima Subſtantia eſt triplex, materia, forma & compoſitum vt dicitur 2. de Anima tex. 2. Sed cœlum non eſt materia, quia hæc per ſe non mouetur, vt apud Ariſtotelem ſcriptum eſt lib. 5. Phy. tex. 8. & per ſe non eſt hoc aliquid 7. Metaph. tex. 8. At cœlũ per ſe mouetur & eſt hoc aliquid. Deinde cælũ non eſt forma, quia hæc per ſe, nec eſt quanta, nec mobilis, vt eſt in 5. Phy. tex. 3. cœlum autem vtrũque habet, ergo vel non eſt ſubſtantia vel eſt compoſitum. Secunda Cœlum habet materiam, vt multis locis ait Ariſt. & patet ex eo quia habet quantitatem, raritatem & denſitatem quæ accidentia comitãtur materiam; deinde habet etiam formam, tum quia actu exiſtit hoc aliquid, quod forma; tum quia accidentia eius ſunt terminata, talis autem terminatio prouenit à forma, ſecundũ Auerr. in libro de ſubſtantia orbis: ergo cœlum eſt compoſitum ex materia & forma. Tertia Moueri eſt materiæ, mouere autem formæ, vt dicitur 2. de Generat. 53. & 3. Phy. 17. ſed cœlum mouetur localiter, & mouet, ac regit hunc mũdum inferiorem, vt dicitur 1. Meteororum cap. 2. ergo erit compoſitum ex materia & forma. Quarta Aut cœlum eſt actus purus, aut pura potentia, aut compoſitum ex vtroque; non actus purus, quia ſic eſſet intelligentia, & non poſſet moueri ſecundum locum; quia omne tale participat potentiam; nec eſt pura potentia; quia ſic non exiſteret actu hoc aliquid, nec ageret in hæc inferiora, ergo eſt aliquid compoſitum ex vtroque. Quinta Secundum Auer. 1. cœli, comment. 91. vnumquodque eſt ſenſibile propter materiam & intelligibile propter formam: ſed cœlum eſt ſenſibile, quippe cum percipiatur ſenſu viſus, ergo habet materiam: eſt quoque ipſum intelligibile, quia de eo eſt ſcientia tam Phyſica, quàm Aſtrologica, ergo habet etiam formam. Quare ipſum neceſſe eſt eſſe compoſitum ex materia & forma. Sexta Cœlum eſt corpus naturale, ergo vel eſt natura, vel habens naturam; ſi natura, cum hæc ſit cauſſa, vt moueatur id in quo eſt (ſic enim definitur 2. lib. Phy.) neceſſarium eſt cœlum eſſe compoſitum ex ipſa natura, quæ eſt principium motus & ex eo in quo eſt talis natura, eo videlicet, quod mouetur; Sin autem ſit habens naturam, ſi-

militer manifestũ est debere esse cõpositũ ex natura,& habẽte naturã.7.Cũ in aliis omnib⁹ corporib⁹ sit cõpositio ex materia & forma, nõ est remouenda à cœlo,nisi repugnet ipsi:sed cur ei repugnat?an quia omnis cõpositio est dissolubilis?an quia materia haberet potẽtiã& formã,omnis aũt potẽtia est cõtradictionis,hoc est ad esse &nõ esse;vt scriptum est in 9.lib.Met.tex.17.ex quo efficeretur necessariò cœlũ aliquãdo tãdẽ interiturũ esse?Atqui hoc est infirmũ;Etenim in cœlo est cõpositio ex substãtia & quãtitate;& cœli natura est in potẽtia ad quãtitatẽ,ceu quodlibet subiectũ ad ea, quæ sibi propriè & naturaliter cõueniũt accidẽtia,nec tamen aut illa cõpositio est dissolubilis;aut illa potẽtia est cõtradictionis ad esse & nõ esse:cur igitur idẽ nõ cõtingat in cõpositione substãtiali, cũ hæc nõ minus valẽs ac firma sit ad permanẽdũ quã accidẽtialis?8. Datur cõpositio substantialis ex forma corruptibili & materia incorruptibili,vt in elemẽtis: & item ex materia corruptibili & forma corruptibili vt in equo:& ex materia corruptibili & forma incorruptibili vt in homine:restat vltimus grad⁹ex materia & forma incorruptibilibus;qui,ne quis gradus perfectionis vniuerso desit,tollẽdus nõ est:is autem nulli rei prę ter cœlũ,assignari potest,ergo cœlũ est cõpositũ.Minùs est naturę ac rationi cũgruẽs esse in rebus cõpositionẽ ex forma immortali & materia mortali,quàm ex vtráque immortali: quia hic cernitur ordo & proportio inter materiã & formã,illic autẽ nulla apparet proportio; cũ tamẽ materia & forma quia sint ad aliquid vt est in 2.Phy. 26. debeãt esse simul;&vna sine altera frustra sit & pręter naturã se habeat. Si igitur illa compositio reperitur in homine multo verisimilius est hãc posse reperiri in cœlo. His igitur testimoniis & rationibus probatũ est cœlũ esse cõpositũ ex materia & forma. Quòd autẽ materia cœli per se nõ sit diuersæ rationis à materia rerũ sublunariũ,hoc modo demõstrãt.Primò si tales materiæ differrẽt,per aliquẽ actũ & formã differrẽt:nã vt apud Arist.7.Metaph.tex.49.actus est qui separat & distinguit;sed illæ materiæ cũ sint primæ & simplices nõ habẽt vllũ actũ vel formã ex se,ergo nõ possunt inter se distingui.Si quis autẽ dicat eas distingui per diuersos respectus ad diuersas formas, hoc est cœlestes & sublunares; id nihil valere ostẽdũt ex eo quia illæ duæ materiæ cũ sint res absolutę,& secũdũ naturã priores illis respectib⁹ vtpotè qui fundãtur in ipsis materiis,non possunt per eos distingui, Deinde,in omni genere caussæ veniẽdũ est ad aliquã primã caussã illius generis,vt patet in efficiẽtib⁹ & finib⁹,& traditur ab Arist. in 2. Met.tex.6.ergo in materiis quoq; veniẽdũ est ad vnã primã,at si materiæ cœli & horũ inferiorũ per se diuersæ essent,reperirẽtur duæ materię ęqualiter primę.Postea,quãtitas cœli eiusdẽ rationis est ac quã-

titatis rerũ ſublunariũ, nã q̀ illa ſit incorruptibilis, hoc non obſtat, tũ quia ſecũdũ Cõmẽtatorẽ etiã quãtitas huius materiæ ſublunaris ſuaptè natura eſt incorruptibilis, & tãtũmodo ratione diuerſę terminationis & figurę variatur, atq; cõmutatur: tũ etiã quia eſſe corruptibile vel incorruptibile accidit quãtitati vt quãtitas eſt, videlicet propter ſubiectũ in quo inhæret; quamobrẽ nõ poteſt mutare propriã & eſſentialẽ rationẽ quãtitatis. Si igitur quãtitas cœli, & corporũ ſublunariũ ſunt eiuſdẽ rationis, quãtitas autẽ eſt accidẽs per ſe cõſequens materiã, relinquitur etiã illas materias eiuſdẽ rationis eſſe. Præterea, Ariſt. in 1. Phy. tradidit principia cõmunia omniũ rerũ naturaliũ, tũ quia id poſtulat ordo doctrinæ vt à maximè vniuerſalibus, ad minùs vniuerſalia fiat progreſſio; tũ quia id Ariſt. præmonuit & propoſuit velle ſe facere in procemio illius lib. ergo materia prima quæ ibi tractatur cõmunis eſt omniũ corporũ naturaliũ. Nõ igitur materia cœli, & harũ rerũ inferiorũ ſunt diuerſæ rationis. Sed dubitaret aliquis, quomodo ſi in cœlo eſt materia ſimilis materiæ noſtratis, cũ hæc ſit cauſſa interitus rerũ ſublunariũ, nõ ſimiliter illa reddat cœlũ corruptibile? Hãc dubitationẽ ita ſoluũt; Materiã, quæ eſt ſub vna forma, nõ aliã ob cauſã eſſe cauſã corruptionis eius, niſi quia habet priuationẽ & appetitũ alterius formæ, quã quia ſimul cũ priori tenere nõ poteſt, illã abiicit vt hãc accipiat. In materia autẽ cœli nulla hęret priuatio & appetitus alienæ formæ; propterea quod forma cœleſtis ob excellẽtẽ nobilitatẽ ſuã omni ex parte ſatiat & explet appetitũ materiæ ſibi ſubiectæ. cernitur autẽ illius formæ nobilitas ex eo quod eſt æterna & generalis cauſſa rerũ ſublunariũ, & omnes earũ rerum perfectiones excellẽter in ſe cohibẽs, vt nulla cauſſa ſit cur materia, tam præſtanti formæ ſubiecta, aut eã faſtidire debeat, aut alienã expetere. Hãc opinionẽ ſequitur Ægidi⁹ in tractatu quodã ſuo de materia cœli & aliis multis locis: D. Bonauẽtura etiã videtur in eam inclinare 2. ſent. D. 12. & Guilelmus Ochã ſuper eũdẽ lib. quęſt. 22. Gabriel Biel, & Scotus locis ſupradictis hanc ſententiã putãt eſſe tenendã Theologis, tanquàm magis congruentem iis, quæ ſunt in ſacra ſcriptura. Attribuitur quoq; hæc ſententia Platoni, Philopono & Auicennæ.

Refellitur opinio Ægidij. CAP. X.

HANC opinionem falſam eſſe & teſtimoniis Ariſt. & rationibus oſtendemus. Ariſt. 8. Metaphyſicæ tex. 14. ait non omnium eſſe materiam, ſed eorum tantum quorum eſt traſmutatio adinuicem; quæcunque verò abſque eo quod tranſmutantur ſunt, horum non eſſe materiam: ex quibus verbis confiſcitur in cœlo non eſſe materiam aut longè diuerſam ab hac noſtra. In eodem libro tex. 12. & in lib. 12. Metaphyſicæ tex. 10. & in 9. Metaph. tex. 17. *Multis teſtimoniis Ariſtotelis probatur materiam cœli eſſe diuerſam à materia rerũ ſublunariũ.*

perſpicuis & apertis verbis ſcribit materiam cœli eſſe diuerſæ rationis à materia aliorum corporum. In 2. de Generatione tex. 43. reprehendit Diogenem, quod diceret vnum & idem eſſe ſubiectum atq; materiam omnium rerum, affirmans id verum eſſe in iis; quæ inuicem tranſmutantur; in aliis autem minimè. In eodem libro tex. 53. & 54. & 87: quæcunque inquit communicant in materia poſſunt inuicem agere & pati, quæ autem non communicant, minimè: ſed cœlum agit in res ſublunares nullum ab illis perpeſionem accipiens, ergo non habet cum illis materiam communem. Poſtremò in primo libro de Cœlo Ariſt. demonſtrat cœlũ eſſe corpus genere diuerſum ab aliis corporibus, ergo illius principia in quibus eſt materia diuerſa erunt ab aliorum principiis, & Themiſthius vt refert Auerr. 8. Metaphy. comm. 12. ait cœleſtia corpora aut eſſe formas ſine materia, aut habere materiam ſecundum æquiuocationem.

Idem confirmatur hac ratione. Si cœlum eſt compoſitum ex materia & forma vt ſentit Ægidius, ergo eſt corruptibile; quod eſt cõtra opinionem Ariſt. & ipſius Ægidij. Conſequentia probatur; primùm his teſtimoniis Ariſtoteles. in 7. Metaphyſicæ tex. 22. Sic ait, *Cuncta quæ à natura, aut arte fiunt habent materiam, poßibile eſt enim eſſe, & non eſſe eorum vnumquodque, hoc autem cuique materia.* In eodem libro tex. 53. *Subſtantiarum inquit, ſenſibilium & ſingularium, neque definitio, neque demonſtratio eſt eo quòd habent materiam, cuius natura talis eſt, vt eſſe & non eſſe contingat, quare corruptibilia ſunt omnia quæ illam habent.* In 9. Metaphyſicæ tex. 17. ait in æternis non eſſe potentiam, niſi ad vbi, & ratio eſt vt ipſe mox ſubdit, quia omnis potentia eſt contraditionis ad eſſe & non eſſe. Quare ſi in cœlo non eſt potẽtia niſi ſecundum quid, ſimiliter etiam non erit materia niſi ſecundum quid. In 1. de Cœlo tex. 136. ſcribit materiam habere in ſe potentiam contradictionis, & cauſſam eſſe, vt res ſint & non ſint. In libro de longitudine & breuitate vitæ cap. 2. habet hæc verba. *Impoßibile eſt materiam habenti non exiſtere aliquid contrarium,* ſed ipſe in 1. de Cœlo tex. 20. probat cælum carere omni contrario, ergo ſecundum eum carebit etiam materia. In 12, lib. Metaph. tex. 30. probat intelligentias eſſe ſine materia, quia ſunt ſempiternæ; ergo propter eandem rationem, cum cœlum ſempiternum ſit, erit quoque ſine materia. Ad extremum in 1. de Generatione, in fine textus primi ſcriptum eſt; quæcunque habent inuicem tranſmutationem habere vnam communem materiam & contra, quæ vnam habent communem materiam, eſſe inuicem tranſmutabilia. His adde pulcherrimum illum locum Ariſt. qui eſt in 14. lib. Metaphyſicæ cap. 3. vbi peracutè probat, res æternas non eſſe compoſitas, quia ſi tales eſſent, haberent materiam, quæ in cauſſa eſt cur

Materia eſt cauſſa cur quidque ſit corruptibile.

res in

res in quibus inest, contingat esse & non esse, quocirca ipsæ si materiam haberent non essent æternæ.

Cõfirmatur etiã superior consequentia hac ratione; si materia cœli per se sumpta nõ differt à materia horum inferiorũ, ergo sicut hæc ex se est in potentia ad formas sublunares, sic etiam illa, alioquin non essent eiusdem rationis; quare materia cœli habet potentiam accipiendi formas sublunares, sed id contingere non potest sine interitu cœli, presertim cum nulla potentia naturalis omnino frustrari possit, ergo cœlum est corruptibile. Neque firmũ est illud præsidium Ægidij, huiusmodi potentiã penitus expleri & exhauriri propter excellentiam formæ cælestis, quæ eminenter continet omnes formas sublunares; hoc inquam præsidium nullum est, primùm quoniã illa potentia accipiendi omnes formas cum per se ac essentialiter conueniat materiæ, nullo modo potest ab ea remoueri; Deinde falsum est formã cælestẽ nobiliorẽ esse cunctis formis sublunaribus, cum illa secundum Ægidium sit inanimata, in his autem quædã sint viuentes & sentientes. Præterea forma orbis Lunæ, quamuis expleat appetitum suæ materiæ quæ est in Orbe Lunæ respectu formarum sublunarium, quibus putatur nobilior, attamen nõ potest explere illum appetitum, ratione superiorum formarum cælestium, nimirum Mercurij, Iouis, Martis, & Saturni: Cum enim huiusmodi formæ nobiliores sint, quam forma Lunæ, non poterit Ægidius dicere illas cõtineri eminenter ab hac; quare; cum materia Lunæ habeat potentiã ad alias formas cælestes, nulla verò potentia naturalis frustra sit, poterit sine dubio eas accipere; id autem nõ potest accidere sine commutatione substantiali orbium cælestium, ergo quocunque se vertat Ægidius, tenetur constrictus & cogitur fateri cœlum esse corruptibile, aut saltem ratione materiæ esse corruptibile, ratione verò formæ incorruptibile; quod sanè maximè absurdum est in Philosophia, quæ docet inter quamlibet materiam & formam ei respondẽtem, summam esse cognationem, atque proportionem. verum ad solutionem eorũ, quæ pro Ægidij opinione allata sunt veniamus.

Firmißima ratio contra Aegidium.

Ad testimonia & rationes quæ positæ sunt initio proximè antecedentis capitis, nihil necesse est respondere; propterea quod illis rationibus solùm conficitur, cœlum esse compositum ex materia & forma, quod non est contra id quod nunc docendum & probandũ suscepimus: Etenim hanc disputationem de materia Cœli, ob eam maximè rem instituimus, vt doceremus longe diuersam esse rationẽ materiæ cælestis atque sublunaris, siue cœlum sit compositum, siue simplex quædam substantia quemadmodum placet Auerr. cuius opinionem probabiliorem putat secundum Arist. Durandus, Ga-

briel Biel, Scotus, in 2. lib. Sententiarũ Dist. 12. & 14. si quas autem sententias Aristotelis supra adduximus quibus significari videtur nullam in cœlo esse materiam, eas sic interpretari oportet, vt non omnem cœlo materiam, sed talẽ modò, qualis est in rebus sublunaribus, adimi intelligamus. Ad rationes autem quibus conatur Ægidius demonstrare materiam cælestem, & sublunarem eiusdem rationis esse, breuiter respondemus ad hunc modum. Ad Primam; Illæ duæ materiæ differunt seipsis, non autem per aliquem actum, sic enim esset processus in infinitum Et id quod ait Aristoteles actum esse qui distinguit, verum est in compositis de quibus ibi loquitur, quamuis autem respectus materiæ ad formam per se sit posterior natura materiæ, tamen est nobis pro certissimo & manifestissimo signo ad cognoscendam propriam eius rationem. Nam quia materia cælestis & sublunaris per se referuntur ad formas maximè diuersas, ex eo intelligimus huiusmodi materias esse longè diuersas inter se. Idque multo certius & clarius est secundum opinionem Auerrois, quippe qui facit materiam cœli substantiam simplicem actu per se subsistentem, & perfectam; quod nequaquam conuenit in materiam sublunarem. Ad Secundum Sufficit venire ad vnam primam materiam analogicè; neque enim in formis venimus ad vnam primam formam vniuocè, sed analogicè; nimirum ad formam abstractam, seu ad formam assistentem & informentem, de quibus nomen formæ dicitur analogice. Ad Tertiam Accidentia cæli & harum rerum inferiorum, Physicè, non sunt eiusdem rationis; exempli caussa, quantitas cælestis & sublunaris Mathematicè sumptæ non sunt diuersi generis, Physicè autem, sunt ratione subiecti; siquidem illius subiectum est incorruptibile, huius autem corruptibile, vel per se, vel per accidens: corruptibile autem, & incorruptibile differunt genere, vt est in fine 10. libri Metaphysicæ: & quantitas cælestis ex se est terminata & immutabilis, sublunaris autem ex se est interminata & variam determinationem accipit à diuersis agentibus propter diuersas formas. Ac quantitas quidem si per se atque Mathematicè sumatur, nullius sensibilis materiæ rationem continet; quare non potest quà talis est, certò demonstrare diuersam vel eandem esse rationem atque naturam materiæ; cum autem accipitur Physicè, hoc est prout habet esse in rebus & prout est coniũcta cum hoc vel alio genere motus & aliorum naturalium accidentium, hac ratione potest indicare vim & naturam materiæ. Si autem hoc modo spectetur quantitas cœli, cum

Quantitas cœli & rerũ sublunarium Mathematicè sumptæ sunt vnius rationis & speciei, Physicè autem minimè.

habeat esse incorruptibile, & subiaceat motui circulari perpetuò, apertè declarat materiam cælestem valde diuersam esse à materia sublunari; id quod luculenter ostendit Alexander Aprodisæus primo libro Naturalium quæstionũ cap. 15. Ad Quartam Aristoteles in primo Physico textu 68. perspicuis verbis docet se non agere nisi de principiis rerum naturalium quæ habent generationem & interitum. Nam vt ait Auerroes primo cap. libri de substantia orbis, impossibile est esse eadem principia æternorum & corruptibilium nisi æquiuocè; sed hanc solutionem fusiùs tractauimus in secundo libro huius operis capite 2. Ad illud autem testimonium Aristotelis ex 2. libro de Generatione textu 51. vbi ait in ęternis, & corruptibilibus principia esse æqualia numero & genere eadem respondendum est, nomine generis intelligendum esse genus analogum, hoc est secundum proportionem; nam est in cœlo materia & aliquo modo forma, atque priuatio, & efficiens, similiter vt in rebus sublunaribus: verùm sicut forma, efficiens, priuatio sublunarium & cælestium sunt longè diuersa, sic etiam illorum materiæ. Ergo manifestũ est materiam cælestem diuersam esse à sublunari, quare illa relicta, pergamus quæ de materia rerum sublunarium dicere constituimus, ea diligenter explicare. Et primùm quid sit materia peruestigemus.

Quid sit Materia.

CAP. XI.

DOCEAMVS quid sit materia, enumerantes & colligẽtes omnia quæ possunt ei conuenire Ac primò quidem materia est ens & substantia vt Arist. scribit 1. Phy. tex. 79. quod in loco addit *propè* quòd non sit perfecta substantia; & 7. Metaphy. tex. 7. & 2. de Anima tex. 2. atque aliis locis substantia diuiditur in materiã formã & compositum; & 1. Physi. tex. 52. Arist. inquit substantiam non componi ex non substantiis, at substantiæ naturales componuntur ex materia & forma, ergo materia est substantia. Quòd si materia non esset ens, quo pacto esset subiectum generationis? quo modo reciperet formas atque sustentaret? Si autem est ens & non substantia. ergo accidens: si accidens, oportet ipsum esse in aliquo subiecto priori; & vnum accidens non potest suscipere aliud accidẽs materia autem suscipit formas omnes & est prior illis nec quicquã est ea prius, ergo non potest esse acidens. Denique proprium est sub- *Materia est ens & substantia.*

stantiæ nō esse in alio, quod præcipuè conuenit materiæ; certę enim res sunt in alio, vel simpliciter, vt accidentia, vel aliquo modo, vt formæ substantiales. Sed dicet aliquis, Arist. 5. Physi. tex. 8. & 1. de generatione, appellare materiam non ens & 7. Metaph. tex. 8. negare eam esse substantiam: Respondemus, materiam primam appellari nō ens & non substantiam, quia non est ens completum, neque substantia perfecta hoc est specificè in aliquo gradu entium determinata & constituta. Deinde materia est substantia re diuersa à forma; nam cum Arist. 1. Phy. scribat duo esse principia rerum naturalium, quia scilicet priuatio, quæ numeratur tertium principium, idem est cum materia; eadem igitur ratione posset concludi vnum tantū esse principium, siquidem materia re non differret à forma. Præterea, si materia diuersa non esset à forma, nulla esset substantia naturalis verè ac secundum essentiam composita. His accedit, quod materia subiicitur formæ & eam recipit & per se est ingenerabilis atque incorruptibilis, forma verò recipitur in materia, terminus existens generationis & corruptionis. Scotus & Grægorius Ariminensis 2. sent. D. 12. q. 1. refellunt opinionem quorundam dicentium materiam & formam re non distingui. Sed quæ ipsi afferunt, ea hic recensere breuitatis caussa supersedeo. Sed dubitaret aliquis, si materia differt à forma, ergo per aliquam differentiam, quare materia esset composita ex sua propria natura & ea differentia qua distinguitur à forma. Respōdemus; materiam & formam distingui seipsis; sicut etiam seipsis & non per aliquas differentias ipsis additas distinguuntur summa genera categoriarū, vltimæ differentiæ, Deus & Creaturæ; & alia eiusdem rationis. Quamobrem si propriè loqui volumus, non debemus dicere materiam & formam esse inter se differentes, sed diuersas; quid autem discriminis sit inter differens & diuersum, docet Arist. 10. Metaph. tex. 12. Neque vero, si materia re differt à forma, propterea potest coucludi, eam aut posse existere sine forma, aut definiri: Nam similiter etiam vnum relatiuum re differt ab alio, & accidēs à subiecto, quæ tamen neque secundum rem neque secundum definitionem, inuicem separari possunt. Posset etiam hic quæri; vtrum forma substantialis differat magis à materia, quam à forma accidentali; Cui dubitationi breuiter ita occurritur; secundum quid, maior est conuenientia inter formam substentialem & accidentalem; quoniam ambæ sunt actus, & dant esse, & determinant ad aliquid, quæ non possunt dici de materia prima; simpliciter tamen maior est cognatio inter formam substantialem & materiam primam; quia sunt ambæ vnius categoriæ, & principia per se eiusdē rei, & ita inuicē cohęrent atq; vniuntur vt conficiāt vnū quidpiā per se ac propriè ens; quę

Materiam re distingui à forma.

Quomodo distinguatur materia à forma.

An sit maior conuenientia inter formam & materiam quàm inter formam substantialem & accidentalē.

in formam accidentalem nullo modo conueniunt. Postremò, materia est substantia imperfecta, & ens in potentia; quod sit substantia imperfecta, ex eo perspicuum est, quia est pars alterius, & vt scriptũ est 1.Physic.text.81.expetit formam tanquàm fœmina marem & veluti turpe pulchrum. Adde, quod per se indefinita & indeterminata est, & determinationem, atque perfectionem suam accipit à forma. Esse autem ens in potentia, affirmat Arist. pluribus locis, vt 7.Metaphys.text.7.& 8.& 12.lib.tex.7.& 2.Phys.tex.11.& 12.& 2.de Anima tex.2. Nam cum sit ens imperfectum & recipiens aliud, erit in potentia; neque enim vt Aristot. docet 2.de Anima tex.7.& 7.lib. Metaphys.text.49.& 8.lib.tex.15.posset vnum ens per se confici ex materia & forma si essent ambæ actus: oportet enim, vt è duobus efficiatur vnum quidpiam per se, alterum eorũ esse actum, alterum potentiam: cum autem forma sit actus, necesse est materiam esse ens in potentia. Demonstratum igitur est materiam esse ens, & substantiam, & in potentia, & imperfectam. Sequitur vt proprias definitiones & descriptiones eius aperiamus.

Prima descriptio materiæ primæ significatur in 1.Phys.t.69.& ducitur ex similitudine, seu analogia, quæ est inter materiam primam respectu formarum naturalium & materiam artificialem respectu formarum artificialium, potest autem huiusmodi descriptio materiæ ex verbis Aristotelis ita confici; *Materia est substantia, quæ ita se habet ad formas & ad substantias compositas naturales, quemadmodum æs, vel lignum, vel aliud quiduis ad formas artificiatas.* Rectè autem materia describitur similitudine & comparatione aliarum rerum artificialium; illa enim nullum habet actum, & quiditatem, vt ibi scribit Commentator, per quam sit per se intelligibilis. Quocirca bene Plato in Timęo inquit, eam rem non nisi adulterina ratiotinatione cognosci, & cum vacuitate sensus contrectabilem esse. Sed in illa analogia est quædam similitudo & item quædam dissimilitudo; Similitudo in eo est, quod sicut lignum vel æs ex se nullam habet speciem aut formam artificiosam, sed tantùm potestatem accipiendi eam ab altero; & sicut æs determinatur in genere artis & perficitur à forma artificiali, sic etiã materia prima in se nullam cohibet formam substantialem, sed tantùm habet potéstatem accipiendi omnes formas, à quibus in certis, definitísque gradibus rerum determinatur perficitur & denominatur: dissimilitudo autem in eo cernitur, quòd materia rerum artificialium est corpus per se actu existens & completum, quod non perficitur à forma artificiali nisi secundum quid, nec ad eam habet internam & naturalem potentiam: At materia prima per se non est ens completũ sed perfectionem & complemẽtum suum accipit à forma *1. Descriptio Materiæ.*

ad quam habet naturalem & internam propensionem. Altera descriptio ponitur in fine primi lib. Phys. his verbis. *Materia est primum subiectum vniuscuiusque ex quo fit aliquid cum insit, non secundum accidens & si corrumpitur aliquid, in hoc abibit vltimum*, dicitur *subiectum*, propter formam: *primum*, propter materiam secundam, vt sunt elementa *cum insit*, propter priuationem quæ non manet in re generata, *non secundum accidens*, propter nonnullas affectiones, quæ erant in re corrupta & manent etiam in ea quæ generatur, quales sunt qualitates similis speciei in elementis symbolis; Denique illud *in quod vltimò abibit*, significat eandem esse materiam compositionis & resolutionis, vt sicut nihil potest generari ex nihilo, ita nihil possit dissolui in nihilũ.

2. Descriptio.

Neque verò his verbis significatur quicquid corrumpitur necessariò resolui debere immediatè, vsque ad materiam primam, sed illud tantùm docetur, omnem corruptionem tandem desinere & terminari in materiam primam, vt cum moritur homo, primùm fit resolutio in cadauer, tum in mixtum non organicum, postea in mixtum imperfectum, vel elementa, ad extremum in materiam primam. Tertia descriptio traditur in 7. lib. Metaphys. tex. 8. his verbis, *Dico autem materiam, quæ per se ipsam, neque quid, neque quantum, neque aliquid aliud est eorum, quibus ens determinatur, neque etiam negationes; etenim hæ quoque secundum accidens erunt.* Quæ descriptio est Metaphysica, nec conuenit materiæ prout habet esse in rebus, sed prout secundum se nuda, & spoliata omnibus rebus, quæ sunt extra ipsius essentiam, animo & cogitatione cernitur & consideratur: bene autem negatione declaratur vis materiæ primæ; nam vt est apud Aristot. 10. Metaphys. text. 24. materia per se est ignota, & negatione cognoscitur; quanquam autem in 6. lib. Topic. vituperantur definitiones negatiuæ, attamen hæ tolerantur & propemodum necessariæ sunt in duobus rerum generibus, nimirum in rebus imperfectissimis qualis est materia prima, cuius natura aptè declaratur remouendo ab ea omnes perfectiones: & in rebus perfectissimis, cuiusmodi est Deus qui propter excellentiam suæ perfectionis meliùs à nobis cognoscitur negatione & remotione, quàm affirmatione. Dicitur autem materia non esse quid, vel quia ex se nullam habet formam quæ est, quod quid erat esse, & est secundum Arist. tota quiditas rei, vel quia non est hoc aliquid & substantia completa per se subsistens: additur neque quantum, aut quia materia ex se non habet quantitatem determinatam, aut quia materia non est quantitas: subditur postea, neque negationes, nam quemadmodum formæ non sunt de essentia materiæ, ita neque formarum negationes: primus enim conceptus materiæ est hic: materiam esse substantiam, quæ potestatem habet accipiendi omnes for-

3. Descriptio.

mas, quem conceptum ſequitur ſecundus includens negationem, ſi enim materia habet poteſtatem accipiendi formas: ergo ea ex ſe caret illis; hunc conceptum proximè ſequitur tertius continens in ſe priuationem, etenim ſi materia apta eſt accipere formas quas non habet, ergo eſt priuata illis. Sed qua ratione, priuationes & negationes dicantur de materia prima, vide apud Themiſtium in quadam digreſſione ſua de potentia materiæ primæ, quam facit ſuper textum 61. primi Phyſicorum & apud Alexandrum ſecundo libro naturalium quæſtionum cap. 7. Quartam Deſcriptionem materiæ primæ conficit Porphyrius libro de occaſionibus cap. 11. ex variis proprietatibus, quas ei veteres Philoſophi aſſignabant, hoc modo; *Materia prima ex ſe eſt incorporea, neque intellectus, neque anima, neque aliquid ſecundum ſe viuens, informis, immutabilis, infinita, impotens; Quapropter neque ens ſed verum non ens, imago molis apparens, appetitio ſubſiſtantiæ, & ſtans non in ſtatu, tum paruum, tum magnum, quod fiat ſemper, manet verò nunquam, neque tamen aufugere potens; quippe cum totius entis ſit defectus, Quamobrem, quicquid promittit, mentitur; ac ſi magnum appareat, interim euadit paruum; quaſi enim ludus quidam eſt, in non ens aufugiens; fuga eius non fit loco, ſed dum ab ente defuit: quocirca quæ in ea ſunt imagines, inſunt in deteriori rurſus imagine; ſicut in ſpeculo, id quod alibi ſitum eſt, apparet alibi & ipſum ſpeculum plenum eſſe videtur, nihilque habet dum omnia videtur habere.* Hæc Porphyrius. Quinta deſcriptio elicitur ex iis quæ ſcribit D. Auguſt. 12. lib. confeſſionum; *Materia eſt infima omnium rerum & prope nihil, ex ſe informis & immutabilis, omnium tamen formarum capax, omniúmque mutationum primum ſubiectum, non tam ex ſe quàm ex commutatione eorum quæ in ea verſantur, apta cognoſci à nobis.* Ex his deſcriptionibus luce meridiana clarius eſt, materiam primam omnium rerum maximè diſſimilem eſſe Deo, ab eôque longiſſimè diſtare. Non defuerunt tamen qui materiam primam Deum eſſe dicerent; quorum impietatem, vel potius inſaniam paucis redarguere libet.

4. Deſcriptio materiæ ex Porphyrio lōgè pulcherrima.

5. Deſcriptio materiæ primæ ex D. Auguſtino.

Refellitur inſignis quorundam error, qui dixerunt Deum eſſe materiam primam.

CAP. XII.

TANTA eſt humani ingenij inſcitię caligo, tāta philoſophantium vanitas, licentia & peruerſitas; vt nihil fingi poſſit tam abſurdum, inopinabile, & à ratione abhorrens, quin aliquando aliquem Philoſophorum aſſertorem ac defenſorem habuerit. quod vel ex hoc vno quod dicturus ſum, perſpicuè cognoſci poteſt. Quid enim in rebus eſt à Deo tam remotum, diſiunctum, ac

Pulchra comparatio inter Deum et materiã primã.

diuersum quàm materia prima? Etenim ille est actus purus, hæc in pura potentia; ille summum ens & quodammodo ipsum esse; hęc infimum ens, prope nihil & quodammodo non ens; ille simpliciter independens & immutabilis, hæc omnino dependens & omni mutationi subiecta; ille infinitam potentiam actiuam habet, passiuam autem nullam; hæc actiuam nullam, passiuam vero propè infinitam; ille fons omnium perfectionum quæ cernuntur in rebus creatis, hæc quasi radix & origo omnium imperfectionum & defectiuum qui sunt in rebus naturalibus; ille per se maximè intelligibilis luménque impertiens quo cætera possint intelligi, hæc suapte natura ignota obstánsque quominus cætera bene ac facilè cognosci queant; ille continens in se omnes res nobiliore modo quàm ipsæ sunt per se & in se ipsis, hęc continens in se omnes res corruptibiles ignobiliori tamen modo quàm sunt in seipsis nimirum secundum potentiam passiuam; ille formosissimus pulcherrimus & ornatissimus, hæc maximè informis inornata indecora & turpis. Quid plura? cum à nihilo discesseris, nihil plane reperies magis à Deo separatum, & distitum, quàm materiam primam. Cum eo igitur interuallo materia prima distet à Deo, quo maius ne cogitatione quidem informari & fingi possit, quis non obstupescat, fuisse vllo tempore aliquos adeo desipientes, & in clarissima luce cæcutientes, qui Deum esse materiam primam & constanter asseuerarent, & pugnaciter defenderẽt? At qua ratione tam stultam & impiam opinionem confirmabant? Si materia prima & Deus (inquiunt) non sunt idem, ergo differunt inter se, quæcunque autem differunt, ea necesse est aliquo differre, quare composita esse oportet ex eo in quo conueniunt & ex eo in quo differunt; cum igitur nec in Deo nec in materia prima vlla sit compositio, nulla quoque differentia inter ea esse poterit; quare necesse est esse vnum & idem. Vide quàm leui argumento in quàm grauem errorem seu potius amentiam inducti sunt, non intelligentes discrimen quod est inter differens & diuersum, quod etiam traditur ab Aristotele 10. lib. Metaphysic. text. 12. Differunt enim inter se, quæcunque in aliquo conueniunt & in aliquo distinguuntur; vt homo & leo cõueniunt in genere quia vterque est animal, & distinguuntur per proprias differentias, alter enim est rationis particeps, alter vero expers: Diuersa autem sunt quæcunque seipsis distinguuntur, quoniam sunt simplicissima; sic distinguuntur inter se decẽ. Prima genera, sic vltimæ differentiæ, sic materia & forma, sic Deus & creatura, sic denique Deus & materia prima: quippe cum sint duo extrema in latitudine entis maxime omnium disiuncta, vnum perfectionis & alterũ imperfectionis. Deus igitur & materia prima

Argumentatio eorum qui dixerũt Deũ esse materiã primam.

seipsis

ſeipſis diuerſa ſunt & quidem maximè diuerſa. Verum quiſpiam fortaſſe ſcire cupiet, quis inter Philoſophos tam abſurdæ opinionis auctor vel aſſertor fuerit. Dicam equidem quod apud alios legi. Albertus in 1. Phyſic. tract. 3. cap. 13. refert hanc opinionem ad Alexandrum quendam Epicureum ita ſcribens. *Alexander Epicureus dixit Deum eſſe materiam, vel non eſſe extra ipſam, & omnia eſſentialiter eſſe Deum, & formas eſſe accidentia imaginata, & non habere veram entitatem, & ideo dixit omnia idem eſſe ſubſtantialiter, & hunc Deũ appellauit aliquando Iouem aliquando Apollinem, & aliquando Palladem; & formas eſſe peplum Palladis, & veſtem Iouis; & neminem ſapientum aiebat adplenum reuelare poſſe ea quæ latebant ſub peplo Palladis & ſub veſte Iouis.* Hactenus Albertus Diuus Thomas tam 1. p. q. 3. artic. 8. quàm 1. lib. contra Gentes cap. 17. ſtultam hanc & inſanã opinionem tribuit cuidam Dauidi de Dinanto; qui Dauid de Dinanto fuit hęreticus; eiúſque libri damnati & exuſti ſunt; floruit autem imperante Philippo Barbaroſſæ filio, & ſummo Pontifice Innocent. I I I. anno Domini (vt ex Aimarici hiſtoria colligere licet) 1204. Poſſem etiam hoc loco commemorare deliramenta Manichæorum circa materiam primam, quæ narrant cum alij, tum in primis Nicephorus, hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 6. cap. 31. ſed ne figmentis narrandis operam perdam, & moleſtia lectores afficiam, ea nunc recenſere ſuperſedebo. De natura igitur & quiditate materiæ primæ ſatis dictum ſit: quoniam autem exiſtentia conſequitur eſſentiam, poſcit ordo doctrinæ vt de exiſtentia materiæ primæ deinceps dicamus.

Qui dixerint Deũ eſſe materiã primã.

Materiam ex ſe habere exiſtentiam propter quam eſt in rebus.

CAP. XIII.

ETSI non leuis eſt cõtrouerſia inter viros doctos an materia prima ex ſe habeat exiſtentiam ſecundum quam eſt in rebus, an verò eam omnem accipiat à forma; nobis tamen probabilior videtur eorum ſententia, qui aiunt materiam ſua vi exiſtere, nec exiſtentiam per quam eſt in mundo, capere ex formis quas recipit: quam ſententiam, vt ea cæteris etiam perſuaderi queat, his octo rationibus confirmamus. Prima ratio ſit hæc. Vnaquæque res accipit exiſtentiam per generationem, vel productionem ſuam, quare quæ habent diuerſam productionem, non habent eandem exiſtentiam, materia autem prima habet diuerſam productionem à formis: namhæ per generationem producũtur ab agente naturali: illa verò per creationem immediatè procedit à Deo; & formæ ſunt corruptibiles, materia verò incorruptibilis, ergo materia habet diuerſam exi-

Hanc ſententiam tuentur Scotus & Gregorius Ariminenſis 2. Sent. diſt. 12. q. 1. & 2.

ſtentiam ab exiſtentia formarum, nec eam poteſt ab illis accipere. Secunda. Tunc res corrumpitur cum amittit ſuam exiſtētiam, ergo ſi materia acciperet exiſtentiam ſuam à formis, oportet eam propter variam formarum generationem & interitum, infinitiès accipere & amittere exiſtentiam ſuam, ac proinde infinitiès generari ac interire. Tertia. Si exiſtentia materiæ eſt à forma quam ſuſtinet, ergo illius formæ diſceſſu deſinet quoque exiſtere materia. Illud autem certum eſt, cum generatur vna forma, corrumpi aliam; generatur enim forma ignis & corrumpitur forma aquæ; ſumo igitur illud inſtans quo generatur forma ignis: hoc ipſo inſtanti non reperitur forma aquæ, eſſent enim ſimul duæ formæ, & illæ quidem inter ſe pugnantes: Si ergo ignis tunc non reperit formam aquæ, nec materiam reperiet; ſiquidem materia habebat exiſtentiam ab illa forma, vt ea pereunte ſuperſtes eſſe non potuerit. qua re forma nunquam generaretur in materia, nunquam enim illam poſſet reperire; niſi fortè dicamus tunc ſimul cum forma generari nouã materiam, quod dici non poteſt, cum perſpicuè falſum & abſurdum ſit. Quarta. Si quis dicat propterea materiam non corrumpi, quia eodẽ inſtanti in quo corrumpitur prima forma, aduenit ſecunda à qua materia capit exiſtentiam ſuam; quærendum ex illo eſt, ſit ne vtriuſque formæ materia eadem numero, ſi enim non eſt, ergo corrupta fuit, ſin autẽ eſt, ergo retinet eandem numero exiſtentiam; ſed ab vtra forma illam habet? non à priori, quippe quæ receſſit, nec à poſteriori quippe quæ non fuerit antea cum erat materia; habet igitur materia exiſtentiam à ſeipſa. Quinta. Prior eſt ordine generationis materia quàm forma; nam vt eſt apud Ariſt. 1. Phyſ. text. 52. ſubiectum prius eſt iis quæ in eo inſunt, nõ poteſt autem quod prius eſt exiſtere beneficio eius, quod eſt poſterius ipſo, ergo materia non exiſtit beneficio formæ. Sexta. Prius eſt ſecundum naturam, materiam eſſe, quàm vt recipiat formas; & ſimiliter prius eſt ſecundum naturam, formam recipi in materia, & cum ea vniri, quàm vt poſſit ei forma aliquam exiſtẽtiam impertiri: forma enim non poteſt dare exiſtentiã materiæ, niſi vnita & hærens cum ipſa; ergo ſi prius eſt materiam eſſe quàm formam in ea recipi, & hoc item prius eſt, quàm formam dare exiſtentiam materiæ, prius igitur erit materiam eſſe, quàm accipere exiſtẽtiam à forma. Quare materia non omnino exiſtit vi & beneficio formæ. Septima. Potentia quam habet materia ad formam, non eſt à forma quinimo potentia materiæ ordine generationis & temporis formã antegreditur: ſed talis potentia præſupponit exiſtentiam materiæ; nã quod poteſt in ſe recipere aliud, id neceſſe eſt actu exiſtere, quod enim nõ eſt, neque poteſt quicquam, nec aliquid valet recipere, ergo

materiæ existentia non est à forma. Octaua. Philosophi aiunt, in transmutatione, terminum à quo & priuationem corrumpi, subiectum autem & materiam manere eandem numero sub vtroque termino; sed non potest materia eadem numero manere ante & post, si existentiam haberet à forma, siquidem nunquàm eadem numero forma permanet ante & post, loquor de formis, quarum in transmutatione vna est terminus à quo, altera verò terminus ad quem: ergo materia non accipit à forma suam existentiam.

D. Thom. 1. part. q. 7. art. 2. in respons. ad 3. argumẽtum et q. 66. art. 1. Paulus Soncinas 7. Met. qu. 17. Durandus 2. Sent. dist. 12. qu. 2. ita sentiunt.

Alij contrà opinantur materiam ex se nullam habere existentiam sed quam habet, accipere à forma; id autem probant his quatuor rationibus. I. Aristot. sæpe vocat materiam non ens, aut ens in potentia, ergo ex se non est actu. In 5. lib. Metaph. tex. 15. significat formam esse caussam existentiæ secundum quam res sunt. Themistius 2. lib. de anima super text. 7. scribit, esse & vnitatem, accedere rebus à forma. Boëtius in opusculo de vnitate & vno sic ait *omne esse ex forma, est in rebus creatis, quatenus forma est vnita, & coniuncta materiæ; vnde Philosophi illud describẽtes dicunt, esse est existentia formæ in materia.* II. Si materia ex se haberet existentiam, ergo similiter etiam forma & compositum, & in vna re essent tria esse, seu tres existentiæ, quod videtur absurdum, siquidem vnius rei vnum est esse vnáque existentia, sicut est vna res. III. Si materia non à forma sed à se habet existentiam, ergo posset esse sine forma; quod est contra Auerroem qui in 2. Physic. comment. 12. facit hanc consequẽtiam; si materia esset sine forma, tunc quod non est actu esset actu. Eandémque consequentiam tractat D. Thomas 1. parte q. 66. art. 1. quæ consequentia ex eo tantummodò vim & robur habet, quòd in ea supponitur materiam non à se, sed à forma habere id, vnde actu existit. IIII. In tota latitudine entis sunt duo extrema opposita inter se; nimirum Deus & materia prima; sed Deus est purus actus ex se habens esse suum, ergo materia prima (quoniam oppositorum oppositæ debent esse rationes) est pura potentia, esse suum accipiens aliunde.

Solutio supradictarum rationum.

Sed his rationibus facilè occurri potest pręmissis hisce distinctionibus. Ens aliud est completum & perfectum, aliud imperfectum, & indefinitum, quod illius comparatione potest dici non ens. Et rursus existentia duplex est, vna per quam res simpliciter est in mũdo extra nihil; altera est per quã res sunt perfectæ, & determinatæ & sub aliquo definito genere, & gradu rerum constitutæ: prior existentia vocatur à quibusdam actus entitatiuus; posterior autem dicitur formalis, specificus & perfectus. Materia igitur appellatur non ens, quia est ens incompletum & indefinitum; dicitur etiam ex se non habere existentiam & actum vllum; intelligendo id de actu formali

& specifico & ad vnam aliquã certam rationem entis determinato. Ex his autem in promptu est responsio ad primam rationem. Ad secundam non est absurdum in vna re multas reperiri existentias imperfectas, quæ faciunt vnam perfectam; quemadmodũ in vno composito naturali sunt duæ substantiæ imperfectæ, è quibus conficitur tertia substantia, quæ est ipsius compositi perfecta, & completa. Ad tertiam licet materia ex se habeat suam existentiam secundum quam est ingenerabilis & incorruptibilis: tamen non potest omni forma spoliari; primò, quia materia habet naturalem & essentialem ordinẽ ad formam, sicut perfectibile ad suum perfectiuum, sine quo esset indeterminata & indefinita. Deinde, quia nunquam vlla forma corrumpitur, quin continuò alia generetur; imò ex accidenti fit corruptio nempe vt locus detur alij formæ; omne enim agens non ideo agit, vt corrumpat alia, sed vt corruptis aliis quæ ipsi obstãt, generet aliquid sibi simile, atque hoc principaliter intẽdit. Quare nunquam materia posset forma penitus priuari. Ad extremum quia perpetuus cæli motus, ita continenter versat & commutat materiam, vt ex ea perpetuò nouas formas eliciat & quasi extundat. Illa verò consequentia Auerr. interpretanda est de actu formali & determinati gradus. Ad quartam. Hæc ratio secum ipsa pugnat; qui enim aiunt materiam esse extremum entis eandémque esse puram potentiam, nónne hi pugnantia loquuntur? Si enim materia est vnum extremum entis, ergo est ens, at si est pura potentia, est non ens; sicuti quod est potẽtia calidum, vel album, non est calidum, neque album, ita quod est simpliciter & absolutè pura potẽtia, simpliciter non est ens. Præterea illa pura potentia, aut est nihil aut aliquod ens; si nihil, ergo similiter materia nihil est; si ens, non igitur iam est pura potentia. His accedit, quòd potentia non potest per se existere, est enim quiddam relatiuum, & omnis relatio fundatur in aliquo absoluto; & vt ait Auerr. 3. de anima comm. 5. omnis potentia fundatur in aliquo actu. Respondemus igitur non bene concludi, si in latitudine entis reperitur purus actus, similiter reperiri debere puram potentiam: hoc enim repugnat, vt ante diximus, rationi ipsius entis, illud autem minimè: quemadmodum in simili genere, non valet illud, datur summum bonum, ergo dari debet summum malum; repugnat enim aliquid esse, & esse summum malum: Malum enim ex se nihil est, & nõ habet esse, nisi fundetur in aliquo bono; ipsum enim esse, sine quo malum constare non potest, bonum est. Dictum igitur est de quiditate materiæ eiúsque existentia, quod pertinebat ad secundam quæstionem, qua quæritur quid sit materia: Sequitur nunc vt tractemus tertiã quæstionẽ, hoc est vt doceamus qualis sit materia; & primum

Tres caussæ cur materia nũquam omni forma priuata esse queat.

Materiam nõ esse puram potentiam.

omnium quærendum est,an Materia ex se sit formata,& habeat aliquam formam inseparabilem sibíque coæternam,qualem putarunt quidam esse formam corporeitatis. Deinde disputabimus an habeat quantitatem sibi coæuam, & illas quas vocant, dimensiones interminatas.

Opinio eorum qui inducuntur formam corporeitatis materiæ coæternam.

CAP. XIIII.

MVLTI tam de antiquioribus quàm de recentioribus Philosophis,arbitrati sunt esse quandam formam corporeitatis inseparabilem & coæternam materiæ, ex se indeterminatam, quæ postea à formis specificis determinatur atque perficitur. Hæc forma secundum illos disponit materiam, facítque vt appetat formam, & apta sit eam recipere, & est tanquam seminarium aliarum formarum;eámque aiunt esse priuationem,quæ ab Aristot. ponitur tertium principium generationis. Hanc autem opinione affirmāt esse Auerrois,primùm quia is in 8. Phys. comm.4. inquit,si materia prima esset nudata omni forma,fore vt non possit recipere aliquam formam; quibus verbis significat materiam primam tametsi priuari queat formis specificis,quadam tamen generali forma, cuiusmodi est forma corporeitatis,nunquam destitui. Deinde in 3. de Cælo com.61.ait,rerum corruptibilium non esse principia æterna,nisi prima,& remota videlicet materiam primam & primam formam : Ergo secundum Auer.sicut est materia prima æterna,ita est forma quędam æterna, quæ non potest esse alia quàm forma corporeitatis. Præterea in 2. Phys. com. 15. ait priuationem esse quandam formam materiæ.Postremò,corpus compositum ex materia & forma est genus corporum simplicium, prædicatur enim vniuocè, & in quid de ijs,quæ differunt specie.Ergo cum genus secundum Auer.1.Metaph. comm.17.significet formam quādam vniuersalem diuersam & priorē formis specificis, necesse est nomine corporis, significari formam quandam corporeitatis diuersam à formis elemētorum,& illis priorem; atque hoc ipsum videtur Auerr. indicare in Epitome sua super libros Metaphy.tractatu secundo cap.vltimo, quærens genus summum prædicamenti Substantiæ,& statuens corpus quod dicitur de corporibus simplicibus. Huc etiam spectare videtur illud Auerr. 1. Phy.comm.1.*Quæcunque sunt præter vltimam formam & primam materiā, sunt materiæ,& formæ compositæ.*Nam per vltimam formam,innuit hāc formam corporeitatis,quæ est vltima,via resolutionis. Hanc suam opinionem non solum Auerroi,sed etiam veritati consenteneam esse

Quid & qualis sit forma corporeitatis.

confirmant,his quinque rationibus.Prima.Materia cum ſit æterna, debet habere exiſtentiam æternam,ſed omnis exiſtentia eſt à forma, ergo debet formam coæternam,qualis eſt forma corporeitatis, in ſe habere.Secunda.Formæ,quæ generantur,non poſſunt induci in materiam niſi ſit quanta & extenſa,ſed quantitas præſupponit in materia formam aliquam ſubſtantialem,nimirum formam corporeitatis, cuius quantitas eſt propria affectio,ergo ante omnes formas generabiles,eſt in materia forma corporeitatis. Tertia. Cum materia ſit remotiſſima à forma,quinimo ſit ei oppoſita, ſicut actus opponitur potentiæ,non poſſet materia formam appetere niſi haberet in ſe formam quampiam imperfectam,per quam illi quodam modo ſimilis eſſet;ſimile enim appetit ſibi ſimile.Quarta.Niſi talis forma inſit materiæ,difficile eſt explicare,aut intelligere, quo pacto vel vnde gignatur forma.Nam vel generatur ex nihilo,quod eſt impoſſibile;non enim eſſet generatio,ſed creatio : vel ex ſola materia : at cum hæc ſit ens imperfectiſſimum & in pura potentia,non poteſt ex ea gigni forma quæ eſt actus & perfectio . Quare oportet in materia ineſſe formam corporeitatis , ex qua tanquam è quodam ſeminario cæteræ formæ oriantur.Quinta.Omne quod mouetur eſt diuiſibile & corporeum,vt probat Ariſtot.6.Phy.tex.32. ſed materia in generatione formarum naturalium à generante mouetur & tranſmutatur, ergo debet eſſe corporea. Hæc illi afferre poſſunt ad comprobandam hanc opinionem.

Hanc opinionem eſſe contra Auerroem & Ariſtotelem.

Cap. XV.

MVLTAS ob cauſſas ſupradicta opinio reprehendenda eſt, multíſque modis refelli & coargui poteſt. Primùm igitur demonſtrabimus eam eſſe contra Auer.tum contra Ariſt. poſtea contra veritatem, ad extremum occurremus quibuſdam dubitationibus quæ ſententiæ noſtrę videntur aduerſari.Et vt à primo ordiar, quàm illa repugnet doctrinæ Auer.ex his octo argumentis quæ ſubijciam,manifeſtum erit. I. Auerroes in 1.Phyſ. com. 63.ait materiam primam nullam formam ſibi propriam & peculiarem habere,vt poſſit omnes formas recipere;& in 69.commento inquit, materiam nō eſſe aliquod ens in actu,nec eſſe aliquod compoſitum ex materia & forma. II. In 1.cap.libri de ſubſtantia orbis ſcribit materiam primā ex ſe nec formam vllam,nec actum habere, ſed eam ſubſtantiari per ipſum poſſe;& ibidem reprehendit Auicennam propterea quòd ta-

lem formã corporeitatis poneret in materia ante formas ſpecificas; & docet quàm magna & abſurda incommoda opinionem eiuſmodi conſequantur. III. In 1.Metaphyſicæ comm.17.affirmat materiam primam ex ſe nullam formam habere neque vniuerſalem,neque particularem,ſed omnes recipere; primùm quidem vniuerſales deinde verò particulares; & ibidem probat ipſam materiam non eſſe genus, quia genus per ſe ſignificat formam quandam generalem; materia vero ex ſe nullam formam propriè ac peculariter continet. IIII. In Epitome ſuper libros Metaphyſ. tractatu 2. cap. vltimo, his verbis ſcribit. *Secunda opinio, ſi intendit quòd datur forma ſimplex in actu præter formas corporum ſimplicium, & quòd coniunctio huius formæ cum materia prima, eſt illa ſubſtantia cui accidit corporeitas & cui accidunt tres dimenſiones, quæ ſignificantur per nomen corporis ſiue corporeitatis, eſt ſanè falſa; ſequeretur namque ex hoc quòd generatio elementorum eſſet alteratio.* Vide etiam Auerr. 1. Metaphyſ.comm.11. V. In 1. Phyſ.commento vltimo,vult cognitionem eius compoſitionis quæ eſt ex materia & forma eſſe Phyſicã; at compoſitio ex materia prima & forma corporeitatis,cum nullum accidens ſenſibile nullam operationem atque tranſmutationem propriè habeat, denique cum ſempiterna ſit, à Phyſico non poteſt cognoſci. VI. In 12.lib.Metaphy.comm.39. aſſerit omne compoſitum eſſe nouum;quòd verum non eſſet, ſi forma corporeitatis eſſet materiæ coæterna. VII. Secundum Auer.ſummum genus prædicamenti Subſtantiæ,eſt corpus compoſitum generabile & corruptibile,vt ipſe conceptis verbis dicit in paraphraſi ſua ſuper caput de Specie Porphyrij, & in 2.lib.de Cælo comm. 49.ergo omne compoſitũ corporeum ſecundum Auer.eſt corruptibile. Quare non poteſt eſſe in materia vlla forma corporeitatis æterna. Alioquin rationes Auerrois quibus conatur demonſtrare cælum eſſe ſubſtantiam ſimplicem (quia ſi eſſet compoſitum ex materia & forma non poſſet eſſe incorruptibile)nihil ſanè concluderent & conficerent. VIII. Si materia haberet iſtiuſmodi formam corporeitatis,elementum per ſe moueri poſſet à ſeipſo;quod eſt contra Auer.in 8.Phyſ. 29.& 32.in 3.de Cælo 28.& in 4.de Cælo 22.nam quod mouetur à ſeipſo debet habere duas partes actu diuerſas, propter quarum vnam dicatur mouere, propter alteram verò moueri; eiuſmodi ſunt in animali primùm quidem anima & corpus;tum etiam cor & cætera membra. Quamobrem cum tales partes non habeat corpus ſimplex, habet enim vnam tantum formam ſubſtantialem & materiam primam, quæ non eſt ens in actu determinato, idcirco non poteſt corpus ſimplex moueri à ſe niſi ex accidenti. At ſi forma corporeitatis eſſet in materia,in terra,verbi gratia eſſent duę partes ſecundũ actũ diſtinctæ,vna

tanquam mouens, quæ eſt forma grauitatis, altera tanquam mota quæ eſſet illud compoſitum ex materia & forma corporeitatis: atq; hoc modo nihil obſtaret quominus terra ſeipſam poſſet mouere nõ minùs quàm ipſum animal.

Reſtat nunc vt rationes, quæ ex variis locis Auerrois commemoratæ ſunt ad tuendam formam corporeitatis, breuiter diſſoluamus. Ad primum reſpondemus Auerr. illis verbis ſignificare voluiſſe, cum alteratio adeo neceſſaria ſit ad generationem vt quod non eſt alterabile, nec generabile eſſe queat: ſubiectum autem proximum alterationis ſit ens in actu; hinc fieri, vt ſi materia prima expers eſſet omnis formæ ſubſtantialis, exiſtens tantùm in potentia, nullo modo alterari poſſet, ac proinde nullam formam ſubſtantialem reciperet. Nam ſi eſt impoſſibilis alteratio, eſt quoque impoſſibilis generatio, propter neceſſariam connexionem harum mutationum inter ſe. Etenim tribus de cauſſis alteratio confert ad generationem, primò quia excludit contrarias diſpoſitiones quę ſunt in materia, tum quia potentiam materiæ indifferentem & indeterminatam contrahit & determinat ad receptionem huius vel illius formæ: poſtremò, quia per eam forma ſubſtantialis in materia producitur ab agente. Ad ſecundum Auerr. in 3. de Cælo, per primam formam intellexit Deum qui ſimul cum materia prima eſt remotiſſimum principium rerum ſenſibilium, iuxta illud dictũ eiuſdem Auer. in 12. lib. Metaphy. commento 18. *Omnes formæ potentia ſunt in prima materia actu verò in primo motore*. Sic Auer. quamplurimis in locis ſcribere ſolet à Phyſico conſiderari primam materiam & primum motorem, à Metaphyſico autem primam formam & vltimum finem; vide eundem 7. Metaph. com. 9, & 3. Metaph. com. 3. & 4. Metaph. com. 1. Ad tertium Auer. vocat priuationem formam materiæ, accipiendo priuationem pro ea poteſtate & habilitate recipiendi formas, quam priuatio adſignificat in materia. Hæc enim potentia quaſi quædam forma materiæ dici poteſt. Etenim materia Phyſicè conſiderata, eſt materia atque ſubiectũ ob huiuſmodi potentiam. Quocirca Auer. in 1. cap. de ſubſtantia orbis, inquit potentiam eſſe differentiam ſubſtantialem materiæ. Ad quartum, corpus quod prædicatur de corporibus ſimplicibus, vt habere queat conceptum aliquem formalem & notionem vniuocè cõmunem omnibus corporibus ſimplicibus, attamen non poteſt ſigni ficare naturam quampiam genericam diuerſam à natura corporum ſimplicium, hoc enim includit repugnantiam & contradictionem: corpus namque ſimplex non eſſet ſimplex; ſi enim ignis verbi gratia præter propriam formam ſuam haberet aliam formã corporeitatis, non eſſet corpus ſimplex cum non eſſet vniforme ſed biforme.

Tripliciter alteratio confert ganerationi.

Atque

Atque hæc quidem ex ſenſu Auerrois. Deinceps quid ſenſerit Ariſtoteles inueſtigemus.

Opinionem de forma corporeitatis, doctrinæ Ariſtotelis eſſe cõtrariam.

Hanc opinionem contrariam eſſe doctrinæ Ariſt. perſpicuè oſtendi poteſt his duodecim rationibus. I. Ariſt. 1. Phy. tex. 69. inquit materiam ita ſe habere ad formas naturales, ſicut ſe habet materia artis ad formas artificiales; ſed hæc nullam habet ex ſe formam artificialem, ergo nec illa vllam habebit naturalem. II. Idem in 2. lib. Phyſ. tex. 7. inquit materiam eſſe per ſe informem, & in 7. Metaph. text. 8. ait materiam ex ſe non eſſe quid, neque quantum, &c. quæ vera non eſſent, ſi materia haberet formam corporeitatis ſibi coæternam. III. In 5. Phy. tex. 8. demõſtrat generationem non eſſe motum, quia ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, nec ſit ens, nec ſit in loco; quicquid autem mouetur oportet eſſe ens, & eſſe in aliquo loco: At ſi materia prima eſſet corporea; vtrunque obtineret, nam & eſſet ens actu & eſſet in loco. IIII. In 7. Metaph. 35. & lib. 10. tex. 24 inquit materiam per ſe ignotam eſſe, & tantùm cognoſci poſſe per negationem; at ſi haberet formam aliquam, poſſet ex ea cognoſci. V. In 1. de Generat. tex. 1. atque aliis locis, reprehendit veteres Philoſophos, propterea quòd conſtituebant ſubiectum generationis corpus quoddam immutabile ſecundum ſubſtantiam; ſic enim, inquit, mutationes quæ fierent circa tale ſubiectum non eſſent generationes ſed tantum alterationes, ergo qui ponunt huiuſmodi formam corporeitatis, neceſſariò habent de medio tollere generatioñe. VI. In 3. lib. Phy. in lib. 3. de Cælo & in 2. de Generat. & corruptione coarguit eos, qui ponebant aliquod corpus ſimplicius & prius quatuor elementis. At tale corpus (ſecundum hanc opinionem) eſſet illud compoſitum ex materiã & forma corporeitatis. VII. In 2. libr. de partib. animal. cap. 1. facit triplicem tantummodo compoſitioñe in animantibus, vnam elementorum, alteram partium ſimilarium, tertiam partium diſſimilarium. Hæc autem forma corporeitatis afferret quartám compoſitionem cæteris priorem, prætermiſſam ab Ariſtotele. VIII. Ariſt. 2. lib. de Generat. tex. 6. tradens compoſitionem elementorum, facit eam ex materia prima, quam vocat potentia corpus, & ex contrarietate, nullam faciens mentionem iſtius formæ corporeitatis, quinimò apertis verbis eam refellit paulò ſupra tex. 3. IX. Quinto lib. Metaphyſicæ tex. 5. definitur elementum eſſe id quod eſt indiuiſibile ſpecie in aliam ſpeciem; quæ definitio non conueniret elementis, ſi præter propriam formam haberent aliam corporeitatis generalem, ſic enim elementum poſſet diuidi in aliam ſpeciem & formam, nimirum in formam corporeitatis quæ eſt diuerſa à propria cuiuſque elementi forma. X. Secundũ Ariſt. omnis

forma existens in materia est corruptibilis, vt manifestum est ex iis locis, quæ supra memorauimus, cum refutauimus opinionem Ægidij de materia cæli, ergo ponere formam corporeitatis in materia eámque incorruptibilem, est contra doctrinam Aristotelis. XI. Quid magis contrarium doctrinæ Arist. quàm affirmare huiusmodi formã corporeitatis esse priuationem, quæ numeratur tertium principium generationis? cum Arist. velit priuationem esse principium per accidens, esse per se non ens, nec manere re iam generata, sed adesse, & abesse à materia; quæ sanè nullo modo conueniunt isti formæ corporeitatis. XII. Simplicius 1. Phys. tex. 69. in illa sua digressione de corporeitate materiæ primæ, ait facere materiam primam corporeã, esse antiquam Stoicorum opinionem, quam suo tempore sequutus est Pericles quidam Lydius; eam autem docet penitus aduersari decretis Aristotelicis & Platonicis. Restat, vt quemadmodum ostendimus hanc opinionem doctrinæ Auerrois & Aristotelis aduersari, sic etiam rectę rationi atque veritati contrariam esse doceamus.

Opinionem de forma corporeitatis esse contra veritatem.

CAP. XVI.

QVANTVM hæc opinio abhorreat à ratione & veritate, vel ex his paucis quæ mox subijciemus, cuiuis perspicuum erit. Primò, vel ista forma corporeitatis est vniuersalis & generica, vel specifica & determinata; non specifica, quia est contra ipsos, neq; generica, quia sic extra animam actu existerent vniuersalia in rebus, & Arist. 1. de Generat. textu 31. his verbis scribit. *Corpus autem commune nullum est.* Ergo talis forma corporeitatis nulla est in rebus. Deinde, aut ista forma est Physica, aut Mathematica, aut Metaphysica; nõ Metaphysica, quia formæ Metaph. re & ratione separatæ sunt à materia; non Mathematica, quia est substantia, Mathematici autem de nulla substantia agunt vt dicitur 12. Metaphysicæ tex. 44. nisi fortè Astrologia, quæ agit de cælo: si Physica est, ergo est natura, & principium motus; at omnes differentiæ motuum assignatæ sunt alijs corporibus, vel simplicibus, vel animatis, ergo ista forma neque est Physica, neque Mathematica, neque Metaphysica, nihil igitur est. Posteà, aut ista forma corporeitatis secundum naturam in materia præit dimẽsiones quantitatis, aut eas subsequitur; si præit, ergo ipsa est indiuisibilis secundum doctrinam Auer. in lib. de substantia orbis: Si subsequitur, ergo dimensiones immediatè inhærent materiæ primæ ante omnem formam substantialem, & determinantur per ipsam for-

mam corporeitatis, quod est contra ipsos. Ad hæc, actus est qui separat, & distinguit, vt est apud Arist. 7. Metaphysicæ textu. 49. sed ista forma corporeitatis non facit aliquem gradum distinctum ab alijs. Nam si ab aliquo distingueret, maximè à rebus incorporeis: At huiusmodi discrimen sumitur ex materia quæ separat res incorporeas à corporeis; ergo ista forma nullius est actus, nec igitur erit forma quia omnis forma est actus. Præterea, ratio qua frequenter vtitur Arist. ad demonstrandum materiam primam esse, ducta ex transmutatione formarum nulla esset, propterea quòd ea nō perduceret nos ad materiam primam, sed ad istud compositum ex materia prima & forma corporeitatis.

Optima argumentatio qua concluditur nullum esse vsum formæ corporeitatis, ex quo soluũtur rationes propter quas inducebantur

Postremò, entia, vt tritum est Philosophorum sermone, non sunt multiplicanda sine necessitate; sapiens enim naturam imitari debet quę nihil frustra facit. At nulla ratio, nulláque caussa satis idonea cogit nos ponere istiusmodi formam corporeitatis, ergo non est ponẽda: aut enim poni debet, vt det existentiam materiæ: At materia per se ipsam existentiam habet, vt supra ostensum est: Aut vt det materiæ quantitatem & extensionem propter quam in diuersis partibus suis simul queat etiam diuersas formas accipere: sed ad hoc præstandum sufficit ponere quantitatem proximè inhærentem materiæ, vt ponit Auerroes, nec ad id opus est ista forma corporeitatis. Aut vt materia appetat formam: atqui talis appetitus nihil aliud est, quam ipsa potentia materiæ, per quam naturaliter ordinatur ad sucipiendas formas; immo talem appetitum habet materia etiam respectu istius formæ corporeitatis, alioqui materia nō haberet potentiã ad istã formã, & sic nō posset ex materia & ista forma effici vnũ ens per se. Aut inducitur huiusmodi forma, ne aliæ formæ specificæ particulares creentur ex nihilo, sed hoc ridiculum est, vt patet ex his quę diximus, cum de creatione ageremus, & solueremus eã dubitationẽ, qua probabatur formas naturales ex nihilo produci. Nec sane ista forma corporeitatis tollit difficultatem de creatione, si qua est. Nã sicut formæ quæ generantur, neq; secundum se totas neque secundum aliquam partẽ sui præfuerunt in materia prima, sic etiam non præfuerunt in ista forma corporeitatis: Aut denique ponitur hæc forma vt materia prima moueri queat, cũ nihil nisi corporeum moueri possit: at hoc nihil valet, tum quia materia prima propriè non mouetur cum sit proximum subiectum generationis & corruptionis quæ non sunt motus propriè dicti, sed tantum mutationes, vt docet Arist. 5. Phys. tex. 8. tum etiã, quia in 6. Phys. tex. 32. non demonstratur omne quod mouetur esse corporeum, sed esse quantum & diuisibile, atqui materia prima potest habere extensionem & distinctionem partium ex

quantitate interminata citra vllam formam corporeitatis. Relinquitur igitur cum hæc forma corporeitatis sit contra Auer. Arist. & veritatem, nec sit vllam ob rem necessaria; eam omnino repudiandam ac reijciendam esse. atque ex hac vltima ratione in promptu est solutio earum rationum quas supra posuimus ad comprobandam formam corporeitatis.

Explicantur tres dubitationes.

CAP. XVII.

SED antequam ex hac disputatione abeamus, tres dubitationes, quæ non nihil negotij facessunt, diluendæ sunt. Primùm enim dubitari potest, cum materia & à Porphyrio in cap. de differentia, & ab Arist. 5. & 10. libro Metaphysicorum ponatur esse similis generi, genus autem significet formam vniuersalem, quo modo materia non habeat ex se formam aliquam generalem propter quam sit similis generi? Altera dubitatio est, cum materia prædicetur vniuersè de aliis materiis, omnis autem prædicatio fiat ratione formæ; necesse est materiam, aliquam ex se formam habere propter quam prædicetur de aliis. Tertia dubitatio est, necesse est materiam primam aut esse vnam aut multas, omnémq; vnitatem ac distinctionem prouenire à forma: vt est apud Aristot. 2. de Anima text. 7. & 7. Metaph. tex. 49. ergo materia habet aliquam formam vniuersalem. Cæterum his dubitationibus paruo negotio occurri potest. Ad primam igitur respondemus inter materiam & genus, multas esse conuenientias, multas item differentias, vide Auer. 1. Metaphysicæ com. 17. & Alex. 2. lib. naturalium quæstionum cap. vltimo; conuenientiæ autem inter materiam & genus sunt hæ. 1. quia vtrunque est in multis. 2. quia vt genus est prius differentijs & speciebus, sic materia est antiquior formis & compositis. 3. sicut materia est in potentia ad formas & ab iis perficitur, fitque ex materia & forma vnum cōpositum per se, sic eadem propemodum dicimus de genere & differentiis. 4. sicut non potest materia esse absque formis, sic nec genus sine differentiis. Discrimina verò inter genus & materiā sunt huiusmodi. 1. communitas materiæ est in eo vt multis formis subijciatur, generis autem in eo vt de multis speciebus dicatur. 2. communitas materiæ est in rerum natura extra animam, generis autem cōmunitas est in anima tantùm per abstractionem mentis. 3. materia non solùm secundum se totam, sed etiam secundum omnes partes singulares est incorruptibilis & ingenerabilis, genus verò quāquam totum

Conuenientiæ atque differentiæ inter genus & materiā primā.

totum & vniuersè sumptum est incorruptibile, tamen corrumpitur & generatur in suis singularibus. 4. materia prima, quæ est sub vna forma potest eadem numero esse sub aliis; at natura generis, quæ est in vno indiuiduo, non potest eadem numero esse in alio. 5. materia secundum existentiam est prior quam forma: at genus est posterius indiuiduis in quibus inest, quia vt genus est non habet esse nisi intelligibile quod est posterius quàm existentia indiuiduorum, secundum illud Aristotelis, *Animal aut nihil est aut posterius est*. 6. Genus est quidpiam compositum, & completum: at materia simplicissimum quiddam & imperfectum. Quocirca rectè Auer. 1. Metaph. com. 17. scriptum reliquit, materiam non esse genus, euidenter ac demonstratiuè ostensum fuisse ab Alexandro. Ad secundam respondetur materiam tripliciter prædicari de aliis, primò de toto composito, quæ prædicatio est denominatiua, vt cum dicimus statuam esse marmoream: tum de materiis quæ sunt sub diuersis formis, nam materia hominis & equi est materia: postremò de suis partibus integralibus quarum quælibet est materia. prima & secunda prædicatio conuenit materię ratione formæ: tertia vero conuenit materiæ tum per se tum ratione quantitatis; propter se quidem, quia quælibet pars materiæ est materia, alioquin materia non esset simplex, sed ex dissimilibus naturis concreta; propter quantitatem autem, quia materia ex se non habet partes distinctas quarum vna sit extra aliam, sed id accipit & habet à quantitate. Hinc autem patet solutio dubitationis. Verùm præterea sciendum est, duabus de caussis accidere posse vt totum aliquod prædicetur de partibus, nimirum vel positiuè, quòd eadem forma totius sit in singulis partibus: vt forma aquæ eadem est in omnibus partibus aquæ; vel priuatiuè quòd in toto non sit alia & diuersa forma quàm in partibus; ac hoc modo materia tota est eiusdem rationis cũ omnibus suis partibus, quia nulla pars materiæ primæ ex se habet aliquam formam, sed hoc est omnium partium commune quòd per se omnis formæ sunt expertes. Ad Tertiam. Respondemus, duplicem esse vnitatem atque distinctionem, vnam entitatiuam & transcendentalem, propter quam vnumquodque eo ipso quo est ens, est vnũ & distinctum ab aliis, alteram formalem specificámque, propter quã res dicuntur conuenire & differre vel numero, vel specie, vel genere; priori modo materia dicitur vna & distincta ab aliis, non autem posteriori modo. Vide B. Thom. 1. par. q. 16. art. 7. in resp. ad 2. Sequitur nunc altera quæstio de dimensionibus interminatis.

Quantitatem interminatam immediatè inhærere materiæ primæ. CAP. XVIII.

MAGNA & perdifficilis controuersia est inter Philosophos; Vtrum quantitas sit materiæ coæterna, & sit ingenerabilis & incorruptibilis, & antecedat formas omnes: an subsequatur formam substantialem, & more cæterarum formarum naturaliũ generetur & intereat. Intelligimus autem hoc loco per quantitatem magnitudinem triplici dimensione completam, hoc est longitudine latitudine atque crassitie: Vocatur autem quantitas hæc proximè inhærens materiæ primæ ab Auerroe indeterminatam; non quòd actu nullum terminum habeat, sed quia si ex se spectetur, non sit terminata, hoc enim accidit ei à formis ingredientibus in materiam. Propriũ enim est formæ, vt multis locis Arist. docet, continere & terminare; qua etiam de caussa forma appellatur terminus & finis; atque hoc etiam modo materia prima dicitur informis, non quòd actu nullam habeat formam, sed quòd si spectetur ex sua ipsius natura, expers sit omnis formæ. Videtur igitur nobis verisimillimum esse, quantitatem ex quo creata fuit à Deo materia, inesse in materia, & antegredi formas substantiales, & suaptè natura interminatam esse variè autem determinari ab agentibus naturalibus pro varietate formarum substantialium, quæ inducuntur in materiam; & per se nunquàm generari aut corrumpi, sed tantùm ex accidenti, nimirùm ratione determinationis & figuræ; vt si sit globus ceræ, & in eo effingantur variæ figuræ, fiatque vel rotondus, vel longus vel quadratus; quantitas quidem ceræ non mutatur, terminatio autem & figura eius variatur; sic agens naturale additione ac detractione formarum naturalium immutat quidem terminos & figuras quantitatis, sed ipsam quantitatis formam quam materia sua vi possidet, intelligimus fixam stabilem & immutabilem esse. Hanc autem sententiam his rationibus confirmare possumus. Prima. Materia non potest retinere existentiam suam mutata quantitate, ergo si habet existentiam ex se & immutabilem & non a formis variabilem, habebit etiam quantitatem ex se immutabilem nec accipiet eam à formis. Quemadmodum enim si materia existentiam acciperet à formis, his mutatis, necesse esset materiam identidem generari & interire, ita etiã si quantitatem acciperet à formis, his variatis oporteret quantitatem variari, qua sublata tollitur etiã existentia sine qua materia esse non potest, sic igitur cogitandum est, vniuersam materię molem simul à Deo productam esse, quæ totum hoc spatiũ quod cęli ambitu circunscriptũ atque comprehẽsum est, occuparet, atq; cõpleret, nec ea

Probatur decem & septẽ argumentis quantitatem inhærere immediatè materiæ primæ. eique coæuam & inseparabilem esse.

potest aliqua ex parte vel augeri,vel imminui,si enim quidquã augeretur,penetraret atque perrumperet cælũ;si minueretur,aliquid inane & vacuum relinqueretur; Ergo sicut sculptor ante sibi comparat eam vel æris,vel marmoris molem,quæ satis sit ad id operis perficiẽdum quod in animo habet:deinde vi artis illam materiam cudendo dolando variè formãdo opus suum artificiosum fingit &absoluit,sic etiã contingit in rebus naturalibus. II. Forma nõ dat materiæ vt sit materia,& vt sit subiectum,sed præsupponit illam esse subiectũ:quare similiter etiam præsupponet id sine quo materia non posset esse subiectum formæ:hoc autem est quantitas, sicut enim materia non habet partes distinctas citra quantitatem;ita non potest secundũ varias partes suas varias formas accipere,nisi propter quãtitatem,ergo forma præsupponit quantitatem,neq; eam tribuit materiæ.III. Forma substantialis ex se est indiuisibilis,& fit quàta ac diuisibilis ratione subiecti in quo recipitur,subiectũ autẽ eius est materia,ergo efficitur diuisibilis propter quantitatem materiæ; at si forma tribueret quantitatem materiæ,non esset forma diuisibilis propter materiam, sed potius è contrario materia propter formam,vtpotè à qua tribueretur ei quantitas. IIII.Si quantitas immediatè nõ inest in materia prima sed in toto composito, hoc est in materia & forma (ponatur enim nunc quod posterius ostendetur,totum compositum nihil esse aliud quàm partes eius simul iunctas) hinc efficitur vt quantitas hominis sit in materia,& anima rationali tanquàm in subiecto.Quamobrem necesse erit animam rationalem esse quantam & diuisibilem. nam licet fieri possit,vt anima rationalis existens in subiecto quanto non sit quanta & diuisibilis,propterea quòd nec per se,nec in fieri nec in esse,nec in operari,dependeat à tali subiecto:Illud tamen nullo modo fieri potest,vt in ea subiectiuè insit quantitas,& ipsa tamen non sit quanta;sicut fieri non potest vt in aliquo sit albedo, quod nõ sit album, non enim potest effectus formalis separari à forma, nec potest vllam ob caussam contingere vt forma non tribuat suum esse formale ei subiecto in quo inest. V. Si duo agentia æqualis virtutis simul agere incipiant in duas medietates ligni pedalis,eo instanti quo primùm non est forma ligni,formæ quæ tunc ab illis agentibus inducendæ sunt,aut reperiunt materiam ligni in duas partes distinctam, aut non; si reperiunt distinctam, cum talis distinctio accidat materiæ propter quantitatem,vtique reperient quantitatem in materia; sin autem offendunt illam materiam indistinctam, in vna & eadem parte materiæ indistinctè & confusè recipientur illæ formæ; quo modo igitur per quantitatẽ posteriùs aduenientẽ rursum distingui & separari poterunt? & certè sicut forma præsupponit materiã,

ita multitudo & distinctio formarum præsupponit multitudinē & distinctionem materiæ,quę sine dubio prouenit à quātitate.VI.Omne quod mouetur oportet esse diuisibile,vt est in 6.Phys.tex. 32. sed materia est primum subiectum omnium transmutationū:non enim alia ratione formæ substantiales expromuntur de sinu & potestate materiæ,quàm per eius transmutationē; oportet igitur materiā esse quantam;in eo enim quod est indiuisibile,nulla transmutatio inesse potest. VII. Qualitates primæ inhærent materiæ primæ & præcedunt formas substantiales,& alteratio quæ secūdum eas fit,proximè attingit materiā primā,ergo quantitas est in materia prima ante formas substantiales : antecedens probatur ex iis quæ scripta sunt in 2. lib.de Gener.tex.6.Consequentia autē per se manifesta est : nam nec qualitas sensibilis,nec alteratio quæ est secundum qualitates, potest esse in subiecto non quanto,vt docet Arist.6.Phy.& in libr.de sensu & sensili.VIII.Si quantitas non est materiæ coæterna,sed producitur de nouo,quærendum est à quo producatur; omnis enim effectus habet suā caussam propriā:Dices esse aliquod propriū efficiens quātitatis.Contra,quia sic cætera agentia non producerent quantitatē; & cū nulla actio Physica obiri possit sine quantitate,nihil planè agerent.Dices fortè produci eam ab omnibus agentibus. Contra,omnis effectus,si est vnus,referendus est ad vnam caussam,& quamuis à multis producatur,tamen non producitur ab eis vt multa & diuersa sunt,sed vt habent vnum aliquid cōmune.Quod ergo erit hoc commune propter quod omnia agentia producerēt quantitatē?non forma,nulla enim forma substantialis reperitur cōmunis omnibus reb⁹ naturalibus;nec materia,quòd ea non actiua sit sed tantùm passiua: non igitur quantitas à quoquā producitur sed ingenita est vnà cum ipsa materia;& cū quantitas non sit forma vim habēs agendi,ne fingi quidē potest vnā quantitatē ab alia quātitate produci. IX.Si quātitas producitur,aut ea recipitur in materia quę habet quantitatē aut non;si prius dicatur,vel erit progressus in infinitū in quantitatibus, vel erit aliqua quantitas quæ non producatur;& cum omnium quātitatum eadem sit ratio,quod de vna dicitur,idem similiter pronunciandū erit de cæteris;sin autē posterius affirmetur dicatúrque quantitatem recipi in materia non quanta,sic quod est quantum & diuisibile recipietur in eo quod est indiuisibile; quod manifestā in se repugnantiam & contradictionem continet. X. Omnes Philosophi asserunt quantitatē tenere se ex parte materiæ ; multa vero alia accidentia ex parte formæ;at si quantitas produceretur ab agente,eámq; forma substantialis secū ferret & tribueret materiæ, potiùs dicendū esset quantitatem tenere se ex parte formæ quàm ex parte materiæ.

XI. Si quantitas ſequeretur formam ſubſtantialem, ergo non poſſet abſtrahi à forma ſubſtantiali; quod enim poſterius eſt, non poteſt perfectè abſtrahi à priori: At quātitas & à Mathematico & à Metaphyſico abſtrahitur ab omni forma naturali, quin etiam conſideratio quantitatis ſecundum naturam, prior eſt quàm conſideratio Phyſica formarum naturalium. Ex quo factum eſt, vt præter Phyſicam ſit alia ſcientia quæ per ſe agat de quantitate, id quod in aliis accidentibus Phyſicis non contingit. XII. Ariſt. 2. de Gener. 27. & ante in 1. de Gen. text. 24. docet accidētia quæ ſunt cōmunia generato & corrupto eadē manere in vtroque; vt cū aër vertitur in ignē, humor quidē aëris vt qui ſit repugnans igni prorſus deletur, calor autē aëris cū ſit congruēs naturæ ignis, idē manet; ſed quātitas eſt cōmunis omnibus rebus naturalibus, ergo debet eadem manere in omnibus, nec eſt vlla cauſſa cur à ſingulis agentibus generari & corrumpi debeat. XIII. Sicut materia in tranſmutatione non mutatur ſed manet eadem, propterea quòd eſt ſubiectū tranſmutationis quod manere debet idē ante & poſt, ſic etiā quantitas debet permanere eadē. Etenim materia ſubijcitur tranſmutationi per quantitatem; & ſanè ſicut materia eſt ſubiectū vt quod (ſic enim loquuntur nunc Philoſophi) omnium tranſmutationū & formarū, ita quantitas eſt ſubiectum omniū vt quo. XIIII. Si quantitas producitur de nouo, vel igitur ex nihilo, at ſic crearetur; vel ex materia non quanta, at qui fieri poteſt vt ex eo quod eſt indiuiſibile nec vllas prorſus habet partes, prodeat aliquid longum latum & craſſum & habēs partes extra partes. XV. In aquæ interitu, ſi quantitas eius corrumpitur, quærendum eſt à quo corrūpatur: non ab aliquo contrario, tum quia nihil eſt contrarium quantitati, tum etiam quia omnia contraria ſicut habent eandem materiā communem, ſic etiam quantitatem; ſi quidem mutua contrariorum actio quæ eſt alterario fit in eodē ſubiecto quanto; nec ob interitum formæ aquæ dici poteſt corrūpi quantitas, quia licet quantitas aquæ ratione talis termini & figuræ quam gerit in aqua, pendeat à forma aquæ, tamen vt quantitas eſt, cum ſit communiter in cunctis rebus naturalibus, non poteſt pendere à forma aquæ. Et quod oſtenſum eſt de aqua idem in aliis demonſtrari poteſt. XVI. Vel quantitas producitur à quantitate, veluti calor à calore, atqui quantitas non eſt actiua: vel à qualitate aliqua actiua, at quantitas ſecundum naturā prior eſt qualitate eíque neceſſariò præſupponitur tam in fieri, quā in eſſe, & operari; ergo quantitas eſt ingenerabilis. XVII. Videtur Ariſtoteles hoc ſentire, is enim multis locis ſignificat quantitatem eſſe propriam affectionem materiæ; & in 3. Phy. ſcribit infinitatem quantitatis prouenire ex materia, eius autem determinationem à forma; in

Ariſtoteles, Plato, Simplicius, Ammonius, Auerroes, Philoponus auctores huius ſententiæ.

4. Phys. ipsam materiam appellat indefinitum & interuallum; in 7. Metaphy. textu 8. innuit quantitatem primò inesse materiæ eámque diffiniri & determinari à quantitate. Idem Plato etiam declarare voluit, nominans materiam magnum & paruum. Hanc item sententiã Simplicius 1. Phys. super textum 69. quanquam verbis obscuris & Platonicis, videtur attribuere Platoni & Aristoteli. Eiusdem opinionis grauis interpres & defensor est Auerroes in libro de substantia orbis; In 1. Phy. com. 63. & in Epitome Metaphy. tract. 2. cap. vltimo. Ammonius in Categoria Quantitatis ita scribit. *Quantitas secundum sibi locum in rerum natura vendicat: prima enim materia priùs in molem elata, quantitatem habet, quod secundum subiectum Arist. nominat, tum formas suscipit, & fit compositum.* Hæc ille. Philoponus primo libro de Generat. super text. 33. inquit, quantum trifariam dimensum esse subiectum immutabile, & permanere in omni generatione ac mutatione & ibidem super textum 40. ait materiam propinquam substratam omnibus formis & per se immutabilem esse corpus trifariam dimensum. Sed quia hæc opinio à multis & sanè doctis viris vehementer oppugnatur, nec in se paucas habet dubitationes, volumus quæcunque contra eam afferri possunt, diligenter ac propriè commemorare, atque refellere.

Opinio & argumenta eorum qui contra sentiunt & oppugnant dimensiones interminatas.

CAP. XIX.

D. Thom. in opus. 32. quod est de dimensionibus interminatis. Durandus 1. sent. distin. 8. quæst. 4. Herueus quol. 2. q. 10. Paulus Soncinas 8. Metaphys q. 17. & 18. ita sentiunt.

QVI opinantur quantitatem, nec esse incorruptibilem, nec immediatè inhærere in materia prima, sed in toto composito, has sexdecim pro sua opinione & contra sententiam nostrã, rationes afferre possunt. Prima Aristot. in Categoria substantiæ ait, *Alia omnia vel dici de substantia prima vel esse in ea; nam secundæ substantiæ dicuntur de prima, accidentia verò in ea insunt: quamobrem sublatis primis substantijs, nihil aliorum remanere posset.* Ex quibus verbis licet intelligere accidentia omnia habere pro subiecto suo primam substantiam, quę est substantia composita. Quare quantitas non est immediatè in materia prima sed in toto composito. Secunda, in 7. Metaphy. textu 4. dicitur substantia esse prior accidente, ratione, natura, & tempore; & ibi loquitur Arist. de substantia prædicamentali quæ est composita; si igitur substantia composita secundum naturam præcedit omne accidens, ergo etiam quantitatem; quare non erit quantitas æterna, existens in materia ante formas substantiales. Tertia. In 5. Phy. tex. 8. Scriptum est, subiectum generationis, quod est materia prima, non

esse in loco,at si materia prima habens quantitatem subijceretur generationi,procul dubio esset in loco,siquidem locus, debetur rei cuilibet propter quantitatem,quæ in ea inest.Quarta.Secundum Arist. omnis forma materialis est corruptibilis,& materia habet potẽtiam contradictionis ad esse & non esse, ergo cum quantitas sit forma materialis erit corruptibilis & materia habebit potentiam ad esse & non esse quantitatis, ergo non est quantitas materiæ coæterna. Quinta.Idẽ est subiectũ augmentationis & quantitatis,siquidẽ augmentatio est motus per se tendens ad quantitatem,sed propriũ subiectum augmentationis nõ est sola materia sed totũ compositũ,imò augmentatio non fit ratione materiæ,vt Arist. docet in 2.de Anima, & in 1.de Generat.vbi ait de augmentatione.ergo.&c.Sexta.Auer. 2. de Anima com.4.ait hoc esse discrimen inter formam substantialẽ, & accidentalem,quòd substantialis habet pro subiecto ens in potẽtia,nempe materiam primam,accidentalis verò ens in actu quod est ipsum compositum,sed quantitas est forma accidentalis,ergo subiectum eius non est materia prima sed totum compositum. Septima. Auerroes in Epitome Metaphy.tract. 2.cap. vlt.ait dimensiones interminatas non actu,sed potentia inesse in materia prima, ergo materia non habet actu quãtitatem aliquam priùs quàm accipiat formam substantialem.Octaua.Secundum Auer.lib. 12. Metaph.commento 39.omne compositum est nouum ergo compositum ex materia prima & quantitate non est æternum.Nona. Idem est subiectũ quantitatis interminatæ & terminatæ, quippe cum hæ duæ quantitates non differant secundum rem sed tantũmodo secundũ rationẽ, sed quantitas terminata sequitur formam & habet pro subiecto ipsum compositum,ergo similiter etiam interminata.Decima.Ens per se,est prius,quàm ens per accidens,sed ex materia & forma substantiali fit ens per se,ex materia verò & quantitate fit vnum ens per accidens,ergo forma substantialis in materia præcedit quantitatem. Vndecima.Si quantitas immediatè & semper inhæret materiæ,ergo maior esset vnio materiæ cum quantitate quàm cum forma substãtiali; illa enim esset immediata & indissolubilis, hæc autem minimè: at hoc falsum est:cum enim materia & forma substantialis pertineãt ad idem predicamentum,& cum componant vnum ens per se cuius sunt partes essentiales,& cũ forma substantialis sit propria perfectio materię:maiorem vtique habebit materia coniunctionem cũ forma substantiali,quàm cũ accidẽtali.Duodecima.Si quãtitas esset coæterna materiæ,ergo essent quatuor principia generationis,nimirũ Materia,Forma,Priuatio,& Quãtitas.Decimatertia.Prius est esse simpliciter,quã esse secundũ quid,quia esse secũdũ quid præsupponit esse;

ſed forma ſubſtantialis, materiæ largitur eſſe ſimpliciter, accidentalis autem tantùm eſſe ſecundum quid, ergo illa præcedit hanc, non poteſt igitur quantitas eſſe in materia ante formam ſubſtantialem. Decimaquarta. Nulla eſt quantitas intermi nata: etiam ſi ſecundum ſe conſideretur citra formas ſubſtantiales nam vniuerſa materiæ moles per ſe ſumpta, non eſt infinita ſed finita, quippe cum tota contineatur ambitu orbis Lunæ, & ſi eſſet tota ſimul, haberet figuram rotundam, quoniam vndique perfectè terminaretur à cælo, quemadmodum contingit in elementis. Decimaquinta. Cum ex minori quantitate fit maior, id quod accidit in rarefactione, non manet eadem quantitas, alioquin idem eſſet maius & minus, ergo acquiritur de nouo aliqua pars quantitatis; ſed in quantitate eadem eſt ratio vnius partis & totius, ſi igitur vna pars eius de nouo eſt generabilis, ſimiliter etiam tota erit generabilis. Decimaſexta. Omne accidens definitur per ſuum ſubiectum, ſed quantitas non poteſt definiri per materiam primam, ſiquidem definitio debet eſſe ex iis quæ ſunt nota, & magis nota, quàm id quod definitur, ſed materia prima eſt res quædam ignota, vt eſt apud Ariſt. 7. Metaph. tex 35. & certè ignotior eſt quantitate, ergo materia prima non eſt immediatum ſubiectum quantitatis, ſed potius totum compoſitum.

Soluuntur ſupradictæ rationes.
Cap. XX.

QVANQVAM hæc opinio, tum propter auctoritatem eorum qui eam ſequuntur, tum propter ſupradictas rationes quib⁹ ea comprobatur, nec damnāda nec contemnenda ſit, nos tamen, quòd contrariam ſententiam, quam ſupra explanauimus & multis rationibus communiuimus, probabiliorem eſſe iudicamus enitemur ſoluere rationes ſupradictas. Ad primam rationem ita reſpondemus: Omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia, vel inhæſiuè, vt albedo, vel denominatiuè, vt quantitas & qualitates primæ, quæ inhærent quidem immediatè in materia prima, ſed cum ea ſit pars compoſiti, fit vt propter eam ipſum compoſitum denominetur ab illiuſmodi accidentibus. adde quod, cùm nec ſecundæ ſubſtātiæ ſine primis exiſtere queant, nec materia extra ipſum compoſitum, rectè profectò dixit Ariſtoteles omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia. Illam verò ſententiam Ariſtotelis, (ſublatis primis ſubſtantiis nihil aliorum remanere) tripliciter interpretari poſſumus. Primò ſublata prima ſubſtantia tolli accidentia, quædam ſimpliciter, nempe quæ conſequuntur formam vel compoſitum, alia verò

Quomodo intelligendum ſit omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia & ab ea pendere.

ſecundum quid,hoc eſt vel ratione gradus certi & determinati,vt in primis qualitatibus,vel ratione terminationis, vt in quãtitate. Nam cum ex igne fit aër, corruptio igne licet maneat calor, non tamen talis & tantus calor, qualis & quãtus erat in igne,is enim non competit aëri, nec in alio corpore quàm in igne eſſe poteſt:idẽ de quantitate dicendum eſt. Deinde ſi prima ſubſtantia tollatur penitus & ſecundum omnes ſuas partes, hoc eſt tam ſecũdum materiam quàm formam,nullum accidens manere poteſt;nam cum nullum accidens per ſe cohærere queat,in quo inerit tanquàm in ſubiecto?Poſtremò, cum tam materia quàm omnia accidentia ſint propter formam & compoſitum,accidens enim eſt diſpoſitio formæ ſubſtantialis,vel ad eam procreandam,vel conſeruandam, vel ad eius actiones exercendas,ſublata prima ſubſtantia,ſi manerent cætera, ſanè fruſtra eſſent: Deus autem & natura nihil permittunt fruſtra eſſe in rebus, ille igitur locus, & illa ſententia Ariſtot. nequaquam officit ſententiæ noſtræ. Ad ſecundã. Subſtantia compoſita eſt prior accidentibus,non eodem modo; ſed quibuſdam tempore, nimirum iis quæ illi ad ſunt & abſunt præter ipſius interitum; aliis ſecundum rationem & cognitionem,& ſic eſt prior propria paſſione: aliis ſecũdum naturam, id eſt ſecundum perfectionem,& ſic eſt prior quãtitate interminata: vel dicito, ſubſtantiam compoſitam eſſe omnibus accidentibus terminatis priorem,interminatis verò,ſi non ſecũdum ſe totam, ſaltem ratione partis,hoc eſt ratione materiæ eſſe quoque priorem. Ad tertiam. Ariſtot.in illo 8.textu quinti libri Phyſicorum,per id quod generatur,non intelligit ſubiectum generationis quod eſt materia prima,ſed totum compoſitum, id enim propriè generari dicitur; ita vt vis rationis Ariſtotelicæ,qua demõſtrat generationem non eſſe motum ſit hæc:id quod verè mouetur,exiſtit actu & in aliquo certo loco,vt id quod albeſcit vel nigreſcit & id quod augetur, vel mouetur ſecundum locum; dicitur enim ſtatua nigreſcere, vel planta augeri, vel animal moueri ſecundum locum; quæ omnia actu exiſtunt: At quod generatur, nondum actu eſt, ſumendo generationem non ſolùm propriè pro illa introductione formę ſubſtantialis,quę fit in inſtanti, ſed etiam pro tota diſpoſitione præuia quæ ratione finis, ad quem naturaliter tendit,ferè vocatur à Philoſophis generatio.generatur enim homo & nondum actu eſt,non enim ſicut in alteratione, ante & poſt permanet ſubiectum idem habens nomen & ſpeciem, ita contingit in generatione:ſtatua enim quæ dealbatur,ante & poſt dealbationem manet & nominatur ſtatua, at cum ex ſemine generatur equus; ante generationem eſt ſemen & non equus,poſt generationem eſt equus & non eſt ſemen. Atque hæc eſt germana ſen-

An ſubſtantia compoſita ſit prior omnibus accidentibus.

Quo pacto id quod generatur nec ſit ens actu,nec ſit in loco.

tentia illorum verborum Aristotelis. Sed præterea respondemus, duplicem esse locum, vnum indefinitum, alterum determinatum ad vnam aliquam certam differentiam loci, vti sursum vel deorsum; prior locus conuenit rebus propter quantitatem, posterior autem, ob qualitates motiuas grauitatem inquam & leuitatem. Materia igitur propter quantitatem quam habet, est in loco indefinitè, hoc est non magis sursum quàm deorsum, determinatur autem ad hanc vel illam differentiam loci, à qualitatibus motiuis quas accipit ab agentibus naturalibus. Itaque Aristoteles cum ait quod generatur non esse in loco, id autem quod mouetur esse in loco, loquitur de esse in loco nō priori sed posteriori modo. Ad Quartam. Cum aiunt peripatetici formas materiales esse corruptibiles, loquũtur de formis substantialibus, non autem accidentalibus qualis est quantitas. Ad Quintam. Quoniam augmentatio non tendit ad quantitatem simpliciter, sed ad quantitatem terminatam & perfectam & conuenientem naturæ viuentis, ideo subiectum augmentationis non est materia prima, sed totũ compositum. Ad Sextam. Auerr. in illo 4. commento 2. de Anima loquitur de accidentibus terminatis, non autem de indeterminatis cuiusmodi est quantitas de qua nunc agimus. Ad Septimam. Quia propriũ est actus & formæ, terminare & diffinire, quantitas autem interminata, nec ex se nec ex materia habet vllum certum terminum, ideo dicitur esse potẽtia & non actu; & sicut materia, quamuis sit actu materia; tamen quia est in potentia ad omnes formas dicitur ens in potentia, sic quantitas interminata licet actu sit quantitas, tamen quia est in potentia ad omnes terminos & figuras quantitatis quas potest accipere ab agentibus naturalibus, vocatur quantitas in potentia: & hic est intellectus atque sententia illorum verborũ Auerrois. Ad Octauam. Omne compositũ esse nouum, intelligit Auerroes de eo quod est verè compositum, cuiusmodi est compositum substantiale, non autem accidentale. Ad Nonam. Cum eadem secundum rem sit quantitas terminata, & interminata, idem erit vtriusque subiectum inhæsionis: Verùm terminata dicitur esse in toto composito denominatiuè, quatenus determinatio quantitatis fit ab agente naturali propter formam substantialem & propter opportunitatem ipsius compositi naturalis. Ad Decimam. Ens per se, prius est simpliciter quàm ens per accidens, sed in hac vel illa re, nihil prohibet aliquod ens per accidens esse prius quàm aliquod ens per se, præsertim si illud sit naturalis & necessaria præparatio atque dispositio ad productionem huius; id quod contingit in materia & quantitate respectu formæ substantialis & ipsius compositi. Ad Vndecimam. Illa est simpliciter maior vnio, ex qua fit magis

vnum, & cum ex materia & forma ſubſtantiali fiat magis vnũ quia fit vnũ ens per ſe, quàm ex materia & quantitate ex quibus fit vnum per accidens & ſecundum quid; ideo ſimpliciter maior vnio eſt inter materiam & formam ſubſtantialem, quàm materiæ cum quantitate; ſecundum quid autem illa vnio minor eſt quàm hæc, quatenus hæc eſt magis immediata, & indiſſolubilis. Ad Duodecimam. Quantitas non eſt principium generationis diuerſum à materia, ſed pertinet ad cauſalitatem eius tanquam diſpoſitio neceſſaria materiæ vt ea queat ſubiici tranſmutationi, neque enim materia poſſet ſubiici tranſmutationibus Phyſicis niſi ante quantitatem haberet: at priuatio habet diuerſam rationem principij, nempe tanquam terminus à quo. Ad decimamtertiam. Si forma daret materiæ eſſe ens & exiſtere in rebus, ſine dubio forma ſubſtantialis in materia præcederet quantitatem, prius enim eſt materiam eſſe ens, & habere eſſe quantum ſed quia materia non eſt ens nec ſimpliciter exiſtit propter formam, vt ſupra oſtenſum eſt, idcirco argumentum nihil valet. Dicitur autem forma ſubſtantialis dare eſſe ſimpliciter, quia ſimul cum materia facit vnum ens per ſe completum & ſub determinato gradu & ſpecie entium conſtitutum, quod non poteſt facere vlla forma accidentalis. Ad Decimamquartam. Licet vniuerſa quantitatis moles terminata ſit, vtpotè quæ cæli finibus circunſcripta tota contineatur, tamen dicitur interminata, propter innumerabiles terminos & figuras quas ipſa quidem in ſe non habet, ſed eas poteſt accipere ab agentibus naturalibus ſecundum varietatem formarum ſubſtantialium quæ inducuntur in materiam; quemadmodum lignum aliquod dici poſſet informe, ratione formarum artificialium quas accipere poteſt ab arte. Ad Decimamquintam. In rarefactione eadé eſt ratio quantitatis & materiæ, nam ſicut ibi plus exiſtit quantitatis, ita quoque plus materiæ: quemadmodum enim per rarefactionem partes quantitatis multiplicantur, ſic etiam partes materiæ: quare ſi nolunt in rarefactione vllam materiæ particulam de nouo acquiri, idem quoque ſentire debent de quantitate. Nos igitur reſpondemus, acquiri nouum terminum & nouam extenſionem quantitatis, non autem nouam partem quantitatis; de qua re alias plura dicētur: nam quæſtio de rarefactione perdifficilis eſt, & diligentem atque accuratam tractationem depoſcit. Ad Decimamſextam. Licet materia prima ſecundum nos ſit ignota, & ſecundum naturam ſit etiam ignota comparatione formæ ſubſtantialis, tamen eſt notior ſimpliciter quãtitate. Etenim Ariſt. 6. lib. Topicorum docet id eſſe notius ſimpliciter, quod eſt prius, & à quo depēdet aliud, conſtat autē materiam eſſe ſecundum naturam priorē

Cur dicatur quãtitas interminata.

quantitate, cum sit subiectum eius, quare si quantitas definiatur per materiam, non definietur per aliquid ignotius; posset autem confici huiusmodi descriptio quantitatis interminatæ. *Quantitas interminata est quantitas, quæ per se nec rotunda, nec quadrata, nec triangularis est, nec habet vllam figuram earum, quibus species rerum naturalium determinantur, sed est in potentia ad eas omnes. Est item prima dispositio materiæ qua materia efficitur idonea vt subiici queat cunctis mutationibus Physicis, & vt in diuersis partibus suis diuersas formas substantiales simul possit accipere.* Sed de interminata quantitate hactenus. Posset etiam hoc loco disputari contra eos qui faciunt in materia prima nescio quam inchoationem formarum, sed quòd hæc opinio iamprimem explosa est ab omnibus, eiúsq; falsitas & absurditas per se manifesta est, superuacaneum esse diximus ea de re verba facere. Restat vltima quæstio de materia: nam cum explicatũ sit de materia an sit, quid sit, & qualis sit, reliquum est docere propter quid sit.

Quid sit quãtitas interminata.

Vide Paulum Soncinatem 7. lib. Metaphysicæ q. 27 & 28.

Propter quid sit materia & de potentia eius duplici.

CAP. XXI.

Triplex relatio materiæ, ad agens, ad formã & ad compositum.

MATERIA est propter id ad quod ipsa refertur; triplex autem est relatio materiæ primæ, vna ad agens, altera ad formam, tertia ad compositum. Primò enim materia refertur ad agẽs sicut potẽtia passiua ad actiuam, & sicut mobile ad mouens. Etenim potentia actiua est principium transmutandi aliud in quantũ aliud, & potentia passiua est principium, vt transmutetur ab alio inquantum aliud est. Deinde materia refertur ad formam tanquàm potentia materialis ad actum formalem, tanquàm perfectibile ad suam perfectionem. Est enim forma, finis materiæ, vt est apud Aristotelem 2. Physic. tex. 81. & 91. quam rem pulchrè declarat Auerroes in lib. de beatitudine animæ extremis verbis ita scribens. *Materia est ens & in seipsa & in sui natura propter formam, & eius perfectio est vt recipiat formam, nam si forma non esset, neque materia esset.* Postremò forma refertur ad totum compositum vt caussa ad caussatum; caussalitas enim materiæ est in eo, vt ex ea fiat aliquid ita vt insit: id autẽ quod fit ex materia, est totum compositum; refertur etiam materia ad compositum vt pars ad totum, cum esse partis sit propter esse totius, præsertim eius partis quæ non potest per se cohærere extra totum; hæc autem caussalitas, est communis materiæ cum forma, siquidem ambæ sunt partes essentiales totius compositi. Relatio autem materiæ ad ipsam transmutatiouem, non differt vel ab ea quæ est ad agens, vel ab ea quæ est ad formam. Inter has tres relationes is ordo cernitur, vt ordine generationis, relatio ad agens, sit prima, ad formam secunda, ad

ad compositum tertia. primùm enim materia mutatur & disponitur ab agente, tum accipit formam, ad extremum ex coniunctione formæ cum materia existit compositum. Relatio ad agés est extrinseca & viget tantùm in ipso fieri hoc est dum res fit & generatur; materia enim indiget agente; vt ab eo transmutetur & sic in ea producatur forma, qua producta non est ampliùs opus agente. Relatio ad formam & compositum, est intrinseca, & consistit non modo dum res fit, sed etiam postquàm facta est, quandiu res manet; & hæc relatio continet perfectionem materiæ. At si spectetur natura ipsius materiæ, principalis eius relatio est ad formam; hanc enim expetit vt turpe pulchrum, & vt suum actum atque perfectionem; quo fit vt sibi inuicem omni ex parte semper aptè respondeant, & sint ad aliquid, vt dicitur 2.Phys.text.26.forma enim est finis materiæ vt ante diximus.Sinautem consideretur intentio naturæ, principalis eius relatio est ad compositũ; natura enim materiã ordinat ad formam, & vtranque ad totũ compositum; hoc enim est quod per se subsistit & quod operationes naturales exercet & quo natura tẽdit & in quo tandem cõquiescit. Verùm quia in hisce relationibus materiæ, includitur potẽtia, eáq; magnas difficultates habet, de ipsa necessariò dicendũ est.

Hanc distinctionem potentiæ innuit Auerr.1.de Cælo comm. 120. & 4. Phys. comm. 120.

Duplex est potentia, vna quæ conuenit materiæ ex sua ipsius vi & natura, altera quæ conuenit ei prout est ab agente destinata & determinata ad hanc vel aliam formam; nam cum materia esse nequeat sine potentia; duplex autem sit materia, prima & secunda, necesse est similiter etiam duplicem esse potentiam, vnam quæ conuenit materiæ primæ, alteram quæ secundæ. Hæ duæ potentiæ variis vocabulis distinguuntur; illa dicitur prima, indetermina, vniuersalis, are-mota, confusa, essentialis materiæ & inseparabilis ab ea: Hæc autem appellatur secunda, determinata, particularis, propinqua, distincta, accidentalis materiæ, & ab ea separabilis. Vtrauis autem potentia tripliciter accipi potest, vel subiectiuè & idem est quod materia potens; vel formaliter pro illo respectu & habitudine potentiæ ad actum: vel terminatiuè, nimirum pro ipso actu & forma ad quam terminatur potentia: primo modo, potentia est substantia non differens à materia; secundo modo, est relatio, vel de prædicamento. Ad aliquid, vel certè transcendatalis; tertio modo, tota spectat formam à qua & vnitatem & distinctioné accipit: posset fortasse etiam quarto modo accipi potentia prout est quædam qualitas secundæ speciei, hoc est naturalis quædam habilitas ad recipiendas formas. Quid autem intersit inter possibilitatem, & potentiam, vide apud Auerroem in libro de Beatitudine animę cap.2.vbi vult nomen possibilitatis esse magis intrinsecum & substantiale rei quàm nomen

Præclara doctrina de duplici materiæ potentia.

potentiæ, & potentiam, inquit necesse est exire in actum in aliquo indiuiduo speciei, & in aliquo tempore, at possibilitatẽ minimè. Sed quid inter potentiam primam & secundam intersit, ostendamus.

Quatuor differentiæ inter potentiam primam & secũdam materiæ.

Inter has duas materiæ potentias, quatuor sunt differentiæ. Vna differentia est, primam potentiam esse materiæ essentialem, secũdam autem esse accidentalem.. Quòd autem prima potẽtia sit essentialis materiæ, ex his ostendi potest. Primò, quia multis locis Arist. describit materiam per esse ens in potentia; qua re significat potentiam essentialem esse materiæ. Tum, Auer. in lib. de substantia orbis cap. 1. ait potentiam esse differentiam substantialem materiæ. Deinde ita se habet potentia ad materiam, sicut actus ad formam, sed essentiale est formæ, esse actum, ergo similiter essentialis erit materiæ potentia. Postea Arist. lib. 8. Metaphysicæ tex. 15. inquit, ideo ex materia & forma fieri vnum, quia materia est in potentia, forma autam est actus: Si igitur potẽtia non esset materiæ essentialis, non posset vnũ quidpiam essentialiter fieri ex materia & forma. Præterea, si potẽtia non est essentialis materiæ, ergo posset intelligi materia absque potentia ad formam, at id est contra Arist. qui 2. Phys. text. 26. inquit, materiam & formam esse ad aliquid, quare non poterit vnũ intelligi sine altero. Et Auer. 4. Phys. comm. 17. ità scribit, *difficile est cognoscere quidditatem primorum principiorum nimirum materiæ & formæ, intelligere autem materiam sine forma, est impossibile.* Postremò, materia essentialiter est incompleta, alioqui non esset pars essentialis alterius; ergo ordinatur essentialiter ad id à quo perficitur & completur, id autem est forma; ad eam verò dirigi & ordinari nõ potest sine potentia, est igitur potentia essentialis materiæ. Quòd autem secunda potentia sit accidentalis materiæ, hoc modo demonstrari potest. Primò, quia secunda potentia est determinata, essentia verò materiæ, per se indeterminata; nullum autem determinatum est de essentia indeterminati. Deinde potentiæ secundæ sunt multæ & variæ; verbi gratia, ad hominẽ, ad equum & ad alias species & indiuidua rerum naturalium: at essentia materiæ vna est. Denique potentia secunda contrahit & determinat primam, largiendo materiæ dispositiones accidentarias per quas ea fit determinatè habilis ad certam aliquam formam accipiendam; in quibus dispositionibus cum maximè posita sit vis secundæ potentiæ, non potest ea pertinere ad essentiam materiæ. Altera differentia est; primam potentiam re non distingui à materia, si enim ea vt dictum est; attingit essentiam materiæ, non potest ab ea, re distingui, alioquin essentia materiæ non esset simplex sed composita. At secunda potentia re distinguitur à materia; si quidẽ in se continet accidentales dispositiones re diuersas à materia. Tertia diffe-

Potentia est de essentia materiæ.

tentia est, primã potentiã esse vnam, quia est vna essentia materiæ, & quia talis potentia conuenit materiæ per se sumptæ, quæ vno modo indeterminatè & indifferenter se habet ad omnes formas, & quia si talis potentia esset multiplex, non esset indistincta respectu formarum.: Etenim vbi est multitudo ibi est distinctio: at secunda potentia est multiplex non secus quam forma ad quam determinatè refertur; si enim sunt variȩ dispositiones materiæ pro varietate formarum, & si quælibet forma suam sibi propriam vendicat materiam, denique si numerus & distinctio huiusmodi potentiarum spectari debet ex formis ad quas referuntur, necesse profectò est has secũdas potentias multas & varias esse. Quarta differentia est, primam potentiam esse ingenerabilem atque incorruptibilem; nam cum sit essentialis materiæ, non posset abesse materiæ sine eius interitu; adde quod si prima potentia interiret, materia nullam formam posset accipere, quare cessaret generatio imò cũcta in nihilũ reciderent. Quãobrem Aristoteles 1.Phys.text.82.ait, materiam generari & corrumpi per accidens ratione priuationis, per se autem & secũdum potentiam suam esse ingenerabilem & incorruptibilem; & in 5.Metaphys. text.5.loquens de materia ita scribit *item natura dicitur, ex quo primo inordinato existente & immobili ex sua potentia, aut est aut fit aliquid eorum quæ natura sunt.* secundam autem potentiã necesse est variè mutari, quemadmodum contingit in secundis materiis & in accidentariis dispositionibus ipsius materiæ. Verùm ex iis quæ dicta sunt de prima illa materiæ potentia, nõnullæ existũt difficultates, quas deinceps explicare oportet.

Dubitationes contra ea quæ dicta sunt de potentia materiæ.

CAP. XXII.

PRIMA Dubitatio quæ primo loco tractari & enodari debet, sic se habet. Aut prima materiæ potentia dicitur esse essentialis materiæ, quia est de ipsius essentia, at hoc est contra Themistum qui 1.Physicorum super tex.61.in illa sua nobili digressione de potentia materiæ, ait materiam esse quidpiam absolutum, actu existens, eíque accidere potentiam: aut dicitur essentialis, quoniam est proprietas quædã consequens essentiam materiæ per quam natura materiæ nobis innotescit: at sic posset materia intelligi sine potentia, sicut homo intelligi potest, tametsi eum risibilem esse non intelligamus; quod est contra Arist.& Auer.locis in præcedenti capite positis. 2. Dubitatio videtur Auer. sibi contradicere, nam in libro de substantia orbis cap.primo scribit potentiam esse differentiam substantialem materiæ, at in 1.Phys.comm.70.ait potentia non

esse substantiam materiæ, quoniam illa est corruptibilis & de prædicamento Relationis, & in 12. Metaph. comm. 11. inquit materiam secundum naturam suam esse vnam, at potentias eius multas esse, & numerum potentiarum esse sicut numerum formarum; quod non esset verum si potentia esset materiæ essentialis. 3. Dubitatio. Si potentia materiæ est immutabilis, ergo idem numero quod est corruptum poterit redire; quod est contra Arist. in fine 2. lib. de Generat. probatur consequētia, nam si corrupta forma, manet in materia potentia passiua ad illam (quippe cum potentia materiæ ponatur immutabilis) & omni potentiæ passiuæ respondet aliqua potentia actiua: vbi est autem potentia passiua & actiua potest esse effectus, ergo posset quod semel interiit idem numero regenerari. 4. Dubitatio, quod est in potentia, tandem reducitur ad actum, ergo si materia est in potentia, erit aliquando actu & sic amittet potentiam suam; nam adueniente actu euanescit potentia, at materia sine omni potentia esse nequit. Deinde, si materia est in potentia ad omnes formas, aliquando habebit omnes, quibus habitis cessabit generatio: nō enim erunt aliæ formæ quæ generari queant; & tunc illæ formæ quæ suapte natura corruptibiles sunt, aut corrumpentur aut non; si corrumpentur, materia remanebit sine vlla forma, si non corrumpentur, erit aliquid corruptibile, quod nunquam corrumpetur, quod est contra Aristot. in 1. lib. de Cælo. 5. Dubitatio. An materia sit in potentia ad omnes formas tam indiuiduales quā specificas æqualiter nec ne, merito dubitari & in quæstionem vocari potest. 6. Dubitatio. Cum Philosophi, maximè qui sunt Theologi, dicant aliud esse recipi in materia eámque informare, & aliud educi è potētia materię, vt patet in anima rationali, merito dubitatur quid sit educi è potētia materiæ? Sed ad has dubitationes potest breuiter respōderi ad hūc modū.

An prima potentia sit de essentia materiæ.

Ad 1. Respondemus, & si vtraque opinio probabiliter defendi potest, nimirum primam illam potentiam esse de essentia materiæ, & ipsam non esse de essentia materiæ, sed dici essentialem quia est proprietas quædam naturalis materiæ ex eius manās essentia; & pro prima opinione ad testimoniū Themistij responderi posset, aut eum ibi loqui de secunda potentia materiæ non de prima, aut eum intelligere materiam non esse ipsam puram potentiam, sed quiddam absolutum in genere entis cui quasi differentia quędam accedit potentia: etsi, inquam, vtraque hæc sententia defendi potest; attamen probabilius esse existimamus potentiam dici essentialem materiæ, quia intrinsecè consequitur eius essentiam tanquàm proprietas quædam naturalis. Sic enim (nisi nos fallimur) de natura materiæ cogitādum est; eam esse ens quoddam, (vt est apud Simplicium 2. de Anima, com. 2.)

comm.2.) tenuissimum, & imperfectissimum ens inquam absolutum quidem inditatiuè, sed omnino incompletum specificè, cuius eiusmodi est natura, vt ab agentibus naturalibus variè mutari & formari queat, quam consequitur summa & propè infinita quædam habilitas accipiendi omnes formas naturales. Itaq; sicut naturam ferri consequitur habilitas quædã vt ex illo gladius effici possit, & naturã ceræ, mollities & flexibilitas qua ad omnes figuras accõmodari potest? similiter etiam cogitandum est de natura materiæ. Hæc autẽ habilitas seu potentia, simpliciter est qualitas secũdæ speciei, adiunctũ habens respectum ad formam, non re, sed ratione tantùm differens à materia. Dicitur autem hęc potentia essentialis materiæ, quatuor ob causas: primò, quia immediatè & intrinsecè fluit ex essentia materię; tum quod per eam essentia materiæ ordinatur ad formam; deinde quod ex materia & forma propter actum huius, & potentiam illius, efficitur per se ac essentialiter vnum quoddam compositum; postremò, quod cum natura materiæ maxime fugiat intelligentiã nostram, ponitur loco differentiæ substantialis, ipsa potentia, ita vt materia sine notione potentiæ, nec definiri, nec intelligi à nobis possit. Ad 2. Auerroes in libro de substantia orbis, loquitur de prima potentia, quam vocat differentiam substantialem materiæ, intelligendo eo modo, quo paulo ante exposuimus; in primo autem phy. & in 12. Metaphysicæ loquitur de secunda potentia vel de prima accepta formaliter aut terminatiué, hoc est pro nudo ipso respectu potentialitatis, vel termino respectus, qui est forma. Ad 3. Sicut ad generandũ quidpiam non sufficit prima potentia materiæ, sed necessaria est secunda potentia, quippe quæ cohibet in se dispositiones congruentes formæ procreandæ, ita etiam ad regenerandum idem numero quod iam interiit, non satis est eandem manere in materia illam primam potentiam, sed oporteret manere secundam, quę tamen vna cũ forma corrupta prorsus interiit, ex quo fit vt quod semel corruptũ est, idem numero redire nequeat. Verũ hac de re aliàs subtilius disserendum est. Ad 4. Duplex potentia cernitur in rebus naturalibus: vna quæ tota simul reducitur ad actum, quomodo æs dicitur potentia statua, & aër potentia ignis: altera, quæ nunquam tota simul reducitur ad actum, sed tantum successiuè, ita vt simul cum actu semper admixtum sit aliquid potentiæ, talis est potentiacontinui, motus, temporis, & materiæ primæ, itaque potentia materiæ reducitur ad actum omnium formarum, non simul vt omnes in se habeat, id enim est impossibile, sic enim existeret actu infinitum, & omnia contraria simul actu essent, sed successiuè, quòd nunquam cessabit generatio ob insatiabilem appetitum materiæ & sempiternũ motũ,

Quatuor ob caussas potentia dicitur essentialis materiæ.

Potentia dupliciter reducitur ad actũ.

atque efficientiam orbium cœlestium. Quemadmodũ igitur diuisio continui nunquam potest terminari & absolui, sic appetitus & potẽtia materiæ nũquam omnino expleri, & vt ita loquar, actuari potest. Hãc potentiæ distinctionẽ tradit Arist. 3. Phy. 57. & 9. Met. tex. 11. Ad 5. Potentia materiæ nõ æqualiter spectat formas indiuiduales & specificas: si quidem inter has multum interest: primò quod illæ sunt infinitæ hæ autem determinatæ, tum quod hæ sunt omnes simul, nulla enim species deesse potest vniuerso, alioquin non esset perfectum: illæ autem minime; postea quòd potentia materiæ ad formas specificas nunquam frustratur, sicut eam frustrari contingit in formis indiuiduis, non enim omnis generatio formæ singularis completur, sed nonnunquàm impeditur. Ad 6. Apud Christianos Philosophos & Theologos, aliud est aliquid esse formam materiæ, & aliud esse formam omnino materialem; illud enim dicitur esse forma materiæ, quod dat esse materiæ & simul cum ea facit vnum compositum essentiale, quod sit ens specificè completum & absolutum; id autem vocatur forma materialis quod est eductum è potentia materiæ, eíque immersum, & ab ea inseparabile. Quocirca anima rationalis dicitur forma materiæ, propriè autem non appellatur forma materialis. Vt autem planius intelligatur quid sit educi è potentia materiæ, exponemus quinque proprietates, quas habent formæ omnes eductæ ex potentia materiæ. 1. est, quod tales formæ, producuntur ab agentibus materialibus, per actiones materiales, & per dispositiones materiales, hoc est hærentes & infixas in ipsa materia. 2. est, quòd tales formæ pendent in fieri à materia, hoc est non possunt gigni nisi intra materiam, eíque penitus copulatæ, non enim per se producuntur & extrinsecus adueniunt & adiunguntur materiæ. 3. est, quod pendent à materia in esse; nam extra eam materiam in qua ab initio productæ sunt, ne puncto quidem temporis, aut per se subsistere, aut in alia materia existere possunt; sed planè idem est eas separari à sua materia, quod ipsas penitus interire. 4. est, quòd pendent à materia in operationibus suis, ex quo fit, vt operationes huiusmodi formarum, subiectiuè non sint in forma, sed in toto composito. 5. est, quod pendẽt à materia quidditatiuè, quamobrem sine ea nequeunt, aut definiri, aut perfectè intelligi. Eas igitur formas, materiales & eductas ex potentia materiæ appellare oportet, in quibus inerunt prædictæ quinque proprietates. Porrò, si quis quærat, an materia sit in potentia ad animam rationalem, respondendum est, secundum veritatem materiam esse in potentia ad animam rationalem, vt eam recipiat, & vt ab ea accipiat esse humanum, & simul cum ea conficiat hominem; non esse autem in potentia ad eam perinde atque est ad

Quid sit educi è potentia materia

An materia sit in potentia ad animam rationalem.

cæteras formas materiales, non enim anima rationalis educta est ex potentia materiæ, quocirca ex supradictis quinque proprietatibus quæ conueniunt in formas penitus materiales vltimã tantùm habet, quatenus nimirum est forma materię, & pars essentialis humanæ naturæ. Vide hac de re D. Thom. in 1. par. quæst. 90. art. 2. ad 2.

De priuatione.
CAP. XXIII.

DICTA sunt de materia prima, ea, quæ ab obscurã & additã naturam eius peruestigandam atque cognoscendam conferre videbantur. Nunc dicendum est de Priuatione, quæ cum hæreat in materia, nec ab ea re differat, eiusque caussa vim & rationem principij obtineat, simul cum illa tractari debuit. De hac igitur si pauca dixerimus, finẽ huic libro imponemus. Priuatio duobus modis sumitur, vel pro abscentia eius formæ quæ iã fuit vel esse debuit, quomodo cæcitas est priuatio visus; vel pro absentia eius formæ, quæ nec esse debuit, sed quæ futura est, & sic priuatio ponitur principium generationis. Inter has duas priuationes hoc interest, quod in priori, potest fieri mutatio ex habitu ad priuationem, sed non contrà, vt ex visu ad cœcitatem, non autem ex cœcitate ad visum; in posteriori autem contra accidit, nam fit mutatio ex priuatione ad formam, non autem ex forma ad priuationem. Rursus prior priuatio duplex est, vna quę non solum ex subiecto aufert formam, sed etiam habilitatem & dispositiones ad eam recuperãdam, vt cœcitas in oculo; & ab huiusmodi priuatione non fit regressus ad habitũ; altera est quæ ita ex subiecto aufert formam vt in eo potentiã relinquat eam recuperandi, vt tenebræ in aëre, ignorãtia in intellectu; & in huiusmodi priuationibus fit vicissim mutatio inter habitum & priuationem. Ex qua distinctione perspicuè cernitur, quomodo intelligendum sit id quod Arist. in postprædicamentis ait, à priuatione ad habitũ, nullũ esse regressum. Posterior item priuatio duplex est, vna remota, sic terra dicitur habere priuationẽ formæ hominis: altera proxima secundum quã semen dicitur habere priuationẽ hominis, interquas id est discriminis, quod à remota priuatione ad formã fit transitus interiectis ante multis mutationibus, à proxima verò, vnica tantùm interponitur mutatio per quam forma acquiritur. Vnde quemadmodum potentia materiæ, alia est prima, quæ conuenit materiæ vt est indifferens ad omnes formas, altera est secunda per quã materia certam aliquã formã præfinito respicit: sic etiã priuatio, nam potentia materiæ semper habet adiunctam priuationem. Verũ

De varietate priuationum doctrina Peripatetica.

priuatio, quæ eſt principium generationis, de qua Ariſt.loquitur.1. Phyſi.non eſt illa prima,quippe quæ ſit vna tantum,& incorruptibilis, & non ſufficiens ad inchoandam generationem,ſed eſt ſecunda, quæ ſecundum Alexandrum 2. lib. naturalium quæſtionum cap. 11. definiri poteſt hoc modo. *Priuatio eſt abſentia formæ naturalis generandæ, in ſubiecto apto eam recipere.* Cur autem ſit principium generationis, cauſſa eſt primò, quia in tranſmutatione naturali habet ſe vt terminus à quo. Deinde, quia omne quod fit, ex oppoſito ſit quod per ſe quidem eſt priuatio, ex accidenti vero poteſt eſſe,vel contrarium,vel medium. Deinde quod generatur, neceſſarium eſt,vt & antea non fuerit,& vt eſſe potuerit,hoc autẽ eſt priuatio. Sed cur Ariſt. 1. Phyſi.66.vocat eam principium per accidens? an quia res naturalis fit ex materia,quam accidit eſſe priuatam ea forma quæ producitur? an quia res naturales non indigent priuatione,niſi dum fiunt,cũ primùm autem obtinent eſſe,dimittunt, ac depellunt priuationem? an potius,quia,vt placet Alberto, priuatio requiritur in generatione propter materiã,hæc enim non poſſet moueri ad formam, niſi adiunctam haberet priuationem? Quoniam igitur priuatio neque remanet in re generata,neque re differt à materia,& prope eſt non ens idcirco ſpreta fuit ab antiquis,nec eſt numerata in principiis rerum naturalium.

Cur priuatio dicatur principium per accidens.

Sed hoc loco exiſtunt octo dubitationes,quas ad id quod agimus plurimũ intereſt diligenter explicare. Prima dubitatio eſt hæc. cum priuatio ſit abſentia formæ,quæ abſentia re idem eſt,quod ipſa forma, cur priuatio dicitur potius eſſe idem re cum materia,quàm cum forma? Secunda. Si potentia materiæ in ſe continet abſentiam formæ & habilitatem ad eam, quod enim poteſt eſſe, id & non eſt & aptum eſt eſſe,cur magis priuatio ponitur tertium principium generationis, quam potentia materiæ? Tertia. Si priuatio accedit & decedit materiæ non ſecus quam forma,ergo ſicut formæ eſt priuatio,ſic etiam ipſius priuationis, erit priuatio,&ita res abiret in infinitum. Quarta. Aut priuatio eſt ens reale,aut non; ſi eſt ens reale,quomodò Ariſtoteles appellat eam per ſe non ens, ſi non eſt ens reale? ſiue ſit ens rationis, ſiue nihil,quomodo poteſt eſſe principium entis realis? Quinta. Ariſt.1.Phyſi. tex.43.& 47.ait omne, quod fit, ex oppoſito fieri,hoc eſt ex contrario,vel medio, ergo, ſi propriè loquamur,priuatio per ſe non eſt principium generationis. Sexta. Nõ videntur eſſe tantùm tria principia rerum naturalium. Nam ſi priuatio quæ eſt non ens,& per accidens concurrit ad generationem,conſtituitur principium,quanto æquius eſt cauſſam efficientem & finẽ, quantitatem,& diſpoſitiones materiæ,locũ item & tempus numerari in

ri in principiis? Septima. Poteſt etiam dubitari, vtrum nomen principij de his tribus materia, forma, & priuatione dicatur vniuocè an ſecundum prius & poſterius, & de quo principaliùs dicatur? Octaua Cum priuatio ſit non ens, dubium eſt, vnde habeat vnitatem, diſtinctionem, definitionem, atque cognitionem.

Soluuntur & explicantur ſupradicta octo dubitationes.
CP. XXIII.

VERVM hiſce dubitationibus facilè occurri poteſt. Ad primam hoc modo reſpondemus, duas ob cauſſas non dicitur priuatio eſſe idem cum forma; primùm quia priuatio hæret in materia, & cum ea inchoat motum, nec ei aduerſatur ſicuti formæ, vtpotè qua adueniente continuò priuatio euaneſcit. Deinde, quia priuatio præter abſentiam formæ, includit vel adſignificat potentiam, quæ eſt in materia ad formã accipiendam; deniq; materia eſt, quæ dicitur priuata quandiu non habet formam. Itaque priuatio eſt in materia quandiu abeſt forma, cum primum autem aduenit, priuatio eſſe deſinit; quamobrem meritò priuatio refertur potiùs ad materiam, quàm ad formam. Ad Secundam. Quoniam priuatio propriè, principaliter, & vt nunc loquuntur, formaliter, ſignificat non eſſe formæ; quam ob cauſſam in tranſmutatione eſt terminus à quo, potentia autem propriè quidem tantùm ſignificat habilitatem ad formam, ex conſequenti verò non eſſe actu formam in materia, idcirco potentia numeratur idem principium cum materia, priuatio autem diuerſam principij rationem obtinuit. Nam in omni mutatione Phyſica tria ſunt veluti principia, terminus à quo, terminus ad quem, & ſubiectum potens accipere terminum ad quem: Itaque in ratione principij, potentia adnumeratur & adiungitur ſubiecto ſeu materiæ, priuatio autem quæ eſt terminus à quo, ceu diuerſum à materia principium numeratur. Ad Tertiam Ad hanc dubitationem ita reſpondet Simplicius, quemadmodum nec abſentiæ eſt abſentia, nec præſentiæ præſentia, ita neque priuationis eſt priuatio; alioquin res procederet in infinitum, priuatio enim eſt abſentia formæ, & vt vocant, entis poſitiui, cum igitur priuatio non ſit habitus, neque forma, neque ens vllum poſitiuum, non poteſt eſſe priuationis priuatio. Ad Quartam. Aliud eſt quærere, an aliquid ſit priuatio realis, & aliud, an priuatio ſit ens reale. Etenim cæcitas (verbi gratia) priuat oculum aliquo ente reali, nimirum facultate videndi, quam ob cauſſam vocari debet priuatio realis: at cæcitas non eſt ens reale, immo nullum eſſe poſitiuum habet, & ſi quod habet, id eſt ens ra-

Cur potentia nõ ſit principium.

An priuatio ſit ens reale.

tionis,quod fingit mens formando huiuſmodi propoſitiones(cæcitas eſt priuatio viſus, vel cæcitas eſt tolerabilior, quàm ſurditas)in quibus, cæcitas concipitur,& apprehenditur à mente, perinde atque haberet aliquod eſſe.Siquis autem obiiciat priuationem percipi à ſenſu:nam,vt eſt apud Ariſt.in 2.de Anima; viſus percipit lumen & tenebras,& ſimiliter alij ſenſus,habitum & priuationem circa ſuū obiectum; Reſpondendum eſt, ſi priuatio per ſe à ſenſu perciperetur,neceſſario fore ens reale;cum autem percipiatur ex accidenti, & ex abſentia formæ vel habitus,viſus enim percipit tenebras aëris quatenus animal ſentit ſuum viſum non percipere lumen aëris, nec ab eo pati & affici,id manifeſtè declarat eam non eſſe ens reale:quo licet intelligere; quamuis priuatio ſit principium rerum naturalium tamen,quia non eſt principium per ſe ſed per accidēs,nec in eſſe,ſed in fieri tantùm, idcirco non poſſe concludi eam eſſe ens reale. Ad Quintam Huius dubitationis ſolutio petenda eſt ex Alexandro libro 2.quæſt.naturalium, cap. 11. vbi ait res naturales per ſe fieri ex priuatione,quia oportet id quod fit,antea non eſſe, & poſſe eſſe; id autem nihil aliud eſt,quàm priuatio;per accidens autem fieri ex cōtrario, quatenus accidit materiam, quæ eſt priuata vna forma, eſſe ſub alia contraria;verùm res non fit ex contrario vt contrarium eſt, ſed quatenus vnum contrarium habet adiunctam priuationem alterius. Neque res fieri ex contrario,per ſe locum habet,niſi in mutatione,quæ eſt in qualitatibus.Nam in ſubſtantia, & quantitate per ſe nulla eſt contrarietas. Ad Sextam Tria tantùm ſunt interna generationis naturalis principia, nam cum generatio ſit quædam mutatio,intrinſecè petit terminum à quo & ad quem,& ſubiectum quod mutetur; cætera vero quæ ad generationem concurrunt, aut ſunt principia externa,vt efficiens;aut diſpoſitiones materię,quibus præparatur ad accipiendā formā,vt quantitas,& qualitas;aut ſunt circūſtātiæ,quæ generationi extrinſecus neceſſario adiūctæ ſunt;vt locus, & tempus. Cū autē eadem res ſit forma & finis, merito dubitari poteſt, an ea res ſit principium generationis vt finis an vt forma; ſed huius dubitationis explicatio reiicienda eſt in ſequentem librum ſextum in quo propriæ agendum eſt de forma. Ad Septimam Placet nobis ſententia Alberti Magni,quam is accepit ab Auerr.& Auicenna,nomen principij de his tribus dici ſecundum prius ac poſterius; primùm enim dicitur de forma,nam in generatione,forma eſt finis ad quem vniuerſa tendit generatio;in eſſe autem rei naturalis etiam forma eſt principalis cauſſa, ſi quidem vel eſt tota quidditas rei naturalis,vt Peripateticis viſum eſt, vel certe principalis eius pars, de quo nemo adhuc dubitauit. Adde, quod priuatio eſt propter mate-

Nota doctrinam Alexandri.

Nomē principij nō dicitur æqualiter de forma materia & priuatione.

riam,materia autem propter formam. Deinde secundum locum in numero,& dignitate principiorum, vendicat sibi materia;Vltimum verò priuatio;hæc enim,cum neque sit ens , neque permaneat in re generata,non est caussa nisi per accidens, atque ob eam rem infimũ in principiis locum obtinet. Ad Octauam Priuationes sunt eædem, aut diuersæ inter se, non aliter quàm formæ quarum sunt priuationes,vt si formæ aut numero,aut specie,aut genere differant,sic etiam distingui necesse sit earum priuationes;vt duæ cæcitates numero,cęcitas & surditas specie,cæcitas vero & priuatio hominis,genere differunt inter se.Quocirca licet priuationes per se non reponantur in categoriis , tamen reuocantur ad categorias earum rerum quarum suntpriuationes: atque huius rei caussa est , quia priuatio ita habet vnitatem & distinctionem,vt esse,esse autẽ priuationis non est aliud quàm esse absentiam formæ:ex quo item efficitur priuationem non posse aliter cognosci,aut definiri quàm per formam. Quamobrem in 6.lib.Topicorum scriptum est,quædam esse genera oppositorum quæ per se inuicem definiuntur,qualia sunt relata;alia vero quorum vnum definitur per alterum,id autem non vicissim per illud,huiusmodi sunt habitus & priuatio.etenim habitus ponitur in definitione priuationis , priuato vero non adhibetur in definitione habitus, neque id accidit sine caussa.Nam vt est apud Arist. 1. de Anima tex. 85.rectum est iudex sui & obliqui,obliquum autem neque suipsius, neque alterius;sicut enim res est,ita cognosci debet;cum autem priuatio non sit aliud quam absentia formæ , non aliter quam per formam definiri , aut intelligi potest. Atque hæc quidem dicta sint de materia & priuatione.

Vnde sumatur vnitas et distinctio Priuationis.

FINIS QVINTI LIBRI.

DE FORMA
LIBER SEXTVS.

Quanta sit præstantia formæ.

TERTIVM generationis principium, vltimum quidem ordine temporis, ſed dignitate primũ & ſummum, eſt forma. Hæc enim eſt diuinum illud bonum quod à materia perpetuo expetitur, ſine quo ipſa eſſet rudis, deformis, & quodammodo non ens. Hæc eſt tanquam domina & regina, cuius obſequiis & vſibus addicta & mancipata ſunt accidentia: omnia enim accidentia aut ſunt præparationes & affectiones materiæ ad accipiendam tuendámque formam, aut velut inſtrumenta quædam ad eius actiones obeundas. Hæc eſt finis agentium naturalium, in quo aſſequendo laborant, quo adepto conquieſcunt, & perfecta iudicantur & ſpeciem quandam æternitatis atque diuinitatis conſequuntur. Hæc rebus compoſitis nobilitatem atque perfectionem tribuit, & in latiſſima entis regione certam fixámq; ſedem & gradum pręfinit, & ſuam cuique rei notã atque characterẽ imprimit, quo à nobis & intelligi & nominari, & à cæteris rebus diſtingui poſſit. Hæc eſt fõs omnium actionum & motuum naturalium & admirabiliũ operum architectrix, cuius in fingendis formandisque rebus vim, atque ſolertiã, nulla vel ars, vel induſtria, vel intelligentia hominũ perfectè imitari & cõſequi poteſt. Hęc vna maximè continet mũdi pulchritudinẽ & ornatũ: ex forma enim manat & pẽdet multitudo, varietas, & diſpoſitio rerũ, earumq; naturalis inter ſe tũ conuenientia tũ etiam repugnantia, in quo præcipuè conſiſtit vniuerſi decor & præſtantia. Hæc deníque eſt quaſi apex & faſtigium humanæ ſapientiæ. Etenim perfecta cuiuſque rei cognitio ducitur ex cauſſis, in quibus principem locum forma obtinet; nam cùm ea ſit quod quid eſſe rei, per eam quid quæque res ſit cognoſci debet; qua cognitione nulla (iudicio Ariſt. 3. Metaph. tex. 10. & 7. lib. tex. 4.) melior aut præſtabilior eſſe poteſt. Rectè igitur Ariſt. ait, tametſi vtráque cauſſa, hoc eſt ma-

teria & forma studiosè ac diligenter à Physico requirenda & considerandа sit; formam tamen, quæ finis est materiæ, maiori studio & cura cognoscendam & tranctandam esse. Quamobrem is nonnunquam reprehendit veteres Philosophos, quod in vnius materiæ contemplatione & explicatione penitus occupati & defixi, nunquam animum attenderint ad formam, eámque vel omnino prætermiserint, vel certè per quàm leuiter & obscurè attigerint. Quo in vitio (ne nos etiam qui de rebus Physicis agimus, hærere videamur) quemadmodum superiorem quintum librum in declaranda materia consumpsimus, ita hunc sextum librum ad explanandam vim & naturam formæ, conferemus. Sed vt quæ dicturi sumus, perspicuè ac distinctè tractentur, distributa est hæc disceptatio nostra de forma in duas partes, in priori agitur de forma simpliciter & absolutè: quæ pars explicatur hoc sexto lib: in posteriori verò ea ratione quatenus est natura, quo modo videtur eam tractasse & considerasse Arist. initio 2. lib. Phy. & hæc tractatio in septimo libro proximè sequēti cōtinetur. Atq; ita fiet ex hac tractatione nostra, vt quæ Arist. concisè & inuolutè scripsit de natura, ea tum explanationibus tum etiam disputationibus nostris, apertiora & illustriora existant.

De Formæ nominibus & varietate.
CAP. I.

DISPVTATIONEM de materia & priuatione, sequitur hæc de forma; quæ quamquam magna ex parte est Metaphysica, tamen quoniam in explicanda Physiologia frequens fit mētio formæ, explicanda nobis sunt ea quæ pertinent ad formas naturales: Metaphysicas verò tum formas, tum etiam quæstiones quæ habentur de formis naturalibus, aut omnino omittemus, aut certè eas nec subtilissimè nec accuratissimè (quoniam esset id instituto nostro minimè consentaneum) persequemur. Ante verò quam aggrediamur ad disputationem, declaranda sunt varia formæ & nomina & genera. Nomina hæc sunt. *Forma.* quod formet poliátque ruditatem & informitatem materiæ: *Species.* vel quòd sit pulchritudo atque ornamentum materiæ, hanc enim inquit Arist. expeti à materia vt pulchrum à turpi: vel quia, vt visus ex sua quamque rem specie dignoscit, ita mens naturam cuiusque rei cognoscit ex illius forma ac specie. *Ratio.* hoc est definitio, hęc enim formam rei declarat, & vt ait Arist. 2. Physi. cap. de caussis definitio & eius partes ad caussam quæ forma est referuntur. *Quod quid erat esse*, quidditas enim atquę essentia cuiusque rei, vel solùm vel præcipuè est in forma. *Actus.* vt enim *Varia nomina formæ.*

per materiam res est in potentia, ita est per formam in actu: vide Arist. 2. Physi. tex. 11. & 12. ἐντελέχεια. sic enim vocat Arist. lib. 2. de anima tex. 2. quod verbum è verbo exprimentes dicemus latinè perfectum habitũ, aut perfectionem habitam, vel vno verbo cum Hermolao perfectihabitam, cum enim res habet formam, tunc perfecta est generatio, quemobrem Arist. lib. 1. de generatione inquit præsentibus habitibus, idest formis cessare motum. *Terminus.* sic etiam aplatur ab Arist. 3. & 4. lib. Physi. & 1. de Generat. Materiam enim per se indefinitam determinat & contrahit ad certum aliquod genus rerum, & sicut agri terminis, sic res ipsæ distinguuntur formis. *Exemplar.* sic vocatur 2. Physi. cap. de caussis propterea quod vt Simplicius Themistius & Alexander interpretantur; quemadmodum exemplar est in animo artificis præscriptum, definitumque, sic cuiusque rei natura est definita & determinata per formam; vel quia sicut artifex facit opus ad similitudinem exemplaris quod gerit in animo, sic agẽs naturale producit effectum ad similitudinem eius formæ quàm in se habet. Hæc de nominibus, deinceps formarum genera distinguamus. Plato duo nouit formarum genera vnũ expers materiæ & particeps intelligentiæ, quod vocat exemplar, ideam, per se ens: alterum coniunctum cum materia, quod appellat vel imaginem, vel similitudinem. Secundum Arist. alia est forma naturalis, alia artificiosa: naturalis, alia substantialis alia accidentalis; substantialis, alia informãs & dans esse, quæ est pars rei vt forma equi & hominis: alia est assistẽs quomodo intelligentia dicitur anima & forma cæli: informans, alia separabilis à materia qualis est anima rationalis, alia inseparabilis, cuius sunt quatuor gradus, forma elementorum, mixtorum, stirpium, animalium. sed de varietate formarum supra lib. 2. cap. 5. nonnulla etiã explicauimus. Nobis autem disserẽdum est de forma phisica, substantiali, informante, & inseparabili. Excludimus igitur ab hac disputatione formas artificiosas, metaphysicas, mathemathicas, accidentales, & animam rationalem, quæ vt peculiarem habet naturam & excellentiã, ita peculiarem quoque deposcit explanationẽ, quam in fine huius libri adhibebimus. Porrò huius disputationis distributio quadripartita erit? primùm enim agetur de forma per se sumpta, disserendo an sit, quid sit: Tum de forma respectu materiæ? deinde, respectu compositi? post, respectu operationum.

Varia formarum genera.

An sit, & quid sit forma.
CAP. II.

ESSE formam ſubſtantialem in rebus naturalibus re diuerſam à materia prima & accidentibus, licet (vt multi putant) non omnino firmis & neceſſariis rationibus euidenter concludi poſſit, tamen poteſt argumentis ſatis profectò veriſimilibus & probabilibus ad hūc modum oſtendi. Primo ex compoſitione, res enim naturales ſunt ſubſtantiæ compoſitæ, oportet igitur præter materiam, eſſe aliā partem componentem quæ ſit ſubſtantia, hæc autem eſt forma. Tum ex ipſa exiſtentia, res enim naturales exiſtunt per ſe determinatæ ad aliquam ſpeciem, quæ quidem exiſtentia à ſubſtātia proficiſcitur; at non à materia; quippe quæ aut nullā ex ſe habet exiſtentiam, aut ea certę eſt indefinita: proficiſcitur ergo à forma. Deinde ex diſtinctione, ſi enim non eſſet forma ſubſtātialis, cum materia prima ſit vna & communis omnium rerum, omnes res naturales eædem eſſent ſecundum ſubſtantiā & quidditatē, nec differrent, aut genere aut ſpecie; quod non eſſe poſſibile, cōfirmat Ariſt. 1. Phy. tex. 24. Poſtea ex operationibus: ſingulæ enim res proprium habet motū & operationem, vt magnes vim trahendi ferrum, quæ vis manat à ſubſtantia rei, non quidem à materia, ſi quidem ea vim tātùm habet patiendi, & huiuſmodi vis ac facultas eſſet in cunctis rebus naturalibus in quibus eſt materia; nec ab accidentibus. vide Ariſt. 2. de Gen. tex. 54. & 55. Nam quod ipſa agant præfinito & accommodatè ad ſuam cuiuſq; rei ſpeciē, nō habent ex ſe ſed à ſubſtātia ſpecifica, cuius ſunt inſtrumenta. Præterea ex generatione; Nā ſi nulla eſt forma ſubſtantialis, nulla itē eſt generatio; Etenim nec generatur materia, nec productio accidētiū eſt generatio; ſed alteratio. Poſtremo ex propria cuiuſque rei natura; ſi enim nulla eſt forma ſubſtantialis, quæro vnde ſpectanda ſit natura, atq; eſſe cuiuſque rei? non ex materia; hæc enim cōmunis eſt omnium; ex accidētibus igitur, at quibus? communibus ne? ſed quod eſt cōmune non poteſt dare proprium eſſe: an ex propriis? Verum ſi tollas formam ſubſtantialem, nulla poteſt reddi cauſſa, cur aliqua ſint accidentia aliquorum propria, & cum vnius rei multa ſint propria accidentia, vt hominis habilitas ad riddendum, ad ratiocinandum, & ad diſciplinas accipiendas, vnum autem ſit eſſe cuiuſque rei, à quo illorum accidentiū id ſumendum erit? Quod ſi dicas eſſe rei non ſumendū ex vno aut altero accidenti, ſed ex omnium complexione & coniunctione, quæ quidem vniuerſa accidētiū omniū copulatio ita reperitur in vna re vt non ſit in alia; Primū iſta accidentium vnio eſt per accidens. Nā cōflatū ex multis rebus diuerſa-

Multis argumentis probatur eſſe in rebus formam ſubſtantialē.

rum categoriarum & diuersorum accidentium est vnum ens per accidens, quare talis vnio non potest facere vnum ens per se, qualis est substantia composita: Deinde, si nullum illorum accidentium per se facit substantiam, ergo nec illorum vnio; quippe quæ nil aliud sit quam quædam relatio: Vide Arist. 2. de Generat. tex. 40. & 41. Postremò quæro vnde sit hæc tot accidentium vnio? si enim facta est casu, non est de substantia rei; si per se, quæ nam est caussa? Nam materia ipsa vna est atque indifferens ad omnia accidentia: horum quodlibet per se nō requirit talem vnionem. quid ergo est quod eam hoc; vel alio modo & gradu requirat si tollatur forma substantialis? Ex his igitur perspicuum est formam substantialem esse in rebus.

Quid sit forma.

Quid autem sit forma substantialis, breuiter exponamus. Arabes eam definiunt esse participationem primi actus, impressam rebus, & primum actum vocant, vel Deum vel ipsum esse. Platonici aiunt esse Diuini exemplaris imaginem expressam in materia. Aristoteles inquit esse rationem & quod quid erat esse rei, quę definitio ex iis, quę deinceps tractāda sunt apertior & explicatior existet. Deinceps qualis sit forma naturalis, ostendamus.

Qualis sit forma naturalis.
CAP. III.

Formas Physicas esse generabiles, corruptibiles & inseparabiles.

QVo melius intelligatur qualis sit forma, tria sunt declaranda. Primò, an omnes formæ Physicæ sint generabiles & corruptibiles; Deinde, an sint extensæ & diuisibiles? Postremo, an sint communicabiles. Omnes formas Physicas esse generabiles, tum per inductionem & experientiam manifestum est, tum etiam hac ratione demonstrari potest; si enim non sunt generabiles, ergo vel sunt ex nihilo productæ per creationem, at sic non essent formæ Physicæ, id est materiales, de quibus nunc agitur, cum nec per motū Physicum neque ab agente Physico, nec ex subiecto Physico producerentur: vel omnes ab æterno essent in materia, sed hoc modo nulla esset generatio, & ruerent quæ ab Arist. in 1. Physicorum scripta sunt de principiis rerum naturalium, quæque à nobis superiori libro disputata sunt de potentia materiæ ad omnes formas. Neque vero existimandum est quasdam forma esse æternas, nonnullas creabiles, alias generabiles. Nam neque ostendi potest quæ sint primi & secundi aut tertij ordinis, & cum omnes sint materiales, quarum eadem est natura, eandem quoque oportet esse conditionem; sed dicet aliquis, Arist. 7. & 12. lib. Metaphysi. affirmare neque materiam neque formam generari, sed totum compositum, ergo nulla forma

eſt generabilis. Reſpondendũ eſt Ariſt. illis verbis ſignificare voluiſſe formam non generari per ſe atque ſeparatim à matera, ſed eam generari in materia? quod nil aliud eſt quàm generari ipſum compoſitum nam compoſitum non eſt aliud ſecundum rem, quàm materia & forma ſimul & naturaliter iuncta. Similiter etiam demonſtrari poteſt omnem formam Phyſi. eſſe corruptibilem. Nam quod habet materiam in qua eſt potentia contradictionis ad eſſe & non eſſe, quod habet contrarium, quod eſt generabile, quod aliquando cœpit eſſe, neceſſariò eſt corruptibile & aliquando tandem eſſe deſinet. Sed quid dicemus de forma cœli, ſiquidem cœlum (vt placet multis) compoſitum eſt ex materia & forma? Verùm neque nos in præſentia de aliis formis agimus quàm de iis quæ de nouo producuntur; neque deſunt multi cum primis graues ac illuſtres Peripatetici, qui compoſitioneͤ ex materia & forma ſubſtantiali, in cælo nullam eſſe arbitrantur. Ac ex his concludi poteſt nullam eſſe formam Phyſicam quæ à materia ſeparata poſſit exiſtere. Nã ſi eſt forma materialis hoc eſt ex materiæ potentia educta (eductũ autẽ eſſe ex potentia materiæ nihil aliud eſt (vt præcedenti libro explicatum fuit) quàm dependere à materia in fieri, in eſſe, in operari & in definitione) ſequitur talium formarũ ſeparationem à materia, eſſe ipſum earum interitũ. Deinde ſi extra materiam ſubſiſterent, operarentur ne aliquid? ſi nihil, eſſent otioſæ & fruſtra illum ſtatum eſſent ſortitæ; ſi aliquid agerẽt, vel illa actio eſſet motus Phyſicus, at nullus motus Phyſicus eſſe poteſt ſine materia: vel non eſſet, ergo neque illæ formæ eſſent Plyſicæ. Poſtremò: ſicut poſtea exiſtere poſſent ſine materia, ſic à principio produci potuiſſent ſine materia, ergo non eſſent formæ generabiles & Phyſicæ.

An verò formæ naturales ſint extenſæ & diuiſibiles nec ne; deinceps breuiter exponendum eſt. Nulla forma eſt per ſe diuiſibilis: nam diuiſibilitas & extenſio ſunt propriæ quantitatis affectiones, quæ non poſſunt ad cæteras res pertinere niſi per accidens, & propter ipſam quantitatem. Omnes autem formæ materiales ſunt extenſæ atque diuiſibiles per accidẽs, nempe ratione ſubiecti in quo ſunt. Cuius rei hæc eſt & breuis, & propria, certáque demonſtratio. Quicquid recipitur in ſubiecto quanto, ex illius potentia eductum, in illo diuiſibiliter productum, & ab eo penitus dependens, neceſſe eſt id eſſe extenſum ac diuiſibile, alioquin vel nulla forma ſiue accidentalis, ſiue ſubſtantialis eſſet diuiſibilis, vel certè nulla poſſet reddi cauſſa, propter quam forma materialis eſſet diuiſibilis: ſed omnes formæ naturales ſunt huiuſmodi, vt perſpicuum eſt ex iis quæ ſupradicta ſunt de quantitate interminata quę eſt materiæ coæua, & præcedit

Omnes formas materiales eſſe extenſas & diuiſibiles.

formas ſubſtantiales tanquam neceſſaria materiæ diſpoſitio ad eas accipiendas: omnes igitur formæ naturales ſunt per accidens extenſę atque diuiſibiles. An verò animę perfectorum animalium, vt Equi & Leonis, non ſint extenſæ ac diuiſibiles ſecundum quantitatem materiæ, vt ſentire videtur D. Thomas 1. par. quæſt. 76. art. 8. lib. 2. contra Gentes, cap. 72. non eſt huius loci diſputare: hic enim de formis Phyſicis vniuerſè tantùm agimus. Quanquam, ea ratione qua proximè antè vſi ſumus, omnes formas materiales, qualeſcunque fuerint, extēſas & diuiſibiles eſſe neceſſariò concluditur. Ex quo facilè intelligitur, quomodo formæ Phyſicæ ſint mobiles: non enim ſunt mobiles per ſe, ſiquidem, vt demonſtratur 6. Phy. tex. 32. omne quod mouetur debet eſſe diuiſibile. Quamobrem Ariſt. in 5. Phy. tex. 5. ait formas ad quas fit motus, eſſe immobiles, per accidens autem mouentur motu compoſiti cuius ſunt partes; nam vt dicitur in 4. Phy. partes mouētur propter motum totius; & vt in ſecundo Topic. ſcriptum eſt, motis nobis, mouentur omnia quæ ſunt in nobis. Sed videamus quod tertio loco propoſitum fuit, an forma omnis Phyſica ſit communicabilis multis.

Quomodo forma ſit cōmunicabilis multis.

De communicabilitate autem formæ, multa Metaphyſicè diſputari poſſent: ſed quæ videntur ſatis eſſe huic tractationi Phyſi. ea ſunt hęc. Formam eſſe triplicem, numericam, ſpecificam, & genericam. Numerica eſt prorſus incōmunicabilis, quamobrē vocatur ſingularis & indiuidua; ſpecifica eſt, cūmunicabilis multis indiuiduis, generica verò etiam multis ſpeciebus. Verùm hoc intereſt, quod cōmunicatio formę genericę; eſſentialis eſt; fit enim per differentias eſſentiales, indéque exiſtūt ſpecies: At cōmunicatio formæ ſpecificæ, accidētaria eſt; ſpecies enim quia communicatur indiuiduis, non propterea gradum aliquem eſſentialem acquirit. Deinde communicatio generica, in totum expletur & ad actum reducitur: ſpecies enim quæ hinc procedunt, ſunt omnes actu in mundo: at communicatio ſpecifica nunquàm tota expletur ita vt omnia indiuidua quibus communicari poteſt, ſimul exiſtant. fit enim hæc communicatio propter materiam, quæ non recipit ſimul omnes formas numericas ad quas eſt in potentia. Sed vnde prouenit communicatio ſpecifica? Multi putant eam accidere formæ non per ſe ſed propter materiā; nam quia in diuerſis materiæ partibus forma inducitur, neceſſe eſt eā numero multiplicari: atque huic rei illud fidem aſtruit, quod Ariſt. multis in locis ait diſtinctionem & differentiam numericam indiuiduorum, eſſe propter materiam, Verum nobis veriſimilius fit huiuſmodi communicationem accidere, tum propter materiam, tum etiam propter formam, Illud enim apud Peripateticos axioma certiſſimum & tritiſſi-

mũ est, quicquid est possibile ex parte materię, esse possibile ex parte formę, & contra, alioquin alterutra possibilitas esset otiosa, cum vna sine altera impleri & ad actum perduci nequeat. ergo similiter etiam quod est communicabile propter materiam, erit cõmunicabile propter formam; præsertim cum forma sit finis materiæ. Huc facit, quod vniuersalitas nascitur ex communicabilitate. Nam vniuersale est, quod natura sua aptum est esse in multis: sed vniuersalitas conuenit rei propter formam, vt docet Auerroes 1. lib. de cœlo cõm. 92. ergo &c. Itaque dicendum est hanc communicabilitatem, duas ob caussas accidere formæ specificę, primum intrinsecè, quatenus est in tali gradu hoc est in gradu eiusmodi formarum quæ sunt vnibiles materiæ. Cernimus enim omnes formas vnibiles materiæ sublunari, esse multiplicabiles, alias vero quę sunt extra materiam, cuiusmodi sunt intalligentiæ, minimè: Tum extrinsecè, propter finem: nam cum talis forma per se sit corruptibilis, ne si in vno tantùm indiuiduo esset, penitus interiret, natura fecit vt in multa indiuidua variè fundi & propagari possit, vt eam sic ab interitu aliquo modo vindicaret. Vide Arist. lib. 2. de Generat. 59. & lib. 2. de anima 34. & 35. Atque hoc modo de forma per se sumpta & considerata, dictum sit.

De forma relata ad materiam.
CAP. IIII.

SEQVITVR alterum huius disputationis caput de forma relata ad materiam, in quo explicandæ sunt quatuor quęstiones. Prima quęstio est, an forma sit nobilior quàm materia. *1. Quęstio, an forma sit nobilior quã materia.* Ac videtur quidem materia esse nobilior: Primo, quia materia est ingenerabilis & incorruptibilis, forma autem generatur, & corrumpitur. Deinde quia, vt pręcedenti libro demonstratum est, materia habet existentiam ex se, non pendentem ab hac, vel alia qualibet forma: at formæ existentia necessario pendet à materia in qua inest. Postremo, cuius agens immediatum est nobilius, & item modus productionis est nobilior, id quoque nobilius est; sed materia, cum sit incorruptibilis, à Deo immediatè, siue per emanationem siue per creationem procedit, forma vero per motum Phy. immediatè fit ab agente Physico, ergo materia est nobilior quàm forma. Verum sine dubio sentiendum, & affirmandum est formam pręstantiorem esse materia. Primo, quia secundum Arist. 2. Phy. 81. & 91. & 1. lib de partibus animalium cap. 1. forma est finis materiæ propter quem est, & ad quem ordinatur materia, & in 1. Phy. 81. Aristoteles ait, formam esse bonum quiddam & diuinum, eamque expeti à materia, tan-

quam pulchrum à turpi,& in 7. Metaph. tex. 7. inquit formam esse magis ens quàm materiam,& in 2.Phy.11.atque 12.scribit, formam esse magis naturam quàm materiam, quæ duæ sententiæ declarant maiorem esse perfectionem formæ quàm materiæ. Postea idem rationibus confirmatur. Etenim perfectiuum est nobilius perfectibili, & actus formalis nobilior est potentia materiali: Nam vt scriptum est in.9.Metaph.19.in bonis semper est melior actus quàm potentia; in malis autem è contrario. Adde,quod res naturales similitudinem quandam Dei consequuntur propter formam,quæ cum sit actus, est participatio quædam primi actus,& agens nobilius est patiēte, vim autem agendi habet forma, materia patiendi tantùm. His accedit, quod apud Peripateticos certum est & paruulgatū,omnes perfectiones compositi à forma proficisci, imperfectiones autem & defectus omnes ex materiæ necessitate accidere. Quid plura? forma determinat materiam ad certam speciem & gradum entium : forma actuat potentiam materiæ: forma explet eius appetitum : forma deniq; tribuit ei vnitatem atque distinctionem siue genericam & specifiam, siue etiam numericam. Sed respondendum est ad rationes contrarias, quę initio positæ sunt. Ad primam dicendum est, posse aliquid esse ingenerabile dupliciter, vel quia propter suam perfectionem est supra generationem, vt intelligentia, vel quia ob suam imperfectionē est infra generationem, tanquam prope nihil existens, vt materia prima, quæ non propter se facta est incorruptibilis, sed propter formas vt nimirum sedem,& domicilium certum præberet accedentibus, atque abeuntibus formis. Quod autem dici solet, incorruptibile nobilius esse corruptibili, verum quidem est in iis, quę sunt eiusdem ordinis & rationis, vt si ambo sint, vel materiæ, vel formæ, vel substantiæ compositæ, alioquin quantitas cœli, quæ est incorruptibilis, nobilior esset, quàm forma equi, quæ est corruptibilis. Ad Secundam. Existantia formæ præstantior est quam existentia materiæ, illa enim est specifica,& determinata, hæc autem est entitatiua tantùm, & indeterminata,& per illam determinabilis & perfectibilis ; neque vero existentia formæ pendet à materia, tanquam ad ea proueniens, sed tanquam in ea nitens: non enim potest forma naturalis extra materiam aut operari, aut esse. Ad Tertiam. Verum est illud axioma de his quę sic producuntur, per se,& propter se: at materia, neque talis est, non enim per se , sed cum composito comproducitur & procedit à Deo, neque sic producitur propter se, sed propter maiorem commoditatem,& vsum formarum,& cum finis nobilior sit iis quæ referūtur, & ordinantur ad ipsum , necesse est materiam, quæ est propter formam, dignitate minorem atque inferiorem esse forma.

Secunda

Secunda quæstio est, an forma sit prior, quam materia. Atque ipse quidem Aristot. non videtur sibi satis constare, quippe qui in 1. Phys. text. 52. ait subiectum esse prius iis, quæ sunt in subiecto, significans materiam esse priorem forma & priuatione. in 7. autem Metaphys. text. 7. scribit formam esse priorem materia. Sed facile tollitur hæc repugnantia. Prius enim dupliciter dicitur, vel ordine generationis & temporis, cum quid antecedit aliud tempore & duratione, atque hac ratione materia prior est quàm quælibet forma, cũ illa sit æterna, certe ex quo, initio mundi condita est à Deo, eadem numero perseuerat: vel ordine perfectionis & secundum intentionem naturæ, quia ratione forma est prior, est enim perfectior, & principaliter intenditur à natura, vt pote cuius gratia materia sit instituta, atque hoc etiam modo Arist. 9. Metaphys. decernit ~~actũ esse~~ priorem potentia. *2. Quæstio an forma sit prior materia.*

Tertia quęstio est, an vna numero forma substantialis possit esse in diuersis numero materiis. Huius quæstionis duplex est intellectus, vnus, an simul eodémque tempore possit esse in diuersis materiis; alter est, an successiuè & diuersis temporibus: & vtrouis modo, impossibile est vnam formam numero esse in multis materiis: simul quidem, quia sic esset vna & non vna: Vna, propter suppositionem, ponitur enim esse vna numero; non vna, quòd secũdum multitudinem materiarum, & compositorum necesse est multiplicari formas, si enim non potest vnum corpus simul esse in diuersis locis, ergo multo minus vna forma in multis materiis, quia magis pẽdet à materia, esse, vnitas, & distinctio formę, quàm corporis locati à loco. Deinde, vna forma existens in multis materiis, quarum vna non penderet ab altera, posset simul corrumpi, esse & non esse. Nam si vni materiæ & non alteri admoueatur alteratio corruptiua perseuerans vsque ad finem, sine dubio corrumpet formam in tali materia inhærentem, quæ tamen forma in altera materia permanebit, nihil enim caussæ est cur ibi corrumpi debeat, cum illi materiæ nulla alteratio, nihílque contrarij acciderit. atque hinc intelligi potest, animam quæ est in brutis, non esse vnam simpliciter in toto corpore vnius animalis; quod non videbitur mirum ei, cui perspecta & persuasa erunt duo Axiomata apud Philosophos & Medicos certissima: Vnum est, omnem formam materialem esse extensam & diuisam secundum extensionem & diuisionem sui subiecti (quod præcedenti capite fuit à nobis explicatum:) Alterum est, partes corporis animalium, non esse continuas nec vnam rem numero, sed tantum esse continguas & naturaliter inter se connexas, reuera autem esse numero distinctas & diuersas; hoc enim ostẽdit Anathomica ars in earum dissectionibus: hoc docet diuersitas temperamenti & operationum quæ in diuersis *3. Quæstio an possit vna forma numero esse in multis materiis.* *Nota hanc doctrinam.*

partibus corporis manifeſtè perſpicitur. Continuitas autem(vt Ariſtot.inquit in 5.Phyſ.39.& 40.)non eſt in iis quæ ſpecie differunt inter ſe;quis enim dixerit venas cum neruis,vel oſſa cum carne,vel hęc omnia,atque alia quæ ſunt in corpore animalis,eſſe vnum quiddam numero & continuum? Dicitur autem corpus ex his conflatum eſſe vnum,tripliciter.Primùm , ob naturalem omnium partium inter ſe vnionem & compoſitionem , ſicut domus dicitur vna; Tum,ob dependentiam omnium partium ab vno principio , quod ſecundum Ariſtot.eſt cor; Poſtremò,ob relationem ad vnum finem & ad bene eſſe vnius ſuppoſiti quod ſine tãta partium varietate non poſſet eſſe perfectum. Quare ſimiliter etiam anima in tam diuerſis partibus exiſtens , non erit ſecundum rem vna numero , ſed multæ numero, partialiter , licet ob tres prædictas cauſſas ipſa quoq; vna dici queat. idem enim iudicari debet de anima quæ eſt in oſſe , & carne ; quod de calore qui eſt in carne , & oſſe , quem calorem conſtat non eſſe vnum numero in illis duabus partibus . Sic nec partes animæ quæ ſunt in carne,oſſe,& neruis,ſunt vna res numero ſed diuerſæ. Forma enim materialis, ſiue ſubſtantialis ſiue accidentalis fuerit,non poteſt vna re ac numero eſſe in multis materiis re numeróque diſtinctis. Etenim vnitas & diſtinctio numerica formarum , pendet ex vnitate & diſtinctione materiarum in quibus inhærent. Quod autem nec ſucceſſiuè & diuerſis temporibus poteſt vna numero forma eſſe in diuerſis materiis , hinc perſpicuum erit. Primò,quia ſic migraret ex vno ſubiecto in aliud ; quis igitur transferret formam?aut quomodo transferret ? aut talis migratio & tranſitio quæ nam eſſet ſpecies motus ? ad nullam enim referri poſſe clarum eſt perluſtranti omnes ſpecies motus. Deinde forma non penderet à materia in qua ineſt; alioquin non poſſet ab ea ſine interitu ſeparari,ſi autem non pẽdet, non eſt forma Phyſica.Poſtremò,Ariſtot.multis locis confirmat impoſſibilem eſſe tranſmigrationem formarum. Nam 1.lib.de Anima text.53.opinionem Pythagoræorum de tranſmigratione animarum, tanquam fabuloſam eludit & contemnit ; & 2.de Anima text.26. aduerſus hanc opinionem pronuntiat illã ſententiam, vnumquemque actum non in quolibet , ſed in propria materia eſſe aptum fieri; & in 2.Phyſ.text.12.formam naturalem inquit non poſſe à materia in qua eſt ſecundum rem ſeparari;& in eodem lib.text.26.materiam & formam docet eſſe ad aliquid, ad aliam enim formam alia eſt materia , & contra, quare neceſſe eſt ſimilem & parem eſſe vnitatem & diſtinctionem formæ atque materiæ. Non poteſt igitur vna forma numero eſſe in multis materiis.

Quarta quęſtio eſt,an omnis forma ſubſtantialis immediatè vnia-

tur materiæ primæ, hoc est an ordine naturæ priùs in materia producatur & insit forma substantialis, quam alia quælibet forma accidentalis. Hic existunt duæ opiniones. Vna est Thomistarum, qui censent omnem formam substantialem immediatè vniri materiæ primæ, ita vt præcedentes dispositiones corrumpantur, & materia priùs secundum naturam accipiat formam substãtialem, deinde formas accidentales. Etenim putant subiectum inhęsionis omnium accidentium esse totum compositum. Hanc autem sentẽtiam confirmant iisdem propè rationibus quibus probant quãtitatem non esse materiæ coæuam eíque immediatè inhærẽtem, quas superiore libro commemorauimus eo in loco in quo disseruimus de dimẽsionibus interminatis. D. quidem Thomas 1. part. q. 76. art. 6. hãc opinionem eo potissimũ argumento probat, quòd cum materiæ forma substantialis det esse actu simpliciter, forma autẽ accidẽtalis det esse tantùm secundum quid: prius autẽ sit esse simpliciter & principaliùs expetitum à materia, quàm esse secundum quid, hinc concludi prius recipi debere à materia formam substãtialem quàm vllam formã accidentalem. Altera opinio est & Græcorum, & Arabum, & Philosophorum, & Medicorum, & plurimorum Theologorum, qui aiunt nullã formam substãtialem immediatè vniri posse materiæ, eíque non nisi præuiis atq; mediis formis accidẽtariis coniungi posse. Nam omnis forma requirit determinatam materiam in qua insit & producatur, quæ determinatio fit per accidentia; si igitur forma substantialis eo instanti quo producenda est, non reperit in materia præcedentes dispositiones quæ ipsius gratia iuductæ fuerunt ab agente, inueniet profecto materiam indeterminatam; quam ob rem non poterit ei naturaliter vniri. Denique cum in vnoquoque potentia præcedat actum, vt explicatur lib. 9. Metaphys. necessarium est vt determinata, & specialis potentia materiæ, ordine generationis antecedat actum substantialẽ; si igitur eo instanti quo producitur forma substãtialis, non insunt in materia præcedentes dispositiones, ergo materia tunc non habet determinatam potentiam ad illam formam potiùs quam ad aliam quamlibet, siquidẽ determinatio potentię fit ab agente per dispositiones quas præmittit in materia; quæ quidem dispositiones dupliciter inseruiũt formæ generãdæ; tum quia expellũt formas cõtraries in materia prexistẽtes, tum etiã, quia potentiã materiæ per se ad oẽs formas indifferẽtem determinãt & accõmodãt ad vnã aliquã formã potiùs, quam ad aliã. Quare hisce dispositionibus à materia remotis, tollitur determinatio potẽtiæ, qua sublata naturaliter impeditur generatio futuræ formæ. Postea, forma substãtialis non potest produci immediate à substãtia, sed per actionẽ alicuius accidẽtis:

4. Quæstio an forma substãtialis immediatè vniatur materiæ primæ.

ſubſtantia enim, aut nihil agit aut non per ſe immediatè, ſed tantum per accidentia, loquor autem de ſubſtantia & de actione Phyſica. Quocirca productio ſubſtantiæ neceſſariò conſequitur productionem alicuius accidẽtis in materia, non enim producitur forma ſubſtantialis niſi virtute vltimæ, ac perfectiſſimæ diſpoſitionis ab agente in materiam inductæ, quæ maximè antecedit ordine generationis, formæ ſubſtantialis productionem. Ad extremum omnes rationes quibus oſtenditur primas qualitates inhærere materiæ primæ, & in corruptionem nõ fieri reſolutionem vſque ad materiam primam ex parte accidentium, & in elementis ſymbolis, cum vnum generatur ex alio, qualitates quidem vtriuſque contrarias interire, ſymbolas autem remanere, ad hanc opinionem comprobandam conferri poſſunt. Sed eas hic omittimus quod propiùs attingant diſputationem de elementis. Quæ autem conferunt ad ſoluendas aduerſariæ opinionis rationes, ſumenda ſunt ex diſputatione noſtra de dimenſionibus interminatis, quæ ſuperiori libro fuit explicata.

De forma relata ad compoſitum. Et primò an forma ſit prior, & nobilior Compoſito.

CAP. V.

1. Quæſtio an forma ſit prior & nobilior compoſito.

TERTIVM huius diſputationis caput poſtulat vt de forma relata ad compoſitum agamus; quæ tractatio quatuor explicatione quæſtionũ continetur. Vna quæſtio eſt, an forma ſit prior, atque nobilior compoſito. Ad quam quæſtionem breuiter reſpondemus, prioritate naturæ, ſine dubio formam eſſe priorem compoſito. etenim ordine naturæ, cauſſa prior eſt effectu, ſimplex compoſito, pars toto. At prioritate temporis, atque durationis, non poteſt forma Phyſica eſſe prior compoſito. Hoc enim intereſſe vult Ariſtot. 12. Metaphyſ. 16. inter formam & cauſſam mouentem, quod cauſſa mouens & efficiens tempore prægreditur effectum ſuum, vt ædificator domum, forma verò nunquam tempore prior eſt compoſito cuius eſt forma, forma enim domus vna cum ipſa domo efficitur & exiſtit. & aduertendum eſt Ariſtotelẽ loqui non de quauis cauſſa efficiente, multæ enim ſimul ſunt cum effectis, vt Deus, ſecundum Ariſt. neque Cælis neque Intelligentiis eſt antiquior, & vmbra terræ, quæ ex ipſius inter Solem & Lunam interiectu exiſtit, non eſt ante quàm Eſclipſis Lunæ, loquitur igitur eo in loco Ariſt. de cauſſis mouentibus, quæ cum per motum ſucceſſiuè operentur, neceſſariò antegrediuntur effectus ſuos qui per motum illarum cauſſarum producuntur. Sed ad rem: Ariſt. 2. lib. de Generat. Animal. cap. 3. negat

vllam animam esse ante corpus, & vni menti, quippe quæ incorporea, separabilis, & diuina est; id singulariter concedit, vt extrinsecus adueniat. Et hoc sanè manifesta, & necessaria ratione concluditur. Nam si forma est ante compositũ, quomodo est? an per se subsistens? ergo non est Physica, sed immaterialis, & Metaphysica; an potiùs erat in aliqua materia ex qua deinde per generationem commigrauit in aliam? sed istiusmodi commigratio formarum superiori disputatione confutata, & explosa est.

An vero forma sit nobilior composito, non conuenit inter Philosophos. Etenim quidam opinãtur compositum esse nobilius forma. Primùm, quia per se generari, per se subsistere, per se operari, esse item completum quiddam, & in specie constitutum, non formæ, sed composito competit. Deinde, compositum habet in se formam & præterea materiam, quare cõtinens totum id quod forma, & eo amplius aliquid, erit præstantius quam forma. Præterea, anima rationalis à corpore separata naturaliter cupit iterum coniungi cum corpore, & hoc inter Theologos indubitatum est, at cur id? nisi quia nobilius est esse hominis, quod est compositum, quàm animæ rationalis, quæ est forma. Ac si hoc verũ est in anima rationali quæ est immaterialis, immortalis, & per se subsistens, quantò verius idem putari & affirmari potest de cæteris formis Physicis, quæ sunt longè ignobiliores, & multò magis à materia, & composito depẽdent? Ad extremum, Arist. in Categoria Substantiæ; ait primam substantiam (quę est substãtia cõposita) esse maximè substantiã; & in 2. Phy. 31. inquit partes esse tãquam materiã cõparatione totius, ergo sunt ignobiliores toto; & hoc perspicuum est, nam partes ordinantur ad totum, ex quo pendet esse, & perfectio earum. Alij verò Peripatetici arbitrantur formam esse nobiliorem composito, tum quòd compositum est perfectum propter formam, ergo forma est magis perfecta, nam propter quod vnum quódque tale est, & illud magis est tale. quotiescunque enim aliquid dicitur de duobus, de vno tãquam de causa per se, ac essentialiter; de altero autem, vt de causato, cui totum id quod dicitur non conuenit nisi ob illam caussam, magis dicitur de caussa; sed forma est caussa totius perfectionis, quæ inest composito, ergo ipsa est magis perfecta quàm compositum. Tum etiam quoniam Aristot. videtur id perspicuis verbis docere in 7. lib. Metaphys. text. 7. ita scribens, *Si forma prior est materia & magis ens, eo quoque quod ex ambobus est prius quid erit ob eandem rationem.* Sic enim legit Auerroes, & verò sic est in Codice Græco, quamuis in aliis translationibus, pro illo, *eo, quòd ex ambobus est,* Sit, *illud quod ex ambobus est.* Vt his verbis significet Aristot. quemadmodum forma est magis ens

Hæc opinio videtur Simplicij 1. Phy- super tex. 52. & 2. Phys. super text. 4. & est communis ferè opinio Latinorum Philosophorum ac Theologorũ.

Opinio Auerr. 2. Physicorum com. 4.

quàm materia nimirum quoniam est actu, ita etiam compositũ esse magis ens, quàm materiam ob eandem caussam. Qui autem tuentur eam sententiam quam proximè ante declaraui, aiunt ipsum compositum à Philosophis interdum appellari nobilius ac pręstantius, non quòd tale sit secundum rationem & veritatem, sed quòd tale iudicatur secundum sensum, & hominum existimationem. Hæc à Philosophis de re proposita in vtranque partem disputantur. Hæc autem controuersia facilè dirimi, & discordia opinionum reuocari potest ad concordiam hoc modo; forma dupliciter considerari potest, vel per se ac separatim à materia, vel prout habet esse in materia; priori modo sumpta ignobilior est composito, vt rationibus prioris sententiæ concluditur, posteriori autem modo, nihil aliud est quàm ipsum compositum, quod attinet ad nobilitatem & perfectionem quæ est in composito, quocirca erit ęquè nobilis vel etiam ob id nobilior quia compositum in se cohibet materiam tanquàm partem suam essentialem: quæ materia non modo nullam iis rebus quarum pars est, perfectionem adiungit, sed etiam est radix & seminarium cunctarum imperfectionum & defectiuum, qui accidunt rebus naturalibus. Quamobrem dicere solent Peripatetici, bona quæ sunt in rebus naturalibus ex forma prouenire, mala verò ex necessitate materiæ. Sed veniamus ad secundam quæstionem quæ grauior est atque difficilior, an forma sit tota quiditas rei naturalis.

Secunda quæstio. An forma sit tota quiditas rei compositæ.

Cap. VI.

Qvo meliùs hæc quæstio explicetur & intelligatur, eam nos positis tribus propositionibus sic explanabimus, vt quid in ea manifestum & certum sit, quid contra dubium & controuersum cognoscatur. Prima propositio. Materia est pars substantiæ ac naturæ ipsius compositi. Nam Arist. 1. Phys. 52. inquit materiã esse substantiam, quòd ex ea componitur substantia composita; non potest autem substantia componi ex non substantiis; & multis in locis tripartitò diuidit substantiam in materiam formam & quod ex vtrisque est compositum; & in 2. Phys. text. 12. atque in 5. Metaphys. text. 5. ait compositum naturale, vocari naturam vel potiùs à natura, quoniã constat ex materia & forma, quæ sunt naturæ. Ac ratio quidem huius rei est, quia res naturalis, vt homo vel lapis, non est substantia simplex, sed composita ex multis & diuersis partibus, harum autem partium vnam esse materiam, perspicuum est; ergo materia est pars substantiæ, ac naturæ compositi Physici. Secunda propositio. Non potest negari materiam aliquo modo pertinere ad quiditatem

rerum naturalium. Etenim Aristot. 2. Phys. text. 19. & 1. de Anima, text. 16. & 6. libro Metaphys. text. 2. affirmat in definitionibus rerum naturalium necessariò ponendam esse materiam, atque ea re definitiones Physicas distingui à Mathematicis. In hanc item sententiam Auerroes primo de Anima com. 16. his verbis scribit. *Qui accipit materiam in definitione reru naturaliu & dimittit formã diminutè accipit, qui accipit formã & dimittit materiã existimatur quòd dimittit aliquid non necessarium, sed non est ita, quia forma debet accipi in definitionibus secundum dispositiones in quibus existit.* Hæc ille. Hoc etiam rationi consentaneum est, nam forma per se nõ constituit speciem rei, sed vnà cum materia, quare nec quiditatem, nisi prout cõtinet in se intrinsecum ordinem ad materiam in qua naturaliter habet suum esse. Ac de supradictis duabus propositionibus, nulla est inter Philosophos dissentio. Tertia propositio. An forma, prout habet ordinem ad materiam sit tota quiditas rei naturalis, ita vt materia non sit pars quiditatis, sed eius tantùm quasi vehiculum & subiectum naturaliter necessarium; An potiùs materia sit pars quiditatis sicut forma, licet minùs principalis, obscurum, dubium, & valde cõtrouersum est inter Philosophos, quare varias eorum sententias explicare oportet. Sed primo loco D. Thomæ opinionem expendamus.

Opinio D. Thomæ, & Scotistarum, materiam esse partẽ quiditatis.

D. Thomas 7. Metaphys. super text. 34. & in 1. part. quæst. 75. art. 4. & in opusculo de ente, & essentia, censet materiam esse partem intrinsecam quiditatis specificæ rerum naturalium; & in hac oratione confirmat. Definitio explicat quiditatem rei, sed materia est pars definitionis, ergo est pars quiditatis: Maior per se nota est: Minor sic probatur: Aristoteles 7. Metaphys. text. 39. inquit auferre materiam à definitionibus quarundam rerum, id est naturalium, esse superuacaneum, & increpat iuniorem Socratem, qui tentabat definire animal sine materia, non secus quàm circulum sine ære, in lib. etiam 8. Metaphysicæ commendat eas definitiones, quæ materiam pariter atque formam complectuntur. Sed responderet aliquis, materiam poni in definitionibus non vt partem quiditatis, sed vt subiectum & vehiculum eius; hanc responsionem Thomistæ putant absurdam esse, propterea quòd, hoc modo etiam substantia definiretur per additamentum sicut accidens, quod est contra Aristot. in 7. Metaphys. Etenim sicut subiectum ponitur in definitione accidentis, vt in definitione simitatis nasus, non quòd subiectum sit pars quiditatis accidentis, cum accidens sit quidpiam simplex & alterius generis quàm subiectum, sed quia est naturale vehiculum, & fundamentum accidentis, sic etiã materia ponitur (secundũ illam responsionẽ) in definitione substantiæ, non vt pars sed vt vehiculum quiditatis.

Hanc opinionem Scotistæ item sequuntur,& ita confirmant.Si materia non est pars quiditatis, ergo sola forma est tota & completa quiditas ac species, qua re anima separata hominis esset tota species hominis, nec forma cum materia faceret vnum ens per se, nam ens per se vnum & completum, non fit nisi ex entibus completū. Præterea,quid esset discriminis inter rem materialem & immaterialem? vtrobique namque sola forma est tota quiditas rei. Addunt etiam, qui ita sentiunt, Auerroem quibusdam in locis huic sententiæ suffragari, nam is primo Metaphys.comm.9.hoc modo scribit. *Species quæ verè dicuntur, sunt illud quod congregatur ex forma vniuersali & materia(verbi gratia) species hominis non est forma eius tantùm secundum quod intendebat Plato,sed congregatum ex materia,& forma.* Quòd si quis contra hanc opinionem opponat, Aristotelem vbicunque nominat vel describat formam, semper eam appellare ipsum quod quid erat esse, eiusmodi verbis non obscurè indicans formam esse totam quiditatem rei,respondent ipsi ad hoc dupliciter. Primùm enim aiunt duplicem esse formam, vnam Physicam quæ est pars, qualis est anima respectu animalis;alteram Metaphysicam,quæ est tota essentia rei in abstracto concepta vel enuntiata, qualis est humanitas respectu hominis; abstractum enim habet se forma respectu concreti, etiam si concretum & abstractum non re,sed ratione tantùm differant.Cum igitur Aristot.inquit formam esse quiditatem rei, accipit formā non priori,sed posteriori modo,quæ est tota rei essentia materiam etiam continens. Deinde, altero etiam modo respondent, denominationem plerunque fieri à principaliori, ita vt dicatur simpliciter tale, quod est magis principaliter tale. Quare cum forma sit principalis pars quiditatis, quid mirum est si nonnūquàm vocetur quiditas rei? Sed neutra sanè responsio firma aut verisimilis est; non quidē prior, quia cum Aristot.appellat formam quiditatem, loquitur de forma quæ est caussa distincta ab aliis tribus generibus caussarum, & est finis materiæ eíque relatiuè opponitur, & est verè ac propriè forma Physicæ;talem autem constat esse non eam, quæ dicitur ab ipsis forma totius, sed eam quæ vocatur forma partis. Posterior autem responsio nihilo plus valet,nam licet in appellationibus interdū contingat denominationem sumi à principaliori, non tamen in definitionibus, in quibus ad tenuè veritas elimatnr, quale enim quídque definitur,tale est simpliciter;ne si secus fuerit,definitio,quę enucleatè ac propriè rem vt est, explanare debet, ambiguitatem pariat & in errorem indicat. Sed de hac opinione satis. Ad eos, qui contra opinantur veniamus.

Altera opinio veterum Peripateticorum, aientium totam quiditatem rei, in forma eius rei contineri.

CAPVT VII.

EST igitur altera ſcientia eorum qui cenſent totam quiditatẽ rei naturalis compoſitæ, eſſe in forma ipſius non quidem ſolitariè ac præciſè ſumpta, ſed vt includit & in ſe cohibet naturalem quendam atque eſſentialem ordinem ad materiam, quæ licet non ſit pars quiditatis, tamen quia eſt quaſi vehiculum, fundamentum & ſubiectum naturale ac neceſſarium ipſi formæ, ideo in definitionibus rerum naturalium neceſſe eſt non ſolam formam ſed etiã materiam adhibere; non aliter quam in definitione ſimitatis oportet naſum ponere. Eſt autem apud hos Philoſophos magnum diſcrimẽ inter ſubſtantiam & quiditatem, quod videtur indicaſſe Ariſt. in 7. Metaphyſ. cum enim in tex. 7. poſuiſſet materiam eſſe ſubſtantiam, mox in tex. 8. negat eam eſſe quiditatem ſcribens. *Materiam autem dico, quæ ſecundum ſeipſam, neque eſt quid, &c.* Hanc autẽ fuiſſe opinionem veterum Peripateticorum, facilè intelligitur ex illorum ſcriptis. Nos de plurimis, nonnullorum in præſentia, quo res illuſtrior ſit, proferemus teſtimonia. Alexander Aphrodiſſæus in 2. lib. Metaph. ſuper textum 12. ita ſcribit. *Quemadmodum homo, & hominis eſſe, differunt: ſic fit in cunctis rebus compoſitis. Eſſe enim cuique rei ex forma adeſt: Homo enim ex materia & forma conſtat, eſſe autem hominis ſimplex eſt, quippe cum forma ſit eius eſſe: nam in rebus incorporeis idem eſt res atque ipſius eſſe, in habentibus autem eſſe in materia, differunt.* Themiſtius in 3. de anima ſuper text. 9. ſic ait; *Aliud eſt aqua, aliud eſſentia ſeu quod quid erat eſſe aquæ; illud enim eſt quidpiam ex materia & forma concretum, hoc autem eſt aquæ forma & ratio per quam eſt aqua. Vnaquæq; enim res deſcriptionem ſuam non de materia ſed de forma nanciſcitur.* Idem in eodem libro ſuper tex. 38. hoc modo inquit. *Res quanta eſt, forma ipſa eſt, materia verò non eſſentiæ ſed generationis potius & ipſius vt ita dixerim, fieri auctor & cauſſa eſt. Diffluunt obiter corpora, quod quidem opera & maleficio materiæ accidit: Si qua ſtant quieſcuntuè, totum id debet formæ acceptum referri.* Simplicius in 3. de anima ſuper textum 9. hæc ſcribit. *Forma differt ab eo quod ex formæ conſtat, caro enim & aqua formis affecta ſunt, ipſum verò eſſe vniuſcuiuſque eorum, ipſa vniuſcuiuſque forma eſt. Forma namque per ipſum quid erat definiri conſueuit.* Auerroes in 7. libr. Metaphyſ. comm. 21. *Quiditas* inquit *hominis vno modo eſt homo, & alio modo non eſt homo; eſt enim ipſa forma hominis, non eſt autem homo qui eſt congregatus ex materia & forma.* Hoc etiam apertioribus verbis declarat in eodem libro com. 34. ſcribens materiam eſſe quidem partem ſub-

Alexander Aphrodiſſæus.

Themiſtius.

Simplicius.

Auerroes.

ſtantiæ ſi nomen ſubſtantiæ ſignificet congregatum ex materia & forma, ſin autem ſignificet ipſam quiditatem, non eſſe partem eius, ſed eſſe tanquam vehiculum deferens ipſam in ſua definitione. Albertus in 2. lib. Phy. ſuper tex. 28. hæc ſcripta reliquit. *Forma propriè loquendo eſt eſſentia conſtituens ſpeciem ſecundum eſſe in rebus naturalibus, nam eſſe compoſiti fluit ab eſſentia quæ eſt forma rei, ſicut lumen fluit à luce*, & paulò infra ſubdit. *Hæc autem forma eſt rei vera quiditas, quoniam res non habent hoc quod ſunt, à materia, quippe cum ipſa ſit in potentia ad oppoſita, ſed id habēt à Forma ſubſtantiali, & ideo ipſa eſt propria rei quiditas; & cum definitur res, ratio definitiua dicens quid eſt res, ſumitur penes formam, ſiue ipſa concepta ſit cū materia ſicut eſt forma naturalis, ſiue non, vt eſt forma Mathematica & Diuina.* Eandem ſententiam tradit in 7. Metaphy. ſuper 1. tex. dicens. *Principia ſubſtantiæ ſunt materia & forma, & præcipuè forma, quam dupliciter determinare oportet, vno modo ſecundum quod ipſa eſt totum eſſe & tota quiditas ſubſtantiæ, quæ ſignificatur per definitionem, & ſic conſideratur in hoc 7. libro Metaphy. &c.*

Ariſtoteles ſenſit materiam non eſſe partem quiditatis.

Quis porrò ipſum Peripateticorum Principem Ariſtotelem, neſciat aut dubitet in eadem ſententia fuiſſe, cum is totam rei compoſitæ quiditatem in ſola forma poſitam eſſe, multifariam clariſſimis, grauiſſimiſque verbis teſtatum confirmatúmque reliquerit? An non is in 3. de anima tex. 9. affirmat aliud eſſe carnem, & aliud ipſum eſſe carnis? nam illa eſt forma cum materia, hoc autē eſt ipſa forma ſimplex. Sic enim hunc locum Ariſtotelis explanant Themiſtius & Simplicius, quorum verba ſupra memorauimus. Deinde, cum in 7. Metaphy. tex. 9. diuiſiſſet ſubſtantiam in materiam formam & compoſitum, ſubiungit prætermittēdam eſſe materiam & compoſitum, ſoſolam autem formam conſiderandam & tractandam eſſe: mox verò tex. 10. proponit ſibi agendum eſſe de ipſa quiditate; ex quo quis nō intelligit Ariſt. pro eodem habere formam & quiditatem? Præterea, in 8. lib. Metaph. tex. 12. ſi quis, inquit, interroget quæ ſit materia hominis? reſpondendum eſt eſſe menſtrua: ſi quod mouens ſeu efficiēs? reſpondendum eſt ipſum ſemen: ſi quæ ſit forma? reſpondendum eſt ipſum quod quid erat rei. Poſtea, Ariſt. docet in 2. Phyſ. tex. 28. omnes partes definitionis pertinere ad cauſſam formalem, quod ſanè verum eſt nam vt eſt apud Auerr. 1. Metaphy. com. 17. genus ſumitur à forma vniuerſali, differentia verò à forma particulari & propria. Ampliùs, ſecundum Ariſt. in 2. Phyſ. tex. 19. & in 6. Metaphyſ. tex. 2. & aliis in locis, ita definitur res naturales per materiam ſenſibilem vt ſimitas per naſum: hoc enim exemplo ad id exponendum ferè vtitur Ariſtoteles. ergo ſicut naſus non pertinet ad definitionem ſimitatis tanquam pars eius, ſed tanquam ſubiectum; ita materia non

pertinet ad quiditatem rei naturalis, vt pars sed vt subiectum ipsius. Ad hæc, quod obstat quo minus in rebus materialibus quiditas sit idem cum habente quiditatem, id non potest esse pars quiditatis, sed tale est materia secundum Arist. 3. de anima text. 9. vt supra diximus, & in 7. Metaphy. tex. 41. præsertim secundum explanationem huius textus traditam à D. Thoma in commentariis quibus eum locum exponit. Ergo, &c. His accidit, verè dici aliam esse quiditatem hominis aliam leonis, & lapidis; quæro vnde nascatur hæc diuersitas quiditatum? non ex accidentibus, quippe quæ sunt extra quiditatem rei; nec ex materia prima, quæ vna est omnium sublunarium; ergo ex sola forma substantiali. Postremò, quidquid ponitur in definitione rei, debet eam distinguere ab aliquo alio; quam ob rem Arist. 6. lib. Topicorum ait prædicata transcendentia non esse ponenda in definitionibus; sed distinguere & separare, est proprium actus & formæ, vt docet Arist. 7. Metaphys. text. 49. ergo, &c. Sed quæret aliquis, si materia non pertinet ad quiditatem rei, quamobrem ea sit necessaria rebus naturalibus? Respõdeo materiam esse necessariam quatuor ob caussas: primò, quia est naturale subiectum formæ & quiditatis, sine qua forma & quiditas nec esse nec definiri aut intelligi possunt: tum est necessaria substantiæ compositæ, quæ per se generatur & corrumpitur, cum sit pars eius intrinseca & essentialis; Deinde necessaria est ad existentiam, seu subsistentiam compositi naturalis: quòd enim cõpositum existat, habet à forma quæ est caussa cur res existat, vt dicitur 5. lib. Metaph. cap. de substantia; quod autem per se existat & non in alio, caussa est materia. Postremò ad eius indiuiduationem, caussa enim indiuiduationis est materia quanquam nec sola nec principalis. *Quatuor ob caussas necessaria est materia rebus naturalibus.*

Soluuntur rationes prioris sententiæ, & sententia auctoris aperitur.

CAP. VIII.

RESTAT nunc vt breuiter doceamus quo pacto ab iis qui cõtra sentiunt, rationes quæ contra hanc opinionem pro confirmatione prioris sententiæ commemoratæ sunt: breuiter dissoluantur. Ad primam. Respondendum est, materiam poni quidẽ in definitione rei naturalis, verùm non aliter quàm ponitur nasus in definitione simitatis, hoc est, non tanquam partem quiditatis sed tanquam subiectum; neque ob id dicendum est definitionem substantiæ esse per additamentum sicut est accidentis, quia forma & materia sunt vnius generis & categoriæ, & simul coniunctæ constituunt vnum ens per se: at subiectum & accidens, & sunt *Breuis solutio rationum prioris sententiæ.*

diuersarum categoriarum, & ex ipsis non existit vnum aliquod ens nisi per accidens. Ad reliquas rationes dicendum est, formam esse quidem totam rei quiditatem, verùm non sumptam præcisè & separatim à materia, sed vt includit ordinem essentialem ad materiam; ex quo apparet, & cur forma solitaria, qualis est anima rationalis à corpore seiuncta, nõ dicatur esse tota quiditas, aut completa rei species; & quod sit discrimen inter quiditates rerum materialium & immaterialium. Postremò illud aduertendum est quod supra monuimus, apud Peripateticos aliud esse substantiam compositam, essentiam & naturam, & aliud quiditatem, quocirca, non si quis illorum interdum dixit materiam esse partem substantiæ vel naturæ compositæ, continuò putandum est eum sensisse materiam esse partem quiditatis. Atque hæc quidem inter Philosophos disputantur de quiditate rerum naturalium. Vtram verò sententiam nos magis probem⁹, paucis exponamus.

Sententia auctoris de præsenti quæstione.

Nobis quidem posterior sententia videtur esse magis Peripatetica & Aristotelica, quod ex his quæ eam declarando & probando diximus, liquidò cognosci potuit. Vtra autem opinio sit vero similior ac propior, facile est iudicium; nam omnis hæc opinionũ varietas atq; dissensio, non tam in re ipsa quam in verbis, & modo loquendi consistit. Etenim, si nomen quiditatis significat totum id quod pertinet ad integritatem substantiæ & naturæ ipsius compositi, (quomodo id nominis est in vsu apud recentiores Philosophos & Theologos) solùm excludendo accidentia, non est dubium quin materia habenda sit pars quiditatis: sin autem vocabulum quiditatis angustiùs & præssiùs sumatur, id tantùm significans in quolibet composito naturali, quod est eius actuatiuum, distinctiuum, denominatiuum, definitiuum, intelligibile, determinatiuum & perfectiuum quo modo ipsum vsurpant antiquiores Peripatetici, luce Solis clarius est, cum hæc omnia à forma proficiscantur, materiam non esse partem quiditatis. Cum igitur res ipsa constet, quisque vtro maluerit modo loquatur, non enim Philosophum decet, re iam explorata & constituta, de voculis & syllabis disputationes producere. Sequitur nunc quæstio illa perquam celebris inter Philosophos, de principio indiuiduationis, sit ne materia an quidpiam aliud.

Exploditur opinio eorum qui putant distinctionem numericam prouenire à quantitate.

Cap. IX.

TER-

TERTIA quæstio de materia relata ad compositum à nobis hoc loco tractanda hæc est, an vnitas & distinctio numerica corporum naturalium quæ sunt eiusdem speciei vltimæ, conueniat ipsis propter formam. Triplex est vnitas & distinctio, vna generica, altera specifica, tertia numerica eorum quæ sunt eiusdem speciei. Priores duæ, concessu omnium petuntur ex forma substantiali; de tertia magna lis est inter Philosophos, quæ cõtinet peruulgatam illam quæstionem de principio indiuiduationis, quatuor principũ opinionum varietate nobilitatam. Prima opinio eorum est qui putant vnitatem & distinctionem numericam prouenire à quantitate, ita vt principium indiuiduationis in rebus naturalibus sit quantitas; quam sententiam his rationibus persuadere conantur. Primò, secundum Auer. 1. Phys. comm. 6. & secundum Arist. in 3. Metaphy. 11. omnis distinctio, aut est secundum formam aut secundum quantitatem; sed inter ea quæ sunt eiusdem speciei, non est distinctio secundum formam, quoniam ea est specifica & quiditatiua, relinquitur igitur vt sit tantum distinctio secundum quantitatem. Deinde, vel indiuidua eiusdem speciei differunt per aliquam differentiam essentialem, vel accidentalem; non per substantialem, nam vltima differentia substantialis est specifica, in qua conueniunt omnia illius speciei indiuidua; ergo per accidentalem, sed primum omnium accidentium est quantitas, ergo quantitas erit princeps caussa distinctionis indiuiduorum. Posteà, natura specifica ideo secundum numerum multiplicatur, quia recipitur in multis & distinctis partibus materiæ, sed multitudo & distinctio partium accidit materiæ propter quantitatem, ergo in quantitate est radix numericæ multiplicationis, quę cernitur in natura specifica. Postremò, id confirmant exemplo aquæ, quæ si in tres partes diuidatur, quælibet pars aquæ existit vna numero & à qualibet aqua alia numeraliter distincta, at hæc multitudo & distinctio aquarum, non aliunde orta est quàm ex diuisione primæ aquæ secundum quantitatem; vt vel in hoc exemplo, etiam sensuum iudicio probetur multitudo, & distinctio indiuiduorum à quantitate proficisci.

Prima opinio, quantitatem esse principium indiuiduationis.

Verùm hæc opinio multas ob caussas falsa est. Primò, quia quantitas præsertim terminata, (nã interminata, cum sit indifferens ad omnia indiuidua, non potest eorum esse principium distinctiuum) cum inquam quantitas terminata sit posterior substantia composita, non potest esse principium indiuiduationis eius; quin imò cum accidens indiuiduetur per subiectum, qui fieri potest vt subiectum vicissim indiuiduetur per ipsum accidens? nisi non putetur absurdum esse vt idem secundum idem sit prius & posterius, principium atque prin-

cipiatum. Deinde, cum indiuidua ſubſtantia ſit ſubſtantia, & quatenus indiuidua eſt, ad prædicamentum Subſtantiæ pertineat, ſiquidē eſt prima ſubſtantia: nam ſubſtantia prædicamentalis diuiditur in primam & ſecūdam, neceſſe eſt principium, propter quod indiuidua eſt hæc prima ſubſtantia, ſit quidpiam ſubſtantiale, & ad idem prędicamentum pertinens; at quantitas nullo modo attingit eſſentiā ſubſtantiæ, nec ad ſubſtantiæ categoriam reduci poteſt, ergo nō poteſt eſſe principium indiuiduationis eius. Præterea, ſubſtantia indiuidua eſt verum ens per ſe, quandoquidē ponitur in prædicamento, & ſpecies per ſe prædicantur de ipſa; ſed ex ſubſtantia & quantitate fit vnū ens per accidens, ergo quantitas non eſt principium indiuiduæ ſubſtantiæ. Ad extremum, generatio ſubſtantialis per ſe terminatur ad ſubſtantiam indiuiduam, ſi igitur ſubſtantia eſt indiuidua propter quantitatem, generatio ſubſtantialis per ſe terminaretur ad quantitatem, quod nemo non videt quàm ſit abſurdum. Vide apud Scotū 2. ſent. diſtinct. 3. quæſt. 4. alias rationes contra hanc opinionem.

Rationes autem huius opinionis facilè eſt ſoluere. Ad primam, & ſecundam rationem reſpōdendum eſt, inter indiuidua eiuſdem ſpeciei eſſe diſtinctionem formalem. Petrus enim differt à Paulo, quia alia eſt anima Petri & alia Pauli, ſi quidem à quo res habet eſſe, ab eodem habet vnitatem & diſtinctionem: eſt autē duplex diſtinctio formalis, vna quæ ſumitur à forma ſimpliciter & ſpecificè ſumpta, quæ dicitur formalis ſimpliciter, & non eſt inter ea quæ continentur eadē ſpecie; altera quæ ducitur à forma, vt eſt ſingularis, & actu exiſtens in rebus, quæ vocatur formalis ſecundum quid, & ſecundum hanc differunt indiuidua eiuſdem ſpeciei. Sed hoc paulò infra planiùs intelligetur, vbi tractando ſententiam noſtram, latius explicabitur. Ad tertiam, & quartam rationem dicendum eſt, cauſſam intrinſecam, & formalem, cur natura ſpecifica ſecundum numerū ſit multiplicabilis, intrinſecè quidem non eſſe aliam, quàm ipſammet naturā formæ, quæ eo ipſo quòd eſt materialis, & vnibilis materiæ, ſuapte vi eſt multiplicabilis. effectiuè quidem, hoc etiam habet ab agente; finaliter autem vt quia eſt per ſe corruptibilis per indiuiduorū propagationem conſeruetur; ſubiectiuè à materia, in cuius diuerſis partibus recipiuntur diuerſæ numero formæ; tandem diſpoſitiuè à quātitate propter quam materia eſt diuiſibilis in partes, itaque exemplū illud aquæ, nihil planè iuuat opinionem, nam licet quantitas in cauſſa fuerit, cur cum eſſet vna aqua, in tres partes diuideretur, tamen quòd quælibet pars illius aquæ ſit aqua per ſe ſubſiſtens, & à qualibet alia perte numero diſtincta, cauſſa eſt ipſa forma ſubſtantialis aquæ, quæ cū ſit homogenea, tota eſt in qualibet parte aquæ; quam

Quæ ſit cauſſa cur natura ſpecifica indiuidualiter multiplicatur

ob caussam cum partes aquæ disiunguntur, necesse est quamlibet earum esse aquam per se subsistentem. Illa igitur diuisio aquæ vt est totius in partes integrales seu quantitatiuas fit propter quantitatem, vt autem est in partes subiectiuas, quarum quælibet est aqua singularis, & subsistens, fit propter formam substantialem aquæ. Verùm expendamus secundam opinionem, quæ est Scoti.

Non esse principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatem.
CAPVT X.

Secunda opinio quæ est Scoti.

SCOTVS in 2. sent. d. 3. q. 6. arbitratur infra differentiam specificam ex qua sumitur vnitas & distinctio speciei, esse aliã quandam differentiam indiuidualem, per quam natura specifica contrahitur ad esse hoc aliquid & singulare, quæ licet realiter non distinguatur à differentia specifica, distinguitur tamen formaliter, & vna est extra conceptum alterius, sicut oportet esse contrahens extra rationem contrahibilis; propter quod etiam hæc differentia indiuidualis habet se ad specificam, vt actus ad potentiam, & est entitas quædam positiua per quam, quia res est hoc aliquid, potest ea ritè nominari Hæcceitas. Hanc suam opinionem Scotus his argumentis confirmat. Primò, omnis vnitas sequitur aliquam entitatem, ergo vnitas numeralis quæ est maxima & simpliciter vnitas, consequitur aliquam entitatem, quę non potest esse entitas seu natura specifica, tum quoniã ea vendicat sibi suã propriam vnitatem nimirum specificã; tum etiam, quia entitas specifica, cum sit indifferenter communis omnibus indiuiduis, non potest esse principium eorũ determinatiuum, ac distinctiuum. Deinde, omnis differentia eorum quæ differunt inter se, reducitur ad aliquod primo diuersum; alioquin non esset status in iis quæ differunt inter se; sed indiuidua propriè differunt, quia in aliquo sunt eadem, & in aliquo diuersa, ergo eorũ differentia reducitur ad aliqua primò diuersa; sed hæc non sunt ipsa natura specifica, vtpote secundum quam inuicem conueniunt indiuidua, ergo sicut diximus, ponendæ sunt differentiæ indiuiduales. Præterea, cum natura specifica contrahitur ad singulare, vel contrahitur per se ipsam, vel per formam, vel per materiam, vel per quãtitatẽ, vel per Hæcceitatẽ; non per seipsam, quia cõtrahens diuersum esse debet à contrahibili sicut actus à potentia; non per formã, quia forma, vt ait Auer. est subiectum vniuersalitatis, quare nõ potest esse principium singularitatis, & quia, vt diximus, contrahens debet esse extra rationem cõtrahibilis, forma autem est pars essentialis naturæ specificè, quæ contrahitur ad singularitatem; non per materiam,

Nota doctrinam Scoti de sua Hæcceitate.

tum propter hanc eandem caussam proximè dictam, tum etiam quia idem est constitutiuum & distinctiuum, at materia non potest distinguere, cum id proprium sit actus secundum Arist. 7. Metaphy. tex. 49 his accedit, quod eadem numero materia est in duobus indiuiduis, nempe cum vnum ex altero generatur vt aër ex aqua, quare distinctio indiuiduorum non debet peti à materia; non per quantitatem, quoniam secundum Arist. 7. Metaphysicæ tex. 4. substantia composita est prior accidentibus, & Auerr. in eodem libro comm. 2. inquit indiuiduum substantiæ prius esse aliis indiuiduis accidentium; relinquitur igitur, vt talis contractio non per aliud, quàm per Hæcceitatem fieri queat.

Sed contra hanc opinionem existunt duæ obiectiones, vna est, Boëtium in libro de Trinitate, affirmare differentiam numeralem fieri per accidentia. Altera est, Arist. quamplurimis locis quæ in tractatione sequentis opinionis recensebimus, clarissimis verbis referre ad materiam distinctionem & vnitatem indiuiduorum. Ad vtrãq; respondet Scotus. Ad priorem quidem, indiuidua distingui per accidentia concomitatiuè, hoc est quia distinctionem indiuiduorum, quæ primò & principaliter fit per Hæcceitates naturaliter ac necessariò consequitur distinctio per accidentia; vel illa Boëtij sententia accipienda est notificatiuè, hoc est secũdum nos, nam quia latet nos sua cuiusque indiuidui Hecceitas, ideo solemus distinctionem indiuiduorum facere per accidentia. Ad posteriorem autem obiectionẽ respondet, sicut forma duplex est, vna totius altera partis, quam distinctionem superiùs declarauimus, sic etiam materiam esse duplicẽ (nam forma & materia sunt ad aliquid vt quot modis vnum eorum dicitur, totidem etiam alterum dici necesse sit) vnam quæ opponitur formæ partis, vt corpus animæ, alteram quæ opponitur formæ totius, & quia forma totius est tota quiditas, ideo materia quæ illi opponitur, est extra quiditatem, huiusmodi autem materiam Scotus vult esse suam Hecceitatem, quæ vocatur materia, propterea quod constituit rem in vltimo esse subijcibili & materiali, nec vllo modo pertinet ad esse formale, & quiditatiuum rei.

Heruæus opinionem Scoti oppugnat.

Hæc Scotus pro sua opinione, quam Heruæus Quodlibeto 3. q. 9. dupliciter impugnat: Primò quidem, quia cum Scotus ait principiũ indiuiduationis non posse sumi à materia & forma, propterea quod sunt communes omnibus indiuiduis, aut loquitur de communitate materiæ & formæ, quæ est secundum rem extra animam, aut de ea, quæ est tantùm secundum rationem; si de priori, ergo extra animam erit actu aliquod vniuersale, quod falsum est; cum Aristot. dicat 1. de anima tex. 8. Vniuersale aut nihil esse, aut posterius esse; nã eiusmodi

vniuerſale,vel per ſe ſubſiſteret ſeiunctum à ſingularibus, quod ſane abſurdum eſt,vel eſſet in ipſis ſingularibus,at quidquid eſt in ſingulari,neceſſarium eſt eſſe ſingulare. Et quamuis Scotus de Vniuerſalium exiſtentia aliter ſentiat,eius tamen ſententiam,& rationi & doctrinæ Ariſt.aduerſari,alio loco demonſtrandum eſt. Sin autem loquatur de poſteriori communitate quæ eſt ſecundum rationē, quod ipſe dicit de materia & forma,idem prorſus dici poterit de Hæcceitate,nam ſicut ab hac & ab illa materia, vi mentis abſtrahitur ratio quædam materiæ quæ eſt communis omnibus materiis, ſimiliter etiam ab hac & ab illa Hæcceitate poteſt elici communis quædam ratio Hæcceitatis quæ erit communis ſingulis Hæcceitatibus: quare ſi propter huiuſmodi communitatem negatur materia vel forma eſſe principium indiuiduationis,propter eandem negari etiam debet Hæcceitas. Deinde Heruæus quærit quid ſit illa Hæcceitas; nam vel eſt ſubſtantia,vel accidens:ſi ſubſtantia,vel materia,vel forma,vel cōpoſitum;ſi accidens,vel abſolutum, vel reſpectiuum; ſi abſolutum, vel quantitas,vel qualitas;at nihil horum poteſt Scotus dicere, quia Scotus laberetur in eas opiniones,quas ipſe in 2.lib.ſent.diſt.3.acerrime oppugnat,ergo illa Hæcceitas nihil eſt. Hæc Heruæus contra Scotum;Rationum autem Scoti facilis eſt ſolutio, nam quia ipſe nō aliam ob cauſſam finxit illam Hæcceitatem, quàm quia perſuaſum habuit indiuiduationem non poſſe fieri vel per accidens aliquod,vel per materiam & formam,ſi demonſtretur id eſſe falſum, vt certe infra demonſtrabitur,nullum erit eius fundamentum,quo ſublato,tota confeſtim ipſius ruet atque concidet opinio; quare ad tertiam opinionem tranſeamus.

Principium indiuiduationis non eſſe materiam ſignatam quantitate.

CAP. IX.

DIVVS Thomas in opuſc. de ente & eſſentia, & de principio indiuiduationis,& in lib.5.Metaphy. ſuper tex.12.& in 3. par. q.77.art.2.opinatur principium indiuiduationis eſſe materiā cum quātitate; nam duo in primis ſunt de ratione indiuidui, vnum eſt,vt ſit incommunicabile non aptum eſſe in pluribus, alterum eſt, vt ſit diſtinctum numeraliter ab aliis eiuſdem ſpeciei; priorem proprietatem indiuiduum accipit à materia,quæ cum ſit vltimum ſubijcibile,facit vt forma in ea exiſtens,non poſſit in aliis ineſſe;poſteriorem autem proprietatem habet à quantitate, propter eam enim materia eſt diuiſibilis in multas partes, in quibus cū diuerſæ formæ recipiantur,exiſtit numeralis indiuiduorum diſtinctio.Sed præſtat hic

Secunda opinio quæ eſt D.Thomæ.

adſcribere verba D.Thomæ ex 3.Par.quæſt. 77.art.2.vt ipſomet dicente, quæ ſit eius opinio clarius atq; certius cognoſcatur:ſic igitur ait.*Eſt de ratione indiuidui vt non poßit in pluribus eſſe, quod dupliciter contingit,vel quia nō eſt natū in aliquo eſſe,& ſic formæ immateriales ſunt per ſe ipſas ſubſiſtentes & indiuiduæ,vel quia forma ſubſtantialis ſeu accidentalis eſt quidem nata in aliquo eſſe,non tamen in pluribus,vt hæc albedo, quæ eſt in hoc corpore non poteſt eſſe in alio;quantum igitur ad primum , materia eſt indiuiduationis principium omnibus formis ſibi inhærentibus,nam cum tales formæ aptæ ſint eſſe in ſubiecto,ex quo aliqua earum recipitur in materia,quæ non eſt in alio, iam nec forma ipſa ſic exiſtens poteſt in alio eſſe. Quantum autem ad ſecundum, principium indiuiduationis,eſt quātitas,ideo enim aliquid natum eſt eſſe in vno ſolo,quia illud eſt in ſe indiuiſum, & diuiſum ab omnibus alijs, diuiſio autem accidit ſubſtantiæ ratione quantitatis , & ideo quantitas eſt quoddam indiuiduationis principium in quantum diuerſæ formæ numero,ſunt in diuerſis partibus materiæ.Vnde etiam quantitas ſecūdum ſe habet quandam indiuiduationē, poſſumus enim imaginari plures lineas eiuſdem ſpeciei differentes poſitione, quæ cadit in ratione quantitatis.* Hæc D.Thomas. Siquis autem plura ſcire cupit,quæ conducant ad huius ſententiæ explanationem, legat tres illos Principes Thomiſtarum;Capreolum inquam in 2. ſent. d.3. & Paulum Soncinnatem in 7. Metaphyſ.quæſt.33.34.35.& Gaietanum in commentariis ſuis ſuper opuſculum de Ente, & eſſentia. Quòd autem materia ſit principium indiuiduationis permultis teſtimoniis Ariſt.oſtendi poteſt,is enim 5.Metaphy.tex.12. & lib.7.rex. 28. & lib.12.tex.49.& 1.lib.de Cælo tex.92.apertis verbis docet vnitatem,ac diſtinctionem indiuiduorum eſſe à materia ; ipſa autem materia ex ſe vna eſt,indeterminata atque indifferens ad omnia indiuidua, quapropter niſi ei accedat quantitas per quam determinetur, diſtinguatur & in diuerſas partes diuidatur,non poterit eſſe ſufficiēs ratio & cauſſa determinandi & diſtinguendi indiuidua.

Expreſſa doctrina Diui Thomæ de principio indiuiduationis.

Sed hæc opinio non videtur nobis vera duas ob cauſſas, primùm quidē,quoniā aggregatum ex materia & quantitate eſt ens per accidens;non poteſt igitur eſſe principium conſtitutiuū indiuidui quod eſt ens per ſe ; & cum quantitas ſit accidens, quomodo poteſt eſſe principium indiuidui quod eſt ſubſtātia ? Denique rationes,quibus ſupra refutauimus eorum ſententiam,qui quantitatem faciebant indiuiduationis principium,valent etiam contra hanc opinionem. Deinde,cum ex aqua generatur aër,quę nam quantitas eſt principiū indiuiduans aërem? an ea,quæ in aqua præcedit generationem aëris? at hæc ſecundum ipſos corrumpitur,nam in eo inſtanti,quo generatur aër , non eſt præcedens quantitas , ſiquidem idem inſtans eſt primum eſſe aëris,& primum non eſſe omnium præcedentium for-

Refutatio ſecundæ opinionis.

marum; necessarium autem est principium formaliter constitutiuũ alicuius, manere in eo, quod constituitur. An fortè est ea quantitas, quæ cernitur in aëre generato? at hæc secundum ipsos ordine naturæ posterior est forma substantiali, & ipso composito, namque omnium accidentium volunt subiectum esse totum compositum, ita vt priùs secundum naturam sit forma in materia, & ipsum compositũ priùs sit indiuiduum, quàm habeat quantitatem; ex quo fit, vt quantitas adueniens composito, iam reperiat ipsum indiuiduum & singulare, & potiùs quantitas indiuiduetur per subiectum, quàm è contrario. Si quis autem per materiam cum quantitate, putet eos significare voluisse materiam prout habet in se respectum quendam ad quãtitatem, fallitur: & vt ita sit, id tamen pari facilitate refellitur, nam talis respectus non potest fundari in materia prima, quippe quæ per se indifferenter respiciat quamlibet determinationem quantitatis; nec in quantitate aut præcedente, aut subsequente generationem indiuidui, propter idem, quod paulò ante de quantitate dictum est, ergo hic respectus est nullus. Præterea respectus non potest attingere, ne dum complere, rationem formalem entis absoluti quale est indiuiduum. His accedit, quod secundum Thomistas materia priùs respicit formam substantialem quàm accidentalem, quare priùs iudiuidatur per substantialem, quàm per accidentalem. Rationum autem, quæ pro hac sententia positæ sunt, ex his quæ mox dicemus, petenda est solutio. Cum igitur quid sentiant alij de quæstione proposita dictum sit, restat vt dicamus quid nobis sentiendum esse videatur.

Vnitatem & distinctionem indiuiduorum principaliter esse à forma substantiali.

CAP. XII.

QVÆ nobis probabilior videtur sententia, ea duabus propositionibus explicabitur. Prima propositio sit hæc: Vnitas & distinctio indiuiduorum est à materia, & à forma. Altera propositio, talis vnitas & distinctio principaliter est à forma. Vtraque propositio facilè probatur hac breui ratione. Vnum, & ens conuertuntur, & ab eodem vnumquodque habet vnitatem & distinctioné, à quo habet esse, sed indiuiduum substantiæ materialis, cum sit compositum ex materia & forma, habet suum esse completum à materia & forma, ergo ab eisdem habet vnitatem & distinctionem; sed principaliter compositum est ens & vnum & ab aliis distinctum propter formam; omnes namque cōcedunt esse cuiuslibet rei, vel solum,

vel certe principaliter esse à forma, ergo vnitas & distinctio indiuiduorum principaliter est à forma; cui rei etiam illud fidẽ facit, quòd materia est propter formam, etenim forma est finis materiæ, vt auctor est Arist. 2. Phys. tex. 81. & 91. quare vnitas & distinctio materiæ est ob vnitatem & distinctionem formæ, melius enim est, vt inquit Auerr. 2. de Anima comm. 60. existimare diuersitatem materiarum esse propter diuersitatem formarum, quàm è cõtrario, si enim vnitas & distinctio generica est à forma, similiter etiam specifica, cur non itidem numeralis erit principaliter à forma? præsertim cum Arist. in 2. de anima tex. 2. affirmet per formam fieri hoc aliquid, & tex. 7. vnitatem & multitudinem rerum principaliter esse ab actu, & in 7. Metaphy. tex. 49. separare ac distinguere esse proprium actus. Auer. autem in 2. de Anima com. 2. 7. 8. 9. conceptis verbis docet substantiam fieri & esse indiuiduam propter formam.

Nota has dubitatione, quoniam ex earum solutione pendet huius quæstionis intelligẽtia & cõtrariorum argumentorum solutio.

Sed hoc loco existunt duæ perquam graues dubitationes; Vna est, per quid forma fiat singularis, cum ex se, vel sit vniuersalis vel certè indifferens ad vniuersalitatem & singularitatẽ? Altera dubitatio, cur Arist. & Peripatetici vnitatem & distinctionem numeralem indiuiduorũ ferè assignare soleant materiæ, si ipsæ principaliter sumũtur à forma? Ad priorẽ respondendũ est, formam per se nec vniuersalẽ nec singularem esse, si enim esset per se vniuersalis, ergo nunquam posset esse singularis, quare nec generari nec corrũpi, nam singulare est quicquid generatur & corrumpitur: sin autem esset per se singularis, non posset effici, vniuersalis nec cadere sub scientiam quæ est tantùm rerum vniuersalium: Etenim quod per se alicui conuenit, id necessariò ei conuenit & non potest non conuenire. Sed quemadmodum vniuersalis existit per abstractionem intellectus, per hoc nimirum quòd abstrahitur à materia signata, & à proprietatibus rerum singularium, sic etiam fit singularis per productionem agentis, nam quod producitur ab agente in materia quadam singulari, & per dispositiones quasdã singulares, necesse est ipsum quoque euadere singulare. In rebus enim primis atque simplicibus, non est quærenda caussa intrinseca & formalis cur vel sint, vel tales sint, & si qua est illarum caussa, ea prouenit extrinsecùs vel ab agente, vel à materia, vel ab ipsis dispositionibus. Ad posteriorem dubitationem respondendum est, vnitatem & distinctionem numeralẽ assignari materiæ, tres ob caussas. Primò quidem, quia secundum nos manifestius est talem vnitatem & distinctionem fieri propter materiã, quàm propter formam. Videmus enim vnã sigilli formã variè multiplicari, propterea quòd imprimitur & recipitur in multis & diuersis subiectis. Deinde quòd multiplicari numeraliter, nõ conuenit formæ vt forma est,

sed

ſed vt eſt forma materialis vel vnibilis materiæ, quocirca intelligentiæ, quia ſunt immateriales, non multiplicantur ſecundum numerũ: Anima vero rationalis, licet ſit per ſe ſubſiſtens & immortalis, tamen quia eſt vnibilis materiæ, & pars eſſentialis compoſiti materialis, multiplicatur ſecundum numerum. Ad extremum, multiplicatio numeralis efficitur à natura propterea quod res eſt corruptibilis, vt per huiuſmodi multiplicationem, ſi non eadem res numero, ſaltem eadẽ ſecundum ſpeciem perpetuò conſerueretur, vt in 2. de Anima tex. 35. & 2. de Generat. tex. 59. ſcriptum reliquit Ariſt. At radix eiuſcemodi corrutibilitatis, eſt in materia, quare non immeritò ei attribuitur indiuiduorum multiplicatio. Quas igitur ob cauſſas vnitas & diſtinctio numeralis à Peripateticis interdum materiæ aſcribatur cum ea principaliter ſit à forma, hoc modo breuiter explicatum ſit. Atque hinc etiam facilè poteſt elici ſolutio earum rationum, quibus ſupra docuimus Thomiſtas, Scotiſtas & alios probare velle non formam ſed vel quantitatem vel materiam ſignatam, vel aliud quidpiam eſſe principium indiuiduationis, quarum rationum enodationem in hũc locum diſtuleramus.

De forma relata ad ſuos effectus, ac primùm de exiſtentia quæ eſt effectus formalis ipſius.

CAP. XIII.

DICTVM eſt de forma in ſe, & reſpectu tam materiæ quàm cõpoſiti; reſtat vt de forma diſſeramus reſpectu ſuorũ effectuũ. Eſt autem duplex effectus formæ, vnus formæ vt forma eſt, quale eſt ipſum eſſe ſeu exiſtentia; alter eſt formæ, vt eſt principium efficiens motuum & actionum naturalium. De vtroque nunc dicendum eſt, ſed priùs de exiſtentia; de qua nonnullæ quæſtiones breuiter ac dilucidè tractandæ ſunt, his enim explicatis, quæ ad cognoſcẽdam exiſtentiam pertinent, cognita & perſpecta erunt. Prima quæſtio eſt an omnis exiſtentia ſit à forma, ad quam reſpondendum eſt duplicem eſſe exiſtentiam, vnam quæ ſimpliciter & abſolutè dicitur per quam quidquid eſt in natura quocunque modo exiſtit; alteram perfectam & determinatam ad gradum ſeu ſpeciem aliquam entis. Alia eandem diſtinctionem exiſtentiæ aliis verbis exponunt, aiunt enim aliam eſſe entitatiuam, & aliam formalem. Prior igitur exiſtentia non ſemper eſt à forma, nam materia exiſtit, nec exiſtentiam ſuam per quam eſt extra nihilum, & actu eſt in rebus, accipit à forma, ſed eam ſua vi & ſuapte natura habet, quemadmodum ſupra libro 5.

1. Quæſtio an omnis exiſtẽtia ſit à forma.

à nobis demonſtratum fuit. Poſterior autem exiſtentia, ſemper eſt à forma, vnde Ariſtot. 5. Metaphyſ. tex. 15. *alio*, inquit, *modo ſubſtantia dicitur, quodcunque fuerit cauſſa exiſtentiæ in rebus, ipſiſque inexiſtens, vt anima animali* & in 2. de anima text. 36. *cauſſa*, inquit, *ipſius eſſe omnibus, ſubſtãtia eſt* vocat autem ibi ſubſtantiam ipſam formam: & in 2. Phyſic. text. 11. ait res naturales per materiam eſſe in potentia, per formam autem exiſtere actu: & ſanè meritò, nam cum generatio ſit mutatio à non eſſe ad eſſe, non ſit autem mutatio ad materiam ſed ad formam, neceſſe eſt, eſſe quod per generationem acquiritur, à forma proficiſci, quare id quod Boetius in lib. de vno & vnitate ait, quòd omne eſſe eſt à forma, & quod Philoſophi definierũt eſſe, exiſtentiam formæ in materia, intelligendum eſt de eſſe perfecto & formali.

2. Quæſtio quid ſit exiſtentia.

Secunda quæſtio eſt; Quid ſit exiſtentia. Ad quam reſpondendum eſt. Primò quidem exiſtentiam non eſſe quiditatem rei, nec de quiditate rei, ac proinde nec eſſe materiam nec formam nec compoſitum. quod probatur teſtimonio Ariſt. & ratione. Etenim Ariſt. in 2. lib. Poſteriorum diſtinguit quæſtionem an ſit, à quæſtione quid ſit, & in textu 7. eiuſdem libri ita ſcribit. *Quid autem eſt homo, & eſſe hominem, aliud eſt*; & paulò poſt ſubiungit; *ipſum vero eſſe, nulli eſt ſubſtantia.* Atque id ſanè rationi valde congruit, nam definitio quæ declarat ſubſtantiam & quiditatem rei, non ſignificat rem eſſe aut non eſſe, & quiditas per ſe indifferens eſt ad vniuerſalitatem & ſingularitatẽ; exiſtentia vero ſemper atque neceſſariò coniuncta eſt cum ſingularitate rei, non enim exiſtentia eſt vniuerſalium, ſed ſingularium. Deinde, exiſtentia non eſt accidens; nam ſi eſt accidens, erit in aliqua categoria vel quantitatis, vel qualitatis, &c. ſed eam nihil horum eſſe manifeſtum eſt. Poſteà, generatio terminatur ad ipſum eſſe, at generationis terminus non eſt aliquod accidens. Ampliùs, ſi eſt accidens, aut erit proprium aut commune, non proprium, cum exiſtentia communiter inſit in omnibus rebus; neque commune, quia poſſet abeſſe rei ſine eius interitu, quod implicat contradictionem, ſic enim res exiſteret ſine exiſtentia. Poſtremò, accidens capit ſuam exiſtentiam à ſubiecto, quare ſi eſt accidens, præſupponet aliam exiſtentiam in ſubiecto, at illa cum etiam ſit accidens, rurſus aliam præſupponet, atque hoc modo numerus exiſtentiarum procederet in infinitum. Exiſtentia igitur cuiuſlibet rei, nec eſt de ſubſtantia & quiditate eius, nec vnum aliquod de accidentibus, quæ in ea inſunt. Quid igitur eſt? nobis quidem videtur nihil aliud eſſe quàm modus quidam rei, quo res dicitur eſſe extra nihilum & a ſuis cauſſis producta, & actu eſſe in mundo; qui enim dicit hominem, ſignificat naturam & quiditatem hominis non declarando an ſit actu in rebus nec ne; qui autem

dicit hominem exiſtere, ſignificat naturam hominis quatenus extra nihilum, & extra ſuas cauſſas producta exiſtit in rebus. Ac modus quidem exiſtentiæ ſequitur modum eſſentiæ, nam ſi eſſentia fuerit completa perſe, qualis eſt ſubſtantiæ completæ, exiſtentia quoque eſt completa, vnde ſubſtantia dicitur per ſe exiſtere; ſin autem eſſentia fuerit incompleta cuiuſmodi eſt accidentium & partium, exiſtentia ſimiliter incompleta erit, quocirca non dicuntur huiuſmodi res per ſe exiſtere, ſed inexiſtere, inhærere, ineſſe in alio. Quamquàm hoc non videtur habere locum in anima rationali, quippe quæ cum habeat, eſſentiam incompletam, eſt enim pars, & forma hominis; habet tamen completam exiſtentiam; ſiquidem à corpore ſeiuncta per ſe exiſtit. Verum dici poteſt animam rationalem quatenus eſt independens à materia, & compoſito, per ſe exiſtere, quatenus verò eſt pars & forma inexiſtere & ineſſe in alio tanquàm in toto & ſubiecto. Licet autem anima ſeparata per ſe exiſtat, nõ tamen (propriè loquendo) per ſe ſubſiſtit, quia id eſt ſuppoſitorum, qualis non eſt anima. Verùm de hoc alias.

Tertia quæſtio eſt, quibus rebus propriè conueniat exiſtentia? Reſpondendum eſt, exiſtentiam primò & per ſe conuenire ſingularibus & compoſitis, ſecundum quid autem vniuerſalibus, & ipſis partibus. Loquimur autem hic de exiſtentia rerum duntaxat naturalium. Hoc autem ita probatur, ei conuenit exiſtentia, quod actu vere exiſtit per ſe, ſed vniuerſale nec per ſe exiſtit, ſed in ſingularibus, nec extra animam exiſtit actu, ſed tantùm potentia, ergo non propriè conuenit vniuerſali exiſtere. Deinde, exiſtentia eſt earum rerum quæ generantur, corrumpuntur, mouentur, operantur, ſunt in loco determinato, & ſub tempore, quæ quidem non cõueniunt vniuerſalibus niſi propter ſingularia: nam vniuerſale, vt dici ſolet, abſtrahit ab hic & nunc. Præterea exiſtentia accidit rei ex eo quia eſt producta, vniuerſale autẽ per ſe non producitur ſed tantùm ſingulare, ergo &c. Quòd autem exiſtentia per ſe ſit totius non autem partium, vel ex eo manifeſtum eſt, quia vt ſæpenumero Ariſt. ait, quod per ſe generatur non eſt materia nec forma, ſed totum compoſitum, quare ſimiliter etiam quod per ſe exiſtit, erit totum compoſitum. His accedit, quòd nec materia per ſe exiſtit, ſaltem exiſtentia perfecta & determinata, nec forma, quippe quæ inexiſtit materiæ, ergo quod per ſe exiſtit eſt ipſum cõpoſitum. Reſtat quarta quæſtio omnium grauiſſima & difficillima an exiſtentia realiter diſtinguatur ab eſſentia.

3. Quæſtio quibus rebus cõueniat exiſtentia.

Quarta quæstio. An existentia distinguatur realiter ab essentia & primùm exponitur opinio D. Thomæ.
Cap. XIIII.

Magna est disceptatio tam inter Philosophos quàm inter Theologos an existentia cuiuslibet rei, distinguatur realiter ab eius essentia & quiditate. De qua re duæ sunt opiniones, vna D. Thomæ qui in omnibus rebus creatis existentiam vult distingui realiter ab essentia. Altera aliorum, qui id negant, qui inter essentiam & existentiam solam rationis differentiam esse putant. Nos priori loco D. Thomæ opinionem diligenter explanemus. Sententia D. Thomæ est, in qualibet re creata (solum enim Deum excipit) esse distingui realiter ab essentia. Vide D. Thomam in libro de ente & essentia & in 2. contra gentes cap. 52. & in 1, sent. dist. 8. in 4. Metap. super tex. 3. vide etiã Egidium Romanum in libro de Ente & Essentia quæst. 9. & 1. Quodlibeto quæst. 7. Hanc opinionem latissime tractat Capreolus 1. Sent. dist. 8. & Paulus Soncinas super 4. Metaph. quæst. 12. Affirmat igitur D. Thomas duplicem in rebus creatis reperiri compositionem vnam ex materia & forma, vnde resultat essentia rei, alteram ex ipsa essentia & existentia: respectu prioris compositionis, essentia habet se vt actus; respectu autẽ posterioris habet se vt potẽtia, habet enim essentia potentiã recipiẽdi existentiã quare existentia est vltima actualitas rei; in priori cõpositione res acquirit esse quiditatiuum, specificũ, intelligibile, immutabile, indeterminatũ secundum tempus & locum, abstractum a singularitate & a respectu ad caussas extrinsecas, vt ad efficientem & finem. In posteriori autem acquirit esse existentiæ singulare, sensibile, generabile, & corruptibile, determinatum secundum tempus & locum, dependens non solũ a caussis internis, sed etiam externis. Ac licet prior compositio non sit nisi in rebus materialibus, posterior tamẽ in omnibus inest etiam in ipsis Intelligentiis.

Opinio. D. Thomæ.

Quinque documenta secundum D. Thomæ doctrinam, diligenter obseruanda.

Ex his, quinque colliguntur quæ sunt secundum hanc opinionem summa animaduersione digna. vnum est, nullam creaturam esse penitus simplicem; alterum, nullam creaturam esse actum purum; tertium, nullius creaturæ operationem esse idem cum eius substantia; quartum, in omni creatura esse aliquod accidens; quintum, de nulla creatura verè dici posse quòd ipsa sit suum esse, sed hoc esse propriũ Dei, qui dixit. Ego sum qui sum. Quæ omnia vno eodémque nituntur fundamento; Nam si cunctis in rebus esse distinguitur realiter ab essentia, ergo in omnibus est compositio ex esse & essentia, ergo in omnibus est potẽtia, quia in omni cõpositione implicata est ratio

potentiæ & actus; ergo operatio distinguitur à substantia cuiuslibet rei; nam cum operari sequatur esse, si esse distinguitur realiter ab essentia, multò magis operari; ergo quia in quibuscunque rebus operari distinguitur ab essentia, in his, operatio est accidens, in omnibus autem creaturis operari distinguitur à substantia rei, necesse igitur est in omnibus creaturis esse aliquod accidens. Denique si in creaturis esse extrinsecus aduenit essentiæ eíque imprimitur à primo agente, nulla creatura est suum esse. Quomodo autem se habeat illa duplex compositio in rebus, facilè intelligitur hoc exemplo. Est aer & perspicuitas & lumen: Aer est in potentia ad perspicuitatem, perspicuitas est in potentia ad lumen, & perspicuitas est actus aeris, & lumen perspicuitatis. Sic materia est in potentia ad formam; forma vel essentia est in potentia ad existentiam. Sed quæret, aliquis quid sit talis existentia? Respondent, non esse vel substantiam, vel accidēs, sed esse vltimum complementum cuiuslibet rei, & reduci ad eam categoriam, in qua est ea res cuius est existentia (verbi gratia) existentia quantitatis ad categoriam Quantitatis, existentia substantiæ, ad categoriam substantiæ. Describunt autem existentiam hoc modo. Existentia est vltima actualitas impressa rebus à primo agente. Nam esse, quemadmodum dicitur in libro de caussis, est primus, vniuersalissimus, proprius atque immediatus effectus primæ caussæ.

Hęc opinio sic explanata quod attinet ad id quod nūc quęritur an existentia realiter distinguatur ab essentia, confirmatur his argumētis. Primùm Arist. in 2. Post. ijs locis, quæ præcedenti capite in explicatione secundæ quæstionis citauimus, satis apertè declarat ipsum esse distingui à substantia rei; & Boetius in libro de Hebdomadibus ponit huiusmodi sententias. *Diuersum est esse & id quod est; & id quod est, accepta essendi forma est atque subsistit; & Item, omne quod est, participat eo quod est esse, vt sit.* Ex quibus colligitur esse distingui realiter ab essentia. Deinde essentia, secundum se est indifferens ad esse & non esse, ab vtroque enim abstrahitur: essentia enim rosę (verbi gratia) in hyeme non habet existentiam, in vere autem habet, ergo existentia distinguitur realiter ab essentia: nam si esset idem realiter cum existentia, nunquam posset reperiri cum opposito eius; quemadmodum si aliquid esset idem realiter cum albedine, nunquam posset reperiri cum nigredine. Adde, quòd nihil est in potenria ad seipsum, sed essentia rosæ in hyeme est in potentia ad existentiam quam accipit in vere, ergo existentia rosæ differt realiter ab eius essentia. Postea, si idem est esse & quiditas, sicut quælibet res est sua quiditas, ita esset suum esse, ac proinde haberet esse infinitum, & illimitatum; omnis enim limitatio fit vel per subiectum in quo recipitur, vel per aliquas

Probatur à Thomistis quinque rationibus existentiam re distingui ab essentia.

differentias quæ contrahunt id quod limitatur : ſed ipſum eſſe non limitatur per receptionem in ſubiecto,nam cum ſit idem cum eſſentia non poteſt dici,quòd recipiatur in ea tanquam in ſubiecto ; nec etiam limitatur per differentias,ſicut enim ens non habet differentias,ita nec eſſe,non enim habet eſſentiales differentias,quoniam hę pertinent ad eſſentiam,nec accidentales,alioqui ſubſtantia exiſteret per accidens. Præterea, inaccidente in exiſtentia differt ab eſſentia, poteſt enim vnum ab altero ſeparari,nam in quantitate hoſtiæ conſecratæ manet eſſentia quantitatis,quæ priùs erat,non autem manet inexiſtentia,quia non inexiſtit alicui ſubiecto ſicut priùs inexiſtebat ergo ſimiliter in ſubſtantia exiſtentia realiter differt ab eſſentia.Poſtremò,quiditas non habet cauſſam efficientem(verbi gratia) hominem eſſe animal rationale, quiditatiuè à nullo fit, tum quia hoc eſt ęternum,quod autem fit à Deo,non eſt ęternum,tum quia,quod fit à Deo,poteſt nõ fieri, at nullo modo poteſt fieri quin homo ſit animal rationale, ſed exiſtentia habet cauſſam efficientem,omnia enim habent eſſe à Deo,& tã generatio, quàm creatio terminantur ad eſſe rei,ergo exiſtẽtia differt realiter ab eſſentia. Hęc de opinione D.Th.

Refellitur ſupradicta opinio & demonſtratur exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia.

Cap. XV.

In intelligentiis ſecundum Ariſtotelem, exiſtentiam re diuerſam non eſſe ab eſſentia.

HÆc ſententia nobis non valde probatur, quibus autem rationibus ea refellitur, eiſdem comprobatur altera ſententia eorum,qui cenſent exiſtentiam non re, ſed ratione tantùm diſtingui ab eſſentia, quam ſequitur Henricus, Scotus, Durandus, Guglielmus Ochan, & alij quamplurimi. Primùm autem oſtendemus ſecundum Ariſtot.in intelligentiis exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia: Tum idem ſimpliciter & vniuerſè demonſtrabimus in omnibus rebus. Exiſtentiam non diſtingui ab eſſentia in intelligentiis ſecundum Ariſtot.doctrinam,hinc manifeſtum eſt; Ariſtot.in 8. Metaphyſ.text.16. ait quæcunque nec ſenſibilem nec intelligibilem materiam habent, ſe ipſis ſunt ens,& vnum, & non per aliquid ſibi additum, ſed intelligentiæ nec ſenſibilem nec intelligibilem materiam habẽt, dicitur enim materia ſenſibilis ea quæ eſt in rebus Phyſicis,& intelligibilis,quæ eſt in Mathematicis;quemadmodum ipſemet Ariſtot.declarat in 7.Metaphyſ.text.35. ergo intelligentiæ non ſunt nec exiſtunt per exiſtentiam additam eſſentiæ ſuæ, & ab ea, re diuerſam. Pręterea,in abſtractis à materia idem eſt quiditas & habẽs quiditatem,vt Ariſt.ait in 3.deAnima text.9.ſed habens quiditatem,

est res existens;ergo in rebus abstractis existẽtia est idem cum essentia. Ampliùs, si in intelligentiis esset compositio ex essentia & existentia vt volunt Thomistæ, esset in ipsis potentia, nam essentia habet potentiam ad existentiam; sed Aristot.omnem remouet potentiam ab Intelligentiis,nam in lib.9.Metaph.tex.17.ait omne æternũ carere potentia,& solùm ibi excipit cælum, quod habet potentiã ad vbi,ratione cuius est mutabile & variabile; & in 12.Metaph. tex.30. scribit in Intelligentiis nullam esse potentiã siue in substantia siue in operatione. Cuius rei vtroque in loco hanc reddit caussam; cum omnis,inquit,potentia sit contradictionis,si Intelligentiæ haberent potentiam,vel in substantia, vel in operatione, possent esse, & non esse,etiam operari,& non operari;quare & motus cælestis, & Intelligentiarum atque adeò ipsius mundi æternitas tolleretur. His accedit,quod apud Peripateticos tritissimum est,atque certissimum axioma,omnem compositionem esse nouam & dissolubilem, quare si in Intelligentia esset compositio ex essentia & existentia, Intelligentiæ non essent æternæ. Quid?quod Aristot.in 12. Metaphys.text.51.vult in Intelligentiis idem secundum rem esse intellectionem,intelligentem & rem intellectam;si autem intellectio idem est cum substantia Intelligentiæ,multò magis erit existẽtia. Atque hæc quidem pauca de existentia & essentia Intelligentiarum secundum Aristotelicæ disciplinæ decreta, dicta sint. Deinceps ad generalem eiusdem rei demonstrationem,quæ omnes in res conueniat,aggrediamur.

Septem argumentis probatur, existentiam cuiuslibet rei nõ distingui ab essentia.

Omnes res qualescunque fuerint, habere existentiam re non diuersam à sua ipsorum essentia, ad hunc modum ostendi potest. Primò Aristot.in 4.Metaphys.text.3.& in 5.lib.text.14.& in 10.lib.text. 8.scribit,ens & vnum adiũcta rebus,nihil amplius significare,quàm res ipsas;sed idem est existens, quod ens,ergo existere non significat aliquam rem diuersam ab essentia; probatur Minor, tum quia hoc nomen ens impositum est,vt ait D.Thom.in lib.de Ente & essentia, ad significandam essentiam in ordine ad existentiã; tum etiam, quia cum existere sit transcendẽs, necesse est vt sit vel idem quod ens, vel aliqua passio entis;sed constat nõ esse aliquam passionem entis,ergo est idẽ quod ens,& confirmatur hæc ratio,existere est transcendens, ergo non significat aliquam rem diuersam ab iis de quibus dicitur, probatur consequẽtia,tum,quia cætera transcẽdentia vt ens, Vnum, Verum,Bonum,non significant aliquid re diuersum ab iis de quibus dicuntur, tum etiam quia hoc requirit ratio transcendentis: nam si est transcendens, ergo per omnes res peruadit, si autem existentia est res quædam,ergo ipsa quoque existet, nam transcendens de omnibus dicitur; vel igitur, se ipsa vel per aliam entitatem, si se ipsa,

Transcendentia non significãt rem quãpiã diuersam ab iis de quibus dicuntur.

cur non itidem essentia existet se ipsa? sin autem per aliam entitatem, & illa similiter per aliam, res abibit in infinitum. Deinde, si existétia est res quadam diuersa ab essentia, necesse est eam esse vel substantiam vel accidens, non est substantia, quia nec est materia, nec forma, nec compositum, hęc enim pertinent ad ipsam essentiam; nec est accidens, tum quia substantia non existit propter accidés, sed potius è contrario; tum etiam, quia dici non potest ad quam accidẽtis categoriam existentia propriè pertineat. Nec firmum est Thomistarum perfugium, qui respondent existentiam, nec esse substantiam, nec accidens, sed vltimam rei actualitatem; atque complementum. Hoc enim est, vt Aristotelico vtar prouerbio, pręter fores rationi occurrere; siue enim existentia sit complementum siue actualitas, siue quiduis aliud, id non obstat, quominus necesse sit eam esse vel substantiam, vel accidens; etenim diuisio entis in substantiam & accidens, immediata est, quippe cum ad cōtradictoria reducatur. Postea, existentia secundum Thomistas est actus, cum igitur Aristot. 2. de Anima text. 2. & 5. distinguat actum in primum & secundum; quærendum est an existentia sit actus primus? sed is est forma secundum Aristotelem, quare si existentia est actus primus, non poterit re distingui à forma. An secundus? at verò is est operatio: ergo existentia nullus est actus. Præterea, essentia secundum ipsos est in potentia ad existentiam, duplex autem est potentia, vt Arist. innuit 8. Phys. text. 32. & 2. de Anima 55. vna essentialis, altera accidentalis; sed essentia non est in potentia essentiali ad existentiam, alioquin essentia per se non esset completa, & per existentiā essentialiter compleretur, quod & falsum est, & decretis ipsorum repugnans; nec in potentia accidentali, quia existentia non est accidens, ergo, &c. Confirmatur hæc ratio, vel ex essentia & existétia fit vnum ens per se, vel vnum ens per accidens; non vnum ens per se, quia cum essentia sit actus & similiter existentia, est apud ipsos quasi axioma certissimum, ex duobus entibus in actu non posse fieri vnum ens per se, hac enim maximè ratione pugnant ipsi contra eos, qui ponunt multas formas substantiales in vno composito; sin autem ex ipsa existentia & essentia existat vnū ens per accidés, cum res existens sit terminus generationis, generatio substantialis terminaretur ad ens per accidens. Ampliùs, si existentia re differt ab essentia, essent duo termini per se primi ipsius generationis, quod nequaquam fieri potest: Vnitas enim numeralis cuiuslibet motus, pendet ex vnitate numerali termini ad quem; probatur antecedens: nam terminus generationis est forma, vnde Arist. formam sæpe vocat generationis terminum finem & cuius gratia; est etiam existétia terminus generationis, nam generatio definitur esse

mutatio

mutatio à non eſſe ad eſſe; generari eſt fieri, fieri autem per ſe terminatur ad eſſe; quare ſi eſſe ſecundum rem differret à forma, duo eſſent termini generationis. Verùm Thomiſtæ reſpondent, eſſe quidem duos terminos, non tamen æquè primos; ſed vnum primarium, alterum ſecundarium: bene habet, ſed quæratur ab illis vtrum velint eſſe primarium, formam ne, an exiſtentiam? non exiſtentiam, hæc enim poſterior eſt forma, cum ſit effectus formalis eius; nec ipſam formam: nam ſi generatio per ſe primò terminatur ad formam, ſecundario autem ad exiſtentiam, ergo etiam ſi remoueretur exiſtẽtia (quacunque ratione id fieri poſſit) generatio quantum attinet ad ipſam rationẽ generationis, completa & abſoluta eſſet in ſola forma; quod tamen implicat contradictionem, pugnant enim hæc inter ſe, aliquid eſſe generatum & productum, quod tamen non exiſtat, at ſi exiſtentia eſſet terminus ſecundarius generationis, non accideret talis repugnantia; quemadmodum, quia calefactio primò terminatur ad calorem, ſecundariò ad raritatem, etiam ſi raritas ſepararetur à calore, nihilominus calefactio intelligeretur completa & abſoluta per ſolam caloris productionem. Ad hæc in accidente eſſentia non diſtinguitur ab exiſtẽtia, ergo nec in ſubſtantia; par enim eſt vtriuſque ratio. Probatur antecedens. Si exiſtentia accidentis eſt res diuerſa ab eſſentia, quærendum eſt an talis res ſit ſubſtantia vel accidens, non ſubſtantia, vt patet: ſi eſt accidens, ergo ſimiliter ipſum inexiſtit; aut igitur ſeipſo, aut per exiſtẽtiam à ſe diuerſam; ſi ſeipſo, cur non idem de primo accidente dictum eſt? ſi per aliam exiſtentiam, idem rurſus de illa quæri poteſt, atque hoc pacto res procederet in infinitum. Poſtremò, ratio Auerr. in 4. Metaphyſicæ comm. 3. contra Auicennam affirmantem Ens, & Vnum ſignificare diſpoſitiones ſeu naturas quaſdam adiunctas rebus de quibus dicuntur; quam rationem ibidem probat D. Thomas, Hæc inquam ratio Auerr. nõ minorem vim habet contra hanc Thomiſtarum opinionem, quàm contra Auicennam. Eſt autem ratio Auerrois huiuſmodi. Si ens, & vnum ſignificant aliquid additũ rebus, cum illud etiam ſit ens & vnum, alioquin nihil eſſet, vel eſt tale ſeipſo, vel per aliquid aliud; ſi ſeipſo, etiam quælibet res erit ens & vna ſeipſa; ſi per aliud, de illo itidem quæratur, & ſic continget proceſſus in infinitum; Hæc ratio ſimiliter valet contra Thomiſtas; nam ſi exiſtẽtia eſt res diuerſa ab eſſentia, cum ipſa exiſtat ſiquidem ipſum exiſtere tranſcendens eſt; vel exiſtit ſeipſa vel per aliam exiſtentiam; & cætera deinceps, ſimiliter vt ſupra, connectantur. Quare, ne pluribus argumentis colligendis longiores ſimus; ex his quæ dicta ſunt, manifeſtiſſimum eſt, exiſtẽtiam non poſſe realiter diſtingui ab eſſentia; & ſanè nulli viro ſapienti placere

In exiſtentia accidentis ab eius eſſentia re non differt.

potest multiplicatio entium sine caussa & necessitate, prȩsertim cum quæ de essentia & existentia dicuntur, sola rationis distinctione posita, facillimè defendi & optimè possint explicari.

Soluuntur rationes quibus probabatur existentiam re distingui ab essentia. CAP. XVI.

RESTAT, vt rationes Thomistarũ dissoluamus. Ad Primam rationem eorum, ita respondemus. Illis testimoniis non concludi distinctionem realem inter inter essentiam & existentiam, sed tãtùm rationis. Ad 2. Primùm, non valet, essentia est indifferens ad esse & nõ esse, ergo distinguitur realiter ab existentia, nam etiam albedo est indifferens ad fundandam dissimilitudinem comparatione nigredinis, & similitudinem comparatione alterius albedinis, & albedo tamen nec à similitudine, nec à dissimilitudine re differt, non enim relatio re differt à suo fundamento. Similiter quãtitas indifferens est ad hanc vel aliam quamlibet determinationem & figuram, at inter quantitatem & figuram non est distinctio realis. Deinde, falsum est essentiam posse esse cum existentia & sine existentia, nunquàm enim est essentia sine existentia, & oppositum huius, implicat contradictionem; essentia enim nihil est sine existentia. Potest quidem essentia esse in intellectu sine existẽtia, id est concipi ab intellectu non concipiendo an existat necne: neque existere actu nec non existere actu est de conceptu quiditatis vel essentiæ. Veruntamen ex hoc non potest colligi distinctio realis inter essentiam & existentiam, alioquin cum existentia possit concipi quatenus nõdum est actu, sed potest esse, & quatenus iam actu est, & ad vtrunque sit indifferens, sequeretur ipsam existentiam realiter distingui à seipsa prout actu est. Ad 3. Creaturam esse suum esse, dupliciter intelligi potest; vno modo, essentiam creaturæ idem secundum rem esse cum sua existentia, & hoc verum esse contendimus, nec id soli Deo conuenit, sed commune est omniũ rerum: Altero modo, creaturam habere esse à se non aliunde acceptum aut dependens, & hoc falsum est, nec id est contra nos, nam hac ratione nec creatura est sua quiditas: cum enim talis quiditas non sit Deus, necesse est esse à Deo, cuius proprium est esse à se. Quod autem quærunt, quomodo esse creaturæ limitetur si est idem cum essentia? Respondendum est, existẽtiam cuiuslibet rei intrinsecè limitari secundum gradum & mensuram suæ quiditatis, nam modus existentiæ, vt supradictum fuit; est secundum modum essentiæ, extrinsecè autem determinari à primo agente, qui secundum sapientiæ suæ dispositionem, & voluntatis

An qualibet res sit suum esse, & quomodo limitetur ipsum esse in rebus creatis.

ſuæ determinationem, omnia condidit in pondere numero & menſura, cunctíſque rebus præfiniuit modum ſpeciem & ordinem. Et ſanè quod ipſi quærunt de exiſtentia, idem planè ſimiliter quæri poteſt de quiditatibus rerum ſimplicium. Etenim cum in his vnumquodque ſit ſua quiditas & omnis quiditas, quæ non eſt Deus, ſit finita, percunctari oportet à Thomiſtis quomodo huiuſmodi quiditates ſimplices contrahantur ac determinantur? Ad quartam. Negandum eſt quantitatem hoſtiæ conſecratæ amiſiſſe eam exiſtẽtiam quam habebat ante conſecrationem; nam cum exiſtentia ſeparari nequeat ab eo cuius eſt, ſine eius interitu, quid enim aliud eſt corrumpi quàm priuari ſua exiſtentia? ſi quantitas in conſecratione hoſtiæ amiſiſſet priorem exiſtentiam, neceſſariò fuiſſet corrupta, & rurſus denuo generata. Quare eadem prorſus exiſtentia manet in quantitate ante & poſt conſecrationem, ſed diuerſo modo, nam antè erat in ſubiecto in ipſo inhærens & ab ipſo depẽdens, poſt autem eſt per ſe abſque vllo ſubiecto, quocirca antè verè dicebatur inexiſtere & ipſius exiſtentia verè dicebatur inexiſtentia, poſt autem minimè. Ad quintam. Falſum eſt quiditatem creaturæ non habere cauſſam efficientem, nam ſi ipſa non eſt Deus, neceſſe eſt eam à Deo productam eſſe; quinimò quod producitur per generationem ſubſtantialem, eſt forma & quiditas, alioquin nõ eſſet generatio ſubſtantialis, ſi ea non per ſe terminaretur ad ſubſtantiam. Falſum etiam eſt quiditates rerum prout habent eſſe diuerſum à Deo, & extra Deum, eſſe æternas; nam cum æternitas ſit duratio, quæ eſt quaſi quędam extenſio ipſius exiſtentiæ, haberent profecto exiſtentiam æternam; vel probanda eſſet opinio Henrici qui affirmat creaturas ab æterno extra Deum habuiſſe quoddam eſſe non exiſtentiæ, ſed eſſentiæ, quæ opinio & à Thomiſtis & ab aliis ferè Theologis reprobatur. Ergo Deus producendo hominem, ſimul etiam producit quiditatem hominis, & tribuendo ei naturam ſenſitiuam & rationalem, facit, vt de quiditate hominis ſit, eſſe animal rationale. Itaque quiditas creaturæ vel nihil eſt vel idem eſt quod Deus, vel ſi quid eſt à Deo diuerſum & ſeiunctum, id neceſſe eſt ab eo productum, atque effectum eſſe, vel eſt tantùm notio ipſius quiditatis quam format intellectus.

An quiditas cuiuſlibet rei creatæ habeat cauſſam efficientem & an ſit æterna.

De altero effectu formæ qui eſt operatio. CAP. XVII.

DE actionibus quæ à forma proficiſcuntur, ea tantùm breuibus explicanda ſunt, quæ ad ampliorem certiorémque formæ notitiam conducunt. Ac primùm quidem ſciendum eſt, ob quinque cauſſas poſſe contingere, vt ab vna eadémque forma

Quinque cauſſæ cur ab vna forma multæ ac variæ actiones proficiſcãtur.

multæ ac variæ actiones proficiſcantur; vel enim vna per ſe prouenit à forma, altera verò per accidẽs, ſicut ab igne per ſe eſt calefactio, per accidens eſt congregare, ſegregare, rarefacere. Vel quòd vna eſt à forma tanquam principali agente, altera eſt ab ea vt eſt inſtrumentum alterius agentis, quemadmodum ignis vt ignis calefacit, vt autem in viuentibus eſt inſtrumentum animæ, concoquit, attrahit, generat carnem & oſſa; Vel quia forma eſt conſociata cum multis accidentibus, quomodo ignis per ſiccitatem exſiccat per calorem calefacit, per leuitatem mouetur ſurſum, & anima per varias potentias, multas & varias explet actiones; Vel quia forma eſt cauſſa vniuerſalis, & per agentia particularia determinatur & deducitur ad varias actiones & effectus, quam ob cauſſam ſol & homo generant hominem, ſol & equus aut planta generant equum aut plantam; vel ob materiam in qua ineſt forma, aut denſiorem aut rariorem, ob eam rem calor in materia denſa acriùs vrit quàm in materia rara.

In Actione quatuor à Peripateticis cõſiderari ſolere.

Deinde conſiderandum eſt, in actionibus quæ manant à forma, quatuor imprimis ſolere à Philoſophis perpendi: ſubſtantiã ſeu naturam actionis, durationem eius, modum, & effectum. Natura actionis in eo eſt vt videatur an ſit materialis vel immaterialis, corporea vel incorporea: Duratio, an ſit æterna nec ne; Modus, an ſit dependens vel independens, ſit ex nihilo an ex aliquo ſubiecto: Effectus, quid ſit & quale id quod poſt actionem relinquitur & per ipſam actionem producitur. Ex his quatuor facilè cognoſcitur & æſtimatur cuiuſque formæ vis atque præſtantia, quorum omnium multa & illuſtria ſunt apud Ariſtot. exempla: Etenim in 2. lib. de Generat. animal. cap. 3. demonſtrat animam ſenſitiuam & vegetatiuam ante corpus eſſe nõ potuiſſe, propterea quòd earum actiones ſint penitus corporeę: mẽtem autem, quod eius actio ſit incorporea, extrinſecus aduenire, diuinam ac ſeparabilem eſſe. Et in 1. de Anima tex. 13. docet ex operatione intellectus, cognoſcendum atque diiudicandum eſſe an is ſit à corpore ſeparabilis nec ne. Idem quoque in 8. Phyſ. & 12. Metaph. ex æternitate motus cæleſtis, cuius effectrices ſunt Intelligentiæ, cõcludit eas eſſe ſempiternas, immateriales, indiuiſibiles, & immobiles. Ex modo autem agendi, Theologi oſtendunt infinitam eſſe Dei potentiã; nã quamuis nullus Dei effectus ſit infinitus, tamen quia multa creauit & quotidie creat ex nihilo, is modus agẽdi ex nihilo clariſſimè declarat infinitã eius vim atq; poteſtatẽ. Ad extremũ, ex effectu rectiſſimè iudicatur de forma quæ eſt efficiẽs, nã cũ omne agẽs producat (quoad eius fieri poſſit) aliud ſibi ſimile, qualis & quãta in rebus effectis ineſt atque cernitur nobilitas, talem atque tantam in formis efficientibus eam ineſſe & æſtimari oportet. Atq; hoc

hoc quidem intereſt inter formas cæleſtes & ſublunares, quòd illæ quò ſuperiores atque perfectiores ſunt, eò pauciores habēt actiones primum enim cælum quòd omnium eſt nobiliſſimum, vnico tantū ſimplici motu cietur, & Theologi in primis nobiles, affirmant quò Angeli ſuperiores & præſtantiores ſunt, eò minorem habere tum intellectionū tum ſpecierum intell gibilium multitudinem ac varietatem; cum enim dignitate & ſimilitudine Deo propiores ſint, magis etiam diuinam vnitatem atque ſimplicitatem imitatur. Ex contrario autē res ſe habet in rebus ſublunaribus, in quibus quæ præſtantiores ſunt, eas videmus pluribus actionibus abūdare. Etenim homo princeps omnium rerum caducarum atque mortalium, multitudine varietatéque functionum cæteras res longè ſuperat. Cuius rei hanc conſtat eſſe cauſſam, quòd in mortalibus, quæ præſtantiora ſunt, plures formas ſeu plures facultates formales nacta ſint è quibus neceſſe ſit plures etiam actiones dimanare. *Præclarum diſcrimen inter formas cæleſtes & ſublunares.*

Poſtremò, illud etiam hoc loco intelligendum eſt, omnem actionem eſſe à forma nullam autem à materia prima quatenus materia eſt, quod Ariſt, 1. de Genetat. tex. 55. confirmat his verbis, *Materia ſecundum quòd materia, paſſiuum eſt* & in 2. lib. tex. 53. *Materiæ moueri & pati, mouere autem, & facere alterius potentiæ*. quod ſanè hoc modo probari poteſt, omne agens producit ſibi ſimile, ſi igitur materia agit, quid producet? non formam quipe quæ eſt illi diſſimillima atque adeo oppoſita; ergo producet materiam: at materiam ingenerabilem & incorruptibilem eſſe ſuperiori libro oſtenſum eſt, poſtea ſi materia ageret, eius actio reciperetur in materia, quare ſi vna pars materiæ primæ eſſet agens altera patiens, cum omnes partes materiæ primæ ſint eiuſdam rationis, hinc efficeretur, idem reſpectu eiuſdam eſſe agens & patiens, quod eſt abſurdum, quid multa? actio nō eſt niſi inter contraria, materia nulli eſt contraria, non enim alij materiæ, ſiquidem contraria ſpecie differūt, omnes autem materiæ partes ſunt eiuſdem naturæ; nec formæ, vtpotè quam in ſe ſuſcipit & ſubſtentat, vnum autem contrarium, vt docet Ariſt. 1. Phy. tex. 51. non ſuſcipit in ſe alterum contrarium; ergo materia nullius actionis eſt cauſſa efficiens, Forma autem triplicem habet cauſſalitatem: nam quod Ariſt. de anima ſcribit lib. 2. de anima tex. 36. id vniuerſè conuenit in omnes formas naturales. Etenim reſpectu ipſius eſſe vel exiſtentiæ, eſt cauſſa formalis, reſpectu operationum & motuum naturalium, eſt efficiens, reſpectu generationis per quam ipſa producitur, eſt finis. *Nullā actionem proficiſci à materia vt materia eſt pulchrè demonſtratur.* *Tripliciter forma eſt cauſſa.*

An sit aliqua forma Physica separabilis à materia & de immortalitate animæ rationalis secundum doctrinam Platonis.

CAP. XVIII.

RESTAT extrema pars huius libri, in qua disquirendum est an inter formas Physicas sit aliqua separabilis à materia & immortalis; quæ quidem quæstio solùm inducitur & proponitur tractanda propter animam rationalem quæ est vera & naturalis forma hominis. nam vel nulla est forma Physica separabilis à materia, vel si qua est, talis profectò sola est anima rationalis. Huius autẽ disputationis duæ sunt partes, vna complectitur veritatis declarationem atque confirmationem: altera continet solutionem argumentorum quæ contra veritatem adducuntur: Nos in presentia priorem tantùm partem exponemus, posteriorem autem reiiciemus in lib. de anima; nam si hanc quoque pertractandam susciperemus, & libri magnitudo nimirum excresceret, & multa hic disputari necesse esset, ab instituta huius operis ratione valde aliena. Quare veram de anima rationali sententiam, nec ieiunè nec indiligenter (quantum ad id de quo in præsentia agitur, attinet) expositam, nunc lector accipiat. enodationem autem explanationemque innumerabilium prope difficultatum quæ contra veritatem & solent & possunt afferri, alio loco à nobis expectet. Primùm igitur indicemus quid de immortalitate animæ rationalis duo Philosophorum principes Plato & Arist. senserint: tum doceamus an immortalitas animæ nostræ possit etiam lumine naturæ cognosci, & Philosophicis rationibus comprobari: ad extremum, quia fortasse aliquis multitudine ac pondere argumentorum oppressus, concederet quidem animam nostram esse immortalẽ sed ambigeret nũ ea sit vera & naturalis forma hominis, hoc est forma, vt vocant, informans & dans esse homini: idcirco ne quid veritati officere queat, hunc quoque ambiguitatis & dubitationis scrupulum eximamus. Ac de Platone quidem, quid is senserit de animi nostri immortalitate, dicere ordiamur.

Decem argumenta ex doctrina Platonis ad probãdam animi nostri immortalitatem.

Certum est animam rationalem secundum Platonem esse immortalem; nam & plurimis in locis id affirmat, vt in Phædro, Phædone, Timæo, Philæbo in Menone, in libris de Republica, in epistolis, præsertim ad Syracusanos: & ea de re cum nemo vnquàm dubitauerit, nulla est controuersia. Rationes autem quæ ad id confirmandum ex scriptis & doctrina Platonis eliciuntur, hæ fere sunt. 1. Vnum contrarium non recipit alterum, sed animus noster per se viuit & adfert vitam corpori, ergo non est capax mortis. 2. Animus descendens ad res corporeas & sensibiles, obscuratur, atque se ipso ignobilior: vilior, &

abiectior existit;adducās autē & reuocēs se à corpore ad res diuinas: & ęternas,maximè illustratur & perficitur ; tantum igitur abest vt ex separatione eius à corpore timeri debeat eius interitus,vt tum maximè perfectio & fœlicitas ipsius separanda sit.3.Animus imperat & dominatur corpori,vt planū est in viris iustis ac sapientibus,ergo nō depēdet à corpore,nec est cū eo mixtus,rectè enim Anaxagoras dixit solū intellectū nō fuisse mixtū cū aliis rebus,vt illis dominari,& imperare posset.4.Scire nostrum nō est aliud , quàm quoddā reminisci eorū quæ animus noster ante quàm in hoc terrenum & mortale corpus nostrum intraret,cognouit & gessit, vt Plato in Menone ostendit,fuit igitur animus ante corpus,quare est immortalis. 5. Animus à se ipso mouetur,ergo est immortalis,quia quod à seipse mouetur sēper mouetur nunquam enim seipsum deseret. Alcinous in libro de doctrina Platonis cap.25.ait Platonem vocare animam seipsam mouentem,quia habet vitam innatam, per seipsam semper operantem. quare cum Arist.propter hunc motum animæ Platonem reprehēdit in 1.lib.de Anima,is sanè non sententiam Platonis,sed eius tantūmodo verba & modum loquendi redarguit.& Albertus in libro de Origine animæ,inquit hanc rationem Platonis, paucis mutatis eandem penitus esse cum illa Arist.in 2.lib.de Generat.animal.cap,3.qua probat mentem extrinsecùs aduenire diuanámque ac separabilem esse, propterea quòd cum eius actione nulla communicet actio corporalis:& cum ea regula,quam idem Arist.tradit in primo de Anima , affirmans,si anima nostra habet propriam operationem non communicantem corpori,eam separabilem esse:ita vt apud Platonem idem sit animum moueri à se,quod apud Arist. animum habere propriam operationem non communicabilem corpori.6.Vnumquodque corrumpitur à suo proprio vitio & malo , sed animæ proprium vitium atque malum est ignorantia,& improbitas,à quibus tamen ipsa non corrumpitur secundum substantiam;ergo simpliciter est immortalis 7.Animus noster habet eundem vltimum finem , quem intelligentiæ,nempe cognitionem & amorem Dei,ergo similem quoque naturæ immortalitatem obtinet. 8. Inter Animantia, solus homo habet cognitionem Dei,& cultum atque religionem;solus intimo consciētię angore torquetur,solus tangitur appetitu & cura posteritatis atq; immortalitatis,solus studet,& cōtendit proximè ad Dei similitudinē accedere:quæ omnia immortalitatem eius declarāt,9.Sublata immortalitate animorum,vnà quoque tolli prouidentiam Dei necesse est,qua re nihil magis impium cogitari potest.hanc autem rationem paulò infra,explicatiùs trademus. 10.Fides habenda est vaticiniis & responsis optimorum & sapientissimorum hominum , apparitioni-

bus & oraculis Deorum, quibus immortalitas animi noſtri confirmatur; & certè, vt quiſque iuſtiſſimus, & ſapientiſſimus fuit, ita optimè de anima noſtra ſenſit; multos itẽ homines conſtat prouidiſſe & prædixiſſe ea quæ futura erant, quod ſanè magnum argumentum eſt ad idem demonſtrandum. Hæc igitur ſecundum Platonem de Animi noſtri immortalitate breuiter dicta ſint. Ex ſupradictis autem rationibus, quarta, falſa & abſurda eſt; quinta, firma & neceſſaria & vt vocant, demonſtratiua: cæterarum, non paucæ ſatis probabiles, quædam verò aliæ leues & infirmæ ſunt. Porrò Plato nonnumquam ea ratione confirmat animum hominis eſſe immortalem, quòd ſicut corpus hominis, quia eſt ſimile rebus caducis & mortalibus, conſtat eſſe mortale, ita cum animus & mens noſtra Deo rebuſque diuinis quæ ſunt immortales, quam ſimillima ſit, non eſt dubitandum eam quoque immortalem eſſe. Quam Platonis argumentationẽ, Porphyrius in ijs quæ ſcripſit ad Boethũ, mirificè cõmendat, & omniũ argumentorũ quæ ad eam ſententiam probandam adhiberi poſſunt, firmiſſimam & optimam eſſe affirmat, eamque multis diſertiſque verbis exponit atque corroborat: vt videre licet apud Euſebium libro vndecimo de Præparatione Euangelica cap. 14. nam ea nos hoc loco, breuitatis ſtudio commemorare ſuperſedemus. ſed veniamus ad Ariſtotelem.

Animum noſtrum eſſe immortalem etiam ſecundum doctrinam Ariſtotelis.

Capvt xix.

Plurimæ ac luculentiſſimæ Ariſtotelis ſententiæ ad demonſtrãdũ animi noſtri immortalitatem.

ARistotelem autem exiſtimaſſe animum noſtrum eſſe immortalem; ex multis locis eius planiſſimè intelligi poteſt; nam in 1. libro de partibus animalium cap. 1. affirmat animam intellectiuam eſſe abſtractam à materia. In 2. de Generatione animal. cap. 3. inquit ſolam mentem extrinſecus aduenire, diuinam, & ſeparabilem eſſe, & cum eius actione non communicare actionem corporalem. In 2. libro de Generatione & corruptione textu 45. abſurdum eſſe inquit animam eſſe ortam ex elementis, cum eius actiones & operationes non ſint corporeæ. In primo de Anima textu 65. & 66. vocat intellectum noſtrum incorruptibilem diuinum & impaſſibilem; & in tex. 82. Rationabiliſſimum eſſe, inquit, intellectum antiquiſſimum eſſe & Dominum; & in textu 92. difficile, inquit, eſt vel fingere in qua parte corporis ſit intellectus. In 2. lib. de anima tex. 11.

ſcribit

ſcribit nihil prohibere quaſdam partes animæ ſeparabiles eſſe, quia nullius corporis actus ſunt. & in tex. 21. ait intellectum ſpeculatiuum eſſe aliud genus animæ, & ſeparari poſſe ab aliis tanquam perpetuũ à corruptibili. In 3, lib. de anima tex. 4. ait intellectum non eſſe mixtum, & in tex. 6. eſſe incorporeum & inorganicum, & tex. 7. ſenſitiuũ quidem non eſſe ſine corpore, intellectum autem à corpore eſſe ſeparabilem. In tex. 15. affirmat intellectum, quia eſt ſine materia, eſſe per ſe intelligibilem & intelligentem. In 12. Metaphyſicæ tex 17. nihil prohibere ait aliquam animam remanere poſt interitum compoſiti, non quidem omnem, ſed tantùm intellectiuam: & in tex. 51. dicit intellectum humanum eſſe indiuiſibilem, & ſine materia. In 3. de Anima tex. 18. ait intellectum poſſibilem eſſe in potentia ad omnia intelligibilia, talis autem non eſſet: ſi non eſſet immaterialis, & incorruptibilis; & in tex. 19. vocat intellectum agentem ſeparabilẽ, non mixtum, & impaſſibilem in tex. autẽ 20. etiam immortalem; ergo ſimiliter etiam intellectus poſſibilis erit ſeparabilis & immortalis tũ quia paulo ſupra in tex. 17. dixerat predictos duos intellectus eſſe differẽtias animæ rationalis; tum etiã quia inter agẽs & patiẽs debet eſſe proportio, qualis non eſſet inter intellectum agentem & poſſibilem, ſi ille eſſet immortalis, hic autem mortalis: & ſanè ſi agens eſt immaterialis quia facit omnia intelligibilia, quomodo poſſibilis non erit etiam immaterialis & incorruptibilis, cum in ſe recipiat atque cognoſcat omnia intelligibilia? Quid? quod ſi intellectus poſſibilis eſt materialis, omnia cognoſcet materialiter, quid igitur ei opus erit intellectu agẽte? Multis in locis Ariſtoteles affirmat ſenſum quidem eſſe ſingularium, intellectum verò vniuerſalium, atſi eſſet virtus materialis, omnia perciperet materialiter atque ſingulariter. In lib. 3. Ethicorum & in libro Perihermenias, vbi agit de futuris contingentibus, videtur aſtruere liberum arbitrium, quod ſane, ſi animus eſt materialis & mortalis, nullum eſſet. Scripſit etiam Ariſt. dialogum ad Eudemum Cyprium familiarem ſuum, cui etiam dicauit octo libros Moralium, qui nunc extant. In illo autem Ariſt. collegit multas rationẽs ad oſtendendũ immortalitatẽ animi noſtri vt refert Themiſtius in Paraphraſi ſuper tertium de Anima cap. 37. Vide etiam Plutarchum in vita Dionis, & in Cõſolatoria ad Appolloniũ. Illius quoque Eudemi meminit Cicero in primo de Diuinatione, narrans ſomnium quoddam eius ad immortalitatem animi pertinẽs, diſertis verbis ab Ariſt. confirmatum atque perſcriptũ. Hæ ſunt de plurimis, nõnullæ illuſtriores Ariſtotelis ſententiæ, è quibus intelligere licet immortalitatem animi noſtri cognitam & probatam fuiſſe Ariſtoteli. Verum de ſententia Platonis & Ariſtotelis eorumque teſtimoniis,

hæc sint satis. Non enim huius loci aut Methodi est, omnia quæ ad probandum & illustrandum hanc quæstionem adduci possunt, subtiliter & accuratè persequi. Ad rationes Philosophicas, quibus immortalitas animi nostri cuiuis sanæ mentis persuaderi potest, accidamus.

Probatur immortalitas animæ rationalis rationibus Philosophicis.

CAP. XX.

LICET Scotus in 4. S. d. 43. q. 2. & Caietanus Cardinalis in expositione sua super. 3. cap. Ecclesiast. sub finem, asserant immortalitatem animæ nostræ, nec ab vllo Philosopho demonstratiuè probatam esse, nec posse naturaliter probari, sed fide tantum à nobis credi; tamen potest etiam immortalitas animę nostrę persuaderi his rationibus, 1. Mens nostra habet infinitam potentiam ad cognoscendas omnes res, etiam immaterialiter, vniuersaliter, & indiuisibiliter. licet enim Mens apprehendat materialiter, idest cum phamtasmate, iudicat tamen immaterialiter, discernens res materiales ab immaterialibus: ergo est ipsa immaterialis & incorruptibilis, alioquin id præstare nullo modo posset. 2, Sola Mens in se reflectitur, seipsam intelligens, suarum actionum arbitra iudex & domina, quod virtuti materiali & extensæ nequaquam conuenit, vt innuit Arist. 1. de Anima tex. 46. 3. Actiones mentis, quo magis abstrahuntur à corpore, & materia, eo puriores & præstãtiores euadunt, ipsáq; mentem nobiliorem atq; perfectiorem reddunt, ita vt Animã discedere à corpore, non sit eum interire, sed potius perfici. Vide Arist. 1, de anima tex. 49. 4. Operatio intellectus & voluntatis non circunscribitur tempore, sed vsque ad æternitatem aspirat, nec nisi in obiecto sempiterno conquiescit. nam animus noster nõ solum cognoscit res æternas, sed etiã ea ratione vt æternæ sint eas cognoscit & amat. 5. Toti speciei humanæ naturaliter est insitus insatiabilis quidam appetitus immortalitatis, qui cum sit à Deo auctore naturæ, non potest esse inanis, aut frustra datus homini. 6. Omnis virtus naturalis & materialis eodem modo operatur, vel semper, vel vt. plurimum, & per se ac necessario pendet à Cœlo, liberum autem arbitrium hominis, merè contingenter, & ad vtrumlibet operatur, nec per se dependet à Cœlo. 7. Si materiam primam quia est in potentia ad omnes formas materiales, oportuit esse ingenerabilem & incorruptibilem, quanto magis intellectum nostrum oportuit esse immortalem, qui diuiniori quodam modo est in potentia ad omnes formas imma

teriales & intelligibiles?8.In ſolo homine eſt Dei cognitio,obſeruãtia,religio,deſiderium imitandi eum,& notitia æternitatis atque diuinitatis,ea ratione,vt æternitas, atque diuinitas eſt.9. Nihil quod eſt limitatum & non æternum,implet animum hominis, non tempus, non locus, non imperium, non honor,non voluptas,non vita, nullum denique bonum:immò quantumuis maximum bonum,cum tanquam mortale & aliquando deſiturum apprehenditur, hac de cauſſa non ſatiat,nec in eo animus noſter ſibi ipſe ſatisfaciat aut planè conquieſcit.10.Conſcientia ſcelerum,quę nemine accuſante,hominem accuſat,torquet,cruciat,naturalis amorhoneſti, vt ab vtili & iucundo diſtinguitur:naturalis quædã admiratio,laus,honor,obſeruantia in eos qui corpus negligunt,vitam paruipendunt vt virtuti & ſapientiæ inſeruiant;& quod in multis rebus iuſtum ac laudabile ducitur,vltrò mortem oppetere,hæc immortalitatẽ animi non obſcurè declarant. 11. Pręclara & admiranda inuenta & opera,ſiue quæ ſpectant ad ſcientias ſpeculatiuas,ſiue quæ ad artes mechanicas,ſiue quæ ad res ciuiles,apertè demonſtrant rationem hominis,à qua profecta ſunt,diuinam,& immortalem eſſe. 12. Perſuaſum habere animum noſtrum eſſe immortalem, naturaliter inducit nos ad cultum Dei, ad parandas ſcientias,ad reſiſtendum vitiis,ad conſeruandã iuſtitiam,ad obtemperandum legibus, ad inſeruiendum Reip. etiam cum certo vitæ diſcrimine: contraria autem opinio & perſuaſio,cõtraria facit: quare cum illa naturaliter inducat hominem ad ſuam perfectionem,hæc autem ab ea remoueat, illa ſine dubio vera, hæc autem falſa iudicanda eſt. 13.Sicut naturale deſiderium generandi ſibi ſimile, arguit æternitatem ſpeciei, ita cum quilibet homo naturaliter velit nomen & famam ſuam in perpetuum propagari, vt etiã poſt mortem eius nomẽ cum laude & gloria perpetuo vigeat ac floreat,hoc ſanè indicat immortalitatem cuiuſlibet animæ rationalis. 14. Anima rationalis repugnat corpori ſuo,& cõtra quàm ipſum inſtigat & inclinat,ſæpenumero ipſa operatur,bona eius negligens,& motus,atque propenſiones compeſcens:nulla autem virtus materialis id facere poteſt circa ſuum ſubiectum,vtpoteà quo in eſſe penitus dependeat & in operando. 15. Aut nullus eſt vltimus finis hominis aut ſi eſt aliquis,non poteſt ab eo comparari;quæ duo quàm ſint abſurda,nemo non videt.Aut ſi comparari poteſt, cum in hac vita obtineri nequeat,vtpotè in qua nihil mentem & voluntatem hominis omnino explere & ſatiare valeat, relinquitur igitur vltimum finem hominis poſt hanc vitam ei propoſitum eſſe. quare animus eius eſt immortalis.

16. Si animus noſter eſt mortalis,ergo nõ eſt Dei Prouidentia circa

res humanas: ſed Deus habet Prouidentiam circa res humanas, ergo animus noſter non eſt mortalis. maior huius ſyllogiſmi ſic probatur. In hac vita non videtur agi cum hominibus ſecundum eorum merita quinimò cernitur in rebus humanis magna quædam inordinatio & inæqualitas. nam improbi ferè magis proſperè viuunt quã boni, illi plerunque abundant & affluũt omnibus bonis, ſuperbè imperant & tyrannicè dominãtur viris iuſtis & innocentibus, hi autem ęrumnosè calamitosè ac miſerè viuunt, ab omnibus ſceleratis oppreſſi & contriti; niſi autem huiuſmodi inordinatio & inæqualitas poſt hanc vitam emandetur atque corrigatur, ita vt diuina prouidẽtia vnicuique hominum pro meritis vel delictis, præmia aut ſupplicia diſpenſet; ſed vna cum corpore animus noſter penitus intereat & extinguatur, nihilque poſt hanc vitam amplius aut ſperandum aut timendum ſit, ſanè præſtabilior & optabilior videri poſſet malorum hominum quam bonorum conditio, & improbis lucro eſſet improbitas, bonis autem detrimento eſſet virtus & innocentia: quod animus non omnino ratione captus, non ſolum credere ſed etiam cogitare refugit atque perhorreſcit. Minor autem eiuſdem ſyllogiſmi ſic etiam confirmatur, Quod Deus habeat prouidentiam rerum humanarum, eſt notio quædam & opinio naturaliter innata & inſita cunctis hominibus, ex qua continuo naſcitur in omnibus naturalis quædam obſeruantia & religio erga Deum; ex quo fit vt in ſuis quiſque periculis quaſi naturæ inſtinctu & impulſu ad diuinam opem optandam & implorandam confugiat. Ac ſi res naturales, quæ ratione carent, & dignitate ac pręſtantia naturæ ſunt inferiores homine, tanta ratione reguntur & adminiſtrantur, vt rarò à propoſito ſibi fine debitáque perfectione deficiant; cuius amentiæ & inſaniæ eſt, arbitrari res humanas caſu & fortuitò contingere, nec eas aliqua diuini numinis ratione, vi, & prouidentia contineri? quis non videt teterrimam atque miſerrimam fore conditionem hominum, niſi tanta rerum humanarum inordinatio quantam eſſe cernimus in hac vita, ad aliquam certam legem, ordinem, & rationem aliquando tandem reuocaretur. Verum ne quis putet animum noſtrum eſſe quidẽ immortalem, non autem eſſe veram & naturalem formam hominis, hoc etiã veris & neceſſariis rationibus addicamus.

Animam rationalem eſſe veram & naturalem formam hominis.

Cap. XXI.

TRIBVS tantummodò rationibus, ſed iis valde perſpicuis & firmis, & ad id quod propoſitum eſt docendum atque confirmandum accommodatis, vtemur; cęteras autem rationes magis abſtruſas, & à communi hominum ſenſu atque intelligentia remotas, vel ſpecioſas magis quàm neruoſas, & populares potius quàm Phyloſophycas, in præſentia omittemus. Prima ratio ſit hæc. Homo eſt verè intelligens, ergo anima intellectiua eſt forma eſſentialis eius. Antecedens ſic probatur. Primo. Ex communi hominum conſenſu, iudicio, ſententia, & ſermone clarum eſt, hominem & dici, & eſſe verè intelligentem; at cum intellectio ſubiectiuè ſit in anima intellectiua, ſi ea non eſſet naturalis forma hominis, ſed tantum aſſiſtens, non magis propter talem aſſiſtentiam videretur poſſe dici homo intelligens, quàm vel nauis vel equus vel currus vel aliæ res ſimiles poſſunt dici intelligentes, propter aſſiſtentiam hominis qui in eis ſecundum intellectum operatur. Secundo. Sicut quilibet hominum experitur, ſe eſſe qui videt & audit & denique ſentit, & non eſſe aliud quiddam ab ipſo ſeparatum; ſic etiam quilibet experitur ſe eſſe qui intelligit, & non eſſe aliquam ſubſtantiam ſecundum eſſe ſeparatam ab homine, quæ producat & recipiat intellectionem. Tertio. Quilibet homo cum vult, & quotieſcunque vult, & prout vult, intelligit atque ſpeculatur, ergo id quod producit intellectionem in homine, vel eſt ipſe homo, vel aliqua pars eius; nam ſi eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata, illa profectò non dependeret in ſuis actionibus ex voluntate hominis, valde enim indecorum & inordinatum eſt, quod eſt ſuperius atque nobilius, id eſſe ſub voluntate, imperio & poteſtate inferioris & ignobilioris; quælibet autem ſubſtantia ſeparata, ſecundum naturam nobilior eſt anima rationali. Quarto. Voluntas rationalis eſt propria cuiuſlibet hominis, nihil enim videtur eſſe tam proprium hominis, aut tam in eius poteſtate quàm ipſum velle, ſed voluntas & intellectus, ſunt potentiæ eiuſdem animæ atque eiuſdem ordinis, ergo ſimiliter etiam intellectus erit proprius cuiuſlibet hominis, & non ſeparatum quidpiam ad homine. Quinto. Liberum arbitrium eſt in anima intellectiua, ſed liberum arbitrium eſt aliquid hominis, & propriũ cuiuſlibet; alioquin quilibet homo non eſſet dominus ſuorũ actuũ, & nõ eſſet in poteſtate cuiuſlibet, bene vel male agere, quare nemo deberet propter bene facta vel male facta, laudari aut vituperari, præmiis aut ſuppliciis affici, ergo &c. 6. Quilibet homo naturaliter appetit immortalitatẽ, nec appetit immortalitatẽ alicuius ſubſtantiæ ſeparatæ ab ipſo homine, ſed ſuam ipſius quiſque immortalitatem appetit; cum igitur hæc immortalitas ſit animi, erit is naturalis forma hominis. Antecedens igitur primæ rationis his

modis confirmatum est: Consequentia verò eiusdē ita probatur aut enim homo est intelligens per aliquid ab ipso separatum & hoc nō, vt ex iis quæ proximè dicta sunt, perspicuum est; aut est intelligēs in ipso toto, & hoc non, tum quia licet in substantiis simplicibus idem substantialiter sit quod operatur, & id quo operatur, tamen in substantiis cōpositis, hæc duo inter se differunt; in his nanque quod operatur, est compositum, id autem quo operatur, est aliqua pars eius: tū etiam quia vt innuit Arist. 1. de anima tex. 64. & 66. passiones & operationes animæ sensitiuæ sunt in toto composito, quemadmodum etiam in eodem libro significauerat tex. 12. & 14. at ipsum intelligere non ita se habet, vtpotè quod subiectiuè tantum insit in anima rationali; quocirca bene Arist. in 3: de anima, negat ipsum cōmixtum esse materiæ & corpori; & in 2. de Generat. animaliū cap. 3. ait cū actione mētis nihil communicare actionem corporalem: aut est homo intelligens per aliquam partem sui, nempe per materiam, & hoc non, quia materia nō potest esse principium receptiuum aut productiuum actionis immaterialis, qualis est ipsa intellectio: aut homo intelligit per formam suam, sed intelligit per animam intellictiuam, hæc enim immediatè producit & recipit intellectionem, ergo anima intellectiua est vera & naturalis forma hominis. Vnde Arist. in 2. de Anima tex. 24. definit animam esse id quo viuimus, mouemur, sentimus & intellegimus. Atque ita prima ratio sit explicata.

Exponitur secunda ratio qua simpliciter probatur animam rationalem nullo modo esse aßistentem.

Cap. XXII.

SECVNDA ratio qua probatur animam rationalem esse formam & partem essentialem hominis, est hæc. Si anima rationalis non est essentialis forma & pars hominis, sed tantùm ei assistens, ergo est substantia quædam completa habens quidditatē independētem à corpore, & liberam & absolutam ab omni ordine & ratione essentiali ad corpus, denique talis erit secundū substantiā qualis est intelligentia mouens, cælum, sed hoc est falsum, ergo &c. Maior est per se manifesta, nec vlla eget probatione; Minor autem ita probatur, operari sequitur esse & naturam quæ est principium operandi, nam qualis est modus & conditio naturæ, talis est modus & ratio ipsius operationis, si natura est materialis & dependens à corpore, operatio quoque erit materialis & dependens à corpore: sin autem natura est penitus independens à materia & à corpore, simili-

ter etiam operatio ab ea proueniens erit prorſus independens à corpore, Quare ſi anima rationalis eſt ſubſtantia completa, nec in eſſe, nec in quidditate vllo modo dependens à corpore, propria eius operatio, quæ eſt intellectio, deberet eſſe omnimodo independẽs à corpore, at nos experimur eã ſemper obiectiuè dependere à corpore hoc eſt à Phantaſmatibus, neceſſe enim eſt intelligentẽ phantaſmata ſpeculari, ergo falſum eſt animam rationalem eſſe ſubſtantiam cõpletã ſine habitudine quidditatiua ad corpus. Sed dicet aliquis, animam rationalem poſſe dupliciter conſiderari, vno modo vt eſt intelligentia quædam habens ſubſtantiam per ſe cõpletam, & ſic ipſam habere operationem quandã independentẽ à corpore, indeficientẽ, inuariabilem, ſibiq; inſeparabilem & coæternã, hoc eſt diuinã quãdã intellectionẽ, qua ſe & ſubſtãtias ſuperiores, ſine vllo diſcurſu & cõmixtione phãtaſmatum, pura, ſimplici, ac intuitiua cognitione perpetuò contemplatur: Altero modo conſiderari poſſe, vt eſt aſſiſtens homini & in eo operans; & hac ratione eã habere operationẽ variabilẽ & obiectiuè dependentem à corpore, hoc eſt intellectionem illã quam in nobis experimur fieri per phantaſmata. quemadmodũ intelligentia mouens cælũ, vt eſt intelligantia, habet propriã operationẽ non cõmunicatam cælo, nimirum intellectionem, vt autẽ eſt aſſiſtens cęlo, habet aliam operationẽ cõmunicãtẽ cęlo, nimirum motũ circularem. Verùm hoc reſponſum eſt admodũ futile & planè fictitiũ; ponere enim in anima rationali præter intellectionẽ quæ fit per phantaſmata, aliam quandam diuinam & cæleſtẽ operationem, per quã & perpetuò, & quidditatiuè, & ſine diſcurſu, atque phãtaſmatibus, ſe, ac ſuperiores intelligentias cognoſcat, eſt merum figmentũ. Nam, vt inquit Cõmentator, experimentum ſermonum verorum eſt vt conſentiant cum rebus ſenſatis; & Ariſt. in 3. lib. de Generat. Animal. cap. 10. docet, cum ratio aduerſatur ſenſui & experientiæ, magis eſſe credendum ſenſui quàm rationi, ſic enim ſcribit *rationi tunc fides adhibenda eſt, ſi quæ demonſtratur, conueniunt cum iis quæ ſenſu percipiuntur rebus* ſed animam rationalem habere in ſe intellectionem quandam perpetuam, ſine diſcurſu & phantaſmatibus, nec ipſi experimur in nobis, nec vllum huius rei aut ſignum aut veſtigium tenemus, ergo id ſine ratione, ac temerè aſſeritur. Deinde, ſi anima rationalis haberet diuinam illam intellectionem, fruſtra haberet illam alteram, quæ fit per phantaſmata. Si dicatur, neceſſariam ei fuiſſe huiuſmodi intellectionem, vt per eam cognoſceret res ſenſibiles, & materiales; id ſane friuolum eſt, nam per illam priorem, excellentiori, & diuiniori modo eiuſmodi res intelligit; alioquin ſi talis cognitio rerum ſenſibilium qualis eſt in homine, perfectior eſſet quàm earũdẽ rerum co-

gnitio, quam Deus & intelligentiæ eminenter in se habent, oporteret similem modum cognoscendi res sensibiles, hoc est per phantasmata, Deo & intelligentiis attribuere & inesse. Præterea, quorsum anima rationalis exerceret operationem illam per phantasmata? An vt ipsa perficeretur? at ipsa iam est perfecta per priorem illam intellectionem diuinam & perpetuam, & non conuenit perfectionem substantiæ penitus immaterialis, sumi ac dependere é re materiali, idest à phantasmatibus: An exercet illam operationem, non vt ipsa perfectionem aliquam in se acquirat, sed vt eam communicet homini? Verùm hoc dici non potest, nam intellectio per phantasmata, cum sit operatio immanens, non transit in hominem, nec illi communicatur, sed subiectiué remanet in anima rationali à qua producitur; quare si anima rationalis non est pars hominis, sed substantia quædam ab eo separata, intellectio illius nullo modo pertinet ad hominem, nec ad eius perfectionem confert, nec potest cum homine communicari. Intellectio enim cum sit actio immanens, non potest ab vna re produci & in alia re suscipi, sed in eo solùm à quo producitur, hærere & inesse potest. Sed veniamus ad tertiam rationem qua contra Auerroistas & Platonicos pugnandum est.

Explicatur tertia ratio, qua contra Aßistentiam animæ rationalis quam Auerroistæ finxerunt, acriter disputatur.

CAP. XXIII.

TERTIA ratio sit hæc. Si anima rationalis non est forma dans esse homini: sed ei tantum assistens, vel igitur est vna numero in cunctis hominibus, vel singulæ sunt in singulis, ita vt ab initio mundi certus quidam numerus animarum conditus & constitutus fuerit, quæ diuersis temporibus diuersa corpora humana ingrederentur & inhabitarent, quemadmodum placet Platonicis: sed vtrunque horum non modo falsum, sed etiam absurdum & fabulosum est, ergo anima rationalis non est assistens homini, sed vera & naturalis forma eius. Maior manifesta est ex eo, quia tot fuerunt opiniones eorum Philosophorum qui existimarunt animam rationalem esse assistentem; prior enim opinio attribuitur Auerroi, Themistio, Theophrasto: posterior autem Platoni: minor probatur refellendo supradictas duas opiniones; Ac primùm quidem quod non sit anima rationalis vna numero in cunctis hominibus ex eo perspicuum est. Primo. Quia, nec credibile est, nec verò intelligibile quo modo vna numero intelligentia simul & immediatè insit atq; operetur in innumeris propomodum hominibus tantis locorum in

ter

teruallis inter se dissitis, atque disiunctis. Secundo. Cum defensores huius sententiæ pro certo & manifesto habeant, ex principio ęterno & immutabili, non posse immediatè prouenire actionem aliquam vel effectum nouum ac variabilem; quo pacto docent & affirmant ex intellectu humano, quem aiunt esse Intelligentiam quandam quæ secundum substantiam & propriam operationem est æterna & immutabilis, immediatè proficisci intellectiones humanas quæ infinities innouantur atque variantur? Nam motus cælestis qui efficitur ab intelligentia, multo aliter se habet: is enim licet secundum partes varietur, partes enim eius de nouo incipiunt & desinunt. tamen secundum se totũ, propter continuum fluxum ac successionem, nullo vmquam tempore interruptã semper idem numero vniformis & inuariabilis perseuerat. Tertio. Virtus intellectiua istius intelligentiæ, aut est infinita secundum vigorem, aut finita, infinitam esse ipsi non concederent; si finita, ergo nõ potest simul producere infinitas operationes alioquin esset infinita: sicut enim Sol quia est finitæ virtutis, & quia est finitæ lucis, nequit simul infinita corpora illuminare sed est definitũ spatiũ quod potest sol illuminare, & vltra ipsum nõ potest, ita etiã virtus intellectus humani non poterit simul illuminare phantasmata infinitorũ hominũ, nec poterit exercere intellectionẽ in infinitis hominibus; quare virtˀ eius determinata est ad certũ numerũ intellectionũ & ad certũ numerũ hominũ, in quibus simul operari potest. Hinc autẽ efficitur, vel homines qui simul in mundo existere possunt, perse determinari aliquo certo numero, quẽ pertransiri sit impossibile, nimirũ vt talis numerus sit is ad quẽ virtus intellectus humani se extẽdi vtsimul possit operari. sed hoc valde remotũ est à ratione; nam quemadmodum species rerum sunt determinatæ, sic specierum indiuidua per se sunt indeterminata, quippe cum illorum multiplicatio proueniat ex indeterminata materiæ potentia; quare quibuscunque positis indiuiduis alicuius speciei, præsertim humanæ, nihil prohibet, aut repugnat, & pauciora illis, & plura existere. Vel si dicunt non esse determinatum numerum hominum qui simul in mundo possunt existere, cum sit determinatus numerus hominũ, vt ostendimus, in quibus intellectus humanus simul potest operari, necesse est eos fateri, vltra talem numerum existere posse aliquos homines; quibus tamen intellectus humanus non posset assistere nec in illis operari, quare illi non possent intelligere nec essent vnius rationis cum aliis hominibus, si quidem homo & dicitur, & est homo, maximè propter vim intelligẽdi; quod quãm sit absurdum, nemo non apertè videt. 4. Aut iste intellectus humanus qui dicitur assistere hominibus, est vbique assistens

omnibus rebus,& hoc non, quia cum non operetur in omnibus rebus,sed tantum in homine, frustra ei attribueretur talis assistentia: aut tantũ assistit hominibus,& sic vel cũ v.g.Petrus ex vno loco mouetur in alium, intellectus ei assistens deserit eũ & tunc Petrus non posset intelligere, & sæpe numero experirentur homines sé priuari facultate intelligendi tantummodo propter motũ localem:vel comitatur Petrum quocunque ierit,& numquam ac nusquam ab eo recedit,at si hoc dicatur, necesse est concedere intellectum,moto Petro, vna cũ eo moueri:aut igitur mouetur per accidens aut per se,nõ per accidens,nam quod mouetur per accidens ad motum alterius,habet se ad illud vel vt accidens ad subiectum, vel vt pars ad totum, vel vt locatum ad locum,tot enim modis contingit aliquid moueri per accidens:at nihil horum conuenit intellectui respectu hominis cui assistit.Nec potest moueri per se,nam secundum ipsos,nullum incorporeum & indiuisibile potest per se moueri motu locali,immo intelligentias quæ mouent cælos, aiunt nec per se, nec per accidẽs moueri propter motum suorũ orbiũ.5.Cum intellectus applicat se alicui homini,qui recẽs generatur,aut cognoscit id cui se applicat, aut non;si non cognoscit ergo nescit quid agat,& sicut se applicat homini,posset applicare se vel bruto vel lapidi:sin autem cognoscit,quærendum est ab illis,per quid cognoscat eum cui de nouo se applicat? an per phãtasmata eius qui de nouo generatur?sed in eo qui nũc generatur, nondum sunt ficta & expressa phantasmata;anper phantasmata aliorum hominum?at fieri potest vt alios homines lateat generatio illius hominis, vt siquis in abstruso & remoto loco generetur extra notitiam aliorum. Secundam. Quando primùm intellectus aduenit homini,anstatim ac formatus est in vtero fœtus;ac cum tot annos postea non possit exercere operationes Intellectus, frustra tunc se ei adiungeret, & toto illo tempore assisteret: an aduenit & cum primum aptus est habere vsum rationis, quod dicitur contingere in fine primi septennij? at toto illo tempore præcedenti, non esset homo sed brutum, habens in se tantum animum sensitiuum,siquidem nec esset intelligens, nec haberet in se Intellectum. プrætereà,cum tempus illud in quo incipit vsus rationis,non sit idem in omnibus,sed alijs celeriùs aliis tardius cõtingat;quo modo Intellectus determinatè ac sine errore adueniret homini?qua enim ratione cognosceret quibus hominibus citiùs, quibus tardiùs se deberet adiungere?Si vnus numero intellectus producit & recipit in se intellectiones omnium hominum,cum diuersorum hominum non solùm diuersæ, sed etiam plerunque contrarię sint ipiniones & electiones,quo pacto vnus numero intellectus simul tam diuersas & cõ

trarias intellectiones ac volitiones immediatè poterit, producere, & in se recipere? vt simul putet idē esse verū falsū & alterū, bonū & malum, eandemque rem simul amet & oderit, nec valet exemplum Solis quod Themistius affert in 3. de Anima ad hanc rationem diluendam; (Sol inquit cum vnus sit, multa tamen & diuersa corpora simul illuminat & variè illuminat propter variā eorum corporum præparationem & affectionem; sic intellectus etiam si vnus sit, potest tamē in diuersis hominibus diuersas intellectiones efficere) nam vt inquit, commentator in 3. de anima com. 5. intellectus non per se ac immediatè intelligit, per species intelligibiles quæ eliciuntur à phantasmatibus, & intelligendo semper est coniunctus cum aliquo phantasmate: ex quo fit, vt quia simul se applicat ad varia phantasmata, & diuersis speciebus intelligibilibus afficitur, idcirco potest simul in diuersis hominibus varias intellectiones habere; neque opinari idem esse verum & falsum, bonum & malū, implicat cōtradictionem quia intellectus hoc non facit in eodem, nec secundum idem, sed in diuersis hominibus secundum diuersa phantasmata atque diuersas species Hoc inquam exemplum, & perfugium Themistij, atque Commentatoris, non est satis idoneum, ac firmum ad tuendam eorum sententiā longè enim dissimilis ratio est illuminationis quæ à sole efficitur, atque intellectionis quæ producitur ab intellectu; si quidem illuminatio non est actio illuminans in sole, sed transiens in res illuminatas: quocirca licet ea, vna & simplex à sole procedat, tamen necessariò multiplicatur & variatur secundum multitudinem & varietatē eorum in quibus recipitur: at intellectio non transit in phantasmata, nec in illis recipitur, non enim phantasma, cum sit materiale, potest vel effectiuè vel subiectiuè concurrere ad intellectionem quæ est immaterialis; cum igitur intellectio sit actio immanens, quæ ab intellectu producitur & in eodem recipitur, semper manet difficultas vel potius absurditas, nimirum quomodo idem numero Intellectus possit in se habere simul innumerabiles, intellectiones ac volitiones, earumque plerasque omnino contrarias & pugnantes inter se. 8. Si est vnus numero intellectus, ergo secundum ipsos, qui mundū æternum faciunt, continget infinities eundem intellectum esse scientem & ignorantem, verum & falsum, stultum & sapientem, bonum & malum, miserum & beatum; qua tam miserabili vicissitudine, quid magis contra rationem? contra dignitatem intellectus? contra ordinem naturæ? denique contra aliorum intelligentiarū statū & conditionem fingi potest? Non esse igitur vnam animam rationalem assistētem cunctis hominibus, quāuis multis aliis rationibus demonstrari

possit, tamen ex iis quas adduximus, quæ sunt omnium firmissimæ & optimæ, satis, vt opinor, declaratum est.

Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definito Animarum rationalium à principio mundi constituto.

Cap. XXIIII.

Contra definitum numerum animorum, & eorũ assista itiam à Platone cõfictam.

NON esse autem certum aliquem numerum animarum rationalium à principio constitutum, quæ diuersis temporibus in diuersa corpora seipsas insinuent, sicut opinantur Platonici, facilè est intelligere ex his paucis quæ nunc subijciemus. Primò, oporteret hominum, qui simul in mundo existere possunt, necessario definitum esse aliquem vnum numerum, vltra quem non esset possibile existere aliquem hominen, non enim possent esse plures homines quàm sint animæ rationales. Deinde, oporteret magis ac magis in dies minui numerum hominum, & semper pauciores nasci; nam cũ semper in mundo sint alique iusti & sapientes viri, post eorum obitum, constat animas eorum secundum Platonem, consequi beatitudinem: vel igitur istiusmodi animæ rursum deserenres beatum statũ, reuocabuntur ad corpora humana, sed in eo sanè fieret illis iniuria, idque esset contra rationem beatitudinis, quam oportet esse stabilem, permanentem, ac immutabilem: si autem nunquam reuocabuntur, ergo numerus animarum, quæ inhabitant corpora humana, quotidie minuetur? cui etiam consequens est pauciores homines semper nasci, & existere, Postremò, aut vnio animæ rationalis cum corpore est secundum naturam, aut contra naturam; aut neutrum horum affirmari potest secundum hanc opinionem Platonicam, non enim ipsi dicere possunt eam esse secundum naturam, quippe cum sit ipsi animæ detrimentosa, & noxia, siquidem anima ex ingressu in corpus, obliuiscitur, secundum ipsos, omnium rerum, quas antè sciebat; & ipsi vocant corpus sepulchrum & carcerem animæ, eique melius atque optabilius esse solui atque liberari, quàm eo inclusam, & vinctam teneri; quam ipsorum sententiam innuens Aristoteles in 1. de anima tex. 49. ita scribit *laboriosum est intellectum esse commixtum corpori, & non posse ab eo absolui, idque fugiendum est. siquidem melius est intellectui, non cum corpore esse, sicut consuetum est dici & multis placet.* Neque vero talis vnio dici potest esse contra naturam, nam quod est præter & contra naturam, teste Aristotele multis in locis, non fit semper nec vt plurimum, sed ra-

ſed raro. Adde, quòd non poteſt vnio animæ cum corpore non eſſe naturalis & ſecundum naturam, cum ſeparatio animæ à corpore ſit violenta & contra naturam, vtpotè quam homo naturaliter refugiat, perhorreſcat & maximo cum ſenſu doloris ſubſtineat; eſt enim mors vltimum, ſummum, grauiſſimum, & acerbiſſimum omnium terribilium. Verùm de anima rationali, hactenus dictum ſit: plura enim diſſerere, non eſt huius loci. Nam vel hæc pauca quæ nunc tractauimus, eo tantum conſilio docuimus, vt oſtenderemus animã rationalem, licet ea ſit pars eſſentialis hominis, & forma quedammodo phyſica dans eſſe materiæ; in eo tamen cæteris formis Phyſicis eſſe diſſimilem, ac longè præſtantiorem, quòd per ſe exiſtat; quòd ſit à materia ſeparabilis & immortalis, quòd denique ſit æternitatis diuinitatisque particeps.

FINIS LIBRIS SEXTI.

C

DE FORMA

VT EST NATVRA.

LIBER SEPTIMVS.

EGIMVS de Forma vniuersè vt Forma est, quæ consideratio tota plane Metaphysica est, deinceps agendum est de Forma vt est natura, quæ tractatio est Physica & ab Aristotele in 2. libro Physicorum explicata. Quæcumque autem pertinent ad huiusmodi tractationem, ea putamus explanatum iri commodissimè, si definitionem naturæ, quæ in 2. libro Physi. textu 3. posita est, copiosè ac diligenter explanemus. Etenim, vt auctor est Aristoteles in 1. de Anima textu 11. & in 4. Physico 31. ea vis est bonæ definitionis, vt non solùm eius rei, quæ definitur naturam aperiat, sed etiam aditum patefaciat ad cognoscendas eius affectiones, magnámque opem ferat ad omnes quæstiones & difficultates, quæcunque circa eam rem contingunt, enodandas. Definitio autem naturæ, hoc modo se habet. *Natura est principium & caussa, vt moueatur & quiescat. Id in quo est, primò per se, & non secundum accidens.* Nos igitur circa hanc definitionem, primùm, exponemus nomen naturæ quæ hic definitur; tum, singulas dictiones & particulas quæ sunt in definitione, sigillatim & subtiliter expendemus; ad extremum, graues quasdam & perobscuras quæstiones, quæ ex hac denifitione existunt, diligenter explanabimus.

Declaratur nomen Naturæ & quot modis dicatur esse aliquid Naturale.

CAP. I.

DE Natura agit Metaphy. vt videre est apud Arist. 5. Metaphy. tex. 5. vbi varias eius significationes distinguit: etenim Metaphysicus agit de substantia, cuius genera, & significationes explicare debet; substantia autem diuiditur in naturalem, & diuinam, in mobilem, & immobilem, vt patet 12. Metaphysi. text. 5. Physicus etiam agit de natura propriè & per se, prout est principium motuum naturalium. Natura enim non est nomen omnino absolutum, sed includit respectum ad aliud, quippe cum supra materiam, formã, & substantiam, addat hoc, quoc est esse principium motus. Atque hoc fortè voluit intelligere Simplicius in 2. Phy. super tex. 16. scribens naturam propriè sumptam, neque esse materiam neque formam, sed habilitatem & aptitudinem quandam ad motus naturales, quæ sententia Simplicij, si præcisè, ac non eo modo quo diximus intelligatur, falsa est; illa enim habilitas per se sũpta neque est substantia, neque est per se caussa motuũ naturalium, nec est agens alicuius gratia, neque habet per multa alia quæ Arist. in 2. Physi. attribuit naturæ. Multæ autem sunt naturæ significationes: Boetius in libro de duabus naturis & vna persona Christi, tradit quatuor significationes naturæ; primũ, inquit, natura capitur pro omni re, siue substantia fuerit, siue accidens; & potest sic definiri, *Natura est earum rerum, quæ cum sint quoquomodo intellectu capi possunt*. dicit, *Cum sint*, quia Chymera, & alia figmenta, licet aliquo modo possint intellectu capi, tamen, quia non existunt, non obtinent nomen naturæ; dicit etiam. *Quoquomodo* propter intelligentias & Deum, quæ res, ægrè, & tenuiter ab intellectu nostro percipiuntur. Deinde pressiùs accipitur natura tantùm pro substantia siue corporea siue incorporea, & sic definitur. *Natura est quod facere, aut pati, aut vtrumque potest.* Deus, tantùm est agens, materia, tantùm patiens: Anima verò & aliæ res his similes, & agunt & patiuntur. Præterea etiam angustius sumitur pro sola substantia corporea, & definiri debet sic vt definiuit Arist. *Est principium motus & quietis.* Postremo sumitur natura pro vltima & propria differentia cuiusque rei; vnde dicimus aliam esse naturam auri & aliam argenti, & varias esse naturas animalium; & potest hoc modo difinire. *Natura est vnamquamque rem informans specifica differentia.* Hæc Boetius. Præter has significationes, sunt etiam aliæ; nam interdum sumitur natura pro notione cuiusuis, siue fuerit ens, siue non ens, dicimus enim hanc esse naturam negationis, priuationis &

Quatuor significationes naturæ secundum Boetiũ.

ipsius nihil. nonnunquam accipitur pro caussis secundis, sic dicimus Deum & Naturã nihil frustra facere; plerumque etiam sumitur pro vniuersitate rerum ex quibus coagmentatus hic mundus constat, sic diximus in Natura nihil esse otiosum, aut inordinatum; denique tot modis Natura capi potest, quot accipitur ipsum Naturale, de quo mox dicturi sumus. Vide significationes Naturæ, quas ponit Themist. in 2. Phy, super. tex. 7. & Simplicius super tex. 16. Nomen vero Naturæ non dicitur vniuocè, sed secũdũ prius, & posterius de materia & forma; hoc enim Arist. docet in 2. Phy. tex. 12. & in 5. Metaph. tex. 5: affirmans formam esse magis naturam, quàm materiam, & nomẽ naturæ cõuenire materiæ propter ipsam formã, siquidẽ, vt scriptum est in 2. Phy. tex. 81. & 91. forma est finis materiæ; similiter etiam de natura corporis cœlestis, & rerum sublunariũ non dicitur vniuocé, vt auctor est Auer. 2. Metaph. tex. vlt. propterea quod æterno & corruptibili corpori nihil potest esse commune vniuocum; & & quamuis si spectetur dignitas, nomen naturæ magis conueniat cælo, tamen si consideretur propria significatio, & prima impositio eius nominis, magis conuenit rebus sublunaribus, quod paulo inferius explicabitur. Deinceps, quot modis dicatur esse aliquid naturale doceamus.

Quod modis dicatur esse aliquid naturale.

Porro dicitur aliquid naturale, sex modis. Primo quatenus opponitur voluntario, & definitur esse id, quod fit sine consilio & deliberatione, sic dicitur nutriri esse naturale homini, at esse iustum vel sapientẽ, non est naturale sed voluntariũ. Secundo. Quatenus opponitur ei quod fit ab anima, & definitur id quod est determinatum ad vnũ; nã Peripatetici distingunt Naturã ab Anima; quoniam Anima variis modis, & secundũ varias differentias positionis mouet ipsum viuens. Natura autẽ vno & determinato modo, vel sursum vel deorsum; quare motus lapidis deorsum dicitur naturalis, motus autẽ progressiuus animaliũ, appellatur voluntarius. Tertio. Quatenus opponitur violento, & definitur id, ad quod res habet naturalem inclinationem atq, propensionem; violentũ autem dicitur, quod accidit rei natura ipsius repugnante. v. g. ferri deorsum lapidi naturale est, sursum autem violentum. Quarto. Quatenus opponitur supernaturali, & definitur esse id quod fit ab agente naturali, modo naturali, & secũdum ordinem naturalem. Vnde Theologi dona & opera Dei diuidunt in naturalia & supernaturalia. Quinto. Quatenus opponitur ei quod fit à casu, & definitur esse id quod vt plurimum & secundum intentionẽ agentis particularis, efficitur: à casu vero appellatur, quod raro contingit, vt monstra. Sexto. Quatenus opponitur Artificiali, quemadmodum sumit Aristotel. in 2. Physi. textu 2. definiens esse id

quod in se habet principium motus & quietis; quantum autem inter Naturale hoc modo sumptum & Artificiale intersit, declarabitur sequenti capite. Dicitur autem esse aliquid naturale, non quia producat effectus naturales, sic enim Deus & intelligentiæ essent res naturales, quippe cum sint caussæ omnium rerum naturalium: nec appellatur aliquid naturale, quia productum sit modo naturali, vel per motum naturalem, etenim primus homo, res fuit naturalis, is tamen, nõ est productus modo naturali; similiter etiam si nunc à Deo crearetur ex nihilo vel homo vel equus, res quidem productæ essent naturales, at modus productionis non esset naturalis; est igitur atque vocatur aliquid naturale propterea quod habet in se insitum principiũ, & propensionem ad eum motum, quo ipsum mouetur. Verùm quoniam Arist. ex differentia, quæ est inter has res naturales & artificiales, colligit definitionem naturæ, quid inter has res differat, latiùs atque subtiliùs exponendum est.

Cur dicatur aliquid esse propriè naturale.

De differentiis inter res naturales & artificiales.

CAP. II.

MVLTIS modis res naturalis differt ad artificiali; sed nobis satis visum est octo præcipuas differẽtias hoc loco indicare. Prima est hæc: Res denominatur artificialis extrinsecus, nimirùm ab arte non enim res dicitur artificialis propter materiam aut formam simpliciter, quam habet in se, sed quia talis forma effecta fuit ab arte; naturalis autem dicitur res intrinsecè, quoniam habet in se naturam, quæ est principium motus. hanc differentiam tãgit Arist. 6. Metaphysi. tex. 1. Secunda. Effectus artificialis conuenit cum agente suo tantùm secundum formam, non autem secundum esse; vt forma scãni; est similis formæ quæ est in mente artificis, sed habet diuersum esse, nam illa est materialis & sensibilis, hæc autem immaterialis & intelligibilis: effectus verò naturalis potest conuenire cum suo agente, & secundum formam, & secundum esse, vt homo genitus cum generatione. Tertia, Omnes partes; & principia rei naturalis, sũt à natura, non enim ipsum animal tantũ est à natura, sed etiam partes eius vt brachium, & caput, & principia eius, vt materia, & forma; in rebus verò artificialibus, quàmuis res ipsa vt Status dicatur esse ab arte, attamen non omnes partes & principia eius sunt ab arte, sed à natura; lignum enim, ex quo fit statua, est natura: & hanc differentiam ponit Alexander vt refert Simplicius super primum textum libri 2. Physicorum. Quarta. Omnis forma artificilis habet pro materia & subiecto ens aliquod actu completum, quod est corpus naturale, vt forma

Octo differẽtiæ inter res naturales & artificiales.

Statuæ habet pro materia ęs vel lignum: at forma naturalis poteſt immediatè produci & in eſſe in materia prima, quod perſpicuum eſt in formis elementorum. Atque hinc fit, vt corpus naturale ſit principium corporis artificialis, vt eſt apud Ariſt. 2. de anima tex. 3. Hinc etiam fit, vt res artificialis videatur habere motum naturalem, videlicet propter materiam naturalem quam in ſe continet quę eſt cauſſa alicuius motus naturalis; ſicut lectus fertur deorſum propter pondus ligni ex quo eſt; ob hanc etiam cauſſam euenire putatur, vt omnis forma artificalis ſit accidentalis, & vt in re naturali, forma ſit nobilior quàm materia; in artificiali autē, è contrario materia ſit nobilior quàm forma. Quinta Res artificiales ſunt certæ, ac determinatæ ſecũdum formam & ſpeciem: at ſecundum productionē, ſunt contingentes & incertæ; exēpli cauſſa forma Domus vel ſcamni ſecundum ſpeciem ſuam eſt determinata, ſicut etiam habet determinatum vſum, & finem; effectio tamen domus, eſt contingens, quia proficiſcitur ab artifice, qui operatur ex conſilio & voluntate. Res autem naturales vtroque modo ſunt determinatæ, nam & forma hominis, & materia, & generatio, & modus, tempus, locus, atque aliæ circunſtantiæ; quæ generationem comitantur, ſunt naturaliter definitę. Sexta, Formę artificiales hærent extrinſecus tantummodò in ſuperficie, vndè ars dicitur operari tantùm ſuperficie tenus formæ autem naturales intimæ ſunt rebus, & intrinſecè vniuntur materiæ; hanc differentiam tradit Auerroes in Paraphraſi ſua ſuper libros de generatione animaliũ. Septima. Materia prima habet potentiam & inclinationem ad formas naturales, nō autem ad formas artificiales; quod duplici ratione probari poteſt. Primò, quia ſi materia haberet potentiam ad formas artificiales, eiuſmodi formæ eſſent in potentia paſſiua materiæ, quæ potentia eſt naturalis: omni autem potentiæ paſſiuæ naturali, reſpondet etiam potentia actiua naturalis, alioquin inter agens & patiens non eſſet proportio; Si autem formæ artificiales haberent potentiā paſſiuam naturalem ex qua educerentur, & potentiam actiuam naturalem à qua producerentur, non eſſent formæ artificiales, ſed naturales. Deinde ſi materia eſſet in potentia ad huiuſmodi formas, ergo productio illarum eſſet naturalis; quia principium illius productionis eſſet in materia quæ eſt natura; ſicut generatio ignis ex aqua eſt naturalis propter materiam aquæ, quæ eſt in potētia ad formā ignis non igitur bene Ariſt. diceret, res artificiales nullũ in ſe habere principium ſuæ mutationis. Atque hoc etiam confirmat. D. Thomas in 2. Phy. ſuper tex. 2. ſcribens effectiones rerum artificialium non eſſe naturales, quia tametſi habeant pro materia aliquid naturale, tamen illud non eſt in potentia ad huiuſmodi formas. Octaua. Res natura-

Materia prima nō habet potentiam ad formas artificiales.

les habent in se principium eius motus quo ipsæ mouētur, vel actiuū vel passiuum, vel vtrunque; res autem artificiales, qua tales sunt, nullum habent principium, atque hanc solam differentiā, cæteris omissis, Arist. ponit in 2. Phy. tex. 2.

An forma artificialis sit principium alicuius motus: & an re differat à subiecto in quo efficitur & inhæret.

CAP. III.

Verùm meritò dubitari potest, an forma artificialis sit principium à licuius motus; nam ars cantandi videtur esse principium cantus in cantore: & ars saltandi, saltationis in eo qui saltat, in horologiis etiam, ars videtur esse principium eorum motuū qui in ipsis cernūtur: nōnūquā etiā per artem fieri solet, vt res meliùs & commodiùs moueantur, vt si quod erat quadratum fiat rotundum vel pyramidale, celeriùs & incitatius mouebitur. Sed hoc facilè soluitur; etenim ars non potest efficere motum, potest tamen eum aliquo pacto determinare & modificare, ita vt hoc vel alio modo fiat, sicut patet in exemplis propositis; nam saltatio, vt est motus, fit à facultate naturali motiua, quæ est in membris saltantis, quod autem saltatio fiat hoc, vel illo modo, idest artificiosè, id proficiscitur ab arte. similiter motus horologij per se proficiscitur à ponderibus quæ sunt in horologio respectu quorum aliqui motus horologii sunt naturales, aliqui etiam violenti, nam motus ponderum dum fit deorsum, est illis naturalis, dum autem fit sursum, est violentus, prout autem motus horologij est ordinatus & determinatus ad certam quandam regulam & mensuram temporis, sic est ab arte. Corpus quoque rotundum, mouetur deorsum propter grauitatem naturalem, figura tamen rotunda, facit vt velocius moueatur, quoniam per hanc figuram meliùs discindit & dissipat medium aërem.

An forma artificialis sit princium alicuius motus.

Sed hic exoritur alia quędā grauior difficultas, an forma artificialis re differat à corpore naturali in quo tanquā subiecto efficitur, & inhæret. Hac de re duæ sunt opiniones Vna est eorū qui opinātur, formā artificialē esse rem quandā diuersam à corpore naturali quod est eius subiectū, his rationibus adducti. Primò, quæ ponūtur in diuersis categoriis, re distinguuntur inter se, sed forma artificialis pertinet ad quartam speciem qualitatis, subiectum autem eius siue sit quantitas, siue substantia, ad alias categorias spectat, ergo inter hæc est distinctio realis. Deinde, quia si re non differrent, ergo artifices nullam rem efficerent, quare ars non esset principium efficiendi aliquid, cōtra definitionem artis traditam ab Arist. libro 6. Ethicorū, ars enim

An forma artificialis sit res aliqua diuersa à subiecto in quo inhæret.

definitur recta ratio factibilium. Postea, forma artificialis variat operationem, & determinat illam, ergo est aliquod ens reale. Postremò si duo sunt ita effecta inter se, vt vnum corrumpi possit altero incolumi & saluo, huiusmodi re differunt, sed forma artificialis potest corrumpi, salua penitus re in qua inerat, vt si dissoluatur domus nulla re earum ex quibus constabat, corrupta, ergo &c. Cæterum nobis nõ est verisimilis hæc sententia, existimamus enim formam artificialem non re sed ratione tantùm distingui à subiecto in quo est; nam si re differret; quotiescunque aliquis ceram quampiam formaret atque figuraret? posset autẽ id facere penè infinitis modis tot res produceret, & corruperet; quod est absurdum. Deinde, cum forma artificialis nõ producatur ex potẽtia materiæ, vt ante dictum fuit, si posset res quædã diuersa à corpore naturali, extrinsecùs accederet, & ex nihilo produceretur; quare productio eius esset creatio, & potentiùs atque nobilius agens esset ars, quàm natura: His accedit, quod vt tritum est Phylosophorum sermone, non sunt multiplicanda entia sine necessitate, debet enim sapiens imitari naturam, quæ nihil frustra facit; sed ad ea omnia, quæ de forma artificiali dicuntur & traduntur declaranda tuendáque, satis est dicere eiusmodi formas non re, sed ratione tantùm distingui, ergo frustra ponuntur distingui re. si enim dixerimus formam artificialem esse tantùm modum quendam, seu determinationem quantitatis, per quam quantitas aliter & aliter sese habens varias induit figuras, facilè occuremus omnibus argumentis, quæ superius exposita sunt contra hanc sententiam. Quod enim primo argumento dicitur, quæcunque pertinent ad diuesas categorias ea distingui re, falsum est: satis enim est ea distingui ratione, vt manifectum est in actione, & passione. Secundum item argumentum nihil concludit, nam licet artifices non faciant rem aliquam nouam & diuersam, faciunt tamen, vt res alio & diuerso modo se habeat, quod multum iuuat ad operationem & meliorem vsum rei. Tertium autem argumentum pari facilitate soluitur, forma enim artificialis, non est principium motus, sed est determinans, & modificans modum, vt supra declaratum est; quod sanè non ex eo accidit, quia sit res diuersa, sed quia est diuersus modus rei. Postremò, quod in vltimo argumento asseritur, ea re distingui quorum vnum potest esse sine alio, quamuis sit apud Scotistas certissimum ac celebratissimum axioma, tamen nec aliis viris doctis, nec verò nobis probatur; deprehenditur enim esse falsum in materia & priuatione, in quantitate & figura, in fundamento & in relatione, & in aliis multis; in quibus vnũ potest esse sine alio, nec tamen inter se differunt secundum rem. In quo licet Scotistæ repugnent, tamen à nobis stat ratio, & aliorum fe-

rè omnium authoritas. Loquimur autem nos in hac diſputatione, de effectibus artificioſis qui omninò fiũt ab arte, vt eſt domus & ſtatua; non de iis qui ab arte quidem fiunt, tanquam inſtrumento & adminiſtra naturæ, ab ipſa vero natura tanquam principali agente, vt eſt ſanitas, & quæ vel Medicinæ, vel Agriculturæ arte conficiuntur. Sed eiuſmodi effectus ſunt ſanè naturales ſimpliciter, ſecundum quid autem, artificiales. Verùm quia de natura quam definire volumus ſatis dictum eſt, tranſeamus ad excutiendas particulas definitionis eius. Sic autem habet definitio Naturæ, *Principium & cauſſa vt moueatur & quieſcat id in quo eſt, primo, per ſe, & non ſecundum accidens.*

Declarantur particulæ definitionis Naturæ.
CAP. IIII.

PRIMA pars definitionis Naturæ eſt illa, *Principium, & Cauſſa,* Albertus putat nomen naturæ conuenire materiæ, formæ & priuationi; & propter materiã quidem, ac formam, dici cauſſam: ob priuationẽ autẽ vocari principiũ; quia priuatio eſt principiũ à quo inchoatur motus naturalis. Sed non videtur definitio naturæ poſſe conuenire priuationi, nam mox Ariſt. ſubiungit. *Primò per ſe, & non ſecundum accidens.* At primo libro Phy. tex. 66. ſcriptum eſt, priuationem eſſe cauſſam per accidens. deinde in 2. Phy. tex. 4. diuiditur natura tantùm in materiam & formam; quid multa? priuatio nequit dici eſſe principium quietis. Alij aiunt, nomen principij ſignificare cauſſam efficientem qualis eſt forma, nomen autem cauſſę, ſignificare principium paſſiuum, cuiuſmodi eſt materia. Nonnulli putant nomen principij poni pro aliis cauſſis; nomen autem cauſſæ, pro cauſſa finali: natura enim, quæ eſt forma, eſt finis generationis. verùm hæc interpretatio parum firma eſt, videtur ab illis pro ipſorum arbitrio conficta, cum nomen cauſſæ & principij indifferenter pro omni genere cauſſæ apud Ariſt. vſurpatũ reperiatur. Præterea, ſi forma prout eſt finis generationis, nondum actu eſt, qui fieri poteſt, vt ſit ea ratione natura, quæ eſt principium motus & quietis in eo in quo eſt? Nõ deſunt etiam, qui cenſent his duobus vocabulis tantum ſignificari principium actiuum quod eſt forma, exiſtimant enim nomen naturę tantùm conuenire principio actiuo & formæ. Quod ſanè ſi ita eſſet, nulla profecto generatio eſſet naturalis, nihil enim ſeipſum actiuè generat; nec alteratio elementorum naturalis eſſet: cum enim elementa ſint corpora ſimplicia, nõ poſſunt actiuè alterare ſeipſa. Non igitur opinamur, quemadmodum primo libro Phyſicorum illa tria vocabula, principium, cauſſa, & elementum, ſæpe & vſurpata fuerunt

Cur natura dicatur principiũ & cauſſa.

pro eodem, ſicut à nobis in 3. libro huius operis declaratum eſt, ſic etiam hoc loco duo hæc vocabula. *Principium & cauſa* indifferenter ſumi pro eodem, & illis ſignificari tam principium actiuum, quàm paſſiuum? nam quædam res naturales habent in ſe ſolum principiũ paſſiuum ſui motus, vt de generatione & alteratione elementorum manifeſtum eſt, quædam verò etiam actiuum, vt apparet in motibus animantium,

Secunda pars definitionis eſt illa, *Vt moueatur, & quieſcat id in quo eſt*. Nõ enim natura dicitur, quia id in quo eſt, moueat aliud, vt v.g. quòd ignis calefaciat aliud, hoc enim dicitur potẽtia, quæ definitur. 5. Metaphyſi. principium tranſmutandi aliud in quantum aliud; ſed natura dicitur quia eſt cauſſa vt moueatur id in quo ipſa ineſt, vt quòd ignis poſſit moueri ſurſum, vel ab alio alterari. Differentiam autem inter potentiam & naturam, tangit Ariſt. 3. de Cælo tex. 28. dicitur autem natura principium motus & quietis, non ſimul, nam ſunt oppoſita, ſed ſucceſſiuè: non in omni re naturali vtrumque, ſed alterutrum præſtans; omnes enim res naturales, vel tantum mouentur, vel quieſcunt tantùm, vel partim mouentur, & quieſcunt, vt ait Ariſt. 8. Phyſi. tex. 21. Et quamuis hoc loco nomen motus ſumatur amplè pro omni ſpacio motus, præcipuè tamen conuenit motui locali, quippe qui ſit prior, & perfectior aliis, & communis omnibus rebus naturalibus, & certiſſimus index naturæ cuiuſque rei naturalis: vide Ariſt. 4. Phyſi. tex. 1. & octauo lib. Phyſi. tex, 56. vnde ipſemet Ariſt, 1, lib de Cælo tex. 5. definitionem naturæ præcipuè accommodat motui locali, ex quo etiam concludit, cælum habere diuerſam naturam à corporibus ſublunaribus; propterea quòd habet diuerſum motum localem.

Tertia pars diuiſionis, eſt illa, *Primò*. Ideſt vt placet Græcis, immediatè, & non propter aliud; nam lectus mouetur quidem deorſum, verùm non primo., ſed propter aliud, nimirum propter lignum vel ferrum quod in eo eſt. vel aliter, vt Latinis placet: Primo, ideſt principaliter, & non inſtrumentariè, ita vt ſic excludantur accidentia, quæ licet ſint principia motus, vt grauitas & leuitas motus localis, calor & frigus alterationis, tamen non ſunt principia primaria, ſed tantùm inſtrumentaria, principale enim principium eſt forma ſubſtantialis, quæ ad operandum vtitur accidentibus quaſi inſtrumentis. Quare nomen naturæ non conuenit accidenti, non enim accidens eſt natura, ſed potius res ſecundum naturam vt Ariſt. innuit 2, Phyſi. tex. 5. Reſtat vltima illa pars definitionis. *Per ſe* Hic Greci repetunt diſcrimen inter primum & per ſe traditum ab Ariſt. 1. Poſt. verum quid Ariſt. intelligat hoc vocabulo per ſe, exponit eo

quod proximè subiungit *& non secundum accidens* vt per se, nihil aliud sit, nisi quatenus tale est, terra enim deorsum mouetur per se, idest quatenus terra, lectus autem non per se quia nō quatenus lectus, sed quatenus ligneus est. Signum autē eius quod est per se, & eius quod est secundum accidens, est posse separari inuicem vel non posse quem admodum ipsemet Arist docet exponens hęc vocabula; etenim medicus per se medetur, quia mederi non potest separari à medico, nullus enim scienter & ex arte mederi potest, qui non sit medicus; at medicus per accidens ædificat, potest enim ipsum ædificare separari à medico: multi enim ædificant qui non sunt medici & multi sunt medici qui non ædificant. Atque hæc quidem est germana interpretatio & intelligentia earum dictionum, quæ sunt in definitione naturæ. Sed prius quàm hinc abeamus, diluendæ sunt nonnullæ dubitationes, quæ circa ea; quæ adhuc diximus, occurrunt.

Explicantur quatuor Dubitationes. CAPVT V.

PRIMA Dubitatio est, quomodo natura sit per se principium quietis, cum quies sit priuatio & non ens? Respondeo, nomen quietis bifariam sumi, vel pro nuda cassatione motus præcisè, & sic est pura priuatio non habens per se principium, & ita non accipitur hoc loco: vel sumitur pro eo quod est manere in suo loco naturali, nihil enim est aliud ignem quiescere, quam manere in loco naturali, & hoc modo sumpta quies, est perfectior motu, quoniam est ipsius finis; idcirco enim mouetur corpus simplex, vt perueniat ad suum locū naturalem, & in eo maneat; & sic quies habet principium per se, nam grauitas terræ, quæ facit eam moueri ad suum locum, eadem facit etiam quādo ad eum peruenerit, vt in ipso maneat nec inde, nisi vi depulsa, dimoueri queat. Secunda. Dubitatio. Non omnis res naturalis videtur moueri & quiescere, nam terra semper quiescit, cœlum autem semper mouetur. Verum hoc ita soluitur Terra secundum se totam quiescit, tum quia est centrum, circa quod mouetur cœlum; id autē circa quod mouetur aliquid, debet esse firmum & stabile, vt ait Arist. in lib. de Motu animalium, & 2. libro de Cœlo tex. 17. tum etiam, quia est sedes & domicilium animantium, quamobrem eam fixam & immobilem esse, necesse fuit. Mouetur autem terra secundum partes suas, & quia in corporibus simplicibus eadē est natura partium quæ est totius tam secundum motum quàm secundum locum: ideo quod parti conuenit potest toti etiam attribui. Cœlum autem, quamuis semper moueatur, id tamen non obstat definitioni naturæ; nam illud, *Vt moueatur & quiescat*. legendum cū

An quies sit pura priuatio.

non coniunctè, ſed diſiunctè quemadmodum placet Porphirio, Simplicio & Auerroi: ita vt natura in aliquibus ſit principium motus, in aliquibus quietis, ſed hoc infrà latiùs & accuratius explicabitur. Tertia. Dubitatio. Natura eſt potentia quædã naturalis rationis expers, ergo nequit facere duo contraria, cuiuſmodi ſunt motus & quies, hoc enim intereſt auctore Ariſt. 9. Metaphyſi. tex. 3. inter potentias rationales & irrationales ſeu naturales, quod illæ poſſunt duo contraria facere, vt medicus ſanitatem & ægritudinem: hæ verò minimè, ſicut ignis poteſt quidẽ calefacere, non autẽ frigefacere. Reſpódeo illud Ariſt. dictum intelligendum eſſe de contrarijs, non autem de ijs, quæ opponunrur priuatiuè, cuiuſmodi ſunt motus & quies. præſertim cum hæc ita ſe habeant, vt vnum ſit propter aliud, nam in animantibus natura principaliter intendit motum & operationem, per accidẽs autem quietẽ; ſicut de ſomno & vigilia animalium docet Ariſt. in lib. de Somno. in elementis autẽ principaliter intendit quietem illorum, huius autem gratia motum efficit. Quarta. Dubitatio. Quomodo ex differentia quæ eſt inter naturales & artificiales rectè colligitur ab Ariſt. definitio naturę? Reſpondendum, ſecundum Alexandrum & Auerroem colligi hoc ſyllogiſmo hypotetico, ſi res naturales, quà tales ſunt, differunt à non naturalibus quoniam habent in ſe principium motus & quietis, ergo natura eſt principium motus & quietis: id enim propter quod ſic differunt, proculdubio non eſt aliud quàm natura; ſed res naturales differunt, à naturalibus, quoniã habẽt in ſe principium motus & quietis, ergo natura eſt principium motus & quietis. At ſecundum Simplicium, ſyllogiſmo categorico in prima figura colligitur ad hunc modum; naturalia differunt à non naturalibus quoniam habent in ſe principiũ motus, ſed natura eſt id per quod naturalia differunt à non naturalibus, ergo natura eſt principium motus & quietis. Secundum autem D. Thomam colligitur hoc ſyllogiſmo tertiæ figuræ, naturalia differunt à non naturalibus quoniam habent in ſe principium motus, ſed naturalia differunt à non naturalibus, quoniam habent naturam, ergo natura eſt principium motus & quietis. Quocunque autem horum trium modorum fiat talis deductio, conſtat eam eſſe per ſe certam & manifeſtam. Nã quamuis dubium ſit, an omne quod mouetur habeat in ſe principiũ actiuum ſui motus, ſicut de motu locali elementorum ambigitur; & an in omni motu, mouens ſit re diſtinctum à mobili: nemini tamen dubium, aut obſcurum eſſe poteſt, omne quod mouetur motu naturali, ſic moueri propter inſitã ſibi naturã. Reſtat nunc, vt, quod tertio loco propoſitum fuit, graues quaſdam ac perdifficiles quæſtiones explicemus.

Prima

Prima quæstio, An definitio Naturæ conueniat Cælo. CAP. VI.

DVæ sunt opiniones eorum qui putant definitionem naturæ non conuenire cœlo, vna est eorum qui arbitrantur motum cœli non esse naturalem, ex quo fit necessario vt cœli substātia non sit natura quæ 2. Phy. definitur. Huius opinionis assertores sunt Auicenna, Scotus, Albertus. Durandus. Rationes Auicennæ & Scoti sunt hæ. Prima. Omnis motus naturalis fit ab imperfecto ad perfectum, & ab innaturali dispositione ad naturalem, sed motus cœli non est talis: cœlum enim semper habet perfectam & naturalē dispositionem, ergo motus cœli non est naturelis. Secunda. Motus naturalis habet terminum à quo & terminum ad quem, sed hi termini non reperiuntur in motucirculari cœli, ergo &c. Tertia Motui naturali opponitur quies sed motui cęlesti non opponitur quies, nunquàm enim cælum quiescit, nec verò aptum est quiescere, ergo &c. Rationes Alberti quibus idem confirmat, sunt hæ. Prima Motus cæli fit ab intelligentia quæ non est natura cæli, quippe cum sit substātia immaterialis operans per voluntatem & intellectū, ergo &c. Secūda. Nullus motus naturalis est infinit[9] natura enim vt est apud Arist. 1. de Gener, animal. cap. 1. horret infinitum; sed motus cæli est infinitus, ergo &c. Tertia. Motus naturalis non fit in loco naturali, cum enim res est in loco suo naturali, non mouetur sed quiescit: sed cęlum existens in suo loco naturali, mouetur, ergo eius motus non est naturalis. Rationes quas ad idem probandum Durandus affert sunt hæ: Prima. Vnius corporis simplicis vnus tantum est motus simplex naturalis, quemadmodum in 1. de cælo scriptum est: nam cum forma corporis simplicis sit vna & simplex, nequit esse caussa nisi vnius motus naturalis; sed in cælo simul sunt multi motus, vt in luna est motus ab ortu ad occasum, & alius ab occasu ad ortum, & alius epicycli ergo tales motus non sunt naturales. nec valet dicere vnum esse tantummodo motum proprium cuiusque cæli, cæteros autem esse communes & inesse inferioribus cælis propter superiores: cum enim omnes cæli, sint vnius speciei, non potest in ipsis esse tanta diuersitas motuum. Secunda. Omnis motus naturalis fit propter absentiam alicuius perfectionis quæ per talem motum acquiri debet, sed nulla perfectio abest cælo quæ per motum ipsius acquiri possit, ergo &c. Tettio. Si motus cæli esset naturalis, ergo quies & cessatio à tali motu esset violenta; quare, cum in fine mundi debeat cælum quiescere, tunc esset in dispositione violenta & deteriori quàm nunc est, quod videtur absurdum, tunc enim melior atque præstantior erit mundi

Motum cœli non esse naturalem, opinio multorū.

ſtatus: & certè nullum violentum poteſt eſſe perpetuum, quies autem illa cæli erit perpetua. Vult igitur Durandus motum cæli, neque eſſe à natura, neque ab anima, ſed eſſe ab intelligentia, quæ cum liberè & contingenter cælum moueat, facit vt motus eius ſit planè voluntarius, nec dici debeat naturalis niſi ſecundum quandam conuenientiam & analogiam.

Altera opinio eorũ eſt qui negant hãc definitionẽ naturæ conuenire cælo, non quia cælum non ſit corpus naturale, aut quòd motus eius non ſit naturalis; ſed quia putant Ariſtotelẽ in 2. lib. Phy. vbi definit naturam, conſilium & propoſitum fuiſſe, non omnem naturam ſed eam tantùm quæ eſt in rebus corruptibilibus, definiendo explicare; cui opinioni fidem facere conantur his argumentis. Primo. Quia de iiſdem principiis agit Ariſt. in 2. lib de quibus egit in 1. lib. Phyſi. ſed in primo egit tantùm de principiis rerum corruptibilium. ſicut ipſe declarat 1. phy. tex. 68. ergo etiã in lib. 2. agit de natura quæ eſt tantum in rebus corruptibilibus. Deinde, Themiſtius exponens definitionem naturæ, diſertiſſimis verbis docet cælum ea definitione minimè contineri, ita ſcribens. *Diuinum & cæleſte corpus excipio, quod ſempiterno & irrequieto motu cietur, in quo natura eſt quidem principium motus, non etiam cauſſa quietis.* Poſtea, Ariſt. videtur hoc ſignificare in 8. Metaphy. tex. 9. his verbis, *naturam etiam ſolam profectò quis ponet eam quæ in corruptibilibus eſt, ſubſtentiã* præterea illa particula definitionis, *vt moueatur, & quieſcat* non poteſt bene accommodari cælo vt potè quod ſemper moueatur nec vnquam aptum ſit quieſcere? moueri enim & quieſcere, tantùm conuenit in res corruptibiles. Poſtremo, Ariſt. expoſita definitione naturæ, mox diuidit naturam in materiam & formam & inquit, naturam ſemper eſſe aut ſubiectum aut in ſubiecto, & in definitione naturę dicitur, quod eſt cauſſa, vt moueatur in quo eſt, quæ omnia indicant eam tantum naturam definiri quæ eſt in rebus compoſitis ex materia & forma, quod non competit cælo, præſertim ſecundum opinionem multorum, qui volunt cælum eſſe ſimplicem ſubſtantiam. Quamuis igitur naturæ definitio poſſit aliquo modo accommodari cælo, tamen neque propriè ei conuenit, neque fuit intentio Ariſt. ipſum includere in huiuſmodi definitionem; cuius rei haud obſcurum ſignum eſt, quòd Ariſtoteles in 1. tex. 2. lib. Phy. enumerando genera rerum naturalium, vt inde colligeret definitionem naturæ, nullam cæli fecit mentionem.

Explicatur vera sententia, refellendo supradictas opiniones, & demonstrando motum cæli esse naturalem.

Cap. VII.

VErùm prima sententia falsa est, secunda verò nonnihil probabilis; sed omnium maximè probabilis est tertia opinio, quàm sequuntur Græci, Auerr. item & D. Thomas, qui censent hac definitione naturæ, cælum etiam cõprehendi: quod quidem facilè demonstrari potest his argumentis. Primò, Arist. 1. de cælo tex, 5. probat cælum habere aliquem motum naturalem, quoniam est corpus naturale habens in se naturam, *natura autem* inquit *vt diximus est principium motus* quibus verbis clarissimè significat & cælum esse corpus naturale, & motum eius naturalem esse, & definitionem naturæ traditam in 2. Phy. ei conuenire, idque non solùm illo loco, sed etiam per alios textus qui sequuntur in eodem libro vsque ad tex. 17. planum facit. Deinde, cælum est corpus naturale, vt patet ex 3. lib. de Cælo tex. 1. ex primo de Partibus animalium cap. 5. Ex 8. lib. Metaphy. tex. 1. & 12. Ex lib. 12. Metaphy. tex. 5. sed omne corpus naturale habet motum naturalem, impossibile enim est, vt inquit Auerr. 1. de Cœlo com. 81. esse corpus aliquod naturale sine motu naturali, tum quia propter hoc vocatur naturale; tum etiam quia alioqui tale corpus esset otiosum; ergo cælum habet motum naturalem, & habet in se naturam quæ est principium talis motus, Postea, motus circularis quo cælum voluitur, aut est ei naturalis, aut violentus, non est autem violentus, tum quia est perpetuus, nullum autem perpetuum est violentum, tum etiam quia motus qui vni corpori est violentus, alij est naturalis vt docet Arist. 1. libro de Cælo, circularis autem motus neque vlli alij corpori est naturalis quàm cælo, relinquitur igitur vt is motus sit naturalis cælo. Atque hæc tota argumentatio est Aristotelis. 1. de Cęlo. Præterea, omnis res naturalis habet naturalem propensionem ad suam operationem & perfectionem, sed propria cæli operatio & perfectio est motus circularis; nam si is non est, quid aliud fingi potest? ergo cælum habet naturalem inclinationem ad motum circularem; quare talis motus est ei naturalis. Ad extremum quæ sunt necessaria ad efficiendum motum circularem, ea omnia naturaliter in cælo insunt, ergo & ipse motus circularis est ei naturalis; primùm enim cælo inest figura rotunda, abest grauitas & leuitas, est substantia incorruptibilis carensque contrario. quæ omnia requiruntur ad efficiendum motum circularem. Atque harum rationum prima quidem, refellitur secunda opinio, cæteris autem confutatur prima sententia,

Probatur multis argumentis, motũ cæli & esse, & uerè dici naturalem.

Quomodo motus cæli sit naturalis.

Est autem motus circularis naturalis cęlo ratione principij passiui, quia in cælo est quædam habilitas, & propensio vt moueatur motu circulari: ratione autem principij actiui quod est intelligentia, potest aliquo modo dici naturalis, & aliquo modo non; etenim intelligentia, si propriè loqui volumus, non est natura cæli, quia non dat esse illi, neque est pars ipsius, neque quidditatiua eius consideratio ad Phy. pertinet: potest tamen aliquo modo dici intelligentia natura cæli, tum quia sicut naturam cæli consequitur vt moueatur circulariter ita vt si careret illo motu, ipsum esset imperfectum, sic etiam (secundum Peripateticos) naturam intelligentiæ consequitur vt ipsa moueat cælum, quem motum si non ederet, esset (auctore Arist. 12. Metaph.) otiosa & imperfecta; tum etiam quia intelligentia perinde mouet cælum ac ipsum est sua natura aptum moueri, non secus ac si esset eius forma & naturali, mouet enim intelligẽtia cælum secundum eas differentias positionis, & tanta celeritate nec maiori nec minori quã conuenit naturali propensioni cæli. His accedit, quod & natura cæli & ratio motus circularis poscunt, vt intelligentia sit mouens ipsum & non aliud mouens. Nam cum cælum sit substantia simplex, non potest moueri à se, si quidem mouẽs & motum debent esse diuersa, nec potest moueri ab alio corpore, quia cælum est primum omnium corporum, & sic res procederet in infinitum; quare moueri debet ab aliquo mouente incorporeo, cuiusmodi est intelligẽtia. Motus item circularis, quia caret principio & fine, & est perpetuus, non potest effici nisi à mouẽte per intellectum, quod sit perpetuum. Et quia motus cæli est caussa efficiens & conseruans omnium animantium sublunarium; & quia ex eo pendet totius mundi corporei ordo, gubernatio & perfectio; & quia eo sublato intelligentiæ nullam habere viderentur cum hoc mundo sensibili & mobili coniunctionem atque connexionem; denique quia nulla res in anima potest se ipsam in suo loco naturali perfectè mouere: ob has omnes caussas, necesse est motum cęli ab intelligentia effici. Sed hac de re possunt legi ea quæ scribit Auerroes 1. de Cælo comm. 5. & 2. de Cælo comm. 3. & in disputationibus contra Algazelem per totam 14. disputationem.

Motum cæli non ab alio quàm ab intelligentia posse effici.

Quod autem motus cœli sit naturalis ratione principij passiui, confirmat Diui Thomas in 2. Physico. super textum 2. his verbis. *Motus localis corporum cælestium est naturalis, licet sit à motore separato, in quantum in ipso corpore cæli est potentia naturalis ad talem motũ.* Et in 1. par. quęst. 70. art. 3 ad 4. ita scribit. *Motus corporis celestis est naturalis, non propter principium actiuum, sed propter principium passiuum; quia scilicet habet in sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.* Et ibidem in responsione ad quintum docet eiusmodi motum posse dici naturalem

turalem, etiam in ordine ad principium actiuum hoc modo scribẽs, *Cælum dicitur mouere seipsum, in quãtum componitur ex motore & mobili, non sicut ex materia & forma, sed secundum contactum virtutis, vt dictum est, & hoc etiam modo potest dici, quod eius motor est principium intrinsecum; vt sic etiam motus cæli poßit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse motus naturalis animali, in quantum est animal, vt dicitur in 8. Phys.* Hæc D. Thomas.

Refelluntur qui putant Intelligentiam esse veram formam & naturam cæli.

CAP. VIII.

QVIDAM autem memoria nostra Philosophi in primis nobiles, in scriptis suis reliquerunt, Arist. sensisse Intelligẽtiam re vera esse naturam cæli, nempe talem qualis hic definitur, quod his argumentis persuadere conatur. 1. Cælum est verè animatnm, tum quia id ait Arist. in 2. de Cælo text. 13. & 61. tum etiam quia animatum est nobilius inanimato, cælum autem multò nobilius est corporibus sublunaribus, in quibus tamen multa sunt animata. Sed cælum non est animatum anima vegetatiua aut sensitiua, vt patet, ergo intellectiua quę est Intelligentia: omnis autem anima, est natura eius cuius est anima, relinquitur igitur Intelligentiam esse naturam cœli. Deinde cælum non est tantùm materia, quia non ageret in hæc inferiora, nec haberet determinatam existentiam & quantitatem, & alia permulta accidentia, præsertim autem lucem; non est etiam tantum forma, quia non moueretur per se, ergo est ex vtraque compositum; forma autem eius non est materialis, alioquin esset corruptibile cælum, si autem est immaterialis, erit Intelligentia: Postea, tota definitio naturæ conuenit Intelligentiæ, vt patet expendendo omnes particulas eius. Ampliùs, si motus cæli extrinsecùs fit ab Intelligentia tantùm asistente; ergo est violentus, Arist. enim 7. Physic. text. 10. ait quod extrinsecùs mouetur ab alio, id moueri violenter. Præterea, secundum Aristot. in 8. Phys. mobile à se, prius & nobilius est quàm mobile ab alio, sed, cælum est primum, ac nobilissimum omnium mobilium & mouetur ab Intelligẽtia, ergo ea non est extra cælum, sed intra ipsum vera eius forma existens. Hæc illi. Contra quos pauca quædam nunc dicemus, nam latiùs, & opinionem eorum refellere, & rationes soluere, non est huius loci, sed eius in quo disputatur, an cælum sit animatum. Ac primum, si intelligentia est natura cęli, ergo quiditatiua eius cõsideratio pertinet ad Physicum, nam omnis forma, quæ est natura, est Physica, & qui conside-

Antonius Mirãdulanus in opere de euersione singularis certaminis.

Intelligentiã nõ esse veram formam & naturam cæli.

rat materiam, idem etiam, vt ſcriptum eſt in 2.lib.Phyſicorum, debet conſiderare formam eius: Phyſicus autem conſiderat materiam cæleſtem, ergo idem quoque quiditatiuè conſiderabit Intelligentiam, ſed hoc eſt contra Ariſtot. is enim in 2.Phyſ.26.& 71.atque 73. ait formas ſeparabiles à materia, & quæ mouent ac non mouentur; non eſſe doctrinæ Phyſicę & in 6.Metaphyſicę ea potiſſimum re diſtinguit Metaphyſicam à Phyſica, quòd hæc agit de formis materialibus, illa de abſtractis; & propter intellígentias inquit lib.6.Metaphyſicæ, Metaphyſicam eſſe priorem atq; nobiliorem Phyſica, alioquin ſi Intelligentiæ non eſſent, fore vt Phyſica eſſet prima Philoſophia, & in 12.Metaphyſicæ tex.5.inquit omnem ſubſtantiam mobilem eſſe conſiderationis Phyſicæ; immobilem autem, minimè. Et ſane ſi intelligentia eſt natura cæli, neceſſe eſt eam motu cæli etiam moueri per accidẽs, quam tamen Ariſtot. affirmat, nec per ſe, nec per acccidens, mobilem eſſe. Cúmque materia ſit propter formam, cur opus fuit vt Intelligentia informaret cælum? an propter eſſe eius? at per ſe ſubſiſtit cum ſit immaterialis; an ob propriam eius actionem? at ea cum ſit perfecta intellectio, nõ indiget corpore nec ſubiectiuè, quia intellectio præſertim Intelligentiarum eſt omnino immaterialis; nec obiectiuè, quia intelligentia non eget ſenſibus aut phantaſmatibus ſicut nos, ad intelligendum; nec opus eſt ad efficiendum motum circularem cæli vt intelligentia ſit eius forma, ſatis enim eſt vt ſit ei aſſiſtẽs & moueat ipſum ſicut natura ſua moueri aptum eſt. Rationes autem omnes contrariæ ſupra poſitæ, hac vna ſolutione breuiter & facilè diluuntur. Cælum ſumptum pro coniuncto & aggregato ex orbe & Intelligentia, poteſt dici quodammodo animatum; & eſt nobilius cunctis rebus ſublunaribus; & eſt mobile à ſe, vel mouens ſeipſum; & ſic, Intelligentia non eſt externum, ſed internum mouẽs cæli. Plura his de rebus nõ ſcribimus, ne ſi in his docẽdis longiores & accuratiores ſimus, quæſtiones, ab eo quod nunc agitur longè remotas, alieno loco ineptè tractare videamur.

Soluuntur rationes primæ ſententiæ eorum qui negant definitionem naturæ conuenire cælo.

CAP. IX.

NVNC reſpondendum eſt ad rationes prioris ſententiæ. Argumenta Scoti & Auicẽnæ, facilè ſoluuntur hac vna diſtinctione. Duplex eſt motus naturalis localis, vnus rectus alter circularis. Rationes ipſorum vim & robur habent in motu recto, non autem in motu circulari. Sic etiam ſolui debent duæ poſte-

riores rationes Alberti; nam prima ratio eius tantùm concludit motum cæli non esse naturalem ratione principij actiui, quod vt diximus, nõ est propriè natura cæli, & hoc nos sponte cõcedimus. Quòd autem in secunda ratione dicit naturam horrere infinitum, & motum cæli esse infinitũ, distinguendum est de infinito, nam motus cęli est finitus ratione spatij quod tali motu pertransitur, ratione autem durationis est infinitus. Vide Arist. 6. Phys. tex. vltimo. Itaq; primum cælum quotidie semel motum suum cõficit, qui tamen infinities repetitur, tum propter globosam cæli formam; non enim cælum mouetur ad locum, sed circa locũ, tum ob perennem & indefessam virtutem motiuam Intelligentiæ. Natura autem refugit infinitum, non quod est infinitum duratione, sed quod est infinitum magnitudine vel multitudine. Prima autem ratio Durandi ita soluitur. Vnius cæli tantùm est vnus motus proprius, alij sunt à superioribus cælis: neque verum est quod ait, omnes cælos vnius esse speciei, quia sic essent materiales & corruptibiles. Præterea, in indiuiduis eiusdẽ speciei infimę, vnũ non est per se prius aut perfectius alio, vt dicitur lib. 3. Metaph. text. 11. neque est inter ipsa ordo & dependẽtia essentialis, quæ tamen omnia cernimus in cęlis. Neque verò ipsi cæli secundum Arist. differunt speciei vniuoca, nam sic essent compositi ex genere & differentia, id est ex actu & potentia essentiali quamobrem essent corruptibiles, vt copiosè ostendit Auerroes 3. de Cælo Comm. 49. Ad hæc, si cæli eorúmque motus sunt vnius speciei, ergo similiter etiam motores, id est Intelligentiæ erunt vnius speciei, talem enim Arist. vult esse proportionem, & ordinationem inter Intelligentias mouentes, qualis cernitur esse inter cælos qui mouentur, facere autẽ Intelligentias vnius speciei, manifestè aduersatur iis quæ scribit Aristoteles lib. 12. Metaphysicæ text. 49. Secunda ratio Durandi, concludit quidem de motu recto non autem de circulari; etenim ratio motus circularis in eo consistit; vt fiat circa eundem locum, & vt talis motus non fiat ad acquirendam aliquam perfectionem cælo, sed principaliter quidem vt cælum per talem motum assimiletur Deo, cuius intelligibilem motum mirificè æmulatur cælũ motu circulari: secundario autẽ, vt per talẽ motũ cõmunicetur rebus sublunaribus esse, & viuere, aliis clariùs aliis obscuriùs vt est in 1. de Cælo text. 100. & vt inde vniuersa virtus inferioris mundi conseruetur atque gubernetur. Tertia ratio Durandi non habet vim in Philosophia, quia docere in fine mũdi planè cessaturum esse motũ cæli non attinet id ad Philosophũ, cũ nec lumine naturæ cognosci, nec rationibus Philosophicis persuaderi possit. Sed nihilominus respõderi potest Durãdo ad hũc modũ. Creaturã priuari suo motu naturali ab alia crea-

An cæli sint vnius speciei.

tura, eſt illi violentū, à Creatore autem, qui totius auctor naturæ eſt, minimè: ſicut enim in omni creatura eſt potētia naturalis ad operationem propriam, ita eſt potētia quædam, quam quidam magni nominis Theologi obedientialem vocant, ſecundum quam apta eſt obedire Deo in omnibus quæ de ipſa facere Deus conſtituit. Sunt etiam quidam Theologi, qui putant cælum per ſe non habere inclinationem naturalem potiùs ad motum, quàm ad quietem, ſed ad alterutrū determinari ratione ordinis qui eſt in vniuerſo; & quia ordo qui nūc eſt in vniuerſo, propter viciſſitudinem generationis & corruptionis rerum ſublunarium, neceſſariò exigit vt cælum moueatur, ideo nunc naturaliter mouetur; quoniam verò in fine mundi erit alius ordo vniuerſi, ſublata mutua ſublunarium corporum tranſmutatione, idcirco tunc ſic exigente vniuerſi ordine, cælum naturaliter quieſcet. Quare concludunt tam motum quàm quietem eſſe naturalem cælo, non ſecundum propriam eius naturam, ſed ſecundum communem mundi perfectionem, & propter varium vniuerſi ordinem. Verùm hæc, ſi philoſophicè perpendantur, facilè intelligentur eſſe falſa; nam, vt omittamus cætera, quid magis à ratione & Philoſophiæ decretis alienum eſſe poteſt, quàm quod habet determinatam naturā, id non habere etiam certam, ac determinatam propenſionem ad ſuam perfectionem? quam neceſſe eſt, (vt manifeſtum eſt ex iis quæ ſuprà diximus) vel in motu eſſe, vel in quiete. Sed ad rationes ſecundæ opinionis diſſoluendas, veniamus.

An vacatio à motu, quæ dabitur cælo in fine mundi, ſit futura illi naturalis an violenta.

Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.
Cap. x.

Licet autem ſecunda opinio probabilis ſit, nec magno negotio defendi queat, tamen quia tertiam opinionem tum rationi, tum Ariſt. doctrinæ magis conſentaneam eſſe oſtendimus, rationes eius hic etiam ſoluendæ ſunt. Rationum autem, quibus ſecunda opinio nititur, potentiſſima eſt illa de motu & quiete, non enim cælum habet in ſe principium motus & quietis, ſicut natura definitur habere. Hanc dubitationem interpretes Ariſtotelis variè conantur explicare. Etenim Philoponus in 2. Phyſ. ſuper text. 3. & Alexander Aphrodiſæus 2. libro Naturalium quæſt. in capit. 18. aiunt in cælo non eſſe propriè quietem, quæ eſt priuatio motus, ſed tantùm Metaphoricè, quatenus cælū ita conquieſcit in illo perenni motu ſuo, tanquā in ſua perfectione, nō ſecus ac corpora ſublunaria quieſcūt in ſuis locis naturalib⁹, vel quatenus totū cęlū nunquā mutat locū aut ſitum & vno ſimiliq; motu ſemper cietur, quæ cōſtantia &

An illa pars definitionis naturæ, (eſſe principiū motus & quietis) poßit cælo conuenire.

& vniformitas eius, poteſt appellari quies. Neque vero Simplicius ab his diſcrepat, ſcribens cælum quieſcere ratione centri, polorum & axis, quæ in motu cæli ſemper manent eadem & immutabilia; hoc etiam videtur innuere Ariſtot. 8. Phyſ. text. 76. ita ſcribens. *Mouetur & quieſcit quodam modo ſphæra, eundem enim occupat locum.* Verùm cum Ariſtot. hic loquatur de quiete propriè ac Phyſicè ſumpta, quæ nimirum eſt vacatio & priuatio motus Phyſici, ea vero quam iſti tribuunt cælo ſit Metaphorica & Metaphyſica, idcirco eorum interpretatio probanda non eſt, tanquam parum congruens verbis Ariſt. Porphyrius autem (referēte Simplicio) Auerroes item & D. Thomas volunt illa verba legi debere diſiunctè, vt illa coniunctio, &, ſit poſita pro, vel, vt ſententia illorum verborum ſit hæc, naturã eſſe principium motus vel quietis vel vtriuſque. Sed paulò durior eſt hæc expoſitio, incredibile enim videtur Ariſtot. in tam graui definitione, abuſum fuiſſe huiuſmodi vocibus. Nos autem cenſemus illa verba legenda eſſe coniunctè, & habere hunc intellectum, non vt omnis natura ſit principium motus & quietis, ſed vt omnis motus & quies naturalis, ſit à natura; quęcunque enim vel mouentur naturaliter vel quieſcunt, id habent propter naturam ipſis inſitam. Hoc modo loquendi etiam vtitur Ariſt. 2. de Anima text. 24. dicens, Anima eſt, qua viuimus, ſentimus, mouemur & intelligimus; non quòd omnis anima faciat has omnes operationes, ſed quòd omnes huiuſmodi operationes, vbicunque reperiuntur, procedunt ab anima. Itaq; nomen naturæ, in definitione eius ponitur ſimpliciter & indeterminatè, nomen autem motus & quietis, ponitur vniuerſaliter & diſtributiuè; & quemadmodum cum dicitur anima eſſe principium viuendi, ſentiendi, mouendi & intelligendi, ex eo non rectè inferri poteſt, ergo omnis anima id in quo eſt facit viuere, ſentire, moueri & intelligere; ſic etiam cum definitur natura eſſe principium motus & quietis, non debet ex eo concludi, ergo omnis natura facit moueri & quieſcere id in quo eſt: ſed illud potiùs concludi debet, ergo omnis motus, & quies omnis naturalis, efficitur à natura. Eodem modo poſſet exponi id quod ait Ariſtot. 4. Phyſ. text. 30. ſcribens, omnem locum naturalem habere ſurſum & deorſum, hoc eſt, non quidem omnem locum eſſe ſurſum & deorſum, quod fieri non poteſt: ſed, (vt eum locum explanans, inquit Simplicius) naturam loci diuidi per illas differentias ſurſum & deorſum. Reliquorum autem argumentorum ſolutio ex iis quæ ſcribit Auerroes 2. Metaphyſ. comm. vlt. petenda eſt, etenim eo in loco affirmat naturam æquiuocè, id eſt, analogicè dici in corporibus cæleſtibus & in ſublunaribus, atq; illis quidem ſecundũ ſe, & ſecundum perfectionem; his autem ſecũdum

famoſitatem,id eſt ſecundum nos,& ſecundum vulgarem exiſtimationem hominum, & primã eius nominis impoſitionem vſitatamque appellationem hoc nomen naturæ principaliùs conuenire.vulgus enim eam tantùm appellat naturam, cuius generatio, corruptio cæteriq; motus ante oculos omniũ ſunt:quo fit vt Ariſt.etiã definitionem, diuiſionem & proprietates naturæ præcipuè accommodet ad naturam corruptibilem, vtpote quæ nobis magis cognita & perſpecta ſit.Itaque ea verba quæ ex 9.textu libri 8.Metaphyſ.citata ſunt, ad hunc modum interpretari conuenit. *Naturam ſolam profectò quis ponet,quæ in corruptibilibus eſt,ſubſtantiam.* Id eſt,ſi quis manifeſtam & vulgatam notionem & rationem naturæ ſpectet, ſolam exiſtimabit naturam, eam quæ eſt mortalis. Quòd autem Ariſt.non putet, cælum excludi nomine & definitione naturæ, ibidem præcipuè declarauit appellãs cælum in eodem lib.8.Metaph.tex.12. ſubſtantiam naturalem. Themiſtius autem, illis verbis quæ commemorata ſunt, non excipit aut remouet cęlũ à definitione naturæ,ſed ipſum eximit ex numero earum rerũ naturalium quæ habẽt in ſe principiũ motus, & quietis.Nec Themiſtiũ latuit tria genera rerum naturaliũ poni ab Ariſt.lib.8.Phyſ.vnũ earum,quæ ſemper mouẽtur,quale eſt cælũ; alterũ earum,quæ ſemper quieſcunt,cuiuſmodi eſt terra ſi non ſecundum omnes partes, at certè ſecundum totam elementi molem ; tertium earũ, quæ partim mouentur partim quieſcunt,in quo numero ſunt plantæ,& animalia.

An definitio naturæ conueniat animæ,præſertim autem animæ rationali.

Cap. XI.

QVANDO quidem conſtitutũ eſt definitionem naturæ, etiam cælo conuenire, ſequitur nunc, vt diſquiramus an ea definitio conueniat animæ.Simplicius quidem in 2.Phy.ſuper tex. 1.& 3.& item Albertus in eodẽ libro tracta.1.cap.2.negant hanc definitionem conuenire animæ eámque tantùm naturam hic definiri putãt,quæ eſt in corporibus ſimplicibus & inanimatis;ſi autem animantes dicuntur habere naturam vel eſſe res naturales, ita dici aiunt propterea quòd in ſe habẽt corpora ſimplicia:omne enim corpus, aut eſt elementum aut conſtans ex elementis, quæ ſunt propriè res naturales.Atque hanc ſententiã Simplicius ita confirmat ; eſſe naturale conuenit omnibus rebus naturalibus quà tales ſunt, ergo conuenit illis propter aliquod principiũ, & propter aliquã ſubſtantiam communem omnibus:ſed hæc ſubſtãtia non eſt anima, quippe quæ non eſt niſi in viuentibus, neq; aliud quicquã eſſe poteſt quàm ſubſtantia corporum ſimplicium, hæc enim ſola reperitur in omnibus reb⁹ naturalibus:quare natura, quæ hic definitur,eſt tãtùm ſubſtãtia

Quæſtio ſecunda,an definitio naturæ conueniat animæ.

corporũ ſimpliciũ. Deinde Ariſt. in 2. de Anima definiens animã eſſe actũ corporis naturalis, apertè diſtinguit animã à natura, ſi quidem facit naturã ſubiectũ ipſius animæ, & in eodẽ lib. text. 37. ait corpora naturalia eſſe inſtrumenta animæ. Hoc ipſum etiã comprobat teſtimonio Eudemi, qui idem ſenſit. Albertus vero idem confirmat his argumentis. Primò. Natura eſt determinata ad vnum, vel enim mouet ſurſum vel deorſum: anima autẽ habet multos & varios motus, ſecundum omnes differentias poſitionũ, quare non eſt determinata ad vnum; non igitur eſt natura. Deinde, natura definitur eſſe principium motus per ſe, id eſt, immediatè & ſine inſtrumentis, anima autem non mouet niſi per inſtrumẽta corporea veluti per muſculos & neruos, ex his putat Albertus neceſſariò concludi animam non eſſe naturam, nec eam ſupradicta naturæ definitione comprehendi.

Sed hęc ſentẽtia multis modis falſa eſſe cõuincitur. Primò, Ariſt. in 2. Phyſ. tex. 1. enumerãs res naturales eáſq; diſtinguẽs à non naturalibus, ex quo mox colligit definitionẽ naturæ, commemorat plãtas & animalia, idémq; facit ſemper aliis in locis in quibus recẽſet res naturales. Tũ, definitio naturæ tota ſanè cõgruit animæ, etenim anima eſt principiũ motus & quietis, in eo in quo eſt, primò per ſe & non ſecundum accidẽs. Neque vero obſtat, ꝙ anima vtatur inſtrumentis ad mouẽdum; vt Albertus obiicit, nam etiam forma ſubſtãtialis elementi vtitur, accidẽtibus vel motiuis vel actiuis ad efficiẽdos motus ſuos: non enim, (vt Ariſt. ait libro de Senſu, & ſenſili cap. de odore) ignis calefacit, vt ignis eſt, ſed vt calidus eſt. Itaque Albertus malè interpretatur illud verbũ, *primò*, & ſine cauſſa negat ipſum conuenire animæ. Poſtea, Ariſt. 1. de Partibus animal. cap. 1. ob eã cauſam Phyſico ait eſſe agendũ de anima ſenſitiua & vegetatiua, quòd ipſæ ſint naturæ, & principia motuum naturalium. Pręterea, motus animę eſt motus naturalis, ergo anima eſt natura: conſequentia nota eſt ex eo, quia motus eſt propri⁹ effectus per quẽ definitur natura; Antecedẽs autẽ ita probatur, primò Ariſt. in 2, Phyſ. tex. 1. ponit inter motus naturales accretionẽ, & decretionẽ, qui ſunt motus animæ. Secundò. Quia 3. Phyſ. tex. 6. traditur motus definitio quę cõuenit animæ motibus. Tertiò. Quia diuiſio motus naturalis tradita. 5. Phy. tex. 9. cõtinet motus aĩæ. Quartò. Quia principia, quę tradũtur primis duobus libris Phyſ. cõmunia ſunt aut oĩbus rebus naturalibus, aut certè cunctis rebus corruptibilibus, non ergo ab his debet remoueri anima. Quintò. Quoniam Ariſt. in 2. lib. Phyſ. text. 80. vt demõſtret naturã agere ob aliquẽ finẽ, ſumit argumentũ ab animalibus & plantis, qua re declarat nomen & rationẽ naturæ, de qua Phyſicus agit, etiã ad animã pertinere. Atque in illius quidem loci explanatione, non

Probatur animam eſſe naturam.

ſibi conſtat Simplicius; is enim in ſuis Commentariis illum locum explanans, ita ſcribit, *In his autem velim animaduerti, animalia & plantas vt quæ ſint naturalia ſumi ab Ariſtot. etiam ſi ſint animata, & ab anima regantur.* Et paulò poſt, hæc ſubiungit, *Num autem Ariſtot. vocat naturam etiam quicquid animæ verſatur in corpore? quamobrem etiam opus de Anima, vt quod multa tractet de huiuſmodi anima, eſſe contemplationis naturalis exiſtimant.* Hæc Simplicius. Ad extremũ, Ariſtot. 8. Phyſ. text. 27. apertiſſimè ſcribit, quod à ſe ipſo mouetur, vt eſt vnumquodque animalium, moueri à natura. Primæ autem rationi Simplicij reſpondendum eſt, res naturales eſſe naturales, non propter vnam aliquam ſubſtantiam communem omnibus, ſed propter rationem quandam communem, quæ in omnibus ineſt; hæc autem ratio, eſt habere in ſe principium motus & quietis, quæ quidem reperitur in cælo, in viuentibus & in non viuentibus. Secunda ratio facilè ſoluitur, ſi animaduertamus Ariſtotelem in libris de Anima, preſſiùs ſumere nomen naturæ quàm in lib. 2. Phyſicorum, vel etiam Peripatetici, cum diſtinguunt tria principia rerum, naturam, animam, & intellectum. Naturam enim vt opponitur animæ, definitur eſſe agens ſine cognitione, & vno ac ſimplici modo operãs; vt autem compræhendit animam, eſt principium motus & quietis in eo in quo eſt. Hic nomen naturæ ſumitur ampliori quadam ſignificatione, nempe quatenus eſt principium motus & quietis: Similiter etiam reſpondendum eſt ad rationes Alberti, procedunt enim de natura ſecundum anguſtiorem eius ſignificationem & vt diſtinguitur ab anima. De Eudemo autem non eſt multum laborandum quid ſenſerit. anima igitur & dicitur natura & anima; natura, prout eſt principiũ motus in eo in quo eſt, anima verò, prout facit id in quo eſt moueri à ſe, nec vno tantùm & ſimplici motu, ſed multis & variis motibus. At verò reſtat etiam nunc quidam ſcrupulus; etenim motus animæ, vel progrediendi, vel ſaltandi, non videtur eſſe naturalis corpori animalis, cum enim corpus animalis ſit graue, ſolus is motus ei naturalis erit, quo deorſum fertur, cæteri autem omnes erunt violenti. Reſpõdeo, huiuſmodi motus animalium eſſe quidem violentos corpori animalis vt eſt corpus mixtum, in quo præcellit & dominatur elementum terræ, eſſe verò naturales ei, prout eſt inſtrumentum animæ in id fabricatum à natura, vt inſeruiat ei atque obediat; eſſe autem huiuſmodi motus naturales corpori animalis, ex eo perſpicuũ eſt, quòd natura dedit corpori animalis inſtrumẽta idonea ad eos motus perficiendos, vt ſunt nerui, muſculi, pedes, & manus. Verùm adhuc de anima vniuerſè diſputatum eſt: deinceps de anima rationali propriè diſſeramus.

Solutio rationum Simplicij.

An motus progreßiuus animaliũ ſit eis naturalis an violentus.

An anima rationalis sit natura.

Cap. XII.

DE anima rationali dubitari ſolet, an ea ſit natura nec ne propriè ſumpto naturæ vocabulo vt hic definitur. Ac Simplicius quidem in 2. Phyſ. ſuper text. 3. negat animam rationalẽ eſſe naturam, nec eam vult hac definitione naturæ contineri; cui rei fidẽ facit his argumentis. Primò, quia infra Ariſt. diuidit naturam in ſubiectum & in id quod eſt in ſubiecto; ſed anima rationalis nec eſt ſubiectum, id enim eſt materia, nec eſt in ſubiecto, forma enim quæ eſt in ſubiecto, eſt materialis, & inſeparabilis, Intellectum autem humanum eſſe immaterialem & ſeparabilem docet Ariſt. in 3. de Anima, ergo anima rationalis non eſt natura. Deinde, Ariſt. in 2. Phy. tex. 12. ait naturam quæ eſt forma, non poſſe ſeparari à materia ſecundum exiſtentiam, ſed tantummodo ſecundum rationem, quod non conuenit in animam rationalem, quæ ſecũdum exiſtentiam eſt à corpore ſeparabilis. Ad hæc, forma naturalis educitur de potentia materię per generationem, & eſt terminus generationis, anima verò rationalis minimè; nam Ariſt. 2. libro de Generat. animal. cap. 3. ait mentẽ eſſe diuinam & extrinſecùs aduenire. Poſtremò, Ariſt. nullum reliquit locum dubitandi hac de re, is enim in 1. de partib. animal. cap. 1. negat conſiderationem animæ intellectiuæ eſſe Phyſicam, tum propter alias cauſſas, tum propter eam maximè quia non eſt natura quæ ſit principium motus naturalis. Atque hæc fuit Simplicij opinio pau cis verbis ab eo indicata, ſed à nobis, vt quantum in ea eſſet probabilitatis intelligeretur, latiùs expoſita.

Quæſtio tertia an anima rationalis ſit natura.

Opinio Simplicij.

Nobis autem Simplicij opinio, nec planè probatur, nec ſanè omnino improbatur. Exiſtimamus enim animam rationalem partim eſſe, & appellari poſſe naturam, partim vero minimè. Sed, vt quod docere volumus melius intelligatur, ſententiam noſtram duabus propoſitionibus breuiter exponemus. Vna propoſitio eſt, Animam rationalem aliquo modo poſſe dici naturam. Hæc propoſitio ita probatur. Primò, Anima rationalis re vera eſt pars eſſentialis hominis, & forma dans eſſe homini: ſed homo, ea ratione vt eſt homo, eſt res naturalis, ergo anima rationalis erit eius natura. Prætereà, quamuis Intellectus vt intellectus eſt non efficiat in homine motum aliquem Phyſicum, regit tamen atque moderatur motus Phyſicos, eorumque vſum & exercitium determinat: exempli cauſſa, licet motus loquendi, ingrediendi vel ſaltandi, efficiatur à virtute naturali motiua quæ eſt in membris hominis: attamen quantus is motus eſſe de-

Explicatio quæſtionis.

beat, quo item modo fieri, aut cur & ad quem finem referri, præſcribitur, definitur, & imperatur à ratione. Huiuſmodi enim operationes, ſubſunt conſilio & arbitrio hominis; ex quo fit, vt ſint dignę laude vel vituperatione, pœna etiam vel præmio. Poſteà, coniunctio animæ rationalis cum corpore, efficitur & conſeruatur per motum Phyſicum, ad proprias etiam actiones intellectus obeundas opus eſt phantaſmate, nunquàm enim mens dũ eſt in corpore, auctore Ariſt. 3. de Anima tex. 30. & 39. intelligit ſine phantaſmate: phantaſma autem eſt quidpiam materiale coniunctum motui Phyſico: ob has igitur cauſſas anima rationalis poteſt appellari natura. Altera propoſitio eſt. Animam rationalem ſecũdum aliam quandam conſiderationem, non eſſe naturam de qua Phyſicus agit; quam propoſitionem veram eſſe, clariſſimè perſpicitur ex his paucis quæ ſequuntur. Primò quia anima rationalis non producitur per motum Phyſicum ſed per creationem ex nihilo: tùm, quia non efficitur ab agente naturali, ſed immediatè à Deo. Ampliùs, quia inter eam & corpus ipſius, non eſt proportio Phyſica qualis eſſe debet inter formam & materiam naturalem; ſiquidem anima rationalis per ſe eſt immortalis, corpus autem eius ſuaptè natura eſt mortale. Deinde, quia propria operatio eius quæ eſt intellectio, per ſe (& quemadmodum Philoſophi loquũtur) ſecundum ſubſtantiam ſuam, non eſt motus naturalis. Ad hæc vltimus finis animæ rationalis quo adepto ipſa perfecta eſt, & naturalis appetitus eius planè conquieſcit, eſt ſupernaturalis, media item ad eum finem conſequendum neceſſaria, ſunt ſupernaturalia. Quid plura? Phyſici eſt agere de natura, multa autem ſunt in anima rationali quæ longè tranſcendunt facultatem & conſiderationem Phyſici; ſed hac de re latiſſimè diſputatum fuit in 1. libro huius operis. Ex his igitur clarum eſt, animam rationalem partim appellari poſſe naturam, partim verò minimè. Ex quo item in promptu eſt ſolutio eorum argumentorum quibus ſupra ex Simplicij ſentẽtia, probauimus animam rationalem non eſſe naturam. Illis enim argumentis non conficitur animam rationalem nullo modo eſſe naturam, ſed tãtùm ſecundum aliqua, quæ conueniunt ipſi ea ratione vt eſt expers materiæ atque immortalis; quod nos libenter concedimus. Ariſtoteles etiam verè ait eam non eſſe omnino naturam, nempe talem quales ſunt naturæ corporeæ ac mortales: nec eam conſiderari à Phyſico, nimirum omni ex parte, & ſecundum omnia quæ inſunt in anima rationali; quod & verum eſt, & opinioni noſtræ conſentaneum.

In quibus rebus naturalibus, & respectu quorum motuum, Natura sit principium actiuum & paßiuum.
CAP. XIII.

QVONIAM in definitione naturæ positum est, naturam esse principium motus, declarandum est, quorum motuum natura sit principium actiuum, & quorum passiuum. Certum est, in omni re naturali, & respectu cuiusuis motus naturalis, esse naturã, quæ sit principium passiuum; tum quia in omni eo quod mouetur, inest materia quæ est principium passiuum; tum etiam quia quicquid naturaliter mouetur, suaptè natura aptum est ita moueri, quare necesse est in eo esse potentiam passiuam ad huiusmodi motum: Sed obscurum est, & in quibus rebus naturalibus, & quorum motuum naturalium sit natura principium actiuum. Sunt autem multa genera motuum, est enim motus generationis, corruptionis, alterationis, accretionis & motus localis; quæ item naturaliter mouentur, alia sunt corpora simplicia, alia mixta sed inanimata, & alia quæ vitam, atque sensum habent. In singulis & mobilium & motuum generibus, videndum est an natura sit principium actiuum nec ne. Ac primùm de generatione & corruptione dicamus.

Quarta quæstio, an in aliquo natura sit principiũ generationis actiuum.

Nulla res habet in se principiũ actiuum suæ generationis. Etenim aut hoc principium esset materia, aut forma; non materia, quippe quæ nullius est actiuitatis; non forma, tum quia ipsa est quæ generatur, quare non potest esse generans; tum etiam quia generans est ante generationem, forma verò non nisi post generationem existit, cũ primùm enim adest forma, generatio cessat. Dicuntur autem quædam habere in se principium suæ generationis sicut viuentia, quatenus vis generans hæret ipsis coniuncta; quemadmodum virtus seminis est coniuncta cum fœtu donec absoluatur eius generatio. Atque ob hanc caussam videtur natiuitas seu viuentiũ generatio, distingui à generatione eorũ quæ vita carent, vt innuit Arist. 5. Metaph. tex. 5.

Dubitatio ex Auerroe.

Sed affert difficultatem locus Auerrois in 7. Metaphy. com. 29. vbi scribit, sicut in motu locali quædam mouentur à seipsis, quædam ab alio, sic in generatione quædam generari à seipsis quædam ab alio. Verùm hoc facilè soluitur si bene ponderentur verba Auerr. non enim eo in loco Auer. agit de generatione substantiali, sed de generatione accidentiũ, quorum ait quædam tantùm posse effici extrinsecùs ab arte, vt domus, lectus & alia his similia; quædam verò tantùm à natura quæ est in subiecto ipsorum, vt risibile; quędã autem, & intrinsecè à subiecto & extrinsecè ab arte, vt sanitas; sanantur enim quidam à Medico, alij verò à seipsis. Ex his palàm est Auerr. loqui

de generatione accidentium, quæ dicuntur à seipsis generari, quatenus non extrinsecùs ab arte, sed à caussis, quæ sunt intra eorum subiectum, procreantur.

In quibus rebus natura sit principium actiuum corruptionis, quæstio quinta.

De Corruptione autem non potest quicquam vniuersè pronuntiari, sed distinctione opus est. Etenim alia sunt corpora simplicia vt elementa, alia mixta vt metalla & viuentia. Nullum autem corpus simplex habet in se principium actiuum suæ corruptionis; omnis enim res expetit esse, & quoad eius fieri potest, se suáque conseruat ac resistit corrumpenti, ergo nulla res potest seipsam corrumpere. Deinde, quodnam erit in corpore simplici principium corrumpens? materia ne an forma? non materia, quia non est actiua; neque forma, quia forma dat esse, non igitur aufert ipsum esse, præsertim cum esse sit effectus internus & inseparabilis à forma. Præterea aut forma corrumpet seipsam, aut materiam; non seipsam, id enim inuoluit cōtradictionem, nam quod corrumpit, existit, quod corrumpitur, non existit; neque materiam, tum quia materia est incorruptibilis, tum quia corrumpens est contrarium ei quod corrumpitur, forma autem non est contraria materiæ.

Omne autem mixtum perfectum, qualecunque fuerit siue animatum siue inanimatum, habet in se principium actiuum suæ corruptionis, siquidem omne mixtum in se cohibet quatuor elementa & quatuor qualitates inter se contrarias ac pugnantes, quocirca cum vna earū exuperat plusquam ratio mixti patitur, opprimit reliquas; atque hoc modo dissoluitur certa quædam proportio qualitatum in qua tantummodo conseruari potest natura mixti. Mixta vero eterogenea vt sunt animalia, præter hunc modum corruptionis communem omnium mixtorum, habent alium sibi peculiarem, quatenus vna eorum pars potest alias corrumpere & ita toti mixto interitum afferre: cum enim partes animalium sint dissimiles, ac quædam etiam inter se contrariæ, siquidem cor est calidum, cerebrum frigidum, os siccum, caro humida; quatuor etiā humores sanguis, pituita & vtraq; bilis habent qualitates & temperamenta inuicem contraria; ideò sæpe contingit, vt vna pars læsa, & male affecta, cæteris perniciem & exitium afferat, vnde totius animalis interitus existat. In mixtis autē homogeneis, non est hic modus corruptionis; cum enim omnes eorum partes sint vniformes eiusdémque naturæ, non potest vna corrumpere aliam, debet enim corrumpens esse diuersum, atque contrarium ei quod corrumpitur. Quanquam si subtiliter loqui, & ad tenuè rationem elimare voluerimus, comperiemus nullum mixtum habere in se naturam, quæ sit principium eius corruptiuum; Natura enim principaliter est forma substantialis, quæ nulli corpori, cuius est

est propria forma & naturalis, interitum afferre potest; cum potiùs ipsa faciat illud existere. Id igitur accidit mixtis, propter accidentia inuicem contraria quæ in ipsis insunt, quæ, ea proportione & temperatione quam in mixtis naturaliter habent, extrinsecùs ab aliquo agente dissoluta & sublata, pugnant inter se sibíque inuicem exitiũ moliuntur. Ex quo euenit, vt mixta quoque, in quibus illa sunt accidentia, necesse sit interire. Atque ita de generatione & corruptione breuiter dictum est; sequitur vt de alteratione & accretione dicamus.

In quibus rebus natura sit principium actiuum alterationis.

CAP. XIIII.

DVPLEX est alteratio Physica, vna corruptiua, quæ tandem affert interitum rei quæ alteratur, vt calefactio aquæ; altera quæ dicitur perfectiua, per quam res, tantum abest vt corrũpatur, vt magis perficiatur, propulsans quæ sibi contraria & noxia sunt, & augens atque corroborans vires suas; sic aqua feruens remota ab igne, paulatim calorem pellit & recuperat pristinam frigiditatem, sic etiam quædam corpora ob antiperistasim euadunt vel frigidiora vel calidiora quàm fuerant antea. De alteratione igitur corruptiua, quod attinet ad principium actiuum eius, idem iudicium est, quod supra esse diximus de corruptione quæ accidit tam mixtis quã simplicibus; propterea quòd illiusmodi alteratio, est via certissima ad corruptionem: de altero autem genere alterationis, quam vocant perfectiuam, magna dubitatio est inter Philosophos, à quo aqua calefacta & ab igne remota, actiuè reducatur ad pristinam frigiditatẽ. Quidam enim aiunt aquam reduci ad frigiditatem à generante, quẽadmodum Arist. ait grauia & leuia moueri à generante. Alij à qualitate quadam virtuali, quæ in aqua occultè id operetur: Alij à circunstante, vt ab aëre vel ab alio corpore quod ambit aquam. Alij propter exhalationem vaporum qui permisti cum aqua reddebant eam calidam, his autem ex aqua excedentibus redit aqua ad suam frigiditatem. Alij putant in calefactione aquæ, frigus seipsum collegisse & abdidisse in partes interiores aquæ, exteriores autem partes occupatas esse à calore: cum autem aqua remouetur ab igne, frigus quod latebat in partibus interioribus, expellere calorem ab exterioribus partibus, & in his gignere frigus sibi simile, atque ita totam aquam frigidam euadere sicut ante erat. Si quis autem obijciat, cum calor feruentis aquæ, iudicio sensus sit longe maior quàm frigus aquæ, fieri nõ posse vt calor ab hoc frigore vincatur & expellatur: Respondẽt;

Sexta quæstio, In quibus corporibus natura sit principium actiuum alterationis.

Quomodo aqua calefacta & remota ab igne redeat ad suam frigiditatem, variæ opiniones.

Semper in aqua dum est aqua, inesse plus frigoris quàm caloris, alioquin non posset conseruari forma substantialis aquæ; iudicari tamẽ in aqua feruenti esse plus caloris quàm frigoris, tum quia calor est qualitas magis actiua, vehemẽtius mouens & afficiens sensum quàm frigus, tum quia calor insidens in partibus exterioribus aquæ frigore introrsum compulso, magis occurrit sensui; quin etiam licet minus esset frigus in aqua feruenti quàm calor, tamen esset illo potentius, propterea quod frigus est natiuũ aquæ, proprio & naturali subiecto inhærens, & cum forma substantiali aquæ coniunctum, cui est admodum affine: at calor est desertus à suo agente idest ab igne, nec hæret in suo naturali subiecto, & est simul cum forma substantiali aquæ, à qua suaptè natura plurimum dissidet. Tot igitur & tales sunt opiniones Philosophorum circa hanc opinionem; quas subtiliter discutere ac diiudicare & quid pro vero certóque habendum sit, cõstituere, non est huius loci: à nobis autem in libris de Elemẽtis, quos confecto & absoluto hoc opere edere (Deo iuuante) cogitamus, hæc quæstio diligentissime tractabitur atque profligabitur. fortasse autẽ ad eiusmodi effectum, hoc est vt aqua redeat ad priorem frigiditatẽ, vel omnes supradictæ caussæ, vel complures, vel aliquando vna aliquando aliæ concurrunt.

De Accretione autem quod sit principium actiuum eius, paucis explicari potest: nam cum ea, quæ propriè dicitur accretio, in solis viuentibus reperiatur, manifestum est principem eius caussam efficientem esse animam, calorem autem naturalem esse quasi administrum & instrumentum animæ, sicut Aristoteles scribit 2. de Anima à tex. 38. vsque ad 41. Diximus autem (propriè) quoniam est quædam accretio quæ fit per solam additionem & aggregationem vnius corporis ad aliud corpus, quæ reperitur etiam in rebus non viuentibus, cuius principium efficiens non est intra sed extra.

An in Mixtis inanimis sit alia ratio, & (vt vocãt) gradus naturæ quàm est in elementis. Quæstio 7.

Sed quia supra dictum est de corruptione & alteratione tam simplicium, quàm mixtorum corporum, merito dubitari potest, an mixtum inanimatum habeat alium gradum naturæ quàm elemẽta; nam cum natura sit principium motus, videntur motus quibus mouetur mixtum inanimatum, effici ab elementis quæ in eo insunt; motus enim localis mixti vel sursum vel deorsum, fit ab elemento prædominante, vt dicitur primo de Cælo text. 7. motus autem alterationis, efficitur à primis qualitatibus elementorũ, ab his enim tantùm prouenit ea quæ propriè est & dicitur alteratio; quare non videtur esse alia ratio naturæ in mixto inanimato quàm in elementis. Verùm nõ ita res habet, nam cum mixtum habeat diuersam formam & naturam ab elementis, cum habeat facultates quasdam & actiones præ-

ſtantiores & admirabiliores quàm elementa, qualis eſt in Magnete, vis attrahendi ferrum, cum denique habeat in ſe principium efficiẽs ſuæ alterationis & interitus quemadmodum ſupra oſtenſum eſt, negari non poteſt, quin in mixto inanimato ſit alia ratio & ſuperior quidam gradus naturæ quàm in elementis. Ergo ſi amplè vtamur nomine & ſignificatione naturæ, fatendum eſt in mixtis eſſe naturã quandam diuerſam ab elementis: Sin autem nomen & vim naturæ preſſè ſumamus, ea nimirum ratione, vt definitur eſſe cauſſa cur naturaliter moueatur id in quo ipſa ineſt, probabiliſſimum eſt, in mixtis inanimis non eſſe aliam naturæ rationem vel gradum, quàm reperitur in Elementis. Reſtat vt dicamus de motu locali.

An natura in Elementis ſit principium actiuum motus localis quo ipſa naturaliter mouentur.

CAP. XV.

DVPLEX eſt motus localis, vnus ſimplex per ſe primò conueniens elementis, eorúmque cauſſa, etiam mixtis; alter mixtus, qualis eſt animalium; primùm de ſimplici, tum de mixto dicamus. Magna quæſtio eſt, nec ſatis adhuc explicata, quæ ſit cauſſa efficiens motus ſimplicis in elementis; exempli cauſſa, cum terra mouetur deorſum, quid ſit quod eum motum præcipuè efficiat? Quidã exiſtimant motum naturalem elementi effici à generante, ita vt generans ſit princeps cauſſa eius motus, forma autem ſubſtantialis & grauitas, ſint tanquam eius inſtrumenta; nec referre, an generans adſit cum fit talis motus nec ne, ſed ſatis eſſe vt vim mouendi à principio tribuerit; quemadmodum ſagittæ motus cauſſa efficiens eſt is qui iaculatus fuit, licet poſteà receſſerit vel interierit; & in generatione hominis, princeps cauſſa generans eſt pater, vis autem ſeminis eſt quaſi inſtrumentum illius. Hanc opinionem duo faciunt admodum probabilem, vnum eſt, quod Ariſt. vbicunq; loquitur de motu corporum ſimplicium, loquitur autem ſæpiſſimè, vt in 8. Phy. tex. 17. 29. 32. & in 4. de Cælo 25. & 1. de Anima 19. & 5. Phy. 18. & 2. de Cælo 9. & in lib. de motu animalium cap. 3. ſemper non ſolùm innuit, ſed etiam apertè docet & argumentatur eiuſmodi corpora non moueri à ſe, ſed à generante vel à remouente prohibens. Alterum eſt, quod cũ in eo omni corpore quod mouetur à ſeipſo, neceſſe ſit ineſſe duas partes, vnam quæ ſit tanquam mouens, altera quæ ſit tanquam mota, quas in corpore ſimplici reperire non poſſumus, nam vt ipſa forma corporis ſimplicis dicatur eſſe mouens, quid erit in eo tanquam

Quæſtio octaua an natura ſit principium actiuum motus localis elementorum.

Opinio Thomiſtarum.

motum? an eadem forma? at idem mouere & moueri respectu eiusdem motus, nisi per accidens, est impossibile; an materia? at quod mouetur debet esse ens in actu; & materia prima per se non habet maiorem propensionem & habilitatem ad motum qui fit sursum, quam ad motum qui fit deorsum; Cum igitur ita sit, vt in corpore simplici non possit distingui mouens à moto, necessariò concluditur eiusmodi corpus non posse moueri à seipso. Vide D. Thomam 1. par. quæst.18.art.1. in respon. ad 2.& in commentarijs eius super ea loca Aristotelis quæ proximè supra citauimus.

Opinio Auerroistarum & Scotistarum, quæ est probabilior.

Econtrariò, alij opinantur corpus simplex non à generante sed à seipso moueri; quod sanè tam multis & firmis rationibus confirmant, vt id cuiuis facilè persuadere posse videantur. Etenim quærũt, quomodo motus lapidis deorsum, efficiatur à generante? tripliciter enim potest generans ad eum concurrere, vel impellendo lapidem, aut ei occultam quandam vim, qua moueatur deorsum, impertiẽdo; sed hoc non est verisimile, tum quia sæpe contingit, vt cum lapis mouetur; generans eius non adsit, quin etiã multò ante interierit; oportet autem cum fit actu motus, adesse actu mouens & mobile, quia motus definitur ab Arist.3.Phy.tex.23. actus mouentis in mobili; tũ etiam quia motus pulsionis quo vnum corpus mouetur ab alio, numeratur ab Arist.7.Phy.tex.10.inter motus violentos. Illa verò occulta vis, quam generans imprimit lapidi, quænam aut qualis sit, ne fingendo quidem dici potest; non enim est alia qualitas vel virtus quæ moueat deorsum, quàm grauitas, & quicquid aliud dicitur, quale quale fuerit id, perspicuè cognoscitur superuacaneum, atque fictitium esse. Vel dicent generans concurrere ad motum lapidis, quatenus lapis eam vim motiuam, quæ in eo inhæret, & propter quam fertur deorsum, accepit à generante, quam ob caussam talis motus merito assignatur generanti. Verum hoc nihil est, nam sic etiam dici posset calefactio, qua ignis calefacit aquam, non effici ab igne, sed ab eo quod generauit ignem; quandoquidem vim calefaciendi, ignis accepit à suo generante: Præterea, si quia lapis vim motiuam deorsum habet à generante, ideo motus eius deorsum, actiuè fit à generante, ergo pari ratione, cum potentia passiua & habilitas quæ est in lapide, vt moueatur deorsum, sit etiam lapidi tributa à generãte, siue ea sit grauitas, siue aliud quiduis, non solùm lapis non dicetur moueri à se actiuè, sed nec etiam passiuè, quod est contra Arist.in 8.Phy.32 & est contra rationem, quia si in lapide nec est principium actiuum, nec passiuum eius motus qui fit deorsum, non esset is motus naturalis lapidi. Vel denique possent dicere, propterea talem motũ lapidis effici à generante, quia generans producens formam lapidis, simul

etiam

etiam per modum (vt aiunt) ſequelæ producit eius motum, ſecũdum illud quod dici ſolet; dans formam dat omnia conſequentia formã; atqui hoc longè abeſt à vero, nam ea dicuntur à generante produci per modum ſequelæ, quæ per eandem actionem qua res generatur producuntur; ſicut homo & riſibile, nam quia eadem actione producitur homo per ſe primo, & eadem producitur riſibile ſed ſecundariò, ideo dicitur riſibile generari per modum ſequelæ ab eodem generante à quo generatur homo. At generatio lapidis fit in inſtanti per primum ſui eſſe, motus autẽ eius ſecundũ locum incipit in tempore per vltimum ſui non eſſe, quare eo inſtanti quo fit generatio, non eſt motus, & cum fit motus, tunc non eſt generatio lapidis; quare non verè dicitur motus lapidis effici à generante; atque hoc quod nunc diximus, manifeſtius apparet cum lapis non ſtatim ac generatus eſt, mouetur deorſum, nempe cum ob aliquod impedimentum in loco ſuperiori retinetur; ſi enim poſtea ſublato impedimento, deorſum moueatur, quis dicet hunc motum tunc fieri à generante? Perſpicuum igitur eſt, nullum modum fingi poſſe ſecundum quem dicatur generans concurrere ad motum lapidis. Præterea, ſi Deus creet lapidem, is proculdubio mouebitur deorſum, nõ aliter atque quiuis alius lapis naturaliter productus; quærẽdum eſt, à quo efficiatur motus illius lapidis; nam ſi non fit intrinſecè ab ipſomet lapide, cum nõ habuerit generans naturale, neceſſariò, ſecundum iſtos, dicendum eſt eum motum fieri à Deo creante, quod qui non ducit abſurdum, neſcio quid ei abſurdum videri poſſit. Cauſſa enim efficiens motum naturalem lapidis, certa, definita, & vnius modi eſt, ſiue lapis creetur ex nihilo, ſiue ab agente Phyſico generetur. Hanc ſententiam defendit Scotus 2. ſent. diſtinct. 2. quæſt. 10. ſed eam ſubobſcurè declarat, & leuiter confirmat.

Secunda ſententia quod nimirum elementa moueantur à ſe, tanquàm probabilior confirmatur.

CAP. XVI.

QVOD autem Ariſt. exiſtimauerit elementa moueri à ſeipſis, multis in locis perſpicuè declarat. Etenim 2. Phyſ. text. 84. ait naturalia eſſe quæcunque ab aliquo in ſe ipſis principio continuè mota perueniunt ad aliquem finem; in 4. Phyſ. text. 86. innuit graue, & leue eſſe factiua lationis; in 7. Phy. tex. 10. inquit, omnia quæ mouentur extrinſecùs ab alio, moueri violenter; in 4. de Cęlo tex. 24 ponit hanc differentiam inter graue, & leue, & inter ſanabile, quod hoc extrinſecùs mouetur ad ſanitatem, illa verò habent in ſe ipſis

Ariſtoteles ſenſit elementa moueri à ſeipſis.

principium ſuorum motuum. Ad hæc, Eudemus & Alexander perſpicuis verbis demonſtrant (quæ verba refert Simplicius in 2. Phy. ſuper tex. 1.) in elementis eſſe principium actiuum naturalium lationũ quibus ad ſua loca mouentur: nam aiunt in elementis nullius motus naturalis eſſe principium, niſi eius motus qui fit ſecũdum lationem; loquuntur autem de principio actiuo, nam principium paſſiuum eſt in illis, non ſolùm reſpectu motus localis, ſed etiam alterationis, generationis & corruptionis. Ariſt. autem his in locis, quibus ait corpora ſimplicia non moueri à ſe ſed à generante, nihil aliud ſignificare voluit, quàm eiuſmodi corpora nõ moueri à ſeipſis eo modo quo mouentur animalia; quæ vndecunque, quocunque, & quandocunque volunt, poſſunt ſeipſa mouere, ac ſimpliciter etiam quieſcere; corpus autem ſimplex non poteſt moueri, niſi ex certo loco ad certũ locum, ideſt ex non naturali ad naturalem; & cum cœpit moueri, nõ poteſt ſiſtere motum ſuum & interquieſcere, donec perueniat ad ſuum locum naturalem, vt non ſine cauſſa Ariſt. in 5. Phy. 18. ſcriptũ reliquerit, corpora ſimplicia nõ tam mouere ſe ipſa quàm ferri; quare corpus ſimplex comparatione animalium poteſt merito dici non moueri à ſeipſo. Præterea, ſicut ſentire dicitur eſſe quoddam pati, nõ quòd anima non efficiat actionem ſentiendi, ſed quia neceſſe eſt prius quàm anima actionem ſentiendi perficiat, eam pati aliquid extrinſecùs ab obiecto, accipiendo ab eo vel ſpeciem ſenſibilem vel aliud quidpiam; quoniam igitur ſenſationem præcurrit paſſio quædam animæ, ſentire dicitur eſſe quoddam pati. Sic etiam quamuis corpus ſimplex moueatur à ſeipſo, tamen quia motum eius neceſſariò præcedit aliquid immutans ipſum corpus ſimplex, ſiue fuerit generans ſiue remouens prohibens, ideo tale corpus dicitur moueri à generante vel à remouente prohibens. Quamuis autem corpus ſimplex à ſe vt diximus moueatur, tamen non mouetur per ſe, ſed ex accidenti; nempe ratione medij; quemadmodum enim remex mouendo triremem, ſeipſum mouet, ſic etiam corpus ſimplex pellendo medium, perducit ſeipſum vſque ad locum ſuum naturalem. Atque hæc eſt opinio Auerrois, quam is in 3. li. de Cælo com. 28. & in 4. de Cælo com. 22. diſertiſſimis verbis expoſuit. Quam ſententiam etiam Ariſtoteli placuiſſe, ipſemet Ariſtoteles oſtendit 3. de Cælo tex. 28. ſcribens naturam ad efficiendum motum localem corporum ſimpliciũ ſiue naturalem ſiue violentum, vti medio aëre tanquam inſtrumẽto, atque eo ſublato neutrum motum effici aut conſtare poſſe; & in 4. Phy. tex. 72. affirmat ſine medio, vel quod idem eſt, in vacuo, nullum motum corporum ſimplicium eſſe poſſe, totámque cauſſam ſucceſſionis quę eſt in eo motu, aſſignat medio. Quamobrem eorum ratio,

Cur elementa neget Ariſtoteles interdum moueri à ſeipſis.

Elementa moueri à ſeipſis ratione medij, opinio Auerrois.

qui putant corpus ſimplex non moueri à ſeipſo propterea quòd in eo non ſunt duæ partes, quarum vna ſit mouens altera mota, facilè diluitur. Id enim verè dicitur in eo, quod perfectè, & per ſe mouetur à ſeipſo, cuiuſmodi eſt animal, non autem in eo quod ex accidenti & propter aliud mouetur à ſe, qualis eſt motus corporum ſimplicium, quoniam enim lapis trudit aërem aërque truſus pulſúſque cedit lapidi, ideo lapis ſeipſum promouet deorſum. Quanquã ſi rem ipſam accuratiùs expendamus, non minùs quàm nos, hæc ratio vrget ac premit eos qui cenſent corpus ſimplex moueri à generante; nam cũ talis motus actu non efficiatur proximè à generãte, quippe cum plerúmque ipſum non adſit, neceſſe eſt eum fieri ab aliquo principio, quod ſit in corpore ſimplici, quare etiam ipſi coguntur demonſtrare in corpore ſimplici aliquid, quod ſit proximè eliciens & efficiens illum motum, & alterum, quod eum motum recipiat. Hæc de principio actiuo motus localis qui eſt in elemẽtis, à Philoſophis in vtrãq; partem diſputantur. Ego licet poſteriorem ſententiam probabiliorem eſſe iudicem, in eo tamen quod ait, medium eſſe neceſſarium quaſi inſtrumentum ad efficiendos motus naturales elementorum, multas, magnáſque difficultates exiſtere non ignoro, quas in libris de Elementis tractaturi ſumus.

Motus autem localis animalium proculdubio actiuè fit ab ipſa anima, tanquam ab agente principali; intercedunt tamen multa inſtrumenta, vt nerui, muſculi, ſpiritus, & pro varietate motuum, vel pedes vel branchiæ vel alæ. Quadruplex enim cernitur huiuſmodi motus in animalibus, vnus ingrediendi vt in homine, alius rependi vel ſerpendi vt in vermibus & ſerpentibus, alius volãdi vt in auibus, alius natandi vt in piſcibus. Poteſt autem horum motuum cauſſa dici etiam aliquid externum nempe ipſum obiectum, cuius appetitione vel fuga, animal impellitur ad motũ, ſed ea cauſſa non eſt efficiens ſed potiùs tanquam finis, neque mouet motu Phyſico.

An Natura quæ hic definitur ſit non ſolum forma, ſed etiam materia; & an vtrique nomen naturæ conueniat vniuocè.

CAP. XVII.

QVIDAM putant naturam, quæ 2. lib. Phyſ. definitur, eſſe ſolã formam, propterea quòd cum dicitur natura eſſe principium motus, interpretantur ipſi principium actiuum, quale non poteſt eſſe niſi forma. Sed hi falluntur, quia Ariſt. in 2. Phyſ. text. 4. diuidit naturam in eam, quæ eſt ſubiectum, & in eam quæ eſt in ſubiecto, hoc eſt in materiam & formam; & tex. 7. cõparat materiam

Quæſtio varia an materia ſit natura

cum forma, concludens text. 12. naturam, licet ea de vtraque dicatur, principaliùs tamẽ dici de forma; in tex. etiam 21. cum duplex, inquit, sit natura, vtriusque consideratio pertinet ad Physicum. Deinde, si materia non est natura, ergo nulla generatio est motus naturalis, vt pote cuius non est principium actiuum in eo quod generatur; alteratio item & corruptio elementorum non essent mutationes naturales, neque verò cælum esset corpus naturale, neque motus circularis esset ei naturalis si quidem intelligentia, quæ est effectrix illius motus, non est propriè natura cæli. Quid? quòd potentiæ actiuæ respondet potentia passiua? quare si est aliqua potentia actiua quæ sit natura, similiter etiam erit aliqua alia potentia passiua quæ sit natura, qualem constat esse materiam: & in 5. Metaphy. text. 5. Arist. exponens significata naturæ tandem concludit naturam dici de materia & forma; eáque fuit sententia omnium Græcorum interpretum, quã Simplicius confirmat etiam testimonio Syriani. Sunt porrò nonnulli, qui in omni re naturali volunt formam esse principium actiuum cuiuslibet motus quo ea res mouetur: & fingunt quasdam inchoationes formarum in materia, quas dicunt esse priuatione, quæ est tertium principium, propter quod generationes & corruptiones corporum simplicium sunt naturales; quam opinionem egregiè confutat D. Thomas in 2. Phy. super tex. secundum *cum enim* inquit, *principium agendi sit actus, illa vero inchoatio formæ non sit actus sed tantùm aptitudo quædam ad actum, nullo modo potest esse principium actiuum motus; & quãuis illa inchoatio esset forma completa, non ageret tamen in subiectum suum alterando ipsum: quia forma non agit sed compositum, quod non potest seipsum alterare, nisi in eo sint duæ partes quarum vna sit alterans & alia alterata. Materia igitur quatenus habet naturalem potentiam ad formam & ad motum, est natura, & facit vt motus eius rei in qua est, sit naturalis.* Hæc D. Thomas. Verùm hanc quæstionem satis copiosè & accuratè tractat Scotus 2. sent. dist. 18. quæst. vnica.

Præclara D. Thomæ sententia.

Quæstio decima, an forma magis sit natura quàm materia.

Deinceps videamus an nomen naturæ vniuocè ac æqualiter dicatur de materia & forma. Simplicius super tex. 3. 2. Phys. negat definitionem naturæ esse vniuocam, ídque confirmat testimonio Syriani: idem sentit Auer. super eundem text. & Albertus Magnus in 2. Phys. tract. 1. cap. 3. & sanè meritò, nam non potest ea definitio esse vniuoca cuius & definitum & partes definitionis dicuntur analogicè, id quod accidit huic definitioni; natura enim quæ definitur, dicitur analogicè de materia & forma, vt ait Auer. 2. Phy. cõm. 1. atq; id confirmari potest testimonio Arist. qui in 2. libr. Phys. text. 81. & 91. formam inquit, esse finem materiæ, & materiam esse propter formam, quod latiùs edocet 1. de Partib. animalium, capite 1. in libro autem

5. Me-

5.Metaphy.tex.5.ſcribit naturam primò & propriè dictam, eſſe formam, materiam verò dici naturam quatenus eſt ſuſceptiua formæ: generationem item ſiue ipſum naſci, appellari etiam naturam propterea quòd eſt via ad formam. Præterea, natura dicitur analogicè in cælo & in rebus ſublunaribus ſicut ait Auer.in 2.Phy.com. 1.& in 2. de Cælo com.3.& in 2.Metaph.com.vlt.& in Diſputationibus contra Algazelem diſputatione.14.cuius rei cauſſa, & ratio in promptu eſt, non enim poſſunt res corruptibiles & incorruptibiles vno genere Phyſico comprehendi, neque principia rerum immortalium atq; mortaliū vnius rationis eſſe poſſunt; Vide Ariſt.in lib.10. Metaphyſ. tex.vlt.& Auer.in lib.de Subſtantia orbis cap.1. Deinde, nomen principij dicitur analogicè de actiuo & paſſiuo, de illo quidem principaliter, de hoc autem minùs principaliter, quemadmodum Auer.innuit Com.1.2.Phyſ. Poſteà, nomē motus non dicitur pari ratione de omnibus motuum generibus, ſed præcipuè de motu locali, quod Ariſt. luculenter oſtendit lib.8.Phyſ.à tex.55.ad 61. Nomen denique ipſius quietis, ſi expoſitionem Græcorum ſequeremur qui cenſent etiam ipſum cælum quodam modo quieſcere, propriè dicitur in rebus corruptibilibus, in cælo autem non niſi metaphoricè.

An in compoſito naturali præter materiam & formam ſit quædam alia tertia natura re diuerſa à partibus.

CAP. XVIII.

VLTIMO loco tractanda eſt illa quæſtio, an totum re diſtinguatur ab omnibus ſuis partibus ſimul ſumptis; totū, inquā non vniuerſale, non quantitatiuum vel integrale, non mixtū, ſed totum eſſentiale, quale eſt animal reſpectu corporis & animæ, & ignis reſpectu materiæ, & formæ ex quibus conſtat. Neque verò quiſquam putet huius quæſtionis tractationem alienam eſſe huic loco; hinc enim cognoſci & iudicari debet, an ſit tantùm duplex natura, materia nimirum & forma, an verò præter illas ſit tertia lōgè potior, atque præſtantior quæ eſt ſubſtantia ipſius compoſiti naturalis. Quam ſit autem difficilis hæc quæſtio, vel ex eo animaduerti poteſt, quòd hac de re non ſatis conſtanter loqui videntur Peripatetici. Etenim Ariſt.in 7.Metaphy.text.vltimo ſatis apertè ſignificat totum re diſtingui à ſuis partibus, ſcribens ipſum BA, eſſe aliud quidpiam, quā b, & a, ſicut caro eſt alia res quàm ignis & aqua; idémque inſinuat faciens multis in locis tres ſubſtantias nempè materiam, formam, & compoſitum. At in 1.Phyſ.text. 17.& in 2.de Anima text.10. videtur contra ſentire. Deinde Auerroes in 1.Phy.Comm.17.ait totum nihil

Quæſtio vndecima an totum eſſentiale re diſtinguatur ab omnibus ſuis partibus.

aliud esse quàm suas partes: idémque confirmat in 7. Metaphy. com. 20. & 44. At contrarium docet in 7. Metaph. comm. vltimo in 3. de Anima. Com. 5. in 5. Metaph. Com. 6. in 7. Metap. com. 27. Quamobrem Auerroistæ distracti sunt in contrarias opiniones: Aliis aientibus, aliis autem negantibus totum re distingui à suis partibus. Similiter etiam Thomistarum non est concors sententia, quidam enim distinctionem realem totius à suis partibus probant: Alij verò reprobant propterea quòd D. Thomas in 4. contra gentes cap. 81. videtur eiusmodi distinctionem refellere, in 3. autem Sentan. dist. 2. quæst. 1, art. 3. quæst. 3. & in 3. parte quæst. 6. art. 5. videtur eam approbare. Nos igitur primùm ostendamus quid alij senserint, tum doceamus, quid doctrinæ Arist. congruentius, ac probabilius esse videatur.

Prima opinio eiusque refutatio.

Quidam existimarunt, vt refert Heruæus. Quodlibeto 2. quæst. 14. totum re distingui à suis partibus; quam opinionem probant declarando tria; vnum est, totum distingui à partibus per modos quosdã intrinsecos quos superaddit partibus & in se simul cõplectitur, qui modi duo sunt, esse in alio qui est formæ, & esse id in quo est aliud, qui est materiæ: Alterum eorum dictum est, huiusmodi modos re distingui à partibus, nempè ipsum esse in alio, re distingui à forma, & esse id in quo est aliud, à materia: Tertium est, non facere compositionem cum ipsis partibus, id est cum materia & forma. Hæc sententia falsa est, quam Heruæus quantum ad tria quæ continet, bene confutat. Primùm enim isti modi per quos differt totum à suis partibus, vel sunt partes totius, & sic totum differret ab omnibus partibus per aliquas partes, quod est impossibile; vel sunt passiones totius, sed cũ passio sit posterior subiecto nec essentiam eius attingat, non poterit totum per se primò ac essentialiter distingui à partibus per illos modos: Vel isti modi sunt ipsum totum, at id esse nequit, nam totum est vnum, illi modi sunt duo inter se distincti & oppositi; totum, quale est homo & equus, est ens absolutum & ponitur in categoriis; illi modi sunt respectus quidam nec per se, vt fatentur assertores istius opinionis, vllum in categoriis locum habent. Deinde qui fieri potest vt istimodi re distinguantur ab ipsis partibus? hinc enim efficietur vt isti modi habeant alios modos, & ita res eat in infinitnm; nam vel sunt accidens vel substantia, si accidens, ergo habent esse in alio; si substantia vel materia, vel forma, quare vel habebunt esse in alio vel erunt id in quo aliud habet esse. Postremò, istos modos, cum re distinguantur à partibus, non facere cum eis vllam compositionem, quis sanæ mentis possit credere? Nam esse duo quæ re differant, & vnum sit in alio ei coniunctum citra vllam compositionem, non solùm est incredibile, sed neque est intelligibile.

Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes.

CAP. XIX.

ALTERA opinio eſt eorum qui arbitrantur totum re diſtingui à ſuis partibus, non per aliquos modos, verùm ſeipſo quatenus ex vnione formæ cum materia, reſultat tertia quædam entitas quæ eſt ſubſtantia & quiditas ipſius compoſiti, & propter quam ipſum totum formaliter & completè habet vt ſit totum. Hanc opinionem tuentur magni tum Theologi tum Philoſophi: Scotus 3. Sentent. diſt. 2. quæſt. 2. Heruæus. Quodlibeto 2. quæſt. 14. & principes Thomiſtarum Capreolus, Caietanus, Ferrarienſis & item Auerroiſtarum, Burlæus, Iandunus. Rationes quibus hæc probatur opinio ex Scoto & Scotiſtis magna ex parte ſumptæ, ſunt hæ. Prima Ratio. Totum eſt vnum ens per ſe, ſed omnes partes ſimul ſumptæ non ſunt vnum ens, ſed multa entia, ergo totum diſtinguitur re à ſuis partibus: alioquin nihil intereſſet inter totum quod eſt vnum ens per ſe, & inter totum quod eſt vnum per aggregationem, vel per accidẽs, hæc enim tota non ſunt aliud, quàm ſuæ partes ſimul ſumptæ velut domus, aceruus lapidum, exercitus, &c. Secunda. Generatio, tũ quia eſt vna mutatio numero, tum quia eſt ſubſtantialis, debet habere pro primo & proprio termino ad quem, aliquid quod ſit verè vnum & ſubſtantia, ſed hoc non eſt materia, neque forma, quia ſecundũ Ariſt. nec materia nec forma per ſe generatur; neque eſt materia & forma ſimul ſumptæ, quia ipſæ non ſunt verè vnum ens: ſed duo entia, cum igitur compoſitum ſit id quod generatur, erit ipſum re diuerſum à ſuis partibus. Nec valet quod reſpondent quidam, materiam & formam, vt ſunt ſimul & inuicem vnitæ, eſſe ipſum totum, & id quod per ſe generatur; hoc inquam non valet, nam iſta ſimultas ſeu vnio, eſt relatio, quare non poteſt eſſe terminus generationis, tum quia ſecundum Ariſtot. in 5. Phyſ. non fit per ſe motus ad relationem, tum etiam quia terminus generationis debet eſſe ſubſtantia. Tertia. Sequeretur id quod corruptum eſt etiam poſt corruptionem ſuam, remanere integrum atque completum ſecundum eſſentiam ſuam ſicut erat antea; etenim corrupto homine remanet materia & anima rationalis, ſed homo nihil aliud eſt ſecundum eos qui nolunt totum re diſtingui à ſuis partibus, quàm materia & forma, ergo poſt corruptionem hominis, remanet integer homo ſecundum eſſentiam; nam vnio corporis & animæ quæ ante corruptionem erat in homine, poſt corruptionem autem non ſupereſt, cum ſit relatio quædam, nihil planè attingit eſſentiam hominis. Quarta. Ea de quibus ſimul

Secunda opinio ſatis probabilis.

verè dicuntur contradictoria, non possunt esse idem secundum rem, sed de toto & partibus enuntiantur contradictoria; siquidem de toto dicitur quòd est vnũ, de partibus quòd sunt multæ; de toto quòd caussatur & componitur ex partibus, de partibus quòd caussant & componunt totum: ergo totum & partes non sunt idem secundum rem. Quintò. Nihil caussat seipsum, & caussa realis semper caussat aliquid à se diuersum realiter, sed materia & forma sunt caussæ reales, & simul iunctæ caussant ipsum totum compositum, ergo hoc re distinguitur ab illis. Sextò. Vnius passionis vnum est subiectum, cum ergo multæ sint propriæ passiones ipsius compositi vel totius, partes autem eius simul sumptæ non sint verè vnum aliquid, relinquitur ipsum totum re diuersum esse à suis partibus. Septimò. Si in homine præter materiam & formam non est tertia quædam res quæ sit substantia totius, necessariò sequitur animam rationalem esse quantam & diuisibilem; probatur consequentia, nam subiectum quantitatis præsertim terminatæ, est totum compositum: quare si homo non est aliud secundum rem quàm materia & anima rationalis, necesse est quantitatem hominis subiectiuè inhærere in materia & in anima rationali; ex quo necessariò efficitur, animam rationalem necessariò esse quantam, non enim fieri potest vt quantitas subiectiuè insit in aliquo, & non continuo reddat ipsum quantum. Octauo. Si homo non est res quædam diuersa à materia sua & forma, ergo homo generando hominem nihil producit, quare falsò dicitur generare; quid enim producitur? an materiam? sed ea est ingenerabilis & incorruptibilis: an formam? sed anima rationalis, quæ est forma hominis, non producitur ab homine sed ex nihilo creatur à Deo: an vnionem animæ, cum corpore? verùm ea cum sit respectus quidam, non potest per se produci, præsertim cum terminus generationis sit substantia. Nonò. Aristoteles in 2. de Anima tex. 2. & in 7. Metaph. tex. 7. & in 12. Metaph. tex. 14. diuidit substantiam tripliciter, in materiam, formam & compositum, & ait esse tres substantias; cum igitur membra diuidentia debeant esse inter se diuisa erit substantia compositi re diuersa à materia & forma; alioquin si compositum est idem quod materia & forma, non erunt tres, sed duæ tantùm substantiæ, nisi fortè illam simultatem & vnionem materię & formæ, libeat appellare substantiam, quod quantum à vero absit, nemo est qui non videat. His igitur rationibus hæc secunda opinio comprobatur. Veniamus ad tertiam opinionem quæ cæteris est probabilior.

Tertia opinio eorum qui negant totum re distingui à suis partibus. CAP. XX.

DVRANDVS lib.3.Sent. dist.2.quæst.2.& Gregorius Ariminensis 1.Sent.dist.24.quæst1..art.1.& alij graues viri, opinanantur totum non re sed ratione distingui ab omnibus partibus suis simul sumptis; quam opinionem his rationibus conantur persuadere. Prima. Secundùm Scotum, omne ens absolutum & realiter distinctum ab alio, potest, saltem per diuinam potentiam, separari ab illo, cum igitur totum sit ens absolutum, & secundùm Scotum, re distinctum à partibus, posset ab omnibus suis partibus separatum existere: quod tamen implicat contradictionem, quia de ratione totius est habere in se partes. Secunda. Vel totum distinguitur à partibus secundùm se totum, vel secundùm aliquid sui, si secundùm se totum, ergo secundum omnes partes suas, quare secundum omnes partes suas differt ab omnibus partibus; si secundùm aliquid sui, cum id non possit esse passio totius, quippe quæ sit eo posterior, erit pars totius, quare seundùm aliquam partem differret ab omnibus partibus; vtrumuis eorum dicatur, implicat contradictionem, ergo, &c. Tertia. Quidquid aduenit enti in actu est accidens, sed ista entitas totius aduenit formæ vnitæ cum materia quæ forma est actus, ergo illa entitas totius, est accidēs; atque hæc ratio est D.Thomæ in 4.contra Gentes cap.81. Quarta. Ternarius esset quaternarius, nam præter tres vnitates partiales, esset quarta vnitas, nimirum entitas totius ternarij, & sic nō posset dari binarius. Quinta. Tota aliqua quantitas, esset maior quàm omnes suæ partes simul sumptæ, nam tota quantitas habet omnes quantitates omnium suarum partium, & præterea habet entitatem totius, quæ non potest esse aliud quàm quantitas, ergo habet plures quantitates, quare est maior. Sexta. Essent cuiuslibet generationis duo termini, vnus forma, alter entitas totius, at vnius motus numero, vnus tantum terminus esse potest. Septima. Videtur secunda opinio esse contra Auerroem, & contra Aristotelem, ac veteres Peripateticos. Nam secundùm eos tota quiditas compositi naturalis est forma, vt supra ostensum fuit, at si præter materiam & formam est illa tertia entitas totius, necesse est ipsam esse quiditatem rei, non autem formam. Octaua. Ista entitas totius si est à partibus suis distincta, ergo ex tali entitate & partibus fit vnum ens per se, & fit aliud quoddam compositum, & aliud totum, quare erit duplex vnum ens per se, duplex compositum, & duplex totum; quæ omnia non modò sunt manifestè falsa, sed etiam inuoluunt contradictionem. Nona. Separetur cogitatione ista

entitas totius ab entitatibus omnium partium,& quæratur an in illa entitate totius ſeparatim à partibus conſiderata, includantur partes nec ne? non includi eas, eſt contra rationem totius; includi autem, eſt contra ſuppoſitionem; neque dicat quiſquam non poſſe cogitatione ſeparari entitatem totius ab entitatibus partium: etenim cum entitas totius ſit abſoluta, & diuerſa à partibus, nulla cauſſa eſt nec verò fingi poteſt, cur nequeat animo ſecerni & ſeorſim conſiderari. Decima. Damaſcenus ait, & id videtur probatum, & receptum ab omnibus Theologis, Verbum Diuinum Chriſti incarnatione nihil aſſumpſiſſe, quod poſtea dimiſerit, at ſi præter animam & corpus, eſt tertia quædam entitas hominis, eam Verbum Diuinum aſſumpſit, quam tamen poſtea in morte Chriſtus dimiſit; non enim ſicut poſt mortem Chriſti remanſit materia & anima, quibuſcum ſemper vnita fuit Diuinitas; ſic etiam dicere poſſumus remanſiſſe humanitatem, quippe cum eam per diſiunctionem, atque ſeparationem animi à corpore neceſſe ſit deſinere. Vndecima. Si in comſito naturali præter materiam & formam eſt iſta entitas totius, ipſa erit natura, omnis enim ſubſtantia Phyſica eſt natura, quare non tantùm duplex erit natura nimirum materia & forma, vt vult Ariſtoteles in ſecunda Phyſica, ſed erit triplex; at cuius motus iſta natura principium erit? aut qua ratione definitio naturæ ei poterit accommodari? aut quale principium erit, actiuum ne an paſſiuum? aut quo pacto erit cauſſa, vt moueatur id in quo eſt? Duodecima. Ariſtoteles in ſeptimo Metaphyſicæ textu vltimo, quo in loco qui ſecundam opinionem ſequuntur exiſtimant eum ipſis ſuffragari, ſatis apertè declarat, quemadmodum velit totum diſtingui à partibus, cum enim ſcribat aliud eſſe, ba, & aliud, b, &, a, quis non intelligit eum non ponere diſtinctionem realem inter totum & partes, ſed tantùm diſcrimen rationis? non enim, ba, eſt alia entitas, quàm, b, &, a ſimul, ſed tantùm ab illis differt in ſono pronuntiationis ſicut dictiones differunt à ſyllabis & literis tum ſono tum ſignificatione. Præterea, nomen Ariſtotelis alibi ſicut in principio huius quæſtionis indicauimus, apertiſſimis verbis docet totum non eſſe aliud quam omnes partes ſimul ſumptas? His rationibus confirmatur tertia hæc opinio & ſecũda quæ ei contraria eſt, refellitur. Nos autem, quia putamus vtramque opinionem probabilem eſſe, & neutrius rationes vel neceſſarias vel etiam admodum firmas eſſe, ideo quæ pro vtriuſque ſententiæ confirmatione poſita ſunt argumenta, breuiter diſſoluemus.

Soluuntur rationes secundæ opinionis.
CAP. XXI.

NE Longiores simus singulas rationes cuiusque opinionis subtiliter & explicatè soluendo, idcirco breuem tantummodo cuiusque rationis solutionem attingemus. Ad rationes igitur secundæ opinionis, hoc modo responderi posset. Ad primam. Sicut ternarius dicitur vna species numeri, nō propter vnam aliquam entitatē re distinctam à tribus vnitatibus, quomodo enim vna res numero in tribus aliis rebus distinctis & discretis esse queat? sed quia est vna quædam certa ac determinata collectio vnitatum; sicut etiam domus dicitur vna propter vnam compositionēm & figuram partium; sic etiam compositum naturale est vnum propter naturalem vnionē, & coniunctionē formę cum materia: neque enim vel propriæ affectiones rei naturalis existere, neque motus naturales effici possent, nisi forma esset vnita & coniuncta materiæ. Interest autem multum inter vnum per se, quale est compositum naturale, & vnum per accidens; quia in illo partes habent inuicem essentialiter ordinem atque dependentiam, adeo vt vna pars non possit obtinere perfectionem suam sine altera, in hoc autem non sic est. Ad secundam. Generatio terminatur ad formam substātialem, non quidem separatam à materia, sed ei inhærentem intiméq; coniunctā: quamobrem dicitur generari compositum, quia nihil est aliud compositū, quam forma coniuncta cum materia; vnde Arist. in 7. Metaph. text. 27. *Non*, inquit, *generatur hoc vel hoc, sed hoc in hoc.* Hoc est non generatur materia, aut forma separatim, sed forma in materia; & paulo infra sic ait, *non fit forma sed copulatio formæ cum materia.* Ad tertiam. Essentia hominis integra, non est sola forma separata, sed est forma vnita cum materia; & quia post mortem hominis, anima non habet esse in materia, nec in ea operatur, idcirco tunc non est integra essentia hominis. Ad quartam. Hæc ratio non concludit, ea de quibus simul verè enuntiantur contradictoria, re distingui inter se, sed tantùm probat ea distincta esse debere saltem ratione; alioquin necessarium esset re distingui, vniuersale à singularibus, priuationem à materia, totum quantitatiuum à suis partibus, relationem à fundamento, figuram à quantitate, actionem à passione: de quibus tamen propositiones inuicem contradicentes verè confici & pronunciari possunt. Ad quintam. Hæc ratio vim habet in eo, quod caussat effectiuè, non autem in eo, quod caussat intrinsecè, vel essentialiter, vt sunt materia, & forma: nec valet in eo quod caussat quantitatiuè, alioquin eadem ratione concludi posset totum

quantitatiuum re distingui à suis partibus. Nam sicut partes essentiales caussant totũ essentiale, sic quantitatiuæ totum quantitatiuum efficiunt. Dicuntur autem materia, & forma caussare ipsum compositum, propterea quòd sunt sibi inuicem caussæ, nam materia est caussa formæ quatenus forma educitur ex potentia materiæ & in ea recipitur, forma verò vicissim est caussa materiæ, quatenus eã actuat, determinat, & perficit; ex hac autem mutua earum caussalitate efficitur naturalis earum vnio, & cõiunctio, propter quam est & nominatur compositum naturale. Ob hãc igitur caussam materia & forma compositum caussare dicuntur. Ad sextam. Propriæ passiones dicuntur esse ipsius compositi, quia non oriuntur ex materia, nisi prout est actuata & determinata à forma, nec oriuntur à forma, nisi ea ratione, vt est vnita materiæ. Ad septimam. Permultis viris doctis non prabatur quãtitatem subiectiuè esse in toto composito, sed putant eam immediate inhęrere in materia prima, accipere verò hos vel illos terminos ab agente, secundum varietatem formarum, quas inducit in materiam; quocirca anima rationalis, licet sit actus materiæ quantæ, tamen quia ab ea non pendet, sicut in se non recipit ipsius materiæ, vt ita dicam, materialitatem, ita nec ipsius quantitatis in se recipit extensionem ac diuisionem. Ad octauam. Non possumus inficiari multis in rebus longè diuersam esse rationem generationis hominis, quàm cæterarum rerum naturalium, veruntamen dicitur homo generare hominem, tum quia efficit ipsum corpus humanum, tum etiam, quia largitur dispositiones propter quas materia fit capax animæ rationalis, & præbet ea quæ necessaria sunt ad efficiendam vnionem animæ cum corpore, qua vnione posita, existit homo, eáque sublata corrumpitur & interit. Ad nonam. Propterea vocat Aristoteles compositum, tertiam quandam substantiam, quia forma coniuncta materiæ habet substantialem quendam modum essendi, qui modus consistit in naturali partium vnione; qui modus, est diuersus à modo proprio materiæ, & à modo proprio formæ ea ratione vt per se considerantur disiunctæ inuicem atque dissociatæ.

Soluuntur rationes tertiæ opinionis.
CAP. XXII.

QVONIAM autem breuiter docuimus, quemadmodum rationes secundæ opinionis solui possent, consequens est, vt ad rationes tertiæ opinionis simili breuitate respõdeamus. Ad primam. Respondet Antonius Andreas primæ classis Scotista, in 7. Metaphys. quæst. vlt. maiorem propositionem illius argumentationis

tationis esse veram, si illud absolutum est prius, & non dependens essentialiter ab alio: at compositum est posterius, & essentialiter dependens à partibus; si quis autem instet: quòd facit Deus accidens sine subiecto, cum tamen accidens sit posterius, & dependens essentialiter à subiecto: respondet non esse simile, quia accidēs non habet subiectum pro caussa intrinseca, sicut compositum habet materiam & formam, nullus autem effectus simpliciter, & omninò dependet à caussa extrinseca præter quàm à prima, quia Deus omnem caussalitatem extrinsecam potest supplere sine caussa secunda, non sic de caussis intrinsecis, quippe quæ includunt imperfectionem, nimirum esse partem caussati. id quod in Deum cadere nullo modo potest. Hæc ille. Ad secundam. Entitas totius, dupliciter considerari potest, vel in se formaliter, & præcisè, vt est quædam res distincta à suis partibus, & sic se tota differt ab omnibus suis partibus, vel constitutiuè, & integratiuè, vt dicit relationem ad partes ex quibus componitur, & sic non differt aut se tota aut secundum aliquid sui à suis partibus. Ad tertiam. Ista ratio D. Thomæ supponit non posse esse in vno composito naturali multos actus substātiales, quod non probatur multis, qui putant in aliquibus compositis esse multas formas substantiales. Nam quod aduenit enti in actu completo, nec habenti vlteriùs potentiam essentialem ad alium actum perfectiorem, id est, accidentarium, at quod aduenit enti in actu apto perfici & determinari per alium actum perfectiorem, id est substātiale. Ad quartam & quintam. Alia est ratio totius essentialis, & alia totius quantitatiui: illud dicerent aliqui re distingui à suis partibus, hoc autem minimè. Præterea, vnitas illa totalis ternarij non est numeralis sed entitatiua, & transcendentalis, quare cum aliis tribus vnitatibus non facit numerum quaternarium. Similiter etiam entitas totius magnitudinis, & entitas formalis & transcendentalis, non habens in se extensionem, quare simul cum suis partibus, non facit quid maius secundum molem, quàm omnes eius partes simul sumptæ. Ad sextam. Nihil prohibet esse duos terminos generationis diuersa ratione, vnum vt quo, qui est forma; alterum vt quod qui est substantia composita. Ad septimam. Quia proprium quiditatis est determinare, distinguere, &c. Hæc autem magis conueniunt formæ, quàm entitati totius, idcirco forma potius appellatur quiditas, quàm illa entitas totius. Ad decimam. Hæc ratio Theologica, est, quare eius solutio non est hoc loco à nobis qui Philosophiam tractemus, requirenda. Eam verò infirmam esse & multis modis solui posse, ostendit Capreolus in 3. Sent. distinct. 2. quæst. vnica art. 3. in responsione ad argumenta contra secundam conclu-

ſionem. Satis erit in præſentia lectorem monere, illam Damaſceni ſententiam, Verbum, quod ſemel aſſumpſit nunquam dimiſit, intelligendam eſſe de partibus eſſentialibus humanæ naturæ, corpore nimirum & anima rationali, à quibus nunquàm Verbum diuinum ſeparatum eſt, ne illo quidem triduo, quod inter mortem & reſurrectionem Chriſti, interiectum eſt. Atque hanc eſſe veram propriámque verborum Damaſceni ſententiam liquidò cognoſcet quicunque locum illum & verba Damaſceni tantùm non oſcitanter legerit. Porrò cæteræ rationes, quas hic inſolutas relinquimus, videntur nobis admodum probabiles, quare tum propter eas, tum etiam quia non ſunt multiplicanda entia ſine cauſſa & neceſſitate, tertiam opinionem, probabiliorem eſſe iudicamus. Atque his expoſitis, finem habet liber ſeptimus.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

DE CAVSSIS LIBER OCTAVVS.

POST explicationem materiæ, formæ, ac naturæ, proximè disserẽdum est de caussis; tum quia illarum cõmune est, esse caussas, tum quia caussarum mẽtio persæpe fit in Phisiologia, & omnis quæ ratione conficitur doctrina, ex caussis proficiscitur & omnino pendet. De caussis autem, & si agit Logicus atque Metaphysicus, multò aliter tamen quàm Physicus; etenim Logicus agit de caussis ea ratione, vt sunt principia cognoscẽdi & sciẽdi res; scire enim est rem per caussam cognoscere; & tam demonstratio quàm definitio, quæ sunt duo instrumenta Logica sciendi, ex caussis procedunt, Metaphysicus autem agit de caussis quatenus caussa & caussatum diuidunt ens quod est subiectum Metaphysicæ; siquidem omne ens est aut caussa aut caussatum, & quia ratio caussæ pertinet ad omnes res tam materiales, quàm immateriales, suas namque Intelligentiæ etiam caussas habent. At Physicus eo modo sermonem habet de caussis, vt eas consideret in ordine ad motum; namque corpora Physica præsertim sublunaria, omnia quatuor caussarum genera complectuntur. Neq; vero nobis animus est minutissima quæque ac leuissima quæ de caussis dici possent consecrari, sed eas tantùm res quæ abditiores sunt, & à vulgari notitia remoriores, grauiores etiam & obscuriores quæstiones enodare.

De numero Caussarum.

CAP. I.

ARISTOTELES, vbi agit de caussis, nusquam tradidit generalem definitionem caussæ: fortasse quia cum caussa non dicatur vniuocè, difficile fuit eiusmodi definitionem conficere. quæ in quodlibet genus caussæ cõueniret. Quidam ita definiũt caussam, *quæ dat esse rei*, sed non bene, nam nec materia, nec finis dant esse rei, sed id est intrinsecè quidẽ formæ, extrinsecè autẽ efficientis.

Fortasse posset hoc modo definiri: *Caussa est quæ in suo genere per se & principaliter concurrit ad constituendum effectum.* Dicitur illud *in suo genere* quia licet materia sit infima caussarum, ea tamen in genere caussæ materialis principaliter ac per se concurrit ad effectum, nec suam caussalitatem accipit ab aliis caussis. Dicitur *per se & principaliter* vt excludantur caussæ per accidens, & quæ principibus caussis tãquam administræ inseruiunt. Quatuor autem esse caussarum genera, nusquam etiam Aristot. demonstrauit, sed id tãquam per se clarum sine probatione assumpsit. Posset autem ad id ostendendum adhiberi ea ratio quam affert Simplicius 2. Physicorum super text. 68. Quod efficitur inquit, tantùm potest habere duas caussas internas, materiam ex qua fit & formam per quam fit hoc aliquid, neque plures caussæ fingi possunt quæ sint intra effectum: extrinsecùs autem effectus indiget efficiente, nihil enim fit à seipso, sed quicquid fit ab alio fit: Efficiens autem naturale non agit temerè & inordinatè sed determinatè ob certum aliquem finem, alioquin non constanter, non ordinatè, non eodem modo plerunque ageret: quare in effectione rerum naturalium omnes supradictæ quatuor caussæ cernuntur, nec opus est pluribus.

Breuis demõstratio, quòd sint quatuor genera caussarum.

Ideam esse quintum genus caussæ diuersum ab aliis quatuor secundũ Platonicos probatur quatuor rationibus.

Verùm Platonici adiungunt quintam caussam, quam ipsi vocant Ideam & exemplar. Namque Deus molitor effectórque omnium rerum, cum nihil agat nisi sapienter, id est perfectè intelligẽdo quid, & quorsum agat, habere debet ipse Ideas id est notiones & formas intelligibiles earum rerũ quas agit, nihil enim fit in rebus quod non ante imò quod nõ ex omni æternitate fuerit in Intelligẽtia & scientia Diuina. ac velut artifex animo conceptam habet Ideam & formam operis quod efficit, ita Deus omnium suorum operum ideas & rationes habet. Quæ Platonis sententia confirmari potest his argumentis. Primò, quot modis fieri potest de rebus quæstio propter quid, totidem caussas esse necesse est, nam quęstio propter quid petit caussam, sed potest fieri quæstio propter quid de re aliqua, cui non possit benè respõderi & satisfieri per quatuor supradictas caussas ab Aristotele traditas, sed tantùm per caussam exemplarem, ergo poni debet caussa exemplaris. Maior per se nota est, Minor autem hoc modo probatur: Si de imagine Socratis quæ est sima quæratur propter quid sit illa imago sima, ad id respõderi nequit vel propter materiam imaginis, vel propter formam seu figuram, vel propter artificem, aut finem id accidisse, sed tantùm propter exemplar quod sibi artifex imitandum proposuit. Idcirco enim imago Socratis est sima, quia Idea & exemplar Socratis, quod voluit pictor in illa imagine exprimere, habebat simitatem; erat enim Socrates simus. Deinde,

hoc

hoc idem Simplicius sic argumentatur, res naturales sunt id quod sunt, quia participant forma quæ est in materia; in omni autem participatione, tria reperiri debent, id quod participat, & quod participatur & à quo siue ad cuius similitudinem fit participatio : materia est quæ participat; forma naturalis quæ participatur, ergo debet esse quiddam tertium à quo manet participatio, & cuius particeps efficiatur forma quæ inducitur in materiam ; hoc autem nihil aliud est quàm Idea & exemplar. Præterea, nisi essent Ideæ non posset reddi vlla caussa, cur in effectione mũdi tam multæ ac variæ species rerum fuerint conditæ : Nam ipsum nihilum ex quo mundus creatus fuit, ex se indifferens & indeterminatum est ; potentia item Dei est infinita & indifferens ad omnes effectus, nisi ergo Deus haberet in se varias rerum Ideas ad quarum similitudinem effingeret quæcunque molitur, non posset reddi caussa cur hominem potiùs creet quàm equum aut leonem aut aliud quidpiam. Posteà, si tollas Ideas & rationem exemplarem, quam afferes caussam ei qui petet, cur homo vel alia quæuis species, sit ita definita & determinata, vt semper eandem perfectionem essentialẽ immutabiliter obtineat? vel cur homo sit animal rationale & non potius equus vel lapis? cur etiam natura semper eodem modo producat hominem? Qui autem amplectuntur caussam exemplarem, facilè has & alias similes quæstiones explicare & expedire possunt. Modus enim, numerus & mẽsura omnium rerum naturaliũ, præscriptus & definitus est à Deo secundum vniuscuiusque speciei Ideam & exemplar, quod ipse mente sua continet. Hæc Platonici pro caussa exemplari.

Aristoteles caussam exẽplarem refert ad caussam quæ est vt forma vel vt efficiens.

Verùm Aristoteles huiusmodi caussam exemplarem aut nullam esse putat, aut non separat à supradictis aliis quatuor caussis, siquidẽ eam refert ad caussam efficiẽtem; nam cum duplex sit efficiens, vnum qnod agit sine cognitione, quod vocatur agens naturale: alterum quod agit cognoscendo & intelligendo vt homo: sicut agens naturale habet in se formam naturalem per quam producit effectum, & cuius similem eum facit: sic etiam agens per intellectum habet in se formam intelligibilem eius rei quam effecturus est, & contendit, quoad eius fieri possit, facere opus suum simile eius formæ siue Ideæ quam animo comprehensam tenet. Atque hoc spectans Aristot. ait in 7. lib. Metaph. domũ materialem effici à domo quæ est in mente artificis, & sanitatem quæ fit in corpore, proficisci à sanitate id est, à sanitatis Idea, & forma, intelligibili quæ est in mente Medici. Itaque sicut forma quæ est in agente naturali pertinet ad caussalitatem efficiẽtis, nec facit diuersum genus caussæ, sic Idea quæ est in agente per Intellectum non facit quintum quoddam genus caussæ separa-

tum ab illis quatuor, sed pertinet ad completam rationem caussalitatis effectiuæ quæ est in agente per Intellectum: sicut igitur calor ignis, est efficiēs caloris in aqua, & licet calor respectu ignis sit forma, tamen respectu caloris aquæ, est efficiēs; sic etiam domus intelligibilis quæ est in mente architecti, & nihil aliud est quàm Idea domus, efficit domum in materia sensibili, & illa Idea est forma architecti vt est artifex, sed est efficiens ipsius domus sensibilis, atque hanc ob caussam Arist. 2. Phys. text. 28. definiens caussam formalem ipsam appellat rationem & exemplar. Atque ex his quæ diximus, facilè erit cuiuis soluere rationes quæ pro caussa exemplari sunt allatæ. Hæc autem de caussa exemplari dicta sint, ne, quod ad numerum caussarū pertinebat, id omnino prætermissum esse videretur. Caussæ autē instrumentariæ, reducūtur ad genus caussæ, cuius sunt instrumenta: vt si fuerint instrumenta efficiendi, rediguntur ad caussam efficientem; si instrumenta & præparationes materiæ ad accipiendam formam, reuocantur ad caussam materialem.

Explicantur definitiones & caussalitates singularum caussarum.

CAP. I I.

NVNC singularum caussarum vim, rationem atque caussalitatem expendamus. Materia in 2. Phys. ita definitur. *id ex quo fit aliquid ita vt insit.* Quæ definitio differt ab ea quæ traditur in 1. Phys. tex. 82. quia illic definitur tantùm materia prima, quocirca ponuntur in definitione illæ particulæ (subiectum primum, & vltimum) hic autem definitur materia tam prima quàm secūda, tam naturalis quam artificialis; non tamen definitur materia accidētium, quoniam accidens cum sit forma simplex, non habet materiam ex qua fiat, sed tantùm materiam in qua fiat & insit, vt est apud Aristot. 8. Metaph. text. 12. Peripatetici vocant id quod subest accidenti & in quo ipsum accidens inhæret, non quidem materiam sed subiectum, quare esse in subiecto ita proprium est accidentis, vt nulli conueniat substantiæ. Habet autem materia duplicem caussalitatem, vnam respectu compositi, quæ est esse id ex quo fit & constat ipsum compositum, & ratione cuius habet subsistētiam, ita vt nullo modo insit in alio: Alteram respectu formæ, quæ est esse id ex cuius potentia forma educitur, & à quo recipitur & sustentatur. Cætera quæ de materia hic dici possent, copiosè tractata sunt in quinto huius operis libro. Forma definitur esse (ratio & quod quid erat esse rei) appellatur etiam exēplar, species, terminus, & aliis nominibus quæ omnia sunt à nobis supra libro 6. subtiliter explicata. Duplex item est caussalitas formæ, vna respectu compositi, quæ est dare ei esse tam quiditatiuū,

Duplex caussalitas materiæ.

Duplex caussalitas formæ

quàm actualis existentiæ, ídque constituere in certo gradu entium, & ab aliis reb⁹ essentialiter distinguere: Altera est respectu materiæ, quæ est eam actuare, determinare, eiúsq; informitatem perficere & ornare. Cum igitur supradictũ fuit materiam esse caussam formæ, nunc autem dicamus etiam formam esse caussam materiæ, palàm est est has duas sibi inuicem caussas esse, vnam subiectiuè, alteram (vt ita loquar) actuatiuè & formatiuè. Quemadmodum etiam se inuicem finiunt atque terminant, materia quidem finitur à forma quatenus materia habet potẽtiam indifferentem ad omnes formas, quæ suscipiendo vnã aliquam earũ, determinatur: forma vero finitur per materiam, quatenus forma per se sumpta indifferẽs est ad multa, & vniuersalis, atq; cõmunicabilis, cum autẽ recipitur in materia, determinatur, fitq; singularis & incõmunicabilis. Hoc tamen interest, quod indeterminatio materiæ significat inperfectionem eius, determinatio autem perfectionem: è contrario verò res habet in forma, cuius indeterminatio declarat eius perfectionẽ, determinatio autẽ ferè adiunctã habet imperfectionẽ; sæpè enim forma cũ producitur in materia, non habet tantam perfectionẽ quãtam habere posset, propter indispositionem materiæ cui vtitur. Vide D.Th.1.par.q.7.art.1.

Materia determinat formam, & forma materiã sed diuerso modo.

Efficiens definitur (primùm principium motus) & vocatur primum, non absolutè, nam finis prior est, & ab eo mouetur efficiẽs ad agendum, sed dicitur primum physicè, nam causa quę primò mouet motu physico, est efficiens; finis enim non mouet motu physico sed Metaphorico, motu nimirũ desiderij & amoris. Additur, motus, non quòd efficiens tantùm faciat motum, producit enim etiam formam substantialem, sed vel quia quicquid facit, per motum facit, vel quia effectus non dependet necessariò ab agente nisi in fieri & dum motus durat quo ab agente producitur, vel vt distinguatur efficiẽs physicum à non physico: nam licet Deus sit causa efficiens Intelligentiarum, tamen quia non est efficiens per motum, sed per creationẽ aut simplicem emanationem, idcirco non est, nec appellatur efficiẽs physicum. Duplex autem est efficientis caussalitas, vna respectu materiæ quam mouet, præparat, & sic afficit vt opus est ad formam substantialẽ accipiendam, & est caussalitas agentis erga patiens & mouentis erga mobile? altera est caussalitas respectu formę substãtialis vel potiùs respectu ipsius compositi quod producit, & hæc est propria caussalitas efficientis vt est efficiens.

Duplex caussalitas efficiẽtis.

Caussalitas finis duplex est, vna respectu mediorum, quæ est dare illis bonitatem, amabilitatem, mansuram & ordinem; multa enim per se non amarentur, quæ tamen amantur, quia conferunt ad finem, vt potio amara grata est propter sanitatem. Similiter quæ

Duplex caussalitas finis.

debeat esse mensura mediorum, vel quis ordo, spectatur ex fine, sicut perspicuè cernitur in curatione ægroti, quod enim medicamentum, quantum, quo tempore, quomodo adhiberi debeat, attenditur ex sanitate, hæc enim præscribit & præfinit omnia medicis prout conducit sanitati ægroti. Illud enim ab Aristotele primo lib. Politicorum cap. 6. rectè dictum fuit, in fine non esse modum aut mensuram, media verò habere modũ quem ex fine capiunt; vt sanitas sine modo & mensura expetitur, nempe quanta maxima esse potest, medicamenta verò hactenus tantummodo expetuntur & sumuntur, quatenus conducunt sanitati. Altera caussalitas finis est respectu agẽtis, quæ nihil aliud est, quàm esse id cuius gratia agens operatur, vel ad quod per se ordinatur actio agentis, vel est mouere agens ad agendum desiderio sui. Cum enim finis dicitur mouere, non intelligitur propriè & Physicè, nam quod mouet Physicè, actu est, finis autem vt finis, nondum actu est; deinde quod mouet Physicè, est efficiens & mouet ob aliquem finem, quare idem esset finis & efficiẽs, & finis moueret propter finem, sicque res abiret in infinitum. Mouet igitur finis Metaphoricè, vel quia iniicit agenti desiderium & amorem sui qui est motus Metaphoricus, id quod accidit iis, quæ cognoscendo & eligendo agunt: vel quia cum finis sit id cuius gratia agens operatur, & ad quod ordinat suam actionem, perinde se habet ac si moueret agens. Etenim sic habet vsus loquendi, vt cum quidpiam facimus alicuius gratia, dicamur id fecisse moti ab illo: vt quia mercator lucri faciendi & augendi caussa laborat, dicitur is moueri & trahi lucro vt tantos subeat labores.

Explicantur tres Dubitationes.
Cap. III.

SED contra ea quæ de fine proximè sunt à nobis explicata, occurrũt tres dubitationes; vna est, non ens non potest caussare, aut mouere quicquam, sed finis vt finis, nondum est, ergo nequit caussare vel mouere. Altera dubitatio est non videtur finis posse dare bonitatem mediis quæ ad ipsum finem referuntur, tum quia cum finis non sit actu. & ab ipsis mediis efficiatur, non potest eis communicare vllam bonitatem, tum etiam quia talis bonitas aut est in ipsis mediis, & sic erunt bona non finaliter, id est, propter finem, sed formaliter, id est, per se: aut est in fine, & sic non media, sed ipse finis dicetur bonus, aut est in quadam relatione mediorum ad finem, at non videtur relatio esse quidpiam per se bonum, & amabile. Tertia dubitatio: dictũ fuit finẽ mouere Metaphoricè qua-

tenus iniicit agēti amorem & desiderium sui, quod non videtur esse verum, nam licet agens per intellectum vt homo, mouetur desiderio finis ad agendum, quippe cum habeat vim cognoscendi & amandi, attamen agens naturale, quod caret cognitione, quomodo ad finem propter quem agit moueri poterit? an Physicè? at hoc supra refutauimus, finis enim cum nondum sit actu, mouere Physicè non potest; an Metaphoricè per amorem & desiderium? atqui hoc cadere non potest in agens naturale, quod est omnino expers cognitionis.

Ad quas dubitationes breuiter hoc modo respondendum est. Ad primam. Non ens non potest caussare effectiuè nec mouere Physicè, sed non ens actu, quod tamen & esse & à nobis parari potest, nihil prohibet caussare finaliter, quod nihil aliud est quā esse id cuius gratia aliquid fit. Nos enim non solum operamur propter id quod iam actu est, sed etiā propter id quod nondū est, potest tamē esse & à nobis actione nostra comparari. Ad secundā. Bonitas, quę assignatur mediis, partim est in fine partim in medijs partim in relatione mediorū ad finem; est in fine, quatenus si finis bonus aut malus fuerit, media item habentur bona vel mala; & multa sunt quæ propter se nunquam à nobis expeterentur, ea verò tanquam bona expetuntur à nobis propter finem: est in relatione mediorū ad finem, quatenus media ob id ducuntur plus minúsve bona, quia plus minúsve conconferunt, & conducunt ad finem; est denique in ipsis mediis, quia quòd medium conducat ad finem, habet propter aliquam virtutem vel qualitatem vel aliud quidpiam in ipso insitum. Ad tertiam. Apprehensio & amor finis, satis est, vt sit in agente principali & primo à quo mouentur & reguntur inferiora agentia; in agente autem instrumentario non est necessaria cognitio finis, sed loco eius est inclinatio & propensio ad finem. Itaque cognitio finium naturalium, & directio actionum naturalium ad illos fines, est in Deo & intelligentiis à quibus mouentur & reguntur agentia naturalia, in ipsis autem agentibus naturalibus non est apprehēsio finis, sed eis ab agenti primo insita est virtus aliqua naturalis propter quam inclinantur & propendent ad suos fines, quemadmodum lapidi data est grauitas propter quam propendet, & fertur deorsum. Potest autem id quod diximus illustrari exemplo Imperatoris, qui cum aliis principibus exercitus, nouit finem belli & rerum in eo gerendarum, quem priuati milites, plerunque ignorante: sed cum regantur ab Imperatore, satis illis est ab eo habere mandata & rationem rerum agendarum. Idem cernitur in Architecto, qui operis quod efficitur caussas omnes rationésque cognoscit, at fabri cęmentarij, cęteríque administri, quid fiat, aut fieri debeat norunt quidem; cur autem quídque ita

fiat, nec ſciunt, nec verò ſcire eos opus eſt.

Præclara vereque Peripatetica de fine doctrina diligenter obſeruanda.

Hæc dicuntur ab iis qui de fine adhuc ſcripſerunt. Quæ nobis quidẽ videntur nec ſatis Ariſtotelicè, nec Philoſophicè dici. Etenim fortaſſe ſecundum Ariſtot. (quę multorum magnorúmque Philoſophorum eſt ſententia.) Intelligentiæ, aut nullo modo cognoſcunt ſpecies rerum ſublunarium, aut certe non propriè ac diſtinctè, ſed tantum eminenter ac vniuerſaliter cognoſcunt, nec eas mouent atque regunt alio modo quàm per motum ac lumen cæli. Deinde, fingamus mundum eſſe ſine Intelligentiis, num quæ in eo eſſent grauia & leuia, aut non mouerentur, aut aliter mouerentur, aut non ad eadem loca mouerentur ſicut nunc mouentur? Præterea, qualis eſt iſta motio & directio agentium naturalium ab Intelligentiis? aut quorſum eſt neceſſaria? immò vero quomodo nõ eſt ſuperuacanea? Cum enim in agentibus naturalibus ſint naturaliter inſitæ qualitates ac virtutes actiuæ, per quas eiuſmodi agentia naturaliter ac ſufficienter determinantur ad ſuas actiones & fines; quid præterea opus eſt illis ſingulari quadam intelligẽtiarum rectione, vt ad ſuos fines moueantur atque perueniant? Quem enim Philoſophum, ſi ex eo quæratur, cur ignis calefaciat, aut cur calefaciẽdo producat calorẽ, aut ignem, non pudeat reſpondere, propterea id euenire quia ignis mouetur & dirigitur ab Intelligẽtia? ac non potius is, ſi ſapiat, reſpondeat id effici quia ignis eſt calidus, hanc autem eſſe naturalem vim caloris vt calefaciat, & calefaciendo, calorem, & ignem producat? Similiter etiam ſi quæratur cur graue moueatur deorſum, ridiculum fuerit reſpondere, propterea moueri deorſum quia dirigitur ab Intelligẽtia, cum id proueniat ex grauitate, quæ inhærens lapidi inclinat & neceſſariò mouet eum deorſum, nec poteſt vel alio vel aliter mouere. Neque verò illud rectè habet quod à multis dicitur, ita ſe habere agentia naturalia comparatione Intelligentiarum, ſicut ſagittam aliquò iactam, reſpectu iaculantis, à quo niſi ea moueretur ac dirigeretur, nunquam directò ferretur in ſcopum. Nam in ſagitta nõ eſt naturalis inclinatio aut virtus pertendendi atque perueniendi ad ſcopum, quocirca indiget motione & directione iaculantis: at in graui & in quolibet agẽte naturali, eſt virtus & inclinatio naturalis per quã determinatè & neceſſariò ad ſuas actiones & fines perducũtur. Neque hoc dicimus (id enim diligenter intelligi volo) quia exiſtimemus res naturales non adminiſtrari à Deo opera & miniſterio Angelorum, quis enim Ariſtotelica & Chriſtiana doctrina vel mediocriter eruditus, hoc inficiari poſſit? Sed vt doceamus non propterea agẽs naturale agere propter finem, quia eius finis cognitio ſit penes Intelligentias, ſed quia virtus actiua ipſius ad talem actionem, actio

verò ad talem effectum naturaliter determinatur. Itaque sicut se habet in agente per intellectum apprehensio & desiderium ad ipsum finem propter quem agit, sic in agente secundùm naturam, virtus actiua & naturalis inclinatio se habent ad finem naturalem. Maneat igitur, quamuis in his quæ per intellectũ agunt, finis moueat agens amore & desiderio sui, tamen vniuersè loquẽdo, caussalitatẽ finis in eo esse, vt sit id ad quod per se & vltimò terminatur agẽtis operatio.

An in iis quæ agunt per intellectum, finis causset prout habet esse in anima, an prout habet esse extra animam in ipsis rebus.

CAP. IIII.

HOc loco quæri potest, & sanè cognitu dignum est, an cum (verbi gratia) sanitas sit finis medici & ægroti, eáque duplex esse habeat, vnum intentionale seu intelligibile in mente Medici, alterũ reale cum per curationem efficitur in ægroto, quæri, inquam, potest, vtrum secundùm esse, sanitas sit finis, & habeat propriam rationem atq; caussalitatem finis. Hanc difficultatem, quemadmodum nos sentimus, breuiter enodabimus. Primò, finis nõ est caussa, nec habet rationem finis prout iam actu adest agenti ab eo acquisitus. Etenim finis est cuius gratia aliquid fit, at nihil fit eius gratia quod iam actu existit & habetur ab agente. Finis item est prima caussa, eiúsque caussalitas præcedit caussalitates aliarum caussarum, at prout est iam acquisitus, est vltimum quidpiam & post alias caussas. Deinde, finis non est caussa secundùm esse intẽtionale quod habet in mente agentis. Nam vna est ratio finis in omni fine, & respectu cuiuslibet agentis, esse autem intentionale non habet finis in omni agente, sed in eo tantum quod agit per intellectum. Præterea, finis & bonũ idem sunt, at sanitas non est bonũ & perfectio ægroti secundũ esse intentionale quod est in animo & cogitatione Medici vel ægroti; sed secũdũ esse reale & materiale. Præterea, finis est cuius gratia aliquid fit, at neque Medicus neque ægrotus adhibendis sumendísque potionibus tãtopere laborant propter sanitatem intentionalem, sed propter realem. Nam sanitatem intentionalem iam actu habent in animo. Denique, finis est qui explet appetitum agentis, quo præsente cessat actio, & in cuius possessione agẽs cõquiescit; hæc autem nullo modo conueniunt in finem intentionalem. Quare non debet probari sententia Auicennæ, qui in 6. suæ Metaphysicæ, cap. 15. cui etiam subscribit Paulus Soncinas in 5. Metaphysicæ, affirmat finem caussare secundũ esse intentionale quod habet in anima.

Finis non caussat secundum esse intentionale quod habet in anima.

Finis igitur propriè ac per se caussat, secũdum esse reale extra ani-

Quomodo causset finis.

mam futurũ & possibile acquiri ab agente. Diximus (futurum) nam finis vel nondum existit & per motum efficitur, vel si iam est, saltem debet acquiri & possideri ab agente. Quare semper est futurus, vel secundum effectionem, vel secundum possessionem. Est enim duplex finis, vnus qui per motum & actionem acquiritur, quomodo forma naturalis dicitur finis quia per generationem acquiritur; & Arist. in 2. Phys. text. 23. definitur finem esse terminum motus continui, & sic nõ reperitur finis in rebus diuinis, atque Mathematicis, quod Arist. considerans scripsit in 3. Metaph. text. 3. neque caussam efficientem neque finem esse in immobilibus, quo nomine appellat res Mathematicas. Nam cum huiusmodi res abiunctæ sint à motu, non possunt habere eum finem qui motu comparatur. Alter est finis, qui non efficitur motu, sed præexistit operationi agentis, agens autem propter illum operatur, non vt eum efficiat, sed vt ei coniungatur & assimiletur, eóque perfruatur; sic Deus est finis Intelligentiarum vt Arist. innuit in 12. Metaph. 37. atq; etiam omniũ rerum naturalium, vt ipse docet in 2. de Gener. & in 2. de Anima. Sed reuertamur ad id quod supra dicebamus. Finem igitur apprehẽdi & amari ab agente, non est vera & propria eius caussalitas, sed est conditio, sine qua non caussaret in agente per intellectum. etenim licet finis esset bonus & possibilis, nisi eum tamen agens per intellectum cognosceret esse talem, nunquam profectò moueretur ab eo ad agẽdum. Quemadmodum licet ignis habeat vim comburendi, & stuppa sit combustibilis ab igne, tamẽ nisi vnum sit propinquum alteri, nulla erit combustio: hæc autem appropinquatio ignis & stuppę non est caussalitas ignis, neque est id per quod aut propter quod ignis comburit, sed est conditio seu circunstãtia necessaria igni ad comburendũ. Itaque sicut se habet appropinquatio ignis & stuppæ ad caussalitatẽ ignis, sic etiã se habet apprehẽsio & desideriũ finis ad ei⁹ caussalitatẽ. Quare Auicẽna affirmãs finẽ caussare secundũ esse intẽtionale, fortasse significare voluit, hoc esse intentionale, conditionẽ necessariã esse fini ad caussandum; vel si secus putauit, deceptus est: cuius erroris caussa esse potuit, aut quia non intellexit quo pacto finis posset caussare nisi esset præsens & actu existens: aut quia non distinxit conditionem sine qua non, à ratione formali caussæ. Nos certè auctorem sententiæ nostræ vt omittamus alios, habemus Auerroem qui 12. Metaph. Comm. 36. ita scribit *forma balnei, prout habet esse extra animam, mouet vt finis* ergo esse cognitum non est propria ratio finis, sed est tantùm conditio sine qua non, respectu non cuiuslibet agentis, sed tantum eius quod agit per intellectum. Verùm deinceps inuestigemus an inter caussam efficientem & finem sit necessaria connexio.

An inter caussam efficientem & finem sit necessaria connexio. Cap. V.

Certvm & indubitatum est, quicquid habet caussam efficientem, etiam habere finem propter quem sit; quod enim efficitur, alicuius gratia semper efficitur. Nam licet quædam respectu agentium particularium temerè ac fortuitò effici dicantur, ea tamen si caussarum vniuersalium & ordinis vniuersi intentio & ratio spectetur, non carent suo fine; quemadmodum infra de monstris dicturi sumus, sed an quod habet finem id necessariò quoque habeat caussam efficientem, non similiter manifestum ac certum est. Nam Eudemus & Alexander, existimarunt Deum finem quidem esse Intelligentiarum, non autem caussam efficientem, idémque sensisse Aristotelem contendit Gregorius Ariminensis, & alij viri doctij. Verùm hos redarguit Auerroes in lib. de substantia orbis cap. 2. scribẽs finem necessaria significatione inferre agens: nam finis definitur cuius gratia aliquid fit. Quam sentẽtiam Auerrois egregiè probat Heruæus 2. Quodlibeto quæst. 1. Quod enim inquit, non habet efficientem, non habet esse ab alio, sed à se; quod habet esse à se, est propter se & non propter alium; ergo non habet finem; quare illa duo non cohærent sed maximè pugnant inter se, habere finem & non habere caussam efficientem. Deinde, tolle è mundo cogitatione Deum, & quæratur an sic Intelligentia retineat suum esse an non? si retinet, ergo Intelligentia per se non dependet à Deo tanquam à fine sed per accidens; siquidem quod alicui rei conuenit per se, non potest ab ea separari sine eius interitu, at siue sit Deus siue non sit, nulla ex parte tollitur esse Intelligentiæ; sin autem remoto Deo Intelligentia amittit esse suum, ergo illud esse non habebat à se sed à Deo: nam quod est à se, quocunque alio remoto ipsum remanet, nihil autem habet esse ab alio quàm à suo efficiente, relinquitur igitur si Deus est finis Intelligentiarum, esse quoque earum caussam efficientem. Præterea, operari sequitur esse, & quale est hoc, tale est illud, si est à se, operatur propter se, si non est ab alio, non operatur propter aliud; quare si nõ habet caussam efficientem, nec finem habet. Huic autem quod demonstratum est, illud etiam est necessariò consequens atque cohærens, eandem omnino rem esse vltimum finem & primã caussam efficientem: nam si Deus est primum efficiens, aut agit propter se aut propter aliud, si propter se, habemus quod volumus; si propter aliud, ergo cum finis sit nobilior, & agens dependeat à fine in agendo, idẽ autem sit in Deo agere & esse, sequeretur & aliquid esse nobilius Deo, & Deum aliunde in suo esse dependere; quod est contra ratio-

An quicquid habet finem necessariò etiã habeat caussam efficientem.

nem primi entis & primi efficientis; cum igitur primum efficiens nõ possit agere nisi propter se, necessariò efficitur, quod est primũ agẽs, esse vltimum finẽ, & contra, quod est vltimus finis, esse primũ agens.

Discrimen inter quatuor caussarum genera cum ad effectum concurrunt.

Ac de singulis quidem generibus caussarum ita dictum sit. Inter eas verò hoc interest, quòd finis tantum concurrit ad productionem effectus, quo producto cessat eius caussalitas: efficiens, aliquod concurrit ad solam effectionem rei, vt pater ad solam filij generationẽ, aliquod autem etiam ad conseruationem, quomodo lux se habet ad lumen ab ea productum, & caussæ vniuersales ad effectus particulares: Materia vnóque modo necessario concurrit ad effectum; effectus enim naturalis dependet à materia & cum sit & quandiu est, nanque materia est subiectum generationis, & pars essentialis rei cõpositæ: forma, vt forma est, concurrit ad effectum non in fieri sed tantùm in esse, vnde forma definitur quod quid erat esse rei; & quamuis Arist. 1. Phy. scribat formam esse vnum ex tribus principiis generationis, ibi tamen non accipit formam, vt forma est, sed vt est terminus & finis generationis, siquidem cum forma est, res iam est generata & plane cessat motus. Porrò, si quæratur cui harum quatuor caussarum præcipuè conueniat nomen & ratio caussæ? ita respondendum est, si spectetur origo & initium caussandi, prima caussa est finis; si ratio motus Physici, prima est efficiens, definitur enim esse primum principium motus: si esse & quiditas rei, prima est forma; si antiquitas & permanentia, prima est materia: simpliciter autem & absolutè prima videtur esse forma, nam efficiens per formam & propter formã agit, materia propter formam mutatur, & finis generationis nihil aliud est quam forma: certe ad sciendam rem quamlibet, hæc maximè cõfert, & præstat cæteris. definitio enim, quæ est nobilissimum instrumentum sciendi, constat ex caussa formali. Sed videamus, an omnes quatuor caussæ sint inter se necessariò connexæ.

Cui generi caussæ nomen & ratio caussæ magis competat.

An omnes caussæ sint inuicem necessariò connexæ.
CAP. VI.

HÆc quæstio de connexione caussarum inter se, potest dupliciter intelligi, vel an vnum genus caussæ sit necessariò connexum cum alio quolibet genere, vt materia cum aliis caussis, & aliæ caussæ cum materia; vel an caussæ quæ sunt eiusdem generis quarum aliæ sunt priores, & vniuersaliores, aliæ autem posteriores & particulares, sint inuicem necessariò coniunctæ; sicut in genere caussæ efficientis se habent sol & homo. Secundum igitur priorẽ quæstionis intellectum, dicẽdum est finem & efficientem necessariò

inuicem coniungi, nam quod habet efficientem, etiam necessariò habet finem, & contra; sicut paulo superius declaratum est. Finis autem & efficiens non necessariò dependent à materia & forma, id quod perspicuè cernitur in Intelligentiis, quæ cum finem, & efficientem habeant ipsum Deum, carent tamen materia & forma, quippe cum sint substantiæ simplices: materia vero & forma necessariò pendent à fine & efficiente, quicquid enim est ex materia formáque compositum, id factum atque conditum est; ad omnem autem effectionem quæ non casu & fortuitò eueniat, necesse est concurrere caussam efficientem & finem. Inter materiam etiam & formam necessaria est coniunctio, nam neque materia sine forma, neque forma Physica sine materia cohærere potest. Secundum autem posteriorem intellectum quæstionis, dicendum est caussas particulares necessariò pendere ab vniuersalibus, & vicissim vniuersales indigere particularibus ad agendum (loquor de caussis vniuersalibus Phys. & de iis quæ agũt secundũ ordinariũ cursum naturæ, quod addo propter infinitam Dei potestatem, quæ ad agendũ quodcunque Deus vult, nec eget caussis secundis, nec illis semper est alligata,) quod nos planum faciemus in caussis efficientibus: idem tamen transferri, & accommodari poterit ad alia genera caussarum. Primum igitur mutuam hanc caussarum vniuersalium & particularium inter se connexionem necessariã esse, facilè ostendi & probari potest vel ea tantùm ratione, quia bonum & perfectio vniuersi consistit in ordine omnium partium, præsertim autem causarum, quarum decet ordinem esse optimum & perfectissimum, melior autem est ordo per se & immutabilis quàm ordo per accidens & quàm connexio solubilis; decet igitur caussas vniuersales eo ordine cum particularibus collocatas atque connexas esse, vt aliæ aliarum vi & caussalitate ad agendũ indigeant, & aliæ sine aliarum concursu nihil agere possint. Præterea, caussa vniuersalis per se indifferens est ad quemlibet effectum, non potest igitur ab ea immediatè produci vnus aliquis effectus particularis potiùs quàm alius quilibet, necesse enim est particularium effectuum sensibilium atque corruptibiliũ, vt est in 3. lib. de Cælo tex. 61. causas proximas ac proprias esse particulares, sensibiles, & corruptibiles, namque debet esse naturalis proportio, cõuenientia, & similitudo inter caussas proprias, & earum effectus. Quamobrem Arist. in 7. Metaphy. & aliis locis valde reprehendit Platonem, qui existimabat Ideas, quæ sunt naturæ quædam immobiles, & immateriales, esse proprias caussas omnium rerum naturalium. Quòd autem caussæ particulares necessariò depẽdeant ab vniuersalibus, manifestè ostendit Arist. scribens in 8. Phys. text. 56. nullũ motum sublunarem existere posse sine motu circulari,

& affirmans in 1. Meteororum cap. 2. hunc mũdum inferiorem necessariò coniunctum esse cum cælestium corporum lationibus, quoniam ab illis omnis eius virtus conseruatur atque gubernatur: quin etiam docet in 2. lib. Metaphy. & 8. Physi. in ordine caussarum efficiétium & mouentium, secundas caussas non agere nec mouere, nisi motas à primis; & sanè quamuis in aliis caussis veluti in ordine materiarum & in ordine formarum, priores non dependeant à posterioribus, & sine illis caussalitatem suam exercere possint, vt materia prima non dependet à secunda, nec anima vegetatiua à sensitiua, & neutra ab intellectiua, in caussis tamen efficientibus priores sine posterioribus & posteriores sine prioribus nihil possunt agere; & ratio est, quia in aliis caussis caussalitas priorum & posteriorum non terminatur ad eundem effectum; diuersæ enim materiæ habent diuersos effectus materiales, & diuersæ formæ diuersos effectus formales, inuicem separabiles, vt anima vegetatiua facit esse viuens, anima sensitiua facit esse sentiens, potest autem aliquid esse viuens & non sentiens vt planta; in caussis autem efficientibus, caussalitas vniuersalis caussæ & particularis ad eundem numero effectum terminatur, nec est alius vllus effectus caussæ vniuersalis quàm causæ particularis.

Si autem quæratur, vtrius caussæ, vniuersalis nè an particularis potior sit ac principalior causalitas? Respondendum est, vim atq; caussalitatem vniuersalis causæ multas ob causas esse præstantiorem. Primò, quia est amplior, & latiùs patens, si quidem vis causæ vniuersalis ad multos effectus pertinet, particularis autem contracta & determinata est ad vnum effectum, homo enim tantum generat hominem, sol autem & hominem & equum & alia. Tum, quia est efficacior, nã non solũ concurrit ad productioné effectus, sed etiã ad cõseruationé eius, ad perfectioné, ordinationé & æternitatem. Deinde, quia est prior, nam vniuersalis causa non solùm cõcurrit ad producendũ effectũ, sed etiã cõcurrit mouẽdo caussã particularẽ ad agẽdũ. Itaque vniuersalis, habet se vt agens principale, particularis verò, vt agens instrumentarium. Ad extremum, vniuersalis causa est magis independens, nam licet ea sit remotior ab effectu, tamen causalitas eius non est dependens à causa particulari, mouet enim ipsam, nec tamen ab ea mouetur; causa autem particularis, licet propinquior sit effectui, tamen dependet à caussa vniuersali, non enim mouet nisi mota ab illa. Quamobrem, tritum illud est in scolis Philosophorum & Theologorum, causam vniuersalem immediatiùs concurrere ad effectum immediatione virtutis: causam autem particularem, immediatiùs concurrere immediatione suppositi.

An caussalitas caussæ vniuersalis sit potior quã particularis.

An

An caussa vniuersalis præsertim autem prima qui est Deus, necessariò concurrat actu cum caussa particulari ad quemlibet eius effectum, & operationem.

CAP. VII.

ILLVD hoc loco disquirendum & explicandum est, an quotiescunque caussa particularis aliquid operatur, indigeat immediato & actuali concursu caussæ vniuersalis & primæ. Hac de re duæ sunt opiniones, vna est Durandi in 2. Sentent. dist. 1. quæst. 5. qui affirmat cum operatur causa particularis verbi gratia, cũ calor producit calorem, tunc non concurrere causam vniuersalem actu & immediatè, sed tantùm mediatè; nimirum quatenus ipsa produxit causam particularem, eíque dedit virtutem agendi, & quatenus tam ipsam caussam particularem, quàm virtutem eius actiuam in esse conseruat. Quam sententiam ita confirmat. Si enim caussa vniuersalis quando calor producit calorem, etiã concurrit actu ad productionem illius caloris, aut concurrit eadem actione quę calor producens aut diuersa: non eadem, quia impossibile est eandem numero actionem esse à duobus immediatis & perfectis agentibus quæ sint numero distincta; quamuis enim eadem actio possit procedere ab vno mediatè & ab alio immediatè, & à duobus partialiter agentibus, tamen vt immediatè & perfectè procedat à duobus, est impossibile; Aut concurrit diuersa actione, & hoc non, quia aut per illam actionem producitur totus effectus caussæ particularis, & sic actio caussæ particularis superflua esset, aut tantum pars illius effectus, at sic caussa vniuersalis esset caussa partialis, & non concurreret cum caussa particulari ad producendum idem numero secundũ idẽ, quare aliquid produceret caussa particularis, quod nullo modo produceret caussa vniuersalis, & cum non possit dici quæ & quanta pars effectus producatur à caussa vniuersali, & quæ ac quanta à caussa particulari, videtur id esse simile figmento. Hæc Durandus. Cuius sententia potest etiam comprobari tripliciter. Primò, talis concursus caussæ vniuersalis non est necessarius, neque ad producendum, quia calor vt octo sufficiens est per se ad producendum calorem vt sex vel vt octo cum effectus non sit supra virtutem caussæ, sed vel æqualis, vel etiam inferior; quare ad eum producendum non eget adiumento alterius caussæ: neque vt causa particularis determinetur ad producendum hunc vel illum effectum, nam agens naturale naturaliter & necessario ex sua virtute determinatum est ad effectum, vt calor ad calefaciendum, & graue vt moueatur deorsum: neque propter applicationem caussæ particularis ad suum effectum, nam talis applicatio vel

Deum non concurrere actu cum caussis secundis, opinio Durãdi, sed nec pia nec vera & valde periculosa.

fit naturaliter per concurſum motuum & agentium naturalium, vel fit liberè ab homine, vt cum ignem quiſpiam applicat ligno. Nulla igitur cauſſa ſatis idonea afferri poteſt cur talis concurſus cauſſæ vniuerſalis neceſſarius ſit. Deinde, hic concurſus videtur impoſſibilis; nam ſi cauſsa vniuerſalis producit totum effectum, ſuperfluè agit particularis; ſin autem partem, ergo vniuerſalis & particularis non ſunt cauſsæ totales ſubordinatæ, ſed partiales, nec concurrunt ad idẽ, nec particularis per ſe ſed per accidens & ſecundum quid dependeret ab vniuerſali. Si quis autem reſpondeat, effectum produci à prima cauſsa quantum ad eſse ipſius, à cauſsa verò particulari quantum ad determinatũ eſse (verbi gratia) homo, quod ſit ens & habeat eſse, accipit à Deo, quod autem ſit tale ens, id eſt homo, habet à ſuo generãte; Hoc reſponſum infirmũ eſt, tum quia ens & tale ens, non differũt ſecundũ rem ſed tantùm ratione, ſiquidem ens non ſignificat aliquã naturam ſuperadditam rebus de quibus dicitur, idem enim eſt ens homo & homo, vt dicitur 4. Metaphyſ. text. 3. quare non poteſt, eſse, & eſse hominis, ſeparatim produci à diuerſis agentibus. Tum etiam, quia ſic ignobilior eſset effectus Dei quàm cauſsæ particularis; nam nobilius eſt eſse hominem, quàm eſse ens tantùm, ſemper enim nobilior eſt forma poſterior quàm prior, & prædicatum inferius, quam ſuperius.

Arduum & perdifficile argumẽtum. Poſtremò, videtur talis concurſus tollere libertatem noſtræ volũtatis, etenim ſi voluntas non vult niſi mota à Deo, ergo non vult liberè, probatur conſequentia, nam voluntas non poteſt mouere ſe ad aliquid volendum niſi ad id moueatur & determinetur à Deo, & cũ mouetur à Deo, non poteſt non moueri, nam implicat contradictionem vt mouens moueat ipſum mobile, & vt ſic mobile non moueatur; nec valet ſi reſpõdeatur propterea voluntatẽ moueri liberè, quia Deus eam libere mouet, hoc enim demonſtrat libertatem Dei, non autẽ voluntatis noſtræ. Sicut enim non quia Deus liberè concurrit ad motum cæli aut ad calefactionem ignis, idcircò verè dici poteſt aut cælũ liberè moueri, aut ignem liberè calefacere: ita nõ quia Deus liberè voluntatem noſtram mouet, verè dici poſſe videtur voluntas liberè operari. Dices, Deum mouere voluntatem ea ratione vt eius naturæ conueniens eſt atque conſentaneum; & quoniam voluntas ſuaptè natura eſt libera, facit Deus eam moueri liberè; ſicut facit vt cælum moueatur neceſſariò, & vt res ſublunares, quia ſunt contingẽtes, moueantur contingenter; Sic enim eiuſmodi rerum natura poſtulat. Sed Durandus, vel aliquis alius pro Durandi opinione pugnans, primò quidem negaret, cælum neceſſariò moueri, nam cum motus pendeat ex motore, motor autem cæli, qui eſt intelligentia,

liberè & contingenter ipſum moueat, ſi non ſecundum Peripateticam; certè ſecundū Chriſtianā Philoſophiam, nō poteſt cæli motus eſſe omninò neceſſarius. Deinde, nō pugnat hæc duo inter ſe; aliquid moueri neceſſariò, & moueri ab alio: at hæc duo, moueri aliquid liberè ita vt in poteſtate eius ſit moueri ac non moueri, & tamen ſemper moueri ab alio, quo mouente non poſſit non moueri, videntur inter ſe vel maximè pugnare. Cum igitur voluntas non poſſit velle, niſi à Deo mota & determinata ad volendum, mouente autem Deo voluntatem effectiuè ad volendum, non poteſt voluntas non velle; non eſt autem in poteſtate voluntatis vt Deus eam vel moueat vel non moueat ad volendum; ergo non eſt in poteſtate voluntatis velle aut non velle. Quare ſi Deus ſemper actu concurrit effectiuè ac determinatiuè ad quamlibet operationem noſtræ voluntatis, videtur labefactari ac funditus tolli libertas voluntatis. Atque hæc quidem pro opinione Durandi poſſent diſputari.

Exponitur & probatur opinio D. Thomæ quæ eſt vera.

CAP. VIII.

ALTERA eſt opinio D. Thomæ, qui libro 3. aduerſus Gentes cap. 67. & in prima parte quæſt. 105. art. 5. ait Deum actu concurrere ad quamlibet actionem ſecundarum cauſſarum quinque modis; ipſe enim vires & facultates agendi dedit cauſſis ſecundis; ipſe illas facultates ſuſtentat & tuetur in eſſe & vigore; ipſe applicat cauſſas ſecundas ad agendum; ipſe dirigit eas in agendo vt ad fines ſuos ipſis ignotos, ordinatè perueniant; ipſe denique determinat eas ad agendum & mouet, ceu principale mouens inſtrumenta mouet & regit in operando. Hanc opinionem ea potiſſimum ratione probat, quòd in mouentibus per ſe ſubordinatis, inferius non mouet niſi motum à ſuperiori; ex quo Ariſtoteles ſecundo libro Metaphyſicæ concludit, huiuſmodi mouentia eſſe non poſſe infinita, quia motio priorum mouentium, cum ipſa ſint infinita, nunquam perueniret ad vltimum mouens, quod tamen ſine motione priorum mouentium, mouere non poteſt. Atque hoc perſpicuè cernimus in agentibus naturalibus, & ijs quæ operantur ex arte: agentia namque ſublunaria, atque adeo totus hic mundus inferior omnino pendet ex lationibus corporum cæleſtium: ſol enim & homo generant hominem, idémque contingit in alijs. Artes quoque inferiores, nō niſi ex præſcripto & directione ſuperiorū artiū quibus ſubordinatæ ac ſubiectæ ſunt, operantur. Argumenta verò Durandi, &

Opinio Diui Thomæ longè probabiliſſima.

multo ante Durandum D. Thomas, vt erat accerrimo ingenio peruiderat,& locis paulò ſupra citatis,omnia ſinhillatim & propriè ſoluit.

Sententia auctoris.

Hæc doctrina, in eo quod ait D.Thomas Deum actu concurrere ad quamlibet ſecundarum cauſſarum operationem,non eſt opinabilis aut probabilis tantùm,ſed eſt omnino vera,certa, & indubitata; de qua fas non eſt Chriſtiano Philoſopho dubitare.Etenim ſæpenumero in diuinis literis ſcriptum teſtatúmque legimus, nihil fieri vel magnum vel paruum,vel in cælo vel in terra, vel vſquam alibi, ſine voluntate,rectione & concurſu Dei.Hinc ſunt illa. *Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine,Iſaiæ 26.& Ipſe operatur in nobis velle & perficere,ad Philippenſes 2.& ſine me nihil poteſtis facere.Ioannis* 15.*In ipſo viuimus, mouemur & ſumus,Act.*17.& Iſaias hominem facit cõparatione Dei, tanquam ſecurim comparatione artificis.Solet etiam ſacra ſcriptura operationes effectionéſque cauſſarum ſecundarum Deo auctori tribuere,vt oſtendat eas principaliùs à Deo quàm à cauſſis ſecũdis proficiſci.Quocirca Deum inquit,formare corpus hominis, ſingulaque membra manibus ſuis fingere,& ſuo quæque loco aptè diſponere, ſolis ac lunæ cæterorúmque ſyderum curſus moderari, fundere imbres, concitare ventos, accendere fulgura,terram tremefacere,animantibus cibum vitámque largiri.Hanc etiam ob cauſſam,Theologi aiunt Deum eſſe in omnibus rebus per pæſentiam & potentiam, quia cognoſcit omnia,& vis atque efficacitas eius per omnia pertinet atque peruadit. D.etiam Auguſtinus libro 9. ſuper Geneſim ad literam cap.15. *Si Deus* inquit, *ſubtrahat operationem ſuam intimam,qua naturam creatam ſuſtinet,continuò tanquam extincta,nulla remanebit.*Et paulò poſt.*Niſi Deus continenter operaretur,nec aliarum rerum, nec ipſorum Angelorum natura ſubſiſteret.*

In eo autem quod adiungit D.Thomas,cauſſas ſecundas, & in his voluntatem noſtram à Deo moueri,applicari, & determinari ad volendum, licet nonnulli diſſentiant Theologi, ego tamen manibus pedibúſque in eam ſententiam perquam libẽter eo;hoc enim eſt ingenium, hæc conditio, hic nexus atque contextus mouentium, & cauſſarum per ſe ac eſſentialiter ſubordinatarum, vt poſterior non moueat niſi mota à priori;In ordine mouentium inquit Ariſtoteles lib.8. Phyſicorum textu 41. *quod prius eſt,magis eſt cauſſa mouendi quàm ſequens,& mouebit magis.*Et in libello de cauſſis, Propoſitione prima, dicitur cauſſa prima plus, vehementiùs, intimiùs, & inſeparabiliùs concurrere ad effectus cauſſarum ſecundarum, quàm ipſas cauſſas ſecundas, & iuuare cauſſas ſecundas in operationibus ipſarum, & magis eſſe cauſſam effectus quàm cauſſas ſecũdas. Quemadmodum igitur

igitur in aliis caussarũ generibus per se subordinatis inuicem, posterior caussa necessariò præsupponit caussalitatem priorum, veluti in formis, esse sensitiuum præsupponit vegetatiuum, & hoc, esse corporeum; & in materiis; secundæ præsupponunt primam, idemque in finibus per se subordinatis euenit; sic etiã in mouẽtibus & efficiẽtibus per se inuicẽ subordinatis, posterius necessariò præsupponit primũ, & primæ caussæ caussalitas prior natura est quàm caussalitas secundę caussæ. Quid multa? caussæ secundæ cõparatione Dei, sunt tanquã instrumenta artis, comparatione artificis; à quo nisi moueantur & ex arte regantur; nec mouere quidquam, nec facere artificiosè aliquid possunt.

Soluuntur argumenta contraria.

CAP. IX.

RESTAT vt argumenta quæ supra posita sunt pro opinione Durandi, ea nunc breueter dissoluamus. In illis autem tria præcipuè tanguntur quæ difficultatem habent, & explicationem requirunt; vnum est, videri superfluum concursum Dei cum caussis secundis, cum caussa secunda per se sufficiens sit ad producẽdum effectum suum: Alterum est, concursum illum Dei videri impossibilem, siquidem impossibile videtur eundem numero effectum proficisci ac pendere totum ex Deo & ex caussa secũda: Tertium est, illum Dei concursum cum nostra voluntate, auferre ei libertatem, & agendi atq; non agendi necessitatem afferre. Ad hæc igitur tria, eodẽ ordine respondendum est. Ad Primam Licet ignis (quod autẽ de igne dicimus, idem quoq; in cæteris caussis secundis intelligendum est) vt est caussa secunda & particularis, sit per se sufficiens ad producendũ ignem, propterea quia non indiget alius caussæ secundæ concursu & auxilio ad illum effectum producendum, absoluttè amen ac simpliciter non est per se sufficiens, ita vt primæ caussæ concursu non egeat. Ergo sufficientia ignis, excludit quidem indigentiam alterius caussæ secundæ ac particularis, non excludit autẽ, nec verò potest excludere indigentiam diuini concursus, & dependentiam à caussalitate Dei. Etenim Deus, tum quia est infinitus, infinitum autem vbique est, in omnibus rebus operatur; tum quia est prima caussa & ens per essentiam, cætera verò sint caussæ secundæ illi tanquàm instrumenta diuinæ sapientiæ subiecta, sicut in existantia pendent ab illo, sic etiam in operando. In eo enim vel maximè consistit ratio creaturæ, vt sicuti ex nihilo creata fuit à Deo, ita nisi perpetuò quasi manu Dei teneatur & iuuetur, nihil agere, nihil esse posit. Non igitur superuacaneus est concursus Dei cum causis secundis, sed est quàm maximè

Solutio trium dificilium argumentorũ.

G

necessarius. Ad Secundam. Quemadmodū si ego aliquid calamo scribam, vel serra lignum secem, illa scriptio & sectio tota quidem fit à calamo & serra instrumentaliter, eadem verò tota etiam fit à me tanquam à principali agente, à quo illa instrumenta, ad operandum mouentur, determinantur, atque diriguntur: sic etiam quilibet effectus caussæ secundæ, totus à caussa secunda conficitur, idemque totus proficiscitur à Deo in cuius virtute operatur caussa secunda, quæ nisi ad agendum à Deo determinaretur, atque dirigeretur, nihil planè posset agere.

Nota diligenter doctrinem hanc de libertate nostræ voluntatis.

Ad Tertiam. Licet voluntas nostra nihil operetur nisi mota & determinata à Deo, quia tamen mouetur à Deo conuenienter naturæ suæ, & vt suaptè natura apta est moueri, hoc est non necessariò sed liberè, ideò verè dicitur veréque est libera. Si enim voluntas ita moueretur à Deo. vt ipsa se nullo modo moueret & ad agendum determinaret, omnis profectò meriti & demeriti & libertatis ratio funditus tolleretur; sed quia Deus eam sic mouet, vt ipsa nihilominus simul etiam se ipsam moueat, & per suam deliberationem se determinet ad agendum hoc vel aliud quidpiam, ob eam caussam meritò appellatur libera & verè est libera. Non enim intelligendum est voluntatem esse liberam omnino, ita vt à nullo pendeat, nullique subiiciatur; hac enim libertate solum Deum liberum esse agnoscimus, quippe qui sit omniū liber à nullo dependens, nullius indigens, nulli subiectus, per se sufficiens sibi ad omnia. Hæc autem libertas in nullam creaturam potest conuenire: ratio enim cuiusuis creaturæ necessariam & inseparabilem continet dependentiam eius à creatore tam in existentia quàm in omni operatione. Ergo libertas nostræ voluntatis ea est quę potest competere creaturæ, nampè quæ separat & distinguit voluntatem ab agente naturali. Quadruplex autem discrimen reperio inter voluntatem & agens naturale, Etenim agens naturale determinatū est ad effectum & operationem vnius modi; quæ enim sunt vnius speciei, ea omnia cernimus eadem ferè eodéque modo semper operari: volūtas hominis indifferens & indeterminata est ad omne bonū hoc est ad omne ens, nā bonum tam latè patet quā ens: habet etiā voluntas triplicem in operando varietatem, aut volendo, aut nolendo, aut suspendendo & cohibendo omnem actum suum. Deinde, omne agens naturale per se pēdet effectiuè ex motu & caussalitate cæli, voluntas autem effectiuè à nulla re præterquàm à Deo per se pendet, nisi fortè per accidēs secundum quid, indirectè, & (vt loquuntur nūc Philosophi ac Theologi scolastici) inclinatiuè tantùm non autem necessariò. Posteà, adhibitis positisque omnibus rebus quæ ad agendum ex parte obiecti requiruntur, ita vt nihil desit, nihílue obstet,

agens naturale non poteſt non agere;at voluntas,etiam nunc,poteſt agere & non agere,& agere illud quod ei proponitur,vel etiam contrarium. Poſtremò, agens naturale non mouet & determinat ſe ad agendum, cognoſcendo, & deliberando, & eligendo id quod agit; quod tamen facit in omni ſua operatione voluntas noſtra. Ex quo fit,vt vnus omnium animalium homo verè ſit dominus ſuarũ actionum & vt ſuis actionibus apud Deum & homines, aut benè aut malè mereri queat. Sed hæc omittamus; habent enim & bene longam & ſatis litigioſam, certè valde remotam ab hoc Phyſiologiæ inſtituto,quod nunc perſequimur,diſputationem. Quoniam autem docuimus, concurſum vniuerſalis cauſſæ preſertim autem primæ cum cauſſis ſecundis,ad productionem cuiuſlibet effectus eſſe neceſſariũ, ſequitur vt videamus,an effectus debeat plus cauſſæ vniuerſali an particulari: & an omnis cauſſa ſit nobilior ſuo effectu.

Explicantur duæ dubitationes.

CAP. X.

DVÆ hoc loco dubitationes exiſtunt;vna eſt, an effectus, plus debeat cauſſæ vniuerſali quàm particulari: altera eſt an omnis cauſſa ſit nobilior effectu. Ad priorem ita reſpondendum eſt,effectum partim debere plus cauſſæ vniuerſali,partim autem particulari. Debet enim plus vniuerſali, quatenus ab ea dependet non ſolùm in fieri veluti à cauſſa particulari, ſed etiam in eſſe & operari; quandiu enim eſt & quotieſcunque operatur, eget concurſu & ope vniuerſalis cauſſæ. debet autem plus cauſſę particulari,quatenus accipit,& habet ab ea conditionem,ſpeciem,& gradum naturæ, eique aſſimilatur. Namque effectus naturalis eſt contingens & corruptibilis,non propter cauſſam vniuerſalem quæ eſt neceſſario & incorruptibilis,ſed propter cauſſam particularem. Adde,quod cum quæritur cauſſa alicuius effectus,non debet afferri vniuerſalis, ſed particularis & proxima: vt ſi quæras quæ ſit cauſſa efficiens hominis; non bene reſpondebis eam eſſe ſolem,ſed hominem. Quocirca definitiones & demonſtrationes,huiuſmodi cauſſas præcipuè complectuntur. Atquæ hinc dirimi poteſt nobilis illa controuerſia inter Platonicos & Peripateticos,an Natura dici debeat agens principale,an verò potius agens tantummodo inſtrumẽtarium. Platonici enim cenſent omnia agentia naturalia & particularia,eſſet tantùm inſtrumentaria & non principalia agentia, ſolum autem Deum, & cauſſas vniuerſales, eſſe agentia principalia;quod hoc argumento confirmant. illud eſt agens principale, quod efficit & non efficitur, mouet & non mouetur,

An effectus debeat plus cauſſæ vniuerſali quàm particulari.

Pulchra diſceptatio inter Platonicos & Peripateticos, an agens natura-

le sit agens principale an tantum sit agens instrumentale.

& quod est finis atque principium motus, qualem manifestum est Deum esse & caussas vniuersales. illud autem est agens instrumentarium, quod non mouet nisi quia mouetur ab alio, nec cognoscit finem suum propter quem agit. sed regitur & dirigitur ab alio finem ipsius cognoscēte: Sed talis est natura & agens naturale, vt cuius perspicuum est, ergo natura magis est, & appellari, debet agens instrumentarium quàm principale. Peripatetici verò contra disputant, quamuis caussa vniuersalis sit agens principalius quã particularis, nõ ob id tamen negandũ esse, quin etiã caussa particularis appellari debeat agens principale potius quã instrumentarium; quandoquidem effectus, vt paulo ante dictum fuit, assimilatur caussa particulari secundum quidditatem, secundum esse, secundum modum operandi, & secundum proprietates, atque accidentia, eiusque perfecta cognitio præcipuè pendet ex notitia caussæ particularis, quod sanè in agẽs quod est verè & tantummodò instrumentarium, minimè conuenit. Sed hi iudicio nostro; non tam re quàm verbis inter se dissident, tota enim dissensio in eo posita est, vt constituatur quid nomine instrumenti intelligendum sit. Platonici enim ampliorem instrumenti significationem amplexi sunt; Peripatetici verò presiorem, & angustiorem sequũtur. Platonici enim definiũt instrumẽtale agens, quod non mouet nisi motum & quod non cognoscit finem propter quem agit; hæc autem ratio instrumenti omni agenti naturali competit. Peripatetici verò, definiunt agens principale, quod in se habet naturalẽ & perfectam vim producendi effectum sibi similem; quomodo natura & caussæ secundæ sunt agentia principalia.

Ad posteriorem dubitationem hoc modo respondendũ est; de materia non ambigitur quin ea sit ignobilior tam forma, quàm composito. De forma, an sit nobilior composito disputatum est in 6. libro. Agens vniuersale quod appellatur æquiuocum sine dubio præstantius est effectu, vt Sol & intelligentiæ dignitate excellũt effectus omnes Physicos: dicitur autem huiusmodi agens vniuersale æquiuocũ, quia non est eiusdẽ speciei & naturæ cuius est effectus ab ipso productus, & quia non ad vnum aliquem tantũmodò effectũ sed ad multos & diuersos effectus producendos cõcurrit. Agens autẽ particulare vniuocũ, idest quod eiusdẽ speciei est cũ effectu, partim est nobilius partim minimè; nam secundum conditionem, seu dispositionem quandã est nobilius: quatenns homo generans iam est actu, qui generatur nondũ est, ille iam est perfectus, siquidem perfectum iudicatur esse id quod potest sibi simile generare, hic verò est imperfectus; ille nullo modo dependet ab hoc, hic autem, saltem cum generatur, ab illo dependet. At vero secundũ essentialẽ perfectionẽ, non est nobilius

An omne efficiens sit nobilius suo effectu.

eorũ

eorum enim quæ continentur eadem ſpecie, par eſt dignitas & perfectio eſſentialis; nam vt dicitur in categoria ſubſtantiæ, non ſuſcipit ſubſtantia magis & minus; & ſcriptum eſt in 8. Metaphy. tex. 10. ſubſtantiam eſſe ſicut numerum cui nihil addi aut detrahi poteſt ſine commutatione ſpeciei; quin etiam in 3. Metaphyſicæ tex. 11. Ariſtot. affirmat in indiuiduis eiuſdem ſpeciei, non eſſe prius & poſterius, neque nobilius & ignobilius ſecundum eſſentiam. Finis autem duplex eſt, vnus qui efficitur ab agente ſicut forma naturalis per generationem producitur ab agente naturali, & hic finis, licet nobilior ſit actione, agentis cum eius tamen ſit effectus, non poteſt eſſe nobilior agente. Alter finis eſt qui præexiſtit agenti, propter quem agens principaliter agit, & ad quam præcipuè ordinatur à natura, qualis eſt in agentibus naturalibus, ęternitas ſpeciei; & aſſimilatio Dei; quẽ finem perſpicuè conſtat eſſe nobiliorem agente. Sed dicet aliquis, ſi agens non poteſt eſſe ignobilius ſuo effectu, quomodo videmus ab accidente produci ſubſtantiam? ſæpe enim contingit à calore qui eſt in ferro ignito, qui etiam à motu & à lumine produci ignem. Reſpóndendum eſt, an accidens producat ſubſtantiam, eſſe valde dubium & controuerſum, quare quantum in præſentia ſatis erit ad id quod propoſitum eſt explicandum, de hoc dicendum eſt breuiter, exponendo quid alij ſentiant, & quid nobis tanquàm veriſimilius maximè probetur.

An accidens, poſſit producere ſubſtantiam.
Cap. xi.

Nullum accidens habere vim producendi ſubſtantiam, opinio Scoti, Durandi & Ocham.

HAc de re ſunt tres opiniones: vna eſt Scoti. 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 3. & Ocham lib. 2. Sent. quæſt. 23. & Durandi 1. Sent. diſtin. 2. quæſtione. 2. qui cenſent accidens nullo modo habere vim producendi ſubſtantiam, ſed eam immediatè produci à ſubſtantia, quæ opinio ita probatur. Nullum agens poteſt agere vltra virtutem ſuam, ergo accidens cum ſit imperfectius ſubſtantia, non poteſt eam producere; conſequentia per ſe eſt manifeſta. Antecedens autẽ probatur dupliciter, tum quia illa propoſitio eſt per ſe nota, qua negata non relinquitur vllus modus oſtendẽdi Deum, qui eſt cauſſa omnium, eſſe ens perfectiſſimum; nam non valeret, ab ipſo producta ſunt omnia, ergo ipſe eſt perfectiſſimus omnium; dicet enim aliquis, poſſet quod eſt perfectius produci ab eo quod eſt imperfectius; quemobrem fieri poſſet (ſicut ait Scotus) vt mundus fuiſſet conditus ab aliqua muſca, tum etiam; quia effectus poſſet eſſe perfectior cauſſa, diuidatur cogitatione ille effectus in duo, nimirum in

id,in quo ſecundum perfectionē æquatur cauſſæ ſuæ,& in id, in quo ſecundum perfectionem ſuperat cauſſam; & quæratur,vnde habeat effectus id in quo ſuperat cauſſam ſuam?non à ſe,vt patet,nō à cauſſa quia nihil dat quod nō habet,& quicquid à cauſſa eſt in effectu,pręexiſtit in cauſſa,vel perfectiori modo ſi fuerit cauſſa æquiuoca, vel ſaltē æquè perfecto,ſi fuerit vniuoca.Atq; hæc eſt ratio Scoti.Deinde Ocham idem confirmat aliis duabus rationibus;ſi enim inquit,nō poteſt ſubſtantia immediatè produci à ſubſtantia,aut id eueniet propter perfectionem ſubſtantiæ,at Deus,qui eſt perfectiſſimus, immediatè ſecundum ſuam ſubſtantiam res ipſas produci:vel propter imperfectionem eius,ſed cum accidens producat accidens, vt calor calorem;cur non etiam ſubſtantia producet ſubſtantiā? quandoquidē accidens eſt imperfectius ſubſtantia.Præterea,in generatione vniuoca ſimile generatur à ſimili, cum igitur ignis generat ignē,ſubſtantia generatur à ſubſtantia non ab accidente,alioquin nunquam reperiri poſſet generatio vniuoca,nec vnquam vera eſſet illa ſententia,ſimile generari à ſibi ſimili.His accedit, quod quidditas ſubiecti,eſt cauſſa propriæ paſſionis,& non ſecundum potentiā paſſiuam, quia omnis potentia paſſiua eſt contradictionis ad eſſe,& non eſſe, propria autē paſſio non eſt eiuſmodi vt poſſit adeſſe & abeſſe ſubiecto,ergo ſecūdū potētiam actiuam quidditas rei eſt cauſſa propriæ paſſionis; ergo ſubſtantia poteſt immediatè producere aliquid,& ſi poteſt producere accidens,cur non etiam ſubſtantiam?Hæc ſunt pro prima opinione.Contra quam eſt Ariſt.& experientia. Etenim Ariſt. in libro de ſenſu,& ſenſili,capite de ſapore,ait ignē non agere vt ignis eſt,ſed vt calidus eſt;at ſecundum Scotum,principalis actio ignis quæ eſt productio ſubſtantiæ,non eſt ab igne vt calidus eſt, ſed vt ignis eſt. In primo etiam lib.de Gener.ſcriptū eſt,actionē non poſſe fieri,niſi vbi eſt contrarietas,debet enim agēs eſſe contrarium patienti:at contrarietas non eſt propriè in ſubſtantia.Auer.etiam in 7.Metaphy.cōm. 22.& 31.& in 12.Metaph.cōm.18.ait,idem eſſe agens diſponens materiam,& inducens formam:Sed accidens diſponit materiam, ergo ipſum quoque aut per ſe ipſum procreatur forma ſubſtantialis.ibidē quoque ait nec elemēta nec vllas ſubſtantiales formas,eſſe actiuas & paſſiuas niſi propter qualitates;& ſemen quod non eſt actu animatū facere actu animatum per calorem naturalem qui in eo ineſt. Experientia item frequens,perſpicuè declarat ſubſtantiam gigni ab accidente, namq; videmus calorem qui eſt in ferro ignito ignire ſtuppā & à lumine aëris,ob reflexionē radiorum, produci ignem;Similiter etiam per motum localem,alliſione nimirum & attritione duorum corporum,ignem procreari.

Explicatur opinio D. Thomæ, accidens in virtute ſubſtantiæ poſſe producere ſubſtantiam. Cap. XII.

Secunda opinio D. Thomæ, accidens producere ſubſtantiam non ſua vi ſed virtute ſubſtantiæ.

ALTERA eſt opinio Thomiſt. qui aiunt accidens v. g. caloré, habere duplicem modum operandi. vnum in virtute propria quatenus accidens eſt, ſecũdum quem tantúm poteſt producere calorem; alterum in virtute ſubſtantiæ cuius eſt naturalis virtus & inſtrumentum, ſecundum quem poteſt etiam producere ſubſtantiam; ſicut calor qui eſt in animali & in ſemine, quamuis per ſe non habeat niſi calefacere, tamen quatenus eſt naturale inſtrumentum animæ & generantis, poteſt producere carnem, & oſſa, atque adeo ipſum animal. Vide D. Thomam in 3. par. quæſt. 77. art. 3. & in. 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 1. & 1. part. quæ. 77. artic. 1. Vide etiã eiſdem locis Thomiſtas, vt Capreolum, atque Caietanum ſuper primam partem quæſtione 77. artic. 1. Confirmatio huius opinionis pendet ex ſuperioris ſententiæ confutatione. Etenim certum & perſpicuum eſt, vt ſupra oſtendebamus, ſubſtantiam ſæpè produci ab accidente, non autem poteſt eam accidens producere virtute propria, quemadmodum prima ratio Scoti euidenter & neceſſariò concludit, ergo virtute alterius, hoc eſt ſubſtantiæ cuius eſt naturalis virtus atque inſtrumentum.

Verùm hæc opinio licet à multis probetur ac defendatur, plurimis tamen rationibus vehementer oppugnatur ac propemodum euertitur. Primùm enim, qualitates actiuæ, quæ ſunt quatuor primæ qualitates, immediatè inhærent in materia prima & ordine generationis præcedens formas ſubſtantiales, ſicut à nobis ſupra oſtenſum eſt in 5. libro, ergo non agunt in virtute formarum ſubſtantialium. Poſtea, aut ignis producit ſubſtantiam ignis per actionem aliquam ſubſtantialem diſtinctam à calefactione, at ſic & relabimur in opinionem Scoti, & accidens nullo modo produceret ſubſtantiam nec ſua nec aliena virtute, ſed ſubſtantia produceretur per actionẽ ſubſtãtiæ propriam & incommunicabilem accidens: aut ignis producit ſubſtantiam per calefactionem, ſed calor ſua virtute calefacit, ergo ſi ignis calefaciendo producit ſubſtantiã, virtute caloris eam producit. Deinde, quid eſt illud agere in virtute ſubſtantiæ, vel enim eſt accidens moueri & dirigi à ſubſtantia, ſicut dicimus ſecurim agere in virtute artificis, quia nõ ageret niſi ab eo moueretur & regeretur; at quo pacto accidens moueatur & dirigatur à ſubſtantia, ne intelligi quidem aut fingi à quoquam poteſt. Vel eſt, ſubſtatiam influere aliquam virtutem accidenti, per quam fiatpotens ad producendam ſubſtantiam,

at talis influxus atque virtus statim videtur esse figmentum; & cum nihil sit accidente quod sit ipso nobilius, si accidens non agit virtute sua, neque aget virtute illius influxus. Præterea, cum ille influxus seu virtus sit accidens, quæretur quomodo habeat vim producendi substantiam? si enim non virtute sua sed substantiæ, existet eadem difficultas, résque procedet in infinitum: sin autem sua, idem à principio de priori accidēte dici debuit. Aut (id quod aiunt acutiores Thomistæ) accidens producit substantiam, quia est naturalis, & propria virtus substantiæ, ab ea dependens eique à natura tributa, tanquam instrumentum ad obeundas eius actiones. Verùm hoc nihilo plus valet quàm superiora, tum quia totum id quod sic aiunt, nihil aliud est, quàm relatio quædam accidentis ad substantiam: quæ relatio sicut non potest esse per se primò terminus actionis, ita nec eius principium: tum etiam quia falsum est ignem produci à calore, vt is est naturalis quædam virtus ignis, namque calor qui est in aere habet etiā vim gignendi ignem, siquidem vera sunt quæ scribit Arist. in 2. lib. de Generat. ex duobus elementis à symbolis tertium vtrique symbolum effici posse, vt ignem ex aëre & terra; si enim aër calore suo vincat frigiditatem terræ, relinquendo in ea siccitatem, tunc in materia terræ, cum insit calor & siccitas, necessariò existet forma ignis. Præterea, nō solùm ignis gignitur à calore ignis, sed etiā per lumen & motū localē. illud autē ridiculū est, quod quidā aiunt, calorē propria quidē virtute calefacere vsque ad septimū gradum octauū autē gradum vel si quis est alius, qui sit immediata dispositio ad introducendam formam ignis, hunc inquam, non in propria virtute producere, sed in virtute substantiæ; quis hoc non tanquam merum planè figmentum derideat? cum enim ignis naturaliter & necessariò agat, semper agit eodem modo, quomodo igitur priores omnes gradus virtute propria producit, vnum vero illum vltimum non potest eadem virtute producere; id enim tunc de nouo accedit calori producenti quod ante non habuit: nam si nihil aduenit, eodem modo se habebit calor ante, & post, quare etiam eodem modo aget, nam idem manens idem semper natum est facere idem, vt dicit Arist. in 2. lib. de Generatione.

Tertia opinio probabilior cæteris ponitur, & soluuntur rationes contrariæ.

CAP. XIII.

TERTIA opinio est, quę nobis videtur probabilior, accidens sua virtute posse substantiam producere, ita vt cum ignis producit ignem, tota ea productio intrinsecè & effectiuè procedat à calore, neque ad eã effectiuè cõcurrat forma substantialis quæ est in igne. Quæ opinio refutatis iã superioribus sententiis, longa nõ eget probatione; nam si substantia producitur ab accidente, vt demonstratum est contra Scotum, & non in virtute substantiæ vt ostẽsum est, cõtra Thomistas, relinquitur igitur vt accidẽs virtute sua producat substantiam. Restat nunc, vt soluamus rationes Scoti, & alias quasdam dubitationes quæ videntur esse contra tertiam opinionem explicemus. Ad Primam rationem quæ est Scoti responderi potest dupliciter, primùm hoc modo, inter accidens & substantiam potest fieri comparatio, vel in ratione entis, & sic clarum est accidens esse ignobilius substantia, vel in ratione producibilis, & sic est proportio inter ea, nam sicut accidens naturaliter est productiuum substantiæ ita substantia naturaliter est producibilis ab accidente, nec in hoc est inæqualitas; & sanè vtrumque est eiusdam ordinis cum sit quidpiam naturale, & materiale, & corruptibile. Altero modo etiam responderi potest, duplicẽ esse effectum agentis, vnum intrinsecum actui agẽtis, vtpote qui per eius actionem attingitur, alterum externum actioni agentis, qui quoniam habet naturalem & necessariam connexionem cum primo illo intrinseco effectu, idcirco cum hic internus producitur, ille externus quoque per motum naturalis sequelæ producitur ab agente: exempli caussa: Calefactionis, intrinsecus & immediatus effectus est calor, mediatus autem, & huic naturaliter consequens est raritas & leuitas. Inter hæc autem duo genera effectuum hoc interest; quod prior non potest esse nobilior agente: poteriorem autem esse vel nobiliorem vel ignobiliorem, nihil prohibet; & ratio est, quia ille, cum per se producatur ab agente, necessario sequitur mensuram & modum virtutis actiuæ, hic autem, cum non producatur per se, minimè commensurari & correspondere debet virtuti, & perfectioni agentis; siquidem præstantia agentis & actionis, estimari debet ex primo & immediato termino atque effectu, non autem ex aliis quæ propter naturalem rerum consequentiam & connexionẽ producuntur. Cum igitur substantia sit effectus accidentis non priori sed posteriori modo, nam cum in materia est calor vt octo, necessario erumpit, & existit forma ignis, non enim possunt hæc duo inuicẽ separari; ex quo fit, vt calor producendo in materia calorẽ vt octo, consequenter etiam producat substantiam ignis, ob hanc caussam fit, vt quamuis accidens sit ignobilius substantia, eam tamen possit producere. Ad Secundam. Repugnat substantiæ immediatè produ-

Notà doctrinam hanc de duplici effectu agẽtibus.

Cur substantia immedia.

tē nihil possit agere.

cere aliquid;nō ratione perfectionis vel impefectionis,ſed quia productio eſt actio,actio autem non poteſt eſſe niſi vbi eſt contrarietas, hæc autem non cōpetit ſubſtantiæ,niſi propter accidentia,quare nec aget ſubſtantia niſi per accidentia. Ad Tertiam. In producente & producto duo conſiderare oportet, vnum eſt id quod producit , & quod producitur; alterū eſt id quo producit & quo producitur:exēpli gratia:ignis ex aqua producit ignem,quod producit & producitur eſt ignis , ſimiliter etiā quo producit & quo producitur eſt calor tum qui eſt in igne producente,tum qui inducitur in materiā aquæ. Ergo in generatione vniuoca eſt ſimilitudo,ſi comparentur inter ſe, vel quod producit & quod producitur nam vtrumque eſt ſubſtātia, vel id quo producit,cum eo quo aliud producitur, vtrumque enim eſt accidens:non oportet autem comparere id quo producitur, cum eo quod producit,quia nō fieret comparatio inter ea,quæ ſunt eiuſdem rationis.

An ſubiectū ſit cauſſa efficiēs ſuæ propriæ paſſionis.

Ad Quartā.Subiectū non eſt cauſſa efficiens propriæ paſſionis, nā vel produceret eam per eandē actionē,qua ipſum producitur;at hoc repugnat , quia producere præſupponit eſſe , quare ſi ſubiectum per huiuſmodi actionem producit , iam eſt: ſi per eandem producitur, nondum eſt,ergo ſimul eſt & non eſt;& eſſet poſterius illa actione,vt pote per quam ipſum producitur,& eſſet prius illa eadem actione,vt pote per quam producit ipſam propriam paſſionem : vel per aliam actionem,ſed hoc modo propria paſſio eſſet tempore poſterior ſubiecto , & non flueret ex quidditate ſubiecti ſimpliciter,ſed ex quidditate rei exiſtētis,quod falſum eſt nā non eſt neceſſaria cōnexio quidditatis cū ſua exiſtentia,nulla enim res,preſertim earū quæ ſunt generabiles, neceſſario exiſtit ; at conexio propriæ paſſionis cū ſubiecto, neceſſaria eſt;ſiue enim triangulū exiſtat ſiue non habet tres agulos æquales duobus rectis.Eſt igitur eadē cauſſa efficiens ſubiecti & paſſionis,eadē enim actione vtrunq; producitur,ſed illud per ſe primò, hæc autem per modum naturalis & neceſſariæ conſequentiæ. Neq; etiam ſubiectū eſt in potentia paſſiua Phy. ad propriam paſſionē , nā id dicitur Phy.eſſe in potentia paſſiua reſpectu alicuius,quod nondū dū actu habet,aptum tamen eſt ab agente naturali tranſmutari ad illud.Ariſt.enim in 5.& 9.lib.Metaph.principium rei quo eſt tranſmutabilis ab alio vt aliud eſt,potentiā paſſiuam definit:ſi igitur ſubiectū eſt in potentia paſſiua ad ſuam propriā paſſionē,neceſſe eſt cogitare ſubiectum prius eſſe,& tum ab aliquo agente tranſmutari ad ſuam paſſionem,quod falſum eſt;cum ſubiectū & propria paſſio ſimul ſint & ſimul producantur.Atq; ſupradicta quidem potentia paſſiua eſt illa quā Ariſt. tot in locis appellat potentiā contradictionis ad eſſe

Quid ſit potētia paſſiua Phiſicè,vel potentia contradictionis. ſecundū peripateticos.

& non esse, Si quis autem existimat propterea subiectum habere potentiam passiuam & contradictionis respectu passionis, quia propria passio in ipso inhæret, is sanè non rectè sentit, ob eandem enim caussam dicere deberet, substantiam cæli habere potentiam passiuam cõtradictionis respectu quantitatis in ipso cælo inhærentis, quam tamen constat ab eo esse inseparabilem.

Enodantur quatuor aliæ dubitationes CAP. XIIII.

EXISTVNT præterea quatuor dubitationes, quæ videntur officere tertiæ opinioni, quam cæteris probabiliorem esse iudicauimus. Prima dubitatio est, cum communis sit & trita multorum Philosoph. sententia, accidens cũ producit substantiam, agere in virtute substantiæ; idque secundũ tertiã opinionẽ defendi nequeat, non videtur ea opinio probanda esse, vt quæ communi sententiæ aduersetur, Secunda dubitatio. Si forma substantialis neq; mediatè, neq; immediatè operatur, ergo frustra est & otiosa, & cum melius sit habere vim atq; facultatem agendi quã non habere, nobilior erit conditio accidentis, quàm substantię, quin etiã facillimè credi poterit nullam esse formã substantialem; namque formam esse, & qualis ea sit, non aliter cognosci potest quàm ex operatione. Tertia dubitatio. Forma substantialis nullo modo posset appellari natura, siquidem natura diffinitur esse principium motus, at secundũ tertiam opinionem, substantia nullo modo est principium actiuum alicuius motus. Quarta dubitatio. Si substantia producitur per solam actionem accidentis, ergo non per se producitur sed per accidẽs, quare generatio non erit per se mutatio aliqua: probatur consequentia, nam per actionem accidentis non potest intrinsecè & immediatè produci aliud nisi accidens, sicut per calefactionem primò non aliud quam calor producitur, quare si per eandem actionem etiam substantia producitur, necesse est eam consequenter, & per accidens produci. Ad has dubitationes breuiter respondendum est hoc modo. Ad Primam. Potest dici accidens agere in virtute substantiæ tripliciter, primùm, secundum denominationem, nam licet actio effectiuè procedat ab accidente, tamen quia actiones denominatiuè sunt suppositorum vel rerum per se subsistentium, non denominatur agens, nisi quod est per se subsistens, huiusmodi non est accidens, sed substantia accidente affecta. Deinde, substentatiuè; nam quia operari sequitur esse, accidens autem habet esse in virtute substantiæ quatenus ab ea substentatur, ob eam quoque caussam potest dici agere in virtute substantiæ. Postremò, determinatiuè; nam substantia ignis nõ

Quatuor dubitationes cõtra tertiam opinionem.

Quomodo accidens dici poßit agere in virtute substantiæ.

producitur per calorem, vt calor est, alioquin per quam libet gradũ caloris produceretur, sed vt est tantus calor verbi gratia vt octo, nõ habet autem calor, vt sit in tantus ex eo quod sit accidẽs, sic enim indifferens est ad omnem gradum, sed ex substantia in qua est, quæ vt secundum naturam suam perfectè se habeat. vendicat sibi tantum calorem, determinatio igitur accidentis, subiectiuè quidem prouenit ex substantia in qua inhæret; finaliter autem ex substantia quæ per ipsum produci debet: Ad Secundam. Non est substantia otiosa etiã si nihil operetur, tum quia otiosum est id cuius potest esse aliqua operatio & non est, quod non conuenit substantiæ; tum etiam quia forma substantialis tametsi nihil operetur, ob alias tamẽ caussas necessaria est, quas nos in principio sexti libri exposuimus. Adde quod potest dici operari, si non effectiuè, certè illis tribus modis, quos paulo ante memorauimus. Ad Tertiam. Forma substantialis est natura & principium motus, non effectiuè, sed illis tribus modis quos in solutione primę rationis posuimus. Ad Quartam. Forma substantialis ordine generationis, consequanter & secundario producitur, at si spectetur intentio, dispositio & ordinatio naturę, quę per se primo intendit formam substantialem, & propter eam prẹmittit & producit id materia accidentia, existimandum ac dicendum est, formam substantialem perse primo produci. Atque hæc quidem de prẹsenti quẹstione probabiliter disputata sint; neque enim priores duas opiniones contemnimus, aut damnamus, sed tertiam illis prẹferimus, vt quẹ nobis propensior ad veritatis similitudinem videatur: quam tamen ita probamus, vt ea formam substantialem è medio tolli nullo modo velimus; nec vero tolli oportere iudicemus.

An idem numero effectus à multis caußis poßit effici.

CAP. XV.

POTEST hoc loco tractari, quod à multis quẹri & disputari solet, an idem numero effectus à diuersis caussis proficisci queat. De quo nos, quia res neque multæ difficultatis est, neque magni momenti, breuiter dicemus. Primò, potest idem effectus fieri à multis caussis diuersi generis, imò necessariò concurrunt quatuor caussæ ad producendum effectum naturalem. Præterea, idem effectus potest fieri à multis caussis eiusdem generis, verùm subordinatis quarum vna est vniuersalis altera particularis: sol enim & homo generant hominem. Deinde, potest idem effectus effici à multis caussis eiusdem generis & proximis atque immediatis, sed quæ sint (vt vocant) partiales non autem totales, velut triremis mouetur à multis remigi-

remigibus? ſed is motus non fit à ſingulis eorũ omnino totus,ſed ab omnibus illis ſimul, ea ratione vt vnius cauſſæ integræ ac perfectæ vim & poteſtatem explent. At vt idem numero effectus producatur à multis cauſsis eiuſdem generis immediatis & perfectis,ita, vt quælibet earũ per ſe ſufficiens ſit ad totũ effectũ omnino producendum, videtur eſſe impoſsibile. Primo, quia ſicut non poteſt eſſe niſi vna proxima materia,& vna proxima forma ipſius effectus, ita et efficiens. tum quia ſic non eſſet neceſſaria & determinata connexio effectus cum ſua cauſſa, quamobrem talis effectus ſcire non poſſet: quia ſcire eſt rẽ per cauſſam cognoſcere propter quã res; eſt & quod non contingit aliter ſe habere. Poſtea,quia in natura nihil eſt ſuperfluũ & otioſum,at ſi eſſēt multæ cauſſæ vnius effectus,eo modo quo diximus,præter vnam illarum,cæteræ otioſæ eſſent.Deinde,vna numero actio non poteſt fieri à duobus agentibus,nam actio dependet ab agente & per ipſum definitur, ergo nec vnus numero effectus; nam actio re non differt ab effectu, qui eſt intrinſecus & immediatus eius terminus.Ad extremum, ſit C.effectus, ſint eius cauſſæ A. & B.ſequeretur effectum à neutra cauſſa per ſe ac neceſsario dependere,quod eſt falſum; nam effectus neceſſariò dependet à cauſsis ſuis per ſe:probatur conſequentia,C.non dependet neceſſariò ab A,alioquin eo remoto non poſſet effici ab ipſo B.at ponitur poſſe etiã fieri ab ipſo B. ſimiliter C. non dependet à B. propter eandem cauſſam. ergo à neutro per ſe & neceſſariò dependet.Et quamquam ita ſentiant Thomiſtæ,vt videre eſt apud D.Thomam in 1.par.quæſt.52.art. 3. & Paulum Soncinatem in 5. Metaphyſicæ quæſt.6.tamen cum ipſi affirment genita ex putrefactione & ſemine eſſe eiuſdem ſpeciei, videntur concedere multas cauſſas efficientes eiuſdem effectus proximas & perfectas, quarum quęlibet per ſe ſufficiens eſt ad producendum effectum:mus enim ſecundum ipſos; æquè generari poteſt ex ſemine;ac ex putri materia.Sed ipſi reſpondere poſſent dupliciter, vel ſe tantum loqui de cauſſis efficientibus eiuſdem rationis,ideſt vel ambabus vniuocis vel æquiuocis, at generatio muris ex ſemine eſt vniuoca,ex putri autem materia, eſt æquiuoca; vel ſe loqui tantùm de cauſſis efficientibus,quæ ſimul concurrunt ad vnum numero effectum producendum, nunquam autem contingit eundem numero murem ſimul generari ex ſemine,& ex putri materia.

Solet etiam ab aliis in dubium vocari,an effectus qui ab hac cauſſa efficiente,& in hoc loco,atque hoc tempore productus eſt, idẽ numero potuerit produci vel ab alia cauſſa efficiẽte,vel in alio loco vel alio tẽpore? Ad quod nos breuiter reſpondemus,videri nobis probabilius,id fieri non poſſe.Primò,quia debet determinata habitudo &

An idem effectus numero potuerit ab alia caussa vel alio loco & tempore effici.

connexio effectus cum sua caussa, que non esset, si effectus à qualibet alia caussa produci posset: tum quia vna numero actio non potest esse à diuersis agentibus, aut in diuersis temporibus: quia ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas numeralis mouentis vt dicitur 8. Phy. tex. 49. & vnitas numeralis temporis vt dicitur in 5. Phy. tex. 41. si autem actio variatur per quam effectus producitur, fieri non potest quinetiam effectus varietur. Postremò, quia effectus particularis per se dependet à cælo, quare variato cæli aspectu & siderum, quem omni puncto temporis variari necesse est, non potest idẽ numero effectus produci. Verum de his satis.

Nunc declarandum est, an effectus eiusdem speciei, possint produci à caussis efficientibus diuersæ speciei, vel etiam generis, quarum quælibet sit proxima & perfecta caussa ipsius effectus. Atque hic locum habet insignis illa questio de genitis ex semine & ex putri materia, an sint eiusdẽ speciei; exempli caussa. An mus qui sine semine gignitur ex putri materia, sit eiusdem speciei, cuius est is qui gignitur ex semine alterius muris, Circa hanc quæstionem reperimus tres opiniones. Quidam enim putarunt omnia animalia tam imperfecta quàm perfecta, etiam ipsum hominem, posse gigni ex semine & ex putri materia. Alij censent, nullum animal eiusdem speciei posse vtroque illorum modorum gigni; sed quæcunque gignũtur vno modo, specie distingui ab his quæ gignuntur altero modo. Sunt etiam multi, qui arbitrantur animalia quidem perfecta, tantum posse gigni vno modo; nimirum ex semine, cuiusmodi sunt, leo, equus, homo; Imperfecta verò qualis est mus, vermis, serpens, scorpio, vtroque modo gigni posse: quinetiam sunt quædam imperfectissima, quæ non nisi ex putri materia generantur; ita vt sint tria genera animalium, quorum quædam tantùm ex semine, alia tantùm ex putri materia, nonnulla vtroque modo generantur. Has igitur tres opiniones sigillatim discutere, ac diiudicare operæpretium fuerit.

Quæ generantur ex semine & ex putri materia, an sint eiusdem speciei. Ac primò examinatur opinio Auicennæ.

CAP. XVI.

Mirabilis opinio Auicennæ, hominem etiam sine humano semine, natu-

PRIMA opinio est Auicennæ in libro quem scripsit de Diluuio, & à quibusdam etiam tribuitur Alberto, quam innuit Arist. in 2. Politicorum cap. 6. vbi reprehendens priscos legum latores, ait eos vel ex corrupto semine vel ex terra natos fuisse, & in Sect. 10. Prolemate 15. & Plato in Menexeno, & Philoponus in

3.de Generatione animalium nominant Stesicorum qui dicebat post diluuium homines fuisse renatos ex putri materia: potuerunt autem hi fortasse sumere huius opinionis occasionem ex iis quæ continentur in sacris literis, vel de formatione Adam, qui ex limo terræ à Deo fictus est, vel de generali diluuio. Quæ opinio his argumentis probari posset. Primò, eadem est materia generationis & nutritionis, sicut Arist. docet in 2. de Generat. tex. 50. & in 2. de Anima. sed terra suggerit materiam qua possit homo nutriri, vt herbas & fructus; ergo potest ipsa quoque præbere materiam ex qua homo generari queat. Deinde, quicquid potest virtus inferior, potest etiam superior, si igitur virtus quæ est in semine, cum sit particularis caussa & ignobilior virtute cęlesti, gignit hominem; cur non idem facere possit cælum cum elementis? Postea, cælum potest afferre interitum homini, ergo etiam eius generationem perficere, siquidem oppositorum eadem est ratio, Præterea ars imitatur naturam, sed ars quamlibet formam potest exprimere in diuersis materiis, vt formam hominis in ligno argento, marmore, ergo similiter natura poterit quamlibet formam naturalem in diuersis materiis producere. Postremò, homo liberè generat hominem, quare potest non generare: & ex ea parte qua homo generatur ex homine, potest deficere species humana: cum autem impossibile sit eam simpliciter deficere, propterea quod species continent vniuersi perfectionem, præsertim autem humana, quæ est omnium nobilissima, necessarium est dicere generationem humanã, non solùm ex semine hominis, sed etiam alio modo & ex alia materia effici posse. Itaque secundum hanc opinionem, fæmina non est per se necessaria ad generationem hominis, sed tantum per accidens nimirum propter locum matricis, qualis locus extra fæminam, idest tam opportunus, tam commodus & conducens generationi, conseruationi, & accretioni hominis, donec in lucem edatur, non facilè reperiri potest. *raliter posse procreari.*

Verùm hæc opinio indigna est Philosopho, quipe qui non debet vt est apud Arist. 8. Phy. tex. 15. & in 2. de Generat. tex. 42. quidquam asserere, quod non vel experientia vel ratione aliqua probabili cognitum habeat, & alijs suadere queat. At nulla experientia docet hominem aliter generari posse naturaliter quàm ex semine; neque ab initio mundi vllus hominum (nisi forte Poëtarum fabulis putemus habendã esse fidem) ex putri materia generatus est; & sanè quod nunquam adhuc factum fuit, Physicè loquendo de iis quæ ad speciẽ pertinent, plusquam verisimile est, neque deinceps aliquando futurum, neque fieri posse naturaliter. Ratio autem reclamat, hominẽ ex putri materia generari posse, quomodo enim tam varia, subtilis, delicata *Refutatio Auicennæ.*

& artificiosa, tot membrorum & partium humani corporis compactio, conformatio, distinctio, figuratio ex putri materia efficiatur? aut quis locus præter matricem fœminæ, qui sit calidissimus, non igneo sed vitali quodam calore, & ab omnibus elementorum cælíque iniuriis tutissimus, reperiatur? Sed esto, generetur homo ex putri materia; at postquam est conceptus & in lucem æditus, quo alimento nutrietur & substantabitur? non etiam quodlibet illi ætati congruit, & cum homo per multos annos non possit per se sine adiumento parentum vitam degere, quis nam ei ex terra nota, hæc necessaria adiumenta & præsidia prestabit? An natura quidem generabit ex terra, eum autem generatum conseruare non poterit, sed mox interiturum deseret? quis hæc tam insipienter & impiè de natura vel potiùs de Deo qui est naturæ conditor & rector, loquentem ferat; Verùm plura contra hanc opinionem disputare superuacaneum est; stultum enim est, vt ait Arist. attendere quid quisque dicat; & quidā lepidè ait, sapientes viros ambigere, vter stultior sit, isne qui stultè dicit, an qui stultè dicentem seriò refutare contendit. Nec vero quisquam miretur tam ineruditam, tam absurdam & incredibilem sententiā cuiquā Philosopho probari potuisse; nāq, non minùs verum quā scitū est illud quod Cicero scribit in 2. lib. de Diuinatione. *Nescio inquit, quomodo nihil tam absurdè dici potest, quod non dicatur ab aliquo Philos.* Quare breuiter ad rationes huius opinionis respondeamus.

Solutio rationum opinionis Auicennæ.

Ad Primam Duplex est materia nutritionis, vna remota, vt herba & fructus, altera proxima, vt sanguis; illam terra dare potest, hanc nō potest, de qua tamen intelligitur id quod dicitur eandem esse materiā nutritionis & generationis: ac licet eadē sit materia generationis & nutritionis, quæ tamē generationi inseruit, & appellatur materia seminalis, multo purior, efficacior, & perfectior est, quàm alimentalis materia; cuius rei signum est illud, quædam membra ex materia seminali à principio formata, si postea corrūpantur, frāgantur, ac mutilentur, non posse rursus per nutritionē renasci aut reparari. Ad Secundā. Caussa vniuersalis, duplex est, vna prima & simpliciter vniuersalis vt Deus, qui propterea quod liberè agit; in infinitā habet vim ad agendū, potest quicquid ab agentibus particularibus & caussis secūdis efficitur, proximè sine illis efficere: altera est caussa vniuersalis secunda, quæ est vniuersalis non simpliciter, sed tantùm respectu rerū sublunarium vt cælum, quæ caussa tum quia est finitæ virtutis & naturaliter operans, tum quia per se est indifferens & indeterminata ad productionem, cuiuslibet effectus particularis, nequit siue proximis & propriis caussis particularibus, earum effectus producere. Ad Tertiam. Non valet consequentia, nam multò plura, & maior præsidia

necessaria sunt ad generandum hominem, quàm ad eum corrumpédum, etenim si vnum quodlibet elementorum exuperet cætera, potest homini exitium afferre, at perspicuum est non posse hominem ex vno elemento generari. Ad quartam. Inter naturam & artem multum interest, primùm enim forma quam efficit ars, non est substantia, vel res quædam diuersa à subiecto, sed est varia quædam determinatio, conformatio, & figuratio quantitatis, in qua ratio figuræ consistit. Deinde, materia quæ accipit formam artificialem, non habet ad eam naturalem potentiam & inclinationem, quemadmodum est in septimo libro explicatum. Propter hanc igitur quæ est inter naturam & artem dissimilitudinem, fit, vt forma artificialis in diuersis materiis effici queat, naturalis autem minimè. Ad quintam. Coniunctio maris & fœminæ per quam semen exhibetur matrici, liberè fit; at postquam matrix semen virile complexa est, omnis illa operatio subsequens, per quam generatio hominis absoluitur, per se non liberè sed naturaliter efficitur. Neque verò, quia initium generandi in nostra est voluntate atque potestate, ideò metuendum est ne ipsa hominis generatio aliquando deficiat. Etenim appetitus generãdi, cuilibet homini naturaliter insitus & penitùs infixus, acerrimus & incitatissimus est: ísque post labefactatam, primi hominis scelere integritatem naturæ nostræ, multò etiam vehementior & effrenatior extitit; vt tam ardens procreandi cupiditas ne quando in cunctis hominibus omninò restinguatur, nequaquam sit pertimescendum. & sanè quod adhuc nũquam accidit, non est verendum ne in posterum aliquando cõtingat. quamuis si Theologicè ac verè loqui volumus, aliquando cessaturam esse generationem hominis minimè dubitandum est; post resurrectionem enim neque nubent neque vxores ducent (vt ait Dominus) sed erunt velut Angeli Dei.

An generatio hominis sit naturalis, an potius liberè fiat & an possit aliquando deficere.

Declaratur secunda opinio quæ est Auerrois. Cap. XVII.

ALTERA opinio est Auerrois, quam is copiosè tractat in 8. Phys. comm. 46. & in sua Paraphrasi super primum librum de Generatione animalium cap. 1. affirmans nullam speciem, seu viuentium seu animalium, posse generari ex putri materia & ex semine, & quæcunque his duobus modis generãtur, quamuis in speciem similia sint, specie tamen inter se distingui. Hanc sententiam, tum ipse tum eius sectatores, confirmant multis rationibus. Prima ratio. Materia & Forma sunt ad aliquid, ita vt quemadmodum formæ differunt, sic necesse sit materias quæ proximè ac propriè illis

Opinio Auerrois generata ex semine & ex putri materia semper inter se distingui specie.

formis respondent, diuersas esse, sicut Arist. ait in 2. Phys. text. 26. sed putris materia & seminalis, inter se differunt specie, ergo formæ quæ ex illis educuntur, & in illis recipiuntur, non possunt esse eiusdē speciei. Ad hoc qui contra sentiunt, fortasse responderent dupliciter. Primò, quamuis materia putris per se & à principio multum differat à seminali, tamen per virtutē caloris cęlestis, vel aliarum influentiarū, sic afficitur & temperatur, vt habeat temperationem quandā & constitutionem qualitatum, valde similem ei quam materia seminalis habet in matrice, quamobrem non est mirandum si possit etiam similē formam recipere. Deinde, duplex est materia, vna transiens, altera immanens. nihil prohibet eiusdem speciei esse diuersas materias trāseuntes, velut sanguis efficitur ex carne, fructibus & pane: similiter etiam ex materia putri & seminali, què sunt materiæ transeuntes, poterit eadem species produci. Materia autem immanens (dicerent forsitan illi) non est alia quàm materia prima, si quidem omnis forma substantialis immediatè vnitur materiæ primæ, quare cum materia prima, quæ est in corpore putri, & quæ est in semine, sint eiusdē rationis, reliquitur animalia quæ generantur ex putri materia & ex semine, habere materias immanentes eiusdem speciei. Seconda ratio. Mus æquiuocè dicitur de eo qui generatur ex semine & ex putri materia, ergo illi mures non sunt eiusdem speciei, consequentia satis per se manifesta est? Antecedens autem ita probatur, æquiuoca sunt quorum nomen est commune & ratio substantiæ diuersa, sed illi mures habent nomen muris commune, difinitionem autem substantialem diuersam, ergo, &c. Minor probatur, etenim materia necessariò ponitur in definitione rerum naturalium, vt est apud Arist. 1. de Anima tex. 16. & in 6. Metaphy. text. 2. præsertim cum secundum eos qui huic opinioni aduersantur, materia sit pars quiditatis, ergo si est diuersa materia, impossibile est eandem esse quiditatem & definitionem; cum igitur illi mures ex diuersis materiis existant, non possunt eandem habere quiditatem. Ad hoc, quid responderent aduersarij, facilè conijci potest ex superiori responsione, dicerēt enim, licet materiæ, quas vocant transeuntes, in illiusmodi animalibus sint diuersæ speciei, materias tamen manentes, quæ propriè pertinent & adhibentur ad definitiones rerum naturalium, vnius esse speciei. Tertia ratio. Connexio effectus cum suis caussis, per se necessaria & immutabilis est; alioquin tolleretur scientia siue quæ demonstratione, siue quæ definitione conficitur; siquidem scire definitur rem cognoscere per caussam propter quam res est, & quod non contingit aliter se habere; at illi mures cū tam ex materia putri, quàm ex seminali generari queant, cum neutra materia habent connexionem quæ sit ne-

ceſſaria per ſe. Quarta ratio. Generatio muris ex ſemine, fit ſecundum naturam vt patet, ergo fit vel ſemper vel vt plurimum, ſic enim Ariſt. in 2. Phy. & in 1. de Cælo definit id quod eſt ſecundum naturam; ergo oppoſitum huius, eſt præter naturã & rarò, ac per accidens contingit; ſed mures, qui gignuntur ex putri materia, ita frequenter & per ſe generantur ſicut illi qui ex ſemine, hoc igitur eſt manifeſtiſſimum ſignum, hos & illos, non eſſe eiuſdem ſpeciei. Quinta ratio. Vnius naturæ vnus eſt modus generationis, ergo diuerſus modus generationis, arguit diuerſas naturas. Antecedens innuit Ariſt. in 1. lib. de Generat. animal. cap. 1. Sexta ratio. Natura nihil fruſtra & superfluè facit, nec facit per plura, quod poteſt facere per pauciora; ergo ſi eadem ſpecies animalium generari poteſt ex ſemine & ſine ſemine, alter iſtorum duorum modorum erit ſuperfluus, cùm vnus illorum ſufficiat. Si dicant, id facere naturam propter maximam ſollicitudinem, quam habet de conſeruatione huiuſmodi animalium; id ſanè ridiculum eſt, nam multò æquius eſſet iſtiuſmodi curam & ſolicitudinem habere de animalibus perfectioribus, quæ tamẽ non niſi vno modo generãtur. Si dicant, hoc idcirco fieri, quia perfectorum animaliũ præſtantia, non patitur ea generari aliter quàm ex ſemine. Nec id profectò ſatis firmum eſt, nam ſi ſunt animalia quædam imperfectiſſima, quæ tantùm generantur ex putri materia, & alia quædã perfectiſſima, quæ non generantur niſi ex ſemine, & ad horum animalium propagationem & conſeruationem vnus tantùm generationis modus ſufficit, cur non itẽ ad muriũ ſpeciem propagandam & conſeruandam vna generationis ratio ſufficiet? ſed oportuit naturam ad eorũ propagationem atque conſeruationem, duplicẽ generandi modum adhibere. Septima ratio. Mutationes differentes ſpecie, habẽt terminos ad quos differentes ſpecie, vnitas enim & diſtinctio ſpecifica motuũ, auctore Ariſt. in 5. Phy. ſumitur ex terminis ad quos tendunt, ſed generatio ex putri materia, & generatio ex ſemine, ſunt mutationes inter ſe ſpecie differentes, ergo termini earum different ſpecie, quare animalia quæ illis duobus modis generantur, erunt diuerſæ ſpeciei; minor ita probatur, termini à quibus procedunt illæ duæ generationes ſpecie differunt inter ſe, nam, vt ſæpe dictum eſt, materia putris & materia ſeminalis, non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, ergo ſimiliter etiã termini ad quos tendunt, ſpecie different: probatur cõſequentia. Primò. Terminus à quo, eſt contrarius termino ad quem, omnis enim mutatio, vt dicitur in 1. & 5. Phy. fit ex contrario in contrarium. Deinde, ſicut Ariſt. docet in 1. lib. de Cælo, & in 10. libr. Metaphyſ. vnum vni tantummodo eſt contrarium, nec vni rei poſſunt eſſe duo contraria, quæ ſpecie differant; cum igitur terminus à quo

generationis ex putri materia, & terminus à quo generationis ex ſemine, inter ſe ſpecie differant, & vterque illorum ſit contrarius ſuo termino ad quem, ſi termini ad quos tendunt illæ duæ generationes, eſſent vnius ſpeciei, iam tunc vni, duo quæ ſunt diuerſæ ſpeciei, eſſent contraria. Octaua ratio. Forma cognoſcitur ex operatione, nam quę habent formam, & naturam eiuſdem ſpeciei, ſimiles quoque habent operationes, ſed animalia quæ naſcuntur ex ſemine & ex putri materia, diſſimiles habēt operationes, ergo nō ſunt eiuſdem ſpeciei: probatur minor, animal natum ex ſemine, per ſe habet vim generandi & quidem generandi ſibi ſimile, animal autem ex putri materia natum, aut nihil omnino generat ſicut Ariſt. docet in 2. de Anima text. 34. his verbis. *Generare eſt naturaliſsimum operum quæ in viuentibus ſunt quæcunque perfecta, & non mutilata ſunt, aut generationem ſpontaneam habeant.* Cuius generis eſſe conſtat ea quæ oriuntur ex putri materia: aut ſi generat aliquid, id nec eſt eiuſdem ſpeciei cum generante, nec habet vim aliud quidpiam ampliùs generandi. Nam quod generatur ab eo quod productum eſt ex putri materia, ſi eſſet eiuſdem ſpeciei cum illo, haberet quoque eundem modum generationis, quare ſicut illud ex putri materia genitum eſt, ita hoc gigni debuiſſet; vel ſicut hoc ex ſemine natū, eſt, ſic illud naſci oportuiſſet: quæ ſunt enim eiuſdem ſpeciei, vnum habent, ſimilémque generationis modum. Præterea, ſi hoc quod generatum eſt ab eo quod fuit productum ex putri materia, etiam generaret aliud quidpiam, vel hoc eſſet eiuſdem ſpeciei, at non habet eundem generationis modum cum primo generante; vel eſſet diuerſæ ſpeciei, & ſic generatio ſpecierum procederet in infinitum. Atque tota hæc argumentatio, eiſdem propemodum verbis tractatur ab Ariſt. in 1. lib. de Generat. animal. cap. 1. quo in loco ita ſcribit. *Quæ non ex coitu ſed ex putri materia oriuntur, ea generant quidem, ſed genus diuerſum, quódque prodijt, nec mas eſt, neque fœmina; quod iuſta euenit ratione, nam ſi ex coitu eorum, quæ non ex animalibus orta ſunt, animalia orirentur, hæc ſi eiuſdem generis eſſent, primum quoque parentum ortum talem eſſe oporteret: quod rectè ita cenſemus, quando ſic euenire in cæteris animalibus patet. Sed ſi diſsimilia quidem, ſed quæ coire inter ſe poſſent gignerentur, rurſus ex his alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, idque in infinitum procederet. At natura infinitum vitare ſolet, infinitum enim fine caret: natura autem ſemper finem quærit.* Ac ne putetur Ariſt, hoc in loco id fortuitò dixiſſe, vel probabiliter tantùm vt quidam noſtræ memoriæ ſcriptor ait, diſputare eandem planè ſententiam ſimilibus penè verbis expreſſam reliquit in 5. lib. de Hiſtoria animalium cap. 1. hoc modo ſcribēs. *Quæ per ſe, vel in animali, vel in terra, vel in ſtirpe, vel etiam in eorum ipſorum partibus creantur, eadémque maris, ac fœminæ ſexu diſtincta ſunt, ijs coeuntibus*

Nota præclaram hāc ſententiā & doctrinam Ariſtotelis.

gigni-

gignitur quidē aliquid, ſed ex quo nihil ampliùs gigni poßit; verbi gratia. Coitu pediculorum, lendes dictæ procreantur; muſcarum, vermiculi; pulicum, genus pediculorum ouium ſpeciem referens; ex quibus nec ea quæ generarint proueniunt, nec aliud vllum animal, ſed id quod ſunt, ſordes tantùm exiſtunt. Hæc & ſi quæ ſunt alia afferri poſſunt, quaſi firmamenta & præſidia, ad opinionem Auerrois muniendam atque confirmandam.

Explicatur tertia opinio. CAP. XVIII.

TERTIA opinio eſt, quemadmodum animalia perfectiſſima tantùm generantur ex ſemine, & imperfectiſſima tantùm ex putri materia, ita quæ media ſunt, ſecundum eandem ſpeciem propagari poſſe tam ex ſemine quàm ex putri materia. Hanc opinionem ſequitur D. Thomas in 7. Metaphy. ſuper tex. 23. & ferè probatur à Theologis & Latinis Philoſophis, præſertim huius temporis; quæ ſententia his poſſet argumentis perſuaderi. Prima ratio ſit hæc. Ariſt. in 7. Metaphy. text. 23. docet ſanitatem effici poſſe ab arte & à caſu, ſicut à natura, fiunt quædam animalia tam ex ſemine quàm ſine ſemine; quæ ſimilitudo vel exemplum, nihil planè valeret, niſi animalia quæ gignuntur ex ſemine & ſine ſemine, eſſent eiuſdem ſpecici, namque manifeſtum eſt ſanitatem quæ ab arte efficitur, non diſtingui ſpecie ab ea quæ caſu quodam ſine arte contingit: idem quoque innuit Ariſt. paulò infra hunc locum tex. 31. Deinde, in Problem. Sect. 10. Problemat. 64. Ariſt. ponit hanc quæſtionem. Cur animalium alia non ſolùm coitu ſed etiam ſponte naturæ procreantur, alia coitu dumtaxat proueniunt, vt homo & equus? quam ſoluit, dicens id ob eam cauſſam accidere, quia illorum animalium generatio breui tempore abſolui poteſt, quocirca nihil prohibet ea ex putri materia naſci; horum autem procreatio longiſſima eſt, atque operoſiſſima; quo fit vt ex putri materia fieri nequeant. Quis non videt, ſi non ſunt ciuſdem ſpeciei quæ generantur ex ſemine & putri materia, & ipſam quæſtionis propoſitionem ſophiſticam, & ſolutionem eius futilem ac friuolam eſſe? Præterea, Theophraſtus in 1. libro de Plantis cap. 1. ſcribit plantarum & animalium in eo ſimilem eſſe rationem, quòd in vtroque genere, quædam tantùm generantur ex ſemine quædam tantùm ſponte naturæ ſine ſemine, quædam autem vtroque modo. Secunda ratio. Quæcunque indicare ſolent vnitatē formæ ſpecificæ, ea omnia cernuntur in huiuſmodi animalibus, quæ ex ſemine & ſine ſemine naſcuntur, ergo ipſa ſunt eiuſdem ſpeciei; probatur antecedēs; nam eſt in illis ſimilis color, figura, magnitudo,

Egregia huius opinionis confirmatio.

motus, distinctio membrorum, est idem ingenium, sunt idem mores, est eorum inter se congregatio atque consociatio, easdem res expetunt ac persequuntur, eosdémque oderunt, atque fugiunt hostes; similiter etiam generant, frequens enim testatur experiētia, in nauibus recens extructis in quibus nulli erant mures, postea in media nauigatione plurimos reperiri, ex his deinceps magnam eorum copiā propagari: constat autem primos illos mures non aliunde quàm ex putri materia generari potuisse. Tertia ratio. Si quid obstaret quo minùs animalia, quæ ex semine & sine semine generantur, essent eiusdē speciei, illud profectò in primis esset, quod vnius naturæ vnus tātùm videtur esse debere modus generationis, & quia frustra multas & diuersas generandi rationes natura instituisset, cum ad cuiuslibet speciei propagationem atque conseruationem vna sufficiat; verùm hæc ratio infirma est: etenim multa sunt in natura, quæ concessu atq; cōfessione omnium, cum vnius sint speciei, variè procreantur, sicut ignē effici videmus & ab igne, & à lumine propter radiorum reflectionē, & per motum, & ex conflictu attritúque duorum corporum. Quarta ratio. Minùs probabile est, eandem naturæ reíque speciem & à natura & ab arte effici, quàm ab eadem natura diuersis modis procreari, sed potest eadem res effici à natura & ab arte, etenim Alchymistæ pro certo habent, & aliis persuadere conantur, verum aurum opera & arte scientiæ Alchymisticæ posse ab ipsis effici, non secus quàm à natura efficitur in aurifodinis vi agentium particularium, & beneficio virtutum cælestium; ergo multo probabilius est, idem animal diuersis modis à natura generari posse.

Responsa Auerroistarum ad rationes tertiæ opinionis.

Cæterum ad hæc, Auerroistæ ita respondent; cum Arist. ait eadem animalia generari vtroque modo, significare non eadem specie infima, sed subalterna; vel appellare eadem quia propter magnam eorū similitudinem sic vulgò existimantur; nec debere aiunt sententiam Arist. spectari ex iis locis vbi hac de re perfunctoriè & velut exempli caussa loquitur, sed ex iis, vbi ex professo agit, qualis est locus ille de quo supra diximus in 1. libr. de Generat. animal. cap. 1. negant etiam animalia, quæ sunt ex putri materia, habere facultatem generandi sibi simile, quippe cum hoc ipsum neget Arist. in his locis quæ supra commemorauimus; nec contra hoc est vlla experientia, nam quod de muribus in naui genitis atque propagatis dicunt, nullam fidem facit; etenim sicut priores illi mures sine semine nati fuerunt, sic etiam posteriores simili generationis modo procreari potuerunt, quam etiam ob caussam credendum est tantam illam murium copiam extitisse. Iam verò, quod aiunt ignem multis modis generari posse, non habet magnam vim contra secundam opinionem; siquidem valde

dissimilis ratio est imperfectissimarum specierum, cuiusmodi sunt elementa, quorũ formæ substantiales immediatè sunt in materia prima, & parum distant à qualitatibus primis, earúmque productionem in materia, naturali quadam consequentia & connexione consequũtur, atque earum specierum quæ inter perfectiores mundi formas numerantur, in quibus continentur animalia. His accedit, quòd varia & multiplex generatio ignis maximè necessaria erat, propterea quod ignis necessarius est ad generationem, conseruationem, perfectionem, cunctásque omnium mixtorum operationes, præsertim cũ ignis ille elementaris qui supra cætera elementa residet cælo proximus, non tam facilè ad generationes mixtorum descendere, & concurrere possit. quod verò dictum est, verum aurum, sicut à natura efficitur, sic etiam per artem Alchymisticam effici posse, hoc ipsi constanter negant. Hæc igitur de præsenti quæstione tam variè ac subtiliter, in omnes partes à Philosophis disputantur. Nobis autem sicut facilè est primam opinionem tanquam falsam, & absurdam condemnare, ac repudiare, ita difficillimum est, vtra duarum posteriorũ probabilior sit, propter paria ferè vtriusque opinionis rationum momenta, iudicare. sed nescio quo modo fit vt nos tertia opinio magis ad se trahat; quanquam non sumus ignari, totam huius controuersię explicationem ex ipsa experientia præcipuè pendere; si enim experiendo compertum fuerit, mures verbi gratia, qui sunt ex putri materia, generare alios sibi similes, non aliter quàm eos qui nati sunt ex semine, nulla erit caussa cur negetur illos esse eiusdem speciei cũ aliis: sin autem è contrario rem se habere experientia declarauerit, id erit magno argumento inter huiusmodi animalia esse distinctionẽ specificam. Verùm, quoniam in vltima ratione tertiæ opinionis dictum fuit, verum aurum, quemadmodum efficitur à natura, sic etiam effici posse ab hominibus ea arte quam vocãt Alchymisticam; de hoc etiã in præsentia dicendum est, non solùm vt exploratum sit an quod in illa ratione positum est, & vulgò iactatur, verum sit aut falsum; sed etiam, vt cognoscatur an quilibet effectus qui à natura efficitur, similiter etiam possit ab arte confici: quæ res maximè pertinet ad eam quam de caussis instituimus tractationem.

Sẽtentia auctoris de præsenti quæstione.

An possit verum aurum effici per artem Alchymisticam, ac primò quod non possit effici, opinio multorum exponitur.

CAP. XIX.

AVICENNA in quibusdam suis commentariis in libros Meteororum, vt refert Ægidius in 3. Quodlibeto quæst. 8. de Alchymistico auro, ita scripsit, *sciant artifices Alchimiæ, species*

Auicenna.

metallorum transmutari non posse, quamuis similia illis fieri poßint; & quamuis Alchimistæ queant tingere ipsum æs colore quo volunt, donec sit multum simile auro, & abstergere immunditias plumbi, ita vt videatur argentum, semper tamen secundum substantiam manebunt æs & plumbum.

Auerroes. Auerroes in Paraphrasi super primum librum de Generat. animalium, explanando primum caput in eandem sententiam hæc scribit, *similiter etiam si datur aliquid artificiale valde simile naturali, tanta poterit esse similitudo, quod existimabitur esse idem specie, & si ars Alchymiæ habet esse, hoc est quod potest fieri in ea.* & ibidem Auerr. declarat sicut se habent mures ex putri materia ad mures ex semine (inter eos enim est tanta similitudo, vt quamuis reuera inuicem differant specie, tamen vulgò putentur esse eiusdem speciei) ita etiam aurum Alchymisticum se habere ad verum & naturale aurum. Idem sensit Auicenna, cuius verba paulò infra memorabuntur initio capitis proximè sequentis.

D. Thom. D. Thomas in Secunda Secundæ conditionaliter loquens de auro Alchymico quæst. 77. art. 2. ad primum ait, *si aurum, quod fit ab Alchymistis, non sit verum & tale, quale fit à natura, eius venditionem pro vero fraudulentam & iniustam esse; sin autem fiat verum aurum ab Alchymistis, id licitè pro vero auro vendi posse, nihil enim prohibere artem vtendo caußis naturalibus, naturales & veros effectus producere.* Sed quid ipse simpliciter, & absolutè sentiret de auro Alchymico, satis perspicuis verbis declarauit in 2. Sent. dist. 7. quæst. 3. art. 1. ad quintum ita scibens. *Potest quidem ars virtute naturalium agentium aliquas formas substantiales inducere in materiam; sunt tamen quædam formæ quas nullo modo ars potest efficere, quòd propria actiua, & paßiua earum, non potest inuenire atque adhibere, sed bene aliquid simile illis efficere; sicut Alchymistæ faciunt aliquid simile auro quantũ ad accidentia exteriora, sed tamen non faciunt verum aurum, quòd forma substantialis auri, non est per calorem ignis, quo vtuntur Alchymistæ, sed per calorẽ solis in loco determinato, vbi viget virtus mineralis; & ideo tale aurum non habet operationem consequentem speciem; & similiter in alijs quæ eorum operatione fiunt.*

Egidius. Egidius in 3. Quodlibeto quæst. 8. affirmat Alchymistas posse quidem facere metallum aliquod quod tantùm constet ex permixtione aliorum simplicium metallorum, cuiusmodi est electrum, quod dicitur cõstare ex tribus partibus auri & vna argenti; & quia sæpe in venis metallicis vnũ metallum confunditur & permiscetur cum alio, Alchymista per actionem ignis segregando & separando aurũ, quod erat permixtum cum alio metallo, videbitur de nouo facere aurum; tantùm autem abest, vt poßint verum aurũ facere, vt ne simile quidẽ vero auro ita effici queat, vt non poßit aliquo modo dignosci &

discerni. Porrò existimat Egidius aurum Alchymisticum non posse sine peccato vendi pro auro naturali; non solùm quia incertum pro certo, & falsum pro vero venditur, sed etiam quia in medicinis adhibetur aurum ad confortandum cor, & morbos quosdam profligandos; maximum autem periculum esset, ne aurum Alchymisticũ propter diuersam rationem constitutionis, nimium læderet complexionem humani corporis, eíque insigne aliquod detrimentum afferret. Quòd autem verum aurum confici nequeat ab Alchymistis, Egidius ita probat, vel potiùs declarat. Cernimus in vnoquoque genere entiũ, quædã illius generis esse perfecta, alia vero imperfecta; perfectorũ autẽ generationẽ, esse determinatã, tã secundũ principiũ actiuũ & secundũ materiam, quàm secundũ locũ in quo fit: Imperfectorũ autẽ, minimè: exempli caussa, in genere animalium, quæ sunt perfectiora, ita se habẽt natura, vt equus non generetur nisi ab equo, & ex sanguine menstruo equæ & intra matricem eius; at mures possunt generari ex semine & sine semine, intra matricem & extra. Idem perspicitur in plantis; idémque similiter contingit in elementis, nam purus ignis elementaris, nec generari, nec conseruari potest, nisi in suo loco naturali, id est in concauo Lunæ; ergo similiter etiam eueniet in metallis; quare cum aurum sit perfectissimum omnium metallorum, habebit determinatum agens, & materiam, & locum naturalem, id est propriam venam quæ latet intra sinum & ventrem terræ, extra quem locum, aurum nullo modo confici possit. Neque valet illud quod posset afferri contra hoc quod diximus: nimirum si mures qui sunt perfectiores auro, possunt generari extra matricẽ, multò magis aurum effici poterit extra suum locum naturalem: &, si serpentes fuerunt arte Magica producti à Magis Pharaonis, vt legimus in Exodo, cur non etiam poterit effici verum aurum industria, & beneficio artis? Hoc, inquam, non valet, nam eadem ratione probari posset, cum mus sit perfectior qualibet planta, & mus generari queat sine semine, quamlibet etiam plãtam posse absque semine procreari; quod falsum est, nihil ergo ꝓhibet quod est imperfectius alio simpliciter, esse perfectius illo secundum quid. Quamobrem quòd aurum requirat determinatum locum suæ generationis, non arguit ipsum simpliciter esse perfectius aliquo animali, sed tantùm secundum quid. Hæc ex Egidio.

Egidius negat aurum chymicum licitè vendi posse pro vero.

Conciliator in Differentia 209. Sic ait. *Metallum non potest fieri per artem, & in aliud transmutari; cum ars solum faciat permutationem in accidentibus, non autem in substantia; vel fortasse si possibile est, tamen id est homini ignotum, vnde Commentator 3. de Anima ait, dicitur de multis artificiis, quòd vidẽtur esse possibilia, sed sunt caussarũ ignotarum. Vt (verbi gratia) Al-*

chymia, & si talis ars constituatur, fortasse hoc erit per accidens, & inspiratione diuina potius quàm artis humanæ sapientia. Non enim (inquit Conciliator) ars eo peruenire potest, vt agentia & materiam, cum tempore, modo & aliis circunstantiis, sciat ita proportionare vt inde nouum constituatur metallum. Quòd si apparēter videatur, id erit, quia ars fallaciam eius humano ingenio nequit detegere. Vnde aurum arte constructum, vim non puto habere confortandi cor sicut habet aurum à natura productum. Fideles mihi tamen experti, dicunt argentum decoctione per artem fieri verum, non tamen videtur apparenter lucrari, probationibus omnibus quibus vtuntur, exploratum.

Quidam rerum metallicarum peritissimi, de quibus etiam subtiliter & accuratè scripserunt, affirmant, primùm atque summum fundamētum quo nititur ac sustentatur ars Alchymiæ, nullum esse: quo licet intelligere, ipsam artem (si tamen ars dicenda est quæ in se nihil veri & certi habet) inanem & fallacem esse. Etenim Alchymistæ putant, materiam omnium metallorum esse sulphur & argentum viuum, quamobrem profitentur se ex varia sulphuris & argenti viui inuicem permixtorum temperatione, posse quodlibet metallum efficere, in quo sanè vehementer falluntur; nam si sulphur & argentum viuum est materia auri & argenti, ergo in venis in quibus generatur aurum & argentum, apparerent aliqua vestigia sulphuris & argenti viui; similiter etiam in venis sulphuris, & argenti viui, reperirentur aliqua indicia auri vel argenti; sed ipsi, qui totam pene vitam curiosissimè lustrandis & considerandis venis, locísque metallorum, consumpserunt, nunquam tale aliquid reperire potuerunt. Quare falsa est opinio Alchymistarum, & aurum quod ab ipsis fit ex sulphure & argento viuo, non est verum aurum: nō enim, vt dictum fuit, talis est materia veri, & naturalis auri. Aurum autem quod fit ab Alchymistis, licet simillimum videatur vero auro, falsum tamen esse multis modis cognosci & iudicari potest, nempe vel ex pondere; vel ex eo, quia nō sustinet vim ignis; vel ex eo quia iniectum in vrinam, amittit colorem suum; vel quia non est ductile in tenuissimas laminas; vel denique quia non habet naturalis auri proprietates, quarum in primis illa commendatur, confortandi cor humanum. Hæc illi.

Non esse materiā omniū metallorum sulphur et argētum viuū.

Cardanus.

Cardanus lib. 17. de subtilitate hæc scribit; *Sunt verò chymica inuenta, vitrum ducere in longissimas lineas, tenax aut prædurum efficere posse. Vidi ego dudum, sphæram exiguam ex vitro, quæ omni conatu illisa solo lapideo, non comminuebatur, sed resiliebat ad trabes. Eiusdem facultatis chymicæ est, vitrum albis lineis intestinguere, cælare in eo imagines, falsas fabricare gemmas, purgare caphuram, metalla miscere, immutare, aut nobiliora imitari.* Exempla vero fallacis Alchymiæ, vide apud eundē in 10. lib. de Varietate rerum,

Inuēta & opera artis chymicæ.

cap.51.quo in loco etiam hæc ſubiungit, *Aurum, & argentum facere, ſeu ex aliis metallis ea conficere, aut gemmas factitare, aut viliores in nobiliores transmutare, nemo non optare debet vt ſciat. at quid horum fieri poßit, difficile ſcitu admodum eſt; & ſi hoc etiam ſciuerimus, longè difficilius eſt ſcire, quomodo fiat. Quæ autem ab Alchymiſtis fiunt: ea vel ad voluntatem pertinent, vel ad vſum; ad voluptatem ſunt gemmæ, & metalla nobiliora; ad vſum tincturæ, colores, materiæ vaſorum & alia ſimilia. Circa quodlibet autem horum, tria excogitari poſſunt, vel vt fiant, quod maximum eſt; vel vt purgentur; vel vt perficiãtur. Horum primum, de metallis, adhuc ſub iudice lis eſt an fieri poßit; ſecundum & tertium, ferme inuẽtum eſt ad ſummam perfectionem: ac licet ars chymica non faciat verum aurum, quatuor tamen præſtat magnas vtilitates. Prima eſt, quia poteſt vnum metallum facere ſimillimum alij vt ferrum æri, æs auro & argento; idque clarius apparet in gemmis. Secunda. Cum id, quod in aliqua potentia continetur, per vim ignis excitat, extrahit, & ad perfectionem perducit. Tertia. Cum ea quæ ſuperflua ſunt, vi ſua abſumendo detegit; vt cum ex calce alumen excipitur, quod non genitum eſt vi ignis, ſed exceptum; ita fit id quod vocant multiplicationem, cum ex terra ipſa quæ aliquid continet, quod continetur excipiunt. Quarta. Ars chymica vi ignis multas facere poteſt compoſitiones, atque ſeparationes, non minus vtiles & lucroſas iis, quæ ab Alchymiſtis tam anxiè quæruntur & ambitioſè promittuntur transmutationibus.* Hæc Cardanus, ex quibus verbis perſpicitur eum arbitrari chymiſticam illam auri generationem, vel eſſe impoſſibilem, vel propemodum impoſſibilem.

Vtilitates artis chymicæ.

Declaratur opinio eorum qui defendunt Alchymiam.

CAP. XX.

ALBERTVS in libro ſuo 3. de Mineralibus cap. 9. hanc de facultate Alchymiæ quæſtionem pertractans primum exponit ſententiam Auicennæ, quæ fuit hæc, *Sciant* (inquit Auicenna) *artifices Alchymiæ ſpecies metallorum permutari non poſſe, quamuis aliquid illis ſimile fieri poßit; quod enim differentia ſpecifica aliquo collatur ingenio, non credo poßibile; ſed expoliatio accidentium non eſt impoßibilis, vel ſaltem diminutio eorũ: non enim permutãtur ſpecies metallorum niſi priùs in primã materiã metallicam reducãtur, & ſic iuuamine artis deducãtur in ſpeciem metalli, quod voluerit.* Atq; idem quoque ſenſiſſe ait Haſtem Philoſophũ pręcipuũ in Phy. & in Mathem. Deinde Albertus ſubiũgit ea quę ſequũtur. *Oportet nos dicere Alchymicos peritos, nõ aliter operari q̃ peritos medicos, qui per medicinas purgatiuas purgãt materias corruptas et nocẽtes ſanitati, et poſtea per remedia cõfortãtia naturã iuuãt virtutẽ naturalẽ, vt digerẽdo, ſanitatẽ inducãt: quæ ſanitas eſt effectꝰ et naturæ et artis; ſed illiꝰ effectiuè et prĩcipaliter,*

Opinio Auicennæ.

Sententia Alberti.

huius autem organicè & instrumentaliter: sic Alchymistæ primò bene purgantes materiam argenti viui & sulfuris insitam omnibus metallis, confortant; deinde deducunt virtutes elementares & cælestes tali materiæ inhærentes; ad proportionem mixtionis metalli, quod intendunt inducere, & tunc ipsa natura operatur & non ars nisi organicè iuuando & expoliendo, vt diximus; & sic verum aurum & argentum educere & facere videntur: quod enim virtutes elementares & cælestes faciunt in vasis naturalibus, hoc etiam faciunt in vasis artificialibus, si artificialia formantur ad modum vasorum naturalium: & quod facit natura calore solis & stellarum, hoc faciet ars calore ignis; dummodo sic contemperetur vt non excedat virtutem se mouentem, & informantem quæ est in metallis: huic enim cælestis inest virtus, quæ primò commiscuit eam, & hæc inclinatur ad hoc vel ad illud per artis iuuamen. Alchymia igitur per hũc modum procedit, id est corrumpens vnum à sua specie remouendo, & cum iuuamine eorum, quæ in materia insunt, alterius speciem inducendo, quare omnium operationum Alchymicarum melior est illa, quæ procedet ex eisdem ex quibus procedit natura; sicut ex purgatione sulfuris, per decoctionem & sublimationem & expurgationem argenti viui, horúmque bonà permixtione cum materia metalli, in his enim & ex virtutibus horum, omnis metalli species inducitur. Qui autem per alba albificant, & per citrina citrinant, manente specie prioris metalli in materia, proculdubio deceptores sunt & verum aurum atque argentum non faciunt; & hoc modo ferè omnes vel in toto, vel in parte procedunt. propter quod ego experiri feci aurum Alchymicum quod ad me delatum est, & postquã sex aut septem ignes sustinuit, tandem ampliùs ignitum consumitur & perditur & quasi ad fæcem reuertitur. Hæc Albertus. Ecce supradictis verbis Albertus, nõ solum docet verum aurum posse fieri per Alchymiam, sed etiam quis modus eius sic efficiendi sit possibilis & quis impossibilis, manifestè declarat.

Quinque rationes pro Alchymestis.

Quidam Ianus Lacinius, qui de facultate chymica in transmutandis metallis multa disputauit, eiúsque disputationis summam memorat Cardanus loco supradicto, probat arte chymica posse confici verum aurum his rationibus. Primò, metalla sunt quædam pura & concocta, vt aurum & argentum, quædam cocta, sed impura, vt æs, ac ferrum, quædã cruda, & impura, vt vtrumque plumbum; sed impura repurgari, cruda concoqui possunt, igitur ex ære, ferro & plumbo, aurum & argentum fieri potest. Quod autem talia cõcoqui possint, demonstrat ex sententia Arist. 4. Meteor. vbi de concoctione agit. De purgatione dubium non est, quippe cum proprium sit ignis separãdo purgare. Deinde, propinquitas, paruúmque caussarum discrimen, hoc idem suadet, cum ab iisdem omnia fiant. Supponit autem omnia metalla constare sulphure & argento viuo, quæcunque verò similia sunt, facile inuicem transmutantur, eóque magis, quod

natura

natura videtur ſemper perfectiſſimum intendere in omni genere velut aurũ; quæ igitur imperfecta ſunt, artis beneficio perfici poſſe videntur;tum vt ad finem, tum vt ad motus ipſius perfectionem perducantur. Poſtea,ſi ars auctore Ariſt.in 2.Phyſ.& 4.Meteor.eſt imitatrix naturæ, cum natura concoquendo purgandóque ex ſulphure & argento viuo,aurum argentúmque perficiat,cur non etiam idem ſimili ratione operans ars,poſſit efficere? Ad hæc, ea dici debent ſecundùm naturæ ordinem copulata, & inuicem tranſmutabilia,quæ non habeat omnino diuerſas operationes ſed eaſdem in eo tantùm differentes,quòd quædam habent eas imminutas & imperfectas,velut fœtus,infantis comparatione, ouum pulli, aurelia papilionis. At plumbum,æs,ferrum,argentum,nullas habent operationes ab auro diſtinctas,ſed quas illud habet,vtpote liqueſcere,duci,graue eſſe,nitere,ignibus reſiſtere;eaſdem habent hæc,ſed vitiatas & imminutas, non enim ita ſplendent,non ſunt adeo grauia, minus reſiſtunt ignibus,non tota liqueſcunt,non tam tenuiter ducuntur;igitur hæc dici debent aurum imperfectũ,& beneficio artis perduci queunt ad perfectionem auri. Atque hoc putat Cardanus eſſe maximum argumentum quod pro Alchymiſtis afferri poſſit. Poſtremò,idem aſtruit exemplo ranarum, quæ ſtatim ob præparationem materiæ, ex puluere generantur. Sunt autem ranæ perfectiores auro, & vt animalia perfecta, non ſolum partium ſimilarium compoſitione, ſed etiam inſtrumentorum conformatione indiguerunt. Auicennam quoque citat dicentem,vitulum in nubibus generatum ſemiuiuum excidiſſe inter imbres. Generantur etiam ex iuuenculo ſtrangulato apes, ex Baſilico ſcorpiones,ex elixatura Anatis ſub dio expoſitæ bufones,ex Aſinis veſpæ,ex equis ſcarabæi, ex mulis locuſtæ, aquæ, quibuſdam in locis, conuertuntur in lapides: aër concuſſus inter duriora corpora, repente tranſit in ignem, fumus metallorum præcipuè,cogit argentum viuum, cortex mali punici ferrum mutat in chalybem. Si igitur hæc tam admiranda & pene incredibilia fieri poſſunt, atque adeo quotidie fieri videmus, cur incredibile videatur, poſſe ab Alchymiſtis verum aurum confici? Hæc ille diſputat pro Alchymiſtis.

Antonius Mirandulanus Philoſophus noſtræ memoriæ præſtans & in Ariſtotelis doctrina excellẽter verſatus,in illo ſuo opere, quod ſcripſit de Euerſione ſingularis certaminis, lib.19.ſect.7.hanc de Alchymiſtis ſententiam pronuntiat. *Dicimus veram eſſe Alchymiſtarum opinionem quod aurum poßit fieri & ab arte & à natura, quia transmutare poſſunt argentum viuum & alia quæ ad id requiruntur,ita vt fiat eadem materia:ſicut non ſolum à natura ſed etiam ab arte animalia, vt ſcorpiones, generari poſſunt. Verùm quia illud aurum fit rarißmè & cum maxima difficultate,* *Antonius Mirandulanus.*

multa enim quæ ad id concurrunt, facillimè impedire possunt, idcirco non videtur fieri posse; sed rei difficultas non arguit impoßibilitatem. Non est autem danda opera illi arti, non quia non sit vera, sed quia tantæ est difficultatis, vt sit vtilius eam omittere, quàm exercere: & multi quidem ditißimi ad magnam inopiam redacti sunt, propterea quòd maximis sumptibus impensis, vel nunquam assequuti sunt quod hæc ars pollicetur, vel certe raro & parum, ita vt sumptus longè maior sit lucro, quare satius est aliis artibus certioribus operam dare, quæ maiori ex parte finem suum præstāt, quàm huic quæ rarißimè propter res naturæ absconditas, finem suum assequitur. Hæc Mirandulanus.

Explicatur breuiter opinio auctoris. CAP. XXI.

Sentētia auctoris de auro alchymistico.

NOBIS autem propositam quæstionem Philosophicè considerantibus atque perpendentibus, tria videntur hac de re valde probabiliter dici ac affirmari posse; vnum est, nullam esse rationem Philosophicam, vel necessariam, vel etiam admodum probabilem, qua demonstretur rationem chymicam efficiendi verum aurum, esse impossibilem. Cur enim putetur impossibilis? An quia nihil eorum quę fiunt à natura potest fieri ab arte? at hoc in generatione multorum animalium, aliarúmque rerum quæ opera & ministerio artis non secus generātur quàm à sola natura, falsum esse cognoscitur. An quia (vt volebat Egidius) nihil eorum quæ sunt in suo genere perfectissima, potest produci nisi vno modo, id est, solum ab agente suo naturali? Verum si Egidius verisimili aliqua ratione hoc comprobaret, aliquātulum fortasse valeret ad persuadendum: cum autem nullam huius rei probationem afferat, quæ facilitate ab eo id dicitur, eadem planè à nobis contemni ac reiici potest. An denique quia aurum naturale generatur virtute caloris cælestis, aurum vero chymicum efficitur à calore igneo, qui duo calores cum multùm inter se differant, non poterunt eundem effectum præstare? sed hęc ratio dupliciter peccat, Primùm enim falsum est, calorem cęlestem & igneum specie inuicem distingui: cum enim ab eodem contrario, hoc est, à frigore similiter corrumpantur, cum ab eadem caussa interdum producantur nimirum à lumine, cum se inuicem intendant atque augeant, cum ad productionem ignis & mixtorum simili ratione conducant, fieri non potest vt ea ratione qua calores sunt, specie distinguantur inter se: differunt igitur ea re solum, quòd calor cælestis propter ordinatum cæli motum, est valde temperatus & accommodatus ad generationem & conseruationem rerum sublunarium, quam ob caussam appellatur salutaris & viuificus: calor

Calor cælestis & elementaris non differunt specie.

autem igneus ex se non est temperatus, sed agit quantum potest agere, & res sibi subiectas tandem destruit atque interimit, quocirca vocatur à Philosophis destructiuus & corruptiuus rerum. Verùm si hic calor aliunde corrigatur atque temperetur, nimirum vel à facultate animæ vt in animalibus contingit; vel ab arte, vt fit in multis mixtis & medicamentis, quæ à calore igneo, moderatione artis procreantur; efficietur profectò vt calor igneus talis propemodum euadat, qualis est cælestis. Deinde, experientia manifestè ostendit quædam animalia similiter generari posse calore igneo atque calore cælesti. Nam apud Ægyptios, pulli calore igneo ex ouis excluduntur atque procreantur. Quam rem Iulius Scaliger, vir propter excellentem omnium disciplinarum eruditionem admirandus, in iis quę scripsit contra Cardanum exercitatione 23. pulchrè describit his verbis. *In Ægypto ad Cayrum furnos construunt alij alio multiplici fornice imposito: in quorũ thori supremi medio, foramen est: per quod caloris vis, quæ immodica posßit officere, subit atque exhalat: in imo ignem accendunt temperatum: Ouorum multas centurias in formicum superiore planitie disponunt: statis diebus erumpit pullorum turba, quos illi non numero, sed mensura venales habent, modiolum statuunt sine fundo, quem vt implerunt, tollunt, neque hæc fabula est, sed fabulæ illi ipsi, qui negant.*

Animalia generari posse solo calore ignis argumẽtum Iulij Scaligeri.

Alterum verò, quod eadem de re probabilissimè potest asseri, illud est, chymicam rationem efficiendi verum aurum, vel impossibilem, vel propemodum impossibilem videri; non propter vllam rationem Philosophicam quæ adhuc ab vllo sit allata sicut ostensum est, sed propter ipsam experientiam, quæ in rebus naturalibus, moralibus, atque artificialibus, summi argumenti firmissimæque rationis vim debet obtinere. Etenim cum plurimi in chymicæ facultatis tractatione & exercitatione diu multúmque laborauerint, & in veri auri effectionem accerrimis studiis atque incredibili cupiditate incubuerint, nemo tamen adhuc fuit, quem liquido constet verum aurum & omni ex parte probatum, ac perfectum effecisse. Quod si effectio auri per artem chymicam est possibilis, cur ea cum tamdiu & tam multum optata, quæsita, & procurata fuerit, nõdum tamen reperta, & vsitata fuit? nam quia possibilis est generatio animalium, medicamentorũ, aliarúmque nõ solùm per naturã sed etiã per solertiam, & industriã humanã, iampridem inuẽtæ sunt artes quæ eiusmodi res & verè & facilè possunt perficere; cur igitur idem non cõtingit in auro chymico? nisi quia vel talis modus efficiẽdi tale aurũ simpliciter est impossibilis, vel si est possibilis, nondũ tamẽ is est humano ingenio, & fortasse nõ potest esse, exploratè perfectéq; cognitus. Atque hoc argumẽtũ ab experiẽtia ductũ, nõ solùm apud Philosophũ naturalẽ,

Cur non videatur esse vera ars Alchymiæ.

qui nunquàm à rebus ſenſatis, experientiâq; comprobatis, vel tranſuerſum (vt aiunt) digitum diſcedit, ſed etiam apud quemcunque hominem ſanæ mentis rectíque iudicij plurimum valere debet.

Non eſſe permittẽdum in Republica vſum Alchymiæ.

Ad extremum, illud non tantùm probabiliter dici, ſed etiam pro vero certóque confirmari poteſt, artem chymicam, licet ea fortaſſis ſit vtilis in diſtillationibus & aliis rebus quas ſuperius ex ſententia Cardani memorauimus, tamen in eo quod ſpectat ad effectionem veri auri, quam illa profitetur atque in primis pollicetur, vanam eſſe, noxiam, ac pernicioſam Reipublicæ. Primò. Quia, aut nunquàm, aut rariſſimè præſtat quod promittit, ex quo non ſemel factum eſt, vt multi ad extremam inopiam, atque paupertatem redacti fuerint; vnde rectè quidam ait, Alchymiſtas non efficere aurum ſed abſumere, nõ implere crumenas, ſed magis deplere, & exhaurire. Deinde, quia faciant falſum aurum falſámque monetam, atque gemmas pro veris paſſim diſtrahent atque diuendent ex quo Reſpublica hominúmque ſocietas magnum caperet detrimentum. Poſtremò, quia verũ aurũ nõ rarò adhibetur in medicinis ad exhilarandũ & cõfortandum cor: aurum autem chymicum, cum vel nõ ſit verum aurum, vel certè imperfectius auro naturali, vel non habebit eiuſmodi proprietates, vel nõ ita vitales & ſalutares humano corpori; quare non ſine diſcrimine ſalutis & periculo vitæ, in medicinis adhiberetur. Hæc igitur nobis viſa ſunt de chymica facultate efficiendi verum aurum probabiliter poſſe diſputari.

FINIS OCTAVI LIBRI.

DE

DE FORTVNA CASV ET CONTINGENTIA

LIBER NONVS.

SEQVITVR vt de fortuna & casu, breuiter disputemus; nempe quantum satis sit ad explendam absoluendámque eam quam de caussis libro præcedenti instituimus tractationem. Tractatio autem fortunæ latissimè patet, & ad plures disciplinas pertinet: agit enim de Fortuna, Rhetor, Logicus, Physicus, Metaphysicus, Philosophus moralis, denique Theologus. Agit Rhetor, quatenus in laudando & vituperando, suadendo & dissuadendo, accusando & defendendo, in vtramque partem magnum momentum habet fortuna; per magni enim refert, an quid fortuito contingat, an potius consulto & scienter dictum factúmque fuerit. Vide Arist. in 1. libro Rhetoricæ ad Theodectem, cap. 5. & 10. Agit Logicus tum vt doceat enuntiationes, quæ sunt de rebus futuris contingentibus, in quibus locũ habet fortuna & casus, nõ habere certam definitámq; veritatẽ; tum etiã vt ostendat ea quæ casu & fortuito contingunt, cum rarò, indeterminatè, & per accidẽs eueniant, excludi à scientiis; vide Arist. in fine primi Perihermenias & in 1. Post. tex. 43. Agit Physicus, vt redarguat illorũ Philosophorũ sententias, qui vel putabant omnes res naturales fortuitò cõtingere, vt Democritus, & Leucippus; vel è cõtrario opinabantur oẽs effectus naturales sempiterna quadã, & immutabili serie nexúq; caussarum euenire, quæ fuit postea Stoicorum opinio. Vide Arist. in 2. Phys. Agit Metaphysicus, quia Metaphysici est distinguere omnes gradus entium & caussarum, in quibus sunt entia fortuita, & caussæ per accidens; atque etiam demonstrare, non omnia fieri ex necessitate: Vide Arist. in 6. Metaph. à tex. 5. vsque ad 8. Agit Philosophus moralis, vt declaret an fortuna sit caussa fęlicitatis humanæ, & quanti bona fortunæ æstimanda sint, & quomodo res fortuitæ vel pœna vel præmio dignæ habeantur. Vide Arist. 1. Mora-

Consideratio & explicatio casus & fortunæ ad varias scientias pertinet.

lium ad Nicomachum cap.9.& 2.lib. Magnorum moralium.cap.9. & 7.lib. Morali.ad Eudemum cap.17. & 18. Agit denique Theologus, demonstrans, neque diuinam Prouidentiam obstare quo minus sit in rebus fortuna & casus, neque tamen quicquam fortuitò aut casu posse contingere respectu diuinæ Prouidẽtiæ. Vide Magistrum sentẽtiarum 1.lib.dist.39.& ibidem Theologos Scolasticos. Primùm igitur, agemus de fortuna; tum de casu vel de iis, quæ casu fieri vulgo putantur, cuius generis sunt monstra. Quoniam autem fortuna & casus locum habent in rebus naturalibus & humanis, quia eiusmodi res sunt contingentes, ideo extrema huius libri parte, de contingẽtia, quæ est fortunæ atq; casus, velut radix & origo, differemus.

Refellitur opinio eorum qui penitus auferunt de rebus Fortunam & Casum.

CAP. I.

ALBERTVS in 2.Phys.cap.10.scribit suo tempore fuisse nõnullos, quos vocat ipse socios suos, qui tollebant de medio Fortunam & Casum adducti his argumẽtis. Primò, illud dicitur fieri à fortuna, quod non fit ab aliqua caussa: sed sicut ex nihilo nihil fit, sic à nihilo nihil fit, ergo nihil fit à Fortuna. Deinde, effectus fortuitus, vt Thesaurus inuẽtus à fodiente terram, est ens per se, & determinatum, vt par se manifestum est, ergo per se habet caussam veram & determinatam, quare non est fortuitus. Postea, sicut omne ens per accidens reducitur ad ens per se, ita omnis caussa per accidẽs reducitur ad caussam per se, ergo quod fit à caussa per accidens, quæ vocatur fortuna, idem fiet ab aliqua caussa per se, quare simpliciter non fiet à fortuna. Præterea, omnis actio est finita, habens certum aliquem finem, ergò omnis actio fit ob aliquem finem, sed nulla actio fortuita fit ob aliquem finem, ergo nulla est actio fortuita. Adhæc, sicut opinio nostra non facit ad esse vel non esse rei, sic nec intentio nostra quicquam conferre potest ad esse ipsius effectus, vt nimirum sit effectus per se vel per accidens; quare si quis veniens in forum offendat amicum suum, siue voluerit illum reperire, siue non, non debet talis inuẽtio amici propterea effici effectus vel per se vel per accidens, vel fortuitus; nam sicut esse rei non dependet ex opinione hominum, ita neque ratio effectus potest ex eorum intentione dependere. His accedit, quòd agentia hæc inferiora, mouentur & gubernantur à cælo: sed cælum determinatè, ac necessariò semper agit, ergo nõ patietur aliquid agi in his rebus inferiorib⁹ fortuitò & indeterminatè. Postremò, Fortuna & Casus repugnant præsciẽtiæ &

Prouidentiæ Dei,ergo non debēt poni,antecedens patet,quia illud dicitur fortuitò fieri,quod non fuerit præcognitum,& intentum ab agente:ſed nihil poteſt fieri in mūdo, quod ſit præter cognitionem, & voluntatem Dei,ergo nihil caſu & fortuitò poteſt fieri. Nō poſſe autem res fortuitas vel ab ipſo Deo prænoſci atque prouideri, confirmat Cicero lib.de Diuin.his verbis. *Mihi ne in Deum quidem cadere videtur,vt ſciat quid caſu & fortuitò futurum ſit.ſi enim ſcit,certè illud eueniet: ſin certè eueniet,nulla fortuna eſt,nihil enim eſt tam cōtrarium rationi & conſtantiæ, quàm fortuna.*

Sed hāc opinionem facile eſt redarguere; nam multa in rebus fortuitò accidere,clarius eſt quàm vt egeat demōſtratione:etenim præter communem ſententiam omnium hominum,qui perinde ac fuerint à natura edocti, ita de fortuna ſentiunt & loquuntur eiúſque nomen & vim crebris ſermonibus vſurpant: Accedit etiam ratio, quæ cogit nos idem credere & aſſerere, nam ſi fortuita dicuntur ea, quæ accidunt præter cognitionem & intentionem agētis, quis non videt multa huiuſmodi eſſe in rebus humanis:quis enim mortalium poteſt animo prouidere omnia quæcunque poſſunt contingere?timidæ enim ſunt(vt ſcriptum eſt libri Sapientiæ cap.9.) cogitationes mortalium,& incertæ prouidentiæ noſtræ; & coguntur etiam prudentiſſimi viri illud crebrò dicere(quàm non putaram?) Deinde,aut omne ens eſt neceſſarium, & omne agens neceſſariò agit, aut non, ſed eſt aliquod ens cōtingens, & eſt aliquod agens cuius cauſſalitas nōnūquàm fruſtrari & deficere poteſt:ſi prius dixeris,ex eo ſequitur mundū non eſſe perfectum,quia nō habet omnia genera entiū quæ in eo poſſent eſſe:& omnia neceſſariò euenire,vel ipſorum ſenſuum iudicio refellitur; ſin autem poſterius dicas, ergo agens contingens nonnunquàm deficiet & à ſuo fine aberrabit,atqui talis error & defectus dicitur fortuitus,& caſu accidere. Nec maiori difficultate rationes eorum diluentur,quàm fuit à nobis iſtorum opinio refutata.

Soluuntur rationes ſupradictæ opinionis.

CAP. II.

AD PRIMAM igitur rationem ita reſpondemus.Non dicitur effectus aliquis fortuitus, eo quòd nonprocedat ab aliqua cauſſa efficiente, id enim multò magis impoſſibile eſt, quàm fieri aliquid ex nihilo:nam effectus ea ratione qua eſt effectus non eget materia,ſemper tamē neceſſariò eget efficiente;ſed dicitur effectus aliquis eſſe fortuit⁹,quia fit à cauſſa per accidēs atq; indeterminata,& quia præter eius intētionē euenit. Ad ſecundā. Theſaurus, vt eſt ens, eſt quidpiam determinatū & ens per ſe,ſed quatenus

est inuentus à fodiente terram, est quiddam indeterminatum, & per accidens respectu caussalitatis & intentionis eius qui fodit terram: non enim fodiens terram vel semper vel vt plurimùm thesaurum reperit; & inuentio thesauri potest habere innumerabiles caussas per accidens, propter quas accidere queat. Sed dices, omni effectui respondet propria caussa, ergo effectus fortuitus habet propriam caussam. Respondemus, effectum fortuitum, sicut ipse est per accidens & indeterminatus, sic habere similes caussas, nimirum per accidēs & indeterminatas. Ad tertium. Potest responderi dupliciter, primò enim dici potest omnes effectus fortuitos reduci ad aliquā caussam per se, nempe primam, hoc est Deum, à quo & cognoscuntur, & intenduntur vel effectiuè vel permissiuè. Deinde potest etiam dici, effectum fortuitū reduci ad caussam, quę sit caussa per se, non respectu effectus fortuiti, sed respectu alius effectus per se intenti, quem per accidens consequitur effectus fortuitus: quia cum non possit caussa producere effectum, quem per se intendit, quasi deficiens & aberrās producit effectum qui dicitur à casu: quemadmodum natura per se intēdit gignere hominē integrum & perfectum, à quo effectu quoniam impedita nonnunquam deficit & aberrat, producit hominem monstruosum. Fodiens quoque terram per se intendit extruere sepulchrum vel aliud quidpiam, euenit autē vt præter eius opinionem inueniat thesaurū subtus terrā delitescentem, ergo effectus fortuitus habet caussam, quæ respectu alterius effectus est caussa per se, respectu autē effectus fortuiti, est caussa per accidēs. Ad quartā. Omnis quidē actio habet aliquē finem, sed finis est duplex: vnus intentus ab agente, propter quem agens agit, alter vero minimè, actio igitur fortuita habet finem, id est, terminum, sed nō finem intentū ab agente. Quocirca Arist. in 2. Phy. tex. 23. & in 1. de Partib. animal. c. 1. definiēs quid sit finis naturalis, ait eum esse terminū motus continui & non impediti: eiusmodi igitur actio habet finē, hoc est terminū, quia est finita, sed non habet finē intentum ab agente. Ad quintū. Quamuis intentio nostra non mutet esse rei, tamen variat rationem eius prout est effectus proficiscēs ex hominis cōsilio ac volūtate: nam ex intentione agētis spectatur an effectus sit voluntarius vel fortuitus, laude vel vituperatione, pæna vel præmio dignus. Ad sextum. Licet res naturales & corporeæ quæ complexu orbis Lunæ coercentur, per se pendeant ex motu & caussalitate cæli, non tamen pendent ex eo per se res humanæ, in quibus fortuna versatur. Vel aliter, etsi cælum necessariò mouet, & agit, tamē illius motus, & actio, in his rebus inferioribus non recipitur necessariò, sed contingenter, quoniam hæc inferiora propter inordinatam, atq; indefinitam materiæ potētiam

sunt

ſunt contingentia, & corruptibilia, & poſſunt impediri in agendo; nec id mirum videri debet, nam quod in aliquo recipitur, id non recipitur ſecundùm modum agentis, ſed ſecundùm modum patientis atque recipientis, vt licet agens ſit neceſſarium, ſi tamen patiens fuerit contingens, actio ipſius agentis, recipietur in patiente, non neceſſariò, ſed contingenter. Verùm, licet ſit hoc peruulgatum, atque tritum reſponſum, magnam tamen habet difficultatem: etenim valde obſcurum & ambiguum eſt, an in rebus ſublunaribus poſſit eſſe vllus effectus naturalis, qui dici queat à caſu reſpectu corporum cæleſtium; quare hac etiam de re infra poſt ſolutionem ſeptimi argumenti breuiter dicemus.

Ad ſeptimam. Caſus & fortuna non aduerſantur prouidentiæ Dei; non enim ponimus caſum & fortunam reſpectu Dei ſed reſpectu agẽtium particularium, nam quod à fortuna eſt reſpectu hominis, vel quod à caſu reſpectu naturæ, id reſpectu Dei nec à fortuna nec à caſu exiſtimari debet. Sed quia effectus aſſimilatur cauſſæ particulari & proximæ, & ab ea denominationem ſuam accipit: dicitur enim effectus materialis & corruptibilis, non propter cauſſam primam & vniuerſalem, ſed propter cauſſas ſecundas & particulares: idcirco dicitur ſimpliciter eſſe in rebus aliquid à caſu & à fortuna, id totum referendo non ad cauſſam primam, ſed ad cauſſas ſecundas & particulares: quòd autem nihil ſit fortuitum reſpectu Dei, pulchrè declarat Boetius libro 5. de Conſolatione Proſa prima, his verbis. *Præclara Boetij ſententia.* *Si quis euentum nulla cauſſarum connectione productum, caſum eſſe definiat, nihil omnino caſum eſſe confirmo. Quis enim, coercente in ordinem cuncta Deo, locus vllus temeritati reliquus eſſe poteſt?* Et paulò poſt. *Caſus* (inquit) *eſt inopinatus ex confluentibus cauſsis, in his quæ ob aliquid geruntur euentus: concurrere verò cauſſas, facit ordo ille ineffabili connexione procedens, qui de prouidentiæ fonte deſcendens, cuncta ſuis locis temporibúſque diſponit.* Et in Metro ita canit.

Et quæ permiſsis fluitare videtur habenis
Sors patitur frenos, ipſáque lege meat.

Nihil autem eſſe tam fortuitò & caſu contingens, quod latêre ac fugere poſſit Dei ſcientiam, atque prouidentiam, luculẽter exponit his verſibus.

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole reſiſtunt,
Non nox atris nubibus obſtat
Vno mentis cernit in ictu
Quæ ſint, quæ fuerint, veniántque,
Quem quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſsis dicere Solem.

Ciceronis autem ſententia, quæ ad huius argumenti confirmationem adiuncta fuit, vel tanquã falſa omnino reiiciẽda eſt, vel bonam

in partem ad hunc modum interpretanda; vt dicantur res fortuitæ, ea nimirum ratione vt sunt fortuitæ, à nullo posse cognosci; quod verum est, nam Deo à quo cognoscuntur, non sunt fortuitæ, sed certæ ac definitæ. Sin autem Deo (quod fieri non potest) aliquid esset simpliciter fortuitum, id ab eo non posset certè cognosci. Sed quod paulò supra in solutione sexti argumenti dicere promisimus, an in rebus subluminaribus sit aliquis effectus naturalis casu contingens respectu cæli, deinceps inquiramus.

An in rebus sublunaribus aliquis effectus naturalis possit casu contongere respectu cæli.

CAP. III.

Opinio D. Thomæ affirmantis, nõnulla in rebus naturalibus casu, & per accidẽs respectu cæli euenire posse.

DIVVS Thomas multis in locis affirmat posse in rebus naturalibus aliquid cõtingere, quod sit per accidens, & casu eueniat respectu cæli, nam in Prima Parte quæst. 115. artic. 6. ita scribit. [Omne quod est per se, habet caussam, quod autem est per accidens, non habet caussam, quia non est verè ens, cum non sit verè vnum: album enim caussam habet, similiter etiam & musicum, sed album musicum, non habet caussam, quia non est vere ens neque vere vnum. Potest autem fieri aliquis concursus vnius rei naturalis cum alia re naturali, qui sit per accidens respectu cæli, ergo nec talis concursus per accidens, habebit caussam per se in cælo, nec id quod ex tali concursu efficietur poterit reduci per se ad caussam aliquam cælestem: quare vtrunque eueniet casu & per accidens respectu cæli. probatur minor hoc exemplo, quòd enim aliquod corpus terrestre ignitum in superiori parte aëris generetur & deorsum cadat, habet caussam, aliquam virtutem cælestem; similiter etiam quòd in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cæleste principium; sed quòd ignis comburens, huic materiæ occurrat, & comburat eam, non habet caussam cæleste corpus, sed est per accidens.] Et ibidem in respõsione ad tertium subdit, quòd [Licet tam caussa producens aliquem effectum, & caussa impediens eius productionem, per se reducantur in corpus cæleste tãquam in caussam, tamen huiusmodi caussarum concursus nonnũquam fit per accidens, nec per se reduci potest in aliquam caussam cælestem.] Hæc D. Thomas in illo loco, cuius simile scribit Secunda Secundæ, qu. 95. artic. 5. In 6. autem lib. Metaph. in illa sua pererudita digressione de Fato, & prouidentia, sic ait. [Tripliciter potest aliquid per accidẽs euenire. Primò, propter cõcursum duarum caussarum, quarum vna non continetur sub altera, vt cum præter intentionem occurrunt

mihi latrones, hic enim concursus caussatur ex duplici virtute motiua, mea scilicet & lationum, secundò propter defectum virtutis agentis, cui accidit debilitas vt non possit peruenire ad finem intentum, sicut cum aliquis cadit in via propter lassitudinem; tertiò propter materiæ dispositionem, quæ non recipit formam intentam ab agente sed alterius modi; sicut accidit in monstruosis partubus animalium. Quoniam igitur virtus corporis cælestis & incorruptibilis est, & impassibilis, non potest exire aliquis effectus ordinem caussalitatis eius propter defectum & debilitatem ipsius virtutis. Sed quia cælum agit mouẽdo, & omne tale agens requirit materiam determinatam & dispositam, potest contingere, vt in rebus naturalibus virtus cælestis non consequatur suum effectum propter materiæ indispositionem, & hoc erit per accidens: & quia agens quod inducit effectum suum, vt in pluribus & non semper, sequitur vt deficiat in paucioribus & hoc est ei per accidens, cælum autem effectus suos inducit in hęc corpora inferiora vt in pluribus, at non semper propter materiæ indispositionẽ, ob hoc igitur aliquando contingit, vt virtus cælestis effectũ suum minimè cõsequatur, quòd est ei per accidẽs & tanquam à casu.] Hæc D. Thomas in 6. Metaph. In 3. vero libro Contra gentes cap. 86. idem sentit, atque confirmat hoc modo. [Si nihil in rebus naturalibus eueniret à casu & per accidens respectu cæli, ergo respectu cæli omnes effectus naturales ex necessitate euenirent; sed hoc est falsum ergò, &c.] maior per se manifesta est, minorem autem comprobat ratione & testimoniis; summa autem rationis in eo est, quòd quamuis cælũ sit mouẽs & agens necessarium, tamẽ quia nõ per se proximè & immediatè producit effectus sublunares, sed per agẽtia inferiora quæ sunt contingentia & defectibilia, & quia nõ agit ex nihilo, sed cum sit finitę virtutis, requirit determinatam atque dispositam materiã; hinc fit vt tum propter defectum agẽtium particularium, tum propter indispositionem materiæ, non semper ipsum cælum consequatur effectũ suum, quẽ per se intendit. Comprobatur etiã hoc, testimoniis Arist. qui in 1. Perihermenias, in 2. Phys. & in 6. lib. Metaph. docet non omnia ex necessitate euenire, & in lib. de Diuin. per Somnũ, cap. 2. ait ea quorũ sunt in cælo signa & indicia, cuiusmodi sunt pluuiæ venti & horũ similia, interdũ non ita euenire, ob vehemẽtioris caussæ impedimẽtum: idémq; firmatur auctoritate Ptolemæi qui in opere suo quadripartito dicit, effectus qui ex superioribus corporibus procedũt, nõ euenire ineuitabiliter. In Centiloquio etiã dicit signa cælestia quæ sunt indicia rerum sublunarium, esse media inter id quod est necessariũ & possibile. Rationem autẽ, quã supra posuimus, D. Thomas in 1. Parte q. 115. art. 6. in

responsione ad 1. & 2. his verbis complectitur. [Corpora inquit cælestia sunt caussa inferiorum effectuum mediantibus caussis particuloribus inferioribus, quæ deficere possunt in minori parte, & quia virtus cæli non est infinita, ideo requirit determinatam dispositionem, in materia ad inducendum suum effectum, & quantùm ad distantiam loci, & quantùm ad alias conditiones. Et ideo sicut distantia loci impedit effectum cæli, non enim sol eũdem caloris effectum habet in Dacia quem habet in Æthyopia, ita vel grossities materiæ, vel frigiditas, vel caliditas, vel alia similis dispositio impedire potest effectum corporis cælestis.] Hæc ibi D. Thomas. Cuius opinionem sequitur Ægidius Quodlibeto 4.

Opinio aliorum, qui negant vllum effectum simpliciter naturalem, casu euenire posse respectu cæli.

CAP. IIII.

ALII opinantur remoto libero arbitrio, omnia in rebus sublunaribus ex necessitate euenire, nihílque posse accidere per accidens & à casu respectu cæli, quod ipsi hoc modo declarant. *In iis quæ omninò naturaliter fiunt, non potest aliquid fieri casu simpliciter respectu cæli.* Dicitur. *In iis quæ fiunt naturaliter.* Quia in agentibus liberis, vt est volũtas nostra quæ per se non subiacet caussalitati corporum cælestium, hoc non est verum. Nam cum cælũ sit agens corporeum per alterationem, quæ est transmutatio materiæ, non potest per se agere nisi in res corporeas materiales, quocirca voluntas nostra quæ est incorporea & immaterialis, non potest pati à cælo nisi per accidens, quatenus ex actione cælesti fit immutatio in quibusdam animæ partibus corporeis, cuiusmodi sunt phantasia & appetitus sensitiuus à quibus voluntas inclinatur ad agendum hoc vel illud, sed non necessariò, cum enim libera sit, potest passionibus resistere; quin etiam fieri potest vt quis ex impressione aliqua cælesti, inclinetur vel ad iram vel ad tristitiam, qui non solùm potest non sequi talem inclinationem eam reprimendo, sed etiam potest animum inducere ad contrariam affectionem; nimirum ad mansuetudinem & lætitiam; quod sanè accidet præter intẽtionem caussarum cælestium; præclarè enim illud à Ptolemæo dictum est, sapiens dominabitur astris. Deinde positum est illud *Omnino naturaliter.* Quoniam possunt aliqui effectus naturales produci vel ab homine vel à Dæmone, applicando actiua passiuis, qui effectus sunt præter intentionem corporum cælestium, nunquam enim per solum concursum cæli tales effectus extitissent, nec sanè possunt existere. Additum est

Voluntas nostra per se nõ subiacet caussalitati cæli.

illud, *Respectu cæli simpliciter.* Propterea quòd licet respectu huius vel illius constellationis, possit aliquid contingere casu, vel per accidens non tamen respectu totius cælij exempli caussa si sit constellatio cælestis fauens generationi hominis, & tunc ex semine humano generetur, vel mus vel porcus, aut secundum rem, aut certè secundum figuram, talis effectus respectu talis constellationis erit per accidens & quasi à casu, verum respectu alterius constellationis cælestis, cuius virtus & influxus illam generationem hominis ita corrupit & deformauit, non fuit per accidens; certè respectu totius cæli, omniúmque virtutum cælestium non potuit esse per accidens & à casu.

Hæc opinio duabus rationibus comprobatur. Primò enim, cum omnis motus omnísque operatio agentium naturalium per se depẽdeat à motu & caussalitate cæli, id quod D. Thomas putat & verum esse & doctrinæ Arist. consentaneum; nullus potest esse motus, siue is fuerit caussæ producentis effectum per se intentum, siue agentis cõtrarij impedientis illius effectus productionem, siue fuerit istiusmodi vel aliarum caussarum concursus, qui sit extra caussalitatem cæli, ac proinde respectu ipsius esse queat per accidens & à casu. Imo cum multi putent secundum Arist. Deum non aliter agere in res sublunares quàm per motum & lumen cæli, si posset esse aliquis effectus per accidens & à casu respectu cæli, is profectò etiam secũdum Arist. esset per accidens & à casu respectu Dei, quod tamen, qui priorem opinionem sequũtur nequaquam concederent. Deinde, agens naturale, si habet quæcunque ei sunt necessaria ad agendum, non potest non agere; similiter etiam, si quid illorum ei desit, non potest agere; quare cum agit, necessariò agit, & si non agit, hoc ideo est, quia non potest tunc agere; quare si producit effectum, necessariò producit, & si non producit, necessariò tunc impeditum fuit ne produceret, Quãuis igitur res sublunares secundum Arist. non eueniant ex necessitate, sicut res cælestes, nempe quia non semper eodem modo eueniũt, & quia interdum deficiunt à suo ordine naturali & cursu, tamẽ quia cum eueniunt, necessariò eueniunt, & cum deficiunt, necessariò deficiunt, possunt dici hoc modo euenire ex necessitate. Atque hanc opinionem tenuit Auicenna in sua Metaphysica, vt refert D. Thomas in 3. contra Gentes cap. 86. eámque sequitur Ochan 1. Quodlibeto quæst. 17. à qua sanè non videtur interdum abhorrere D. Thomas quippe qui in 1. part. quæst. 19. art. 6. ita scribit. *Potest aliquid fieri extra ordinem alicuius caussæ particularis, non autem extra ordinem caussæ vniuersalis sub qua omnes caussæ particulares comprehenduntur; quia si aliqua caussa particularis deficit à suo effectu, hoc est propter aliquam aliam caussam particularem impedientem, quæ continetur sub ordine caussæ vniuersalis, vnde effectus*

Opinio Auicennæ & Ochan, quæ interdum placuisse videtur etiam D. Th. nullũ effectũ omninò naturalem casu euenire posse respectu cæli.

ordinem caussæ vniuersalis nullo modo potest exire; & hoc etiam patet in corporalibus, potest enim impediri quod aliqua stella non inducat suum effectum, sed tamen quicunque effectus ex caussa corporea impediente in rebus corporalibus consequatur, oportet quòd reducatur per aliquas caussas medias in vniuersalitatē virtutem primi cæli. Hæc ibi D. Thomas: & in Prima Secundæ, quæstione 109. art. 1. ait, quòd sicut omnes motus corporales reducuntur in motum cælestis corporis, tanquam in primum mouens corporale, ita omnes motus tam corporales quàm spirituales reducuntur in primum mouens simpliciter quod est Deus. ex quo licet inferre omnes effectus corporales per se inferri ad aliquam caussam cælestem, quare nullus effectus corporalis erit per accidens & à casu respectu cæli. Hæc disputantur à viris doctis: & vtraque quidem opinio est satis probabilis. Verùm si ponamus id quod à Thomistis omnibus & aliis præterea Philosophis ponitur atque conceditur, nimirum ad productionem cuiuslibet effectus corporalis, necessarium esse actualem cæli concursum, ex hac concessione necessariò conficitur, nihil in rebus Physicis & corporeis per accidens & casu effici posse respectu cæli, quippe cum ad cuiusuis effectus Physici productionem vis & caussalitas cæli necessariò & per se concurrat. Sed pergamus ad alia.

An Fortuna sit diuinum aliquod numen, vt vulgò putatur.
CAP. V.

OPINIO existimantium Fortunam esse numen aliquod occultum & diuinum, peruetus fuit, eámque Aristot. in 2. Phys. tex. 47. his verbis innuit. *Sunt quidam, quibus fortuna videtur quidem esse caussa, immanifesta autem intellectui humano tanquàm diuinum quiddam existens & fœlicius.* quem locum explanans Simplicius scribit. *Nonnulli fortunam & esse, & caussam esse dicūt, quid sit autem dicere nequeūt, cum eam humanæ menti ignotam existiment, vt quæ sit res quædam diuina, & propterea humanam exuperet cognitionem; quemadmodum videntur Stoici dicere: quod autem multi in hac fuerint sententia ex eo clarum est, quod fortunam tanquàm Deum adorent, & templa ei ædificent, & in eam hymnos canant. Videtur autem hæc opinio quòd sit diuinum quid fortuna, etiam ante Arist. fuisse apud Græcos, & non fuisse primos in hac sententia Stoicos, vt quidem existimāt. Etenim Plato in legibus, Deus quidem* (inquit) *omnia, & cum eo fortuna & occasio vniuersas res humanas gubernant.* Hæc Simplicius. Quinimo Ethnici tantum tribuebant fortunæ, vt à Romanis multa ei templa & simulachra erecta fuerint variis nominibus consecrata; vt videre est apud Liuium, & apud Plutarchum in Problematibus: exempli caussa Romæ consecrata fuit ædes Malæ Fortunæ & Detestatæ in exquiliis;

fuit etiam ædes Fortunæ Fortis in ripa Tyberina iuxta Theatrum. Erat Templum Fortunæ Paruæ,& Virginis Fortunæ,& Primigeniæ, & Obſequentis ad Capenam: & Priuatæ & Publicæ & Viſcatæ & Virilis & Conuertentis,in Palatio.& Beneſperantis,& Auertentis,& Blandæ,& Dubiæ,in Auentino:& Mammoſæ in duodecima regione:& Barbatæ & Muliebris.quibus omnibus principium dedit Seruius Tullius,tum quòd ab ea ex ſeruo in Regnum eſſet euectus, tum etiam proſpiciens eam occaſionibus rerum plurimum habere in vtramque partem momenti,omnſque in re humana dominari; ſicut Plutarchus inquit in Problematibus. Hæc ex Ludouici viuis,hominis ſanè diſerti & eruditi,commentariis,in 18.capite lib.4.de Ciuitate Dei B.Auguſtini ſumpta,hoc loco commemoranda duximus. Verùm de templis,Fortunæ olim dicatis,Simplicius in 2.Phy.ſuper tex. 47. hæc ſcribit. *Quod autem quidam etiam Fortunæ templa ædificauerint, veriſimile eſt id fuiſſe poſtea,id eſt poſt Platonem,& Ariſtotel.conſtitutum, non enim habemus apud veteres Fortunarum templa in hiſtorijs narrata, vel dies feſtos deſcriptos:quanquàm Fortunæ nomen ſciamus in honore fuiſſe apud veteres. Delphis autem præcedebat hoc etiam in Sciſcitationibus, O Fortuna,& Apollo, huicne reſpondes? quin etiam apud Orpheum,eius mentio facta eſt.* Hæc Simplicius. Qualis autem ſit fortuna,ſimulachrum eius ab antiquis expreſſum,pulchrè declarabat; quod ſecundum Albertum in 2. Phyſ. ſuper tex.47.ita ſe habebat;erat ſimulachrum quoddam in rota, cæcum,& vna parte album,altera,nigrum. in rota,propter volubilitatē eius,cæcum,propter imprudentiam,partim album & partim nigrū, propter eufortunium & infortunium,quæ ſunt partes fortunæ. Cæcitatem autem fortunæ breuiter indicat Ariſt.in Sect.29.Problemate 8.his verbis. *Cur diuitiæ magna ex parte ab hominibus prauis potiùs quàm à bonis habentur? An quia fortuna cæca eſt, & diſcernere atque ſeligere non poteſt quod melius aut deterius eſt.* Quocirca rectè Ariſtophanes fingit Plutum qui eſt Deus diuitiarum,cum à Ioue mittitur ad homines bonos, incedere claudum, cum vero pergit ad malos, lætiſſimum, & celerrimum exilire. Quamobrem ſapienter D. Auguſtinus in 4. lib.de Ciuitate Dei cap.18.redarguit eos qui fortunā colūt vt Deam. *Quomodo*, inquit, *bona eſt fortuna quæ ſine vllo iudicio venit & ad bonos & ad malos? Vt quid autem colitur, quæ ita cæca eſt paßim in quoſlibet incurrens vt ſuos cultores plerumque prætereat,& ſuis contemptoribus hæreat? aut ſi aliquid proficiunt cultores eius, vt ab illa videantur & amentur, iam merita ſequitur,non fortuita venit.Vbi eſt ergo definitio illa fortunæ?vbi eſt quod à fortuitis etiam nomen accepit? nihil enim prodeſt illam colere ſi fortuna eſt, ſi autem ſuos cultores diſcernit vt proſit,fortuna non eſt.* Audiamus etiam Pliniū, libr. 2. cap. 7. inſanam mortalium de numine fortunæ opinionem,

Simulachrū fortunæ.

D. Auguſtinus.

Elegans Plinij sententia. elegantissimis & lepidissimis verbis eludentem. *Inuenit* (ait Plinius) *sibi ipsa mortalitas numen, quo minùs etiam plana esset de Deo coniectatio. Toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibúsque horis, omnium vocibus fortuna sola inuocatur, vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitatur, sola laudatur, sola arguitur & cum conuicijs colitur; volubilis à plerisque, etiam cæca existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, sola vtramque paginam facit; adeóque obnoxiæ sumus sortis, vt sors ipsa pro Deo sit, qua Deus probatur incertus.* Hæc Plinius. Est igitur inanis & plenus amentiæ fortunæ cultus, vt non inscite Poëta ille cecinerit.

Nullum numen abest si sit prudentia, sed te
Nos facimus Fortuna Deam, cælóque locamus.

Sed, vt vis & natura Fortunæ, eiúsque proprietates atque conditiones intelligantur, & si quæ sunt in hac materia graues & obscuræ quæstiones illustrentur & explicentur, definitionem fortunæ ex Aristotelis doctrina & sententia confectam, exponemus.

Exponitur Definitio Fortunæ.

CAP. VI.

EX ijs quæ Arist. scribit in 2. Phys. tex. 52. potest colligi hæc definitio seu descriptio fortunæ. *Fortuna est caussa per accidens, in ijs quæ operantur ob aliquem finem, ex electione, neque semper neque vt plurimum.* In qua definitione continentur quinque particulæ, quæ sigillatim explanandę sunt. Prima est. *Caussa.* Secunda est. *Per accidens.* Tertia est. *Ob aliquem finem.* Quarta est. *ex electione.* Quinta. *Neque semper, neque vt plurimum.* Et quamuis hanc vltimam particulam Aristoteles supradicto textu non exprimat, ea tamen elicitur ex 48. tex. *Caussa..* Nomen Fortunæ vulgo ferè vsurpatur non pro aliqua caussa sed pro fortuitis euentis, quam opinionem sequens Boëtius 5. lib. de Consolatione Prosa prima, ita definiuit fortunam & casum. *Casus est inopinatus aliquis ex fluentibus caussis, in ijs quæ ob aliquid geruntur, euentus.* Sed Arist. Fortunam facit caussam quandam, non quidem vt materiam & formam, nam hæ sunt partes essentiales ipsius effectus necessariò, ei coniunctæ, at fortuna verbi gratia, thesauri inuenti à fodiente, neque est pars essentialis eius, neque cum eo necessariò coniuncta: potest enim thesaurus & fortuitò & non fortuitò reperiri. Neque verò ratio finis conuenit fortunæ; finis enim est cuius gratia aliquid fit, & est propositus atque intentus ab agente, quod longè remotum est à notione ipsius fortunæ. Relinquitur igitur fortunam referendam

eſſe ad genus cauſſæ efficientis,ſicut Ariſtot.ait in 2.Phy.tex.65.quod etiam declarant quæ ab antiquis iactantur de fortuna; aiunt enim illam eſſe dominam omnium rerum,& pro ſuo arbitrio regere & administrare res humanas, nullam item habere rationem ac diſcrimen bonorum ac improborum: quæ ſanè oſtendunt fortunam eſſe cauſſam efficientem.

Per Accidens. Dupliciter aliquid eſt cauſſa per accidens,aut quia eſt accidens cauſſæ per ſe,vt muſicus eſt cauſſa per accidens domus,quoniam eſſe muſicum accidit ædificatori, qui eſt per ſe cauſſa domus; aut quia eſt cauſſa alicuius quod accidit effectui ſuo per ſe intento, vt Medicus per accidens ſanat muſicum, quia ægroto, qui ſanatur per ſe à Medico,accidit ipſum eſſe muſicum. Ac in priori quidem genere, cauſſa per accidens, eſt diuerſa à cauſſa per ſe,effectus autem vtriuſque eſt idem:in poſteriori autem,cauſſa vtraque eſt eadem res, effectus verò ſunt diuerſi. Atque huius poſterioris generis fortuna dicitur eſſe cauſſa per accidens;nam idem homo fodiens agrum, eſt cauſſa per ſe illius foſſionis,& eſt cauſſa per accidens,quæ dicitur fortuna,theſauri qui ab eo inuenitur,quatenus talis inuẽtio theſauri accidit foſſioni.Verùm huiuſmodi effectus per accidens, tribus modis (vt rectè ait D.Thomas)poteſt eſſe coniunctus cum effectu per ſe alicuius cauſſæ;vel neceſſariò,vt homo per ſe generat hominem,per accidens autem riſibile, quod tamen eſt neceſſariò coniunctum cum homine;vel frequenter ſeu vt plurimum, vt homo per accidens generat lachrymantem,ſed frequenter accidit vt qui naſcitur prodeat lachrymans;vel denique raró & indeterminatè, vt quòd cum naſcitur homo,cælum corruſcet,vel terræmotus fiat. Effectus autem fortuitus,neque neceſſariò,neque vt plurimum connexus eſt cum effectu per ſe cauſſæ efficientis; vt patet in theſauro inuento à fodiente terram.Quod autem fortuna ſit cauſſa per accidens,ſic probatur:Nã omnis cauſſa per ſe,eſt determinata, & certò ſciri poteſt, & ſemper vel vt plurimum eodem modo operatur, & agit ob aliquem finem determinatum & à ſe intentum; ſed hæc omnia remotiſſima ſunt à fortuna,ergo ipſa non eſt cauſſa per ſe,ſed per accidens.

Ob aliquem finem. Non quòd Fortuna intendat aliquem finem, aut quòd effectus fortuitus ſit quaſi effectus intentus ab agente;id enim eſt cõtra rationem fortunæ;ſed hoc debet exponi dupliciter, at quia res fortuita eiuſmodi eſt,vt ſi præuiſa fuiſſet ab agente, proculdubio fuiſſet ab eo intenta, vel ad eam expetendam vel ad fugiendam. Et hoc videtur ſignificare Ariſt.in 2.Phyſ.text.51. his verbis, *cauſſa recipiẽdi argumentum veniſſet, reportaturas pecuniam ſi ſciuiſſet, venit autem non huius gratia, ſed accidit veniſſe & feciſſe hoc reportãdi gratia*, aut quia effe-

ctus fortuitus est coniunctus cum alio effectu per se intento ab agẽte, vt inuentio thesauri cum plantatione vineæ cuius gratia terra fodiebatur; quamuis igitur fortuna ea ratione vt fortuna est, non agat propter finem, necessariò tamen est in eo agente, quod vel agit, vel aptum est agere propter finem; quare si esset aliquod agens quod neque ageret, neque esset aptum agere propter finem, nihílque haberet sibi determinatè præfixum ad quod eius operatio vel naturaliter, vel ex electione referretur, id profectò nunquàm ageret fortuitò. etenim fortuitum est, quod accidit præter intentionem agentis; quemadmodum si non esset motus naturalis, non esset etiam violẽtus, quia violentus præsupponit naturalem cui est contrarius, vt docet Arist. in 1. & 3. de Cælo. Potest autem dici aliqua actio non fieri propter finem, tribus modis; vel quia ipsa est propter se & non propter aliud, vt actio in qua est fœlicitas: vel quia fit ab agente non intẽdente ipsam, vt si quis aliud attentè cogitans, vel vnguens rodat, vel fricet barbã, huiusmodi enim actiones non fiunt ex electione ob aliquem finem, sed ex sola imaginatione: vel quia talis actio est coniuncta & accidit ei actioni, quæ per se intenditur, vt inuentio Thesauri accidit fossioni terræ, & sic effectus fortunæ non fit ob aliquem finem.

Tribus modis actio non fit, ob aliquem finem.

Ex electione, Fortuna est tantum in iis, quæ agunt ex electione, cuiusmodi est homo; nam in iis est fortuna, quos dicimus fortunatos, vel infortunatos, hi autem propriè sunt homines: quamquàm hoc nomen transfertur etiam ad ea quæ carent ratione, sed impropriè, & metaphoricè, & sic ille Poëta dixit fortunatos esse eos lapides, qui sunt in arris templorum, nam cum cæteri conculcẽtur, illi coluntur, & honorantur; vide Arist. in 2. Phy. tex. 58. & 59. vbi scribit fortunam esse in iis quæ agunt, agere autem proprium est hominis, nam is propriè agit in cuius potestate est agere & non agere, talis est homo, qui est Dominus suarum actionum, reliqua verò quæ rationem non habent, potius dici debent agi quam agere. Nam actio, quæ Græcè dicitur πρᾶξις est ea quæ tantùm fit ex electione in qua consistit virtus aut vitium. Rectè igitur Arist. in 2. Phy. text. 52. affirmat circa idẽ versari intellectum & fortunam: quamquàm fortuna accidit ob defectum intellectus, qui non potest prouidere omnia futura, ne quid accidat præter eius intentionem; quare idem Arist. pulchrè scribit, vbi est multum intellectus ibi esse parum fortunæ, & vbi multum est fortunæ, ibi esse parum intellectus. quo fit vt respectu Dei cuius intellectus omnia liquidò cernit, nihil fortuitò possit accidere; benè item dicebat Polus, vt est apud Platonem in Gorgia, & apud Aristot. in 1. Metaphy. fortunam esse inimicam arti, esse autem sociam & comitem imperitiæ.

Exponitur vltima pars definitionis fortunæ, & expenditur opinio Auicennæ dicentis fortunam versari in ijs quæ sunt ad vtrumlibet.

CAP. VII.

NEQVE *ſemper, neque vt plurimum.* Cælum ſemper eodem modo mouetur atque operatur, & ſicut habet incorruptibilem ſubſtantiam, ita quoque habet modum agẽdi immutabilem: cuius rei cauſſa eſt, quia caret ea materia, quæ habet in ſe priuationẽ & potentiam contradictionis, ex qua oritur indeterminatio & inordinatio, omníſque defectus & error. Agentia verò ſublunaria vt plurimum quidem attingunt finem, interdum autem deficiunt ob indeterminationem materię & priuationis quæ in ipſis ineſt, quæ res obſtat quominùs regimẽ, directionem & ordinationem cauſſarum cæleſtium, ita poſſint in ſe ipſis accipere quin aliquando deficiant. Quòd ergo agens ſublunare in operando deficiat, cælum autem minimè, non euenit tantùm (vt dixit Auicenna) quia cælo nullum obſtat externum impedimentum atque contrarium, quemadmodum agentibus ſublunaribus; nam hæc cauſſa eſt externa, remota, & quaſi per accidens: ſicut non dicitur propriè aliquid eſſe corruptibile vel incorruptibile, quia vel habet contrarium vel eo caret, ſed quia intrinſecè ac ſecundum naturam ſuam eſt tale, vt Ariſt. docet in 10. Metaphy. text. vltimo.

Verùm quia quod non eſt ſemper nec vt plurimum, duplex eſt, aut enim eſt contingens vt vocant, ad vtrumlibet, vt ambulare & nõ ambulare, & omnes actiones quæ proficiſcuntur ex libero arbitrio; aut eſt raro contingens, vt theſaurum inueniri ab eo qui fodit terram, ſicut Ariſt. tradit in 1. Priorum & 1. Perihermenias. dubium eſt, an fortuna tantum verſetur in iis quæ raro contingunt, an etiam in iis quę ad vtrumlibet eueniũt. Auicenna in 1. lib. Sufficientiæ, cap. 13. opinatur fortunam non ſolùm verſari in iis quæ raro contingũt, ſed etiam in iis quæ ad vtrumlibet; quod ita probari poteſt. Ariſt. in 2. Phyſic. tex. 48. 51. 55. 56. ait fortunam eſſe in iis quæ neque ſemper, neque frequenter eueniunt: ſed in his non modò ſunt ea quæ raro contingũt, ſed etiam quæ ad vtrumlibet, hæc enim neque ſemper, neq; frequẽter eueniunt: ergo fortuna locum habet etiam in iis quæ ſunt ad vtrumlibet. Et quia videri poterat abſurdum, ipſum ambulare, ſedere & alias ſimiles actiones, dicere fortuitas, cum proueniant à voluntate, idcirco Auicenna inquit, eiuſmodi actiones non eſſe fortuitas reſpectu voluntatis à qua determinãtur & imperantur, ſed reſpectu virtutis motiuæ, quę eſt in animali; huic enim, quia ipſa indifferens

Quæſtio, an in ijs quæ ſunt ad vtrumlibet, fortuna verſetur.

Auicenna.

Simplicius.

est ad ambulandum & non ambulandum, casu accidit, vt homo ambulet, vel non ambulet. Hæc est opinio Auicennæ: cui Simplicius in 2. Phy. tex. 48. non videtur dissentire, ita scribens. *Quod neque semper, neque frequenter euenit, id vel rarò cõtingit vel ex æquo est, nam quod est ex æquo rarius est ijs quæ vt semper vel vt plurimum fiunt, & ideo (vt existimo) Aristoteles id quod ex æquo & id quod est rarius præter id quod est vt plurimum communiter & perpetuò vocauit.* Hæc Simplicius. Quamquam dici potest Simplicium illis verbis docere voluisse, in iis quæ neque semper neque vt plurimum fiunt, duo genera rerum contineri, nimirum quæ ex æquo, & quæ rarò accidunt; non autem significare voluisse, in hoc vtroque genere rerum, fortunam versari.

Opinio contraria quæ est Themistij, Auerrois, Alberti D. Thomæ, & est probabilior.

Sed Auicennæ aduersantur Themistius, Auerroes, Albertus & D. Thomas negantes fortunam esse posse in iis rebus quæ fiunt ad vtrumlibet. Vide digressionem Auerrois 2. Phy. commento. 48. Quorum sententia nobis magis probatur, eáque confirmari potest his rationibus. Primò, effectus iudicari debet qualis sit, an nimirum sit fortuitus nec ne, ex caussa principali à qua procedit, sed (verbi gratia) ambulatio, principaliter procedit à voluntate secundũ determinationẽ & exercitiũ; respectu autem voluntatis, ea non est secundũ Auicennã fortuita, ergo ambulatio simpliciter dici debet nõ esse fortuita. Deinde, Aristoteles ait fortunam esse in eo agente quod agit ex intellectu & electione, ergo si ambulatio esset fortuita, talis profectò esset respectu ambulantis, quatenus agit per intellectum & voluntatem, sed Auicenna vult ambulationem, non esse fortuitam respectu voluntatis, ergo ipsa nullo modo est fortuita. Postea, vel ambulatio procedit à virtute motiua, ea ratione vt ipsa est indifferẽs ad ambulãdum & nõ ambulandum, & hoc dici non potest, quia virtus motiua, vt est indifferens, nequit efficere ambulationem potiùs quàm eius oppositum; vel procedit à virtute motiua vt determinatur à voluntate ad ambulandum, sed hoc modo Auicenna negat eam esse fortuitam; ergo nullo modo ambulatio dici potest fortuita. Præterea, aut virtus motiua habet aliquem finem aut non habet; si habet, cum is non possit esse alius quàm eius operatio, non erit talis operatio fortuita respectu illius potentiæ, vtpotè quæ sit eius finis: sin autem nullum habet finẽ, ne sic quidem respectu illius ambulatio erit fortuita, etenim fortuna tantùm est in iis quæ agunt ob aliquem finem, vt supra docuimus. Ampliùs, si ambulatio est fortuita respectu virtutis motiuæ quæ est in animali, ergo effectus fortuitus, esset certus atque determinatus, & fortuita esset caussa per se ac determinata; consequens, est, & contra Arist. & contra ea, quæ à nobis supra confirmata sunt; consequentia vero manifesta est, nam ambulatio non potest effici nisi à virtute

motiua animalis, & talis virtus est determinata & per se caussa illius ambulationis,& virtus motiua fuit à natura tributa animali propter motũ,qualis est ambulatio. Ad hæc, sequeretur omnia instrumẽta tã naturæ,quàm artis,agere fortuitò;cum tamen finis illorum sit eorum actio atque vsus:patet consequentia, quia sicut virtus motiua secundum Auicennam est indifferens ad mouendum & non mouendum nisi determinetur à voluntate,ita quodlibet instrumentũ est indifferens ad agendum & non agendum, nisi moueatur & determinetur à principali agente. His accedit;quod ipsum velle & ipsum intelligere, essent actiones fortuitæ respectu voluntatis & intellectus;quippe cũ voluntas sit indifferens ad volendum & non volendum; qua tamen re nihil fingi potest magis absurdum. Postremò, opinio Auicennæ est contra communem sententiam & modum loquendi omnium hominum,nemo enim huiusmodi actiones quæ sunt ad vtrum libet, vocat fortuitas. Quamobrem quoniã Arist.in 2.Phy.tex.48.ex communi modo loquendi & sentiendi,demonstrat fortunam neq; semper neq; frequenter agere,clarum autem est ex communi modo sentiendi hominum,actiones quæ sunt ad vtrumlibet,non fieri fortuitò,quippe cũ procedant ex electione & intentione agentis; idcirco Arist.vt benè aduertit Philoponus,nõ curauit nominatim excludere & remouere fortunam ab huiusmodi rebus quę sunt cõtingentes ad vtrumlibet. Atque hoc modò facilè diluitur atque euertitur ea ratio qua niti atque fulciri videbatur opinio Auicennæ. Verùm contra definitionem fortunæ diligenter adhuc explanatam,existunt nonnullæ dubitationes,quas enucleare oportet, vt quæ ad perfectam fortunæ cognitionem pertinent,omnia perspicua & indubitata maneant.

Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.
CAP. VIII.

PRIMA dubitatio, Non videtur Fortuna esse caussa per accidens & indeterminata; cum enim thesaurus reperitur ab eo qui fodit terram,caussa illius inuentionis est determinata & nota;etenim non est alia,quàm ipsa fossio terræ. Secunda dubitatio. Pomponatius in primo suo libro de Fato & libero arbitrio cap.6. existimat eos omnes effectus qui dicuntur fortuiti & casuales,habere certas ac determinatas caussas à quibus proficiscantur, Quod ipse confirmat dupliciter. Primo, quia illæ caussæ sunt per se ac determinatæ,quibus positis necessariò existit effectus, sed inuentio thesauri à fodiente terram, quæ censetur effectus fortuitus, habet eiusmodi caussas, vt illis positis necessariò existat,ergo habet caussas per se de-

Opinio Pomponatij aientis omnes effectus,qui dicuntur fortuiti,habere certas & determinatas caussas.

terminatas; quare cum fortuna censeatur esse caussa illius inuentionis, erit ipsa caussa per se ac determinata; probatur minor: Caussæ propter quas inuenitur thesaurus, sunt duæ, vna est thesaurum fuisse in eo loco reconditum, altera est fodi eum locum, in quo reconditus est; sed quotiescunque huiusmodi duæ caussæ ponuntur, idest quotiescunque foditur terra in qua repositus fuerat thesaurus, semper ac necessariò inuenitur, quare talis inuentio, habet caussam per se ac determinatã à qua necessariò procedit. Deinde, idem comprobat etiam hoc argumento; secundum Albertum in 3. lib. Mineralium cap. 1. Ars magica inter alia multa, eaque præclara & admiranda quæ tradit, docet etiam inuenire thesauros abditos terraque tectos, sed omnis ars & sciẽtia versatur circa ea quæ sunt per se ac determinata, quod enim est per accidens & indeterminatum, auctore Arist. 6. lib. Metaphysi. sub nullam scientiam aut artem cadit; ergo inuentio thesauri non est fortuita. Tertia dubitatio. Effectus fortuitus, habet pro caussa sua per se ac determinata ipsam fortunam; etenim fortuna est caussa per se effectus fortuiti, ergo non verè dictum fuit fortunam esse caussam per accidens effectus fortuiti. Quarta dubitatio. Si fortuna est in iis, quæ rarò contingunt, cum rarò eueniat Eclipsis solis, raro cometæ caudati, rarissimusque sit aspectus atque coniunctio multorum siderum, vtpote quæ semel tantum modo accidat, denique quid rarius viro sapiente & innocente? An hæc omnia casu & fortuito contingere existimandum est. Quinta dubitatio. Cum positum sit in definitione fortunæ, eam esse caussam per accidẽs, superfluè deinde additur, *Neque semper neque vt plurimum.* Nam sicut omne quod est per se vel semper vel vt plurimum euenit, vt declarantur in. 1. Poster. sic è cõtrario videtur, id quod est per accidens, neque semper neque vt plurimum sed raro esse debere. Sexta dubitatio. Dictũ est, effectũ fortuitum & raro & præter intentionem egentis accidere: sed hæc duo non semper in effectu fortuito inuicem cohærent, ergo non est necesse effectum fortuitum semper habere in se prædictas duas conditiones, idest vt raro accidat & præter intentionem agentis: probatur minor, nam si quis ludens aliquo lusu fortuito, idest cuius euentus sit dubius & incertus, & intendens lucrari, lucretur, tale lucrum est fortuitum, vtpote quod neque semper neque vt plurimum ludenti obtingat; ipsum tamen non accidit præter intentionem ludentis. Similiter etiam si quis hyeme nauigans, faciat naufragium, illud naufragium fortuito accidit, idest præter atque adeo etiam contra intentionem nauigantis, ipsum tamen vt plurimum contingit, ferè enim vsu venit, vt qui nauigant, hyeme, multùm periclitentur. Septima dubitatio. Si pictor aliquis, cupiens atque contendens exprimere spumam quandã

in ore imaginis quam depingit,cum diu multumque in eo frustra elaborasset, tandem indignatione commotus proiecerit colores in os imaginis,atque eo modo spumã illam effinxerit, expressio huiusmodi spumæ,proculdubio est fortuita,ipsa tamẽ ab illo pictore erat valde intenta. Octaua dubitatio. Videntur ea quæ in 2 Phy.de fortuna scripta sunt ab Arist. non admodum cohærere, quin etiam pugnare cum iis,quæ idem Arist.scribit de Fortuna in 7.lib.Moralium ad Eudemum cap.18.nam eo in loco affirmat fortunam esse caussam quandam diuinam,à qua incitantur homines ad bona,& retrahãtur à malis;& ab illa dari homini initium intelligendi, volendi & prosperè agendi. Neque horum dissimilia scribit Plato in lib.de Legibus,asserens Deum vna cum fortuna & occasione regere & administrare omnes res humanas.Atque hæc quidem dubitari & dici possunt cũtra definitionem fortunæ quæ tamen,siquidẽ fortunæ definitio rectè à nobis tradita & cõstituta fuit,falsa esse perspicuum est. Quocirca qua ratione benè ac facilè dissolui possint ostendamus, ad singulas dubitationes,eodem ordine quo sunt propositè,respondendo.

Soluuntur supradictæ dubitationes.

CAP. IX.

AD PRIMAM Dubitationem hoc modo respõdemus.Caussa propter quam nunc v. g. repertus fuit thesaurus,est determinata & nota,nimirum fossio terræ ad efficiendum sepulchrum;sed caussæ omnes propter quas thesaurus simpliciter potest inueniri,sunt indefinitæ & indeterminatæ;vnde ait Arist. in 2. Phy. tex.50.caussam per accidens esse indefinitam,infinita enim vni possũt accidere; & in tex. 65. [Fortuna (inquit)est eorum quæ sunt à natura aut ab intellectu,sed horum multitudo indeterminata est.]Themist.etiam in 2.Phy. super tex.51.ita scribit. [Est autem indefinitum nihilominus Fortuna,imo latius etiam aliquanto quàm cætera nam thesaurum reperire,multis & infinitis ex caussis possumus, gratia factis & institutis alterius;videlicet serendi gratia, pauimenti sternendi,deducendi aquæ ductus ad puteum; constituẽdæ condandæque sepulturæ,templi ædificandi,atq; similium infinitorũ]quare licet nũc repertus sit thesaurus propter fossionem terræ ad condendum sepulchrum, tamen idest per accidẽs respectu connexionis huius caussæ cum tali effectu,potuit enim eiusmodi effectus ex multis aliis caussis proficisci.Ad 2. Licet,si ponamus thesaurum fuisse recunditũ in aliquo loco,eumque locum à quopiam fodi, necessariò hinc efficitur illum thesaurum reperiri,tamen illa duo poni, & inuicem concur-

rere,per accidens & rarò contingit.Pręterea,in actionibus humanis præcipuè ſpectanda eſt agentis intentio,cũ igitur nec eius qui recõdit theſaurũ intentio fuerit eũ reperiri à fodiente terrã, nec eius qui fodit terrã,intentio fuit inuenire theſaurũ, neceſſe eſt talẽ inuẽtionẽ theſauri,per accidens eſſe;nã in agente per intellectũ & voluntatem, quod fit ſecundũ intentionẽ eius,dicitur fieri per ſe, quod autẽ præter intentionẽ fit,per accidens fieri dicitur. Ad id autẽ quod additur de arte inueniẽdi theſauros abſconditos,ita reſpondendũ eſt. Non omnis inuentio theſauri eſt fortuita,ſed ea quæ accidit præter intentionẽ;quare ſi qua eſt ars quæ doceat inuenirethesauros abſconditos eiuſmodi inuentio non eſt fortuita,quippe cũ ea ſit non modo ſecũdũ intentionẽ agentis vel quærentis, ſed etiã ſecũdũ certã definitãq; artis rationẽ,[Planè(inquit Themiſt.in 2.Phy.ſuper tex.65.)neq; inuentio theſauri,neq; iactio fundamẽtorum,& foſſio,ſimpliciter pertinet ad fortunã,poſſet enim quis fodere ex induſtria ſpe inueniendi theſaurum.Sed cum non ad eum finẽ iacta ſunt fundamenta,atq; iacienti obiuus factus eſt theſaurus, & quodammodo fodientis manũ offendit,huiuſmodi occurſus ſuperuentúsue fortuitus propriè nuncupatur] Hęc Themiſt.Quod ſi qui intendens theſaurũ inuenire fodit terrã atq; eũ inuenit,non dicitur ſecundũ Themiſtium fortuitò inuenire,ergo multo minus is qui nõ ſolũ intendit inuenire, ſed etiã callet artẽ inueniendi theſauros abſconditos.AdTertiã Eſt quidẽ fortuna cauſſa per ſe effectus fortuiti, ſed Fortunã eſſe cauſſã per ſe, eſt dicere fortunã eſſe cauſſam indeterminatã,quia ſub nomine Fortunę latent infinitæ atq; indeterminatæ cauſſæ.Latet igitur in ipſa dubitatione fallatia,nã quãuis ſi vniuerſè cõferas fortunã cũ effectu fortuito videãtur habere inuecẽ cõnexionẽ certã,ac determinatã,tamẽ ſi in particulari cõparas hũc effectũ fortuitũ,videlicet inuentionem theſauri cum omnibus cauſſis per quas haberi potuit, reperies illas eſſe indefinitas,ac indeterminatas.Similiter etiam ſi illam theſauri inuẽtionem conferas cũ foſſione terræ ad efficiendum ſepulchrum,videbis inter talem cauſſam, & talem effectũ.nullam eſſe connexionem per ſe,atque coniunctionem.Ad Quartam. Dupliciter aliquid eſt rarò eueniens ſecundum Auicennam, vno modo reſpectu temporis, quia rarò euenit,vt Eclipſis Solis:altero modo reſpectu cauſſæ,quia ex tali cauſſa poſita, rarò exiſtit talis effectus, ſicut rarò accidit, vt quis fodiendo agrum, inueniat theſaurum; quod priori modo fit rarò, non contingit fortuitò, immo fieri poteſt, vt neceſſario eueniat, vt patet in Eclipſi ſolis,quin etiam,quæ ſunt huius generis,poſſunt dici ſemper euenire., non quidem abſolutè, ſed quia cum eorum cauſſa poſita eſt, ſemper eueniunt, quod autem poſteriori modo

Quando inuentio theſauri eſt fortuita & quãdo nõ.

Dupliciter aliquid rarò euenit.

modo

modo fit rarò, id fortuito contingit. Effectus igitur fortuitus vtroque modo est rarus, & quia simpliciter rarò accidit, & quia ex tali caussa, rarò & per accidens existit. Ad Quintam. Non est superuacanea talis particula, nam neque simpliciter omne rarum est per accidans, vt patet in Eclipsi solis, & aliis similibus, quæ rarò quidem, sed non per accidens eueniunt; neque omne per accidens, est rarum, nam homo generans hominem, etiam per accidens generat hominem quantum, & risibilem, quæ tamen homini necessario sunt adiuncta. Ad Sextam. Effectus fortuitus, vt simpliciter sit fortuitus, duo in se habere debet, vnum est, vt accidat præter intentionem agentis, alterum est, vt si in iis quæ rarò eueniunt: si alterutrum horum defuerit; non erit absolute fortuitus, sed tantum modo secundum quid: quare qui intendit ex ludo lucrari, tametsi lucrum incertum sit tamen ipsum non est simpliciter fortuitum, quippe cum sit intentum & optatum à ludente: veluti si quis terram foderet, vt inueniret thesaurũ, tunc inuẽtio, thesauri (vt Themistium dicere paulo ante commemorauimus) non esset fortuita, tametsi incerta sit, & rarò contingens. Similiter (inquit Alexander) si quis immoderatè corpus exerceat vsque ad sudorem, & lassitudinem, quam continuo subsequatur febris, huiusmodi febris non est fortuita, licet ea præter illius voluntatem, & opinionem accidat, quia vt plurimùm euenit, vt qui immoderatè fatigantur & sudant, in febrim incidant: idem quoq; dicendũ est de eo qui hyeme nauigãs facit naufragiũ; non enim (ait Themin. in 2. Phy. super tex. 61.) ea omnia quæ citra consilium, & voluntatem eueniunt statim fieri videntur à Fortuna. Euenit hyeme nauiganti naufragium facere, hoc neque ex proposito consilióue; neque fortuitò euenisse dicimus, quia plurimum solet exitus iste esse nauigantium hyeme.

Vt effectus aliquis dicatur fortuitus simpliciter, duo habere debet.

Ad Septimam. Quamuis ille pictor intenderet exprimere spumam, tamen non putabat eo modo exprimi posse quo expressa fuit, videlicet proiiciendo colores in os imaginis, quare illo modo spumam fieri, & rarò contingit, & præter intentionem agentis. Ad Octauam. Arist. in 2. Phy. Physicè ac verè de fortuna loquitur, in illis autem ad Eudemum libris, moraliter, idest populariter; multa enim Aristoteles in illis libris moralibus tractat, non tam limatè ad veritatem Philosophicam, quem ad vlgarem opinionem, sensumque popularem, atque ad commune hominũ iudicium accommodatè. Posset etiam dici, effectus fortuitos appellari posse diuinos, vel à diuina caussa profectos; quia licet ipsi respectu hominis sint per accidens, tamẽ nõ sint respectu Dei omnia regentis, & administrantis, sunt per se: cũ enim ab homine prouisi & intẽti sed à Deo tantũ definiti & ordinati, merito sane nõ humani sed diuini appellãtur. Verũ de fortuna hactenus.

Quomodo effectus fortuiti possint appellari diuini.

De Casu vel potius de Monstris quæ vulgo putantur casu euenire.

CAP. X.

CASVS ea re solùm differt à fortuna quod fortuna, in iis est quæ agunt ex electione, & in rebus humanis locum habet; casus autem in agentibus naturalibus, & in iis quæ fiunt naturaliter, versatur: in quibus si quid raro & per accidens fit, id casu euenire dicitur. Vide Aristotelem. 2. lib. Physicorum, à tex. 60. vsque ad 65. De monstris autem breuiter hoc loco explicandum est; partim quoniam ea vulgò putantur fieri casu, vt indicat Arist. 2. Physi. tex. 64. partim etiam, quia licet natura operetur ob aliquem finem quem vt plurimum assequitur, interdum tamen ab eo deficit & aberrat, ex quo monstrum existit; vt est apud Arist. in 2. Phy. tex. 82. Neque verò quæcunque de monstris vel fabulosè vel historicè vel etiam Philosophicè commemorari possent, ea hic subtiliter exponemus, sed tantùm attingemus pauca quædam in quibus Physica & generalis monstrorum cognitio, continetur; declarandum enim est quid sit monstrum, quæ sint monstrorum genera, quæue caussæ, in quibus rebus monstra reperiuntur, & an ea casu effici & existere putandum sit.

Quid sit Mõstrum.

Monstra esse in rebus naturalibus, clarum est. Etenim cernimus in omni ferè animantium speciei, interdum naturam à fine suo deficere & errare, qui defectus & error si est insignis, vocatur monstrũ. Quinetiam necesse est huiusmodi monstra aliquando contingere; nam necesse est, id quod defectibile est aliquando deficere(atque hinc ratio & origo monstrorum existit. Quid autem sit monstrum, ad hunc modum videtur Aristoteles explicasse in 4. lib de Generat. animal. cap. 4. *Monstrum esse oblæsionem rei præter eius naturam, in iis quæ non semper sed vt plurimum agunt eodem modo.* Potest etiam ex tex. 82. lib. 2. Phy. elici alia definitio monstri; vt monstrum sit, *peccatum naturæ agentis ob aliquem finem, quo tamen frustratur aliquo principio corrupto.* Vel aliter etiam definire possumus, *monstrum esse vitium naturæ deficientis à fine suo ob aliquod impedimentum, raro contingens.*

Septem genera Mõstrorũ.

Sunt autem multa monstrorum genera; potest enim monstrum variis modis effici. Primo. In sexu. vt si fuerit au incerti sexus, aut habens vtrumque, cuiusmodi est Hermaphroditus. Secundo. Propter aliquam qualitatem, vt si habeat, nimiam crassitiem, aut tenuitatem, aut aliam quampiam notabilem & inusitatam qualitatem. Tertio, In excessu aut defectu magnitudinis, vt si membra fuerint insigniter maiora aut minora, quàm cõmuniter ac naturaliter esse solent. Quar-

to. In ſitu, vt ſi membra præter conſuetudinem naturæ ſint transpoſita. Quinto. In figura, vt ſi homo ſit figura nõ recta ſed ponatur more quadrupedũm, aut ſi homo habeat faciem, aut aliud membrum, non modo humano ſed ferino. Sexto. In victu & moribus, nam qui humanis carnibus delectantur & ob id vocantur ἀνθρωποφάγοι inter monſtra, & portenta humanæ naturæ numerari debent. Septimo. In numero, vt ſi naſcatur homo, biceps vel ſenos digitos ſingulis manibus habens, aut tantùm monoculus vel vnipes:

Multas autem ob cauſſas monſtra contingunt; primùm ob materiam, cuius vel redundantia, vel defectio & penuria, vel confuſio ac permixtio ſeminum, eſt monſtrorum cauſſa. Deinde, propter agens; *Quinque cauſſæ Monſtrorum.* hoc autem duplex eſt, vnum principale, nempe virtus formatiua exiſtens in ſemine, alterum inſtrumentarium, nempe qualitates, preſertim verò calor; huiuſmodi autem agentium nimis exuperans aut deficiens virtus, reddit effectus monſtroſos: his etiam annumerari debet praua qualitatum inter ſe proportio. Poſtea, ob peruerſitatem matricis ſeu loci in quo fætus continetur. Præterea, ob membranam ſeu tunicam qua fætus inuoluuntur atque diſtinguuntur, nam diſruptio tunicæ ſecundinæ, qua obuoluitur, & obtegitur fętus humanus, facit vt ſemen diffluat ac diſtrahatur, & monſtroſum aliquid generetur. Similiter in ouis habentibus gemina vitella, ſi deſit membrana ea diſterminans, naſcitur pullus, vel biceps, vel quaternis pedibus. Ad extremum propter aliquem aſpectum conſtellationem cæleſtem alienam vel contrariam fœtui generando. Aſtronomi enim arbitrantur generationi cuiuis animantis, eſſe propriam aliquam & accommodatam conſtellationem, quæ ſi tunc deſit cum fit animalis generatio, & adſit alia vel contraria vel aliena, neceſſe eſt generari animal imperfectũ & monſtroſum. Sed doceamus, in quo genere rerum præcipuè monſtra contingant.

Monſtra non contingunt in elementis; eorum enim natura cum *In quibus rerum generibus ſint monſtra.* vniformis & ſimplex ſit, non admittit in ſe rationem monſtri; itaque elementum vel generat effectum ſibi ſimilem, vel non generat; quare illius error & peccatum aut nullum eſt, aut non eſt aliud, quã non generare? niſi fortè quis ſtatum & diſpoſitionem elementi ſecundũ qualitates vel actiuas vel motiuas, quæ eſt contra eius naturam, appellare velit monſtroſam. In cæteris naturæ operibus, inuenitur quidem ratio monſtri, ſed in rebus in animatis eſt obſcurior atq; ignotior, & ſi quod peccatum in illis contingit, id ferè non ſolet appellari monſtrum. In plantis autem manifeſtiora ſunt peccata, ſed minus etiã quam in animalibus, in quæ propriè cadit atque cõuenit ratio & no-

men monstri. Et quamuis in aquatilibus, ob teneritatem, mollitiem & humiditatem materiæ, propter quam eorum generatio atque cõstitutio, facilè ac variè vitiari & deformari potest, verisimile sit exoriri plurima mõstrorũ genera, ea tamẽ nobis minùs nota sunt, proptereà quod eorũ species, ob abstrusam & à sensibus nostris remotã eorum habitationem, ferè nos lateant. Aristoteles autem in 4. lib. de Generat. animal. cap 4. affirmat, in iis animalibus, quæ multos fætus simul concipiunt atque pariunt præsertim verò in gallinis frequentiora monstra contingere, ob multorum seminum, quæ simul continentur, permixtionem atque confusionem. Quo fit, vt dicat in Ægypto, vbi fœminæ sunt fæcundiores, crebriùs existere homines monstrosos quàm apud nos.

An plura mõstra eueniant in plantis quàm in animalibus.

An vero plura monstra reperiantur in plantis quàm in animalibus controuersum est inter Philosophos, Quidam aiunt plura inueniri in plantis, propter ea quæ scribit Auerr. in 2. Phy. com. 85. dicens naturam maiorem habere curam & sollicitudinem de animalibus, quã de plantis, quare non permittet plura monstra in animalibus quàm in plantis. Idem etiam significare videtur Arist. in tex. illius commenti, ita scribens contra Empedoclem, *vtrum igitur & in plantis fiebant, vt bouigena, viriprora, sic vitigena oleoprora? an non, inconueniens enim, sed tamen oportebat: siquidem & in animalibus.* Hæc Arist. quibus verbis innuit si in animalibus contingunt monstra, multo magis ea debere contingere in plantis: monstrosas autem plantas nos minimè dignoscimus vel propter imperfectionem plantarum quæ obstat quominus benè discernamus monstrosas plantas à non monstrosis; vel quia cum earum species non sint nobis planè cognitæ, fieri potest vt quod in eis mõstrosum est, existimemus ad aliquam earum speciem nobis ignotam pertinere. Albertus autem (cui nos magis assentimur) in explanatione supradicti textus contra sentit, affirmans crebrius effici monstra in animalibus quàm iu plantis; idque confirmat dupliciter, tum quia semen animalium est mollius & humidius quàm plantarum, quocirca magis est obnoxium alterationi & corruptioni, & magis aptum ad accipiendas alienas & diuersarias affectiones; tum enim, quia generatio animalium, est quàm plantarum multo difficilior atque operosior, pluribusque rebus indigens, ex quarum cuiuslibet defectu, necesse est imperfectum & monstrosum animal existere. Sed

An homo biceps sit vnus an duo homines.

quæret aliquis, si forte nasceretur homo biceps, is censendus esset vnus an duo homines? Respondemus hanc quæstionem proponi & solui ab Arist. 4. lib. de Generat. animal. capit. 4. ait enim id esse diiudicandum ex corde, quod est principium animalis, & vbi secundum ipsum tam vegetatiua quam sensitiua animam pręcipuè residet. Nam

ſi cor fuerit vnum, tametſi cætera membra geminentur, vnum erit animal: ſin autem ipſum fuerit multiplex, non erit vnum. Idem quoque ex alijs externis ſignis diſcerni poſſet, nempè conſiderare oporteret, an qui vidētur eſſe duo homines, hi ſentiendo, expetendo, loquendo & aliis ſimilibus actionibus exercendis varie diſcrepent, an ſimiliter conſentiant inter ſe in omnibus; ſi diſcrepant, duos eſſe homines, ſin omnino conſentiant, vnum duntaxat eſſe dicendum erit.

Reſtat vt videamus, an exiſtimari debeant monſtra caſu gigni, nec ne Themiſtius paraphraſticè explanans tex. 64. Phyſicorum redarguit eos qui opinantur monſtra non fieri caſu, propterea quod ea priuſquā oriantur, videātur habere certas & proprias cauſſas, nimirū vel aliquam cæli conſtellationem, vel exuberantiam aut defectum materiæ; pari enim inquit, ratione, neque lapis deorſum cadens, diceretur caſu percutere tranſeuntem, ſiquidem etiam intra lapidem eſt grauitas, que eſt propria cauſſa illius motus. verba Temiſtii ſunt hæc *Cum aliquid præter naturam fit vt monſtrum, id non fortuna, ſed caſu dicimus proueniſſe; vt manus ſexdigita; niſi fortè fateri nolis huiuſmodi portenta naturæ fieri caſu; ſed propriam & certam cauſſam habere, eam videlicet quæ intrinſecus fuerit antequam ederentur in lucem, aut ſyderationem, aut materiæ exuberantiam & copiam, aut contra defectum. ſed qui ita dicunt, nonne vident idem poſſe dici de lapide quem caſſu cecidiſſe non negarent, habuiſſe illum vtique intra ſe cauſſam grauitatem & pondus, ſed certè pondus cauſſa efficiens eſt deuolutionis & caſus, non etiam percuſsionis, ſed caſus percuſsionem fecit.* hæc Themiſtius. Altera eſt opinio quæ nobis probabilior videtur, monſtra non caſu ſed per ſe fieri; nam cauſſæ monſtrorum ſunt per ſe determinatæ, & certæ, ac ſcientia comprehenſæ, quas nos ſupra commemorauimus, Et quamuis huiuſmodi cauſſæ ſint raræ tum reſpectu temporis, quia raro accidunt, tum reſpectu naturæ, quę vt plurimum aſſequatur ſuum finem raróque ab eo deficiens producit monſtra; attamen illis cauſſis poſitis, vel neceſſariò vel vt plurimum efficiuntur monſtra. Ac licet natura cum aggreditur operari, non intendat monſtrum, tamen poſtquam impedita finem ſuum attingere non poteſt, totam vim ſuam conuertit atque confert ad productionem huiuſmodi monſtrorum. Ex quo planum eſt, errare vehementer eos qui putant animalia quæ generantur ex putri materia, caſu fieri; cum omnium operum naturæ ſint certę cauſſæ, tempora, modi, aliæque circunſtantiæ à natura præfinitò conſtitutæ; quod eſt valde remotū ab iis quæ fiunt caſu vel fortuito. quid? quod animalium quæ ſunt ex putri materia, generatio talis qualis eſt, vel ſemper vel vt plurimum euenit? merito igitur illos reprehendit Auerroes. 1. lib. de Generat.

An monſtra caſu fiant.

animal. & 8, Phy. com. 46. quod autem monſtra ſimpliciter non fiant à caſu indicat Ariſt. 2. Phy. tex. 64. ita ſcribens. *Cum ſit aliquid præter naturam, tum id non fà ortuna ſed magis à caſu factum eſſe dicimus, Eſt autem & hoc alterum, huius enim extra eſt cauſſa, illius verò intra*. Hæc Ariſt. Quem locum explanans Simplicius, docensque ea, quæ præter naturam accidunt vt ſunt monſtra, non fieri caſu, cum ex certis definitisque cauſſis procreentur, hæc ſcribit, *Eſt aliud, quod per ſe cauſſa eſt eius quod eſt præter naturam, vt tale gignatur, non ſecus quàm eius quod fit ſecundum naturam; aut enim compreßio, aut mala, temperatura aut materiæ redundantia vel inopia, aut aliquid eiuſmodi cauſſa eſt per ſe eius quod fit præter naturam*. hæc Simplicius. Poſſunt autem monſtra dici fieri caſu ſecundum quid, tum quia neque ſemper, neque vt plurimum, ſed rarò accidunt; tum etiam quia non ſunt per ſe intenta ſed per accidens; contingunt enim non alicuius rei gratia, ſed ſolum ex neceſſitate & inordinatione materiæ; natura enim directio tendens ad ſuum finem, cum ob aliquod impedimentum eum aſſequi non poteſt, à ſuo naturali curſu per accidens deflectit, ac digreditur ad generanda monſtra. Quamobrē ſcitè Ariſt. in ſupradicto quarto libro de Generat. animal. cap. 4, huiuſmodi mōſtra vocat. παρεκβάσεις. ideſt quaſdam naturæ excurſiones atq; digreſſiones. nam cum natura quod vult & intendit perficere non poteſt, ne nihil agat, facit id quod poteſt, ſi non tale quale à principio intendebat, certè quàm poteſt ei ſimillimum. poſſent autem dici monſtra fuiſſe intenta à mundi opificè, quatenus is, quo mūdus eſſet omni genere entium completus & abſulutus, voluit in eo eſſe tā res neceſſarias quam contingentes: Contingentiam autem rerum neceſſario interdum ſequitur defectus & error, vnde monſtra oriuntur. Verùm de monſtris hæc ſatis ſint. Ne longius à propoſito digrediantes, & diutiùs in tractatione monſtrorum commorantes, doctrinā hanc noſtram faciamus rerum quę tranctantur ſimilem, hoc eſt monſtroſam. Qui autem de monſtris cupit plura ſcire & ſubtilius cognoſcere, legat Ariſt. 4. lib. de Gen. animal. cap. 4. & Auer. ibidem: Albert. item in 2. lib. Phy. trac. 3. cap. 3. ex quo mutuatus eſt Iandunus quæ de Mōſtris in quæſtionibus ſuis ſuper ſecundum Phyſic. relinquit ſcripta.

Quomodo monſtra poſſunt dici caſu euenire, vel eſſe intenta à natura.

De Contingentia.

Cap. XI.

QVONIAM autem caſus, fortuna, monſtra, omnis denique inordinatio, inſtabilitas, & inconſtantia rerum ſublunarium, ex earum contingentia oriuntur: neque enim hæc in rebus ne-

cessariis,atque immutabilibus,sed tantum incontingentibus,locum habere possunt;idcirco non erit alienum instituto nostro , non nihil dicere de contingentia : de qua duæ præcipuæ quæstiones explicari debent;vna est,an sit rebus contingantia,altera quæ sit prima radix, origo,& caussa contingentiæ,propter quam res,& sunt , & dicuntur contingentes.

Stoici existimantes non posse constare & cohærere contingẽtiam cum Dei prouidentia, vt hanc retinerent , illam è rebus sustulerunt, hac vtentes ratione: si est prouidentia, non erit contingentia, sed est prouidentia,ergo non est contingentia. Maior(nam de minori non est in præsentia certandum) ita probatur . Prouidentia Dei includit tria,præscientiam , voluntatem, & dispositionem Dei ; quæ tria excludunt à rebus contingentiam.nam quod est Prouisum a Deo, hoc est.quod Deus præsciuit, voluit, disspos uit seu constituit vt aliquando eueniat , id non potest non euenire ; neque enim potest, aut pręscientia Dei falli, aut voluntas frustrari, aut ordinatio impediri : sed omnes res sunt à Deo prouisæ, ergo omnes necessariò & immutabiliter eueniunt.quare nullus contingentiæ locus relinquitur. *Opinio Stoicorum tollentium contingentiam.*

Auicenna concedit contingentiam in rebus hamanis quę pendent ex libero arbitrio , sed eã negat esse in rebus naturalibus;hac ratione posita caussa sufficienti ad agendum,necessario sequitur effectus,ergo nulla caussa sufficiens in rebus naturalibus, est contingens ; nam si aliquando non producit effectum , id non accidit ob contingentiam , sed ob in sufficientiam caussæ. Vide hanc rationem apud D. Thomam 1.part.quæst.115.art.6. & apud Caietanum ibidem. Hanc sententiam Auicennæ probat etiam Ochan Quodlibeto 1.quæst.17. hoc argumento.Agens naturale habens omnes conditiones requisitas ad agendum,non potest non agere hac enim re distinguitur agẽs naturale ab agente voluntario & per electionem : Vel igitur caussa naturalis sufficiens ad producendum effectum , habet tunc aliquod aliud agens naturale impediens ipsam à productione,vel non habet; si non habet, ergo tunc necessario producit effectum;sin autem habet ergo illud,cũ sit agens naturale,necessario impediet:quare quidquid tunc eueniet,ex necessitate eueniet. *Opinio Auicennæ & Ochan.*

Scotus 1.sent.dist.2.quæst.2.& dist.8.quæst.5.& dist.39.duo asserit, vnum est,secundum veritatem esse cõtingentiã in rebus naturalibus. cum enim secundũ varietatẽ Deus agat ad extra cõtingẽter, & liberè potuit creaturas producere,ac nõ producere, potest etiam cõseruare eas,& nõ cõseruare;quamobrem tam productio,quàm esse rerũ , esse contingens: Alterum est , secundum Aristotelem qui putauit Deum agere ex necessitate naturæ,nullam in rebus contingentiã esse posse. *Opinio Scoti.*

esse, operari & non operari, esse doctum & non esse doctum : adde quod ipsum quod quid est abstrahitur ab esse & non esse, & à posse esse & posse non esse, in quo tamen consistit ratio & definitio contingentis : non igitur esse contingens, est prædicatum primi modi dicendi per se ac quidditatiuum. Sin autem est prædicatum secundi modi dicēdi per se, ergo est demonstrabile, nam erit propria passio. Quamquam esse indemonstrabile dupliciter dicitur, & quod non potest demonstrari quia est primum & immediatum immediatione (vt dicunt) caussæ; quomodo hominem esse animal rationale, est indemonstrabile; vel quia non debet demonstrari, propterea quod nobis est notissimum; & demonstratio cum sit argumentatio, non debet adhiberi, nisi ad faciendam fidem rebus debiis atq; hoc modo naturā esse, motum esse, multitudinē & distinctionem rerum esse, dicitur indemonstrabile; esse igitur contingens, non quidem priori modo, sed fortasse posteriori modo dici posset indemonstrabile: nam licet causa contingentiæ sit obscura & ignota multis esse tamen in rebus contingentiam, nescio, cui non sit perspicuum & manifestum. Si igitur res sublunares habent materiam & contrarium, ergo tam intrinsecus quàm extrinsecus possunt impediri & deficere, & aliquando impedientur & deficient. Sunt igitur contingentes.

Dubitatio an mundus posit verè appellare vniuersum.

Tertia eiusdem rei probatio atque confirmatio sumi potest ex perfectione mundi: qui si est (vt appellatur) vniuersum, hoc est totū quid & perfectum, necesse est in eo contineri omnes gradus & omnia rerum genera; quemadmodum igitur cernimus in mundo esse caussas & caussata, finitum & infinitum, æternum & temporale, corporeum & spirituale, animatum & inanimatum; ita quoque in eo esse oportet contingens & necessarium. Sed dicet aliquis, hanc rationem nihil conficere secundum Theologos, quippe qui affirmantes in mundo non esse omnes species rerum quas Deus secundum infinitam virtutem suam producere posset, necesse habent fateri, mundum esse imperfectum, nec posse ritè nominari vniuersum, siquidem multæ species ei desunt, quas tamen is habere posset. Verùm ad hoc in promptu est responsum. Etenim perfectio mundi non in eo est, vt is contineat omnes species rerum infimas possibiles, sic enim nunquàm Mundus perfectus esse poset, cum Deus semper plures, atque perfectiores species quibuscunque creatis possit efficere; sed perfectio Mundi præcipuè spectari debet ex eo quod mūdus cōtinet in se, omnes gradus entis primos & generales, omnia prima & summa genera reū in quę ens proximè diuiditur; cuiusmodi sunt substantia & accidens, causa & causatum, corporeum & incorpo-

reum & ex vtroque coniunctum, animatum & inanimatum, contingens & necesſarium; continet etiam omnia genera prædicatorum quæ ſunt per ſe ſubordinata: continet denique omnes modos (vt ſic loquar) eſsendi, nempè ſimpliciter eſse, viuere, ſentire, & intelligere. hanc igitur ab cauſsam verè dicitur mundus eſse vniuerſum, & perfectum quid.

Soluuntur rationes nagantium contingentiam.
CAP. XIII.

RESTAT nunc, vt ad rationes ſupra poſitas aduerſus contingentiam, breuiter reſpondeamus. Ad rationem Stoicorum ita reſpondeo: cum dicunt ipſi quicquid eſt à Deo prouiſum, ex neceſſitate euenire, diſtinguenda eſt neceſſitas in abſolutam; & in neceſſitatem immutabilitatis ex ſuppoſitione; neceſſitatem abſolutā, voco eam, quæ ſimpliciter conuenit rei ex natura eius & ſecundum omnes differentias temporis; quomodo hominem eſse animal, eſt neceſsarium abſoluta neceſſitate; natura enim hominis ea eſt, vt coniūctio animalis cum homine ſit omnino neceſsaria; atque hæc quidem neceſſitas omnem excludit contingentiam, nec poteſt cum ea ſimul eſse, neceſſitas autem ex ſuppoſitione dicitur; cum aliquid contingenter conuenit rei ſi eius natura abſolutè conſideretur, ex ſuppoſitione verò, ideſt relatum ad certam aliquam differentiam temporis, dicitur conuenire neceſsariò neceſſitate immutabilitatis; quia tunc non poteſt non conuenire; exempli gratia hominem currere, ſimpliciter contingens eſt, neque enim curſus neceſſariam connexionem habet cum natura hominis, ſi tamen ponamus hominem currere, tūc dum currit, neceſſariò currit, hoc eſt non poteſt non currere. Sic igitur res contingens, ſecundum naturam ſuam poteſt eſſe & non eſſe, at eadem res dum actu exiſtit, non poteſt nunc non eſſe, quia omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe: & quia omnia futura præſentantur Deo in illa ſua æternitate tanquam præſentia, & ſecundum determinatam & actualem exiſtētiam quam habitura ſunt; ideo certò ea cognoſcit, & hac ratione neceſſariò erunt; ſicut cum actu ſunt neceſſariò ſunt. Quemadmodum igitur, licet dum Petrus ſedet, tunc neceſſariò ſedeat, hoc eſt non poſſit non ſedere, non ideo tamen dicimus Petrum ſedere eſse neceſsarium: ſed potius contingens, quia hoc eſt conſiderare ſeſſionem Petri abſolutè, illud autem ſecundum quid, nempè tantùm dum ſedet: ita etiam, Petrum eſse ſeſsurum, abſolutè & tam ſecundum naturam Petri quàm ſecundum rationem ſeſſionis, contingens eſt, relatum tamen ad ſcientiā Dei, qui in ſua æterni-

Duplex neceſsitas, abſoluta, & ex ſuppoſitione.

tate videt Petrum non vt sessurum & vt indeterminatum ad sedendum vel non sedendum, sed vt iam determinatum ad sedendum & vt actu sedentem, est necessarium necessitate immutabilitatis, quia non potest non esse. Et sicut cum Petrus sedet, tunc non potest non sedere, & omnes tamen dicimus illum contingenter sedere, sic si Deus præscit Petrum cras sessurum, non poterit non sedere, nihilominus tamen simpliciter & absolutè dicimus Petrum cras sessurum contingenter. Vtar ad hoc declarandum, eo exemplo quo ad eandem rem illustrandam, vsus est Diuus Thomas prima parte quæstione 14. articulo 13. ad secundum. Lapis ea ratione vt existit in Mundo, per se res quædam est materialis & singularis, sed vt intelligitur ab anima nostra (ponamus enim nunc cum Diuo Thoma tantùm res immateriales & vniuersales directè cognosci ab intellectu nostro) est quodam modo immaterialis & vniuersalis; sicut igitur lapis, simpliciter est materialis, relatus autem ad intellectum, est quodammodo immaterialis, neque hæc immaterialitas, tollit illam materialitatem, sed simul in eadem re secundum diuersas rationes esse possunt: sic etiam futurum contingens prouisum à Deo, secundum se & simpliciter, contingenter eueniet, & poterit esse ac non esse, relatum tamen ad scientiam Dei, quodammodo eueniet necessariò; neque necessitas hæc excludit illam contngentiam. sed hæc satis sint ad soluendam rationem Stoicorum, nam velle subtiliùs & pressiùs explicare qua ratione Prouidentia Dei non auferat ex rebus contingentiam, non est huius loci.

Optimum exemplũ D. Thomæ.

Ad rationẽ Auicennæ respondetur.

Ad rationem Auicennæ sit hoc responsum. Potest esse agens naturale per se sufficiens ad agendum, & tamen non aget, extrinsecus impeditum ab alio. Sit v.g. ignis per se sufficiens ad comburendam stupam ei appositam, sed exemplo ingrauat vehemẽs aliquis ventus aut imber, qui vel extinguens ignem, aut madefaciens stupam, vel dissipans ignem; aut stupam disiiciens, impediat combustionem: hinc liquido cernitur, impeditam fuisse combustionem stupæ, non ob insufficientiam ignis sed ob impedimentum extrinsecus accedens: ergo etiam in agente naturali sufficienti ad agendum, clarè perspicitur contingentia; quin imò hoc ipsum, quod est agens naturale esse sufficiens ad agendum, & non agere tamen extrinsecus ab alio impeditum, manifestissimè declarat eius contingentiam; cum posita ex parte agentis omni sufficientia requisita ad agendum, etiam tunc, ipsum agens extrinsecus impediri queat ab agendo.

Ad rationem Ochan.

Ad rationem Ochan, sic responderi potest: Agere necessario, dicitur dupliciter, vel, vt opponitur ei, quod est contingenter agere, & signifi-

significat, semper agere eodem modo & nunquàm impediri posse ab agendo; vel opponitur ei, quod est agere voluntariè & per electionem, & significat non esse in potestate eius non agere, si nihil ei deest eorum quæ requiruntur ad agendum, nullúmque adest impedimentum. ratio ipsius Ochan, concludit agens naturale agere necessariò hoc posteriori modo, quod nos libenter concedimus. Sed nos, cum dicimus res sublunares non esse necessarias sed contingentes, loquimur de necessitate priori modo accepta; ergo vt demus ipsi Ochan hanc esse necessitatem in agentibus naturalibus, vt cum agunt, necessariò agant, hoc est non possint non agere, & cum impediuntur, necessariò impediantur, hoc est non possint non impediri; is tamen debet vicissim nobis concedere velit nolit, esse in rebus naturalibus eiusmodi contingentiam, vt nec semper agant, nec semper impediãtur, sed aliquando agant & aliquando impediantur; quod nobis satis est ad eam de qua nunc agimus, contingentiam astruendam.

Dupliciter dici potest agens aliquod agere necessariò.

Ad rationes Scoti hoc modo respondendum est. Licet caussa prima moueret necessariò, tamen propter contingentiam secundarum caussarum, effectus existeret contingens, quia motio & actio caussæ primæ non recipitur in secũda caussa secundum conditionem caussę primæ, sed secundum dispositionem caussæ secundæ determinatur, & modificatur; quicquid enim recipitur, per modum recipientis recipitur; nec actio recipitur secundum conditionem agentis, sed secũdum dispositionem patientis; cuius rei exemplum habemus in syllogismis, in quibus conclusio semper sequitur debiliorem partem, ex maiori enim affirmatiua, vel necessaria, vel vniuersali, & minori negatiua, vel contingenti, vel particulari, sequitur conclusio non maiori, sed minori similis, nimirum, negatiua, contingens, particularis. Ergo caussa secunda, non mouet nisi mota à prima, hoc est nisi concurrente motione primæ, per quam ipsa cietur, dirigitur, determinatur & applicatur ad mouendum; sed non mouet secundum modũ mouendi quem habet prima, sed mouet secundum modum naturæ suæ; quæ quoniam est contingens, hinc necessariò efficitur, vt non solùm motio procedens à caussa secunda sit contingens, sed etiam motio proficiscens à caussa prima, quoniam recipitur in caussa secũda contingenti, etiam ipsa contingens esse debeat, & contingenter attingat effectum. Illud verò quod addit Scotus, caussam primam prius respicere, vel attingere effectum quàm caussas secundas, partim verum est, si (prius) significet intimius, & independentius (vel vt loquuntur Theologi) immediatius immediatione virtutis; sed hoc modo nihil facit ad propositum: partim falsum est, si priùs respicere vel attingere effectum, significat priùs agere, & imprimere aliqui id

Ad rationes Scoti.

in effectum, quomodo sumi debet à Scoto ad concludẽdum id quod vult concludere, dico id esse falsum: tum quia caussa vniuersalis per se indifferens & indeterminata est ad hunc, vel alium effectum particularem producendum, nec attingit effectum, nisi determinata & modificata per caussas secundas & particulares; quomodo igitur potest vis, & caussalitas eius peruenire ad effectum priùs quàm vis caussarum secundarum? tum etiam, quia vna numero productio est per quam effectus particularis producitur simul à caussis secundis & à caussa prima; non igitur potest caussa prima inducere in effectum necessitatem aliquam, priùs quàm caussa secunda inducat in eũdem, contingentiam. Atque hinc palam est, Aristotelem facientem Deum agere ex necessitate naturæ, & ponentem in rebus contingentiam, non sibi ipsum contradixisse, cum hæc duo non pugnẽt inter se; quam rem Herueus Quodlibeto 2. quæst. 4. copiosè, acutè, doctéq; tractauit. Iam verò quod ait Scotus, secundum veritatem contingẽtiam esse in rebus propter contingentiam & libertatem Diuinæ voluntatis liberè producentis & conseruantis creaturas, quàm sit remotum à vera ratione, mox ostensuri sumus in eo, quod proximè sequitur, capite, in quo alteram quæstionem de caussa & (vt vocant) radice contingentiæ, explicabimus.

Quæ sit caussa contingentiæ secundum alios scriptores.

Cap. XIIII.

Varietas rerũ cõtingentiũ.

MVLTIPLEX est contingens; etenim aliud est in potentia passiua, vt materia prima contingenter & indifferenter se habet ad quaslibet formas præsertim singulares & indiuiduas accipiendas; & aliud est in potentia actiua, sunt enim quædam agentia necessaria, & alia contingentia. Rursus contingens, aliud naturale, aliud voluntarium; nam & ignis cõtingenter agit, & homo per liberum arbitrium contingenter operatur. Inter hæc duo contingentia est triplex differentia: primum, quod contingens naturale euenit vel vt plurimum vel rarò, per se quidem, vt plurimum, per accidens autem raro; hominem enim nasci bipedem, vt plurimum euenit, contrarium autem, rarò accidit: contingens verò voluntariũ, habet se indifferenter, & vt vocant ad vtrumlibet. Deinde, contingens naturale est secundum naturam suam definitum, & determinatum ad modum operandi, & ad effectum vnius rationis, contingens autem voluntarium, minimè. Denique, contingens naturale, cum habet omnia, quæ requiruntur ad agendum, nullúmque occurrit

impedimentum, non poteſt non agere, & ſemper agit toto conatu, & contentione ſuæ virtutis, hoc eſt (vt loquuntur Philoſophi) ſecundum vltimum ſuæ potentiæ; contingens autem voluntarium non ita eſt affectum, cum in eius poteſtate ſit agere & non agere, & tantā vim ad agendum conferat, quantam vult, non quantam poteſt. Adde his quartam differentiam, quòd futurum contingens naturale præſciri poteſt; at futurum contingens voluntarium, ſolo à Deo certò ſciri poteſt. Nobis in præſentia ſermo erit de contingentia, quæ eſt in rebus naturalibus, cuius cauſſam nunc inueſtigare volumus: nam de contingentia quæ eſt in libero arbitrio, alio loco diſſerendū eſt. Quæ igitur cauſſa ſit cur res naturales, quæ ſunt infra orbem lunæ, & verè ſint, & veriſſimè dicantur contingentes, breuiter diſquiramus.

Scotus 1. Sent. diſt. 1. quæſt. 2. & diſt. 8. quæſt. 5. & diſt. 39. cauſſam contingentiæ, quæ eſt in rebus, non aliam eſſe ait, quàm contingentiam & libertatem Diuinæ voluntatis; propterea enim res ſunt contingentes, quòd eas Deus liberè produxit, hoc eſt potuit producere & non producere; liberè etiam eas conſeruat, poteſt enim conſeruare & non conſeruare; quare neceſſe eſt tum ipſum fieri, tum ipſum eſſe creaturarum eſſe contingens. Hæc opinio falſa eſt. Primùm enim, hinc efficeretur omnes res eſſe æqualiter contingentes, nullúmque dari ens in rebus creatis neceſſarium & immutabile, ſiquidē omnia quæcùnque ſunt in mundo, pari libertate voluntatis producta ſunt à Deo. Scotus igitur vt in rebus creatis ſeruet contingentiā, aufert neceſſitatem & immutabilitatem à rebus, cum tamen ens neceſſarium & immutabile ſit multò nobilius atque præſtātius, quam ens contingens, magíſque pertinens ad perfectionem vniuerſi. Deinde, quid prohibet Deum velle quidem contingenter ſeu liberè, ſed tamen velle alias res habere eſſe contingens, alias autem habere eſſe neceſſarium? cur ex contingentia voluntatis Diuinæ concludit contingentiam rerum, & non ſimiliter ex æternitate, ſimplicitate, immaterialitate, immutabilitate voluntatis Diuinæ, concludit res omnes eſſe æternas, ſimplices, immateriales, & immutabiles? *Opinio Scoti.*

D. Thomas 1. part. quæſt. 19. art. 8. cauſſam contingentiæ refert ad efficaciam voluntatis Diuinæ; quoniam enim voluntas Dei eſt efficaciſſima, inde fit vt non ſolùm fiant quæ Deus vult fieri, ſed etiam eo modo fiant quo Deus vult ea fieri, vult autē Deus quædā fieri neceſſariò & quędam contingenter, vt ſit ordo in omnibus ad complementum vniuerſi. Verum (niſi ego fallor) D. Thomas non reddit verā rationem & cauſſam omnis contingentiæ: nam, vt demus contingentiā rei quę eſt vel in eius productione, vel in actuali exiſtentia, vel *Opinio Diui Thomæ.*

in operatione, pendere ex efficacia Diuinæ voluntatis, quoniam hæc omnia possunt esse & non esse, attamen quòd homo (verbi gratia) secundum naturam suam sit res contingens & corruptibilis, siue producatur siue non, siue existat siue non existat, hoc non pendet ex efficacia Diuinæ voluntatis. Etenim cum Deus nihil extra se velit aut agat ex necessitate, sed contingenter, ac liberè, eorum tantummodò voluntas Dei caussa esse potest, quæ possunt esse & non esse; at hominem esse rem contingentem, est omninò necessarium, nec potest fieri à Deo, vt sit homo, & non sit contingens; nam esse contingens, vel est de essentia rei, vel intrinsecè ac per se consequitur essentiam; quamobrem oppositum eius conuenire rei, quæ secundum naturam suam est contingens, implicat contradictionem; quocirca non potest fieri, nec cadit sub Dei voluntatem: immo cum ex natura rei, vel certè secundum modum nostrum intelligendi, prius sit Deum intelligere in sua essentia omnes res, quàm velle eas producere, in illo priori præsentantur intellectui diuino omnia quæcunque sunt producibilia, quorum alia habent naturam contingentem, alia necessariam: prius igitur est Deum cognoscere esse aliquas naturas contingentes possibiles produci, quàm Deum velle eas producere; immo vult eas producere, quia in latitudine totius Entis producibilis à Deo, cognoscit esse aliquas res contingentes, & alias necessarias producibiles: contingentia igitur quæ est propria passio per se consequens essentiam rei, non conuenit ipsi rei propter efficaciam diuinæ voluntatis.

Opinio Alexãdri Aphrodisæi.

Alexander Aphrodisæus libr. 2. de Anima cap. 45. innuit caussam contingentiæ, esse ipsum non Ens inspersum & immixtum rebus; ita enim scribit, *Si entium, quædam sunt sempiterna, alia verò corruptibilia, non ob aliam caussam differentia horum esse potest, quàm ob non Entis communicationem; propter enim mixtionem eius, & temperamentum, præsentiámque, infirmitas & imbecillitas ijs quæ sempiterna non sunt adueniens, prohibet ipsa semper esse, atque eodem modo semper habere. Propter non Entis igitur mixtionem, corruptibilia talia sunt; & si non Ens non esset in rebus, nullum ens esset corruptibile.*. Hactenus Alexander. Sed quid significare velit Alexander per hoc suum (non Ens) haud facile est intelligere. Si enim significat materiam primam, in qua quoniam est priuatio, & potentia contradictionis ad esse & non esse, solet ea ab Arist. & à Peripateticis appellari non ens, rectè ait (vt nos paulo infra docebimus) huiusmodi (non ens) esse causam contingentiæ; Sin autem per illud (non ens) non vult aliud significare quàm hoc quod est res non posse semper esse, & posse deficere ab ipso esse, continenter variari, & mutari tendẽdo ad non esse, profecto non reddit causam contingentiæ, sed tantùm expli-

explicat rationem & definitionem contingentis. Eſt enim contingens, quod non poteſt ſemper eſſe, ſed poteſt eſſe & non eſſe; quare in ratione contingentis inuenitur permixtum, eſſe cum non eſſe; nō igitur cauſſa contingentis (quam nunc quærimus) eſt poſſe non eſſe, cum hoc ipſum ſit contingens; cauſſam autem diuerſam eſſe oportet ab eo cuius eſt cauſſa; & cum idem ſit quærere quæ ſit cauſſa, cur aliquæ res ſint contingentes, quod quærere quæ ſit cauſſa, cur aliquæ res poſſint deficere & non eſſe, aſſignare hoc cauſſam illius, eſt aſſignare idem cauſſam ſui ipſius; ſicut cauſſa eclipſis Lunæ non eſt defectio luminis in Luna, quoniam idem eſt lunam eclipſari, atque lumen eius deficere, ſed eſt interpoſitio vmbræ terræ inter ſolem & lunam.

Alij aiunt, cauſſam contingentiæ, eſſe complementum ac perfectionem vniuerſi, quod vt omnibus ſuis partibus expletum omnibúſque numeris eſſet abſolutum, neceſſe fuit contineri in eo non ſolum res neceſſarias & incorruptibiles, ſed etiam contingentes & corruptibiles. Sed iſti non animaduertunt, aliud eſſe quærere, quare in mundo ſint res neceſſariæ & contingentes, & aliud quærere, cur homo verbi gratia ſit res contingens, Angelus autem ſit ens neceſſariū; illud referri poſſet ad complementum vniuerſi, hoc autem eo referre velle, ridiculum eſſet. *Opinio aliorum.*

Quæ ſint veræ ac propriæ cauſſæ cuiuſlibet contingentiæ quæ in rebus naturalibus reperitur.

CAP. XV.

RELIQVVM eſt, vt quas nos arbitramur eſſe veras & proprias cauſſas omnis contingentiæ quæ cernitur in rebus ſublunaribus, eas nunc paucis exponamus. Contingentia rerum ſublunarium quatuor modis conſiderari poteſt: Vno modo ſecundum actualem exiſtentiam, hoc eſt quatenus res naturalis habet exiſtentiam defectibilem; & huius contingentiæ, quæ eſt in actuali exiſtentia, duplex eſt cauſſa, vna prima & vniuerſalis, quæ eſt voluntas Dei, qui vult aliquas res ſemper eſſe, eáſque ſemper conſeruat; alias autem vult ad tempus exiſtere, & aliquando deficere; & ideo eas cōſeruat ad aliquod tempus, & aliquando deſinit eas conſeruare: altera eſt cauſſa proxima & particularis, quæ item duplex eſt, intrinſeca & extrinſeca; intrinſeca, eſt materia, quæ quoniā habet priuationem & potentiam contradictionis ad eſſe & non eſſe, idcirco cauſſa eſt cur res materialis poſſit eſſe & non eſſe; vt diſertè docet Ariſtot. 7. libro *Quæ ſit cauſſa cur res ſublunares habeant exiſtentiam contingentem.*

Metaphysicæ text.22.primo libro de Cælo text.136.& libro septimo Metaphys. text.53. & 12. lib. text.30. & libr.14. capite 3.extrinseca vero caussa, est contrarium à quo res sublunares impediri possunt, ne secundum naturam suam operentur, & destrui, ne suum esse semper retineant; habere autem contrarium, cum eo quod est habere materiam, adeo cohæret, vt nulla ratione inuicem disiungi possint; nam vt ait Aristoteles in libro de Longitudine & breuitate vitæ cap. 2. impossibile est habenti materiam, non existere aliquo modo contrarium.

Cur productio & omnis operatio rerũ sublunarium sit contingẽs.

Altero modo considerari potest contingentia in productione rei; productio enim rei naturalis est contingens, quia potest fieri, & potest impediri. Huius contingentiæ caussa, est tum agens particulare, quod cum etiam sit contingens in agendo, potest impediri; nec non materia & contrarium de quibus diximus; tum etiam Dei sapientia & voluntas; cum enim Deus vellet quasdam res fieri necessariò, alias contingentes, aptauit illis caussas secundas, agentes necessariò; his autem alias, agentes contingenter.

Quæ sit caussa possibilitatis rerum contingentium.

Tertio modo consideratur contingentia, secundum possibilitatem rei ad productionem vel existentiam; sunt enim in latitudine rerum producibilium à Deo, quædam res contingentes; quod autem talis contingentia sit producibilis, non aliam puto esse caussam, quã immensam Dei potentiam, quæ potest efficere quidquid non implicat contradictionem, produci autem ac esse res contingentes, nullam inuoluit contradictionem. Ac potentia Dei, est quidem caussa efficiẽs possibilitatis contingentium, sed caussa exemplaris, est essentia diuina prout est participabilis à creatura, id enim tantùm potest esse, quod potest aliquo modo participare essentiam Diuinam: & quoniam inter alios modos participandi Diuinam essentiam, sunt hi duo, nimirum participare necessariò & contingenter, ideo hi modi entis, sunt possibiles.

Quæ sit caussa contingentiæ ea ratione vt ipsa est propria passio fluens ex natura rei naturalis.

Quarto modo consideratur contingentia, non in ordine ad productionem & existentiam, siue actualem siue possibilem; sed in ordine ad subiectum cuius est propria passio, necessariò & per se ei conueniens, eiúsque naturam consequens: vt si quæratur quare homo secundum naturam suam est res quædam contingens; huius contingentiæ caussa non est alia quàm materia, & natura subiecti eiusmodi vt eam necessariò consequatur hæc contingentia. Neque verò huiusmodi contingentia videntur reduci posse ad potentiam vel voluntatem Dei, nam Deus respectu creaturæ, non habet rationem causæ nisi vel finis, vel efficientis, vel conseruantis, harum autem causarum vis & causalitas, per se non attingit nudam quiditatem

rei, ſed vel eius productionem, vel exiſtentiam, vel operationem; non enim dicimus Deum eſſe cauſſam, vt homo ſit animal rationale, vel vt ſit riſibilis, cum igitur hominem eſſe naturam contingentem verum ſit, ſiue ſit ſiue non ſit homo, & id abiunctum ratione ſit à productione, exiſtentia & operatione; non videtur huius contingentiæ ratio & cauſſa, referri poſſe ad voluntatem vel potentiam Dei, ſed tantùm ad naturam materialem ſubiecti. quare hoc, quod eſt eſſe contingens, eſt paſſio rei naturalis, conueniens ei propter eius principia intrinſeca, præcipuè autem propter materiam cui inſita eſt priuatio & potentia contradictionis ad eſſe & non eſſe. Verùm de contingentia, an ſit & cur ſit in rebus, quæ duo fuerant ad explicandum propoſita, ſatis eſt adhuc diſputatum.

FINIS NONI LIBRI.

DE QVANTITATE
LIBER DECIMVS.

ABSOLVTA est prior pars huius operis, in qua dictum est de communibus omnium rerum caducarum & mortalium principiis; sequitur altera pars operis, continens doctrinam & explicationem generalium affectionum quæ in cũctis rebus naturalibus communiter insunt. Huiusmodi autem affectiones corporum naturalium, sunt quatuor, Quantitas cui semper coniuncta est figura, Locus, Tempus, & Motus: ac prioribus quidem tribus tractandis, singulis singulos libros tribuimus. Motui verò, quia is latissimè patet, plurimísque difficultatibus est implicatus, tres vltimos libros assignauimus. Est autem cæteris affectionibus prior quãtitas, non solum quoniam coæua est materiæ primæ, per se nec generabilis nec corruptibilis, sed etiam quòd proximè inhæret materiæ, quæ nisi affecta sit quantitate, cæterorum accidentium nullum poterit accipere. Etenim sine quãtitate, res Phy. nec ipsæ cõstare, nec operari, nec vllũ accidens in se habere, aut aliunde accipere nec mouere aliud quidpiã, nec ab alio moueri possent. His accedit, quòd motus est prior tẽpore, cùm hoc sit passio illius: Motus autẽ posterior est loco, & mobili; locus autem & mobile, quantitate carere non possunt: quare primũ omniũ agendũ est de quãtitate. Sed quantitatis triplex est consideratio, vna Metaphysica, secũdum quam has de quantitate quæstiones tractabimus; An quantitas sit res diuersa à substantia: An lineæ, superficies, & puncta, sint entia realia positiua, & inter se & ab ipso corpore realiter distincta: An sit actu aliquid infinitum; An infinitum possit effici à Deo: An continuum componatur ex indiuisibilibus: & de infinitate continui secundum diuisionem & additionẽ. Altera consideratio quantitatis est Mathematica, secundum quã disputabimus de abstractione Mathematica quantitatis à substantia; præterea de quadratura circuli, an sit possibilis. Tertia cõsideratio est Physica: secundũ quã explicabimus illã apud Latinos & scholasticos

Philoſophos vſq; adeo celebrẽ quæſtionẽ de Maximo & Minimo. Alias verò per multas quæſtiones hic conſultopraetermittimus, partim quia paruam difficultatem nec verò magnam vtilitatem habẽt, partim quia vel tractatæ ſunt in Logica, vel tractandæ in Metaphyſica vbi agitur de Categoria quantitatis. Verùm primo loco, de diſtinctione quantitatis à ſubſtantia, diſputationem inſtituamus.

An quantitas re diſtinguatur à ſubſtantia.

CAP. I.

PRIMVM omnium videndum eſt, an quantitas ſit diuerſa quædam res à ſubſtantia. Ac communis quidem omnium propè Philoſophorum ac Theologorum opinio eſt, quantitatẽ rei diſtingui à ſubſtantia: quæ ita probari poteſt. Primò, Ariſt. in 1. Phyſ. text. 15. hæc ſcribit. *Si igitur ſubſtantia & quantum, duo & non vnum eſt quod eſt*, ex his verbis neceſſariò conficitur quantitatem eſſe re diuerſam à ſubſtantia. Ariſt. enim contra Parmenidem & Meliſſum dicentes omnia eſſe vnum ens, ita argumentatur: Aut iſtud ens eſt ſolum accidens, at ſolum accidens ſeparatum à ſubſtantia per ſe cohęrere nequit: Aut eſt tantùm ſubſtantia, non igitur illud ens erit finitum, aut infinitum vt ipſis placet; nam huiuſmodi affectiones propriæ ſunt quantitatis, & propter ipſam dicuntur ac reperiuntur in aliis rebus. Quod ſi illud ens habeat in ſe ſubſtantiam & quantitatem, non iam erit vnum ens ſed duo; hæc ibi Ariſt. Quis non videt hanc ratiocinationem Ariſtot. futilem & infirmam fore, ſi quantitas non re ſed ratione tantùm differat à ſubſtantia? Accedit huc alter locus Ariſt. ex 7. Metaph. text. 8. qui ſic habet, *Longitudo, latitudo & profonditas quantitates quædam ſunt ſed non ſubſtantia; quantitas enim non eſt ſubſtantia, ſed magis cui hæc primò inſunt.* Deinde, aut in compoſito naturali tantùm eſt vna quantitas nempè ipſius ſubſtantiæ, propter quam omnia accidentia quę tali ſubſtantię inſunt, dicuntur quanta: aut quot ſunt accidentia & entitates in compoſito, tot ſunt quantitates, ita vt vnumquodque accidens ſuam habeat quãtitatem; exempli cauſſa, in lacte ſit propria quãtitas materiæ, & alia formæ, & alia albedinis, & alia item dulcedinis atq; humoris: ſi ponitur vna quantitas omnium quæ ſunt in compoſito, ea neceſſariò diſtingui debet à ſubſtantia, ſiquidem in hoſtia conſacrata remanet quantitas panis non manente ſubſtantia eius, quare neceſſe eſt eiuſmodi quantitatem eſſe rem diuerſam à ſubſtantia panis: ſin autem tot quantitates ponantur quot ſunt entitates in compoſito, ſanè perquam multa incommoda, & quæ repugnent doctrinæ Ariſtot. neceſſariò conſequuntur. Primùm enim, ſi vnumquodque accidẽs ſingulariter ſuam

Quantitatem re diſtingui à ſubſtãtia probatur tredecim argumentis.

ſibi vendicat quantitatem, ergo accidentia erunt quanta per ſe non per accidens, id eſt propter ſubiectum in quo ſunt; quod planè aduerſatur Ariſt.ſcribēti in 5.Metaph.text.18.& 2.lib.de Generat.text. 62.& 6.lib.Phyſ.text.39. & 49.accidentia eſſe quanta per accidens, nimirum ratione ſubiecti in quo inhęrēt. Deinde,cum in vno compoſito multa ſimul inſint accidentia, oporteret ſimul quoque multas ineſſe quātitates, quæ cum omnes ſint vnius ſpeciei, erunt ſimul in vno ſubiecto multa accidentia abſoluta & realia eiuſdem ſpeciei, quod habetur communiter pro abſurdo.Præterea,natura nihil facit fruſtra nihílve ſuperfluum, ſed quod poteſt facere æquè bene per pauca,non vtique facit per multa;cum igitur per vnam tātum quantitatem ſubiecti, poſſint accidentia omnia eſſe quanta; quippe cum educantur ex potentia eius,& in eo recipiantur, quam etiā ob cauſſam debent illius extenſionem & figuram induere & accipere, profecto ſuperuacaneum eſt ſuam cuique accidenti quantitatem aſſignare. Poſtremo,qui poſſunt multæ quantitates ſimul eſſe,citra penetrationem dimenſionum?nam duo corpora non poſſe ſimul eſſe, aut ſe inuicem penetrare,non accidit propter ſubſtātiam,nihil enim prohibet multas ſubſtantias ſimul eſſe,vt in Angelis manifeſtum eſt; ſed propter quantitatem, quæ per ſe locum ſitúmque proprium habens,obſtat & impedit, quo minus duæ quantitates poſſint eſſe ſimul. Huc pertinet illud Ariſtotelis 4.Phyſ.text.76.ſcribentis,ſolam quantitatem cubi,tametſi omnia alia quæ ſunt in cubo detraherentur;occupaturam tamen tātundem loci, quantum antea obtinebat. ex quo intelligitur locum & ſitum cuique rei conuenire non propter ſubſtantiam,ſed propter eius quantitatem:vide quæ in eandem ſententiam diſertiſſimè ſcribit Themiſtius 4.Phyſ.ſuper text.36.Atque hoc argumentum valentiſſimum eſt ad euertendam opinionem Ochan negantis quantitatem re diſtingui à ſubſtātia, quam opinionem capite proximè ſequenti ſumus pertracturi.

Alij pro eadem ſententia afferunt decem alias rationes. Prima ratio eſt. Inter ſubſtantiam & accidens eſt diſtinctio realis, quia ſunt entia primò diuerſa, ergo etiam inter ſubſtantiam & quantitatem. Secunda. Inter res diuerſorum prædicamentorum, debet eſſe diſtinctio realis, quia ſecundum Ariſtotelem.1.Poſt.prædicamēta ſunt impermixta & inconfuſa, ſed quantitas & ſubſtantia conſtituunt diuerſa prædicamenta, ergo, &c. Tertia. Maior eſt diſtinctio inter ſubſtantiam & quantitatem,quàm inter duas albedines,ſed inter has eſt diſtinctio realis, ergo multo magis inter illas. Quarta. Quantitas aëris & quantitas aquæ ſunt eiuſdem ſpeciei vt patet, at ſubſtantia aëris & aquæ ſunt diuerſæ ſpeciei; ergo quantitas non eſt

idem realiter cum ſubſtantia. Quinta. Subſtantia eſt per ſe ſubſiſtens & non in alio inhærens, quantitas autem eſt in alio inhęrens, & non per ſe ſubſiſtens, ergo non ſunt idem realiter. Sexta. Subſtantia eſt ſenſibile per accidens, quantitas autem eſt ſenſibile per ſe vt docet Ariſt. in 2. lib. de Anima text. 65. ergo, &c. Septima. Subſtantia non poteſt incipere & deſinere eſſe niſi per generationem & corruptionem, at quantitas poteſt incipere & deſinere eſſe tantummodo per motum localem, quemadmodum cum ex duabus aquis fit vna aqua, duæ ſuperficies illorum corporum corrumpuntur; & cum rurſus vna aqua diuiditur in duas, duæ ſuperficies, quæ antea nō erant, de nouo exiſtunt. Octauum. Alia ſpecies mutationis eſt ad quantitatem alia ad ſubſtantiam: illa dicitur argumentatio, hæc autem generatio, &c. Nona. Poteſt fieri mutatio ſecundum quantitatem, non facta mutatione ſecundum ſubſtantiam, ergo non ſunt idem realiter: antecedens patet in rarefactione & condenſatione vbi mutatur quantitas ex maiori in minorem, vel contra ex minori in maiorem, non variata ſubſtantia. Decima. Aut quantitas eſt idem realiter cum ſubſtantia, quæ eſt forma, & hoc non, quia formæ naturales ſunt diuerſarū ſpecierum: omnes autem quantitates vnius rationis, in eadem ſpecie continentur: aut eſt eadē cum ſubſtantia quæ eſt materia intrinſecè ac per ſe haberet partes remoto ab ea omni accidente: vel igitur illæ partes eſſent ſubſtantiales, vel accidētariæ; non ſubſtantiales, quia cum materia ſit ſubſtātia ſimplex, non poteſt eſſe compoſita ex diuerſis partibus ſubſtantialiter; non etiam accidentariæ, namque remouimus à materia omne accidens; relinquitur igitur fieri non poſſe vt materia per ſe ac intrinſecè habeat partes. Hæc illi. Verùm qui de hac ſententia plura cupit cognoſcere, legat quæ ſcribunt Albertus Magnus 1 Phyſ. tractatu 2. cap. 4. Heruæus 1. Quodlibeto quæſt. 15. Burlæus in Commentariis Phyſicis, exponens decimumquintum textum primi libri Phyſici & Paulus Sōcinas in quæſtionibus Metaphyſicis ſuper librum quintum, quæſt. 19.

Ponitur alia opinio, eorū qui negant quantitatem re diſtingui à ſubſtantia.

CAP. II.

QVANQVAM ſupradicta opinio ferè à Philoſophis iuxta atque Theologis probata & recepta eſt, non defuerunt tamen qui contra ſentirent; nam & Alexander Aphrodiſæus ſcribit vetus fuiſſe Stoicorum decretum, quantitatem re non diſtingui à ſubſtantia, & hoc poſtea Ochan renouauit atque confirmauit. Ipſe enim in cōmentariis ſuis Logicis exponēs Categoriā quātitatis,

Opinio Ochan, negantis inter substantiam & quantitatem distinctionem realem.

& in 4. Quodlibeto multis articulis, & in Tractatu suo de venerabili Sacramento plurimis capitibus, docet quantitatem re non distingui à substantia, sed esse ipsammet substantiam prout habet partes extra se inuicem situ disiunctas & locabiles, diuersisque loci partibus correspondentes. Atque hanc suam opinionem confirmat nec esse contra experientiam, nec contra rationem, nec cõtra doctrinam Arist. nec contra fidem, nec denique contra dicta Sanctorũ. Verùm, quia tota propemodum eius argumentatio & probatio est Theologica, sumpta ex absoluta & infinita Dei potentia, nos qui res Philosophicas & Philosophicè tantùm in præsentia tractamus, duabus tantum rationibus contenti erimus, cæteras autem qui vult cognoscere, requirat apud ipsum in locis citatis. Prior igitur ratio est hæc: Substãtia per se habet partes inuicem situ distantes, ergo non habet hoc formaliter propter quantitatem aliquam re diuersam ab ipsa: consequẽtia per se nota est, antecedens autem ita probatur; si quantitas esset accidens re diuersum à substantia, & inhærens in ipsa, cum omne accidens præsupponat substantiam, quippe quæ sit eius subiectum, ergo partes quantitatis, etiam pręsupponent partes substantiæ; nam sicut quantitas præsupponit subiectum in quo est, quia ipsa est accidens, ita quoque partes quantitatis, cum ipsæ sint etiam accidentia, præsupponent partes substantiæ, vtpotè in quibus insint tanquam in suis subiectis; quare prius natura est substãtiam habere partes, quàm habere quantitatẽ, substantia igitur non propter quantitatem, quæ sit diuersa quædam res ab ipsa, sed per se ac intrinsecè habet partes extra partes. Posterior ratio qua idem probatur ita se habet: Deus potest conseruare substantiam, etiam remouendo ab ea omne accidẽs absolutum sine mutatione locali ipsius; sit igitur substantia habens partes in aliquo loco, eámque Deus ibidem conseruet remota quantitate, siquidem ipsa est accidens absolutum re distinctum à substantia; tunc aut illa substantia habebit partes vt priùs inter se distãtes, aut non habebit; si habebit, ergo talis distinctio partium, non conuenit substantiæ propter quantitatem, cum ex suppositione, eam non habeat, sed propter se ac intrinsecè: si autem non habet, ergo cum priùs partes essent inter se loco distãtes, tunc autem non sint, & cum priùs occuparent locum, quem tunc non occupãt, necesse est in illis factam esse mutationem secundum locum: nam quod non est in eo loco vbi priùs erat, nec tamen corruptum fuit, id profecto mutatum est secundum locum: at hoc est contra suppositionem, positum enim fuit illam substantiam conseruari à Deo sine vlla eius mutatione secundum locum. Adde, quòd mutari secundum locum non potest id quod est impatibile & indiuisibile, vt de

monstra

monstrat Arist. 6. lib. Phys. si igitur substantia, remota quantitate, remanet indiuisibilis & impartibilis, non poterit mutari secũdum locum. Hæc Ochan. Sed ad priorem rationem ipsius, Heruæus loco supra citato, hoc modo respondet; licet partes substantiæ, quantum ad id quod sunt, præcedant ipsam quantitatem; non tamen quantum ad id quod est (esse diuisum sic) hoc enim eis non conuenit nisi per quantitatem; sicut etiam, licet substantia quæ est alba, secundum id quod est, sit prior albedine, non tamẽ secundum id quod est esse album, vnde non potest esse alba remota albedine: ergo secundum Heruæum, partes quantitatis præsupponunt partes substãtiæ quantum ad esse, sic enim omne ac cidens præsupponit substantiam, sed non quantum ad id quod est esse extra se inuicem situ distinctas, hoc enim non conuenit substantiæ nisi per quantitatem, at quantitati conuenit per se etiam remota substantia, vel secundum rem, vt in quantitate Hostiæ consecratæ, vel secundum rationem, vt in quantitate Mathematica. Ad posteriorem autem rationem Paulus Soncinas loco superiùs memorato, ita respondet; remota quantitate à substantia, remanere partes substantiæ quantum ad entitatem, non autem quantum ad distantiam earum secundum situm; nec tamen propter hoc sunt motæ localiter, aut per motum appropinquarunt sibi inuicem, sed quia ampliùs non erunt partes, nam esse sic partes, habebant à quantitate: Illa item substantia non erit ampliùs in loco circunscriptiuè, sed tantùm definitiuè, nec ob id tamen erit mota secundum locum, non enim deseruit locum ob transmigrationem in alium locum, sed quoniam amisit rationem essendi in loco circunscriptiuè quam habebat à quantitate. Atque hæc quidem de distinctione quantitatis, à Philosophis & Theologis disputantur.

Nos autem hac de re ita sentimus; priorem opinionem, quæ facit quantitatem rem quandam à substantia diuersam, Philosophicè loquendo probabiliorem quidẽ esse; quippe cum sit & omnium ferè Doctorum auctoritate & approbatione subnixa, & firmioribus rationum præsidiis munita: eam tamen nulla ratione naturali euidenter ac demonstratiuè probari existimamus. Nam si ponatur quantitas re ipsa nihil aliud esse quàm materia prout habet partes situ inuicem distantes, propter quam omnes formæ quæ in ea inhærent, extentionem quoque atque diuisionem habeant, nihil contra hoc valent rationes, quæ præcedenti capite sunt allatæ; etenim decem illæ rationes quę posteriori loco positę sunt, haud magnam vim habent: ad seruandam enim diuersitatem substantiæ & accidentis, vel diuersorum prædicamentorum distinctionem, non est necessaria distinctio realis, sed sufficit formalis vel secundum rationem, qualis cerni- *Opinio Auctoris.*

tur inter fundamentũ & relationem, inter quantitatem & figuram, denique inter actionem & passionem. Sin autem Theologicè loquamur, positis iis quæ in venerabili sacramento Eucharistiæ credimus & confitemur, adeo certa videtur nobis esse prior sententia, vt contraria nullo modo, vel ægrè defendi queat. Nam cum Ochan dicat, quodlibet accidens Hostiæ consecratæ suam habere quantitatem, non potest ipse caussam reddere, cum quãtitates accidentium Hostiæ, ante consecrationem simul erantcum quantitate substantiæ panis, post consecrationem autem, cum quantitate vel aliorum accidentium, vel aliarum substantiarum nullo modo simul esse queant. Cui rationi, licet Ochan in omnem partem se verset vt occurrat, Si siphi tamen (vt aiunt) saxum voluit, nec proficit hilum: quam rem facile perspiciet, quisquis, & rationem nostram, & solutionem Ochan diligenter perpendet. Omitto nunc, tot quantitates esse superuacaneas, cum vna subiecti quantitas satis sit, vt ex ea cætera omnia quæ in subiecto insunt, extensa & diuisibilia existant. Omitto, tantam quantitatũ eiusdẽ speciei eiúsdémq; rationis simul in eodẽ subiecto inhęrentiũ multitudinem, absurdam esse, nec vllo graui Philosopho probabilem. Omitto denique, tot quantitatũ simul & inuicem vnitarũ coniunctionẽ, citra dimensionũ penetrationẽ, esse impossibilẽ.

De Superficie, Linea, & Puncto, an sint extra animam & an sint inter se realiter distincta.

CAP. III.

COMMVNIS & permulgata opinio est, Superficiẽ, Lineam, & Punctum, esse in rebus extra animam, quæ multis testimoniis Arist. atque rationibus probatur. Primò, Arist. in 2. Phys. text. 16. ait corpora naturalia habere in se superficies, lineas & puncta. Hæc igitur sunt in rebus extra animam. in 4. Phys. text. 25. ait corpus non esse album per se primò, sed quia superficies, quæ in ipso inhæret, est alba; & text. 39. concludit, locum nec esse materiam, nec formam, nec interuallum, nec aliquid corporeum, sed esse superficiem corporis continentis; at locus naturalis, est in rebus extra animam. In text. 91. inquit omne cõtinuum, ad minimum habere duos terminos, siue sit continuum secundum vnam dimensionem, siue duas, siue tres. & in 5. Phys. ait, contingua esse, quorum extrema sunt simul: talia verò extrema non possunt esse corporea, & quæ profunditatem habeant, sic enim esset penetratio dimensionum. Ex his igitur locis perspicuum est, Aristoteli, superficiem, lineam & punctum esse in rebus extra animam.

Multis & testimoniis Aristotelis, & rationibus probatur pũcta, lineas, superficies esse entia realia.

Idem rationibus comprobemus. Ac primum quidem continua ſunt, cuius partes copulãtur ad vnum terminum communem, vt auctor eſt Ariſt. in categoria Quãtitatis; conſtat autem multa corpora naturalia eſſe continua, ergo partes eorum copulabuntur ad vnum terminum communem; qui non poteſt eſſe aliquid corporeum, ſic enim non fierent vnum inter ſe illæ partes intercedente aliquo corpore; præterea, Ariſt. in principio 6. lib. Phyſicorum ait terminum eſſe diuerſum à re terminata, non igitur erit terminus corporis aliquod corpus, ſed ſuperficies ſine profunditate: datur igitur in rebus naturalibus ſuperſicies Tum, pono duo fundamenta Ariſtotelica, deprompta ex 5. Phyſicorum text. 26. Vnum eſt, quod continua ſunt quæ copulantur vno termino communi, & quorum extrema ſunt vnum: alterum eſt, quæcunque ſunt continua, etiam eſſe contigua, & deinceps; vocantur autem deinceps, inter quæ nihil eſt medium eiuſdem generis: his poſitis ſic argumentor, ſi extremæ partes continui fiunt vnum inter ſe in termino communi, hic terminus nõ erit corpus, non enim fierent vnum inter ſe; præterea, ſi ille terminus eſſet quidpiam corporeum, partes illæ quæ dicuntur continuari ad illum terminum, non eſſent continuæ: patet conſequentia, quoniam non eſſent deinceps, inter illas enim intercederet ille terminus, qui ſi foret corporeus, eſſet eiuſdẽ generis cum re quam terminat quę eſt corpus; erit igitur ille terminus communis partium corporis, ſuperficies; quare ſuperficies extra animã in rebus. Poſtea, ponamus duo, vnum eſt, contigua eſſe, quorum extrema ſunt ſimul: alterum eſt, eſſe aliqua corpora naturalia inuicem contigua, vt elementa & cæli: Ex his, quod volumus ſic argumẽtari poſſumus; cæli ſunt contigui, ergo habent extrema ſimul, quæro per extrema quid intelligas? an partes corporeas? ſed hoc falſum eſt, tum quia cum corpus infinitè ſit diuiſibile, non poteſt dari extrema pars eius; tum quia ſi extrema corporis eſſent corporea, & eſſent ſimul, penetratio dimenſionum, & corporum exiſteret: ergo illa extrema ſunt ſuperficies. Præterea, Ariſt. ſcribit 3. Phyſ. text. 40. Omne corpus tam ſenſibile, quam intelligibile, hoc eſt, Mathematicum, eſſe terminatum ſuperficie; & confirmatur, quia nos cernimus ipſa corpora naturalia, & tamen non cernimus niſi ſuperficiem, quia color non reperitur niſi in ſuperficie. definitur enim color extremitas perſpicui terminati: & Auerr. quodam loco tradens differentiam inter artem, & naturam, ait naturam operari in toto ſubiecto, etiam in profunditate, artem verò tantum in ſuperficie, ſunt igitur in rebus ſuperficies. Ad extremum, Mathematici cõſiderãt hęc indiuiſibilia, nimirũ pũcta, lineas & ſuperficies, ergo ſunt in rerũ natura, & ſunt entia realia; alioquin ſi ea fingeret,

atque commisceretur Mathematicus, Mathematicæ disciplinæ non essent sciétiæ reales. Considerat ergo Mathematicus huiusmodi entia,quæ sunt in rerum natura,sed non considerat ea,vt sunt in rerum natura;verum abstrahit,id est cōsiderat ea,vt sunt dimensiones quędam, & vt habent proprietates conuenientes dimensionibus, non considerando an sint in materia sensibili,nec ne. Ex his igitur manifestum fit,huiusmodi dimensiones,esse in rebus.An autem sint entia positiua & inter se realiter distincta,deinceps videamus.

Quod Puncta,Lineæ,Superficies,sint entia positiua & inter se realiter distincta.

CAP. IIII.

An puncta, lineæ superficies, sint entia positiua.

QVOD autem linea,& superficies sunt entia positiua, manifestum est: si quidem ponuntur in categoria Quantitatis tanquam eius veræ,ac germanæ species. De pūcto,quamuis dubitari possit,quippe cum definiatur per priuationem, pūctum enim dicitur, cuius nulla pars est, idem tamen sentiendum est,tum quia Aristot. definiens punctum,ait esse vnitatem quæ habet positionem in continuo; tum etiam; quia linea definitur per puncta, nam in 1. Post. Aristoteles exponens modos dicendi per se, refert punctum ad primum modum, scribens ipsum punctum esse de substantia lineæ, non quod linea componatur ex punctis, sed quia substantialiter definitur per puncta; atqui auctore Arist. in 6. libro Topicorum ens positiuum substantialiter definiri nō debet per aliquid priuatiuum. Quare cum linea quæ est ens positiuum, substantialiter definiatur per puncta, necesse est ipsum punctum esse quoque positiuum ens.

Sed hoc loco quæret aliquis, quomodo punctum dicatur habere positionem in continuò? itémque quomodo punctum dicatur esse in linea? non enim in ea est, vt pars in toto, neque vt totum in partibus; quia nec linea ex punctis, nec punctum ex linea componitur: nec est tanquam inferius in superiori, aut contra; quia nec linea de puncto, nec punctum de linea dicitur: non enim vel punctum dicitur esse linea, vel linea punctum, neque est tanquam in loco, quia locus est æqualis locato; neque tanquam effectus in caussa, quia punctum non efficitur à linea: nec tanquam accidens in subiecto, quia subiectum est prius accidente, & non definitur per ipsum, sed potius ipsum per subiectum, contrarium autem cernimus in puncto comparatione lineæ. Ad priorem quæstionem respondetur, nomen positionis tripliciter sumi, primò enim significat ordinem partium permanentium in toto continuo, & sic Aristot. in categoria Quantitatis,

Quomodo punctum habeat positionē in continuo.

titatis, dicit quantitatem aliam habere positionem, aliam non habere, lineam enim, & superficies, habent positionem, motus autem, & tempus minime: & sic punctum non habet positionem, cum omnino vacet partibus. Secundò, nomen positionis significat habitudinem partium locati ad partes loci, quomodo constituit categoriam Situs, vel Positionis, & ita punctũ non habet positionem, quia nec est in loco, nec partes habet. Tertio, significat non per se constare seiunctum ab aliis, sed hærere alij, & in alio positum esse; quoniam igitur punctum semper hæret iunctúmque est cõtinuo, si quidem vel terminat, vel continuat lineam, idcirco dicitur habere positionem in continuo. Ad posteriorem quæstionem respondetur, clarum esse, punctum esse in linea; nam Arist. in 1. Post. ait, & lineam esse in triangulo, & punctũ in linea; neque vero potest esse extra lineam, cum semper eam continuet, vel terminet. Verum, quomodo punctum sit in linea. Albertus ita declarat: Punctus (inquit) & linea bifariam considerari possunt, nimirum Physicè, vel Mathematicè; si Physicè considerantur, non est punctum in linea tanquam in subiecto sed est in ipsa materia; materia enim ex se non est diuisibilis sed habet diuisionem à quantitate, & ideo quatenus materia est diuisibilis potentia secundum longitudinem, fit subiectum lineæ, secundum latitudinem, superficiei, secundum crassitiem corporeitatis. Sin autem hæc considerentur Mathematicè, sic in linea est punctum, vt pars definitiua in eo quod definitur. Tripliciter autem potest linea definiri per punctum. Primò, secundum imaginariam sui generationem, vt cũ Mathematici dicunt lineã esse, quæ fit ex fluxu puncti: Tum, secũdum continuationem, vt cum dicitur linea esse cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, qui est punctum. Postremò, secundum terminationem, vt cum dicitur linea est quæ duobus vtrinque punctis terminatur. Quod autem punctum definiatur per priuationem, id non cõcludit ipsum esse ens priuatiuum, nam, & Deus & materia prima definiuntur per priuationem, & similiter alia multa, propterea quod eorum positiuæ differentiæ, ac proprietates nos latent. Adde, quòd punctum etiam definitur positiuè, nimirum cum dicitur punctum est vnitas habens positionem in continuo; & punctum est terminus communis ad quem copulantur, & continuantur partes lineæ.

Quomodo punctum sit in linea.

Quod autem huiusmodi res, pũctum dico, lineam, & superficiem, inter se distinguantur secũdum rem; ita probatur; ac de superficie & linea clarum esse videtur, tum quia superficies, & linea sunt duæ species quantitatis quas re diuersas esse oportet: tum etiam, quia linea est indiuisibilis secundum latitudinem, superficies autem est diuisi-

Punctum lineam & superficiem, distingui realiter inter se, secundũ multos.

bilis : adde, quod Mathematicus abstrahit lineam à superficie, multa considerans, & demonstrans de linea per se nulla ratione habita vel mentione facta superficiei, quod fieri non posset, nisi linea esset res diuersa à superficie. Quid, quod non implicat contradictionem, vt Deus faciat, vel possit facere lineam sine superficie, cum linea sit prior superficie, & ab ea independens; sicut etiam posset facere superficiem sine corporeitate; nam quemadmodum in sacramento Eucharistiæ, Deus abstrahit qualitates panis cum quantitate, à substantia ipsius panis, ita posset abstrahere solum colorem, & figuram cum subiecta ipsis quantitate, at quantitas, quæ per se primo subiicitur colori & figuræ, nō est alia quàm superficies, ergo &c. De Puncto autem, quod etiam ipsum re distinguatur à linea, ex eo manifestum est; quia linea est res diuisibilis secundum longitudinem, punctum autē est res quædam extra animam, vt supra est ostensum, & est indiuisibile secundum longitudinem, non potest autem eadem res esse diuisibilis & indiuisibilis secundum longitudinem. Præterea, si Punctum est idem secundū rem quod linea, vel erit pars lineæ, vel accidens lineæ; sed non est pars, quia linea non componitur ex punctis; nec accidens, partim quia punctum secundum naturam prius est linea, accidens autem est posterius subiecto, partim autem quia linea est diuisibilis, punctum vero indiuisibile, nullum autem indiuisibile potest esse accidēs subiecti indiuisibilis. Atque hæc quidem de superficie, linea, & puncto secūdum communiorem sententiam Philosophorum ac Theologorum dicūtur, atq; traduntur.

Declaratur opinio aliorum qui contra sentiunt.
CAP. V.

GVLIELMVS Ochan in Commentariis suis Logicis, explanando categoriam quantitatis, & in tractatu suo de venerabili Sacramento Eucharistiæ cap. 1. & 2. existimat punctum nihil esse positiuum extra animam; & lineam, superficiem, ac punctum, nec inter se, nec ab ipsa corporeitate realiter distingui: id quod probat, primū Philosophicè, deinde Theologicè; Philosophicè quidem hoc modo. Primò. Punctum aut est substantia, aut accidens, non substantia, vt patet, ergo accidens; rursus omne accidens habet subiectū sibi adæquatum, punctū igitur pro subiecto sibi adęquato, vel habebit aliquid diuisibile, vel indiuisibile, non diuisibile quia accidens est in toto subiecto sibi adęquato; punctū autē cum sit indiuisibile non potest esse in toto aliquo diuisibili; neque indiuisibile, quia vel subiectum puncti est substantia, vel est linea, sed linea, est per se diuisibilis, Substantia quoque nempe materia, est extensa &

Opinio & argumneta Ochan.

diuisibilis,præsertim cum scribat commentator in libro de substantia orbis, primã omnium affectionum materiæ esse corporeitatem. Postea.si Punctum est aliquod ens absolutum extra animam,realiter distinctum ab aliis,nec existẽs pars alterius,ergo per se erit in aliquo prædicamento;cum igitur non sit aut substantia,aut qualitas,aut relatio,aut aliud aliquod aliorum , oporteret ipsum esse quantitatem, quod tamen implicat contradictionem : nam si est quantitas, habet partes,cum hæc sit propria ratio quãtitatis;si est punctum,ergo non habet partes,pũctum enim definitur id cuius nulla pars est. Deinde, impossibile est, ens aliquod reale absolutum de nouo generari & corrumpi,per solum motũ localem diuisionis vel vnionis; at si continuum diuidatur in duas partes , ex hoc ipso existũt de nouo lineæ, puncta & superficies , si rursus quæ diuisa sunt vniantur , illa eadem corrumpuntur; ergo, &c. Theologicè autẽ idem confirmat hoc pacto. Punctum ponitur in linea, vt eam terminet, & vt partes eius inuicem continuet,sed ob vtrumque horum conuenit punctum non distingui realiter à linea,ergo, &c. minor probatur , nam si linea finitur per punctum, tanquam per entitatem quandam extrinsecam à linea eíque adiunctam , ergo si ponatur punctum remoueri à linea, ipsa linea euaderet interminata & infinita,quod est absurdum ; nam cum punctum sit penitus indiuisibile; & intrinsecè non attingat atque componat lineam,neque additum neque detractum potest eius longitudinem variare vel augendo eam,vel minuendo : quod si remoto puncto à linea , nihilominus ipsa remanet finita & terminata, ergo superfluè ponitur punctum ad eam terminandam , cum eo remoto eodem modo sit finita quo antea erat ; neque vero quisquam putet non esse concedendum quod hic ponitur,nempe punctum remoueri posse à linea,namque cum punctũ sit ens absolutum,realiter diuersum à linea,non existens pars,vel effectus lineæ,non est impossibile ipsum remoueri à linea,vel secũdum cogitationem, vel secundum absolutam & omnipotentem Dei virtutem.Hactenus Ochan.

Rationes Gregorij Ariminensis.

Gregorius Ariminensis in 2.Sent.dist.2.q.2.art.1.in explicatione tertiæ conclusionis , eandem opinionem sequitur & probat his argumentis. Primùm,cùm ex duabus aquis fit vna aqua cõtinua, similiter etiam tunc ex duobus punctis terminantibus vel disterminantibus illas aquas,fit vnum ; hoc autem punctum si est ens positiuum realiter distinctum à linea,cum sit accidens,& indiuisibile quiddam, habebit pro subiecto aliquid materiæ indiuisibile ; quæratur an ista materia sit in aliqua præexistentium aquarum ? at non est maior ratio cur sit in vna potius quam in altera,cum illud punctum sit terminus cõmunis vtriusque : vel erit in vtraq; aqua, at non potest vnum

accidens indiuisibile, esse in duobus subiectis situ disiunctis; quare oportet materiam illius puncti de nouo geniti, etiam ipsam de nouo generari. Tum, cum continuum diuiditur, punctũ priùs continuans, vel remanet, vel corrumpitur; non remanet, quia nõ in vtraq; parte, nec in vna potius quàm in altera, ergo corrumpitur; sed quid fiet illi indiuisibili materiæ quod erat subiectum illius puncti? non enim remanet, quia nec seorsum ab vtraque parte continui diuisi, nec simul in vtraque, nec in vna potius quà in altera, vt per se patet, ergo corrumpitur. Quare iis duabus rationibus concluditur, si punctum esset aliquid positiuum realiter distinctum ab aliis, fore vt materia prima esset generabilis & corruptibilis. Adhęc, Arist. in 6. Phys. probat nullum indiuisibile posse moueri; nam cum omne quod mouetur, priusquam transeat spatium maius se, necessariò pertranseat spatium sibi æquale, si indiuisibile moueretur, semper transiret indiuisibilia spatia, quare magnitudo constaret ex indiuisibilibus, & omnia eius indiuisibilia, quæ sunt infinita, actu numerarentur. Hæc autem demonstratio Aristotelis æque benè valet, siue punctum per se moueatur, siue existens in continuò vna cum ipso moueatur per accidens, vtrouis enim modo ponatur punctum moueri, idem necessariò infertur atque concluditur: non igitur punctum est ponẽdum in continuo. His adde, quòd Arist. in libro de Motu animaliũ cap. 2. refellit sententiam eorum qui putabant polos, qui sunt puncta quædam cæli indiuisibilia, habere vim quandam mouendi cælum; refellit inquam eo, quòd nulla est, vt ipse ait, huiusmodi indiuisibilium substantia, Hæc Gregorius. Ergo secundum hos Doctores, extra animam no est alia res quæ sit magnitudo, nisi corporeitas, quæ habet in se rationem lõgitudinis, latitudinis, & profunditatis. Et quoniam hæ tres rationes dimensionum sic se habent, vt cõceptus vnius non includat conceptum alterius, quemadmodum ratio longitudinis non includit rationem latitudinis, nec ratio latitudinis includit rationem profunditatis; & quia nonnullæ passiones demonstrantur de corpore ratione longitudinis tantum, & aliæ ratione latitudinis ac profunditatis, ob has caussas, intellectus has tres dimensiones vel rationes corporeæ magnitudinis, distinxit in tres species, eásque nominauit lineã, superficiẽ, & corpus. Nihil igitur aliud est superficies, quàm ipsummet corpus quatenus secũdum profunditatem non est vltra protensum: nec linea est aliud, quàm corpus non vltra extẽsum secũdum latitudinem: ipsum autẽ punctum est ipsa linea & longitudo corporis, quatenus non vlterius aliquo modo extenditur. Hæc igitur pro secũda opinione dicta sint. Quẽadmodũ autẽ supradictas rationes soluant, prioris sententiæ defensores, breuiter ostendamus.

Soluuntur

Soluuntur supra dictæ rationes secundæ opinionis, & aperitur auctoris sententia.

CAP. VI.

BVRLÆVS in Commentariis Physicis exponens decimumquintum textum primi libri Physicorũ, & Paulus Sõcinnas in quæstionibus Metaph. super quintum libr. Metaph. q. 20. mordicus defendentes priorem sententiam, respondent ad rationes præcedenti capite allatas pro secunda opinione, ad hunc modum. Ad primam, falsum est omne accidens habere subiectum sibi adæquatum vel diuisibile vel indiuisibile; imò nullum accidens, quod est terminus alterius accidentis, habet subiectum proprium sibi adæquatum, sed est in eodem subiecto in quo est id cuius est terminus; & quia terminus nõ adæquatur ei cuius est terminus, ideo terminus non adæquatur subiecto. Ad secundam. Punctum est accidens, nec tamen sequitur vt sit quantitas; sed satis est vt sit aliquid quantitatis, nempè terminus eius intrinsecus, & sic reducitur ad categoriam Quantitatis; quemadmodum materia non est substantia prædicamentalis, est tamẽ aliquid, hoc est pars & principiũ eius; quamobrem in categoria substantiæ numeratur. Ad tertiam. Hæc est natura indiuisibilium, vt per solam diuisionem & copulationem quantitatis, de nouo generentur atque corrumpantur; nam cum illorum esse, in eo consistat, vt sint termini quãtitatis, necesse est cum quantitas secundum terminationem variatur (variatur autem semper quotiescunque fit diuisio & vnio partium, ipsa quoque secundum esse variari. Ad quartam. Nullo modo potest separari punctum secundum rem à linea, ita vt per se subsistat separatum à linea, primò quia est terminus intrinsecus lineæ. Tum quia ponitur in definitione lineæ & prædicatur de ea in primo modo dicendi per se, vt supra dictum est; quæ autem sunt huiusmodi, nullo modo possunt inuicem separari. Denique cum punctum definiatur vnitas habens positionem in continuo, est contra rationem eius essentialem, vt possit esse extra lineam. Ad primam & secundam rationem Gregorij. In his duabus rationibus Gregorius supponit, punctũ habere materiam & subiectum propriũ & adæquatũ sibi, quod in solutione primæ rationis ipsius Ochan, falsum esse declaratũ est. Ad tertiam. Dum mobile mouetur, punctum existens in eo non numerat puncta magnitudinis, vt dicit Philosophus 6. Phys. text. 86. cuius rationes ibi ponit Commentator & in 4. Phys. com. 9. quia punctũ non mouetur per se, nec actu nec potentia; nec habet per se locum, aut actu aut potentia; pars autem mobilis, licet actu nõ moueatur nisi per accidens, potentia tamen mouetur per se, quia si à mobili separaretur,

Soluuntur ab aliis supradictæ rationes Ochãn & Gregorij.

tunc poſſet moueri per ſe;& ideo per partes mobilis poſſunt numerari partes magnitudinis,non autē per puncta. Ad quartam. Ariſt. in eo loco,reprobat opinionem dicentium cælum moueri ſuper polos,propter virtutem quandam eis inſitam? & quia putabant huiuſmodi indiuiſibilia eſſe ſubſtantias, quod ei non placet; non igitur ait nullá eſſe exiſtentiam indiuiſibilium, ſed nullam eſſe ipſorū ſubſtantiam. Hæc illi. Vide quæ circa hanc quæſtionē ſcribit Scotus 2. Sent.diſt.quæſt.9.

Sententia auctoris circa præſentē quæſtionem.

Reſtat nunc, vt hac de re,quod ſentimus,quam breuiſſimè doceamus. Nos quanquàm putamus vtramque opinionem probabiliter defendi poſſe, arbitramur tamen veriſimilius eſſe. Primò quidem, punctum re non diſtingui à linea:tum,ipſum punctum lineam item, atque ſuperficiem,prout ſunt termini magnitudinis, non poſitiuam aliquam rationem,ſed priuatiuam tātùm ſignificare: deinde,lineam & ſuperficiem, vt ſunt dimenſiones quædam, hoc eſt longitudo & latitudo, eſſe rationes quaſdam reales extra animam exiſtentes & re vera corpori conuenientes: poſtremò,has ipſas res non eſſe realiter diuerſas à corporeitate. Hęc omnia patēt ex iis quæ ſupradicta ſunt, partim pro prima partim pro ſecunda opinione;cū enim ad illa quatuor probanda,paulò ſuperius in cōfirmatione tā prioris quam poſterioris ſentētiæ,ſatis multas & probabiles rationes expoſuerimus, nihil attinet nunc ad idem demonſtrandum, nouas alias rationes conferre. Et ſanè, quemadmodum calor vt quatuor, eſt terminatus non per aliud aliquid ab ipſo realiter diuerſum, ſed ſeipſo,quatenus non vlteriùs eſt intenſus, vel in quātum continet tot gradus & non ampliùs:ita quoque de huiuſmodi rebus ſentiendum putamus,quæ non alia re ab ipſis,terminantur,ſed tantummodò ſeipſis, nimirum quatenus tantæ ſunt & non vlteriùs protenduntur. Loquimur tamen hic de terminatione formali,nam ea quæ effectiuè & extrinſecus fit, tota prouenit ab agente; ac ne longiores ſimus, ſatis ſit hæc ſtrictim attigiſſe;plura enim ex his quæ ſupra,primam & ſecundam ſententiam comprobando,dicta ſunt, facilè poterūt ad eorum quatuor quæ hic poſuimus,confirmationem accommodari.

De infinitate quantitatis.

Sequitur, vt deinceps de infinitate quantitatis diſſeramus. Quæ tractatio duplex erit,vna de quantitatis infinitate ſecundum actum; altera ſecundum potentiam.Rurſus prior tripartita erit:nam primo loco quæretur an ſit actu in rebus aliqua quantitas infinita: deinde, diſputabitur an infinitum poſſit effici à Deo.Poſtremò,an continuū ſit diuiſibile in infinitum: vel(quod idem eſt) an continuum componaturex indiuiſibilibus. Primùm igitur videamus, an ſit in rebus aliquid ſiue multitudine, ſiue magnitudine actu infinitum.

Demonstratur non esse in rebus infinitum secundum multitudinem aut magnitudinem.

CAP. VII.

NON esse in rebus aliquid infinitum, siue magnitudine siue multitudine, latissimè ostendit Arist. tum in 3. Phy. à tex. 40. vsque ad 56. tum in 1. de Cælo à text. 33. vsque ad 76. Præcipuæ autem rationes, quæ vel ab ipso, vel ab aliis afferuntur, hoc loco breuiter adscribentur. Prima ratio. Si ostensum fuerit corpus simplex non esse infinitum aut multitudine aut magnitudine, etiam demonstratum erit nullum compositum esse infinitum; non enim potest compositum esse infinitum, nisi ea ex quibus constat, infinita fuerint, aut omnia, aut aliqua, aut certè vnũ aliquod ipsorum. Quod autem corpora simplicia non sint infinita specie hinc patet. Primò. Quia essent infiniti motus simplices, cum tamen experientia doceat non esse nisi duos, videlicet rectum & circularem. Secundò. Quia essent infinitæ locorum differentiæ, quodlibet enim corpus simplex suaptè natura peculiarem sibi loci differẽtiam asciscit, at differentiæ locorum, sunt tantùm sex. Tertiò. Indiuidua plura sunt quàm species, vna quæque enim species ferè continet multa indiuidua, si igitur species sunt infinitæ, & indiuidua plura sunt speciebus, ergo erit aliquid maius infinito. Quartò. Species sunt sicut numeri, non enim reperiuntur duæ species, quæ sint æqualis perfectionis, sed omnis species collata alij speciei, habet diuersum gradum perfectionis vel superiorem vel inferiorem; si autem infinitæ essent species corporum simplicium in mundo, mundus infinitos perfectionis gradus in se continens, esset infinitè perfectus, quod est impossibile, tum quoniam Aristot. fortassis infinitatem perfectionis simpliciter putauit esse impossibilem; tum quia vt hæc infinitas tribuatur Deo (id quod nos verè credimus) attamẽ ea nequit tribui mundo; nam cum mundus sit ab alio productus, & dependens, ac proinde participatam habeat perfectionem, necessariò eam habet finitam atque limitatam; & cum mundus necessariò superetur secundum perfectionem à Deo, vtpotè à quo vt diximus, sit & productus, & dependens, infinitum autem ea ratione vt infinitum est, non possit ab alio superari & excedi, relinquitur, nec mundum esse infinitè perfectum, nec in eo esse infinitas species corporum simplicium. Quintò. Si essent infinita corpora simplicia, non possent cognosci, ergo nec ea quæ componuntur ex ipsis sciri possent, quare nulla esset scientia rerum naturalium.

Non esse infinitas species rerum naturalium.

Quod autẽ nullum corpus simplex sit infinitum secundum magni-

Nullus corpus simplex mole infinita esse posse.

tudiné hinc paret; nam aut erit corpus circulare, & mouebitur motu circulari, aut erit corpus quod mouebitur motu recto; primùm ostẽdamus corpus circulare non posse esse infinitum: id quod facilè est demonstrare ad hunc modum. Primò, quia motu circularis est qui fit circa medium, & qui ab eodem redit ad idem, infinitum autem, neque habet medium, neque potest pertransiri. Deinde, id manifestum est ex definitione circuli: Circulus enim est figura, in cuius medio centrum est, à quo omnes lineæ ductæ ad circunferentiam, sunt æquales: quæ definitio non potest accommodari infinito, quippe quod caret medio & extremis. Tum, sumatur diameter circuli infiniti, & diuidatur in duas semidiametros; quæro vel ambæ semidiametri sunt finitæ, & sic tota etiam diameter esset finita, quare circulus quoque finitus esset: vel ambæ sunt infinitæ, & cum tota diameter sit dupla ad semidiametrum, erit aliquid duplo maius infinito: vel vna est finita, altera infinita, quod est impossibile, nam sic non essent semidiametri. Postea, si posset dari circulus infinitus, ruerent multæ demõstrationes Mathematicæ; primùm euerteretur demonstratio prima Euclidis tertij libri, quæ sic habet, *cuiuslibet circuli centrum inuenire*: nam in circulo infinito non posset inueniri centrum. deinde rueret 25. demonstratio eiusdem libri: *Dato quolibet segmento circulum eius describere*; nam posset dari segmentum aliquod circuli infiniti, cuius tamen circulus non posset describ. Præterea, Propositio 30. eiusdem libri, nulla esset, *quamlibet peripheriam bifariam secare*, nam peripheria circuli infiniti non posset secari in duas partes ęquales. Adhæc, rueret etiam totus quartus liber, nam ibi demonstratur quamlibet figurã rectilineam posse inscribi, & circunscribi circulo; & contra circulum posse inscribi & circunscribi figuræ rectilineæ; quod fieri non posset in circulo infinito. Postremò, linea circularis non procedit recta sed incuruata, quæ curuitas non patitur eam esse infinitam.

Sed quod non sit corpus aliquod simplex, quod motu recto mouetur, actu infinitum; hinc manifestum erit. Primò, quod mouetur motu recto, ex vno loco trãsfertur in alium: nam si moueatur motu naturali, ex loco non naturali transit ad naturalem locum: sin autem cietur motu violento, transit ex loco naturali ad non naturalem; sed infinitũ, cum occupet omnẽ locum, nullo modo trãsferri potest ex vno loco in aliũ, ergo nihil, quod recto motu mouetur, potest esse infinitum secundũ magnitudinem. Ampliùs, si sit corpus infinitum secundum magnitudinem, aut locus eius erit finitus aut infinitus, non finitus, quia locus æqualis debet esse locato; nec infinitus, quia in infinito non est differẽtia locorum, omne autem corpus simplex,

motu recto fertur sursum aut deorsum, ergo, &c. His adde, quòd in corporibus simplicibus, idem secundum speciem est locus totius & partis; fingamus ergo ex illo corpore infinito, auferri particulam aliquam, de qua quærimus, an ea possit moueri vel non, si non posset, ergo nec ipsa nec suum totum esset corpus naturale; si posset, proculdubio moueretur ad locum sui totius, qui esset infinitus, nullámque certam loci differentiam obtinens; quare non magis moueretur in vnam partem quàm in aliam, sed vel non moueretur, vel in infinitas partes distracta quoquo versus moueretur. Postea, quod mouetur motu recto, aut est graue, aut leue; illud deorsum, hoc sursum fertur: corpus autem infinitum, cum impleat omnem locum, non magis sursum moueretur quàm deorsum, quare nec esset corpus graue nec leue. His accedit, quòd in quo maior est virtus motiua, id celerius mouetur, sed in corpore infinito esset virtus motiua infinita, ergo moueretur in instanti, quod est impossibile. Postremò, si existeret corpus infinitum secundum omnes dimensiones, illud sanè solitarium esset; nam cum omnem locum occuparet, non posset existere aliud vllum corpus, quare illud corpus infinitum, neque posset moueri neque quiescere, neque agere, neque pati, neque esset principium aliorum, neque ipsum esse ab alio tanquàm à principio; frustra igitur esset in natura tanta moles. Perspicuum igitur est non esse in rebus infinitum aliquid siue multitudine siue magnitudine. Sed quia contra hoc multæ sunt difficultates, has deinceps exponere & diluere oportet.

Ponuntur octo dubitationes contra id quod conclusum fuit.

CAP. VIII.

VIDETVR esse in rebus infinitum actu. Primò. Quia finitum & infinitum sunt passiones quantitatis, ergo sicut reperitur finita quantitas, ita reperietur infinita. Secundò. Omnes species rerum sunt in actu, ergo etiam species figurarum & numerorum erunt in actu, sed hæ sunt infinitæ, ergo, &c. Tertia. Nihil diuiditur nisi in ea quæ actu habet, sed continuum potest diuidi in infinitas partes, ergo actu habet infinitas partes. Quartò. Omnis magnitudo per additionem alterius magnitudinis fit maior, sed additio alicuius magnitudinis potest fieri in infinitum, quia diuisio fit in infinitum, & quod vni magnitudini aufertur per diuisionē, potest alteri adiungi per additionem. Quintò. Secundum Aristotelem, mundus, & generatio hominis est æterna, ergo fuerunt infiniti homines; sed vnusquisque homo habet animam immortalem, ergo

nunc au ſunt infinitæ animæ: quare etiam ſecundum Ariſt.datur infinitum in actu. Sextò. Si non poſſet eſſe infinitum, hoc eſſet quia infinitum non poteſt pertranſiri,& eſt ignotum; ſed contra, quia ſecundum Ariſt.cum tempus ſit æternum,vſque ad hunc diem tranſacti ſunt infiniti dies,& vſque ad hominem qui nunc generatur, fuerunt generati infiniti homines,ergo infinitum fuit actu tranſactum. Præterea,motus cæli eſt æternus,& quotidie fit vna circulatio primi mobilis,ergo fuerunt infinitæ circulationes:quæro,intelligētia quæ mouet orbem , & facit huiuſmodi circulationes, aut cognoſcit eas, aut non:non cognoſcere, abſurdū eſt,quia ignoraret opus quod ipſa facit:ſi cognoſcit,aut omnes,aut aliquas tantùm;ſed cum omnes ſint vnius ac eiuſdem rationis,nulla cauſſa eſt, cur has potius quàm alias quaſlibet cognoſcat:ſi autem cognoſcit omnes, cum illæ fuerint infinitæ,neceſſariò conficitur eam cognoſcere infinitum. Si dicas Intelligentiam cognoſcere omnes circulationes , non ſimul actu,ſed ſucceſſiuè;id ſanè contrarium eſt ijs,quæ ſcribit Ariſt.in 12.Metaph. de Intelligentiis,aſſerens eas non eſſe in potentia ad cognoſcendum, nec mutari in cognoſcendo. Septimò. Deus ſecundum Ariſtotelem agit ex neceſſitate naturæ,vt plerique Peripatetici arbitrantur; ergo facit quantum poteſt facere:ſed poteſt facere infinitum , quippe qui ſecundum Ariſtotelem)vt quidam Philoſophi exiſtimant) ſit infinitæ virtutis,ergo fecit infinitum ; quare infinitum actu erit in rebus. Adde,quod nemo negare poteſt eſſe in rebus infinitum actu , ſaltem ſecundum durationem,cuiuſmodi ſunt intelligentiæ,cæli animi noſtri & materia prima. Octauò. Argumentum Archytæ & Epicuri non videtur contemnendum ; nam extra cælum eſt locus infinitus ; vel ergo eſt plenus corpore infinito,& ſic obtinuimus quod contēdimus,aut non, & ſic datur vacuum : poſſet igitur in illo vacuo eſſe corpus aliquod infinitum;ergo iam actu eſt; nam vt ait Ariſtoteles 3. Phy.tex.32.Poſſe ab ipſo eſſe,nihil differt in perpetuis. Quod autem ſpatium quod eſt extra cælum ſit locus, patet , primò quia vltimum cælum cum ſit corpus,eſt in loco,& non eſt in alio loco,quā in parte quadam illius ſpatij quod eſt extra cælum; ergo ſicut illa pars eſt locus,ſic etiam reliquum ſpatium. Deinde,quia ſi quis in vltimis cæli oris conſtitutus,vel brachium extenderet extra cælum, vel telum iaceret,aut poſſet id facere aut non;ſi nō,ergo eſſet aliquid,quod prohiberet vel reſiſteret,& ita extra cælum eſſet corpus vel locus : ſi autem poſſet,brachium igitur vel telum eſſet in illo ſpatio tanquàm in loco. Huc accedit,quia vt ait Lucretius 1. lib.Omnia corpora quæ percipimus ſenſibus,ita reperimus eſſe affecta inter ſe,vt vnum contineatur ab alio,nec reperitur aliquod corpus ſolitarium & ſeiunctū

ab alio corpore, quare necesse est in connexione corporum, procedi in infinitum. Et Epicurus (auctore Cicerone libr. 2. de Diuinatione) mundum seu vniuersum esse infinitum, hoc modo argumentabatur. Quod finitum est, habet extremum; quod habet extremum, id cernitur ex alio extrinsecus; at quod omne seu vniuersum est, id non cernitur ex alio extrinsecus, vniuersum igitur non esse finitum necesse est. Hæc sunt argumenta, quibus ostenditur infinitum esse in natura.

Soluuntur supradictæ Dubitationes. Cap. IX.

RELIQVVM est, vt soluamus supradictas rationes, quibus ostendi posse videbatur, esse in rebus infinitum. Ad primam rationem, ita est respondendum. Infinitum dicitur passio quantitatis, non quia per se conueniat quãtitati; sed quia non repugnat ei, prout quantitas est, sed prout est quantitas naturalis vel actu existens: vel quia si esset infinitum, non posset esse aliud quàm quantitas. Itaque infinitum potest dici passio quantitatis, non ex parte quantitatis; non enim quantitas exigit infinitum, sed ex parte sui, quoniam infinitum non potest esse, neque intelligi sine quantitate, & si esset proculdubio esset affectum quantitate. Ad secundam. Species, quæ habent esse reale, & sunt de perfectione vniuersi, debẽt omnes actu existere: species autẽ numeri, quæ procedunt in infinitum, habent tantum esse intelligibile, neq; sunt de perfectione mũdi; quãobrem non oportet illas omnes actu esse. Ad tertiam. Continuũ habet infinitas partes, verùm non actu distinctas, sed potentia; partes enim continui actu, finitæ sunt, nam sicut actu non habẽt aliud esse, quàm esse totius in quo sunt, ita finiuntur & terminatur actu terminis totius: verbi gratia, vel punctis, vel lineis, vel superficiebus; nam eadem quæ terminant totum, simul etiam terminant omnes partes eius. Illa autem massa totius continui, in qua confusè & indistinctè continentur omnes partes eius, dicitur esse infinita in potentia, quatenus ex ea potest in infinitum fieri secretio & diuisio partium proportionalium. Sed dicet aliquis, si finitum est, quod habet partes finitas, ergo infinitum erit, quod habebit partes infinitas, sed continuũ habet partes infinitas, ergo est infinitũ. Neq; valet, dicere cõtinuum habere partes infinitas in potentia, nam omnes partes, qualescunque fuerint, sunt in potentia; cum enim sunt actu, iam non sunt partes. Respondeo, omne totum debere æstimari, & mensurari ex partibus, quæ habent aliquã certam & determinatam magnitudinẽ; tales autẽ partes in omni continuo sunt finitæ, & si huiusmodi essent infinitæ,

Quomodo cõtinuũ habeat in se infinitas partes.

continuum etiam esset infinitum actu. At partes infinitæ, quas dicitur habere continuum, non sunt alicuius determinatæ quantitatis & mensuræ, quamuis secundum proportionem possent esse determinatæ. Diuisio enim quæ fit in infinitum, potest fieri semper eadem proportione seruata, vt vel fiat per partes medias, vel per tertias, vel per quartas; nunquam tamen huiusmodi partes seruant aliquam determinatam magnitudinem; sed sicut diuisio procedit in infinitum, ita partim magnitudo semper euadet minor: ergo, quantum sit continuum aliquod, an finitum, an vero infinitum; & si finitum, quanta sit eius magnitudo, hoc inquam non debet æstimari secundum quaslibet partes eius, sed tantum secundum partes alicuius certæ magnitudinis, & determinatæ mensuræ; vnde ad cognoscendam molem alicuius magnitudinis, adhibemus mensuram certam, quæ vel per se, totam illam magnitudinem exæquet, vel aliquoties sumpta, & iterata illam metiatur. Ad quartam. Sicut non omnis detractio partium exhaurit continuum, sed tantùm remotio partium alicuius certæ magnitudinis, ita non omnis additio quantitatis, etiam si fiat in infinitum, reddit infinitum in quo est: sed hoc contingeret, si fieret infinita additio alicuius quantitatis determinatæ, quamuis esset perexigua. Si enim alicui corpori adderes quantitatem vnius digiti in infinitum, illud corpus necessario cresceret in infinitum. Cæterum additio quæ fit vni corpori ex sectione alterius, non fit per partes determinatæ magnitudinis, sed tãtùm per partes proportionales, quarum posteriores sunt semper minores prioribus, & sic deinceps in infinitum, vnde corpus cui fit talis additio, fit quidem maius seipso in infinitum, sed non fit simpliciter in infinitum maius, imo vero ex tali diuisione non potest fieri maius, quàm esset, si alterum corpus, ex quo dissecantur partes. illi adiungeretur.

Quando additio quantitatis in infinitũ, faciat corpus infinitũ, & quãdo nõ.

Circa quintum argumentum, variæ sunt responsiones secundum doctrinam Aristotelis. Alexander faciens animam hominis mortalẽ, facilè euadit difficultatem, negans post obitum hominis, animam remanere: similiter etiam Auerroes: nam quamuis statuit intellectũ hominis immortalem, tamen vult eum esse vnicum in omnibus. Auicenna concedit esse infinitas animas actu, nam infinitum actu esse non potest in rebus materialibus; in abstractis autem à materia & loco, nihil prohibet esse infinitam quandam multitudinem. Quam opinionem acerbè insectatur Auerroes in opere quod appellatur Destructio destructionum Disputatione prima in solutione septimę dubitationis, his verbis. *Ponere animas infinitas remanere post corpus, est opinio inconcessa ab omnibus Philosophis.* Et paulo post. *Impoßibile est apud omnes Philosophos dare actu infinitum siue corporeum siue incorporeum, & nemo*

An Aristoteles faciẽs mũdum æternũ, cogatur concedere infinitum esse numerum animarum rationalium.

nemo sapientum potuit hoc intelligere nisi Auicenna. D. Thomas, qui opinatur etiam secundum Aristotelem, intellectũ hominis esse immortalem,& vnum in vnoquoque hominum, vehementer hæret in solutione huius difficultatis. Nam in 1. Part.quæst.7.art.4.negat posse dari vllo modo actu infinitam multitudinem siue in rebus corporeis siue incorporeis. Quem locum exponens Caietanus,ait D.Thomam præcidisse sibi facultatem amplius defendendi immortalitatem & multiplicationem animarum rationalium secundum Aristotelem. In Summa autem contra Gentes lib.2.cap.81.recenset varias responsiones ad hoc argumentũ, sed ipse nihil respondet secundũ viã Aristot. Quamobrẽ nonnulli ausi sunt dicere Arist.sibi contradixisse in duobus decretis suis. Nã facere intellectũ hominis immortalem,vnumq; in singulis hominibus,& rursus statuere mundum æternum, non cohærent inter se sicut linum cũ lino,vt est in prouerbio: sed quia hæc quæstio pertinet ad libros de Anima, prætermittatur hoc loco hoc tantum in præsentia dici potest, prædicto argumento cogi quemlibet Peripateticũ confiteri vnũ aliquod horum trium, vel Aristotelẽ non sensisse animos nostros & esse immortales, & sigillatim multiplicari secundum multiplicationem hominum; vel non existimasse absurdum,esse infinitam aliquam multitudinem rerum materia moléque carentiũ nec vllum locum occupantiũ; vel denique ipsum sibi imprudenter inscientérque contradixisse. Quod autem horum,de Aristotele sentiendum & pronuntiandum sit, non est huius loci decernere. Quanquam non dubitanter dicere ausim, infinitam multitudinem rerum siue habentium,siue non habentium materiam, doctrinæ Arist.omnino aduersari. Illud autem vehementer miror in quibusdam Theologis,qui cum negent Deum etiam secundum totã suam potentiam infinitam, quam fides nostra & agnoscit & illi tribuit,posse facere vllum infinitum actu,velint tamen Aristo. qui non tantum tribuit Diuinæ potẽtiæ,posuisse infinitum in actu. Ad sextã. Hæc ratio habet magnam vim ad tollendam æternitatem mundi; quocirca nos ea vtemur cum in vltimo libro huius operis disputabimus aduersus Arist.& alios Philosophos qui fecérunt mũdum æternum. Quod autem subiungitur, Intelligentiam debere cognoscere conuersiones cæli,quas facit quotidie,futile est. Quia conuersio cæli vnus est tantũ motus continuus,conuersiones itaque quæ quotidie enumerantur,non sunt per se actu diuisæ sed tantum secũdum nos,qui motum cæli dinumeramus, & distinguimus in multas partes,hísque vtimur veluti mensura ad dimetiendas actiones nostras, & motus earum rerum quæ sunt infra lunam. Deinde,Intelligentia secundum Aristotelis doctrinam, non cognoscit motum per ipsum

motum vel per partes eius, sed per suam essentiam quæ est fons & caussa illius motus, vnde inspiciens in suam essentiam; simul etiã cognoscit motũ, vt qui fluat ab illa veluti effectus à caussa. Ad septimã. Neque hæc duo inter se cohærent, esse agens aliquod infinitæ virtutis, & ipsum tamen agere ex necessitate naturæ: quare alterutrum negandum est sensisse Aristotelem. Ac prius illud quidem, nemo veterũ Peripateticorum assignat Aristoteli; hoc autem posterius, permulti tam Philosophi quam Theologi attribuũt Aristoteli. Ergo doctrinę Aristotelis, illud, licet verissimum sit, dissentaneum, hoc autem, licet falsissimum sit, esse tamen consentaneum, existimãdum est. Quanquã fortasse diceret aliquis, licet ponatur, Deum agere ex necessitate naturæ, & habere virtutem infinitã, non tamen ex eo cõcludi, fieri actu aliquid infinitum; quia hoc repugnat ex parte rei; fortasse enim infinitum actu esse in rebus, implicat contradictionem. Ad id autẽ quod additur de infinitate durationis, respondendum est, eiusmodi infinitatẽ nec Aristotelis disciplinæ nec rationi repugnare, nec modo possibilem esse, sed etiam necessariam: nos autem non omnem tollimus infinitudinem, sed eam tantummodo quæ est vel in multitudine vel in magnitudine. Ad vltimam rationem, potest dupliciter responderi. Primò, negando vllum corpus extra cælum, aut operari quicquam, aut etiam existere posse; quoniam corpora quæ sunt partes vniuersi, ita cum ipso sunt connexa, vt citra perniciem, & exitium suum non possint ab eo penitus abiungi: sicut manus decisa à corpore non solum actionibus suis, sed etiam vita priuatur. vel aliter, admissa suppositione dicendum est, tale corpus fore quidem extra cælum, sed non alicubi tanquam in loco: Quod si clament, id esse impossibile, quoniam omne corpus indiget loco in quo sit, fatendum est id esse impossibile, verum sequi ex impossibili suppositione eorum; non enim mirum, si ex vno impossibili sequatur aliud impossibile; quare culpa non in rebus, nec in nobis est, sed penes ipsos qui vtũtur ea suppositione, quæ omnino repugnat naturæ rerum. Quod autem non sit aliquod infinitum actu, non modo consentaneum est decretis Philosophicis, sed etiam sacris literis, in quibus legitur Deum fecisse omnia in pondere, numero, & mensura.

An infinitum possit effici à Deo. CAP. X.

SED nunc videamus an Deus, quem, & libere agere, & habere infinitam potentiam, licet non omnes Peripatetici concedãt, omnes tamen Christiani Philosophi verissimè credunt atq; cõfitentur, an inquam si vellet, posset facere aliquid infinitum actu,

vel ſecundum magnitudinem, vel ſecundum multitudinem: quæ res, quanquam non ſit Phyſica, ſed potius Theologica, tamen vt præſens diſputatio de infinito perfectior exiſtat, ea quoque ſtrictim attingenda eſt.

Gregorius Ariminenſis & Nominales in 1. Sent. ſuper diſt. vel 43. vel 44. contẽdunt probare infinitum actu poſſe fieri à Deo. Primò, Deus poteſt facere, quicquid poteſt facere; contrarium enim implicat contradictionem; faciat ergo totum, quod poteſt facere; quæro, aut hoc erit infinitum, & ſic habeo quod volo; aut erit finitum, ergo Deus non poterit facere aliquid maius quodcunque finito, quod eſt falſum & abſurdum apud omnes Theologos. Secundò, Deus habet infinitam potentiam productiuam, ergo poteſt producere infinitũ; nam potentia actiua definitur per actum, ſeu per effectum, & per illum menſuratur; ſi enim effectus non poteſt eſſe infinitus, ergo neq; potentia effectiua eſt infinita. Tertiò, Deus poteſt in quocunque inſtanti creare vnum Angelum, ponamus igitur, cum incipit aliqua hora, Deum, in quocunque inſtanti illius horæ creare vnum Angelum, ergo hora tranſacta erunt producti infiniti Angeli, quoniam hora, cum ſit quiddam continuum, habet infinita inſtantia. Quartò, In continuo ſunt infinitæ partes in potentia, & quælibet pars poteſt ſeparari ab alia, ergo Deus poteſt omnes partes continui ab inuicem ſeparare, quæ ſic ſeparatæ, erunt infinitæ: quare Deus poteſt facere infinitum. Hæc illi.

Opinio Nominaliũ poſſe fieri à Deo infinitum.

Sed contra ſentiunt alij: nam D. Thomas 1. part. quæſtio. 7. art. 3. & 4. probat non poſſe dari infinitam multitudinem actu, his duobus argumentis. Primò, Quia omne quod eſt in genere, neceſſariò eſt in aliqua ſpecie determinata, neque enim poteſt genus ſeorſim produci à ſpeciebus, ergo omnis multitudo producta, neceſſario eſt ſub aliqua ſpecie multitudinis, ſeu numeri: ſed omnis ſpecies numeri eſt finita, quia conſtituitur per certam aliquam collectionem vnitatum, ergo non poteſt produci infinita multitudo. Deinde, Omne quod producitur à Deo, ſub aliqua certa intentione producitur; alioquin temerè, & inaniter produceretur; ſed omne quod producitur ſub aliqua certa intentione agentis, certo numero comprehenditur, ergo infinitum non poteſt produci: productio enim infiniti, neque habet vllum vſum, neque ad vllam intentionem agentis referri poteſt. Quod autem corpus infinitum non poſſit eſſe, ſic oſtendit; omne corpus productum, ſicut etiam omnis creatura, habet naturam, & eſſentiam determinatam & definitam, ergo habebit quoque accidentia definita, & limitata; nam modus, & menſura accidentium, ſequitur naturam ſubiecti in quo ſunt. Quantitas

Opinio D. Thomæ & Durandi.

igitur infinita non poteſt vlli corpori accidere. Addit etiam demonſtrationes de motu recto & circulari, quas nos paulo ſupra expoſuimus. In primo autem Sent. loco ſupra citato, idem ſentit, & ita probat: Si infinitum produceretur, eſſet finitum; nam infinitũ eſt, quod finiri, & pertranſiri nequit; ſi autem eſt productum, fuit ab agente cõprehenſum, & tranſactum. Idem ſcribit in Quodlibetis Quodlibeto 9. art. 1. vbi ait, ſicut eſt impoſſibile facere equum rationalem, ita facere corpus infinitum: & ſicut non poteſt produci natura generica quin ſit determinata per aliquas differẽtias ſpecificas, ita non poteſt produci quantitas, quin ea ſit definita, & determinata per aliquam ſpeciem, & menſuram quantitatis. & Quod. 12. art. 2. ait, ideo non poſſe infinitum produci à Deo, quia Deus agit per intellectum, & per verbum, quod eſt formatiuum, & determinatiuũ rerum quas producit. Quocirca nihil poteſt produci à Deo, quod non ſit formatum, & determinatum: infinitum autem per ſe informe, & indeterminatum eſt, vnde non poteſt fieri à Deo.

Rationes Durandi contra infinitũ actu.

Licet autem hæc opinio D. Thomæ probetur Durando, rationes tamen ipſius non placent. Quare ipſe ponit alias, duas quidem ad refellendam infinitam multitudinem; quarum prior eſt hæc. Producta infinita multitudine, verbi gratia lapidum, vel angelorum, poſſet ne Deus producere alios Angelos? ſi non; ergo potentia Dei eſt diminuta & exhauſta: ſi poſſet, ergo Angeli prius producti non erant infiniti. Nam infinitum eſt, extra quod nihil eſt, alioquin cum priores Angeli cum poſterioribus coniuncti, efficiant quiddã maius, quàm priores per ſe ſumpti, daretur aliquid maius infinito. Poſterior ratio hęc eſt; ſi eſſet infinita multitudo, ſequeretur partem ęqualẽ eſſe toti; nam in tali multitudine eſſent infiniti binarij, & infiniti quaternarij, vnum autẽ infinitum non eſt maius altero, ergo binarij eſſent æquales quaternariis. Quod autem non poſſit dari infinita magnitudo, ita demonſtrat; Non poteſt dari minima magnitudo quia quæcunque fuerit data, ſi magnitudo eſt, poterit etiam amplius diuidi, ergo neq; poteſt dari maxima, par enim videtur eſſe ratio vtriuſque tam maximæ, quam minimæ; ſed ſi eſſet infinita magnitudo, vtique illa eſſet maxima; ergo non poteſt dari infinita magnitudo. Hæc Durandus.

Ponitur propria opinio, & ſoluuntur argumenta Gregorij.
CAP. XI.

HORVM ergo Theologorum ſequens opinionem, idem ſentio; idémque confirmo hac ratione. Deus non poteſt ſimul & actu facere, quicquid poteſt ſimpliciter facere: ergo non

poteſt

potest facere infinitũ.patet consequentia,quia si Deus faceret quicquid potest facere,illud non esset maius quàm infinitum,videtur itaque infinitum reciprocari cum eo quod potest Deus facere simpliciter.Antecedens probatur,nam si ita non est, ponamus iam esse factũ à Deo quicquid simpliciter potest ab eo fieri; tunc quæro, aut Deus potest aliquid deinceps facere,aut non:si potest,ergo non rectè supposuimus antea,fecisse quicquid poterat; si non potest,ergo minor est potentia Dei nunc, quàm fuit ante,imò verò nulla esset Dei potentia cum nihil ampliùs possit facere,quòd est absurdum,cũ ea, nec imminuatur,nec augeatur, nec possit exhauriri per ea quæ operatur extra se.Præterea,si potentia Dei est infinita, ergo per nullum opus suum potest finiri, ergo impossibile est fieri à Deo opus aliquod tantum,quin possit aliud fieri maius ipso.Alioquin potentia Dei limitata fuisset per illius productionem.

Verùm soluamus argumenta Nominalium.Ad primũ argumentum hoc modo respondendum est. Huic argumento subest fallacia,cum enim aiunt,potest Deus facere quicquid potest facere, aut illud(potest)sumunt vtrobique eodẽ modo,hoc sensu. Quicquid Deus successiuè potest facere,id successiuè potest fieri à Deo; & sic verum est, sed nihil concludit;vel summunt diuerso modo hoc intellectu,quicquid Deus potest facere simpliciter, idest vel simul vel successiuè, id potest fieri à Deo totum simul in actu, & sic falsum est,& à nobis negatur.Nã quod est in Deo simul propter eius perfectionem,non potest simul conferri in vnam aliquam creaturam propter imperfectã eius naturam.Quod si tale argumentum valeret,eodem concluderetur posse fieri à Deo aliquam creaturam infinitè perfectam, quod omnes Theologi habent pro absurdo;nam si quicquid Deus potest facere successiuè potest etiã simul facere,ergo cum quacunque creatura finitæ perfectionis possit creare aliam perfectiorem, poterit etiam infinitas perfectiones simul tribuere vni creaturæ,quas successiuè largiri poterit.Ad Secundam.Infinitati quæ est in virtute actiua Dei,non potest in effectu eius respondere similis infinitas propter inferiorem conditionem creaturæ: respondet tamen aliqua infinitas dupliciter:primò,in modo productionis, vt patet in creatione alicuius ex nihilo; nam quamuis id quod creatur natura sua sit finitum tamen ipsum produci ex nihilo, declarat infinitam virtutem producentis.Deinde,cernitur etiam infinitas in effectibus Dei successiuè secundum potentiam;etenim quocunq; effectu producto,potest Deus producere alium præstantiorem,& alium,& sic deinceps in infinitũ, cuius exemplum videmus in diuisine continui.Theologi autem cum hæc docent. sic loquuntur, Deus non potest facere infinitum cate-

gorematicè, ideſt totum ſimul actu, ſed ſyncategorematice ideſt ſucceſſiuè vnum poſt aliud ſine fine producendo. Ad tertiam. Ratio captioſa eſt, procedens à ſenſu diuiſo ad cõpoſitum; nam vt cõcedimus Deũ in quocunq; inſtanti ſeorſim, poſſe creare vnũ aliquem Angelũ, ita negamus in omnibus horæ inſtãtibus ſigillatim & ordine numeratis, poſſe creare totidem Angelos; quia huiuſmodi inſtantia cum ſint infinita & in potentia tantùm, non poſſunt actu omnia dinumerari ac pertranſiri: alioquin tota hora reſolueretur in inſtantia.

An poſſent omnes partes continui remoueri à cõtinuo.

Ad quartam. Licet vna pars continui poſſit remoueri ab alia, tamen impoſſibile eſt, vt omnes partes ſint ab inuicem actu ſeparatæ, quia tunc neque eſſent continuæ, neque quantæ, neque partes, ſed vel pũcta vel nihil: nam omnis pars continui eſt continua, quare poteſt diuidi in alias partes, ergo pugnant hæc duo inter ſe, ipſas eſſe penitus indiuiſibiles, & eſſe partes continui, ac proinde continuas & quantas, & tamen ipſas eſſe omnino diuerſas. Planum igitur eſt infinitum actu effici non poſſe à Deo, neque id euenit ob impotentiam Dei, ſed ob repugnantiam & contradictionem quæ contingit poſito infinito. Quare Theologi malunt dicere infinitum non poſſe effici vllo modo; quàm dicere Deum non poſſe facere infinitum, vt ſic intelligatur impoſibilitas infiniti, non prouenire ex parte Dei, ſed ex parte ipſarum rerum.

Atque hæc eſt ſententia noſtra: quæ nobis ita probatur vt contraria tamen nequaquàm omnino improbabilis eſſe videatur. neque enim tam eſt abſurdum, ſi res ipſa benè conſideretur, quàm videtur ſpeciem, eſſe aliquod infinitum actu, preſertim ſecundum multitudinem & in rebus quæ materia & mole carent. Nam cum in multitudine infinita, ſint aliquæ partes finitæ, non enim quælibet pars infiniti eſt infinita; reſpectu, non quidem totius infiniti ea ratione vt eſt infinitum, ſed partiũ eius quæ ſuntfinitæ, poteſt augeri infinitum, & dari aliquid maius infinito, & eo producto poterit Deus præterea aliud quidpiam producere; ſicut linea quæ eſſet ex vna parte infinita & ex altera finita, ex parte finita, poſſet multùm augeri & maior euadere quam erat antea, non vt infinita ſed vt aliquo modo finita. poteſt igitur eſſe aliquid maius infinito ſecundum partes eius finitas, non autem vt eſt infinitum: nam quod eſt maius alio, excedit & tranſit finem & terminum magnitudinis eius, infinitum autem cum nullum habeat terminum magnitudinis: excedi non poteſt.

An continuum sit diuisibile in infinitum. Cap. XII.

DICET à Philosophis. Theologis, & Mathematicis pro certo habeatur, cõtinuum nullo modo componi ex indiuisibilibus sed esse diuisibile in infinitum; tamen quia hoc multas & graues difficultates habet, diligenter à nobis explanandum est: Primum quidem ponendo rationes quæ videntur excludere infinitam continui diuisibilitatem: Deinde, multis argumentis eam comprobando. Ad extremum soluendo rationes contrarias.

Decem rationes cõtra infinitam continui diuisibilitatem.

Primùm igitur posset ostendi continuum componi ex indiuisibilibus, nec diuidi posse id infinitum; his decem rationibus. Primò, aut linea componitur ex punctis, aut ex alio, non ex alio, quia tunc in illo non essent puncta, at nihil est in linea vbi nõ sit punctũ, ergo linea componitur ex punctis, Secũdùm. Si linea non componeretur ex pũctis,, ergo puncta non essent vbique in linea, sed sunt vbique in linea nam linea, vbique est diuisibilis, diuiditur autẽ in puncto ergo. &c. Tertiùm. Ex 3. lib. Elem. Euclidis manifestũ est, corpus sphæricum nõ posse tangere planum nisi in vno puncto; moueatur igitur vnum corpus sphæricum super alterum planum, & quia sphęricum non tangit planum nisi in vno puncto, semper mouebitur per puncta, tota igitur illa longitudo plani quam transiuit corpus sphæricum suo motu, cõstabat ex punctis. Quartùm. Deus potest creare Angelũ in quocũque instanti: creet igitur eũ in vno aliquo instanti: quæro, aut potest immediatè post creare alterum, aut non; impossibile est dicere eum non posse creare; quod si potest, aut ergo in instanti, aut in tempore; non in tempore, quia creatio Angeli est instantanea, cum fiat sine vlla resistentia ab agente infinitę virtutis, quare creabitur in instanti, ergo duo instantia sunt sibi immediata; & sicut ostẽdi de his duobus, poterit etiam mõstrari de aliis multis; quare tẽpus cõponetur ex instantibus; nam nõ est alia caussa cur Arist. neget continuum nõ posse componi ex indiuisibilibus, nisi quia non sunt sibi inuicem immedia ta & cohærentia. Quintùm Sicut se habet vnitas ad numerũ, ita pũctum ad continuum: cur igitur, si ex vnitatibus cõponitur numerus, non etiã ex punctis continuũ cõponi poterit; Sextũ. Si omne continuũ est diuisibile in infinitum, ergo habet infinitas partes, & cũ quælibet pars habeat aliquam quantitatẽ, ex infinitis autẽ quãtitatibus resultat infinita moles, sequeretur continuum finitum, habere infinitam molẽ. Septimũ. Nõ daretur magnũ & paruum in quantitate nec maius & minus, nam magnum dicitur, quod habet multas partes, paruum, quod paruas; at si omne continuum habet infinitas

partes,vnum nõ habebit plures partes quam alterum. Octaua. Nulla magnitudo poſſet tranſiri per motum localem, nam antequam mobile tranſeat totam, debet tranſire dimidiam,& ante illam, dimidiam illius,& ſic in infinitum, infinitum autem non poteſt pertranſiri. Nona. Aut omnes lineæ ſunt commenſurabiles, aut aliquæ; ſi aliquę ſunt commenſurabiles, neceſſe eſt dari lineam minimam &indiuiſibilem, quæ ſit menſura aliarum linearum, nam menſura debet eſſe aliquid minimum in eodem genere; ſi autem datur vna pars lineæ minima & indiuiſibilis: neceſſariò concluditur lineam componi ex indiuiſibilibus. Decima. Si quodlibet continuum habet infinitas partes, ſequitur neceſſariò alterum ex his duobus abſurdis; aut vnum infinitum eſſe maius altero, aut partem eſſe æqualem toti. Nam ſumatur linea bipedalis, hæc vel eſt maior linea pedali,& cum vtraque habeat infinitas partes, vnum infinitum erit maius altero; vel erit æqualis,& ſic linea bipedalis, quæ eſt totum, erit æqualis lineæ pedali, quæ eſt dimidiata pars illius, Hæc contra infinitam continui diuiſibilitatem.

Viginti rationibus oſtenditur continuum non componi ex indiuiſibilibus & eſſe in infinitum diuiſibile.

CAP. XIII.

Viginti rationibus probatur continuum non componi ex indiuiſibilibus.

SED quàm ſit verùm, continuum non cõponi ex indiuiſibilibus,& poſſe diuidi ſemper in infinitum, licet ex eo cognoſci poſſit, quod probatũ fuerit à duobus Philoſophiæ principibus, Ariſtotele,& Platone,& à Mathematicis non modo receptum, ſed poſitum quaſi fundamentum totius ſuæ diſciplinæ; tamen poteſt etiam euidenter colligi ex his viginti rationibus, quas ſubiungam. Prima. Si indiuiſibilia componunt continuum, neceſſe eſt, vt ſint vel inter ſe continua, vel contigua; ſed cum indiuiſibile careat partibus, contigua verò & continua ſint ea quorum extrema ſunt ſimul, vel vnum, relinquitur, indiuiſibilia nec continua, nec contigua inuicem eſſe poſſe; quare neque ex ipſis poſſe fieri continuum. Secunda. Supponantur duo; vnum eſt, non poſſe idem moueri,& motum eſſe iam, reſpectu eiuſdem; nam ſi motum eſt, iam eſt in ipſo, ſi mouetur, nondum eſt in ipſo: Alterum eſt, non poſſe aliquid moueri ſuper totam magnitudinem, quin moueatur etiam ſuper partes eius. His conſtitutis, ponamus moueri aliquid ſuper magnitudinem conſtantem ex indiuiſibilibus, neceſſe eſt id moueri per ipſa indiuiſibilia, quęratur, cũ illud mobile tranſit vnumquodque indiuiſibile, an moueatur ſuper illo ſimul & motum eſt? ſed hoc eſſe impoſſibile oſtendit prima ſup-

ſuppoſitio: An motum eſt, & non mouebatur? quod ſane non minus eſt impoſſibile, tum quia non poteſt aliquid motum eſſe in eo ad quod prius non mouebatur, tum etiam, quia ſi ſuper vnumquodque indiuiſibile motum eſt & non mouetur, ergo etiam ſuper totam magnitudinem motum erit & non mouebitur, non igitur fiet motus ſuper talem magnitudinem. Reſtat igitur, vt in quoque indiuiſibili prius moueatur quam ſit motum, quare indiuiſibile diuidetur, cum motus omnis ſit diuiſibilis ſecundum diuiſionem magnitudinis ſuper quam res mouetur. Tertia. Sint duo mobilia vnum velocius altero in ſexquialtera proportione; quod igitur velocius eſt, moueatur ſuper magnitudinem trium indiuiſibilium in tribus inſtantibus temporis; alterum vero ſuper magnitudinem duorum indiuiſibilium, eodem tempore: neceſſe igitur erit vt hoc mobile minus velox, ſi in tribus inſtantibus tranſit duo indiuiſibilia, in tranſeundo vno quoque indiuiſibili, conſumat vnum inſtans cum dimidio, & ſic inſtans diuidetur. Quarto. Super magnitudinem trium indiuiſibilium moueantur duo mobilia, vnum duplò velocius altero; eo tempore quo mobile velocius tranſiuerit tria illa indiuiſibilia, alterum mobile, quod eſt duplò minus velox, tantùm tranſibit dimidium illorum trium; quare vnum indiuiſibile eorum diuidetur; & has rationes tangit Ariſt. in 6. Phyſi. Ex libro autem eius: qui inſcribitur de Lineis inſecabilibus, poſſunt colligi alię rationes. eſſe autem illius libri auctorem Ariſtotelem, confirmat Simplicius 3. Phy. ſuper tex 56. & Albertus magnus in fine 6. Phy. illum libellum paraphraſticè exponit tanquam qui eſſet Ariſt. Quinta. Ratio. Si linea componeretur ex pūctis, non eſſet bona illa definitio lineæ. *Linea eſt, cuius terminus ſunt duo puncta.* Talis enim definitio non conueniret ei lineæ quæ componeretur tantùm ex duobus punctis; imò neque ei quæ ex tribus, nam ſi in ipſa duo puncta ſunt termini, ergo linee quæ ab illis terminatur, nihil aliud erit, quàm reliquum vnum punctum tertium. Sexta. Rueret definitio lineæ rectæ, linea enim recta eſt cuius medium non diſcrepat à ſuis extremis? at in linea quæ cōponitur ex duobus punctis, neque ſunt extrema, neq̄ue media. Septima. Aut omnis linea habet infinita pūcta, aut finita, ſi infinita, ſequenter duo abſurda, vnū eſt, quod linea eſſet actu infinita nam ſi ex tot punctis fit tāta linea & ex pluribus maior ergo ex infinitis infinita: Alterum eſt: omnes lineas eſſe inuicem æquales: nam quę conſtant ex partibus numero & magnitudine æqualibus, ſunt etiam æqualia: ſed puncta vnius lineæ, ſunt æqualia numero & magnitudine punctis alterius lineæ cuiuſuis, numero quidem quoniam ſunt infinita; magnitudine autem, quoniam vnum punctum non eſt maius alio, ergo omnes lineæ in-

ter se æquales essent. Sin autem omnes lineæ habent puncta finita, ergo puncta cuiuslibet lineæ erunt numero comprænhensa, quare quælibet linea erit cōmensurabilis cuilibet alij lineæ; nam inter puncta vnius lineæ & alterius, semper inuenietur talis proportio qualis est inter duos numeros, ex quo fieret, vt nulla esset linea irrationalis, ceu est diameter respectu costæ: quo posito necesse est ruere decimū lib. Elementorū Euclidis, cuius plurimæ demōstrationes versantur in lineis irrationalibus. Octaua. Ex non quantis non potest fieri quantū sed puncta non sunt quanta, linea autem est quanta, ergo nequit hæc componi ex illis: sicut enim se habet compositio substantialis ad substantiam cōpositam, ita compositio quantitatiua ad quantitatem cōpositam; sed substantia nequit componi ex partibus, quæ non sunt substantiæ, sed necessariò componitur ex substantiis cuiusmodi sunt materia & forma, ergo nec quantitas poterit cōponi ex punctis, quę sunt quanta. Nona. Si linea fieret ex punctis, ergo linea quatuor pūctorum esset longior, quā triū, sed non esset longior nisi propter vnū punctum, ergo illud punctū deberet habere in se aliquam longitudinem; nam propter id quod neq; est longitudo nec habet in se longitudinem, non potest aliquid dici esse longius alio, sicut vnum corpus non dicitur albius alio, propter id quod nec est albedo nec habet in se albedinē. Decima. In Matematicis demōstratū est, quamlibet lineā secari posse in duas partes ęquales, & in duas inæquales, quod falsum esset si linea, cōponeretur ex punctis, nā linea quæ constaret ex tribus punctis, nō posset diuidi in duas partes ęquales, linea autē quæ cōstaret ex duobus tātū: nō posset diuidi in duas partes inæquales, Vndecima. Si linea cōponeretur ex pūctis, etiā cōponeretur ex punctis; nam corpus cōponitur ex superficiebus, superficies ex lineis, linea autē ex pūctis; quid autē fingi potest absurdius quā existimare corpus, quod habet lōgitudinē, latitudinē & profunditatē, cōponi ex punctis quæ his omnibus carent? Duodecima. Sit triangulū æquilaterū, cuius vnūquoq; latus sit triū punctorum, non poterit bifariam diuidi nisi punctū secetur. atq; hę sunt rationes Arist. in lib. de lineis insecabilibus.

Decimatertia. Si magnitudo componeretur ex indiuisibilibus, sequeretur omnia mobilia, ęquè velociter moueri, nec vnum moueri tardius quàm alterum: sit enim magnitudo triū indiuisibilium, eodē tēpore quo mobile velox transibit vnumquodque indiuisibile, etiam quodcunque aliud mobile, quamuis tardissimum, idem transire poterit. Nam si velox mobile transit vnum indiuisibile in vno instanti, alterum quod est tardissimum, illud idem transibit etiam in instanti, quare æquè velociter: nam si transibit in tempore, ergo cum omne tēpus habeat partes, in vna parte tēporis transibit vnā partē indiuisibi-

lis,non enim tantum transibit parte temporis quantum toto tempore:sic igitur indiuisibile diuidetur, Vide Alexandrum Aprhodisæum lib.2.Naturalium quæstionum cap.1. Decimaquarta.Licet secundũ Mathematicos,quamcumq; lineam in eadem proportione secare sicut aliam sectam;quod non posset fieri si linea componeretur ex pũctis;si enim linea quæ cõponitur ex quinq; punctis diuidatur in quinque partes,non poterit in tot diuidi alia linea , quæ componetur ex quatuor:quare talis propositio supponit lineam esse diuisibilẽ in infinitas partes.vide Simpliciũ 3.Phy.super tex.56.Sed in illo loco Simplicij est mendum,nam ibi dicitur illam demonstrationẽ tradi in 10. lib.Euclidis cum tradatur in 6. lib. Propositione decima. Scotus ad idem probandum vtitur duabus rationibus sequentibus. 2.Senten. dist.2.quæst.9.Decimaquinta Sint duo circuli cõcentrici,quorũ vnus necessariò debet esse maior altero ; sed maior ex pluribus constabit punctis,minor ex paucioribus.A cẽtro ducantur lineæ ad omnia pũcta circuli maioris , quæ omnes lineæ necessariò transibunt per puncta circuli minoris,nec poterunt duæ transire per vnum punctum,alioquin vel fierent vna,vel non recta & æqualiter ducerẽtur ad circũferantiam circuli maioris:quare totidem erunt puncta in circulo maiori quot in minori;erunt igitur circuli æquales.Sextadecima Sequeretur costam esse æqualem diametro; nam cum ad omnia puncta diametri,possint à costa duci lineę,tot erunt puncta in diametro quot in costa,quare erunt æquales. Decimaseptima Si cõtinuũ cõponeretur ex punctis,ergo nõ daretur vlla linea finita;nã termini lineę,aut sunt puncta aut nihil sunt,pũcta autem non possunt esse,si sunt partes lineæ;nã terminus aliud quid est à toto terminato & partibus eius ; si enim terminus esset pars rei,non esset terminus totiusrei sed tãtũ aliquarum partium,quare si pũcta sunt partes lineæ,ergo non sunt eius termini,si non sunt termini lineæ,ergo linea carens terminis infinita esset.Decimaoctaua.Totũ cõtinuum non est aliud secundũ rẽ quàm suæ partes,si ergo partes illius essent indiuisibiles,etiam totũ esset indiuisibile.Neque valet dicere, quamuis puncta per se sint indiuisibilia,tamen cum simul concurrunt & conueniunt,facere diuisibile. Nam neque possunt puncta simul concurrere, ita vt sint continua, vel contigua,vel deinceps,vt supra demonstratum est; nec si concurrerent,possent facere aliquid diuisibile.In nulla enim compositione quantitatiua, videmus totum habere aliquid , quod non aliquo modo reperiatur in partibus eius. Decimanona. Non esset vera prima propositio Euclidis, *Super datam rectam lineam triangulum æquilaterum constituere,* nam sit data recta linea duorum punctorum super quam fiat triangulum æquilaterum ; data recta linea debet coniungi

cum lateribus trianguli, coniungetur autem per duo puncta quæ habet, & cum non habeat plura, inter latera nulla intercipietur area, quare non erit figura.

20. Sit triangulum æquilaterum, cuius vnumquodque laterum sit duorum indiuisibilium, & ab angulo ad basim ducatur linea recta; illa necessario debet esse minor vtrouis latere cui opponitur, nam cum faciat vtrinque angulos maiores quam sint anguli super basim, latera trianguli quæ opponuntur illis angulis maioribus, erunt maiora quàm illa linea: sed vnumquodque latus erat duorum indiuisibilium, ergo linea illa cum sit minor, constabit tantum ex vno indiuisibili, quod est impossibile: pendet autem huius demonstrationis vis & intelligentia, ex 16. & 19. primi libri Euclidis. Complures alias rationes huc congerere possemus; sed non est opus: etenim, iis, quas commemorauimus, quod docere voluimus, conclusum & confectum esse arbitramur.

Soluuntur rationes contrariæ quibus tollebatur infinita continui diuisibilitas.

Cap. XIIII.

Restat vt contrarias rationes supra positas diluamus. Ad primam igitur rationem respondendum est, lineam componi ex alio quam ex punctis nimirum ex lineis minoribus, quas continet tanquam partes, in quibus etiam reperiuntur puncta: non enim est absurdum in linea reperiri vbique lineas & vbique puncta. diuerso tamen modo; lineas quidem, tanquàm partes eius, quæ si separentur, existent actu lineæ; puncta vero, ceu ea quæ terminant & continuant lineam, eo modo quo supra declaratum est, cum de hac re ageremus. Quamquam illud quod vulgo dicitur, puncta; partim autem est falsum, quia si in linea aliqua signetur punctum, nō potest immediatè post signari aliud punctum; siquidem est impossibile puncta sibi inuicem esse immediata: atque hinc etiam patet solutio secundi argumenti.

De motu corporis sphærici super planum.

Ad tertiam. Falsa existimatio quam vulgo habent quidam de tactu illius corporis sphærici quod mouetur super planum, fecit eos putare hoc argumentū esse indissolubile, cum tamen nec sit valde firmum, & in promptu sit eius solutio. Nam verum est, corpus sphæricum, cum tangit planum, tangere in puncto; & ita si discretè & disiunctè tangeret planum cum mouetur super ipsum, semper tangeret in punctis; sed quia mouetur continuè, tactus illius est vnus numero & continuus, idem planè cum motu ipsius; quare tali tactui & mo-

tui,qui fit in longum debet respondere in plano aliquid etiam longum & continuum & indiuisibile secũdum latitudinem : hoc autem non est punctum, quia non est longum; neque puncta.quia hæc & sunt multa & non sunt continua, respondet igitur linea, quare tale sphęricum non mouetur per puncta,sed per lineam.Solutio verò huius argumenti quam dat Auer. in 1. de Cælo com. 32. dicens tactum sphærici & plani in puncto non posse fieri Physicè,sed tantùm Mathematicè,non tollit difficultatem ; nam opinio,quæ facit continuũ ex indiuisibilibus, non minus aduersatur quantitati Mathematicæ quam Physicæ.Vide quo pacto Ochan in 1.Quol.quæst.9.soluat hãc dubitationem & Gregorius in 2.Sent.dist.2.quæst.2.art 1.sub finem: & Egidius 1.de Generat.quæstione 8.in responsione ad tertium.

Ad Quartam Tempus duplex est secundum Theologos, vnum discretum, alterum continuum ; in discreto possunt duo instantia esse immediata,in continuo verò minimè. Posset igitur Deus immediatè creare duos Angelos,vnum post alium respectu temporis discreti, sed non continui;repugnat enim vt vnum instans immediatè continuetur. Ad Quintam. Inter punctum & vnitatem hoc conuenit, quod ambo sunt principia,illud magnitudinis, hæc numeri:sed quia numerus est quantitas discreta,potest componi ex rebus indiuisibilibus,idest ex vnitatibus ; at quia magnitudo est quantitas continua, & duo in diuisibilia non possunt inuicẽ immediatè continuari, ideo non potest linea componi ex punctis.Ad Sextam Si continuum haberet infinitas partes alicuius certæ determinatæque quantitatis,pro culdubio esset infinitum actu secundum molem ; sed infinitæ partes continui,habent quantitatam indeterminatam,quæ per diuisionem semper minor existit,ex quo fit,vt non faciant molem totius,infinitam.Ad Septimam. Dicitur vna quantitas magna vel parua,& maior vel minor respectu alterius, quoniam habet partes determinatæ quantitatis vel maiores vel minores; & quia habet vel totidem numero partes,sed maioris quantitatis,vel æqualis quidem quãtitatis. sed plures numero (verbi gratia) quantitas bipedalis dicitur maior quàm pedalis, vel quia in bipedali possunt signari partes determinatæ quantitatis plures quàm in pedali, vt plures palmi aut digiti ; vel quia licet ambæ diuidantur in partes infinitas, tamen diuisio lineæ bipedalis fit semper per partes maiores, ipsius autem pedalis,per minores,Ad Octauam.Hæc ratio disertis verbis explicatur & soluitur ab Arist.6.Phy.tex.77. quare ne hic longiores simus, illinc petatur solutio. Ad Nonam.Apud Mathematicos dicuntur aliquæ lineæ cõmensurabiles non quia mensurentur ab aliqua linea minima & indiuisibili, sed quia inter illas est vna aliqua proportio talis qualis repe-

riri potest inter duos aliquos numeros (verbi gratia) linea bipedalis & pedalis sunt commensurabiles, quia illius ad hanc est proportio dupla, qualis est inter quaternarium, & binarium. Ad Decimam. Totũ continuum est maius sua parte, nam quamuis ambo possint diuidi in partes infinitas, tamen diuisio totius procedet per partes duplo maiores, quàm diuisio partium, si fiat diuisio eadem proportione. Itaq; sunt partes vtrobique partes numero, sed non magnitudine; quanquam magnitudo continui solet mensurari per aliquam mansuram determinatæ quantitatis, totum autem habet plures huiusmodi mẽsuras quam aliqua pars eius.

De infinitate continui secundum diuisionem & additionem.

CAP. XV.

ARIST. in 3. Physi. presertim à tex. 59. vsque ad 70. multa scribit scitu digna de continui diuisione & additione in infinitum; quæ breuiter nos exponemus, nonnullas dubitationes quæ circa supradictos textus occurrunt; explicando,

Arist. in 3. Phy. tex. 59. ait diuisionem continui, vt cõsumat totũ; fieri debere per partes æqualis magnitudinis, vt autem procedat in infinitũ, per partes inæquales eiusdem proportionis. Sed vtrumq; hoc videtur falsum; nã potest fieri diuisio per partes inæqualis magnitudinis, quæ tamẽ exhauriet totũ quod diuidetur: v. g. sit magnitudo sex digitorũ, primùm detrahatur pars vnius digiti, deinde, altera duorum digitorũ, postea tertia triũ totũ erit consumptũ; diuisio tamen facta est per partes inæqualis magnitutinis? similiter etiam potest fieri diuisio continui per partes diuersæ proportionis, quæ procedat in infinitũ; vt si primũ diuidatur continuũ in duas partes, tum altera medietas in tres, postea vna tertia in quatuor, & sic deinceps; sectio quidem nunquàm finietur, cũ tamẽ ea non fiat secundum eandẽproportionẽ partiũ. Altera dubitatio est circa tex. 60. vbi scribitur posse fieri additionem in continuo in infinitum; verùm non sicut per diuisionem continui quacunq; eius parte data potest dari minor, ita per additionem quacũq; magnitudine posita, maior dari potest. De quo duplex dubitatio existit, primò enim, si additio fit in infinitũ, ergo corpus in quo fit talis additio. augebitur in infinitũ. Deinde, aut loquitur Arist. de magnitudine Phy. aut de Mathe. si de Phy. falsum est eam posse diuidi in infinitum, nam rerum naturaliũ datur maximũ & minimum, sicut docet Arist. in 1. Phy. tex. 36. & in 2. de Anima tex. 41. si de Mathe. quæ habet esse in imaginatione, & per abstractionẽ à materia sensibili, falsum est eam non posse augeri in infinitũ: nam sicut data qua

cunq; magnitudine parua,possumus imaginari minorem,ita quacũque magna,maiorem cogitare & animo fingere licet.

Quæ diuisio continui ipsum tandem absumat quæ verò nunquam.

Ad priorem dubitationem respondendum est; Arist. eo in loco voluisse dare certam & generalem regulam,non eam quæ aliquando vera sit,aliquando falsa;etenim si diuisio fiat per partes æqualis magnitudinis,semper eueniet vt consumatur totum;sin autem fiat per partes inæqualis magnitudinis,nò semper id eueniet,vt patet in diuisione infinita cõtinui per partes proportionales,quæ sunt inæqualis magnitudinis,nam posteriores semper sunt minores prioribus:similiter quãquàm fieri possit diuisio continui infinita per partes diuersæ proportionis,vt ostenditur in argumento,tamen non hoc semper contingit. Nam diuisio continui quæ fit per partes æqualis magnitudinis, fit secundum diuersam proportionem, nam primùm secamus sextampartem, deinde quintam, postea quartam & sic de cæteris: quæ tamen diuisio non procedit in infinitum, sed absoluit continuum. Ad posteriorem dubitationem hoc modo respondendum est; corpus cui fit additio in infinitum, euadit in infinitum maius secundum quid, idest seipso, sed non fit in infinitum maius simpliciter,idest quocunque alio corpore. Nam quod additur vni corpori,detrahitur ex altero sicut ex illis duobus corporibus quæ sunt finita non euaderet corpus infinitum,ita neque si partes quæ in infinitũ auferuntur ex vno corpore,addantur alteri, propterea illud fiet infinitum,v.g.sit vna magnitudo bipedalis & altera pedalis,si tota bipedalis adderetur pedali,non fieret maior in infinitum, sed tantùm fieret tripedalis:& cum partes non sint maiores toto,etiam si infinitum addatur lineæ pedali, nunquàm tamen illa euadet infinita, Aliud est igitur fieri maius in infinitum secundum quid, idest respectu sui, & aliud fieri maius simpliciter,idest respectu cuiuscunque alterius corporis. Altera verò dubitatio quæ circa eundem textum facta est, ita soluitur. Arist. neque loquitur de magnitudine Physica, neque Mathematica,sed de magnitudine per se & intrinsecè sumpta. Nam cũ magnitudo sit continua secundum rem,intrinsecè & per se est diuisibilis in infinitum,nec vt talis fiat diuisio, extrinsecus requiritur aliquid aliud:per se autem non potest augeri,quia id per quòd augetur assumitur extrinsecus:ex quo fit, vt nisi sit alia magnitudo infinita, cui detrahi possint partes certę magnitudinis infinitæ, nunquàm alia magnitudo poterit augeri in infinitum;

Cur continuũ ex se sit diuisibile in infinitum nõ autem augmentabile.

Dubitationes aliquot circa textus 67.68. & 69. libri tertij Phyſicorum explicantur.
CAP. XVI

Cur accretio continui dicatur fieri ſecũdũ formam diuiſio autem eius ſecũdum materiam.

IN tex. 67. lib.3. Phyſi. Ariſt. ait. Propterea nihil poſſe in infinitum augeri, poſſe autem in infinitum diuidi, quoniam accretio tendit ad formam cui repugnat infinitas, diuiſio autem tandit ad materiam cui non repugnat infinitas; in quibus verbis vnum eſt clarum, nempe infinitatem repugnare formæ, proprium enim eſt formæ terminare, quamobrem appellatur terminus vel finis, materia vero per ſe infinita ac indeterminata eſt quocirca recte ipſi materiæ attribuitur infinitas? Alterũ autẽ obſcurũ eſt, quo pacto accretio dicatur pertinere ad formam, diuiſio ad materiam. Auerr. 3. Phyſi, comm.60. ita declarat hanc ſententiam Ariſt. per diuiſionem res tendit ad imperfectionẽ & ad non eſſe, quorum radix eſt materia. Accretio autem tendit ad perfectionem & ad eſſe, quorum origo & cauſſa eſt forma, ob hanc igitur cauſſam diuiſio dicitur fieri propter materiam; accretio autem propter formam. Verum D. Thomas. 3. Phyſi. ſuper tex.67. & 1. par. quæſt. 7. art. 3. in reſponſione ad 3. argumentum, longe ſecus hoc interpretatur. Accretio inquit tendit ad totum, diuiſio ad partes. Totum autem vt eſt apud Ariſt. in 2. Phyſi. cap. de cauſſis habet ſe vt forma, partes autem vt materia, quocirca accretio dicitur fieri ad formam, diuiſio autem ad materiam. Vtraque interpretatio ſatis bona, & probabilis eſt. ſed remanet etiam nunc vnus ſcrupulus, etenim numerus poteſt in infinitũ augeri, quæ accretio tendit ad formam, nam propter additionem cuiuslibet vnitatis exiſtit noua forma, & ſpecies numeri, ergo infinitas etiam accidit ratione formæ. Sed facile eſt excutere hunc ſcrupulum, nam additio in finita, quæ accidit numero, non procedit ex forma numeri, ſed ex diuiſione continui; quare tota infinitas, quæ eſt in accretione tam numeri quàm magnitudinis, tandem ad extremum, referenda eſt ad diuiſionem continui, quę vt dictum eſt fit propter materiam.

An numerus poßit augeri in infinitum.

Dubitatur etiam de eo, quod ſcribit Ariſt. tex.68. nimirum poſſe numerum augeri in infinitum; nam ſi ita eſt, ergo poſſent exiſtere infinitæ ſpecies numeri; cum igitur ſpecies ſint ęternę (hoc enim intereſt inter ſpecies & indiuidua, quoniam illæ pertinent ad integritatem & perfectionem vniuerſi, hæc autẽ nequaquam, ideo illas quidem vniuerſo coæuas eſſe oportet, hæc autem minimè) & in æternis idem ſit eſſe, & poſſe eſſe, vt enim Ariſt. inquit 3. Phy. tex.32. poſſe ab ipſo eſſe, nihil differt in perpetuis, neceſſe erit actu eſſe infinitas ſpecies numerorum. Sed hoc ita ſoluitur; ſpecies eſſę æternas, verùm eſt

in iis

in iis ſpeciebus,quæ habent eſſe reale extra Animam in rebus,& ſunt propriè;ac ſimpliciter ſpecies,& pertinent ad perfectionem vniuerſi,quorum nihil conuenit in ſpecies numerorum quatenus poſſunt in infinitum procedere;ſic enim habent tantummodo eſſe imaginabile vel intelligibile,non autem eſſe reale in vniuerſo.

Circa eundē textum dubitari poteſt,quo pacto accretio numeri in infinitum,procedat ex diuiſione continui in infinitū.Numerus enim ſecundum naturam prior eſt quam magnitudo,ſicut vnitas, quæ eſt principium numeri,eſt ſimplicior,& prior quam punctum, quod eſt principium lineæ, vt Ariſt.indicat 1. Poſt. 42. quocirca infinitas numeri non debet prouenire ex infinitate continui.Ad hoc ita reſpondendū eſt. Numerus ſumptus Mathematicè,ac ſecundū eſſe intelligibile,poteſt in infinitū augeri ſine auxilio magnitudinis,ſemper addendo nouas vnitates per imaginationem formatas:at ſumptus Phyſicè hoc eſt ſecundum eſſe reale extra animam, non poteſt augeri in infinitum,niſi propter magnitudinē,vel proximè, vel remotè; quod additur propter motum & tempus,ex quorum partibus (ſunt enim continua)etiam numerus augeri poſſet in infinitum,ſed infinitas motus atque temporis prouenit ex infinitate magnitudinis, vt docet Ariſt.in 3.Phy,tex.70.quoniam igitur numero non poſſunt in infinitum addi vnitates reales,niſi propter partes continui, quæ ab eo per diuiſionem in infinitum ſeparari poſſunt, ob id dicitur infinitas numeri prouenire ex diuiſione continui.

An accretio numeri in infinitum procedat ex diuiſione continui.

In tex.69.ponitur hæc propoſitio,quantamcunque contingit eſſe magnitudinem in potentia,tantam oportet iam eſſe actu. Quæ propoſitio non videtur vera,nam nō valet,magnitudo poteſt eſſe in infinitum minor,ergo iam actu eſt infinitè minor; ſimiliter non valet, numerus eſt in potentia infinitè magnus,ergo numerus actu eſt infinitè magnus.Reſpondeo,Ariſt.hic loqui non de diuiſione magnitudinis.ſed de creatione eius in infinitum, in qua vera eſt propoſitio: nam vt ex his,quæ ante diximus perſpicuum eſt;vna magnitudo tāta poteſt fieri per additionem; quanta eſt altera magnitudo,ex qua fit additio: ſi ergo magnitudo poſſet euadere infinita per additionem, oporteret illam alteram magnitudinem ex qua fit additio,actu eſſe infinitam. Non igitur hoc intelligendum eſt de diuiſione magnitudinis,nec de accretione numeri,ſed de accretione magnitudinis,quæ fit ex diuiſione alterius magnitudinis.Sed quæſt.quas de quantitate adhuc tractauimus,fere ſunt Methaphyſicæ.Deinceps igitur de quātitate.ea ratione vt conſideratur & tractatur à Mathematico, diſputemus.

De abstratione Mathematicæ quantitatis.
CAP. XVII.

NVNC differendum est de abstractione Mathematicæ quantitatis, declarandumque an quantitas, ea ratione vt consideratur à Mathematico, sit abstracta, non solum à materia & substantia sensibili, sed etiam simpliciter & absolutè ab omni substantia, & materia: vel potius quantitas Mathematica sit quidem abiuncta à materia sensibili, non autem simpliciter à materia, & substantia. Etenim hac de re non satis conuenit inter Philosophos; namque Albertus, D. Thomas, Ægidius & alij, existimant quantitatem Mathematicam non posse abstrahi ab omni substantia, sed tantum à sensibili: è contrario autem Themistius, Simplicius, Philoponus & Auerroes opinantur quantitatem Mathematicam absolutè, & simpliciter abiunctam esse ab omni Materia & substantia. Horum igitur opinionem expendentes, quid vero similius sit videamus, Neque hoc loco refellenda est Pythagoreorum sententia, qui huiusmodi quantitates putabant non solum ratione, sed etiam re ipsa seiunctas esse ab omni materia. quomodo enim quantitas Mathematica. si est accidẽs, potest secundum rem à substantia separata existere; nisi dicant quantitatem quæ extensionem habet & partes, inhærere in aliquo subiecto immateriali & indiuisibili; sin autem quantitas Mathematica est substentia, expers materiæ, per se subsistens, quomodo ea non fuerit substantia quædam intelligens, & diuina? Sed hanc opinionem, vt diximus; omittamus, quæ, vel ipsa vetustate iam pridem euanuit; eorúmque sententiam, qui negant quantitatem Mathematicam ratione abiunctam esse ab omni substantia, diligenter expendamus.

Opinio eorum qui censent quantitatem Mathematicam non esse ab omni substantia sed tantum à sensibile adstractam.

D. Thomas in Prima Parte q. 85. art. 1. in responsione ad 2. ita scribit, *Materia sensibilis dicitur materia corporalis, vt subiacet qualitatibus sensibilibus materia vero intelligibilis dicitur substantia secundum quod subiacet tantum quantitati: manifestum est autem, quod quantitas priùs inest substantiæ, quàm qualitas sensibilis, vnde quantitas potest considerari absque qualitate sensibili: quod nihil aliud est, quàm eam astrahi à materia sensibili; non tamen potest considerari sine intellectu substantiæ in communi, quæ subiacet quantitati, quod est eam non abstrahi à materia intelligibili, potest tamen considerari sine hac, vel illa substantia, & abstrahi à materia intelligibili indiuiduali*, Eandem sententiam ponit, eisdemque verbis declarat in suo commentario super Boetium de Trinitate, quod est opusculum 70. in quæst. 5. de Diuisione scientiæ speculatiuæ art. 3. Albertus idem sentit 5. Meta. tract. 3. cap, 2. Antonius Andreas secundum disciplinam Scotisticam idem docet in 6. Meta. quæst. 3. probatur hæc opinio duabus rationibus.

Primò quidem, quia nullum posterius potest abstrahi à priori cui per se subordinatur, sed quantitas per se est posterior substantia, ergo non potest adstrahi ab ipsa. Deinde, quantitas cum sit accidens, tam secundum esse. quam secundum essentiam, dependet à subiecto suo quod est substantia; siquidem vt Arist. docet in 7. Metaph. accidentis esse est in esse, & definitio accidẽtis fit per additamẽtum, idest per appositionem subiecti: quocirca nullum accidens vel esse vel definitiuè ac sciẽtificè cognosci potest sine suo, subiecto.

Cæterum hæ rationes non sunt admodum firmæ, quare paruo negotio refelli possunt; nam posterius non potest abstrahi à priori, tunc videlicet cum consideratur secundum id in quo est posterius, & dependens à priori; velut quantitas si consideretur vt est accidens, vel etiam quoddam genus accidentis, hoc est secundum inhærentiam suam vel secundum certam quandam habitudinem essentialem, quam dicit ad substantiam, alia enim est ad substantiam habitudo quantitatis & alia qualitatis, & alia cæterorum accidentium: sic quantitas non potest abstrahi à substantia; verùm non hoc modo considerat eam Mathematicus, non enim agit de quantitate considerans eius existentiam vel essentiam vel caussas eius naturales, quod non semel à nobis in hoc opere fuit declaratum: sanè id manifestum est perlustranti omnes demonstrationes Geometricas & Arithmeticas quæ in huiusmodi scientiis reperiuntur. quod autem Mathematicus non perscrutetur caussas quantitatis, nec ex illis demonstrationes suas conficere laboret, auctores sunt multi tam Platonici quàm Peripatetici. Considerat igitur Mathematicus certas quasdam affectiones quæ conueniũt quãtitati non in ordine ad substantiã; sed per se, vel simpliciter & absolutè, vel in comparatione ad aliam quantitatem: atque hinc etiam patet solutio posterioris rationis. illud autem mirandum est, quomodo D. Thomas locis supra memoratis affirmat materiam intelligibilem à qua non abstrahit Mathematicus esse substantiam, cum ipsemet in 1. Post super tex. 42. & in 7. Metaphysicæ super tex. 35. scribat materiam intelligibilem esse ipsum continuum, hoc est vel superficiem vel corpus: & sanè idem confirmat Alexander in eodem loco, nec Aristoteles id abnuit, tum in illo loco, tum in 8. Metaphisice tex. 15. sed veniamus ad alteram opinionem.

Quandò verum sit posterius non posse abstrahi à priori.

Quomodo Mathematicus considerat quantitatem.

Explicatur altera ſententia eorum qui aiunt quantitatem mathematicam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.

CAP. XVIII.

Præclaræ ſententiæ Themiſtij de Mathematica abſtractione quantitatis ab omni ſubſtantia.

ALTERA ſententia eſt Græcorum, qui cenſent à Mathematico conſiderari nudam quantitatem ſegregatam ab omni materia & ſubſtantia. Themiſtius in 3. Phy. ſuper tex. 71. ita ſcribit. *Ideo Mathematica dicuntur ex abſtractione, quoniam ab iis quæ cernuntur in corporibus naturalibus, adiunguntur, & ipſæ per ſe dimenſiones ipſúmque continuum æſtimatur atque ſpectatur.* Idem in 1. de Anima ſuper tex. 17. ſic ait. *In omnibus quæ Mathematici contemplantur, naturales affectiones à conſpectione ſua reijciunt, ſolas meráſque magnitudines & nuda atque inania ſpatia conſiderant; finiendis his neque materiam neq; naturalẽ qualitatem adiungunt.* Idem in 3. de Anima ſuper tex. 35. hæc habet. *Mathematici ad ſolam quantitatem ſpectant, & in contemplationem ſuam ſpatia ipſa mera inaniáque & confinia corporum tantùm adhibent. Ex eo fit vt inter Mathematicas diſciplinas Geometria & Arithmetica abeſſe à materia naturali longiſsime videantur, vt potè in quibus demonſtrationes ſine aliqua materiæ mentione procedant, quamobrem neque ſuppetias à ſenſu deſiderant quia neque materiam vllam requirunt. At Muſica, Perſpectiua, Aſtronomia, quanquam & hæ conantur remouere materiam atque ſenſum, non tamen æquè id poſſunt, ſed à ſenſu proficiſcuntur & in ſenſum deſinunt.* Hoc idem docet & pulcherrimè tractat Simplicius ſuper 3. de Anima explanando tex. 35. Vide etiam Philoponum in 2. Phy. ſuper tex. 18. vbi ait nudam quantitatem, perinde ac ſi per ſe ſubſiſteret, à Mathematico conſiderari ſine omni ſubſtantia. Omnes denique Græci, interpretantes vel tex. 18. 2. Phy. vel 17. 1. de Anima vel 35. 3. de Anima vel 35. 7. Metaph. idem planè affirmant.

Idem ſentiũt Simplicius & Philoponus, quin etiã ipſemet Ariſtoteles.

Ac nobis quidem Ariſtoteles videtur idem ſenſiſſe: is enim in 12. Metaphyſicæ, tex. 44. ait. Inter diſciplinas Mathematicas Aſtrologiam quidem ſpeculari de ſubſtantia ſenſibili ac ſempiterna, Geometriam autem & Arithmeticam nullam ſubſtantiam conſiderare. Et in 11. libro Metaphyſicæ Summa. 2. capite. 1. hoc idem perſpicuis verbis declarat ita ſcribens. *Mathematicus circa abſtracta ſpeculatur, tollendo nanque omnia ſenſibilia ita ſpeculatur, ſolum autem dimitit quantum & continuum, hoc eſt vel lineam vel ſuperficiem vel corpus & pationes eorum, prout quanta & continua ſunt, non prout aliquid aliud ſpeculatur.* Hactenus Græci & ipſe Ariſtoteles. Quæ ſententia nobis quidem ſit veriſimilior, atque probabilior. Primùm enim, talis eſt modus abſtra-

ſtrahendi in ſcientiis, qualis eſt modus definiendi, vt innuit Ariſt. in 6. Metaphy. tex. 2. Sed in definitionibus Mathematicis nulla fit mẽtio nullàque ratio habetur vllius materiæ vel ſubſtantiæ, vt per ſe clarum eſt conſideranti omnes definitiones Mathematicas. ergo Mathematicus abſtrahit quantitatem ab omni materia & ſubſtantia: quid enim aliud eſt abſtrahere vnum ab alio, quàm conſiderare vnũ non conſiderando aliud? Deinde, Ariſt. in 2. Phy. tex. 19. oſtendit Mathematicum abſtrahere à materia ſenſibili, propterea quod definit par impar, triangulum & alia eiuſdem generis abſque materia ſenſibili: ſed in definitionibus eiuſmodi rerum, ſicut non apparet materia ſenſibilis, ita nulla prorſus materia vel ſubſtantia cernitur, ergo Mathematicus ſicut à materia ſenſibili, ita ab omni ſubſtantia quantitatem abſtrahit. Poſtea, affectiones quæ à Mathematico demonſtrantur de quantitatẽ, non ei conueniunt in ordine ad ſubſtantiam, ſed per ſe; vt eſſe diuiſibilem, commenſurabilem, proportionabilem, æqualem, vel inæqualem: ſimiliter triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ſphæricum non poſſe tangere planum niſi in puncto, & alia eiuſdem generis, quæ ſine vllius ſubſtantiæ reſpectu per ſe ſpectantur in quantitate. Quare Mathematicus ad eas res demonſtrandas non indigebit conſideratione vllius ſubſtantiæ; non enim quantitas eſt diuiſibilis ex eo quia eſt in ſubſtantia, neque triãgulum habet tres angulos æquales duobus rectis, nec linea recta tangit circulum in puncto, quia inſint in aliqua ſubſtantia; ſimiliter etiam non conuenit quantitati tantum locum occupare, in ordine ad ſubſtantiam, ſed per ſe, vt in cubo demonſtrat Ariſt. 4. Phyſicorum tex. 76. Imò, quædam non videntur poſſe conuenire quantitati in ordine ad ſubſtantiam, quemadmodum continuum eſſe diuiſibile in infinitum; nam ſi ſubiectum quantitatis, vt prioris ſententiæ principes exiſtimant, eſt ſubſtantia compoſita, perſpicuum eſt repugnare quantitati, prout eſt in ſubſtantia compoſita diuidi in infinitum: forma enim ſubſtantialis neque diuiſionem neque accretionẽ in infinitum fieri in quantitate ſibi coniuncta vllo modo patitur. Ad extremum, ſi Mathematicus vt ſæpe à nobis dictum eſt, neque eſſentiam, neque exiſtentiam neque proprias & reales cauſſas tũ quantitatis tum affectionum eius conſiderat, quid ei opus erit ad contemplationem tractationémque ſuarum demonſtrationum, vllam ſubſtantiæ conſiderationem adhibere? Verum de his ſatis. Deinceps an quadratura circuli ſit poſſibilis diſquiramus.

Quinque rationibus probatur quantitatem Mathematicã ab omni ſubſtantia eſſe abſtractam.

De Quadratura circuli an sit scitilis vel possibilis. CAP. XIX.

LIBET hoc loco, quasi à recto doctrinæ cursu deflectentes, ad amænam quandam contemplationem paululum diuertere, hoc est de quadratura circuli, sit possibilis nec ne, disputare. Cuius rei iucunda est inquisitio, difficilis explicatio, cognitio autem cum ad alia, tum ad multorum locorum Arist. intelligentiam per quam vtilis. Circulum autem quadrare conati sunt apud veteres, Antiphon, Bryso, & Hippocrates Chius, quorum meminit Arist. 1. Phy. tex. 11. 1. Post. tex. 23. & 1. Elenchorum cap. 10. Apud recentiores autem Orontius Finæus, qui, si quàm multa docere atque demõstrare aggressus, atque pollicitus est, tam multa præstare ac perficere potuisset, immortalem sanè gloriam fuisset consequutus. Horum omnium de quadratura circuli demonstrationes, Ioannes Buteon vno libello diligenter collegit, earúmque demonstrationum vitia & errata, subtiliter & accuratè patefecit. Nos primum, videamus quid alij senserint de Quadratura circuli: tum, doceamus quadraturam circuli possibilem atque scibilem esse; postremò, rationes contrarias, quæ videntur nobis aduersari, dissoluamus.

Opinio & argumenta eorum qui negant Quadraturam circuli esse possibilẽ.

Nonnulli putant non posse quadrari circulum, propterea quod Arist. 7. Phy. tex. 21. & 30. videtur ponere pro absurdo vt recta & circularis linea sint inter se æquales: Auerr. in 7. Phys. commento 29. ait impossibile esse vt quantitates sint inter se æquales, nisi aut rectæ inter se, aut circulares inter se: & 10. Metaphy. comm. 10. ait lineam arcualem non posse æquari lineæ rectæ, aut rectam alij non rectæ: & apud Euclidem est communis animi conceptio (quæ sibi mutuo con gruunt ea inter se fore æqualia) sed constat nullum quadratum posse omnino congruere cum circulo aut ei penitus adaptari, nam si rectũ congrueret cum obliquo seu curuo, non esset rectum sed obliquum, aut hoc non esset obliquum sed indueret formam recti. Ad extremũ, cum in huius rei peruestigationem, omnibus propriè seculis, plurimi atque clarissimi Mathematici summo studio & diligentia incubuerint, nec quicquam adhuc compertum fuerit, desperandum est, hoc in posterum inueniri posse: ídque maximo argumento esse debet; huius rei demonstrationem non posse comprehendi. quamobrẽ Arist. in categoria. Ad aliquid, vbi de Quadratura circuli sermonem habet, loquitur de ea non absolutè, sed ex suppositione *si* (inquit) *est scibilis*. Ab hac opinione non abhorruisse Ammonium Simplicij magistrum, affirmat ipsemet Simplicius 1. Phy. super tex. 11.

E contrario autẽ Iãblichus (auctore Simpl. in 1. Phy. super text. 11.)

affirmat Quadraturam circuli non modo poſſe inueniri,ſed poſt Ariſtotelem,compertam & traditam fuiſſe à Sexto Pythagorico,Archimede,Apollonio,Nicomede & Carto. Verùm Simplicius ait à ſupradictis viris non certam huius theorematis demonſtrationem,ſed inſtrumentariam tantum quandam eius rationem & conſtitutionem adinuentam fuiſſe;non enim id latuiſſet tandiu omnes Mathematicos. Archimedes certè non perfectè quadrauit circulum,niſi fortè dicatur quadraſſe;vel quia dedit certiſſimam viam quadrandi, & docuit ea quibus cognitis & compertis neceſſariò conficitur Quadratura circuli; vel quia in quadrando circulo proximè omnium acceſſit ad veram eius rei demonſtrationem,ita vt quod deeſt, perexiguū ſit & cum demonſtratio traducitur ad materiam ſenſibilem, pro nihilo ducatur,& non ſecus vſurpetur à Mechanicis,ac ſi eſſet demonſtratio perfecta & omnibus ſuis numeris abſoluta.

Iamblichus dixit Quadraturam circuli à multis iam eſſe inuentā.

Zimara in ſuis concordantijs ſuper decimum librum Metaphyſicæ,exponens ea verba,quibus Auerroes ait lineam arcualē non poſſe æquari lineæ rectæ, dupliciter inquit Quadraturam circuli poſſe accipi,vno modo Mathematicè & ſecundum imaginationem, altero modo Phyſicè & ſecundum rem;permagni autē referre vtro modo ſumpta fuerit,etenim Mathematicè poſſibilis eſt,vt videtur Mathematicis,& Boëtio,qui in categoria Ad aliquid,inquit eius demōſtrationem eſſe inuentam, ſeque eam fuiſſe explicaturum niſi breuitati ſtudere voluiſſet. Imaginatur enim (ait Zimara) Mathematicus lineam rectam incuruari,& fieri circularem,& contra,ipſam circularem rectificari,vt omni ex parte coæquetur lineæ rectæ. At vero Phyſicè,& ſecundum rem,hoc impoſſibile eſt;nūquàm enim linea recta poteſt re ipſa perfectè adaptari & congruere circulari, niſi deſinat eſſe recta;& cum æqualia dicātur eſſe ea quæ ſibi inuicem congruūt, nunquam profecto ſecundum rem quod eſt circulare poterit æquari recto,quare ſic impoſſibile eſt quadrari circulum. Hac autem diſtinctione poſita,putat Zimara omnes opiniones inter ſe conciliari poſſe;nam qui aiunt circulum poſſe quadrari,intelligunt Mathematicè; qui autem negant,intelligunt Phyſice;porro hanc diſtinctionem videtur probare & confirmare Auerroes in 7. Phyſ. comm. 29. ita ſcribens. *Impoßibile eſt lineas rectas circularibus, aut contra circulares rectis,denique quæcunque non ſunt eiuſdem ſpeciei,ſibi inuicem æquari. Quod autem dicunt Geometræ, quòd linea recta eſt breuißima linea omnium quæ duci poſſunt ab vno pūcto ad aliud punctū,dicitur largè,& æqualitas dicitur de eis ferè æquiuocè,& ſimiliter hoc quod dicunt quod circūferētia alicuius circuli eſt æqualis figuræ poligoniæ: & Geometer decipitur in hoc;quia poßibile eſt exiſtimare lineam rectam quæ incuruetur & fiat circularis,& quia hoc accidit in mente, attribuit*

Opinio Zimaræ aientis Quadraturā circuli eſſe poſſibilem Mathematicè ſed non Phyſicè.

hoc propriè ipsi Geometer. Hæc Auerroes. Neque vero inquit Zimara, incredibile videri debet idem esse possibile Mathematicè quod non est possibile Physicè; cum possit hoc permultis exemplis confirmari, nam motus circulares inter se contrarios esse, & quantitatem augeri & diuidi posse in infinitum, & velocitatem motus infinitè intendi & remitti posse (de quo vide apud Auer. 3. Phys. 60. & 4. Phy. 72. & 1. de Cælo 32.) verum est secundum abstractionem quandam Mathematicam, falsum autem & impossibile, secundum rationem & considerationem Physicam. Hactenus Zimara.

Refellitur opinio Zimaræ, & eorum qui negant Quadraturam circuli poßibilem esse.
CAP. XX.

SVPRADICTA opinio Zimaræ multis de caussis nobis non probatur. Primò, quia putat quadraturá circuli, eo fieri, quòd imaginemur, aut lineam rectam flecti in curuam, aut hanc dirigi in rectam, cum hoc longissimè absit cum à vero, tum à doctrina Mathematicorum; etenim quadrare circulum non est aliud, quàm reperire aream alicuius quadrati, parem & æqualem areæ cuiuspiam circuli; non vt inter se congruant & planè coaptentur inuicem, hoc enim non solum impossibile est in quadrato & in circulo, sed etiam in ipsis figuris rectilineis quæ diuersa specie continentur; nunquam enim triangulum quadrabit, & congruet cum quadrangulo, aut quauis figura aliùs speciei; quippe cum species & ratio figuræ consistat in indiuisibili: certum tamen est omnes figuras rectilineas quadrari posse, vt ex 14. propositione 2. libr. Elem. Euclidis, perspicuum est. Æqualitas ergo quadrati & circuli in eo est, vt areæ vtriusque figuræ sint æquè capaces; sed isti, vt opinor, falluntur, quia idem iudicium faciunt de lineis secundum actum sumptis, atque si accipiantur secundum potentiam, cum tamen permultum intersit; in triangulo enim rectangulo, latus subtendens angulum rectum, per se, ac secundum actum, minus est reliquis duobus lateribus simul sumptis, vt patet, ex 20. propositione primi Elementorum Euclidis: at secundum potentiam est par, ac æquale illis, quia quadratum quod fit ex tali latere, æquale est duobus quadratis, quæ ex duobus reliquis lateribus existunt, vt docet Euclides eodem libro propositione 47. & in ambligoniis triangulis latus subtendens angulum obtusum minus est reliquis duobus, facit tamen quadratum maius duobus quadratis aliorum laterum, vt est in secundo Elementorum propositione 12. Theon item Mathematicus in primis nobilis, scribens in pri-

primum librum Almagesti, vbi sermo est de capacitate figuræ circularis, pulchrè demonstrat positis duabus lineis æqualibus, vna recta, altera circulari, ampliorem aream effici à circulari, quàm à recta; sed commorari in his, superuacaneum ducent, qui rationibus Mathematicis, vel mediocriter fuerint eruditi. Illud quoque non vacat errore, quod inquit Zimara, quadraturam circuli Physicè impossibilem esse, nequaquam vero Mathematice; cum tamen contra plane res se habeat, nam, & verisimile est in corporibus naturalibus, vel artificiosis, esse aliquod quadratum peræque capax, atque aliud corpus amplitudine rotunda: & quadratura Archimedis (vt supra exposui) in materia sensibili, & in corporibus mechanicis habetur, atq; vsurpatur pro perfecta, & absoluta, quæ tamen ad regulam Mathematicorum, non est exacta. Adde, quòd illa definitio æqualitatis, propter quam Zimara negat quadraturam circuli Physicè possibilem esse, non est Physica, sed Mathematica; quippe quæ in communibus animi conceptionibus numeratur ab Euclide. verum germanam illius definitionis intelligentiam, nec Zimara, nec quidam alij aduersarij quadraturæ (vt ostendemus infra) videntur assecuti. Hæc contra Zimaram.

Sed nos possibilem esse Quadraturam circuli, aggrediamur demõstrare. Primò, ea, ex quibus Archimedes concludit Quadraturam circuli, in libro de Dimensione propositione 1. non sunt impossibilia: nam quamuis ibi ponit trigonum orthogonium, cuius vnum latus sit æquale peripheriæ circuli, & neque ab ipso neque à quoquam alio demonstratum fuerit, dari lineam rectam æqualem peripheriæ circuli, tamen Eudocius Ascolonita illam propositionem Archimedis exponens, ait eiusmodi rectam possibilem esse, quin etiam talem aliquam reperiri in natura, à nullo plane dubitari. Lineas item Helicas, per quas Archimedes pulchrè quadrat circulum, quis sanæ mentis neget, aut posse reperiri, aut certe effici posse à Deo? nam cum huiusmodi lineas cogitatione depingimus, nihil mens reperit in his, aut rationi repugnans, aut quod obstet aliquo modo, vt esse nequeant. Deinde, si Archimedes quadrauit Parabolam, quæ est area quam linea recta & curua circunscribunt, cur non circulus etiam quadrari possit? Præterea, si angulo curuilineo (vt est apud Proclum 2. lib. super Euclidem) inuenitur rectilineus maior, & minor, atq; etiam par, cur non idem contingere possit in ipsis figuris rectilineis, & curuilineis? Adhæc si Hypocrates quadrasset omnes lunulas, quas adhibet in sua demonstratione, proculdubio (vt etiam cõfitentur Mathematici, qui eiusmodi demonstrationem redarguunt) quadrauisset circulũ. Atqui si is vnam aliquam lunulam quadrauit (vt verè quadrauit)

hoc est certissimo arguméto, omnes quoque posse quadrari, quippe quum omnium lunularum par ratio, par item facilitas, & difficultas ad quadrandum, esse videatur. His accidit, quod non minus difficile videtur quadrare lunulam, quàm semicirculum, aut aliam quampiá sectionem circuli; propterea quod lunula habens vtramque lineam curuam, magis est dissimilis figuræ rectilineæ, quàm semicirculus, vtpotè qui saltem alteram lineam rectam habeat. Cum igitur lunula quadrata fuerit ab Hippocrate, quid prohibet etiam semicirculum quadrari posse? eo autem quadrato, totius quoque circuli quadratura in promptu est. Postremò (vt quo argumento oppugnant aduersarij Tetragonismum, eodem nos ipsam tueamur) si esset impossibilis quadratura circuli, id sane vidissent clarissimi quique Mathematici, qui ea in re multum elaborarút: & non solum à quærendo destitissent, sed etiam docuissent huiusmodi problema esse impossibile, ceu est ab ipsis de diametro, quod sit incommensurabilis costæ, luculenter explicatum atque demonstratum. sed ad dissoluendas rationes quibus oppugnatur Tetragonismus, veniamus.

Soluuntur rationes contrariæ.
CAP. XXI.

RATIONES autem, quibus Tetragonismus labefactari existimatur, parui negotij est dissoluere; nam sicubi Aristoteles & Auerroes aut etiam alij, docent rectum, & curuú inter se comparari, & æquari non posse, loquútur sane de perfecta comparatione, quæ secundum Aristot. 7. Physic. tantum versatur in iis, quæ specie atoma continentur. Quocirca eam remouet etiam à genere, vtpote in quo propter magnam differentiarum atque specierum varietatem, asserat complures æquiuocationes delitescere. Vel alio etiá modo hæc possunt expediri: posito nimirum duplici genere comparationis, vno secundum similitudinem, quod fit in iis tantùm, quæ sunt eiusdem speciei: altero autem secundum proportionem, quod latissimè patet, pertinens etiam ad ea, quæ sunt diuersorum generú; hanc duplicem rationem comparationis, colligere licet ex iis, quæ scribit Arist. 2. de Generatione tex. 37. Perfecta igitur æqualitas in iis tantum est, quæ sunt eiusdem speciei; quæ enim ita sunt æqualia, sibi inuicem apposita, perbellè congruút inter se: id quod minime conuenit in quantitates rectas & curuas, quinimo nec in vllas quantitates differentium specierum, quales quales fuerint conuenire potest; nunquam enim trigonum cum tetragono, aut pentagono hac ratione congruet, aut plane conformabitur; ergo vt perfectam æqualitaté

in recto,& curuo non ponimus,ita aliquam vim,& rationem æqualitatis,in ipsis reperiri posse affirmamus: vt spacio quod circulus cõtinet,par & æque capax spacium à quadrato effici valeat. Non enim hoc loco verba facimus de parilitate lineæ rectæ & curuæ perfecta secundum actum,sed secundum potentias huiusmodi linearum,Potentia vero lineæ quæ nam sit,nouimus ex 2.lib.Elem.Euclidis. Porro,illa definitio æqualitatis, *Æqualia esse quæ sibi mutuo congruunt.* Non sic traditur ab Euclide,sed potius è cõuerso. *Quæ sibi mutuo congruunt, ea sunt inter se æqualia.* Quo modo sumpta hæc seu definitio,seu potius communis animi conceptio,vniuersè,& absolutè vera est,neque aduersatur quicquam nostræ sententiæ;sin autem enuntietur,quemadmodum aduersarij volunt,accipi debet de perfecta ęqualitate,quę est in his tantum,quæ subiecta sunt eidem speciei. Quod si contendant in hac definitione æqualitatis , magnam vim esse ad tollendum tetragonismum,profecto ex ipsa pari ratione ego concludam , neq; trigonum neque pentagonum , neque vllam aliam figuram rectilineam,quæ specie modò differat à tetragono,quadrari posse ; neque enim huiusmodi figuris accommodari potest illa definitio æqualitatis,quod qui non videt quam sit absurdum,is plane rudis, & ignarus est disciplinæ Mathematicæ. Argumentum petitum ex auctoritate eorum,qui cum diu multúmque laborauerint in demonstrando hoc problemate , tamen adhuc perfectam demonstrationem non compererint, non modo nobis non aduersari , sed retorqueri posse in aduersarios paulo supra explicauimus. Verum hæc sit satis de Tetragonismo:in quo declarando aliquanto longiùs prouecti sumus , vt aperiremus iis, qui dant operam Philosophiæ , quid ea de re sentiendum sit,ne forte quisquam à vero abducatur , captiosis quorundam deceptus argumentis.

Illud autem non est hoc loco prætereundum , recte Alexandrum dubitare(vt Simplicius refert)num tetragonismus per sectiones,quē Arist.nominat 1.Phy.tex.11.sit Hippocratis ; is enim non per sectiones,sed per lunulas quadrabat circulum, vt ipsemet Arist . auctor est in 1. Elench.cap. 10. quantum vero inter lunulam , & sectionem intersit,notũ est non modo imbutis,sed etiã tinctis modò Geometria; quare vel ad aliũ referendus est hic Tetragonismus, cuius demõstratio non peruenit ad nos,vel nomen sectionis κατακριςικῶς, positũ fuit ab Arist.pro vocabulo lunulæ,fortasse,quod Hippocrates nõ solum lunulis sed multis quoq; circuli sectionibus vtatur in sua demõstratione. Verùm illius demonstrationis vis,atque robur , non in sectionibus circuli,sed in lunulis collocatum est. Circunfertur etiam quidam libellus nomine Campani,in quo auctor illius,per sectiones

circuli conatur ostendere quadraturam eius. Primùm, diuidit peripheriam circuli in quatuor partes æquales, tum assumens proportionem circunferentiæ ad diametrum traditam ab Archimede, perinde ac fuisset certa, & comperta, ponit quatuor lineas rectas pares illis quatuor peripheriæ partibus, ex quibus conflatum quadratum putat fore par illi circulo, cuius peripheria quadripartito diuisa fuerat. Quæ demonstratio tot erroribus scatet, vt recte opinetur Buteon eam non esse Campani, qui fuit clarissimus Mathematicus, sed ab aliquo Geometriæ indocto, quo sibi maiorem legentium gratiam promereretur emissam, atque euulgatam fuisse nomine Campani. Alexander autem scribit, existimasse quosdam, propterea quod comperissent eundem numerum esse circularem, & quadratum, vt vigintiquinque est numerus circularis, quia ab eodem in idem procedens terminatur: est item quadratus, quoniam fit ex ductu quinarij in se, in circuli quoque magnitudinibus se inuenisse quadratum. Sed hæc demonstratio (inquit Alexander) non ducitur ex principiis Geometricis sed Arithmeticis, neque necessarium est quidquid reperitur in numeris etiam reperiri in magnitudinibus: Etenim inter quoscunq; numeros reperitur rationalis proportio, quæ tamen inter quascunq; magnitudines, vt verbi gratia inter diametrum, & costam, non inuenitur. Verùm Simplicio incredibile videtur fuisse aliquos, qui tam pingui, & rudi demonstratione vterentur ad quadrandum circulum; sed forte verisimilius esse, nonnullis, cum vidissent in numeris eundẽ simul esse quadratum, atque circularem, venisse in mentem vt quærerent etiam in magnitudinibus, quadraturam circuli. Atque hæc dicta sint de quãtitate secũdum Mathematicam eius considerationẽ. Restat vltima quantitatis consideratio, quæ est Physica, secundum quam explicanda est illa apud Philosophos percelebris quæstio de Maximo & Minimo.

De Maximo, & Minimo.
CAP. XXII.

QVONIAM supra demonstratum fuit, quantitati ea ratione vt quantitas est, non repugnare eam vel augeri vel diuidi in infinitum; nunc videndum est, an idem quoque conueniat in quantitatem naturalem; an potius quantitas rerum naturalium habeat certos præfinitósque magnitudinis & paruitatis fines, quos natura transire nequeat. Hanc quæstionem ferè in scholis nuncupãt de Maximo & Minimo, & disputant an detur Maximum & Minimum in rebus naturalibus. Quo autem dilucidius explanentur,

& facilius percipiantur ea quæ sunt à nobis tractanda, diuidemus hanc quæstionem in duas partes, in priori, quædam prædocebimus ad intelligentiam quæstionis perutilia; in posteriori, exponemus nonnullas propositiones, in quibus propositæ quæstionis explicatio continetur.

Quid sit Maximum quod sic, Minimũ quod sic, Maximum quod non, & Minimum quod non.

Primò, sciendum est olim apud Philosophos Latinos in tractatione huius quæstionis, fuisse admodũ vsitata hæc quatuor vocabula, Maximum quod sic, Minimum quod sic, Maximum quod non, Minimum quod non. Appellabant Maximũ quod sic, terminum quantitatis sub qua res naturalis esse potest, & non sub maiori, ita vt attingere quidem possit illum terminum, transire autem non possit. Minimum quod sic, dicebatur terminus quantitatis sub qua res potest esse sed non sub alia vlla minori. Maximum quod non, vocabatur terminns quantitatis sub qua res non potest esse sed benè sub quacunque maiori, modo nõ transeat modum magnitudinis, quem supra diximus maximum quod sic; & hoc modo dicebatur, quoniam versus paruitatem, erat maximum eius quantitatis sub qua non potest esse res. Minimum quod non, etat terminus quantitatis sub qua res non potest esse, sed bene sub minori, modo non excedat terminum paruitatis, quem supra vocauimus Minimum quod sic; & dicitur hoc nomine, quia est Minimum eius quantitatis, sub qua non potest esse res versus magnitudinis excessum. Hæc olim vt dixi à Philosophis Latinis, sicut alia multa, nimis horridè & obscurè dicebantur. Quocirca dicendi obscuritas rerum difficultati adiuncta, mirum in modum augebat discendi laborem. Verum quia hæc iam exoleuerunt, negligi possunt sine vllo Philosophiæ detrimento.

Maximũ & Minimum in quibus rebus spectentur.

Deinde, Maximum & Minimum licet propriè sint in quantitate, hoc est in magnitudine & multitudine, tamen etiam transferuntur ad alia multa, quæ induunt rationem aliquam quantitatis, cuiusmodi sunt pondera, mensuræ, & in potentiis magna vel parua virtus, in motu velocitas & tarditas, in tempore lõgum & breue, in qualitate intensum & remissum, deinde in perfectione magnum & paruum Metaphoricè sumpta.

Maximum & Minimũ dicuntur vel positiuè vel negatiuè.

Postea, Maximum & Minimum dupliciter accipi possunt, vel positiuè vel negatiuè; dicitur positiuè Maximum, quod est maius omnibus aliis, & Minimum positiuè, quod est minus omnibus aliis. Dicitur autem negatiuè Maximum, ld quo non est aliud maius, potest tamen esse aliud ei æquale; Minimum etiam negatiuè dicitur id quo non est aliud minus, potest tamen aliud esse ei æquale secũdum paruitatem. Itaque Maximum positiuè excludit maius & æquale, Maximum autem nagatiuè, excludit quidem maius, sed non æquale.

Idémque contingit in Minimo.

Præterea, Maximum & Minimum possunt considerari dupliciter, vel absolutè, vt quæratur an in mundo sit aliquid Maximũ omnium aut Minimum, vel definitè secundum vnamquamque speciem rerum, vt an in specie humana sit maximus homo & minimus homo; atq; hoc modo potest quæstio tractari tripliciter, primum in viuentibus, tum in elementis, deinde in mixtis inanimatis.

Adhæc, dupliciter aliquid potest terminari secundum magnitudinem; vno modo, intrinsecè, quia secundum naturam suam poscit talem terminum magnitudinis, quem naturaliter non potest excedere: Altero modo extrinsecè, quia non ex se sed extrinsecus terminatur, & prohibetur maius effici: velut si dolium sit plenum vino, illud vinum quatenus existit in dolio, non potest ampliùs augeri, prohibente ipso dolio, à quo determinatur & continentur, quamuis per se possit esse maius.

Dupliciter etiam considerari potest Maximum & Minimum, vel in re quæ per se existit, vel in re quæ inexistit in alia; quæri enim potest an possit dari minima aqua per se existens, & an possit dari minima aqua inexistens alij, hoc est an possit dari minima pars aquæ.

Quot modis fiat accretio. Postremò, duplex est accretio, vna viuentium propria, quæ efficitur ab anima, ex alimento, vi caloris naturalis: Altera, quæ reperitur etiã in non viuentibus, quæ fit tripliciter: Vno modo intrinsecè per rarefectionem, quo modo aqua & aër & alia corpora calefacta atque rarefacta euadunt ampliora: Altero modo extrinsecé per solam appositionem, vt si terræ adiungas terram & aquæ aquam: Tertio modo per generationẽ, vt ignis augetur suppositis ei lignis: ex ipsis enim gignitur nouus ignis qui priori coniunctus videtur eum amplificasse. Atque hæc quidem nunc prædocere voluimus, quibus expositis, ad explanandam quæstionem propositam commodiùs ingrediemur. Cuius quæstionis explanatio, in decem propositionum proximè sequentium explicatione, tota continetur.

Ponuntur nonnullæ Propositiones, quibus explicatur quæstio de Maximo & Minimo.

CAP. XXIII.

PRIMA propositio, est actu in mundo aliquid maximum secundum magnitudinem, vt primum cælum omnia alia continens, & nullum aliud corpus extra se habẽs. Est etiam actu aliquid minimum secundum paruitatem, vel positiuè vel negatiuè: nam si non esset aliquid minimum saltem negatiuè, sed quocunque paruo dato semper aliud minus existeret, oporteret infinitã esse actu

multitudinem rerum, quam non posse actu reperiri, supra fuit demonstrãtum.

Secunda propositio, in qualibet specie rerum naturalium datur Maximum & Minimum. Hæc probatur tripliciter. Primò, quia natura & forma cuiuslibet rei naturalis, virtus item & potentia, denique actiones & motus, omnia inquam hæc, sunt naturaliter definita & determinata, quamobrem necesse est etiam quãtitatem quæ propter illa tria datur rebus naturalibus, definitã & determinatam esse; quod declarans B. Thomas in 1. Part. q. 7. art. 3. ita scribit. *Omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam: cum igitur ad formam substantialẽ consequantur accidentia, necesse est vt ad determinatã formam consequatur etiam determinata quantitas; vnde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem in maius & minus.* Deinde, videmus esse rei naturalis admodũ variari secũdum variationẽ quantitatis in maius & in minus, cum igitur esse cuiuslibet rei sit determinatum, non poterit quãtitas rei naturalis indeterminatè variari, sed erunt certi termini magnitudinis & paruitatis, intra quos tãtùm potest conseruari esse rei naturalis. Postea, idem perspicuum fit si consideremus omnes species rerum naturalium; in qualibet enim specie reperiemus præfinitam magnitudinem & paruitatem, quam nunquam excellunt indiuidua illius speciei (verbi gratia) homo nunquàm attingit magnitudinem cypressi, nec diminuitur ad paruitatem formicæ; & mus nunquàm peruenit ad magnitudinem elephanti, nec ad paruitatem pulicis. Postremo, *Natura* (vt inquit Arist. 1. de Gener. animal. cap. 1.) *vitare solet infinitum, infinitum autem fine caret, natura autem in omnibus finẽ quærit.* & in 8. Phys. text. 15. ait, nihil eorum quæ natura fiunt esse indeterminatum & inordinatum: Et vulgata est Philosophorum sentẽtia, naturam esse determinatam ad vnum. Vide quæ in hanc sententiã scribit Commentator 6. Phys. comm. 91. & in 8. Phys. comm. 62. cuius verba hic non ascribimus, ne vbi non maximè opus est, longiores simus. Quis autem sit præcisè terminus magnitudinis & paruitatis in qualibet specie rerum naturalium, propriè cognoscere, difficillimum est, ne dicam impossibile; nam quemadmodum facilè est assignare magnitudinem vel paruitatem ad quam non potest peruenire homo, ita difficilè est assignare certam aliquam magnitudinem & paruitatem, ad quam præcisè peruenire potest, & nõ vltra progredi.

In qualibet specie rerum naturaliũ, esse Maximum & Minimũ.

Tertia propositio. In viuẽtibus est certa & definita magnitudinis ratio versus vtrumque extremum, vt neque ad quãtamcumque molem crescere, neque sub quantauis paruitate constare queant. Hoc probari potest tum multis & illustribus testimoniis Aristotelis, tum etiam rationibus. Aristoteles 1. Physicorum tex. 36. sic ait *impossibile est*

Clarissima testimonia Aristotelis de Maximo & Minimo quod est in viuentibus.

animal, vel plantam, quantamcumque esse secundum magnitudinem & paruitatem, neque eorum partes. In libro 2. de Anima textu 41. ita scribit. *Omnium natura constantium, terminus est, & ratio magnitudinis & augmenti.* In 4. libro de Generatione animalium cap. 4. hæc habet. *Perficiendi cuiusque animalis, certa est magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quem terminum non supergrediuntur vt vel maiora vel minora euadant, sed in medio magnitudinis spacio excessum defectúmve inter se capiunt.* Denique apud eundẽ Aristotelem in 7. libro Politicorum capite 4. sic est scriptum. *Sed vt cæterarum rerum, animalium, stirpium & instrumentorum, sic ciuitatis mensura quædam est & modus: horum vnumquodque nec si valde exiguum sit, nec si excedat magnitudine, vim suam retinebit, sed modo prorsus naturam amittet, modo in statum incommodum delabetur. Etenim nauigium prorsus non erit, nec si vnius palmi sit, nec si pateat stadiis duobus, sed ad quandam magnitudinem progressum, modo propter exiguitatem, modo propter exuperantiam, incommodam nauigationem efficiet.* Hæc Aristoteles. Potest etiam idem probari his argumentis. Primò, quia ipsa augmẽtatio per quam acquiritur quantitas viuentium, est determinata; tum quia est motus naturalis habens in rebus corruptibilibus determinatum terminum ad quem; tum etiam quia est operatio proficiscens à virtute augmentatiua, quam sicut aliam quamlibet virtutem naturalem, necesse est determinatam esse. Deinde, omnium instrumentorum est definita magnitudo & paruitas, vt ait Arist. in 1. & 7. lib. Politicorum, ídque demonstrat experientia, non enim quantalibet secundum magnitudinem & paruitatem, aut serra, aut naui, vti possumus ad secandum vel nauigandum: idémque euenit in aliis instrumentis; sed corpora animata sunt instrumenta ipsius animæ sicut ait Arist. in 2. de Anima text. 37. & id sanè declarat definitio animæ, est enim Anima actus corporis organici: oportet igitur determinatam esse omnium corporum animatorum magnitudinem atque paruitatem.

Omnium viuẽtium certa & definita est magnitudo.

Quarta Propositio. In elementis est determinata magnitudo extrinsecus; namque magnitudo eorum circunscribitur ac determinatur & à cælo, à quo continentur omnia, & à mixtis, quorum sunt partes, & ratione materiæ primæ; cum enim materia totius vniuersi finita sit & habeat determinatam molem, nequaquàm permittit magnitudinem elementorum indefinitam esse.

Accretio Elemẽtorum quæ fit per additionẽ, vel per generationem potest fieri in infinitum.

Quinta Propositio. Elementa possent ex se nisi aliud obstaret, indefinitè augeri, vel per additionem, vel per generationem; hoc per se clarum est, & docetur ab Arist. in 2. de Anima text. 41. etenim si aquę apponeretur aqua in infinitum, quis non videt fore, vt moles aquæ cresceret in infinitum? aqua enim quæ adiungitur, quantauis fuerit nihil planè officit præexistenti aquæ, quinetiam quo maior est aquæ moles,

moles,eo fortior & potẽtior existit ad agendum, & ad seipsam conseruandam: similiter tandiu ignis augeri potest, dum ei apponuntur ligna, nec ignis augeri desinet nisi defuerit combustibile. Nã quod quidam dicunt, dari posse maximum aliquem ignem, cui si stuppa subiiceretur, aut eam nõ combustum iri, ne videlicet euaderet ignis maior maximo, aut si combureretur, necessarium fore vt quãtus est ille ignis nouus qui è stuppa gignitur, tanta pars præexistentis ignis alibi corrumpatur: hoc inquam adeo non dico falsum sed etiam ridiculum & fatuum est, vt planè indignum sit refutatione.

Per rarefactionẽ & cõdensationem non possunt elementa in infinitum augeri.

Sexta propositio. Variatio quantitatis secundum magnum & paruum, quæ fit per condensationem & rarefactionem in elementis, est intrinsecè determinata. Hoc manifestum est. primò, ex eo quia rarefactio & condensatio elementi non fit sine alteratione eius corruptiua; sicut igitur alteratio & corruptio elementi determinata est, ita rarefactionem & densationem oportet esse determinatam. Tum, experientia clarè demonstrat aërem seu vaporem, cum nimium densatur, verti in aquam, si autem nimium rarescat mutari in ignem, similiter aquam dẽsatione terrescere ac lapidescere, rarefactione autẽ verti in vaporem & aërẽ. Postea, si talis variatio quantitatis esset indeterminata, nihil prohiberet ignẽ effici tam dẽsum quàm est terra, & hãc tam rarã, quàm est ignis, quod sanè remotũ est à vera ratione, tũ ob alia, tũ ob id quod raritatis comes est leuitas & calor, dẽsitatis autem, grauitas & frigus; non potest autem in terra tanta esse leuitas & caliditas quanta est in igne, nisi terram appellemus ignem.

An elementa ex se & intrinsecè, exigant certam & definitam paruitatem.

Septima propositio. Elemẽta intrinsecè determinant sibi certam paruitatem. Hoc fere omnes communiter sentiunt, & dicũt & probari ac persuaderi potest iisdem planè rationibus, quibus supra fuit confirmata secunda propositio. Verùm ego non video, cur probari non possit opinio Scotistarum affirmantium, elementum, licet extrinsecè, hoc est propter ambientis, & aliorum corporum repugnantiam, subsistere nequeat sub quacunque paruitate, tamen intrinsece, & ex natura sua, non exigere determinatam paruitatem, sed posse sub quantumuis parua quantitate existere? Cur enim determinata paruitas requiritur in elemento? an propter materiam? sed quantitatis determinatio est à forma; & cum materia sit incorruptibilis, nõ est timendum, ne ob quantamlibet paruitatem aliquid mali ei accidat. An ob ipsam quantitatem? at quantitas cum sit infinitè diuisibilis, ex se non habet minimum. An propter formam substantialem elementi? Sed hæc cum immediatè sit in materia prima comes quantitatis, & primarum qualitatum, induit in hoc conditionem materiæ ac quantitatis. Et si calor ex se non habet minimum ratione inten-

ſionis,vel remiſſionis,cum enim generetur per motum, non poteſt aſſignari in eo prima vel minima pars,ſicut nec in motu, cur intrinſecè & ex ſe habere debet minimũ ratione extenſionis? quod ſi hoc verè concluditur de calore & qualibet prima qualitate, verè itidem concluditur (niſi fallor ego) de forma ſubſtantiali elementi,præſertim ſi ea ſit intenſibilis & remiſſibilis(vt quidam putant) ſecundum intenſionem,& remiſſionem primarum qualitatum. Deinde, cogitetur portio aliqua materiæ minor ea paruitate, quam elementum dicitur intrinſecè ſibi determinare, & applicetur ei ignis,aut producet in ea calorem & formam ignis, aut non; ſi producet, ergo ignis non determinat ſibi certam paruitatem,oſtenſum enim eſt infra paruitatem quæ ponebatur minimum ignis,reperiri poſſe formã ignis: ſi non producet, cur?namque cum tota materia prima ſit vnius rationis,quælibet pars eius ſicut per ſe eſt materia prima, ita per ſe eſt in potentia proxima ad qualitates & formas elementares, ex qualibet igitur particula materiæ primæ quantumuis parua, ſi applicetur ei agens,poteſt produci qualitas & natura elemẽti, non aliter quam ex quauis alia parte materiæ. Adhæc,non datur (de quo ſanè conuenit inter omnes)minimum aquæ inexiſtens. Homogenea enim (vt Ariſtot.innuit in lib. de Senſu & ſenſili cap.3.)non diuidũtur ad minimum. Etenim cum forma aquæ vnius rationis ſit in omnibus ſuis partibus,& ipſa ſit extenſa ſecundum extenſionem quantitatis, ſicut non poteſt aſſignari minimum quantitatis inexiſtens,quia illud erit continuum diuiſibile in partes,quarum quælibet erit minor illo minimo, ita non poteſt aſſignari minimum aquæ, quia quodcunque ponetur,erit continuum habens partes, quarum quælibet eſt aqua; natura igitur aquæ non requirit certam paruitatem, ſed in qualibet poteſt eſſe, ſiue per ſe exiſtendo ſiue inexiſtendo alij: nam quòd in qualibet paruitate non poſſit per ſe exiſtere, hoc non accidit propter ipſius aquæ naturam, alioquin ſemper accideret, ſiue aqua per ſe,ſiue in alio exiſtat;ſed accidit ob repugnantiam ambientis,& aliorum quæ non permittunt aquam ſub qualibet paruitate poſſe conſeruari. Poteſt igitur ſatis probabiliter dici ac defendi, elementa intrinſecè non habere vel exigere determinatam paruitatem, ſed tantum extrinſecè,quia nimirum niſi ſub certa quadam quantitate non poſſunt conſeruari, corrumpentibus ipſa ex terminis contrariis. Et quoniam hæc ſententia placet Scoto, perpendi etiam poſſunt rationes quas ad eam probandam ponit in 2.Sent.diſt.2.quæſt.9.

Octaua propoſitio,de mixtis inanimatis idem dicendum quod de elementis & viuentibus dictum eſt. Si enim mixtum inanimatum fuerit penitus Homogeneum,vt aurum, eadem planè ratio erit eius

quæ elementi. Sin autem fuerit etereogeum, vt magnes vel aliud quidpiam, non erit in hoc absimile rerum viuentium.

Nona propositio, de partibus quæ inexistunt suis totis, ita dicendum est: si sunt dissimilares vt manus & pes, habent determinatum maximum & minimum; alioquin nec ipsa animalia haberent, quippe quæ ex illis proximè constent; & cum eiusmodi partes sint instrumēta operationum animalis, oportet eas habere determinatam magnitudinem: sin autem fuerint partes similares vt caro, non potest in eis dari minimum inexistens, nec sic habent determinatam paruitatem, velut paulò ante ostensum est sub finē septimæ propositionis.

Quibus viis Philosophi cognouerint esse Maximū & Minimū in cunctis rebus naturalibus.

Decima propositio. Tribus viis cognouerunt Philosophi maximum & minimum in qualibet specie rerum naturalium. Primùm experientia, nam in qualibet specie cernebant statui posse certam paruitatem & magnitudinem, ad quam nunquàm pertingunt indiuidua illius speciei. Deinde, ex operatione, namque videbant operationem & esse cuiuslibet rei, insigniter admodum variari, variata eius quantitate. Postremo, exemplo & similitudine rerum artificialium. Etenim ars vtitur instrumentis determinatæ quantitatis, nec quantumuis aut magnum aut paruum instrumentum, potest opus suum perficere. Porrò, aut nunquàm aut perquam raro contingit, vt res naturales attingant suum maximum & minimum. Sic enim, facta minima mutatione, ad interitum laberentur. Hoc igitur periculum deuitans natura, non permittit res naturales peruenire ad maximum & minimum, ne in incertum discrimen adducantur. Verùm huius, & quæstionis, & libri, hic finis esto.

FINIS DECIMI LIBRI.

DE LOCO

LIBER VNDECIMVS.

RATIO & ordo doctrinæ poſcit, vt poſt quantitatem, agamus de loco. Etenim res naturales, præſertim caducæ ac mortales, ſtatim atque habent quantitatem, neceſſariò locum aliquem occupant. Sicut enim eſſe diuiſibile, eſt paſſio quantitatis ei conueniens abſolutè; ſic etiam occupare locum, & habere ſitū eſt paſſio quantitatis conueniens ei in ordine ad aliud. Licet autem corpus naturale propter quantitatem ſit in loco, in hoc autem vel illo loco, eſt propter qualitates motiuas. Terra enim & ignis ſunt in loco, quoniam habent quantitatem; eſt autem ignis in loco ſurſum, propter leuitatem, terra autē in loco deorſum, propter grauitatem. Verùm, de loco hæc tractanda ſunt hoc libro: Primùm enim, explicabimus proprietates loci, non quidem omnes quas tradit Ariſt. 4. lib. Phyſ. text. 30. Sed præcipuas tantùm; quæ ſunt quinque, Continere locatum: Trahere ipſum ad ſe: Conſeruare ipſum: Dare motui locali vnitatem, diſtinctionem & ſpecificationem: Denique eſſe immobilem. Deinde, inueſtigabimus quomodo locus ſit immobilis: Poſtea, refellemus ſententiam Galeni & Philoponi, qui ſequuti veteres Philoſophos, exiſtimarunt locum eſſe interuallum quoddam longum, latum, & craſſum: Adhæc, agemus de loco cæli: Ad extremum diſputabimus, an ſi eſſet vacuū, poſſet per ipſum fieri motus localis in tempore; nam ſi poſſet fieri, vel locus non eſſet ſuperficies corporis continētis, vel certè motus localis poſſet fieri ſine loco. Illud autem lectorem præmonere volumus, quotieſcunque viderit in hoc libro citari textus Ariſtotelis non citando librum vnde illi deprompti ſint, intelligendum eſſe, eiuſmodi textus omnes eſſe ex quarto libro Phyſicorum, in quo Ariſtoteles à principio libri vſque ad textum quinquageſimum agit de loco. Sed iam ad exponendas loci proprietates, aggrediamur.

Explicantur quinque proprietates loci, quæ sunt continere locatum, trahere ad se, conseruare, dare vnitatem & distinctionem motui locali, & esse immobilem.

CAP. I.

PRIMA proprietas loci est continere locatum. Quatuor autem ob caussas potest vnum corpus indigere alio à quo contineatur. Primò, vt ab eo figuretur & formetur, sicut aqua figuratur à vase. Tum, vt conseruetur ab eo, sunt enim quędam loca salubria alia vero insalubria. Deinde, ob dispositionem & ordinem secundum quem corpora minora & ignobiliora debent contineri à corporibus maioribus, superioribus, & perfectioribus. Postremò, ob id dependentiam quæ est inter patiens & agens, motum & mouens; nam patiens & mobile continentur ab agente & mouēte. Ob has omnes caussas elementa continentur à cælo. Nam cum per se nullam habeant certam & definitam figuram, vt dicitur 3. de Cælo 67. extrinsecus accipiunt figuram rotundam, nempe à cælo; similiter cum sint caduca & mortalia, reguntur & conseruantur à cælo: præterea quoniam sunt minora & dignitate inferiora, merito subiiciuntur illi: postremò, quoniam cælum habet se vt mouens & agens, elementa verò tāquàm materia quæ mouetur & patitur, recte se habet, vt cælum contineat, & elementa contineantur. Quanquam autem in cælis, alij continentur ab aliis, tamen id non accidit propter duas priores caussas. Vnusquisque enim orbis per se habet propriam figuram, & cum sit incorruptibilis, non indiget alterius conseruatione; sed id contingit ob duas posteriores caussas. Quoniam enim orbes alij sunt maiores, alij minores, & alij mouent, alij vero mouētur, hinc fit vt alij contineantur ab aliis. Primum autem cælum à nullo continetur, quia nulla subest caussa earum quas commemorauimus, cur debeat contineri ab alio. Dicitur autem impropriè locus vt locus est, continere; nam cum superficies locati, & superficies quæ est locus, simul (vt dicitur text. 35.) & omnino pares inter se sint, non potest vna continere aliam; vnde Aristoteles quamuis recensens proprietates loci, dixit locum continere, tamen id postea quasi corrigens, definiens locum, non dixit eum continere, sed esse terminum corporis continētis. Superficies enim potest considerari tripliciter; vel per se seorsim à corpore, quomodo plerūque consideratur à Mathematico, & definitur magnitudo habēs longitudinē & latitudinē sine profunditate; vel vt est extremitas corporis, & terminus ipsius; nam sicut linea punctis, & superficies lineis, ita corpus terminatur superficie; vel vt est terminus corporis non cuiuslibet, neq; absolutè,

Quatuor ob caussas vnum corpus continetur ab alio, veluti elemēta à cælo.

Cur cæli alij contineantur ab aliis.

An locus cōtineat.

Triplex consideratio superficiei.

ſed prout eſt terminus eius corporis,quod continet aliud corpus,ita vt per ipſam corpus cuius eſt,tangat & contineat aliud; & ſic dicitur ſuperficies eſſe locs. Non ergo locus per ſe continet, ſed prout eſt terminus corporis continentis,dicitur etiam ipſe aliquo modo continere. Atque hinc ſoluitur dubitatio quædam. Videntur enim prima & ſecunda proprietas loci traditæ ab Ariſtotele pugnare inter ſe: ſi enim locus continet locatum,quomodo eſt æqualis illi? nam omne continens, maius eſt contento. Cui facilè occurritur. Nam locus per ſe non continet, ſed ratione eius corporis cuius eſt ſuperficies, quod proculdubio maius eſt quàm corpus locatum. Nam licet concaua ſuperficies orbis lunæ, & connexa ſuperficies ignis, ſint æquales inter ſe, nec vna poſſit dici continere aliam, tamen cælum lunæ, & continet ignem,& maius eſt igne.

Secunda proprietas loci, eſt trahere locatum ad ſe. Hanc proprietatem nuſquam expreſſè ponit Ariſtoteles, ſed videtur innuere eam text.4.ſcribens,quia corpora naturalia ſua ſpontè ferũtur ad locum. hinc oſtendi non modo locum eſſe aliquid, ſed etiam habere quandam potentiam,ſupple trahendi ad ſe copora. Nam ſicut quia videmus ferrum cum appropinquat magneti,ei adiungi & adhæreſcere, dicimus magnetem habere vim attrahendi ferrum: ſimiliter hoc poteſt dici de loco,ad quem corpus naturale ſua ſpontè tendit,ei adhæreſcit,in eóque conquieſcit. Præterea, omnes ferè Philoſophi hanc proprietatem aſſignant loco,& Auerr.tangit eam 7.Phyſ.comm.10. vbi pulchrè facit triplicem attractionem: Vnam qua attrahens trahendo,etiam ipſum mouetur; vt ſi vnus homo trahat alium hominẽ: & talis attractio eſt motus violentus. Alterã,qua attrahens non mouetur, verum tranſmittit vim & qualitatem quãdam qua facit aliam rem ferri & moueri ad ſe: & ſic vnumquodque membrum corporis trahit ad ſe alimentum; ſic magnes trahit ferrum, & ambra paleas. communicari autem aliquam virtutem ab his quæ ſic trahunt cum iis rebus quæ trahuntur, indicio eſt, quod ſi Magnes illinatur allio, non trahet ferrum,quaſi virtutem amiſerit; & ambra vt trahat paleas debet antea calefieri; neque poteſt trahere niſi certo quodam interuallo per quod poſſit virtus quę emittitur,peruenire vſq; ad id quod attrahitur: Tertiam vero attractionis ſpeciem,ponit Auerroes eam, qua dicitur vna res attrahere aliam ad ſe,non quia compellat ad ſe, neque quòd ei qualitatem aliquam largiatur,qua faciat eam moueri ad ſe, ſed quia eſt finis & perfectio illius rei, & ideo ea res naturali appetitu tendit ad ipſam, vnde Metaphoricè dicitur trahi ad illam; ſic finis dicitur trahere agens, & bonum trahit ad ſe appetitum &(vt eſt in prouerbio) trahit ſua quemque voluptas. Atque hoc poſtremo

Triplex ſpecies attractionis ſecundum Auerroem.

modo locus dicitur trahere locatum. Non enim trahit primo modo, quia tunc locus deberet moueri; ponitur autem immobilis: deinde quia cum talis tractio sit violenta, sequeretur motus corporum naturalium ad sua loca, esse violentos: neque secundo modo, quia non est verisimile locum diffundere virtutem vsque ad corpus quod mouetur ad ipsum: si enim sic fieret motus corporum naturalium, oportet, vt si (verbi gratia.) Lapis ex orbe lunæ moueretur ad centrum, vt centrum virtutem attrahendi illucúsque transmitteret, & longiùs etiam, si à longiori loco posset moueri, quod est penitus incredibile. Restat ergo, vt locus dicatur trahere locatum tanquam finis, & perfectio eius. Notat autẽ Auerroes nomen attractionis æquiuoce dici de his tribus modis, nam primo modo conuenit propriè, secundo minus propriè, tertio autem Metaphoricè.

Tertia proprietas loci, est habere vim generandi, conseruandi, & perficiendi id cuius est locus. Primò, hoc docet experientia: Videmus enim non omnia omnibus locis generari, conseruari & perfici; sed alia aliis. Tum, id testatum reliquerunt Philosophi. Hæc est illa potentia, quam Aristot. ait inesse loco textu 4. & in text. 48. & 49. ait enim locum esse similem locato, illum esse tanquam actum, & formam; hoc vero tanquam potentiam, & materiam; clarum autem est, & simile à simili, & partem à toto, & materiam à forma conseruari, atque perfici & 4. de Cælo text. 23. & 24. inquit non esse quęrẽdum, cur leue moueatur sursum, aut graue deorsum, sicut non est quærendum cur sanabile, prout sanabile est, cum mouetur; moueatur ad sanitatem; quia sanitas est actus & perfectio sanabilis, quatenus sanabile; sic leue mouetur sursum, quia ille locus est perfectio leuis in quantum leue. Sed nihil illustrius ad huius rei probationem adduci potest, quàm quod ait Aristoteles 8. lib. de Historia animalium cap. 28. & 29. scribens pro varietate locorum, variari animantium generationes, operationes, magnitudinem, figuram & mores; quod ipse multis exemplis illustrat. Porphyrius etiam in capite de Genere, scribit patrem, & patriam, seu locum, esse principia generationis. Auerroes 4. Phys. comm. 36. & 4. de Cælo, comm. 34. ait locum esse formam, & perfectionem locati, & alibi dicit ignem esse imperfectum, & quasi æquiuocè ignem extra suum locum. Hoc etiam demonstrat naturalis inclinatio, & propensio corporum; cur enim graue magis appeteret ferri deorsum, quam sursum, nisi in loco inferiori esset aliqua vis consonans, & perficiens ipsum? è contrario autem, quia locus superior est alienus, & contrarius naturæ lapidis, ideo non fertur illuc, nisi violenter. Postremo, ratio ostendit ita esse, sicut enim in paruo mundo, hoc est in humano corpore, membra non conser-

Quomodo locus conseruet & perficiat locatum

uantur & perficiuntur, niſi vnumquodque ſuum locum obtineat, ſi ſi enim membrum aliquod ex ſuo loco tranſmoueatur alio, continuo peribit; ſic in magno mundo cuius partes ſunt omnia corpora, præſertim ſublunaria, niſi quodlibet corpus ſuum locum poſſideat, nunquam bene habebit, quia conſeruatio, & perfectio partis eſt vt cohærens toti locum ſuum ſibi conuenientem obtineat. Deinde, ſi oportet hunc mundum inferiorem connexum eſſe diuinis corporibus, vt ab illis regatur & conſeruetur, ſicut dicitur in 1. lib. Meteororum, talis autem connexio non fit niſi per loca, idcirco enim terra eſt coniuncta cælo, quia terra proximè eſt ſub aqua, hæc ſub aëre, hic ſub igni, hic ſub cælo: ergo generatio, & conſeruatio corporum, fit cum ſunt in ſuis locis. Adhæc, vnumquodque maxime conſeruatur ibi, vbi longius abeſt à rebus ſibi contrariis: ſed cum corpus exiſtit in ſuo loco, longius abeſt à rebus ſibi contrariis, vbicunque enim poſueris aërem extra locum ſuum, pluribus contrariis infeſtabitur. Hinc autem intelligi poteſt quod Ariſtoteles text. 11. vertit in dubium, an locus ſit cauſſa locati; poteſt enim appellari cauſſa dupliciter; quatenus enim trahit ad ſe locatum, vt ſupradiximus, & vt eſt terminus motus localis, in quo conſiſtit perfectio corporum naturalium, dicitur cauſſa, vt finis; quatenus vero habet vim generandi, perficiendi & conſeruandi locatum, poteſt referri ad cauſſam efficientem. Conſeruatur autem locatum à loco, duplici nomine; tum quia locus eſt multis modis locato ſimilis, vt declarat Ariſt. text. 48. & 4. de Cælo text. 23. tum etiam, quia virtus cæleſtis, quæ tranſmittitur ad regenda, & conſeruanda corpora ſublunaria, per locũ tranſfunditur ad locatum. Hæc autem conſeruatio non eſt intelligenda perpetuò, neque citra vllam tranſmutationem, ſed tantùm aliquantulo tempore, nimirum ſecũdum durationem eiuſmodi corporum, & cum aliqua contrarietate, minori tamen, quàm eſſet alibi. Quocirca licet aër in ſuo loco maximè conſeruetur, non ita tamen quin etiã alteretur; nam ſicut eſt per calorẽ ſimilis igni, qui eſt eius locus, ita eſt ipſi diſſimilis propter humiditatem, quæ aduerſatur ſiccitati ignis. Quanquam autẽ aër ſit ignis ſimilis per calorem vtrique communem, præcipuè tamen vtriuſque elementi partes inuicem proximæ & finitimæ, ſunt inter ſe ſimiles. Nam infima pars ignis, qua tangitur aër, propter aëris vicinitatẽ eſt aërea; & contra, ſuprema pars aëris eſt aliquo modo ignea, idémque contingit in aliis elementis.

Quarta proprietas loci eſt hæc: locus dat vnitatem & diſtinctionem motui locali. Hoc patet ex duobus; primò, quia vt dicitur 5. Phy. vnitas, & diſtinctio cuiuſlibet motus ducitur à termino ad quẽ; ſed locus eſt terminus ad quẽ motus localis, ergo, &c. deinde, quia in

definitione,

definitione, non solùm motus localis, sed etiam corporis grauis & leuis, ponitur locus, graue enim definitur, quod mouetur deorsum, leue autē, quod sursum, vt videre est apud Arist. 1. & 4. lib. de Cælo. Sed hic attendendum est, motum localē diuidi posse tribus modis, Primò, ratione spacij, per quod fit talis motus, & sic Aristotel. 1. de Cælo text. 5. diuidit motum localem in rectum, & circularem. Spacium enim per quod elementa mouentur, est rectum & continetur semidiametro mundi, quæ est linea centro à mundi, vsque ad cōcauum lunæ: motus autem circularis cæli, fit per spacium rotundum: Deinde, diuiditur ratione terminorum, ad quos fit motus localis, ex quo dicitur alius esse sursum, alius vero deorsum: postremo diuiditur ratione principij à quo proficiscitur motus; quo pacto diuiditur in motum naturalem, & violentum; nam motus ignis sursum, & motus lapidis proiecti sursum, non differunt ratione termini ad quem, sed tātùm ratione principij, ex quo manat huiusmodi motus, nam ignis mouetur sursum à natura sua, lapis verò minimè, sed tantum extrinsecus.

Triplex diuisio motus, ratione spacij, ratione terminorū ad quos & ratione principiorum efficientium.

Quinta proprietas loci est, esse immobilem. Hanc proprietatem ponit Arist. 41. text. & per eam distinguit locum naturalem ab aliis locis, vt à vase. Nam vas est veluti locus quidam mobilis, locus autem naturalis est tanquā vas quoddam immobile. Sed dicet aliquis, esse immobilem ponitur in definitione loci. ergo non est proprietas eius, sed est de essentia loci: & Auerroes ibidem dicit locum esse immobilem essentialiter. Respondeo, Locum bifariam posse sumi, vel vniuersè & simpliciter, & sic accidit illi esse immobilem vel mobilem; Vas enim est locus mobilis, centrum vero est locus immobilis: vel accipitur locus, vt est naturalis, & sic propria passio illius est, vt sit immobilis. Nam essentia loci naturalis in eo consistit, vt contineat, conseruet, & perficiat, locatum & sit terminus motuum localium; ex quo necessario sequitur, vt debeat esse immobilis. Quod autem immobilitas sit proprietas loci, probat Simplicius super tex. 30. & 41. lib. 4. Phys. testimonio Theophrasti, & Eudemi; qui immobilitatem numerarunt inter alias proprietates loci: quorum opinioni etiam ipse assentitur. Dicitur autē immobilitas de essentia loci, quia est proprietas essentialis, sicut risibile hominis; & quia in definitione loci adhibetur immobilitas vice differentiæ essentialis, vt sic locus naturalis distingueretur ab aliis locis, quibus cæteræ proprietates videntur conuenire præter hanc vnam. Quod autem locus debeat esse immobilis, ostenditur his rationibus. Primo, quia si esset mutabilis, motus corporum simplicium, vt inquit Auerroes, esset otiosus. Nam finis huiusmodi motus est, vt perueniat ad suum locum, & ibi

An immobilitas sit proprietas loci.

Probatur sex argumētis locum debere esse immobilem.

quiescat corpus; si autẽ locus mutaretur, interdum accideret, vt corpus quod mouetur ad locum, non reperiret locum suum; quare frustraretur suo fine, & motus ipsius otiosus esset. Deinde, quia hęc tria, natura, quæ est principium motus, & motus localis, & ipse locus sibi inuicem respondent: si ergo natura, & motus localis corporum simplicium est certus, & determinatus, locus quoq; ipsorum erit certus, & immutabilis. Postea, si locus est mutabilis, finge locũ ignis transferri aliò, & moueatur aliqua pars ignis ad suum locum; vel mouebitur ad locum vbi erat prius, at cum non reperiat ibi illum, quæro quid faciet illa particula ignis? aut quiescet ibi, at nihil quiescit extra suum locum; aut mouebitur ad quærendum locum vbicunque fuerit, verùm hoc potest dici de animalibus, quæ cognitione vtuntur: de igne autem, qui secundum naturam vno modo tantum operatur, citra vllam cognitionem, ridiculum esset affirmare. Præterea, Locus, vt ante diximus, dat vnitatem, & distinctionem motui locali, ergo debet esse immobilis. Nam sicut essentia rei est immobilis, ita vnde sumitur vnitas & distinctio essentialis, id debet esse immobile. Adhæc, ordo vniuersi est immobilis, cum sit bonũ & perfectio eius, vt dicitur sub finem libri 12. Metaphysicæ: sed hic ordo consistit in eo, vt corpora, quæ sunt partes vniuersi, teneant certum, & definitum locum, ergo locus debet esse immobilis. Postremo, locus naturalis habet vim generandi, conseruandi, & perficiendi; sed talis virtus non reperitur indifferenter in quibuslibet locis, alioquin esset magna confusio, & locorũ, & locatorum, ergo locus est immobilis.

Quomodo locus sit immobolis secundum opiniones aliorum.

CAP. II.

SED quomodo locus sit immobilis, cognitu captúque difficile est; quare hoc etiam à nobis diligenter explicetur. Difficultas autem hinc noscitur. Nam sit (verbi gratia) turris aliqua quæ manens immota contineatur ab aëre; turris quidem nunquam mutatur ex vno loco in alium locum, aër autem, qui continet turrim, subinde variatur; vnde ergo petenda est immobilitas loci turris? si enim dicitur turris semper esse in eodem loco, non est autem semper sub eadem superficie aëris continentis, ergo immutabilitas loci illius non ex superficie aëris continentis, sed aliunde petenda est.

Nonnulli Auerroistæ, moti quibusdam verbis Auerrois comment. 20. lib. 4. Phys. aiunt locum appellari immobilem ab Aristot. tribus de caussis. Primò, quia cum sit superficies & accidens, est immo-

bilis per ſe, &, ſi quando mouetur, id fit per accidens. Deinde, eſt immobilis quia non neceſſe eſt ipſum moueri, quotieſcunque mouetur locatum. Poſtea, dicitur immobilis, quia non oportet ipſum moueri eodem motu, quo mouetur locatum. Sed hæc friuola ſunt. Primùm enim, non ſatisfaciunt difficultati propoſitæ, nempe cur turris dicatur manere in eodem loco immobili, cum ſuperficies continentis ipſam, ſubinde varietur. Deinde, hoc non eſt facere locum immobilem per ſe & ſimpliciter, ſed tantum ſecundum quid. Præterea, non eſſe immobile per ſe, ſed tantum per àccidens, non eſt aliquid proprium & peculiare loco, ſed eſt commune omnibus accidentibus, nullum enim accidens eſt mobile per ſe, ſi autem hoc eſt commune, cur Ariſtot. eſſe immobile præcipue poſuit in definitione loci? Poſtremo, ſecundum expoſitionem iſtorum, etiam vas poſſet dici locus immobilis, nam ſuperficies vaſis non poteſt moueri per ſe, neque vas neceſſe eſt moueri ad motum eius quod eſt in vaſe, aut eodem genere motus affici; cum tamen Ariſtot. text. 41. ſecernat locum verum à vaſe, dicens hoc eſſe mobile, illum autem debere eſſe immobilem. *Opinio quorũdam Auerroiſtarum.*

Scotiſtæ excogitarunt alium modum immobilitatis. Aiunt enim locum eſſe immobilem non ſimpliciter, ſed per æquiualẽtiam. Nam quamuis ſuperficies ambiens turrim varietur, tamen quoniam alia quæ ſuccedit æquiualet priori, hoc eſt ita continet turrim, ita coaptatur, & eſt æqualis illi ſicut prior, ideo propter hanc æquiualentiam, dicitur locus immobilis. vide Scotum 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 6. Sed hæc opinio abhorret à veritate, & doctrina Ariſtot. Primò, cur Ariſtot. text. 41. negat nauim quæ eſt in aqua, quæ continenter labitur, eſſe in loco? quia videlicet locus debet eſſe immobilis, aqua vero mutatur. At ſi locus eſt immobilis ea duntaxat ratione vt volunt Scotiſtæ, facile occurri poſſet Ariſtoteli, dicendo aquam fluminis in quo eſt nauis, mutari quidem per ſe, tamen manere eandem ſecundum æquiualentiam, pars enim poſterior æquiualet priori, hoc autem ſatis eſſe ad tuendam loci immobilitatem. Deinde, ſuperficies diuerſæ diuerſorum numero corporum continentium aliquod locatum, non poſſunt ęquiualere in idem numero, ſed tantùm in idem ſpecie; hic autem quęritur immobilitas loci numeralis, illa enim turris dicitur eſſe in eodem loco numero, cum tamen ſuperficies ambientis eam, non ſit perpetuo eadẽ numero. Poſtremo, ſi quis tranſeat ex vna parte aëris ad aliam, ſecundum Scotiſtas, diceretur eſſe in eodem loco, quia licet mutauerit varias ſuperficies aëris, tamen, cum illæ ſibi inuicem ſint æquiualentes, & eadem penitus ratione contineant, deberet dici eſſe in eodem loco. *Opinio Scotiſtarum.*

D.Thomas lib.4.Phyſ.ſuper text.41.& in Opuſculo 52.paulo ſubtilius exponens huiuſmodi immobilitatem loci, vult nos duo conſiderare in loco. Vnum quaſi materiale, quod eſt eſſe ſuperficiẽ corporis continentis; Alterum formale,quod eſt,ordo & diſtãtia, quam habet talis ſuperficies à cælo, vel à centro, & polis mundi; & quoniam vnitas & diſtinctio cuiuſque rei ſumitur non ex materiali, ſed ex formali; immobilitas loci non debet attendi penes ſuperficiem continentem, ſed penes illum ordinem, & diſtantiam à cælo. Vnde quamuis ſuperficies aëris cõtinens turrim,ſæpe varietur, tamen quia & turris & quæcunque ſuperficies ambiens ipſam, ſeruat eundem ſitum, ordinem & diſtantiam à cælo & à centro atque polis mundi, dicitur turris eſſe in eodem loco,non quia ſit ſub eadem numero ſuperficie aëris, ſed quia ſemper eſt in eadem diſtantia à cælo. Hinc autem ſummendam eſſe immobilitatem loci,manifeſtum eſt. Tum, quia Ariſtoteles text. 42. volens probare locum eſſe immobilem,ait ſurſum quod eſt in concauo lunæ,& deorſum,quod eſt centrum,eſſe penitus immobilia, ſignificans immobilitatem loci ſumendam eſſe ex ordine,& diſtantia quam habet locus ad cælum,& centrum mundi. Tum etiam, quia cælum cum ſit primarius locus, non eſt alia ratione immobile, niſi quia polos, & centrum habet immobilia, & ſemper æquidiſtat ab illis;ſicut ergo cætera corpora habẽt rationem loci propter cælum,ſic habebunt immobilitatem, propter immobilitatem eius. Quare immobilitas loci, ſimpliciter ſumẽda eſt ex ordine ad cælum,& polos cæli. Adde, quod niſi ita dicamus, impoſſibile eſt explicare,& tueri immobilitatem loci.

Opinio D. Thomæ.

Hæc D.Thomas & qui ſequuntur illum. Cuius opinio, ob tanti viri auctoritatem probabilis eſt: videtur tamen his argumentis validiſſimè oppugnari poſſe. Primò, ſi formale loci conſiſtit in tali diſtantia,cum hæc ſit ens priuatiuum & reſpectiuum, locus pertinebit formaliter ad relationem, cum tamen ſit ens abſolutum. Et ad relationem quidem & priuationem non fit per ſe motus, ad locum autem fit. Deinde,ſecũdum opinionem D.Thomæ, ſequitur ſuperficiem non eſſe de eſſentia loci,ſed eſſe tantum accidens ſeparabile; quod eſt abſurdum,tum quia ſuperficies ponitur in definitione loci tanquàm genus eius: tum quia locus ponitur in aliquo genere, neque poteſt reduci ad aliud quàm ad quantitatem, & cum non poſſit eſſe,vel linea vel corpus,neceſſariò erit ſuperficies. Adde,quod Ariſt. tex.43.ad cognoſcendũ quæ corpora ſint in loco,quæ vero non, dat hãc regulã: Quæcunq; habẽt extra ſe ſuperficiẽ corporis cõtinentis, ea ſunt in loco,quæ vero non habẽt,minime; perſpicuum igitur eſt, ſuperficiem eſſe de eſſentia loci: at ex opinione D.Thomæ ſequitur,

eam esse accidens quoddam loci. Nam accidens est quod potest adesse & abesse rei præter corruptionem eius, sed potest manere idem locus numero secundum D. Thomam quamuis accedat & recedat superficies, vt patet in turri, quæ est in eodem loco numero propter eandem numero distantiam, quam semper habet ad cælum: ergo superficies non est de essentia loci: impossibile enim est, vt eo quod est ex essentia rei, secundum numerum variato, possit eadem res numero manere; siue enim in Petro varietur animalitas, siue rationalitas, necesse esset quoque variari Petrum. Præterea, locus est inseparabilis à motu locali, quia ponitur in definitione eius; sed auctore D. Thoma, posset fieri motus localis sine superficie vllius corporis continẽtis, nam secundum ipsum, si esset vacuum, posset in eo fieri motus localis, cum tamen in vacuo neque corpus neque superficies vlla sit: ergo superficies non est de essentia loci. Postea, aut iste ordo seu distantia à cælo, subiectiuè est in aëre continente turrim, aut est in cælo; sed ex parte cæli non potest sumi vnitas & distinctio locorum, cũ cælum idem numero sit respectu omnium locorum; nam respectu centri & polorum, eadem omnino est distantia Romæ & Neapolis & quorumlibet locorum; si autem vnitas & distinctio loci sumatur ex distantia, prout subiectiuè est in superficie continentis corporis, sic necesse est talem distãtiam variari variata superficie: necesse enim est accidens moueri motu subiecti sui: nisi velint dicere idem numero accidens transire ex vno subiecto in aliud. Postremò, Aristoteles nunquam meminit huius distantiæ; oportebat autem potius explicare hanc, quàm superficiem. Deinde, proprietates loci non conueniunt loco ratione istius distantiæ, sed potius ratione superficiei cõtinentis; vt continere, esse æquale, conseruare, perficere. Postremò, cum talis distantia accommodari possit omni loco, posset esse omnis locus immobilis ratione eiusmodi distantiæ, cum talis distantia non solum reperiatur in loco naturali, sed etiam artificiali & quocunque alio. Quid enim obstat cur vas non dicatur locus immobilis eius quod in se continet ratione eiusmodi distantiæ? cum tamen Aristoteles text. 41. distinguat locum naturalem à vase, quòd ille sit immobilis hoc autem mobile; & vas inquit esse locum mobilem, eum autẽ qui propriè est locus, esse veluti vas quoddam immobile. In hoc igitur videntur labi omnes supradicti Philosophi, quòd voluerint quærere eam immobilitatem, quæ possit accommodari omni loco; cum tamen apertè clamet Aristoteles, aliquando esse locum immobilem, aliquando vero mobilem. Præterea, immobilitas, quam inducit D. Thomas, non conuenit loco simpliciter, sed secundum quid. Res enim dicitur esse in loco immobili dum seruat talem distantiam,

potest tamen transire ad alium locum, & ad aliam distantiam; ergo locus non esset immobilis & definitus respectu locati simpliciter, sed tantùm dum locatum est in ipso; & quilibet locus esset immobilis respectu cuiuslibet locati.

Exponitur & confirmatur alia sententia de immobilitate loci, quæ videtur cæteris probabilior.

CAP. III.

Restat nunc vt aperiamus sententiam nostram; quæ facilè percipietur, si quædam ante declaremus. Ac primùm quidem existimamus Aristotelem in 4. lib. Phys. non egisse de omni loco, sed de loco tantùm naturali. Etenim Philosophus naturalis non debet tractare de alio loco, quàm de naturali. Tum, quia de loco agitur propter motum localem; locus autem qui est terminus motus localis, est locus naturalis. Deinde, locus qui habet potentiam illam, vt dicitur tex. 4. trahendi ad se corpora, qui expetitur à corporibus qui conseruat & perficit, qui dat vnitatem & distinctionē motui locali, non est alius quàm naturalis: ex quo planum est, non rectè facere eos qui perinde atque Arist. ageret de omni loco; quæ hic dicuntur de immobilitate loci, conantur accommodare omni loco. Ex quo fit, vt cum in eo vehementer torqueant se, frustráque desudent, non solùm non aperiant naturam loci, sed etiam plurimis eam inuoluant & obscurent difficultatibus.

Postea, sciendum est locum cognosci ex eo corpore quod est in loco; corpus autem triplex est, Mathematicum, artificiale, & naturale. Naturale rursum duplex: aliud quod mouetur recto motu vel sursum vel deorsum, aliud vero motu circulari. Rursum quod mouetur motu recto, diuiditur in corpus simplex, in mixtum, in animatum, & in animalia; qualis autem locus vnicuique horum corporum debeatur, paucis declarare necessarium est, ad id de quo agimus, planius intelligendum. Corpus Mathematicum propriè non est in loco, vt dicitur tex. 5. quia licet rebus debeatur locus propter quantitatem, nō tamen propter quantitatem separatam, sed prout inhæret materiæ & existit in rebus: quo modo iam non est quantitas Mathematica sed Physica. Quod si Arist. 1. de Gener. tex. 44. ait in Mathematicis reperiri tactum, & locum: vel id accipiendum est de tactu & loco tantùm secundum imaginationem; vel sic interpretandum est, vt quia locus debetur rei ob quantitatem, quantitas autem tractatur à Mathematico, idcirco dicat locum reperiri in rebus Mathematicis. Vide Simplicium 4. Phys. super tex. 4. Artificiale autem corpus, sicut nullo

An quãtitas Mathematica sit in loco.

genere motus ea ratione vt tale est, per se mouetur, sic neque vllum habet locum nisi fortè etiam artificialem. veluti dicimus in domo locum tecti esse vt sit supra, fundamenti autem vt sit infra, parietum vt medio in loco cōsistant; sicut igitur corpus artificiale non habet motū vllū nisi quia etiam est corpus quoddam naturale, sic nec locū.

At corporibus quæ circulari motu cientur, licet per se conueniant genus quoddam loci; nam sicut habent motum localē per se, ita necessariò habere debent locum aliquem, propter quem fit localis motus ipsorum; Arist. tamen in 4. Physicorum libro non loquitur, nisi de motu eorum corporum quæ habent motum rectū; vt ex his quæ dicam, planum erit. Primò, tex. 3. dicit locum cognosci ex translatione corporum, quæ fit circa eūdem locum: sicut materia cognoscitur ex transmutatione formarum circa idem subiectum, constat autem eiusmodi translationem corporum nō posse fieri, nisi in corporibus quæ motum rectum habent. Tum, text. 32. ait locum nō quæri nisi propter motum qui fit secundum locum, qui duplex est; vnus latio, id est motus localis rectus: alter augmentatio & decretio; neutrū autem genus motus localis reperitur in corpore circulari. Postea, in tex. 30. inquit omnem locum habere sursum & deorsum, & ad illum corpora ferri naturaliter, & in ipso manere; quæ nō conueniunt nisi in corpora recta. Deinde, in tex. 39 cum dixisset locum esse terminum corporis continētis, subdit; *Voco autem contentum corpus, quod est mobile secundum lationem*, id est, vt omnes Græci exponunt, secundum motū rectum, nam Aristoteles distinguit lationē à circumlatione. Adhæc, si Arist. loqueretur de loco communi corporibus rectis & circularibus, quomodo dixisset tex. 45. cælum esse in loco per accidens? nam si cęlum habet motū localem per se, oportebat ei locum per se etiam assignare; tamen quoniam Arist. de loco rectorum corporum sermonem habet, qui est superficies corporis cōtinentis, talem autem locū nō habet cælum nisi per accidens, quatenus nimirum mouetur circa centrum terræ, quæ est in loco per se, nimirum sub aquæ vel aëris superficie, hac igitur de caussa cælum dicitur esse in loco per accidens. Præterea, hoc indicare voluit Arist. tex. 46. cum ait terrā esse in aqua, aquam in aëre, aërem in æthere id est igne, æthera in cælo, cælum autem non amplius esse in loco, quia non habet locum qualem habent corpora recta, de quo ipse ibi agit. Postremo, indigere loco à quo res cōtineatur, vbi generetur, conseruetur, perficiatur, qui sit terminus motus localis, quas supra docuimus esse proprietates loci, proprium est corporum quæ habent motum rectum.

Arist. libr. 4. Phy. non agere de loco corporum cælestium, qui per se & propriè illis cōueniat.

Sed quæramus locum viuentium, stirpium inquam & animalium. Animalia, sicut non habent vnum aliquem motum simplicem, ita

De loco animalium plantarũ & mixtorum inanimatorum.

neque vno tantùm loco circumſcribuntur, ſed in multis & variis locis verſantur; niſi fortè, quamquam vnicuique indiuiduo animalium non ſit determinatus locus vnus aliquis numero; tamen vnicuique ſpeciei, vel generi animalium, eſt definitus locus à natura; in quo vel generentur vel conſeruentur vel operentur. Alius enim eſt locus piſcium, alius auium, alius aliorum animalium.

Veruntamen plantæ duplici nomine exiſtimari poſſunt habere vnum locum definitum: tum quia imis defixæ radicibus immobiles hærent terræ, vnde trahunt alimentum: tum etiam quia habent locũ conuenientem elemento quod dominatur in ipſis, nimirum terræ; ſicut etiam mixta inanimata; hæc enim quemadmodum mouentur motu locali, propter elementum quod præcellit in illis, ita locum ei congruentem obtinent. Cæterum plantæ, vt ſunt viuentes & habent accretionem & decretionem, non mouentur ſecundum vnum tantum locum, ſed per omnes differentias locorum, quod Ariſt. in 2. de Anima tex. 14. pulchrè oſtendit his verbis. *Vegetabilia augmentum & decrementum ſuſcipiunt ſecundum contraria loca, non enim ſurſum quidem augentur, deorſum autem non; ſed ſimiliter in vtraque & in omnem partem aluntur & viuunt ſemper quouſque poſſunt percipere alimentum.* Mixta verò perfecta ſed ananima, vti ſunt lapides & Metalla, ſicut in motu locali ſequuntur vim eius elementi quod excedit alia elementa quæ in eiuſmodi mixtis inſunt, ſic etiam in loco. Quare omnia ſunt vel in terra vel intra terram. Quamquam ſecundum varias eorum ſpecies, varia etiam ſint eorum loca naturalia, in quibus ipſa generantur & conſeruantur.

Locus qui explicatur ab Ariſtotele 4. lib. Phyſ. per ſe, primo ac propriè ſolis elementis conuenit.

Reſtat igitur, vt ſolis elementis propriè conueniat locus naturalis de quo agitur 4. libro Phyſicorum. Itaque Ariſto. loquitur de loco corporum ſimplicium. nam illud, omnem locum habere ſurſum & deorſum: ad ipſum ferri corpora & in eo conquieſcere: terram eſſe in aqua, aquam in aëre, aërem in æthere, hunc autem in cælo: idcirco locatum ferri ad locũ quia locus eſt ſimilis & affinis locato, vt ignis aëri; locum eſſe tanquàm totum & formam, locatum autem ſicut partem & materiam: Poſtremò, quæ ſcribuntur ab Ariſtot. tex. 48. & 49. propriè non conueniunt niſi locis corporum ſimplicium. Hoc etiam confirmat Simplicius ſuper tex. 4. dicens corpus artificiale eſſe in loco propter corpus naturale, naturale autem mixtum, propter ſimplex, hoc vero per ſe primo eſſe in loco. Non omnis igitur locus eſt immobilis; neque tentandum eſt omni loco accommodare immobilitatem. Ariſtoteles enim text. 41. diſtinguens verum locum à vaſe, ait vas eſſe locum mobilem, at verum locum debere eſſe immobilem: ſignificans his verbis, ſe non in omni loco ponere immobilitatem

tatem,sed tantùm in eo loco de quo agit:is autem est,vt supra ostendimus,locus naturalis corporum quæ mouentur motu recto,præcipuè autem simplicium. Quo modo autem talis locus sit immobilis, facile est & intelligere & declarare. Nam verbi gratia concaua superficies lunæ,est immobilis,locus ignis,duplici nomine,tum ex parte ignis,quoniam ignis nunquàm fertur naturaliter ad alium locum, quàm ad concauum lunæ,neque in alio loco quiescit naturaliter: tũ ex parte ipsius orbis lunæ,qui tametsi perpetuo mouetur:semper tamen eodem modo sese habet, neque propius accedens ad centrum neque longius ab eo vel in alium locum recedens,vt Arist.ait tex.42. semper terminat motum localem ignis,semper conseruat ipsum:denique semper largitur ei quietem & perfectionem. In animalibus autem non reperitur talis immobilitas, nisi fortè secundum species aut genera eorum:non enim vnumquodque animal habet vnũ tantum locum numero,ad quem mouetur & in quo quiescit.Quoniam igitur differentiæ locorum in quibus versantur corpora naturalia, præcipuè simplicia, sunt ita determinata à natura vt nunquàm varientur,sicut dicitur tex.5. his verbis. *In natura autem determinatum est seorsim vnumquodque,non enim quodcunque contingit sursum est,sed quo fertur ignis,& leue,similiter verò & deorsum non quodcunque contingit, sed quo habentia grauitatem & terrea,tanquam non solum positione differentia,sed & potentia.*Idcirco loca eiusmodi corporum rectè dicuntur immobilia.

Dubitationi igitur quæ proposita fuit de turri & aliis similibus, facilè occurri potest,si prænoscantur duo. Vnum est,vocabulum loci frequenter vsurpari,maximè in communi &vulgari vsu loquendi, pro situ seu positione;& rem habere locum hũc vel illũ,pro eo quod est habere hunc vel illum situm,crebro dici. Alterum est,vnam rem posse mutare locum dupliciter;vel actiuè vel passiuè. Actiuè mutat locum,cùm ex vno loco ipsa transit in alium locum, priorem deserens & alium nouum occupans:passiuè autem mutat locũ,eo quod, licet ipsa maneat immobilis,tamen locus mutatur circa ipsam, sicut aër qui ambit turrim,subinde circa ipsam variatur. His positis,dicẽdum est, turrim circa quam subinde variatur superficies aëris continentis,propriè non esse in eodem loco,cum de essentia loci sit,vt diximus,superficies corporis continentis, quæ non manet eadem numero perpetuò circa illam turrim:dicitur tamen turris manere in eodem loco,vel vsurpando nomen loci pro situ, quia manet in eodem situ respectu cæli aut aliorum corporum:ita vt illa distantia D.Thomæ si quidquàm valet, potius referri debeat ad constituendam immobilitatem situs,quàm loci:vel dicitur turris manere in eodem loco actiuè,quoniam ipsa non transit ex vno loco ad alium; nõ autem

Soluitur dubitatio de turri.

manet turris in eodem loco passiuè, quia superficies aëris ipsam ambientis qui est eius locus non manet eadem numero sed subinde variatur circa ipsam. Quantum vero discrimen sit inter situm & locum, & inter mutare locum actiuè vel passiuè, cuiuis per se manifestũ est. Ergo generalis ratio loci omni loco conueniens, erit esse superficiẽ corporis continentis primi: ratio autem loci naturalis, erit esse superficiem corporis continentis, conaturalis locato, eiúsque conseruatiui & perfectiui: illa verò ratio loci, quæ præter vim continendi & conseruandi, adiunctam habet naturalem quãdam immobilitatem, solis corporum simplicium & elementorum locis perfectè (velut supra ostendimus) accommodari potest. Non itaque omnis locus debet esse immobilis, sed satis est vt contineat locatum: locus autem naturalis corporum simplicium & elementorum, is demum est præfinitus, stabilis, fixus & immobilis. De qua ergo immobilitate loci Arist. loquatur, & quo pacto turris manés immobilis, dici possit partim mutare locum, partim vero non, satis, vt opinor, explicatum est. Veniendum nunc est ad secundam partem huius disputationis; vt ostendamus & confirmemus, Aristotelicam definitionem loci bonã esse, & ab eo verè perfectéque constitutam.

Explicatur opinio eorum qui censent locum esse quoddam interuallum.

Cap. IIII.

Mos est Aristotelis ostendere definitiones à se traditas esse bonas, eo, quòd quicunque aliter easdem res definire aggressi sunt, vehementer errarunt: sicut fecit in 3. Phy. probando definitionem motus & 4. Phys. 35. demonstrat locum esse superficiem corporis continentis, refutando & remouendo eas res in quibus videbatur secundum antiquorum sententiam locus consistere: sic argumentans, locus aut est materia, aut forma, aut interuallum, aut terminus continentis; sed nihil est priorum trium, ergo est hoc vltimum. Nos igitur simili genere probationis vtentes, ostendamus rectè definiri locum ab Aristotele *Terminum corporis continentis, immobilem, primũ,* eo quod quicunque aliam opinionem habuerunt de loco, longè aberrarunt à veritate. Et quoniam ea opinio quæ locum facit esse interuallum quoddam, non solum vulgò placet, sed etiam doctis viris, primo aspectu videtur probabilis; & vt refert Simplicius, habuit auctores & defensores multos ex Philosophis, vt Stoicos, complures etiam Platonicos, Galenum, item Stratonem Lampsacenum,

Syrianum & Philoponum, qui in commentariis quos scripsit in 4. librum Phys. longam digressionem facit hac de re.

Quoniam igitur hæc opinio quòd interuallum sit locus corporũ naturalium, tam multis visa est probabilis, in ea declaranda & confutanda nobis præcipuè elaborandum est. Philoponus in illa sua disgressione, quatuor tractat. primò, docet nos venire in cognitionem istius interualli: tum, enarrat proprietates illius: postea, probat locũ esse huiusmodi interuallum: ad extremum, opponit & obiicit multas rationes cõntra locum Aristotelis. Primùm igitur ita docet nos cogitare interuallũ. Remoueamus, inquit, à vase in quo est aqua, ipsam aquam, & fingamus animo nullum aliud corpus ingredi in vias, tunc cernimus inter latera vasis, spacium quoddam longum, latum & profundum, & hoc vocatur à nobis interuallum, in quo dicimus priùs fuisse aquam tanquàm in loco. Atque hunc modum declarãdi interuallum, tenuit Galenus, vt refert Themistius & Simplicius super tex. 36. lib. 4. Phy. à quo deinde accepit Philoponus. Proprietates autem interualli sunt sex; primò, est longum, latum & profundum; quia locus debet esse æqualis locato, locatum autem cum sit corpus, habet trinam dimensionem. Tum, est diuersum & separatum à corporibus quæ locantur in ipso. Postea, caret materia & forma, alioquin esset corpus mobile, & egeret loco. Adhæc, est indiuisibile, immobile & impatibile: nam hæc non conueniunt quantitati nisi ratione materiæ, interuallum autem ponitur expers materiæ. Præterea, est vnum interuallum continuatum æquale ipsi vniuerso, quod in diuersis partibus suis recipit diuersa corpora vniuersi, neque cum mouetur corpus aliquod ex vno loco ad alium, trãsportat secum interuallũ suum, sed transmigrat ex vna parte interualli ad alteram, manente ipso interuallo immobili. Postremò, interuallum quamuis accipiat corpus penetrando per omnes partes eius, tamen non diuidit aut dissecat ipsum; sicut dulcedo vel humor penetrat per omnes partes lactis, nõ diuidendo ipsum corpus: corpus item locatur in interuallo, non diuidendo ipsum, sed implendo; nam penetratio dimensionum, quæ dicitur impossibilis, est tantùm in dimensionibus materialibus, quales non habet interuallum. Atque hæ quidem sunt proprietates huius interualli, quas quoniam Aristoteles ignorauit, idcirco tres illæ rationes quibus in tex. 37. oppugnat interuallum, nihil valent nihílque conficiunt. nam prima ratio procedit ex eo, quod putat corpus recipi in interuallo per diuisionẽ vtriusque in suas partes; atqui ponitur interuallum indiuisibile. secunda, quòd locus mouebitur de loco ad locum, & tertia, quòd erunt multa loca simul, procedunt ex eo, quòd ponitur interuallum esse mobile, & vna transferri cum corporibus,

Sex proprietates interualli.

Probatur locum esse interuallum.

quæ collocantur in ipſo,quod tamen falſum eſt. Huiuſmodi autem interuallum,eſſe verum locum corporũ,quod tertio loco fuerat propoſitum,ſic probant. Vacuũ & locus re idem ſunt; ſed hoc differunt, quòd vacuum eſt locus, carens corpore , locus autem ſemper habet corpus; itaque ſi vacũum impleretur corpore,eſſet locus, & ſi locus deſtitueretur omni corpore, eſſet vacuum : ſed vacuũ nihil eſt aliud quàm ſpacium quoddam longum , latum & profundum, ergo hoc ipſum eſt locus. Nam vt dixi,idem quod dicitur locus prout habet corpus,dicitur etiam vacuũ,ſi careat corpore. Quod autem vacuũ nõ ſit aliud quàm interuallum,patet,primùm ex communi exiſtimatione omnium qui ita ſentiunt de vacuo. Nam ſi in vaſe nullum eſſet corpus,diceremus ibi eſſe vacuũ; nihil aliud intelligẽtes eo nomine, quàm ſpacium illud longum,latum & profundum, quod inter latera vaſis comprehenſum eſt. Deinde, ſi vacuum non eſt hoc interuallum,ergo erit ſuperficies corporis quatenus non tangit,aut continet aliud corpus ; ſed non poteſt eſſe hoc; primò,quia vacuo opponitur plenum,ſuperficies autem non dicitur plena,nec impleri, ſed potius interuallum ſeu ſpacium : deinde,neceſſe eſt ſecundum Ariſtotelem non eſſe vacuum , & tamen non eſt neceſſarium vnum corpus ſemper tangi ab alio,vt docet Ariſt.3.Phy.74. Poſtremo ſi vacuum eſſet ſuperficies non tangens corpus,ergo extra cælum eſſet vacuũ , quod eſt contra Ariſt.1.de Cælo tex.100.nam vltima ſuperficies primi cæli non tangit aliquod corpus, ergo ibi eſt vacuum ; relinquitur igitur vacuum nihil aliud eſſe quàm interuallum : & quia vacuum re idem eſt atque locus,hinc fit vt interuallum ſit locus corporũ. Poſtremo, proponit Philoponus multa argumenta contra ſententiam Ariſt.putat enim ex illius ruina & euerſione,ſuam firmari & ſtabiliri opinionem.quæ argumenta nos deinde commemorabimus.

Refellitur opinio eorum,qui exiſtimarunt locum eſſe interuallum. Cap. V.

Contra inuentionem interualli.

SED hoc interuallum eſſe merum figmentum , hinc planum erit. Et primùm contra inuentionem interualli ſic argumentor. Sicut vis nos à vaſe,cogitatione remouere omnia corpora quæ ſunt in ipſo,ita viciſſim volo vt ab eodem vaſe remoueamus iſtud interuallum,Nam cum ſit res diuerſa à vaſe, neque ſit ſubſtantia, neque accidens illius , cogitatione poteſt ſeparari : remoto igitur interuallo, an non etiam nunc remanet ſpacium quoddam inter latera vaſis ? rogo , tale ſpacium , aut eſt interuallum aut nihil; ſi eſt interuallum,primùm erunt multa interualla ſimul , nam nõ poſſunt

dicere

dicere remoto vno, alterum confluere ad locum alterius; volunt enim interuallum esse immobile deinde remoueatur etiam hoc secundum, si semper remoto vno subit aliud, erunt infinita interualla simul; sin autem dicant remoto primo, spacium quod super est nihil esse, pari ratione nos dicemus, remotis corporibus, à vase, spacium quod videtur superesse in vase, nihil esse: quod si hoc volunt esse interuallum. certè interuallum nihil erit. Quod si fortè affirmẽt substracto interuallo, nullum spacium remanere in vase. sane iniq; faciunt. nam aut ex remotione interualli vas destruitur. quod est cõtra suppositionem: aut manet idem secundum omnes partes, atque erat prius: cum ergo habeat superficiem concauam, & partes inter se distantes, alias quidem superiores, alias verò inferiores, necesse est in illis, contineri istud spacium; quare quocunque severtant, non habent exitum.

Contra proprietates interualli.

Deinde, argumento contra proprietates interualli; & quidem contra primam hoc modo. Tantum sunt tres magnitudines, linea, superficies, corpus: linea tantum habet longitudinem, supefficies latitudinem & longitudinem, corpus autem præter, has etiam profunditatem. Rursum, corpus vel est mathematicũ, vel Physicum: cum igitur interuallum sit magnitudo, & habeat trinam dimensionem, non erit linea neque superficies, sed corpus; at vtrum; erit ne Mathematicum an Physicum? si Mathematicum, ergo non existit secundũ rem, sed tantùm secundum imaginationem, & non pertinet ad Physicum, & non erit naturalis locus corporum: si Physicum, ergo mobile & in loco: at ipsi volunt interuallum nec esse mobile, nec esse in loco. Contra tertiam proprietatẽ sic insto; si hoc interualũ caret materia & forma, ergo non habebit vim generandi, trahendi, conseruandi & perficiendi corpora quæ in ipso locantur: nec erit locus similis locato: nec erunt differentiæ locorum secundum naturam? neque erit caussa cur graue potius moueatur deorsum quã alio, cũ omnes partes interualli sint eiusdem rationis. Contra quartam proprietatem; hoc potest obiici. si interuallum est quantum, ergo est diuisibile; falsum enim est diuisionem conuenire quantitati ratione materiæ, cũ contra materia sit diuisibilis propter quantitatem: & Mathematicus quantitati, quam abstrahit à materia frequenter tribuat diuisionem. Præterea, quantitati debetur per se locus, non enim res occupat locum ob materiam aut formam, sed ob quantitatem, vt declarat Arist. tex. 76, exemplo cubi. Quare si interuallũ habet magnitudinem, necessario erit in loco. Præterea, cum vas plenum aqua, ex vno loco tranfertur ad alium, aut interuallum contentũ intra vas in quo est aqua, mouetur simul, aut non si mouetur, non erit interuallũ

immobile, vt ipsis placet: si non mouetur, sed aqua subinde variat interuallum, ergo nō solum vas per se mouetur, sed etiam aqua, quæ est in vase, quod est absurdum. Quinta proprietas, ita potest confutari. si est vnum interuallum respectu vniuersi, aut est vnius aut diuersæ naturæ: si est vnius naturæ, quomodo potest esse idē locus corporum cælestiū & sublunariū; nam locus est similis locato; cælestia autē & sublunaria sunt valde dissimilia inter se. Nec minus facile est sextam proprietatem refellere, Penetratio enim dimensionum, non est impossibilis propter substantiam, aut qualitates, sed propter quantitatem. Quare si interuallum habet quantitatem, non poterit penetrare ac permeare per omnes partes & dimensiones eorum corporū que in ipso locantur; quod tamen illi maxime volunt; deinde si interuallum penetrat per corpus, erunt simul interuallum & corpus locatum. Quomodo ergo interuallum continebit locatum (aut cur magis interuallum sit locus corporis, quam corpus interualli?

Sed præstat ipsam per se opinionem quæ interuallum inducit aggregi, oppugnare, demoliri. Locus est nobilior locato, at quomodo istud interuallum, si est mera quantitas omnis expers substantiæ, dicetur nobilius tam corporibus sublunaribus quam cælestibus? Deinde, locus est prior locato, at quomodo interuallum cum sit accidens, erit prior omnibus substantiis? Postea, aut istud interuallum, est substantia, aut accidens: si substantia, aut incorporea, aut corporea; si incorporea, ergo non haberet magnitudinem, nec posset esse locus corporum, denique non esset interuallum: si corporea, esset profecto naturalis, & mobilis, quod tamen rationē interualli à Philopono & aliis traditā funditus tollit. Si accidens, aut per se existens, aut inhærēs alij corpori; non per se existens, quia nullū accidēs est separabile: neq; inhærens corpori, quia sic interuallū nō esset diuersum à corpore locato, & moueretur ad motū illi⁹ corporis. Quid ergo est illud interuallum? Postremo, argumentum istorum ad confirmandum huiusmodi interuallum, nihil valet. Nam vacuum non est istud interuallum: sed si esset, nihil aliud esset, quam superficies corporis, quæ apta esset tangere, & continere aliud corpus. Et cum instant, vacuum opponi pleno, superficies autem non dicitur impleri: Respondendum est, superficiem per se non dici impleri, sed quatenus est superficies concaua alicuius corporis, quod aptum est continere aliud, sic dicitur impleri. Quod autem subdunt, non esset necessarium, vt vnum corpus tangatur ab altero, verum est ea ratione vt sunt corpora, sed non vt sunt partes vniuersi, & corpora naturalia, inter quæ debet esse vnio, & connexio. Denique quod aiunt, si vacuum esset superficies non tangens corpus, fore, vt extra cælum

ſit vacuum, quia conuexa ſuperficies vltimi cæli nullum corpus tangit; hoc inquam nihil eſt, nam vacuum dicitur ſuperficies non tangens corpus, quod ſecundum naturam ſuam apta eſt tangere: conuexa autem ſuperficies primi cæli neque tangit, neque apta eſt tangere aliquod corpus, quare ibi nullum eſt vacuum. Sed de interuallo quæ hactenus dicta ſunt, ſatis eſſe debent.

Ponuntur multæ obiectiones, contra id quod dicit Ariſtoteles, nimirum locum eſſe ſuperficiem.

CAP. VI.

RESTAT nunc, vt diſſoluamus quindecim argumenta, quibus oppugnatur ſententia Ariſt. facientis locum eſſe ſuperficiem Argumenta vero ſunt hæc. Primum, in prædicamento, Quintitatis, locus, & ſuperficies ponuntur tanquam duæ ſpecies dinſtinctæ, ergo male hic dicitur locus eſſe ſuperficies, quia vna ſpecies non dicitur de alia ſpecie eiuſdem generis proximi. 2. Motus localis fit ad locum, ſed motus localis fit ad vbi, vt patet ex 5. Phyſi. ergo locus & vbi ſunt idem, ſed Vbi non eſt ſuperficies, quia eſt categoria diuerſa à categoria Quintitatis, ergo neque locus erit ſuperficies. 3. Locus debet continere, ſed ſuperficies non cõtinet locatum. Nam aut continet intrinſecè, at hoc non poteſt facere ſuperficies, aut extrinſecè, tangendo locatum, at ſic etiam veſtis, quæ tangit, & tegit corpus, eſſet locus; & cum locatum ſolùm tangatur per ſuperficiem, erit tantum in loco ratione ſuperficiei; non ergo erit in loco ſecundum omnes partes ſuas, neque vt corpus eſt ratione profunditatis. 4. Locus debet eſſe æqualis locato, ſed ſuperficies habens tantum duas dimenſiones, non eſt æqualis locato, quod eſt corpus habens tres dimenſiones, ergo ſuperficies non eſt locus eius. 5. Locus eſt ad quem naturaliter fertur vnumquodque corpus, ſed terra naturaliter fertur non ad aliquam ſuperficiem, ſed ad centrum; ergo locus non eſt ſuperficies. 6. Locus quæritur propter motum localem, vt dicitur tex. 32. & illud corpus continetur in loco, quod eſt mobile ſecundum lationem, vt dicitur tex. 39. & 45. ſed totum elementum, vel terræ, vel aquæ non mouetur, ſed tantum partes illius, ergo totum elementum non erit in loco, ſed tantùm partes eius. 7. Quando aliquid eſt in àliquo quod mouetur, non eſt in illo tanquàm in loco, vt dicitur 41. tex. & declaratur exemplo nauis; ſed ignis eſt ſub concauo lunæ, quod perpetuo mouetur, ergo non eſt id illo tanquam in loco. 8. Locus eſt in quo manet, & quieſcit corpus: ſed in concauo lunæ non quieſcit ignis, quia mo-

Quindecim argumenta cõtra id quod ait Ariſtoteles locũ eſſe ſuperficiem.

uetur vnà motu Cæli vt declarat motus cometarum, ergo ignis nõ eſt ſub concauo lunæ tanquam in loco 9. Locus eſt is cuius differẽtiæ ſunt ſurſum, & deorſum; ſed hæ ſunt differẽtiæ ſitus, vel poſitionis, non autem ſuperficiei; ergo locus non ad ſuperſiciem, ſed ad ſitum, vel poſitionem, referri debet. 10. Superficies. cum ſit quantitas, nullam habet vim actiuam, vt dicit Auerr. 4: Phy. commento 84. at locus debet habere vim actiuam, nempe trahendi, generandi, conſeruandi, & perficiendi; ergo locus non eſt ſuperficies. 11. Locus debet eſſe immobilis, ſed omnis ſuperficies eſt mobilis, nam iſta ſuperficies, aut eſt Mathematica, & ſic non erit locus naturalis, neque exiſtet in natura, neque attinebit ad Phyſicum; aut eſt naturalis exiſtens in corpore naturali, & cum omne corpus naturale ſit mobile, eiuſmodi ſuperficies mouebitur etiam cum corpore in quo eſt.

12. Circa turrim ſubinde variatur ſuperficies aëris continentis ipſam, ea tamen manente immobili in eodem loco, ergo locus nõ eſt ſuperficies. 13. Si locus eſt ſuperficies, idem corpus numero poſſet eſſe ſimul in duobus locis. Nam v. g. Elementum terræ ſecundum vnam partem, continetur à ſuperficie aquę; ſecundum alteram, à ſuperficie aëris: ſi aliquis baculus ſecundum medietatem demergatur in aquã, ita vt altera medietas extet contenta ab aëre, is baculus continebitur à duabus ſuperficiebus, aquæ & aëris. Quare ſi locus eſt ſuperficies, idẽ ſimul erit in duobus locis. 14. Primũ cælum habet locũ, ſed non continetur à ſuperficie vlla, ergo locus nõ eſt ſuperficies. Minor per ſe nota eſt, maior ſic probatur. Locus debetur corpori, duplici nomine; tũ ob dimenſiones eius, vt ſignificat Ariſt. tex. 76. exemplo cubi; tum etiam ob motũ localem, vt ſignificatur tex. 32. Sed primũ cęlũ & maximas habet dimenſiones ampliſſimamque molẽ, & prędtantiſſimo motu locali perpetuo mouetur, ergo maxime omniũ corporũ debet habere locũ: nõ habet autem ſuperficiem vllam à qua extrinſecus contineatur, ergo locus non eſt ſuperficies. 15. Motus localis nõ poteſt fieri ſine loco ſed motus localis poteſt fieri ſine ſuperficie alicuius corporis continentis, ergo locus nõ eſt ſuperficies. Maior patet, quoniã in definitione motus localis ponitur locus, ergo nõ poteſt eſſe motus localis ſine loco Minor autem ſic probatur. Si vacuũ eſſet, in eo nulla poſſet eſſe ſuperficies corporis continentis, vt clarum eſt, ſed in eo poſſet fieri motus localis: nam ſi ponamus totum hoc ſpacium, quod eſt intra orbẽ lunæ, vacuum eſſe, & ex concauo lunæ demitatur aliquis lapis, proculdubio moueretur deorſũ. Impoſſibile enim eſt graue extra ſuũ locum exiſtens, nullo prohibente, non ferri ad

locum

locum suum, quare in vacuo, vbi nulla est superficies, posset fieri motus localis, ac proinde ibi esset locus. non igitur locus est superficies. Sed nihil negotij est huiusmodi obiectionibus occurere. Ad eas igitur sigillatim, eodem quo positæ sunt ordine, respondebimus.

Soluuntur supradictæ obiectiones.
CAP. VII.

AD Primam Respondet D. Thomas in opusculo 52. locum esse idem re seu materialiter cum superficie, & sic superficiem dici de loco; sed distingui ab eo ratione & formaliter. Nam superficies vt superficies, significat tantùm magnitudinem quæ habet longitudinem & latitudinem præcisè; locus autem dicit huiusmodi magnitudinem prout includit habitudinem ad locatum, tanquam mensura extrinseca illius, & sic ponuntur diuersæ species quātitatis. Auerroes (cui magis assentior) in 5. Metaphysicæ comm. 18. ait locū non esse quantitatē per se; nā prout est quantus, non differt à superficie; prout au tē differt ab illa, quatenus nimirū dicit habitudinē ad locatū, sic per se non pertinet ad categoriā quātitatis. Cur ergo in Logica posuit Arist. locum inter species quantitatis? quia ibi intēdit colligere (inquit Auer.) species famosas, & quia suo tēpore famosum erat locū, esse quondā spatiū longū latum & profundum, diuersum à linea, superficiè & corpore; idcirco locum collocauit in prædicamento quantitatis. nam tale spatium proculdubio esset species quantitatis, diuersa ab aliis. Vtrumque responsum probabile est, & difficultatem obiectionis tollit. Ad Secundam, Motus localis, formaliter; & intrinsecè fit ad vbi, non enim corpus mouetur propter locum, sed propter esse in loco, quod nihil aliud est quam ipsum vbi, extrinsecè autem, & veluti caussaliter, fit ad locum. nam vbi caussatur ex loco, & corpore, quod est in loco. Hinc ergo patet quomodo locus non sit idem cum vbi, & cur motus localis dicatur fieri ad locum, & cur per omnem motum aquiratur aliquid, quod sit in mobili; per motum enim localē acquiritur vbi, quod est in ipso mobili: sed quia hoc vbi non potest acquiri, nisi cum attingitur locus, ideo motus localis dicitur fieri ad locum. Ad Tertiam. Locus continet tantum extrinsecè, nec proinde tamen vestis erit locus. nam neque vestis continet omni ex parte corpus neque continet naturaliter, neque conseruat aut perficit, neque ad ipsam fit motus naturalis, neque fit in ipsa naturalis quies. Quamuis autem locatum tantùm secundum superficiem tangatur à loco, tamē dicitur totū contineri à loco; tū quia totū locatum est intra concauitatem locantis, tum quia per talem contactum,

An locus sit in Categoria quantitatis.

An motus localis fiat ad motum An ad vbi.

virtus conseruatiua & perfectiua loci diffunditur ad omnes partes interiores locati & permeat per totum corpus locatum, propter hoc dicitur totum esse in loco. Ad quartam locus est æqualis locato quia superficies conuexa locati, & concaua locantis sunt æquales: & quãuis corpus locans secundum dimensiones sit maius quam locatum, tamen secundum continentiam & capacitatem, vt ait Auerroes. 4. Physicæ est æquale ipsi, locatum enim sic implet & occupat totam continentiam, & capacitatem loci, vt locus nullum aliud corpus simul continere possit. Ad Quintam. Centrum est locus terminans motum localem terræ: superficies autem aquæ vel aëris, est locus terminans & conseruans magnitudinem terræ. Vtrumque ergo pertinet ad locum diuersa ratione; quod apte significauit Arist. tex. 42. his verbis. *Qui versus mediũ cõtinet terminus, deorsum est, & ipsum medium* neque mirum hoc videri debet. Nam vt inquit Albertus, virtus conseruatiua terræ, incipit in superficie concaua aquæ vel aëris, & terminatur in centro mundi. si igitur consideretur terra simpliciter secundum quamlibet suam partem, vt est corpus graue quod suapte vi & pondere fertur deorsum, sic locus se primo terminans motum naturalem terræ, eique largiens quietem, centrum est, non autem superficies aquæ: sin autem consideretur totum elementum terræ vt est pars vniuersi, & secundum ordinem & dispositionem Mundi, secundum quàm, elementum ignobilius continetur à nobiliori, sic locus continens elementum terræ, est partim superficies aquæ partim aëris. quomodo igitur tam superficies aquæ, quam ipsum centrũ dici possit locus terræ, ex his fit manifestum. A Sextam. Quamuis totum elementum non moueatur, tamen satis est moueri partes eius. Nam in corporibus simplicibus, eadem est ratio totius, & partium, tam secundum locum, quam secundum motum localem. deinde, quamuis totum elementum non moueatur, totum tamen naturaliter quiescit. Vnde quamuis non haberet locum ratione motus; tamẽ deberet habere ratione quietis naturalis. Ad Septimã. Quamuis orbis lunæ moueatur, tamen non mouetur mutando locum, neque fit vnquam aut propinquior aut remotior, sed eodem modo semper se habet, vt significat Arist. tex. 42. Quare ignis semper æquali motu attingit suum locum, neque debet aliquando vel minus vel magis moueri vt offendat suum locum. Ad Octauam. Corpus perueniens ad locum suum, desistit moueri eo motu quo priùs ferebatur ad suum locum; & sic ignis sub concauo lunæ, non mouetur sursum sicut mouebatur priùs cũ tendebat ad suum locũ, sed tantũ mouetur motu circulari, raptus vel circumactus à cælo, hoc autẽ nõ est absurdum. Ad Nonã. Sursum & deorsum, cõueniunt loco actiuè, positio-

An locus terræ sit superficies aquæ vel aeris, an ipsum Centrum.

ni autem & situi passiuè, & illi priùs, huic autem posterius. Nam cum situs præsupponat locũ, huiusmodi differentias accipit ab ipso, quia enim locus est sursum vel deorsum, ideo corpus existens in tali loco, dicitur esse positũ sursum vel deorsum. Ad Decimam. Licet seperficies per se & Mathe. sumpta, nõ habeat vim actiuã, tamen quatenus est terminus corporis naturalis, per quem vnum corpus tangẽs alterum communicat ei virtutem cõseruatiuam, & perfectiuam eius, sic inquam superficies dicitur esse actiua. Ad Vndecimam. Quamuis superficies, vt est accidens corporis, moueatur ad motum eius, tamen vt est locus naturalis, nunquàm mouetur respectu locati, sed eodem modo semper se habet ad ipsum. Ad Duodecimam. Hoc argumentum de turri, supra fuit solutum. Ad Decimamtertiam. Non est absurdum idem corpus esse simul in duobus locis partialibus secundũ diuersas partes : & confirmatur testimonio Simplicii qui idem ait. Sequitur, vt ad 14. de loco cæli, respondeamus.

Sursum & deorsũ quomodo conueniant loco & situi

Quis sit locus primi & supremi cæli, variæ Philosophorum opiniones ponuntur & refutantur.
CAP. VIII.

AD decimumquartum argumentum, quod magnam habet dubitationem, nec simpliciter nec breuiter responderi potest. De loco enim primi cæli multæ sunt opiniones. Primò enim qui volunt locum esse interuallum, aiunt primum cælum habere suum locum, veluti cętera corpora, videlicet partem quandam illius interualli sibi congruentem: sed quia huiusmodi interuallum nihil est, vt ante ostendimus, præter merum figmentum hominum magis delirantium quam Philosophantium, idcirco relegetur & exterminetur à Philosophia.

1. Opinio Philoponi.

Alexander autem Aphrodissæus ait primum cælum nullo modo esse in loco; nam aut est per se, aut per accidens, aut actu, aut potentia; non per se, neque actu, vt Arist. ait tex. 45. nam quod sic est in loco continetur ab aliquo; non per accidens, illud enim dicitur esse in loco per accidẽs, quod est aut pars aut accidens alterius, quod per se est in loco; sed primũ cælum nullius corporis est vel pars, vel accidens, ergo &c. Non potentia, nam quod sic est in loco, aliquando potest actu esse in loco; cælum autẽ nunquàm aliter se habebit, quàm nunc est; non per aliud, nempe per suas partes, nam partes nõ sunt in loco nisi ratione totius: sed totum primum cælum non est in loco, ergo neque partes eius. relinquitur igitur nullo modo esse id loco. sed Alexandro, Simplicius & Auerr. acriter resistunt. Primum; quia Ari-

2. Opinio. Alexandri.

ſtoteles tex.45.apertè inquit cælum eſſe in loco per accidens: deinde, motus localis non poteſt fieri ſine loco: ſed motus cæli eſt localis, ergo non poteſt fieri ſine loco. maior patet, minor probatur, tum quia Ariſt.1.lib.de Cælo diuidit motum localem in rectum & circularem, tum etiam quia 8.Phy. ait motum localem eſſe primum omnium, & inter locales ipſum circularem. Adde, quod ſi motus cæli non eſt localis, qualis ergo eſt? An erit alterationis, vel generationis vel augmẽtationis? Hęc contra Alexandrum? cuius opinionem nò procul abeſſe à vero, poſterius dicemus.

Themiſtius verò ſuper tex.45. ait primum cælum eſſe in loco ratione proximi orbis quam ſecundum concauam ſuperficiem ſuã tangit & ambit, ita enim ſcribit. *Circulus vltimus, qui innerrabilis dicitur vtpotè arcens & cõtinens cæteros. ſimpliciter in loco non eſt, ſed penes interna quæ ambit. Tangit enim orbem Saturni, & quodammodo continetur: penes externa autem omnino expers eſt loci.* Sed Themiſtio ita ocurrit Simplicius, nam locus debet continere, ſed orbis Saturni non continet vltimum orbem ſed potius continetur ab illo. deinde, orbis Saturni eſt in loco ratione vltimæ ſpheræ à qua continetur, ſed Themiſtio vltima ſphæra eſt in loco ratione ſeptimæ, ergo vltima eſt in loco ratione ſui ipſius. Poſtremo, primum cælum ita debet habere locum, vt habet motum localem: non habet motum localem propter ſeptimam ſphæram, ſed per ſe; ergo &c. His accedit, quod non oportet locum moueri ad motum locati: ſed orbis Saturni neceſſario mouetur motu primi orbis: ergo non poteſt eſſe locus illius. Quid igitur ſentit Simplicius?

Videtur Simplicius velle cęlum tribus modis capi poſſe; quod etiã docet Ariſt.1.de Cælo tex.96. vel pro toto mundo, vel pro aggregato ex omnibus cælis, vel pro vltimo cælo: ſi capiatur pro toto mundo, ſic eſt in loco ratione partium, quarum aliæ mouentur motu recto aut ſurſum aut deorſum, vt elementa, aliæ circulari, vt cæli: ſi pro aggregato ex omnibus cælis, ſic eſt in loco ratione orbium quorum alij continentur ab aliis: ſi pro vltimo cælo de hoc nihil Simplicius; aliquando enim videtur dicere nullo modo eſſe in loco, & ſic relabitur in ſententiam Alexandri; aliquando vero eſſe in loco quatenus orbes quos ambitu ſuo continet ſunt in loco, & ſic recidit in opinionem Themiſtii: hæretque Simplicius in eadem difficultate, nempe quo pacto primum cęlum, cum habeat per ſe motum localem, non habeat etiam per ſe locum.

Sed expendamus opinionem Auicennæ. Auicenna ait primum cęlum non habere locum & motum ipſius non fieri ad locum ſed ad ſitum, non enim cęlum motu ſuo variat locum ſed ſitum. Sed hic vir videtur aliquid dicere, cum nihil dicat. Nam cum triplex ſit motus

propriè dictus, augmentationis, alterationis, & localis; motus cæli non poteſt eſſe alius quàm localis, ergo fit ratione loci; aut ergo dicendum eſt idem eſſe locum & ſitum, quod abſurdum eſt, aut motum cæli non fieri ad ſitum, quod verum eſt. Deinde, ſitus præſupponit locum; nam definitur ſitus diſpoſitio partium locati in ordine ad locum. quare ſi cælum mouetur ad ſitum, neceſſariò etiam mouebitur ad locum. Adde, quod ratio ſitus conſiſtit in indiuiſibili: etenim vel minima facta mutatione rei, continuo variatur ſitus eius: at id, ad quod fit motus, debet eſſe diuiſibile & ſucceſſiuè acquiri, ergo &c.

6. Opinio Porretani.

Gilbertus Porretanus, vt refert Albertus, ait cælum primum habere locum, nempe ſuperficiem extimam & conuexam ſui orbis à qua tegitur totum illud cælum atque continetur. Sed huic opinioni adeo indignatur Albertus, vt dicat illum apertè mentiri; & quidem merito. Nam Ariſt. multis locis clamat, locum eſſe diuerſum ab eo cuius eſt locus, & non eſſe mobilem; & in tex. 35. inquit aliud eſſe formam, aliud locum: nam quamuis ambo terminent, tamen illa terminat intrinſecè ſubiectum in quo eſt; hic autem extrinſecus tangens locatum.

7. Opinio D. Thomæ.

Poſtremò, D. Thomas ſuper tex, 43. ait primum cælum eſſe in loco ſecundum partes internas & continuas quas continet, & ex quibus componitur. Fundamentum illius eſt hoc quia locus quæritur propter motum localem, vt eſt in tex. 32. quod ergo ſecundum ſe totum mutat locum, etiam ſecundum ſe totum eſt in loco, vt corpora recta quæ tranſeunt ex vno loco ad alium: quæ autem non mutant locum ſecundum ſe tota ſed tantum ſecundum partes; ſunt in loco non ſecundum totum, ſed tantùm ſecundum partes ſuas: huiuſmodi eſt cælum. Quod ſi obiicias, partes cæli non eſſe in loco per ſe, ſicut non habent eſſe per ſe. Reſpondet, quamuis non ſint in loco actu, tamen eſſe in potẽtia quia ſi diuiderẽtur & ſepararẽtur à cælo, eſſent in loco per ſe (Vnde quia partes cæli non ſunt in loco actu ſed potentia, ideo dicitur ab Ariſtotele cælum eſſe in loco per accidens: neque hoc detrahit quicquàm de dignitate cæli, quinetiam arguit præſtantiam illius. Nã per ſe indigere loco, & ex vno loco tranſire ad alium, ſignũ eſt imperfectionis. Hæc D. Thomas. Nos quanquàm D. Thomæ multum honorem debemus & libenter tribuimus, tamen quia veritas nobis carior eſt quàm cuiuſquam viri auctoritas, ſententiam eius tribus de cauſſis non valde probamus. Primùm, quia referre videtur opiniones aliorum interpretum ſecus quam nunc in eorum ſcriptis leguntur: nam ſententiam ſuam aſſignat Themiſtio, quem multo ſecus ſentire antea oſtendimus. Deinde, ait Auempace dixiſſe cælum

esse in loco propter cælũ Saturni, circa quod voluitur, quæ fuit opinio Themistij non Auempace; is enim, vt refert Auerr. putauit cælũ habere pro loco centrũ circa quod voluitur. Præterea cum hac D. Thomæ sententia, non videntur ea consentire quæ ipse scribit in Opusculo 52. vbi opinionem quam defendit in 4. Phy. attribuit Themistio, eamque damnat, & sequitur opinionem Auerr. dicentis cælũ esse in loco per accidens propter cẽtrum circa quod mouetur. Quod autem hoc loco ait D. Thomas, cælum esse in loco ratione partium integralium ex quibus componitur, mihi quidem non fit verisimile: primum, quia cælum per se mouetur motu circulari qui est localis, non autem propter partes, cum partibus conueniat motus ratione totius. Nam vt ait Arist. tex. 32. & 34. partes & accidentia, neque mouentur neque sunt in loco per se; moueri enim & esse in loco, est illius quod habet esse per se actu existens, cuiusmodi non sunt partes; si ergo motus localis non conuenit cælo ratione partiũ, sed potius è contrario is conuenit partibus ratione totius similiter etiam cælũ non erit in loco ratione suarum partiũ. Deinde, si partes non sunt in loco, nisi potentia, ergo cælũ nõ erit in loco nisi potẽtia, at mouetur actu motu locali: ergo est in loco actu. Quid quod ista potentia non est Phy. neque secundũ rem, quinimo re vera impossibile est partes cæli ab eo separari, & per se existere in loco, sed tantum est potentia quædam secundum imaginationem, ergo cælum non erit Physicè & secundum rem in loco; sed tantum secundum imaginationem, quod & absurdum est & extra præsentem quæst. quinetiam, partes cæli, tametsi fingamus eas seiunctas esse, quod tamen non possint cogitari per se esse in aliquo loco, hinc planum est. nam pars cæli remota à toto, nullo genere motus localis moueri posset; aut enim moueretur sursum aut deorsum; atqui non est corpus graue vel leue; neq; moueretur circulariter, nam motus circularis proprius est corporis circularis, & fit circa aliquod centrum æquidistans ab omni parte corporis quod mouetur, at pars cæli non est circularis, non enim sicut pars lineæ rectæ est recta, ita pars lineę circularis est perfectè circularis; neque parti cæli posset assignari aliquod centrum circa quod æqualiter volueretur. Postremo, partes primi cæli integrales, licet aliæ alias contineant, non sunt tamen in loco. nã cũ vna pars sit continua alij parti, non potest vna dici locus alterius, vt enim ait Arist. tex. 34. quando aliquid continetur ab alio, ita vt non sit diuisum ab illo, sed ei continuum, non est in eo tanquam in loco, sed tanquàm pars in toto.

Exponitur propria opinio de loco cæli.
CAP. IX.

RESTAT, vt exponamus sententiam, quam nos ceteris probabiliorem existimamus: eam autem tradiderunt nobis Alpharabius & Auempace, viri omnium, Arabum, vno excepto Auerroe, longe doctissimi: qui aiunt cælum non habere locum sicut corpora quæ mouentur motu recto, videlicet eum à quo cõtineatur, sed per se habere locum congruentem corpori sphęrico & motui circulari, hic autem locus est centrum. Centrum enim & in definitione circuli,& motus circularis ponitur;sicut locus sursum & deorsum ponitur in definitione grauis & leuis & motum qui fiunt ad ipsa. Quæ sententia,, vt facilius intelligatur,latius explicanda est, declarando & probando aliquod propositiones.

Prima propositio, Arist. in hoc 4. lib. Phy. non agit de omni loco, sed tantum de loco naturali corporum quæ habent motum rectum: hæc propositio manifesta est ex his quæ supra dicta sunt cap. 3. cum ageremus de immobilitate loci.

2. propositio, corpus vt corpus, non indiget loco, à quo contineatur: alioquin omne corpus indigeret loco. Nam quod alicui conuenit per se & ea ratione vt tale est, omni quod est tale conuenit, at si omne corpus contineretur à loco, esset progressus in infinitum in locis & corporibus locatis.

3. Propositio, cęlum vt cælum, non indiget loco á quo contineatur, tum quia omne cælum indigeret, primum autem cælum non indiget cum non habeat, nam si indigeret iam haberet; alioquin deesset ei aliquid necessarium, & in æternis non esset secundum Aristotelem 3, Physicę textu. 32. idem posse, & esse: Tum, si omne cælum indigeret loco continente, aut hoc esset propter quantitatem suam aut propter substantiam, aut propter motum localem; sed quantitas cæli cum sit rotunda, est perfecta, neque opus habet alio à quo figuretur & perficiatur: substantia eius est incorruptibilis, neque indiget alio à quo conseruetur: motus cæli non fit ad acquirendum aliquem locum, vel vt cælum quiescat in eo, sed tantum fit circa aliquem locum nempe centrum, ergo cælum vt cælum non indiget loco à quo contineatur. *Cælum vt cælum non indiget loco in quo sit.*

4. Propositio, rectè dictum fuit ab Arist. tex. 32. locum quæri propter motum localem, ergo qualis est motus localis, talis quærendus est locus. Cum igitur, motus localis diuidatur in rectum & circularem, iique plurimum inter se differant necesse est loca propter quæ fiunt huiusmodi motus, etiã discrepare multũ inter se: alius ergo lo-

cus debet aſſignari cælo quod mouetur motu circulari, quàm elemẽtis quæ habent motum rectum.

5. Propoſitio, ille putandus eſt locus alicuius corporis, qui conuenit motui locali ipſius, & à quo motus localis accipit denominationem, ſpeciem & diſtinctionem: ſicut motus ſurſum differt à motu deorſum. propter loca; ad quæ tendunt huiuſmodi motus? ſic motus circularis cęli differt à motu recto elementorum; quoniam elementa mouentur vel à medio vel ad medium, cælum autem mouetur circa medium vt ait Ariſt, 1. de Cælo tex. 6.

6. Propoſitio, per ſe locus cæli non eſt alius quàm centrum, circa quod mouetur. Hoc patet ex iis quæ paulò ſupra docuimus. Nam cęlo, quia mouetur mòtu locali, debetur aliquis locus reſpondens illi motu, determinans, ſpecificans & diſtinguens ipſum ab aliis, circularis autem motus denominatur talis, & differt ab aliis, non quia fit ad locum, ſed quia fit circa locum; hoc eſt circa centrum. Præterea locus naturalis eſt, ratione cuius corpus dicitur quieſcere: ſed cælum dicitur ſecundum ſe totum quieſcere & nunquam mutare locum, propter centrum, à quo ſemper æquidiſtat. Atque hoc perſpicuis diſertiſque verbis docet Ariſtoteles 8. lib, Phyſi. tex. 76. lege locum, quem nos, quo breuiores ſimus, taciti præterimus. Quoniam igitur alij quæſierunt cęlo locum aliquem continentem, ſimilem locis corporum rectorem, ideo in tot difficultates; ac errores inciderunt. Hoc fortaſſe ſignificare voluit Alexander, dicens cælum nullo modo eſſe in loco, intelligens de eo loco, qui conuenit corporibus rectis: quamuis illud deſideretur in Alexandro, quod non declarauerit qualis locus per ſe conueniat cælo. Nam nullum omnino locum ei aſſignare, planè abſurdum eſt. Auerroes item, qui ait cælum eſſe in loco per accidens ratione centri, ſic intelligendus eſt, non quod cælum non per ſe habeat pro loco centrum, ſed quod cælum non habeat talem locũ qualem habent corpora recta, niſi per accidens; quatenus cælum mouetur circa centrum quod eſt terra quę per ſe eſt in loco continente, nimirum ſub ſuperficie aquæ & aëris.

Quatuor obiectiones, quod centrũ non ſit locus cæli.

Obiectiones quæ huic ſententiæ videntur aduerſari, paruo negotio diluuntur Primo. eſt, locus debet eſſe ęqualis, debet continere, debet contingere & eſſe proximus locato; centrũ autem non eſt æquale cælo, neque continet ipſum, imo continetur, & eſt extra ipſum, ergo, &c. Secundo. Centrum eſt punctum indiuiſibile, quomodo igitur erit locus cæli? Tertio. Ariſt ait calum eſſe in loco per accidens, non ergo eſt in loco per ſe ratione centri. Quarto. Si ita eſſet, non modo primum cælum eſſet in loco ratione centri, ſed etiam alij orbes; par enim ratio eſt omnium: atqui alij ſunt in loco continente, inferior enim

enim continetur à superiore, ergo &c.

Ad has obiectiones sic est respondendum. Ad Primam. Illæ proprietates sunt loci qui conuenit corporibus rectis, de quo tantum agit Arist. in hoc 4. lib. nihil igitur mirum est, si illæ non conueniant loco cæli. Ad Secundam. Centrum potest considerari bifariam, vel Mathematicè, & sic est punctum indiuisibile, vel Physicè, & sic est elementum terræ, circa quam cælum voluitur veluti circa suum centrum; qua etiam de caussa natura fecit terram immobilem vt Aristoteles ait 2. de Cælo tex. 17. quoniam centrum circuli est immobile. Ad Tertiam. Aristoteles volens cælo inuenire locum qualis reperitur in corporibus quæ mouentur motu recto, idcirco ait huiusmodi locum non conuenire cælo nisi per accidens nimirum ratione terræ, circa quam velut centrum suum voluitur: quæ terra per se est in loco, & sic ratione ipsius, cęlum dicitur esse in loco per accidens. Ad vltimū. Etiam in reliquis orbibus vnus non est sub alio tanquam in loco, sed propter eorum ordinem & dispositionem; maior enim & perfectior debet continere; minor contra contineri; quē ordinē perfectionis, attendentes in intelligentiis, dicimus in ipsis àlias esse sub aliis. Ad extremum, illud perpetuo in memoria habendum est, quoniam cælum est diuersi generis & ordinis ab his rebus sublunaribus ideo pauca esse illi cum huiusmodi rebus vniuocè communia: ex quo fit, vt quæcunque octo libris Physicis tractat Arist. ea præcipuè accommodet ad res sublunares, vt quæ de materia, natura, motu & loco scripta sunt. Nam quomodo vnumquodque horum reperiatur in cælo, seorsim in opere huic rei propriè dicato, diligenter ab eo explicandum est. Verum de loco cæli hactenus. Reliquum est vltimum argumentum de motu locali in vacuo, ad quod nunc respondere volumus.

Solutio obiectionum.

An si esset vacuum, in eo motus localis in tempore fieri posset.

Cap. x.

DECIMO quinto argumento tangitur grauis quæstio de vacuo; an si esset, posset in eo fieri motus localis in tempore. De qua re non conuenit inter Philosophos. Nos primum aperiemus sententiam Aristotelis, tum eorum qui aduersantur Aristoteli rationes exponemus: postremò, sententiam Aristotelis defendere conabimur.

Antiqui putabantur à deo necessarium esse vacuum motui locali, vt is sine illo non posset effici; quos redarguēs Arist. in 4. Phy. vult ostendere vacuū non esse adiumento ad efficiendū motū localē, sed potius tanto impedimento, vt si vacuum esset, nullus planè motus in eo fieri posset. Cuius rei pulcherrimam demonstrationem affert tex.

71.eamq; latius explicat vsq; ad tex.75. quæ potest syllogisticè confici ad hunc modum. Omnis motus debet fieri in tempore, sed in vacuo non posset fieri motus in tempore, ergo in vacuo non posset fieri vllus motus. Maior per se nota est, tum quia motus est continuus vt Arist.ait 3. Phy. tex.1,& multis verbis ostendit in 6.Phy. quare est diuisibilis ac proinde successiuè fit & in tempore, tum etiam quia, si motus est actus entis in potentia prout in potentia, necesse est quod mouetur, moueri successiué atque in tempore.

In minoris autem explicationem & cõfirmationem pręcipuè incũbit Arist.cuius gratia iacit aliquot fundamenta: primũ est, inter quælibet duo tempora finita esse aliquam proportionem, nam vel erunt æqualia, vel si vnum sit maius altero, cum excessus ille sit finitus, proportio etiam, secundum quam excedit, erit finita.

Quinque firmißima fundamenta contra motum temporalem in vacuo, præiaciuntur.

Alterum fundamentum est, temporis ad istans nullam esse proportionem. Nam tempus est diuisibile, instans autem indiuisibile; Vnde quamuis infinities iteretur, & repetatur instans, nunquam poterit æquari vlli tempori quantumuis exiguo: deinde, si esset aliqua certa proportio inter tempus & instans, sequeretur instans esse æquale tempori, imo maius tempore; nam cum tempus sit diuisibile in infinitum, proportio quæ reperitur inter tempus & instans, & cum sit finita, reperietur etiam inter tempus & aliquam partem ipsius: illi ergo parti erit æquale ipsum instans, & cum illa pars rursus possit diuidi in duas alias, erit maior illis, quælibet autem pars temporis est tẽpus; quare; nunc vel instans, esset æquale & maius tempore.

Tertium fundamentum est hoc, inæqualitas motum localium secundum velocitatem & tarditatem, accidit propter medium per quod fit motus localis: sint enim duo mobilia, A. & B. si A. celerius mouetur quàm B. id continget ob medium. Nam vel A. mouetür per medium breuius & subtilius, vt per aërem; B. vero per medium aut longius au crassius, vt per aquam; aut si ambo mouẽtur per idẽ prorsus medium, habebit A. vel maiorem virtutem motiuam vt plus grauitatis, qua melius diuidit medium, vel si vtrumque habet parem virtutem motiuam, habebit A figuram magis idoneam ad dissecandum mediũ, cuiusmodi est rotũda au pyramidalis potius quàm quadrata. Omnis igitur inæqualitas motus localis tandem reducitur ad medium; vel quia ipsum est diuersum, vel quia diuerso modo diuiditur à mobili.

Quartum fundamentum est hoc: Qualis est differentia inter media, talis item est inter motus qui fiũt per ea, & inter tempora in quibus fiunt tales motus: vt si medium sit duplo subtilius & minus resistens, & ad diuidendum facilius; motus etiam qui fit per tale mediũ,

erit duplo celerior & tempus in quo fit talis motus erit duplo minus. hoc est precedenti tertio fundamento manifestum est.

Quintum fundamentum est hoc: vacui ad plenum nulla est proportio; quia vacuum est non ens, & infinitè exceditur à pleno, & quẽuis infinities duplicetur vacuum, nunquam assimilabitur pleno, & quodlibet plenum quantumuis fingatur tenuè, tamen resistet aliquo modo; vacuum autem nihil prorsus potest resistere.

His positis, demonstratio Arist. sic conficitur. Si motus per vacuum fieret in aliquo tempore finito, & motus etiam per plenum fit tempore finito, & inter quælibet duo tempora finita est proportio, vt diximus in primo fundamento; erit etiam proportio inter hæc duo tẽpora sed qualis est proportio inter tẽpora, talis est inter motus & media; si igitur est proportio inter tempus, quo mouetur aliquid in vacuo & quo mouetur aliquid in pleno, erit proportio inter vacuum & plenum; quod est contra vltimum fundamentum; non potest igitur motus in vacuo fieri in tẽpore; sed debet fieri in instanti: nam vacuum in infinitum est minus resistens & impediens quàm plenum, atqui impossibile est motũ fieri in non tempore, seu in instanti, ergo impossibile est motum fieri in vacuo. Hoc etiam ita confirmatur: si motus in vacuo fit in tempore, sit illud tempus vt vnum, tempus autem quo fit motus in pleno, sit vt decem; ponatur aliud plenum decuplo subtilius, & minus resistens quam illud prius; nam id posset Deus facere, tunc æquali tempore fieret motus in vacuo & in pleno quod si adhuc ponatur aliud plenum subtilius, in illo fieret motus minori tempore & velocius quam in vacuo; at hæc absurda esse nemo est qui non intelligit. Demonstratio autem Arist. non procedit ex opinione tantũ antiquorum, vt videtur quibusdam, sed procedit simpliciter ex sententia Arist. & habet vim demonstratiuam, cui non possit benè resisti. Hoc enim declarat apertè cõtextus verborũ Arist. idemque sentiunt interprætes Græci.

Preclara demonstratio Arist. quod motus localis non possit fieri in vacuo.

Sed Philoponus, Auempace, Auicenna, D. Thomas, Scotus & alij, aduersãtur huic demonstrationi, & censent in vacuo, si esset, factum iri motum in tempore & non in instanti, non enim admittunt illud tertium fundamentum, quinimo negant totam moram & successionem quę est in motu locali, prouenire tantum ex medio: faciũt enim duplicem caussam, cur motus sit tardior aut velocior: vnum externam & accidentariam: & hanc dicunt sumi ex medio, secundũ vel magnitudinem, vel subtilitatem, aut crassitiem eius: alteram vero internam & quasi essentialem, quæ prouenit ex maiori aut minori virtute motiua. virtus enim maior per se facit motum celeriorem minor autem tardiorem. Quod autem inęqualitas motus loca-

lis secúdum velocitatem & tarditatem, non proueniat solum ex medio; probāt tū exemplo, tū ratione: exemplo quidem corporum cælestium, quæ cum non moueantur per medium, tamen mouentur quædam celeriùs: & alia tardiùs: ratione verò, quoniam à quo prouenit motus naturalis, ab eodem prouenit continuatio & successio eius, continuatio enim per se conuenit motui vt motus est: sed motus naturalis non prouenit extrinsecus à medio. sed intrinsece à natura quæ definitur principiū & caussa vt moueatur id in quo est; ergo continuatio motus per se non proueniet ex medio; sed ex maiori vel minori virtute ipsius naturæ. Ad idem confirmandum has quoq; rationes adiungunt. primo, quia licet successio motus proueniret tantum ex medio, non tamen ex medio vt plenū est, sed prout dicit quādam distantiam extremorum; sed talis distantia extremorum reperietur etiam in medio vacuo, si enim spacium quod est inter terram & cælum vacuum esset, non minus distaret cælum à terra, quam nunc distat: in vacuo igitur successiuè fieret motus ob talem distantiā extremorum, Deinde, ponatur lapis in concauo lunæ, ita vt reliquum spacium vsque ad centrum sit vacuum; non dubium est, quin ille lapis mouebitur deorsum, nam est grauis, & extra suum locum, & nihil obstat: vel igitur mouebitur successiuè, & sic habeo quod volo; vel in instanti, & sic simul erit in supremo in medio & in infimo loco; quod est impossible. Nam vt Aristoteles demonstrat in 6. Phy. omne mobile quod mouetur per aliquod spacium, priùs pertransit partes priores, quàm posteriores illius spacij, & priùs pertransit medium quàm veniat ad vltimum. Hæc ille.

Quatuor argumēta quibus nonnulli probant si vacuum esset, factum iri in eo motū localem in tēpore.

Exponuntur octo hypotheses, quæ ad defensionem & confirmationem sententiæ Aristotelis de vacuo, plurimum conferunt.

Cap. XI.

SED quia horum Philosopporum opinio non solum nobis videtur contraria esse doctrinæ Arist. & Peripateticorum, sed etiam aduersari rationi; Albertus quidem certe ait huiusmodi sententiam esse intelligibilem; ideo enitendum est vt dilucidè ostendamus & demonstrationem Arist. esse firmam atque robustam, & infirmam ac minimè probabilem horum sententiam. quod vt cōmodius fiat, præmittamus nonnullas hypoteses ex quibus pendent demonstrationes quas afferre volumus.

Prima Hypotesis est. Omnem motum localem esse continuū & successiuum: & de hac conuenit inter omnes.

Successio & mora motus localis, non prouenit ex mouente.

Secunda. Successio & mora quæ cernitur in motu, non potest prouenire ex mouente: hoc patet, quia monens quantū in ipso est, vellet quàm primum mouere, & efficere quod intendit. Deinde, quia mora in

in mouendo accidit ei ob aliquam resistentiam quam reperit, mouens autem sibi non resistit. Adde, quòd videmus eandem virtutem actiuam nunc cælerius, nunc tardius agere, ob variam resistentiam materiæ in quam agit. Postremo, si mora & successio contingeret ob virtutem motiuam, æquè cæleriter deberet moueri exiguus lapis atque maximus, nam virtus motiua quæ est grauitas æqualis est in lapide paruo atque magno: quamuis sit magis extẽsa in magno quàm in paruo; secundum intensionem tamen par est. Agens etiam naturale principio paulatim & successiuè agit ob qualitates sibi repugnãtes, quas reperit in eo in quod agit, sed vbi eas expulit, agit in instanti, tunc enim puncto tẽporis producit formã substantialẽ. Non igitur ex agẽte vel mouẽte proficiscitur mora & successio quæ est in motu.

Tertia. Resistentia ob quam fit mora & successio in motu locali, duplex est: vna intrinseca mobili; altera extrinseca. Rursum intrinseca duplex est: vna enim oritur ex eo quòd motus habet inclinationem contrariam ei motui secundum quem mouetur à mouente; sic corpus resistit animæ mouenti ipsum, aut sursum aut in trãsuersum, quoniam tantum habet propensionem ad motum qui fit deorsum. Altera nascitur non ex cõtraria inclinatione mobilis; sed ex eo quod mobile habet naturalem potentiam vt moueatur tanta cæleritate, & non minori aut maiori; quod ei contingit ob determinatam perfectionem, aut magnitudinem, quam habet; sic mouetur cælum ab intelligentia. Resistentia vero extrinseca, prouenit ex eo quod est extra mouens & mobile, verbi gratia ex medio, quod quia est plenum & corpulentum, habens maiorem minorémue crassitiem, sicut supra diximus, resistit mobili, quod fertur per ipsum.

Duplex caussa successionis & moræ quæ est in motu locali.

Quarta. Effectus realis, caussa debet esse realis: neque enim potest aut effectus imaginarius procedere à caussa reali, aut effectus realis à caussa imaginaria. Semper enim effectus assimilatur caussæ, eiúsque naturam æmulatur.

Quinta. Neque motus localis potest esse sine loco, neq; locus sine superficie corporis cõtinentis: sicut enim locus ponitur in definitione motus localis, ita superficies in definitione loci. Quod autẽ motus localis sine loco esse non posit, patet tũ ex eo, quod Arist. ait tex. 32. locũ nõ quæri nisi propter motũ localẽ; at si posset motus localis esse sine loco, non semper indigeret illo. Adde, quod motus non potest separari à termino ad quẽ, qui in motu locali est locus, sicut in alteratione qualitas: & in 3. Phy. tex. 4. dicitur motũ non esse prẹter ea in quibus fit motus. Denique, hoc, nomine suo prẹsefert motus localis, ideo enim vocatur localis, quia fit in lòco & ad locum, vel circa locũ.

Sexta. Natura refugit vacuũ tribus de caussis. Primò, ad cõseruandã

Tres caussæ propter quas natura refugit vacuum.

vnitatem mũdi; mũdus enim eſt vnus non ob cõtinuatiõnẽ, ſed propter contiguitatẽ corporũ, quæ tollitur inducto vacuo. Deinde, ob dependentiã & connexionẽ quæ debet eſſe inter corpora ſuperiora & inferiora. Vnde Ariſt. in principio Meteor. ait hũc mundũ inferiorẽ debere eſſe continuũ, id eſt contiguũ ſupernis lationibus, vt inde omnis virtus eius regatur & cõſeruetur. Quia ergo cauſſæ particulares & ſecũdæ neq; poſſunt agere, neq; cõſeruari, ſine virtute & cõcurſu cauſſę primę, hæc autẽ virtus & cõcurſus nõ poteſt ad illas peruenire ſi intercedat vacuũ, ideo natura horret vacuũ. Ad extremũ, quia Deus & natura nihil fruſtra faciũt. Quicquid enim eſt in mũdo, & ab aliquo eſt & ad aliquid; vacuũ autẽ ſi eſſet in mundo, neq; ab aliquo eſſet: cũ ſit nõ ens, nõ ens autẽ nõ poteſt ab aliquo eſſe: neq; eſſet ob aliquem finem & vſum: præterquàm quod deformitatem inſignem afferret vniuerſo interrumpens connexionem & ordinem corporũ.

Septima. Hæc quęſtio, an ſi vacuũ eſſet, in eo motus localis fieret in tẽpore nec ne, poteſt accipi tũ, vniuerſè de omni motu locali, corporũ ſimpliciũ, mixtorũ, animatorũ, inanimatorũ: tũ ſpeciatim & propriè de motu locali corporũ ſimpliciũ. A nobis tractabitur vtroq; modo.

In corpore ſimplici reſiſtentia & ſucceſſio motus localis eius nõ prouenit intrinſecus ex ipſo corpore ſimplici, ſed extrinſecus, à medio.

Octaua. Corpus ſimplex in ſuo motu locali non poteſt habere intrinſecam reſiſtentiam: nam aut illa proueniret à materia aut à forma; non à materia, nam cum ſit prima, indifferens eſt ad quemlibet motum; non à forma, nam cum ſit principium motus, non reſiſtet ipſamet ſibi in eo motu quem ipſa facit. Tota igitur reſiſtentia extrinſecus petenda eſt, nempe à medio.

Probatur motum localem non poſſe fieri in vacuo. Cap. XII.

His poſitis, nullum motum localem cuiuſcunque corporis fuerit, poſſe fieri in vacuo, oſtẽdo dupliciter. Primò, quia omnes alij motus dependent à motu cæli & concurſu primæ cauſſæ, vt docet Ariſt. 8. Phy. tex. 56. & 12. Metaphy. text. 38. quo ſublato non poſſent fieri, tollitur autem per vacuum, ergo in vacuo nullus motus fieri poteſt. Idem confirmat D. Thomas in 1. 2. quæſt. 109. art. 1. & prima Parte quęſt. 115. art. 3. Et patet ex ijs quæ ſcribit Ariſt. 8. Phy. tex. 56 dicens ſine motu circulari nullum aliorum motuum eſſe poſſe, ergo tantum abeſt vt in vacuo moueatur aliquid ſecundum locum, vt ne exiſtere quidem poſſit. Deinde, motus localis non poteſt fieri ſine loco, neque locus poteſt eſſe ſine ſuperficie corporis continentis, vt patet ex 5. hypoteſi, ſed in vacuo nulla eſt ſuperficies corporis continentis, ergo non poſſet in eo fieri motus localis.

Quod autem corpus ſimplex non poſſit moueri in tempore, ſi per vacuum moueretur, probo tripliciter. Primò, quia omnis ſucceſſio

motus prouenit ex resistētia, vel intrinseca ipsi mobili vel extrinseca; vt patet ex 2. & 3. hypothesi: sed in vacuo corpus simplex nullam haberet resistentiam, non intrinsecam vt dictum est in vltima hypotesi; neque extrinsecam, quia ponitur moueri in vacuo: vacuum autem, cum nihil sit, non potest resistere. Si dicatur, vacuum resistere ob distantiam extremorum; contra, quia talis distantia aut est in ipso medio vacuo, aut est tantum in extremis: si est tantum in extremis, ergo in illo medio vacuo, mobile non reperiet aliquam resistentiam, quare non pertransibit illud successiuè: si autem illa distantia est subiectiuè in medio vacuo, aut erit huiusmodi distantia realis, aut imaginaria: realis non potest esse, quia vacuũ nihil est, & non potest accidens reale esse in non ente tãquàm in subiecto; si est imaginaria, ergo non potest facere resistentiam realẽ, neq; poterit esse caussa successionis realis quæ est in motu locali, vt patet ex 4. hypotesi. Postea, si corpus simplex non habet successionem sui motus à medio sed à seipso, & medium tantùm affert successionem quandam accidentariam, vt inquit Auempace, ergo si non esset mediũ plenũ, corpus simplex moueretur magis naturaliter & magis velociter, & sine vllo impedimẽto, quia careret resistentia medij: hoc autẽ absurdũ est, quia Arist. 3. de Cælo tex. 28. ait naturã vti medio tanquàm instrumento ad faciendũ motum naturalem & violentum; & motum naturalem iuuari atque promoueri à medio: at secundum istorum opinionem, medium tardaret & impediret motum localem. Præterea, cum vacuũ sit impossibile, ergo nũquàm corpus simplex moueretur purè naturaliter, neq; tanta velocitate quanta aptum est moueri, quia naturalis eius velocitas semper impediretur & tardaretur à medio. Postremò, demonstratio Arist. non soluitur ab ipsis, si enim corpus simplex posset moueri in vacuo tempore aliquo finito, sicut per plenum mouetur tempore finito, sicut inter illa duo tempora finita esset proportio; sic etiam inter vacuum & plenum esset proportio, & posset fingi aliquod corpꝰ moueri per plenum æquali tempore, atque illud quod ponitur moueri per vacuum. Quæ demonstratio fuit à nobis supra declarata.

Restat, vt rationes aduersarias dissoluamus. Ad quas ita respõdemꝰ. Ad 1. Cælũ mouetur successiuè & nõ propter mediũ, cõcedo, quia in cęlo est intrinseca resistētia, & in motu cęlesti datur mobile distinctũ à mouẽte: in corpore autẽ simplici nõ inuenitur intrinseca resistētia, nec distinctio mouẽtis à mobili; quare petẽda est extrinsecꝰ à medio. Atq; hæc manifesta sunt ex iis quæ supra docuimus cũ tertiã & octauã hypotesim explicaremus. Ad 2. Natura est principiũ motus, distinguo, secũdũ specificationẽ, verũ est, nã quod ignis calefaciat vel moueatur sursum, habet à natura sua, similiter quod aqua frigefaciat &

moueatur deorsum: secūdū successionē autē, falsū est. mora enim quę est in mōtu, nō prouenit à mouēte, sed ex resistētia mobilis, aut aliūde, non enim mora quā facit ignis calefaciēdo aquā prouenit ex calore ignis, sed ob resistentiā aquæ, vt supra ostēdimus exponēdo secūdā hypotesim. Ad 3. Si in vacuo poneretur graue, nō moueretur, quia deesset illi instrumentū per quod fieret motus, quod 2. Arist. est mediū plenū; sicut si stuppa admoueretur igni, sic tamē, vt inter stuppam & ignē esset aliquod exiguū interuallū vacuū, tunc ignis quamuis naturaliter agat, tamē propter vacuū non ageret, sic dicendū est de graui. Arist. igitur non ait corpus motū iri in vacuo in instanti, vt quidā putant, sed dicit nō motū iri vllo modo, quia, inquit, si moueretur deberet moueri in instanti, sed hoc est impossibile, ergo non mouebitur. Quod autē adducitur ex 6. Phy. quod omne mobile prius pertrāsit priorē partē spacij quàm posteriorem, verū est de spacio naturali & pleno, & Arist. ibi loquitur de magnitudine supra quam fit motus.

Illud autē in hac de vacuo disputatione, diligenter intelligi & memoria teneri volumus; nec Aristotelem, neque nos sentire si esset vacuum, in eo factum iri motum in instanti. Quis enim est tam hebes & tardus ingenio, qui non intelligat, in eo quod dicitur, motum localem fieri in instanti, manifestam repugnantiam & contradictionē contineri? Nos igitur cum Arist. dicimus, si vacuū esset, in eo motum nullo modo fieri posse. Atque hoc probamus, cum aliis argumentis, tum ea ratione ducente ad impossibile, quia si fieret motus, is fieri deberet in instanti, vt supra docuimus; sed hoc est impossibile, ergo illud, motum fieri in vacuo, ex quo sequitur hoc, iudicandum est impossibile. Tantum igitur abest vt opinemur, in vacuo motum fore in instanti, vt, quia hoc iudicamus perspicuè falsum & impossibile, ex eo tanquam certo & manifesto, id quod fortè obscurum & dubium esse poterat, nempe, in vacuo nullum omnino motum fieri posse, cōficiamus atque concludamus.

Denique, illud etiam hoc loco adijciam, velut libri huius clausulā; me pro certo habere, eam opinionem, quam de motu qui fit in vacuo, defendi, esse Aristotelis; contrariam verò, ab Aristotelis sententia & doctrina, discrepare; eandem quoque veram esse, mihi quidem ita videri, vt contrariam, nec absurdè nec improbabiliter defendi posse existimem. Eam nanque cum alij viri docti tuendam susceperunt, tum in primis Scotus in 2. Sent. dist. 2. quæst. 9. sub finem eius quæstionis, acutè probabilitérque defendit. Sed his de Loco expositis, tempus est, vt ad eam quæ de Tempore traditur, doctrinam explicandam, veniamus.

FINIS VNDECIMI LIBRI.

DE TEMPORE ÆTERNITATE ET ÆVO.

LIBER DVODECIMVS.

SEQVITVR vt agamus de tempore, quod est mensura durationis motus, omniúmque rerum quæ motui subijciuntur. Tres autem sunt durationis mensuræ, tempus, æternitas, æuum, de quibus hoc libro sigillatim disseremus. Sed primùm dicamus de tempore: de quo tractãda sunt hæc. An tempus sit ens aliquod reale: an sit res diuersa à motu: an sit essentiale tempori esse actiuè numerum & mẽsuram omnium motuum, vel potius esse numerũ passiuè, id est motum numeratum & distinctum secundum priùs & posterius: an propria &, vt vocant, formalis ratio temporis pendeat ab operatione animæ: an tempus sit tantùm subiectiuè in motu cæli: an sit tantùm vnum numero tempus: an sit vnum nunc in toto tempore. Hæc igitur de tempore Physico, de quo agit Aristoteles in 4. libr. Phys. à text. 87. vsque ad finem libri, à nobis in priori parte huius libri explicabuntur. In posteriori autem parte libri, naturam ipsius durationis, quæ valde obscura & occulta est, aperiemus: pòst, de æternitate, æuo, & tempore discreto, disputabimus. Sed primùm omnium, an tempus sit ens reale, & à motu realiter distinctum perquiramus.

Disputatur contra eos qui putant tempus non esse ens reale; & contra eos qui censent esse ens reale realiter distinctum à motu.

CAP. I.

QVIDAM existimant tẽpus non esse aliquid reale, sed tantùm habere esse propter imaginationem & cogitationem animi nostri, ducti illo communi argumento, quod Aristoteles exponit 4. Phys. text. 88. & 89. ídque sic habet. illud non videtur esse,

Argumẽtum quo probant quidam tempus non esse in rebus.

cuius pars nulla est: temporis autem nulla pars existit: præteritum enim non est sed fuit, futurum autem non est sed erit, præsens autem non est aliud quàm nunc indiuisibile, quod non potest esse pars temporis; nam cum sit indiuisibile, & infinito interuallo superetur à tempore, nō potest, aut metiri, aut componere tempus, quod est propriū partis. Atque hoc illi argumento, putant se tempus è rebus sustulisse. Sed hi contradicunt communi, & quasi naturali existimationi omnium hominum. Omnes enim de tempore, tanquam de re aliqua, & sentiunt & loquuntur. Vsurpant enim & dies & annos, & alias differentias temporis, veluti aliquid, quod in ipsis rebus inueniatur. Deinde, subuertunt Philosophiam naturalem, quæ cum sit realis scientia, tamen agit de tempore, non solùm vniuersè & generatim, sed etiam speciatim de tempore, quod est mensura durationis in omnibus generibus, tam plantarum, quàm animalium. Præterea, discrepant à sacris literis, in quibus legimus Deum fecisse luminaria in firmamento cæli, vt diuiderent dies & noctes, & essent in signa & tempora, & alibi. Tuus est dies & tua est nox: & item, non est vestrum scire tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Postremò, aduersantur rationi. Nam tempus est mensura motus, sed motus est ens reale, ergo etiam tempus. Non enim conuenit, vt entis realis sit mensura imaginaria. Deinde, si nil aliud est tempus, quàm motus numeratus secundum prius & posterius; habet autem motus in se prius & posterius quæ possunt distingui, ergo est ens reale. Postremo, aut tempus est ens fictitium; quomodo igitur tractatur in scientia? aut ens rationis, quomodo ergo tractatur in Physica? aut ens reale, quod nos volumus. Adde, quod sublata operatione animæ, vna res est diuturnior, & alia habet breuiorem durationem: vna est ante vel prior, altera est post vel posterior, quæ sunt differentiæ temporis.

Quinque rationibus probatur tempus esse ens reale.

Soluitur argumentū quo tempus è rebus tollebatur.

Ratio autem quam afferunt, si quicquam valeret, debuisset etiam mouere eos vt tollerent motum; nam in motu etiam nulla pars eius existit actu simul sed alia præcessit alia vero subsequitur. Soluitur autem ratio hoc modo. Aliud est ens permanens, aliud successiuum: illud vt sit, habere debet aut omnes partes suas, aut aliquas actu existentes, vt patet in homine & statua; hoc autem vt sit, non debet habere aliquam partem permanentem actu, sic enim non esset iam ens successiuum sed ens permanens. Sed ens successiuum dicitur esse, cum habet partes in continua quadam successione, ita vt prior copuletur cum posteriori per nunc præsens; sicut dicitur generatio perpetua, non quod aliquod generatum sit perpetuum, sed quia successio generatorum vnius post alterum, est perpetua & nunquam interrupta.

Dubitare igitur de tempore an ſit, accidit his hominibus, qui aut ignorant, aut non animaduertũt tempus eſſe ens ſucceſſiuũ non autem permanens: & alio modo ponendam eſſe exiſtentiam in succeſſiuis quàm in permanentibus.

Alij autem è contrario cenſent, non modo tempus eſſe aliquid in rebus, ſed eſſe rem quandã diuerſam à motu. Nam in motu duo ſunt conſideranda: Vnum eſt forma illa imperfecta fluens à potentia ad actum, ſecũdum quam definitur motus actus entis in potentia prout in potentia. Alterum eſt duratio ſeu mora quam habet illa forma dũ acquiritur, ſecundum quam diſtinctam per priùs & poſteriùs conſtituitur tempus. Quoniam igitur talis duratio ſeu mora, re diſtinguitur à forma quæ acquiritur, ideo neceſſe eſt temp⁹ rem diuerſam eſſe à motu. Præterea, motus menſuratur tempore, ergo tempus re differt à motu. nam ſi non differret, tempus menſuraretur tempore, oportet autem menſuram eſſe quid diuerſum ab his quæ menſurantur. Poſtremo, Ariſtoteles reprehendit eos qui aiebant motum cæli eſſe tempus, vel quemlibet alium motum: & inquit, non eſſe motum ſed aliquid ipſius motus, hoc eſt, vt ipſe planius dicit in duodecimo Metaphyſicæ eſſe paſſionem motus. Quare tempus rẽs diuerſa eſt à motu. *Opinio eorũ qui cẽſent tẽpus re diſtingui à motu.*

Sed hæc ſententia nobis non probatur. Primò, quia tempus nihil aliud eſt quàm motus numeratus ſecũdum prius & poſterius; eſſe autem numeratum, non adiũgit aliquam rem ipſi motui. Vnde Ariſt. 4. Phyſ. text. 99. inquit, priùs & poſteriùs ipſius motus re eſſe idem cum motu, diſtingui autem ſecũdum eſſe, hoc eſt ſecũdum rationem. Deinde, ſumatur vlna qua metimur pannum, quæ vlna eſt lignum & menſura panni; ſed eſſe menſuram, non eſt res diuerſa à ligno. Vlna enim per ſe quidem eſt lignum, vt autem eſt ſignatè diuiſa per palmos, eſt vlna ſeu menſura: ſicut igitur ſe habet menſura ad lignum vlnæ, ita tempus ad motum. Denique, ſi tempus res eſt diuerſa à motu, aut erit res permanens; aut ſucceſſiua, non permanẽs, vt patet; ſi ſucceſſiua, nullo modo erit aliud quàm motus. Conuenit enim ei definitio motus, quæ eſt eſſe actum entis in potentia, &c. Adde, quod ſi eſt ens ſucceſſiuum, habebit ſuam durationem, & partes priores & poſteriores, quocirca menſurabitur à tempore; & ſic tempus menſurabitur à tempore. *Quatuor argumentis probatur tempus re non diſtingui à motu.*

Argumenta autem illorum, ita ſoluũtur. Primum quidem hoc modo: motus non eſt forma imperfecta ſola, ſed etiam fluxus illius, vel talis forma prout eſt fluens; intrinſeca autem duratio illius fluxus non differt re à fluxu, ſed tantùm ratione. Ad ſecundum, ita reſpondemus. Ariſtoteles vult tempus diſtingui à motu, non re

ſed ratione: addit enim tempus motui, eſſe numeratum ſecundum prius & poſterius. Ad tertium. Poteſt tempus comparari, vel cum motu cuius eſt accidens & paſſio; & ſic non differt re ab illo, ſed tantùm ratione; vel cum alijs motibus, quorum eſt externa menſura, & ab illis differt re: ſicut vlna reſpectu ligni in quo eſt, non differt ab eo re: reſpectu autem panni vel aliorum quæ metitur, differt re ab illis.

Explicatur definitio illa temporis Numerus motus ſecundum prius, & poſterius, *& primo loco exponitur illa prima particula* Numerus.

Cap. II.

HIs igitur opinionibus refutatis, aggrediamur ad explicãdam definitionem temporis, quæ traditur 4. Phyſ. text. 101. his verbis. *Numerus motus ſecundum prius, & poſterius.* Et primùm doceamus qualis numerus ſit, deinde cuiuſmodi motus, ad extremum, quid ſit illud *prius, & poſterius.*

Quidam Latini interpretes faciunt triplicem numerum. Vnum quo numeramus, vt ternarium, vel binarium; alterum, qui eſt res numerata vt duo oculi, vel quinque digiti; tertium, qui numerat, & hũc aiunt eſſe intellectum. Sed hic poſtremus numerus olet neſcio quid Platonicum potius, quàm Ariſtotelicum. Nam Ariſt. 1. lib. de Anima reprehendit Xenocratem, qui definiebat animam eſſe numerum. Inter duos autem priores numeros, multùm differt. Prior eſt abſtractus à rebus, ſola cogitatione cohærens: poſterior autem eſt coniunctus cum rebus: ille percipitur tantùm intelligentia, hic poteſt etiam ſub ſenſum cadere: ille eſt Mathematicus, hic Phyſicus: ille pertinet ad categoriam Quantitatis, hic autem ad diuerſas categorias pro varietate rerum, quæ numerantur: ille eſt accidens, & vnum ens per ſe, hic autem non eſt ens per ſe, & nonnunquam eſt ſubſtãtia: ille non multiplicatur ſecundum multitudinem eorum, quæ numerantur, hic ſecundum varietatem rerum quæ menſurãtur, multiplicatur. Tempus igitur dicitur numerus, nõ ille prior, ſed hic poſterior. Tempus enim eſt quidpiam continuum, coniunctum cum motu, & ens naturale; ex quo fit, vt tempus non debeat reponi in quantitate diſcreta vbi eſt numerus, ſed in quantitate continua. Tempus enim ſecundum rem eſt motus, qui eſt continuus; participat tamen aliqua ratione diſcretæ quantitatis quatenus numeratur ſecundum prius & poſterius. Cauſſa vero propter quam tempus dicitur numerus, eſt quia tempus eſt menſura, ratio autem mẽſuræ primùm conuenit numero ſeu vni-

Diſcrimen inter numerum coniunctũ cũ rebus, & ab ijs abiunctũ.

tati,& propter hanc accommodatur etiam aliis rebus, vt ait Aristot. 10.Metaphysicæ text.2.&.3.

Verum, quia cum dicitur tempus esse numerus motus, potest id bifariã intelligi; vel actiuè, vel sensus sit, tempus esse numerum quo numeramus motum; vel passiuè, videlicet tempus esse motum numeratum; ideo dissensio est inter Auerroem quem sequuntur Latini, & inter Alexandrum, quem sequuntur Themistius, & Simplicius. Auerroes enim Phys.comm.102.& 103.vult illud. *Numerus motus* legendum esse actiuè, est enim tempori essentiale mensurare motum. Nam si debuisset legi passiuè, non fuisset positum, tempus est numerus motus, sed est motus numeratus. Præterea, Arist. postquàm tradidit definitionem temporis, probat tempus esse numerum motus sic; id quo metimur plus & minus, est numerus; sed tempore metimur plurem, & minorem motum, ergo tempus est numerus. Hæc probatio vim & robur habet, si numerus sumatur actiuè.

An tempus sit numerus quo numeramus an qui numeratur.

Opinio Auerrois.

Sed ego magis assentior Grecis: quoniam Aristoteles apertè ait text.102.& 110.tempus esse numerum, non quo numeramus, sed qui numeratur. Præterea, tempus non cognoscitur ex eo, quod numerat alia, sed percipitur ex eo, quod motus numeratur & distinguitur secundum prius & posterius. Amplius, esse mẽsuram, est quidpiam respectiuum, tempus autem est ens absolutum, ergo mẽsurare non est essentiale tempori. Adhæc, tempus est passio motus, vt docet Arist. 12.Metaphysicæ text.29. ergo definiri debet per motum, tanquàm per subiectum in quo est; at mensura non est passio rerum quæ mensurantur, nec res mensuratæ sunt subiectum mẽsuræ. Postremò, cum omnis respectus fundetur in aliquo absoluto, & esse mensuram sit quidam respectus, præsupponet vtique aliquid absolutum: mensurare igitur non primo, ac essentialiter conuenit tempori; & sicut vlna non habet quod sit vlna ex eo, quod mensurat pannum; sed mensurare posterius est & consequitur rationem iam constitutam ipsius vlnæ, vlnæ enim esse constituitur ex eo quod est lignum quoddam numeratum & distinctum in aliquot partes certæ & definitæ quantitis; sic etiam mensurare non est essentiale tempori, sed passio consequens rationem temporis, ex eo quod est motus numeratus secundum prius & posterius.

Opinio Græcorum probabilior.

Quod autem aiunt quidam, tempus & esse numerum motus actiuè, & passiuè; nam si comparetur cum motu circulari, est numerus passiuè, quoniam est passio illius intrinsecè inhærens ipsi: si autem comparetur cum aliis motibus, est numerus actiuè, quia mensurat illos: vt verum sit, tamen neque satisfacit præsenti dubitationi; non enim quæritur an tempus sit numerus motus actiuè, id enim certum

eſt, ſed an hoc ſit eſſentiale tempori, & an ſic debeat intelligi definitio temporis, neque conſentit cum Ariſtotelis doctrina, qui vbicunque declarat, quomodo tempus ſit numerus motus, ſemper exponit paſſiuè, vt ſupra oſtendimus : & iſti faciunt definitionem temporis vitioſam, nam illud *numerus motus* cum ſumi, debeat ſecundum illos actiuè & paſſiuè reſpectu diuerſorum, ambiguum eſſet : motus item cum debeat referri partim ad motus circulares, partim ad alios motus, eſſet nomen æquiuocum & perobſcurum.

Argumentis autem Auerrois, facilè eſt occurrere. Nam cum ait, ſi deberet intelligi paſſiuè, non debuiſſe dici (numerus motus) ſed (motus numeratus) futile eſt; hoc enim vocabulum (numerus) ſeu menſura, tā pro eo, quo numeramus, quàm pro re numerata vulgo vſurpamus; dicimus enim quempiam comediſſe modium tritici, aut libram carnis, aut bibiſſe dolium vini, hoc eſt comediſſe triticum numeratum modio, & vinum menſuratum dolio; ſic tempus eſt numerus motus, id eſt motus diſcretus & numerus ſecundum prius & poſterius. Probatio autem Ariſtot. non eſt à priori, ſed à poſteriori: quod indicat illud verbum (ſignum) demonſtratio enim à ſigno, eſt eſt à poſteriori; atque vis probationis Ariſtotelis eſt in hoc : ſi enim per tempus metimur alios motus, hoc eſt ſignum, ipſum tempus eſſe aliquid definitum & menſuratum; velut ſi per vlnam metimur pannum, ſignum eſt, vlnam eſſe lignum aliquod diuiſum & diſtinctum in certas partes. Eſt igitur tempus numerus motus, nam menſura debet eſſe eiuſdem generis cum his quæ menſurantur, ſi ergo motus menſuratur tempore, oportet tempus eſſe quoque motum numeratum, vt eſt apud Ariſt. 4. Phyſ. tex. 113. & 10. Metaph. loco ſupradicto.

Non eſſe addendum in definitione temporis, ipſum eſſe numerum motus & quietis.

CAP. III.

Quies nō debet adiungi in definitione temporis.

HINC apparet, eos qui putarunt in definitione temporis addendum eſſe *numerus motus, & quietis* fuit autem vetus hæc opinio, vtpotè quàm Alexander (referēte Simplicio) cōmemorat, atque refellit, dupliciter fuiſſe deceptos. Primo, quia illud *numerus motus* ſumebant actiuè, quaſi tempori eſſentiale eſſet menſurare, & quia non ſolum motus, ſed etiam quies menſuratur à tempore, ideo putabant nomen etiam quietis exprimendum eſſe in definitione temporis. Sed, vt Alexander inquit, & nos ſupra oſtendimus, menſurare accidit tempori, ſubſtantia autem eius conſiſtit in eo quod eſt habere prius & poſterius menſuratum cum ſucceſſione,

quod propriè non conuenit quieti: alioquin quies esset motus; ideo tempus non est in quiete sicut est in motu. Deinde, quamuis esset tempori essentiale mensurare, tamen quia quies non per se primò, sed, vt inquit Aristoteles, tantùm per accidẽs mensuratur à tempore, hoc etiam nomine non debuisset poni in definitioue eius. Quod enim est per accidens, non ingreditur definitionem rei. Vnde, neque in definitione visus ponuntur tenebræ, sed definitur visus facultas percipiendi lumen, & colores.

Quo pacto tẽpus per accidens mensuret quietẽ.

Quomodo autem tempus mensuret quietem, sic debet intelligi. Primò, tempus mensurat quietem, vel quia sicut rectum per se quidem est mensura recti, quod est illi congruens, per accidens autem obliqui, quatenus obliquum non est rectum, sed discrepãs ab eo: sic tempus cum sit ens successiuum, per se quidem est mensura motus qui habet successionem; per accidens autem quietis quatenus est priuatio motus, dicitur enim aliquod tanto tempore quieuisse, quia tanto tempore non est motum, & quia tanto tempore moueri poterat: vel quia quies vnius corporis, semper est cum motu alterius qui per se mensuratur à tempore, per accidens autẽ quies coexistens illi. Vel quies dicitur mẽsurari per accidẽs, quia id quod per se mensuratur, debet habere has conditiones, vt sit eiusdem generis cum mensura, id est qualem habet mensura quantitatem, talem habeat mensuratum: deinde, vt possit contineri vel circunscribi à mẽsura, & sic motus per se mensuratur à tempore, nam omnis motus circũscribitur terminis ipsius tẽporis; quocũque enim motu potest sumi tempus maius: deinde, motus habet quantitatem successiuam sicut tempus, quare est Homogeneũ illi, quies autem per se non mensuratur à tempore, quia deest illi secũda conditio; non enim habet quãtitatem successiuam sicut tempus, sed tantum per accidens quoniam habet priorem conditionem, nimirum quia continetur finibus temporis.

An esse rerũ generabilium mensuretur tempore.

Pari ratione existimandum est, esse substantiale rerum generabilium & corruptibiliũ mensurari à tempore. Nam quamuis sit indiuisibile, & totum simul carens omni successione, tamen quia incipit & desinit, & continetur à tempore, éstque perpetuo coniunctũ cum accidentariis mutationibus per quas & producitur & corrumpitur, mensurari debet à tempore. Non igitur assentior Scoto qui vult tale esse rerum corruptibilium mensurari æuo; neque Herueo qui in 2. Quodlibeto quæst. 12. inquit huiusmodi esse non mensurari tempore quia est indiuisibile carens successione, quam habet tempus, mensuratum autem debet esse Homogeneum mensuræ suæ; nec mensurari æuo quia habet principium & finem; sed mensuratur, inquit, nunc temporis discreti quod est mensura operationum Angelorum;

quid ſit autem hoc tempus diſcretum infra explicatur. Sed ratio Heruci tantum concludit hoc (eſſe) non menſurari tempore per ſe primò ſicut motum, quod nos etiam ſponte concedimus. Rectius igitur D. Thomas 1.part.q.10.art.4.in reſponſione ad 3.& Durãdus 2.ſent.diſt.2.q.6.volunt tempus eſſe menſuram communem motui quieti & eſſe rerum generabilium; quod valde cõgruit cum his quæ ſcribit Ariſtoteles 4.Phyſ.text.120. dicens quæcunque terminantur à tempore, & aliquando ſunt & aliquando non ſunt, menſurari ab eo. Itaque ſolum res æternas & impoſſibiles excludit à tempore: res autem omnes generabiles ſubiicit tempori. Verum his de rebus plura dicturi ſumus infra cum de æuo diſputabimus.

An ratio tẽporis pendeat ex operatione animæ.

Sed dicet quiſpiam, ſi tempus eſt numerus, numerus antem non exiſtit ſine actione animæ, quoniam numerare proprium munus eſt animæ rationalis; tempus igitur exiſtit in anima: quare vel erit res fictitia, vel ens rationis. Reſpondeo, duo conſideranda eſſe in tempore: Vnum materiale, quod eſt motus: Alterũ formale quod eſt eſſe numeratum ſecundum prius & poſteriùs. Motus quidem ſecundum partium ſucceſſionem actu eſt extra animam; dupliciter autem dependet ab anima: primùm effectiuè, quatenus omnes alij motus dependent à motu cæli, hic autem ab Intelligentia quæ à Peripateticis vocatur Anima cæli. Platonici etiam animam Mundi, aiunt eſſe fontem omnium motuum. Deinde, dependet etiam ab anima quatenus de ipſo motu nihil eſt actu præter indiuiſibile quoddam. Nam alia pars prçteriit, alia futura eſt, ſimul autem totus motus actu exiſtere non poteſt niſi per actionem animæ quæ totum motum ſimul actu apprehendit, conſiderans priores partes atque poſteriores eáſque conferens inter ſe. Tempus igitur cum ſit re idem atq; motus, materialiter quidem, ſumptum, eodem modo pendebit & non pendebit ab anima atque motus: & quemadmodũ nemo dicet motum eſſe ens rationis, propter aliquam eius dependẽtiam ab anima; ita neque de tempore id cenſeri & affirmari debet. Formale autem ipſius temporis, neceſſario eget opera intellectus; nam ſiue quiditas temporis ſit eſſe numeratum ſecundum prius & poſterius, cum nihil ſit vel actu numeratum, vel potentia numerabile, niſi in ordine ad numerantem, qui eſt animus hominis, neceſſariò tempus includet reſpectum ad animam; ſiue etiam ratio temporis in eo conſiſtat vt ſit menſura motuũ, idem quoque eueniet. Nam ratio menſuræ, actu non conuenit alicui niſi ex operatione animæ; ergo quamuis extra animam vnaquæque res habeat ſuam durationem, alia quidem longiorem alia breuiorem (quomodo poteſt dici etiam eſſe in tempore) tamen eiuſmodi duratio non poteſt eſſe numerata & diſtincta ſecundum

cundum prius & posterius, neque potest adhiberi tanquam mensura ad metiendos motus (in quo tamen propria temporis ratio formaliter consistit) sine operatione animæ.

Atque hoc quidem, exemplo vel similitudine vlnæ ligneæ illustrari potest. Lignum enim vlnæ per se habet quãtitatem (verbi gratia) quatuor palmorum; sed designatio & distinctio illorum palmorum, adhibitio item illius ligni ad metiendum pannum vel aliud quidpiam, fit opera, & industria hominis: similiter de tempore sentiendum est. Talis autem dependentia temporis ab anima, non arguit ipsum esse vel figmentum, vel ens rationis. Nam quod anima numerat in motu, nõ fingit ipsa sibi, sed in ipso motu reperit: quemadmodum videre est in exemplo vlnæ. Similis autem dependentia ab anima reperitur in relatione, in numero, & in cunctis rebus vniuersalibus, in quibus scientiæ versantur. Hoc enim discrimẽ est, auctore Auerroe 88.comm.4.Phys.inter ens incompletum, cuiusmodi est tempus, & ens completum vti est homo & lapis, quòd illud accipit suum complementum per operationem animæ, hoc autem minime. Quàm sit vera & cõsentiens doctrinæ Aristotelis hæc solutio, videre licet tum apud Aristot.4. Phys.text.131. tum apud Græcos interpretes in expositione illius text. vt Themistium, Simplicium & quos ibi refert Simplicius: & apud D.Thomam, ibidẽ: apud Auerr. autem 4.Phys.88.comm.& 109.& 131. Sed quomodo tempus sit numerus, satis explicatum sit: sequitur vt duas alias definitionis particulas, breuiter exponamus.

Declarantur duæ aliæ particulæ definitionis, nimirum *Motus & secundum prius & posterius.*

CAP. IIII.

DEINCEPS videndum est, cuiusnam motus sit tempus numerus. Tempus præcipue est in motu cæli, quoniam is est primus, & caussa aliorum omnium; & minimus, id est velocissimus præsertim primi mobilis; & certissimus, & maximæ vniformis, & notissimus omnibus, & vniuersalis apud omnes. In triplici autẽ motu cælesti pręcipuè consistit tempus; primùm in motu primi mobilis, per quem sol facit dies & noctes. Deinde, in motu proprio solis, per quem cõstituit annos. Postea in motu Lunæ, ex quo numeratur mẽsis: cæterorũ autem Planetarũ motibus, quoniam non sunt omnes manifesti vulgo, non assignatur ratio temporis. Atque hoc tempore, quod est in motu cæli, vtuntur omnes gentes, & continentur durationes rerum sublunarium, & de eo præcipuè loquuntur

An tẽpus sit numerus solius motus cælestis an cuiusuis motus.

Philoſophi; in aliis autem motibus, qualeſcunque fuerint, licet minus principaliter, tamen etiam reperitur ratio temporis. Nam tempus eſt motus numeratus ſecũdum prius & poſterius, omnis autem motus habet prius & poſterius quare in omni motu ineſt ratio temporis. Deinde, Ariſt. inquit etiam ſi fuerimus in tenebris, neque moueamur corpore extrinſecus vllo motu Phyſico, ſed tantum animo agitemus aliquid, ex ſola cogitationum duratione, & ſucceſſione ſecundum prius & poſterius, ſentiri, & deprehendi à nobis tempus Experientia item hoc docet. Adhibemus enim varia genera horologiorum, vt motibus eorum vtamus pro tempore ad metiendas actiones noſtras. Præterea, ſi fingamus tolli motum cæli, & remanere motus aliquorum corporum, nihilominus tunc motus vnius corporis comparatus aliis, erit aut velocior aut minus velox aut æquè velox. Omnis autem velocitas menſuratur tempore. Quare tunc etiam tempus eſſet. Tempus igitur definitur eſſe numerus motus, non modo cæleſtis, ſed cuiuſuis motus.

An ſit vnum tempus apud omnes.

Verum dicet aliquis, ſi tempus reperitur in quolibet motu, ergo erunt multa tempora ſimul quod videtur Ariſtoteles habere pro abſurdo, affirmans vnum tantummodo tempus eſſe apud omnes. Reſpondeo, tempus materialiter quidem, multiplicari, ſicut multiplicatur motus; formaliter autem minime. Nam ſi ſimul fiat augmẽtatio, & alteratio, quamuis iſti motus per ſe differant genere, tamen dicuntur eſſe in eodem tempore, quatenus non differunt ſecundum differentias temporis. Quod Ariſtoteles declarat exemplo numeri; denarius enim hominum & equorum, per ſe quidem formaliter idem eſt, non enim differũt decem equi à decẽ hominibus, vt decem ſunt; materialiter autem ſecundum res numeratas differunt: ſic tempus dicitur eſſe vnum apud omnes, quia ratio & præteriti & futuri & præſentis, eadem eſt in motu, quanquam motus, qui ſubſunt his differentiis, non ſint iidem, ſicut ternarius per ſe quidem idem eſt vbique, & apud omnes gentes, res autem, quæ numerantur, non ſunt eædem. Ergo formales differentiæ temporis, ſunt præteritum, præſens, futurum, & quæ his differentiis diſtinguuntur, ea differũt tempore formaliter: quæcunque autem ſunt ſub vna ratione temporis illarum trium, ea licet inter ſe plurimùm differunt, non tamen diſtinguuntur tempore, niſi materialiter. Tempus igitur vnum eſt formaliter & ſpecificè, at materialiter & numericè eſt multiplex.

Quod autem aiunt quidam Latini Philoſophi, tempus vnum numero eſſe, quoniam aiunt tempus ſubiectiuè tantum conſiſtere in motu primi mobilis, qui eſt vnus apud omnes; multis de cauſſis falſum eſt. Primò, quia ratio temporis non tantùm eſt in motu vnius

cæli, ſed eſt in motu primi mobilis, & in motu proprio ſolis, & in motu Lunæ, quare tametſi demus tempus ſubiectiuè non eſſe niſi in motu cæli, non tamen ex eo confici poteſt, eſſe tantummodo vnum numero tempus. Deinde, tempus ſubiectiuè eſt in omni motu, vt antea diximus. Præterea, ipſi volunt tempus eſſe vnum numero ſimpliciter, & omni modo. Ariſtoteles autem vult eſſe vnum tantùm formaliter; variari autem materialiter, ſicut patet in numero ternario, ſic enim vult Ariſt. tempus eſſe vnum, ſicut ternarius eſt vnus: neque Ariſt. ad oſtendendam vnitatem temporis vnquam confugit ad motum primi cæli, ſed ſemper ait vnitatem temporis eſſe ſimilem vnitati numeri: conſtat autem ternarium formaliter eſſe vnum, materialiter autem multiplicari ratione rerum numeratarum; ſic etiam ratio temporis vna eſt formaliter apud omnes: ſunt autẽ multa tempora materialiter, quoniam ſunt multi motus, in quorũ vnoquoque ineſt ratio temporis. Si autẽ tempus ponitur in motu cæli, hoc non eſt, quia in eo tãtum ſit tempus; ſed quia in eo principaliter, propter cauſſas initio huius capitis expoſitas. Hæc indigent magna conſideratione. Etenim, hoc quod diximus, à paucis Latinorum interpretum, animaduerſum fuit. Græci autem in hac quæſtione declaranda vehementer laborant. Themiſtius quidem reliquit inſolutam: Simplicius vero & Iamblicus ad eam diſſoluẽdam vtuntur decretis Platonis de Idea temporis. Nobis ad eam diſſoluendam facultatem & quaſi lucem præbuit text. 132. & 134. quarti libri Phyſ. Ariſt. qui ſi conſiderentur attentè, continent apertè hanc eandem ſolutionem.

Nota hoc.

Sed videamus, quid ſit illud *prius & poſterius*, quod ponitur in definitione temporis. Prius & poſterius, vel ſumuntur abſtractè pro nudo reſpectu prioritatis, & poſteritatis, vel concretè pro partibus motus habentibus talem reſpectum, & ſic ſumuntur hic. Habet autem motus prius & poſterius, & à magnitudine, & à tempore; à magnitudine quidem, ſecundum ordinẽ & ſitum; à tempore autem ſecundum durationem, motus enim mẽſuratur & à magnitudine & à tempore, à magnitudine quidẽ ſecundũ lõgitudinem & extenſionẽ, à tempore vero ſecundũ ſuam durationẽ. Quòd autẽ, non poſſit omnis motus ſecundũ durationem ſuã menſurari à magnitudine, ſed à tẽpore; hinc patet. Primò, quia duratio alterationis, cum talis motus non fiat ſuper magnitudinem, non poteſt menſurari ab ea. Deinde, ſint duæ magnitudines æquales, ſuper quas fiant duo motus locales, vnus in duabus horis, alter in vna: inæqualis duratio iſtorum motuũ, non poteſt attẽdi penes magnitudines ſuper quas fiũt, cùm ſint æquales inter ſe, ſed neceſſario referri debet ad tempus. Similiter ſint duæ magnitudines inæquales; minorẽ tranſeat mobile in vna hora,

Motus localis diuerſa ratione mẽſuratur à magnitudine & à tempore.

maiorem autem pari tempore transeat alterum mobile; Isti duo motus habent æqualem durationem, cum tamen fiat super inæquales magnitudines, mensura igitur durationis horum motuum, non est magnitudo, sed tempus: prius igitur & posterius, quæ in motu constituunt rationem temporis, non attenduntur penes extensionem mobilis vel spatij, sed penes durationem successionis.

An sit vnum & idē, Nūc, in toto tempore.

Quod autem Aristoteles videtur dicere, & à multis affirmari solet, idem esse (Nunc) in toto tempore, simpliciter quidē falsum est; nam cum tempus sit successiuum, nihil illius potest diu esse permanens, & cum ipsum nunc non sit nisi in partibus temporis vel terminando, vel continuando, vel diuidendo ipsas, sicut partes temporis, neque sunt eædem, neque permanentes, ita ipsum nunc. Si igitur dicitur esse idem (Nunc) dupliciter debet intelligi, vel quia ratio ipsius (nunc) quæ est esse præsens, semper est eadem, quanquam varietur prout est in diuersis partibus temporis. Nam aliud est nunc in præsenti, aliud in futuro. Atque hæc videtur esse Arist. sententia, vt patet consideranti text. 103. & 104. & quæ scribunt Græci explanātes illos textus: vel sicut Mathematici imaginantur lineam fieri ex fluxu puncti, in qua generatione lineæ, idem punctum manet continenter fluens, sic imaginamur, nunc, fluens facere tempus; secundum quam imaginationem, videtur manere idem nunc; id quod Aristoteles declarat exemplo mobilis; nam sicut se habet tempus ad motum, sic nunc ad mobile, ergo à cōmutata proportione, sicut mobile ad motum, ita nūc ad tempus; quare sicut manet idē mobile in toto motu, tamen aliter, atq; aliter se se habens, ita cogitādum est manere idem nunc in toto tempore aliter & aliter se habēs: hoc etiam modo præsentem difficultatem soluit Diuus Thomas prima parte quæst. 10. artic. 4. in responsione ad secundum,

Atque hæc ferè sunt quæ de tempore à Physico doceri & cognosci debent. Verum, libet hoc loco, angustos Physiologiæ fines transire, & in amplissimis Metaphysicæ ac Theologiæ spaciis aliquantulum excurrere, trésque tractare quæstiones in primis nobiles & graues. Vnam; de duratione; Alteram de æternitate: Tertiam de æuo; quarum est difficilis quidem explicatio, sed vtilis & iucunda cognitio. Etenim tres sunt mensuræ durationis, tempus æternitas, æuum. Vel enim duratio habet principium & finem, qualem durationem cernimus in rebus sublunaribus: eius autē durationis mensura tempus est: nam licet tempus dicatur esse mensura motus, intelligēdum tamen est, id quod in motu metitur tempus, non esse aliud, quàm moram & durationem motus. Vel duratio caret principio & fine, quam durationem metitur æternitas: Vel denique habet initium, sed

caret fine, quod genus durationis, Deus tribuit Angelis, cælis, animis nostris, & materiæ primæ, atque huiusmodi durationis mensuram Theologi appellàt Aeuum. Cum igitur de tempore iam dictum sit, deinceps de æternitate & æuo dicendum est. Sed ante hæc agendum est de duratione, sine cuius cognitione, reliqua duo, nec commodà tractari, nec plenè planéque possent intelligi.

Quid sit Duratio. CAP. V.

DE duratione explicãdum est, quid, & quotuplex sit: vt & natura Durationis, & varietas eius cognoscatur. Quid autem sit duratio, præmissis ac declaratis nonnullis propositionibus, facilius intelligitur.

Prima propositio. Duratio habet in se certam aliquam rationem quantitatis: hoc ita probatur. Duratio est mensurabilis vel tempore vel æuo vel æternitate; sed esse mensuram & mensurabile, est affectio quantitatis, ipsi quidem per se conueniens, propter ipsam autem aliis omnib9 in quibus illa affectio reperitur; ergo in duratione necesse est reperiri rationem aliquam quantitatis. De minori non est dubitandum, cum Arist. in 10. lib. Metaphys. text. 2. scribat rationem mensuræ propriè conuenire quantitati, eámque à quantitate transferri ad alia, quibuscunque accommodatur; mensuram enim id esse, quo quantum quídque sit, cognoscitur. Sed quantitas quintuplex est; vna magnitudinis, altera multitudinis, tertia põderis, quarta perfectionis, quinta durationis; quibus sextam addunt aliqui, nimirum quantitatem intésionis, quam cernimus in qualitate suscipiente magis & minùs; quæritur enim quãtus sit calor vel candor, & responderi solet, esse vt quatuor, vel vt sex, vel vt octo; & quamuis ad exponédam intentionem qualitatis, consueuerint Philosophi vsurpare vocabula magnitudinis & numeri, cuiusmodi sunt magna vel parua intensio, & dicitur qualitas intensa vt duo, vel vt quatuor: nemo tamen est, qui non videat longe diuersam esse rationem quantitatis in qualitatis intensione, quàm vel in extésione magnitudinis, vel in multiplicatione numeri. Alij reducunt quantitatem intensionis (nec meo iudicio ineptè) ad quantitatem perfectionis; facientes duplicem perfectionem rei, vnam secundum essentiam, quæ in eadem specie non augetur au minuitur: alteram secundum esse & secundum vim agendi, quæ in nonnullis rebus suscipit magis & minus: ergo ad quantitatem perfectionis huius posterioris modi, reducatur nunc quantitas intensionis & quantitas (vt ita loquar) actiuitatis. Si quis autem contendat hæc inuicem disiungere ac separare, cum hoc ego non magnopere pugnabo.

Quintuplex vel septuplex quantitas.

Secunda propoſitio. Duratio rei eſt diuerſum aliquid ab eſſentia rei. Tria ſunt, quæ in qualibet re, magna inter ſe cognatione atque connexione iuncta inueniũtur; eſſentia rei, exiſtētia eius, & duratio: prima ſecundum rationem & ordinem naturæ, eſt eſſentia; ſecũdum hanc proximum locum tenet exiſtentia; vltimum duratio; nam ſicut eſſentiam præſupponit exiſtentia, ſi hanc præſupponit duratio; ex cuius cum aliis duabus comparatione, quid ipſa duratio ſit, clarius diſpici poterit. Ac id quidē quod in hac ſecunda propoſitione dicitur, durationē rei diſtingui ab eius eſſentia, facile eſt oſtēdere verum eſſe. Etenim, duratio non poteſt, intelligi ſine exiſtentia, ſine qua tamen eſſentia poteſt animo concipi & definiri: ipſum namque quod quid eſt, abſtractũ eſt ab eſſe & non eſſe, cum ipſum per ſe ſit neceſſarium atq; immutabile, qualis nō eſt exiſtentia. Deinde, eſſentia non ſuſcipit magis & minus, non enim eſt in eadem ſpecie maior aut minor: duratio autem ſuſcipit magis & minus, & non mutata eſſentia poteſt res maiorē vel minorē accipere durationem. Ad hæc, poſſunt eſſe duæ res eiuſdem eſſentiæ, diuerſæ tamen durationis, vt homines qui ſunt eiuſdē eſſentiæ, propter varietatem tamen climatum, temperamentorum, aliarúmq; rerum, variam habent durationem; nonnunquam etiam contra accidit, quæ diuerſam eſſentiam habent, ea ſimili duratione teneri, vt omnes Angeli pari duratione ſunt prędití, qui tamen aut omnes aut certe multi diuerſam habent naturam. Non eſt alia duratio cęli quàm Angeli, eſſentia verò lōge diuerſa eſt.

Probatur durationem eſſe aliud quidpiam quàm eſſentiam rei.

Tertia propoſitio. Duratio re non differt ab exiſtentia. Hoc probatur, primò, quia idem eſt quærere quandiu duret res aliqua, quod quærere quandiu res illa exiſtat; & idem eſt dicere rem aliquam eſſe breuis aut longæ durationis, quod eſſe longæ aut breuis exiſtentiæ. Poſtea, quemadmodum ſe habet extenſio quantitatis ad quantitatē, & intenſio qualitatis ad qualitatem, ita ſe habet duratio exiſtentiæ rei ad ipſam exiſtentiā; cum duratio ſit quaſi extēſio quædam (quod paulo infra docebimus) ipſius exiſtentiæ; ſed nec extenſio quantitatis re differt à quantitate, nec intēſio qualitatis à qualitate; ergo pari ratione duratio re non differt ab exiſtētia. Præterea, ſi duratio (verbi gratia) equi res diuerſa eſt ab exiſtentia equi, ergo duratio & exiſtentia ſunt duæ res: vocetur igitur exiſtētia A. & duratio vocetur B. quæro cum B. ſit res quædam, ergo exiſtit & durat, neque enim hæc duo ab vlla re ſeparari poſſunt; vel igitur duratio ipſius B. eſt res diuerſa ab eius exiſtentia, vel non eſt diuerſa; ſi non eſt res diuerſa, ergo ſimiliter à principio dicere oportuit ipſum B. quæ erat duratio equi, re non diſtingui ab ipſo A. quæ erat exiſtentia equi, & ita obtinebimus quod volumus: ſin autem eſt res diuerſa, quod de ipſo B. quæſitum

Duratio re nō diſtinguitur ab exiſtentia rei.

est, idem quæri potest duratione ipsius B.& de aliis deinceps, quare necesse esset nusquam consistere, sed procedere in infinitum. Postremo, si existentia & duratio sunt duæ res inter se diuersæ; ego nullam video caussam cur non posset Deus si vellet, eas inuicem disiunctas & separatas seorsim vel producere, vel iam simul productas separatim conseruare; ponamus igitur hoc factum esse è Deo, ex qua positione nullum sequi debet impossibile, quia possibili posito in actu, nullum sequi debet impossibile, sed huiusmodi positio manifestam inuoluit contradictionem, hinc enim efficeretur, rem aliquam durare in mundo, & tamen eam non existere: & contra rem aliquam existere, carentem omni duratione, quod fieri non potest.: quamobrem illud perspicuè falsum est, nimirum durationem re distingui ab existentia, ex quo tanquam fonte, hæc manant incommoda.

Quomodo duratio distinguatur ab existentia.

Quarta propositio. Duratio secundum rationem distinguitur ab existentia. Etenim ratio existentiæ in eo tantùm est vt res sit extra caussas suas, & vt actu sit in mundo: hoc enim significat existere, extra caussas esse, & actu esse; quanto autem tempore sit res, hoc est vel longo, vel breui tempore, non includitur in ratione existentiæ. Duratio autem significat quantitatem seu extensionem ipsius existētiæ, ac velut quandam eius moram; vt sicut se habet extensio ad quantitatem & intensio ad qualitatē, ita se babere videatur duratio ad existentiam. Videtur enim duratio habere in se ordinemad tempus vel alias mensuras durationis; ex quo fit vt propriè in duratione dicatur lōgum & breue, finitū vel infinitum. Deinde, cum existere idem sit quod actu esse in rebus, hoc autem æqualiter sit in omnibus quæ actu sunt, non potest existētia suscipere magis & minus, neque enim existentia substātialis vnius hominis magis est vel maior est existentia, quàm aliùs cuiusuis hominis existentia: Duratio vero suscipit magis & minus, augetur & minuitur; non enim si quilibet homo æqualiter actu est atq; alius quiuis hominum, etiam omnes homines æqualiter perdurant, sed est aliorum longior & aliorum breuior duratio. Postremo, caussa existentiæ sola est forma; Aristoteles enim tā in 2.lib.de Anima tex.36.quā in 5.lib.Metaph.tex.15.docet formam esse caussam eius existētiæ ac eius esse quod habet res quęlibet, quod enim res actu sit soli formæ tāquam principio intrinseco acceptum ferri debet, vt ostendit Arist.2.lib, Phys.tex.11. Duratio autem rei, vel non prouenit ex forma, vel multo magis ex bona dispositione materiæ, ex remotione item contrariorum, & ex adiunctione rerū conuenientium quæ rem tuentur atque conseruant. Perspicuum igitur est Durationem, saltem ratione, distingui ab existentia. Posset igitur duratio (vt ex iis quæ dicta sunt aliquā eius definitionē conficiamus)

Descriptio Durationis. ad hunc modum describi. *Duratio est quantitas seu extensio seu mora quædam ipsius existentiæ.* Sed quid, si res aliqua vno tantum instanti existeret? nunquid eiusmodi res non haberet durationem? haberet sanè aliquo modo durationem; sed non propriè, quippe cum duratio videatur esse productio quædam & continuatio & permanentia eius esse quod per productionem acceptum est, in esse autem, quod vno tantum momẽto manet, nec potest intelligi productio siue prolongatio eius, nec continuatio nec etiam conseruatio. Ex hac autem descriptione vel potius notione durationis, duo licet colligere. Vnum est, etsi quiditati rei, vt est quiditas, conueniat mensura perfectionis, siquidem vna quæque quiditas habet definitam perfectionẽ essentialem, alia quidem maiorem & alia minorem; duæ enim quiditates quæ parem perfectionem essentialem habeãt, esse non possunt; sicut nec duæ species numeri habentes æquales vnitates, Mensura tamen durationis non potest conuenire quiditati, vt quiditas est: non enim duratio vlla cõuenit quiditati, nisi propter eius existentiam, si igitur à quiditate separes existentiam, nulla prorsus durationis ratio conueniet quiditati. Quare inconsiderate faciunt nonnulli: qui etiam ipsis quiditatibus accommodant nescio quas mensuras durationis, nempe vel æternitatem, vel æuum, vel tempus discretum, vel aliud quidpiam. Alterum est, durationem non distingui secundum rem ab essentia rei; nam si duratio re non differt ab existentia (vt paulo ante ostendimus) existentiam autem re non distingui ab essentia demonstratum est à nobis in sexto libro huius operis, relinquitur durationem etiam re non distingui ab essentia. Verum Thomistæ qui realiter distingunt existentiam ab essentia, realiter etiam distinguerent durationem ab essentia. Sed quid est duratio, hactenus dictũ sit.

De varietate durationis, quæ nascitur ex varietate ipsius existentiæ. CAP. VI.

Variatas Durationis. QVOTVPLEX sit duratio, paucis nunc exponendum est. Ac cum duratio sit quantitas, seu extensio ipsius existentiæ, varietas durationis spectari potest, tum ex parte existẽtiæ, tum ex parte quantitatis & extensionis, quæ est in existẽtia. Ex parte existentiæ, multiplex oritur varietas. Primùm enim, existentia alia est per se vt substantiæ, alia in alio, vt accidentis absoluti, alia in alio & ad aliud, vt accidentis relatiui: addunt nonnulli existentiã cum alio, vt materiæ & formæ, nam materia non existit nisi cum forma, nec forma nisi cũ materia; neutra enim, aut existit per se, quia nõ est substantia cõpleta, aut in alio tãquàm in subiecto, quia non est accidẽs.

adiungi

adiungi posset alius modus existendi, nimirũ per se existere simul & in alio, siue cũ alio existere, qui soli animæ rationali cõuenit quippe quæ per se dicitur existere quatenus est immaterialis & secundũ esse independẽs à corpore, poténsq; corrupto corpore per se existere; dicitur etiã existere in alio siue cũ alio, quatenus est actus corporis & pars hominis; animus enim vna cum corpore, hominis naturam cõstituit & complet. Deinde, existentia alia est à se extrinsecè & intrinsecè, quæ est propria Dei; qui quoniam est simplex, non habet intrinsecè esse à partibus, quoniam autem est primũ ens, non habet esse ab alio extrinsecè: alia est à se intrinsecè sed extrinsecè ab alio, vt esse Angeli; alia est tam extrinsecè, quàm intrinsecè ab alio, vt hominis & cuiusuis substantiæ compositæ. Harum autem, prima est indefectibilis omnino; secunda est indefectibilis intrinsecè, sed est defectibilis extrinsecè, tertia est defectibilis tam intrinsecè quàm extrinsecè. Præterea, existentia alia est permanens, & alia successiua; quędam enim res habent esse permanens vt homo & lapis; aliæ vero habent esse successiuum, & in fluxu vt motus & tempus.

Opinio quorundam negãtium vllã rem præter Deum, habere esse permanens & totũ simul.

Si fuerunt nonnulli (quorum opinionem refert, atque confutat Henricus Quol.5.quæst.11.) qui arbitrabantur nullam creaturam habere esse permanens, & totum simul; id enim esse propriũ Dei, commune autem esse omnis creaturæ, habere suam existentiam quasi in perpetuo quodam fieri, & in continuo fluxu. Hoc autem confirmabant testimonio D. Augustini, qui declarare volens quomodo creatura in esse pendeat à Deo, ponit exemplum aëris illuminati lib.8. super Genesim cap.12. aër (inquit) *præsente lumine non est factus lucidus sed fit lucidus, si enim non fieret, sed factus esset lucidus, etiam absente lumine lucidus maneret* ex quo licet colligere, creaturam (secũdum Augustini sententiam) semper fieri, nunquam factam esse à Deo; si enim facta esset, etiam si Deus eam non conseruaret, nihilominus tamen esse suum tueri, ac retinere posset; at si creatura haberet esse permanẽs & totum simul, nõ posset ritè dici eam fieri, sed potius iam factam esse: nam in quibus fieri distinguitur à facto esse, ea cũ fiunt, partim sunt, partim non sunt, quare quæ sunt eiusmodi, ea non queunt habere simul totum suum esse. Hoc etiam pertinet, id quod Iob de homine ait, quòd nũquam in eodem statu permanet. Deinde, esse cuiuslibet creaturæ conseruatur à Deo, sed conseruatio non videtur aliud esse, quàm continuata productio ipsius esse; & conseruare rem, dicitur esse cõtinuare productionẽ eius, quocirca D. Th.1.par.q.9.art.2. ait Deũ non aliter cõseruare omnes res in esse, quàm semper dando illis esse; relinquitur igitur esse cuiuslibet creaturæ semper dum creatura manet, fieri ac fluere à Deo, ac proinde non esse totũ simul. Hæc illi.

Refutatur illa sententia.

Horum sententia, non est dissimilis opinioni Heracliti, & aliorum quorundam Philosophorum aientium res omnes continenter labi & fluere, nihílque vel puncto temporis, in eodem statu manere; contra quos disputat Arist. in 4. lib. Metaphys. Sed illos redarguere, non est difficile: nullam enim rem esse permanentem, est contra euidentiam rerum sensibus per se notam, secundum quos percipimus quasdam res esse permanentes, & alias fluentes: est cõtra iudicium & sententiam omnium ferè Philosophorum, qui probant, & tradunt diuisionem rerum in permanentes & successiuas. Verum, vt etiam ratione aliqua opinionem illam labefactemus, eam falsam esse ad hũc modum argumentari possumus. Si esse equi, non est permanens & totum simul sed flúens, & per partes accedens, vel igitur priores partes istiusmodi esse, abeunt aduentu posteriorum partium, vel manẽt: si abeunt ac pereunt, ergo equus similiter etiam perpetuo interit & gignitur; variata enim existentia, necesse est vnà variari naturam rei secũdum generationem & corruptionem; tum quia res, non est nisi propter existentiam; tum quia existentia re non differt ab essentia; atque hinc efficeretur nullius creaturæ esse conseruari à Deo; si quidem id cõseruari dicitur, quod idem manet aliquãdiu; sed nulla pars ipsius esse maneret eadem aliquandiu propter perpetuum fluxum ipsius, esse; ergo nulla pars conseruaretur. Sin autem omnes partes ipsius, esse, licet acquirantur successiuè, simul tamen manẽt, sicut contingit in calore qui per partes, & gradus producitur in aqua, hinc primùm fieret, ipsum esse, augeri & suscipere magis & minus, & cum esse sit effectus formæ substantialis, nec sit res diuersa ab essentia, omnis etiam forma substãtialis omnísque substantia susciperet magis & minus. Deinde, si priores partes manent, ergo iam illæ habent esse permanens; & cum illæ sint iam productæ, nec amplius producantur, conseruentur tamen à Deo, necesse est fateri conseruationem rei non esse (si verè ac propriè loqui volumus) perpetuam & continuatam productionem rei, vel continuatum influxum ipsius esse à Deo in rem quæ conseruatur. Quòd si accessionem illam & adiunctionem posteriorum partium ipsius esse ad priores partes, appellare volunt conseruationem, id sanè est abuti vocabulis; id enim non est conseruare ipsum esse rei, sed id potius augere & ampliare; sicut in productione caloris, adiunctio posteriorum graduum eius ad priores (ponamus enim nunc exempli gratia intensionem caloris fieri per additionem gradus ad gradum) non vocatur, nec verò est, conseruatio caloris, sed eius accretio, vel intensio.

Solutio contrariorum argumentorum.

Diuus autem Augustinus, illis verbis illóq; exemplo, quod paulò superius adduximus, nihil aliud, (quod planè manifestum fit locum

illum consideranti) significare voluit, quàm creaturas non solùm indigere virtute & ope Dei dum producũtur, sed tandiu etiam quandiu sunt. Verum, quia quæ apud nos fiunt, ea videmus pendere ab agente & artifice dum fiunt, postquàm autem facta sunt, non ampliùs opificis opera indigere; arca dum fit, adesse oportet fabrum lignarium, opus est eius arte & opera, vbi perfecta est, non ampliùs ab eo pendet: ne nos simile quidpiam cogitaremus de creaturis respectu Dei, ideo dixit creaturas non factas, sed perpetuò fieri à Deo, nec minus dum sunt, quam cum fiunt pendere à Deo: his verbis perpetuam creaturarum à Deo dependẽtiam significare volens. Iam verò, quod ait Iob, hominem nunquàm in eodem statu permanere intelligendum est, non de essentia vel esse hominis, sed de adiunctis eius, hoc est de accidentibus, affectionibus & operationibus, præsertim autem de iis, quæ attingunt hominis intellectum & affectum. Porrò conseruatio, non est aliud, quàm permanentia ipsius esse rei dependenter à Deo; dicitur autem continuata productio rei, vt significetur rem non minus pendere à Deo, dum conseruatur, quàm cum producebatur; sicut enim creatura, nõ potest accipere esse nisi Deo producente ac ei largiente, ita non potest esse acceptum tueri ac tenere, nisi Deo conseruante. Porrò D, Thomas sententiam suam breuiter quidem, sed dísertè exposuit 1. part. quæst. 104. art. 1. ad quartum, scribens conseruationem, non esse nouam actionem sed cõtinuationem illius primæ qua dedit esse, quæ continuatio, fit sine motu & tempore. Hactenus D. Thomas si igitur illa continuatio, fit sine motu & tempore, non erit in ea prius ac posterius, nec habebit partes successiuè fluentes. Sed reuertamur ad ostendendam varietatem durationis. Quæ dicta sunt de varietate existentiæ, quoniam ab ipsa non differt secundum rem duratio, ea possunt ad ipsam durationem transferri & accommodari. Verum aperiamus nunc varietatem durationis propriam, nimirum eam quæ ducitur ex quantitate, vel extensione ipsius existentiæ.

De varietate durationis quæ oritur ex quantitate ipsius existentiæ.

CAP. VII.

QVANTITAS tribus modis cõsiderari potest, vel vt omnino infinita carens principio & fine; vel vt omnino finita, habens principium & finem; vel vt partim finita, & partim infinita, habens principiũ & carens fine. Sic etiam duratio, alia est omnino infinita, qualis est Dei; alia omnino finita, qualis est rerum, caducarũ & mortaliũ: alia partim finita, & partim infinita, nimirum habẽs initiũ & carens fine, qualis est Angeli, & animi nostri duratio. *Triplex species durationis.*

Poſſet præterea fingi quarta ſpecies durationis, ea videlicet, quæ careret principio, & haberet finem, vt ſi Deus equum ab æterno creaſſet, quem exacta æternitate tandem interire ſineret. Verùm huiuſmodi duratio, nec eſt in rebus, nec iam nunc eſſe poſſet: an verò eſſe potuerit, in dubio eſt; quæ res tractabitur à nobis in extremo libro huius operis, cum diſputabitur an creatura aliqua corruptibilis potuerit eſſe ab æterno. Hac igitur ſpecie durationis omiſſa, de illa triplici eſt agẽdum: cuius vltimam ſpeciem, eam dico durationem, quæ habet initium & caret fine; fortaſſe Peripatetici non admitterent: ſiquidem veriſſimum exiſtimatur ab ipſis illud Axioma, Quicquid incipit eſſe, neceſſariò deſinet eſſe; & quicquid æternum eſt in poſterum, id etiam ante, æternum fuiſſe neceſſe eſt, adiunxi, fortaſſe, propter animum noſtrum, quem an de nouo creari, an ab æterno eſſe ſicut cælos & Intelligentias, Ariſtoteles ſenſerit, olim inter ipſos Ariſtotelicos controuerſum fuit, & adhuc ſub iudice lis eſt. Certè Ariſt. 1. lib. de Cælo text. 100. & 12. lib. Metaph. text. 39. non diſtinguit æuum ab æternitate, & in 1. lib. de Cælo accerrimè oppugnat eiuſmodi durationem, quæ carens principio, finem habeat, aut fine careat, initium habens. Verum de Ariſtotelis ſententia nihil in præſenſentia decernimus, ſecundum veritatem autem quam nos fides & Theologia docet, certum & indubitatum eſſe debet, ſupradictas tres durationis ſpecies in rebus inueniri, quibus accommodatur triplex ratio menſuræ. Etenim durationis omnino infinitæ, menſura eſt æternitas: durationis omnino finitæ, mẽſura eſt tempus: eius autem quæ partim eſt finita, & partim infinita, menſura eſt æuum.

An Peripatetici admitterent durationẽ aliquã habẽtem initium ſed carentem fine.

Verùm illud hoc loco admonere, operæpretium fuerit; cum duo ſpectari poſſint in duratione, quantitas nimirum & modus durationis, ſecundum quem modum alia duratio eſt permanens & tota ſimul, & alia eſt fluens; quãtitatem per ſe conuenire durationi ea ratione, vt eſt menſurabilis, modum autem, per accidens attinere ad durationem qua talis eſt. Cui rei fidẽ facit, quòd in definitione durationis ponitur quantitas, non autem modus: & duratio, non eſt menſurabilis ea ratione, vt eſt fluens vel permanens, ſed ea tantùm ratione, vt eſt quanta: & affectiones durationis ſunt finitum & infinitum, longũ & breue, quæ manant ex quantitate. His accedit, quòd ſi duæ res habeant eundem modum durationis; vt ſi ambæ vel ſint permanentes vel ſucceſſiuæ, habeant autem diuerſam quantitatem durationis, vt ſi vna ſit diuturnior quàm altera, omnes dicent eiuſmodi res eſſe diuerſæ durationis, & habere diuerſas mẽſuras; ſin autẽ duarum rerum, quarum vna eſt permanens & altera fluens, ſit par & æqualis duratio, eas res oẽs appellãt eiuſdẽ durationis eſſe, eadémq;

Magis eſt de ratione durationis vt eſt menſurabilis, quantitas & extenſio eius, quàm permanẽtia vel ſucceſſio.

mensura contineri; vt vel hac re planum fiat, ad efficiendam varietatem vel similitudinem durationis, plùs valere quantitatem, quam modum durationis.

Sed quæret aliquis, an maior vel minor duratio, arguat maiorem & minorem rei perfectionem. Respondeo; cum tres ordines durationis à nobis fuerint constituti, vnus æternitatis, alter æui, tertius temporis; si excessus durationis pertineat ad superiorem ordinem, quemadmodum duratio æternitatis, maior est quàm duratio æui, & hæc quàm duratio temporis, proculdubio ex maiori duratione ferè colligitur maior perfectio rei; cõstat enim rem æternam perfectioré esse rebus æuiternis; & has, rebus temporalibus. Atq; huius rei caussam esse reor, quod talis varietas durationis nascitur ex varietate naturæ, ac perfectionis essentialis; addidi illud (ferè) propter materiam primam, cælos, & animum nostrum, quæ res mensurantur æuo: materia tamen imperfectior est composito naturali; & animus noster imperfectior est homine, vtpotè cuius est pars; & cælos multi putãt (quòd per se non sint animati) ignobiliores esse rebus animatis temporalibus & mortalibus. nisi fortè, quod supradictum est, contendat aliquis verissimum esse, adiunctis duabus cõditionibus, vt nimirum sint substantiæ completæ, & sint cætera paria, & vt in eodem, & secundum idem comparatio fiat. Maior autem & minor duratio, in ijs, quæ sunt eiusdem ordinis, non variant perfectionem rei secundum magis & minus; alioquin metalla quæ diuturnioris sunt durationis, nobiliora essent homine; & cum omnes Angeli sint pares duratione, pares itidem essent perfectione.

Dubitatio, an maior vel minor duratio arguat maiorem & minorem rei perfectionẽ.

De æternitate, & primum de varijs significationibus huius vocis (Æternum.)

CAP. VIII.

QVONIAM de duratione diximus, consequens est, vt de mensuris durationis agamus. Voco autem mensuras durationis, æternitatem, æuum, & tempus: in quibus quia ęternitas principem locum tenet, de ea primo loco disserendum est. Ac primum quidem videamus quàm varia, & multiplex sit huius vocis, (*æternitas*) vel (*æternum*) significatio: deinde, quid sit æternitas: ad extremum, an ratio mensuræ conueniat æternitati.

Septem reperio apud scriptores præsertim sacros, huius vocis *Æternum* significationes. Primò enim, *Æternum* significat, id quod initio & fine durationis caret, & habet esse omnino immutabile, & hæc est princeps, propria, & germana huius vocabuli acceptio soli

Septem significationes & acceptiones huius vocis (Æternum).

Deo conueniens. Secundo. *Æternum* significat, id quod est inseparabile ab aliqua re, siue ea res sit æterna, siue non, ei necessario ac semper conueniens; sic hominem esse participem rationis, capacem disciplinæ, aptum ad ridendum, dicitur æternum esse: & huiusmodi propositiones, Philosophi vocant propositiones æternæ veritatis; sic Horatius dixit. *Seruiet æternum, qui paruo nesciet vti.* his verbis significare volens, ab eo qui nescit vti mediocritate vel paruitate suæ fortunæ, inseparabilem fore seruitutem. Tertio. *Æternum* dicitur in sacris literis, non solum, id quod semper duratum est, sed etiam id cuius certus aliquis finis non constituitur, aut non ita fit, vt deinceps non sit faciendum, quantum pertinet ad curam vel potestatem faciẽtis. Sic D. Augustinus libro quæstionum in Genesim, cap. 31. exponit promissum Dei datum Abrahæ Gen. 17. de terra Chanaan possidenda à semine ac posteris Abrahæ in æternum. Quarto. *Æternum* dicitur, aliquid non in se, sed ratione eius rei quam significat, & præfigurat, atque hoc modo secundum expositionem multorum Doctorũ, in sacra scriptura legimus fœdus circuncisionis fore æternum, & legalia veteris fore sempiterna; non in se, quippe quæ (non secus atque nubes accessu solis dissipantur) aduentu nouæ legis abroganda & abolenda erant, sed ea ratione, vt erant vmbræ, & figuræ rerum cælestium, & æternarum. Quintò. *Æternum* dicitur, quod licet initiũ habeat, finè tamen durationis caret, sic ait scriptura, terram stare in æternum, & ignem inferni æternum esse. Sexto. *Æternum* etiam dicitur, quod licet non in perpetuum duret, ita vt sit incorruptibile, habet tamen valde longam & diuturnam durationem, nec eius interitus à nobis percipi, & notari potest, quippe cum non totum simul vno interitu pereat, sed per partes paulatim, ac lentissimè desinat esse; qua significatione diuinæ literæ montes & colles appellant æternos; eadémque & mare, & omnia elementa vocari possent æterna. Septimo. *Æternum* dicitur, aliquid propter singularem, eximiam, & supernaturalem participationem æternitatis Dei, atque hac ratione visio essentiæ Diuinæ, quæ vna continet vniuersam sanctorum gloriam & beatitudinem, in scriptura dicitur vita æterna.

An visio Dei beatifica quã habẽt sancti in cælis mensurari debeat æternitate.

Verum de hac vltima significatione æternitatis magna lis est inter Thomistas & Scotistas. Etenim D. Thomas tum in 1. P. q. 10. art. 5. in responsione ad primum, tum latius contra gentes lib. 3. cap. 61. & 4. sent. dist. 49. asserit visionem beatificam Diuinæ essentiæ, in qua omnis sanctorum gloria consistit, nec tempore, nec æuo, sed æternitate mensurari; quod ipse probat dupliciter. Primò testimoniis scripturæ in qua legitur, *Gratia Dei vita æterna*, & *hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, &c.* & *qui bona egerunt ibunt in vitam æternam*, appellatur

igitur visio gloriæ in sacris literis æterna. Deinde, hoc etiam ex eo manifestum est, quoniam actiones determinãtur per obiecta, sed obiectum visionis beatificæ est æternitas, & infinitas Diuinæ essentiæ, ergo ipsa quoque visio est æterna: adde quod per huiusmodi visionẽ, intellectus creatus eleuatur sicut ad consortium diuinæ naturæ, ita ad singularem quandam diuinæ æternitatis participationem: sicut enim quodammodo deificatur; ita etiam quodammodo diuinitus (vt ita loquar) æternificatur.

Verum neutra probatio magnam vim affert ad persuadendum; nõ prior, siquidem reperimus in sacris literis vocari æternum, & supplicium damnatorum, & ignem inferni: sumitur enim æternum pro perpetuo, & quod nunquam esse desinet. Non posterior, etenim actiones determinantur per obiecta quantum ad earum specificationem, non autem quantum ad durationem, alioquin visio vel intellectio cæli, posset dici æuiterna, quia cælum quod est eius obiectum, est æuiternum.

Scotus autem in 4. Sent. dist. 49. q. 6. in responsione ad secundum dubium, opinatur visionem beatificam Angeli mensurari æuo, perinde atque ipsum esse Angeli; neque enim vlla operatio Angeli potest esse vel diuturnior vel immutabilior quàm esse Angeli, quare nulla subest caussa cur visioni beatificæ altior mensura tribui debeat quàm ipsi esse Angeli. Potest idem confirmari hac ratione. Visio beatifica non est mensurabilis nisi ratione suæ durationis, cætera enim quæ ei sunt adiuncta, vt esse supernaturalem, & Diuinam, per accidens se habent ad ipsam, vt est mensurabilis, alioquin ambulatio locutio, manducatio & aliæ actiones corporales Christi, quas ipse exercebat cum in terris vitam morralem ageret cum hominibus, mensurari debuissent æternitate; nam cum essent actiones suppositi Diuini, magis proculdubio Diuinæ erant, quàm visio beatifica Angelorum; atqui clarum est illas actiones non aliter quàm similes actiones cæterorũ hominum, tempore fuisse mensurabiles; atque hæc est maior huius nostri syllogismi: Minor autem sit hæc, sed duratio visionis beatificæ & duratio, quam habet esse Angeli, sunt omnino similes tam secundum quantitatem, cum vtraque habeat initium sed careat fine, quàm secũdum modum, cum vtraque per se sit permanens, inuariabilis, & tota simul; ergo vtraque habere debet similem mensuram, quare si æuum mensurat esse Angeli, etiam mensurabit visionem eius beatificã. hæc pro Scoto: cuius opinionem non dubito probatũ iri quamplurimis.

Mihi quidem opinio Scoti ita probatur, vt D. Thomæ sententia non videatur esse improbabilis; nam licet duratio visionis beatificæ, si per se considerentur indefectibilitas & simultas eius, non

exigat aliam mensuram quàm æuum: tamen si consideretur caussa ex qua illa duo manant ac pendēt, quæ non est alia quam æternitas & infinitas Diuinæ essentiæ, atque bonitatis, qua beatus fruitur, & circa quam versantur visio beatifica; ea profectò videtur exigere altiorem mensuram quàm est æuum; eam autem Thomistæ vocant æternitatem participatam. Etenim quod beatus cōtemplando diuinam essentiam nunquam satietur, fatigetur, atque deficiat, quod nūquam possit variare illam visionem beatificam, nunc augendo nunc minuendo eius vim, sicut facere potest in aliis suis actionibus; id non prouenit ex natura ipsius beati, vel ex aliqua naturali proprietate intellectionis creatæ, sed totum procedit ex illo obiecto beatifico, cuius bonitas, æternitas; & infinitas, eiusmodi est, vt beatum perpetuo teneat, ad actum illum videndi & fruendi beatificum, summè intentum. Itaque poterit eo discrimine distingui æuum ab æternitate participata, quod æuum mensurat esse indefectibile, & inuariabile, quod naturaliter cōuenit rei; æternitas autem participata mensurat esse inuariabile & indefectibile, quod non potest naturaliter cōuenire vlli creaturæ, sed tantum ei cōuenit supernaturaliter, nimirum ob eximiam quandam Diuinæ æternitatis participationem. Verum tam de hac quæstione, quàm de varia significatione huius vocis *Æternum* Satis dictum sit. deinceps quid sit æternitas exponamus.

Declaratur quid sit æternitas.

CAP. IX.

Definitio Aeternitatis.

BOëTIVS lib. 5. de consolatione, Prosa. 6. definit æternitatem hoc modo. *Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.* quam definitionem explanat D. Thomas. 1. P. q. 10. art. 1. dicitur, *Interminabilis* quia quod est verè æternum, caret terminis durationis, qui duo sunt, vnus initium durationis, alter finis; vtroque autem caret æternum: quam rem vel ipsum nomen præse ferre videtur, dicitur enim æternum, quasi extra terminos existens. in quo licet intelligere discrimen æternitatis ab æuo, & tempore; tempus enim habet vtrumque terminum durationis, estque ante ac post terminabile: Æuum autem habet tantummodo alterum terminum durationis, nam vt careat fine, habuit tamen initium; quare ante quidem terminabile est, quamuis post sit interminabile; æternum verò est vtrinque interminabile (*vita*) quia quod est verè ac propriè æternum, est etiam viuens. Deinde, quia viuere tam significat ipsum esse viuentiū, cum viuere viuentibus sit esse, & ipsam durationem, dicitur enim aliquid vitæ breuioris aut longioris, quàm ipsas operationes viuentis, eas

eas inquam quas vocant immanentes, intelligere namque & velle, Philoſophi appellant viuere;cum igitur nomen vitæ ſimul ſignificet ipſum eſſe durationémque viuentis,& ipſius actiones, vt ſignificaretur quod eſt verè æternum, id non modo ſecundum eſſe, ſed etiam ſecundum actiones eius immanentes,æternum eſſe;ideo in definitione æternitatis poſitum eſt *vitæ* potius quàm eſſe aut durationis. (*tota ſimul*)tempus,nulla in parte quantumuis parua, eſt totum ſimul; inſtans ſolum eſt totum ſimul cum ſit indiuiſibile, verùm hoc nec eſt tempus,aut pars temporis,nec manet niſi vno momento: Æternitas autem eſt tota ſimul,qua in re diſtinguitur à tempore; & ſemper eadem manet,qua ratione differt ab inſtanti temporis;quamobrem rectè ſolet vocari æternitas,vnum nunc ſtans.nunc,quia indiuiſibile ac totum ſimul;ſtans,quia manens,& durans; tribuimus autem æternitati,dies,& annos;præteritum,præſens & futurum; propter modum noſtrum intelligendi:nos enim non appræhendimus ſimplicia, niſi per compoſita, nec intelligibilia & ſpiritualia, niſi per ſenſibilia, & corporalia,nec denique æterna, niſi per temporalia. ſicut autem intelligimus,ita nominamus:non igitur mirum eſt, ſi æternitatem exprimamus vocabulis ſumptis ex tempore, eíque aſſignemus differẽtias temporis.Æternitas enim eminenter continet omnem durationem temporis,&coexiſtit omnibus differentijs temporum.Sed quid eſt(nam & hoc quæret aliquis)eminenter continere durationẽ temporis? nempe durationem, quam habet tempus imperfecto modo; hoc eſt ſine vlla permanentia,& cum perpetua ſucceſſione præteriti præſentis & futuri, eam durationem habet æternitas perfectiſſimo modo,hoc eſt totam ſimul ſine vlla innouatione eius aut variatione. (*Perfecta*) hoc additur,vel ad differẽtiam ipſius nunc, temporis, quod quidem eſt totum ſimul, ſed cum puncto tantum temporis maneat, habet imperfectam admodum durationem; vel ad differentiam eorum quæ ſunt in æuo;cuiuſmodi ſunt Angeli,qui habent imperfectã immutabilitatem &permanentiam,nimirum tantummodo ſecundũ eſſe non autem ſecundum naturales operationes;vel ad differentiam participatæ æternitatis, quæ poteſt dici imperfecta, tum quoniam creatura non habet illam ex ſe ſed ab alio perpetuò pendentem, tum quia non conuenit ei naturaliter ex virtute ſuæ naturæ,ſed ſupernaturaliter ex gratuito Dei dono.(*Poſſeßio*)ad ſignificandam immutabilitatem & indeficientiam æternitatis,poſitum eſt vocabulum poſſeſſionis;quia quod poſſidetur,firmiter ac quietè tenetur. Quid igitur ſit æternitas,ad hunc modum breuiter dictum ſit.Ex quo facile conijci poteſt,quæ ſit radix & fundamentum æternitatis. Si enim perfecta æternitas duas potiſſimum habet proprietates,oportet enim eam

esse ante ac post interminabilem; & esse totam simul, atque omnino inuariabilem; quis non videt huiusmodi æternitatis fundamentum & quasi radicem, nullam aliam esse posse quàm absolutam & perfectam immutabilitatẽ? quòd enim aliquid est immutabile, propterea nec potest incipere esse nec desinere esse; quicquid enim incipit esse, mutatur de non esse ad esse; quicquid item desinit esse, id mutatur ex esse ad non esse. Præterea, esse aliquid totum simul, & inuariabile, nascitur ex ipsius immutabilitate. quare qui vellet demonstrare à priori Deum esse æternum, posset id argumentari hoc modo; omne quod est omnino immutabile, est æternum: Deus est omnino immutabilis (hoc autem rursum demonstrari posset ex eo quod Deus sit actus purus) ergo Deus est æternus. quãquam (vt bene ait Boëtius 5. libr. de Consol. prosa 6.) Deum æternum esse, cunctorum ratione degentiũ, commune iudicium est: Omnes enim appellatione Dei, naturaliter intelligunt id quod est primum omnium, & à quo cætera omnia pẽdent, quod autem huiusmodi est, non potest non esse æternum. Quoniam autem in Deo non differt esse & scire, sed sunt penitus idem; sicut esse Dei æternum est, ita scire Dei oportet esse æternum: si autem scire Dei æternum est, ergo est penitus inuariabile: nulla igitur scientiæ Diuinæ accessio, nulla decessio, nulla innouatio, nulla denique variatio potest accidere. Et quia æternitas est vnum nunc stans semper sibi præsens, scire etiam Dei est semper præsens, non habens præteritum & futurum, cognoscentis omnia illo intuitu æternitatis, tanquam sibi præsentia, & talia qualia futura sunt in se ipsis, cum actu existent in rebus. Ex quo fit, vt scientia Dei sit infallibilis, nec ob eam caussam tamen, vllam necessitatem rebus futuris contingentibus imponat. Verum hoc alio loco est vberiùs, atque subtiliùs disserendum.

An æternitati conueniat ratio mensuræ.
Cap. x.

Restat nunc vt doceamus, quemadmodum ratio mensuræ accommodari queat æternitati; ponamus ad hoc explicandũ tres propositiones.

Aeternitatẽ propriè ac per se nõ esse mẽsurabilem.

Prima propositio, In æternitate Dei per se non est aliquid propriè mensurabile. Etenim omne quod est propriè mensurabile, debet habere duas conditiones; vnam, vt sit quantum habens partes, & sit indiuisibile; ratio enim mensuræ (vt supra ostendimus) non potest accommodari rei nõ quantæ & indiuisibili, ideo enim vnum quódq; mensuratur, vt id, quantum sit, per mensuram cognoscatur; æternitas

autem est veluti vnum nunc stans, impartibile, ac indiuisibile: Alterã verò proprietatem habere debet id quod est mensurabile vt sit finitum: nam quod infinitum est, ea ratione vt est infinitum, non potest mensurari: siquidem mensurari, est per mensuram determinari, & definitè manifestari, præciséque cognosci quantum sit; id autem repugnat infinito, qua infinitum est: sed æternitas Dei est omnino interminabilis & infinita, ergo non est mensurabilis.

Secunda propositio. *Non potest esse per se aliqua mensura æternitatis.* Primum, quia mensura debet esse quid diuersum à re quæ mensuratur, non enim potest idem se ipsum mensurare; nam cum mensura adhibeatur ad declarandam quantitatem rei mensurabilis, oportet mensuram esse notam, & rem mensurabilem esse ignotam: si igitur idem mensuraret seipsum, esset idem notum, & ignotum, notum vt mensurans, ignotum, vt mensuratum. quare necesse est mensuram esse quidpiam diuersum à re mensurabili: sed nulla potest esse mensura æternitatis ab ea diuersa; vel enim talis mensura esset in Deo, at quæ sunt in Deo ea sunt omnino idem cum æternitate & aliis attributis Diuinis: vel esset extra Deum in creaturis, at quicquid est in creaturis vna cum ipsis creatum, initium habet durationis ab æternitate Dei infinitè deficiens: quamobrem non potest esse mensura æternitatis. Præterquam, quod mensura debet esse (auctore Arist. 10. Metaph. tex. 4.) eiusdem ordinis, atque rationis cuius est res mensurabilis. Relinquitur ergo, nullam esse posse secundum se mensuram æternitatis. Deinde, mensura est, quæ ignorantes quantitatem rei mensurabilis, facit eam determinatè ac præcisè scire: sed nihil est, quod intellectui creato nescienti æternitatem Dei, eam perfectè manifestare possit, quippe cum æternitas sit infinitas durationis, infinitum autem, qua infinitum est, ab intellectu creato comprehendi nõ potest: ergo nulla potest esse mensura æternitatis.

Nullam esse æternitatis per se mẽsurã.

Tertia propositio. *Secundum nos, & secundum modum nostrum intelligendi, potest designari in æternitate aliquid tanquàm mensurabile, & aliquid tanquàm mensurans.* Ipsa enim duratio Dei præcisè sumpta, est mensurabilis, ipsamet vt induit rationem interminabilis & vniformis, est nobis mensura ipsiusmet: quærenti enim quanta sit duratio Dei? respondemus eam esse æternam; rursum percontanti cur sit æterna? respondemus propterea, quod est interminabilis & vniformis. itaque nos propter rationem interminabilitatis & vniformitatis, durationi Dei non assignamus tempus aut æuum, sed æternitatem. Duratio autem Dei, & ipsius interminabilitas, atque vniformitas, in Deo non differunt, differunt tamen secundum modum nostrum intelligendi; ac proinde, vnũ potest à nobis assumi & adhiberi pro mẽsura alteri⁹:

præſertim cum duratio Dei per ſe nobis ignota ſit, ratio autem interminabilitatis & vniformitatis facillimè innoteſcat nobis ex negatione terminationis & ſucceſſionis, quæ manifeſta eſt omnibus in tempore. Ac licet duratio Dei ſit indiuiſibilis, tamen eminenter, hoc eſt ſine ſucceſſione, continet vniuerſam extēſionem temporis, eíque ſecūdum omnes differētias temporis coexiſtit, & à nobis apprehenditur & concipitur vt coextenſa noſtro tempori & omnibus eius differentiis: qua etiam de cauſſa attribuimus ei præteritum pręſens ac futurum. Porrò licet ratio interminabilitatis & vniformitatis, non propriè dèterminet nobis quanta ſit duratio Dei in ſe, declarat tamē nobis quanta ſit ea ratione, vt diſtinguitur à duratione æui, & temporis; per eam namque cognoſcimus durationem Dei longè diuerſam eſſe à duratione omnium creaturarum. Maneat igitur, æternitatis per ſe, & (vt Philoſophi dicere ſolent) ex parte rei, nullam eſſe mēſuram; ſecundum nos autem, & ſecundum modum noſtrum intelligendi, nihil prohibere, quin aliqua eius menſura eſſe poſſit, rudis tamen, & imperfecta. Sed non faciam longius, cum enim de æternitate ſatis explicatum ſit, ratio doctrinæ poſcit, vt nos ad tractationem æui maioribus inuolutam difficultatibus, conferamus.

De Æuo. Cap. XI.

Variæ ſignificationes Æui.

TRes reperio ſignificationes æui apud ſcriptores ſatis vſitatas & tritas. Vnam, pro quacunque duratione cuiuſuis rei (vt Ariſt. docet 1. libr. de Cælo text. 100.) ſiue ea res ſit æterna, ſeu æuiterna, ſiue temporalis. Vnde manarunt illa vocabula, Æquæuus, Coæuus, Longæuus; alteram, pro ipſa æternitate, ſic vſurpat nomen Æui Ariſt. 1. libr. de Cælo text. 100. & 12. libr. Metaphyſ. text. 39. & Beatus Dionyſius in lib. de Diuinis nominibus cap. 10. & certè id ipſum præſefert nomen æui, dicitur enim Græcè τὸ αἰὼν ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ὢν quaſi ſemper exiſtens. quamobrem D. Thomas Quodlibeto 5. art. 7. ait ob ignorantiam linguæ Græcæ factum eſſe, vt æuum apud multos diſtinguatur ab æternitate, ſimiliter, vt ſi ἄνθρωπος diſtingueretur ab homine, quod enim Græcis eſt æuum, hoc idem Latinis eſt æternitas. Tertiam inuenio ſignificationem æui pro duratione cuius eſt initium, ſed nullus finis; qualem durationem habent Angeli, vt æuum ſit ſpecies quædam durationis media inter æternitatem, & tempus; quæ ſignificatio, vt frequens eſt apud Theologos, ita eſt apud veteres Peripateticos inuſitata, & ignota. Secundum hanc tertiam ſignificationem, in præſentia nobis agendum eſt de æuo. De quo duo, quæ magnam obſcuritatem, & difficultatem

habent, explicare volumus; vnum est, quæ sit propria ratio æui, qua propriè differt ab æternitate, & tempore: alterum est, æuum sit vnũ, an multa: & an ratio mensuræ conueniat æuo.

Opinio D. Bonauẽturæ de ratione Aeui.

Diuus Bonauentura 2, Sent. Dist. 2. quæst. 3. asserit propriam rationem æui, qua distinguitur à tempore, & æternitate, in eo verè positam esse, quod æuum est duratio habens prius & posterius sine innouatione, aut inueteratione rei, hoc est sine vlla variatione rei. Putat enim, esse (verbi gratia) Angeli, quod mensuratur æuo in se quidem totum simul esse, nec vnquam minui, vel augeri, vel alio quouis modo variari: at quoniam Angelus, non habet esse à se, verum habet esse à Deo pendens, à quo perpetuo conseruatur, indiget Angelus continuatione huius conseruationis? si enim hodie conseruetur à Deo, & cras desinat conseruari, erit hodie Angelus, sed cras esse non poterit. quare viuit in singulos dies, horas, & momenta, pendens ex continuatione Diuinæ conseruationis: & hodie expectat continuationem sui esse in crastinum, & ita deinceps in futurum. Quamuis igitur esse Angeli sit totum simul, nullam in se admittens variationem, nullamque habens extensionem, tamen continuatio istiusmodi esse ac durationis, habet extensionem, ac proinde prius & posterius; ex quo perspicuum fit, æuum distingui, tum ab æternitate, in qua nec est vlla variatio, nec prius ac posterius, cum æternitas Dei sua vi constet atque cohæreat, nec suæ durationis continuationem extrinsecus pendens ab alio accipiat: tum à tempore, cũ duratio earum rerum, quæ subiiciuntut tempori, non modo habeat prius & posterius, sed etiam vna cum tempore variè commutetur. & sicut fluuius manat à fonte, semper cum innouatione aquæ, hoc est cum perpetua scaturigine, ac efluxu variæ aquæ, radius autem prodit à sole, & ab eo conseruatur, sine emissione noui luminis, sed per continuationem eiusdem, sic res temporalis non solũ habet continuationem, sed etiam variationem sui esse; res autem æuiterna habet continuationem sui esse, citra omnem variationem.

Esse autem in duratione æuiterna prius & posterius, (nã nõ esse in ea variationem secundum innouationem vel inueterationem, ponitur quasi concessu omnium manifestum) probat dupliciter, Primum testimoniis D. Hyeronymi ad Marcellam & D. Anselmi in suo Prosologio, qui affirmant hoc esse proprium Dei, & hac re æternitatem Dei præcellere æternitatem cuiuslibet creaturæ, quod Deus habet totum statum suæ perfectionis simul, omnino expertam præteriti & futuri, prioris atque posterioris. quare in qualibet duratione creaturæ, reperitur præteritum, & futurum, prius, ac posterius, Dein-

T

de, hoc ipsum confirmat hac ratione: si in duratione: Angeli non est præteritum & futurum, ergo in Angelo idem sunt esse, fuisse, ac fore: ex quo efficeretur, vt quia impossibile nũc est, Angelum, qui fuit initio Mũdi creatus, & adhuc durauit, non fuisse, nec potest fieri à Deo quin fuerit, pari ratione impossibile esset Angelum deinceps non fore, nec Deus facere posset, quin Angelus in posterum haberet esse: siquidem idem est in Angelo fuisse ac fore; quod nõ modo absurdum est dicere, sed etiam impium. Hactenus ex D. Bonauentura pro eius opinione dictum est.

Refellitur opinio D. Bonauenturæ.
Cap. XII.

Hanc opinionẽ D. Bonauenturæ refellit Henricus Quol. 5. q. 13. Ægidius in tractatu de mensura Angelorum, & omnes penè Scholastici in 2. Sent. dist. 2. adeo vt omnes Doctores ad huius sententiæ refutationem atque euersionem conspirasse videantur.

D. Thomas Quol. 10. art. 4. negat eam esse intelligibilem: idem in 1. Par. q. 10. art. 5. affirmat eam implicare contradictionem; tum quia vbi est prius & posterius, ibi necesse est esse aliquam variationem & innouationem rei: non enim prior pars æui simul esse potest cum posteriori parte, repugnat enim prius & posterius simul esse; quare aduentu posterioris partis æui, aliquid de nouo accedit æuo, fit igitur innouatio in æuo: tum etiam quia si esse Angeli, quod mensuratur æuo, est totum simul non habens prius & posterius, ergo ipsum æuum erit quoque totum simul non habẽs prius & posterius; oportet enim mensuram esse similem rei mensurabili, nec post æuum esse aliquid re diuersum ab ipsa duratione æuiterna: durationẽ enim superius demonstratum est, re non distingui ab esse & existentia. Nobis etiam non probatur hæc sententia. nam quod ait D. Bonauentura, in esse Angeli non inueniri prius ac posterius, quippe cum sit totum simul & penitus inuariabile, reperiri autem prius & posterius in continuatione ipsius esse, durationis Angelicæ, ne in speciem quidẽ est probabile. Tria enim considerari possunt in cõtinuatione ipsius esse Angelici: vnum, ipsum esse quod cõtinuatur: alterum actio Dei, qua is continuat esse Angeli: tertium, relatio continuationis, cuius extrema sunt actio Dei continuantis, & ipsum esse quod continuatur: sed in nullo horum trium potest esse prius ac posterius, ergo in continuatione ipsius esse Angelici, non est prius ac posterius. Minor probatur. Esse Angeli in se (quod etiam concedit D. Benauentura) non

habet prius & posterius, cum sit totum simul & inuariabile: similiter etiam ipsa continuatio ea ratione, vt est actio Dei cōseruantis & cōtinuantis esse, nō habet prius & posterius, quippe cum nihil aliud sit quā volūtas Dei efficaciter volentis permanentiā ac perpetuitatem esse Angelici, quæ volitio est tota simul: Iam vero relatio continuationis, non potest habere variationem secundum prius & posterius: non enim relatio per se variatur, sed tantum ob variationē vel vtriusque vel alterius extremi; hic autē extrema huius relationis, quæ sunt esse Angeli & actio Dei, nō variātūr secūdū prius atque posterius ergo neque ipsa relatio cōtinuationis habere potest prius & posterius.

Solutio Argumentorum D. Bonauenturæ.

Confirmatio etiam opinionis D. Bonauenturę infirma est, nā quod aiunt Sancti propriū esse Dei, quod æternitas eius est tota simul, nesciens præteritum & futurum, intelligi debet id soli Deo conuenire tripliciter: primum quia solus Deus id habet ex se, alia vero si habēt, non habent nisi per participationem; deinde, quia solus Deus id habet necessario & omnino indefectibiliter, alia verò minimè; postremò, quia solus Deus est totus simul secundū omnia quæ in ipso sunt, hoc est tam secundum esse, & durationem, quàm secundum attributa, & actiones, omnemque perfectionem. Angelus autem licet, sit totus simul secūdum esse, & durationem, attamen secundū affectiones & operationes, habet successionem, & variationem secundum prius ac posterius; quocirca D. Augustinus dicere selet, corpora moueri in loco & per tempus; spiritus moueri per tempus, sed non per loca; Deum autem & corporum & spirituum Creatorem, neque per locum neque per tempus moueri.

Ratio autem, qua D. Bonauentura idem probare vult, paruo negocio soluitur. nam esse Angeli in se non habet prius ac posterius, præteritum & futurum; cum enim ex quo creatum fuit a Deo, totum simul inuariabiliter perseueret, nihil ipsius in pręterito præteriens, nihil eius in futuro de nouo accedens, hinc fit vt in eo idem sit præteritum, & futurum; vel vt verius loquar, nullum sit in eo præteritum, nullúmque futurum; sed quia non possumus nos apprehendere durationem Angeli eo modo vt per se est, nimirū totā simul & indiuisibilem, apprehendimus eam cum quadam extensione, prout videlicet coexistit tempori vel reali vel imaginario. Itaque esse Angeli quod coextitit tempori præterito, apprehendimus vt præteritum, & vocamus præteritum; quod coexistit præsenti tempori, dicimus præsens, quod autem coexistit futuro tempori, appellamus futurū: quoniam autem Deus non potest facere vt præteritum non fuerit, potest autem facere vt quod futurum est nunquam sit actu; ideo non potest nūc facere quia Angelus fuerit, hoc est coextiterit tēpori præterito,

poteſt autem nunc facere vt eſſe Angeli non ſit futurum, hoc eſt vt non coexiſtat tempori futuro. Variatio igitur pręteriti ac futuri, quę attribuitur eſſe Angelico, non prouenit ex natura ipſius eſſe, ſed ex coexiſtentia & relatione eius ad varias differentias temporis vel realis vel imaginarij. Alioquin illa ratione D. Bonauenturæ, poſſemus etiam concludere actionem Dei qua conſeruat eſſe Angeli, habere in ſe prius & poſterius; nimirum dicet aliquis, non idem eſt Deũ conſeruaſſe adhuc Angelum, & conſeruaturũ eſſe illum in poſterum, cũ non poſſit nunc facere quin conſeruauerit, poſſit autem facere vt futuro tempore nõ conſeruet; ergo in actione Dei erit prius & poſterius præteritum & futurum. Atque hæc quidem contra opinionem D. Bonauenturæ.

In quo ſit ratio Æui ſecundum D. Thomam, & ſecundum Scotum.

CAP. XIII.

DIVVS Thomas 1. P. q. 10. art. 5. inueſtigat propriam Æui rationem hoc modo; æternitas eſt menſura rei omnino & ſecundum omnia immutabilis; tempus eſt menſura rerũ omnino mutabilium; quare neceſſe eſt rationem æui quod eſt medium inter æternitatem & tempus, etiam conſiſtere in medio; ita vt ratio æui ſit eſſe menſuram rei partim immutabilis, nimirum ſecundum eſſe, & partim mutabilis nimirum ſecundum affectiones & operationes. Res igitur æuiternæ ſunt infra æternitatẽ, quia immutabilitati ſecundum eſſe adiunctam habent mutabilitatem ſecũdum affectiones. Sunt autem ſupra tempus in quo nulla eſt immutabilitas. Sub Æuo autem ſunt intelligentiæ cæli, animæ rationales, & materia prima. Hæc D. Thomas.

Refellitur ſuperior opinio. Verùm non ineptè (niſi ego fallor) poſſe aliquis dicere contra D. Thomam. Cum æuum ſit menſura durationis, duratio autem non ſit mẽſurabilis ea ratione vt eſt permanens aut fluẽs; nec vt eſt mutabilis aut immutabilis, ſed tãtũ ea ratione vt eſt quanta & quodãmodo extenſa; iã enim ſuperius oſtẽſum eſt, eſſe permanens vel ſucceſſiuũ, mutabile vel immutabile non niſi per accidens, eſſe autem quantum finitum vel infinitum, per ſe conuenire durationi qua ratione mẽſurabilis eſt. cum hæc igitur ita ſe habeãt, oportet rationem æui attendere non penes immutabilitatem atq; permanentiam rei, ſed penes quantitatem; vt quoniam duratio æuiterna partim eſt finita, partim vero infinita, incæpit enim aliquando ſed nunquã deſinet eſſe, nõ ſit alia ratio æui quam eſſe menſuram durationis habentis initium ſed carentis fine. Deinde, eſſe & duratio Angeli prior eſt ſecũdum naturam

ram affectionibus & operationibus Angeli; quæratur an in illo priori, duratio præcisè sumpta sine ordine & habitudine ad affectiones Angeli, sit mensurabilis nec ne; non potest negari quin sit mensurabilis, durationi enim per se conuenit esse mensurabile: cum igitur duratio Angeli præcisè sumpta non sit mensurabilis æternitate aut tẽpore, sed tantum æuo, conficitur rationem æui non respicere per se mutabilitatẽ quæ est in affectionibus, & operationibus Angeli, sed tantum durationem Angeli. Præterea, cum operationes Angeli habeant aliam mensuram quàm esse Angeli, hoc enim mensuratur ęuo illæ autem secundum D. Thomam mensurantur tempore discreto, non est rationi consentaneum, rationem æui quo mensuratur esse Angeli, sumi ex ordine ad affectiones Angeli, quarum est diuersa mensura.

Sed D. Thomas loco superius citato duo contra eos obiicit, qui definiunt Æuum mensuram Durationis habentis initium, sed carentis fine. Vnum est potuisse Angelum creari à Deo ab æterno, & tunc duratio Angeli non haberet initium, nihilominus tamen mensuraretur æuo. Alterum est; posse Deum facere vt duratio Angeli habeat finem, annihilando eum, neque tamen ob eam caussam desineret mensurari æuo; ex quibus argumẽtatur D. Thomas, per accidens esse vt duratio quæ mensuratur æuo, habeat initium vel careat fine: & aliunde spectandam & petendã esse rationem æui. Verum ad hæc tripliciter respondere possumus. Primum enim, in constituendis durationum mensuris, non est considerandum quid in rebus possit Deus facere secundum potentiam suam absolutã, sed quid ab eo factũ sit; neque curandũ est qualis, & quanta fieri potuerit à Deo duratio Angeli, sed qualis & quanta facta sit; alioqain cum possit Deus per suam omnipotẽtem atque infinitam potestatem rem aliquam corruptibilem, & ab æterno creasse, & in æternum conseruare (secundũ D. Thomæ doctrinam) non rectè Philosophi dicerent, tempus esse mensuram omnium rerum corruptibilium, propterea quod aliquãdo sunt & aliquando non sunt; nec rectè facerent statuendo definitam durationem cuiuslibet rei corruptibilis: nõ igitur in re aliqua spectandũ est qualis à Deo potuerit vel possit fieri, sed qualis facta sit, qualisque secundum ordinem naturalem, & rationem suę naturæ esse debeat. Deinde si quia duratio Angeli posset esse infinita ex parte anteriori, & finita ex parte posteriori, non est spectanda ratio æui ex quantitate durationis; cum possit etiam Deus per absolutam potentiam suam facere vt Angelus nec secundum esse, nec secundum affectiones & operationes suas variationem vllam accipiat, ergo eandem ob caussam ratio æui non erit sumenda ex immutabilitate durationis habẽ-

tis sibi adiunctam mutabilitatem affectionum. Postremo, si Angelus esset coæternus Deo, duratio eius non mensuraretur æuo, sed æternitate participata: sin autem duratio Angeli, sicut habet initium ita ponatur habere finem, dicerem eam non mensurari æuo, sed eadem planè mensura, qua eius operationes secundum D. Thomam mensurantur. nimirum tempore discreto.

Opinio Scoti. Scotus 2. Sent. dist. 2, docet rationem æui non cõsistere in eo quod sit mensura durationis ex altera parte infinitæ; quia finitum, & infinitum variant quantitatem secundum magis & minus; vel secũdum maius & minus: variatio autem secundum magis & minus, sicut nõ variat speciem, ita neque rationem mensuræ variare debet. Quare ratio æui à Scoto constituitur in eo vt sit mensura durationis permanentis, & quæ sit tota simul. Ex quo fit, septem esse genera rerũ quæ mensurantur (secundum Scotum) æuo; primum visio Diuinæ essentiæ; quam habent Beati, Secundũ. Operationes immanentes Angelo naturales vt velle, & intelligere. Tertiũ. Existentia Angeli, Quartũ. Esse cæli. Quintũ. Esse Animi nostri. Sextũ. Esse materiæ primæ. Septimũ. Esse substantiæ corruptibilis, nam etiam hoc est permanens & totum simul.

Refutatur opinio Scoti. Verùm Scotus dupliciter refellitur. Primò, quia superius ostendimus cap. 7. Durationem per se non esse mensurabilem, quatenus est permanens & tota simul, vel fluãs & successiua, sed quatenus induit rationem aliquam quantitatis & extensionis; alioquin cum omnis duratio sit permanens aut successiua, non essent nisi duæ mensuræ durationis, vna rei permanentis, & altera successiuæ: & sic in ratione mensuræ & mensurabilis, æuum non differret ab æternitate. Deinde quod ait Scotus, esse rerũ corruptibiliũ mensurari æuo, quàm sit à vera ratione & doctrina Arist. remotũ, & abhorrens, ex iis quæ supra disputauimus cap. 3. huius libri cum ageremus de tempore, perspicuũ esse potest. Sed de ratione æui satis disputatum sit.

Quæ sit propria ratio æui. Illud autem constituatur tanquam vero propius, & rationi congruentius; propriam æui rationem in eo per se consistere, vt sit æuum mensura durationis habentis initium sed carentis fine. Duratio enim æuiterna est per se mensurabilis propter quantitatem & extensionem existentiæ quam habet: extensio autem eius ea est, vt retro quidem sit finita habens initium, in posterum autem sit infinita, carens fine, Deinceps videamus, an sit vnum aliquod æuum mensura omnium rerum æuiternarum.

An sit vnum æuum omnium æuiternorum, an multa, recensetur opinio D. Thomæ

CAP. XIIII.

DIVVS Thomas 1.P.quæst.10.art.6.& Quolibeto 5.art.7.censet vnum esse ęuum quod sit mensura omnium æuiternorum: hoc autem æuum vult esse in primo & supremo omnium Angelorum.id autem probat dupliciter, primùm quidem, quia si est vnum tempus omnium temporalium mensura, multo verisimilius est vnum esse æuum omnium æuiternorum: cum enim æuum sit simpliciùs tempore, & propinquius æternitati, oportet ipsum esse magis vnum quàm tempus. Quod autem tempus sit vnum, consistans in motu cæli, diserte Arist.docet tum 4.Phy.tex.133.& 8.Phy. tex.76.tum lib.10.Metaphy.tex.4.Deinde, quod est primum, & simplicissimum in aliquo genere, id sumitur pro mensura cætetorum quæ sunt in eo genere; sic albedo est mensura omnium colorum, & homo omnium animalium; cum igitur primum & supremum æuiternum sit perfectius & simplicius cæteris, quo enim Angelus est superior, eo simplicius operatur, relinquitur æuum locandum esse in primo & supremo æuiterno.

Sed quod nam sit hoc supremum æuiternum, subiectum æui, non satis conuenit inter Thomistas; quidam enim aiunt esse Animam Christi, vt quæ sit omnium creaturarum perfectissima; sed hoc non dicitur conuenienter doctrinæ D. Thomæ: Aut enim Anima Christi est subiectum æui, propter existentiam eius, aut propter visionem beatificam, aut propter alias operationes eius, non primum, quia secundum D.Thomam 3.P.quęst.17.art.2.& Quol.9.art.3. humanitas Christi non habet aliam existentiam nec aliud esse, quam esse Verbi Diuini; Christus namque licet habeat duas naturas, non habet tamen duo esse, sed tantum vnum, esse autem verbi Diuini non pertinet ad ęuum, sed ad æternitatem: Non secũdum, visio enim beatifica cuiuslibet Beati ne dum Christi, trãscendit ęuũ, atingens ęternitatẽ quocirca D. Thomas putat eam mensurari non ęuo, sed ęternitate participata: Nõ tertium, nã sicut natura Animę Christi per se est minus simplex, quàm natura cuiuslibet Angeli, hęc enim essentialiter, nec est composita nec componens, illa autem vt non sit cõposita, est tamen componens & pars cõpositi, ita intellectio Animę Christi tã quę procedit ex scientia eius acquisita, quàm quę ex scientia infusa, est minus simplex & vnita, & in plures habitus distincta & multiplicata, quàm scientia & intellectio cuiuslibet Angeli: quã rem disertis

& perspicuis verbis tradit D.Thom.3.p.q.11.art.6.Non igitur potest Anima Christi esse (secundum D.Thomam) subiectum æui. Alij Thomistæ fecerunt Luciferum subiectum æui; ea ratione adducti, quod Lucifer secundum B. Gregorium fuit supremus omnium Angelorum, ac proinde simplicissimus omnium, neque ob peccatum (Dionisio auctore) predidit dona naturalia, cum igitur simplicitas æui non sit attendenda in Angelis, penes operationem beatificam; quippécum secundum D.Tho.mensuretur æternitate participata, sed penes simplicitatẽ quę est in operatione naturali Angelorum, alioquin æuum non in vllo Angelorum, sed in Anima Christi vel B. Virginis Mariæ ponendum esset, vtpote in quibus visio beatifica sit multo perfectior quàm in Angelis, necessariò conficitur Luciferum cuius naturalia sunt omnium simplicissima atque perfectissima, constituẽdum esse subiectũ æui. Verùm opinionem horum, conceptis verbis explodit D.Thomas Quodlibeto 5.art.7.non dubitãs affirmare Luciferũ auersum à Deo, decidisse à simplicitate, & conuersum ad multitudinem rerum quarum primarum appetiit, vim eius variè distractam fuisse: quamobrem B. Dionysium in libris de Diuinis nominibus cap.4.dixisse, Dæmones infirmari circa operationes suas naturales. Verum, quid attinet longius facere, inquirando sententiam D. Thomæ de subiecto æui? cum eo in loco quem proximè ante memorauimus, explicatissimis verbis ipse demonstret, primum æuiternum quod est subiectum æui; & mensura aliorum omnium æuiternorum esse supremum Angelum Beatum.

Cæterum, rationes; quibus D.Th.opinionem suam de vnitate æui probare conatur, posset quis ad hunc modum refellere. Quod enim ait, si tempus est vnum numero etiam ęuum vnum esse debere, dupliciter vitiosa est argumentatio; tum, quod vnum esset tempus, in motu cæli positum, quo vno mensurentur omnes res temporales, & à veritate & doctrina Aristotelis abhorrere; superius ostendimus in hoc libro, cum ageremus de vnitate temporis: tum etiam, quia vt demus vnum numero esse tempus, non ideo tamen consequens est, vnum etiam æuum esse debere. Etenim, cum motus cæli, vsque adeo præcellat reliquos motus, vt sit primus, antiquissimus, perpetuus, minimus, æqualissimus, certissimus, communissimus, apud omnes notissimus, & caussa omnium aliorum motuum, vtpotè sine quo nullus aliorum esse queat, vt docet Arist.8.Physi.tex.56.nõ temere, nec absque ratione facere videntur, qui faciunt vnum tempus, idque collocant in motu cæli, quo vno mensurentur cæteri motus, qui ab eo pendent. At non ita se habet res in æuo, duratio enim rerum æuiternarum, vnius rationis est in omnibus æuiternis; neq; enim vnus An-

gelus secundum durationem est vel antiquior, vel simplicior, vel perfectior, vel nobis notior, quàm alius quilibet Angelus; nec duratio vnius, est caussa durationis aliorum. Deinde, quod ad eiusdem sententiæ confirmationem addit, in vnoquoq; genere id esse mensurã eorum quæ sunt eiusdem generis, quod in eo genere est primum, simplicissimum & perfectissimum: si intelligatur de mensura perfectionis, concedi potest; sin autẽ de mensura durationis, negari debet: albedinem enim aliorum colorum, & hominem aliorum animalium, mensuram esse constat, non secundum durationem, sed tantum secũdum perfectionem.

Explicantur eadem de re opiniones Henrici, Scoti. Ochan, Durandi.

CAP. XV.

ALTERA opinio est Henrici Quolibeto 5. quæst. 13. & Ægidij in tractatu de Mensura Angelorum; qui opinantur quot sunt æuiterna, totidem æua esse constituenda: vnumquodque enim æuiternum habet suum æuum, à quo intrinsecè mensuratur. Huius opinionis duplex est fundamentum quo ea nititur & fulcitur vnum, quod cum omnia æuiterna sint paria secundum durationem; quæ sola per se est mensurabilis æuo, aut in nullo æuiterno est ponẽdum æuum, quod nihil aliud esset quàm destruere æuum: aut cum nulla caussa sit cur magis locandũ sit in vno, quàm in alio quolibet, suũ cuique ęuiterno assignandum est æuum. Alterum fundamentum est, vel primum, quod D. Tho. facit subiectum æui, mensuratur æuo, vel non mensuratur; non mensurari æuo, præter rationem est, quippe cum habeat durationem æquè mensurabilem, atque cętera euiterna: sin autem mensuratur æuo: vel mensuratur æuo, quod est extra ipsum in aliquo alio æuiterno, at neque est vllum æuum superius supremo ac prius primo, neque conuenit primum æuiternum mensurari per æuiterna, quæ sunt illo inferiora, vel mensuratur intrinsecè æuo, quod in ipsomet hæret, at pari ratione vnumquodque aliorum euiternorum suo æuo mensurari potest. Quare tot sunt æua, quot æuiterna, Sed hanc opinionem quidam refutant ea ratione, quod mensura debet esse extrinseca rei mensurabili, & ab ea diuersa, eaque notior, quod non haberet locum in æuiternis, si eorum vnumquodque esset sui ipsius mensura.

Opinio Henrici vnumquodque æuiternum habere suum æuũ à quo mensuretur.

Tertia opinio, est Scoti 2. Sent. Dist. 2. q. 3. cui non placet, vel vnũ tantummodo esse æuum, vel tot esse æua, quot æuiterna: Sed illud magis probari videtur, quolibet superius æuiternum esse mensuram eius æuiterni, quod est illo inferius: ita vt primnm sit mensura secũ-

Opinio Scoti, quodlibet superius æuiternum esse mensurã inferioris.

di: & ſecundum tertij; & ita deinceps in aliis. Verum, illud Scoto maximè aduerſatur, quòd neceſſe eſt ſecundum ipſum, primum æuiternum, aut nullam habere menſuram, cum tamen habeat durationem non minus, quam reliqua æuiterna, menſurabilem; aut ſeipſo menſurari, quod & paulò ante refutatū eſt, & Scoto videtur improbabile.

Opinio Ochan & Durādi, nullum eſſe æuum.

Quarta opinio eſt; Guglielmi Ochan, Durandi, & Gabrielis Biel 2. Sent, diſt. 2. qui aiunt nullum eſſe æuum: quod, argumento ducto ex refutatione ſuperiorum opinionum, ad hūc modum oſtendi poteſt; ſi eſt æuum, aut eſt vnum omnium æuiternorum, aut eſt ſuum cuique æuiterno, aut quodlibet ſuperius æuiternum eſt æuum inferioris; ſed nihil horum dici poſſe, ſatis perſpicuè demonſtratum eſt, refutando opiniones D, Thomæ, Henrici, & Scoti, ergo nullum eſt æuum. Hāc ſententiam, aſſertores ac defenſores ęui, oppugnant ea ratione, quod omnis duratio eſt per ſe menſurabilis, & oportet menſuram congruentem eſſe in rei menſurabili; cum igitur æuiterna habeant durationem menſurabilem, & non tempore noſtro; nec æuiternitate Dei neutra enim menſura propriè congruit æuiternis, neceſſario efficitur præter tempus, & æternitatem, aliam quandam menſuram conſtituendam eſſe propriam rerum æuiternarum, quæ vocatur æuum.

Exponitur ſententia auctoris.

CAP. XVI.

HÆc diſputantur ab aliis de vnitate æui. Nobis autem, quid in tanta opinionum varietate proprius, atque ſimilius vero eſſe videatur, explicatis duabus propoſitionibus aperiemus: illud præmonendo, nomen æui dupliciter poſſe accipi, vno modo pro ipſamet duratione æuiterna, quæ habet initium, & caret fine; quomodo nemo poteſt negare æuū eſſe in rebus, niſi quis negare audeat Angelos, cælos, animos noſtros & materiā primam, habere eſſe incorruptibile vel habuiſſe durationis initium. Altero modo pro re aliqua quæ extra animam exiſtens, verè ſit menſura huiuſmodi durationis æuiternæ: atque hac ſignificatione ſumitur æuum; cum de eo diſceptatur ſit ne in rebus, & an ſit vnum, an multa. Hac diſtinctione æui declarata, ſubiiciamus duas illas propoſitiones, quæ noſtram de æuo ſententiam continent, paucis comprehenſam,

Prima propoſitio. Non eſt in rebus aliquid diſtinctum à tempore, nuncupatum æuum, quod ſit verè ac propriè menſura durationis æuiternæ. Hæc propoſitio, probari poteſt eadem ratione, qua ſuperius probata fuit: quarta opinio, nimirum refutando ſententias eorū qui introducentes ęuum, variè ipſum conſtituunt. Verùm, pręterea

confirmatur etiam hoc firmiſſimo argumento. Non debet poni æuũ propter durationem æuiternam, hæc enim, cum non ſit quanta, & extenſa, & habẽs partes, vtpotè quæ eſt tota ſimul & indiuiſibilis, & cum ſit infinita, per ſe non eſt menſurabilis; non enim eſſe poteſt per ſe menſurabile, niſi quod eſt quantum, & finitum, id quod ſupra in hoc libro, & perſpicuè oſtenſum eſt, & ſæpe inculcatum. Non eſt etiam opus æuo, propter intellectum Angelicũ, is enim cum intrinſecè, ac per ſe cognoſcat perfectè ſuam durationem, ſicut perfectè cognoſcit ſuam ſubſtantiam, eſſe potentias, operationes, & omnia quæ naturaliter de ipſo Angelo ſunt cognoſcibilia, ita non eget mẽſura aliqua extrinſeca ad cognoſcendam ſuam durationem. Etenim cum quantitas alicuius rei per ſe eſt ignota, tunc ad eam cognoſcendam adhibetur extinſecus alia quantitas notior, quæ illi tanquam menſura applicata, eam manifeſtat; quod ſi prior illa quantitas, per ſe notiſſima eſſet, fruſtra quæreretur menſura aliqua ad eam manifeſtandam. Cum igitur ſua cuilibet Angelo duratio ſit notiſſima, & tam nota quàm duratio alius cuiuſlibet Angeli, nihil attinet ex parte Angeli, quærere menſuram aliquam ad metiendam atque declarandam eius durationem. Denique, non eſt neceſſerium æuum, propter intellectum noſtrum; tum quia ipſum æuum qualecunque fingatur, aut magis aut ęquè ignotum nobis eſt atque ipſa duratio Angeli; quocirca non poteſt illud eſſe nobis huius menſura; tum quia nos durationem Angeli, non metimur per ęuum, ſed per coexiſtentiam & relationem eius ad tempus noſtrum, quare cum ęuum non debeat poni vel propter ipſam durationem ęuiternam, vel propter intellectum Angeli, vel propter intellectum noſtrum, relinquitur ipſum fruſtra poni. Verum igitur eſt quod probandum ſuſcepimus, per ſe & ex parte rei, nullum eſſe æuum quod verè ac propriè menſura ſit durationis ęuiternę.

Probatur æuum propriè non eſſe menſurã durationis æuiternæ.

Secunda propoſitio. Eſt aliqua ſecundum nos, menſura durationis ęuiternę. Dupliciter nos metiri ſolemus res æuiternas; vno modo generaliter & confusè, altero modo particulariter, & diſtinctè; priorem modum conficit mens noſtra effingendo quandam generalem rationem dignoſcendi quanta ſit duratio rerum æuiternarum ex negatione temporis, & æternitatis: cum enim res æuiterna nec ſit temporis, quippe cum ſit incorruptibilis, nec vnquã deſinat eſſe: neq; ſit æterna; propterea quod habet initium durationis; mens noſtra (qua eſt ſolertia) animaduertit huiuſmodi res æuiternas habere tertiã quãdam durationis ſpeciem, interiectam & mediam inter tempus, & æternitatem, inferiorem quidem æternitate, quia initium habens aliquando eſſe cæpit, ſuperiorem autem tempore, quia fine carans nũ-

Obſerua dilĩgẽter doctrinam hanc de menſura durationis æuiternæ.

quam esse disinet: quam durationem appellamus æuum, nomine vsu Theologorum, iampridem recepto & trito: & quæ habent eiusmodi durationem, eas res æuiternas appellatione inde ducta, nominamus. Quare nomen æui, si quis attendat animum ad rei naturam & vsum loquentium, comperiet significare potius ipsammet durationem æuiternam quàm aliquam eius mensuram. Porrò, ratiò illa qua declaramus quanta sit duratio æuiterna, dicentes eam habere initiũ sed carere fine, vel esse ante quidem finitam, post autem infinitam; est generalis & rudis atque crassa, nec tam est mensura æuiternitatis, quàm explicata eius notio & quasi descriptio. Posterior autem modus dimetiendi durationem æuiternam particulariter, & distinctè, qui est nobis manifestissimus atque familiarissimus, fit per coexistẽtiam, & relationem durationis ęuiternę ad tempus nostrum. Etenim nos durationem æuiternam Angelorum apprehendimus quasi coextensam tempori nostro, eiusque differentiis omnibus coexistantẽ: quo fit, vt illi nos & prius & posterius, & fuisse, esse & fore (quamuis ipsa indiuisibilis existens tota simul sit) tribuamus: illamque distinguamus in dies & annos, non secus quàm durationem rerum temporalium: dicimus enim Angelos nondum vixisse & durasse sex mille annos, non enim tantum spacium temporis interfluxit, postquam ipsi vna cum mundo, & ipso tempore creati sunt. His igitur duobus modis metiri consueuimus durationem rerum æuiternarum; illud autem æuũ; quod ab aliis inducitur tanquàm propria mensura eiusmodi rerum, & vacat, & verò nullum esse videtur in rebus, nec id cũ de illarum rerum agitur mensura, per se venit atque cadit in sermonem, atque apprehensiuem seu cogitationem hominum.

Verùm de æuo hactenus: sequitur, vt de tempore discreto, quod à quibusdam ponitur quarta mensura ab aliis tribus supradictis differens, verba faciamus, de quo cum pauca dixerimus, finem huic disputationi, quæ est de mensuris durationum, imponemus.

De tempore discreto, opinio Thomistarum.
CAP. XVII.

TRIA sunt genera operationũ Angeli: Est enim operatio eius beatifica, quæ est visio Diuinæ essentiæ, quam D. Thomas ait mensurari æternitate participata: est etiam operatio eius transiens in res corporeas, vt cum Angelus mouet secundum locum corpora, vel ipse etiam secundum locum mouetur; quod genus operationis, cum sit res quædam mutabilis, successiua & temporalis, est enim motus localis, non videtur requirere aliam mensuram, quàm tem-

tempus nostrum. Nam quod talis motus efficiatur ab Angelo, qui est supra tempus, & qui operando non pendet à tempore, id non obstat, quominus is mensuretur à nostro tempore; alioquin pari ratione concludi posset motum primi mobilis, quoniam is efficitur ab intelligentia, nec pendet ab alio motu, non mensurari tempore nostro. quanquàm non me latet D. Thomam 1. Part. quæst. 53. artic. 3. affirmare motum localem Angeli, qui fit propter aliquam operationem Angeli transeuntem in res corporeas, si continuus sit, mensurari tempore continuo. non hoc nostro quo mensurantur res sublunares, sed quodam alio diuerso, & superiori; ita vt secundum D. Tho. sint tria tempora inter se diuersa; vnum, hoc nostrum, quo metimur sublunares motus Physicos pendentes à motu cæli; alterum tempus quoddam continuum superius priori, non pendens à motu cæli, quo mensuratur motus localis Angeli; tertium est tempus discretum, de quo nunc disputationem instituimus. Sed hæc quàm vera sint, & rationi consentanea, alij iudicent, neque enim omnia sunt huius disputationis ac loci, Mihi certè tempus illud continuum ab hoc nostro diuersum, nec videtur vllã ob caussam necessariũ, cum ad omnẽ durationem continuè successiuam, metiendam, hoc nostrum tempus satis sit; nec facilè expediri possit, in quo, quemadmodum, & quorsum sit illud alterum tempus. Etenim vna est ratio temporis, quæ est esse numerum motus secundum prius & posterius, qualiscunque & cuiuscunque & in quocunque sit ille motus. Non enim propter motus varietatem quæ oritur vel ex subiecto, vel ex termino ad quem, vel ex mouente, variatur tempus, nisi tantum per accidens & materialiter.

Sed ad varietatem operationum Angeli reuertamur. Præter illa superiora duo operationum genera, tertium est continens naturales operationes Angeli immanentes, & spirituales; cuiusmodi sunt intelligere & velle, loquor de intellectione & volitione naturali, vt hinc excludamus beatificam. Huiusmodi autẽ operationũ, quatuor secundũ Thomistas sunt proprietates. Prima, quod habẽt durationẽ vtrinque finitam, incipiunt enim, & desinunt esse, potest namque Angelus de nouo suscipere intellectionem alicuius rei, & paulò post eã deponere. Secunda. Potest intellectio Angeli esse instantanea, ita vt Angelus vno tantum instanti rem aliquam intelligat, & consideret; potest etiã diuturnior esse, si Angelus intellectionem diu continuet; ex quo fit, vt possint huiusmodi operationes secundũ suam durationem proportione quadam respondere vel tẽpori nostro, vel vni tãtũ eius instanti. Tertia. In naturalibus intellectionibus Angeli est successio non continua: nam vna intellectio non est continua alij intel-

lectioni, non enim ſibi inuicem continenter cohærent, ſed eſt ſucceſſio diſcreta, vna enim intellectio ſuccedit poſt aliam; poteſt enim Angelus intelligens hominem, deponere intellectionem eius & ſuſcipere intellectionem cæli, vel immediatè, vel mediatè. 4. Huiuſmodi operationes, non ſunt ens aliquod fluens & ſucceſſiuum, ſed permanens, & totū ſimul; non quod Volitio Angeli ſit indiuiſibilis, non ſuſcipiens magis, & minus poteſt enim intendi & remitti; neq; enim neceſſe eſt volūtatē Angeli quamcūque rem velit, in eam ferri omni ſua vi, & conatu, ſed quia volitio Angeli; non eſt ſicut motus, cuius eſſe conſiſtit in fluxu, & ſucceſſione; & cui repugnat, vt is habeat partes aliquas ſimul permanentes.

Nota ſententiam & doctrinam Thomiſtarum de tempore diſcreto.

Harum igitur operationum Angeli menſuram, Thomiſtę appellāt tempus diſcretum: tempus quidem, propterea quod videtur eſſe proprium temporis metiri durationem finitam in qua eſt ſucceſſio ſecundum prius ac poſterius; tempus enim definitur numerus motus ſecundum prius ac poſterius; ſupradictę autem operationes Angeli, habent durationem finitam, eſtque in illis ſucceſſio ſecundū prius & poſterius, ea ratione vt paulo ante declaratum eſt a nobis. Diſcretum verò tempus appellant, quia illæ operationes Angelicæ non ſuccedunt ſibi inuicem continuè ſed diſcretè ac diſtinctè vna cōſequitur aliam, ſiue mediatè ſiue immediatè; at hoc noſtrum tempus cum ſit menſura motus qui eſt continuus habens continuam ſuarum partiū ſucceſſionem, ritè nominatur tempus continuum. Porrò quælibet operatio Angeli vocatur inſtans, ſiue duratio eius ſit inſtantanea ſiue non, & ex huiuſmodi inſtātibus componitur tempus diſcretum: itaque vnaquæque illarum operationum menſuratur vno inſtanti temporis diſcreti; ipſa vero huiuſmodi operationum ſucceſſio & variatio ſecundum prius & poſterius, menſuratur ipſo tempore diſcreto; quemadmodum in menſura multitudinis, quælibet res ſiue magna ſit ſiue parua menſuratur vnitate, multitudo autem rerum menſuratur numero.

Quadruplex diſcrimen inter tempus cōtinuū & diſcretum ſecūdum Thomiſtas.

Atque hinc licet colligere quadruplex diſcrimen inter noſtrum tēpus & hoc tempus diſcretum. Primò, illud eſt menſura ſucceſſionis continuæ, hoc ſucceſſionis diſcretæ. Deinde, illud non componitur ex ſuis inſtantibus, hoc ex ſuis inſtantibus componitur non ſecus quàm numerus ex vnitatibus. Poſtea, inſtans illius temporis, ſemper eſt indiuiſibile nec poteſt vlli parti temporis coexiſtere: inſtās huius diſcreti temporis, licet in ſe ſit indiuiſibile aliquando tamen ſecundū durationem ſuam coexiſtit tantum inſtanti noſtri temporis, aliquādo etiā alicui parti noſtri tēporis. Poſtremo, in illo nō poſſunt inſtātia eſſe ſibi inuicē immediata neque cōtinuè neque contiguè neque

deinceps;vt probat Arist.6. Phy.in hoc autem p ossunt instantia esse sibi inuicem immediata,ceu vnitates in numero.

Hæc est opinio Thomistarum de tempore discreto:quam inuit D. Thomas 1.Par.quęst.10.ar.5.ad primum & quęst.53.ar.3.& Quol.10. ar.4. D.Bonauentura 1. Sent.dist.37.eandem sequitur Hēricus Quol. 5. quæst. 13. & Aegidius in tractatu de mensura Angelorum, & Durandus 2. Sent. distin. 2. quæ sententia probatur primùm hac ratione.Duratione huiusmodi operationum Angeli, est mensurabilis.sed non æternitate nec æuo nec tempore nostro,ergo hoc tēpore discreto : illa enim duratio non est mensurabilis eternitate nec æuo, tum qua est vtrinque finita habens initium & finem, tum quia recipit successionem secundum prius & posterius, quæ duo sunt contra rationem æternitatis, & æui. Nec est mensurabilis hoc nostro tempore, partim quoniam illiusmodi operationes cum sint spirituales & non pendentes ab vllo motu corporeo,sunt supra tempus nostrū, & altiorem mensuram requirunt: partim quia potest Angelus habere duas intellectiones instantaneas sibi immediatè succedentes, quæ non possunt mensurari tempore nostro, cum sint totæ simul, & indiuisibiles,nec instantibus nostri tēporis,cū sint inter se immediatè coniunctæ,quod repugnat instantibus nostri temporis.

Deinde,conantur idem persuadere multis testimoniis D. Augustini:is enim tum in 8.lib.super Genesim cap.21. & lib.12.de Ciuit.Dei cap.15.cum aliis quamplurimis locis,ait in operationibus Angelorū esse implicatum tempus; & creaturam spiritualem tametsi non per loca, per tempora tamen moueri à Deo. Sed quidam vehementer vrgent Thomistas illo argumento. Si Angelus potest habere duas intellectiones instantaneas sibi immediatè succedentes, quarū vnaquęque per se respondeat instanti nostri temporis, quod ipsi concedunt & sumunt ad probandam suam opinionem, ex eo necessariò conficitur etiam in nostro tempore posse dari duo instantia sibi immediata:nam prior intellectio Angeli respondet vni instanti nostro & posterior intellectio respondet etiam vni instāti nostro,sed posterior intellectio ponitur immediatè succedere priori,ergo pari ratione vnum instans nostrum immediatè succedit alij instanti.

Scotus 2.Sent.dist,2.quæst. 4 .quoniam opinatur rationem æui in eo esse vt metiatur durationem permanentem, & quæ est tota simul cuiuslibet,rei qualiscunque ea fuerit,hoc est siue incorruptibilis siue corruptibilis; siue durationis infinitæ, siue finitæ, ideo ait operationes Angeli,de quibus nunc agimus, mensurari æuo, cum singulæ habeant durationem permanentem, & totam simul : neque referre quanta sit earum duratio finita ne an infinita, magna an parua.Ve-

rum quia opinionem Scoti ſupra refutauimus, cum ageremus de ratione æui, non erit in preſentia opus eam refellere.

Sententia auctoris de tẽpore diſcreto breuiter expoſita.

Quod igitur eſt iudicium, quæ ſententia noſtra de hoc tempore diſcreto? Equidem tria huic ſtatuo: primum enim arbitror, triplicem tantum eſſe ſpeciem durationis, ſpectando rationem quantitatis, propter quam ſolam duratio eſt per ſe menſurabilis; vnam æternam, vtrinque infinitam; alteram æuiternam, ex altera parte infinitam; tertiam temporalem ex vtraque parte finitam, quæ nimirum, & initium habet & finem; nec præter his alia vlla fingi poteſt. Deinde, aio tempus dupliciter poſſe accipi; vel Phyſicè, quod tantũ eſt in iis, quæ ſubiiciuntur motui Phyſico, quo tempore certum eſt non menſurari operationes Angeli: vel Metaphyſi. quod reperitur vbicunque eſt aliqua ſucceſſio vnius poſt aliud, & variatio ſecundum prius & poſterius; atq; hoc modo ſumit tempus D. Auguſtinus, cum inquit Angelos moueri in tempore, & in eorum actionibus eſſe tempus. Poſtremo, quod in fine precedentis capitis diximus de æuo, idem quoque de duratione operationum Angeli ſentiendum, dicendúmque arbitramur: nempe, huiuſmodi durationem per ſe menſurabilem nõ eſſe, cum ſit indiuiſibilis, expers quantitatis & extenſionis, omne autem menſurabile neceſſe ſit eſſe quantum & aliqua præditum extenſione; neque vero ad eam durationem manifeſtandam opus eſſe Angelo aliqua extrinſeca menſura, cũ illam durationem Angelus intrinſecè, & per ſe cognoſcat perfectiſſimè; neque noſtra cauſſa introducendam eſſe menſuram aliquam illius durationis diuerſam à noſtro tempore, quæcunq; enim fingatur, erit nobis quàm illa duratio, vel æquè ignota vel etiam ignotior: neque nos aliter illam durationem operationum Angeli metiri poſſumus, quàm durationem exiſtentiæ ipſorum, per coexiſtentiam nimirum, & relationem ad noſtrum tempus; denique quæcunque paulo ante diximus de æuo; ea poſſunt (ne ſæpius eadem repetantur) ad hunc locum transferri, & accommodari. Sed vereor, ne dum quæ ad menſuras durationum pertinent, ea nimis ſubtiliter ac diligenter perſequor, longius prouectus & euagatus ſim, quàm patitur ratio mei inſtituti, quare finem huic diſceptationi, & duodecimo libro imponens, referam me ad ea quæ reliqua ſunt huius operis, pertractanda.

FINIS VNDECIMI LIBRI.

DE NA-

DE NATVRA MOTVS

LIBER DECIMVSTERTIVS.

Cognitio motus ad omnes Philosophiæ naturalis partes multásque alias disciplinas plurimũ conducit.

QVAM est motus communis omnium rerum quæ natura constant, tam est cognitio eius non modo vniuersæ Philosophiæ naturali, sed aliis etiam permultis disciplinis, necessaria. Quot autem, & quantas vtilitates scientia motus ad omnes Philosophiæ partes percipiendas adferat, hinc perspicuum esse poterit. Primo, natura, in qua explicanda tota Physica occupatur, ignorato motu nequit bene cognosci; cum natura definiatur esse principium motus, & motus sit quippiam proprium naturæ, omni soli & semper conueniens; vide Arist. 3. Phy. tex. 1. Deinde, res subiectæ Philosophiæ naturali, eius definitiones, demonstrationes, termini denique ac limites Phisiologię definiuntur motu: & ab Aristotele scientię speculatiuæ ita distinguũtur, vt Physica res motui omnino cõiunctas tractet, Mathematicæ disciplinæ ratione à motu seiunctas, Metaphysica, re & ratione separatas. Postea, pleráque ac præcipua fundamenta Philosophiæ, motu deprehensa & cognita fuerunt: motu enim reperta sunt quatuor genera caussarum, quod indicat vniuscuiusque caussæ definitio; motu locali & alteratione, inuenta sunt quatuor elementa; materiam primam esse, atque ingenerabilem, & incorruptibilem esse, motus patefecit: Mundum æternum esse, & generationem rerum æternam Aristoteles, falso quidem, sed ex motu tamen argumẽtatur: priuatio motus Physici monstrauit Aristoteli humanum intellectum ingenerabilem, & incorruptibilem esse, dissimilem formis materialibus, & vt intellectus est, extra considerationem Physici. Quod natura propter finem agat, motus rerum naturalium, qui ordine ac vt plurimùm eodẽ modo fiunt, manifestè ostendit. Præterea, omnium rerum perfectio, motu declaratur & acquiritur; nam quæ non sunt, per motum existunt; quæ iam sunt, perfectionem suam, vel in motu habent, vt animata; vel per motum acquirunt, vt res inanimatę; vel motu perfectionem suam aliis communicant, vt cæli & Intelligẽtiæ. Adhæc, sublato

motu gradus,ſpecies, & perfectiones rerum naturalium diſcerni nõ poſſent. His accedit,quòd ex motu natura cæli differens ab his ſublunaribus,numerus,ordo,& dignitas orbium cæleſtiũ, & ordo Vniuerſi cognoſcitur. Poſtremò,ſi tollis motum,nec Metaphyſica,nec Perſpectiua,nec Muſica,nec Aſtronomia,nec Medicina,nec alię multæ diſciplinæ,ſpeculatiuæ,actiuæ,& factiuæ ſtare poterũt. Vide Ariſt. 8.Phyſ.text.22.Cum igitur tam multiplex ſit vtilitas,quam parit cognitio motus,viſum nobis eſt ſeparatim de motu generalem tractationem conſcribere,tres ob cauſſas: Primo,quoniam contemplatio & cognitio rerum vniuerſalium, præcedit cognitionem rerum particularium:quamobrem generalis motus præcognitio,neceſſaria eſt ad intelligendas ſpecies eius: Deinde,quoniam de motu Ariſtoteles & pauca vniuerſè ſcripſit,eáque non vno in loco, ſed ſparſim in variis.Poſtremò,quia ſi omnia,quæ ad motum vniuerſè pertinent ſeorſim explicata fuerint,cum ad tractationem ſpecierum eius accedem⁹, breuior erit,facilior,& ordini naturali congruens earum explicatio: ſic enim,& quæ omnis motus communia ſunt, & quæ vniuſcuiuſq; motus propria,diſpiciemus; & in omnibus rebus demõſtrationibus vniuerſalibus,ac propriis vtentes,propriam,atque perfectam cuiuſq; rei ſcientiã cõſequemur. Tripartita autẽ erit tractatio motus,in tres libros diuiſa:primùm enim explicabuntur,ea quæ attingunt eſſentiã motus: tum, agetur de variis & præcipuis quibuſdam diuiſionibus motus:Poſtremò,diſſeremus de motus æternitate.In hoc autem,qui proximè ſequitur,libro,tria explicãda ſunt,quæ pertinẽt ad declarãdam mot⁹ naturã:Vnũ eſt,in quo genere,vel categoria poni debeat motus;alterũ eſt,ſubtiliter ac diligenter explanare definitionem motus traditam ab Ariſt.3.Phy.tertium eſt,agere de terminis motus, ex quibus,vnitas,diſtinctio,cõtrarietas,& præſtantia motus,æſtimatur.

In quo Genere, ſeu Categoria ſit Motus.
CAP. I.

HANC quæſtionem tractat Alexander 1.lib. Naturaliũ quæſt. cap.21. Simplicius in Prædicamentis, & obiter ſuper 4.text. lib.3.Phy. Auerroes 3.Phy.com.4.& 5.lib. Phy.comm.9.Albertus in 3.Phyſ.tractatu 1.cap.3. A nobis ſic declarabitur, vt primò exponamus ſententiam,quam arbitramur magis probabilem; deinde,ſi quæ remanet dubitatio propter eos, qui contra ſentiunt, eam tollamus.

Sententia autem noſtra duas partes habet;priori afferimus motũ in nullo certo prædicamẽto per ſe reponi:poſteriori autẽ affirmam⁹,

motum poni in prædicamento reductiuè, id est reduci ad prædicamentũ eius rei, ad quã fit motus; vt generatio, quia fit ad substãtiam, reducitur ad prædicamentũ Substantiæ; augmentatio ad prædicamẽtum. Quantitatis; & similiter alij motus. Prior pars nostræ sententiæ, ita probatur. Primo, neq; motus est aliquod prædicamẽtũ diuersum ab aliis decẽ, vt putauit Plotinus referente Simplicio, quia decẽ tantùm esse prædicamenta, & omniũ ferè Philosophorũ consensu receptũ est; & hoc demõstratur tũ in Logica, tũ in Metaphy. neq; motus ponitur in aliquo prædicamẽto illorũ decẽ, quia Arist. in nullo eorũ reposuit motũ, imo reposuit in postprædicamentis, significans motũ non contineri in aliquo certo prædicamento, sed vagari per multa prædicamenta. Deinde, omnes interpretes exponentes textũ.4.lib.3. Phy. aiunt motum, non dici vniuocè, vt videre licet apud Simpliciũ, Auerroẽ, Albertũ: ergo motus non reponitur in aliquo prædicamento; nã tã æquiuoca, quã analoga remouentur à prædicamentis. Et cõfirmatur hoc, quia sicut Aristot. in 7. Metaphy. tex. 4. ait substantiam esse priorem accidente, tempore, natura & perfectione, ita idem scribit 8. Phys. 56. motum localem esse priorem aliis motibus, tempore, natura, & perfectione, ergo sicut substantiæ & accidenti, non datur vnum commune genus, ita neq; dabitur genus commune motui locali, atque aliis motibus. Præterea, motus idem est secundum rem cum termino ad quem, vt posteriùs ostendetur, & quamuis hoc apud aliquos dubium sit, tamen illud certum est apud omnes, motum nõ posse existere, aut definiri sine termino ad quem, quoniam ab ipso accipit vnitatem & distinctionem, vt dicitur 5. Phys. si ergo motus esset genus commune generationi, augmentationi & alterationi, ergo daretur terminus ad quem respondens illi motui generico, communis genericè, & substantiæ, ad quam fit generatio, & qualitati ad quam fit alteratio, & quantitati ad quam fit augmentatio, quod & Arist. negat 3. Phy. tex. 4. & per se absurdũ est; quoniã substantia, quãtitas, qualitas, cum sint genera summa, non habent aliquod genus superius, neque quidpiam quod de illis vniuocè dicatur. Postea, si motus esset vnum aliquod genus, ergo augmẽtatio, alteratio & alij motus, essent vnius generis, quod est falsum; quoniam Arist. 5. Phy. tex. 31 tradit tres modos. secundum quos motus dicitur esse vnus, nam inquit, vel motus est vnus genere, cuiusmodi sunt omnes motus, qui pertinent ad eandem categoriam, vt omnes generationes inter se, vel alterationes inter se: vel est vnus specie, quoniam terminus ad quem est vnius speciei, vt omnes calefactiones sunt vnius speciei, quia fiũt ad calorem, qui est vna species qualitatis: vel est vnus motus numero, quando & subiectum, & terminus ad quem, & tempus est vnum

Probatur motum per se nõ pertinere ad vnam aliquã categoriam.

numero. Si autem motus in communi, esset genus, Arist. prætermisisset alium modum vnitatis, secundum quem omnes motus possent dici esse vnius generis, quatenus conueniunt in motu, qui ponitur esse genus illorum, & ea ratione, generatio, alteratio, & latio essent vnius generis.

Posterior autem nostræ sententiæ pars, quod motus reducatur ad categoriam eius rei, ad quam tendit motus, sic ostēditur; primo, quia via, & principium, reducitur ad prædicamentum eius rei, ad quam est via, & cuius est principium: sed motus (verbi gratia) generationis, est via ad substantiam, & idem iudicium est de aliis, ergo, &c. Postea, imperfectum & perfectum non variant speciem: sed motus nihil aliud est quàm res ad quam est motus, prout est imperfecta, & in fieri; vt calefactio nihil aliud est quam calor prout est imperfectus & tendit ad perfectionem, quare ambo ad idem prædicamentum pertinebūt. Tum, actus, & potentia pertinent ad idem prædicamentum; vt calor in potentia & calor in actu, non pertinent ad diuersa prædicamenta, sed reducuntur ad idem; ergo quod est in potentia non differt genere, ab eo quod est actu: ergo multo minus quod partim est actu partim potentia, differet genere ab eo, quod est actu: sed motus nihil aliud est quàm res quæ producitur, prout partim est actu partim potentia, ergo non differet genere ab ipsa re: nam si calor in potentia est eiusdem categoriæ, atque calor in actu, ergo calor (vt ita dicā) fiens, qui partim est actu partim potentia, erit quoque eiusdem categoriæ, atque calor in actu: & hanc rationem tangit Auerr. 5. Phys. comm. 9.

Quomodo dixerit Alexāder motum referri posse ad varias categorias.

Nunc respondendum est cuidam obiectioni quæ contra supradictam sententiam existit ex his quæ scribit Alex. 1. lib. naturaliū quęst. cap. 21. illic enim ait motum pertinere ad varias categorias, nimirum ad categoriam Quantitatis, Ad aliquid, Passionis, Qualitatis, & ad categoriam eius formæ ad quam dirigitur motus. Sed respōdendum est, motum, per se ac directè, ad nullam categoriam pertinere (vt supra ostensum est) secundum quid autem, pro vt variis modis consideratur, etiam posse referri ad varias categorias. Potest enim reduci ad categoriam Quantitatis, quatenus est de genere cōtinuorum, vt hic inquit Arist. principio lib. 3. Phys. nam continuum & discretum, species sunt quantitatis: ad categoriam vero Ad aliquid, quia motus est actus mouentis in mobili vt definit Aristot. 3. Phys. text. 23. mouens autem, & mobile sunt relatiua: reuocatur quoq; ad categoriam Passionis, quia sicuti passio est in patiente, ita motus in mobili, & sicuti per passionē res transmutatur & afficitur, ita quoque per motum; & quia tertia species Qualitatis appellatur passio, & patibilis qualitas, hoc

hoc etiam nomine motus redigi poſſet ad categoriam qualitatis: poſtremo, quia motus eſt via ad aliquam formam, & non differt ab ea, niſi tanquam imperfectum à perfecto, merito reducitur ad prædicamentum illius. hæc igitur conſiderans Alexander, ſcripſit motum referri poſſe ad varias categorias. Quod autem hæc verè & propriè dici nequeant de motu, hinc planum eſt: motus enim per ſe non eſt in prædicamento Quantitatis, quoniam Ariſt. & in Logica in categoria Quantitatis, & in Metaphyſ. lib.5.text. 18. ait motum eſſe quantũ per accidens: nam cum duplex ſit ratio quantitatis, vna eſſe diuiſibile in partes, altera eſſe menſuram; neutra per ſe conuenit motui, motus enim diuiſibilis eſt vel propter mobile, vel propter id in quo fit motus: ratio autem menſuræ non conuenit motui per ſe, ſed propter tempus, quod eſt numerus motus. Deinde, neque eſt in categoria Ad aliquid, nam ſi motus eſt relatiuum, neceſſario habebit ſuũ correlatiuum: hoc autem, vel erit mobile, vel mouens, nam quid ſit aliud, ne fingi quidem poteſt: at reſpectus motus ad mobile, cum ſit reſpectus accidentis ad ſuum ſubiectum, non pertinet ad categoriam ad aliquid, alioquin omnia accidentia includerentur in prædicamento ad aliquid; reſpectus autem motus ad mouens, eſt reſpectus effectus ad cauſſam, qui licet ſecũdariò &, vt vocant, ſecundum dici, habeat vim aliquam relationis, tamen principaliter & ſecundum eſſe, minime habet; alioqui omnes res quæ productæ ſunt à Deo, conijci deberent in categoriam ad aliquid. Quod non ſit in categoria Actionis, vel Paſſionis, ex eo perſpicuũ eſt: quia motus indifferens eſt ad actionem, vel paſſionem; & idem motus, prout habet reſpectum ad agens, dicitur actio, prout autem habet reſpectũ ad patiens. dicitur Paſſio; quare ſi quia per motum patiens mouetur, debet motus poni in categoria paſſionis, ergo pari ratione, quia per motum agens mouet, æque deberet collocari in categoria actionis. Deinde, ſi motus eſt in categoria Paſſionis, ergo hæc eſt bona prædicatio, motus eſt paſſio; ſimiliter hæc quoq; eſt bona, actio eſt motus, ergo à primo ad vltimum, erit quoq; bona prædicatio hæc, actio eſt paſſio, per illam regulam prioriſticam, Dici de omni, &c. quod abſurdũ eſt, quippe cum actio, & paſſio ſint categoriæ diuerſæ inter ſe. Quod autem ait Alexander, motum pertinere ad tertiam ſpeciem qualitatis, quatenus eſt quædam paſſio, non eſt abſolutè verum; nam paſſio, quæ eſt tertia ſpecies qualitatis, non eſt quilibet motus ſed tantũ eſt alteratio, neq; eſt quælibet alteratio, ſed quæ breui, & celeriter trãſit, nec afficit, atq; denominat ſubiectum. Verùm ad quam categoriam pertineat motus, ſatis dictum ſit.

Explicatur definitio motus tradita ab Arist. 3. Phy. tex. 6.

CAP. II.

ARISTOTELES in 3. libr. Phys. magna diligentia vsus est in explicanda natura motus: nam à text. 3. vsque ad 6. præmisit quatuor hypotheses valde vtiles, ad definiendum motum. Deinde, dedit tres definitiones motus; vnam tex. 6. alteram text. 16. tertiam tex. 23. Postea, multis modis declarauit & confirmauit primam definitionem, à tex. 7. vsque ad 12. explanando particulas definitionis, à tex. 12. vsque ad 16. demonstrando eos, qui secus de motu senserunt, vel aliter ipsum definierunt propriam naturam eius ignorantes, multùm errasse. Postremò, quoniam vt dicitur libro 4. Phys. tex. 31. signum bonæ definitionis est, ex illa solui posse dubitationes, quæ circa rem definitam existunt, idcirco Arist. à tex. 18. vsque ad 24. diligenter exponit duas dubitationes quæ de motu afferri solent, nimirum an motus sit in mobili, an potius in mouente; & an idem sit actus mouentis, & mobilis: quæ dubitationes ex secunda & tertia definitione motus, facile dissoluuntur. Sed de viis quibus institit Arist. ad inuestigandam definitioné motus, vide Auer. 3. Phy. cõm. 12. Cum igitur cognitio motus pernecessaria sit, difficilis tamen (vt dicitur 3. Phy. tex. 15.) cum sit motus actus imperfectus & mixtus cum potentia; enitendum nobis est, vt eam planam, & facilem reddamus. quod speramus nos assequi posse, si primùm omnes particulas primę definitionis subtiliter, & diligenter explanemus: deinde dissoluamus difficultates quæ circa hanc definitionem occurrunt. Definitio autem motus à nobis explicanda hæc est. *Motus est actus entis in potentia prout in potentia.* In qua sunt quatuor particulæ, Prima est *Actus.* Secunda. *Entis.* Tertia. *In potentia.* Quarta. *Prout in potentia,* quas sigillatim discutere oportet.

An motus dici queat Endelechia.

Actus Græce est ἐντελέχεια & sic legit Alexander, Porphyrius, & Themistius. Sed hæc lectio non probatur Simplicio, quoniam nomen Endelechiæ, vt declarat ethymologia eius, significat perfectionem, quæ duplex est (vt dicitur 2. de Anima tex. 2.) vna est forma perfecta, altera est operatio à tali forma proficiscens: motus autem est actus imperfectus, vt dicitur 3. Phys. tex. 15. quare Simplicius mauult legi, energiam, quod nomen dicitur de omni actu, tam perfecto, quã imperfecto. Verum pro Alexandro & aliis dici posset, vocabulum endelechiæ propriè quidem sumi pro actu perfecto, interdum tamen amplè vsurpari pro omni actu; vt idem valeat, atq; energia: nam Aristoteles paulo infra loquens de motu an sit motus vnus actus

mouentis,& mobilis, indifferenter vocat nunc Endelechiam, nunc Energiam. Et ſicuti generatio, quæ eſt via ad naturam, vocatur natura, vt 2. libr. Phyſ. text. 14. dictum eſt, ita quoque motus, quoniam eſt via ad formam quæ propriè dicitur Endelechia, poterit etiam appellari Endelechia.

Sciendum eſt autem, in omni re naturali, quæ accipit eſſe per generationem, inueniri triplicem actum: vnum per quem res fit, & hic eſt motus; alterum, per quem res habet eſſe, & hic eſt forma; tertium, per quem agit, & hic eſt ipſa operatio: quamuis igitur forma dicatur actus primus reſpectu operationis ſuæ, tamen poteſt dici actus ſecũdus, reſpectu motus per quem acquirtur. Actus verò primus & vltimus, ſemper in idem numero incidunt reſpectu diuerſorum; nam motus reſpectu mobilis, eſt actus primus & imperfectus, reſpectu autem mouentis, eſt actus vltimus, & perfectus; quia proficiſcitur à forma quæ eſt in mouente. Nam vt dicitur 3. Phy. text. 17. ſemper mouens affert aliquam formam, quæ eſt principium motus. Hinc igitur facile intelligitur definitio motus quam Themiſtius tradit 3. Phy. ſuper tex. 7. dicens (motum eſſe primum actum eius, quod eſt in potentia) Nam ſecũdus, inquit, actus, eſt forma, per quam res iam quieſcit: cur enim vocet motum actum primum, ex his quæ diximus palam eſt. Similiter planum eſt quod hoc loco ſcribit D. Thomas, aſſerens res antequam moueantur eſſe in duplici potentia, vna ad fieri, altera ad eſſe: prior potentia reducitur ad actum per motum, nam cum res mouetur, tunc fit, & non eſt amplius in potentia ad fieri, vel moueri; altera verò reducitur ad actum per formam, quæ completo motu, dat eſſe rei. Dicitur autem motus actus, quia neceſſe eſt, cum mouetur res, habere aliquid formæ, quæ eſt actus: nihil enim aliud eſt motus vt verbi gratia calefactio, quàm calor qui producitur ab igne, & continuè perducitur ad ampliorem perfectionem.

Triplex actus in omni re naturali.

Sed hic exiſtunt quatuor dubitationes. Prima eſt, cum motus ſit actus mixtus cum potentia, cur potius definitur per actum, quàm per potentiam. Secunda eſt, Ariſt. 2. de Anima tex. 2. facit duplicem actũ, vnum primum quem ait eſſe formam, alterum ſecundum, quem dicit eſſe operationem prouenientem à forma; neuter autem conuenit motui, nam neque motus eſt forma perfecta, neq; eſt operatio proueniens à forma, ſed potius tendens ad formam: ergo male dictum eſt motum eſſe actum primum. Tertia eſt, Dictum fuit rem cum mouetur, non eſſe amplius in potentia ad motum, ſed eſſe in potentia ad formam; contra, quia motus, cum ſit continuus & diuiſibilis, habet partes alias priores, alias vero poſteriores, cum igitur res eſt in priori parte motus, erit etiam in potentia ad poſteriores

Quatuor dubitationes.

partes eiuſdem motus, verbi gratia, ſit calefactio quæ duret vt octo, res quæ calefit, cum habet calefactionem vt duo, adhuc eſt in potentia ad calefactionem vt quatuor, vt ſex, vt octo; Præterea, motus re idem eſt cum forma quæ acquiritur per motum, ergo ſi quod mouetur eſt in potentia ad formam, erit quoque in potentia ad motum; quia quantum reſtat formæ, tantum reſtat motus. Quarta eſt, Simplicius ſuper text. 7. libr. 3. Phyſ. refert Alexandrum definiuiſſe motum hoc pacto. *Motus eſt prima mutatio eius, quod eſt in potentia pro vt tale eſt*; quam definitionem Simplicius duplici nomine reprehendit, primò, quia cum motus, & mutatio idem valeant (nam licet Ariſt. in 5. libr. Phy. diſtinguat motum à mutatione, tamen in 3. Phy. vbi definit motum vtrunque vocabulum indifferenter ſumit) definire motum per mutationem, eſt idem per idem definire, & ignotum per æquè ignotum; deinde, quid ſibi vult motum eſſe primam mutationem? nam ſi motus eſt prima mutatio, ergo poſt motum erit alia ſecunda mutatio, at poſt motum non eſt niſi forma, quæ tantum abeſt, vt ſit motus, vt ea præſente omnis motus ceſſet, & per ipſam res quæ antea mouebatur, quieſcat. Hæc Simplicius contra Alexandrum. Dubitatur igitur an definitio Alexandri defendi, & in bonã partem accipi poſſit.

Soluuntur ſupradictæ quatuor dubitationes. CAP. III.

Cur motus dicatur potius actus quàm potentia.

SED ad has dubitationes, difficile non eſt reſpondere. Ad primam igitur, ita reſpondeo: motus definitur per actum, & nõ per potentiam, multis de cauſſis: primò, quia motus re idem eſt cum forma quæ producitur, at forma non eſt potentia, ſed actus. tum, quia motus eſt quædam operatio, omnis autem operatio eſt actus. poſtea, quia idem motus eſt mouentis & mobilis, non poteſt autem eſſe eadem potentia mouentis & mobilis; quia potentia mouentis, eſt actiua, & eſt in ipſo mouente, potentia autem mobilis, eſt paſſiua, & in ipſo mobili: ſi ergo motus debet eſſe vnus mouentis & mobilis, non poterit eſſe potentia, ſed erit actus, qui tranſit à mouẽte in mobile; quia per motum ſemper acquiritur & augetur actus, potentia autem perpetuo minuitur ac deperditur. Poſtremò, motus nõ ſolum definitur per actum, ſed etiam per potentiam, ſed actus ponitur loco generis, potentia autem loco differentiæ in obliquo. & quoniam cum accidens definitur in abſtracto, genus eius ponitur in recto, differentia autem in obliquo quæ differentia ſumitur ex habitudine ad ſubiectum; Ideo in hac definitione motus, actus, qui tenet locum generis ponitur in recto, potentia vero, quæ gerit vicem differentiæ, ponitur in obliquo.

Ad secundam Aristoteles 2. de Anima, tantum loquitur de actu perfecto; qui tantùm est duplex, forma, & operatio formæ: nos autem hic loquimur de omni actu. Forma igitur, quamuis inter actus perfectos est primus actus tamen inter actus simpliciter sumptos; est secundus; quia forma sequitur motum per quem acquiritur.

Ad tertiam. Est duplex genus rerum: quædam res sunt permanentes, vt homo, & statua: aliæ sunt successiuæ, vt motus & tempus, quarum esse consistit in fieri, & in fluxu quodam. Inter quas res hoc interest; quod permanentes, tunc dicuntur esse actu, cum perfectè habent suum esse, & simul obtinent omnes partes suas; tunc enim dicitur actu esse homo, cum obtinet perfectè esse hominis, & possidet omnes suas partes: res autem successiuæ, quoniam non possunt secundum omnes partes simul esse, tunc dicũtur esse actu, cum vel vna pars, vel aliquid ipsarum actu est, fluens ad reliqua: (verbi gratia) nũc dicitur esse dies Martis, non quod, totus hic dies simul sit nunc, sed quia est aliquid huius diei cohærens cum eo, quod præcessit, & continuum, atque fluens ad ea quæ sequuntur. Hinc facilè soluitur dubitatio proposita, motus enim cum sit ens successiuum, tunc dicitur actu esse, cum actu est aliquid ipsius continuum cum reliquis partibus motus, vnde res quæ mouetur, dicitur iam actu habere motum, etiam si non habeat actu omnes partes motus, nec dicitur amplius in potentia ad motum. Forma autem dupliciter considerari potest, vel vt est in fieri, quo modo re non distinguitur à motu, & sic quod mouetur, non est in potentia ad formam, sicuti neque ad motum; vel consideratur vt forma est perfecta dans esse perfectum rei, & sic differt à motu, & quod mouetur dicitur esse in potentia ad illam. Ergo, vt vno verbo dicam, quod mouetur, non est in potentia ad formam imperfectam, & in fieri, sed ad formã perfectam, & in esse completo.

Ad quartam. Pro Alexandro dupliciter responderi potest. Primò, vt dicamus nomen mutationis valde ample sumi ab Alexandro, & multo latius, quàm hoc loco vsurpetur nomen motus ab Aristotele: est enim duplex mutatio, vna per quam res mutatur à non esse ad esse formæ, siue forma fuerit substãtialis siue accedentalis: altera per quam res mutatur ab esse formæ ad operationem eius (verbi gratia) duplex est calefactio aquæ, vna passiua per quam aqua calefit, & acquirit calorem, altera actiua, cum aqua per calorem àcquisitum calefacit alias res, hanc distinctionem mutationis, colliges ex Aristot. 8. Phys. 32. & 2. de Anima 57. motus est mutatio illa prima, per quam res à non esse formæ mutatur ad esse illius. Alexãder igitur fortassis respiciens hãc duplicem mutationem, definiuit motum per primam mutationem, distinguens illum à secunda; nam prima est mutatio ad

formã,secunda est mutatio à forma ad operationem. Deinde, posset etiam dici, Alexandrum non dixisse motum esse primam mutationem,sed primum actum : quod vt credam ; duplici ducor coniectura,tum quia Themistius qui in explanatione Aristot.omnes sententias Alexandri breuitate sua paraphrastica expressit,definiuit (vt supra diximus) motum per actum primum , non per mutationem: Tum etiam,quia quod subiungit Alexãder, idcirco motum esse primam mutationem , quia forma, per quam res quiescit , est secunda, non sibi constaret;nam si forma est mutatio secunda,quomodo per eam res quiescit ? Deinde, absurdum est formam , quæ est terminus motus appellare mutationem. Verisimile igitur est , Alexandrum, non scripsisse mutationem,sed actum: si enim sic legamus, oratio ipsius habebit veram & philosophicam sententiam ; motus enim est actus primus , quoniam per illum res , quæ ante erat in pura potentia, incipit attingere esse, & actum ; forma vero est secundus actus, quoniam adeptione illius,res deponit omnem potentiã, & perfectè acquirit suum esse.

Exponuntur reliquæ particulæ definitionis motus.

CAP. IIII.

SECVNDA particula definitionis motus est illa(*entis*)Ens,bifariam sumitur,vel vt est nomen transcendens,& sic non ponitur hic , quia Arist. & in 6. Topicorum vetat huiusmodi transcendentia ponere in definitionibus. Vel accipitur ens , vt est Participium verbi substantiui,sum,& tunc significat id quod est,vel existit , & hoc modo sumitur hic:vt sit sensus , motus est actus entis in potentia,id est,eius quod existit in potentia. Sed dices,cur Arist. in hac definitione non posuit proprium subiectum motus, quod est corpus ? Respondeo, Aristotelem subiectum motus insinuasse in secunda definitione eius,cum dixit 3.Physicorum text.16. motum esse actum mobilis inquantum mobile . sed quia nondum certum erat, an omne quod mouetur sit corpus,sed hoc 6.Phys.demonstrabitur, Ideo Arist.hic non posuit corpus in definitione motus.

Tertia pars definitionis est(*In potentia*) sed dicet aliquis,si motus est actus , quomodo , id quod mouetur dicitur esse in potentia? Respondeo,duplicem esse actum,vnum perfectum, qui aufert omnem potentiam,& hic est forma perfecta:alterum imperfectum,qui semper habet adiunctum aliquid potentiæ dum est,& cum potentia penitus tollitur,deficit ille actus;& talis est motus. Vnde rectè Arist.9. Metaph.text.11.& 3.Phys.text.57.ait duplicem esse potẽtiam:vnam, quæ tota simul reducitur ad actum , ita vt nihil remaneat ipsius : al-

teram, quæ reducitur ad actum imperfecte, ita vt neque omnino pereat, neque omnino maneat integra: & Auerroes 9. Metaph. comment. 11. ait quendam esse actum, qui expellit omnem potentiam, alium vero, qui non potest omnino separari à potentia, & talis inquit reperitur in materia, in diuisione continui & in motu. Vide etiam de hoc Themistius 3. Phys. super text. 6.

Quot modis contingat idē esse actu & potentia.

Nec mirum videri debet, quod mouetur simul esse actu & potentia, nam hoc potest contingere tribus modis: primo, vt simul sit actu & potentia respectu diuersorum, veluti aqua actu est frigida, & potētia calida: tum, respectu eiusdem, sed diuersis temporibus: vt aqua, quæ nunc est potētia calida, paulò post si fuerit admota igni, euadet actu calida: postremò, vt idem respectu eiusdem, & simul, sit actu & potentia, sed non eodem modo, verùm est actu imperfectum, & potentia ad perfectionem tendens: vt aqua, quæ calefit est actu & potentia calida, est actu calida respectu caloris imperfecti, quem iam habet, est potentia calida, respectu caloris perfecti, quem nondum habet. Hoc modo omne quod mouetur dicitur simul esse actu, & potentia; ex quo manifestum est in quibus rebus motus reperiatur, videlice in his, quæ participant actu, & potentia; quocirca Intelligentiæ apud Peripateticos (licet id falsum sit) non subiiciūtur motui, quoniam secundum Arist. carent omni potentia: Cælum autem sicuti tantùm habet potentiam ad vbi, & ad locum, sic etiam tantum habet motum localem; cæteræ autem res sublunares, quoniam propter imperfectionem earum, multiplici constans potētia, ideo multis etiam, & variis motibus cientur.

Porrò, cum res naturales quæ mouentur, constent actu & potentia, hinc fit vt simul moueant, & moueantur, agant, & patiātur; prout enim actu sunt, mouent & agunt, prout autem potentia, mouentur & patiuntur: quod Aristot. confirmat 3. Phys. text. 8. & 16. & in libris de Generatione multis locis; ex quibus locis aperte colligitur dari reactionem, de qua re grauis controuersia est inter Philosophos: verum aliena huic loco, & à nobis explicanda in libris de Elementis. Sed (vt hoc obiter dicamus) sex conditiones requiruntur vt fiat reactio, id est vt agens in agēdo patiatur ab eo in quod agit. Prima est, vt sit agens corporeum, nam Intelligentiæ mouent cælum, & non mouentur ab ipso, quoniam sunt incorporeæ, non potest autem incorporeum Physicè moueri ab eo quod est corporeum. Secunda. Vt agens habeat eandem materiam atque patiens, nam cęlum agens in hæc inferiora, nihil patitur ab ipsis, propterea quod habet materiam longe diuersam. Tertia. Vt agēs agat actione Physica & reali, non autem intentionali, & spirituali; siquidem color mouet visum,

Sex necessaria sunt vt fiat reactio.

& tamen non mouetur ab ipſo, ſimiliter quodlibet ſenſibile & intelligibile, & appetibile mouuent ſuas potentias, & non mouentur ab ipſis. Quarta. Intelligitur hoc præcipuè in motu locali & alterationis, maxime vero in motu alterationis, nam non neceſſe eſt quod generat generari ab eo, quod generatur. Quinta. Vt patiens nõ ſit nimis debile, ſed habeat tantam vim, vt poſſit aliquantulum agere in id a quo patitur. vnde ſi calor valde exiguus admoueatur ſommo frigori, patietur, & non aget. Sexta. Vt agens ſit intra ſphæram actiuitatis ipſius patientis, hoc eſt vt ſit in ea diſtantia, vt poſſit virtus patientis pertingere vſque ad agens, nam ſi eſſet tale interuallum, vt agens quidem poſſet attingere ipſum paſſum, patiens vero non poſſet virtutem ſuam transfundere vſque ad agens, tunc fieret actio ſine reactione.

An potentia ſit magis de eſſentia motus quam actus.

Sequitur quarta & vltima pars definitionis motus. *Pro vt in Potentia*. Ex hoc patet potentiam eſſe magis de ratione & natura motus, quam actum; quoniam actus ponitur loco generis, potentia vero loco differentiæ differentia autem magis attingit quiditatem rei quam genus. Tum. quia motus accipit vnitatem, & diſtinctionem a termino ad quem, reſpectu cuius eſt in potentia. Deinde, quia res que mouetur non mouetur reſpectu formę, quam iam habet, quia iam quieſcit in illa, & cum iã poſſideat ipſam, fruſtra moueretur ad ipſam: ergo mouetur propter formam, quam nondum habet: ſed poteſt habere: quare motus præcipuè fit propter potentiam. Poſtea, ſit aqua, quæ admota igni calefiat, & ferueat, hæc ſimul & caleſit ab igne, & calefacit aliud nempe manum vel aliud quiddam ſibi adiunctum, non poteſt reſpectu autem eiuſdem principij & calefacere, & calefieri. Impoſſibile enim eſt idem eſſe principium agendi & patiendi, ergo reſpectu diuerſorum principiorum, ſed calefacit reſpectu actus, id eſt reſpectu caloris, quem actu habet, ergo calefiet non reſpectu illius, ſed reſpectu caloris, quem nondum habet, ſed pergit, & tendit ad illum habendum. Itaque in omni motu tria inſunt, primo eſt actu aliquid formæ ad quam fit motus, tum eſt potentia ad ampliorem participationem illius formæ, denique eſt quidam fluxus, &(vt ſic loquar) quædam tendẽtia ad illam formam. Nam ſi hoc tertium deſit, quamuis duo priora adſint, tamen non erit motus: vt (verbi gratia) ſi aqua, quæ caleſit remoueatur ab igne, habet quidem actu aliquid caloris, habet item potentiam ad ampliorem calorem, tamen quia non habet illum fluxum, & tendentiam ad calorem, quam antea ex præſentia ignis habebat, ideo non dicitur moueri, vel calefieri.

Tria in omni motu reperiri.

Explicantur decem magni momenti dubitationes, quæ circa definitionem motus existunt.

CAP. V.

NVNC explicandæ ſunt aliquæ dubitationes, quarum ſolutio magnam lucem afferet ad percipiendam melius naturam motus.

Prima dubitatio. An hæc definitio motus ſit vniuoca æqualiter conueniens omni motui? Reſpondendum eſt, hanc definitionem motus non eſſe vniuocum. Ita enim ſentit Alexander, Simplicius, Themiſtius, Auerroes, & Albertus 3.Phyſ.ſuper text.4. & ratio eſt, Primò, quia motus qui definitur, non eſt aliquod genus vniuocum, vt ſupra oſtẽſum eſt, quare nec definitio poteſt eſſe vniuoca. Deinde, quia principaliter dicitur de motu locali & præcipue de motu circulari, ab hoc enim neceſſario cæteri motus dependent, & hic eſt natura, tempore, & perfectione prior cæteris. Ad hæc, generatio, & corruptio, cum ſubito & in inſtãti fiant, non continentur in hac definitione per ſe, ſed ratione præcedentium diſpoſitionum. Præterea, vocabula illa definitionis, *Entis*, *Actus*, *Potentia* non dicuntur vniuocè de ſuis inferioribus. Ampliùs, ſignum huius eſt, quod cum motus eſſentialiter pendeat à termino ad quem, vt à quo accipiat vnitatem & diſtinctionem, tamen hic non exprimitur in hac definitione: terminus autem ad quem reſpondens motui vniuerſè ſumpto, non eſt aliquid vniuocum, quod de qualitate, quantitate, & vbi, ad quas res terminantur ſpecies motus, vniuocè dicatur. Poſtremò, cum cælum ſemper actu ſit in ſuo loco, neque varietur niſi ſecundum quid, hoc eſt ratione partium, hæc definitio non conueniet motui cæli, niſi ſecundum quid, non enim cælum dicitur eſſe in potentia, niſi ſecundum quid, ad vbi, non quidem ſecundum ſe totum, ſed tantum ſecundum partes. Atque hoc loco intelligendum eſt, motum, ſi in eo conſideretur id quod habet aliquid perfectionis, vel ſecundum durationem, vt eſſe æternum, vel ſecundum vniformitatem vt eſſe inuariabilem, vel ſecundum cauſalitatem vt eſſe cauſam rerum ſublunarium, vel ſecundum principium eius effectiuum, vt fieri ab anima vel ab intelligentia, ſi inquam hac ratione conſideretur, principaliter dici de motu circulari orbium cæleſtium: ſin autem conſideretur ſecundum id quod habet imperfectionis, vt eſſe in potentia, & inter terminos oppoſitos, qua ratione conſideratur & definitur ab Ariſtotele in 3.& 5.lib.Phyſicorum, nõ dubium eſt quin hæc ratio motus principaliter conueniet motui rerum ſublunariũ & minus principaliter motui cæli. Non igitur pugnant inter ſe duo illa quæ ſupra

An definitio motus ſit vniuoca.

diximus, Nimirùm, motum principaliter dici de motu locali ac circulari, definitionem autem motus ab Aristotele traditã minus principaliter ac secundum quid conuenire motui cœli.

Secunda dubitatio, quid intelligitur per illud *Entis in potentia?* Nã videtur posse intelligi, & mobile, & ipsum mouens; nam ante motũ & mobile erat in potentia vt moueretur, & mouens vt moueret; & cum fit motus, sicut mobile partim iam est actu motum, partim debet amplius moueri, sic mouens partim iam actu mouit, partim debet etiam vlterius mouere. Respondeo, proculdubio Aristotelem illud *Entis in potentia*, intelligere, ipsum mobile, & non mouens, quod patet ex duobus; primò, quia omnia exempla quibus definitionem motus declarat, pertinent ad mobile; deinde, quia in reliquis duabus definitionibus, loco illius *Entis in potentia*, ponit *mobile*, dicens, motus est actus mobilis in quantum mobile. Verum & Simplicio & mihi placet, huiusmodi definitionem posse accommodari etiã mouenti; & caussa est, quia vnus idémque motus est actus mouentis & mobilis. Itaque per illum & mobile deducitur ex potentia passiua ad actum, & moués ex potentia actiua ad effectum suum: & sicuti mobile successiuè mouetur, & cum perfectè accepit formã desistit moueri, sic mouens successiue mouet & cum perfecte formam produxerit, desinet mouere. Sed etiam in hoc, multiplex est discrimen: primum, quia motus respectu mouentis est actus perfectus, respectu mobilis est imperfectus. Secũdò. Quia respectu mobilis respicit potentiã passiuam, respectu mouẽtis potentiam actiuam. Tertiò. Quia respectu mouentis, producitur à forma, respectu mobilis tendit ad formam. Quartò. Quia per motum mouens dat aliquid, & ideo motus indicat perfectionem mouentis: at mobile per motum accipit, & acquirit aliquid, quod arguit ipsum esse imperfectũ. Quintò. Quia talis mutatio mouentis ab habitu ad vsum eius, non est proprie motus eius, quamobrem Aristot. in 2. de Anima 57. mutationem, quæ in agente fit ex forma seu habitu ad operationem, negat esse alterationem.

Tertia dubitatio, cum Aristoteles tradat in 3. Phys. text. 6. 16. & 23. tres definitiones motus. Vna est *Actus entis in potentia prout in potentia*, altera est *Actus mobilis prout mobile:* Tertia est *Actus mouentis in mobili: vel eius quod potentià actiuum est & eius quod potentia paßiuum quatenus huiusmodi ac simpliciter*; videndum est quid inter has definitiones intersit. Respondeo, primam definitionem esse magis Metaphysicam quàm Physicam, quoniam illa vocabula *Ens, Actus Potentia*, sunt Metaphysica: tamen ea videtur maxime declarare, & aperire, propriam naturam motus ignotam antiquis; motus enim neque est pura po-

tentia,neque est purus actus,sed est quasi medium quiddam,hoc est actus mixtus cum potentia. Veteres autem cum viderent motum neque esse puram potentiam tantùm, neque actum, & non animaduerterent hũc actum medium, valde hallucinati sunt inexplicanda natura motus. Hoc igitur nomine commendanda est prima definitio. Secunda vero definitio,est magis Physica,constat enim terminis Physicis,& exprimit proprium subiectum motus, quod est mobile. Sed Alexander dubitat,quomodo definitur motus per mobile, cum ambo sint æquè ignota? & respõdet,hæc esse relatiua, in quibus non est vitium vnum definiri per alterum; vt docet Arist.6.Topicorum. Sed ego arbitror neque motum & mobile esse propriè relatiua,mobile enim non refertur ad motum sed ad mouentem, & falsum est motum & mobile esse æquè ignota: mobile enim notius est quàm motus;quod apertè scribit Arist.4.Phys.text.104.aiens motum esse notum propter id quod mouetur. Idem scribit 3. Phys. Themistius super text.16.Tertia autem definitio, duplici nomine laudanda est, tum quia complectitur omnia,à quibus dependet esse ipsius motus: motus enim,quia est accidens, necessario pendet à subiecto mobili: quoniam vero esse ipsius consistit in quodam fieri & fluxu, necessario etiam dependet à mouente; tum etiam quia vt ait Auerroes, ex hac definitione tollitur illa grauis dubitatio an sit idem actus mouentis,& mobilis: nam si motus est actus mouentis in mobili, profecto idem numero motus diuerso modo sumptus, erit actus mouentis,& mobilis,vt latius dicetur infra.

Comparatio inter tres definitiones motus traditas ab Aristotele.

Quarta dubitatio,cum motus essentialiter pendeat à termino ad quem,à quo(vt sæpe diximus,& in hoc libro paulò infra latius edocebimus)accipit vnitatem, & distinctionem,cum in hac definitione motus non exprimitur terminus ad quem? Respondeo, hic definiri motum in communi; non datur autem aliquis terminus ad quem communis omni motui, sicuti non datur aliqua natura communis substantiæ, & accidẽti:ob hanc igitur caussam in definitione motus non explicatur terminus ad quem,tamen tacitè significatur,& continetur illis verbis *in potentia, prout in potentia*, nam quod mouetur est in potentia,ad quid? proculdubio ad terminum ad quem,cuius gratia fit motus,& quo adepto cessat motus.

Cur in definitione motus non exprimatur terminus ad quem.

Quinta dubitatio, an motor sit de quiditate ipsius motus; ratio dubitandi duplex est,tum quia Arist.in tertia definitione motus ponit motorem, dicens motus est actus mouẽtis in mobili vel actiui in passiuo: quidquid autẽ ponitur in definitione alicuius,videtur pertinere ad essentiam eius: tum etiam,quoniam à quo pendet vnitas rei, ab eo quoque pẽdet entitas, & quiditas ipsius,si quidẽ ens & vnum,

An motor sit de essentia motus.

conuertuntur inuicem atque reciprocantur, & idem est principium vtriusque, at vnitas motus necessario pendet ab vnitate motoris, vt apertè docet Arist.8.Phys.text.49. definiens vnum motum numero qui fit ab vno mouente & est vnius mobilis:& in eodem libro text. 82. negat motũ proiectorum esse vnum numero & continuũ, quia non fit ab vno mouente. Respõdeo, motoré non esse de quiditate motus. Primò, quoniam Auerr.5.Phys.com.3.ait substãtiam motus ex tribus tantùm constitui, ex termino à quo, termino ad quem, & subiecto;tempus auté esse de accidentibus, quæ consequuntur motum;motorem auté esse de caussis extrinsecis ipsius motus. Deinde, quoniam Aristot.male fecisset in 1.Phys.tradens tantum tria principia generationis,nempe materiam, formam, & priuationem,nam si motor est de quiditate motus,non debuit prætermitti. Postea,in 5. Phys.vbi copiosè tractatur de quiditate,vnitate, & distinctione motus,nunquam mentionem fecit motoris. Postremo, motorem non esse de essentia motus, illud est maximo argumento, quod motus vnius speciei, potest fieri à mouentibus differentibus specie, atque etiam genere,vt calefactio potest fieri ab igne, à motu, à sole, seu lumine. Ad priorem autem rationem dubitandi, dicimus,Aristot.in tertia definitione motus posuisse motorem, non quia sit de quiditate motus,sed vt ostenderet,vel esse & existentiam motus dependere à mouẽte,& mobili;vel vt doceret quo pacto vnus & idem numero motus,est actus mouẽtis,& mobilis, de quo ante dubitatum fuerat. Adde,quòd definitiones Physicę,non solum complectuntur caussas internas,quæ essentiam attingunt,sed etiam externas vt efficientem & finem,qua de re supra in 3.lib.huius operis fuse à nobis est disputatum. Ad posteriorem autem respondemus, motorem non esse de vnitate specifica motus, sic enim rectè concluderetur eum esse quiditate ipsius motus,ab eodem enim sumitur vnitas specifica, & quiditas rei;sed tamen motoris vnitas requiritur ad vnitatem numeralem motus,de qua illis locis loquitur Aristot.non autem sequitur,vt si quid necessarium sit ad vnitatem numeralem motus, continuo id sit de quiditate ipsius; nam certum est, tempus non esse de quiditate motus, quod tamen necessario requiritur ad vnitatem numeralem eius,vt scribit Aristot.5.Phys.text.34.& 35.

An discursus nostri intellectus sit mot⁹, cui conueniat definitio motus.

Sexta dubitatio,an tertia operatio Intellectus quæ vocatur ratiocinatio, sit motus, eíque conueniat definitio motus. Nam videtur esse motus,appellatur enim à Latinis discursus, quod nomen significat motum.deinde,Intellectus est in potentia ad intelligendum,& per discursum mouetur successiuè ab vno in aliud. Postremo, videtur id dicere D.Thomas 1.lib. Post.super text 43.his verbis *Processus*

scientiæ

ſcientiæ eſt quaſi motus quidam rationis, cuiuſlibet autem motus vnitas ex termino ad quem præcipuè conſideretur, vt patet ex 5.Phyſ.quare etiã vnitas ſcientiæ ſumi debet ex termino ipſius qui eſt ſubiectum circa quod verſatur; nam ſcientia, aut eſt ſpeculatiua, aut practica; finis ſpeculatiuæ, eſt cognitio ſubiecti ſui, vt finis Geometriæ eſt cognitio magnitudinis: finis autem practicæ, eſt conſtructio ſubiecti, vt finis artis ædificatiuæ eſt conſtructio domus. Vnde relinquitur, quod cuiuſlibet ſubiecti vnitas ſecundum vnitatem ſubiecti eſt attendenda. Hæc D.Thomas. Ad hoc ita reſpondẽdum eſt. Tertia operatio Intellectus, etſi habet aliquã ſpeciem & ſimilitudinem motus Phyſici, per quam poteſt ei quodammodo accommodari definitio motus, tamen propriè, non eſt motus Phyſicus, de quo hic loquimur; quod ſic probatur. 1. Ariſtot. 1. lib. de Partibus animalium cap. 1. ideo negat Intellectum pertinere ad conſiderationem Phyſicam, quia non eſt natura, neque principiũ motus Phyſici 2. in lib. 7. Phyſ. text. 20. probat in anima intellectiua non eſſe motum, dicere animam potius quieſcẽdo, quàm motu fieri prudentẽ, & ſapientem *Secundum nullam* (inquit) *potentiam motus, fit in nobis ſcientia.* Et paulò poſt *Quia quieta eſt reſidétque anima, ſciens fit & prudẽs.* 3. In 1. lib. de Anima text. 48. reprehendit Platonem, qui dixerat Intellectum mouere ſeipſum, ſubdítq; operationẽ Intellectus etiã ſyllogiſticam, quæ eſt diſcurſiua, magis aſſimilari quieti, quàm motui. 4. Si operatio Intellectus eſt motus, ergo pertinet ad aliquam ſpeciem motus; non videtur autem referri poſſe ad aliam ſpeciem motus, quàm ad alterationem; ſed quòd non ſit alteratio, hinc patet. Primò, quoniam Ariſt. 2. de Anima text. 57. ait mutationem, quę fit in Intellectu ad ſpeculandum vel intelligendum, aut nõ eſſe alterationem, aut eſſe aliud genus alterationis. Deinde, quoniam 7. Phyſ. text. 12. inquit alterationem fieri in qualitatibus ſenſibilibus. 3. In libr. 1. de Generat. text. 1. docet omne quod alteratur poſſe corrumpi, ſed Intellectus nõ corrumpitur, ergo non alteratur. Poſtea, in lib. 2. de Generat. text. 24. inquit alterationem verſari in qualitatibus quæ pertinent ad tactum. Hinc igitur planum eſt, quamuis diſcurſus Intellectus ſit aliquo modo ſimilis motui Phyſico, tamen verè ac propriè non eſſe motum Phyſicum, nec ipſi conuenire definitionem motus niſi per quandam ſimilitudinem & accõmodationem. Vide quę affert Simplicius ſuper text. 32. lib. 6. Phyſ. diſputãs an actiones animæ ſint motus: citánſq; pulcherrimas Theophraſti, & Stratonis ſentẽtias. Hæc autẽ licet cognitu digniſſima ſint, nos tamẽ hoc loco, ſtudio breuitatis, ea taciti pręterimus.

An definitio motus conueniat motui cæli.

Septima dubitatio, an hæc definito conueniat motui cæleſti & circulari? Reſpondeo. Aliquo modo ei conuenire, tum quia 3. Phyſ. ſuper text. 6. ita ſentit Simplicius, Auerroes, & Albert⁹, & Simplicius

etiam 8.Phys.super text.9.tum etiam,quia Arist.8.Phys.text.4.volēs probare motum in communi nunquàm incæpisse, vtitur quasi fundamento & firmamento suæ probationis definitione motus 3.Phys. tradita;quasi illa sit communis omni motui. Præterea,definitur motus,cuius principium est natura quæ fuit definita 2. Phys.sed definitio naturæ conuenit cælo, vt supra libro 7. docuimus, ergo etiam motus qui definitur 3.Phys.conueniet motui cæli.Potest igitur definitio hæc accōmodari motui cæli, non quidem simpliciter sed tantummodo secundum quid;nam cælum dum mouetur,est in potētia, non secundum se totum,sed secundum partes(verbi gratia.) Sol qui nunc est in ariete,est in potētia,vt sit in Tauro. Verumtamen simpliciter & absolutè,non videtur hæc definitio cōuenire motui cælesti; nam quod mouetur,est in potētia ad aliquid acquirēdū, nihil autem potest acquirere quod iam habeat, vel antea habuerit:motus autem cæli est localis,cælum verò semper habet eundem locum, neque per motum,aut nouum locū acquirit,aut perdit antiquum, aut loco suo propiùs accedit,aut lōgius abscedit. Deinde, motus est actus imperfectus,& quod mouetur est imperfectum, vt dicitur 3.Phys.text.15. & 8.Phys.text.40.at neq; motus cæli est imperfectus, neque cælum, quod mouetur est imperfectū,ex quo fit vt motus cæli habeat minimum potētię,varietatis,& imperfectionis inter oēs motus Physicos.

An definitio motus conueniat motui violento & artificiali.

Octaua dubitatio,an hæc definitio conueniat motui violento, & artificiali?Respondendum est. Non esse dubium quin definitio motus possit secundū quid, & aliquo modo accommodari motui violento,& artificiali. Ad quod probandum satis augmenti est, quòd Aristot.explicans definitionem motus, vtitur exemplis tam motus violenti,quàm artificialis. Nam 3.Phys.text.7.ponit exemplum ædificationis;& medicationis, qui sunt motus artificiales, & volutationis,qui est motus violentus. Sed, verè ac propriè si loqui volumus, & rem ipsam subtilius considerare, definitio motus, non conuenit huiusmodi motibus,vt rectè Simplicius ait lib.3. Phys. super text.9. & ratio est,primò,quia is definitur motus cuius principiū est natura, motus autem violentus,& artificialis non fiunt à natura. Deinde,si motus est actus entis in potentia,ergo quod mouetur est in potētia; sed res non est in potentia ad motum violentum,alioquin non esset motus violentus;nam si lapis esset in potentia ad motum sursum,qui est ei violentus,cum sit etiam in potentia ad motum deorsum, simul esset in potentia ad duos motus locales contrarios. Et sicuti res non est in potentia ad formam artificialem,vt ostensum fuit supra lib.7. huius operis,sic non est in potentia ad motum artificialem.

An definitio

Nona dubitatio,an hęc definitio motus conueniat generationi,&

corruptioni? ratio dubitandi eſt, tum quia, quod generatur non eſt partim actu partim potentia, quippe cum generatio fiat in inſtanti, vnde tota forma ſimul introducitur in materiã; tum etiã quia Ariſt. in 5.lib.Phyſ.text.8.negat generationem eſſe motum. Ad hoc, ita reſpondendum eſt, Generatio bifariam ſumi poteſt, vt pulchrè ſcribit Auerroes 6.Phyſ.cõm.59.vno modo pro ſola introductione formæ ſubſtantialis; & ſic nõ eſt motus propriè dictus, ſed potius terminus motus, vt eodem libro demonſtrat Auerroes comm.32.& ita negat Ariſtoteles in 5.Phyſ.generationem eſſe motum: Altero modo ſumitur generatio pro aggregato ex productione formæ ſubſtantialis, & tota præcedente alteratione, ſeu diſpoſitione, quæ diſpoſitio quoniã eſt via ad generationem, & propter ipſam inſtituitur, & ordinatur à natura, non immerito etiam vocatur generatio: hoc igitur modo ſumpta generatio, eſt motus, & fit in tempore, & comprehenditur hac definitione. Vnde Ariſtoteles text.6.libri 3.Phyſ.declarans definitionem motus per omnes ſpecies eius, connumerat etiam generationem, & corruptionem. Idem affirmat Simplicius in 8.Phyſ.in digreſſione ſuper text.9.Verum hac de re alio loco plura diſſeremus. *motus conueniat generationi.*

Decima dubitatio. Cum ea definitio ſit vana & dialectica (vt dicitur 1.de Anima text.11.) ex qua non facilè cognoſcũtur, & percipiuntur proprietates definiti, quærendum eſt ex definitione motus, quænam proprietates eius innoteſcant? Reſpondeo, multas proprietates motus ex eius definitione cognoſci & colligi. Prima proprietas eſt, quòd motus eſt continuus & ſucceſſiuus: nam ſi quod mouetur, partim eſt actu partim potentia, & partim iam fuit motũ partim debet etiam moueri poſt, ergo mouetur ſucceſſiuè. Verùm hæc cõtinuatio motus, vt ait Auerroes, cõm.6.lib.3.Phyſ.nõ æquè reperitur in omni motu ab initio vſq; ad finem; ſed in motu locali perfectè inuenitur, niſi quid impediat; graue enim extra ſuum locũ naturalem poſitum continuè mouetur ad ipſum, niſi quid obſtet. Perfectè autem continuatio motus cernitur in motu circulari cæli qui eſt perpetuus, continuus, vniformis: quod ei euenit tum ob incorruptibilem & infatigabilem vim intelligentiæ mouentis, tum ob perfectè globoſam cæli formam principio & fine carentem. In alteratione autem plerumque interpellatur continuatio, propter multa cõtraria & impedimenta, quæ extrinſecus occurrunt. In motu autem augmentationis, ſæpe interrũpitur, non enim viuẽs ab initio vſq; ad finẽ, cõtinuè augetur, ſed aliqua ætate plus aliqua vero minus aliqua vero nihil. Vnde Auerroes inquit augmentationem componi ex multis motibus & ex multis quietibus. Secũda proprietas eſt, motũ non fieri in inſtãti ſed in tẽpore; nã ſi mot⁹ fit ſucceſſiuè, ergo habet partes prio- *Sex proprietates motus quæ ex eius definitione colligũtur.*

res & posteriores, ergo mensuratur tempore, nam tempus definitur ab Aristot. 4. Physic. numerus motus secundum prius & posterius. Tertia proprietas est, quod forma quæ per motum acquiritur, non consistit in indiuisibili; alioquin tota simul in instāti acquireretur: ex quo efficeretur vt motus non esset continuus, nec successiuus, nec fieret in tempore. Est igitur forma quæ per motum acquiritur, diuisibilis & habet partes seu, vt vocant Latini, gradus, quorum vnus post alium acquiritur successiuè per motum. Vnde Auerroes comment. 4. lib. 3. Phys. ait motum nihil aliud esse quàm generationem vnius partis post aliam partem eius formæ ad quem tendit motus, donec perficiatur & fiat in actu. Quarta proprietas est, si motus est actus mobilis, ergo mobile est prius motu, nam definiens prius est definito. Hanc proprietatem, nimirū mobile esse prius motu, tetigit Arist. 8. Phys. text. 4. eliciens ipsam ex secunda definitione motus. Ex eo autem quod mobile est posterior motu, Aristot. 8. Phys. text. 4. argumentatur motum nunquàm incæpisse. Quinta proprietas est, Motus neque habet primam partem neque vltimam: & omne quod mouetur & prius mouebatur, & posterius mouebitur; quæ proprietas oritur ex eo quod motus est continuus & diuisibilis in infinitum; quam proprietatem Arist. lib. 6. Phys. late tractat. Sexta proprietas motus est, quòd motus est actus imperfectus, vt ait Aristoteles 3. Phys. text. 15. & 8. Phys. text. 40. Nam si quod calefit non est perfectè calidum, alioquin non esset potentia calidum nec moueretur vlterius ad calorem, ergo calefactio est actus imperfectus: si etiam omnis motus est mixtus ex actu & potētia, ergo non est actus perfectus, is enim omnem excludit potētiam. Et quia per generationem forma substantialis tota simul perfectè acquiritur, ideo generatio est actus perfectus, ac proinde non est motus. Atque hæc de proprietatibus motus, quę ex definitione motus cuius facilè innotescūt.

An actio & paßio re differant inter se, an ratione tantum.
CAP. VI.

QVONIAM Aristoteles in 3. Phys. à text. 18. vsque ad 23. ex eo quòd motus est actus mouentis in mobili, argumentatur actionem & passionem esse eundem re motum ratione tamen differentem; relatum enim ad mouens ex quo procedit, vocari actionem, relatum verò ad mobile in quo recipitur & inhæret, passionem appellari; videndum est an hoc ita sit. Nam in eo dubitationem & difficultatem haud leuem esse, ipsemet Aristoteles eodem in loco testificatur. Scotus quidem certe 4. Sent. dist. 13. quęst. 1.

cenſet actionẽ re diſtingui à paſſione: quod probat hoc argumento, actio ſubiectiuè eſt in agente, paſſio autẽ in patiente, ergo non ſunt vna res. Impoſſibile enim eſt vnum accidens numero ſimul eſſe in diuerſis ſubiectis. quod autem actio ſubiectiue ſit in agente, à Scotiſtis probatur multis rationibus. primò, vnumquodque denominatur formaliter tale ab eo, quod ſubiectiuè & intrinſecè eſt in ipſo, vt corpus denominatur album ab albedine, non quæ eſt extra ipſum, ſed quæ ſubiectiuè eſt in ipſo: ſed agens formaliter denominatur agens ab actione, ergo actio ſubiectiuè eſt in agẽte. Secundò. Actio & pactio differũt genere, quia ſunt duo prædicamenta diuerſa, ergo diſtinguuntur re. Nam ſi tantum differunt ratione, ergo citra operationem intellectus non differrret actio à paſſione, & ita idem erit docere, & diſcere, verberare, & verberari. Tertiò. Cuius eſt potentia, eius eſt actus, vt inquit Philoſophus in libro de ſomno & vigilia; ſed potẽtia actiua ſubiectiuè eſt in agente, ergo etiã actio. Quarto. Si actio non eſt in agente, ergo erit in patiente, ergo patiens, vt patiens, aget. Quintò. Auerroes 8. Phyſic. comment. 15. volens probare motum eſſe æternum, & non fuiſſe de nouo factum à Deo, ſic argumentatur: Si Deus ageret aliquid de nouo, ergo mutaretur; quæ conſequẽtia non valeret, niſi actio eſſet in agente; nam ideo, ſi Deus ageret quidpiam de nouo, mutaretur, quia reciperet in ſe nouam actionem quam antea non habebat. Sextò. Sit vnus ignis calefaciens duo ligna; non eſt dubium, quin cum ignis ſit vnus numero, etiam per vnam numero actionem calefaciet illa duo ligna: quæro igitur, aut illa actio eſt in igne, aut in lignis: ſi in igne, habeo quod volo; ſi in lignis, ergo vnum numero accidens ſubiectiuè eſt in duobus numero diſtinctis ſubiectis. Septimò. Idẽ eſt ſubiectũ relationis & fundamenti, nã relatio non ineſt alicui niſi propter fundamẽtum quod reperitur in ipſo, vt æqualitas non ineſt alicui, niſi in ipſo inſit quantitas; ſed relatio agentis ad patiens eſt in ipſo agente, ergo fundamentum ipſius erit quoque in illo agente hoc autem fundamentum eſt actio, nam per actionem agens refertur ad patiens, ergo actio ſubiectiuè eſt in agente. Hæc pro ſententia Scoti.

Opinio Scoti actione ſubiectiuè eſſe in agente, atque ideo re diſtingui à paſſione quæ eſt in patiente probatur ſeptem argumentis.

Actionem non eſſe in Agente, nec re diſtingui à paſsione.
CAP. VII.

NOBIS autem multo aliter hac de re videtur eſſe ſentiẽdum: quare ſententiam noſtram breuiter exponamus. Actio tribus modis ſumitur. Vno modo ampliſſimè pro omni actione ſiue immanente, ſiue tranſeunte, ſiue Phyſica ſiue non; & ſic no-

Tripliciter ſumitur nomẽ actionis.

men actionis aſſignatur naturæ, animæ, menti, Intelligentiis, & Deo. Deinde, accipitur anguſtiſſimè, pro actione tantùm quæ fit ſecundum qualitates, quæ dicitur alteratio; nam inter accidentia, ſola qualitas propriè, ac per ſe eſt actiua, & ita ſumit nomen actionis Ariſtoteles primo de Generatione text.45. ſcribens motum latius patere quam actionem, quoniam actio tantum dicitur de alteratione quæ fit in qualitatibus, motus autem, & de hac & de aliis motibus. Præterea, ſumitur actio ea ratione vt reciprocatur cum motu Phyſico, quemadmodum ſumitur ab Ariſtotele 3. Phyſ. à text. 18. vſque ad 23. & à nobis in præſenti dubitatione.

Demonſtratio Herui ad probandũ actionem nõ eſſe in agẽte.

His poſitis, ſtatuo actionem ſubiectiuè non eſſe in agente, ex quo patebit etiam re non diſtingui à paſſione. Sed primùm, exponam demonſtrationem, quam ad id oſtendendũ affert Herueus 4. Quodlibeto quæſt.4. poſt adiungam etiam rationes meas. Herueus igitur ſic argumentatur; ſi actio eſt in agente, vel eſt principium actiuum agentis, vel reſpectus agentis ad patiens, vel aliqua entitas abſoluta de nouo producta in agente dum agit; nam quid aliud ſit actio ab his tribus, ne fingi quidem poteſt: ſed actio nihil horum eſſe poteſt, ergo falſum eſt actionem ſubiectiuè eſſe in agente. Minor probatur ſecundum omnes partes; & primùm quod actio non ſit principium actiuũ agẽtis, probatur dupliciter; primò, quia principium actiuum eſt principium actionis, ergo ſi actio eſt principium actiuum, actio eſt principium actionis, & idem ſui ipſius. Tum, quia quotieſcunque eſt actio, agens ſemper actu agit, at non ſemper, quotieſcunque eſt principium actiuum, ſemper actu agit, non in igne dum eſt, ſemper eſt principium calefactiuum, cum tamen non ſemper ignis actu calefaciat; ergo actio nõ eſt principium actiuum. Deinde, probatur ſecunda pars, quod actio non ſit reſpectus agentis ad patiens; nam talis reſpectus eſt relatio pertinens ad categoriam ad aliquid, actio verò facit categoriam diuerſam, ergo non eſt reſpectus. Neque valet perfugium Scoti dicẽtis duplicem eſſe reſpectum; vnũ intrinſecum quo prædicamentum ad aliquid conſtituitur: alterum extrinſecum, ad quem pertinent alia ſex prædicamenta: Hoc inquam non valet, primùm, quia talis diſtinctio ficta eſt ab ipſo. Deinde, quia ratio formalis relationis quæ traditur ab Ariſtotele, eſt eſſe ad aliud: quicquid igitur per ſe habebit talem relationem ſiue extrinſecè ſiue intrinſecè, pertinebit ad categoriam ad aliquid. Poſtremò, probatur tertia pars, quod actio non ſit entitas de nouo producta in agẽte, & dupliciter probatur. Primò, quia ſi actio eſt entitas quæ producitur, ergo producitur per aliam actionem, & ſic erit progreſſus in infinitum; nam ſi dices illã actionem produci per actionem, quæ ſit idem

cum ipſa, pari ratione ego dicam formam quæ producitur ab agēte, produci per actionem quæ ſit idem cum ipſa forma: quare cum talis forma quæ producitur non ſit in agente ſed in patiente, actio per quam producitur non erit etiam in agente. Deinde, ſi actio eſt entitas de nouo adueniens agenti, ergo agens de nouo accipiens, quod ante non habebat patitur & mouetur, quare agens in agendo per ſe à ſeipſo pateretur & moueretur. Hæc Heruæus.

Noſtræ autem rationes hæ ſunt. Primò, Hæc opinio repugnat Ariſt. & Peripateticis. Nam Ariſt. 3. Phyſ. text. 20. ait non eſſe inconueniens vt idem actus ſit communis duobus, agenti & patienti, nam agentis eſt tanquam à quo, patientis tanquam in quo: ſicut doctio eſt actus, docentis; verum non eſt, inquit, deciſus, ſed eſt in ipſo diſcente: atqui doctio eſt actio ergo ſecundum Ariſt. actio eſt quidem agentis vt à quo non vt in quo, ſed ſic eſt in patiente. Deinde, Ariſtoteles 3. Phyſ. in text. 22. volēs declarare quomodo idem motus ſit actio & paſſio diuerſa ratione, inquit motū eſſe actionem, prout eſt actus huius in hoc. Nota illud (in hoc) quia indicat actionem ſubiectiuè eſſe in patiente: paſſionem verò eſſe huius ab hoc. Pręterea, lib. 9. Metaph. text. 16. his verbis ſcribit. *Quorumcumque præter actionem eſt aliud quod fit, horum actio in eo quod fit eſt, vt ædificatio in eo quod ædificatur & contextio in eo quod contexitur, ſimiliter etiam de aliis & omnino motus in moto.* Sed nihil apertiùs, nihil explicatiùs, pro huius ſententiæ confirmatione dici poteſt, quàm quod ab Ariſtotele libr. 2. de Anima text. 139. ita ſcriptum eſt. *Si igitur motus eſt actio & paßio, & eſt in eo quod mouetur & patitur, actiui enim & motiui actus in patiente fit. Vnde non neceſſe eſt mouens moueri.* Et ſequenti textu, *Sicut enim* (inquit) *actio & paßio in patiente eſt non in agēte, ſic & ipſius ſenſibilis actus in ipſo ſenſitiuo exiſtit,* Omnes item Peripatetici vt Alexāder Themiſtius, Philoponus, Simplicius, Auerroes, Albertus, & D. Thomas idem ſentiunt vt patet ex his quæ ſcribunt cum in 3. libr. Phyſic. in expoſitione 20. & 23. text. tum in 2. de Anima in explanatione textus 139. Poſtea, ſi omnis actio eſt in agente, ergo nulla actio eſt tranſiens ſed omnis actio eſt immanens, contra Ariſtotelem qui lib. 9. Metaphyſic. text. 16. facit duplicem actionem, vnam tranſeuntem, alteram immanētem: & contra omnes Phyloſophos, qui talem diſtinctionem admittunt. Ad hæc, Pono hoc fundamentum, actionem eſſe motum, quod patet, primùm ex Ariſtot. qui lib. 3. Phyſ. text. 19. ait tam actionem, quàm paſſionem eſſe motus, his verbis. *Cum igitur vtraque ſint motus; ſi diuerſi quidem, in quo ſunt?* & text. 22. ait *neque actio cum paßione idem propriè eſt, ſed cui inſunt hæc, motus.* Deinde, ratione quoq; hoc manifeſtū eſt; nam agere eſt mouere, & eſſe agens, eſt eſſe mouens, ergo actio eſt motus;

Multæ rationes auctoris ad idem probandum.

nam agẽs non mouet nisi per actionem. Præterea, actio est ens successiuum, & quia per actionem agẽs successiue agit, quod si actio est ens successiuum, ergo est motus. Hoc iacto & supposito fundaméto, sic argumentor. Actio est motus, ergo non est in agente; probo consequentiam tripliciter; primò, quia omnis motus subiectiuè est in mobili, vt Aristoteles ait 3. Physi. text. 18. & patet ex definitione motus: nam si motus est actus mobilis prout mobile, ergo est in mobili. Tum, si actio cum sit motus, esset in agente, ergo mouens moueretur eo motu quo mouet; probatur consequentia, nam si calefactio est in igne, ergo ignis calefit, nam sicut impossibile est calorem esse in aliquo quod non sit calidum, ita est impossibile calefactionẽ esse in aliquo, quod nõ calefiat: ergo ignis per eandẽ actionẽ & calefacit, & calefit. Præterea, si actio est motus passio etiã est motus, ergo vnũ numero mouẽs simul producit duos motus: & cũ motus distinguãtur per terminos, cũ in actione & passione sit idẽ terminus numero, nẽper forma quæ producitur, quo pacto actio & pactio poterũt esse diuersi motus? His accedit, quòd si actio est in agente, ergo est aliqua entitas de nouo producta in ipso, quæro à quo producitur talis entitas? non à patiente, ergo à forma, quæ est in agente, verbi gratia) calefactio à calore qui est in igne; aut igitur calefactio est idẽ cum calore qui producitur, & sic non erit in agente, sed in patiente, sicut etiam calor qui producitur, recipitur in eo quod calefit: vel est res diuersa à calore, & sic nõ poterit produci à calore, qui est in igne; nam calor nõ potest producere aliud quàm calorem. Ad extremum, sequeretur, agens esse prius & posterius actione; prius, quia producit actionem; posterius quia secundum Scotum agens est formaliter agens per actionem inhærentem in ipso. Sicut ergo albedo natura prior est albo, sic actio prior debet esse agente, quare idem respectu eiusdem & posterius erit & prius.

Soluuntur rationes Scotistarum.
CAP. VIII.

NVNC respondendum est ad rationes Scoti. Ad primam, Denominatio potest fieri, vel ab intrinseco vt album ab albedine; vel ab extrinseco vt esse vestitum à veste quæ est extra, sic agens denominatur ab actione, non quia sit in ipso sed quia sit ab ipso. Ad secundam. Non necesse est prædicamenta distingui re, sed tantum ratione, per rationem autem non intelligimus operationem intellectus, sed definitionem & vt Aristoteles dicere solet, ipsum esse rei. Nam quamuis actio re non differat à passione, tamen

etiam citra operationem cuiusuis intellectus, aliud est motum exire à mouente in quo est ratio actionis, & aliud recipi in patiēte, per quod constituitur passio. Ad tertiam. Illius propositionis, Cuius est actus, eius est potentia, non est is sensus, vt in quo est potentia, in eodem subiectiuè sit actus; sed potius is, cui conuenit posse agere, eidem cōuenit agere non enim est alia res, quæ potest agere & alia quæ agit, sed eadē. Ad quartam. Actio realiter est in patiente, sed non formaliter: hoc est, res quæ est actio, nempe motus, est in patiente, sed illud quod est exire ab agente in quo cōsistit ratio actionis, non est in patiente: & hanc solutionem tetigit hic Arist. 3. Phy. text. 21. Ad quintā. Illa consequentia Auerrois non habet vim ex eo quod actio sit in agente, sed quia si Deus immediate ageret aliquid de nouo, non posset reddi caussa cur nunc egit & non ante, cum ipse sit æternus, nisi quia ante noluit agere, nūc autem voluit: ex quo putauit Auer. sequi Deum mutari secundum voluntatem: verùm argumentationem hāc Auerrois infirmam esse, in extremo huius operis libro demonstrabimus. Ad sextam. In illo exemplo, secundum rem sunt duæ actiones, sicut sunt duo calores qui producuntur in duobus lignis, respectu tamen principij actiui à quo procedunt huiusmodi actiones, quod est vnum, dicuntur esse vna. Ad septimam. Relatio agentis ad patiēs est in agente, similiter fundamentum illius relationis est in ipso agēte, verum tale fundamentum non est actio, sed potentia actiua, quæ est in agente; nam potentia actiua prout ei ex parte passi respondet subiectum aptum moueri, fundat relationem, quæ est inter motiuū & mobile; prout verò ex parte passi respondet ei aliquis actus productus, vel qui producitur, fundat relationem, quæ est inter mouens & motum, siue inter agens & patiens. Itaque eadem potentia actiua fundat duplicem relationem diuersa ratione.

Relationes quæ sunt inter motiuum & mobile, & inter mouens & motum, quodnā habeant fundamentum.

De Terminis Motus tractantur decem celebres quæstiones.
CAP. IX.

EXPOSITA est definitio motus, qua eius natura declaratur. Deinceps agendum est de terminis motus, qui etiam in eius ratione continentur. Etenim, cum motus sit transmutatio quædam, hanc autem (vt nomen ipsum auctore Arist. 5. Phys. text. 7, significat) necesse est fieri ex aliquo in aliquid, oportet sane motum etiam inter duos terminos esse, quorum alterum quidem vocant terminum à quo, alterum autem terminum ad quem. Verùm, vt quæ de huiusmodi terminis docere volumus, ea & tradantur breuiùs, & dilucidiùs explicentur; ponemus nonnullas breues quæstiones, in

quarum explicationem, eorum ferè omnium quæ ad hanc doctrinã pertinent cognitionem, includemus.

An omnis motus requirat terminos?

QVÆSTIO I.

IN omni motu inesse debere terminos aliquos, confirmat Arist. 6. Phys. text. 91. & 1. libr. de Cælo tex. 86. Deinde, idem perspicuũ fit inductione facta per omnes species motus: nam in generatione & corruptione, termini sunt ens, & non ens; in augmentatione & decretione magnum, & paruum; in alteratione, qualitates contrariæ; in motu locali, differentiæ positionum contrariæ, vt sursum & deorsum. Postremò, id etiam ratione probatur; nam si quis motus careret termino, is esset infinitus: sed natura horret infinitum, vt quod careat ordine & certa agentis intentione, & frustra sit, cum nunquam ad finem peruenire valeat: nam si mouens mouet mobile, vt reducat illud de potentia ad actum, si motus infinitus fuerit, nunquam poterit reduci mobile ad actum, quare frustra mouebitur. Adde, quod si motus localis esset infinitus, ergo spaciũ, per quod fit, deberet esse infinitum: si augmentatio esset infinita, quantitas deberet esse infinita; non dari autem quantitatem infinitam in 3. Phys. demonstratum est. Sed dubitatio existit de motu circulari, qui communiter dicitur infinitus, & carere principio & fine. Sed hoc non obstat; quia in motu circulari duo consideranda sunt; vnum, duratio eius quæ est infinita sine principio & fine, quia secundum Arist. nunquam incepit aut desinet, & est perpetuus atque continuus: alterum est, ratio formalis ipsius motus circularis, cui repugnat infinitum: nõ enim esset circulus, neque motus circularis, si esset infinitus, ratio enim circularis motus in eo est vt vnde incipit, ibi terminetur. adde, quod in circulo oportet esse centrum medium circuli locum obtinens, & ab extrema circunferentia æqualiter vndique distans; at in infinito neque medium neque extrema possunt designari. Sed quia circulus non habet principium re distinctum à fine, & in eo non est aliqua certa pars quæ præter cæteras possit dici principium aut finis, ideo dicitur carere principio & fine. dicitur igitur motus circularis infinitus, vel ratione durationis, vel quod non habet principium re diuersum à fine, eiúsque termini sunt re idem, & ratione tantùm principij ac finis differentes: hoc enim poscit natura motus circularis: vide Arist. lib. 6. Phys. textu vltimo.

An omnis motus requirat duos terminos.

QVÆSTIO II.

OMNEM motum egere duobus terminis, vno à quo, altero ad quem, docet Arist. 5. Phys. tex. 7. probans omnem motum necessario fieri ex vno in aliud, ex ipso Græco vocabulo μεταβολὴ quod sonat vnum post aliud. Hoc etiam manifestum est facta inductione per omnes species motus, quarum vnamquamq; duobus semper terminis circunscriptam & definitam esse reperiemus. Idem quoque ratione probari potest. nam omnis motus continet accessũ & recessum, abiectionem & acquisitionem: quod non potest fieri circa vnũ & idem simpliciter. Præterea, hoc indicat definitio motus, quæ significat mobile moueri à potentia ad actum; & Arist. 4. Phys. 91. ait in omni continuo finito non posse esse tantùm vnum terminum: sed omnis motus est continuus, & est finitus, vt patet ex præcedentis quæstionis explicatione, ergo non potest habere tantum vnũ terminum. Plures autem vno terminos ad quos, motus habere potest, sed non vel vltimos, vel per se primò intentos, vel intrinsecos motui: exempli caussa, calefactionis proprius & intrinsecus terminus est calor, at raritas vel leuitas, non est terminus per se primò intentus; forma substantialis quæ per calefactionem producitur, licet sit terminus per se intentus, non est tamen terminus immediatus & intrinsecus calefactioni. Sed hoc loco duo notanda sunt, vnum est, in aliquibus motibus ambos terminos esse positiuos, vt in omni augmentatione & motu locali, & in multis alterationibus: in aliis vero, alterũ terminum esse priuatiuum, vt in generatione & corruptione & illuminatione. Alterum est, aliquando hos duos terminos esse distinctos actu, & secundum rem, & determinatos, vt patet in omni motu, vno tantum excepto circulari: aliquando verò non esse definitos, sed tantum diuersos secundum potentiam & rationem, vt in motu circulari, cuius quodlibet punctum circuli indifferenter est principium & finis, quod exigit ratio motus circularis, alioquin nõ esset circularis.

An in vno motu possint esse plures termini, quam duo.

QVÆSTIO III.

NON possunt in vno motu esse plures termini per se quam duo, vnus à quo, alter ad quem. Etenim in vno motu, terminus ad quem simpliciter, non potest esse nisi vnus; quia si vnitas, distinctio, & denominatio motus sumitur à termino ad quem, non potest hic esse multiplex, si motus est vnus.

Tum, si motus re idem est cum termino ad quem, vt infra docebimus, erit quoque vnus, vel multiplex motus, sicut est terminus ad quem. Deinde, ostēsum est supra, octauo huius operis libro, eiusdem rei non posse esse plures caussas perfectas, & in eodem genere caussę; sed terminus ad quem est caussa motus tāquàm finis eius, ergo vnius motus non potest esse nisi vnus terminus ad quem.

Quot modis vnus motus poßit habere complures terminos ad quos.

Contingit autem (vt paulò ante diximus) esse plures vno, sed vel non vltimos & totales, vt in calefactione calor vt quatuor est finis calefactionis quæ præcedit, & per quam acquiritur, sed non vltimus, neque totalis: Vel non primò, sed consequenter, vt in accretione primo acquiritur quantitas, consequitur autem figura, locus, relatio æqualitatis vel inæqualitatis: Vel non intrinsecos motui, vt in alteratione quæ præcedit generationem, finis intrinsecus est qualitas, extrinsecus autem productio formæ substantialis: Vel per accidens, vt quod mutatur in album, potest simul mutari in dulce, vel musicum, sed per accidens.

De termino autem à quo, sic dicendum est: cum triplex sit vnitas motus, generica, specifica, & numeralis; in vnitate generica, terminus à quo debet esse eiusdem generis atque terminus ad quem: quia contraria continentur sub eodem genere, sed terminus à quo est contrarius termino ad quem, ergo, &c. In motu autem vno secundum speciem, terminus à quo potest esse multiplex, & differens secundum speciem; vt patet in mutationibus quæ fiunt, vel ab extremis ad vnū medium, vel à diuersis mediis ad vnum extremum; nam cum omnis dealbatio sit vnius speciei, vt dicit Arist. 5. lib. Phys. text. 31. alia tamen potest fieri à nigro, alia à viridi, vel rubro, quæ specie differunt inter se: & caussa est, quia medium cum participet vtroque extremo, ad vtrumuis refertur tanquàm contrarium eius. Quod si quis diceret, cum terminus à quo sit contrarius termino ad quem, si terminus à quo possit esse multiplex respectu vnius termini ad quem, fore vt vni sint multa contraria. quod est contra Arist. & in primo lib. de Cælo & 10. Metaphy. Respondendum esset, vni non esse duo contraria simpliciter; secundum quid autem, non esse absurdum: sicut vni extremo opponitur, & alterum extremum, & medium; medium enim non opponitur vni extremo simpliciter, sed ob participationem alterius extremi. Denique, in vnitate numerali, impossibile est terminū à quo esse nisi vnum numero; nam si non est, vel igitur erunt plures numero, vel plures specie; non plures numero, nam duo accidentia Physica, quæ habent contrarium, & acquiruntur per motum, si tantum differant numero, non possunt simul esse in eodem numero subiecto; quia talium accidentiū vnitas numeralis, vel omnino, vel certè necess-

Quomodo vni poßint esse duo contraria.

necessariò pendet à numerali vnitate subiecti: si autem fuerint termini à quibus differentes specie, cum illi opponantur termino ad qué, fieret, vt vni essent duo contraria; nam extremum & medium quæ videntur contraria alteri extremo, vel nunquam sunt simul, vel si quando sunt, tunc vicem gerunt vnius contrarij comparatione alterius. Vide Arist. lib. 5. Phys. tex. 6. Atque hoc quod diximus clariùs cernitur in motu locali. Sicut enim vnum corpus non potest simul esse in duobus locis numero réque diuersis, sic motu locali à duob' locis diuersis simul re cedere non potest. Verùm sicut terminus ad quem, potest esse multiplex modo supradicto, sic etiam terminus à quo. Cæterum non sicut ad vnitatem motus requiritur vnitas termini à quo, ita opus est, vt si motus fuerit diuersus, terminus à quo sit diuersus. Nam à nigro potest fieri mutatio in album & viride, quę differunt specie; & ab eodem numero loco, id est centro, possunt moueri ignis & aër ad sua loca, quæ specie differunt. ex quo intelligitur terminum à quo non esse ita præcisè de substantia motus, sicut est terminus ad quem.

An termini motus debeant esse indiuisibiles.

QVÆSTIO IIII.

DIVISIO duplex est; vel secundum partes quantitatis, vel secundum gradus perfectionis; prior diuisio tantùm reperitur in terminis motus localis & augmẽtationis: posterior vero, tantum in qualitate. Oportet autem terminos motus esse diuisibiles vel priori, vel posteriori modo; ita vt non toti simul acquirãtur, vel deperdantur, sed successiuè per partem post partẽ. quod sic probatur: Aristot. 3. Phys. tex. 15. & 8. Phys. tex. 40. ait motum esse actum imperfectum, videlicet, quia in motu forma non habetur perfecta, sed imperfecta; ergo forma est diuisibilis; nam si esset indiuisibilis, tota simul perfectè acquireretur: quare non esset vlla caussa, propter quam motus ad talem formam, deberet vocari actus imperfectus. Inductione quoque hoc manifestum fit per omnes species motus; in omnibus enim cernuntur termini diuisibiles & partibiliter parabiles. Hoc etiam probatur ratione, nam si motus est actus entis in potentia, ergo quod mouetur, partem habet formæ iam actu acquisitã, partem habet potentia acquirendam, ergo illa forma est diuisibilis. Deinde, in motu, aut mobile est perfectè in termino à quo, aut perfectè in termino ad quem, aut partim in vtroque: si primum dixeris, ergo nondum mouetur; si secundum, ergo iam est motum,

& cessauit motus: si tertium, ergo ambo termini sunt partibiles. Præterea, motus per se est successiuus, & fit in tempore, ergo cum motus re sit idem atque terminus ad quem, is acquiretur successiuè. Ob eandem etiam caussam terminus à quo successiuè perditur, nam si terminus à quo simul & subiecto abijceretur, etiam subito & simul induceretur terminus ad quem: quia sublato termino à quo, non reperiret aliquid sibi resistens & remorans productionem sui. Sed dicet aliquis Aristotelem in 6. Phy. tex. 44. & 45. significare terminum ad quem esse indiuisibilem, & non acquiri in tempore. Respondeo, bifariam accipi terminũ ad quem, vel vt is opponitur termino à quo, continens totam formam quæ acquiritur per motum, & sic sumit Arist. 6. Phy. 32. & 40. vsque ad 44. & hac ratione terminus ad quem diuisibilis est: vel pro vltimo formæ quæ acquiritur, quo acquisito cessat motus, & sic est indiuisibilis, nam si esset diuisibilis, non esset simpliciter vltimum formæ, quoniam haberet partes alias priores, & alias posteriores. quid autem sit huiusmodi vltimum, an gradus & pars aliqua formę, an aliud quidpiam, posteriùs considerabimus. nos loquimur hic de termino ad quem priori modo, Aristot. autem in 6. Phy. posteriori modo; quocirca non est contradictio. Cæterum hæc nostra sententia habet locum tantummodo in motu propriè dicto, non autem in mutatione quæ distinguitur à motu, qualis est generatio, & corruptio; nam cum talis mutatio fiat in instanti, forma indiuisibiliter & tota simul acquiritur.

Pulchra dubitatio.

An termini motus debeant esse oppositi inter se?

QVÆSTIO V.

NECESSARIVM est terminos à quo, & ad quem, esse inuicẽ oppositos. Primò, quia Arist. 8. Phy. tex. 62. & in 5. Phys. non semel ait omnem mutationem esse in oppositis. Tum, idem fit manifestum, facta inductione per omnes species motus. Hoc etiã confirmatur ratione, quia aut ambo termini sunt eiusdem speciei, aut differunt specie, verum non sunt oppositi, sed (sicut vocant) disparati, vt lignum & lapis: non possunt esse vnius speciei, nam sic in motu locali ambo essent vel naturales, vel violenti; quare non esset vlla caussa, cur ab vno fieret mutatio ad alterum. Deinde, quia in motu vnus abijcitur, alter acquiritur, quod non posset fieri si ambo essent similes; nam terminus ad quem qui introducitur ab agente, est similis agenti, ergo terminus à quo, qui eijcitur ab agente, erit eicontrarius; si enim ipse quoque agenti esset similis, nequaquã ab eo eijceretur & corrumperetur. Neque vero possunt esse termini disparati,

ſic enim quodlibet fieret ex quolibet, neque eſſent termini cuiuſlibet mutationis definiti: & verò non omne agens poteſt quemlibet terminum à quo corrumpere, ſicut nec quemlibet terminum ad quẽ producere: relinquitur igitur, vt debeant eſſe oppoſiti. Sed cum oppoſitio ſit quadruplex, videndum eſt, quæ nam inſit in motu. Ac primum quidem, oppoſitio relatiua non pertinet ad motum, quia in relatione per ſe non fit motus, vt poſtea dicemus; neque contradictoria, nam motus exigit mobile cum aptitudine recipiendi terminum ad quem ipſius motus, contradictio autem, cum ſit oppoſitio inter puram negationem & affirmationem, id non depoſcit. Quocirca 1. Phy. tex. 43. dicitur album fieri ex non albo, non quolibet, ſed quod ſit nigrum; & quia contradictio eſt inter ens ſimpliciter, & non ens ſimpliciter, ex non ente autem ſimpliciter nihil fit Phyſicè. ideo motus reſpuit oppoſitionem contradictoriam. De priuatiua autem oppoſitione, diſtinguendum eſt; nam vel eſt pura priuatio, & ſic non pertinet ad motum, ſed ad mutationem: pura enim priuatio licet ſit in aliquo ſubiecto, tamen quia perſe, non eſt aliquid poſitiuum, non poteſt reſiſtere agenti, quare in inſtanti abijcitur, nec circa ipſam fit motus, ſed mutatio inſtantanea, vt patet in illuminatione: vel eſt cõtrarium, quod reſpectu alterius contrarij dicitur priuatio, vel quia eſt imperfectius illo; vel quia includit abſentiam contrarij cum aptitudine ſubiecti, per quæ duo conſtituitur ratio priuationis: & quia talis oppoſitio priuatiua non differt à contrarietate, poteſt circa ipſam fieri motus; de qua loquens Ariſt. 5. Phy. tex. 9. Priuatio, inquit ponatur contrarium. propriè igitur ſola oppoſitio, quæ eſt in contrarietate, pertinet ad motum propriè dictum.

Sed hoc loco tres exiſtunt dubitationes: Prima eſt, in creatione eſt oppoſitio contradictoria, nam eſt mutatio à non ente ſimpliciter ad ens. Altera eſt, Ariſtotelem 5. Phyſ. text. 7. & 9. & lib. 6. tex. 91. ſcribere generationem eſſe in contradictoriis. Tertia eſt, vt fiat mutatio, tantum requiritur vt ſubiectum non habeat formã, ad quam debeat fieri mutatio, poſſit tamen eã habere, quare ad efficiendũ motũ ſufficit oppoſitio priuatiua. Ad has dubitationes breuiter, ita reſpondendum eſt. Ad primã, conceditur antecedens, ſed negatur conſequentia, quia nos loquimur hic de mutatione Phyſica, qualis non eſt creatio, imo eſt æquiuocè mutatio. Ad ſecundam, Ariſtoteles vel ſumit ibi contradictionem pro oppoſitione priuatiua, vel appellat contradictionem eam oppoſitionem, quæ eſt in generatione & corruptione, propterea quod fit quodammodo inter non ens ſimpliciter, & ens ſimpliciter, ſumendo non ens ſimpliciter, non quidem ipſum nihil, ſed quod non eſt ens in actu, & opponitur enti

Explicatur tres dubitationes.

ſubſtantiali,ſicut Ariſt.tradit 5.Phy.tex.8. Ad tertiam. Vt fiat mutatio ſimpliciter, quæ dicitur de mutatione inſtantanea & ſucceſſiua, ſufficit oppoſitio priuatiua,non tamen,vt fiat motus propriè dictus, nam cum is debeat eſſe continuus & ſucceſſiuus,exigit aliquam reſiſtentiam in ſubiecto,quocirca debet fieri inter contraria.

An terminus à quo, debeat ſpecie differre à termino ad quem?

QVÆSTIO VI.

DEBET ſemper terminus à quo diſtingui ſpecie à termino ad quem; nam ſi debent eſſe contrarij, vt proximè ante docuimus,oportet eos differre ſpecie.Et hoc apertè cõfirmat Ariſt. 1.de Cælo tex. 86. dicens omnem mutationem fieri ſemper inter ea, quæ differunt ſpecie.Verùm hæc differentia ſpecifica in motu circulari non eſt ſecundum rem,ſed ſecundum rationem;nam idem punctum eſt terminus à quo & ad quem, prout habet rationem principij & finis. In augmentatione quoque,non tam inſigniter apparet talis differentia,ſicut in aliis motibus. Nam minor & maior quantitas(inter hos enim terminos verſatur accretio)Mathematicè ſumptæ,non differunt ſpecie ; Phyſicè autem,& in ordine ad eſſe & operationes viuentis,& vt inchoant,atque terminant accretionis motũ, ſpecie quodammodo differunt,ſícque de ipſis 1. lib.de Cælo tex.86. ſentit & ſcribit Ariſtoteles. Mutatio autem quæ fit ex minus albo ad magis album,dicitur fieri in eadem ſpecie,quod tamen intelligendũ eſt materialiter,non formaliter; talis enim mutatio per ſe non fit ex minus albo,vt album eſt,ſed prout habet admixtum nigrum,nam,vt auctor eſt Ariſtoteles,remiſſio formæ fit ob admixtionem contrarij. Vide ipſum lib.5.Phy.tex.19.

An abiectio termini à quo, & acquiſitio termini ad quem ſint vnus motus numero?

QVÆSTIO VII.

CVM in omni motu ſint duo termini, vnus à quo,qui abijcitur,alter ad quem qui acquiritur; meritò dubitatur, an abiectio illius & acquiſitio huius , ſint vnus motus numero, an duo.Nam cum ſint duo accidentia,quorum vnum remittitur & corrumpitur,alterum intenditur & perficitur, videtur id non poſſe fieri per vnum motum.Veruntamen dicendum eſt,vtrumque comprehédi vno motu.Etenim omnium motuum eſt eadem ratio,ſed in motu locali & argumentationis,palam eſt quòd decedere à termino à quo,

& ire ad terminum ad quem, fit per eundem numero motum, ergo similiter continget in aliis. Et Arist.in 5.Phy.tex.7. ait omnem motum necessario fieri ex vno in aliud, & tex.49. ait motũ propriè dictum, fieri ex vno contrario in aliud cõtrarium: & tex.54. scribit omnem motum consistere in duobus subiectis hoc est terminis positiuis & contrariis. At si v. g. in calefactione aquæ, acquisitio caloris esset vnus motus, & abiectio frigoris alter, neuter fieret inter duos terminos contrarios, neque esset mutatio ex vno in aliud. Postea, Aristoteles 5.Phys. tex. 4. & 48. inquit motum magis denominari à termino ad quem quam à termino à quo quia terminus à quo abiicitur per motum, terminus autem ad quẽ acquiritur: ergo supponit. Arist. abiectionem termini à quo & acquisitionem termini ad quem fieri per eundem motum. Præterea in 4. Phys.tex. 117. & 128. ait omnem motum esse remotiuum & corruptiuum alicuius à subiecto; quod verum non esset, si acquisitio termini ad quem esset alius motus ab expulsione termini à quo: ille enim nihil remoueret à subiecto, sed tantum acquireret. Deinde, in aqua remissio frigoris & acquisitio caloris, fit ab eodem numero agente hoc est igne, per eandem calefactionẽ, per quam simul producitur calor & corrumpitur frigus, ergo est vnus motus numero. Adhæc, si remissio frigoris differt in ratione motus ab acquisitione caloris, ergo vel talis remissio erit mutatio, vel erit motus propriè dictus; non mutatio, quia talis fit in instanti, & est in non habentibus contrarium, & si remissio frigoris esset mutatio, etiam acquisitio caloris esset mutatio & nõ motus; oppositorum enim eadem ratio est, sic enim probat Arist.tex.8, libro 5. Phy. corruptionẽ non esset motum, quia opponitur generationi quę non est motus. Neque etiam expulsio termini à quo potest appellari motus, nam omnis motus fit inter duos terminos positiuè contrarios, quod in remissione frigoris præcisè sumpta, non reperitur; nam ea tendit ab esse formę, ad eiusdem non esse. Quid pluribus opus est? Aristoteles hoc apertè docet 5.Phy.tex 47. scribens his verbis. *Est autem qui ex contrario, ei qui est in contrarium non contrarius, vt qui est ex sanitate ei qui est in ægritudinem; idem enim, & vnus est, esse tamen non idem est ipsis sicut non idem est ex sanitate mutari, & in ægritudinem.* Argumentum autem initio propositũ, nihil valet; nã licet duo sint accidẽtia terminus à quo & terminus ad quẽ, nõ ideo tamen fit, vt sint duo motus illius abiectio & huius inductio. Tũc enim duo accidẽtia cõstituunt duos motus, cũ ambo se habent, vt termini ad quod secus est hic, nam vnũ habet se vt terminus à quo alterum vt terminus ad quem; & acquisitio vnius, per se primo fit, & intenditur principaliter ab agente, corruptio autem alterius, secundario & quasi ex accidenti.

Multis argumentis probatur, eiectionẽ termini à quo & inductionem termini ad quem non esse duos motus.

Ab vtro termino ſumenda ſit Vnitas motus.

QVAESTIO VIII.

CVM triplex ſit vnitas, generica ſpecifica, & naturalis, de generica conſtat eam ſumi à termino ad quem, dicente Ariſtotele lib. 5. Phyſi. tex. 31. eos motus eſſe vnius generis qui verſantur in eadem categoria, qui autem pertinent ad diuerſas categorias diſtingui genere, & text. 35. perſpicuè docet vnitatem genericam motus ab eo ſumi ad quod fit motus. Vnitas autem ſpecifica, non poteſt ſumi à termino à quo; contingit enim motus vnius ſpeciei procedere à terminis differentibus ſpecie, vt dealbatio quæ fit ex nigro & quæ ex viridi: ſimiliter aër moueri poteſt ad ſuum locum ex centro terræ & ex concauo lunę. Deinde, poteſt eſſe terminus à quo vnus & idem, cum tamen motus qui ab eo fiunt, differant ſpecie, vt motus aëris ad ſuum locum & item ignis ad ſuum, ſpecię differunt, poſſunt tamen ambo fieri à centro mundi tanquam à termino aquo. Ergo vnitas ſpecifica ſumenda erit à termino ad quem. Cuius ſignum eſt, quod omnes motus habent denominationem ſuam à termino ad quem, & ratio eſt, quia motus re idē eſt cum termino ad quem, & per ſe ordinatur ad illum: & hoc idem apertè docet nos Ariſt. lib. 5. Phy, tex. 31. & 35.

Ponuntur quinque obiectiones. Sed occurrunt aliæ dubitationes. prima, terminus ad quem nondum eſt, ergo motus non poteſt accipere ab eo vnitatem ſuam ſpecificam. Secunda. Ad eundem terminum poteſt moueri aliquid per lineam rectam vt per cordam, aliud verò per circularē, vt per arcũ, qui motus tamen differunt ſpecie. Tertia. Ad eundem terminum per idē ſpatium poteſt moueri vnum animal reptando, aliud ingrediendo, aliud volando, cum tamen hi motus differant ſpecie. Quarta. A concauo lunæ ad centrum moueatur terra, moueatur item ignis; hi motus ſpecie differunt quia vnus eſt violentus alter naturalis, moueri namque deorſum ſicut eſt naturale terræ, ita igni eſt violentum; ſpatium tamen idem eſt, & ambo termini à quo, & ad quem ſunt idem. Quinta. Mutatio ex albo in viridem colorem, & mutatio in rubrum etiam ex albo, communiter exiſtimantur differre ſpecie, cum tamen termini ad quos non differant; nam mutatio ex albo ad viride fit tãquam ad nigrum, quo participat viride aliquo modo ſimiliter mutatio ex albo ad rubrum, ad ipſum fit tanquã ad nigrum, vt docet Ariſt. 5. Phy. tex. 6. & 52. ergo ambæ mutationes fiunt reſpectu eiuſdē termini ad quem.

Soluuntur obiectiones. Verùm ad hæc facile reſpōderi poteſt hoc modo. Ad primam, cum eſt motus, terminus ad quem partim eſt, partim non eſt; quia par-

tim est acquisitus, partim est acquirẽdus. Quin etiam totus quodam modo est, non in actu perfecto & completo, sed in fieri. Adde quod id quod non est, potest esse & habere se vt finis, potest dare nomen, & rationem specificam iis, quæ per se ordinantur ad illum; vt patet in omnibus potentiis & instrumentis quæ specificantur per actus ad quos ordinãtur: atq; hoc manifestum est ex iis quæ supra libro octauo de Caussalitate finis disputauimus. Ad secundam. Quamuis extremum vtriusque motus videatur esse idem, tamen id in quo fit motus, & quod per motum acquiritur, non est idem; nam siue quod acquiritur per motum localem sit spatium, siue sit vbi, constat hæc diuersa esse in motu per circulum, & per spatiũ rectũ. adde, quod per accidens est vt quod mouetur per circulum insistat & quiescat in aliquo puncto illius circuli; nam secundũ rationem circuli, suapte natura aptum esset moueri ab eodã pũcto ad idem punctũ Ad tertiã. & 4. Motus cõsiderari potest, vel vt motus est; vel vt est naturalis, aut violentus; vel secundum modum quo fit; si priori modo consideretur, omnes motus, qui fiũt inter eosdem terminos, sunt eiusdem speciei; sin autem posteriori modo, motus ignis & terræ ad centrum, specie differunt, quia vnus fit naturaliter ad centrũ, alter violenter. Similiter motus rependi, ambulandi, & volitandi, non differunt vt motus sunt, sed secundũ modum, quo fiunt, proprium, & naturalem vnicuique generi animantium. Aliud igitur est considerare motus aliquos vniuersè ac simpliciter vt motus sunt, & aliud vt sunt tales motus, nimirum vel ratione principij effectiui, vel ratione modi quo fiunt.

Pulcra disputatio, an colores medij specie differant ab extremis.

Opinio Auerrois.

Ad quintã. De mediis qualitatibus specie differãt ab extremis necne, nõ satis liquet. Etenim Auerr. 5. Phy. cõm. 6. & 52. videtur sentire extrema esse in mediis actu, non quidem perfecto, sed remisso & imperfecto? nõ aliter quàm sunt in eo quod est tepidũ, frigus & calor. Opinatur etiam ad abũ fieri mutatione ex rubro aut viridi, similiter vt fit ex minus albo; cũ quo est permixtũ nigrum. His consequẽs est, rubrũ & viride non distingui specie ab albo, veluti nec minus albũ specie differt ab eo quod est perfectè album. In libro autẽ 4. de Cælo cõm. 26. statuit duplex mediũ; vnum quod dicitur mediũ per cõparationem, quia nimirũ cõparatum vtrique extremo, habet cũ vtroque similitudinem quandam atque conuenientiam: hoc modo aër dicitur medius inter ignem & terram, quippe qui grauis sit comparatione ignis, leuis autem, terræ comparatus. Atque huiusmodi medium, est quidpiam simplex & specie diuersum ab extremis. Alterum medium vocatur per compositionem, quod est mixtum & temperatum ex ipsis extremis quæ in eo actu sed imperfectè insunt. Et medium huius generis nõ est forma simplex, sed ex ipsis extremis

conflatum quidpiam atque concretum, nec ab vtroque extremo specie, sed tantummodo secundum magis & minus differens. Atq; hoc modo viride est medium inter album & nigrum. Ne quis autem de opinione Auerrois dubitandi locus cuiquam reliquus esset, is libro 10. Metaphysicæ comm. 23. explicatissimis verbis sententiam suam aperuit, scribens medias qualitates non distingui specie ab extremis, sed tantum differre ab illis secundum magis & minus. Nec id modò ait, sed etiam probat eo argumento, quòd cum ab vno extremo non fiat mutatio ad alterum extremum, vt ab albo ad nigrum. nisi per media quæ inter vtrumque extremum interiacens, si media specie different ab extremis, nonquàm posset fieri motus vnius speciei, nec continuus ab vno extremo ad alterum extremum; frequenter enim propter varias mediarum qualitatũ species, interrumperetur. Nec in motu continuo qui fit inter duo extrema cõtraria, esset ipsum (inter) ad quod necesse est prius perueniri quàm ad extremum, vt docet Aristoteles lib. 5. Phy. tex. 22.

Videtur Aristoteles idem sentire quod Auerroes.

Atque hæc quidem ex sensu Auerrois dicta sint. Cuius sententiæ suffragari videtur Arist. scribens 1. Physi. tex. 47. & lib. 10. Metaphy. tex. 23. Media componi ex ipsis extremis: & affirmans 5. Physi. tex. 6. & 52. mutationes quæ fiunt à mediis ad extrema, fieri tanquam ab extremo ad extremum, quoniam medium est quodammodo vtrumq; extremum. In libro autem Physicorum sexto, tex. 32. apertè docet, quod mutatur ex albo in nigrum, id non cum primum discedit ab albo, iam esse in nigro; prius enim esse in fusco & per hoc postea ad nigrum peruenire. Ex quo licet concludere, fuscum specie non distingui ab albo & nigro: alioquin, si specie differret, nunquam ex albo in nigrum fieri posset motus vnius speciei & continuus. sed propter mediorum colorum varias species quas necessariò pertransiret, semper esset interruptus. Ergo secundum hanc opinionem, mutatio ex albo in nigrum; non differt specie ab ea quæ fit ex albo in viride vel rubrum, vel alium quemuis colorem medium; quod tamen in quinta dubitatione, tanquam certum & concessum ab omnibus, sumptum & positum fuit.

Opinio communis.

Altera opinio est, quam plerique omnes Philosophi ac Theologi sequuntur, medias qualitates specie distingui ab extremis; nec has esse in illis actu & formaliter, sed tantum virtute; & propter similitudinem atque conuenientiam quam mediæ habent cum extremis, dicuntur illæ ex his componi. Cum igitur ex nigro fit mutatio in viride, dicitur fieri quodammodo in album, quia viride habet conuenientiam quandam cum albo. propter quam viride quodámodo est contrarium nigro; & quia mutatio non fit nisi vbi est contrarietas,

idcir-

idcirco Aristoteles ait ex nigro mutationẽ fieri in viride ea ratione vt est quodámodo albũ, quoniá hac ratione est quodámodo cõtrarium nigro; per se autẽ, & vt loquũtur, formaliter, seu actu, viride nihil habet in se nigredinis & albedinis, & ab vtroque colore differt specie.

Themistius & Simplicius sequũtur priorem sentẽtiam.

Atque hæc quidem à magnis Philosophis, de præsenti quæstione in vtramque partem, satis acutè ac probabiliter disputantur. Ego priorem sententiam, si falsam & improbabilem dixero, planè mẽtiar. Præsertim cum in ea quoque, Themistium, & Simplicium fuisse sciá: quippe qui explanando textum 6. libri quinti Physicorũ, haud obscuris verbis docent medios colores, mixtos & cõpositos esse ex coloribus extremis, qui in ipsis insunt: non aliter, quàm id quod est tepidũ (hoc enim ipsi vtuntur exemplo) mixtũ & concretũ est ex calore & frigore. Constat autem, tepidum non differre specie à frigido & calido, cum nihil aliud sit tepidum, quàm frigidum & calidum simul & remisse, Addunt præterea illi, ex nigro fieri mutationem in viride, nõ ea ratione, vt est viride, sed propter albedinẽ, quæ aliqua ex parte in eo, quod est viride, continetur. Videmus etiam pictores, partim extremorũ, partim mediorum colorum certa quadá permixtione & temperatione, alios colores medios efficere. Quis autẽ credat, nouas colorum species, tanta facilitate sic ab illis confici? Ergo, licet (vt dixi) priorem sententiam non reprobem, ad posteriorem tamen, quæ inter qualitates medias & extremas differentiam ponit specificam, sum equidem aliquanto propensior. Fit enim mihi vero simillimũ qualitates medias esse formas & qualitates simplices, eas que habere pro prius ac peculiares caussas, proprietates, & effectus: quamobrem necessario distingui specie ab extremis. Si enim constant ex sola mixtione extremarum qualitatum, nec ab illis differunt nisi secundũ magis & minus, ergo viride non magis differret à nigro & albo, quàm ab his differunt minus album & minus nigrum: at quis ita sentiat, cum id vel oculorum iudicio, apertè redarguatur? Iam verò si colores medij non specie, sed tantummodo secundum magis & minus differunt ab extremis, & ex illorũ mixtione conflãtur, ergo quotiescũque ex nigro perfecta sit mutatio in albũ, oporteret omnes intermedias colorum species procreari & apparere; quod falsum esse, mutationes quas in eiusmodi coloribus, cum ab arte, tum à natura quotidie fieri videmus, manifestè declarant.

Sẽtentia auctoris.

Cur colores medij dicuntur cõponi ex coloribus extremis.

Sed cur (nam & hoc quæret aliquis) Aristoteles & Peripatetici aiunt, colores medios componi ex coloribus extremis? An id non est intelligendum de compositione Physica? sed de Metaphysica; quæ in eo consistit, quòd colores medij habẽt affinitatem, similitudinem & conuenientiam cum extremis. Nam animã rationalẽ, quæ est simplex

ſubſtantia, Philoſophi aiunt eſſe formam quandam inter naturam materialem & immaterialẽ quodãmodo mediam, & ex vtraque cõpoſitam: quoniam eſt vtriuſque ſimilis & particeps. An potius cõpopoſitio mediorum colorum referenda eſt, non ad colores extremos ſed ad eorum cauſſas; Cauſſæ autẽ colorũ ſunt (vt innuit Alexãder. 1. libro Naturalium quæſtionum cap. 2.) lux, perſpicuitas, & opacitas: perſpicuitas in mixtione, cũ priuatione opacitatis, eſt cauſſa albedinis; Opacitas cum priuatione, vel certè cum per exigua perſpicuitatis & lucis admixtione, ex cauſſa nigredinis, Ex illis tribus variè mixtis inuicem, atque certa quadam ratione temperatis medij colores exiſtunt. An potius id referri debet ad colorum effectus? Albũ omnino diſgregat viſum, nigrũ omnino eum cõgregat, vtrumque nimis ac præter modum oculorum ſenſum afficit; quamobrem eum offendit ac lædit; omni namque ſenſui, quoniam is in modiocritate & tẽperata quadam ratione conſiſtit omnis rerũ quæ ſentiuntur exuperãtia, moleſta & noxia eſt. At viride, purpureum, cæruleum, aliíque colores medij, partim congregant, partim diſgregant viſum, & modicè ac temperatè ſenſum afficiunt. Ex quo fit, vt non modo non offendant, ſed etiã iuuẽt atque oblectẽt aſpectũ. Verùm de hac quæſtione, quæ nunc à nobis raptim curſimque dicta ſunt, ea lectori hoc loco, ſatis eſſe debent. quæ nos, licet obiter, & quaſi per tranſennam, explicare tamen voluimus, vt rem per ſe obſcuram, nec ſatis adhuc explicatam, & ſanè ſcitu admodum dignam, aliquantulum tractatione noſtra illuſtraremus. Nunc memini (quod libet hic adiungere) idem quod nos de mediis coloribus ſentimus, ipſum etiam Auer. in 6. Phy. com. 32. & 3. Meteor. comm. vlt. ſentire.

Tria concurrunt ad vnitatem numeralem motus.

Dinceps ſequitur, vt de vnitate numerali motus, vnde ea petẽda ſit doceamus. Ad conſtituendam vnitatem numeralẽ motus, tria (ut ait Ariſtoteles 5. Phyſ. tex. 35.) neceſſe eſt cõcurrere: vnum numero mobile: vnum numero terminum ad quem: tempus item vnum numero atque continuum. Etenim motus eſt accidẽs, eſt via ad terminum ad quem à quo re non differt; eſt denique ens ſucceſſiuum. Quia motus eſt accidens, non poteſt is eſſe vnus numero niſi ſubiectum etiam in quo inhæret, hoc eſt ipſum mobile, fuerit vnum numero. Si autem motus eſt via ad terminum ad quem, nec re differt ab ipſo, qui poteſt eſſe vnus numero, ſi terminus ad quẽ vnus numero nõ fuerit? Quod ſi motus eſt ens ſucceſſiuum, ergo non poteſt eſſe vnus numero niſi etiam fuerit continuus; continuatio autem motus cognoſcitur & iudicatur ex tempore; eum námque motum iudicamus eſſe continuum, quem cognoſcimus toto tempore quo durat, nunquam fuiſſe interruptum.

Verùm hoc loco nonnullæ dubitationes exiſtũt. Prima, præter tria ſupradicta quæ concurrunt ad vnitatem numeralem motus, etiam neceſſe eſt terminũ à quo eſſe vnũ numero. Nõ enim poteſt vnus numero motus, ex diuerſis numero terminis ſimul procedere. Secunda. Ariſt. 8. Phyſ. tex. 49. & 82. perſpicuè & affirmatè docet, motũ vnum numero atque cõtinuũ eſſe non poſſe, niſi mouẽs etiam fuerit vnũ numero; ergo præter illa tria opus quoque eſt vnitate numerali motoris. Tertia. Si canis ex turri cadens, medio in lapſu moriatur, erit vnus numero motus canis viuentis & mortui à turri vſque ad terrã, quia eſt continuus: ridiculum enim eſſet dicere canem in medio aëre, poſteaquam occidit, aliquanto tempore quieuiſſe, quia hoc eſt contra naturam grauis: nec poteſt reddi cauſſa, quare ſi potuit aliquanto tẽpore quieſcere, deinde moueri cæperit, ac non potius toto reliquo tempore quieuerit. Hic igitur eſt vnus motus numero, tamen ſubiectum non eſt idẽ numero, canis enim viuus & mortuus non eſt idem numero. Quarta. Si in alteratione acquiritur ſemper alia & alia pars formæ, ergo non poteſt eſſe idẽ numero terminus ad quẽ totius alterationis. Quinta. Motus eſt prior tempore, quippe cum tempus ſit paſſio motus vt dicitur 12. Metaphy. tex, 29. ergo vnitas motus, non pendet à tempore, prius enim non pendet à poſteriori. *Quinque dubitationes.*

Sed ad hæc argumenta ſic reſpondendũ eſt. Ad Primum, Ariſt. prætermiſit terminum à quo, vel quia certum eſt, ſi motus ſit vnus, & terminus ad quem vnus, terminum etiã à quo neceſſariò fore vnũ, cum ſit oppoſitus illi; vel quia cum, terminus à quo abiiciatur per motum Ariſt. in declaranda vnitate, & contrarietate motus, videtur eum deſpexiſſe. Ad Secundum. Verum eſt vnitatem motus etiam pendere à motore; tum quia motus dependet in eſſe & fieri à mouente; tũ quia definitur eſſe actus mouentis in mobili: ſed quia nõdum Ariſtoteles oſtenderat omne quod mouetur neceſſariò moueri ab alio, & omnem motum egere mouente, quod demonſtrabit ipſe tum in 7. tum in 8. Phy. ideo in 5. lib. Phy. non fecit mentionem motoris, ne videretur vti rebus obſcuris, & necdum demonſtratis. Nec ignoro quoſdã diſſentire Ariſtoteli, negantes vnitatem motus pendere à mouente; vt patet, cum eadem nauis trahitur à multis hominibus, & idem caleſit à multis ignibus: alios vero arbitrari, dictum Ariſt. tantum eſſe verum in motu circulari, qui non ſolum eſt vnus numero & continuus, ſed etiã vniformis & ſemper ſui ſimilis, in aliis autẽ minime. ſed prior ſolutio ſatisfacit præſenti dubitationi, tota autem hæc controuerſia alio loco diſcutienda. eſt Ad Tertium. Secundum opinionem eorum qui ponunt tantum vnam formam in vno compoſito, reſpondendum eſt; motum illius canis viuentis & mortui non eſſe vnũ *Solutio dubitationum.*

An si canis ex turri cadens medio in lapsu moriatur sit motus eius viuentis & mortui idem numero & continuus.

motum continuum, ſed duos motus qui ſe habent deinceps ſeu cõſequenter, cui copulantur illo inſtanti, in quo corrumpitur forma canis & inducitur forma cadaueris: nam in illo inſtanti nõ eſt amplius canis & incipit eſſe cadauer; & immediatè ante illud inſtans fuit motus canis, immediatè autem poſt idem inſtans, erit motus cadaueris: quare inter illos duos motus non intercipitur vllum tempus ſed tantum intercedit vnum inſtans, nec poteſt dici illud corpus aliquo tẽpore quieſcere. Secundum autem opinionem Auerrois, cui nos in hac parte aſſentimur, cum motus deorſum illius canis non fiat ratione animæ, ſed terrę, quę eſt in ipſo (ſunt enim elemẽta actu in mixto) quia eadem terra manet in cane & cadauere: idcirco idem numero motus continuatur manente eodem ſubiecto, quod non eſt canis ſed materia terrea quæ erat in ipſo. Ad quartã. Quamuis per alterationẽ acquirantur diuerſæ partes formæ, tamen tũ quoniam acquiruntur vno continuo fluxu, tum quia ex illis multis partibus ſeu gradibus fit vna numero forma perfecta, ideo terminus alterationis cenſetur eſſe vnus numero. Ad quintũ. Verum eſt vnitatem motus per ſe non pẽdere à tempore, tamen quia motum fuiſſe continuum, & non interruptum non poteſt cognoſci à nobis, niſi ex relatione ad tẽpus, ideo tempus adhibetur ad conſtituendam vnitatem numeralem motus.

Vnde petenda ſit contrarietas Motuum?
QVAESTIO VIII.

MOTVI aduerſantur & motus & quies: ille vt quiddam contrarium, hęc autem vt priuatio eius. Vnde autem ſumenda ſit contrarietas motuum, manifeſtum eſt ex precedẽti quæſtione. nam ſi ratio, & vnitas motus ſumitur à termino ad quem, ab eodem quoque ſumetur diſtinctio, & contrarietas. Quoniam igitur motus ſit ex vno in aliud, perfecta contrarietas exiſtet cum ambo termini vnius motus erunt contrarij ambobus alterius vterque vtrique: vt patet in calefactione, & frigefactione. Et ratio eſt, quia tũc in vno motu, vnus terminus abiicitur, in altero vero idẽ acquiritur, & contra vnus acquiritur & idem in alio motu deperditur. Præterea, ſi frigus eſt contrariũ calori, ergo frigefactio calefactioni, nam illa re idem eſt cũ frigore, hæc autẽ cum calore. Quies autem opponitur motui, non quælibet cuilibet, ſed quies in aliquo, opponitur motui ex illo; nam aliquid habere, & perdere illud, opponũtur inter ſe, per quietẽ autẽ in aliquo, habetur illud, per motũ vero abiicitur, quies autẽ in aliquo, nõ opponitur motui qui ſit ad illud, quia talis quies eſt

finis illius motus,& perfectio,propter quam fit motus.Rursum quietes in terminis contrariis opponuntur inter se, vt quies in frigore,& quies in calore; tum quia sunt priuationes motuum contrariorũ eorúmque termini nempe calefactionis,& frigefactionis; tum quia re idem sunt cum ipsis terminis, idem enim est quies in calore, atque acquisitus & perfectus.

Sed circa hæc occurrunt nonnullæ dubitationes. prima motus ignis & terræ deorsum sunt contrarij,quia vnus est violentus,alter naturalis,tamen vtriusque terminus,tam à quo quã ad quẽ est idem;fingamus enim vtrumque corpus moueri à concauo lunæ vsque ad cẽtrum. Secunda. Motus aeris à centro ad suum locum, & ex concauo lunæ ad eundem locum,partim videntur esse contrarij, quia vnus est ascensus alter descensus, vnus fit sursum alter deorsum ; partim vero minime, quoniã ambo sunt naturales aeri. Tertia. Motui circulari, neque opponitur motus, vt dicitur in 1. de Cælo tex. 24. neque opponitur quies, quia est perpetuus; ergo non omni motui opponitur vel motus vel quies. Quarta. Priuatio in termino a quo inchoat motum,priuatio autem in termino ad quem priuat motum, ergo magis hæc aduersatur motui quàm illa. *Quatuor dubitationes.*

Sed ad hæc ita respondemus. Ad primam,Illi motus,in ratione cõmuni motus non sunt contrarij, sed opponuntur quatenus vnus est naturalis, alter violentus.Itaque contrarietas motus simpliciter, attenditur penes terminum ad quem quatenus vero est naturalis, aut violentus,ex principio effectiuo sumitur : nam motus qui fit à principio intrinseco rei,est naturalis, qui vero fit omnino ab extrinseco contra inclinationem mobilis, est violentus, Ad secundam. Illi duo motus aeris,nullo modo sunt cõtrarij secũdũ rationẽ motus naturalis & violenti;tã naturale enim est aeri ferri ad suũ locũ ex alio loco inferiori , quàm ex alio superiori ; in ratione autẽ cõmuni motus, nõ sunt cõtrarij simpliciter;nã ascensus & descensusopponũtur cum fiũt per idẽ numero spatiũ,quod hic nõ fit;similiter motus qui fit sursum, simpliciter opponitur motui qui fit deorsum simpliciter; at locus aeris,cũ sit medius,neque est simpliciter sursum, neq; simpliciter deorsum sed tãtũ secũdũ quid;& respectiuè;nã respectu cõcaui lunę, est deorsum; respectu autẽ cẽtri, est sursum. Sicuti mutatio ex albo in viride&mutatio ex nigro in viride nõ sunt inter se cõtrariæ simpliciter,quamuis viride sit albũ secũdũ quid respectu nigri,& sit nigrũ respectu albi. Ad 3. Aliudest loqui de motu in cõmuni vt motus est, aliud autẽ de motu, vt est circularis & vt est motus cæli:motus enim vt motus est, potest habere contrariũ motũ, & potest habere oppositã quietẽ, quãuis hoc repugnet motui circulari,quatenus est motus *Solutio dubitationum.*

naturalis cæli,cui repugnat quiescere. Quocirca Auerroes 1.libro de Cælo comm.32.ait motum circularem,secundum naturam,non habere contrarium, secundum autem imaginationem, habere posse: nam imaginari possumus duos motus circulares super eosdem polos idemque centrum ad partes contrarias, qui essent contrarij, quoniam impedirent se ac destruerent,quamobrem natura eos non facit,quoniam vel vterque, vel certe alteruter, esset ociosus:nam si viribus pares essent,se inuicem impedirent & neuter perfici posset: si alter esset potentior,is impediret alterum,nec sineret eum confici & absolui. Hæc secundum Auerroem.vel aliter responderi potest, Arist. hic præcipuè loqui de motu recto, nam circulari,quæcunque traduntur his libris,vix conueniunt nisi forte secundum quid & per quandam accommodationem. Ad Quartam. Duplex est priuatio, vna quæ continet absentiam formę futuræ,altera quę habet absentiam formę pręsentis quatenus erat fluens,in motu & in fieri: priori modo,quies in termino à quo,est priuatio motus qui fit ex illo;posteriori autem modo,quies in termino ad quem, est priuatio motus, qui fit ad ipsum;dicitur autem motui magis opponi illa quam hęc, tum quoniam illa abiicitur per motum,hęc autem acquiritur; tum quia quies in termino à quo,re idem est cum ipso;similiter motus cũ termino ad quem,& quia hi termini opponuntur,ideo talis quies & motus etiam opponuntur. Motus autem ad terminum ad quem, & quies in ipso termino, re sunt idem inter se & cum ipso termino ad quem: nam prout forma est in fieri, dicitur motus, prout est iam facta & acquisita,dicitur quiescens & ipsa quies. Sed quia in hac disputatione, quam de terminis motus adhuc tractauimus, sæpe diximus, & quasi certum sumpsimus motum re non distingui à termino ad quem, an ita sit, disputandum atque diiudicandum est.

An Motus re differat a termino ad quem.
QVÆSTIO X.

Opinio & argumẽta eorum qui censent motũ esse rem quampiam diuersã à termino ad quem.

OPINIO est Aureoli.Pauli Veneti,& multorum motum esse re diuersum à termino ad quem qui acquiritur per motum; vt calefactionem à calore: quæ confirmatur his rationibus. Primò,illa differunt re,quorum vnum potest esse sine altero,& multo magis quando cum vnum est,alterum non est nec esse potest: sed ita se habet motus & terminus ad quem; nam cum est motus, nondum est terminus ad quam,& quando est termiuus ad quem,iam nõ est amplius motus,ergo differunt secundum rem. Secundo. De ea-

dem re non possunt verificari prædicata contradictoria, sed motui & termino ad quem conueniunt prædicata contradictoria, ergo differunt re. probatur minor, nam motus est ens successiuum, non habens partes simul, vt calefactio, calor autem est ens permanens: illa non est per se in predicamento, hic autem est per se; per illam acquiritur calor; at per calorem non acquiritur calor; illa terminatur ad calorem, at calor non terminatur ad calorem. Tertio. Proprietates motus non conueniunt termino ad quem; nam motus est continuus & velox vel tardus, distinguitur per mutata esse, cuius nulla pars est præsens præter quiddam indiuisibile; hæc autem omnia non possunt cõuenire terminoad quem, vt per se clarum est. Quarto. In motu locali, non est idem motus, & terminus ad quem; nam motus est in mobili, quod autem acquiritur per motum localem est spatium seu locus qui non est in mobili; quare similiter sentiendum est de aliis motibus.

Altera sentẽtia probabilior, motum non re sed ratione tãtùm distingui à termino ad quẽ.

Altera sentẽtia probabilior est, motum re idem esse atque id quod per motum acquiritur, ratione tamen differre ab eo. Forma enim, v. g. calor, dupliciter considerari potest, vel per se, vt est qualitas quædam permanens, & sic differt à motu; velut est forma quædam fluens (& vt ita loquar) fiens, de nouo exiens ab agente in passum, vel potius ex potenta imateriæ in actum, non simul obtinẽs esse, sed accipiens illud continuè atque successiuè; huiusmodi formam dicimus nihil aliud esse quàm motũ. Itaque in motu duo consideranda sint, vnum tanquàm materiale, quod est forma, alterum quasi formale, quod est continuè fieri, sceu fluere, & continenter tendere ab imperfecto ad perfectum.

Solutio argumentorũ prioris sententiæ.

Atque hac posita distinctione, funditus corruũt argumenta contraria. Primum enim argumentum nihil valet, tũ quia illud axioma (ea re distingui, quorum vnum potest esse sine alio) falsum est, vt patet in materia & priuatione, in quantitate & figura, in fundamento & relatione: tum etiam, quia forma, vt est fiens & per motum fluens, non potest esse sine motu, nec motus sine ipsa. Secundum autẽ, pari facilitate dissoluitur; nam de motu & forma enunciantur prædicata contradictoria ea ratione, vt differunt secundũ rationem; quæ enim conueniunt motui non conueniunt formæ, vt forma est: tamen illa omnia conueniunt formæ, vt est in fieri. Idem respondendum est ad tertium argumentũ, nã esse continuũ, & velox, vel tardũ, licet non cõueniat formæ, vt res quædam permanens est, tamen conueniunt illi, vt est fiens. Ad Quartũ. dicendum est, id quod intrinsecè, & formaliter acquiritur per motum localem non esse spatium, aut locum, sed vbi, quod subiectiuè est in mobili; quare motus localis secundum rem,

neque differt à mobili, neque ab vbi; nihil enim aliud est, quàm mobile habens continuè aliud, & aliud vbi.

Motum non distingui à termino ad quē probatur septem argumentis.

Sed refutatis contrariis argumentis, adducenda sunt ea, quæ valeāt ad corroborandam sententiam nostram. Primò, hanc sententiam tenet commentator 3. Phy. comm. 4. & quinto Phys. comment. 9. & D. Thomas 11. Metaphys. summa 4. cap. primo, eamque innuit. Arist. in tertio Phys. tex. 4. his verbis. *Motus non est præter res ad quas est motus.* Deinde, Arist. inquit, 3. & 8, libro Phys. motum esse quiddam mixtū ex potentia & actu, & esse actum imperfectum, qui continuè perficitur: & in quinto Phys. ait motum ad aliquem terminum perfici per quietem, quæ est in illo. hæc inquam dicta Arist. non possunt rectè intelligi, aut exponi, nisi ponatur motus idem esse ac terminus. Præterea, si calefactio est res differens à calore qui producitur, cum ipsa habeat esse post non esse, ipsa quoque producta erit, quare vel per se ipsam, quod est impossibile, vel per alium motum, & sic progressus fiet in infinitum. Tum, si calefactio producatur, debet autem produci, cum sit res quædam transiens à non esse ad esse, vtique producetur per calefactionem, nam producetur ab igne: ignis autem, vt calidus est, non agit nisi per calefactionem; erunt igitur duæ calefactiones, vna, per quam producitur calor in aqua, altera, per quā producitur ista calefactio, quare erunt etiā duo calores, non potest enim calefactio separari à calore; quæ quàm sint absurda nemo est qui nō videat, Postea, si motus localis producitur, ergo vel per aliū motum localem, quod est impossibile; tum quia incurritur in infinitatem, tū quia motus localis per se non habet vim producēdi quicquā: aut per aliū motum, vel generationis, vel alterationis, ex quo fieret, vt motus localis per se posterior esset generatione, vel alteratione; quod est contra Arist. in 8. Phys. vbi multis argumentis probat motum localem omni modo esse priorem cæteris motibus, Adhæc, si calefactio re differt à calore, aut illa duo differunt numero, aut specie; non numero tantùm, tum quia duo accidentia solo numero differentia non possunt simul esse in eodem subiecto, & tam calefactio aquæ quàm calor qui per calefactionem aquæ producitur, subiectiuè sunt in aqua; tum quia vnum est ens permanens, alterum vero successiuum: neque specie, nam qui possunt specie distingui, cum ambo producātur ab eodem numero igne, & per idem numero principium, nempe calorem qui est in igne? Postremò, ita se habet potentia calefactiua quæ est in igne ad calefactionem, sicut calor qui est in igne ad calorē productum; ergo secundum permutatam proportionem, sicut se habet potentia calefactiua ad calorem, qui est in igne, ita calefactio ad calorem, qui producitur; sed potentia calefactiua ignis nō differt secundum

cundum rem à calore eius, ergo neque calefactio differet ſecundum rem à calore qui producitur, quod autem potentia calefactiua non differat ſecundum rem à calore qui eſt in igne, ſic oſtenditur; nam id per quod ignis calefacit, vel poteſt calefacere, eſt calor, ſed id, per quod ignis calefacit, aut poteſt calefacere, eſt potẽtia calefactiua: ergo potentia calefactiua, & calor ſunt idem. Deinde, ſi hæc differunt ſecundum rem, ergo cogitemus vnum remoueri ab altero, ſit ergo calor ſine potentia calefactiua, tum ignis, & poterit calefacere, & non poterit; poterit, quia habebit calorem, non poterit, quia non habebit potentiam calefactiuam; idem accidet, ſi remoueamus calorem ab igne, & relinquamus potentiam calefactiuam.

Ex his igitur perſpicuum eſt, motum non re, ſed tantum ratione diſtingui à termino ad quem. Intelligo autem hic per terminum ad quem, non extremum formæ, ſed totam ipſam formam, quæ acquiritur ab initio motus vſque ad finem; neque formam, prout eſt acquiſita, vel acquirenda, ſed prout eſt in fieri continuè tendens ab eo quod eſt acquiſitum ad id quod reſtat acquirendum. Sed de natura motus eiusque terminus, hactenus ſit in hoc decimotertio libro diſputatum.

FINIS DECIMITERTII LIBRI.

DE VARIETATE ET DIVISIONIBVS MOTVS.

LIBER DECIMVSQVARTVS.

QVID ſit motus, & quidquid ad propriã eius rationem atq; naturam conſtituendam pertinet, præcedenti libro fuit explicatum. Deinceps, agendum eſt devarietate & diuiſionibus motus. Tres autẽ ſunt principes diuiſiones motus: vna qua motus diuiditur in ſuas velut ſpecies, hoc eſt in generationem & corruptionem, in accretionem & decretionem, in alterationem, & in motum localẽ: altera qua motus diuiditur in naturalem motum atque violentum: Tertia qua motus, ea ratione vt continuus, diuiditur in partes ſuas quas vocant quantitatiuas. Has diuiſiones motus hoc libro contemplari & pertractare volumus. Sed à prima diuiſione motus in ſuas ſpecies exorſi, quænam ſint veræ ſpecies motus propriè dicti, diligenter inueſtigemus.

Generationem & corruptionem, non eſſe motus propriè dictos.

Cap. I.

VT colligamus veras ſpecies motus, quoniã is neceſſario fit in aliqua categoria, perluſtrandæ ac excutiendæ ſunt omnes categoriæ, & de vnaquaq; querendũ ſigillatim, an poſſit in ea fieri motus nec ne. Et quia ſubſtantia eſt prima omnium, generatio autem & corruptio mutationes ſunt ad hanc, videndũ eſt an hæ mutationes ſint motus. Ariſt. 5. Phy. tex. 8. 10. 51. Auerr. 4. Phy. com. 129. 5. Phy. com. 8. & 21. & 6. phy. com. 32. & 59. negant generationem eſſe verũ motum. Idem ſentiũt omnes expoſitores Ariſt. vt videre licet 5. Phy. ſup. tex. 8. Rationes Ariſt. ſunt tres. Prima, omne quod moue-

tur est ens in actu, sed quod generatur non est ens in actu tum quia quod generatur nondum est, tum etiam quod materia, quæ est subiectum generationis est ens in potentia ergo quod generatur non mouetur, nec generatio est motus. Secūda. Quod mouetur est in loco, sed quod generatur cum sit non ens, non potest esse in loco, ergo &c. Tertia. Omnis motus est inter contaria, sed substantiæ nihil est contrarium, ergo in ipsa non potest fieri motus propriè dictus.

Possent addi duæ aliæ rationes. Vna est, quia omnis motus est cōtinuus, & fit successiuè: vt patet ex definitione motus: & quia quod est in tempore, est successiuum, omnis autē motus est in tempore: & in 6. Phy. demonstratur omnē motum esse continuum; & indiuisibilem; at generatio non fit successiuè, sed in instanti, vt docet Simplicius 5. Phy. super tex 8. & Auer. 4. 5. & 6. Phy. locis supradictis; & patet, quia generatio fit inter terminos cōtradictorios, vt in 5. Phy docet Arist. in quibus non est medium. Deinde, cum substantia sit indiuisibilis, quippe quę mon suscipit magis & minus, acquiri non potest diuisibiliter, ergo neque successiuè. Et cum subiectum generationis sit materia prima, quæ cum per se nullam habeat resistentiam ad formam substantialem, in instāti recipiet eam; caussa enim successionis quam habet motus, est resistantia existens in subiecto. Altera ratio qua idem probari potest, ita se habet. corruptio desinit per primum sui non esse. v. g. in corruptione ignis, datur instans, in quo verum est dicere nunc non est ignis, sed immediatè antea erat; quæro, an in hoc instanti, in quo facta est corruptio ignis, incipiat generatio alterius rei: si incipit, ergo generatio non est motus, quia motus non potest incipere in instanti, cum sit successiuus, & declarabitur hoc in 6. Phy. libro: si non incipit, ergo in illo instanti, materia erit sine vlla forma, & non erit verum illud celebre axioma, corruptio vnius est generatio alterius & Auerr. 8. Phy. & 3 de Cælo pulchrè demonstrat, si materia prima per vnum instans spoliatur omni forma, fore vt nūquam deinceps posset aliquam formam recipere. Denique, generationem non esse motum propriè dictum, sententia est scholæ Peripateticæ; nullus enim inuentus est, qui contra sentiret.

Sed hoc quo clarius, & certius sit, dissoluenda sunt quædam argumenta, quæ contra afferri possunt. primò, secunndum Auerr. 3. de Cælo commento 67. elementa manent actu in mixto, ergo subiectū generationis mixti nō est materia prima aut ens in pura potētia: sed est massa quatuor elementorum existens actu & in loco: falsum igitur est, quodcunque generatur esse non ens, & non existere in loco secundò. Etiam quantitas non habet contrarium & tamen fit motus in ea, ergo carere contrario, nō obstat, quominus mutatio secūdū

Quod generatio non sit motus propriè dictus, & quod nō fiat in instanti probatur multis argumentis.

ſubſtantiam poſſit eſſe motus. Tertio. Generatio fit ſucceſſiuè, ergo eſt motus; antecedens probatur, primò, definitio motus comprehendit generationem, vt indicant exempla Ariſtot. quibus 3. Phyſ. text. 6 explanat definitionem motus: Sed ex definitione motus elicitur cõtinuatio, ergo talis ineſt in generatione. Tum, in 4. Phyſ. tex. 129. ait omnem motum, & mutationem eſſe in tempore, non diſtinguendo motum à mutatione, & tempus eſſe cauſſam potius corruptionis, quàm generationis. Et in 6. Phyſ. tex. 59. demonſtrat omnem motum eſſe continuũ, ponens exempla generationis, & corruptionis: & in 7. Phy. tex. 34. inquit vnam generationem comparatam alteri, eſſe magis, aut minus, aut æquè velocem vel tardam quàm alteram; velox autem & tardum cum menſurentur tempore, habẽt eſſe in ſucceſſione. Deinde, ſi generatio fieret in inſtanti, & tota ſimul, ergo generari, & genitum eſſe idem eſſet, & fieri & factum eſſe, quod Ariſt. 6. Phy. tex. 55. & 59. ducit abſurdum; aliud enim eſt mutari, aliud mutatum eſſe; quod ſi aliud eſt generari, & genitum eſſe, cum genitum eſſe fiat in inſtanti, ergo in eodem non poterit fieri generari. Vel ergo fiet in alio inſtanti immediatè, vel in tempore: non in inſtanti, quia duo inſtantia non poſſunt eſſe inuicem immediata, ergo in tempore, quare generatio erit in tempore. Poſtea, Ariſt. 5. Phy. tex. 7. loquens de mutatione quę comprehendit etiam generationẽ, inquit eam ſignare vnum poſt aliud, & vnum prius, alterum verò poſterius; at vbi talia ſunt, ibi neceſſariò eſt ſucceſſio, ergo in generatione eſt ſucceſſio. Adhæc formæ elementorum ſecundum Auerroem 3. lib. de Cælo comm. 67. intenduntur & remittuntur, ergo partibiliter acquiruntur; quare ſaltem generatio elementi fiet ſucceſſiuè. Poſtremò, Auerroes primo. Phy. comm. 62. ait in generatione hominis ſucceſſiuè deperdi partes ſeminis, acquiri partes formæ humanæ, ergo talis generatio fit ſucceſſiuè.

Solutio ſuperiorum argumentorum.

Verùm ad hæc argumenta ſic reſpondendum eſt. Ad primũ. Auerroiſtæ variè reſpondent. Quidam aiunt diſcrimen; quod ponitur 5. Phy. tex. 8. inter generationem & motum, non eſſe in eo, vt omnis generatio eſt, habere pro ſubiecto non ens ſimpliciter, ſed quia non repugnat generationi, vt generatio eſt, habere pro ſubiecto non ens; aliqua enim generatio qualis eſt corporũ ſimpliciũ, habet ſubiectũ ipſum non ens actu hoc eſt ipſam materiam primam. Omnis autem motus, vt motus eſt, habet pro ſubiecto ens ſimpliciter actu, & non habere tale ſubiectum repugnat illi. Alij dicunt, Ariſt. per id quod generatur, non intelligere materiam primam, quippe quæ ſit ingenerabilis, ſed compoſitum quod de nouo fit, cuius priuatio dicitur non ens ſimpliciter, quia ipſum compoſitum ſubſtantiales, eſt ens ſimpli-

ſimpliciter:ergo quamuis ſubiectum generationis mixti corporis,ſit aliquod ens in actu nempe maſſa quatuor elementorum,tamen quia in ipſo eſt priuatio mixti,quod eſt ens ſimpliciter, ideo talis generatio dicitur fieri ex non ente ſimpliciter,ad ens ſimpliciter. Alij dicũt, ſicut ſunt varij modi generationis, nempe vel per ſimplicem productionem,cum vnum mutatur in aliud,vt in elemẽtis: vel per mixtionem vt ex elementis inuicem mixtis conflatur mixtum : vel per procreationem ex ſemine,vt ſtirpes & animalia:ſic Ariſt. dediſſe varias rationes ad diſtinguendam generationem à motu. Eam igitur quam ponit tex.8.valere tantùm in generatione corporum ſimpliciũ, quæ dicitur ſimplex generatio:alteram vero traditam tex.10. qua probat generationem non eſſe motum quia omnis motus fit inter contraria,ſubſtantiæ autem in qua fit generatio nihil eſt contrarium,valere in omni generatione. Verùm de hac opinione Auerrois ſecundum quam procedit dubitatio , alibi agendum eſt. Ad ſecundam. Licet quantitas non habeat contrarietatem maximè propriè dictam, qualis inuenitur in alteratione, habet tamen eam quæ ſufficit ad motũ ; nimirum oppoſitionem inter duas quantitates,perfectam ſcilicet & imperfectam,quæ non poſſunt eſſe ſimul , & acquiruntur partibiliter:quæ ratio contrarietatis non inuenitur in ſubſtantia.

Ad alia argumenta,quibus oſtenditur generationem eſſe motum ſucceſſiuum,cum duplici diſtinctione,reſpondendum eſt:vna eſt,generationem poſſe accipi bifariam,vel pro ſola introductione formæ ſubſtantialis,& ſic fit in inſtanti,nec eſt motus: Atque hac ſignificatione nos in præſentia nomẽ generationis accipimus, cum docemus generationem non eſſe motum:vel pro aggregato ex hac & præcedente alteratione, quæ quoniam ab agente inducitur, & ordinatur ad generationem propriè dictam,etiam ipſa apud Philoſopos inuenit nomen generationis;propter hanc igitur generatio dicitur fieri ſucceſſiuè,& ſic exponenda ſunt omnia loca Ariſt. quibus ſignificat generationem fieri ſucceſſiuè.Hanc diſtinctionem, innuit Simplici[9] 5.Phy.ſuper tex. 8.Auerroes autem apertis conceptiſque verbis tradit eam 6.Phy.comm.59.de qua nos ante loquuti ſumus cum definitionem motus explanaremus.Altera diſtinctio eſt,ſucceſſionem motus dupliciter poſſe conſiderari,vel ſecundum formam, quæ cum ſuſcipiat magis & minus , & habeat partes & gradus ſecundum quos intenditur & remittitur , etiam neceſſariò acquiritur ſucceſſiuè ; vel ſecundum ſubiectum,nam cum omne mobile ſit diuiſibile,& habeat partes,alias priores & propinquiores mouenti,alias verò poſteriores atque remotiores à mouente ; mouens primum mouet partes ſibi propinquiores,deinde alias ſucceſſiuè:generatio igitur nõ eſt motus

Z

ſucceſſiuus priori modo, quia forma ſubſtantialis non habet gradus, ſed cõſiſtit in indiuiſibili tanquàm numerus: poſteriori vero modo, nihil prohibet generationem fieri ſucceſſiuè. Cum enim ex aliquo magno ligno fit ignis, non ſimul totum lignum conuertitur in ignẽ, ſed priùs vna pars propinquior igni comburenti, deinceps alia ſecũdum ordinem, & ſic tandem totum: & quamuis in motu propriè dicto reperitur vtraque ſucceſſio, prior tamen attingit naturam motus. Hæc autem diſtinctio valde notanda eſt, vt potè per quam ſoluũtur magnæ difficultates in Philoſophia. Cum igitur apud Philoſophos legimus generationem fieri ſucceſſiuè, quemadmodum intelligendũ ſit, ex hac gemina diſtinctione cognouimus. Ad illud autem quod obijcitur, quod idem eſſet mutari, & mutatum eſſe; reſpondeo, in omnibus mutationibus inſtantaneis qualis eſt generatio, id neceſſariò concedendum eſſe, vt in illuminatione quæ fit in inſtanti, ſimul eſt illuminari, & eſſe illuminatum. Ad illud, quod in omni mutatione eſt prius & poſterius, reſpondeo non eſſe hoc intelligendum intrinſecè vt omnis mutatio habeat partes priores & poſteriores; ſed intelligẽdum de terminis à quo & ad quem; etenim quod mutatur, prius eſt ſub termino à quo, deinde tranſit ad terminum ad quem. Vnde cum in inſtanti generatur ignis ex ligno, verum eſt dicere, nunc materia eſt ſub forma ignis, & prius erat ſub forma ligni. Ad illud, quòd formæ elementorum ſuſcipiant magis & minus; dico id eſſe in opinione, & alias diſcutiendum; tamen cui libet ſententiam Auerrois ſequi, poſſet is reſpõdere, formas elementorum nõ acquiri ſucceſſiuè per ſe primò, ſed per modum ſequelæ, nempe propter qualitates, à quibus non poſſunt ſeparari; quoniam enim calor ſucceſſiuè acquiritur, & perditur, ideo forma ignis, quæ naturaliter coniuncta eſt cum calore, etiam ſucceſſiuè acquiritur vel perditur: in motu autem vero requiritur ſucceſſio per ſe. Ad vltimum reſponderi poteſt, vel ſecundũ duplicem diſtinctionem ſupradictam, dicendo generationem fieri ſucceſſiuè ratione ſubiecti, non autem formæ; primò enim generatur cor, tum, ordine ſuo cætera finguntur membra: Vel ex verbis ipſiuſmet Auerrois, quæ ibidem paulò poſt ſubiungit, dicens *ſiquidem talis forma habet partes*. Ex his igitur palam eſt in Subſtantia non eſſe motum. In Relatione autem, Actione, & Paſſione, Quando, & Habere, non eſſe motum propriè dictum, partim probatur ab Ariſt. partim etiam per ſe manifeſtum eſt. Simplicius autem, qui 3. Phyſ. tex. 5. & 5. Phy. tex. 9. contendit motum eſſe in omnibus categoriis, quia in omnibus eſt actus & potentia, & quia in omnibus categoriis fit tranſitus à non eſſe ad eſſe, qui nihil aliud eſt quàm motus; tantũ cõcludit, abſolutè motum poſſe fieri in omnibus categoriis, ſed non motum

propriè dictum, aut motum per se, & non secundum accidens; supradictæ enim categoriæ non acquiruntur per se primò, sed consequẽter, quatenus sunt coniunctæ cum his ad quæ fit motus per se, nimirum cum qualitate, quantitate, & vbi.

De Tribus speciebus motus propriè dicti, hoc est de augmentatione, motu locali, & alteratione.

CAP. II.

Quòd augmentatio non sit motus propriè dictus, septem obiectiones ponũtur.

RESTANT igitur tres categoriæ in quibus versatur motus propriè dictus, Quantitas, Qualitas, & Vbi: Circa quarum vnamquamque, cum nonnullæ sint dubitationes, has nunc oportet explicare, incipiendo à quantitate.

De augmentatione igitur, quæ est motus ad quantitatem, prima dubitatio est, omnis motus fit inter contrarios terminos, vt in hoc 5. lib. sæpe est dictum, sed termini augmentationis sunt magnum & paruum, vt tradit Arist. 1. de Cælo 86. magnum autem, & paruum nõ sunt inter se contraria, vt habetur in categoria Quantitatis, ergo, &c. Secunda. Contraria sunt, quæ maximè distant sub eodem genere, sed in quãtitate non potest assignari maxima distantia, cum in ea nõ reperiatur maximum & minimum, siquidem ea est in infinitum diuisibilis, ergo, &c. Tertia. Contraria differunt specie, sed magnum & paruum non differunt specie, sicut nec magis album & minus album, ergo, &c. Quarta. In motu terminus à quo abijcitur, sed in augmentatione, prior quantitas non abijcitur, aut deperditur, ergo, &c. Quinta. Forma ad quam est motus, quia partibiliter debet acquiri, suscipit magis & minus, sed quantitas non suscipit magis & minus, vt docet Arist. in categoria Quantitatis, ergo, &c. Sexta. Augmentatio est species motus localis, ergo non differt genere ab illo, quare motus non debet diuidi in localem, & augmentationem, quia vnum membrum diuidens non debet contineri sub altero; antecedens probatur ab Arist. 4. Phys. 32. faciente tres species motus localis, lationẽ, accretionem, & decretionem. Septima. Omnis motus propriè dictus debet esse continuus, sed augmentatio non est motus cõtinuus quemadmodum tradunt Arist. & Auer. 8. Phy. tex. 23. & Auer. 3. Phy. comm. 6. ergo, &c.

Adhæc, ita respondendum est. Ad priora tria responderi potest, magnum & paruum, inter quæ fit augmentatio, bifariam sumi; vel Mathematicè, vel sonant nudam, quantitatem, & sic procedunt argumenta; vel Physicè, vt significant quantitatẽ naturalem imperfectam,

vel perfectam,& non idoneam nec acõmodatam ad exercendas operationes naturales viuentis: termini igitur augmentationis, non sunt præcisè magnum & paruum, sed magnitudo naturalis imperfecta & perfecta, vt docet Aristoteles lib.6.Phys.text.91.& lib.8. Physi. textu 62. & Alex.1. Naturalium quæst. cap. 7. vbi sanè eandem dubitationem explicat. In quantitate ergo Physica secundum vnamquamque speciem reperitur maxima distantia, hoc est maximum & minimum; quia omnium rerum naturalium magnitudinis & paruitatis terminus præscriptus est à natura, vt dicitur 1.Phy.tex.36.& lib.2. de Anima tex.41. Aliud igitur est considerare quantitatem perse ac precisè, aliud vero vt est quantitas naturalis, & vt est cuique rerum speciei conueniens. inter quantitatem autem imperfectam, & perfectã, quamuis non sit tanta contrarietas, & differentia specifica, quanta maxima esse potest, & quæ cernitur in alteratione, tamen eiusmodi est, quæ Aristoteli sufficit ad constituendum motum. Ad quartam. In augmentatione, terminus à quo materialiter quidem manet, sed non formaliter, hoc est prior quantitas manet, sed non, vt parua & imperfecta, per augmẽtationem enim euadit magna, & perfecta. Ad quintam. Suscipere magis & minus, hic sumitur amplè; siue fiat secundũ intensionem, vt in alteratione, siue secundum extẽsionem, vt in augmentatione, siue secundum maiorem, vel minorem appropinquationem ad locum, vt in motu locali. Ad Sextam. Augmentatio per se primo fit ad quantitatem, consequenter autem ad locum; nam cum omni quantitati debeatur locus, necesse est maiori maiorem, minori minorem asscisci: quamobrem in augmentatione sicut acquiritur maior quantitas, ita necesse est acquiri etiam ampliorem locum; contra vero in decretione. Ergo si augmentatio consideretur per se primo, per se differt à motu locali, si autem secundario, potest aliquo modo statui species motus localis, & sic loquitur Arist. loco supradicto. Ad septimam. Tribus modis potest intelligi augmentationem esse motum continuum; vel vt sit perpetuus, & sic solus circularis vocatur continuus ab Arist. 8. Phys. textu 73. vel vt augmentatio cõtinuetur cum decretione, vt inter has mutationes nihil temporis, aut quietis intercedat, & hac ratione augmentatio non est motus cõtinuus, quia inter duos motus contrarios necessario intercedere aliquid quietis, probatum est ab Aristot. in 8. Phys. vel vt augmentatio cõtinuè fiat à principio quo incipit homo augeri vsque ad finem, & hoc duplici modo Arist. 8. Phy. tex. 23. negat augmentationem esse motum continuum; sed quod augmentatio dum fit & durat, non fiat continuè, hoc nec Aristot. affirmat, & repugnat experientiæ. Vnde Auerr. 3. Phys. comm. 6. ait augmentationem, videlicet totalem, compo-

Quomodo augmentatio sit motus continuus & quomodo nõ.

componi ex multis motibus, & quietibus. Licet igitur tota accretio ab initio vſque ad finem auctionis viuentium, non ſit vnus numero motus atque continuús, partiales tamen accretiones nihil prohibet eo tempore quo durant, eſſe motus continuos.

De motu autem locali ſunt hæ dubitationes; prima cum motus localis fiat ad locum, qui ponitur in prædicamento quantitatis, videtur non diſtingui genere ab augmentatione. Secunda. In motu locali non eſt contrarietas; quia contraria ſunt inuicem actiua & corruptiua, & apta fieri circa idem ſubiectum, at ſurſum & deorſum, in quibus ponitur contrarietas motus localis, nō ſunt apta fieri circa idem ſubiectum, aliud enim eſt corpus, quod mouetur ſurſum, aliud verò deorſum, neque poteſt idem naturaliter moueri ſurſum & deorſum, vel ibi quieſcere: præterea, ſurſum & deorſum non agunt inuicem & corrumpunt. Tertia. Quod mouetur partim eſt in termino à quo, partim eſt in termino ad quem; at nihil videtur eſſe poſſe partim ſurſum & partim deorſum, imo vero non poteſt dici ſurſum eſſe, niſi cū attigerit vltimum terminum, qui eſt ſub concauo lunæ, ergo, &c. Quarta. Quod acquiritur per motum eſt in ipſo mobili, vt patet in augmentatione, & alteratione: ſed locus, qui acquiritur per motum localem, non eſt in mobili, quinimo mobile eſt in loco. Quinta. Præcipua ſpecies motus localis, eſt circularis, cui tamen nec definitio motus, nec ea, quæ 5. Phyſicorum de vnitate, & oppoſitione motus traduntur, videntur conuenire.

De Motu locali quinque obiectiones.

Verum ad hæc, ita reſpondendum eſt. Ad primam, motus localis per ſe primo fit ad Vbi, ſed quia Vbi non acquiritur, niſi in acquiſitione loci, & quia videtur prouenire ex circunſcriptione loci ad locatum, ideo motus localis (vt loquamur cum Philoſophis) intrinſecè, & formaliter fit ad Vbi, extrinſecè autem, & effectiuè fit ad locū: cōſtat autem ipſum Vbi diuerſum genus eſſe à quantitate. Ad ſecūdam. Rectè ait Auerr. contrarietatem non dici vniuocè de omni motu, ſed ſecūdū prius & poſterius; nam maximè cernitur in alteratione, minus in motu locali, minimè cernitur in augmentatione: Et quia duplex traditur definitio contrariorum, vna, contraria eſſe, quæ ſub eodem genere maximè diſtant; altera, contraria eſſe quæ ſunt inuicē corruptiua & apta fieri circa idem ſubiectum; ſecūdum priorem definitionem, propriè inuenitur contrarietas in loco, quia diſtare propriè dicitur in loco, in aliis vero metaphoricè: ſecundum autem poſteriorem, contrarietas maximè viget in alteratione, in aliis autē motibus non itidem. Vide Ariſtotelem in Categoria Quantitatis: & 10. Metaphy. tex. 13. & lib. 2. Meteororum Summa 2. cap. 3. Contrarietas igitur in motu locali ſolum attenditur penes maximam diſtantiam,

Solutio obiectionum.

quæ ſumitur ſecundum lineam rectam, quæ eſt ſemidiameter Mundi; hæc enim eſt maxima diſtantia, per quam poſſit fieri motus rectus. poſſunt autem dici ſurſum, & deorſum contraria, eo quod locus ſurſum, eſt conſeruatiuus corporum leuium corruptiuus autem grauiũ; è contrario verò deorſum. Sed hoc intereſt, quod (vt ait Auerroes) contrarietas in alteratione, exiſtit inter duas formas, & circa vnum ſubiectum; in motu autem locali, inter duas formas, & duo ſubiecta. Etenim idem ſubiectum in alteratione eſt naturaliter capax vtriuſq; contrarij, nimirum materia prima: At in motu locali, non eſt idem corpus naturaliter locabile ſurſum atque deorſum. Ad tertiam. Mobile dicitur eſſe partim ſurſum, partim deorſum per appropinquationem & diſtantiam; nam quatenus eſt propinquius ipſi ſurſum, quàm cum erat in termino à quo, dicitur ſecundum hoc eſſe ſurſum, quatenus verò diſtat ab illo, dicitur eſſe deorſum. Adde, quòd quælibet pars eius ſpatij, quod eſt inter ſurſum & deorſum, reſpectu vnius, dicitur deorſum, reſpectu alterius, dicitur ſurſum. Ad quartã. Quod acquiritur intrinſecè per motum localẽ, non eſt locus, ſed Vbi, quod ſubiectiuè eſt in ipſo mobili. Ad quintam. Motus circularis ſecundũ rem & ſecundum nobilitatem, eſt principale analogatũ motus, quatenus eſt perfectus, infinitus, cauſſa cæterorum, in nobiliſſimo ſubiecto inhærens, & à nobiliſſimo agente effectus: ſecundum autem rationem formalem motus, quæ dicit potentiam & actum imperfectũ, eſt infimum analogatum, habet enim minimum potentiæ, & imperfectionis, neque fit inter duos terminos propriè diſtinctos, nec opponitur ei motus, aut quies; quare non ſine cauſſa quæcunque Ariſt. tradit de motu, præcipuè accommodat ad motum localem rectum, & corporum ſublunarium.

De Alteratione. Alteratio autem duplex eſt, vna quæ fit in qualitatibus Phyſicis, vt calefactio; altera in nõ Phyſicis, quales ſunt qualitates ſpirituales, vt ſcientiæ, & virtutes; Rurſus Phyſica, alia eſt perfectiua ſubiecti quod alteratur, alia corruptiua, vt illuminatio aëris perfectiua eſt, calefactio aquæ corruptiua. Corruptiua alia fit per ſe primo ad aliquid, vt calefactio ad calorem; alia ſecundariò, & conſequenter, vt calefactio ad ſanitatem, vel ægritudinem. Itaque alteratio ſimpliciter ſumpta, verſatur in qualitate Phyſica, in qualitate ſenſibili, & quæ per motum Phyſicum acquiritur; perfectiua alteratio, in qualitate, quæ confert ad cõſeruationem, & perfectionem rei: corruptiua per ſe primo tantum eſt in quatuor primis qualitatibus, frigore, calore, humore, & ſiccitate. Et propter alterationem quæ fit in hiſce primis qualitatibus, exiſtit, quoque alteratio in ſecundis qualitatibus quæ ex primarum qualitatum mixtione oriũtur, velut in coloribus, odoribus,

ſaporibus,ſanitate,ægritudine,& huius generis aliis. Cæterum alteratio,quæ eſt propriè motus,cenſeri debet ea eſſe tantum,quæ fit ſecũdum primas tantum qualitates;nam in his eſt propriè actio & paſſio,& contrarietas,& de tali alteratione loquens Ariſt.ait in 1.de Cęlo.Cælum eſſe inalterabile; & in 1.de Gener. quicquid alteratur eſſe corruptibile,& contra.Hæc eſt alteratio,quæ communiter induit ſibi nomen generationis,& corruptionis, nam eſt via ad generationẽ, & corruptionem.Sed de ſpeciebus motus ſatis ſit dictum.

Comparatio inter ſpecies motus.

Eſt autem inter has ſpecies motus , varia & differens comparationis ratio. Nam ſi cõparentur inter ſe ſecundũ dignitatẽ, motus localis antecedit alios ,quia eſt cõmunis omnibus rebus naturalibus;quia non pendet ab alijs , alij verò ab ipſo : quia non ponit ; vel detrahit aliquam formam ſubiecto; quia continet veluti ſpeciem motum circularem cæli , qui eſt fons omnium motuum. Generatio præſtat reliquis motibus propter terminum ad quem , videlicet formam ſubſtantialem,nam reliquis motibus tantùm acquiritur forma accidentalis.Augmentatio autem excellit,ratione ſubiecti quia eſt motus rei viuentis. Denique in alteratione nonnullæ proprietates motus , vt diſtinctio terminorum,& contrarietas , propriè & illuſtrius quàm in cæteris,eluceſcunt. Ariſtoteles tamen videtur præcipuam rationem habere motus localis.Ex quo fit,vt pleraſque demonſtrationes quas in 6.Phyſ. & alibi tradit de motu , ferè applicet atque accommodet motui locali. Quæ ſint igitur veræ ac germanæ ſpecies motus propriè dicti , breuiter declaratum eſt. Nam de earum vnaquaque propriè copioſéque alio loco diſputandum eſt.Nos de Alteratione,in libris noſtris de Elementis: de Augmentatione verò , in libris de Anima(fauente Deo)ſubtiliter accuratéque diſſeremus.

Tractatur ſecunda Diuiſio motus in naturalem & violentum.

CAP. III.

SEQVITVR altera diuiſio motus in naturalem & violentũ: quæ oritur ex principiis ipſius motus efficientibus. Etenim, qui motus proficiſcitur ex principio aliquo, quod eſt in ipſa re quæ mouetur,is dicitur naturalis;qui autem ſolum extrinſecus accidit rei mobili contra naturalem eius propenſionem , eum appellãt omnes violentum:motus lapidis deorſum ex grauitate quæ eſt in lapide proficiſcens, naturalis eſt lapidi; motus eiuſdem ſurſum proiecti,à ſolo proijciente vim habens, violentus eſt. Eſt tertius quidam motus medius,& mixtus ex naturali & violento ; vt motus progreſſiuus animalis,violẽtus eſt ratione corporis,naturalis autem ratione

animæ: motus item lapidis magna vi deorsum deiecti, naturalis est ratione loci quem petit lapis, violentus autem ratione modi, hoc est ratione celeritatis, maiori enim celeritate fertur, quàm sua vi & pondere aptus est lapis naturaliter ferri. Sed hoc loco tantum de motu naturali & violento dicendum est, primò quidem de naturali, postea verò de violento. De naturali autem motu, explicare volumus illud crebris Philosophorum sermonibus vsurpatum tritúmque Problema, cur nimirum motus naturalis propè finem sit velocior, quàm in principio. Cuius Problematis, veram, & propriam rationem & caussam attingere, quàm sit difficile, tanta opinionum inter se discrepantium varietas, quantam in huius quæstionis explicatione apud Philosophos reperimus, non obscurè delarat. Sed nobis propositum est, expositis aliorum sententiis, quod in singulis improbabile est, id refellere; quod autem erit vero magis simile, & rationi consentaneum, id astruere, atque confirmare.

Cur motus naturalis quo propior est fini, eo celerior euadat.

Prima opinio Simplicij dubitantis an verũ sit motũ naturalẽ celeriorem fieri propè finem.

Simplicius extremo illo suo commentario, quo explanat textũ. 88. primi libri de Cælo, in dubium vertit, an quod dicitur ab omnibus, motum naturalem propè finem velociorem esse quam in principio. id pro vero & certo habendum sit: negat enim se scire, vel à quo vel quomodo id compertum, & exploratum fuerit: addit præterea, videri hoc esse contra experientiam. Etenim si saxum, quod è sublimi ad imum fertur, celeriùs mouetur, quo proprius accedit ad imum locum, ergo fiet tunc grauius atque ponderosius: at si quis periculum faciat, nihilo plus ponderis deprehendet esse in illo saxo cum est propè finem motus, quàm erat in eo cum moueri cœpit.

Confutatio Simplicij.

Verùm, nec auctoritas, nec ratio Simplicij debet nos abducere ab ea sententia, quæ probatur omnibus, & ab Aristot. traditur mnltis in locis. Etenim is ait hoc verum esse 5. lib. Phy. tex. 61. & libro 8. tex. 76. 1. lib. de Cælo tex. 88. & 2. lib. tex. 35. Quin etiam ipsemet Simplicius exponens textum 61. 5. libri Physicorum, idem approbás refert Stratonem Lampsacenum discipulum Theophrasti, & ob excellentiam doctrinæ præsertim Physicæ, cognominatum Physicum, habitúmq; in primis ac summis Peripateticis, hoc probare solitum duobus manifestis signis. Vnum est aquæ defluentis ex tegulis, quam si quis ab alto cadentem contemplatus fuerit, videbit à principio quidem eam fluere continuam, ad terram autem peruenire magis diuulsam, atque disiunctam: diuellitur autem à sua continuitate, propter impetum celeritatis maiorem, quo fertur prope finem motus. Alterum signum est, si lapis è sublimi aliquo loco deijciatur in terram, grauiorem ictum facit, acriusque ferit in fine illius spacij per quod mouetur, quàm in medio, vel propè principium: ergo in

Stratonis, qui fuit discipulus Theophrasti, duo argumenta, quibus probatur motum naturalem esse velociorem propè finem.

fine motus, & ſpacij, maiorẽ celeritatem habet, quàm in principio. Hæc Strato in libro quodam ſuo de Motu,referẽte Simplicio. Non igitur dubitare licet an hoc ita ſit, ſed cum id veriſſimum eſſe conſtet,quænam ſit cauſſa cur hoc ita eueniat,inueſtigare oportet.

Hypparchus dixit cauſſam huiuſmodi euentus eam eſſe,quod motum naturalem antecedit motus violentus; quod enim mouetur naturaliter deorſum,prius fuerat motum, & proiectum ſurſum ; quare cum reuertitur deorſum,vis illa qua ſurſum proiectum fuerat, debilitatur,atque minuitur ; & quia propè finem,vis illa eſt maximè fracta;& remiſſa , idcirco tunc motus exiſtit celerior. Sed Hipparchus meritò reprehenditur ab Alexandro ; vt enim, quod is ait, verè dici queat in eo motu naturali , quem motus aliquis violentus proximè anteiuit;non poteſt tamen locum habere in aliis motibus naturalibus,quos non eſt proximè antegreſſus motus aliquis violentus eiuſdem mobilis;veluti ſi lapis generatus in nubibus continuo feratur deorſum , aut ſi ſaxum multos annos in loco aliquo ſublimi detentum , poſteà remoto impedimento moueatut deorſum : huiuſmodi autem motuum naturalium,quos non proximè præceſſit motus aliquis violentus , finis velocior erit quam principium. Quare aliam eius rei cauſſam indagare oportet. *2. Opinio Hypparchi, eiúſque confutatio.*

Alij opinantur cauſſam huius rei,non eſſe aliam,quam ipſum medium per quod fit motus,quod reſiſtit rei , quæ per ipſum mouetur, eiúſque motum retardat, quare cum in fine motus , minus ſuperſit medium ſuperandum,& diuidendum à mobili,quam erat in principio,ideo tunc celerior fit motus. Atque horum opinionem commemorat Alexander,vt refert Simplicius ſuper textum 88. primi lib. de Cælo. Verum hi non animaduertunt,ſi id fiat propter mediũ , quod accidit motui naturali vt nimirum ſit velocior prope finem ,idem quoque euenire debuiſſe motui violenro , quippe cum ſemper in fine vtriuſque motus, minus ſuperſit medij. Deinde , per idem ſpacium aëris, quod ſit terræ proximum , idem pondus cadens ex loco ſublimiori maiori celeritate atque impetu fertur,quam ſi caderet ex loco aliquo humiliori; non igitur ipſum medium cauſſa eſſe poteſt huiuſmodi celeritatis. *3. Opinio, quam refert Alexãder & Simplicius, refellitur.*

Alexander Aphrodiſæus ait, quod mouetur ad locum naturalem, id moueri ex loco non naturali,& ſibi contrario ; in quo, propterea quod ipſum mobile,vel generatum fuit,vel aliquandiu manſit , neceſſe fuit ipſum affici qualitatibus ſibi contrariis , & naturales eius facultates impuras,& imbecillas effici;quanto magis autem per motum ſuum naturalem recedit ab illo loco non naturali,tanto purius, & liberius euadit ab illis qualitatibus contrariis ; & virtus eius mo- *4. Opinio Alexandri.*

tiua potentior redditur. Atque hanc putat Alexander caussam esse cur motus naturalis in principio sit tardior, propè finem autem celerior. Et hanc quidem Alexandri opinionem, eo quem proximè diximus, loco Simplicius exponit. Sed Alexandro illud potest obiici, si quis lapidem è terra tollens ferat secum ad altissimam aliquam turrim, atque inde statim deijciat in terram, non est dubium, quin motus illius lapidis celerior futurus sit in fine, quàm in principio; at quis ausit dicere, nisi ab omnibus rideri velit, lapidem illũ dum fuit supra turrim (fuit autem perquam exiguo tempore) partem suæ grauitatis propter vim superi loci sibi repugnantis amisisse, eámque postea per motum naturalem paulatim recuperasse? Cum & lapis sua natura valentissimus sit ad patiendum, atque resistendum, & si quis periclitari vellet pondus illius lapidis cum is erat supra turrim, & postquàm ad terram peruenit, idem plane pondus, eandémque grauitatem vtrobique reperiret. Ac supradictas tres opiniones refert Simplicius 1. de Cælo text. 88.

5. Opinio multorum communis. Themistius 8. lib. Phys. supra text. 76. Albertus 4. lib. Phys. tractatu 1. cap. 11. D. Thomas 1. lib. de Cælo super text. 88. in fine lectionis 17. asserunt extremum motum naturalem fieri celeriorem, atque vehementiorem, propterea quod virtus motiua ex appropinquatione mobilis ad locum suum naturalem, magis confortari, & corroborari solet. Sic enim scribit Themistius. *Naturales, & spontanei motus quanto plus ab initio separantur eo citatiores, perniciorésque sunt, quia quæ secundum naturam mouentur quo proprius accedunt ad calicem, eo iunctiora sunt cognatis, & sibi salutaribus locis.* hactenus Themistius. Intelligere autem oportet, cõfortationem illam, atque corroborationem virtutis motiuæ, nihil aliud esse secundum Arist. & Peripateticos (interprete Simplicio super text. 88. primi lib. de Cælo) quàm additionem quandam, & accretionem virtutis motiuæ, hoc est vel grauitatis vel leuitatis; huiusmodi autem additionis princeps caussa efficiens est locus naturalis; vtpotè in quo vim esse aiunt, attractatiuam, generatiuam, conseruatiuam, & perfectiuam locati. Hæc illi.

Simplicius affirmat hanc etiam esse Aristotelis sententiam: quod facilè credet, quisquis attentè legerit, & considerauerit Aristotelis verba in 1. de Cælo text. 88. Ibi enim argumentatur, graue quo propiùs accedit ad suum locum naturalem, eo maiorem velocitatem acquirere, ac proinde etiam maiorem grauitatem; nam si corpus graue velociter mouetur deorsum propter grauitatem, necesse est si augetur eius velocitas, augeri etiam grauitatem. Quanquàm Aristoteles in libro de Quæstionibus mechanicis quæstione 19. ait omnia corpora acriùs, & vehementiùs operari mota, quàm quiescentia: quare

(inquit) ipſum graue ipſa ſui motione vim acquirit,& quo plus mouetur,eo plus grauitatis aſſumit. Ex his verbis licet intelligere, Ariſtotelem cauſſam maioris velocitatis, quæ eſt in fine motus naturalis,hoc loco non referre ad maiorem appropinquationem ad locum naturalem,ſed ad maiorem ipſius grauis agitationem, atque motionem; adeo vt hic non ineptè dici queat, quod Poëta dixit eleganter de fama. *Mobilitate viget viréſque acquirit eundo.*

Pulchra refutatio ſententiæ communis.

Verum opinionem eorum, qui aiunt in fine motus naturalis augeri virtutem motiuam ob propinquitatem loci naturalis; ſiue ea ſit Ariſtotelis ſiue non ſit, tria mihi quidem faciunt improbabilem. Vnum eſt,ſi tunc augetur grauitas lapidis,ergo etiam pondus;quare lapis pōderoſior eſſet in fine motus,quàm erat in principio: hoc autem eſt contra experientiam. Neque dicat quiſpiam, adeo inſenſibilem eſſe eiuſmodi differentiam, vt ea diſcerni nequeat; nam cum differentia velocitatis in principio& fine motus, ſit admodum inſignis & notabilis,neceſſe eſt differentiam grauitatis, ex qua illa proficiſcitur,eſſe inſignem & notabilem. Alterum eſt,quomodo augetur grauitas lapidis ſine vlla eius alteratione? aut quomodo cum lapis ob ſuam duritiem & ſiccitatem ſit maximè inalterabilis,tam cito alterari poteſt?aut quomodo locus poteſt imprimere illam grauitatem lapidi?Etenim ſi lapis cadat ex alto in aquam, celerius mouebitur propè finē motus;at ridiculum eſt grauitatem lapidis augeri,vel ab aëre,vel ab aqua:tum quia hæc elementa non ſunt loca naturalia ipſius lapidis;tum etiam, quia ſunt minus grauia,quam lapis. Tertium & vltimum eſt; idem lapis proiectus in terram ex loco ſublimiore,maiori impetu terram feriet, grauiorémque ictum imprimet, quàm ſi ex loco inferiori,& proximo terræ proiiceretur;cum tamen vtroq; modo lapis æqualiter appropinquet loco ſuo naturali. Præterea,ſi ex altiſſima turri demittatur in terrā lapis ligatus fune,cumque propè terram fuerit,fune rupto cadat in terram: & idem rurſus lapis ex eadem turri per idem ſpatium aëris in eundem terræ locum ſine fune deorſum proiiciatur; non eſt dubium quin ille lapis hoc poſteriori modo,maiori impetu & ictu,terrā percutiet, quàm priori modo; neque tamen eius rei cauſſa ex propinquitate loci naturalis peti poteſt,quippe cum vtroq; modo ſit idem terminus à quo,idem ſpatium, idémque terminus ad quem:quare huius euentus cauſſa aliunde eruenda,& petenda eſt.

Alia opinio Simplicij.

Simplicius autem 8.lib.Phyſ.ſuper text.76.exponēs rationem eius euentus,quòd nimirum motus naturalis in fine eſt velocior; omnes ſuperiores cauſſas ſimul complectitur,hoc modo ſcribens. *Quod mouetur ſecundum naturam, quo propius fuerit ſuo loco naturali, fertur celerius:*

Vel vt ad id, quod est sibi cognatum & eiusdem generis: Vel quod appropinquanti minus sit quod impedimentum afferat, & ipsum diuidat, quod autem minus est potest faciliùs diuidi: Vel quod est ei similius, id quod proprio propinquum & non æquè contrarium, atque id vnde cæpit moueri: Vel quod nuper mutatum est ex contrario, & nondum perfectè liberatum est ab illius qualitatibus procedens autem fit purius & cum in id quod est secũdum naturam suam perfectius atque sincerius mutatũ fuerit (quod accidit ei propè finem motus) tunc mouebitur celerius, tunc enim habet perfectiorem etiam eam qua mouetur inclinationem. Hactenus Simplicius. Sed, quia opinio Simplicij complectitur omnes superiores sententias, neque addit quicquam ab illis diuersum, ideo quæ contra illas superius sigillatim allata & dicta sunt, ea nunc simul omnia valent aduersum Simplicium.

6. Opinio Burlæi & Contareni.

Burlæus in 8. Phys. super text. 76. & Contarenus 1. lib. de Elementis, caussam maioris velocitatis, quæ accidit motui naturali propè finem eius, attribuunt aëri. Hoc autem ita declarant: caussa cur in fine motus naturalis augeatur velocitas, est aër, tũ is qui terga lapidis subsequitur retro impellens, & promouens lapidem, sicut ventus à puppi impellens nauim: tum etiam is qui à lapide descendente truditur & ad anteriora pellitur. Hic quidem, quia per motum lapidis etiam ipse mouetur, & quia tenuis est, dissipatur, & tanto magis, quanto magis durat motus lapidis: aër autem motus & dissipatus minus resistit, quàm vnitus, præsertim motus versus eum locum, ad quem mobile tendit naturaliter. ex quo fit, vt quia in fine motus naturalis, aër est maximè commotus & dissipatus, ac proinde minus valens ad resistendum, tunc motus naturalis celerior & vehementior euadat. Ille autem aër qui subsequitur lapidem, magis etiam confert ad eius promotionem. etenim descendente lapide, partes aëris proximæ priùs à lapide pulsæ ac diuulsæ, vt locum ab illo relictum subeant & occupant, concurrunt magno impetu ad terga lapidis, ipsumque propellunt, atq; vlterius promouent: & quo plures fuerint, maiorique nixu pulsæ, eo maiori vi confluentes lapidem retro vehementius protrudunt; & quoniam graue quo longiùs abest ab eo vnde cæpit moueri, & propius abest à suo loco naturali, eo plus aëris post se habet ipsum impellentis, ideo tunc mouetur velocius.

Duo igitur hic animaduertere oportet, è quibus pẽdet huius opinionis intelligentia, & propositæ quæstionis explicatio: Vnum est, aërem (idem autem de aqua intelligendum est) eo ingenio, eáque conditione naturæ præditum esse, vt paululum extrinsecus motus, deinceps etiam per se vehementius aliquandiu quasi fluctuet, atque agitetur, & alias res mouere queat: quod manifestè cernitur in fluctuatione & agitatione aquæ facta ob iactum vnus lapilli; idem autem

tem tanto magis fit in aëre (licet non ita ſenſibus conſpicuum ſit); quanto is eſt tenuior, mobilior, & ad omnem agitationem habilior. Non igitur mirum videri debet, ſi lapis motus deorſum, moueat circunfuſum ſibi aërem, à quo moto viciſſim ipſe moueatur. Alterũ eſt, aërẽ, & lapidem, viciſſim & mutuis operis ſuos motus iuuare; nam primùm lapis mouet aërem, qui motus promouet lapidem, & quia ad vim motiuam lapidis accedit impulſus aëris, iam tunc incipit augeri celeritas deſcenſus ipſius lapidis; rurſus lapis magis hoc modo concitatus, magis etiam pellit aërem; hic magis pulſus, vehementiùs etiam promouet lapidem, atque itidem fit deinceps, vſque ad finem motus. Hæc duo, qui ſecum reputauerit, is facilè intelliget quomodo celeritas motus naturalis, propter aërem, magis magíſque à principiò vſque ad finem augeatur.

Hæc ſententia, mihi quidem videtur cæteris probabilior: tum quòd aliæ manifeſtis neceſſariíſq; rationibus refelluntur, atque conuincuntur; contra hanc verò ne probabile quidem argumentum fingi poteſt: tum quod hæc nihil ponit, quod nõ ſit congruens rationi, & experientiæ, & quod non ex ipſa natura rerũm depromptum eſſe videatur. In hac opinione magis quàm in cæteris, animus meus ſibi ipſi ſatisfacit, in hac vna maximè conquieſcit. Hoc etiam, videtur ſenſiſſe Ariſtoteles in lib. de Quæſt. mechanicis quæſt. 19. (quem locum paulò ante poſui) affirmans motum corporis, ipſa motione & agitatione augeri & celeriorem effici. *Sentẽtia auctoris ſextam & vltimã opinionẽ cæteris, præferẽtis.*

Cæterum, vnus ille locus Ariſt. in 1. lib. de Cælo text. 88. toties in hac diſputatione à nobis citatus, dupliciter huic ſententiæ aduerſari videtur: primùm, quia ibi Ariſt. docet celeritatem motus naturalis propè finem augeri, propter augmentum virtutis motiuæ & ob maiorem appropinquationem mobilis ad locum ſuum naturalem; at ſecundum hanc opinionem, non propter has cauſſas creſcit celeritas in motu, ſed propter maiorem ipſius mobilis impulſum & promotionem factã ab aëre; neque enim augetur in mobili virtus motiua, & per accidens (vt ſupra oſtendimus) ſe habet ad hunc euentum ſeu effectum, appropinquatio ad locum naturalem. Deinde, Ariſtot. ex eo, quod corpus naturale quo magis procedit in motu naturali, celerius mouetur, augmẽtatur eſſe determinata loca ad quæ mouentur corpora naturalia; alioquin ſi in infinitum mouerentur, aut non ſemper celeriùs mouerentur, aut oporteret virtutem illorum motiuam in infinitum augeri: neutrum autem horum neceſſariò concluditur ſecundum hanc opinionem, quæ facit aërem cauſſam celeritatis; nam tametſi graue deorſum moueretur in infinitum, ſemper tamen celerius moueretur citra vllam ipſius grauitatis additionem, *Loc⁹ Ariſtotelis, qui videtur auctoris ſententiæ valde contrarius.*

propter maiorem impulſum grauis proficiſcentem ab aëre. Quare locus ille Ariſtotelis videtur è diametro pugnare cum hac opinione. Verùm, ſiue Ariſtot. illa ex ſuo ſenſu ſcripſerit, ſiue ex ſuppoſitionibus antiquorum eos oppugnare volẽs; ſiue illa ſerio dixerit demonſtratiuè docens, ſiue obiter tantũ attigerit Dialecticè modò diſputans; Ego certè hanc vltimam opinionem tãtiſper amplecti, & tueri volo, quoad melius aliquid aliud, atq; probabilius cognouero. Nec dubitãter dixerim, ſi ſpacium aëris per quod ſaxum fertur deorſum, eſſet infinitum, eius ſaxi motum ſemper celeriorem, atque vehementiorem fore; nec vllam tamen eius grauitati & ponderi factum iri acceſſionem. Quinetiam ipſemet Ariſtoteles 3. lib. de Cælo, text. 28. apertè docet, motum naturalem ab aëre iuuari, atque promoueri. Et ſanè parum firma videtur argumẽtatio illa Ariſtotelis, quæ eſt 1. libr. de Cælo text. 88. Non enim ex eo, quia in motu naturali creſcit velocitas, rectè concluditur etiam in eo quod mouetur, creſcere debere grauitatẽ & pondus. Nam ſi lapis moueatur per ſpacium aliquod priori parte denſius atque craſſius, poſteriori autem, tenuis rarius, & quod faciliùs diuidatur, proculdubio motus eius lapidis celerior erit in fine illius ſpacij, vbi minor eſt reſiſtẽtia, quàm in principio; ídque accidet, non propter incrementum grauitatis, ſed propter inæquabilitatem ſpacij, per quod factus eſt motus. Verùm de motu naturali, ita dictum ſit. Deinceps de motu violento diſputemus.

De Cauſſa motus violenti eorum quæ proiiciuntur.
CAP. IIII.

ARISTOTELES 7. lib. Phyſic. text. 10. facit quatuor genera motus violenti. pulſionem, tractionem, vectionem, vertiginem ſeu circunuolutionem: ad hæc reuocantur omnes alij motus violenti. Pulſio autem duplex eſt; vna impulſio, cum mouens ita pellit mobile, vt ipſum tamen non deſerat; altera expulſio, cum mouens pellit mobile, non tamen ei adeſt vrgens ipſum, ſed vbi pepulit, ipſum derelinquit. Ad expulſionem pertinent motus eorum quæ proiiciuntur, vt motus globi bombarda exploſi, ſagittæ arcu emiſſæ, lapidis vel manu, vel funda iacti. In quibus motibus, illud magnam difficultatem habet; cum id quod proiicitur receſſit à proiiciente, & fertur per aëra, à quo tunc proximè moueatur? hanc dubitationem ponit Ariſt. 8. Phyſ. tex. 82. cum enim ipſe, tum in 7. tum in 8. lib. Phyſ. tres propoſitiones diligenter, & accuratè tractaſſet, & veriſſimas eſſe multis rationibus cõfirmaſſet: vnam, omne quod mouetur ab alio moueri; alteram, mouens debere ſimul eſſe cum mo-

Cur Ariſtoteles quæſtionem de cauſſa efficiẽte motus proiectorum, exponẽdam ſuſceperit.

bili, & ipſum tangere: tertiam, moueri à ſe ipſo, proprium eſſe animatorum, nec id poſſe in rem vllam inanimatam conuenire; idémque vereretur ne quis de veritate harum trium propoſitionum dubitaret, propter motum proiectorum qui videtur illis aduerſari: idcirco voluit in fine 8. lib. Phyſ. quæſtionem ponere de motu proiectorum, & cauſſam eiuſmodi motus explicare. Sed cur motus proiectorum dubitare facit de veritate illarum propoſitionum? An quia lapis proiectus, dum fertur per aëra diſiunctus & remotus à proiiciente, aut mouetur à ſeipſo, & ita nō erit proprium viuentium moueri à ſeipſis: aut etiam tunc proximè mouetur à proiiciente, & ſic non erit neceſſarium, vt omne mouens proximum, ſimul ſit cum mobili, ipſúmque tangat: aut à nullo mouetur, at hoc conceſſo ſtare non poteſt illud tam mobile pronunciatum, omne quod mouetur ab alio moueri. Ac licet Ariſtoteles, tum 8. Phyſ. tum aliis permultis locis diſertè, ac perſpicuè cauſſam proximam eiuſmodi motus expoſuerit; nonnulli tamen, vel quod hæc Ariſtoteles loca non viderunt, vel quod non intellexerunt, vel quod non animaduerterunt, vel denique, quòd ſententiam Ariſtoteles non probauerunt, longè diuerſam cauſſam huiuſmodi motus proiectorum excogitarunt. quorum opinio prius confutanda eſt, quàm ſententiam Ariſtot. quæ vera eſt, & rationi atque experientiæ maximè congruens, explicemus.

Opinio aientium proiecta moueri ob virtutē quādam ipſis à proiiciente impreſſam.

Sūt igitur nec pauci, nec minuti, ſed nobiles in primis Philoſophi, qui cēſent, cum lapis iacitur, illa vi & impulſu proiectionis, imprimi in eo à proiiciente virtutem quandam motiuam, quæ inhærens in lapide, mouet ipſum cum eſt diſiunctus à proiiciente: mouet autem per tantum ſpacium, quanta eſt ipſa virtus motiua; hæc autem tanta eſt, quanta fuit contentio, vis, & impulſus proiicientis, cum primùm lapidem proiecit, eíque virtutem hanc impreſſit. Volunt etiam hanc virtutem eſſe qualitatem motiuam realem, cum ſit principium motus localis realis; & eſſe realiter diſtinctam à lapide; quippe cum ſit principium motum localis, qui repugnat naturæ lapidis. Aiunt prætereà, huiuſmodi virtutem intendi & remitti; à principio namque eſt potentior, facítque motum celeriorem, atque vehemētiorem, propè finem autem eſt remiſſior atq; imbecillior; quam ob cauſſam euadit tunc motus tardior, atque debilior.

Confirmatio opinionis.

Fundamentum & firmamentum huius opinionis, eſt hoc. Cum lapis ſeparatus à proiiciente fertur per aërem, aut à nullo mouetur, aut à proiiciente, aut à ſeipſo, aut ab aëre, aut à virtute quadam ei impreſſa: ſed quatuor priora dici non poſſunt, ergo lapis tunc mouetur à virtute impreſſa. Minor ita probatur; tria illa priora, ſunt contra illas tres propoſitiones tātopere commendatas ab Ariſtotele, de

quibus diximus initio huius quæstionis; quartum autem, quod nimirum proiecta moueantur ab aëre, non est verisimile. Primò, quia sic non soluitur quæstio, sed transfertur à lapide proiecto ad aërem; de quo similiter vt de lapide quæri potest, à quo is moueatur, cum est separatus, & lõge remotus à proiiciente: nam si dixeris eum moueri per vim acceptam à proiiciente, cur non itidẽ lapis per vim sibi impressam à proiiciente moueri queat? Secundò. Si talis motus fit ab aëre; ergo cum flante vehementissimo Borea, aër sit maximè motus & concitatus, si tũc lapis in sublime proiiceretur, is ab aëre multo celeriùs & longiùs ferri deberet, quàm cum manu hominis proiicitur, quod est tamen contra experientiam. Tertiò, Vt possit aër promouere lapidem iactum, vel sursum, vel deorsum, quatenus partim est leuis, & partim grauis, vt docet Aristoteles 3. lib. de Cęlo text. 28. attamen quomodo mouere poterit lapidem, cum is proiicitur in transuersum, vel ad dextram, vel ad sinistram, vel ante, vel retro, vel cum torquetur in gyrum vti fit in trocho? Quartò, Cur si iaciatur pluma, non fertur ab aëre, nec tam vehementer, nec tam lõgè, quam magnus lapis, cum tamen pluma vt minus resistens aëri, magis ab eo moueri deberet? Quintò, Lapis, vel iaculum in scopum aliquem iactum, directò tendens, scopũ attingit; at quis hoc tribuat aëri? cum is ex se non habeat, vt directò tẽdat aliquo præterquam ad suum locum naturalẽ: nam licet extrinsecus ab aliquo motus, per se aliquantulum moueatur, mouetur tamen vagè, quasi fluctuans, nec præfinitum aliquem locum petens. Adhæc, Iulius Scaliger in opere suo aduersus Cardanum, exercitatione 28. alia quædam argumenta affert, vt ostendat caussam motus proiectorum, non esse assignandam aëri. Cum igitur motus proiectorum non fiat ab aëre, nec ab aliis caussis superiùs commemoratis, relinquitur ipsum effici à virtute impressa corpori, cum id proiectum fuit ab ipso proiiciente. Concedunt quidem isti aerem præbere aliquantulum adiumenti motui violento proiectorum, ipsúmque quodammodo promouere, negant tamen aerem, aut esse principem caussam eiusmodi motus, aut etiam ei conficiendo esse necessariam. Addunt illud, motum proiectorum esse vnum numero, & continuum propter vnitatem numeralem virtutis impressæ: quod si is ab aere fieret, cum multæ, ac variæ sint partes aeris quæ successiuè propellũt lapidem, non esset motus continuus, quod est contra rationem & experientiam; quis enim dicat motum sagittæ, quæ tanta vi & celeritate fertur per aerem, aut globi, qui displosa bombarda, tanto impetu iacitur, non esse vnum numero, & continuum; sed esse millies interruptum, toties nimirum quot sunt partes aeris mouentes vna post aliam? Hæc isti.

Refellitur

Refellitur opinio faciens caussam motus proiectorum, virtutem quandam impressam proiectis. Cap. V.

Hanc opinionem falsam esse perspicuum fiet, si primùm doceamus, secundum Aristot. & Peripateticos, caussam motus proiectorum, esse aërem, non autem virtutem aliquam impressam. Deinde, si demonstremus vim istam impressam, vix, ac ne vix quidem defendi posse. Quàm fuerit certa, & constans sententia Aristotelis, aërem esse caussam motus proiectorum, ex multis locis, quæ nunc indicabimus, manifestissimum erit. Primò, in lib. 4. Phys. text. 68. sic ait. *Mouentur proiecta, eo qui impulit non tangente, aut propter contrarij circum obsistentiam, sicut quidam dicunt.* (Hanc opinionē, quam Alexander tribuit Platoni, Aristot. refellit 8. Phys. text. 82.) *Aut ex eo, quod pellit pulsus aër,* (& hæc est sententia ipsius Aristot. vt patet ex 8. Phys. text. 82. & 3. lib. de Cælo text. 28.) *motu velociori, quàm sit pulsi latio qua fertur in proprium locum. in vacuo autem nihil horum erit.* Et hoc loco duo colligimus. Vnum est, Aristotelem memorando caussas motus proiectorum, duas tantum ponere, vtramque autem in aëre, virtutis autem impressæ nullam prorsus mentionem facere: Alterum est, Aristotelem asserere in vacuo non posse fieri motum proiectorum, at si is motus fit à virtute impressa, & non ab aëre, posset etiam fieri in vacuo. Secundò. Aristoteles, ponens hanc quæstionē de motu proiectorū in 8. Phys. text. 82. eam solui caussam huiusmodi motus non assignans virtuti impressæ, sed aëri vel aquæ, hoc est medio in quo fit motus: & ibidem subdit, motum proiectorum, non esse vnum numero, & continuum, sed esse multos motus sibi inuicem consequentes, vel contiguos; propterea quod sunt multæ, ac diuersæ partes medij, quæ successiuè mouent corpus proiectum: at si talis motus fieret à virtute impressa, nulla reddi posset caussa cur is non esset cōtinuus; quod bene intelligentes defensores virtutis impressæ, conuenienter dogmati, quod susceperunt defendendum, affirmant motum proiectorum esse vnum numero & continuum. Tertiò. Aristot. 2. lib. de Cælo text. 35. ait proiectis inesse maiorem celeritatem in medio motu, quàm vel in principio, vel in fine: Si autem proiecta mouerentur à virtute ipsis impressa, oporteret eorum motum maximè velocem esse in principio, tunc enim virtus impressa, cum tunc recens producta fuerit à proiiciente, deberet esse maior: sicut aqua calefacta ab igne, magis calida est cum primùm separatur ab igne, quàm reliquo tēpore quo manet ab igne separata. Quartò. In lib. 3. de Cælo text. 28. facit Aristoteles duas species motus proiectorum; vnum mo-

Luculentissima Aristotelis testimonia

tum omnino violentum, vt cum lapis sursum proiicitur, quem ait solum effici à potentia, id est à principio motiuo, quod est extra lapidem: Alterum partim naturalem, partim violentum, vt cum lapis magna vi ab aliquo proiicitur deorsum, nam ferri deorsum naturale est lapidi, & fit à natura eius, quæ est principiũ eiusmodi motus, tanto autem impetu ferri, non est ei naturale, sed violentum, & fit à principio extrinseco: vtrumque autem hunc motum violẽtum proiectorum vult Arist. fieri à potentia, tanquam à caussa principali, ab aëre autẽ, ceu ab instrumento, cum enim is partim sit grauis, & partim leuis, commodè potest inseruire vtrique motui. postea, subiungit Aristoteles hæc verba, *Quapropter, & non sequente eo quod mouit, fertur, quod vi motum est: si enim nõ esset tale aliquod corpus* (*intelligit autem medium, hoc est vel aërem, vel aquam*) *non vtique esset qui vi fit motus: & eum quoque qui secundum naturam vniuscuiusque fit, motum, promouet eodẽ modo.* En totam caussam motus proiectorum, siue is sit omnino violentus, siue sit partim naturalis, & partim violentus, Aristot. attribuit aëri: de virtute impressa nullum verbum. Quintò. In libello de somniis cap. 2. ita scribit Arist. *Cum quis mouet aquam, vel aërem, hoc aliud mouet, & hoc item aliud, & quiescente illo, accidit huiusmodi motum procedere vsque ad aliquid illo qui mouet non præsente*, quæ verba explanans Themistius in sua paraphrasi cap. 9. hæc scribit. *Simul atque telum de manu iaculantis recessit, longiùs quasi suo motu fertur, propterea, quod ille qui mittit, primorem aërem commouet, qui collisus subinde, alium aërem propellit, atque hic deinceps alium continenti serie, donec vires senescant, atque ita telum quiescat.* simile quoque est quod ab Aristotele scribitur in lib. de Diuinat. per somnum cap. 2. Arist. etiam Sectione 11. Problemate 6. mentionem faciens eorum, quæ proiecta feruntur per aërem, huiusmodi motus caussam attribuit aëri. Sextò. Aristot. in lib. de Quæstionibus mechanicis quæst. 33. ad hunc modum scribit. *Cur quippiam, non secũdum peculiarem sibi fertur lationem, impulsore alioquin non consequente? An videlicet, quoniam primũ id efficit vt alterum impellat, illúdque rursus vt alterum: cessat autem quando non potest amplius facere primum impellens, id quod fertur: vt impellat, & quando ipsius lati grauitas nutu suo declinat, magis quàm impellentis in ante sit potentia.* Hactenus Aristot. ex cuius tam multis locis, liquido cernimus, eum caussam motus proiectorum semper referre ad aërem, vel aquam, vel medium, per quod fit eiusmodi motus; de virtute autem impressa nullum vsquam verbum facere.

Testimonia Simplicij, Themistij, & Auerrois.

Hanc Aristotelis sententiam luculenter exponit, & doctè, copiosèque tractat Simplicius 8. Phys. super text. 82. & Themistius in sua paraphrasi: Auerroes etiam ibidem eruditam facit digressionem de motu proiectorum, enarrans singulare ingenium & naturam aëris,

& aquæ,& admirabiles horum corporum proprietates.

Verùm, omiſſis(breuitatis ſtudio) aliorum Peripateticorum teſtimoniis, vnum modò D.Thomam, ad id de quo nunc agitur confirmandum,teſté excitabimus,quòd eius auctoritas magnũ(& quidem merito)pōdus habeat, plurimúmq; valeat apud eos quibus cum nobis eſt de hac quæſtione diſceptatio. Is igitur in 3.lib. de Cælo ſub finem lectionis ſeptimæ exponens text.28. hæc ſcribit. *Non eſt intelligendum, quòd virtus violenti motoris imprimat lapidi, qui violenter mouetur, aliquam virtutem per quam moueatur; ſicut virtus generantis imprimit genito formam,quam conſequitur motus naturalis. Nã ſic motus violentus eſſet à principio intrinſeco,quod eſt contra rationem motus violenti. Sequeretur etiam, quòd lapis eo ipſo,quod per violentiã moueretur localiter, alteraretur; quod eſt contra ſenſum. Motor igitur violentus ſolum imprimit lapidi motum, quod quidem fit dum tangit ipſum:ſed quia aër eſt ſuſceptibilior talis impreſsionis, tum quia eſt ſubtilior,tum quia eſt quodammodo leuis, violentiùs mouetur per impreſsionem violenti motoris, quàm lapis: & ſic deſinente violento motore,aër ab eo motus, vlterius propellit lapidem,& etiam aërem cõiunctum,qui etiam mouet lapidem vlterius,& hoc fit quouſque durat impreſsio primi motoris violẽti,vt in 8.Phy. demonſtratum eſt. Et inde eſt,quòd quamuis motor violẽtus non ſequatur ipſum mobile,ita vt præſentialiter ipſum moueat,tamen mouet per impreſsionem aëris. Si enim non eſſet tale corpus,quale eſt aër,non eſſet motus violẽtus. Ex hoc patet, quod eſt inſtrumentũ motus violẽti neceſſarium, & non ſolum propter bene eſſe.* Hæc D.Thomas, qui his verbis oſtendit perſpicuè cauſſam motus proiectorũ eſſe aërem,&quemadmodũ is fiat ab aëre,diligẽter & accuratè declarat,& opinionẽ illã de virtute impreſſa,funditus euertit.

Grauiſsimũ & præclariſſimum D. Thomæ teſtimonium.

Verum quia motum proiectorum non à virtute impreſſa, ſed ab aëre,ſecundum Ariſtot.& Peripateticos,proficiſci,ſatis eſt adhuc(vt mihi quidem videtur)explicatum his conſequens eſt, vt illam virtutem impreſſam, inanem vel potius nullam eſſe doceamus. Primùm igitur, videamus quid ſit; tum,quomodo generetur; poſtremò,qua ratione recipiatur in corpore proiecto. Aiunt iſti virtutẽ impreſſam eſſe qualitatem motiuam. Ergo cum mouet ſurſum,erit leuitas:cum mouet deorſum,erit grauitas:at cũ mouet lapidem dextrorſum,ſiniſtrorſum,antrorſum,retrorſum,cum mouet totam, vel trochũ vertit in orbem,qualis erit virtus motiua?poſtea,ſi virtus mouens lapidem ſurſum eſt leuitas,aut iſta leuitas differt ſpecie à leuitate aëris, vel nõ differt ſpecie:ſi differt ſpecie, quo pacto igitur petit eundem locum, & mouet lapidem ad eũdem locum ad quem moueret leuitas aeris? diſtinctio enim tam motuum localium,quàm virtutum motiuarum, ſpectari debet ex terminis, & locis ad quæ terminantur motus. His accedit, quòd ſi leuitas virtutis impreſſæ ſpecie differt à

Multis argumẽtis virtus illa proiectis impreſſa exploditur.

leuitate aëris, vel ignis, vni erunt duo contraria: nam grauitati terræ, erit contraria leuitas ignis, & leuitas virtutis impressæ. Sin autem leuitas virtutis impressæ non differt specie à leuitate aëris, vel ignis, quomodo habent tam diuersas caussas efficientes, tam diuersum modum productionis, & tam diuersas alias multas conditiones? Deinde, vnum contrarium non inducitur in subiectum, in quo est alterum contrarium, nisi cum remissione illius, quemadmodú calor non inducitur in aquam, nisi cum remissione frigoris; quantum enim caloris acquirit aqua dum subditis ignibus calefit, tantum amittit frigoris; & quo magis fit calida, eo minus frigida euadit: ergo cum lapis proiicitur sursum si producitur in eo virtus motiua, quæ est leuitas contraria grauitati lapidis, necesse erit illius inductione minui grauitatem lapidis, & quo maior est illa leuitas, eo minorem reddi grauitatem lapidis; quare cum lapis mouetur sursum, minoris esset grauitatis, atq; ponderis, quàm cum reuertitur deorsum. Quinetiam, si quis esset tantis lacertis, ac viribus, vt posset lapidem proiicere vsque ad concauum lunæ, imprimeret in eo summam leuitatem, quæ esse posset, quamobrem expelleret à lapide omnem grauitatem: hoc autem, quàm sit contra rationem & experientiam, nemo est qui non intelligat. Præterea, cum lapis mouetur deorsum à proiiciente maiore vi & celeritate, quàm ei cõueniat secundum naturam suam, imprimeretur ei virtus motiua quæ est grauitas, non differens specie à grauitate naturali lapidis, cum vtraque moueat lapidem ad eundem locum, verum vna magis, altera minus velociter, magis auté & minus non variát speciem: Sed hoc fieri non potest; nam hoc positio, essent duo accidétia tantum differentia numero in eodem subiecto, hoc est duæ grauitates in lapide, vna ei naturalis, altera in eo violétè impressa. Si dicas fieri ex vtraque vnum accidens, vnamque grauitatem intensionem; falleris, cum enim grauitas lapidis sit ei naturalis, grauitas autem impressa sit ei violenta, non potest illa per hanc augeri, nec vtraque potest esse vnius rationis. Quid? quod grauitas terræ est summa, nec potest amplius intendi? Adde, quod si augetur grauitas, augeri deberet etiam pondus; quare lapis sic proiectus deorsum, ponderosior fieret, quàm antea erat, & quàm erit postea. Adhæc, grauitas solet mouere magis deorsum dupliciter; vel ratione intensionis, magis enim mouebit deorsum grauitas vt octo, quàm grauitas vt quatuor; vel ratione extésionis, si ea sit in ampliore materia, habeátq; maioré molem: saxum enim ingés ex sublimi cadés, maiori celeritate fertur deorsum, quàm exiguus aliquis lapis. Atque hic locum habet permulgata illa apud Philosophos sententia, in maiori corpore est maior virtus. Cú igitur, quádo lapis proijcitur deorsum,

nec

nec grauitas eius augeatur intenſiuè, quippe cum ea ſit ſumma, quæ ampliùs intendi nequit; nec augeatur extẽſiuè, non enim lapis tunc ſecũdum molem euadit maior; relinquitur eum nullam grauitatem extrinſecus accipere à proiiciente, nec qualitatem motiuam, nec virtutem aliquam impreſſam.

Sed nunc videamus, qualis ſit productio iſtius virtutis impreſſæ. Et primùm, quæro à quo producatur; dicunt eam produci à proiiciente: ſed qui fieri poteſt, vt eadem numero manus nunc producat leuitatem in lapide, cum mouet eum ſurſum, nunc grauitatem, cum mouet deorſum, nunc alias qualitates motiuas, cum mouet antrorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, retrorſum, & in orbem? Et vt quiuis, quotieſcunque ei collibitum fuerit, tanta facilitate producere queat quaſlibet qualitates motiuas? qua ratione cũ lapis iacitur funda, vel arcu ſagitta, vel bombarda globus, iſta virtus motiua imprimitur, & producitur in eiuſmodi corporib⁹ proiectis? Deinde, quæro, per quam ſpeciẽ motus producatur iſta virtus impreſſa? reſpondebunt eam produci per motũ localem; neque enim alius tunc concurrit motus: Atqui motus localis ſecundum Ariſtot. 8. Phyſ. 59. per ſe nullam formam de nouo generat, aut corrumpit in mobili. Et virtus motiua, cum ſit qualitas realis, nõ poteſt aliter produci, quàm per generationem, vel alterationem. Ad extremum, quæro an iſta qualitas, & virtus impreſſa, educatur ex potentia materiæ quæ eſt in lapide: at hoc non poteſt fieri ſine præuia alteratione ſubiecti; vel extrinſecus adueniens adiungitur lapidi, at ſic crearetur ex nihilo. Et nulla forma extrinſecus aduenit materiæ (auctore Ariſt. 2. lib. de Generat. animal. cap. 3.) præter humanam mentem.

Reſtat, vt diſcutiamus vbi recipiatur iſta virtus impreſſa in lapide. an in ſuperficie ſola, vel tantum in vna aliqua parte lapidis? quomodo igitur lapis mouetur ſecundum omnes partes æqualiter & æquè cito? ſi recipitur in cunctis partibus lapidis, qui potuit iſta virtus, tam cito peruadere, & permeare per omnes partes lapidis citra vllam alterationem lapidis? Deinde, cum lapis magna vi ſurſum iacitur, ſecundum iſtos imprimitur in eo magna vis motiua, quæ eſt leuitas: at quo pacto tanta leuitas, tam cito produci potuit in lapide, in quo eſt ſumma grauitas illi contraria? nulla enim qualitas habens contrarium in ſubiecto ſibi reſiſtens, ſtatim producitur perfecta, ſed primum generatur imperfecta, poſt perficitur paulatim, ídq; accidit ob reſiſtentiam qualitatis contrariæ, quæ eſt in illo ſubiecto. Valeat igitur iſta virtus impreſſa, quæ nihil habet ſolidũ & firmũ, nihil rationi, nihil experientiæ, nihil deniq; Peripateticæ doctrinæ cõſentaneum.

Reliquum eſt, vt rationes ſoluamus quibus aſtruebatur & confir-

mabatur hæc virtus impreſſa; vel potius quibus probabatur cauſſam motus proiectorum, ad aërem referri non poſſe. Ad primam rationem reſpondemus hoc modo. faciliùs aër mouetur & mouet, motum etiam quem ab impellente accepit, illo ceſſante, & ipſe duriùs retinet, & aliis citiùs impertitur, quàm lapis, & aliud quoduis corpus durum: ídque euenit ob magnam tenuitatem aëris, eiúſque quoquo verſus mobilitatem; quocirca, cum proiicitur lapis, vis & impreſſio proiicientis, magis recipitur, & ſeruatur in aëre, & ab vna parte aëris transfunditur ad alias, quàm in lapide. Perpende verba D. Thomæ, quæ ſuperius ex 3. lib. de Cælo adduximus; & doctam illam digreſſionem Auerroes de Motu proiectorũ, quæ eſt in 8. lib. Phyſ. Comment. 82. hanc enim ſolutionẽ valde illuſtrant. Ad ſecundam. Licet flante vento totus aër commoueatur, tamen pars aëris quę tangit lapidem, magis vnitè & coniunctè mouetur à proiiciente; ideóq; maiorem ab eo vim accipit ad promouendum lapidem eiúſque motum aliquandiu continuandum, quam ab vllo vento. Ad tertiam. Aër licet faciliùs mouear deorſum & ſurſum quàm alio modo, tamen ſicut ob humiditatem & tenuitatem ſuam facilè terminabilis eſt extrinſecus quocunque termino alieno, & figurabilis quacunque figura: ſic etiam eſt mobilis quouis genere motus, & ſecundum quaſlibet partes; & multo faciliùs, quàm lapis, vel aliud corpus ſolidũ, & durum. Ad quartam rationem reſpondere poſſumus, id quod Ariſt. reſpondet ad ſimilem quæſtionem in libro de Quæſtionibus mechanicis quæſtione 34. hæc ſcribens. *Cur neque parua valde, neque magna longe proijci queunt? an quia neceſſe eſt. quod proijcitur; & impellitur, & cedere & ſimul contra niti ei vnde impellitur? quod autem ob magnitudinem nihil cedit, aut propter imbecillitatem nõ contra nititur, non efficit proiectionem, aut impulſionem. An quia tantum fertur, id quod fertur, quantum aëris mouerit ad profundum, quod autem non mouetur, neque mouebit quidpiam; accidit autem illis, ambo iſthæc habere; valde enim magnum, & valde paruum, ceu non mota exiſtunt; alterum namque nihil mouet, alterum autem nihil mouetur. Oportet igitur, id quod proijcitur commenſurationem quandam habere ad id quod proijcit.* hactenus Ariſtot. Ad quintam. Quemadmodum cum nòs loquimur, noſtra voce ac ſermone formamus proximum aërem, & ille ſimiliter alium, atque ita deinceps; ſicque vox, & ſermo perfertur per aërem vſque ad aliquod ſpatium, ita etiam proiiciens proximum aërem mouet, & dirigit aliquo, hic ſimili directione mouet alium, & hic ſimiliter alium, ſicque procedit directo impulſus proiicientis in lapide per aërem, vſque ad terminum intentum. Verùm, tam de hac quæſtione, quàm de vniuerſa diuiſione motus in naturalem & violentum, ſatis dictum ſit.

Cur neque nimis magna neque nimis parua longè proijci poſsũt.

Exponitur tertia diuiſio motus in partes eius quantitatiuas, & agitur de continuitate motus.

CAP. VI.

TERTIA diuiſio motus, eſt in partes eius, vt vocant quantitatiuas; eſt enim motus quantus, & continuus, ac proinde non ſolum diuiſibilis in partes eiuſdem rationis, ſed etiam infinitè diuiſibilis. Diuiditur autem motus, in ea quæ dicuntur, moueri, & ea quæ vocantur mutata eſſe: illa ſunt partes motus, hæc ſunt termini motus; & habent ſe in motu, ſicut puncta in linea, & inſtantia in tempore. De his mutatis eſſe, & de ipſis moueri, quæ ſunt partes motus, multa præclara theoremata explicat Ariſtoteles in 6. lib. Phyſ. Verùm, quia diuiſio motus in ſuas partes quãtitatiuas, oritur ex continuatione eius, de hac priùs agendum eſt. Videamus igitur, primum quidem, an motus ſit continuus: tum verò quæ ſit cauſſa eius continuationis, quam habet in ſe motus.

Probatur motum eſſe ens ſucceſsiuum, atque continuum,

Motum eſſe continuum, affirmat Ariſtot. 3. Phyſ. text. 1. ſcribens motum eſſe de genere continuorum: & in 4. Phyſ. text. 99. ait hæc tria, magnitudinem, motum & tempus, eſſe continua; tempus quidem propter motum, hunc autem propter magnitudinem: & quæcunque Ariſtot. in 6. lib. Phyſ. de motu demonſtrat, ea non conuenirent motui, niſi is eſſet continuus: cúmque motus menſuretur tempore, eſt enim tempus numerus motus ſecundum prius & poſterius, quemadmodũ ipſum tempus eſt continuũ, ita etiã oportet motum eſſe cõtinuum. Adde, quod motus eſt ens ſucceſſiuũ, ergo continuũ; nam ſi eſſet diſcretum, componeretur ex ipſis mutatis eſſe, & mutata eſſe, eſſent inuicem immediata, quod tam eſt hic impoſſibile, quàm eſt in punctis & linea, in tempore item atq; inſtantibus. Eſſe autem motum ens ſucceſſiuum, per ſe clarum eſt; nam ſi eſſet permanens, non eſſet motus, quod enim manet non mouetur, & quod mouetur, non manet, ſi enim manet, quieſcit, quid enim eſt rem manere, niſi eam ſimiliter ſe habere nunc vt prius? at hoc ipſum eſt quieſcere ſecundum Ariſt. 6. Phyſ. text. 73. Verum cõtinuitas, & ſucceſſio motus euidenter concluditur ex definitione motus; ſi enim motus eſt actus entis in potẽtia prout in potentia, neceſſe eſt, id quod mouetur dum mouetur partim eſſe actu, partim potentia, ergo ſucceſſiuè mouetur; ſi enim ſimul fieret motus & in inſtanti, totus eſſet actu, & tunc non diceretur moueri, ſed iam mutatũ eſſe. Rectè igitur dixit Auerr. ex definitione motus apparere ſtatim eius continuitatem. Sed dices, Ariſtotelem lib. 8. Phyſ. ſolum motũ circularem facere continuum: reſpõdeo ibi Ariſtotelẽ ſumere cõtinuũ pro perpetuo & ſempiterno,

cuius nec ſit initium aliquod nec vllus finis. Cum etiã Peripatetici aiunt augmentationem non eſſe motum continuum, ſignificare volunt vniuerſam augmẽtationem viuentis, quæ fit ab ortu eius vſque ad ætatem conſiſtentiæ, non vnũ eſſe numero motum, qui fiat æquabiliter & continuè, ſed eam ſæpe interrumpi, & inæquabilem eſſe, & vt Commentator dixit 3. Phyſ.comm.6. conſtare ex multis motibus & multis quietibus. Tota igitur accretio viuentis, non eſt vnus motus continuus; ſingulæ autem augmentationes, quas vocant partiales, dum fiunt, ſunt motus continui. Motum igitur (loquimur autem nunc de motu propriè dicto excludendo omnes mutationes inſtantaneas, cuiuſmodi eſt generatio, corruptio, illuminatio & aliæ ſimiles) continuum eſſe manifeſtum eſt.

Quæ ſit cauſſa continuationis motus. Deinceps aperiendum eſt, quæ ſit cauſſa huius continuitatis. Ariſtoteles variè loquitur de cauſſa continuitatis motus; nam in categoria Quantitatis, ait motum eſſe quantum propter tempus; cum idem ſcripſerit 4. Phyſ.text.99.è contrario tempus eſſe continuum propter motum. In 2.autem lib.de Generat.& Corrupt.text.62.ait motum eſſe continuum, propter id quod mouetur, hoc eſt ratione ſubiecti in quo eſt motus; nõ autem propter id in quo fit motus, niſi fortè in motu locali. huic autem ſententiæ contrariam omnino ſententiam pronuntiat in 5.lib.Metaphyſ.text.18.affirmans motum eſſe quantum, non propter id quod mouetur, ſed propter id in quo fit motus, quod in motu locali eſt ſpacium, in aliis motibus eſt forma quæ per motum acquiritur.

Verum, ſi rem ipſam diligenter expendamus, atque conſideremus, proculdubio congnoſceremus quæ ab Ariſtot. de continuitate motus ſcripta ſunt, ea non ſolum non pugnare inter ſe, ſed etiam veriſſimè in motum omnia conuenire. Etenim, motus dicitur continuus propter tempus, non ſecundum ſe, nec ſecundũ naturam, cum enim motus ſit natura prior tempore quippe cũ hoc ſit quaſi paſſio quædam illius, potius tempus eſt continuum propter motum, quàm è contrario: ſed motus dicitur continuus propter tempus, ſecundum nos, & in ratione menſurabilis, & menſuræ; nos enim quantus ſit motus, & an is ſit continuus, an interruptus, metimur & cognoſcimus ex tempore; dicitur enim aliquis deambulaſſe per vnam horam cõtinuè, quia nulla fuit pars horæ, in qua non deambulauerit. Porrò ſciendum eſt, duplicem eſſe quantitatem motus, vnam ſecundum extenſionem, quam accipit à ſubiecto in quo eſt, nam ſicut albedo, calor, & aliud quoduis accidens extenditur ſecundum extenſionem ſubiecti, ſic etiam motus. Quis enim non intelligit, motum brachij maiorem & ampliorẽ eſſe ratione ſubiecti in quo eſt, quàm motum

ſolius digiti,& motum totius corporis, quàm motum ſolius brachij? & hoc modo Ariſt.6.Phyſ.text.33. ait motum diuidi ſecundum diuiſionem mobilis,& demonſtrat ſicut totus motus eſt totius mobilis, ita partes motus eſſe partium mobilis. Altera eſt quantitas & continuitas motus ſecũdum ſucceſsionem,& durationem, quæ aduenit ei propter id in quo, vel ad quod fit motus, id dico, quod per motum acquiritur; nam quia terminus ad quem ſucceſsiuè acquiritur, & nõ totus ſimul in inſtanti,ideo motus exiſtit ſucceſsiuus, indéque capit ſuam durationem.Exempli cauſſa,motus localis eſt ſucceſsiuus, quia partes magnitudinis, & ſpatij per quod fit motus localis ſucceſsiuè tranſeũtur vna poſt aliam;calefactio item eſt motus ſucceſsiuus,quia calor non totus ſimul acquiritur,ſed gradus poſt gradũ, & pars poſt partem ſucceſsiuè producitur.

Ad continuitatem motus localis, non eſt neceſſaria continuitas ſpacij per quod fit motus.

Verùm,hoc intereſt inter motum localem,& alterationem,quod motus localis poteſt eſſe continuus,etiam ſi ſpatium per quod fit,nõ ſit totum continuum, ſi enim è concauo lunæ lapis moueretur vſq; ad terram,motus eius eſſet continuus,nihil enim eſſet,quod eum interrumperet, ſpacium tamen quod tranſitur, non eſſet continuum, ignis enim & aër non ſunt elementa continua,ſed tantum contigua; atque hoc etiam videtur innuere Ariſt.5.Phy.tex.23.ſecundum expoſitionem Themiſtij. Alteratio autem,vnus & continuus motus eſſe nequit,niſi ſit vna numero qualitas,quæ ſucceſsiuè ſine vlla eius intermiſsione acquiritur. Cauſſa verò huius differentiæ inter motum localem & alterationem,in eſt eo,quod motus localis, non eſt idem re quod ſpacium,ſed eſt idem, quod ipſum mobile aliter & aliter ſe habens ſuper ſpacium;& quia ſatis eſt vt ſpacium ſit contiguum,quo mobile poſsit continuè aliter & aliter ſe habere ſuper ipſum,idcirco ad continuitatem motus localis, non eſt neceſſaria continuitas ſpacij: At vero,quia alteratio eſt idem re quod qualitas, quæ acquiritur per alterationem,ideo ad continuitatem alterationis. neceſſaria eſt vnitas numeralis,atque continuitas qualitatis.

De duplici genere partium motus,altero ſecundum extenſionem, altero autem ſecundum ſucceßionem.

CAP. VII.

CONSTAT igitur duplicem eſſe continuitatem motus,vnam ſecundum extenſionem, alteram ſecundum ſucceſsionem & durationem:& illam quidem motum accipere à ſubiecto in quo eſt, hanc verò ab eo in quo fit motus, & quod per motum acquiritur.Ex quo neceſſariò etiam efficitur,eſſe duplices partes quan-

titatiuas motus,alteras ſecundum extenſionem, & alteras ſecundum ſucceſſionem,ac durationem. Inter has autem partes plurimùm intereſt. Primùm enim,illas motus habet propter ſubiectũ in quo eſt, non ſecus,atque cætera accidentia,quæ ſunt extẽſa & diuiſibilia propter ſubiectum in quo inhærent:has autem habet motus propter terminos à quo,& ad quem;qui cum ſint inuicem oppoſiti, & habeant gradus ſecundum quos intenduntur,ac remittuntur, partibiliter, ac ſucceſſiuè acquiruntur & perduntur.Deinde,illas metimur per quãtitatem ſubiecti,quo enim ſubiectũ eſt maius,eo neceſſe eſt eas partes motus,quæ ſunt ſecundum extẽſionem,plures & ampliores eſſe: has autem partes,quæ ſunt ſecundum ſucceſſionem ac durationem, metimur tempore; eſt enim tempus numerus motus ſecũdum prius & poſterius,motus autem habet prius & poſterius, non propter extenſionem,quam habet in ſubiecto,ſed propter ſucceſſionem,quam habet in amiſſione & acquiſitione terminorum.Præterea,partes motus ſecundum extenſionem, ſunt ſimul, ſi enim mouetur totum aliquod mobile,neceſſe eſt vnà etiam omnes partes eius moueri:partes autem ſecundum ſucceſſionem, impoſsibile eſt,vel quantumuis paruo temporis ſpacio,ſimul eſſe:eſt enim contra rationem,& naturam rei ſucceſsiuæ,vt partes eius ſimul ſint.Adhæc,habere partes ſecundũ extenſionem,per accidens conuenit motui, ſicut etiam ipſe per accidens extenſus eſt,nimirum propter ſubiectum : habere autem partes ſecundum ſucceſsionem,per ſe conuenit motui;tum quia motus per ſe eſt ens ſucceſsiuum;tum quia eſt idẽ re,quod res ipſa quæ per motum acquiritur,à qua ipſe accipit ſucceſsionem:quemadmodũ quòd calor ſit extenſus,extrinſecus,& per accidens ei conuenit, quod autẽ habeat gradus ſecundum quos intendatur & remittatur, intrinſecè, ac per ſe ei conuenit. His accedit,quod motus localis & partes eius, ſecundum extenſionem non poſſunt eſſe continuæ, niſi ipſum mobile ſit omnino continuum,ſi enim mobile eſſet corpus aliquod coagmentatum ex variis partibus, non quidem inter ſe continuis, ſed tantum contiguis,motus eius ſecundum omnes partes non eſſet cõtinuus; nam ſicut totus motus habet continuitatem extenſionis à toto mobili,ita partes motus à partibus mobilis: quare ſi partes mobilis non ſunt inuicem continuæ, nec partes motus inter ſe continuæ eſſe poterunt:at motus localis poteſt habere partes ſecũdum ſucceſſionem continuas,etiam ſi id in quo fit motus, ipſum dico ſpacium, quod motu locali pertranſitur, non ſit omnino continuum; quemadmodum paulò ſupra oſtendimus.

Quinque differentiæ inter partes motus ſecũdum extenſionem,& ſecundũ ſucceſsionem.

Quod autem neceſſe ſit motum habere in ſe vtranque continuitatem,extenſionis nimirum & ſucceſsionis, perſpicuum eſt. Etenim

ſubiectum motus propriè dicti, cuiuſmodi eſt alteratio, augmẽtatio, & motus localis, non eſt ſola forma, nec materia, ſed totum compoſitum, quod eſt corpus habens extenſionem, & diſtantiam partium; ergo neceſſe eſt motum qui recipitur & inhæret in eiuſmodi ſubiecto, effici quoque corporeum, eiuſdem continuitatis & extenſionis participem. Si quis autem contendat, proprium ſubiectum alterationis, quæ verſatur in primis qualitatibus, non eſſe compoſitum, ſed materiam primam, putans in ea tanquàm in ſubiecto (vt vocant) inhæſionis, recipi, & hærere primas qualitates; is nihilominus fateri debet, alterationem habere pro ſubiecto rem quandam. Siue enim quantitas ſit materiæ primæ coæua & inſeparabilis, ſiue non ſit, ſemper tamen cætera accidentia præſupponunt quantitatem in materia, quippe cum ea prima omnium accidentium adueniat materiæ; nec materia accipit reliqua accidentia, niſi prius aſſecuta fuerit quantitatem, priùs dico, vel ordine temporis, vel certè (de quo inter omnes conuenit) ordine naturæ. Quod etiam motus habere debeat quantitatem ſucceſsionis, ſatis explicatum eſt paulò ſuperius, cum motum eſſe debere ens ſucceſsiuum, & continuum oſtenderemus.

An continuatio & ſucceßio ſint de eſſentia motus, an potius ſint eius accidentia.

CAP. VIII.

SED quæri poteſt hoc loco, an continuitas ſit de eſſentia motus, an potius ſit accidens eius? Equidem reſpondeo, hac de re duo eſſe certa, & vnum eſſe dubium atque incertum. Primò enim certum eſt, continuitatem extenſionis eſſe accidentariam motui, nimirum, propter ſubiectum eius; ſicut enim calor, albedo, & alia accidentia dicuntur quanta, & diuiſibilia per accidens, ratione ſubiecti, ſic etiam motus. Deinde, illud etiam certum eſt atque indubitatum, continuitatem ſucceſsionis per ſe conuenire motui, & ab eo eſſe inſeparabilem; conuenit enim omni, & perſe ac primò ſoli motui, & ſemper. Illud autem dubium eſt, an continuitas ſucceſſionis ſit de eſſentia motus, an ſit tantum propria paſsio conſequens eius eſſentiam.

Ac videtur quidem eiuſmodi continuitas, non eſſe de eſſentia motus; tum quia Ariſtoteles 5. Metaphy. tex. 18. excludit motum à categoria Quantitatis, affirmans eum eſſe quantum propter id in quo fit motus: & Auerr. 4. Phyſ. comm. 119. ait tempus menſurare quantitatem accidentem motui, ſignificans his verbis quantitatẽ eſſe accidẽs motus: & 3. Phy. com. 6. inquit ex prima definitione motus apparere

continuitatem eius; quasi continuitas non quidem ingrediatur, sed tantum consequatur definitionem & essentiam motus: tum etiam, quia cum tradantur in 3.Phy.tres definitiones motus, in earum nulla ponitur continuitas.

E contrario autem, illud vehementer vrget, quòd motum esse ens successiuum, videatur esse prædicatio essentialis, & non videatur posse abstrahi motus à successione, id est perfectè secundum essentiam suam intelligi, non simul intelligendo successionem; & nulla re alia videtur mot⁹ propriè dictus, distingui posse à mutatione, quàm quod ille est successiuus, hæc autem minimè. Denique, si eiusmodi continuitas est propria passio motus, non careret Aristoteles reprehensione, qui eam nusquam de motu demonstrauerit: & cum motus alterationis non sit aliud, quàm ipsamet qualitas, vt fluens, & (vt ita loquar) fiens, qui potest eiusmodi fluxus sine aliqua successione cogitari? Ego tametsi video vtramque partem huius quæstionis probabilem esse, verisimilius tamen puto continuitatem non esse de essentia motus, sed esse veluti quandam propriam passionem motus, ex natura eius manantem.

Obserua diligenter hanc distinctionē & differentiā, inter continuitatem & successionem motus.

Sed fortassè lis hæc posset melius dirimi hac distinctione. Aliud est in motu successio, & aliud continuitas; successio motus oritur ex eo, quòd terminus ad quem non totus simul, sed per partes, vna post aliam, acquiritur; ex quo fit, vt necesse sit eiusmodi acquisitionem esse successiuam. Potest tamen hæc successio esse continua, & non cōtinua; partes enim termini ad quem, possunt acquiri successiuè dupliciter, vel continenter, & sine vlla interruptione; & sic acquisitio earum est successiua & continua; vel successiuè quidem, sed interruptè, ita vt vno instanti producatur aliquid formæ, tum interposito aliquanto tempore, in alio instanti producatur aliquid aliud formæ, & sic deinceps productio formæ procedat vsque ad finem; successiuè quidem, sed non continuè. Atque hoc modo, censent nonnulli augmentationem esse motum successiuum, existimantes in augmentatione produci quātitatem per minimas partes, succesſiuè quidem, sed non continuè. Cum igitur aliud sit in motu succesſio, & aliud continuitas; diceret aliquis, nec sanè, meo iudicio, ineruditè; succesſionem quidem esse de essentia motus propriè dicti, cum is sine hac cogitari nequeat; continuitatem autem esse pasſionem fluentem ex natura motus. Ergo, prima definitio motus, manifestè ostendit succesſionem motus, vt quæ sit de eius essentia: continuitatem autem eius, non tam manifestè declarat; ea tamen ex illa definitione necesſariò concluditur tanquam pasſio & affectio motui necessario conueniens, & omnino inseparabilis. Nā succesſio quæ fit per instantia inui-

inuicem discreta, non est vnus motus numero, sed variæ mutationes, in quarum singulis, mobile dici quidem verè potest mutatū esse, sed non moueri; at in motu mobile ita mutatum est, vt etiam dum est motus, actu moueatur. Nec mutatio instantanea est actus entis in potentia, prout in potentia, sicut habet definitio motus; sed est actus mobilis, prout iam est actu mutatum, vel ad totam formam, vel ad aliquam eius partem, quæ in instanti producta fuit. Sed dices, si continuitas nō est de essentia motus, qua igitur re motus propriè dictus essentialiter differt à mutatione? An quia motus est actus entis in potentia prout in potentia, non autem mutatio, vt proximè ante ostēdimus? An propter terminos à quo & ad quem, qui in motu propriè dicto, ambo sunt (vt vocant) positiui, contrarij partibiles, & partibiliter acquisibiles? An in motu propriè dicto perse, ac necessario inest successio; in mutatione autem, aut nulla vnquam est successio? quia forma semper tota simul in instanti producitur, vt fit in generatione substantiali; vel si quando est in mutatione successio, quòd forma per partes interruptè producitur, id per accidens euenit, nempe nō propter ipsam formam, quæ cum non habeat vllum in subiecto contrarium eius productioni resistens, tota simul (quod ad ipsam attinet) produci potest: sed cum ob alias caussas, tum ob agētis imperfectionem, quod cum in se formam perfectè non habeat, non potest eam perfectè totam producere; id quod in illuminatione potest contingere. Continuitas igitur, vel est de essentia motus, vel ex ea necessario fluit tanquam eius propria passio. quæ quidem continuitas, nō æqualiter est in omni motu: etenim continuitas, vt docet Auerroes 3. Phys. comm. 6. in motu augmentationis minimum apparet, in alteratione autem magis elucet, in motu verò locali, est maximè conspicua.

Verùm existit hoc loco grauis quæstio, quæ oritur ex iis quæ dicta sunt de continuitate motus. Si enim motus est continuus, ergo est infinitè diuisibilis, & nec primam, nec vltimam partem habebit: id quod Arist. 6. Phy. necessaria, & manifesta ratione demonstrat; quomodo igitur motus poterit, aut incipere esse, aut desinere, cum in se, nec primum habeat, nec extremum? Nos capta hinc occasione, non solum docere volumus (quod tamen satis erat ad enodandam propositam difficultatem) quemadmodum motus esse incipiat, & desinat; sed etiam (quo vberior & absolutior sit doctrina) varios modos, quibus omnes res generabiles atque corruptibiles incipiunt & desinunt esse, breuiter exponemus.

De varijs modis incipiendi, & desinendi, quos habent res naturales.
CAP. IX.

PHILOSOPHI quo breuiùs, distinctiùs, & clariùs exponerent varios modos quibus res naturales incipiunt, & desinũt esse, excogitarunt hæc quatuor vocabula; Primum sui esse, Vltimum sui esse, Vltimum sui non esse, & Primum sui non esse; quæ vsu Philosophorum facta sunt in scholis tritissima. Primum, & tertium, designant varium modum incipiendi: secundum, & quartum, varium modum desinendi. Primum sui esse, est instans temporis intrinsecum durationi rei, in quo res est, cum immediatè ante non fuisset: incipere igitur per primum sui esse, ita describitur, nunc res est, & immediatè ante non fuit. Vltimum sui esse, est instans intrinsecum durationi rei, in quo res est, sed immediatè post non erit; vt desinere per vltimum sui esse sit, nunc esse, & immediatè post non esse futurũ. Vltimum sui non esse, est instans extrinsecum durationi rei, in quo res non est, sed immediatè post erit; vt verè dicatur de re quæ incipit per vltimum sui non esse, nunc ea res non est, sed immediatè post erit: & vocatur vltimum sui non esse, quia illud instans est vltimum totius illius temporis, in quo res habuit non esse. Primum sui non esse, est instans extrinsecum durationi rei, in quo res non est, sed immediatè ante fuit: & sic appellatur, quoniam cum res fuisset tempore immediatè præcedente, illud instans est, in quo primum habet nõ esse: vt verè dicatur de eo, quod desinit per primum sui non esse, nũc non est, sed immediatè ante fuit.

His etiam illud adiungendum est, varia esse genera rerum: quædã enim res sunt permanentes vt homo: aliæ successiuæ, vt motus, & tẽpus. Quædam producuntur per motum propriè dictum, vt calor, & frigus: aliȩ non, vt forma equi, & quȩlibet forma substãtialis. Quædã habent contrariũ in subiecto resistens productioni ipsarum, vt calor habet in aqua frigus sibi contrarium; aliæ non habent, vt lumen in aëre. Quædam habent esse suum in puncto quodam indiuisibili, sicut bicubitum, tricubitum, species figurarum, & omnia superlatiua, qua talia sunt; aliæ non habent esse in indiuisibili, vt albedo. His positis, subijciemus nonnullas propositiones, è quibus facilè intelligetur quemadmodum res naturales incipiant & desinant esse.

Et motus, & quæcunque motu producuntur, atque corrumpũtur, incipiunt per

Prima propositio. Ens successiuum vt motus, non incipit per primum sui esse, sed per vltimum sui non esse; Nec desinit per vltimum sui esse, sed per primum sui non esse. Prior pars huius propositionis, ita probatur: motus non potest esse in instanti, cum motus sit diuisibilis, & instans sit indiuisibile; si autem motus inciperet per primum

ſui eſſe,motus eſſet in inſtanti;quia de motu verum eſſet dicere, nũc eſt motus,& immediatè antea non fuit. Adde,quod motus non poteſt incipere poſitiuè per aliquid ſui determinatum & illi intrinſecũ, cum nec detur prima pars motus,nec primum mutatum eſſe, vt probatur in 6.Phy.Incipit igitur motus per vltimum ſui non eſſe; nam verum eſt dicere,nunc non eſt motus,ſed immediatè poſt erit motus, immediatè autem poſt inſtans, ſequitur tempus in quo motus & incipere & eſſe poteſt.Quare,cum dicitur calefactio duraſſe per vnam integram horam,excludenda ſunt primum, & vltimum inſtans horæ,in quibus non potuit eſſe calefactio,ſed in primo cœpit negatiuè & in vltimo deſijt negatiuè. Poſterior pars propoſitionis,ex prioris confirmatione fit manifeſta. Si enim motus deſineret per vltimũ ſui eſſe, in vltimo inſtanti eſſet motus, & daretur vltima pars motus, vtrumque autem eſſe impoſſibile demonſtratur lib.6.Phy.Et quamuis detur vltimũ mutatum eſſe in motu,hoc tamen,neque eſt motus, neque pars motus. Deſinit igitur motus per primum ſui non eſſe; vt de calefactione,quæ durauit vnam horam integram, verum eſt dicere in vltimo inſtanti illius horæ, nunc non eſt calefactio,ſed immediatè per totam horam pręcedentem fuit calefectio.Hinc colligitur, omnem formam,quæ producitur,& corrumpitur per motum propriè dictum,incipere per vltimum ſui non eſſe,& deſinere per primũ ſui non eſſe: quippe cum eadem planè ratio ſit huiuſmodi formæ, quæ eſt ipſius motus; eodem enim modo incipit calefactio,& calor, qui producitur per calefactionem; eodémque modo deſinit calor, quo deſinit frigefactio,per quam calor corrumpitur.

vltimum ſui non eſſe, deſinunt autẽ per primum ſui non eſſe.

Secũda propoſitio.Formæ quæ non habent cõtrarium in ſubiecto, incipiunt per primũ ſui eſſe,vt lumen in aëre. Ratio huius in prõptu eſt:Etenim,vbi non eſt contrarietas,ibi nõ eſt reſiſtẽtia,vbi autẽ hæc non eſt,nec erit ibi vlla mora,& ſucceſſio in productione:productio enim fit ſucceſſiuè ob reſiſtentiã ſubiecti, vbi autẽ nõ eſt ſucceſsio in productione,ibi productio fit in inſtanti,& res incipit eſſe in illo inſtanti,quare incipit per primum ſui eſſe.Hinc colligimus duo:vnum eſt,quæcunque creantur à Deo, ea quoniam fiunt ex nihilo ſine vlla reſiſtentia & ſucceſsione in inſtanti,incipere per primũ ſui eſſe:Alterum eſt, omnia quæ producuntur per mutationes inſtantaneas, ea propter eandem cauſſam,incipere eſſe per primum ſui eſſe; vt lumen quod producitur in aëre per ſubitam illuminationem.

Formæ quæ nullum habẽt cõtrarium in ſubiecto, producuntur in eo per primũ ſui eſſe.

Tertia propoſitio.Quæ habent eſſe ſuum in indiuiſibili, velut ſpecies figurarum,& omnia ſuperlatiua, ea ratione vt talia ſunt, vt eſse calidiſſimum, & frigidiſſimum, ea omnia incipiunt per primum ſui eſse, & deſinunt per vltimum ſui eſse. Cum enim eſse illarum

Quæ habent eſſe indiuiſibile ea incipiunt per primum ſui eſſe.

rerum consistat in indiuisibili, si inciperet per vltimum sui non esse; acquireretur in tempore; cum autem quoduis tempus sit diuisibile, & non totum simul, acquireretur diuisibiliter; quare eiusmodi esse non iam esset indiuisibile, sed diuisibile. Similiter etiam, si desineret per primum sui non esse, corrumperetur in tempore, & corrumperetur diuisibiliter, non igitur consisteret in indiuisibili. Hinc elicitur, si quæ res sint habentes esse tantum per vnum instans, exempli caussa, vt mutatum esse in motu, eas res necessariò incipere per primum sui esse, & desinere per vltimum sui esse: verè enim de illiusmodi rebus diceretur, quòd in illo instanti sunt, & ante non fuerunt: & quod in illo instanti sunt, & immediatè post non erunt.

Forma substantialis incipit per primum sui esse.

Quarta propositio. Forma substantialis incipiet per primum sui esse. Hoc manifestum est, tum ex eo, quòd producitur per generationem, quæ est mutatio instantanea, & sine vlla resistentia: omnis enim contrarietas, quæ in subiecto efficere poterat resistentiam, per dispositionem præcedentem eiecta fuit; quod autem sine resistentia in instanti producitur, incipit per primum sui esse, vt ostensum est in secũda propositione: tum etiam ex eo, quod forma substantialis consistit in indiuisibili, non suscipiens magis & minus, quare non potest produci in tempore; sic enim produceretur diuisibiliter, constat autem ex tertia propositione, quæ habent esse indiuisibile, ea incipere per primum sui esse. His accedit, quòd alteratio Physica ordinatur ad generationem & productionem formæ substantialis, desinit autem alteratio cum sit motus, per primum sui non esse, quare in illo vltimo instanti, in quo est verum dicere, nunc non est alteratio, sed immediatè antea fuit, vel producitur forma substantialis, vel non; si producitur, habemus quod volumus, quia incipit esse in illo instanti cũ immediatè antea non fuisset: si non producitur, ergo alterario non est consequuta finem suũ ad quem naturaliter ordinabatur. Est enim generatio terminus alterationis. Nec verò mihi obijciat quispiam formas elementorum, quas Auerroes ait intendi & remitti, nec aliter produci & corrumpi quam primas qualitates: nam de hoc adhuc sub iudice lis est. Nos autem hic non nisi certa, & concessu omnium probata, tradimus.

Forma substãtialis desinit per primum sui non esse.

Quinta propositio. Forma substantialis desinit, per primum sui nõ esse. Forma enim substantialis necessario desinit vna cum accidentibus quorum ope, & adminiculo sustentatur in materia; huiusmodi autem accidentia cum tollantur ex materia per alterationem, simul cum ea desinunt esse per primum sui nõ esse; quare etiam forma substantialis desinet per primum sui non esse. Deinde, si forma substantialis non desineret per primũ sui non esse, ergo desineret per vltimũ sui

ſui eſſe, quare in vltimo inſtanti eſſet, & immediatè poſt non eſſet; cum igitur in illo inſtanti nondum ſit generata forma cōtraria, quia duæ formæ ſubſtantiales oppoſitæ non poſſunt eſſe ſimul, generabitur immediatè poſt illud inſtans; quæro, vel illud immediatè ſequens vltimum inſtans eſſe formę præcedentis, eſt etiam inſtans, vel tempus; ſi inſtans ergo duo inſtantia eſſent ſibi immediata; ſi tempus, ergo forma ſubſtantialis ſequens, generaretur in tempore; contra id quod demonſtratum eſt in quarta propoſitione. Relinquitur igitur, formam ſubſtantialem non poſſe deſinere per vltimum ſui eſſe, quare neceſſariò deſinet per primum ſui non eſſe.

Verum, contra quartam, & quintam propoſitionem, duę ſe nobis offerunt perquam arduæ dubitiones. Dubitatur enim contra quartam propoſitionem, quomodo forma ſubſtantialis poſsit incipere per primum ſui eſſe, & produci in inſtanti: nam ſi in illo inſtanti fit productio formæ ſubſtantialis, fiet in illo inſtanti actio; non enim productio poteſt eſſe ſine actione; ſi tunc eſt actio, ergo tunc eſt alteratio, omnis enim actio Phyſica productiua alicuius formæ fit per qualitates, neque enim ſuſtantia immediatè agit, ſed per qualitates, vt Ariſt. docet in lib. de Senſu, & ſenſili, cap. de ſapore. Omnis autem actio; quæ fit per qualitates Phyſicas, eſt alteratio; at in illo inſtanti non poteſt eſſe alteratio; tum quia alteratio eſt motus, qui non eſt in inſtanti; tum quia ponitur deſinere per primum ſui non eſſe, quare in illo inſtanti non eſt alteratio, ſed immediatè ante fuit, alioquin ſi in illo inſtanti eſſet alteratio, ipſa deſineret per vltimum ſui eſſe.

Nota & cōſidera diligēter has duas dubitationes.

Dubitatur etiam contra quintam propoſitionem. Forma ſubſtantialis habet eſſe indiuiſibile, & conſiſtens in diuiſibili; ergo deſinere debet per vltimum ſui eſſe; tum quia hoc probatum fuit ſupra in tertia propoſitione; tum quia ſi deſineret per primum ſui non eſſe, deſineret in tēpore, quare deſineret diuiſibiliter. Deinde, corruptio attingens eſſe formæ ſubſtantialis, non fuit in tempore pręcedente illud vltimum inſtans; alioquin forma ſubſtantialis, quæ ſecundum ſuum eſſe eſt indiuiſibilis, diuiſibiliter corrumperetur? ſi autem fuit in vltimo inſtanti, cum illa corruptio ſit actio Phyſica; erit alteratio, vt patet ex iis quæ circa primam dubitationem probata ſunt; ſi eſt alteratio, ergo cum ipſa ſit motus, in inſtanti eſſet motus, & motus deſineret per vltimum ſui eſſe.

Ad priorem dubitationem, reſponderi poſſet dupliciter; vel negādo in illo inſtanti, quo producitur forma ſubſtantialis, eſſe actu aliquam actionem Phyſicam; ſed tunc produci formam ſubſtantialem virtute diſpoſitionis & actionis Phyſicæ, quæ immediatè ante fuit; quæ actio non in tempore præcedenti, ſed in illo vltimò inſtanti

ſortita eſt ſuum effectum producendi formam ſubſtantialem. Vel aliter, ſicut nonnulli volũt in alteratione dari primum mutatum eſſe, in quo producatur minimũ quidpiam qualitatis, & deinde ſequitur alteratio & productio qualitatis ſucceſſiuè, ita fingi poſſet in alteratione dari vltimum mutatum eſſe, per quod producatur in vltimo inſtanti aliud minimum, & vltimum qualitatis, cum quo ſimul etiam producatur forma ſubſtantialis; talis autem productio qualitatis, eſt quidem alteratio, ſed non motus propriè dictus, eſt enim mutatio quædam inſtantanea, talis nimirum, qualis eſt illuminatio aeris.

Ad poſteriorem dubitationem; dupliciter etiam reſponderi peſſet: vel aiendo formam ſubſtantialem deſinere in illo inſtanti, non poſitiuè per aliquam actionem, quæ tunc eam corrumpat, ſed negatiuè, quia tunc nõ eſt cum immediatè ante fuiſſet; quod autẽ tunc nõ ſit, id quidem factum eſſe virtute præcedẽtis alterationis corruptiuæ. quæ vltimum ſuum effectum ſortita eſt in illo vltimo inſtanti. Vel aliter, in illo vltimo inſtanti, inducitur vltimum qualitatis pro forma generanda, (vt paulò ante diximus) cuius inductione, vltimũ qualitatis contrariæ, qua ſubſtentabatur forma corrumpenda, etiam tunc expellitur, & ſimul cum eo prior forma ſubſtantialis: nec iſta expulſio, quamuis ſit alteratio, eſt motus propriè dictus, vt antè diximus, ſed mutatio.

An hęc reſponſa ſint vera, & an omnino tollant difficultates propoſitas, doctis viris conſiderandum, atque iudicandum relinquo. mihi certè non penitus eximunt ſcrupulũ, nec animo meo omnino ſatisfaciunt; quædam enim inuoluunt quæ videntur, vel perſpicuè falſa, vel magis dubia quàm id ſit de quo nunc dubitatur; cuiuſmodi eſt illud dari vltimum qualitatis, quod in inſtanti inducatur; & item illud, cum actu producitur forma ſubſtantialis, non eſſe tunc neceſſarium actu aliquam actionem, ſed ad id ſufficere prægreſſam alterationem. Sed qui fieri poteſt; vt illo inſtanti producatur forma ſubſtãtialis ignis, & tunc non ſit actu productio eius? Aut, ſit tunc quidẽ productio, ſed nulla tũc ſit actio; quæ autẽ actio ignis eſſe poteſt niſi calefactio? calefactio autem, cum ſit motus, in inſtanti eſſe nullo modo poteſt. quomodo igitur forma ſubſtantialis producatur in inſtanti, perobſcurum eſt, nec ſatis adhuc explicatum. Verùm hæc diſcutere, ac refellere ſuperſedeo, ne nimis diligẽter ac ſubtiliter in huiuſmodi res videar inquirere.

FINIS DECIMIQVARTI LIBBI.

DE MOTVS ET MVNDI ÆTERNITATE.

LIBER DECIMVSQVINTVS.

D VOBVS proximè superioribus libris dictum est de natura motus, & de multiplici eius varietate, ac diuisione: hoc libro, qui extremus erit huius operis, agendum est de duratione motus. de qua duas quæstiones explicare volumus; vnam, an motus sit æternus, alteram, vt motus non fuerit ęternus, an tamen æternus esse potuerit. Idem autem est de motus, atq; de mundi æternitate. Nam vtrumuis ponatur æternũ, aut non æternũ, alterum quoque æternũ, aut non æternũ esse necesse est. Prioris auté quæst. difficultas omnis, posita est in explicandis, refellendísq; eorũ rationibus, qui æternitaté mũdi astruere ac persuadere conati sũt: quorum principes fuerunt Arist. Proclus in eo libro qué de Æternitate Mũdi scripsit: & Auer. Horũ nos hoc loco argumenta fideliter commemorabimus, ac diligenter expendemus. In quibus dissoluendis, illud obseruauimus; vt quoniam eorum, qui nouam mundi creationem defendunt, tres sunt sententię; Etenim aliqui putant mundum non potuisse fieri ab æterno, quoniam rationi creaturæ atque creationis repugnat, æternitas durationis. Alij, tamesit talem repugnantiam non ponunt in creaturis incorruptibilibus, eam tamen inesse affirmant in creaturis, quæ ortum & interitum habent; quibus si tribuatur æternitas, necesse sit aliquid esse actu infinitũ item transactum esse, infinito maius aliquid dari, & alia multa incredibilia, absurda. Tertium genus eorum est, qui negant æternitatem repugnare mundo, siue ratione rerum incorruptibilium, siue corruptibilium; Deum tamen voluisse eum de nouo condere, tum ob alias caussas mortalibus occultas; tum fortasse, quoniam ex noua mundi creatione, clariùs, atque illustriùs ab homine perspicitur & cognoscitur Dei perfe

Tres sententiæ eorũ qui negant mundum esse æternum.

ctio ac maiestas. Noua enim molitio mundi, clarissimè demonstrat Deum esse; & esse efficientem, intelligentem, ac prouidentem omnium rerum; eúmque esse infinitæ virtutis; habere peculiarem modum producendi sine motu & materia, quem nos creationem vocamus; non agere ex necessitate naturæ; posse quicquid voluerit de nouo etiam immediatè, ac sine caussis secundis efficere; quæ omnia ad illustrandam religionem, ad amplificandum Dei cultum, ad pietaté hominum animis inserandam, & augendam, ad iustitiam inter homines conseruandam? ad eas denique quas naturaliter inditas de prouidentia, clementia, & iustitia Dei notiones habemus corroborandas, quantam vim habeant, nemo est, qui si quid intelligit, non perspicuè intelligat. In hac igitur opinionum varietate, nos aduersariorum rationes dissoluentes, illud obseruauimus, vt secundum supradictas tres opiniones, argumentis occurreremus. quænam autem illarum trium sit verisimilior, in explicatione posterioris quæstionis, diiudicabitur.

An Aristoteles putauerit æternitatem mundi demõstratiuè probari posse, aut à se probatam esse.

Verùm, quia putant nonnulli Aristotelem, vel non sensisse mũdum esse æternum; vel ipsum certè non existimasse æternitatem motus & mundi, firmis ac necessariis rationibus à se fuisse conclusam, atque demonstratam: sed eum contradicere tantum voluisse opinionibus antiquorum, qui aiebant Mundum ex materia per motum Physicum esse procreatum: hos falli, & doctrinæ Arist. perspicuè aduersari, obiter ostendamus. Equidem non ignoro, multis videri posse D. Thomam, non multum ab illorum sententia abhorere; is enim 1. Par. quæst. 46. art. 1. ita scribit. *Rationes Arist. pro æternitate mundi, non fuerunt demonstratiuæ simpliciter, sed tantum secundum quid, nempe contra antiquos generantes mundum per modos quosdam secundum veritatem impossibiles. & hoc apparet ex tribus, primo, quia tam in 8. Phy. quam in primo libro de cælo disserens de æternitate mundi, præmittit opiniones antiquorum, vt Empedoclis, Anaxagoræ, & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Deinde, quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorum, quod non est demonstratoris, sed probabiliter persuadentis. Postremò, quia expressè dicit in primo libro Topicorum capite nono esse quædam problemata dialectica, de quibus rationes certas non habemus; cuius rei exemplum ponit hoc problema, vtrum Mundus sit æternus.* Hæc D. Thomas.

Sed, siue hoc D. Thomas illis verbis significare, siue aliud quidpiam innuere voluerit; mihi sanè nunquam verisimile fieri potuit, quod illi aiunt. Quis enim, tantùm non omnino rudis, & ignarus scriptorum, & doctrinæ Arist, legens octauum librum Physic. primum librum de Cælo, extremam partem secundi libri de Generat.

& corruptione, posteriorem item partem duodecimi libri Metaphysicæ, non apertè videat, si quod est dogma apud Arist. & Peripateticos, certum, & exploratum, firmum, ratum, & constitutum, hoc de æternitate mundi, esse quam quod maximè? An non hoc vno maximè fundamẽto, nititur doctrina, quam is de cælo, de intelligentiis, & Deo tradidit? Quis veterum Peripateticorum: quis etiam aliorum (his vnis paucis exceptis) mundum æternum esse secundum Arist. vnquam dubitauit? Tolle æternitatem motus, neque intelligentias esse, neque æternas esse, nec immateriales, nec indiuisibiles, nec omnis expertes potentiæ, nec intelligentes, nec optimam dispositionem, ac statum habere, probauit Arist. cum hæc omnia ex motus æternitate concluserit. Tolle ęternitatem motus, necesse est admittere creationem, quam ne cognitam quidem fuisse Aristoteli, nedum ei probatam, quinto libro huius operis ostendimus. Sed cur inquies, ipse vocauit hanc quæstionem, an Mundus sit æternus, problema dialecticum, ad cuius neutram partem contradictionis tractandam, certæ suppetant rationes? Primùm respondeo, ineptum, & iniquum esse, quod vno & alieno loco, quod obiter, quod exempli tantum caussa dicitur ab Arist. velle id ceu magnum aliquod argumentum valere cõtra ea, quæ idem Arist. aliis permultis locis, ex professò, propriè, distinctè, affirmatè, asseuerenter, & copiosè docuit. Deinde, ergo arbitror vocari ab Arist. illo loco problema dialecticum (vtrum Mundus sit æternus) non quod ea ipse de re ambigeret, vel quod non ipse putaret id à se necessariis rationibus fuisse demonstratum; sed propter varias ea de re Philosophorum sententias, aliis aientibus, aliis autem negantibus, Mundum esse æternũ. Qui enim consideraret varietatẽ opinionum, & dissensionem Philosophotum circa illã quæstionem, existimaret eam esse problema dialecticum; non enim potest eadem res in contrarias partes veris & necessariis rationibus tractari, sed tantum dialecticis, & probabilibus. Ergo, an mundus sit æternus, problema dialecticum vocatur ab Arist. non quia, non posset æternitas mundi demonstratiuè probari, sed propter varietatem & discordiam Philosophorum de illa quæstione in vtrãque partem disputantium. Non igitur in eo desudandum nobis est, vt ostendamus Arist. de mũdi æternitate aliter sensisse, quam re vera sensit, sed in id toto pectore nobis incumbendũ erit, omnia vt cum Arist. tum aliorũ Philosophorum argumenta, quibus ipsi æternitatem mundi omnibus probatã, & persuasam fore arbitrantur, infirma esse, paruòque negotio solui posse; doceamus.

Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur solutio argumentorum, quæ sunt pro æternitate Mundi.

CAP. I.

DEFENSORES æternitatis Mundi, duobus maximè fundamentis nituntur: Vnum est creationem esse impossibilem: alterum est, Deum agere ex necessitate naturæ: quare, vt eorum rationes benè ac facilè soluantur; oportet nos ex aduerso hic supponere duo alia fundamenta illis omnino contraria; nempe, & creationem, hoc est productionem rei ex nihilo, esse Deo possibilem: & Deum non agere ex necessitate naturæ, sed liberè, hoc est, quod facit Deus potuisse eum facere, & non facere; nec solum quando facit posse facere, sed etiam alio quouis tempore, nec tantum quo modo facit posse facere, sed aliis etiam multis modis. Ac prius quidem illud fundamentum, quoniam quinto libro huius operis, vbi de creatione disputauimus, satis fuit à nobis firmatum atque stabilitum, noua nunc confirmatione non eget; hoc autem posterius, breuiter nunc confirmandum est.

Deum non agere ex necessitate naturæ probatur septem argumentis.

Deum igitur non agere ex necessitate naturæ, probare possumus his argumentis. Primò: voluntas necessariò vult vltimum suum finem, cætera verò ea ratione tantum vult, vt habet ordinem ad finē; si habent ordinem necessarium vt sine quibus finis haberi nequeat, necessariò vult ea, si non habent ordinem necessariumad finē non vult ea necessario: sed Diuinæ voluntatis, non est aliud primarium obiectum neque alius finis, quàm propria ipsius bonita, & essentia; quæ sine creaturis nihilominus sibi ipsa sufficiens, & perfecta est, quàm illis productis; neque ad bonitatem Dei vel constituendam, vel conseruandam, vel augendam, & ornandam, quicquam conferunt creaturæ: ergo non est necessarium Deum velle producere creaturas. Pulchrè enim regius vates Dauid illud cecinit. *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Secundo In essentia Diuina eminenter continetur omnis ratio boni, ergo voluntas Dei satiatur, & expletur in volitione suæ bonitatis, nec ea quę extra illam sunt, necesse est eū velle. Antecedēs ea ratione probatur, quod Deus est prima caussa omnium rerum efficiens, & quidam caussa æquiuoca, quare quicquid boni & perfectionis est in rebus creatis, id totum in Deo excellētiùs esse necesse est. Tertio. Voluntas hominis, ideo necessariò vult suā fælicitatē (omnes enim naturaliter expetūt beatitudinē, & nemo velle potest se miserū esse) quia nomine beatitudinis apprehendit id in quo omnis ratio boni, & appetibilis continetur, & omnis ratio mali excluditur; quod autē tale est non potest voluntas nolle, cum eius obiectum

ſit bonum, vt bonum eſt: alia verò non vult neceſſariò, quoniam, vel in illis reperit aliquam mali rationem, vel certè non inuenit omnem rationem boni, & appetibilis; cum igitur Dei voluntas in ſua eſſentia inueniat omnem rationem boni, quinetiam infinitam quandam bonitatis exuberantiam, hanc ſolam neceſſario volet; creaturas autẽ, in quibus non ineſt omnis ratio boni, ſed tantũ libatio, & participatio quædã bonitatis Diuinæ, nulla cauſſa eſt; cur neceſſariò velle debeat. Quarto. Si omnis perfectio creaturæ excellenter eſt in Deo: hominem autem habere liberum arbitrium reſpectu eorũ quæ nõ ſunt vltimus finis hominis, exiſtimatur in primis pertinere ad perfectionem, & excellentiam humanæ naturę, cur ſimilẽ voluntatis libertatẽ, non tribuemus Deo reſpectu creaturarũ? Quinto. Deꝰ eſt ens ſimpliciter, & ex ſe neceſſarium; hæc enim eſt notio Dei omniũ animis innata; ergo remoto quocunque alio quod non ſit Deus, ipſe nihilominus obtineret ſuũ eſſe, nec quicquã ob id perdere poſſet; alioquin Deus non eſſet ens ſimpliciter, & omnino neceſſarium, ſiquidẽ poſſet non eſſe alio ſublato? At, ſi Deus neceſſariò vellet creaturas, non poſſet non velle eas, & quia in Deo eſſe & velle ſunt idem, remota volitione creaturarum, remoueretur etiam eſſe Dei: ex quo ſequeretur Deum non eſſe (quod tamẽ poſitum fuerat, & ſanè conceſſu omnium eũ quàm certiſſimum) ens ſimpliciter, & omnino, & perfectè neceſſarium ex ſe. Atque hanc quidem rationem Scotus in 1. Sent. diſt. 8. quęſt. 5. exiſtimat eſſe valentiſſimam ad eos conuincendos, qui aiunt omnia effici à Deo ex neceſſitate naturę. Sexto. Si Deus poteſt ex nihilo aliquid creare, ergo Deus non agit ex neceſſitate naturæ; ſed quod poteſt creari ex nihilo, eſt indefinitum atque indeterminatum, propterea quod ipſum nihil eſt indefinitum atque indeterminatum, quare quod produceretur à Deo ex nihilo eſſet indefinitum atque indeterminatum, quod falſum eſt, ſi tamen falſum appellari cõuenit, quod eſt impoſſibile. Minor ſyllogiſmi cõfirmata eſt in quinto libro huius operis, vbi de creatione diſputantes, docuimus Deum habere vim, & poteſtatem creandi res ex nihilo.

Septima & vltima ratio, qua idem probari poteſt, ſit hæc Deus eſt infinitæ virtutis, ergo non agit ex neceſſitate naturæ: patet conſequẽtia, quoniam cum agens ex neceſſitate naturæ, agat quantum poteſt agere, ſi Deus habens infinitam vim ad agendum, ageret ex neceſſitate, infinitè ageret, & infinita produceret, quod tamen falſum eſt. Et ſi agens infinitum, ſine dubio multo plura potuiſſet facere, quam adhuc fecit, & multo plura poſſet nunc facere, quàm facit: ſi idem quoque eſt agens ex neceſſitate, ergo neceſſariò plura feciſſet quã facit, & faceret plura quã facit. Quinimo, apud me implicat cõtradictionẽ

eſſe agens ex neceſſitate naturæ,& eſſe agens infinitæ virtutis; deberet enim ab illo produci quantũ poteſt produci,hoc eſt effectus infinitus reſpondens potentiæ eius infinitæ. Vel igitur nihil à tali agente produceretur,vel produceretur actu infinitum, vel certè nihil definitum, atque determinatum aſſignari poſſet, quod verè diceretur ab eo produci; nam quacunque re finita producta, poſſet produci maior ab illo agente infinito,quinetiam fuiſſet maior neceſſario producta ab eo,cum ſit agens ex neceſſitate, & agat ſecundum vltimum ſuæ potentiæ.

Antecedens ſuperioris argumentationis,hoc eſt Deum eſſe infinitæ virtutis, probatur tripliciter; primò, quia Deus poteſt ex nihilo creare(vt alio loco oſtenſum eſt) & verè creat animas rationales, & creauit intelligentias,atque cælos;ad creandum autem ſiue de nouo, ſiue ab æterno, infinita opus eſt virtute. Tum, quia Deus conſeruat omnia, eiuſdem autem virtutis eſt creare res,& creatas conſeruare, cum conſeruatio nihil aliud ſit, quàm continuata quodammodo quædam creatio. Deinde,quia ſi Deus habet virtutem finitam, quæro,quis eam ipſi finiuit,ac determinauit?non ipſe ſibi;ſicut enim nihil à ſe producitur, ita nihil à ſe definiri,& determinari poteſt, cum hoc ipſum finire ac determinare,præſupponat naturam eſſe, ac virtutem rei. Nec alius præfiniuit Deo vim agendi; Deus enim eſt primum ens,à nullo alio dependens. Præterea,quicquid finitur, aut finitur intrinſecè ratione principiorum eſſentialium, quæ ſunt materia & forma,vel extrinſecè ab agente: priori modo finiuntur ſubſtantiæ compoſitæ;poſteriori modo ſubſtantiæ ſimplices, vt intelligentiæ:Deus neutro modo finiri poteſt; cum ſit, & ſummè ſimplex, & primum omnium efficiens; ergo Deus habet virtutem infinitam.

Probatur multis argumẽtis Deũ eſſe infinitæ virtutis.

Dices, Deum habere virtutem finitam, quia ratio, & natura entis non admittit infinitatem. Sed iſtud ineruditè dicitur, cum iſtud ipſum ſit in quæſtione an in natura entis poſſit eſſe infinitas virtutis; nos enim id aſſerimus,& merito aſſerimus,qui contra ſentit, probet ſententiam ſuam, noſtraſque rationes refellat. Deinde, eſto, rationem entis non admittere infinitatem virtutis; certè finitas virtutis quantacunque illa ſit,non repugnat rationi entis, quod autem non repugnat rationi entis,non eſt denegandum Deo, & ſi hoc ei demitur,ſine cauſſa demitur. Si igitur Deus habet virtutem finitam v.g. vt decem,quæro,cur non habeat,vt viginti,vt triginta vt centũ,& ſic deinceps in infinitum? Nam ſi ſolùm infinitas virtutis ei repugnat, quantacunque finitas, poterit ei conuenire:cum autem quod eſt citra infinitum,ſit indefinitè finitum,& indeterminatè determinatum & in æternis idem ſit eſſe & poſſe; hinc neceſſariò conſequens eſſet,

virtutem Dei esse indefinitam atque indeterminatam, quod est absurdum; nam actui, præsertim primo & purissimo, qualis est Deus, repugnat esse indefinitum, atque indeterminatum, quippe cum hæc indeterminatio ex radice potentialitatis proficiscatur. Verum, hęc satis sint ad probandum quod proposueramus, nimirum Deum non agere ex necessitate naturæ.

Neque verò me quisquã vrgeat ac premat, obiiciens mihi, id quod Commentator scribit in Opere, quod inscribitur Destructio destructionum, disputatione 3. in solutione primę & secundę dubitationis & disputatione 11. in solutione primæ dubitationis. quibus locis affirmat, Deum apud Peripateticos, neque agere ex necessitate naturę, neque ex electione; sed eminentiori quodam alio modo mortalibus incognito, & ipsi soli noto. Theologi etiam aiunt Deum non agere ad extra contingenter, cum hoc sonet mutabilitatem, sed liberè. Nos enim de voculis, & modo loquendi non contendimus: illud tantum docere, ac persuadere volumus, creaturas non ita effici à Deo, vt non potuerint non effici ab eo: neque ita necesse fuisse mundum condi à Deo, vt imposibile fuerit eum non fuisse conditum: hoc quo modo appelletur, quibus verbis explicetur vel à Philosophis, vel à Theologis, neque nos curamus, nec sanè, vel ad contemplationem veritatis, vel ad rei à nobis propositæ demonstrationem, multum refert.

Sententia veterum Peripateticorum de libertate vel necessitate Dei in agendo.

Sed volo hic adscribere pulcherrimum quendam locum Simplicii, qui clarissimis verbis expressam continet sententiam eius, & Alexandri Aprodisæi de libertate, & necessitate Dei in agendo. Cum enim Arist. 6. Phy. tex. 15 dixisset omne, quod mouetur posse moueri tardius & velocius, & dubitari posset de cælo, quod neque tardius, neque velocius moueri potest, quàm mouetur? id quod ipsemet Arist demonstrat 2. de Cælo tex. 35. Simplicius in expositione illius textus decimiquinti, qui est in 6. lib. Phy. tractans hanc dubitationem ita scribit. *Pulchrè autem dubitat Alexander, quomodo in corpore quod fertur motu circulari, quod quidem mouetur æquabiliter, verum sit moueri celerius & tardius. Et primum quidem infirmè soluit, vt existimo, dicens non dixisse Aristotelem idem mouere celerius, & tardius, sed posse moueri quod dicit inesse etiam ei corpori quod fertur motu circulari, propterea quod à se motu proprio moueatur, & non vlla adductum necessitate, nec prohibeatur ab aliquo quominus aliter quoque moueatur. nam nec boni bona faciunt adducti necessitate, etiam si ea semper faciant, sed est in eorum potestate facere ea, quæ sunt contraria. Oportebat autem, vt existimo, mente reputare, primum quidem, quod boni dicuntur habere potestatem contrarij, quia etiam aliquando ex eo operantur: cælestia autem, & quæ sunt æterna, quomodo habuerint potestatem quæ nunquàm*

Nota sententiam hãc Alexãdri & Simplicij.

exit in actum? Deinde, quod duplex est necessitas, vna quidem diuinior, ex, qua necesse est, vt Deus sit bonus, & vt quæ pollui non possunt animæ, nunquam malæ fiant; Violenta autem altera, per quam coguntur etiam improbi à legibus non peccare. Atque etiam potestas similiter est duplex: vna quidem perfecta, altera verò imperfecta, & magis potestate. Cælestia ergo & necessitatem habent diuiniorem, vt semper simpliciter, & eodem modo moueantur, & voluntatem in bono definitam, & perfectissimam, & à potestate dubia planè mundum. non enim diuinæ animæ bonum habent similiter ac humanæ. Sed hæ quidem finitum & quod aliquando mutantur in contrarium: illæ vero bonum infinitæ potestatis. & quod eo quod est idem, est semper collocatum. Ex his Simplicii verbis liquido cernimur, Simplicium propemodum sensisse de necessitate Dei in agendo, quod Auerroes scriptum reliquit iis locis, quæ paulò superius citauimus: Alexandrum autem videri tribuere Deo libertatem quandam non dissimilem eius quam Theologi ei assignant. Veteres sanè Peripatetici aiunt Deum liberè agere, quoniam agit cognoscendo, & volendo quod agit; non agere autem liberè, sicut nos, qui agimus ex electione & consultatione, & possumus agere indifferenter vtrumuis contrariorum, siue quod est melius, siue quod est minus bonum: Dei autem voluntatem affirmant necessariò determinatam esse ad alterum tantummodo oppositorum, quod est melius. Negant item Deum agere ex necessitate naturæ, quia non est sicut agens naturale, quod est determinatum ad vnum tantummodo effectum particularem: & quia non agit Deus sine cognitione & appetitu; nec agit vllius coactionis, aut violentiæ necessitate adductus. Eundem tamen docent agere ex necessitate naturæ, ea ratione vt non agit liberè & contingenter sicut nos; & quia voluntas eius est necessariò determinata ad vnum oppositorum; semper enim & necessariò agit ad alterum oppositorum quod est melius; & quia sic agit, vt non posit non agere; quia caussare & agere est perfectio, qua putant Deum carere non posse; alioquin posset esse agens non actu sed potentia, in Deo autem & intelligentiis, nullam huiusmodi potentiæ admixtionem esse probat Aristoteles libro 12. Metaphysicæ textu 30. Denique, talem isti videntur in Deo ponere necessitatem agendi ad extra (vocant) hoc est ergo creaturas, qualem Theologi attribuunt Deo in operationibus ad intra, hoc est in productionibus Diuinarum Personarum. Verùm hęc, quę de libertate & necessitate Dei in agendo secundum Peripateticos, breuiter diximus, ea latius tractantur ab Auerroe, & Simplicio locis supra memoratis, præsertim autē in Commentariis eorum super librū octauū Physicorum, & à Proclo in libro suo de Æternitate mundi: quæ nos in hoc libro, suo quodque loco diligenter explicabimus. Sed tem-

pus est, vt ad certamen disputationis descendentes, manus cum aduersariis conferamus. & primo quidem loco ponemus argumenta Arist. tum Procli, deinde Auerrois. postremo quorundam aliorum Philosophorum.

Exponuntur & refelluntur argumenta duodecim, quibus Aristoteles vtitur ad æternitatem mundi & motus comprobandam, ex variis locis eius deprompta.

CAP. II.

PRIMVM argumentum, sumptum est ex 1. lib. Phy. tex. 82. Materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis; alioquin enim cum necessarium sit aliquod subiectum omni generationi præexistere, & omni corruptioni superesse, aut daretur alia materia prior, quàm prima, aut eadem, quæ prima est, antequam generaretur existeret; & post interitum superstes esset; oportet igitur materiam primam ęternam esse. Nō potest autem sine forma materia vnquam existere; quare procreatio formarum sempiterna est. Ex quo fit, vt motum & mundum sempiternum esse necesse sit.

Secundum argumentum, ex lib. 8. Phy. tex. 4. Ipsum mobile, prius est motu, cuius est subiectū. Quare, si aliquādo motus cæpit esse, subiectum illius primi motus; quod ipso motu prius esse diximus, aut generatum fuit, aut sempiternum; sed cum generatio sine motu fieri nequeat, alius motus prior precesissset primum motum: sin autem mobile sempiternum fuit, motu tamen carens, credendum profectò est, aliquod impedimentum fuisse, vel in ipso mobili, vel in mouente, propter quod in tota illa æternitate, motus esse non potuerit, illo autem sublato, deinde motus esse cæperit; at talis impedimenti remotio, sine motu fieri non potuit: quare ante primum motum fuisset motus, quod est absurdum. Nunquam igitur motus cæpit esse.

Tertium argumentum, ex eodem libro tex. 10. Tempus sempiternum est. nam si cępit esse verum erit dicere, aliquando tempus non fuisse, & nō esse temporis prius fuisse, quàm esse illius; at prius, & aliquando, sunt differentiæ ipsius temporis, ergo ante generationem tēporis, fuisset tempus. Quod si tempus sempiternum esse necessariū est, motum item oportet æternum esse. Vt enim; in 4. Phy. ostensum fuit, tempus, vel est motus, vel non est sine motu.

Quartum argumentum, ex eodem libro tex. 11. Absque ipso, nunc. nullum tempus esse potest: omne autem nunc, cum sit præsens, est in termedium, nempe finis præteriti, & principium futuri;

nullũ igitur tẽpus; aut esse aut cogitari potest,ante quod aliud tẽpus non fuerit,,& post quod aliud tempus futurum non sit:ob quam-etiam caussam,motum,sine quo tempus esse nequit, principio & fine carere necesse est.

Quintum argumentum,ex eodem libro tex.15.Nihil inordinatum est eorum,quæ secundum naturam fiunt.Natura enim caussa est ordinis in omnibus;ordo autem omnis in quadam proportione consistit::infinito autem quasi tempore Deum quieuisse, postea verò aliquando mundum fecisse,huius autem nullam esse differentiam,quare nunc potius,quam prius, neque rursus aliquem ordinem habere, non amplius naturæ est opus. Nam quod secundum naturam fit, simpliciter ac semper ita fit,vt ignem naturaliter ferri sursum : aut si aliquando non ita fit, subest naturalis caussa,& probabilis ratio potest reddi,cur non ita fiat,vt in monstris euenit.Non igitur Deus ab aliquo initio mundum condidit.

Sextum argumentum, ex eodem libro tex. 53. & ex libro 2.de Generatione tex.56.Idem manens idem,semper est natum facere: idem cum igitur Deus semper idem sit, & immutabilis, ac semper eodem modo permanens,vel semper mundum fecit, & faciet,vel nunquam fecit,nec vnquam faciet;aliquando enim non facere,& aliquando facere,varietatem quandam arguit in opifice inesse.

Septimum argumentum,ex eodem libro tex.76. motus circularis, non habet actu terminos,à quorum altero dicatur incipere, ad alterum vero terminari;sed semper est in principio,medio & fine,vel potius nũquam est in principio,medio,& fine; ex quo fit,vt motum circularem principio,& fine carere necesse sit.

Octauum argumentum,ex 1.de Cęlo tex.20.Cælũ est ingenerabile, & incorruptibile;nã quidquid gignitur,ex contrario,& subiecto gigni oportet,contrariorum autem corporum contrarij sunt motus; porrò motui circulari nullus alius motus contrarius esse potest: quo fit vt cælum contrario careat, ac proinde ortus & interitus expers sit.Non igitur mundus esse cæpit.

Nonum argumentum,ex eodem libro tex. 22. Omnes gentes faciunt cælum locum, sedem, atque domicilium Deorum;quod si locus congruens esse debet iis quæ in ipso sunt;oportet cælum sempiternum esse,quemadmodum Dii æterni sunt.Pręterea,ex omni temporum memoria,quod quidem monumentis proditum sit,nulla vnquam aut in vniuerso ipso cælo,aut in aliqua parte eius facta mutatio dicitur quę ipsum corruptioni subiectum esse significet. Quin-etiam ipsum nomen cæli ab antiquis impositum, hoc quod diximus non obscurè indicat:æthera enim nominare voluerunt,quòd ipsum

ęterno

æterno,atque irrequieto ambitu circumagi viderent.

Decimum argumentum,ex 12.lib.Metaph. tex.30. Opifex Mundi eiusmodi est, vt substantia eius sit actus omni carens potentia; at si non semper operaretur,sed aliquando quidem ageret,aliquando autem ab actione vacaret, interdum esset opifex potentia, interdum actu. quare non esset omnino expers potentiæ. Ab æterno igitur Mundum condidit.

Vndecimum argumentum, ex eodem libro text. 48. Optima,ac perfectissima dispositio Intelligentiarum, est mouere orbes, & quæ sub ipsis sunt; sic enim suam bonitatem, & perfectionem aliis rebus communicant,quod est maximè proprium boni,& perfecti:hac etiã ratione euadunt caussæ aliarum omnium rerum in genere caussæ efficientis,& finis.Quare si mundus non est æternus, Intelligentiæ ab æternitate ociosæ,ac imperfectæ fuissent.

Duodecimum argumentum,ex 8.libro Phy.tex. 48.& 56.Deus & natura semper faciunt ex posibilibus,quod melius est; melius autẽ est mundum esse,ac semper esse, quam non semper esse, est autem hoc posibile, qui enim de nouo factus est, potuit ante fieri, & ab æterno fieri;nisi fortè potentia Dei varietur suscipiens magis & minus,Porrò;sicut melius est esse,quam non esse, ita melius proculdubio est semper esse,quàm non semper esse; mundum igitur semper fuisse,& semper fore melius est,quam non semper fuisse:Ergo Deus ab æterno mundum fecit.

Respondetur ad argumenta Aristotelis.
CAP. III.

IN Prima,& octaua ratione,ponitur ac sumitur,quasi certum & indubitatum,creationem esse omnino impossibilem, hoc est nullam rem ex nihilo fieri posse, omnémque productionem cuiuslibet rei, vel esse motum, vel cum motu necessario coniuctam:quod fundamentum,quàm sit vitiosum & fragile, perspicuum est ex iis quæ docuimus quinto libro huius operis, vbi de creatione diseruimus & multis argumentis probauimus, creationem non esse impossibilem;quare supradictas tres rationes Aristotelis,quę tali fundamento nituntur atque fulciuntur, infirmas esse necesse est.Nam & primam materiam, & primum mobile,& omnes cælos de nouo productos esse dicimus,non per motum Physicum & ex aliquo subiecto,vt Aristoteles argumentatur,sed per creationem ex nihilo.

Ad tertiam.Illa vocabula(prius)&(aliquando) hic non designant

vllas differentias temporis veri &realis;ſed vel imaginari, vel tãtum ſignificant motum non ſemper fuiſſe:non ſecus ac illa(extra)vel(ſupra)mundũ nihil eſſe;quo modo loquendi vtitur Ariſt.1.lib.deCęlo tex.99.non ſignificant differantias loci,cum extra & ſupra primum cælum nulla ſit differentia veri loci. Ad Quartã.Eiuſdem ſententiæ eſt,negare motum & tempus æternũ eſſe, ac omne nunc eſſe mediũ inter præteritum & futurũ:qui enim diceret aliquam lineã;cuius extrema non cernuntur, finitam eſse,negaret vtique omne punctũ illius lineæ medium eſse,ideſt principium,& finem lineæ, Quare ſumitur in argumento,id quod eſt in quæſtione.Ad Quintã.Ratio cõcluderet,ſi Deus ex neceſsitate mũdum feciſset;oporteret enim,aut mundum æternum eſse,ſicut eſt Deus, vel Deum non ſemper fuiſse idoneum ad efficiendũ mundũ:cum autem nulla neceſsitate adductus Deus,ſed liberé quæ extra ipſum ſunt producat, quemadmodũ in iis quæ fiunt à libero arbitrio,non eadem ratio quæranda eſt;atq; in rebus naturalibus quæ fiunt ex neceſſitate quadam naturæ, atque eodm feré modo:ſi etiam in Dei operibus non eſt idem requirendum, quod in aliis rebus; nec ea ſunt exigenda ad normam agentium naturalium, nec ad leges naturæ aſtringenda. Neque vero ſi voluntatis Diuinæ nulla ratio certa, & manifeſta aſſignari poteſt, cur tunc & non ante fecerit,ideo quod dicimus negandũ eſt, quàm enim multa ſunt,quę non propterea negamus,quod eorum cauſsæ nos lateant? Ad Sextam. Ad agente per intellectum cuiuſmodi eſt Deus,prodit effectus,non ſecundum eſse illius; alioquin omnia haberent eſse Diuinum, nec poſset diſtinctio rerum corporearum, & incorporearum ab ipſo immediatè proficiſci;ſed tantùm ſecundum præſcriptionem atque definitionem intellectus & determinationẽ voluntatis. Dei:vnde licet Deus æternus ſit,tamen quoniã ab æterno voluit mundum facere non quidam æternum,ſed nouum, ideo non æternus,ſed nouus extitit.Fuit igitur in Deo æterna voluntas, vt eſſet mundus nouus,Quare,nec in eſſe,nec intellectu, nec in voluntate artificis,ob nouam molitionem mũdi,mutatio vlla contigit. Ad Septimam.Principium & finis motus circularis,non penes mobile tantum attendi debet,alioquin nullius corporis rotundi motus vt pillæ vel globi,aut initiũ,aut finem habere poſſet: ſed penes motorem, qui ab æterno decreuerat vt aliquãdo motus cęli inciperet. fuit autẽ motus circularis cũ cælo productus à Deo: vel effectus eſt ab intelligentia,quæ cum primum orbis cæleſtis eſt à Deo cõditus, vim ſuam ad eum mouendum applicuit. Ergo licet motus circularis non habeat ex parte circuli certum aliquod initium vnde incæperit,habet tamen ex parte mouentis intelligentię(pendet autem ex

mouente duratio motus(quæ non ſemper mouit ſed ab aliquo principio moueri. Ad Nonã Vt verũ ſit, cęlũ ab omnibus putari locum Dei,nõ tamen ex eo efficitur,vt ſempiternũ,ſit quemadmodũ Ariſt. placuit non enim cælũ ſedes, ac domicilium Dei eſſe dicitur,quaſi Deus illo indigeat ad cõſeruationem,vel ad habitationẽ;ſed quia in eo ſupra cæteras res creatas,vim,magnificẽtiã, atq; gloriã ſuã clariſſimè oſtendit. Vide enim , quã multos ipſe ex antiquis Philoſophis cõmemoret,& in 2.tex.lib. 8.Phy.& in vltima parte 1. lib.de Cælo, qui longè aliter ſenſerit,quàm Ariſt.non facientes mundum æternũ ſicut ipſæ facit.Quod autem,nec in cælo,nec in aliqua parte eius vlla vnqu. m mutatio viſa fuerit; id quidem arguit cælum eſſe incorruptibile, & ingenerabile motu Phyſico,non autem non eſſe productum ã Deo per creationem, Ad Decimam.Eſſe opificem,vel creatorem,eſt reſpectus quidam Dei ad creaturas,in creaturis quidem realiter exiſtens,in Deo autem non ſecundum rationem, & terminatiuè.Quare,aliquid de nouo facere,nullam nouitatem,autvarietatem ponit in Creatore,ſed tantum in creaturis;ideo enim dicitur de nouo creator,quia aliquid de nouo creatur ab ipſo,propter nouitatem creaturæ,non ipſius creatoris:ſed hoc infra exponetur accuratiùs. Ad Vndecimam.Otioſum,& imperfectum eſt,quod non obtinet finem ſuum, aut caret diſpoſitione neceſſaria ad conſequendam perfectionem ſuam.Dei autem,qui per ſe & abſolutè eſt beatus, ac ſibi ſufficiens,finem aut perfectam aliquam diſpoſitionem ponere in relatione aliqua ad creaturas,quarum ipſe eſt auctor,abſurdũ eſt.Sicut igitur Deus ex ſe habet eſſe,& nõ in ordine vel ex relatione ad creaturas:ita ex ſe habet omnẽ ſuam perfectionẽ.Itaque,licet nulla eſſet res creata,nihilominus tamẽ Deus,æquè atq; nũc eſt, beatus & perfectus eſſet. Ad Duodecimã.Nõ poteſt mũdus æternus eſſe,aut certè meliùs eſt eũ non fuiſse æternũ: non quidẽ, quia opifex non fuerit ſemper æquè potens,& idoneus ad efficiendũ mũdũ;ſed quia vel repugnat creaturę,vt Creatori ſuo coęterna ſit:vel quiapoſita æternitate mundi, permulta videntur inde abſurda ſequi, vtinfra monſtrabimus;vel quia cũ mundus ad demonſtrandã Dei gloriam conditus ſit(omnia enim,vt eſt in ſacris literis,propter ſemetipſum operatus eſt Dominus)eius infinita potentia,libertas voluntatis, prouidentia omnium rerum, denique perfecta independentia à rebus creatis clariùs elucet in noua effectione mundi, quam in eius æternitate.

Verum de argumentis Ariſtotelis, hæc ſint dicta?deinceps ad expoſitionem & confutationem eorum argumentorum, quibus æternitatem mũdi Proclus pugnaciter præfractéq;defendit,veniamus. Hęc autem argumenta,ex eo opere quod Philoponus eadẽ de re cõ-

tra Proclum ſcripſit (nam Procli pro æternitate mundi ſcripta, interciderunt) depromemus. Et quæ Philoponus refellens Proclum, cognitu digna prodidit, ea nos in hanc noſtram diſputationem, ſuo quodque loco, inſeremus.

Viginti argumenta Procli pro æternitate mundi, & ſolutiones eorum.

CAP. IIII.

PRIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

SI mundus ortum habet, cur non ante factus fuit, quam nos aſſerimus eſſe conditum? Præſertim cum Deo tribuamus infinitam facultatem, & affirmemus mundum multo ante potuiſſe condi.

RESPONSVM AD PRIMVM PROCLI ARGVMENT.

SIcut, quia infinitũ, aut in magnitudine, aut in numero, actu in natura conſtare non poteſt, (vt plurimis, firmiſſimiſque rationibus demonſtrauit Ariſt. tum in 3. lib. Phy. tum in 3. libro de Cælo) ſed neceſse eſt rerum omnium & molem, & numerum finitum eſse: ridiculũ eſt quærere, cur non plura, & maiora, in mundo procreata ſint à Deo; quãdoquidẽ ſine dubio poterat id facere; etenim cũ illa quãtacunque, & quotcunque forent, oporteret eſse finita, ſemper eadẽ maneret dubitatio; cur non plura, & maiora facta fuiſent: Eadem ratione dicendum eſt de mundo; cum enim res mundi, ſicuti nec magnitudine, atque numero, ſic nec duratione infinitæ creari potuerint (vt mox docebimus) ſed neceſse eſt omnia aliquando primum cæpiſse, ridiculum eſt quærere, cur non antè mũdus factus fuerit, ſemper enim eadem hæreret queſtio. Adde, quod tunc, & non ante factũ eſse mundum, pendet ex voluntate ſola opificis, cui tunc libuit facere, & non antea; ea enim agentia, quæ voluntariè, ac liberè operantur, plerunque ita agunt, tantum quia ſic volunt vt pictor pingit nunc & nõ poſt, tantũ, & non plus, interdum nõ aliam ob cauſsam, niſi quia ita vult. Quocirca in his verum eſt illud, quod vulgo iactari ſolet, ſit pro ratione voluntas. Et licet Deus nihil agat ſine ſumma ratione mundúmque tunc, & non ante vel poſt factum eſse, non caſu acciderit; rationẽ tamẽ huius rei queręre, ac perſcrutari velle ſtultum eſt; cum plurimarum rerum, etiam viliſſimarum, quas ante oculos habemus, & ſenſibus vſurpamus, cauſsas penitus ignoremus.

Satis

Satis igitur sit, Mundum vel non potuisse vel non decuisse fieri ab æterno: cur autem non ante, aut post sit factus, quàm est factus, cum id ex libera Dei voluntate pendeat & occulto nobis eius consilio, præstat piè ignorare, quam curiosè ac superbè perscrutari.

SECVNDVM ARGVMENTVM PROCLI.

DE natura boni est, seipsum cum aliis communicare, suámque bonitatem aliis rebus, quantum fieri potest, impertiri, & id maximè conuenit summo bono, qui Deus est. At si mundus non sit ab æterno, per æternum (vt ita dicam) tempus, Deus nihil egit, & suam bonitatem non communicauit. Quæro, aut potuit ab æterno mundum creare, aut non; si potuit, aut voluit etiam, quare fecit: quid enim ei obstare potuit? si noluit, ergo non est summè bonus, & inuidia tangitur: id quod impium est cogitare, nedum loqui, aut sentire. Sin autem voluit sed non potuit, ergo est finita vi, & circunscripta facultate præditus, & inæquabilis, & non simplicissimus, quando in eo non est eadem, ac par voluntas & virtus, atque potentia.

AD SECVNDVM ARGVMENTVM PROCLI.

CVm dicimus mundum ab æterno non fuisse factum; nec de bonitate, nec de potentia opificis quicquam detrahimus; sed asserimus æternitatem aduersari, ac repugnare conditioni eius quod fit. Si enim mundus à Deo factus est, ab eo suum esse, ac durationem accepit; at si coæternus ipsi fuit, non potuit accipere. Nam quod semper est, quomodo ad ipsum esse produci potest? omnis enim productio aliquid nouum necessario significat, loquor de productione creaturæ, quæ fit ad extra. Præterea, si mundus superatur ab opifice in essentia, in viribus, in actione atq; perfectione, superabitur etiam in esse, ac duratione; quare mundus erit posterior ipso & non coæternus ei. Nullam enim, neque naturæ, neque artis procreationem cernimus, in qua caussa non antecedat effectũ. Præterea, si mũdus est ab æterno, sequentur hæc absurda; infinitum esse transactum; erũt enim vsque ad hũc diem infiniti anni transacti: & dari maius infinito; nam numerus annorum transactus infinitus, augetur per additionem

Cur Deus nõ fecerit mundũ ab æterno.

annorum,qui ſequuntur: & multiplicari infinita, nam ſi ſpecies cum mundo ſunt æternæ,ſecundum vnamquamque ſpeciem erunt tranſacta infinita indiuidua,imo erût præterita infinities infinita, nam vſque huc præterierunt infinitæ horæ,& infinitæ dies,ſimiliter hebdomadæ,menſes,anni,luſtra,ſæcula,& alia huiuſmodi infinita. infinitũ autem,neque à finito,neque ab infinito pertranſiri poſſe demonſtrat Ariſt.6.lib.Phyſ. Præterea, eſſent actu infinitæ animæ rationales; ſiquidem illæ ſunt immortales,& in vnoquoque homine vna.Nec valet dicere,infinitum in actu non repugnare iis,quæ materia, ſitúque carent. Nam Ariſt.in 3. Phyſ.41.de omni numero vniuerſè loquens aſſerit eum infinitum eſſe nullo modo poſſe. Neque etiam valet dicere,Mundum ſecundum partes æternas,vt Angelos, & orbes cæleſtes ab æterno exiſtere potuiſſe,non autem ſecundum partes corruptibiles & quæ per ſucceſſionem multiplicantur; hoc enim eſt dicere Mundum non niſi imperfectum,ac mutilum exiſtere potuiſſe. Neq; rationi conſentaneum eſt dicere, entia nobiliora, & perfectiora ab æterno fieri potuiſſe,ignobiliora vero,atque imperfectiora non potuiſſe; ſi enim, quod maius eſt potuit fieri, ergo etiam, quod minus eſt: & ſi corpora cæleſtia fuiſſent ab æterno,æterno tempore fuiſſent priuata ſuo motu naturali,quorſum enim ab æterno mouerentur, ſi nihil potuit ab æterno per motum produci? & ſic ab æterno Intelligentiæ motrices fuiſſent otioſæ,& ſanè hoc non dicitur conuenienter congruentérque ſententiæ Ariſtot. qui & motum cæli,& ſpecies omnes, & generationem æternam eſſe pluribus in locis manifeſtè aſſerit.Pręterea,hinc neceſſariò fieret,vt infinitum,qua infinitum eſt, cognitum eſſet. Intelligentiæ enim, cum æternæ fuerint, infinitum, quod iam tranſactum eſt,cognoſcerent:nam ſi cognitionem horum inferiorum ipſis adiment,attamen conuerſionem cæleſtis globi quã quæque conficit neceſſario cognoſcit: conuerſiones autem eiuſcemodi quemadmodum & dies,innumerabiles iam extiterunt.Quocirca infinitum percipitur ab ipſis. Niſi quis(quod tamen abſurdiſſimũ eſt)fingeret obliuionem præteritarum rerum in eas cadere: quod ſi infinita cognoſcunt,vnaquæque erit infinitæ virtutis,ac eſſentiæ; nã plura ſimul perfectè cognoſcere,eſt maioris perfectionis, ergo ſimul infinita,erit perfectionis infinitæ: erunt igitur non vnum infinitum actu,verum complura.

Si quis autem putet,Mundum, & ſi non eſt æternus, potuiſſe tamen fieri ab æterno,poſſet aliter ad hoc argumentum ita reſpondere.Licet Deus potuerit creare mundum æternum, id tamẽ facere noluiſſe, quoniam ita melius erat; vel quia ex noua molitione mundi, manifeſtiùs, certiúſque cognoſcitur perfectio, & gloria Dei

(cuius caussa mundus est conditus) quàm ex æternitate eius: vel alias ob caussas, quæ nos mortales humanæ inscitiæ caligine circunfusos, ceu alia pleraque, latent.

TERTIVM ARGVMENTVM PROCLI.

ALiqui effectus sunt simul cum suis caussis efficiẽtibus, neque priores, neque posteriores ipsis: exempli gratia, corpora opaca quæ sunt in lumine, sunt simul cum ea vmbra, cuius caussa sunt: Sol etiam efficit lumen, cum quo tamen simul est, neque antecedens ipsum, neque subsequens. Ergo mundus, etsi à Deo sit conditus, nihilominus tamen potest esse coæternus ei. Neque pugnant hæc inter se, vt effectus sit tempore simul cum sua caussa efficiente.

AD TERTIVM ARGVMENTVM PROCLI.

EXemplum vmbræ, vitiosum est duabus de caussis: primum quidẽ, quoniam vmbra non est per se res aliqua, sed tantum mera negatio, seu priuatio luminis; at Mundus est res quædam habens consistentiam. Sed dicet quispiam, vmbram non esse meram negationem luminis; alioquin esset tenebræ, atqui in vmbra colores cernimus, qui sine lumine videri nequeunt; est itaque vmbra lumen quoddam imperfectum. Verùm hoc soluitur ad hunc modum. Vmbra lumen quidem habet, at non à corpore cuius est, sed ab illuminante; quòd tamen lumen illud sit imperfectum & maiori perfectione carens (id quod priuationem quandam esse constat) caussa est ipsum corpus opacum, impedit enim obstátque ne illa pars aëris possit perfectè illustrari à sole. Rectè igitur in principio dictum fuit, vmbram, quatenus efficitur à corpore opaco, solum esse priuationem luminis: nam vmbra vt est lumen, est ab illuminante; vt est subobscurum & imperfectum lumen, est ex corpore opaco. Deinde, alio quoque vitio exẽplum vmbræ laborat; neque enim omnino verum est, corpus quod est in lumine, vmbram necessario emittere. Nam si sol in eo puncto sit, quod corpori respondet ad verticem, quemadmodum apud eos accidere solet, qui incolunt loca subiecta æquatori, vel quæ vsque ad tropicos extenduntur, palam est sine vmbra esse ibi corpora subiecta, ea certè, quæ cum terra ita continuata sunt, vt nihil aëris interiectum sit. Vmbra igitur, tum quòd nihil est, tum

Quid sit vmbra an ens positiuum, an tantummodo priuatiuum.

quia non necessario producitur à corpore quod est in lumine, non potest esse imago, & exemplum idoneum eius, quod in præsentia inquirimus.

Pulchra consideratio luminis solaris. Alterum exemplum, nihilo plus valet ad propositum concludendū, quàm prius. Etenim lumen solis est duplex: Vnum, quod in ipsius Solis globo hæret, quod Solis, vt astrum quoddam est, essentiam proculdubio cōstituit, ab eo enim Sol obtinet, & vt sit Sol, & vt Sol nominetur: quocirca effectus eius esse nullo modo potest. Mundus igitur, qui effectus à Deo esse, & ad naturam eius nulla ratione pertinere ponitur, non rectè comparatur cum tali lumine. Alterum lumen est, quod à Sole diffunditur per aëra, ipsum collustrans; hoc autem subinde gigni, atque interire, constat ex eo, quod ipsum excipiunt tenebræ, & Sole nubibus obducto, intercidit ur. tale autem lumen dependet à Sole, habens esse suum in fieri, perinde atque motus, & tempus. Vnde, cum primùm corpus quod illuminat disiungitur, statim, quod erat in aëre lumen, ita deficit, vt amplius non sit. Existimamus igitur semper in aëre nouum lumen gigni. Nam non aliter per continuationem quandam à corpore lucido, lumen in aëra defluit, quàm aqua de fonte scaturire solet: vel certè moto Sole non idem lumen manet in aëre, sed aliud atque aliud gignitur; non enim lumen est corpus quod moto Sole ipsum quoque ex vno loco in alium locum secundum Solis motum moueri queat, sed est accidens in subiecto sic inhærens, ex eóque sic pendens, vt sine interitu sui, ab eo non possit abiungi. Neque vero lumen quod est in aëre tantummodo interit; verumetiam illud, quod cælestibus globis impertitur à Sole. Cui rei fidem faciunt eclipses lunæ, cuius lumen in defectionibus quidem, totum cōfertim deficit, sensim autem in reliquo toto tempore. Cætera autem astra idem lumen perpetuo retinere videntur, propterea quod ob continuationem orbium nihil incurrere potest, quod ea obscurare queat. Tale autem lumen obnoxium esse interitui, etiam ipse Proclus affirmat in eo libro, quem scripsit de lumine. Quare lumen quod est à Sole profectum, non erit simul perpetuo cum ipso Sole. Non igitur referet similitudinem Mundi, qui ponitur vna esse ab æternitate cum ipso opifice. Ex hisce igitur quæ diximus, perspicuum factum est, neutrum Procli exemplum ad ostendendum Mundum coæternum opifici esse potuisse, accommodatum esse.

Posset etiam argumento Procli aliter occurri. Etenim si ponatur vmbra & lumen esse suis caussis efficientibus coæterna, nihil videtur sequi manifestè absurdum & impossibile. At opinioni quæ ponit mundum Deo coæternum, necessariò & apertè consequentia sunt quamplurima grauissimáque incommoda, quæ supra in confutatio-

tatione secundi argumenti indicata sunt,& infra subtilius exponentur. Qui autem opinantur Mundum potuisse fieri ab æterno, responderent; Proclum quidem suo illo argumento probare Mundum potuisse fieri coæternum Deo, quod ipsi non negant: non tamen fuisse factum æternum; id quod nunc in quæstione versatur.

QVARTVM ARGVMENTVM PROCLI.

EST æterna Idea Mundi, ad quam Deus respiciens, Mundũ fabricatus est; Ideæ autem essentia in eo cõsistit, quòd est, exemplar esse alterius, quod est imago eius. Exemplar autem & imago, cum sint ex numero eorum, quæ cum alio conferũtur, simul sunt, neque vnum sine altero constare potest. Ex his necessario consequens est, vt quandoquidem Idea & exẽplar Mundi, æternum est, Mundus itidem, qui est imago eius, sit æternus. Alias necessarium est, aut exemplar non esse æternum, si imago eius non sit; aut esse exemplar sine imagine; aut Mundi exemplar nullum esse; quorum omnium nihil est quod cum veritate, ac recta ratione non pugnet.

AD QVARTVM ARGVMENTVM PROCLI.

PRima Hypothesis, esse Ideas omnium rerum, quales Plato ponebat, Platonis quidem illa est sententia; Verum difficilis creditu, & ab Aristot. plurimis locis accerrimè oppugnata & penè labefactata. Cæterum disputationis gratia, concedamus eam Proclo. Altera tamen, quam ei subiungit, est manifestè falsa: nempe, quòd essentia Ideæ sit referri ad aliud, hoc est esse exẽplar alterius. Etenim, aut Idea Mundi est substantia; aut non est; & sanè Plato Ideas substantias primas & nobilissimas esse censet; & cum Mundum animal quoddam perfectum, & substantiam eodem statu permanentem appellet, multo magis ipsum eius Archetypum substantiam esse oportet. Si Idea Mundi substantia est, essentia eius non consistet in relatione ad aliud, est enim substantia ens absolutum, nullius vel subiecti vel termini adminiculo, vt consistat, indigens. Ea vero quæ referuntur ad aliud, accidentia sunt, & non per se cohærent, sed fundantur in alio, & opponuntur inter se, quæ substantiæ nullo modo conueniunt. Non erit igitur essentia Ideæ, exemplar esse alterius, & referri ad aliud. Quod si Idea Mundi non in eo, quod sit exemplar Mundi, suam essentiã obtinet, non est necesse; si Idea Mundi æterna fuerit, continuò Mũdum

An ex æternitate Ideæ Mundi, rectè concludatur æternitas Mundi.

quoque æternum fuiſſe. Sicuti, quia eſſentia Sophroniſci non eſt poſita in eo, quod eſt eſſe Patrem Socratis, non ſequitur, vt ſtatim atq; fuerit Sophroniſcus, fuerit etiam Socrates, ſed bene cum primum Sophroniſcus cœpit eſſe pater, tum quoque neceſsario fuit Socrates. Sicuti etiam Rex eſt exemplar eius imaginis, quæ ad ſimilitudinem illius effingitur, & tamen, quia eſsentia Regis non conſiſtit in eo, quod eſt exemplar eſse alterius, non ſequitur, vt ſtatim atque Rex fuit, etiam fuerit imago eius. De Idea Mundi eodem planè modo & ſentiendum, & loquendum eſt. Si autem Ideæ ſubſtantiæ non ſunt perſe ſubſiſtentes, erunt notiones, ac rationes quędam, ſecundũ quas opifex, qui eas animo comprehenſas tenet, operatur. At ne ſic quidẽ neceſse erit vt vna cum rationibus artificialibus, ſint opera, quæ ſecundum ipſas fiunt. Etenim domorum, & nauium fabricatorem eſſe licet, qui domus, vel nauis Ideam in mente habeat, nondum tamen ſecundum eam fabricetur. Quare, ne ſic quidem neceſſario ſequitur, vt ſi Mundi Idea ſempiterna ſit, mũdum quoque ſempiternum fuiſſe neceſſe ſit. Quinimo, ſi Deus qui ſumma Prouidentia omnia gubernat, res antequam ſint, præuidet atque prænoſcit vt eſt communis omnium animis inſita ſententia & hoc teſtatur Proclus in opere, quod De decem contra Prouidentiam dubitationibus compoſuit, & Plotinus in libro, quem De iis quæ mente percipiuntur, & De Bono conſcripſit; palam eſt, omnibus rebus quæ oriuntur, Ideas, & rationes architectrices antecedere Denique, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, fortaſſe Procli argumentum probabilis eſſet, cum autem nõ ſic, ſed libere agat, nec eius naturalis perfectio ex molitione Mundi pendeat, vt ſupra oſtendimus, nulla ratio eſt, ex æternitate Idearum quæ naturaliter ſunt in Deo, quinetiam re ſunt idem quod Deus, æternitatem rerum, quæ liberè à Deo ad earũ quæ in ipſo ſunt Idearum ſimilitudinem effectæ ſunt, velle concludere. Nam nec homines qui ex arte operantur libere, neceſſe eſt ſimul atque alicuius operis formam, & Ideam animo expreſſam tenent, opus ipſum perficere: ſed plerũque euenit Ideam operis, eſse ipſo opere antiquiorẽ.

QVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

CAuſſa efficiens, aut ſemper eſt actu, aut aliquando eſt poteſtate tantum; & ſiquidem actu ſemper ſit, effectus etiam ſemper erit; cauſſa enim ſi actu fuerit, effectus actu erit, & ſi illa potentia, hic quoque potentia. Præterea, id quod eſt potentia, reducitur ad actum, ab eo quod eſt actu,

vt calidum potentia, à calido actu: similiter opifex potētia, euadet artifex actu, ab eo qui est iam actu opifex. Opifex igitur Mundi, vel semper fuit actu efficiens Mundum, & sic Mundum item semper fuisse necesse est; vel aliquando fuit in potentia efficiens, ergo ab alio efficiente qui actu fuit, reductus est ad actum. Sed quæro de hoc, an semper reducebat illum ad actum, & sic ille semper actu fuisset opifex, id quod repugnat positioni: vel non semper reducebat, sed poterat tantùm reducere, ergo erat aliud, à quo ex tali potentia ad talem actum traheretur; & similis quæstio de hoc fiet, & de alio item atque alio; aut igitur erit progressus in infinitum in efficientibus, quod manifestè falsum, atque adeo impossibile est; aut necessariò fatendū erit opificem Mundi, semper actu efficientem fuisse, & proinde Mundum semper extitisse. Quare Mundus æternus est.

AD QVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

DVplici significatione nomen potentiæ vsurpatur apud Philosophos. Primò, pro naturali quadam habilitate, vti puerum adhuc rudem, dicimus potētia Grammaticum esse, propterea quod sit aptus ad eam discendam. Deinde, pro habitu, quo præditus, potest bene promptéque operari, sed fortasse vel aliis rebus occupatus, vel quia non vult, nequaquam operatur: vt qui iam artem Grammaticæ didicit, potest quidem, at non semper Grammaticè agit. Et hic quidem habitus, respectu prioris potentiæ, potest appellari actus sed respectu earum actionum, quæ proficiscuntur ex ipso, dicitur potentia: potest igitur hic habitus, si comparetur cum præcedente potentia, nominari actus primus, ad differentiam secundi, qui oritur ex ipso: si vero conferatur cum actu quem ipse gignit ac parit, potest ritè nuncupari potentia secunda, ad differentiam primæ, quæ præcedit talem habitū. Est igitur duplex potentia; prima & secunda, duplex item actus, primus, & secundus. Sed potentia secunda, & actus primus, re non differunt, sed ratione tantum. atque hanc quidem distinctionem potētiæ, tradit Arist. in 8. lib. Phy. tex. 32. & lib. 2. de Anima, tex. 54. & 55. *De duplici potētia & actu.*

Ex his perspicuum est illud primū pronuntiatū Procli, si caussa est actu, effectus quoque erit actu; intelligendum esse de actu secundo, non primo: exempli gratia, si præceptor actū docet Grammaticam,

necesse est aliquem esse, qui actu doceatur Grammaticam; & si ædificator iam ædificet, erit quoq; aliquid, quod ædificatur. At de primo actu non est verum. Fit enim, vt ædificator partum habeat ædificandi habitum, ipse tamen actu non ædificet, neque quicquam ædificetur.

Secundũ autẽ pronuntiatum, nempe id quod est in potentia tale, reducitur ad actũ ab eo, quod est actu tale; intelligẽdũ est de eo, quod est in prima potentia: puer qui potest esse Grãmaticus actu, eruditus, doctúsque ab eo, qui actu tenet Grammaticam. Non est autem verũ in secunda potentia: is enim, qui iam comparauit sibi habitum Gammatices, si quando non operatur, est tunc in potentia, sed ex tali potentia non excitatur, vel traducitur ad actum ab alio, sed à seipso cum vult; aut si agens fuerit naturale, vt ignis, cum amotum fuerit impedimentum obstans eius actioni. Quocirca licet ex hoc colligere, opificem actu primo, non necessario esse simul cum effectu: tum etiam, eum, qui sit opifex habitu, qui vt diximus appellatur potentia secunda, non ab alio, sed à seipso traduci ad actum.

Hinc elici potest solutio argumenti, quod est fallax, & captiosum ob homonymiam vocabuli Potentia, & Actus. Affirmamus Deum esse opificem habitu, vel secũda potentia, non quod in eo sit aliquis habitus, vel aliqua potentia, sed ob similitudinem quandam, & quo planius res intelligatur; virtutem diuinam, secundum quam nõ semper operatur, quando vult tamen, optimè, facillimè, promptissiméq; operatur, nomine habitus & potentiæ secundę nominamus. Cum ergo Deus, non fuerit ab æterno opifex Mundi actu, sed, vt ita loquar, habitu; quoniam ab æterno habuit perfectissimum vim atque potestatem condendi mundum: sed quia voluit ab æterno, vt Mundus de nouo conderetur, & initium aliquod suæ durationis haberet, ideo sine vlla sui mutatione, tunc, quando decreuerat, Mundum de nouo condidit: cum igitur ita res habeat, non oportet Mundum simul esse cum ipso Deo, neque Deus reducetur actu condendum Mundum ab alio, sed à seipso. sicut pictor callens scientiam pingendi, iam non indiget alio cuius ope adiutus pingat, sed quando libet ei, pingere potest. Alia etiam, quæ assumuntur in argumento, non sunt omnino vera: vt illud, Omne quod in potẽtia est, reduci ab alio ad actum. Duæ sunt enim viæ sciendi, ex sententia omnium Philosophorũ; via disciplinæ, & via inuentionis: qui enim indoctus abundantia quadam, & naturali fælicitate ingenij, per se aliquam scientiam inuenit, is ex potentia sciente fit actu sciens, à se non ab alio. Neque illud alterum verum est, Quicquid est potentia tale, ab eo, quod est actu tale, reduci ad actum: stirpes enim fiunt actu dulces, albæ, vel alio colore affectæ, non ab eo, quod est actu dulce, vel al-

bum, sed beneficio aquæ, qua irrigantur, & solis; & hoc perspici potest in omnibus generationibus, quas naturales Philosophi æquiuocas vocant. Nisi propositio intelligatur, non de eo, quod est actu tale formaliter tantum, sed vel virtualiter, vel formaliter.

SEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

DEus auctor est Mundi omnino immutabilis; ergo vel ab æterno Mundum fecit, vel nunquam fecit: nam si aliquando: non fuit factus Mundus, & aliquando fuit factus, ergo Deus ex non faciente ad faciendum mutatus est; quare Deus mutabilis est. Et cum omnis mutatio sit imperfecta quædam actio tempore indigens, & ad perfectionem aliquam acquirendam tendens: tempore inquam indigens, vtpote, sine quo nullus motus perfici queat, erit Deus imperfectus aliquo indigens. Quamobrem, quia æternitatem Mundi negāt, etsi cupiunt esse pij erga Deum, sunt tamen, (ut ex iis, quæ iam diximus perspicuū est) erga ipsum valde impij. Possumus igitur breuiter concludere totam rationem ad hunc modum. Si Deus prius non faciebat Mundum, & postea fecit, ergo mutatur; si mutatur, ergo mouetur, quoniam omnis mutatio, vel est motus, vel non fit sine motu: si mouetur, ergo est imperfectus: quod enim dealbatur non est perfectè album: si etiam mouetur, indiget tempore, quoniam motus necessario fit in tempore. Quæ si absurda sunt, & omnia tamen pendent ex illo, quòd Deus ex non faciendo ad faciendum migrauerit, certè illud falsum erit, quare ab æterno Deus Mūdū fecit.

AD SEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

VErum est, motum esse actionem imperfectam: & omnem mutationem, vel esse motum, vel non esse sine motu. Sed quod omne transiens à non faciendo ad faciendum, necessario motum subeat, falsum est: nam non faciens, habitu tamen & potestate faciendi præditus, postea, quum ei libet, ex tali habitu actiones promit absque vllo motu. Si enim ex habitu faciente euadit actu agens per aliquem motum, is vel erit diuersus ab effectione, vel erit ipsa effe-

ctio: si erit diuersus, vel erit habitus, & hoc non, quoniam habitus rationem quietis potius, quam motus habet, quod enim habitu est tantummodo agens, quiescere potius, quam moueri dicendum est; vel erit aliquid medium inter habitum & effectionem; & hoc non, quia in eodem instanti finem facit non agendi, nullo tempore intercedente, in quo talis motus fieri queat; alioquin in illo medio tempore, neque faceret, neque non faceret, & sic inter contradictoria esset medium. Erit igitur ipsamet effectio, motus; at si ita sit, cum iuxta sententiam eorum, Deus semper Mundum efficiat, etiam semper mouebitur, quare semper imperfectus, ac temporis indigens erit. Quare in eorum caput solers ipsorum inuentum relabitur. Non est autem omnis actio, motus, neque imperfecta, neq; temporis egens; vt sensus, & mentis actiones, quæ neque motus, neque imperfectæ sunt, neque interuallo temporis fiunt. Præterea, si effectio esset motus quo moueretur ipsum agens, tunc motus esset in mouēte, at non est in mouente sed in mobili; est enim actus mobilis, prout est mobile, quemadmodum Arist. definit in 3. Phys. & Aristot. 2. de Anima text. 57. & 58. ait ex habitu ad actum quempiam transire sine vllo motu. sic enim ibi scribit. *Quocirca non rectè se habet dicere ipsum sciens cum scit, alterari, sicut neque ædificatorem cum ædificat.* hoc est is qui habens scientiæ habitum, deinde actu scit, & contemplatur, transit ab habitu ad actum sine vlla alteratione; quod si talis non alteratur, neque simpliciter mouebitur, non enim augebitur, vel minuetur, vel loco mouebitur. Non est autem magis perfectus Deus, quando aliquid actu procreat, quàm era antea cum potentia tantum procreans erat: est enim per se, ac sine alterius rei adminiculo omni ex parte perfectus; alioquin opera quæ facit Deus, Deo perfectionem tribuerent, & pertinerent ad essentiam Dei; quæ enim naturam alicuius perficiunt, partes sunt eius, vt rationale hominis, vt manus totius corporis. Mundus igitur pars erit Diuinæ essentiæ, erit igitur corpus Deus, corporeísque affectibus obnoxius. Quod si Deus perfectus non sit, nisi Mundus ab æternitate consistat, Deus perfectionem suam accipit à Mundo, quare plura accipiet à suis operibus, quàm illis ipse impertiatur. Cum enim illis det, vt sint, ipse ab illis accipiet, vt perfectus sit: pluris autem est perfectio Dei, quàm natura cuiusuis rei creatæ. At qui potest hoc fieri? si enim perfectio ab essentia eius non differt, sicut Deus esse non accipit à Mundo, ita neque perfectionem; & sicut esse Dei non pendet à Mundo, sic neque perfectio eius. Adde, quod perfectio est in eo quod perficitur, at creatio & productio Mundi, & aliarum rerum effectio, transeunt in res quæ fiunt. Et cum Proclus tribuat Deo prouidentiam, & effi-

cientiam rerum etiam extremarum atque minutiſſimarum, quarum tamen quædam extinctæ ſunt, quædam nunc conſtant, aliæ vero futuræ ſunt, neceſſe eſt dicat Deum poteſtate opificem nunc eſſe, reſpectu rerum futurarum; nam ſi actu opifex ſit, res futuræ actu iam præſentes eſſent ex ipſius ſententia; ſi igitur poteſtate opificem eſſe, imperfectionem eſſe Proclus exiſtimat, ſemper autem in mundo aliqua à Deo procreanda ſunt, reſpectu quorum dum futura ſunt, eſt opifex potentia, neceſſarium habet omnino dicere Deum ſemper imperfectum eſſe.

Porrò, ſciendum eſt actionem poſſe duobus modis conſiderari; vno modo, ſecundum id quod ponit actio vt actio, in agente: deinde, quatenus infert ex ſe paſſionem vel effectum: primo modo actio Dei eſt in actu ab æterno, non autem ſecundo modo: priori modo Deus non eſt cauſſa in potentia, ſeu in actu ab æterno, poſteriori modo Deus non fuit ab æterno actu efficiẽs cauſſa Mundi, quia non creauit Mundum ab æterno. Et aduerte, Mundum, & alios effectus eſſe in Deo antequam fiant in potentia actiua; neque hoc eſt abſurdum, ſolum enim de iis quæ formaliter ſunt in Deo, inconueniens eſt ponere aliquid in potentia in ipſo Deo. Quocirca, oportet actionem ſecundum id totum quod ponit in agente, formaliter eſſe actu in Deo ab æterno, hæc autẽ actio Dei & vis atque poteſtas omnium effectrix nihil aliud eſt quàm efficax Dei voluntas, quæ in ſe ſemper eſt actu & inuariabilis; tunc autem ab ea procedit effectus, quando vt procedat, & à ſapientia Dei præſcriptum, & à voluntate eius determinatum fuit.

SEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

SI Mundus conditus eſt, & peribit, neceſſe eſt tempus, quod vna cum Mundo neceſſario cohæret, ortum quoque, interitúmque habere: quare aliquando non fuit tempus, & aliquãdo non erit tempus; ſed (Aliquando) certum quoddam tempus ſignificat, ergo fuit tempus, quãdo non erat tempus, & erit aliquod tempus, quando nullum tempus erit: quæ cum ſint inter ſe pugnantia, neceſſarium eſt, Mundum ab æterno fuiſſe.

AD SEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

EST captioſum argumentum. Etenim verbum illud (Aliquando) non ſignificat propria, & naturali vi ſua tempus aliquod certũ,

ſed tãtum ſignificat aliquid, vel non fuiſſe ſemper, vel non fore nunquam. Cum enim dico craſtinus dies aliquando erit, illud (Aliquando) non ſonat aliquod certum tempus, in quo craſtinus dies futurus ſit, alioquin illud tempus etiam eſſet aliquando, & rurſum illud, ac ita deinceps in infinitum: ſed tantum ſignificat craſtinum diem, neque ſemper, neque nunquam ſed medio quodam modo futurum. Cum igitur dicimus aliquando Mundus eſt factus, intelligimus Mundum non ſemper fuiſſe, ſed habuiſſe ortum, & principium, ſimiliter cum dicimus aliquãdo Mundus non erit, intelligimus Mundum, vel motum, non ſemper futurum: ſicuti Verbum, erat, vel fuit, non ſemper tempus aliquod ſignificat, quoniã hæc tribuimus Deo, qui nullo pacto ſubeſt tempori. Plato enim in Timæo dixit, quoniam Deus probus erat, & nequaquam inuidus, Mundum condidit: & ſicuti quando dicimus extra, vel ſupra cælum nihil eſt, in hac oratione (ſupra) & (extra) non ſignificant aliquam differentiam loci, niſi imaginariam, ſic (aliquando) cum dicimus, Mundus aliquãdo cæpit, non ſignificat tempus, niſi imaginarium.

OCTAVVM ARGVMENTVM PROCLI.

MVndus diſſolui non poteſt, ergo neque vnquam factus eſt: patet conſequentia; nam ſi quod generatum eſt, aliquando interibit, ergo ex oppoſito conſequentis, quod interire nequit, vt eſt àpud Platonem in Phædro, nunquam generatũ fuit. Antecedens probatur; nam Mundus à ſolo Deo, qui fecit ipſum, diſſolui poteſt: is enim rationem ſoluendi nodum tenet, qui fecit nodum; atqui Deus nunquam diſſoluet, nam quod bene & cum ratione colligatum, & copulatũ eſt, velle diſſoluere, improbi eſt: vel igitur Mundus non fuit bene compactus à Deo, quare in eo faciendo bonus artifex non extitit; vel ſi bene factus eſt, improbi erit ipſum velle diſſoluere. Quare cum nefas ſit opinari Deum vel in faciendo Mundo non optimum fuiſſe artificem, vel in eo diſſoluendo improbum euadere, planum eſt mundum diſſolui non poſſe.

AD OCTAVVM ARGVMENTVM PROCLI.

AN non corpora noſtra, & animantium item, atque ſtirpium pulchrè compacta ſunt? vel igitur hæc Deus vult diſſoluere, vel nõ

vult,

vult; si non vult, quomodo contra voluntatem eius dissoluuntur? si vult, quomodo improbus non est, qui quod bene cōpactum est vult dissoluere? Quod si dicas, hæc corpora mortalia non à Deo proximè effici, sed à Diis secundis, vel à caussis naturalibus procreari: hoc nihil obstat, quominus & ipse Deus, qui caussis secundis vim agendi tribuit, & cum ipsis ad efficiendum concurrit, malus sit, & Dij secundi, seu caussæ naturales, improbæ sint quæ res pulchrè compactas dissoluant. Sanè qua bonitate ductus initio mundum fecit, eadem si voluerit, dissoluet, etsi dissolutionis ratio nos lateat; neque enim ea, quorum caussas ignoramus, temerè, aut malè fieri arbitrari debem⁹. Posteà, facultas quæ ad actum nunquam deducitur, imperfecta & otiosa est, vt solent ipsi dicere; cum igitur Deus habeat facultatem dissoluendi Mundum, quomodo enim, qui nodum fecit & vinculum colligauit, nesciat aut non possit ipsum dissoluere? vel igitur hæc facultas promouebitur ad actum, quare Mundus aliquando dissoluetur; vel nunquam reducetur ad actum, quare talis facultas imperfecta, & otiosa erit. Adde, quod nec Aristoteli placeat, in æternis aliquid esse, quod potestate tantum sit, vnde est illa eius sententia 9. lib. Metaphys. text. 17. Nihil potētia æternum est. Et illa etiam in 3. Physic. text. 32. in perpetuis non differt posse ab ipso esse. Deinde, si soluere Mundum malum est, cum igitur Deus possit Mundum soluere, habebit vtique Deus facultatem malè agendi, & vt aliquando malus euadat. Quare, vel in Deo non est facultas dissoluendi Mundum, & sic nec in ipso fuit facultas condendi, vt supra diximus; vel si est, aut soluere Mundum non est malum, aut in Deo inerit facultas mali.

Possumus etiam aliter ad hoc argumentum, breuiter respondere ad hunc modum: quicquid ortum est per motum Physicum, & ab agente Physico, potest etiam similiter interire per motum Physicum & ab agente Physico; & è cōtrario, quod potest interire per motum Physicum, fuit etiam similiter generatum; & hoc intellectu verum est illud Platonis & Aristotelis axioma, quodcunque est generabile est corruptibile, & quodcunque est corruptibile est generabile: & item, quicquid cæpit esse, aliquando desinet esse, & quod aliquando desinet esse, aliquàdo etiam cæpit esse. At quod cæpit esse per creationem à Deo productum, potest quidem nunquam desinere esse per motum Physicum & potestatem agentis Physici, sed potest tamen desinere esse per potentiam Dei qui ipsum creauit; & hoc quidem perspicuè cernitur in anima rationali, idem autem de mundo sentiendum est.

NONVM ARGVMENTVM PROCLI.

VNiuersi anima ortu caret & interitu, ergo Mundus quoque ortu, & interitu vacare debet. Consequentia patet, quia nõ potest animal interire, aut non esse, cui anima eius semper adsit. Antecedens probatur, quoniam anima Mundi à seipsa mouetur. Quare Plato in Phœdro ait, animam nunquam natam, aut caducam esse.

AD NONVM ARGVMENTVM PROCLI.

AN non etiam iuxta Platonẽ, anima nostra à se mouetur & immortalis est, corpus autem quod ab ipsa mouetur, & ortum, & interitum habet? An non infirma ratio est, quæ nititur decreto Platonis non valde certo, neque à multis recepto, nimirum, quod essentia animæ in eo sit, vt moueatur à seipsa, & sit principium mouendi? Neque placet Aristoteli, vnam esse Mundi animam à Deo diuersam, à qua cuncta regantur corpora; sed solis orbibus cælestibus immortales animas suam cuique attribuit, quarum motionibus omnia quæ infra Lunæ orbem sunt, regi, foueri, & moderari censet. Quare quod hic à Proclo de anima Mundi dicitur, à nobis non cõceditur. Adde, quòd qui negant Mundum æternum esse, hos consequens est, vel negare animam Mundi cæteràsque intelligentias æternas esse, sed fuisse eas simul cum mundo procreatas: vel dicere illas non habere adeo necessariam cum mundo connexionem, vt sine ipso & ante ipsum esse non potuerint. Quare sumere æternitatem animæ, tanquam rem certam & indubitatam, & ex ea concludere æternitatem Mundi, quasi absque Mundo anima esse non potuerit, est duplici nomine vitiosam facere augmentationem; tum quia sumit pro certo, quod est dubium; tum quia ex hoc conficit id, quod ex illo non concluditur necessario. Deinde, vel essentia animæ in eo est, vt sit principium mouendi aliud, & sic anima habebit essentiam suam dependentem à corpore, nec vllam actionem sine illius opera exercere poterit: vel non in hoc cõsistit essentia eius, & sic non erit necessarium si anima æterna sit, id quoque quod ab ipsa mouetur æternum esse. Postea, functiones animæ, separabiles sunt à corpore, ac eo puriores euadunt, quo à commercio corporis liberiores sunt; quare, vt rectè Plotinus ait, substantia quoque animæ separabilis erit à corpore. Quare substãtia eius, non in eo consistit, vt sit principium mouendi corpus. Ipse quoque Proclus in Comment. suis super Timæum, ait essentiam animæ in eo esse, quod est à seipsa moueri, mouere autem

corpora, ipsisque vitam impertiri, atque motus & actiones communicare, non esse substantiam animæ, sed vim, atq; facultatem, ac functionem eius. Præterea, Plato in Phœdro, sic ait *Anima hominis immortalis est: nam quod semper mouetur, æternum est, quod autem agitur, & mouetur aliunde, quando finem habet motus, viuendi finem habeat necesse est: solum igitur quod se mouet quia nunquam deseritur à sese, nunquam ne moueri quidem desinet, quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium est mouendi.* Hæc Plato. Cum igitur id solum quod se mouet sempiternum sit, nullúmque corpus, vt corpus est inanimum, à seipso moueri queat, vt Platoni, & Aristot. visum est, mundus autem corpus quoddam est, relinquitur, vt Mundus & moriendi, & viuendi finem habeat. Cum his autem consentiunt, quæ in Timæo scripta sunt, *quoniam* inquit *orti estis, immortales vos quidem esse, & indissolubiles nõ potestis,* quod si Mundus interire, & dissolui potest, ortum fuisse necesse est; neque enim ortum effugit, quod aliquãdo suaptè vi interire potest.

DECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

MVndus non potest interire, ergo nunquam fuit ortus. Probatur consequentia; nam si quod ingenitum est, non potest interire, ergo quod potest interire, non est ingenitum, & quod est genitum potest interire. Nam quod non fuit, & potuit esse, cum est, poterit etiã non esse. Præterea, quicquid fit, ex contrario fit, in quod rursus interire potest. Quod si ex priuatione interdum fit commigratio in habitum, vt è tenebris in lucẽ & ex quiete ad motum, multo magis ex habitu poterit fieri commigratio in priuationem. Quare si Mundus ex inordinato aliquando generatus fuit ordinatus, quæ est commigratio ex priuatione in habitum, multo magis nunc exordinato poterit fieri inordinatus, quæ est commigratio ex habitu in priuationem. Quod si hoc absurdum est, absurdum idem erit, facere Mundum aliquando ortum fuisse. Antecedens autem probatur. Quidquid interit, ab aliquo extrinsecus occursante interit, & in aliquid alienum à se; cum igitur extra vniuersum nihil sit, nec quicquam ab eo alienum existat, sed (vt est apud Platonem) omnia complexu suo cõtinens, totum ex totis, perfectum ex perfectis constet, Mundus igitur interire non potest: quare neque vnquam ortus est.

AD DECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

Nota ſententiam hanc Procli.

PRoclus in opere, quod inſcribitur Obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſtoteles, volens tueri Platonem, qui in Timæo dixit; quidquid ſentitur generari & interire poſſe, aduerſus Ariſtotelem qui huic opinioni oppoſuit cælum, quod cum ſentiatur viſu, generari tamen & interire nequit, ſic ait *nullum corpus finitum præditum eſt viribus infinitis, vt ipſe Ariſt. 8. Phyſ. ſed Mundus finitus eſt, vt Ariſtot. oſtendit in 1. lib. de Cælo, ergo non habet vires infinitas. Atqui, quod æternũ eſt, vim infinitam, vt ſemper ſit, habet, vnde ipſum αἰῶνα hoc eſt æuum ab eo quod ſemper ſit, Græcis appellatum eſſe certum eſt: quare Mundus æternus eſſe nequit. Suapte igitur natura, & naſci, & interire poteſt. Verum, quia coniunctus eſt cum eo quod vere eſt, & vires habet infinitas, inde ſuppeditatur illi immortalitas, & æternitas. Quare ſi cogitatione Mundum ab ipſo Deo ſeiunxeris, & motu atque ipſo eſſe priuari neceſſe eſt.* Hæc Proclus. Si igitur Mundus per ſe finitas vires habet, quod autem huiuſmodi eſt, per ſe interire poteſt, quomodo Proclus ait, Mundum interire non poſſe, quia extrinſecus nihil ipſi contrarium occurrere poſſit? Præterea, ſi Mundus per ſe caret contrario extrinſeco, quod autem tale eſt, per ſe interire nequit, Mundus igitur per ſe non poteſt interire, Proclus igitur pugnantia loquitur, cum in ſupradicto opere dicat, Mundum ſuapte natura interire poſſe, quoniam habet vires finitas, hic autem inquit Mundum interire non poſſe, quia non habet contrarium extrinſecus occurſans illi.

Deinde, non valet, quidquid oritur, ex aliquo gignitur quod prius erat alienum, & extra ipſum, ſed nihil eſt à Mundo alienum, aut extra ipſum, vt vult Plato, ergo Mundus non eſt generatus. Hoc inquã non valet, nam ſiue id ex quo generatus fuit Mundus, fuit aliquid formatum, & aliquam ſpeciem habens, ſiue fuit aliquid rudè ac informè, non neceſſe eſt nunc aliquid eſſe extra Mundum alienum ab ipſo. Nam ſi id ex quo factus eſt Mundus, aliquam ſpeciem habebat; ipſam deſerens, Mundi formam ſuſcepit. Quid enim hic remanet alienum à Mundo? nam ſpecies illa iam interijt: ſubiectum autem illius, eſt ſub forma Mundi. Si vero fuit aliquid rude & informe, id ipſum, cum in generatione Mundi euaſerit materia, elementum, & pars ipſius Mundi, non poteſt dici eſſe alienum à Mundo: non igitur neceſſarium eſt ſi Mundus ortus fuit, aliquid nunc eſſe extra Mundum. Neque illud, ſi præciſè dicatur, verum eſt, quidquid gignitur, ex contrario gigni: nam ſubſtantia gignitur, cui nihil eſt cõtrarium; in ſolis autem contrarijs eſt mutua reciprocatio, & commutatio: in priuatione autem & habitu, non item euenit; nõ enim eſt neceſſaria commu-

commutatio ex habitu in priuationem. Vnde Plato ait Mundum ex priuatione vel ex inordinato fuisse factum ordinatum, nusquam tamen dixisse legitur, Mundum rediturum ad illam priuationem informitatis,& inordinationis. Adhæc, concedimus Mundum quantum in ipso est,posse ad inordinationem,& priuationẽ redire:omne enim quod ligatum est, vult Plato posse dissolui;*& quoniam orti estis*, inquit in Timæo,*immortales esse non potestis:neutiquam tamen dissoluemini nec vos vlla mortis fata periment, nec fraus violentior, quam consilium meum, quod maius est vinculũ ad perpetuitatem vestram, quam illa, quibus estis tum cum gignebamini, colligati.* Plato igitur sensit Mundum suaptè natura dissolui posse, à Deo tamen immortalitatem ipsi suppeditari. Non ergo pugnant hæc,Mũdum Dei munere nunquam esse interiturum, eum tamen ab aliquo initio fuisse conditum. Denique,quod ex materia per motum habuit ortum,id suaptè natura mortale & aliquando interiturum est: & quod per motum Physicum est interiturum, id quoque ortum fuit. Sed quod sua natura est immortale & incorruptibile,id potuit de nouo fieri,non ex materia per motum, sed ex nihilo per creationem.sic est mundus.

VNDECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVidquid interit, id suo ipsius vitio interire solet; At Mundus nullius vitii capax est, ergo nõ potest interire. Maior patet; nam quod interit,neq; bono suo interit, neque eo, quod neque bonum, neq; malũ sit, sed medium, quod enim est huiusmodi, id neque lædere, neque iuuare potest. Vnde fit, vt neque perimere, neque seruare valeat. Minor apud Platonem perspicua est; ipse enim ait Mundum beatum esse Deum,sicut & Deos omnes:& propterea Deorum genus vniuersum,cum vitij nõ sit capax, nullam sentire posse immutationem. Non igitur vnquam interibit vniuersum, cum in eo nihil insit vitij. Quod si interire nequit, nunquam ortum est, alioquin ex nihilo factum esset, nullam autem rem ex nihilo fieri posse, certum est.

AD VNDECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

NOn decet loco demonstrationis,in omnibus rebus vti testimonio Platonis,vtpotè quem in multis errasse cõstet: vt in Astro-

nomia, cum ſolem, quem Aſtronomi inter ſtellas errantes medium collocant, ſecundum à luna locum tenere dixit. In Philoſophia naturali, cum animarum tranſmigrationem etiam in corpora ratione carentium, fabulas Pythagoricas ſequutus, amplexus eſt, vt ipſe Proclus fatetur in libro, quem pro Timæo contra Ariſtotelem ſcripſit. In Medicina, cum incorporibus viuentium trahendi facultatem negat eſſe. Præterea, vterum animantem eſſe voluit, quod reprobatum eſt à Galeno. Adhæc, cenſet ſtirpes ſenſus participes eſſe, quod nec Ariſtoteli, nec Medicis, nec ipſis Platonicis probatur. In Philoſophia morali, quis nō de nuditate mulierum, de communione vxorum, de liberorum procreatione, & abortu, eius in libris de Republica decreta reprehendit? Verùm, ſi quis plura & grauiora Platonis errata ſubtilius vult cognoſcere, legat is Euſebium libro 13. de Præparatione Euangelica à cap. 8. ad finem vſque eius libri. Deinde, non ſequitur, Plato dixit Mūdum eſſe Deum, ergo non ſenſit illum eſſe ortum: vtrumque enim dixiſſe potuit, & ſibi contradixiſſe. Interdum enim Plato ſinceras de Deo ſentētias ſequutus eſt; interdum patrium morem reueritus, & iudicium Socratis reformidans, ad fabulas deuolutus eſt. Genus Deorum expers (inquit Plato) vitij eſt, atqui Mundus Deus eſt, quis hoc concedat? nam ſi mundus, qui omnia continet; Deus eſt, quid erit, quod non ſit Deus? rebus itaque inanimatis, & belluis, Diuinitatem tribuere oportebit. Quomodo Mūdus Deus eſt, cuius partes inferiores penes omnia commutationum genera commutantur, ſuperiores vero, perpetua conuerſione immutantur? Poſtea, ſicut naturalis facultas eſt cauſſa conſeruationis, & vt res ſit; ſic imbecillitas cauſſa erit, cur non ſit: omnis autem facultas finita, neceſſe eſt vt deficiat; quare ſi Mundus vt corpus eſt, finitæ eſt facultatis, vt fatetur Proclus, finitam autē facultatem deficere eſt neceſſe, & cum deficit in id rem ipſam labi oportet, quod contra naturam eius ſit, quod autem eſt cōtra naturā, id cuiuſuis rei eſt vitium, eíque affert interitum: Mundus igitur & vitij & interitus capax erit.

Quoniam autem Proclus ex illo communi axiomate *Ex nihilo nihil fit*, conatur oſtendere Mundum non potuiſſe generari, quippe cum nihil ante Mundum fuerit, ex quo ipſe generari potuerit; age dum, huic quoque rationi occurramus. Ars tātum efficit formas accidentarias, non autem ſubſtantiam. Natura etiam formas ſubſtantiales gignit, nō autem materiam. Cum igitur Deus, & artem, & naturam longe antecellat, & formas accidentales, & ſubſtantiales, & ipſam materiam efficere poterit. Non enim Deus vi & poteſtate ſua minus ſuperat naturam, quam hæc artem excellit. Quare non eſt illi impoſſibile ex nihilo aliquid facere. Præterea, aliud eſt loqui de ge-

neratione vniuſcuiuſque rei particularis, aliud vero de procreatione Vniuerſi & omnium entium, quæ ex aliquo ſubiecto antecedente non potuerunt exiſtere. Et aliud eſt loqui de prima procreatione rerum, aliud vero de propagatione & ſucceſſione earundem; illam enim nullum ſubiectum antecedere oportet, huic autem ſemper aliquod ſubiectum ſubeſſe debet. Quinimo, in ipſa communi rerum particularium generatione, cernimus quodammodo aliquid ex nihilo fieri: non enim materia generatur, ac proinde nec totum compoſitum ſecundum vtramque ipſius partem eſſentialem de nouo producitur; ſola igitur forma, quæ ante generationem nulla erat (niſi fortaſſe formas materiæ inhærentes ſempiternas eſſe quiſpiam exiſtimet) per generationem producitur. Quæ forma, cum ſubiectum eius interit, in nihilum videtur recidere. Aut enim in ipſum ſubiectum commutatur; aut ad alias materias tranſit: aut ad aliquod proprium totum reducitur: aut in aliam formam commutatur: quorum nihil fieri poteſt. Quod autem à quibuſdam dici ſolet materiam eſſe cauſſam procreationum formarum, abſurdum eſt: quomodo enim deterius cauſſa erit melioris, & poſterius prioris? forma enim finis eſt materiæ: dicitur autē materia potentia eſſe omnes ſpecies, non quod ipſas procreet, ſed quod habilis ſit ad naturas formarum recipiēdas; veluti tabella ſcriptoria, poteſtate eſt, quæ in ipſa deſcribuntur literæ: non quod literæ ex tabula naſcantur, ſed quod potuit in ſe literarum characteres recipere. Neque verò poteſt vna forma eadem numero ex vno ſubiecto tranſire in aliud, nam nec forma per ſe moueri: nec vna numero niſi in vno tantum ſubiecto ſingulari eſſe poteſt. Nec forma diſſoluitur in alia ſimpliciora, alioquin eſſet compoſita. Nec redit ad ſuum totum, ſeu ad propriam integritatem; tum quoniā formæ partes non habēt, & quantitate carent; tum quoniam difficile eſt fingere, quæ ſit tota forma earū animarū vegetantium, quæ in ſingulis viuentibus ineſt, aut quod naturale corpus illa tota forma occupet? Neq; vna forma in aliā interit, vt ſeruetur mutua cōmutatio; talis enim cōmutatio nō fit propter formā, ſed propter cōmune ſubiectū, quod poteſtatē habet vtramuis formā recipiēdi. Ad hæc, quod verè generatur, id eſt per motū efficitur, id & in tempore, & ex aliquo ſubiecto fieri neceſſe eſt; at procreatio Mundi non eſt motus, nec in tēpore fit, immediate enim fit à Deo, qui in tēpore non operatur. Sed dicēt, nec materiā propriè gigni, neq; formā, ſed ipſum compoſitū, idēmq; interire: Eſto; ſed compoſitū, vt multis placet re nō differt à partibus, quare per generationē nulla res noua procreabitur, ſed terminus generationis erit tātū vnio & cōcretio ſimpliciū: erit autē generatio nihil aliud, q̃ cōcretio: interitus autē nihil aliud,

quàm ſecretio, vt placebat antiquis; eueniétque, vt vera ſit Empedoclis ſententia, affirmátis nullius naturam eſſe, ſed permixtionem tantum, atque mixtorum ſegregationem. Præterea, ante generationem forma non erat, Ariſtoteles enim 12. lib. Metaphyſ. text. 16. non vult formam eſſe priorem compoſito; nec poſt meritum forma ſuperſtes eſt; hoc enim ſi alicui formæ tribuendum eſt, tantum intellectui cõcedendum erit: in generatione igitur & corruptione compoſiti, nulla res, & ſubſtantia gigni, aut interire cernitur præter formam; ſed quoniam tales formæ à compoſito non ſunt ſeparabiles, idcirco ex quadam conſecutione efficitur, vt cum forma gignitur, & interit, ſimul eadem ratione, compoſitũ gigni, & interire neceſſe ſit.

Verùm quid opus eſt multis? breuibus namque occurri poteſt argumento: concedendo vniuerſum quidem naturaliter non poſſe interire; ſed negando ex hoc concludi, ipſum nunquàm eſſe cæpiſſe: nam, vt non eſſe cæperit per motum, ex aliqua materia factum, nihil tamen prohibet, ipſum ex nihilo, per creationem, proximè à Deo fuiſſe procreatum. Sed clamat Proclus, ex nihilo nihil fieri; clamet ſane quantum libet; nunquam certè creationem probabit Deo eſſe impoſſibilem. Ac nos quidem ſupra libro quinto, poſſibilem eſſe creationem, multis firmíſque rationibus confirmauimus; & quæ contra creationem obijci poterant, omnia repulimus.

DVODECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

VNiuerſi elementa, vel manent in ſuis locis naturalibus, quod ipſis eſt ſecũdum naturam: vel circulo mouentur, & neque principium, neque finem habent mouendi. Si igitur Vniuerſi elementa in ſuis ſunt locis, neque vllum in alienum locum totum contendit, neceſſe eſt Vniuerſum expers eſſe mutationis: cum omnia, eáque tota id obtineant, quod ipſis eſt ſecundum naturam, tum quæ in eodem manent, tum quæ mouentur.

AD DVODECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

HOc Procli argumentũm, duobus ſyllogiſmis nititur. Vnus eſt hic, quæ ſunt in loco naturali, ea ſunt incommutabilia, at vnaquæque Mundi pars, tota eſt in loco, naturali partes igitur Mundi, ſunt incõmutabiles; quare qui ex ipſis cõſtat Mũdus, mutationis erit

expers.

expers. Alter syllogismus, hic est: quæ in orbem mouentur, neque principium, neque finem habent sui motus, cælum autem versatur in orbem, neque principium igitur habuit vnquam motus, neque finem est habiturum. Sed in priori, illud falsum est, quidquid manet in suo loco naturali, esse immutabile. Elementa enim contigua, vt aër, & ignis, aqua, & aër, terra, & aqua, in suis locis naturalibus posita, tametsi cognata, & vt aiunt, symbola sint, tamen quoniam semper altera qualitate sibi inuicem aduersantur, mutuo alterari, & commutari necesse est.

Deinde, cum ait elementum manens in suo loco, esse immutabile; vel intelligit de mutatione, quæ est secundum locum, vel de alia: vtrumuis falsum est; nam multas partes cuiuslibet elementi, sæpenumero à suis locis naturalibus ad loca non naturalia dimoueri cernimus: aqua item in sua manens integritate, sæpe incalescit, frigescit, discutitur in halitum, vertitur in aërem, & in se computrescens, sexcentas procreat animalium formas. Terram etiam in loco suo immutari, declarant tam multæ stirpium, & metallorum species, quæ ex ipsa procreantur. At dicet, partes elementi possunt immutari, integrum autem, & totum elementum, nequaquam. Verùm, hoc est petitio principij; nam qui negat Mundum æternum esse, partes eius omnino immutabiles esse, itidem negabit, de vtroque enim pars dubitatio est. Præterea, si nulla pars eleméti est immutabilis, quomodo Proclus absque demonstratione sumit, totum elementum esse immutabile? cum partium commutatio, contrarium sentire suadeat? Eadem enim est natura partium elementi, & totius elementi; quare si partes sunt corruptibiles, totum item suaptè natura est corruptibile. Vel igitur aliquando interibit, id quod nos asserimus, vel nunquam; & sic fiet, vt quod est corruptibile, nunquã corrũpatur: quod & repugnat naturæ, & aduersatur ijs quæ traduntur ab Arist. in 1. de Cælo. quin imo Aristot. ex motu, & quiete partium terræ in centro (neque enim contingit totum elementum terræ simul moueri ad centrum) argumentatur, totius terræ naturalem locum esse cẽtrum.

Neque verò Proclus, illud rectè concludit, cum ait, motus circularis caret principio, & fine, ergo est æternus. Nam in antecedente, vel loquitur de principio & fine durationis, & ita petit principium, vt per se manifestum est: vel loquitur de principio & fine motus ex parte magnitudinis, & ita non valet consequentia. Etenim, idem posset de motu cuiuslibet globi dici: in tali enim motu, nõ licet certum principium sumere, aut finem, ex parte globi; non proinde tamen quispiam dicet, aut nunquam cæpisse motum globi, aut nunquam esse desiturũ. His accedit, quod duratio motus, non à subiecto

corpore, in quo ineſt, ſed à virtute motoris pendet; quare ſi motor liberè, & ſecundum voluntatem moueat, tandiu motus durabit, quamdiu ei libuerit; & incipiet tunc, cum motor incipere voluerit: figura igitur mobilis, non neceſſariò æternitatem motus concludit.

DECIMVMTERTIVM ARGVMENTVM PROCLI.

Materia prima, eſt procreationis & interitus expers; alioquin alterius materiæ indigeret. Illud autem, cuius gratia materia eſt, eſt ipſa procreatio; & materia refertur ad formam, relatiua autem ſimul ſunt: relinquitur igitur, vt ſi materia æterna eſt, procreatio quoque, cuius gratia illa eſt æterna ſit, & ſint formæ in ipſa, ex æternitate.

AD DECIMVMTERTIVM ARGVMENTVM PROCLI.

Nota opinionem veterum de interminatis dimenſionibus.

Pythagorici, Platonici, & Stoici, materiam fecerunt ſempiternam; & quamuis nunquam omnis formæ, & qualitatis expers ſit per ſe, tamen informem, & incorpoream eſſe voluerunt. Huic dixerunt primùm omnium, ineſſe trinam dimenſionem, ex qua effici corpus quoddã, quod ſua natura ſolis dimenſionibus tribus definitur, & eſt quaſi tumor quidam indefinitus, & ſolum parui, & magni differentia definitur. Hanc item poſuerunt commune ſubiectum omnibus naturalibus formis, ídque incommutabile; in omni enim commutatione debet eſſe aliquod ſubiectum, quod ab ea forma, quæ interit, tranſeat ad eam, quæ procreatur. Hanc igitur materiam, ſi producatur, dicimus nos non neceſſe eſſe ex alia materia produci: Formæ enim, quia per ſe non ſubſiſtunt, nec ſeipſas ſuſtentant, ideo materia indigent cum generantur. Materia vero, quia eſt receptaculum omnium formarum, eáſque ſuſtentat, ſi producitur, non indigebit alia natura, ex qua fiat. Præterea, quamuis in procreatione partium Vniuerſi, materiam præexiſtere cernimus, in productione tamen totius Mundi, non oportet exiſtimare eam præceſſiſſe, ſed vna cum Mundo, à Deo productam fuiſſe. Sed dicet, Plato voluit materiam ſempiternam eſſe; Eſto; at idem in Timęo, terram ponit incommutabilem, reliqua tria elementa vult in ſe mutuo commutari. Cum tamen, ibidem aſſerat, corpora animantium ex quatuor elementis conſtare, quod eſſe non poſſet, niſi terra commutaretur. Eius igitur viri, qui in re tam manifeſta ſibi contradicit, velle in omnibus rebus ſententiam, quaſi oraculum ſequi, ſtultum eſt, cum ipſemet moneat, vt Socratis paruam, veritatis autem, per magnam curam habeamus

Adde, quod nusquam legitur Platonē dixisse, materiā sempiternam esse. Mundum autem ortum esse, clara voce pronunciat. Vter igitur magis consentanea Platoni dicit, Proclus, qui vult Mundum æternum esse, (quod apertè negat Plato) eóque sit materia sempiterna, quod nusquam Plato dixit; an nos, qui materiam vna cum Mundo cæpisse volumus, quorum alterum Plato manifestè scribit, alterum nusquam apertè negat? Denique, materiam non posse procreari, ab agente naturali, & motu Physico, verum est: à Deo autem, & per creationem, falsum est.

DECIMVMQVARTVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVidquid gignitur, materia eget, & efficiente: quod si id non semper est, id fit aut propter efficiens, quod non semper idoneum est ad efficiendum; aut propter materiā, quę non est semper habilis; aut certè propter vtrumque. quare si Mundus aliquando non fuit, id accidit ei, vel propter materiam, vel propter ipsius Mundi effectorem; at Deus Mundi opifex, semper ad efficiendum Mundum est satis idoneus: cum ipse idem semper permaneat, nec vllo modo immutetur; nam si nunc est idoneus, & ex æternitate fuit; & si ex ipsa æternitate non fuit, nec nunc quidem est idoneus. Materia vero, similiter semper fuit habilis, ad procreationem Mundi; cum sit incommutabilis, & semper eadem permanens. Cum igitur, quod Mundus aliquando non fuerit, nec materiæ, nec efficienti, ascribi possit, pro falso habendum est.

AD DECIMVMQVARTVM ARGVMENTVM PROCLI.

IN hoc argumento, multa sunt vitia: primum est illud, quidquid fit, indigere materia; multa enim solum requirunt efficiens, vt anima rationis compos, quæ & à Deo condita est, & quoniam est immortalis, ex materia fieri non potuit. Materia item prima, vel non est à Deo producta, quare Deus non omnium erit opifex, sed erunt duo principia prima, Deus & materia prima, quod redolet nugas Manichæorū; vel si est producta, ex materia alia produci non potuit, ne res in infinitum habeat. Neq; vero ad ostendendū, non quidquid fit, materia egere, multum interest, siue id ab æterno, siue de nouo factum fuerit. Quemadmodum igitur, qui faciunt Mundum sempiternū, & materiā, tametsi dicant Mundū à Deo fabricatū esse, nolunt

tamen materiam præcessisse constitutionem Mundi, sed vnà cum Mundo ab æterno productã fuisse: sic etiam nos qui volumus hunc Mundum aliquando cæpisse, dicimus materiam simul cum Mundo cæpisse. Alterum vitium est, quod sumitur tanquam certum, materiam esse immutabilem & sempiternam, quod falsum est, & à nobis supra improbatum fuit. Tertium vitium est, quod duplex tantum caussa assignatur, propter quam Mundus non semper esse potuerit, nempe materia & efficiens: cum neutra earum sit caussa, sed alia, quæ prætermissa fuerit, nimirum, quod repugnet naturæ ipsius operis, æquale esse suo opifici, & repugnet Mundo ipsum coæternum esse Deo, à quo fuit conditus; vel quia Deus ad manifestationẽ suæ gloriæ & perfectionis, melius esse iudicauit mundũ fieri de nouo, quàm illum esse ab æterno; vel quia ex parte Mundi repugnat ipsum esse æternum; cum huic positioni, multa, quæ sunt perspicuè falsa, absurda, & impossibilia, sint necessario consequentia; id quod supra breuiter ostendimus, & accuratiùs, ac diligentiùs infra docebimus.

DECIMVMQVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

PArtes Mundi, nempe cęlum, & quatuor elementa, sunt æternæ; ergo etiam Mundus, neque enim totum ignobilius est suis partibus, cum sit id cuius gratia partes sunt, & non è contrariò. Cælum autem Platoni sempiternum esse placuit; quod vel motus eius, qui fit in orbem, apertè declarat: nam ortus, & interitus inest ijs quæ habent contrarium. Præterea, vnum vni tantum propriè est contrarium, vt à Platone explicatum est in Protagora: cum igitur cælum contrario careat, nam si cælo aliquid contrarium esset, motui quoque eius, alius motus contrarius inueniretur, at quis is esse potest? Cũ enim tres sint motus simplices, circularis, & rectus, qui duplex est, vnus qui sursum fit, alter qui deorsum: quis erit horum, circulari contrarius? nõ is qui sursum fit, nam opponitur ei, qui fit deorsum; nec is qui fit deorsum, aduersatur enim ei qui fit sursum; & iam positum est vni vnum tantum contrarium esse, relinquitur igitur, neque motui cælesti, neque ipsi cælo quidpiam esse contrarium. Quare corpus erit diuersum ab iis, quæ ortum habent & interitum, vt

ſunt quatuor elementa, & quæ ex ipſis fiunt. Porrò, ipſa elementa, licet ſecundum partes ſuas gignãtur, & intereãt, nihilominus tamen ſemper ſuum ſtatum naturalem retinent in ſuis locis remanentia. Mixta vero, non partes Mũdi, ſed potius effecta dici debent; ad quæ procreanda, Dij, vt eſt apud Platonem, ex integritate elementorum partes mutuantur, quas iterum reſtituant illis: quod dictum eſt propter reſolutionem mixti in elementa, ex quibus conflatum erat. Ex iis igitur, & verè, & conuenienter Platonicis decretis, atque principiis, demonſtratum eſt, Mundum ſempiternum eſſe.

AD DECIMVMQVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVoniam Proclus nimium Platoni tribuens, ad confirmandam æternitatem Mundi, teſtimoniis eius abutitur, velut etiam núc, affirmans cælum ſecundum Platonem non eſſe compoſitum ex quatuor elementis, ſed eſſe quintam quandam naturam omnium ſublunarium corporum longè diſſimilem, hoc dicens conuenienter magis doctrinæ Ariſtotelis quàm Platonis; Videndum eſt, an Plato ita ſenſerit: an potius, vt nos oſtendemus, contrarium. Plato (inquit Proclus) tribuit cælo motum circularem, qui diuerſus eſt à motibus omnium elementorum, ergo voluit illud eſſe diuerſum ab illis. Procederet ſanè argumentum, ſi Plato feciſſet cælum, vel corpus ſimplex, vel compoſitum, ſed inanimum; tale enim argumentum ex motu naturali ductum, in ſimplicibus corporibus, & compoſitis inanimatis robur habet, vt videre licet apud Ariſt. in 1. de Cælo. At cum Plato dicat cælum ex quatuor elementis, maiori tamen ignis portione, conſtáre; ipſumque animatum & ab anima motu cieri velit, planum eſt Platonem attribuiſſe rotundam conuerſionem cælo, non quatenus corpus eſt ſeiunctum ab anima, ſed quatenus eſt animal quoddam, cui anima motum circularem impartitur. Nam, & in animali motus progreſſionis, qui fit ad anteriora, naturalis eſt ipſi, non ratione corporis, fortaſſe enim illi aduerſatur, ſed ratione animæ. Præterea, quid dicemus de ſtirpibus, quæ vna cum ſolis conuerſione circunferũtur, quamobrem cognomines motui ſolis, Heliotropi nuncupantur? dicat nobis Proclus, cuiuſnam ſimplicis corporis naturalis eſt eiuſmodi motus? Anima igitur cæli circularem motum illi tribuit, vt adducat ipſum, quoad eius fieri poteſt, ad imitationem mentis & intelli-

An motus cæli circularis arguat ipſum ſecundũ Platonis doctrinam, non eſſe cõpoſitum ex elementis.

gentiæ, in cuius actione, vt Platoni placet, perfectè ineſt conuerſio, & motus circularis. Quemadmodum igitur, vt ſunt diuerſa genera animantium, volatilium, terreſtrium & aquatilium, ſic anima, quæ in ipſis eſt, diuerſos motus exercet, & ad tales motus exequendos, natura diuerſas figuras eorum corporibus accommodauit, cum tamen omnia corpora ipſorum ex elementis pariter compoſita ſint: ſic etiã cælum, quamuis ex elementis conflatum fuerit, ob diuerſitatem tamen animæ à qua cietur, & figuram, & motum diuerſum à motibus omnium elementorum ſortitum eſt. Adde, quod ſi proprium eſt animantis mouere ſeipſum, vt eſt apud Platonem 10. libr. de Leg. & aliis in locis: cum cælum Plato animatum faciat, aliquem motum habebit ab anima ſua, qui præter circularem, alius eſſe nequit. Hæc igitur duo in doctrina Platonis non pugnant inter ſe, vt & cælum conflatum ſit ex elementis, quatenus corpus eſt, & nihilominus tamen, quoniam animatum eſt animam habens diuinam, longè diuerſam multóque præſtantiorem iis, quæ ſunt in caducis & mortalibus animantibus, motum accipiat ab anima ſua diuerſum à motibus elementorum. Quid ſi dicamus cælum, quoniam ex puriſſimo igne ferè conflatum ſit, ſupernum locum occupaſſe, ibíque conſtitiſſe, motum autem circularem quo circumfertur, ab alio principio, ab anima nimirum accepiſſe? quemadmodum in elementis, quæ in ſuis locis naturalibus manent, idem affirmamus: nam ignis qui eſt ſub concauo lunæ, nec ſurſum nec deorſum mouetur, ſed motu orbis cui cohæret, circumagitur. quòd igitur cælũ, ſiquidem ſimile eſt elementis, neque deorſum feratur, neque ſurſum, cauſſa eſt, quoniam in ſuo loco naturali exiſtit, nullum enim elementum in ſuo loco naturali manens, poteſt ab eo vllo genere motus naturaliter dimoueri, ſed tantummodo vi; quod autẽ in ſuo loco manens cælum in orbem feratur, facit id quidem anima cæleſtis, cuius ipſum eſt proximum inſtrumentum: quæ anima, cum vt intelligibilem conuerſionem, & perfectiſſimum illum motum circularem, qui menti & Intelligentiis ineſt, in Mundo ſenſibili, & in omniũ corpore nobiliſſimo exprimat; tum vt res quæ ſub luna ſunt, temperato ſyderum motu regat, conſeruet, atque moderetur, motum circularem cælo impartitur.

Sed pergamus ad alia, quæ Proclus in ſuo argumento ſumit, expẽdenda. Ac primo quidem Proclus ſibi contradicit; nam ait ea quæ oriuntur & intereunt, non eſſe partes Mundi, ſed potius effecta: idem quoque dicit, partes elementorum oriri & interire: cum igitur quidquid eſt pars partis, ſit pars totius, vt quia manus eſt pars corporis, & digitus eſt pars manus, erit etiam digitus pars corporis: ſi partes elementorum non ſunt partes Mundi, neque ipſa elementa erunt; quod

est absurdum: quod si sunt partes Mundi, cum oriantur & intereant, falsa erit opinio ipsius affirmantis partes Mundi ab ortu, & interitu alienas esse. Præterea, si caussa ortus, & interitus est contrarietas, vt ipse Proclus dixit; talis autem contrarietas, non modo in partibus elementorum, sed etiam in ipsis totis elementis primò, & per se inuenitur, totum elementum ab ortu, & interitu alienum non erit. His adde, quod supra dictum fuit, cum totum nil aliud sit, quam suæ partes coniunctim sumptæ, & cum in corporibus simplicibus & homogeneis, cuiusmodi sunt elemẽta, eadem sit ratio cuiuslibet partis atq; totius, si omnes partes elementi sunt caducæ, totum item caducum, & mortale esse necesse est. Quid? quod non potest aliquid manere idem numero totum, variatis omnibus partibus eius? Cum igitur nullum elementum, idem numero semper maneat, vtpotè cuius omnes partes varientur, sanè videtur simile figmento, totum elemẽtum ab ortu, & interitu vindicare. Illud autem, nec verum, nec Platoni cõsentiens videtur, corpora mixta non esse partes Mundi, sed potius effecta: id enim, cuius detractione, vel absentia, aliquid imperfectum, & diminutum est, suámque perdit integritatem, sine dubio, vel pars eius, vel ad substantiam ipsius pertinens censeri debet: hæc enim duo, totum & perfectum reciprocantur, vt docet Aristoteles 3. Phys. tex. 64. quod igitur facit ad perfectionem alicuius, id quoque ad eius integritatem pertinet, ac proinde pars illius est; sed Plato vult in Timæo, nisi adsint mortalia animantium genera, Mundum non fore perfectum; hæc igitur in ipsis Mundi partibus numerari debent. Verba Platonis in Timæo hæc sunt: inducit enim Deum opificem Vniuersi præscribentem Diis, ea quæ facturi erant, ad hunc modum. *Tria genera nobis reliqua sunt, eáque mortalia, quibus prætermissis, cæli absolutio perfecta non erit; omnia enim genera animantium complexu suo non tenebit, teneat autem oportet, vt ei ne quid absit: quæ si à me effecta sint, Deorum vitam possũt adæquare; vt igitur mortali conditione generentur, & vniuersum verè sit vniuersum, vos suscipite, vt illa gignatis, imiteminíque vim meam, qua me in vestro ortu vsum esse meministis.* si genera igitur animantium Mundo desint, Mundus Platoni non erit perfectus; censet igitur is, animantia in Mundi partibus esse numeranda. Et rectè sane, nam mixta perfectiora sunt elementis; & hæc illorum caussa sunt constituta. Denique, siue hoc quod omnia continet, Mundum appelles ab ornatu; siue vniuersum, Omne, ac Totum, vtpotè cuius amplexu omnia coerceãtur; negare non potes, eius partes esse & quidem potiores, corpora mixta, quippe quæ, cum varietate, tum perfectione naturæ, multum præstent elementis.

An mixta sint partes Mundi.

Platonẽ autẽ sensisse, ex quatuor elemẽtis, tum Cælum, tũ Mũdum

Pulchra disputatio, an Plato sensit cælũ esse compositum ex elementis.

totum esse coagmentatum, ex iis quæ subiungam, perspicuum erit. In Timæo sic ait, *Vt hic Mundus esset animanti absoluto simillimus, hoc ipso quod ipse solus, atque vnus esset, idcirco singularem Deus hunc Mundum, atque vnigenum procreauit. Corporeum autem, atque aspectabile omne necesse est esse, quod natum est. Nihil porro igni vacuum videri potest; nec vero tangi, quod careat solido: solidum autem nihil, quod terræ sit expers. Quamobrem Mundum efficere moliens Deus, terram primum ignémque iungebat.* Et quæ sequuntur vsque ad illa verba. *Earum autem quatuor rerum, quas supradicti, sic in omni Mundo, partes omnes collocatæ sunt, vt nulla pars cuiusuis generis excederet extra, atque in hoc vniuerso inessent genera illa vniuersa,* Ex quibus verbis apertum est, Platonem, & cælum, & totum Mundum ex quatuor elementis constituisse. In cælo autem, plurimum igneæ substantiæ inesse dixit. Nam cum quatuor sint animantium genera: Vnum cęleste, atque Diuinum; alterum pennigerum, & aëreum; tertium aquatile; terrenum quartum; diuinæ animationis (inquit Plato) speciem, Deus maximè faciebat ex igni; vt & splendidissimus esset, & aspectu pulcherrimus. Cúmque eum similem vniuersi naturæ efficere vellet, ad volubilitatem rotundauit, comitantéque eum sapientia, optimæ mẽtis effecit, circúmque omne cælum æqualiter distribuit, vt hunc varietate distinctum bene Græci Κόσμον, nos lucentem & ornatum Mundum nominaremus. Hæc ex Platone. Quæ vero aduersus hanc Platonis sententiam in 1. Meteororum Arist. scribit, parui momenti sunt apud Platonicos. Si enim, inquit Aristoteles, cælum igneum esset, cum incredibili propemodum excessu hunc Mũdum inferiorem superet, iampridem omnia, quæ continentur in ipso, incendio consumpta fuissent. Sed ipsi respondent, cum elementum ignis contineat cætera elementa, ac proinde multis partibus maior sit illis, qui fit, vt quæ ab eo continentur, non similiter conflagrauerint? Deinde, Aristoteles lib. 2. de Generat. tex. 20. & 21. ait ignem elementarem, nostrati igni diuersum esse: hũc enim non esse simplicem, sed mixtũ, & habere caloris excessum, vímque vrendi & absumendi corrumpẽdíq; corpora: illum autem minimè: quemadmodum nix, seu glacies, seu gelu, frigidi est excessus; naturalis enim ignis vitam potius impartiendi, quàm vrendi viribus præditus est, ceu in nobis insitus calor. Præterea, quo ignis est in tenuori materia, eo minorem vim habet vrendi, vt ferrum candens magis vrit, quàm carbo, & flamma, quàm elementaris ignis; cum igitur cælum ex purissimo, tenuissimóq; igni constet, mirandum non est, si quamuis magnitudine multũ excedat, ea tamen quæ sub ipso sunt, nequaquam incendant.

Platonis autem præcipui interpretes, idem quod nos supra docuimus sensisse Platonem, asseuerant. Taurus (vt refert Philoponus) in 1.

in 1. comm. in Timæum, postquam locum Platonis à nobis supra citatum exposuit *Theophrastus* inquit, *quòd si aspectabile & tractabile ex terra sunt & igni, ex his cælum, & astra constabũt; non sunt autem hæc* inquit *ex illis, quintum corpus introducens, quod versatur in orbem. Verum, vbi quintum corpus illud esse docuerit, tũc hisce contradicat.* Hæc Taurus. Qui non modo vult cælum, & Mundum ex quatuor elementis cõcretum esse, sed etiam aduersatur Theophrasto id neganti, & quintum quoddam corpus ex Aristotelis sententia introducenti. Porphirius in expositione eorundem verborum, idem sentit: & post multa, subiũgit hæc. *Mundum ex quatuor constitutum esse elementis, disertè dicit Plato, quasi quintum illud corpus, quod ab Arist. & Archita inducitur, non esse putauerit.* Proclus quoque, tum in expositione Timæi, tum in eo libro, qui inscribitur Obseruationes eorum, in quibus Platonis Timæo cõtradixit Aristoteles, postquam multis verbis explicuit, quomodo vniuersum ex quatuor elementis constet, & cælum ex igni, itemque astra: postremò subiungit hæc, *non igitur, quasi peregrinam in vniuerso cælorum naturam inducere oportet, sed illic summam perfectionem naturæ eorum, quæ hic visuntur constituentes, per illam, eámque quæ illis sit cognata, his corporibus ortum tribuere.* Plotinus in lib. de Mundo, eandem quam nos, Platoni sententiam tribuit, eámque multis verbis, & explicat, & tuetur, aduersus Arist. cuius verba, ne sim prolixus, hic non ascribo. Postremo, Aristoteles Platonis discipulus, sententiam, quam Platoni adscripsimus, reprehendens, fecit cælum quintum quoddam corpus ab elementis diuersum. His accedit, quod Plato, non agnouit corpus aliud simplex præter quatuor elementa; sic enim in Timæo scribit, *dicendum est igitur cuiusmodi potissimum quatuor corpora fiant; nam si hoc semel erimus consequuti, procreationis terræ, & ignis, & eorum, quæ pro rata portione in medio eorum interiecta sunt, veritatem facilè consequemur: tum enim nemini concedemus, pulchriora ijs, quæ sub aspectum cadant, corpora vsquam inueniri, quorum quódque ad suum genus referatur.* si igitur Plato negat vllum corpus esse pulchrius his quatuor elementis, aut his quæ fiunt ex ipsis, proculdubio non putauit cælum esse omnino diuersum ab illis. At dicet aliquis, Platonem, quinque solidarũ figurarum, quæ rectis constituantur lineis, & planis similibus, ac naturæ eiusdem, cuiusmodi sunt Cubus, Pyramis, Octaedrum, Icosaedron, Dodecaedrum, quatuor priores, quatuor elementis attribuere; nimirum terræ Cubum, Pyramidem igni, Icosaedron aquæ, Octaedrum Aëri, postremam autem, Dodecaedrum, sine dubio cælo ascribere: qua re is non obscurè indicauit, sicut figuram, sic etiam naturam cæli, diuersam esse ab elementis. Sed hi errant, non enim Plato, illa figura Dodecaedri Deum vsum esse ait ad compositionem cæli, sed ad vniuersitatis constitu-

Testimonia Platonicorũ, quod cælum, secundũ Platonem sit cõpositum ex elementis.

tionem: vt ex iis verbis quæ sunt in Timæo, perspicuum est; *cum præterea* inquit, *quinta quædam sit compositio, ea Deus ad vniuersi constitutionem est vsus, eáque figurauit, & describ sit viuersum.* Hæc pluribus disseruim⁹, vt demonstraremus, Platoni cælum non esse talem quãdam naturam diuersam ab elementis, qualem induxit Aristoteles, sed esse ex elemẽtis compositum.

DECIMVMSEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

Materia sempiterna est, & per se habilis ad suscipiendas formas; vel igitur formæ in ea semper extiterunt. & semper erunt, & sic Mundus principio, & fine carebit: vel non semper fuerunt, aut erunt; quod est absurdũ: quomodo enim materia ex æternitate formis caruit, ad quas suscipiendas semper fuit habilis? Sed fortè dices, ab æterno materiam habuisse formas vagas, imperfectas, & inordinatas; postea vero, productas fuisse formas perfectas. Verum id dici nequit, cum enim materia per se, ac semper habilis sit ad suscipiendas formas perfectas, nulla potest reddi caussa, cur non ab æterno illas habuerit. Deinde, quid opus fuit prius habere formas imperfectas, vt deinde perfectas habere posset? quod autem Plato, materiam prius immoderatè, ac inordinatè motam fuisse dicit, id non ita accipiendum est, vt prius fuerit inordinata, deinde ordinata; sed cogitare debemus, eum illis verbis exprimere voluisse, qualisnam materia ex se, & suapte natura esset, nisi ab opifice Mundi distincta, & exornata fuisset.

AD DECIMVMSEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

Quid sit illud, quod dixit Plato ante Mundi effectionẽ, vago & inordinato motu, agitatum fuisse?

Aeternitas materiæ, qua fulcitur argumentum, iam supra improbata fuit: quare necessarium non esset pluribus verbis hoc argumentum refellere. Sed illud falsum est, Platonem, per id, quod inordinatè mouebatur, intellexisse materiam primam; Porphyrius enim ait intelligenda esse corpora naturalia, ex quibus Mũdus coagmentatus est; quæ quoniam naturalia sunt, mouentur illa quidem, verùm nisi ab opifice Mundi in ordinem digesta essent, & suum quódque situm, & locum ab Architecto Mundi accepissent, turbato, & vago

motu agitata fuissent; vt nauis dum gubernatore, & currus cum auriga destituitur. Id autem Platonem sensisse, illa verba indicant. *Quidquid enim erat, quod sub cernendi sensum caderet, id sibi assumpsit, nõ tranquillum, & quietum, sed immoderatè agitatum & fluitans, idque ex inordinato in ordinem adduxit.* Quænam, inquit Porphyrius, sunt, quæ sub sensum cadunt, nisi corpora? materia enim, cum secundum Platonem vix aut ne vix quidem spuria cogitatione comprehẽdatur, in iis quæ sub sensum cadunt, numerari non debet.

DECIMVMSEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

EXemplar Mundi, Plato dicit esse vnigenum, sempiternum, & numeris omnibus absolutũ: cum igitur Deus Mundum fecerit huic exemplo simillimum, quemadmodum fecit Mundum vnum & absolutum, sic etiam sempiternum fecisse credendum est. Imago enim, vt perfecta sit, debet omnino similis esse exemplari. Si igitur Mundus ortum, & interitum habet, nulla ex parte similis erit exẽplari: sin autem, vel careat interitu habens ortum, vel careat ortu, habens interitum, non vtraque ex parte, sed ex altera tantum exemplari similis erit.

AD DECIMVMSEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

HOc argumentum, idem est propemodum, cum quarto superius posito, ac refutato; quocirca eandem habere debet solutionem. Plato autem vult Mundum, ita similem esse exemplari vt quemadmodum exemplar ex omni constat æternitate, sic Mundus per omne tempus perpetuo, & procreatus, & instans, & futurus sit. Lege Timæum ibi, *vbi autem moueri, & viuere, sempiternorum Deorum factum à se simulachrum, intellexit Pater qui procreauit, opere delectatus est, &c.* Cum igitur Plato velit Mundum, ita similem esse exemplari, vt sicut illud per omne æuũ, sic Mũdus duret per omne tempus, debuit sanè Proclus ostendere, Platonem fecisse tempus ex vtraq; parte infinitum; vt inde concludere posset, Mũdum ex sententia illius, sempiternum esse; sed id Proclus callide tacitus prætermisit, quia probare non poterat. In Timæo enim Plato sic ait. *Tempus* inquit *vna cum cælo factum est, vt simul generata, simul etiam dissoluantur, si quando vlla eorum futura erat dissolutio,* & iterum, *nam dies, noctes, menses, & annos, cum ante natũ cælũ in*

natura non essent, demum voluit procreari, cum cælum productũ est in natura. Huic rei fidem facit Arist.lib.8.Phy.tex. 10.ita scribens. *Plato tempus generat solus, cum cælo enim ipsum simul esse factũ, cælũ autem factũm esse ait.* Quod si Proclus contendat, Mundum exemplari suo esse oportere omnino similem, cum exemplar Mundi sit, immutabile, indiuisibile, totum esse simul in se habens, non sensibile, sed tantùm intelligibile, cur Mundus etiam, (siquidem eum omnibus rebus exemplari necesse est esse quam simillimum) non est immobilis, indiuisibilis, incorporeus, denique talis, qualis non est, nec esse potest.

DECIMVMOCTAVVM ARGVMENTVM PROCLI.

SI in Deo duæ sunt voluntates, vna, vt non sit aliquid inordinatum, quod Plato indicat illis verbis. [cum enim constituisset Deus nihil mali admiscere, ex inordinato ipsum adduxit in ordinem.] Altera, vt vniuersum bene colligatum, & ordinatum cõseruetur, quam innuit Plato illa oratione, [nam cum voluntatem, & consilium meum nacti sitis, quod maius est vinculum ad perpetuitatem vestram, quàm illa quibus estis, tum cũ gignebamini colligati, &c.] necesse igitur est, has voluntates, aut semper esse in Deo? aut interdum vtramque, vnam prius, alteram posterius; at interdum esse, interdum autem non esse, non conuenit ei, qui semper est, & immutabilis semper perseuerat: & prius, ac posterius in iis tantum insunt, quæ tempori subiecta sunt: quod si vtraque voluntas semper quod vult efficit, semper igitur, & inordinatum obliteratur propter perpetuam voluntatem, vt ipsum non sit, & ordinatum conseruatur propter voluntatem, vt ipsum sit perpetuum, cum vtraq; voluntas sit semper. Quare si fit vtrumque semper, non prius erit inordinatum, quàm ordinatum, nec ordinatum, quàm inordinatum. quod si id quod ordinatum est, principio & fine caret, Mundus autem nihil aliud est, quam ordo, & id quod adductum est in ordinem: Mundus igitur ortus, & interitus expers erit.

AD

AD DECIMVMOCTAVVM ARGVMENTVM PROCLI.

DEus ſemper vult,vt non ſit aliquid inordinatum ; inordinatum enim, Deus, & natura refugit ; non tamen ideo ſequitur, vt ſi ſemper vult non eſſe inordinatum,aut ſemper vult eſſe ordinatum, ipſum ordinatum ſemper ſit.ſemper enim Deus,vt ait Plato,vult bonis omnibus Mundum explere, non tamen omnibus bonis ſemper Mundus expletus eſt. Semper vult Deus , non eſſe malum , bonorum enim , inquit Plato , ad nullum aliud, quam ad Deum cauſſa eſt referenda ; malorum autem , alia quæpiam eſt requirenda cauſſa, mali enim cauſſa , non eſt dicendus Deus ; non tamen ideo ſequitur, vt malum ſemper non ſit in Mundo. Poſtremo , ſemper vult Deus ea quæ fiunt in Mundo , non tamen neceſſarium eſt ea ſemper fieri, aut eſſe.Quamuis igitur Deus ſemper velit aliquid , vult tamen illud eſſe , ſicut natura eius patitur. Et ipſe quidem ſemper voluit Mundum eſſe talem qualis nunc eſt , ſed non voluit , vt Mundus ſemper talis eſſet.Eſt igitur æternitas in volitione Dei,ſed non in effectione Mundi.

Deinde,non ſi quod Deus vult, aliquando eſt , aliquando non eſt, ideo dicere oportet Deum interdum hoc, interdum illud velle. Vna eſt enim,& ſimplex Dei voluntas,cuius vnaquæque res particeps eſt, quoad natura ipſius patitur , Vult Deus omnia eſſe ſimilia ſibi , vult eſſe bona,& conſeruari:ſimilitudinis tamen,bonitatis , & conſeruationis ratio,non eadem eſt in omnibus.Semper igitur volebat Mũdum eſſe conditum : verum , vt poteſt eſſe Mundus & ſuapte natura eſt capax durationis,ita eſſe volebat. Si igitur immortalitati, immutabilitati,æternitati,atque indiuiſibilitati Dei,non repugnat mortalitas, mutabilitas & extenſio rerum quas producit : non item abſurdum erit,Deum voluiſſe ſemper Mundum fuiſſe ordinatum , ipſum autem non ſemper fuiſſe:non enim voluit , vt Mundus ſemper eſſet ordinatus,ſed ipſe ſemper,& ab æterno voluit,vt Mundus tunc & talis eſſet,quando,& qualem eſſe,vel poſſibile,vel melius erat.

DECIMVMNONVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVidquid natum eſt, aliquando interibit;omne, quod caret ortu,caret etiam interitu : quæ duo pronuntiata , non modo ſunt Ariſtotelis in primo de Cęlo , verumetiam Platonis , qui horum alterum , in libris de Republica, alterum in Phędro pronuntiat. Verum , id omne,

quod natum eſt, manet interitus, inquit Socrates Muſarum perſonam referens; & quod generatum non eſt, interitu carere eſt neceſſe. Ex quibus pronuntiatis, alia duo deducuntur, Vnum eſt, quidquid interire poteſt id generatum eſſe; nam ſi non eſſet generatum, careret interitu, per ſecundum Pronuntiatum. Alterum eſt, Quidquid non poteſt interire, id non eſſe generatum: nam ſi generatum eſſet, vt in primo dictum eſt pronuntiato, aliquando interiret. cum igitur Mundus interire nequeat, bonus enim fuit opifex ipſius, improbi autem videtur eſſe, quod bene compactum fuit, velle diſſoluere, & immortalium inquit Plato, ipſe eſt opifex: quod autem immortale eſt, hoc non agnoſcit caſum, ſeu interitum, vt in Phædone dicitur, haud enim temere quidquam aliud eſſet expers interitus, ſi quod immortale eſſet, non eſſet huiuſmodi. Cum igitur Mundus interitu careat, carebit etiam ortu, per ſecundum pronuntiatum.

AD DECIMVMNONVM ARGVMENTVM PROCLI.

CVm hoc argumentum parum diſcrepet ab octauo, ſolutio illius ad hoc idem refellendum accommodari poſſet.

An plato ſenſit Mundum eſſe incorruptibilem.

Sed poteſt etiam, hoc modo reſponderi; dupliciter aliquid dicitur eſſe tale, vel, intrinſecè & per ſe, ſic ignis eſt calidus; vel extrinſecus, & ab alio, vt calor in aqua & ferro candente. Præterea, dicitur etiam aliquid perpetuum, vel quod etiam idem numero ſemper maneat; vel quod partes eius deperditæ continenter inſtaurentur. Mundus igitur inſolubilis dicitur, & immortalis, non per ſe, ac intrinſecè, nam in Timæo ſic ait opifex Mundi, *Quoniam* inquit, *orti eſtis, haud quaquam eſtis indiſſolubiles*, ſed tantum extrinſecus, nimirum ob propoſitum & voluntatem opificis, qui quod ſuapte natura ſolubile eſt, conſeruat, & partes eius continenter inſtaurat, ne aliquando omnino totum collabatur. Rectè igitur apud Platonem Mundi opifex ait. *nam cum voluntatem & conſilium meum nacti ſitis quod maius eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quam illa quibus eſtis tunc cum gignebamini, colligati, neutiquam diſſoluemini.* Deinde, Plato ſimpliciter ait Mundum eſſe ortum, & ſuapte natura pronuntiat eſſe diſſolubilem, conſilio tamen Dei nunquam diſſolutum iri. Stultum igitur eſt; ex eo quod

Plato secundum quid ait Mundum esse indissolubilem, negare Mundum, secundum Platonem, ortum esse, cum tamen hoc ille apertè,& simpliciter pronuntiet. Quando igitur ait, quod natum est esse dissolubile, intelligit per se, ac suapte natura. Cum vero inquit Mundum indissolubilem esse, intelligit extrinsecus, ac ex Diuina voluntate.

Huic rei fidem facit Galenus, qui in quarto libro eius operis, quod scripsit de Demonstratione, referente Philopono in eo libro, quem contra Proclum scripsit, quatuor pronuntiata suprapo sita, diligēter expendit: & ad extremū ait, illud pronuntiatum (Quidquid est incorruptibile, non esse generatum) dupliciter accipi posse: vno modo, vt per incorruptibile, intelligamus, id quod per se, ac suaptè natura expers est interitus, quia est simplex, & perpessionis exper; & sic verum est pronuntiatum: altero modo, vt per incorruptibile intelligatur id, quod per se est mortale, sed extrinsecus, & ab alio ascititiam obtinet immortalitatem: quemadmodum de Diis Plato in Timæo dicere videtur. Verba Galeni hæc sunt. [Composita est notio sempiterni, quoniam ortus, & interitus est expers: vtrique autem alterum est consequens, nimirum hoc quoque in loco demonstrans vtrumuis horum sit, alterum protinus esse consequens: illo assumpto, demonstrauit, cuiusmodi esset propositum. Si igitur probè ab omnibus, vt confessum recipitur (& quod procreationis est expers, id esse consequens, vt non intereat) id expendentes, partim intelligemus, pronuntiatum esse, quod demonstratione non indigeat, sed primum, & quod per se fidem mereatur: partim verò à quodam alio euidente pronuntiato confirmari, quod paulo ante huiusmodi esse dictum est (si quid procreationis rationem nullo modo continet, illud neq; interitus rationem subibit) Quod igitur, quicquid ortu caret,, protinus & interitu careat, promptè, & sine vlla hæsitatione recipit intelligētia; & si quid est aliud eorum, quæ ad notionem sunt euidentia, tale est hoc pronuntiatum. Tamē (quidquid est expers interitus, id necessariò ortu carere) hoc indiget quadam determinatione, vt promptè ipsum accipiamus. Quæ est igitur determinatio? certè, vt distinguamus quomodo hoc (interitus expers) concedendum sit, vtrum quod neque omnino rationem interitus accipiat, vt quod omnino simplex est, & perpessionis expers; an vero, vt quod instauratoriam immortalitatē obtinuit? Quemadmodum de Diis Plato in Timæo dicere videtur; vbi Deum primum cum iis instituit differentem, est autem hæc eius dictio. *Quoniam generati estis, haud quaquam estis indissolubiles prorsus, & immortales, nunquam tamen dissoluemini, neque mortis vlla fata vos periment; maius est enim ad perpetuitatem vestram vinculum,*

Sententia Galeni.

meum consilium, quàm illa, quibus estis, tunc cum gignebamini, colligati, hoc ipsum autem, & in Politico, de toto cælo persequitur. Concipitur enim quidpiam, quod etsi natum sit; nunquam tamen sit interiturum vt Lacedæmoniorum Ciuitas (liceat hoc vti exemplo) fiet enim, vt ea nunquam intereat, quanquam singulas domos, & partem vnamquamque, eam naturam vt perimantur, habere, concedamus. Verum, quia fieri potest, vt paulatim fiat instauratio, fieri etiam potest, vt vniuersum simul, nunquam dissolutum intereat. Neque verò Ciuitatem tantum adhunc modum permanere incorruptam possumus cogitatione concipere, sed vnicam quoque domum, si quod in ea fatiscit, instaurationem subinde consequatur. Secundum hanc igitur ratione̅, si quid ortu careat, id omnino expers est interitus, sin vero careat interitu, non necessariò procreationis est expers.] Hæc Galenus.

VIGESIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

PLato in Politico ait, res diuinissimas, semper in eodem statu permanere similiter affectas & prorsus immutabiles. Cum igitur opifex Mundi sit quidpiam omnium Diuinissimum, semper idem & similiter affectus erit Quare alienum est ab ipso, interdum facere & interdum non facere, sed conuenit illi, vel semper facere, vel nunquam facere. At nunquam facere in eum qui est opifex omnium rerum, cadere nequaquam potest: relinquitur igitur, vt Deus semper Mundum faciat, ac proinde Mundus sempiternus sit. Præterea, Deus vt in Thimæo legitur, Mundum condidit diuini exemplaris perfectissimam imaginem, cu̅ igitur exemplar omnino sempiternum sit, necesse est Mu̅dum, siquidem est imago ipsius, ambifariam sempiternum esse. Adhæc, Plato Mundum Deum vocat, Deorum autem genus, & mutationis, & vitii expers est, quare Mundus ortu, & interitu carebit.

AD VIGESIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

IN hoc argumento, nihil noui ferè Proclus affert; nam prima pars argumenti, supra in sexto argumento, secunda in decimo septimo,

tertia

tertia in vndecimo,& ab ipſo tractata,& nobis refutata fuit.

Si autem Plato aliquando Mundum vocauit Deum, id fecit, fabuloſam Poetarum cõſuetudinem ſequutus, ex Orphęicis verſibus id accipiens: qui Poetæ, nihil eſt in natura rerum, cui non diuinitatis cultum attribuerint. Cumque Poetarum mos ſit Deorum ortus tradere, mortes autem ipſorum reticere, mirum non eſt, ſi cum Plato Mundum ortum eſſe, neque interiturum eſſe dixerit, Deum ipſum, Poetarum conſuetudine appellet. Et quamuis Plato in lib. de Republica Poetas multis criminibus inceſſat, eóſque de ſua Ciuitate depellat, nonnunquam tamen, ne vel receptos Deos improbare, & noua inducere dæmonia videatur, quod nouerat Socrati mortem attuliſſe, ad Poetarum conſuetudinem delapſus, fabulis ipſorum interdum vtitur. Oportebat autem Proclum adminaduertere, cum Plato in Timæo Deum ait eſſe Mundum, & ſtellas omnes quæ conſpiciuntur, ſolem inquam & reliquas? quænam mox ſubiungat? appellat enim Deum Oceanum, Salatiámque cęli ſatu, terræque conceptu generatos, ex his Phorcin, Saturnum, & Opem, deinceps Iouem, atque Iunonem, ac reliquorum Deorum proſapiam. Quare, ſi quòd Plato hic Mundum Deum eſſe inquit, Proclus inde vult efficere Mũdum perpetuum eſſe? pari item ratione concludam ego, Saturnum Iouem, reliquóſque ſupra commemoratos, quod à Platone ibidem nominentur Dij, ſempiternos; & ſine ortu, & interitu fuiſſe cum tamen eos natos eſſe, ac progenitores habuiſſe, Plato teſtetur. Vocat etiam Plato cælum Deum, antiquorum hominum exiſtimationem ſequutus? qui cum nihil præter res corporeas intelligerent, in iis autem cælum principem locum obtineret, ipſum à ſempiterno curſu τὸν θεὸν appellarunt. ſic enim apud Platonem cum Hermogene loquens Socrates in Cratilo ait, *qui in Græcia primi homines extiterunt, videntur mihi ſolos hos, Deos exiſtimauiſſe (vt hodie etiam barbarorum plerique) Solem nempe, Lunam, cælum, vt cum viderent eos ſempiterno curſu incedere, ab hac τοῦ θεεῖν ideſt currendi natura θεοὺς ideſt Deos appellauerint. Poſtea autem, cum alios Deos obſeruauiſſent, eos nomine eodem nuncupauerint.* Ac Plato quidem, rectè de Deo ſenſiſsè videtur. Nam in Timæo, vnum eſse Mundum oſtendit, quòd vnum ſit eius exemplar, vnuſque eius opifex Deus. Et in epiſtola ad Dionyſium ait, ſe epiſtolas quas ex animi ſui ſententia ſcribit, ex vnius Dei præfatione & nuncupatione ordiri; quas verò ex aliorum ſenſu, & in aliorum gratiam exarare cogitur, eas à Deorum appellatione inchoare. Et cum Plato, omnes alias res, ab vno Deo, vel proximè, vel per Deos ſecundos, conditas; & ſuapte natura mortales, ac diſſolubiles eſſe; Deique munere res cæleſtes immortalitatem adipiſci cenſeat; qui potuit, vllam earum

An Plato verè ſenſit, Mũdum, Cælum & Aſtra eſſe Deos.

rerum, Deum esse arbitrati? Interdum tamen multos Deos nominat, & colendos esse asserit: veram, quàm de Deo ipse sententiam habebat, in vulgus non enuntians: ne patriis legibus aduersari, & à communi hominum sensu, & opinione abhorrere videretur; sicque populi inueteratis erroribus assueti, & veritatis, quæ de vno Deo est, minimè capacis, odium & furorem, qui in necem Socratis tantopere sæuierat, aduersum se concitaret. Sed illud, Platoni condonari non potest? quod intelligentiis, Dæmonibus, Astris, etiam Diis poetarum cultum, adhibere, preces fundere, vota nuncupare, sacrificia facere iubeat. Indignum enim est, tantum Philosophum, in re tanti momẽti, quanti est agnitio veri Dei, metu mortis, non modo cælasse veritatem; sed etiam tam falsas, & impias de Deo vulgi opiniones, auctoritate sua fouisse, atque confirmasse. Sed ad Procli argumentationem redeamus.

Plato Mundum ait esse Deum, ergo Mundus, inquit Proclus, non est ortus. Atqui oportebat Proclum audire Platonem vtrumque dicentem, & Mundum Deum, & ipsum nihilominus ortum esse. Oportebat meminisse, Platonem nomen Dei, etiam iis rebus, quas generatas esse constat, tribuisse. Oportebat considerare, nomen Dei, cum Mundo tribuitur, non propriè sumi à Platone, sed eo modo, quo supra declarauimus. Quod autem Plato Mundum, nec propriè Deum esse, nec mutationis expertem censuerit, ex iis, quæ scribit in Politico, manifestum erit, *in iisdem enim* inquit. *& eodem modo se habere, & idẽ esse, iis demum, & solis conuenit, quæ maximè sunt diuina: corporis autem natura in hoc numero haberi non potest. Vnde, quoniam cælum, & Mundus corpus participauerunt, mutationis expertia semper esse non possunt.* & rursus in Timæo, *quid est, quod semper est, neque vllum habet ortum? & quid quod gignitur quidem semper, nunquam est tamen? quorum alterum intelligentia cũ ratione comprehenditur, quod vnum semper, & idem est: alterum, quod affert opinionem per sensus rationis expertes, quod totum est opinabile, id gignitur, & interit, nec vnquam verè esse potest.* Verum de his satis.

Et argumentis quidem omnibus Procli, pro æternitate Mundi ab eo allatis subtiliter, vt opinor, atque diligenter, adhuc responsum & satisfactum fuit. Sed quoniam in hac disputatione, de Platonis sententia sæpenumero vtrinque disputatum est, operæpretium esse duximus, quid Plato de Mundo senserit: ortus sit, nec ne, seorsim explicare.

An Plato senserit Mundum ortum esse, & aliquando cæpisse, an potius sempiternum esse, atque ortu, interitúque carere.

Cap. V.

QVONIAM sententia Platonis, ex iis quę scripsit, tum alibi, tum præcipue in Timæo, elici debet, & quia verba eius, ab iis, qui in contrariam sententiam discesserunt, variè explanantur idcirco operæpretium esse duxi, locum Platonis in Timæo, vbi de molitione Mundi loquitur, integrum hic ascribere; vt quoniam ab iis, qui Platonem sequuntur, multæ; & discrepantes interpretationes illius loci excogitatæ sunt, nos, quæ nam sit germana interpretatio, & verbis Platonis maximè congruens, iudicare possimus. Verba Platonis in Timæo, vbi de procreatione Mundi loquitur, hæc sunt. *De quo primum consideremus, quod in quæstione de vniuerso ante omnia inuestigari debet, vtrum ne semper fuerit sine vllo generationis principio, an genitum sit, ab aliquo principio sumens exordium, Id profectò cernitur, tangitúrque, & corpus habet; omnia verò huiusmodi, sensus mouent, quæ sensus mouent, opinione per sensum percipiũtur, hæc verò talia esse constat, vt gignãtur, & genita sint; quidquid autem gignitur, necessario ab aliqua caussa gigni asseruimus*, Hęc Plato: quibus verbis, cum apertè significaret Mundum ortum esse: Platonici tamen, vt Crantor Platonis interpres, Plotinus, Porphirius, Iamblicus, Taurus Platonicus, Proclus, Apuleius in lib. de Platonis dogmate Alcinous, & Simplicius, hunc Mundum sempiternum esse ex sententia Platonis pugnaciter defendere cum in animum induxissent, excogitarunt multas acceptiones illius vocabuli (ortum) seu (generatũ) præter illam communem, qua dicitur aliquid generatum esse, quod prius non erat, & aliquando cæpit esse; in qua significatione, contendunt Platonis verba accipienda non esse. Nos igitur expositiones illius vocabuli, quas ipsi commenti sunt, commemoremus, & an verbis Platonis conueniant expendamus.

Taurus Platonicus, in Cõmentariis, quos scripsit in Timæum, quatuor acceptiones illius vocabuli (oriri) pręter communem eius significationem, adfert. Primò modo, inquit, oriri dicitur, quod nũquam quidem ortum sit, in eodem tamen genere sit cum iis, quæ oriuntur; sic videri dicimus, quod non visum sit, nec videbitur, sed in eodem sit genere cum iis, quæ videntur, vt sit quod sit in centro terræ corpus. Tum; dicitur oriri aliquid, quoniam compositum est, quod tametsi nunquam generatum sit, nos tamen, vt compositionem eius, & melius intelligamus, & commodius explicemus, cogitatione id generamus, suásque in partes resoluimus: vt syllabas ex elementis, & figuras ex lineis generari dicimus. Deinde, dicitur etiã aliquid oriri, *Taurus Platonicus.*

quia in eo ſemper eſt, vt gignatur, & non habet totum ſuum eſſe ſimul, ſed eſt in perpetua commutatione; elementa enim continuò commutantur, & in ſe mutuò conuertuntur; orbes autem cæleſtes licet iidem ſubſtantia permaneant, tamen ob perpetaum couuerſionem, ſitus, aſpectus, atque vultus, cōtinenter euariant. Poſtremo, ortus etiam dici poſſet Mundus, quoniam aliunde ipſi eſt tributa eſſentia, nempe à Deo, à quo exornatus eſt, & quo remoto, in nihilum recideret; vt idem ſit Mundum generatum eſſe, quod non ſua vi extitiſſe, ſed à Deo factum fuiſſe, ab eoque & regi, & conſeruari: ſic ſecundum eos, quibus cælum apertè ſempiternum eſt, Luna ortum, atque generatum à Sole lumen nacta eſt, nunquam fuit tamen, cum non ab ipſo illuſtrata fuerit. His inquit Taurus ſignificationibus, qui verba Platonis interpretatus fuerit, ſententiam eius aſſequetur; qui autem communem ſignificationem generationis, qua, id, quod non fuit aliquando, in natura extitit, verbis Platonis artribuerit, toto, vt aiunt cælo, à mente Platonis aberrabit. Hæc ex Tauro Philoſopho. Ex autem quatuor ſignificationibus, Crantor, poſtremam amplexus eſt; Porphirius ſecundæ ſignificationi aſſentitur; Proclus Iamblicus & Simplicius, duabus poſtremis adhæſerunt; Apuleius, & Alcinous, tertiam ſignificationem præcipuè ſequuti ſunt. Nos autem, quantum earum vnaquæque verbis Platonis, quæ ſupra poſita ſunt, vel congruat, vel diſcrepet, accuratè diſcutiamus.

Prima ſignificatio abſurda eſt, & non ſolum à Platonis, verum etiam à communi ſenſu aliena. Nam qui fieri poteſt, vt quod non eſt corpus, vel ſubſtantia, ſit in genere corporum, vel ſubſtantiarum; genera enim, de iis, quæ ſubiecta ſunt ipſis, nomine, & definitione, dicuntur; qui poteſt inquam fieri, vt Mundus, qui ſecundum ipſos ortus capax non eſt, ſit tamen ex genere eorum, quæ oriuntur? quod ſi id, quod non eſt ortum, tamen eſt ex genere eorum, quæ poſſunt oriri, ergo per oppoſitionem conuerſionis, aliquid erit ortum, quod ſit ex genere eorum, quæ non poſſunt oriri? ortum eſt igitur aliquid, quod oriri non poteſt, Quid? quòd generabile, & ingenerabile ſicut corruptibile & incorruptibile, vnius & eiuſdem generis eſſe non poſſunt; Deinde, abſurdus eſt verborum Platonis ſenſus, ſi hoc modo explanentur, vt per ſe manifeſtum eſt. Præterea, id quod eſt viſibile, tametſi in centro terræ iaceat, aptum tamen eſt ſuapte natura videri: quare ſi ita Mundus dicitur eſſe ortus, ſuapte natura capax erit ortus, ex quo fiet, vt neceſſariò aliquando ſit ortus; nam quod per ſe generabile eſt, non per aliam viam, quàm per generationem venit ad eſſe. Poſtremo, Plato, quæſtionem proponens de molitione Mundi, dixit ipſum ortum eſſe, non autem ex genere eorum

quæ oriuntur: & quid per ortum intelligeret, explicant ait. *Vtrum semper fuerit, ita vt ortus sui initium nullum habuerit, an vero ortum sit, ita vt ab aliquo temporis principio esse cœperit*, & iterum. *Tempus igitur vna cum cælo ortum est, vt simul nata, simul etiam dissoluentur.*

Altera significatio, quare aliquid (auctore Tauro) dicitur esse ortum, est, quoniam est compositum, & cogitatione in ea ex quibus est compositum, possit dissolui, qua significatione vsum fuisse Platonem, cum dicit Mundum ortum esse, indicat, inquit Porphirius, probatio, quam subiicit, *Ortus est* inquit *quandoquidem cernitur, & tangitur, & est vndique corporatus*, quibus verbis nil aliud significatur, quam Mũdum esse compositũ. nam quod corporatum est, materiam habet, & trinã dimensionẽ, quod autẽ cernitur, & tangitur, forma nequaquã carere potest; quare cõpositũ erit. Sed primò, absurdũ est eam significationẽ Platoni affingere, quæ neq; apud Platonem neq; apud vllum veterum Oratorum, neq; apud Arist. in 1. lib. de Cælo tex. 110. vbi eius, quod oritur, significationes, tam subtiliter persequitur, neque in communi vsu loquendi, reperitur. Pręterea, vitio dandum esset Platoni, quod tam inusitata illius vocabuli significatione vti voluerit; nec ante tradita multiplici acceptione eius vocabuli, hoc indicauit, vt obscuritas, & ambiguitas tolleretur. Deinde, secundum hãc significationem, sensus quæstionis à Platone propositæ, hic erit; Mundus ne, simplex sit nullum principium compositionis habens, an cõpositus fuerit quare illud (semper ne fuerit) pro (simplex ne sit) vsurpatum erit: & illud (ortus est) pro (compositus est) scriptum erit. Sed, quæ necessitas eo Platonem adegit, vt in re tanti momenti declaranda, tam ineptè verbis abuteretur? Adhæc, si per (non esse ortũ) simplex, per (esse ortum) intelligit Plato (compositum) certè quæstio, quæ à Platone proponitur, non esset adeo difficilis, vt ad eam explicandam oportuerit Platonem, Deos, Deásque omnes inuocare, vt sibi ad huiusce quæstionis enodationem; essent auxilio. Quis enim vnquam in dubium reuocauit, an Mundus sit quędam res simplex, an cõposita? Neq; verò, quęstio esset propria Vniuersi, vt Vniuersum est, sed cõmunis cuiusuis corporis. Postremò, non aliter credendũ est Platonẽ vsurpasse supradicta vocabula in Timæo quã in 6. lib. de Legibus, & in Epinomide; illic enim scribit. hæc. *Rectè siquidem hoc saltem omni homini persuasum esse debet, quod hominum ortus, aut principium nullum accepit, neque finem vnquam est habiturus, sed & semper erat, & omnino est, & futurus est; aut si esse cæpit, principij quædam longitudo, à quo esse cæpit; immenso iam ante nos tempore præcessit.* Hic autem sic ait. *Arbitrari autem decet, omnia quæ in cælo sunt animantium genera, hæc esse. Quod sanè in primis astrorum genus ortum fuisse dicere debemus, corpus quidem nactum pul-*

Contra Porphirium.

cherrimum, animam autem beatißimam ſimul, & præſtantißimam. ex duabus autem ſortibus, alteram his tribuendam eſſe propemodum ducere debemus; nam aut ab interitu alienum & liberum à mortalitate, vnumquodque ipſorum eſſe, & diuinum prorſus, atque neceſſarium; aut certè diuturnam aliquam vitam habere, quæ cuique horum ad viuendum ſatis ſit. & qua longiore non indigeat.

Tertiam vero ſignificationem Proclus mirificè amplectitur; nam in Opere, quod inſcripſit obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſtoteles. accuſat Ariſtotelem, quod dicat Platonem ſenſiſſe, Mundum ortum eſſe, ideſt à principio eſſe cæpiſſe. Ortum enim eſſe apud Platonem (inquit Proclus) non ſignificat à principio eſſe cæpiſſe, ſed ſemper gigni; nam quæ ſupra tempus collocata æterna ſunt, ea vniuerſam ſimul naturam ſuam; vim, & actionis perfectionem, preſentem obtinere: quę autem ſunt in tempore, ea non confertam ſimul vitam ſuam, præſentem habere. Si quid enim, inquit, in tempore eſt. etiamſi in immenſum tempus producatur, interdum quidem eſt; nam quidquid ipſius eſt, id in aliquo eſt tempore, non enim ſimul conſtat tempus, ſed gignitur in infinitum. Ad hunc igitur modum, Vniuerſum eſſe dicit, non quaſi ſit vt id quod ſemper eſt, ſed vt id, quod omne tempus gignitur, ſemper tamen aliquando in naturam profertur ſecundum eam temporis partem, quæ inſtat, Sed vt verum ſit, quod Proclus ait Mundum naturam ſuam obtinere in eo, vt ſemper gignatur, nos tamen contendimus, quæ eiuſmodi ſunt; principium ortus ſui habere, quod autem ſuapte natura generabile eſt, aliquando generatum fuiſſe neceſſe eſt, vt pulchrè oſtendit Ariſt. in 1, lib. de Cęlo, quod autem hæc interpretatio Procli, Platoni non congruat, patet conſideranti verba eius. *Semper ne fuerit* (inquit) *nullo generatus ortus principio, an ortus ita ſit, vt ab aliquo principio eſſe cæperit.* Præterea, ſi Plato ibi quærebat, an in eo, quod eſt perpetuo gigni. Mundus habeat, vt ſit, cur dixit, Ortus eſt, non autem oritur, & gignitur? Item, cur non dixit, vt à principio aliquo incipiat, ſed cæperit, nam quod gignitur ſemper gignendi principia continet pręſentia, & quod eſt eiuſmodi, ſemper incipit gigni, nunquam cæperat.

Contra Proclum.

Supereſt quarta ſignificatio, qua mundus dicitur eſſe ortus, quoniam ab alio naturam ſuam, & eſſentiam habet; de qua Proclus, loco ſupra citato, ſic ait. *Vniuerſum ortum eſſe dicit Plato, tanquam quod non ſibi ſit cauſſa cur ſit, ſed quod ab alio in naturam educatur.* Porphirius item, *Cum* inquit *Plato quærit vtrum Mundus ortus ſit nec ne, ſic intelligere oportet, quaſi dubitet, vtrum fortuito eſſe conſtiterit, vt ſui effectorem non habeat, an ab alio ſit ortus & aliunde principium habeat, quod eſſe cæperit.* Sed primum, quod iſti tam facile ab alia in aliam ſignificationem tranſeant, maximum

argumentum est, Platonis verbis vim eos afferre; & ea ad alienum sensum detorquere. Deinde, cur Plato ambiguitatem vo effugiens, non aperte quæstionem proposuit dicens, Vtrum Mundus ab alio factus sit nec ne? Posteà verisimile non est, Platonem in dubium reuocare voluisse, an Deus sit effector Mundi nec ne? cum ante ingressum quæstionis. Dei opem implorauerit, vt sine cuius præsidio, rectè quippiam fieri non possit. Plato etiam ante propositionem quæstionis, ponit diuisionem eorum quæ sunt, dicens alia semper esse & intelligentia comprehendi: alia vero gigni, nec vnquam esse, & sensu, ac opinione percipi. Opponit igitur Plato, ei quod est semper esse & intelligentia percipi, id quod est gigni, & sensu apprehendi; si igitur oriri, & gigni, significat ab aliqua caussa pendere, id quod est semper esse, & nunquam gigni, & intelligentia comprehendi, significabit à nulla caussa pendere; quare efficitur, vt eorum tantum, quæ sentiuntur, auctor sit Deus; nec sit principiũ omniũ rerũ; quod Plato nõ sentit, is enim ad Dionysiũ scribẽs sic ait. *In omnium rege, omnia sunt posita; atq; illius gratia stant omnia: atq; is auctor est omniũ, quæ cũ honestate, & pulchritudine coniuncta sunt.* Arist. item in libro de Mundo, scribit omnia à Deo, & per Deum, orta nobis atque coagmentata esse, nullámque naturam esse, quæ ipsa sibi ad sese tuendam satis esse possit, nisi à Deo salus ipsi accedat, & custodia. Et in fine Metaphysicæ, versum Homeri pronuncians, inquit. (Non multos regnare bonum, rex vnicus esto.) Quid plura? anima Mundi, animi quoque rationis compotes, intelligentia solum comprehenduntur, horum tamen Plato in Timæo Deum Procreatorem facit. Præterea, postquam Plato ostendit Mundum esse genitum, ex eo infert, ipsum necessario habere caussam efficientem. Ante igitur, cum probauit Mundum genitum esse, non significabat ipsum habere caussã efficientem; alioqui eadem esset propositio, & conclusio, & idem bis diceret; superuacaneum enim id erat, quod subiicit, Omne quod gignitur, ex aliqua caussa gigni necesse est. Secundũ enim expositionem istorum, Plato tali argumentatione vsus esset, Omne, quod gignitur, idest, habet caussam efficientem, ipsum ab aliqua caussa efficiente gigni necesse est, sed Mundus ortus est, idest habet caussam efficientem, ergo Mundus habet caussam efficientem? qua conclusione, quid magis ridiculum, & absurdum fingi potest? Sed inquit Porphirus, si apud platonem gigni & ortum esse significat aliquando cœpisse, ergo non valet illa consequẽtia, qua vtitur, (Mundus cernitur tangitur & est corporatus, & sensu percipitur, ergo est ortus idest aliquando cæpit.) Imo vero consequentia valet apud Platonem nam cum plato Mundũ vniuersum ex quatuor elemẽtis coagmẽtatũ

esse existimauerit; vt supra docuimus, nullúmque corpus putauerit nostris sensibus subiectum, quod non esset elementum, vel ex ipsis elementis conflatum, omnia autem elementa per omnes suas partes oriri, & interire perspicuum est, hinc fit, vt rectè Plato concluserit, Mundũm ortum esse.

Verum postquam eorum, qui contra sentiunt; interpretationes futiles, & à sensu Platonis alienas esse ostendimus, testimoniis aliorum Philosophorum, id ipsum Platonem sensisse demonstremus. & in pręsentia quidem Plutarchum, Atticum, Seuerum, Diogenem Laertium, Phletonem Platonicum, & ex Latinis Ciceronem, atque alios nostræ Religionis clarissimos Philosophos, vt Iustinum Martyrem, Eusebium Cæsariensem. D. Augustinum, Clementem Alexandrinum, Theodoretum; atque alios missos faciamus; Aristotelem qui totos viginti annos Platonem audiuit, à quo, ob ingenij eius præstantiam, mens suæ scholæ appellatur, in hanc rem testem adhibeamus, & verborum ipsius, Alexandrum Aphrodisæum antiquissimum, & fidissimum interpretem afferamus, ea quæ refert Philoponus, nam Alexandri scripta interciderunt, memorantes, vt vtriusque testimonio, sententia nostra confirmetur. Aristoteles 1. lib. de Cælo tex. 102. *genitum* inquit *omnes dicunt Mundum, sed genitum hi quidem sempiternum*, hos Alexander interpres inquit fuisse Orpheum, & Hesiodum, & complures Theologos, Post hos autem; Platonem idem quoque sensisse, In eodem textu subiungit Aristoteles, *genitum igitur esse, sempiternum tamen fore, impoßibile est*, quæ verba exponens Alexander, inquit sententiam Platonis ab Arist. reprehendi. Et quoniam aliqui Platonici, cupientes Platonem tueri ab argumentis Aristotelis, dixerant Platonem non id sensisse, quod ei Arist. imponit, sed illis verbis (ortum esse, & generatum) significare voluisse Mundum habere suam essentiam in eo, quod gignitur semper ab aliquo; eiusmodi expositionem Alexander multis verbis reprehendit, tanquam dissentientem à verbis Platonis; quæ quoniam à nobis supra allata sunt, cum aduersus talem significationem disputaremus, consulto nunc prætermittuntur. Idẽ Arist. 1. de Cælo tex. 104. sic ait. *Auxilium autem, quod quidem conantur afferre sibi ipsis, qui dicunt incorruptibilem quidem esse, sed factum, non est verum similiter enim dicunt iis qui designationes describunt, & seipsos dixisse de generatione; non tanquam generato aliquando, sed doctrinæ gratia tanquam qui magis cognoscant, si velut designationem, viderint factum.* & quę deinceps sequuntur. quibus verbis Aristoteles indicat refugium, quo, vt Alexander inquit, nonnulli Platonici vsi fuerunt, interpretantes illa verba Platonis, Mundum esse genitum, vel procreatum, non quasi dicta simpliciter, sex ex hypothesi, nimirum docen-

docendi gratia, vt iis qui discunt, natura Mundi clariùs ostendatur: quos Alex. multis verbis redarguit. Item Arist. tex. 109. sic ait. *Sunt nõnulli, qui fieri posse putãt, vt & quod natũ non est, intereat, & quod natũ est incorruptum permaneat; quemadmodum habetur in Timæo, illic enim dicit natum quidem esse cælum, in posterum tamen tempus perpetuum esse futurum,* non hæc dicit Aristoteles inquit Alexander, quod illa ambo senserit Plato, posterius enim tantum in Timæo scriptum est, sed quoniam illa ambo necessariò inter sa connexa sunt, vt qui posterius concedit, ipsum quoque prius admittere necesse sit. Quod autem, eandem sententiam Platoni ascripserit Theophrastus in libro de Physicorum opinionibus, optimus testis est Taurus Platonicus in Commentariis suis super Timæum. Sed Proclus contendit, Platonem fecisse Mundum æternum, tum quoniam ait exemplar Mundi sempiternũ esse, tum quoniam facit caussam Mundi bonitatem Dei, & vacuitatem inuidiæ, Cum igitur Deus semper sit bonus, semper inuidia vacet, semper Mundum procreat. His Adde, quod si non fecit ab æterno, ergo ab ęterno fuit tantum potentia opifex, & non actu, quare fuit imperfectus: verum his, atque aliis horum similibus, cum argumenta ipsius solueremus, cumulatè satisfecimus. Præter illa testimonia Aristotelis, quæ supra citauimus, est aliud luculentissimũ in octauo libro Phy. tex. 10. *Omnes* inquit *tempus natum esse negant: solus autem Plato ipsum ortum esse asseuerat? vna enim cum cælo ortum esse, cælum vero natum fuisse affirmat.* Hæc testimonia Aristotelis & Alexandri quæ adduximus, si quis latius videre cupit, legat Philoponum in solutione sexti argumenti Procli. Sed dicet aliquis, quidquid natum est, Plato vult interire posse; at Mundum negat ipse aliquando interiturum, ergo non sensit ipsum ortum fuisse. Respondeo, est quidem Mundus suapte natura interitui subiectus, sed consilio, & voluntate Diuina sempe conseruatur; quod perspicuum est ex illis verbis Platonis.

Quoniam inquit *orti estis, immortales vos quidem eße, & indißolubiles non potestis; neutiquam tamen dissoluimini, nec vos vlla mortis fata periment, nec fraus violentior quàm concilium meum, quod maius est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa, quibus estis, cum gignebamini, colligati.* Quod si Plato, ait Mundum nullius rei indigere, nullo morbo affligi posse, non ideo dixit, quod Mundum sibi ipsum tantum sufficere putaret, neque ab vllo extrinsecus pendere, aut quod suapte natura immortalem, ac perpetuum esse existimaret, sed quoniam nihil sit extra Mundum, quod extrinsecus incurrens, possit perniciem, & interitum ipsi afferre. Quamobrem Plato in Timæo sic ait. *Itaque, & ob eam caussam & ab iis rebus numero quatuor, Mundi est corpus affectum ea constructum proportione, qua dixi; ex quo ipse se concordi quadam amicitia, & charita-*

te complectitur, atque ita aptè cohæret, vt dissolui nullo modo queat, nisi ab eodem, à quo est colligatus, Earum autem quatuor rerum, quas supra dixi, sic in omni Mundo partes collocatæ sunt, vt nulla pars, aut facultas huiusce generis excederet extra; atque in hoc vniuerso inessent genera illa vniuersa, idque ob eas caussas, primò, vt Mundus animans poßit ex perfectis partibus esse perfectus: deinde, vt vnus esset, nulla parte vnde alter gigneretur, relicta: postremo, ne quis morbus eum poßit, aut senectus affligere. Omnis enim coagmentatio corporis, vel calore, vel frigore, vel aliqua impulsione vehementi labefactatur, & frangitur, & ad morbos, senectutemque compellitur. Hanc igitur habuit rationem effector Mundi, molitorque Deus, vt vnum opus tantum, atque perfectum ex omnibus totis, atque perfectis absolueret. Cum autem ait Plato Mundum nullius indigere, intelligit nullius externi, sic enim de ipso ait in Timæo. *Omni autem lænitate Mundi figuram totam circundedit. multis de caussis; neque enim oculis egebat, quia nihil, quod extra cerni posset relictum erat nec auribus, quia nec quod audiretur quidem, neque erant anima circunfusa externa Mundi, vt respirationem, requireret; nec verò desiderabat, aut alimenta corporis, aut detractione confecti, & consumpti cibi, neque enim vlla acceßio fieri poterat, neque deceßio, neque vero erat vnde, ita se ipse consumptione, & senio alebat sui, cum ipse per se, & à se, & pateretur, & faceret omnia; sic enim ratus est ille, qui ista iunxit & condidit, ipsum se contentum esse Mundum, neque egere altero, melius esse futurum, ac præstantius.* Quod autem Mundus instauratitiam, ac rediuiuam immortalitatem à Deo habebat audi Platonem in Politico hæc dicentem. *Mundus* inquit *in contrarias partes vltro circunducitur, vt qui vitam, & intelligentiam nactus sit ab eo qui ipsum confluxit. Porrò ipsi retrorsum ire, ob id necessariò. insitum fuit, quod tali quidem semper in iisdem esse, & eodem modo se habere, atque idem permanere, omnium maximè Diuinis naturis solis conuenit. Corporis autem natura non huius est ordinis. Quod igitur cælum, seu Mundum nuncupauimus, permulta, ac præclara munera à Creatore suscepit. Corporis tamen factus est Mũdus particeps vnde fieri non potest, vt ipse in omne tempus sit mutationis expers.* Quod autem iis, quę diximus, Proclus itẽ consentiat, perspicuum est ex eo opere, quod inscribitur Obseruationes eorũ, in quibus Platonis Timæo contradixit Arist, ibi enim, primum quidem ostendit, Mundum suapte natura sempiternum esse non posse, nullum enim inquit finitum, vt est apud Arist. in 8. lib. Phy. habet vires infinitas, sed Mundus est corpus finitum, ergo non est præditus viribus infinitis; atqui æuum, siue æternitas est infinita quædam facultas semper (vt ita dicam) existendi, Mũdus igitur per se æternus esse non potest. Deinde subiũgit, semper esse, extrinsecus Mundo aduenire, ab opifice ipsius sic dicens, *acquirit sibi Mundus, vt semper sit, propter illud, quod semper*

verè est, cum hoc quantum in sua ipsius natura est positum, id non habeat, vt sit semper; vnde fit, vt eius quod gignitur definitio, Mundo adaptari possit, & haud ita multo post inquit. *Quemadmodum iis quæ visuntur in terris conuenit, vt partim intereant, propter virium infirmitatem; partim conseruantur, propter vires; easque infinitas; multo magis iis quæ non intereunt, conueniet perpetuitas, atque immortalitas, propter vires, easque infinitas, occidit enim vis omnis finita.* Hæc Proclus: Planum igitur est ac luce clarius, Platonem non obscurè, vel ambiguè, sed apertè, & indubitatò sensisse, Mundum ita ortum esse, vt aliquando cęperit: & per se mortalem, & caducum esse, consilio tamen, voluntate, & potentia opificis sui, in perpetuum conseruari. Sed quidam Platonici, vel quòd maximè cuperant Aristotelem conciliare cum Platone; vel quòd Peripateticorum aduersus Platonicam Mundi creationem argumenta nescirent soluere, vel quòd productionem rerum ex nihilo & infinitatē deuinæ virtutis, Deique in agēdo libertatem, nollent admittere, quibus rebus non ante concessis, Mundū sempiternum esse negari non potest; vel denique, odio Christianæ religionis, cui, ferre non poterant videri Platonem, cum in permultis aliis decretis, tum in hoc de nouo Mundi effectione, tam perspicuè suffragari; ob has inquam caussas nūnulli Platonici, opinionem de Mundi æternitate, Platoni vel reluctanti conati sūt imponere; verba eius, quibus Mūdū ab aliquo principio esse factum apertissimè pronuntiatur, commentitiis interpretationibus, à vera eorum verborum notione, ad significationes quasdam inusitatas & absurdas detorquentes. Verum de Platonis sententia, & de vniuersa disputatione, quam aduersus Proclum æternitatis Mundi assertorem, susceperamus, satis hactenus dictum sit. Nunc argumenta, quæ in eandam sententiam, Peripatetici, vt Auerroes, & alij excogitarunt, expendamus.

Duodecim Argumenta Auerrois pro Mundi æternitate. CAP. VI.

PRIMVM argumentum Auerroes, ex 4. libro Phy comm. 6. & & 1. lib. de Cælo comm. 92. depromptum, sic habet. Qui de nouo Mundum generant, debet necessariò vacuum admittere; nam vbi nunc est Mundus, aliquando nullum fuit corpus, nimirum ante generationem Mundi, poterat tamen esse, quandoquidem postea Mundus generatus fuit; ergo illud erat vacuum, namque vacuum non est aliud, quam receptaculum corporis vacans tamen omni corpore.

Secundum argumantum, ex 1. lib. de Cælo, Comment. 22. Qui

ponunt Mundum de nouo generatum esse, non possunt demonstrare, esse Deum, & æternitatem eius: sicut qui ponunt ipsum ęternum esse; & coguntur dicere ante generationem Mundi, fuisse aliquod corpus, & ratio est, quoniam, quod de nouo fit, non potest immediatè fieri à Deo, tum quoniam de nouo fit, quod autem tale est, ab eo quod semper eodem se habet modo, proximè effici non potest; tum quoniam quod generatur, debet prius ab alio alterari; Deus autem. & quoniam idem, ac immutabilis est, & quia est incorporeus, non potest immediatè aliquid noui facere, vel aliquid alterare; illud igitur, à quo Mundus proximè factus est, debuit esse corporeum, vt & alterare posset subiectũ, ex quo Mundus generari debebat, & vt varietate, ac nouitate sui motus, aliquid noui producere posset, quod antea non erat.

Tertium argumentum, ex lib. 8. Physic. Comm. 4. Si quidquid fit, ex subiecto, & opposito determinato fit; idque & ex vi demonstrationis, & ex euidentia sensuum certum est; contrarium autem huius, nec ratione, nec testimonio sensuum ostendi potest; planè impossibile erit ex nihilo aliquid fieri: in tali enim productione, nec subiectum, nec oppositum vllum determinatum esse potest. His adde, quod omnis actio necessariò coniuncta est cum motu, subiectum autem est inseparabile à motu, cum ponatur in definitione eius. Quare, qui aiunt primum agens posse ex nihilo aliquid facere. non prædicant excellentiam eius, sed potius pugnantia inter se loquuntur; quomodo enim, vel circa nihilo recipi vlla actio potest? Velle esse agens sine patiente? cum hæc sint relatiua, quorum ea est, natura vt vnum sine altero intelligi, nedum esse nequeat.

Quartum argumentum ex eodem libro, Comm. 15. Qui faciunt Mundum de nouo, coguntur fateri aliquam mutationem factam esse in Deo. Aut enim Deus eodem prorsus modo se habuit erga molitionem Mundi ab æterno, vt nunc cum fecit Mundum, & sic necessarium est, vt vel ab æterno Mundum fecerit, vel vt nunquam fecerit; aut diuerso modo se habuit Deus, tunc cum fecit, quàm sese habuerat ab æterno; hæc autem diuersitas cum non potuerit oriri ex ipso Mundo, vtpotè qui nihil planè esset, necessario profecta est ex ipso opifice Deo.

Quintum argumentum, ex eodem libro & Comm. Vt se habet voluntas noua ad actionem nouam, sic voluntas antiqua ad actionem antiquam; ergo à commutata proportione, sic se habebit voluntas noua ad actionem antiquam, sicut voluntas antiqua ad actionem nouam, & contra: ergo sicut est impossibile à voluntate noua

pro-

prodire actionem antiquam, sic est impossibile à voluntate antiqua prodire actionem nouam.

Sextum argumentum, ex eodem libro & Commento. Si voluntas æterna, dicitur producere suum effectum de nouo, & non ab ęterno, hoc sine dubio contingit, vel ob aliquod impedimentum, vel ob defectum alicuius rei necessariæ ad illum effectum producendum; necesse est igitur ante generationem Mundi, vel impedimentum illud remoueri, vel illam rem necessariam adesse; quorum neutrum potest fieri sine motu. Saltem negari non potest, quin qui differt facere quod vult, expectet præsentiam illius temporis, & velit præterire totum illum tractum durationis, qui præcedit illud tunc, in quo vult effectum producere; non possunt igitur effugere quin admittant, ante generationem Mundi aliquam durationem temporis extitisse.

Septimum argumentum, ex eodem libro & Commento. Aut tempus factum est cum Mundo, aut fuit ante generationem Mundi; sed cum nec tempus sine motu, nec motus sine mobili, nec mobile vllũ extra Mundum esse possit, quomodo potuit esse tempus ante generationem Mundi? Sin autem tempus factum est, cum omne quod fit, vel in tempore, vel in instanti fieri necesse sit, cúmque ibi tempus esse oporteat, vbi mens nostra distinguit prius, & posterius, fiet profecto, vt ante generationem temporis, ipsum tempus fuerit.

Octauum argumentum, ex eo Opere cui nomen est, Destructio destructionum, ex disputatione prima in solutione secundi Dubij. Nullum agens differt agere bonum quod vult, & intendit, nisi vel ob aliquod impedimentum, vel propter aliquod maius bonum; cum ergo ante generationem Mundi nihil planè esset, vel quod resisteret Diuinæ Potentiæ, eámque retardaret, vel quod melius esset Mundo; nulla caussa assignari potest, propter quam Deus, non ab æterno Mũdum fecerit. Incredibile item est, Deum elegisse priuationem Mũdi, quasi tempore infinito; nunquam enim priuatio, aut est prior habitu, aut diuturnior eo, nisi per accidens.

Nonum argumentum, ex eadem Disputatione in solutione tertij Dubij. Caussa, & caussatum sunt relatiua; sicuti ergo accidit Mundo de nouo esse caussatum, sic accidet Deo de nouo esse caussam Mũdi; cum ergo ab æterno non fuerit caussa, postea verò de nouo esse cœperit caussa Mundi, ídque non extrinsecus euenerit, nihil enim erat extra Deum ante generationem Mundi, necesse est confiteri id accidisse ob aliquam mutationem factam in ipso Deo. Si igitur Deus ab æterno omnes conditiones habuit, quæ requirũtur ad efficiendũ Mundum, quid caussæ reddi potest, cur maluerit ab æterno non esse Mundum. quàm esse? quis enim, non inquam Sapientissimus &

Optimus,cuiuſmodi eſt Deus,ſed qualiſcunque Artifex, cum poſſit facere aliquod opus optimum,malit dici, & eſſe opifex eius potentia,quàm actu,cum tamen actus ſit perfectior potentia?

Decimum argumentum,ex eadem Diſputatione, in ſolutione decimi ſeptimi Dubij. Qui aiunt Mundum de nouo creatum eſſe à Deo, cenſent ante hunc Mundum,alium potuiſſe creari, & ante illũ, alium;ex quo fit vt dilatio primi Mũdi longior eſſet, quàm ſecundi, & ſecundi,quam tertij; & tertius antiquior eſſet quàm ſecundus,& hic quàm primus:dico autem primum hunc noſtrum Mundum qui factus eſt. Et inter tertium,& ſecundum,& inter hunc primum,intercederet aliqua duratio, quæ cum non eſſet æterna, deberet eſſe temporalis;quare tempus eſſet ſine Mundo. Confirmatur hoc, quoniam vbi intellectus noſter inuenit prius, & poſterius, longius, & breuiùs ſecundum durationem,ibidem tempus eſſe oportet.

Vndecimum argumentum,ex eadem Diſputatione in ſolutione decimi noni Dubij.Quod eſt non generatum,neceſſe eſt eſſe incorruptibile:cum ergo ante generationem Mundi poſſibile fuerit Mundum generari,alioquin non fuiſſet generatus,& talis poſſibilitas ſit æterna à parte ante,erit quoque æterna in poſterum; quare nũquam ceſſare poterit:non ceſſante autem poſſibilitate,impoſſibile eſt actu Mundum eſſe , cum enim primùm Mundus actu eſſet, corrumperetur illa poſſibilitas , at poſuimus illam ſempiternam : poſſibilitas enim alicuius rei deſinit eſſe, cum primum illa res actu incipit eſſe.

Duodecimum argumentum,ex eadem Diſputatione in ſolutione vigeſimi primi Dubij. Ante generationem Mundi, poſſibile fuit Mundum generari; omnis autem poſſibilitas fundatur in aliquo ſubiecto, quod dicitur eſſe poſſibile: omni enim agenti reſpondet patiens cum ſint relatiua. quare ſicut poſſibilitas actiua, non poteſt eſſe niſi in aliquo agente,ſic nec poſſibilitas paſſiua poteſt eſſe niſi in aliquo patiente;& ſic neceſſe eſt concedere ante generationem Mũdi,aliquod ſubiectum fuiſſe.Confirmatur hoc,quoniam Phyſicus ex iis,quæ ſunt nota ſibi iudicare debet de iis,quæ ſunt ignota;cum igitur in cuiuſlibet rei generatione, videamus non vnum oppoſitum recipere alterum,vel tranſmutari in alterum;ſed aliud,quod eſt ſubiectum vtrique; præter rationem eſt, & contra diſciplinam Phyſicã, dicere in generatione Mundi,non præfuiſſe aliquod ſubiectum, ſed ipſum non ens tranſmutatum eſſe in ipſum ens.

Soluuntur Auerrois argumenta. Cap. VII.

AD ſupradictas Auerrois rationes,hoc modo breuiter reſpõdemus. Ad primam. Si Mundo per ſe deberetur aliquis locus, & ſi Mũdus factus fuiſſet per generationem naturalem, valeret vtique argumentum; at nec Mundo, vt totum quoddam eſt, debetur per ſe aliquis locus,ſed tantum ratione partium,& Mundus productus eſt per creationem ex nihilo,nec ante productionem Mũdi præceſsit aliquis locus apud Mundum recipere;poſsibilitas enim, quæ præceſsit creationem Mundi,non fuit paſsiua ex parte ſubiecti, ſed tantum actiua ex parte Dei.

Ad ſecundam. Argumentum concluderet,ſi nos diceremus Mundum factum eſſe per generationem,& motum Phyſicum ; at nos dicimus Mundum fuiſſe creatum ex nihilo , tunc quando vt crearetur præſcriptum,& determinatum fuerat à Deo ab æterno: talis autem creatio Mundi,proximè monſtrat Deum eſſe. Nam creare mundum ex nihilo,non poteſt niſi is qui habeat infinitam vim & poteſtatem, quíque ſit ſummè bonus & ſapiens,hunc autem Deum eſſe, manifeſtum eſt apud omnes.

Ad tertiam. Tale iudicium noſtrorum ſenſuum, ex duplici cauſſa profectum eſt; tum quoniam ſenſibus noſtris tantum note ſunt generationes particularium rerum,productio autem totius entis,& ipſius vniuerſi,non poteſt ſub ſenſus noſtros cadere: tum etiam , quoniam ſenſus humani tantum iudicare poſſunt de generatione rerum corporearum,& ſenſibilium,productio autem rerum immaterialiũ, ſenſu comprehendi nequit. Quamobrem oportet , vt intellectus ſe ſupra ſenſus erigens, & generalem totius entis productionem , & ſpecialem rerum immaterialium procreationem conſiderans, agnoſcat in iis modum quendam productionis neceſſarium eſſe,longè diuerſum ab eo,quem in generatione rerum particularium,& materialium,ſenſu percipimus.Neque vero creatio,eſt actio coniuncta cum motu,vt ſubiecto aliquo & patiente,& tempore indigeat.Et indigere ſubiectò ad agendum,excuſari non poteſt, quin multum detrahat omnipotentiæ Dei,& generali efficientiæ , quam habet erga omnes res; tollit enim infinitatem diuinæ virtutis, nec patitur Deum eſſe propriè cauſſam efficientem rerum incorruptibilium.

Ad quartam. Ab æterno Deus decreuerat facere Mundum,tunc cum factus eſt; nunquam igitur voluntas mutata eſt in Deo.

Ad quintam. Effectus intelligibilis,& voluntarius, prodit ab intellectu,ſecundum præſcriptionem & definitionẽ eius;& à volũtate,

ſecundum eius determinationem. Vnde licet voluntas ſit antiqua & intellectus, tamen ſi determinauerint facere aliquid multo tempore poſt, ille effectus nouus erit, & proficiſcetur à voluntate antiqua, ſecundum ſuum propoſitum propter, quod illa voluntas ab antiquo decreuerat, vt nouus ille effectus aliquo certo tempore exiſteret. Exempli gratia, ſi ego nũc apud me ſtatuerem, ab hinc duos annos Lauretum ad ſacram illam Deiparæ virginis ædem religionis ergo proficiſci, illa peregrinatio cum à me poſt duos annos ſuſcipietur, procedet à voluntate antiqua, quæ id duobus annis ante deliberauerat. Sic etiam Deus ab æterno decreuit facere Mũdum, qui de nouo inciperet, & haberet ſuæ durationis initium. nihil igitur abſurdi eſt, à voluntate antiqua, & æterna, effectum nouum (ea ratione qua expoſitum eſt) proficiſci.

Ad ſextam. Valet argumentum de agente, quod operatur ex neceſſitate naturæ, non autem de eo, quod agit liberè, qualem eſſe Deum, ſupra capite primo multis argumentis oſtendimus.

Ad ſeptimam. Omne quod fit, in tempore, vel in inſtanti temporis fieri, locum habet, tantummodo in iis, quæ fiũt per motum Phyſicum, & motui circulari, cuius paſſio tempus eſt, ſubiecta ſunt. Tempus igitur, vna cum cælo productum eſt per creationem. Creatio autem eſt actio quædam Diuina, quæ non menſuratur tempore, vel inſtanti temporis noſtri.

Ad octauam. Verum eſt id quod argumentatur Auerroes, de agẽte, cuius, vel aliqua perfectio, vel aliquod bonum, & vtilitas, in actione eius aliquo modo cõſiſtit; vel quod naturaliter ex neceſſitate operatur: tale autem agens, non eſt Deus. Non eſſe verò Mũdi, ab æternitate præceſſit, non quod potius Deus illud elegerit, quàm eſſe Mũdi, ſed quoniam Mundus ab æterno eſſe non poterat, ac ideo neceſſarium fuit, non eſſe Mundi, ab æterno præceſſiſſe; vel quòd ſi poterat eſſe, melius erat, vt de nouo fieret, quàm ab æterno, propter eam cauſſam quam ſupra, non ſemel expoſuimus.

Ad nonã. Deus ſine vlla mutatione ſui produxit res nouas; denominatur autem creator, vel conſeruator actu, & de nouo, non formaliter & intrinſecè, ſed propter ipſas creaturas, quæ ante erant potentia, poſtea ſunt actu; antea non erant, poſtea de nouo ſunt productæ: tales enim relationes non ſunt mutuæ, vel ſecundum æquiparantiã, ſed in creatura ſunt realiter, & ſubiectiuè, in DEO autem ſecundũ rationẽ & terminatiuè. Quamuis autẽ DEUS ad æterno habuerit omnes conditiones, quæ requiruntur ad efficiendum Mundum, non tamen oportuit Mundum ab æterno factum eſſe; tum quia DEUS eſt agens liberum, non ex neceſſitate, agens autem liberum, etiam cum omnia

requiſita

requiſita ad agendum adſunt, poteſt non agere; tum etiam, quia fortaſſe Mundus non potuit fieri ab æterno.

Ad decimam. Si ante hunc Mundum fuiſſet creatus alius, ille diceretur antiquior, ratione temporis, quod fuiſſet vna cum ipſo productum; plures enim circulationes in illo Mundo cõfectæ eſſent, quàm in hoc, & plus temporis ibi fluxiſſet, quàm hic: denique, ſecundus Mundus, licet propriè, non fiat in tempore, cum tempus ipſius, vna cum ipſo producatur, & ipſum ſit extra tempus prioris Mundi, poteſt tamen dici eſſe tempore poſterior priori Mundo, quatenus, cum ſecundus Mundus factus eſt, iam aliquot anni, menſes, & horæ, denique aliquid temporis præceſſerat in priori Mundo.

Ad vndecimam. Poſſibilitas, vt Mundus generaretur, non erat aliqua potentia Phyſica fundata in ſubiecto, cum ante generationem Mundi, nihil planè exiſteret: ſed erat tantũ poſſibilitas ex parte agentis, qui propter virtutem ſuam infinitam, & à nulla re dependentem, poteſt ex nihilo res producere.

Ad duodecimam. Argumentum procedit de agente naturali, & finitæ virtutis, & de modo generationis rerum Phyſicarum qui nobis familiaris eſt; Deum autem, cum ſit infinita vi præditus, & omnium rerum auctor, non conuenit exiſtimare ad agendum egere adminiculo ſubiecti, ſeu materiæ; præſertim, cum ſit quædam actio ipſius propria, quam creationem vocamus, ſeiuncta ab omni motu Phyſico, & nullius indiga ſubiecti. Quod ſi omni agenti aliquod patiens ſubeſſe neceſſe eſt, erit igitur aliquod patiens, quod à nullo factum erit, ac proinde Deus non erit cauſſa efficiens omnium rerum. Atque hæc quidem de argumentis Auerrois.

Duodecim alia argumenta pro æternitate Mundi.
CAP. VIII.

EXPONAMVS deinceps alia duodecim argumenta pro Mũdi Æternitate, non minus quàm omnia ſuperius allata, in ſpeciem probabilia: quæ libuit hic adiungere, tum, ne quicquã, quod veritati aduerſari & officere poſſe putaretur, nos quaſi diſſimulantes, conſulto taciti præteriiſſe videremur: tum, quo diſcuſſis omnium difficultatum tenebris, illuſtrior atq; iucundior omnibus veritatis eſſet aſpectus.

Primum autem argumentum, hoc eſt. Quod de nouo creatur, aut ante potuit fieri, aut non; ſi non potuit fieri, non poterit igitur creari; ſi potuit eſſe, vbi nam illa potentia erat? In nihilo non poteſt eſſe, nec in ſubiecto, quia creatio nõ præſupponit ſubiectum aliquod.

Et confirmatur, quoniam creatio non est ipsa res quæ creatur, neque est Deus qui creat, sed est actio quædam proficiscens à creante, & quę terminatur ad rem creatam; hanc autem actionem in aliquo subiecto recipi oportet, at hoc repugnat creationi, quæ dicitur esse productio ex nihilo.

Secundum argumentum. Si Mundus creatus est ex nihilo, cum ipsum nihil, sit quoddam indefinitum, & indeterminatum, præterea, ipse Deus sit indifferens ad producendum quodlibet, non potest assignari vlla verisimilis ratio, cur à Deo potius hoc ens determinatum factum fuerit, quàm aliud, & tūc quàm aliàs, verbi gratia, si producit cælum ex nihilo, cum Deus indifferens sit ad producendum cælum, & quoduis aliud, similiter & ipsum nihil non sit magis determinatū ad productionem cæli, quàm alterius entis, cur potius nūc producitur cælum, quàm aliud quodlibet ens? vel à quo determinatur talis productio ex nihilo ad ipsum cælum, potius quàm ad aliud ens?

Tertium argumentum. Si cælum verbi gratia, de nouo productū est, quæro; antequam produceretur, vel poterat produci, & non produci, vel ex necessitate productum est: si prius dicas, sequitur, vt cælū sit corruptibile; nam quod ante productionem sui poterat esse, & nō esse, postquam productum est, adhuc poterit esse, & non esse: sin autē posterius dixeris, cū talis necessitas non possit esse, nisi ex parte agentis, extra ipsum enim, nihil prorsus erat ante generationem Mundi, oportebit Deum ex necessitate Mūdum produxisse; quod si ex necessitate produxit, cur non ante, seu ab æterno produxit? nisi forte aliquod fuit impedimentum, quod retardauit ipsum.

Quartum argumentum. Aut Deus potuit facere Mundum ab æterno, aut non: si potuit, cum Deus & natura ex possibilibus faciāt quod melius est, melius autem sit Mundum esse, quàm non esse, procul dubio si potuisset illum facere ab æterno, ab æterno fecisset: si nō potuit facere ab æterno, ergo oportuit, vt æterna quædam duratio præcederet molitionem Mundi, at videtur, & absurdum, & incredibile, quòd Deus per totam æternitatem expectare debuerit, donec potuerit Mundum facere; nam si Deus non potest facere Mundum ab æterno, faciat igitur tūc cum primum potest facere, & cum illud, tunc, præcesserit æternitas, aut ante illud, tunc, poterat facere Mundum, aut non; si non potuit, hoc est incredibile, cur tunc potuerit, & non ante; si potuit, ergo potuit facere Mundum antequam potuit.

Quintum argumentum. Si Mundus, cuius aliæ partes sunt corruptibiles, aliæ incorruptibiles, de nouo factus est, omnes partes eius incæperunt esse; quod autem incipit esse, desinit etiam esse, non

igitur erunt aliquæ partes Mundi incorruptibiles. Ex contrario autem videntur omnes debere esse incorruptibiles; nam quod non est factum ex subiecto,& cõtrario,id non est corruptibile,sed tales sunt omnes partes Mundi,vtpotè quæ à Deo productæ sunt per creationem,ergo omnes oporteret esse incorruptibiles.

Sextum argumentum. Motus mensuratur tempore, si ergo incæpit esse,vel incępit in instanti,vel in tempore,fuit igitur tempus ante motum,at tempus non est sine motu. Adde, quod cum tempus sit passio, & numerus motus, sicut non datur prima pars,vel primum mutatum esse ipsius motus,ita non dabitur prima pars nec primum instans temporis,quare tempus erit infinitum,quod si dicas,tempus, & motum concreatum fuisse cum ipso Mundo; hoc non potest dici, nam quæ concreantur,eadem productione terminantur & efficiuntur; at Mũdus,vel cælum cœpit esse per primum sui esse, cum sit res permanens,& substantia completa per creationem producta;motus autem non potuit sic incipere,cum sit ens successiuũ, non enim potest dari vel prima pars,vel primum mutatum esse motus;ergo terminata creatione cæli,nondũ erat motus. Quærendum igitur est,quomodo postea productus fuerit motus,& quomodo non ante productionem motus fuerit temp⁹,cum cælũ non modo natura, sed etiam duratione quadam instantanea,motum præcesserit.

Septimum argumentum. Præstantius est non posse non facere bonum,quam posse non facere bonum : sicuti melius est facere bonum, quam non facere bonum ; & melius est non posse facere malum,quam posse facere; sed communicare se aliis est bonum, ac Diuinum quidpiam,immo videtur esse proprium summi boni, & inseparabile ab ipso: cum igitur hæc communicatio in molitione Mundi consistat,non potuit Deus non facere Mũdum;quare,vel ab æterno fecit,vel aliquod impedimentum fuit propter quod non ab æterno fecerit ; atqui nullum impedimentum fingi potest, quod Deum retardare potuerit; ergo Deus fecit Mundum ab æterno.

Octauum argumentum. Deus semper ac necessario facit, quod melius est; si enim ex duobus oppositis non semper eligeret ac faceret quod melius est,sed interdum quod deterius est, profectò nec esset summè sapiens, nec summè bonus : vel ergo simpliciter melius est Mũdum esse,quam non esse,vel è contrario, non esse, quam esse; si melius est Mundum non esse, quàm esse, nunquam ergo Mundus potuit, vel debuit fieri à Deo; sin autem melius est Mundum esse, quàm non esse,ergo Deus necessario(non quidẽ necessitate coactionis,sed necessitate opposita contingentiæ)fecit Mũdum: sicuti ergo non est contingens Mundũ fieri,vel non fieri;ita non erit contingẽs

Mundum de nouo fieri, vel ab æterno fieri. Oportet igitur alterutrũ horum esse necessarium; sed non fuit necessarium de nouo fieri, ergo fuit necessarium ab æterno fieri.

Nonum Argumentum. Si Deus necessario facit quod melius est, & bonum, quò est diuturnius, eo melius, cum igitur Mũdum esse, bonum sit, melius vtique fuerit ipsum æternum facere, quam nouum. Quare sic à Deo factus est.

Decimum Argumentum. Si melius est Mundum esse, quam non esse, & Deus necessario facit quod melius est, quomodo non est absurdum, dicere Mundum de nouo factum fuisse? sic enim Deus præposuisset priuationem Mundi generationi eius, id est, fecisset non esse Mundi æternum, esse autem eius nouum.

Vndecimum Argumentum. Si Mundus de nouo factus est; quæro, in tota illa æternitate, quæ præcessit generationem Mundi, vel Deus erat imperfectus, & otiosus, quia nihil faciebat; vel æque perfectus, ac modo est; & tunc, vel erat necessarium, vtile, & decens Mundum esse, vel non; si igitur in illa æternitate fuit, vel necessarium, vel vtile, vel decens, vt Mundus esset, oportebat Mundum, à Deo, qui summè bonus est, in illa æternitate factum esse: si autem tunc non erat necessarium, aut conueniens, aut decẽs, vel fuit hoc tunc cum cõditus est, vel nihil horum fuit; si fuit, quærenda est ratio huius diuersitatis, cur fuerit tunc, & non prius, vel ab æternitate; si nihil horum fuit, ergo frustra Mundus factus est; quod enim neque necessarium est fieri, neque vtile, neque decens, frustra fit.

Duodecimum Argumentum. Cum Deus sit summè bonus, & velit omnia sibi esse quam simillima, præsertim ea quæ immediatè procedunt ab ipso; sicuti alias perfectiones communicauit creaturis; credendum est etiam communicasse æternitatem, quæ est vna ex perfectionibus Diuinis: & quemadmodum fecit Intelligentias in aliis omnib' rebus ipsi similes, ita etiam fecisse in æternitate. Adde, quod magis apparet excellentia Dei, & infinita virtus eius, si credatur, & prædicatur, non modo auctor esse rerum caducarum, & mortalium, sed etiam opifex esse immortalium, & sempiternarum; vt non solum possit creaturæ tribuere æternitatẽ à parte post (vt dicunt scholastici) sed etiam à parte ante.

Supradictæ rationes dissoluuntur. CAP. IX.

VERUM ad hæc argumenta, non ægrius quàm ad alia quæ supra refutauimus, responderi potest: ad primum quidem hoc modo. Quod creatur, antea poterat creari; non ob potẽtiam

passiuā alicuius subiecti, nulla enim materia tempore præcessit creationem Mundi, quin etiam tota ipsa materia prima creata fuit; sed solum ob potentiam actiuam agentis, quod antequam crearet, poterat creare. Potentia enim creatiua Mundi, ex omni æternitate fuit in Deo perfectissima.

Ad secundum. Multitudo, & distinctio earum rerum, quæ à Deo creantur, & determinatio vniuscuiusque rei in gradu suo, non fuit orta ex ipso nihilo, nec ex ipso Deo simpliciter; sed ex Deo, pro vt habet in se ideas, & notiones omnium rerum, secundum quas, & numerum, & magnitudinem, & gradus perfectionis distribuit rebus. Sic est in sacris literis, Deum omnia fecisse in numero, pondere, & mensura.

Ad tertium. Mundus poterat produci, & non produci, quia liberè productus est à Deo; non tamen idcirco continuo sequitur, vt Mundus sit corruptibilis: illud enim axioma (quidquid potest fieri, & non fieri, est corruptibile) verum est de eo, cui conuenit talis potentia cōtradictionis, intrinsecè, & propter aliquod essentiale principium ipsius, quod est materia; non valet autem in eo, cui talis potentia non conuenit intrinsecè, sed extrinsecè, nimirū ex parte agentis, à quo propterea quod liberè, & non necessariò productum fuit, antequam produceretur, potuit produci, & non produci. Quamuis igitur Deus liberè impertiuerit esse omnibus rebus, quibusdam tamen largitus est esse perpetuum, vt per se, ac suapte natura à nullo corrumpi possint; aliis autem dedit esse caducum, ac mortale, quo aliquando tandem deficiente, eiusmodi res interire oportet. Ergo intrinsecè & secundum naturam suam, aliæ res sunt corruptibiles & aliæ incorruptibiles: quædam contingentes & quædam aliæ necessariæ: quoniam aliæ materiam & contrarium habent, aliæ verò minimè. At res omnes ad Deum relatæ, à quo liberè productæ sunt, ita vt potuerint non produci, & liberè conseruantur, ita vt possint non conseruari: nulla est res omnino necessaria & incorruptibilis. Diuisio autem rerum in corruptibiles & incorruptibiles, sumitur ex natura ipsarum rerum, non autem ex earum relatione ad Deum.

An quia Deus liberè agit, omnes res sint corruptibiles.

Ad quartum. Non potuit Mundus esse ab æterno: quod non arguit impotentiam Dei, sed repugnantiam ex parte creaturæ; posita enim Mundi æternitate, permulta consequuntur absurda, quæ partim tetigimus in solutione primi argumenti Procli, partim infra adducemus. Quamuis autem Mundus non potuerit fieri ab æterno simpliciter, & vt quidā aiunt Categorimaticè, potuit tamen fieri ab æterno Syncategoricè; id est, quocūque puncto æternitatis vel temporis imaginarij, quod animo fingamus omni æternitati coextitis-

An citra æternitatem possit aßignari primum instans creationis Mundi.

se, ponatur Mundus fieri, potuit ante & ante fieri, & in infinitum: Quemadmodum, licet Deus non possit (vt multi putant) producere aliquod infinitum actu, potest tamen producere infinitum hoc modo, quoniam quocunque dato finito, seu in magnitudine, seu in numero, potest Deus facere maius, & maius in infinitum; nec potest dari vllum finitum, quo non possit Deus maius facere. Potẽtia ergo ad creandum Mundum, non debet terminari per aliquid citra æternitatem absolutè, eo modo vt tunc potuerit, & non ante, sed debet determinari per æternitatem negatiue, hoc sensu, Mundus non potest creari ab æterno simpliciter, sed potest creari ab æterno hoc sensu, quia nihil potest assignari determinatè citra æternitatem, ante quod Deus non potuerit Mundum creare. Potentia ergo Dei ad creandum Mundum, nec determinatur per æternitatem, nec per aliquid determinatum citra æternitatem, sed per id quod est citra æternitatem, confusè, ac determinate.

Ad quintum. Necesse fuit vt in prima productione rerum, omnes res ex nihilo producerentur: nihilominus tamen, ex iis, quæ tunc producta sunt, alia nacta fuerunt materiam, & cõtrarium, ex quibus, & per quæ generari, & corrumpi possent: alia vero ab omni materia segregata, & à contrariis libera, immortalem, atque immutabilem naturam sortita sunt: hinc igitur factum est, vt quamuis in procreatione Mũdi omnes res similis productionis modo extiterint, tamen propter diuersas naturas, quas in illa creatione acceperunt, aliæ res fuerint corruptibiles, aliæ vero incorruptibiles.

Ad sextum. Non datur primum instans temporis, sicut non datur primum mutatum esse motus circularis. De motu autem, cum non sit res permanens, nec à mobili vel termino ad quem distincta, non rectè quæritur quomodo producatur, per creationem ne, an per generationem; non enim motus per motum producitur, nec est motus ad motum, vt in 5. Phys. Aristoteles demonstrat. Cælum autem, cum secundum substantiam mensuretur æternitate vel æuo, non potest rectè dici esse prius motu circulari, vel tempore, vel instanti temporis, sed quadam duratione indiuisibili ipsius æui, cui responderet instans in tempore, si ponamus cælum immediate postquam fuit creatum, moueri cæpisse.

Ad septimum. Deus necessario facit bonũ, hoc sensu, quòd quidquid Deus facit, necessario bonum est; nulla tamẽ necessitat eastringitur Deus, vt hoc, vel illud bonum faciat. Cum enim liberè agere, sit perfectio quædam in homine, non ea est remouenda à Deo, præsertim in iis operationibus, quæ sunt extra ipsum, in quorum effectione non consistit perfectio Dei. Deus igitur necessario facit bo-

num, quoniam quod ab eo fit, necessario bonuum est, non tamen, necessario facit bonum, vt necessarium sit ipsum facere hoc vel illud: si enim fit à Deo, hoc ipso bonũ est, & hoc ipso est melius esse, quàm non esse, præcipuè tunc quãdo fit: sin autem à Deo non fit, hoc ipso melius est non fieri; tunc præcipue. Atque hinc patet etiam octaui argumenti solutio.

Ad nonum. Melius est æternum esse quam non æternum, simpliciter loquendo; sed non est melius Mundo, quia repugnat naturæ ipsius, vt coæternus sit Deo. Sicut esse incorporeum simpliciter melius est quàm esse corporeũ, sed non est id melius homini, cuius naturæ repugnat ipsum esse incorporeum. Vel aliter responderi potest, non esse melius Mundo vt is sit æternus, ratione finis propter quem à Deo fuit conditus, nimirum vt ex eo Dei infinita potestas, atque maiestas ab hominibus cognosceretur, quæ facilius, clarius, certiúsque ex noua Mundi molitione, quam ex eius æternitate cognoscuntur.

Ad decimum. Quamuis ipsi Mundo melius sit esse, quam non esse, tamen Deo neque melius est, neque deterius est Mundum facere, vel non facere: quia Mundi effectio nihil Dei perfectionem attingit.

Ad vndecimum. Vt Mundus in æternitate coexistiret Deo, impossibile fuit, vel certe non decuit; vt autem aliquando fieret, existimarę decet fuisse quidem conueniens, quandoquidem à Deo factus est, non tamen fuisse necessarium, vt non potuerit non fieri.

Ad duodecimum. Communicauit quidẽ Deus creaturis eas perfectiones, quas conditio creaturæ ferebat, eas vero, quę superant statum & conditionem creaturę, nec debuit, nec potuit communicare: neque enim fieri potest, vt creatura sit, vel infinita virtute prædita, vel incaussata, & independens, ac (vt quidam putant) vel Deo coæterna. Non est autum Deus auctor tantummodo rerum caducarum, sed etiam immortalium, & perpetuarum: quod autem non possit facere sibi res coæternas, hoc manifestissime indicat summam excellentiam Dei, cui nulla creatura, aut in essentia, & perfectione, aut in virtute, & actione, aut in vita & duratione, par & ęqualis esse potest.

Atque hæc quidem sint contra Peripateticos & nonullos Platonicos, qui pro æternitate Mundi, quasi pro aris & focis ipsóque capite, acerrimè dimicant, eámque pugnaciter & mordicus defendũt, disputata. Nos enim eorum tela, quibus veritatem petebant, hebetauimus, fregimus, fecimúsque, vt ea nihil plane veritati possent officere.

An Mundus potuerit esse ab æterno, Variæ Theologorum opiniones. Ac prima omnium Henrici & Philoponi æternitatem creaturæ repugnare aientium, opinio explicatur.

CAP. X.

NON esse necessarium vt Mundus sit ab æterno, satis explicatum est refutatis argumentis Philosophorum, qui æternitatem Mundi obnixè defendunt. Mundum nō esse æternum, sed de nouo factum, fide cognitum, & perceptum habemus. An is tamen secundum potentiam Dei, quam vocant absolutam, ab æterno effici potuerit, Theologi adducūt in quæstionem, quam nos hoc loco velut clausulam huius libri, atque adeo totius operis, quanta maxima fieri possit breuitate, & perspicuitate, pertractare volumus. Quatuor hac de re inter se discrepantes apud Theologos (nam à Theologis potius quàm à Philosophis, hæc controuersia tractari solet) opiniones reperio.

Septem argumētis probatur æternitatem omni creaturæ repugnare.

Prima opinio est Henrici de Gandauo, Quol.1.quæst.7. & Philoponi in eo libro quo respondet argumentis Procli pro æternitati Mundi, asserentium, esse omnino impossibile vllam creaturam esse ab æterno. quod probant his rationibus, 1. creatio est productio ex nihilo, cum igitur terminus à quo creationis sit nihil, & non ens, necesse est in creatione non ens & nihil, præcedere ipsum esse rei quæ creatur, sicut terminus à quo præcedit terminum ad quem, quare quod creatur, æternum esse non potest. 2. De omni producto verum est dicere ipsum produci, vel ita vt aliquando verum fuerit dicere ipsum tunc produci, vel ita vt verum sit dicere ipsum semper produci; sed de creatura non est verum dicere ipsam semper produci; alioquin nulla creatura haberet esse permanens, sed tantum esset successiuum; ergo verum est dicere eam aliquo instanti produci; sed cum producitur, incipit habere esse, ergo si in aliquo instanti producitur, non semper, nec ab æterno habet esse. Tertia. Creatura habet esse acquisitum à Deo, ergo habet esse post nō esse, nam quod acquirit aliquid, id non semper habuit. Quarta. Si creatura esset ab æterno, non differret in ea creatio & conseruatio hæc autem differre inter se, manifestum est, tum ex definitione creationis, & conseruationis: tum ex eo, quod agens particulare est caussa efficiens eius quod producit, non tamen est caussa conseruans; quare etiam vbi hæc duo in vnum concurrunt, habent saltem diuersas rationes. Quinta. Si aliqua creatura esset ab æterno, illa per æternam durationem haberet esse necessarium & penitus indefectibile, etiam per absolutam Dei potentiam; nam ponatur talis creatura annihilari à

Deo,

Deo, vel annihilari potest ab æterno, & sic quia ponitur esse ab æterno, habebit esse ab æterno; & quia dicitur annihilari ab æterno, quod autem annihilatur non est, non erit ab æterno, quare, & erit, & non erit ab æterno: Vel talis creatura non potest annihilari ab æterno; quare cum ipsa habeat esse ab æterno, quandocunque citra æternitatem annihilabitur, necessarium est iam ipsam habuisse esse ab æterno, & per totam illam æternitatem, esse omnino indefectibilem: & quia omne æternum est necessarium, quippe cum careat potentia contradictionis ad esse & non esse, vt docet Aristot. 9. Metaphys. text. 17. ab æterno quoque ipsa habuisset esse necessarium: Hoc autem videtur repugnare omnipotentiæ Dei, & dependentiæ, quam omnis creatura perpetuo habet à Deo in esse. Sexta. Si creatura, nec essentiam, nec virtutem potest habere infinitam, ergo neque durationem: ne ponatur creatura, in aliquo par, & æqualis Deo. Et sicut Deus in essentia habet aliquid proprium, quod est esse actum purum, & in virtute, quod est esse infinitum, & in actione ad extra, quod est habere vim creandi; ita in duratione, habere debet aliquid proprium, & incommunicabile aliis, nempe æternitatem.

Testimonia sanctorum Patrum.

Pro hac sentẽtia facere videntur permulta testimonia sanctorum Patrum, negantium vllam creaturã coeternam Deo esse posse. Athanasius in secunda oratione contra Arrianos, ait nõ posse creaturam, quippe quæ ex nõ esse ad esse traducitur, coæternam esse opifici suo. Ambrosius primo Exameron, quid tam absurdum est, inquit, quàm vt æternitas operis, æternitati iungatur auctoris? Augustinus lib. contra Felicianum Arrianum, ita definit creaturam. *Creatura est ex eo quod nondum est, vel aliquando non fuit, corruptibilis rei quantum in se est, Omnipotentis Dei voluntate, facta substantia.* Damascenus lib. 1. de Fide orthodoxa cap. 8. *Quoniam,* inquit, *creatio, Diuinæ voluntatis opus est, non est coæterna Deo; neque enim quod ex non esse ad esse traducitur, capax est, vt coæternum sit suo principio.* Denique Basilius, Gregorius Nazianzenus, Athanasius, Hylarius, Augustinus, aliíque multi, pugnantes contra Arrium asserentem Verbum Diuinum esse creaturam, hac præcipue argumentatione vtebantur. Nulla creatura est coæterna suo creatori, sed ex sacris literis euidenter colligitur Verbum esse coæternum Deo, ergo non est creatura: quæ argumentatio parum firma esset ad conuincendos Arrianos, si creatura Deo coæterna esse posset.

Secunda Opinio Durandi, Æternitatem repugnare rebus corruptibilibus, non autem incorruptibilibus.

CAP. XI.

ALTERA opinio eſt Durãdi in 2.Sent.Diſt.1.qui cenſet æternitatem non repugnare ſubſtãtiis incorruptibilibus, vt Cælis, & Intelligãtiis: at rebus corruptibilibus, quarum natura ſpecifica in vno indiuiduo perpetuari non poteſt, ſed conſeruatur per ſucceſſionem indiuiduorum, quæ generantur & intereunt, eam omnino repugnare. Rationes quidem quibus oſtendi poſſet res incorruptibiles, æternas eſſe poſſe, cognoſci poterunt ex tractatione, & confirmatione tertiæ opinionis quam ſequẽti capite ſubiungam. Hac enim re non diſcrepat tertia opinio ab hac ſecunda.

Aeternitatẽ repugnare rebus corruptibilib⁹ probatur quatuor argumentis.

Quod autẽ æternitas repugnet rebus corruptibilibus, ea maximè ratione perſuaderi ſolet, quod ex hac poſitione, permulta, eáque grauiſsima, & abſurdiſsima incommoda exiſtunt. Primo enim, infinitum actu tranſactum, & pertranſitum fuiſſet; nam poſita æternitate Mundi, vſque ad hodiernum diem exacti, & tranſacti fuiſſent infinitæ conuerſiones ſolís, aliorúmque ſyderum, infiniti dies, infinita cuiuſlibet ſpeciei indiuidua: infinitum autem nullo modo pertranſiri poſſe, & Ariſtoteles docet, & nullo docente, ratio ipſa ſuadet.

Deinde, aliquid eſſet maius infinito: nam conuerſiones lunæ plures ſunt quam ſolis, cum vna conuerſio ſolis contineat duodecim lunæ. Dies item multo plures ſunt quam anni, cum annus comprehendat trecẽtos ſexaginta quinque dies. At poſita æternitate Mundi, conuerſiones ſolis fuiſſent infinitæ, ſimiliter etiam anni fuiſſent infiniti, ergo daretur aliquid multo maius infinito. Quin etiam eſſet aliquid quod infinitè excederet aliud infinitum, exceſſus enim dierum ſuper annos, non poteſt eſſe finitus, quippe cum ſucceſsio dierum ſit æterna & infinita, quare neceſſario erit infinitus. His quoq; conſequẽs eſt, aliquid ſimul eſſe maius alio, & eidem æquale. Etenim dies, & anni, qua ratione ſunt ambo infiniti, inæquales eſſe non poſſunt: qua ratione autem vnus annus continet in ſe multos dies, neceſſe eſt annos pauciores eſſe diebus. Quod autem duo infinita inæqualia eſſe nequeant, declaratur ſimul, & probatur hoc exemplo. Sint duæ lineæ, ſeu aliæ magnitudines, ex vna parte infinitæ ſecundum longitudinem, ex altera partæ finitæ; & ex ea parte, qua finitæ ſunt, ſint inter ſe æquales: addatur vni earum ex qua parte eſt finita, pedalis magnitudo ſecundum quam excedat alteram lineam qua parte ipſa eſt finita: deinde ex qua parte ſunt finitæ, coæquentur inuicem ille duæ lineæ trahendo minorem, id eſt cui non fuit facta additio, ad ęqualitatem maioris, hoc eſt, eius cui facta eſt additio; tunc quęratur, an hæ duæ lineæ ſicut ſunt iam factæ æquales ex ea parte, qua ſunt finitæ, an ſint etiam ęquales ex ea parte, qua ſunt infinitæ, an inæquales: ſi ſunt inęquales, ergo illa, quæ eſt minor, &

exceditur,non est infinita;infinitum enim qua infinitum,non potest excedi: sin autem etiam illo modo sunt ęquales,ergo falsum est illud primum principium Mathematicum, si ęqualibus addas inęqualia, necesse est ea fieri inęqualia. Sed huic exemplo posset occurri, negando lineam illam,versus eam partem secundum quam est infinita, posse vlterius promoueri & protẽdi. Nam,extra, vel vltra infinitum vt est infinitum,nihil esse potest quo ipsum porrigatur atque extendatur,alioqui non esset infinitum. Verum hoc obiter sit dictum.Manifestum igitur est,id cuius gratia hęcà nobis dicta sunt,nimirũ duo infinita qua ratione infinita sunt,inter se inæqualia esse non posse.

Postea,posita æternitate Mundi in rebus corruptibilibus,necessario sequitur esse actu infinitam aliquam multitudinem rerum; nam generatio hominum esset æterna,sicut generatio equorum, & Leonum;caussam enim aliquam probabilem,cur generatio aliorum animalium potuerit esse æterna, hominis autem non potuerit, vel fingere difficile est; ne dicam impossibile. Cum autem suum quisque hominum habeat animum immortalem,& post cuiusque interitum perpetuo superstitem, necesse est actu esse infinitas animas infinitorum hominum,qui ab ęternitate vsque ad hunc diem,per successionem fuerunt.

Ad extremum,hinc efficeretur esse aliquas creaturas infinitæ virtutis in vigore. Etenim, non est dubium quin quilibet Angelus cognoscat omnes cõuersiones eius orbis cælestis,quem mouet; tritum enim est Philosophorum sermone, Intelligentiam mouere cælum per intellectum,& appetitum.Sed quilibet Angelus, si ab ęternitate mouisset cęlum,effecisset infinitas conuersiones sui orbis, ergo illas omnes cognosceret; nisi quis fingat cadere in Angelos obliuionem rerum cognitarum:infinitum autem,ea ratione vt est infinitum,non potest comprehendi nisi ab intellectu infinito; oporteret igitur in vnoquoque Angelo inesse vim intelligendi infinitam, hoc est in eo esse infinitam perfectionem. His igitur argumentis secunda hæc opinio suaderi,& probari posset.

Tertia opinio D.Thomæ & Nominalium,omnem creaturam potuisse fieri Ab æterno.
CAP. XII.

TERTIA opinio est eorum, qui affirmant æternitatem, nec ratione rerum incorruptibilium, nec ratione rerum corruptibilium repugnare Mundo: hoc est, tam substantias incorruptibiles,quam corruptibiles potuisse fieri ab æterno.

Hanc ſententiam amplectitur Gregorius Arimin.2.ſentent.d.1.& Gabriel ibidem & Ochan; licet is nõ tam pugnaciter eam defendat. Etenim in 2. quol. quæſt.5. tametſi hanc opinionem iudicat probabiliorem, non inficiatur tamen contrariam etiam defendi poſſe, neutrámque partem huius controuerſiæ affirmat poſſe demonſtratiue probari. D.Thom.in 1.Part.quæſt.46.art.2.eandem ſententiam probat, dupliciter: primo, Mundum incæpiſſe, eſt articulus fidei, Moyſes enim dicens (In principio creauit Deus cælum, & terram) ſecundum D.Gregorium homil. prima in Ezechielem, prophetauit de præterito: & in principio Symboli, profitemur nos credere Deũ eſſe creatorem cæli; articulus autem fidei non poteſt demonſtratione probari, quia fides, ſecundum D.Paulum ad Hebræos 11.eſt argumentum non apparentium. Deinde, nouitas Mundi non poteſt recipere demonſtrationem ex parte Mundi: principium enim demonſtrationis eſt quod quid eſt, hoc autem abſtrahit ab omni differẽtia temporis, & ab eſſe, vel non eſſe; quare hunc Mundum, ſemper, vel non ſemper fuiſſe, in demonſtrationem cadere non poteſt. Neque vero id demonſtrari poteſt ex parte Dei creantis Mundũ: cum enim Deus agat per voluntatem, volũtas autem eius in iis quæ pertinent ad creaturarum productionem, libera ſit, nulláque neceſſitate teneatur, non poteſt talis voluntas ratione comprehendi; nec ratione naturali certo ſciri poteſt à nobis, an Deus voluerit creare Mundum ab æterno, an de nouo. Ex his igitur manifeſte perſpicitur, D.Thomæ non videri impoſſibilem æternitatem Mundi ſecundum omnes eius partes. In fine tamen illius articuli, videtur excipere hominem, cuius generationem non audet dicere poſſibilem fuiſſe ab æterno, ne cogatur admittere infinitam multitudinem animarum, quam infinitatem, vt rem valde abſurdam, & rationi contrariam, atque adeo impoſſibilem, ipſe refutauerat atque reiecerat in 1.par.quæſt.7.ar.4.

Pulcherrima argumẽtatio, qua cõcluditur Mundum ab æterno effici potuiſſe.

Sed reuertamur ad explicationem, & confirmationem tertiæ opinionis, quæ hac vna ratione clariſſimè firmiſſiméq; probatur. Quidquid non implicat cõtradictionem, eſt poſſibile Deo, ſed creaturam eſſe ab æterno, non implicat cõtradictionem, hoc ergo eſt poſſibile. Maior, confeſſione omnium Theologorum, apud omnes eſt certiſſima, & notiſſima. Minor ita probatur. Si eſt impoſſibile creaturam eſſe productam ab æterno, vel hæc impoſſibilitas prouenit ex parte Dei creantis, vel ex parte ipſius creationis, vel ex parte creaturæ. Ex parte Dei producentis, tripliciter prouenire poteſt; vel quia putatur nullum productum coæuum eſſe poſſe ſuo producẽti; vel quia producens liberum cum agat ex electione, exiſtimatur præcedere debere aliqua duratione ſuum effectum; vel quia ſi creatura coæterna eſſet

Creatori,

Creatori videretur Creator in aliquo, nimirum in duratione nõ esse superior maior, atque præstantior, quàm creatura: Sed nullum horum trium tollit æternitatem creaturæ, ergo, &c. Non primum; tum quia in Diuina Trinitate Pater verè producit Filium, cum tamẽ credamus Filiũ esse coæternum Patri; tum etiam, quia Philosophi concedunt in rebus naturalibus inueniri aliquas caussas efficientes, quæ simul sunt cum effectis; & D. Augustinus ostendere volens hæc duo non pugnare inter se, vt nimirum Filius Dei sit productus à Patre, & tamen sit ei coæternus, id in 6. lib. de Trinitate cap. 1. declarat hoc exemplo, splendor inquit qui gignitur ab igne, atque diffunditur, coæuus est igni, & esset ei coæternus, si ignis esset æternus. Sed dicet aliquis, Aristotelem in 12. lib. Metaph. text. 16. id discriminis ponere inter formam, & caussam efficientem, quòd forma simul est cum eo cuius est forma, efficiens autem est ante suum effectum. Ad hoc responderi potest tripliciter; primò, repugnare formæ ea ratione qua forma est, ipsam esse ante compositum, cuius forma est; at efficienti, vt efficiens est, non repugnare vt sit ante suum effectum, nam etsi reperiuntur nonnullæ caussæ efficientes, quæ simul tempore sint cum suis effectis, plurimæ tamen aliæ passim reperiuntur, quæ tempore antegrediuntur effecta; atque hoc quidem satis est Aristoteli ad distinguendam formam à caussa efficienti. Deinde, Arist. eo loco non ait caussas efficientes esse antiquiores effectis, sed caussas mouentes, hoc est, caussas efficientes quæ per motum efficiunt, has enim priores esse necesse est. Nam mouẽs præsupponitur motui, motus etiam effectui, qui producitur per motum, omnis autem motus fit in tempore, quare necesse est caussam mouentem tempore priorem esse effectu, qui per motum ab ea producitur. Postremò, Aristot. illo loco tantum vult significare (quod statim perspicuum fit consideranti eius verba) formã simul esse cum composito, hoc est, eadem productione produci, qua producitur compositum; caussas vero mouentes ante ortas existere, hoc est, nõ produci ea productione, qua compositum ab ipsis producitur, alioquin producerent seipsas, quod est impossibile. Nec verò dici potest, quoniam est Deus agens liberum, ideo necessariũ esse vt creatura sit Deo posterior duratione. Etenim, quia Deus agit liberè cum sit infinitæ virtutis non est minoris potentiæ, quàm si esset agens ex necessitate naturæ, sed si ageret ex necessitate naturæ, produxisset Mundum ab æterno, ergo quòd agat liberè, id non obstat quominus potuerit Mũdum producere ab æterno. Præterea, agens ex electione, tunc successiuè agit, & tempore anteit effectum, cum electio non est actus voluntatis simplex, & totus simul, sed prærequirit deliberationem, quæ propter discursum ratio-

nis ei adiunctum, fit successiuè, sicut cernimus in homine, at electio Dei non secus ac eius intellectio, est actus voluntatis Diuinæ simplicissimus, totus simul, Deóq; coæternus, non igitur; quòd Deus liberè, atq; ex electione agat, id obstat quominus potuerit ab eo produci Mundus ab æterno. Adde, quod Deus agit per suam voluntatem, in Deo autem non est maius ipsum velle, quàm posse, secundum illud quod scriptum est in lib. Sapientiæ, *cui subest posse cum vult*. potuit autem Deus velle producere Mundum ab æterno, ergo potuit etiam producere. Nec illud etiam verè dici potest, si creatura sit æterna, eam fore aliqua re parem Deo; nam quamuis ponatur creatura coæterna Deo, non continuò tamen ponitur ei æqualis in duratione, sed multo inferior. Æternitas enim Dei est omnino necessaria, quia Deus non potest non esse æternus, creatura verò potest esse, & non esse æterna. Deinde, æternitas creaturæ est ab alio per participationem, æternitas Dei est à se per essentiam. Hoc fusè docet Boetius lib.5. de Consolatione Prosa 6.

Ex parte creationis existimari posset ęternitatem repugnare creaturæ duas ob caussas; tum quia creatio significare videtur actionem aliquam, quæ cum nō fiat in æternitate fieri debet in aliquo instāti; at in duratione ęterna non potest assignari vnum aliquod instans primùm; tum etiam, quoniam creatio dicitur ex nihilo productio, quare oportet creaturam prius fuisse nihil, deinde accepisse per creationem ipsum esse. Sed neutra harum caussarum tollit possibilitatem æternitatis in creatura. Non quidem prior; cum enim Mūdus creari ab ęterno ponitur, hic nomen creationis non significat actionem aliquam à Deo proficiscentem ad creaturas, sed tantum significat habitudinem Mundi ad Deum, tanquā ad suum principiū, à quo ipsius esse dependet, quemadmodum in Deo cum dicitur Filius produci à patre, nomine productionis, nō significatur actio aliqua media inter Patrem, & Filium, sed illud tantum significatur, Filium non habere esse à se, sed à Patre: sicut etiam, cum dicitur esse risibile procedere, & manere ab homine, non significatur media quæpiā actio, per quam risibile producatur ab homine, sed tantum dependentia risibilis ab homine, tanquàm ab intrinseco eius principio. Vide D. Tho. 1. Part. quęst. 41. art. 1. ad secundum. Neque vero posterior caussa probabilior est. Etenim cum dicitur creatio fieri ex nihilo, non significatur ordo aliquis ipsius esse post non esse, vel transitus à non esse ad esse, sed tantum significatur negatio materiæ, vel subiecti: vt fieri ex nihilo non sit aliud, quam non fieri ex aliquo subiecto, vel materia, & hoc quadrat in quamlibet creaturam etiam æternam.

Ex parte creaturæ videri posset repugnare ei æternitas; vel quia

cõmuniter dicitur creaturæ ex ſe conuenire non eſſe, aut igitur creaturæ conuenit non eſſe, poſt eſſe ipſius, at multæ creaturæ ſunt incorruptibiles, quæ nunquam amittent eſſe; aut non eſſe conuenit ei ſimul cum eſſe, at hoc implicat contradictionem; aut denique, conuenit ei non eſſe, priuſquam adueniat ei ipſum eſſe; ergo non poteſt ſemper, & ab æterno fuiſſe, ſed oportet aliquando non habuiſſe eſſe. Vel repugnat æternitas creaturæ quia creatura dicitͬ habere eſſe participatum, & acquiſitũ à Deo; at ſi creatura fuiſſet ab æterno, ſemper habuiſſet eſſe, neq; aſſignari poſſet in illa ęternitate, quãdo illud eſſe acquiſiuerit, & acceperit à Deo. Sed neutrũ horum multum valet ad euertendam ęternitatem creaturæ; nam cum dicitur, quòd creaturæ conuenit ex ſe non eſſe, non ſignificatur quod ea prius debuerit non eſſe, ſed quod ex ſe non habet eſſe, & ſibi ſoli à Deo derelicta, confeſtim in nihilum recideret, quare illud non eſſe conuenit ei, tunc etiam cum habet eſſe, quia tunc verum eſt dicere creaturam non eſſe à ſe, ſed à Deo, in quo viuimus, mouemur, & ſumus. Hoc etiã ſignificatur, cum dicitur creaturã habere eſſe acquiſitũ, & acceptum à Deo, hoc eſt dependens à Deo. Quanquam & hæ, & aliæ ſimiles ſententiæ pronuntiãtur à Doctoribus de creatura, ea ratione, vt verè facta eſt à Deo, nõ autẽ vt poterat ab eo fieri ſecundũ abſolutã eius potẽtiam.

Exponitur Auctoris Sententia.
CAP. XIII.

QVARTA eſt opinio Scoti, qui in 2. Sent. diſt. 1. quæſt. 3. problematicè tractat hanc quęſtionem, affirmãs vtramque partem contradictionis æqualiter eſſe probabilem, & pro vtraque rationes afferens eáſque ſoluens. Quam ego Scoti opinionem probo aliqua ex parte; ſed vt quod ſentio planius intelligatur, ſubiiciam hic nonnullas propoſitiones, quibus ſententiam meam breuiter explicabo.

Prima Propoſitio. Creatura ſecundũm naturam ſuam incorruptibilis, vt Angelus, potuit eſſe ab æterno. Hoc non alia ratione probari debet, quàm ea quæ copioſè à nobis expoſita eſt proximè antecedenti capite in tractatione tertiæ opinionis. Nempe, hoc non implicat contradictionem, neque ex parte Dei creantis, neque ex parte creationis, nec ex parte creaturæ, ergo eſt Deo poſſibile. Sed quia rationes, quibus prima opinio Henrici ſupra eſt confirmata, huic propoſitioni aduerſantur, earum hoc loco ſolutionem perſtringamus. Ad primam reſpõdemus, creaturã produci ex nihilo, non quia prius fuerit nihil, ſed quia non producitur ex aliquo ſubiecto; vt idẽ valeat

Solutio rationum Henrici aientis æternitatem repugnare omni rei creatæ.

produci ex nihilo, quod produci non ex aliquo tanquam ſubiecto; ſi autem Angelus eſſet ab æterno, verè dici poſſet illum productũ eſſe ex nihilo, id eſt non ex aliquo ſubiecto. Ad ſecundã. Cùm æternũ aliquod dicitur productum, hæc vox productũ, non ſignificat actionem aliquam, ſeu mutationem inter mediã inter producens, & productum: ſed tantum ſignificatur illud æternum non habere eſſe à ſe, ſed habere eſſe dependens à Deo. Sed quia in rebus nobis notis, quæ res habet eſſe ab alio, eam ab illo produci cernimus, ideo his etiam vocibus vtimur in rebus æternis; quin etiam in Diuinis; tantum, vt ſignificemus habitudinem vnius rei ad aliã tanquam ad principium, à quo eſt eſſe illius. Ad tertiã. Creatura dicitur habere eſſe acquiſitum à Deo, hoc eſt habere eſſe fluens, & dependens à Deo, quod etiam poteſt eſſe in æternitate: ſicut ſi ſol æternus eſſet, ſplendor ei coæternus eſſet, fluens, & depẽdens ab ipſo. Ad quartam. Licet in rebus de nouo productis clariùs appareat diſcrimen inter creationem, & conſeruationem; dicitur enim creatio, quatenus res incipit eſſe, quod antea non erat; dicitur cõſeruatio, quatenus res in eſſe per productionem accepto, aliquandiu permanet dependenter à Deo: aliquo tamen modo etiam in æternitate creaturæ, huiuſmodi diſcrimen cogitatione deſignari, & notari poteſt. Nam ſi Angelus (verbi gratia) eſſet æternus, diceretur productus à Deo, quatenus ab ipſo habet ſuum eſſe; diceretur idem quoque conſeruatus à Deo, quatenus illud eſſe habuit permanens, & continuatum per æternitatem. produci enim præciſè ſumptum, non ſignificat aliud, quàm habere eſſe ab alio; conſeruari autẽ ab aliquo, eſt in eſſe, quod habet ab alio, permanere aliquãdiu, hoc eſt, ſiue per infinitã aliquam durationem, ſiue per finitam, & temporalem. Ad quintam. Sicut creatura cum eſt, non poteſt nõ eſſe, nec tunc poteſt annihilari, ita vt cum eſt, non ſit, quia hoc implicat contradictionem: ſic etiam, ſi ponatur creatura eſſe ab æterno, neceſſe eſt illam habere æternam durationem, & impoſſibile eſt illam ab æterno annihilari. Neq; hoc arguit eſſe ipſam ens ſimpliciter neceſſarium, & penitus indefectibile, niſi tantum ex ſuppoſitione; quemadmodum res dum eſt, habet eſſe neceſſarium & indefectibile. Quod autem ex Ariſtot. adducitur, (omne æternum eſſe neceſſarium) verum eſt, ſed intelligi debet eo modo eſſe neceſſarium, quo eſt æternum; ſi eſt æternum à ſe, ac ſimpliciter, erit quoque ſimpliciter, & à ſe neceſſarium: Sin autem eſt æternũ ex ſuppoſitione, & ex libera voluntate alterius, ſimili etiã ratione neceſſarium haberi debet. & ſic fuiſſet Angelus res quædã neceſſariam, ſi is fuiſſet ab æterno. Ad ſextam. Quamuis ponatur creatura coæterna Deo, nihilominus tamen Deus eſt ea ſuperior, atque præſtantior ſecundũ duratio-

Diſcrimen inter productionem & conſeruationẽ reperiretur in creatura tametſi ea fuiſſet ab æterno.

durationem; & quia Deus essentialiter est sua æternitas; & quia est æternus ex se; & quia est necessariò æternus; & quia est in omnibus & omnino æternus. Proprium igitur Dei secundum durationem est, essentialiter, necessariò & ex se, in omnibus, & omni modo esse ęternum; quorum nullus modus æternitatis in vllam planè creaturam conuenire potest.

Ad illa testimonia sanctorum Patrum, tripliciter respondere possumus. Primo, Sanctos Patres considerasse creationem eo modo, vt verè facta est à Deo, non autem vt ab eo fieri absolutè potuit: & quia constat ex sacris literis, omnes creaturas esse de nouo factas, ideo tradiderunt eam creationis definitionem, quæ soli creationi nouæ, & creaturæ de nouo factæ, accommodari potest. Deinde, hæc vox (non posse) frequenter in scripturis sumitur, non pro eo, quod est simpliciter impossibile, sed pro eo, quod est non esse conueniens, decens, rationi congruum. Sic sumitur Mathæi 9. *Non possunt filij sponsi lugere, quandiu cum illis est sponsus* & Marci 6. *Christus non poterat in Patria sua virtutem vllam facere* & Actuum 4. *Non possumus non loqui, quæ vidimus, & audiuimus*. Hoc etiam modo Sancti Patres sumunt (non posse) cum aiunt creaturam, coæternam Deo esse non posse, hoc est non esse conueniens, aut decens. Postremo, Sancti Patres, ex suppositione concessa, & vsurpata ab Arrio, rectissimè concludunt creaturam esse non posse ab æterno. Arrius enim ponebat creaturam esse id quod prius non erat, & per voluntatem Dei ex non esse traducitur ad esse. Quocirca, aiebat Filium Dei (quem creaturam vocabat) esse ex non extantibus, vel ex non existentibus. Aduersus quem, posita tali notione creaturæ, euidenter argumentabantur Patres, filium Dei non esse creaturam, vtpotè quem, clarissimis scripturæ testimoniis ostendebant esse coæternum Patri.

Secunda Propositio. Creatura corruptibilis in particulari, vt aliquis equus, vel aliquis leo, partim ab æterno produci potuit, partim non potuit. Huius propositionis facile & promptum est rationem explicare. Nam si equus (verbi gratia) relinquatur suæ naturæ, & talis producatur, qualis est secundum naturam suam, non potest produci ab æterno. Si enim producatur ab æterno, necesse est illum viuere infinito quodam tempore; si enim finito tantum tempore viueret, ab eius productione, vsque ad interitum eiusdem, non nisi finitum, tempus intercessisset: quare non fuisset ab æterno. Si autem ita producatur, vt relinquatur naturæ suæ, cum sit natura corruptibilis, impossibile erit eum infinito tẽpore durare: omne enim corruptibile, necesse est aliquando tandem post certum & definitum tempus corrumpi: hoc autem, quod est nõ durare infinito tempore, pugnat cum

eo,quod est fuisse ab æterno. Quod si Deus miraculosè conseruaret equum infinito tempore, nihil prohiberet eum ab æterno produci: hinc igitur perspicuum fit, quomodo possibile, & impossibile sit secundum diuersas rationes,equum produci ab æterno.

Tertia Propositio. Generatio hominis, secundum aliquos Doctores, non potuit esse ab æterno,secundum alios autem,potuit esse æterna.Etenim D.Thomas & Durandus negantes infinitum actu, siue secundum magnitudinem,siue secũdum multitudinem,aut esse, aut etiam à Deo produci posse, non possunt facere æternam generationem hominis, ne infinitatem animarum admittere cogantur. Nominales autem,quibus non videtur impossibile infinitum actu, tam in magnitudine;quàm in numero produci àDeo,non habẽt negare possibilem fuisse æternitatem generationis humanæ. Et sanè, qui concedunt generationem aliorum animalium potuisse fieri ab æterno,non video,cur æternitatem generationis hominum possibilem esse negent. Nam quod metuunt de infinitate animarum,id posterius quiddã est, & per accidens, & in dubio positum. Si enim res ipsa à priori,& per se consideretur, nulla profecto caussa probabilis, & idonea reperietur, cur generatio leonum potuit esset ab æterno, non autem hominum. Nam qua ratione vnus leo post aliũ ab æterno produci potest,eadem potest,& homo post hominem. Ego,si alterutrum mihi, aut negandum, aut concedendum esset, facilius adducerer vt concluderem infinitum actu posse à Deo produci; quàm vt concedens æternitatem possibilem fuisse in generatione aliorum animalium, eam solum in generatione hominis impossibilem esse affirmarem. Non enim queo intelligere, posse Deum immediatè creare vnum leonem post alium ab æterno,non posse autem idem ab eo fieri in generatione hominis.

Quarta Propositio. Videtur possibilis fuisse æternitas temporis, motus,& generationis rerum sublunarium. Dixi,videtur,quia nolo id affirmare, tanquam certum,indubitatum, & quod euidẽti aliqua & necessaria ratione teneatur,sed pono id tanquam probabile,& rationi satis consentaneum. Si enim id esset impossibile, certè id eueniret propter illa incommoda & absurda, quæ nos supra exposuimus cum tractaremus secundam opinionem,quam sequitur Durandus; sed omnes illas obiectiones haud magno negocio repelli ac profligari posse, facile intelliget, quicunque leget D. Thomam de Potentia quæst.3.art.14.& in Opusculo de Æternitate Mundi,in secundo lib. contra Gentes cap.38. in Prima part.quæst. 46.& art.secundo, & Scotum, Gregor. Ariminensem 2.Sent.Dist.1.& Ochan Quol.2, articul. quinto. Satis igitur sit indicasse loca, è quibus peti

possunt solutiones illorum argumentorum, ne nos eas hic recensendo, superuacaneè longiores simus.

Quinta Propositio. Posita æternitate temporis & motus, satis probabile est posse dari infinitũ actu secundum multitudinem; tum quia generatio hominis non secus quàm aliorum animalium (vt supra dicebamus) potuit esse ab æterno; ex quo efficeretur esse actu infinitas animas rationales: tum etiam, quia potuisset Deus quolibet die illius æterni temporis creare vnum Angelum, ergo sicut vsque ad hunc diem fuissent transacti infiniti dies, ita essent actu infiniti Angeli. Nec valet responsum quorundam, qui respondent in quolibet die illius æternitatis disiunctè, ac separatim accepto, potuisse Deum creare vnum Angelum, in quolibet autem die cõiunctè sumpto, non potuisse. Quemadmodum in hac hora sunt infinita instantia, & in quolibet eorum separatim, ac disiunctè, potest Deus creare vnum Angelum, non autem in quolibet coniunctè, nec in singulis, & omnibus. Sed hoc responsum (vt dixi) parum valet ad euertẽdam nostram propositionem: multum enim interest inter instantia huius horæ, & dies præteritos æterni temporis: illa enim sunt tantum in potentia; hi autem fuerũt actu ab inuicem separati, & distincti. Non igitur, vel ex parte Dei, vel dierum qui sunt in tempore æterno, vel Angelorum, quicquam prohibet quolibet die illius æternitatis, creatum fuisse à Deo vnum Angelum. Hæc est igitur nostra sententia; existimare nos vtrámque partem huius quæstionis esse probabilem; eam tamen videri nobis aliquanto probabiliorem, quæ æternitatem Mundi possibilem fuisse statuit. Verum de hac quæstione, quæ magis Theologica est quàm Philosophica, quæ adhuc disputata sunt, ea satis esse debẽt. Deus autem, in quo est vera & perfecta æternitas, & cuius ope adiuti tandem ad huius operis exitum finémque peruenimus, cælesti suo numine ita nos seruet ac regat, vt hac mortali vita castè piéque transacta, ad beatas cæli sedes euolantes, fælicissima eius æternitate, omnibus completi bonis, sempiterno æuo perfruamur.

Vni Deo Trinóque, ac Deiparæ semper Virgini Mariæ laus, honor, gloria & gratiarum actio, in omnem æternitatem. Amen.

FINIS DECIMIQVINTI ET VLTIMI LIBRI.

INDEX QVAESTIONVM, ET RERVM ILLVSTRIORUM, Quæ in his quindecim libris explicantur.

Color.

Contingentia & contingens

Continuum.

Creatio.

D

Definitio.

Locus.

De loco primi cæli.

Logica.

M

Mathematica doctrina.

Materia.

12 De

Medicina.

Melissus.

Metaphysica.

Mixtum

Monstrum.

Motus.

De terminis motus,

De variis speciebus & diuisionibus Motus.

Mundus.

N

Natura & naturale.

Numerus.

O

Olympiades & ludus olympicus.

P

Parmenides.

Philosophia & Philosophus.

T

Tempus.

Thales Milesius.

V

Vniuersale.

Vacuum.

FINIS.

INDEX RERVM

A

Abstractio.

Accidens.

Actio.

Æternitas & Æternum.

Æuum.

Albertus magnus.

Alchymia & Alchymista.

Alexander Aphrodisæus.

Empedocles.

Epicurus.

Existentia.

F

Finis.

Forma.

An

Fortuna & Casus.

G

Generatio.

Intelligentiæ.

Interuallum.

L

Liber.

Locus.

Numerus.

O

Ochan.

Olympici Ludi.

Olympiades.

Ordo.

P

Parmenides.

Pherecy des Syrus.

Philosophia & Philosophus.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAr grace & priuilege du Roy, il est permis à Thomas Brumen & Michel Sonnius Marchans & Libraires Iurez en l'vniuersité de Paris, de faire imprimer vne ou plusieurs fois, vn liure intitulé *Benedicti pererij Societatis Iesu, de Communibus omnium rerum naturalium principiis & Affectionibus libri quindecim*, & faict deffenses ledict Signeur à tous autre Libraires & imprimeurs, de ne faire imprimer vendre ny distribuer en ses pays terres & signeuries, autres que ceux qui lesdicts supplians ont fait imprimer, iusque au temps & terme de huict ans, finis & accomplis, sur paine de Confiscation desdicts liures, & d'amande arbitraire. Comme plus aplain est contenu par letres patantes sur ce Données à Paris le dernier iour de Ianuier, l'an mil cinq cens soixante & dixneuf, & de nostre Regne le Cinquiesme.

Ainsi Signé par le Roy en son Conseil.

Grignon.


colorchecker CLASSIC
calibrite
mm